TEODOR V. PĂCĂȚIAN,

CARTEA DE AUR

VOLUMUL II.

www.dacoromanica.ro

Teodor V. Păcățian.

Cartea de Aur

sau

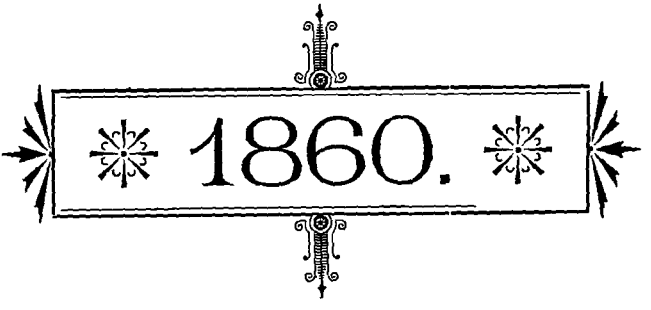
Luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară.

VOLUMUL II.

EDIȚIA A DOUA.

SIBIIU.
„TIPOGRAFIA“, IOSIF MARSCHALL.
1904.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Senatul imperial.

Nefavorabilul sfîrşit al rĕsboiului din Italia a adus cu sine în mod necesar o schimbare în starea de lucruri, devenită insuportabilă în monarchie.

Sângele vĕrsat pe câmpul de luptă, şi tînguirile celor de acasă, cari deplângeau pe cei perduţi, au deschis ochii celor din fruntea afacerilor publice şi 'i-au făcut a înţelege, că ei nu numai în casuri de nevoe trebue sĕ se adreseze popoarelor cu manifeste, proclamaţiuni şi provocări, pentru-ca se aducă jertfe pe altarul patriei, ci şi atunci, când este vorba de guvernarea lor, pentru-că popoarele însĕşi pot sĕ-'şi croiască mai bine calea pe care pot sĕ înainteze şi modul cum au sĕ fie guvernate.

O schimbare în sistemul de guvernare sĕ impunea deci în mod imperios şi se prevedea că ea are sĕ urmeze, ca eşită din groapa absolutismului înmormêntat.

Cei-ce ţineau puterea în mână simţeau cum se clatină terenul sub picioarele lor, şi începeau se înţeleagă, că nici un sistem de stăpânire nu e înaugurat pe vieaţă sau pe vecie, şi că popoarele au o vieaţă mai lungă decât sistemele de guvernament.

Pe când deci până acì nu se interesa nimeni de glasul popoarelor, de dorinţele şi părerile lor, — după perderile dela *Magenta* şi *Solferino* »*domnii*« au mai slăbit din aroganţa cu care tratau massele brute, bune numai se dee material de împuşcat şi bani pentru a se purta rĕsboaie, şi au început sĕ mai pună urechia şi la inima popoarelor, pentru a le asculta durerile şi dorinţele.

S'a aflat deci a fi necesară *convocarea senatului imperial,* din care sĕ facă parte şi *representanţi ai popoarelor diferite* din monarchie, în scopul, ca senatul imperial sĕ fie însărcinat cu esaminarea şi votarea budgetului, lucru ce până acì nu se întêmplase, pentru-că senatul, aşa cum a fost el contemplat şi înaugurat la anul 1851, nu avea decât numai vot consultativ, atunci când era provocat sĕ-'şi dee părerea în vre-o chestie mai delicată.

www.dacoromanica.ro

Patentul împĕrătesc dela 1851, prin care a fost organisat senatul imperial, dispunea, că misiunea senatului este numai aceea, sĕ dee ajutor coroanei şi ministerului, cu cunoştinţele şi esperienţele sale, pentru-ca în legislatură sĕ se poată ajunge la uniformitate în ce priveşte principiile fundamentale. Avea deci sĕ dee sfat, dar' n'avea sĕ *decida,* pentru-că dreptul de-a decide şi-'l reservase coroana sieşi, după-ce mai asculta şi părerea consiliului de ministri.

Când deci s'a dat în competenţa senatului discutarea şi votarea budgetului, s'a făcut un pas *spre constituţionalism,* şi pasul acesta a fost salutat cu nespusă bucurie din partea popoarelor din monarchie, cari toate erau sătule de regimul absolutistic, sub care au gemut timp de zece ani.

Bucuria şi încrederea într'un viitor mai fericit au fost potenţate prin faptul, că senatul imperial a fost înmulţit cu membri recrutaţi din toate ţĕrile aparţinĕtoare monarchiei, deocamdată nu aleşi, cum se dispunea în noul patent din 5 Martie 1860. ci numiţi din partea domnitorului, dintre bărbaţii cei mai luminaţi ai diferitelor popoare.

Astfel au primit învitare şi întrare în senatul imperial, numit *înmulţit,* şi trei representanţi ai poporului român din monarchie, anume: episcopul baron de *Şaguna,* ca representant al poporului român din Ardeal, *Andreiu de Mocsonyi,* în calitate de representant al Banatului timişan, ear' cavaler de *Petrino,* representând singur ducatul Bucovina.

Toţi trei 'şi-au ţinut de datorinţă sĕ iee parte la toate şedinţele senatului şi luând mai de multe-ori cuvêntul au precisat bine dorinţele şi aspiraţiunile Românilor. Ne vom întâlnì mai la vale cu vorbirile lor rostite în senat.

Convocarea senatului imperial.

În 5 Martie 1860 a fost publicată patenta împĕrătească, prin care sĕ ordonează, ca senatul imperial dela Viena *sĕ fie înmulţit în mod escepţional, prin consilieri estraordinari,* al căror numĕr 'l-a stabilit însuşi monarchul. Patenta e următoarea:

— „Noi Francisc Iosif I. din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, rege al Lombardiei şi Veneţiei, Dalmaţiei, Croaţiei şi Slavoniei, etc. etc.

Am ordonat a mărì consiliul nostru imperial, — care pe temeiul patentei noastre din 13 Aprilie 1851 şi al autografului nostru din

www.dacoromanica.ro

20 August 1851 are a susta, — prin consilieri estraordinari, pe cari îi vom aduna din timp în timp.

Spre scopul acesta, ascultând părerea ministrilor nostri și părerea consiliului nostru imperial, ordonăm precum urmează:

§. 1. Consilieri imperiali estraordinari, cari au să iee parte la consultările acestea periodice, vom numì:

a) Pe archiducii casei noastre imperiale.

b) Pe unii din dignitarii mai înalți bisericești.

c) Pe unii din bărbații cari s'au distins în serviciul nostru civil și militar sau într'alt mod.

d) Treizeci-și-opt de membri din representanțele țărilor, și anume:

Din regatul Ungaria *șase,* din Boemia *trei,* din Lombardo-Veneția *doi,* din Dalmația *unu,* din Croația și Slavonia *doi,* din Galiția și Lodomeria cu marele ducat Cracovia *trei,* din Austria-de-jos *doi,* din Austria-de-sus *unu,* din ducatul Saltzburg *unu,* din Stiria *unu,* din Carintia *unu,* din Crain *unu,* din Bucovina *unu,* din Ardeal *trei,* din Moravia *doi,* din Silezia *unu,* din Tirol *doi,* din Voralberg *unu,* din Istria cu Goriția și Gradisca *unu,* din Triest *unu,* din Voivodina-sêrbească și Banatul-timișan *doi.*

Representanțele provinciale ale acestor țări de coroană vor alege din mijlocul lor, pentru fiecare post, câte trei membri și îi vor propune nouă.

Consiliarii estraordinari de sub *a) b)* și *c)* să numesc pe vieață, cei de sub *d)* pe câte șase ani, și după espirarea acestui termin ies din senatul înmulțit.

Nu se eschid însă dela realegere, când după decursul perioadei de șase ani se va face alegere nouă.

Murind cumva în decursul perioadei acesteia de șase ani vre-un membru, ori perzêndu-'și facultatea personală de-a rămânè membru al representanței țărei din partea căreia a fost propus, sau fiind lung timp împedecat în a lua parte la consultările consiliului imperial estraordinar: vom numí un suplinitor dintre cei mai nainte propuși, pe timpul cât va mai dura perioada de șase ani nedecurși.

În privința alegerilor ce sûnt a se face din partea representanțelor țărilor de coroană vom emite nouă normative.

§. 2. Consiliul imperial înmulțit îl vom convoca periodicește, spre a se consulta asupra obiectelor ce 'i-se concred în paragraful următor.

www.dacoromanica.ro

§. 3. Spre consultare se supun acestui consiliu imperial:

a) budgetul statului, esaminarea socotelelor statului, propunerile comisiunei însărcinată cu evidenţarea datoriilor de stat;

b) toate proiectele mai însemnate în afaceri de legislaţiune generala;

c) propunerile representanţelor din ţările de coroană.

Ne reservăm a supune şi alte chestii consultărei consiliului imperial înmulţit.

§. 4. Consiliului imperial nu-'i compete iniţiativa de-a propune proiecte de legi sau ordinaţiuni. Când însĕ, discutând asupra unui proiect de a sa competenţă, s'ar afla îndemnat a descoperi nescari lacune, defecte sau trebuinţe în legislaţiunea referitoare la aceleaşi, e chemat a ni-le aduce la cunoştinţă deodată cu predarea părerei sale.

§. 5. Membrii consiliului nostru imperial esistent vor avea scaun şi vot la consultările consiliului imperial înmulţit.

§. 6. Ministrii nostri şi şefii nostri centrali sûnt îndreptăţiţi a lua parte la toate consultările consiliului nostru înmulţit şi a-'şi representa propunerile, fie în persoană, fie prin vre-un delegat.

§. 7. Celelalte chestii neînsemnate din §§. 3 şi 4, despre cari aflăm cu cale a asculta consiliul nostru imperial, le vor pertracta membrii permanenţi ai acestuia, după modalitatea de până acum.

§. 8. Ne reservăm a emite pentru consiliul imperial înmulţit o ordine de zi pentru agendele sale.

§. 9. Consiliarii estraordinari, ca atari, nu trag nici un ajutor din vistieria statului.

§. 10. Toate dispoşiţiile neabrogate ale patentei noastre din 13 Aprilie 1851, despre consiliul imperial, escepţionând ordinaţiunile cuprinse în §§. 13, 16, 17 şi 37, şi referitoare la împărtăşitorii temporari, rĕmân în vigoare.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, în 5 Martie 1860, anul împărăţirei noastre al 12-lea. *Francisc Iosif* m. p., archiducele *Wilhelm* m. p., contele *Rechberg* m. p., cont. *Thun* m. p., baronul de *Bruck* m. p., conte *Nádasdi* m. p., conte *Goluchowski* m. p., baronul de *Thierry* m. p. La ordin preaînalt: baronul de *Rausonnet* m. p.“

În aceeaşi zi a fost publicat şi ordinul împĕrătesc, prin care sĕ dispune, că până la alegerile ce le vor face representanţele ţĕrilor de coroană pentru acest senat imperial înmulţit, la consultare vor fi chemaţi *bărbaţi destoinici* din singuraticele ţĕri, numiţi din partea monarchului. Ordinul e următorul:

www.dacoromanica.ro

„Ca adaos la patenta mea de astăzi, după întrebarea ministrilor mei și ascultarea consiliului meu imperial, aflu a ordona după cum urmează:

§. 1. În fiecare din țările de coroană, representanțele provinciale, imediat după înactivarea lor, au să facă alegerile pentru consiliul imperial înmulțit, conform §-lui 1 și 4 al numitei mele patente și a-'mi presenta privitoarele propuneri. Deocamdată și până la convocarea consiliarilor imperiali estraordinari ce vor fi numiți prin mine, după propunerile representanțelor provinciale, voiu convoca eu, în proporțiunea stabilită în numita patentă, în numĕrul atins, bărbați destoinici spre aceasta, atât cu privire la posițiunea cât și la însușirile lor, la consultarea consiliului imperial înmulțit, din toate țĕrile de coroană.

§. 2. Fiindcă voea mea e de a preda budgetul pentru anul administrativ 1861 spre censurare consiliului imperial înmulțit, acela va avea a să și întrunì în luna Maiu, pe ziuă ce o voiu defige eu mai de-aproape.

§. 3. Convocarea participanților temporari la consiliul imperial, ordonată cu autograful meu din 11 Noemvrie 1859, cu privire la aceste ale mele decretări. rĕmâne la o parte.

Viena, în 5 Martie 1860. *Francisc Iosif* m. p., archiducele *Wilhelm* m. p., conte de *Rechberg* m. p., conte *Thun* m. p., baronul de *Bruck* m. p. conte *Nádasdi* m. p., conte *Goluchowski* m. p., baron de *Thierry* m. p. La ordin preaînalt: baron de *Rausonnet* m. p.“

Deschiderea senatului.

Ședința de deschidere a senatului imperial s'a ținut la 31 Maiu 1860. orele 11, în Viena.

Deschiderea s'a făcut prin presidentul ordinar al senatului, archiducele *Rainer,* în presența archiducilor *Wilhelm* și *Leopold,* și a tuturor ministrilor activi.

Vorbirea de deschidere, care suplinea mesajul de tron, obicĭnuit în state constituționale, a fost de următorul cuprins:

„Domnilor!

Când M. Sa împĕratul, preagrațiosul nostru domn, a anunțat credincioaselor sale popoare, prin manifestul împĕrătesc din 15 Iulie anul trecut, că pacea s'a reîntors, s'a îndurat preagrațios același a declara, că: „binecuvêntările păcii sûnt de o valoare îndoită, fiindca vor acorda liniștea necesară de a consacra întreaga atențiune și

www.dacoromanica.ro

întreaga îngrijire, neconturbat, întru deslegarea cu succes a problemei, cum s'ar putè întemeia, în mod durabil, bunăstarea internă a Austriei şi puterea ei în afară, prin desvoltarea potrivită a bogatelor ei puteri intelectuale şi materiale, precum şi prin ameliorări, corăspunzătoare timpului, în legislatură şi administraţie?"

În direcţia aceasta activ fiind până la neoboseală, M. Sa a recunoscut necesitatea de a-'şi câştiga rapoarte şi propuneri despre interesele şi dorinţele poporaţiunii din toate părţile acestui larg imperiu, dela cei-ce sûnt în mod nemijlocit interesaţi.

Facerea acestor declaraţiuni va forma chemarea cea mai însemnată a representanţelor ţării, cari vor fi aduse la vieaţă în toate ţările de coroană.

Dar' chiar şi în centrul imperiului, M. Sa vrea să se bucure de consfatul oamenilor credincioşi, esperţi şi independenţi, a căror ştiinţă bogată şi iubire probată faţă de preaînaltul tron şi faţă de patria întreagă austriacă va avea o eficacitate cu atât mai binecuvêntată, cu cât mai grea va fi problema dată spre deslegare.

M. Sa a binevoit a încredinţa senatul cu esecutarea acestui scop, avênd el a esista mai departe, conform normelor de până acuma, şi s'a îndurat a dispune să fie înmulţit.

D-voastră, domnilor mei, puteţi vedè din aceasta, că senatului înmulţit imperial îi este dată misiunea de a funcţiona ca suprem consilier al împăratului şi al coroanei.

Ca membri ai acestui suprem corp de consiliu, chemaţi în vîrtutea patentei şi a ordinului împărătesc din 5 Martie a. c. şi din încrederea preaînaltă, veţi pune, domnii mei, toate puterile d-voastre întru ajungerea acestui mare scop ce ni-s'a determinat.

Veţi avea necontenit în vedere, că M. Sa, convocându-vă, a avut înaintea ochilor ca scop întărirea senatului seu suprem cu bărbaţi, cari cunoscênd bine raporturile din ţeara la care aparţin, să-'şi spună părerile individuale scutiţi de ori-ce influenţă esternă, în toate chestiile cari li-se vor înainta, şi cari vor aduce la preaînalta cunoştinţă cu plină sinceritate trebuinţele şi interesele tuturor păturilor şi tuturor brezlelor poporaţiunii, însă totodată vor avea în vedere şi aceea, că fericirea şi bunăstarea tuturor reşede în întărirea drepturilor tronului şi în menţinerea unităţii imperiului.

Însărcinat din partea M. Sale, a preagraţiosului nostru domn, cu onorifica misiune, de a conduce consultările d-voastre, am împărtăşit fiecăruia dintre d-voastră, domnilor mei, regulamentul de afaceri,

www.dacoromanica.ro

aprobat din partea M. Sale, spre acomodare, şi acum vĕ învit, sĕ depuneţi în mânile mele jurământul prescris în §-ul 3 al regulamentului".

Toţi senatorii (de nou numiţi) depun jurământ, că sûnt cu credinţă neclintită faţă de M. Sa împĕratul, că vor avea în vedere numai binele monarchiei în toate discuţiunile purtate şi-'şi vor da votul amĕsurat priceperii şi convingerii lor, scutiţi de ori-ce influenţă din afară; ear' după terminarea acestui act, archiducele *Rainer* continuă astfel:

— „Înainte de a începe lucrarea ce ni-s'a dat, mĕ vĕd silit, domnilor, sĕ vĕ mai adresez unele cuvinte.

Primiţi înainte de toate asigurarea, că voiu conduce consultările cu deplină imparţialitate, dar' voiu căuta totdeauna sĕ fie respectat cu acurateţă regulamentul de afaceri, edat din partea M. Sale.

Sûnt convins, că d-voastră apreciând corect misiunea cea mare ce vi-s'a dat, mĕ veţi sprijini cu zel şi onestitate în nisuinţele mele şi veţi face tot, ca senatul înmulţit imperial sĕ corespundă aşteptărilor pe cari le-a legat de el M. Sa şi patria întreagă.

Domnilor mei! Sûnt mari şi importante lucrările cari vĕ aşteaptă. Cea mai mare şi mai importantă e însĕ aceea, de a vĕ da părerea asupra căilor şi a mijloacelor, prin cari s'ar putè regula finanţele de stat. Amĕnunţite lucrări de pregătire s'au făcut în direcţia aceasta şi ele vĕ vor uşura problema dela a cărei fericită resolvare depinde binele Austriei.

Dar' şi faţă de celelalte proiecte, date d-voastre spre consultare din partea M. Sale, sûnt convins că veţi manifesta acelaşi zel şi aceeaşi interesare.

Domnilor mei! E serioasă situaţia în patrie în momentul în care senatul înmulţit imperial se întruneşte pentru prima oră; dar' un viitor mai bun ne aşteaptă şi eu vĕ felicit domnilor, că d-voastră aţi primit frumoasa misiune de a conlucra, în poziţie atât de înaltă, la realisarea acestui viitor. Sĕ avem înainte totdeauna lozinca împĕratului nostru: »*Viribus unitis*«, şi aşa sĕ procedăm.

Declarând deci de deschisă sesiunea primă a senatului înmulţit imperial, vĕ împărtăşesc, că M. Sa, preagraţiosul nostru domn, a numit vice-presidenţi pentru sesiunea aceasta pe Escelenţele Lor, senatorul de *Szögyény* şi contele *Albert Nostiz*. Vĕ învit sĕ procedaţi la alegerea celor doi senatori, necesari, conform §-lui 19 din regulamentul de afaceri, pentru controlarea protocoalelor de şedinţe, dându-vĕ votul în scris pentru cele douĕ nume propuse din partea fiecăruia dintre

www.dacoromanica.ro

d-voastră, şi vĕ fac totodată cunoscut, că eu, în scopul acesta. m'am decis pentru Escelenţele Lor, senatorii permanenţi. conte *Mercandin* şi baron *Lichtenfels.*

Senatul alege, cu majoritate de voturi, pe contele *Auersperg* şi pe contele *Szécsen,* cari împreună cu cei doi numiţi din partea presidentului vor avea sĕ controleze procesele verbale luate despre desbaterile decurse în senatul înmulţit imperial.

Terminată fiind alegerea. sĕ dă cuvêntul contelui *Apponyi* (Georg) pentru a-'şi precisa posiţia ce poate sĕ o ocupe în acest senat înmulţit.

Contele *Apponyi* rosteşte o vorbire mai lungă, în care declară, că nu are mandat dela nimeni, prin urmare nu represintă pe nimeni, decât numai convingerile sale individuale. Declară, că convocarea acestui senat imperial a provocat nedumeriri în sînul poporului maghiar, care ţine cu sfinţenie la drepturile sale istorice şi la instituţiunile sale, şi nu-'i convine, ca representanţii seí sĕ discute împreună cu representanţii altor ţĕri, ear' nu amĕsurat drepturilor din trecut, numai singuri, în parlamentul propriu. Din acest punct de vedere, oratorul n'ar fi trebuit sĕ între în senatul înmulţit, dar' a întrat, pentru-că are deplină încredere în marinimositatea monarchului.

A întrat, în credinţa, că şi aici sĕ pot discuta cu succes dorinţele şi pretensiunile Ungariei, făcêndu-sĕ lumină, că Ungurii nu cer nimica ce ar periclita înaintarea monarchiei sau întegritatea ei. Dar' întrând în senat. n'a renunţat la nici unul din drepturile istorice ale Ungurilor, şi n'a renunţat nici la drepturile sale ce-'i compet într'un viitor parlament maghiar. prin urmare, numirea sa de membru pe vieaţă al senatului imperial numai aşa o înţelege, că M. Sa n'a voit prin aceasta sĕ-'i împedece eserciarea de drepturi viitoare în legislatura ungara.

Mulţumeşte presidentelui pentru graţia acordată de a putè face declaraţia aceasta, care sĕ roagă sĕ fie trecută la protocol.

Contele *Andrássy Gyula* se alătură întru toate, — în numele seu şi în numele celoralalţi senatori maghiari. la cele declarate din partea contelui *Apponyi,* accentuând şi el, că pentru posiţia ce o ia în senat rĕmâne numai sieşi responsabil şi că nu poate fi privit de representant al Ungurilor, dela cari n'are nici un mandat.

Presidentul roagă pe domnii senatori sĕ subscrie procesul verbal despre depunerea jurĕmêntului, şi comunicându-le, că M. Sa va primì în ziua următoare în audienţă pe domnii senatori, *închee şedinţa primă.*

*

www.dacoromanica.ro

În ziua de 1 Iunie 1860, la orele 11, toți senatorii erau întruniți în sala de recepțiune a palatului imperial din Viena, în frunte cu presidentul senatului, archiducele *Rainer*. În curênd apare monarchul în mijlocul lor, și după-ce archiducele *Rainer* îi presentă pe rînd pe toți senatorii, monarchul se postează în fața lor și le rostește următoarea vorbire:

„Domnilor senatori!

Vĕ bineventez din inimă. V'am chemat, fiindcă contez cu siguranță, că am aflat în d-voastră bărbați cari mĕ vor spriginì cu sinceritate și cu credință în nisuințele mele de-a promova în mod egal binele popoarelor Austriei.

Chestiuni importante, din sfera legislaturei generale, și regularea finanțelor de stat, vĕ vor fi supuse spre opinionare. La consultările ce le veți avea, sĕ țineți în vedere principiul, că soartea singuraticelor părți ale imperiului e strîns legată împreună, că comunitatea și eficacitatea reciprocă a adevĕratelor interese din țĕrile singuratice sûnt fapte, cari legate prin mii de fire, formează o legătură puternică în jurul întregei monarchii, și că ori-ce încercare de-a slabì legătura aceasta e în detrimentul întregului, precum și al părților, fiindcă împedecă desvoltarea rodnică progresivă, atât în privința intelectuală, cât și materială, prin urmare nu poate fi tolerată fără a se viola datorințele sacre pe cari le am eu față de popoarele mele.

Asigurată sĕ fie apĕrarea egală pe seama tuturor popoarelor și pe seama tuturor țĕrilor din imperiul meu. Uniți sĕ fie toți, în frățească înțelegere, într'un întreg puternic, *cu îndreptățiri egale și cu îndatoriri egale.*

La esaminarea budgetului puneți în cumpĕnă posiția de mare putere a imperiului, și căutați totodată sĕ cruțați întru-cât se poate pe cetățeni, aducênd în consonanță aceste două lucruri.

Vĕ veți convinge, că chiar și acum, cu toate-că restrângerile în budget nu-'și pot arĕta imediat eficacitatea, s'au făcut economii esențiale în toate ramurile administrației, pe când tot atunci venitele au fost înmulțite. Dacă vom nerge pe calea apucată, cu putere și perseverență, și vom esecuta în mod fericit reformele ordonate din partea mea în administrația internă: contez cu siguranță, că, dacă nu vor obvenì evenimente estraordinare, cari sĕ ne împedece, — restabilirea echilibrnlui între venite și erogate se va arĕta de sine,

Fericirea popoarelor mele este scopul ce-'l urmăresc necontenit, desvoltarea buneistări interne și a puterii în afară este problema,

www.dacoromanica.ro

pentru a cărei resolvare îmi consacru întreaga îngrijire. În nisuințele acestea ale mele să-'mi fiți uniți. d-voastră, și toți credincioșii mei supuși. Binecuvêntarea celui atotputernic să încununeze cu succes fericit această acțiune a noastră comună".

Un întreit *Hoch* a urmat după terminarea vorbirii, la adresa monarchului, care retrăgêndu-se în departamentele sale, audiența a fost terminată.

Ședința a doua.

S'a ținut în 4 Iunie 1860. Presidentul, archiducele *Rainer,* comunică senatului, că mai mulți senatori au cerut să li-se dee cuvêntul pentru a-'și precisa posiția ce o pot lua în acest senat înmulțit, așa cum în ședința trecută s'a făcut aceasta și din partea senatorilor *Apponyi* și *Andrássy.* Considerând însă, că prin aceasta s'ar putè naște discuțiuni agitate, ceea-ce ar fi în contra intențiunilor avute cu convocarea senatului, și cari aveau de scop restabilirea înțelegerii și înfrățirea între toate popoarele monarchiei, — roagă pe domnii senatori să abstee dela propusul lor, și le aduce înainte mulțumire pentru aceasta.

Episcopul *Strossmayer* se roagă. ca între senatorii despre cari e vorba să fie trecut la protocol și numele seu, în calitate de senator pentru Croația.

Aceeași rugare să adresează presidiului și din partea senatorilor: *Andreiu de Mocsonyi,* episcopul sêrbesc *Mașirevici* și episcopul *Andreiu baron de Șaguna.*

Se ia act, ear' la ordinea zilei se pune *budgetul.*

Presidentul întreabă, dacă senatul voește se discute *în plen* budgetul, sau vrea să fie censurat ântâiu de un *comitet;* și după-ce adunarea se declară prin sculare pentru trecerea budgetului la un comitet esmis din partea senatului, să pune a doua întrebare, că comitetul cum se fie compus, și câte comitete să fie compuse, — ear' în privința aceasta presidiul declară discuția de deschisă.

Vorbesc mai mulți senatori și să fac mai multe propuneri, pe cari presidentul le reasumează în următoarele:

„Cu privire la compunerea comitetului au fost esprimate trei păreri; și anume:

a) pentru compunerea unui comitet principal, cu filiale (subcomitete, amĕsurat propunerii senatorului imperial, contele *Clam-Martinitz;*

www.dacoromanica.ro

b) pentru formarea mai multor comitete, ai căror presidenţi şi raportori se formeze earăşi un comitet;

e) pentru alegerea mai multor comitete, cari să formeze laolaltă un corp întreg".

Cerêndu-se votul senatului, se primeşte cu majoritate de voturi propunerea *primă,* pentru alegerea unui singur comitet, care să se împartă în subcomitete.

Votarea a fost nominală.

Presidentul, archiducele *Rainer,* declară, că va supune votul senatului aprobării M. Sale, şi astfel alegerea comitetului se va putè face abía în şedinţa viitoare.

Şedinţa să încheie.

Şedinţa a treia.

S'a ţinut în 6 Iunie 1860. Presidentul, archiducele *Rainer,* face comunicarea, că M. Sa s'a îndurat prea graţios o concede, ca amĕsurat votului senatului, censurarea budgetului să se facă de astădată prin un comitet mai mare de cum e cel prevĕzut în §-ul 5 din regulamentul de afaceri, dar' numĕrul membrilor să nu treacă peste 21; dându-'şi totodată învoirea preaînaltă, ca comitetul să se împartă în subcomitete, lucrările cărora au să fie însĕ esaminate de întregul comitet, înainte de-a fi presentate adunării plenare.

Senatul esprimă mulţumire M. Sale pentru preagraţioasa încuviinţare a votului dat în şedinţa premergĕtoare şi roagă presidiul să o aducă aceasta la cunoştinţa M. Sale.

Se procedè la alegerea comitetului budgetar. Resultatul votării a fost următorul: Cu majoritate de voturi au fost aleşi *Krainski, Reyer,* conte *Auersperg, Dr. Hein, Mayer,* principele *Colloredo-Mannsfeld, Şokcevici, Dr. Strasser,* episcopul *Strossmayer,* conte *Andrássy, Braniczányi,* conte *Mercandin,* conte *Apponyi,* conte *Clam-Martinitz,* conte *St. Julien, Schöller,* baronul *Salvotti,* contele *Szécsen, Majláth,* principele *Auersperg* şi *Andreiu de Mocsonyi.*

Se lasă în grija comitetului să-'şi aleagă president şi să se împartă în subcomitete, şi cu aceasta şedinţa să încheie.

Şedinţa a patra.

S'a ţinut în 8 Iunie, 1860. Presidentúl, archiducele *Rainer,* comunică senatului, că M. Sa a luat preagraţios la cunoştinţă mulţumirea votata în şedinţa premergĕtoare. Adunarea erumpe într'un întreit »*Hoch*«.

www.dacoromanica.ro

Senatorul din Ardeal, *Iakab,* depune jurământul și senatul intră în ordinea de zi. Să începe discuția asupra introducerii cărților fonduare.

Ia cuvêntul contele *Barkóczy* și într'o vorbire mai lungă face imputare guvernului, pentru-că cu ocasiunea introducerii cărților fonduare în Ungaria nu s'a respectat *dreptul limbei maghiare,* fiindcă nu s'au numit oficianți cari să cunoască limba maghiara și să poată purta cărțile fonduare în limba aceasta.

Contele *Nádasdi,* ministru de justiție, răspunde imediat, că în cea mai mare parte a districtului Oradea-mare, în întreg districtul Șopron și Pesta, cărțile fonduare să poartă ungurește. „Ce să fac însă în comitatul Liptó și Trencin, — a zis ministrul, — unde mai toți locuitorii sûnt Slovaci, și între ei abia cam o sută de Unguri? Ce să fac în comitatul Maramureș, unde sûnt 100.000 de Ruteni, 40.000 Români, și numai 12.000 Maghiari"? —

Ministrul declară, că guvernul 'și-a luat drept maximă pentru regatul Ungariei, să se poarte cărțile fonduare *în limba majorității locuitorilor din comuna respectivă.* Ungurește, unde sûnt Maghiarii în majoritate, ear' unde altă naționalitate e în majoritate, *în limba acesteia.* Aceasta o reclamă interesul unității monarchiei, și »*scopul și voea M. Sale este, să se respecteze întocmai toate naționalitățile, recunoscêndu-li-se drepturi egale, după-ce li-se impun datorințe egale ...*

„Cu toate acestea, — a terminat ministrul, — chestia limbei e o chestiune deschisă, *care la timpul seu să va supune unei scrutări noue*«, — adaogând încă și aceea, că a dat ordin, ca ori-unde s'ar fi făcut cărțile fonduare în limba germană, cei de limba maghiară, slovacă, ruteană și *română,* să poată pretinde ca să li-se dee și câte o *traducere în limba lor națională.*

După ministrul de justiție a vorbit senatorul *Hein,* apoi *Toperzer* și principele *Salm,* toți însă numai în liniamente generale, mărginindu-se la chestia pusă la ordinea zilei, chestia cărților fonduare, și accentuând necesitatea formării unui comitet care să studieze chestia.

S'a sculat după ei contele *Szécsen,* și accentuând și din a sa parte necesitatea de a să alege un comitet care să se ocupe cu chestiunea dela ordinea zilei, a spus cu privire la *principiul de naționalitate* și de *limbă* următoarele:

— „Așa cred, că am înțeles bine pe dl senator *Barkóczy.* Scopul sen nu a fost să dojenească pe înaltul guvern, pe cuvênt, că acesta

www.dacoromanica.ro

prin întroducerea cărţilor fonduare ar voi sĕ germaniseze popoarele; ci a voit sĕ spună numai, ce opiniune predomneşte în ţeară, şi că *modul* cum s'a pus totul în lucrare, a produs, nu ştim, cu drept sau fără drept, acea opiniune în ţeară.

Eu din partea mea cred, că este datorinţa şi problema noastră, căci de aceea sûntem chemaţi la această adunare înaltă, sĕ rĕsfiram prin cuvinte aceea ce s'a lăţit în ţeară ca părere a oamenilor, sĕ lămurim acea părere, şi prin aceasta sĕ dam ocasiune, ca dacă opiniunea ar fi falsă, sĕ o declarăm de falsă şi esplicându-o mai de-aproape sĕ o delăturăm. Dacă noi nu am atinge şi nu am respecta aceasta părere a oamenilor. atunci, fiind ea greşită, în loc sĕ se delature, ar prinde rădĕcini tot mai adânci, s'ar lăţi tot mai departe.

Dl ministru de justiţie a atins în vorbirea sa totodată şi chestiunea *limbei,* o chestiune de importanţă în diferitele părţi ale ţerilor, ear' *mai ales în Ungaria.* Eu, ce se atinge de chestiunea aceasta, sûnt convins, că toţi oamenii scutiţi de egoism *vor recunoaşte diferitelor naţionalităţi din anumită ţeara dreptul de a se folosi în cercul activităţii lor de limba lor naţională.* Dacă însĕ, înainte de revoluţia din anul 1848, în mai multe ţĕri, mai ales însĕ în Ungaria, opiniunile erau cu totul altele: trebue se luăm în considerare, că aceste opiniuni nu erau pe atunci numai în Ungaria, ci ideea domnirei *unei singure limbi oficiale* era mai mult ori mai puţin lăţită în întreagă Europa. Dar' o abatere dela ideea aceasta, între limite amĕsurate, sĕ poate aştepta atât dela bunăvoinţa guvernului, cât şi *dela puterea unei opiniuni publice luminate din Ungaria.*

Îmi vine sĕ pismuesc pe dl ministru al justiţiei pentru uşurătatea cu care crede că chestiunea aceasta s'ar putè deslega. Dupa a mea părere, această chestie a limbei şi a naţionalităţilor, într'o ţeară locuită de naţionalităţile cele mai diferite, nu despărţite etnograficeşte, adecă după naţionalităţi, ci aruncate şi grămadite unele peste altele, va rĕmânè, la fiecare pas al puterii legislative şi al guvernului, una din problemele cele mai grele, încă şi atunci, când voinţa ar fi serioasă de a satisface dorinţele fiecărei naţionalităţi.

Cu toate acestea, eu nu mĕ îndoiesc, că chestia se va putè resolva în spiritul dreptăţii reciproce, al conţelegerei şi al înţeleptei precumpĕniri a tuturor pretensiunilor.

Abia pot însĕ sĕ cred, că deslegarea ar sta numai în calculul matematic al naţionalităţilor, pentru-că aici mai vin a se lua în

www.dacoromanica.ro

socotință încă și alți factori spirituali de mare importanță. Înțeleg adecă: *limba mai cultivata are se domncască peste celelalte mai necultivate.*

Încât pentru propunerea dlui senator Dr. *Hein,* de a se împreuna la un loc, într'un corp. Banatul Timișoarei, Voevodina, Croația și Slavonia, îmi iau voie a observa, că după esactele cunoștințe ce 'mi-le-am adunat despre toate împrejurarile acelor țări, m'am convins pe deplin. ca ele sûnt cu totul diferite unele de altele, și că comitatele: Baci. Torontal. Caraș, cum și așa numitul Banat al Timișoarei, ar avea prea mult comun cu Ungaria. *cu Croația și Slavonia însе nimic!*

Pe lânga aceasta, în Croația și Slavonia poporul e curat *slav;* din contra, în Banatul Timișoarei s'au îngrămădit cele mai felurite popoare, încât aici nu ai se țini cont numai de elementul slav, ci și de cel unguresc. *românesc* și nemțesc".

Contele *Szécsen* a trecut apoi la obiectul pus la ordinea zilei, spunêndu-'și și acî părerile.

Au mai vorbit după el vicepresidentul *Szögyény* și barònul *Lichtenfels,* ocupându-se mai mult cu chestia principală dela ordinea zilei, ear' după ei a luat cuvêntul contele *Andrássy,* care referitor la *chestia limbilor* a făcut declararea, că nu acum e timpul și ocasiunea de a se ocupa senatul cu discuții de acestea, ci chestiunea limbei trebue sĕ se desbată cu totul altmintrelea, cu altă ocasiune, și cu toată seriositatea.

Contele *Clam-Martinitz,* care 'i-a urmat ca orator, a trecut peste chestia națională fără sĕ o atingă.

Contele *Hartig* își rectifică o vorbire de mai nainte, în acel înțeles, că dacă pretinde și acum, cu toată puterea cuvêntului, dreptul pe seama suveranului, ca *sĕ vorbeasca cu supușii sei în limba sa națională,* — trebue sĕ recunoască totodată și aceea, că *organele oficiale ale monarchului sûnt datoare se comunice cu supușii domnitorului în limbile acestora.*

Contele *Hartig* afirmase adecă într'o ședință premergĕtoare, că limba e proprietatea cetățeanului, care e în drept sĕ o folosească liber; și tocmai din acest principiu mânecând, e în drept și monarchul sĕ se folosească de limba germană în comunicarea cu supușii sei, pentru-că limba maternă a monarchului e cea germană. Cu privire la *unitatea limbei,* accentuată de senatorul Dr. *Hein,* contele *Hartig* a zis apoi urmatoarele:

www.dacoromanica.ro

„Ce definiție dați d-voastră unității? Eu, din partea mea, fac distingere între *unitate* și *uniformitate*. Unitatea e unitate de *drepturi*, de *datorințe* și de *supunere*. Ear' a introduce unitate, sau mai bine zis uniformitate și în celelalte raporturi ale locuitorilor, *în dreptul lor privat*, e un lucru pe care nu 'l-aș recomanda niměnui".

Baronul Petrino, representantul Bucovinei, a vorbit la obiect, fără să atingă chestia națională. E pentru predarea elaboratului în grija unui comitet, dar' nu compus după țări, cum cere Dr. *Hein*. Referitor la Bucovina face comunicarea, că în multe cărți fonduare, pe lângă adevěratul proprietar sûnt trecuți în coale toți cumnații și cumnatele, ceea-ce provoacă mari confusiuni. Proprietatea săteanului din Bucovina nu a fost trecută în cărțile fonduare. Proprietățile, cari nu puteau să fie împărțite, au fost de fapt parcelate și trecute la patru proprietari de es. dintre cari nici unul nu știe care e partea lui. Cere deci, ca la discutarea obiectului dela ordinea zilei să se țină cont de diferitele raporturi în cari se află țěrile singuratice, și de aceea dorește, ca comitetul să fie compus din mai mulți decât șapte membri.

Contele *Clam-Martinitz* propune închiderea discuțiunii. Senatorul *Lichtenfels* cere votare asupra propunerii făcute din partea principelui de *Salm*. Senatorul *Barkóczy* polemisează cu *Lichtenfels*, contele *Clam-Martinitz* și contele *Hartig* își esplică cuvintele rěu interpretate, ear' contele *Apponyi* face următoarea declarație:

„Domnilor! A discuta chestia naționalităților, a limbei, unității, uniformității, cu ocasiunea regulării cărților fonduare, e un joc îndrăsneț. De aceea, dacă eu rěmân dator cu rěspunsul la multe din cele-ce s'au spus astăzi aici, nu o fac pentru-că aș fi mulțumit cu toate dintre declarațiunile făcute, ci mě rețin numai în interesul lucrării noastre, o fac numai pentru-ca să evit conflictul care nu e la timp și care ar putè să se pună în calea lucrărilor noastre".

Cere închiderea discuțiunii și votarea propunerii lui *Salm*. Să primește și în comitet se aleg prin votare următorii *șapte* membri: Contele *Barkóczy*, *Lichtenfels*, Dr. *Eder*, Dr. *Polanski*, Dr. *Strasser*, *Salvotti* și Dr. *Klein*.

Se mai alege un comitet de șapte membri pentru studiarea proiectului de ordinațiune referitoare la procedura în ce privește sistarea plăților din partea firmelor protocolate comerciale și industriale și ședința se încheie.

www.dacoromanica.ro

Şedinţa a cincia.

În şedinţa dela 21 Iunie 1860 discuţia a fost de nou pusă pe tema *chestiei naţionale* în senatul împĕrătesc înmulţit.

Archiducele *Rainçr*, ca president, deschide şedinţa cu împărtăşirea. că trei senatori, necunoscênd limba germană, au primit permisiune dela M. Sa sĕ poată vorbì *în limba lor naţională,* care e cea *italiană,* ear' un domn senator, care cunoaşte bine atât limba germană cât şi cea italiană, va face pe translatorul. Alteţa Sa învită apoi pe senatorul baron *Salbotti* sĕ primească sarcina de intermediator, ear' cei trei senatori, cu numele: contele *Borelli* din Dalmaţia, contele *Nani-Mocenigo* şi baronul *Zigno* din Lombardo-Veneţia se sculară pe rênd şi mulţumiră pentru favorul acordat.

Presidentul comunică mai departe, că proiectul de lege referitor la învoielile în casuri de concurs, nu e terminat, din causa boalei unui membru din comitet, şi că contele *Barkóczy* a demisionat din comitetul esmis pentru studierea chestiei cărţilor fonduare, dĭn motivul, că nu 'i-s'a primit propunerea, ca chestia sĕ se scoată de sub competenţa senatului şi sĕ se supună deliberării dietelor provinciale.

Contele *Barkóczy* cere cuvêntul, pentru a-'şi motiva pasul. Cuvêntul 'i-se acordă, şi contele rosteşte următoarea vorbire:

„Am avut parte de onoarea se fiu ales membru în comitet. Cer voie sĕ descoper senatului motivele eşirii mele din comitet. Primul motiv este, că cu ocasiunea aceasta se manifestă de nou pe faţă acea uniformitate administrativă, pe care eu o ţin de cel mai mare rĕu de care am suferit în acesti zece ani din urmă. Uniformitatea administrativă, adecă *centralisarea*, tratarea tuturor ţĕrilor şi popoarelor tot după aceleaşi forme, şi *administrarea lor tot numai cu o limbă*, a fost şi până acum, va fi încă şi pe viitor, *pedeca principală la unitatea politică a monarchiei*, care pentru toţi e mântuitoare, în cât fiecare patriot trebue sĕ o dorească.

Al doilea motiv principal al retragerei mele este, că eu în proiectul acesta vĕd numai o stîrpitură a unor minţi teoretice şi a oamenilor, cari caută numai la forme; oameni, cari de câţiva ani încoace se înmulţiră ca buruienile în toţi ramii administrativi ai statului.

Al treilea motiv al eşirei mele a fost, că eu cred, că acest proiect de lege e tocmai unul din acelea, cari *cad cu totul în competenţa dietelor ce sûnt sĕ se înfiinţeze în toate ţĕrile monarchiei,* ceea-ce toate clasele locuitorilor doresc cu multă nerăbdare.

www.dacoromanica.ro

Acestea sûnt motivele mele, pe cari le-am atins şi altă-dată, ear' astăzi îmi iau voe a le repeţi de nou. Tocmai pentru aceasta, principiile şi convingerile mele nu-'mi permiseră se iau parte la desbaterile comitetului. mai ales când ştiu foarte bine, că tot lucrul acesta *va fi lucru făcut în deşert.*

După premisele acestea, îmi iau voe a mĕ adresa de-adreptul dlui ministru al justiţiei şi a cerceta mai de-aproape acele foloase şi resultate practice, cari ar fi sĕ se nască pentru Ungaria din introducerea cărţilor fonduare. Deci eu întreb. cari sûnt acele resultate? Rĕspunsul dlui ministru este. că 674 oficiali, ocupaţi cu întroducerea catastrului în Ungaria, au făcut intabulări, în cinci ani, în 15 milioane de coale fonduare, au întocmit cam 19 mii de cărţi fonduare, au conscris $3^1/_2$ milioane de moşii neobligate. precum şi un milion de moşioare ce nu se pot împărţi ca moşii întregi; apoi, că în 1855. din intabulările vechi s'au trecut în coalele nouĕ 109 milioane florini datorii ipotecare, ear' în următorii trei ani s'au mai împrotocolat alte 123 milioane florini.

Am sĕ observ, că cifrele acestea nici decum nu le pot privi drept resultate practice, mai vêrtos din acel motiv, că cei 674 de oficiali, cu ocasiunea întroducerei cărţilor fonduare au respins ori-ce protest şi ori-ce rugare făcută în scopul ca oamenii sĕ fie lăsaţi în pace cu cărţile fonduare. Prin urmare, dorinţele locuitorilor nu au fost respectate întru nimic. Nici o bunăvoinţă, nici o aplecare din partea diregĕtorilor cătră locuitori, ci întocmai aceeaşi nepăsare şi necruţare cu care s'au întrodus de zece ani încoace toate legile şi mĕsurile guvernului în Ungaria: *s'a comandat şi s'a esecutat!*

Cu toate acestea, foloasele practice au fost nule. Nici-odată în Ungaria nu s'a scris cât sĕ scrie acuma. Niei-odată nu s'au rubricat atâtea conspecte şi atâtea tabele, ca tocmai în zilele noastre. Apoi în privinţa aceasta, ce e drept, resultatele sûnt cu totul egale. Intabulările nu s'au făcut după libera voinţă. Părţile au trebuit *se sufere* întabularea sumelor creditate, ear' dacă cineva mai luă vre-o sumă pe moşia sa, aceea încă s'a întabulat, din motivul, că taxele de întabulare formează poziţie însemnată în venitele vistieriei de stat. Despre alte asemenea mĕsuri ale guvernului mĕ şi sfiesc a vorbi".

În privinţa întroducerei limbei *germane,* contele *Barkóczy* se provoacă la declaraţia ministrului de justiţie din 8 Iunie, când zicea, că principiul guvernului este sĕ se poarte cărţile fonduare în limba majorităţii locuitorilor; prin urmare, ori-unde partea mai mare a

www.dacoromanica.ro

locuitorilor este ungurească, cărţile fonduare au să se poarte în limba aceasta.

— „Aceasta declaraţie să poate combate cu cifre, a continuat Barkóczy. În cea mai mare parte a ţărei cărţile fonduare sûnt *nemţeşti*. În zece comitate ale ţinutului Caşovia, cu 1.780.000 locuitori, $^1/_4$ parte sûnt Unguri, şi totuşi nici o singură comună nu are cărţi fonduare ungureşti. Afară de aceasta, funcţionarii nu vreau să dee poporului nici chiar estracte în limba sa, slavonă, ruteană, maghiară, şi se desvinovăţesc cu aceea, că nu cunosc limba, sau că *nu au nici o instrucţiune în privinţa aceasta*. Prin urmare, îmi iau voe să vă spun, Escelenţă, că în punctul acesta nu aţi fost tocmai *credincioşi adeverului!* Cărţile fonduare nu s'au purtat în limba majorităţii, ci în limba celei mai neînsemnate minorităţi! După cele mai nouĕ date statistice, locuitorii nemţi în Ungaria sûnt cam un milion de suflete. Din contră, celelalte popoare fac 14 până la 15 milioane. Prin urmare, limba minorităţii e întrodusă peste tot pe unde, computând numai după cifre aritmetice, este cea mai mare probabilitate că s'ar fi aflat alt popor, mai numĕros. După datele oficiale statistice adecă, a treia parte a locuitorilor vorbeşte limba ungurească. Eu nu întrebuinţez terminul »*maghiar*, pentru-că îl aflu de neaplicabil; dar' limba *ungurească* este oamenilor plăcută, ei se dau de Unguri şi vreau să treaca de Unguri. Prin urmare de pe buzele mele nu voesc să scot cuvêntul *maghiar*.

Contele *Barkóczi* protestează apoi în contra părerii, că el ar fi duşman naţionalităţii germane; tocmai din contră, nu numai el, dar' întreaga naţiune ungurească ştie stima foarte mult cultura, ştiinţa, arta germană, precum şi principiile constituţionale, cari de ani 40 s'au lăţit şi în Ungaria. Ceea-ce nu poate însĕ suferi este, că de mai mulţi ani încoace elementul german e representat în Ungaria prin o armată întreagă de funcţionari germani, cari au întrodus limba germană, peste tot, în cărţile fonduare şi în toate ramurile administraţiei. Prin toate aceste mĕsuri, cari au costat milioane multe, popoarele Ungariei au fost în privinţa materială şi spirituală greu apĕsate. Ce a fost deci mai firesc decât aceea, ca aceste arbitrarietăţi despotice să nască antipatii! Prin urmare, antipatia nu are a face nimica cu elementul german, ci numai cu faptul, că s'au adus atâţa amploiaţi în Ungaria, că s'a apĕsat poporul materialiceşte şi spiritualiceşte, şi că poporul a fost tratat în mod arbitrar. Şi aceasta antipatie, în loc să se micşoreze, va creşte din an în an.

www.dacoromanica.ro

Barkóczy termină, constatând, că introducerea cărților fonduare în Ungaria a adus țării o îngreunare de trei milioane fl., din care sumă cam un milion și două sute cad pe proprietarii mari de pământ, ear' restul s'a împărțit pe locuitorii mai saraci, cari și de altcum sûnt destul de asupriți cu dări grele.

Se scoală contele *Nádasdi,* ministru de justiție, și îi rèspunde lui *Barkóczy* următoarele:

„Eu astàzi nu voeam sè iau cuvêntul, pentru-că, după a mea părere, întreaga desbatere sè reduce numai la raportul unui membru din comitet, făcut către senatul întreg. Dl conte *Barkóczy* a fost ales în comitet. Senatul a avut încredere în el. Eu n'am avut vot în senat, nu 'l-am ales, prin urmare nu mè privește, că va rèmânea ori nu va rèmânea în comitet. Cu toate acestea, 'mi-ar fi plăcut, dacă dl *Barkóczy* ar fi rèmas, din motivul, că ori-cât de neplăcute erau sè fie desbaterile comitetului, eram gata sè aduc tot felul de sacrificii și sè dau toate lămuririle cerute. Dar' toate acestea treacă, ducă-sè. Dl *Barkóczy* se adresà de-adreptul persoanei mele, ear' nu guvernului, și s'a încercat sè-'mi spulbere cuvintele rostite la 8 Iunie. Eu rèspund: ce ție-'ți este just, lasă sè fie just și altuia. Nu sûnt orator, ca alții; cu toate acestea mè aflu în stare și acum, după o sèptèmână, sè pot întêmpina cuvêntul tipărit al dlui *Barkóczy,* paragraf de paragraf. Eu nu cunosc nici un lucru mai ușor în lume decât a *critica.* Cu toate acestea, nu vreau sè afirm și sè apèr părerile mele, ca fiind cele mai drepte. Sûnt gata sè acceptez părerile altora, numai sè mè convingă cineva cu temeiu. Câtă vreme voiu fi ministrul M. Sale, îmi țin de datorință, ca fața cu înaltul senat sè dau în toate direcțiunile esplicațiile de lipsă. De astă-dată îmi pare însè rèu, că nu am a face cu înaltul senat, ci numai cu contele *Barkóczy,* care mè ataca personal, ceea-ce eu nu pot suferi sè rèmână necombătut în public".

Ministrul de justiție ia apoi punct de punct atacurile contelui *Barkóczy* și le combate. Neagă, că în administrație ar fi uniformitate; recunoaște însè că în forme s'ar mai putè face unele modificări folositoare. Neagă, că introducerea cărților fonduare nu ar fi de nici un folos; dar' recunoaște, că e posibil ca funcționarii sè fi făcut abusuri. Dar' un ministru nu poate sè stee la spatele fiecăruia, ci abusurile au sè 'i-se aducă la cunoștință, și vinovații sè vor pedepsi. S'au dat ordinațiuni foarte corèspunzètoare scopului, pe cari le poate ceti ori-și-cine; sè poate, că funcționarii nu le-au împlinit întocmai,

www.dacoromanica.ro

dar' contele *Barkóczy* nu avea dreptul să zică, că ministrul *nu a vorbit adevĕrul.* „Acesta e un ton, care nu e parlamentar, — a zis ministrul. Dacă n'am vorbit adevĕrul, dl conte *Barkóczy* are să mĕ convingă. Cuvintele mele au fost adevĕrate. Dl conte *Barkóczy* să vină în ministerul meu şi să se convingă. Rog deci pe dl conte *Barkóczy* să-'şi retraga cuvêntul. Nu-'mi este iertat să sufer espresiunea că *n'aşi fi vorbit adeverul* .

Cont. Barkóczy: Eu însĕ nu 'mi-o retrag!

Ministrul Nádasdi: Mĕ rog se se cetească respectivul pasagiu din protocol, ca să se vadă că eu n'am zis: *ceea-ce s'a întêmplat* ci am zis: *ceea-ce am ordonat* . Ar fi trist lucru dacă un ministru al M. Sale ar suferi să 'i-se spună în faţă, că aceea ce a afirmat este un neadevĕr. Prin urmare *pretind o retractare.*

Contele *Barkóczy* ceteşte din foaia oficiala pasagiul cu pricina (despre majoritatea poporaţiunii în anumite comitate) şi aminteşte, că de es. în întreg comitatul *Caşoviei* locuesc Unguri cam la 400.000, dar' cu toate acestea cărţile fonduare nu sînt compuse în limba ungurească. „Deci pasagiul referitor la Caşovia este fals, prin urmare nu retractez, ci cerênd trebuinţele voi depune şi jurământul“, a zis contele *Barkóczy.*

Ministrul de justiţie: Vorbirile să stenografiează; probabil că în iuţeala scrierii s'a făcut greşala. Dl conte a zis însĕ destul de respicat, că eu n'aş fi vorbit adevĕrul, şi aceasta doresc eu să retractezi!

Contele Barkóczy: Dacă espresiunea mea se refere la alte puncte, îmi retrag cuvêntul.

Ministrul de justiţie: Aceasta e altceva; şi eu voiu rĕspunde după-ce dl conte îşi va fi retras cuvêntul. De altcum d-ta, dle conte, însuţi ai auzit din gura mea, că funcţionarii nu pretutindenea 'şi-au împlinit datorinţele, ear' eu am condamnat purtarea lor şi nu am apĕrat-o. Eu nu posed alte informaţiuni decât acelea primite pe cale oficiala; se poate, că ele sînt false, căci fiecare om poate fi înşelat. Dar' acum rĕspund mai pe urmă la atacuri de asemenea natura.

Deschidem aici o parenteza. Chestia cu întroducerea limbei majorităţii poporaţiunei la compunerea cărţilor fonduare a stat aşa, că acolo unde majoritatea comitatului era maghiară, cărţile fonduare s'au compus în limba maghiară, ear' unde majoritatea comitatelor era *română,* slovaca, ruteană sau sêrbă, cărţile fonduare au fost compuse în limba *germană.* Prin urmare, cam avea dreptate contele

www.dacoromanica.ro

Barkóczy, când zicea, că nu s'a respectat *limba majorităţii* poporaţiunei din anumite comitate.

A luat cuvêntul, după ministrul justiţiei, contele *Szécsen,* care a căutat să aducă desbaterile în albia lor; a propus ca senatul se ia în censurare budgetul, ear' în locul contelui *Barkóczy* să aleagă alt membru în comisiunea catastrală.

Dr. *Strasser* vorbeşte tot în acest înţeles şi primeşte propunerea lui *Szécsen.* Adaoge apoi, că în Tirol, de unde e el, încă domneşte o teribilă confusie şi nesiguranţă cu privire la creditul real.

Dr. *Hein* polemisează cu *Barkóczy* şi cu *Szécsen* şi constată, că senatul nu are să se ocupe numai cu budgetul, cum susţineau numiţii senatori, ci are să primească şi să discute tot ce 'i-se presentă din partea guvernului, cu atât mai vêrtos, că despre dietele provinciale, în a căror competenţă ar cădè multe lucruri, nu să ştie încă nimica.

A mai vorbit baronul *Salbotti,* dându-'şi silinţe să înlesnească deslegarea chestiunei pusă la ordinea zilei, ear' după el a luat cuvêntul:

Episcopul Strossmayer. Constatăântâiu de toate, că cele petrecute în şedinţele senatului imperial au produs rĕsunet puternic în întregul imperiu, deşteptând speranţe şi născênd temeri. Cu privire la chestia de pe tapet, episcopul *Strossmayer* zicea, că în Austria ori-ce lege şi întocmire trebue privită din două puncte de vedere: din al statului întreg şi din al provinţei respective. Când ceteşti o lege pe hârtíe 'ţi-se pare că ea ar fi bună pentru toată lumea; ear' când o puni în aplicare te convingi, că în ţeara cutare nu numai că e nefolositoare, dar' e chiar periculoasă.

„Aşa stăm şi cu legea despre întroducerea cărţilor fonduare, zicea episcopul *Strossmayer.* Să ne dăm bine seama, că nu ţeara e pentru lege, ci *legea pentru ţeară* .

De aceea, crede, că proiectul de lege despre cărţile fonduare aparţine competenţei dietelor provinciale. Şi aşa cred toţi Croaţii. Cu privire la naţionalităţi şi la chestia naţională, episcopul rosteşte apoi următoarele cuvinte memorabile:

„Încât pentru *chestiunea naţionalităţei* şi a *limbei,* doresc ca în Austria să se facă, întru-cât e cu putinţă, o lege, care prin cuvêntul împĕratului să fie esprimată astfel: *datorinţe egale, sarcini egale, — drepturi egale.* Prin despreţuirea preaînaltului ordin, elementul naţional nu a fost respins nici într'o parte a imperiului cu atâta necruţare şi asprime de pe toate terenele vieţii publice oficiale, ca tocmai în

www.dacoromanica.ro

Croaţia şi Slavonia. Cărţile fonduare sĕ poartă în aceste douĕ ţĕri numai în limba *germană*. Las' că această mĕsură în sine luată e nedreaptă, dar' mai are şi acea urmare neplăcută, că împrotocolarea numelor proprii slavone şi a numirilor de locuri e împreunată cu astfel de greutaţi, încât după câţĭva ani nu sĕ va mai şti cine e proprietarul şi moşia unde sĕ afla, fiindcă numirile sĕ schimonosesc atât de înfricoşat, germanisându-se, încât abia le mai cunoşti. În cele din urmă, dacă eu doresc ca în viaţa publică toate naţiunile sĕ primească rol şi posiţie egala, deşi stimez foarte mult pe Maghiari, totuşi, cuvintele mele sûnt îndreptate în prima linie dlor Maghiari. În Ungaria, afară de locuitorii cu limbă maternă maghiară, *sĕ mai afle încă şi Slovaci şi Români.* Acestora încă *trebue sĕ li-se dee în instituţiile statului drepturile lor şi o egala îndreptaţire.* Pe scurt, nici celelalte popoare nu vreau sĕ se nemţească, dar' nici *se se ungurească, ci vreau sĕ remâna aceea ce le-a lăsat Dumnezeu* .

Ministrul de justiţie rĕspunde episcopului *Strossmayer,* descoperindu-'i, că limba germană s'a întrodus în cărţile fonduare din Croaţia şi Slavonia pe basa învoelei ce a legat guvernul cu rĕposatul ban *Iellasich,* şi din motivul, ca câştigarea de credit sĕ se facă mai lesnicioasă pe seama proprietarilor de moşii din acele ţĕri. De alteum sĕ se aştepte deschiderea dietelor provinciale. cari vor avea dreptul sĕ se declare pentru o limbă ori pentru alta *ca limba oficioasă.*

Contele *Andrássy* polemisează cu *Hein* şi apoi se adresează, tot ca *Barkóczy,* ministrului de justiţie *în chestia limbei,* presentând mai multe documente, adunate din opt comitate maghiare, în scopul ca sĕ dovedească, că nu e aşa cum zicea ministrul de justiţie, şi că cărţile fonduare nu sĕ poartă în limba majorităţii poporaţiunei, ci tocmai din contră, tot felul de hotarîri sĕ aduc numai în limba *germană.* Sĕ naşte apoi următorul dialog interesant între contele *Andrássy* şi ministrul de justiţie:

Contele Andrássy: Eu încă iubesc elementul german şi protestez, împreuna cu onorabilul meu amic, conte *Barkóczy,* ca de aici sĕ se tragă cumva vre-un fel de duşmănie în contra elementului german. Prima educaţie ce mi-s'a dat *s'a facut în limba germană* ca la cei mai mulţi aristocraţi maghiari din vremurile trecute! *Aut.*), *şi nu-'mi d resc educaţie mai buna.* Eu îmi vĕd patria asigurată numai în comunitate şi strînsa unire cu Germanii. Deci, după-ce am premis acestea, întrebat fiind că de ce am vorbit aşa cum am vorbit, trebue sĕ declar: nu am făcut imputare pentru întroducerea limbei germane,

www.dacoromanica.ro

nici n'am voit să reîmprospetez discuția pentru limbă, dar' nici să cercetez de unde au venit contrazicerile în cuvintele ministrului, căci faptele sûnt mai tari decât cuvintele; ci vin a observa numai, că aceea ce m'a îndemnat a scoate în fața înaltului senat chestiunea limbei a fost dorința, ca să se constate faptul, că oficiile și funcționarii subordonați n'au ascultat de poruncile ministrului.

Ministrul de justiție: Aș putè să rĕspund foarte ușor dlui conte *Andrássy,* promițênd că în opt zile voiu da lămuriri amĕnunțite. Dar' nu vreau să mĕ folosesc de acest espedient, ci repet aceea ce zisesem, că principiul meu este, ca cărțile fonduare *se se poarte în limba majorității.* Și acum poftesc pe dl conte *Andrássy* să-'mi spună din cari comitate are d-sa dovezi contrare.

(*Contele Andrássy* cetește numele comitatelor din cari declarase că are documente la mână. După aceasta ministrul de justiție ia comitatele unul câte unul și lămurește proporția locuitorilor după-cum urmează):

- În comitatul *Bihorului* sûnt 59 comune ungurești și 232 germane. Fiindcă în comitat să află mulțime de comune cu limbă ruteană și *româna,* s'a întrodus în comunele acestea *limba germană* la compunerea cărților fonduare și nu cea maghiară.

Dacă s'ar fi plâns cineva de acolo în contra limbei germane. așĭ fi cercetat lucrul, așĭ fi dat instrucțiile trebuincioase, întocmai cum să întêmplă aceasta în comitatul *Maramureșului,* unde decurg acum cercetările. Dacă însĕ nu vine nici o plânsoare la minister, eu nu am de unde să mĕ conving că esistă asupriri, și nu pot ști cari sûnt motivele lor. Eu nu pot să dau crezĕmênt corespondențelor *private,* ci cunosc numai calea oficială. Protocolul de petițiuni sta deschis la minister în fiecare zi, și ori-cine își poate anunța plânsoarea. Trebue să mărturisesc de altcum, că eu așĭ fi așteptat dela dl conte *Andrássy,* să se învoească pe cale amicală cu mine asupra unor puncte de discuție, cum este și cel de pe tapet, făcându-mĕ atent la relele de felul acesta. Eu a-'și fi dat lamuririle cerute și rĕmâneam scutit de o posiție atât de torturătoare cum e aceea în care mĕ aflu, lămurind lucrurile aici.

Ei, care este acum al doilea comitat?

Contele Andrássy: Comitatul *Borsód!*

Ministrul de justiție: Aici sûnt 237 comune ungurești și numai două nemțești. Dacă din nenorocire, estractele sûnt din aceste două comune nemțești, eu n'am ce face. Dl conte putea să ostenească

www.dacoromanica.ro

până la mine și eu 'i-așĭ fi arĕtat raportul și listele, cum și modul cum sĕ poartă.

Contele Andrássy: Mai este comitatul *Hevcș!*

Ministrul de justiție: Aici sûnt 218 comune ungurești și întru adevĕr nu pot pricepe, cum s'a putut da estract în limba germană. Sĕ poate. că cineva a voit sĕ ridice bani dela banca națională de aici, prin urmare 'i-s'au dat actele în limba germană. Eu însĕ pentru așa ceva nu sûnt responsabil. Dacă dl conte îmi spunea aceasta mai nainte, așĭ fi cerut informațiuni pe cale oficială și așĭ putè acum sĕ-'l lămuresc și pe d-sa.

Mai este comitatul *Komárom.* Despre acesta, tot așa ca și despre comitatul *Pojon* și *Nitra,* nu pot sĕ dau nici o lămurire, cum am mai spus. Încât pentru *Raab,* acolo sûnt 63 comune ungurești și 18 nemțești, ear' în comitatul *Pestei* 111 comune ungurești, 52 nemțești. Eu sûnt învoit și cred că ar fi mai bine dacă cărțile fonduare ale Slovacilor s'ar putè purta în limba slovacă, ale Rutenilor în limba ruteană și *ale Românilor în limba română.* Sĕ spune însĕ, și nu tocmai fără temeiu, că *nu ar fi prea cu putință a sĕ purta cartile fonduare în aceste limbi.* De aceea, m'am vĕzut îndemnat a ordona, ca în comunele amestecate, cărțile fonduare sĕ se poarte în limba germană. Încât pentru comitatul *Tolna,* acolo sûnt 75 comune ungurești și 63 nemțești, și în comitatul *Albei-regale* 79 comune ungurești și 24 nemțești. Îmi pare rĕu că nu mi-s'a dat ocasiune dinainte sĕ cunosc greșelile ce par' a sĕ fi întêmplat în unele comitate! Caci ce e drept, s'a putut întêmpla ușor, ca la un comitat ori altul sĕ se strecoare erori. Dacă însĕ ar voì cineva sĕ facă responsabil pe ministrul de justiție pentru ori-ce greșeală mĕruntă, nu mai e chip sĕ fii ministru. Ceea-ce am spus, este principiul meu tare și neclintit. Dacă d-ta, dle conte, mĕ poți convinge, că eu nu am respectat totdeauna majoritatea locuitorilor, poți sĕ spui și aceea, că eu n'am informat corect pe M. Sa, sau că 'l-am informat altmintrelea, nu așa ca pe senatul imperial. D-ta, în posiția în care te aflì, puteai găsì, că nu toate erorile și scăderile sĕ pot descoperì, și că peste tot, este foarte greu a purta responsabilitatea pentru toate greșelile oficiilor subordonate, mai ales când cineva se folosește de scrisori din țeară și vrea sĕ le întrebuințeze ca documente oficiale.

Contele Andrássy: Dați-'mi voe Alteță imperială sĕ rĕspund la unele reflexiuni ale dlui ministru de justiție. Escelența Sa a avut bunăvoința a zice, că greșeli s'au putut întêmpla ușor. Nu neg aceasta.

www.dacoromanica.ro

Vorba e însĕ despre totalitate, despre zece comitate, şi vorba e despre aceea, că eu am arĕtat cum în comitatele ungureşti coalele fonduare sĕ poartă în limba germană!

Ministrul de justiţie: În comitatul *Hevcş* toate protocoalele se poartă numai în limba ungurească şi contele *Andrássy* se poate convinge despre aceasta studiind actele.

Contele Andrássy: Escelenţa Voastră aţi binevoit a zice, că o informaţiune particulară vĕ era de ajuns. Se ertaţi Escelenţa, mie nu 'mi-a fost intenţia se dau informaţiuni particulare, ci *se luminez senatul imperial,* şi aceasta nu se putea face altcum, decât interpelându-vĕ aici. Dl ministru zicea mai departe, că ar fi mai bine dacă cărţile fonduare s'ar purta în limba ruteană, slovacă şi *română* decât în cea germană. Eu însĕ trebue sĕ o spun, că dacă mie, şi poate şi altor oameni din Ungaria, le-ar fi iertat sĕ aleagă, am preferì negreşit, ca cărţile fonduare sĕ fie purtate în limba ungurească, din motivul, că cunoaştem limba ungurească, am primit-o din secoli în secoli, dela moşi strămoşi, şi am învĕţat a o stima. Pricepem ungureasca, dar' nemţeasca nu o pricepem. Şi, ca earăşi sĕ revenim la chestia limbei, comitatele pe cari le-am citat eu aici, sûnt toate ungureşti. Comitatul *Bihorului* e despărţit în cel de meazĕ-zi şi cel de meazĕ-noapte, dintre cari cel dintâiu aproape întreg este unguresc. În comitatul *Torontal* precumpĕneşte ungurimea. Escelenţa Voastră aţi recunoscut de altcum, că nu se pune pond pe diferinţa limbelor în comitate, ci în comune, una câte una. Dacă în comunele singulare majoritatea sau totalitatea era ungurească, cărţile fonduare încă trebuiau sĕ fie purtate ungureşte. Aceeaşi proporţie există în Raab, Komárom, Nograd şi Pesta.

Ministrul de justiţie: Comitatul *Bihorului* nu se poate desface în două, numai din causa catastrului. Comitatul Bihorului este unul, ear' instrucţiile date sună pentru comitatul întreg.

Ia acum cuvêntul contele *Apponyi* şi rosteşte o vorbire clasică. Esenţa captivanteï şi frumoasei sale cuvêntări a fost: sĕ primim domnilor propunerea contelui *Szécsen:* sĕ ne punem pe lucru, sĕ deliberăm tot ce ne va presenta guvernul, ear' deslegarea întrebărei, dacă cutare obiect aparţine senatului sau dietei provinciale, sĕ o amânăm pentru altă-dată. Ca chestie mai urgentă şi mai grea e *budgetul,* totodată şi cea mai importantă şi mai periculoasă, pe care trebue sĕ o deslegăm cu ori-ce preţ.

Contele *Clam-Martinitz* combate pe *Hein* şi se alătură la vederile lui *Szécsen.* Cere, ca senatul sĕ între în muncă serioasă,

www.dacoromanica.ro

Dr. Hein se sileşte sĕ-'şi arate în colori mai favorabile ideile absolutistice şi centralisătoare, ear' contele *Szécsen,* spre a îmblânzí ambele partide, se esplică şi mai lămurit.

Contele Hartig declară de nou, că nu vrea *uniformitate,* dar' ar dorí sĕ se stabilească nişte principii generali în privinţa cărţilor fonduare, ca ori-ce ar eşì din senatul imperial, se formeze un fel de îndreptar pe seama dietelor provinciale.

Baronul *Haimberger* e de părerea d-rului *Hein.*

Cavaler de Staroviezki-Bieberstein, representant al Galiţiei, declară în numele ţĕrei pe care o representă, că şí la ei se poartă cărţile fonduare în limba germană, contrar principiului accentuat din partea ministrului de justiţie. Această dispositie, prin care limba majorităţei ţĕrei este preterată, supĕră mult locuitorii ţĕrei şi dă ansă la plânsori, fiindcă Polonii ţin foarte mult la limba şi naţionalitatea lor.

Dr. Polaneki adevereşte asemenea, că în Galiţia cărţile fonduarĕ, carí mai nainte se purtau în limba latină, ear' la 1848 în limba polonă. dela 1850 încoace sĕ poartă în limba germană, cu toate-că dorinţa generală a locuitorilor este sĕ se poarte în limba lor naţională.

Ministrul de justiţie rĕspunde, că din acele părţi ale monarchiei nu a primit nici o plânsoare. şi aşa nu a fost în stare sĕ iee alte mĕsuri.

Se scoală acum contele *Majláth,* şi trecênd repede peste chestia pusă la ordinea zilei, vorbeşte *despre naţionalităţi* şi *limbă,* atât de clar şi de respicat, încât nu mai lasă nici o umbră de îndoeală despre adevĕratul scop al celor-ce voesc sĕ-'şi impună limba lor proprie, sau o altă limbă străină, în locul limbilor naţionalităţilor.

Majláth zicea aşa:

„Eu cred că din toate chestiunile câte s'au abordat până acuma, douĕ nu 'mi-se cuvine sĕ le las trecute fără rĕspuns, din motivul, că nu le vĕd a fi în consonanţă cu datorinţa şi cu posiţia ce o avem aici. Cea dintâiu este *chestia naţionalităţilor.* După-cum ştiu eu, *în Ungaria sûnt numai Unguri,* vorbească ei limba nemţească, slovacă, maghiară sau *română.* E irelevant. În privinţa aceasta domneşte în momentele de faţă o unanimitate de vederi, cărei asemenea abia se va mai afla în analele istoriei; prin urmare ea merită întreaga atenţiune. A doua chestie e a — *limbei.* Trebue sĕ declar, contrar părerii episcopului dela *Diacovar* (Strossmayer), că după convingerea mea, în statul Ungariei numai *limba ungurească are drepturi isto-*

www.dacoromanica.ro

rice, politice și *legale.* Nu se poate nega, că acum există o ascunsă dar' neîncetată luptă a naționalităților între sine, și că lupta aceasta înaintează cu atât mai mult, cu cât mijloacele de comunicație devin mai mari și mai repezi, cu cât maturitatea spirituală face progrese și prin aceasta produce reacțiune. Poate-că ciocnirea între luptători se va întêmpla mai curênd decum se așteaptă; dar' victoria în tot casul va fi pe partea naționalității care stă pe treapta mai înaltă a moralității, a culturii și a științei, și anume, nu numai a științei literare, ci și a celei politice. Și dacă este, ca lupta sĕ rĕmână între barierele sale și sĕ nu degenereze în ciocnire fisică, atunci *lupta trebue se fie onesta, câmpul de lupta trebue se fie liber, armele trebue se fie egale.*

Voind sĕ trec acum la propunerea contelui *Szécsen,* am sĕ spun, că mie senatul imperial 'mi-s'a părut din primul moment a fi ceva mai mult decât o cancelarie lărgită în acest stat, care și de altcum sufere de prisosul cancelariilor. Eu nu cred, că problema noastră ar fi numai de a înregistra esplicări peste esplicări, ci eu precisez problema senatului înmulțit imperial în următoarele trei puncte principale:

1) Restaurarea păcei spirituale, conturbată mult în anii din urmă.

2 Pe temeiul păcei restaurate, pregătirea unei stări mai priincioase a organismului de stat, și

3) *cu* și *prin* aceasta o ameliorare și regulare statornică a finanțelor statului!"

Oratorul se esplică mai pe larg și primește propunerea contelui *Szécsen.*

Episcopul Strossmayer ia cuvêntul și rĕspunde contelui *Majláth* astfel:

— „Nu încape îndoială, că formațiunea unitară (politică) a Austriei este dorința fiecărui cetățean. Eu cred, că aceasta e o necesitate; și fiindcă eu în ori-ce necesitate, fie ea morală sau fisică, vĕd espresiunea unei voințe mai înalte, formațiunea unitară a Austriei o consider de o adevĕrată poruncă a providenței dumnezeești. Austria are misiune europeană, și providența a legat tocmai de esistența Austriei chestiuni de cea mai înaltă importanță, pe cari a voi sĕ le deslegi fără Austria, ar fi tot atâta, cât a voi sĕ le pui în calea voinței mai înalte, bine înțeles, spre stricăciunea ta. Dar' tocmai pentru-că Austria e chemată sĕ împlinească în familia popoarelor Europei scopuri de înalta importanță, trebue sĕ fie *un stat unitar,* puternic, tare și cu autoritate,

www.dacoromanica.ro

ear' ca să fie puternic, tare şi autoritativ, trebue mai întâiu de toate să fie *unitar*.

Condus de această convingere, trebue să declar, că Austria, în formaţiunea sa unitară, trebue să fie întocmită aşa, ca *fiecare naţiune, fiecare popor, numească-sĕ el ori-şi-cum, să afle în acest stat o garanţie sigură pe seama instituţiunilor sale naţionale şi poporale.*

Deşi eu sprijinesc prea bucuros dreptele şi legitimele dorinţe ale Maghiarilor, totuşi nici în Ungaria nu-'mi pot închipuì o înaintare priincioasă a vieţii publice, dacă în tot cuprinsul acelei vieţi, în toată Ungaria, va avea numai *un* popor drepturi, ear' celelalte *nu*.

Precum e recunoscut peste tot principiul, că libertatea personală a fiecărui cetăţean particular de stat nu are să fie atinsă de nimeni, şi că statul e dator să o apere, — tot aşa fiecare naţiune şi popor are dreptul să pretindă, ca libertatea sa nu numai *să nu fie împedecata în desvoltare, ci să fie apĕrată şi sprijinită.* Fiecare stat are datorinţa primită dela Dumnezeu să pună la cale această apĕrare şi acest sprijin.

Dacă poporul *român* şi poporul *slovac* stau într'adevĕr pe o treaptă mai de jos a culturei, guvernul statului are dupla datorinţă de a lucra într'acolo, ca cultura acestor popoare să facă progrese, pentru-ca toţi având aceeaşi cultură, în concordie frăţească să conlucre, adunaţi cu încredere în jurul domnului şi împĕratului nostru, spre ajungerea scopului înalt.

Dacă fiecare naţiune e încărcată cu aceleaşi sarcini, cu aceleaşi îndatoriri, dacă dela fiecare să cer aceleaşi sacrificii, eu nu pot înţelege, de ce popoarele cari stau pe o treaptă mai jos a culturei să nu-'şi aibă şi ele aceleaşi drepturi şi aceeaşi valoare în stat". —

Episcopul Andreiu baron de Şaguna vorbeşte următoarele:

„Din incidentul declaraţiilor făcute de unii prea onoraţi membri ai înaltului senat imperial înmulţit mĕ vĕd dator a atrage atenţiunea asupra faptului de comun cunoscut, că de câteva decenii încoace, simţul naţional se desvoaltă în Austria la popoarele mai puţin culte tot aşa ca şi la cele mai culte; că fiecare naţiune se sileşte neîntrerupt a da valoare naţionalităţii şi limbei sale naţionale; că naţiunile, cari în nefericitul an 1848 se vĕzură în privinţa aceasta periclitate, au primit lupta cu contrarii lor şi au dus'o la sfîrşit cu onoare, ear' în cele din urmă să îndreptară cătră M. Sa ces. reg. apostolică *pentru aperarea naţionalităţei şi limbei lor.*

www.dacoromanica.ro

Şi nu s'au înşelat în încrederea pusă în persoana M. Sale. Înălţatul împĕrat nu numai că a enunţat, după precumpĕnirea raporturilor monarchiei, principiul drept şi sfânt al egalei îndreptăţiri pentru toate naţiunile, ci totodată a dat ordin organelor sale sĕ realiseze principiul acesta.

Ca amic şi predicator al păcei, nu voiu rĕsturna opiniile opuse ce le-am auzit aici. Trebue însĕ sĕ declar, că e rĕtăcită afirmarea, că sub sceptrul Austriei ar mai fi vre-o naţiune, care în favorul altei naţiuni ar fi gata sĕ-'şi jertfească naţionalitatea, limba şi esistenţa politică peste tot.

Într'adevĕr, totdeauna au fost în lume *renegaţi,* şi mai sûnt şi astăzi între singuratici astfel de caractere neresolute şi slabe în privinţă politică. *Despre popoare întregi însĕ aceasta nu se poate afirma.* Dacă 'mi-ar fi permis sĕ cer ceva, aşi cere, ca *lupta pentru naţionalitate şi limbă sĕ înceteze.* O astfel de luptă, după egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor, enunţată de M. Sa, ar fi de altcum netemeinică, şi numai spre dauna naţionalităţilor din Austria. Cel-ce vorbĕşte pentru această luptă, nu mĕ sfiesc a spune că nu e amicul păcei, nu e amicul armoniei, al înfrăţirei, nu e amicul Austriei unitare!

Cum ar fi cu putinţă sĕ se realiseze îndreptăţirea egală a tuturor naţionalităţilor şi ţĕrilor, precum şi aducerea lor la armonie frăţească, la un întreg puternic, după-cum a enunţat M. Sa cu ocasiunea primirei membrilor senatului imperial, dacă o naţiune ar voi sĕ provoace pe ceealaltă sĕ-'şi abandoneze limba, adevĕratul semn al vieţii politice, numai din consideraţiuni particulare?

Pĕtruns fiind de sentimente patriotice, trebue sĕ-'mi descoper convingerea fără sfieală, că fiecare naţiune din Austria e pĕtrunsă astăzi de necesitatea de a îngriji de naţionalitatea sa, de limba şi valoarea sa politică, fără a voi sĕ supere naţiunile celelalte.“.

Episcopul Korizmits pledează pentru propunerea lui *Szécsen.*

Contele *Majláth* cere cuvêntul şi face următoarea declaraţie:

— „Dacă am înţeles bine pe unul dintre preopinenţi, trebue sĕ cred, că părerea mea individuală 'l-a atins neplăcut. Trebue sĕ observ însĕ, că în Ungaria tot natul sĕ simte Ungur, vobească ori-ce limbă. Sĕ poate, că părerea d-lui antevorbitor e mai corectă, dar' eu mĕ provoc în direcţia aceasta la opiniunea publică“.

Episcopul Şaguna rĕspunde, că şi el sĕ poate provoca *la celelalte naţionalităţi* din Ungaria, afară de Maghiari. Ear' *Majláth*

www.dacoromanica.ro

replică, că în privința aceasta urmările vor decide, că pe a cui parte e majoritatea. De altcum declară, că nu a cerut pentru Ungaria decât numai aceea ce a cerut și episcopul *Strossmayer* pe seama Croației și a Slavoniei, ear' în celelalte e cu totul de acord cu episcopul *Strossmayer*.

Contele *Clam* propune închiderea discuției. Să pune la vot și să primește, cu totalitatea voturilor minus unul. Să pune la vot propunerea contelui *Szécsen* și să primește. Să alege senatorul *Petrino* în locul contelui *Barkóczy* membru în comitetul pentru censurarea legei catastrale și ședința să închee.

Ședința a șasa.

S'a ținut în 19 Iunie 1860. A fost de durată scurtă. Presidentul, archiducele *Rainer,* a făcut deschiderea ședinței cu următoarea vorbire:

— „V'am convocat astăzi aici domnilor, pentru a vă comunica cuprinsul unui autograf preaînalt, pe care M. Sa împăratul s'a îndurat preagrațios a mi-'l adresa mie. El sună după-cum urmează:

„Iubite archiduce *Rainer!* Am luat hotărîrea, ca în viitor introducerea de dări și imposite nouĕ, apoi urcarea dărilor și a competențelor esistente. în ce privește dările directe, dările de consum și taxele după afaceri de drept, documente, scrisori și acțiuni oficioase, în fine contractarea de împrumuturi nouĕ, să nu se facă decât numai cu consentimentul senatului meu imperial înmulțit, reservându-'mi dreptul de a dispune singur numai în casul unei primejdii de rĕsboiu, când cu considerare la împrejurările date nu m'aşi putè determina să convoc în sesiune estraordinară senatul meu imperial înmulțit. Alteța Voastră iubită aveți să aduceți aceasta la cunoștința senatului imperial înmulțit. Viena, 17 Iunie 1860. *Francisc Iosif* m. p.“

În convingerea, că adunarea simte, că aceasta manifestare de preaînaltă încredere nu poate forma obiect de discuție, declar ședința de închisă. Dar' tot așa de convins sûnt, că d-voastră toți, domnilor mei, veți striga cu mine, plini de sentimente de mulțumire: *trăească M. Sa împĕratul!*“

Întreaga adunare crumpe în aclamări frenetice. Senatul ia vacanțe până la Septemvrie.

Ședința a șaptea.

S'a ținut în 10 Septemvrie 1860. Archiducele *Rainer,* ca president al senatului, deschide ședința, făcênd comunicarea, că comisiunea budgetară 'și-a terminat lucrările și 'și-a înaintat raportul, prin urmare budgetul poate fi pus la ordinea zilei.

www.dacoromanica.ro

Contele *Szécsen* cetește raportul, și ajungênd la lista civilă face constatarea, că în sînul comitetului s'a ivit părerea, să se voteze posiția aceasta fără desbatere, din respect față de monarch.

Vorbesc mai mulți senatori în același înțeles, ear' unii propun să se voteze mulțumită monarchului pentru economiile ce le face în trebuințele casei sale.

Contele *Borelli* află, că suma de 72.000 fl., trecuți în budget pentru acoperirea speselor cancelariei împărătești, nu e suficientă, fiindcă ministrii sûnt acum însărcinați cu responsabilitate grea pentru toate acțiunile lor, de aceea au lipsă și de organe controlătoare. Din lipsa de controlă și supraveghere s'au comis toate abusurile și toate relele. De aici nemulțumirea popoarelor. Pentru a micșora aceasta nemulțumire află de necesară instituirea unei puteri controlătoare, care să fie totdeauna neadormită și veghetoare, ținênd cont și de opiniunea publică. Concede contele *Borelli,* că 'i-s'ar putè obiecționa, că nu e destul a afirma ceva, ci trebue să și dovedească; că dacă spiritul rău domnește între popoare, causa poate să fie aceea, că așa e spiritul timpului; că cel nedreptățit poate să înainteze plânsoare, și că dacă ministrii vin controlați prea aspru cu greu s'ar mai găsì oameni cari să între în minister. Contele *Borelli* le combate însè toate acestea în următorul chip: tot ce a afirmat e și dovedit, și să provoacă la cele constatate de însași comisiunea budgetară și la procesele hoțiilor comise în rĕsboiul din anul trecut. E prea bine cunoscut, că poporul, când vrea să se plângă, vine intimidat, 'i-se înăduşe glasul, prin ce apoi focul nu să stânge, ci să ascunde numai, pentru-ca să ardă cu atât mai cu furie. Cu privire la spiritul timpului în sarcina căruia să pun toate relele, observă, că în apropierea paielor să nu se facă foc, pentru-că atunci nu să vor aprinde. Cel neîndreptățit să înainteze plânsoare! Dar' să știe, că plânsoarea să trimite totdeauna acelora, în contra cărora e dată. În fine constată, că oameni de omenie, cari nu iubesc despotismul, nu să feresc de controlă; și astfel s'ar mai afla în monarchie oameni buni pentru a fi ministri!

Contele *Borelli* constată în fine, că în starea actuală de lucruri cea mai grea chestiune este, stabilirea adevăratelor mezuini în cadrele cărora unitatea și tăría guvernului să se poată aduce în consonanță cu *autonomia provinciilor.* Și chestiunea aceasta trebue resolvată. Revenind asupra sumei numite din budget, propune, ca senatul să roage pe M. Sa pentru lărgirea cancelariei împărătești, așa, ca aceasta

www.dacoromanica.ro

să fie o autoritate supremă, căreia responsabile să-'i fie toate autorităţile administrative. Astfel apoi ar înceta nemulţumirea popoarelor.

Baronul *Salvotti* tălmăceşte pe nemţie aceasta vorbire italiană a contelui *Borelli.*

Contele *Hartig* constată, că contele *Borelli* nu cunoaşte chemarea cancelariei împărăteşti, care nu poate să fie organ de controlă. Lucrul acesta 'l-ar putè face senatul, dar' senatul e acum cu totul altcum întocmit.

Contele *Clam-Martinitz* constată. că nu aici a fost locul pentru înşirarea celor cuprinse în vorbirea lui *Borelli.*

Contele *Szécsen* sprijineşte întru toate pe *Borelli,* şi continuând să cetească raportul comisiunii budgetare, face observarea, că comptabilitatea de stat va trebui să se poarte în viitor după un metod mai simplu şi atunci va fi mai uşoară şi controla.

Contele *Barkóczy* recomandă întroducerea comptabilităţii franţuzeşti, ca fiind cea mai perfectă.

Contele *Hartig* cere ca reforma aceasta să se amâne până la organisarea de nou a tuturor autorităţilor administrative, la ce contele *Barkóczy* să învoeşte.

Contele *Szécsen* cetește mai departe raportul comisiunii budgetare. La budgetul ministrului de culte să naşte o discuţie mai lungă. Discuţia a început-o ministrul de resort *Thun,* cerând să se facă economii în resortul seu, prin trecerea unor afaceri pur administrative în competenţa altor autorităţi.

După-ce vorbesc senatorii *Barkóczy, Szécsen, Hartig,* Dr. *Hein,* vicepresidentul *Szögyény* şi contele *Apponyi,* — să decide cu majoritate de voturi ca chestia să fie discutată altă-dată.

Să continuă cu cetirea raportului. Ia cuvêntul senatorul *Maager,* Sas din Braşov, comerciant şi president al camerei comerciale, şi rosteşte o vorbire mai lungă, trecênd discuţia *pe teren confesional.* Recunoaşte, că comisiunea budgetară a avut problemă grea de resolvat, pentru-că starea financiară a statului trebue să fie adusă în consonanţă cu starea generală din stat, dacă e ca nemulţumirea să dispară. Recunoaşte, că comisiunea a lucrat cu multă şi serioasă voinţă, despre ce dovedeşte fiecare pagină din raportul presentat. Trece apoi la egalitatea confesională şi constată, că un isvor de plângeri nu e astupat nici acuma în Austria, adecă: egalitatea confesională a protestanţilor faţă de catolici. Dacă e ca statul să fie drept, ear' cuvintele marinimoase ale împăratului, că: „asemenea scutinţă pentru toate

www.dacoromanica.ro

neamurile, asemenea îndreptățire și asemenea îndatorire, asemenea concordie frățească", — să se facă trup, atunci nu trebue să-'și închidă guvernul ochii în fața unor împrejurări esistente. Trebue să vindece ori-ce rană de pe corpul statului, pentru-ca să nu se învenineze corpul întreg.

Oratorul zice, că încheierea concordatului cu scaunul papal a născut mari temeri în sînul protestanților. Citează din »*Wiener Zeitung* pasage prin cari se mulcomiau protestanții, spunêndu-li-se că prin recunoașterea drepturilor bisericii catolice se garantează și drepturile celoralalte confesiuni din monarchie. Promisiunile însă nu s'au împlinit. Sașii din Ardeal, cari aveau instituțiunile lor politice până la 1849, au avut și egalitate confesională deplină cu catolicii din Ardeal. Egalitatea aceasta a esistat și mai nainte. Ea a fost garantată la 1691 și din partea actualei case domnitoare, prin diploma leopoldină, legea fundamentală a Ardealului, întărită cu jurământ de către toți domnitorii, până la Ferdinand I. Egalitatea aceasta confesională a fost decretată și din partea dietei. Contrar tuturor acestor drepturi, protestanții Ardealului sînt acum subordonați legii generale matrimoniale a catolicilor. Preoțimea catolică silește pe însurățeii catolici se dee reversale contrare convingerii și conștiinței lor, și nu este mustrată pentru aceasta din partea statului. Statul promovează interesele catolicilor din Transilvania, creând metropolie gr.-cat. și episcopie nouă la Gherla, apoi gimnasiu catolic de stat în Sibiiu, etc., pe când biserica evangelică din Transilvánia a perdut zecimile și în schimb a primit o desdaunare foarte neînsemnată, astfel, că preoțimea ei e dotată acum numai pe jumătate ca mai nainte, ear' din vistieria țării nu primește nici un ajutor.

Senatorul *Maager* cere deci esecutarea principiului egalității de drept în ce privește biserica protestantă din Transilvania față de biserica catolică. Fiindcă în senatul imperial se află numai *doi protestanți*, oratorul se crede îndreptățit a vorbi în numele tuturor protestanților din Austria. Se provoacă la memorandul protestanților din Viena, adresat în Decemvrie anul premergĕtor consistorielor respective. În memorandul acesta gravaminele protestanților sînt stabilite în următoarele trei puncte: căsătoriile mixte; trecerile dela o confesiune la alta, și drepturile civile și politice ale protestanților.

Oratorul dovedește esistența acestor trei puncte gravaminoase, citând casuri concrete. Să provoacă la comunicatul apărut în August, anul curent, în ziare, că s'ar fi dat poruncă basată pe concordatul

www.dacoromanica.ro

legat cu Roma, ca la miliție morții acatolici se nu mai fie îngropați la un loc cu catolicii, ci separat, în cimiter despărțit de al catolicilor și provĕzut cu ușă separată, ear' în spitaluri și în cimiterii, acatolicilor sĕ nu le fie permis a mai cânta cântări bisericești, sau a ținè predeci, și nici clopotele catolice sĕ nu li-se tragă.

Oratorul termină, făcênd următoarea propunere:

„Înaltul senat imperial se recunoască perfecta egalitate de drept și egala posiție a tuturor confesiunilor creștine din Austria, și se înainteze M. Sale rugămintea, ca acea egalitate de drept a tuturor confesiunilor creștine sĕ fie decretată drept lege fundamentală a statului și sĕ se prefacă în faptă".

Senatorul imperial baron de Șaguna vorbește următoarele:

— „Starea financiară a monarchiei e descrisă din toate părțile ca nefavorabilă, desbătută fiind în broșuri, în jurnale și în cercuri sociale, ca o chestie arzĕtoare. Ea formează acum obiectul, în privința căruia înaltul senat imperial are sĕ-'și dee mai vîrtos opiniunea cătră M. Sa. De aceea, ochii tuturor se află ațintiți asupra modului, precum și a *resultatului* desbaterilor din senatul imperial, purtate în privința aceasta.

Greutățile ce s'ar putè ridica la deslegarea acestor chestiuni de prea mare importanță n'au sĕ fie considerate la nici un cas și din nici o parte de prea ușoare, cu atât mai puțin, fiindcă nu mai încape nici o îndoială, că o reformare mai favorabilă a finanțelor monarchiei are sĕ fie privită ca factor principal pentru o mai bună prosperare a monarchiei în viitor. Cred cu firmitate, că o asemenea reformare mai favorabilă a finanțelor sdruncinate sĕ poate ajunge numai pe calea unor instituțiuni politice fericitoare, ceea-ce a fost recunoscut și de însuși ministrul de finanțe.

Dacă statul are chemarea se formeze organismul durabil pe seama așezĕmintelor a căror problemă este, sĕ promoveze și sprigineascĕ forțele spirituale și materiale ale cetățenilor de stat, se promoveze scopurile lor interne și esterne de vieață, și dacă statul e pus sub legi, prin cari vieața omenească se regulează peste tot, adecă sub legile dreptului și ale moralității: cred că voiu putè afirma, că fiecare așezĕmênt și fiecare organism al guvernului, mai ales al acelui guvern, care 'și-a luat drept idee călăuzĕtoare egalitatea de drept a cetățenilor, trebue sĕ fie întocmit astfel, ca sĕ corĕspundă tuturor așteptărilor și pretensiunilor juste și echitabile ale cetățenilor. Pentru-că în cas contrar, mĕsurile guvernului apar ca niște tendențe unilaterale,

www.dacoromanica.ro

cari dau celui supĕrat şi neîndreptăţit imbold just de a se plânge şi a fi nemulţumit.

Premiţênd aceste vederi principiare, trec la budgetul ministerului de culte şi instrucţiune, şi declar, că pe mine m'a atins foarte neplăcut budgetul acesta, deosebi în partea unde este vorba de necesitatea unor secţiuni speciale în minister, precum şi de scopurile bisericeşti-şcolare ale unora dintre confesiunile creştine, — căci vĕd, că pentru crearea unei secţiuni pe seama confesiunii gr.-orientale, pentru afacerile ei bisericeşti-şcolare, nu s'a preliminat nici o sumă, cu toate-că e afară de ori-ce îndoială, că din partea aceasta s'ar fi primit cu cea mai sinceră mulţumire ori-ce ajutor din vistieria statului pentru scopuri bisericeşti-şcolare.

Mai este un punct în acelaşi budget al ministrului de instrucţiune, pe care sûnt constrîns a-'l combate. Anume: nu sĕ vede trecută nicăiri în budget suma destinată pentru clădirea unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* în diecesa mea, a cărei ridicare M. Sa, împĕratul, a binevoit a o ordona încă în Ianuarie, anul 1857.

Îmi place a crede, că observarea mea va consuna cu aceea ce sĕ cuprinde în raportul comisiunii budgetare, pag. 5.) unde sĕ zice: „Mai departe tot aşa nu 'ni-a putut scăpa din luare aminte nici aceea, că în budgetul statului sûnt trecute din vistieria statului ajutoare foarte mari pentru scopurile instrucţiunii publice din diferitele ţĕri, la fondurile bisericeşti-şcolare, pe când pentru alte ţĕri, în cari spesele trebuincioase sûnt acoperite numai din venitele comunale, nu apar întroduse asemenea ajutoare de stat".

Îndemnat deci de această importantă împrejurare, îmi iau voe a supune, prin senat, M. Sale preaplecata rugăminte, sĕ se îndure a ordona:

1. La ministerul de culte şi instrucţiune sĕ se creeze o secţiune separată pentru biserica greco-orientală, şi sĕ fie compusă din coreligionari de ai ei.

2. În budgetul numitului minister sĕ se treacă pe anii 1860 şi 1861 suma cerută pentru acoperirea speselor clădirii unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* concesă din partea M. Sale".

Senatorul *Krainski* îşi ridică glasul în favorul universităţii polone din *Cracovia,* care a avut avere frumoasă, dar' a rĕmas în proprietatea Rusiei. Cere intervenţia guvernului pe cale diplomatică, pentru-ca sĕ se asigureze esistenţa acestei universităţi, care sĕ pregăteşte sĕ-'şi serbeze jubileul de 500 de ani dela întemeere, şi pentru a cărei viitor toţi Polonii sûnt îngrijoraţi.

www.dacoromanica.ro

Ministrul *Thun* rĕspunde, că tratările începute cu Rusia au trebuit sĕ fie întrerupte, în urma împrejurărilor nefavorabile; dar' s'au făcut de nou paşi pentru reluarea lor şi este speranţă, că sĕ va putè esopera instituirea unei comisiuni, care sĕ reguleze afacerea şi sĕ o ducă la un sfîrşit mulţumitor.

Senatorul baron de Petrino rosteşte următoarea vorbire:

„Alaturându-mĕ întru toate la părerea dlui senator imperial *Maager,* că numai prin egalitatea de drept dată tuturor confesiunilor de credinţă din Austria sĕ poate ajunge mulţumirea popoarelor, cu atât mai vêrtos, că în Austria sĕ afla mai mult decât opt milioane de acatolici, — trebue sĕ mai înşir fapte din provincia mea, cari vor dovedì, că pe lângă toate-că ţeara aceasta posede mijloace pentru şcoală şi biserică, nu numai suficiente, ci chiar abundente, mijloacele acestea totuşi nu sĕ folosesc în scopul spre care au fost create şi înmulţite.

Noi, credincioşii bisericei gr.-orientale din Bucovina, am avut în posesiune încă înainte de a fi ocupată ţeara, în averi imobile, aproape $^2/_3$ din întreaga Bucovină, şi o mare parte a averii în moşii ce sĕ află în Moldova.

Ni-s'a luat din mână administrarea acestei averi, ceea-ce ne-a atins cú atât mai dureros, fiindcă la noi administrarea averii bisericeşti nu sĕ face esclusiv prin preoţime, ci şi prin laici, în unire cu preoţimea.

Averi imobile ni-s'au vêndut, fără nici un motiv constringent; şi cu toate-că ni-s'a dat promisiunea, că sĕ va da socoteală imediat. lucrul acesta nu s'a întêmplat până astăzi, pentru-că bilanţurile ce sĕ fac din timp în timp nu pot fi considerate drept socoteli.

Chiar şi bilanţurile acestea lipsesc de şase ani, aşa, că averea creată de noi pentru biserică şi şcoală, şi la care sûntem şi acum îndatoraţi a contribuì, a devenit pentru noi o *terra incognita*«.

În urma unei administrări rele, fondul a scăzut până la 1820 atât de mult, încât cu toate-că are în avere $^2/_3$ ale ţĕrii, nu-'şi poate susţinè şi plătì preoţii.

M. Sa împĕratul *Francisc* a dispus în urma multelor plânsori şi rugăminte, trimise din partea ţĕrii şi a preoţimei, ca fondul, care până la vremea aceea sĕ întrebuinţa spre diferite scopuri, sĕ fie folosit numai spre scopuri bisericeşti şi şcolare, sĕ se dee socoteală despre întrebuinţarea lui, şi sĕ se dee desdaunare pentru tot ce s'a întrebuinţat în alte scopuri.

www.dacoromanica.ro

Cu toate acestea, nu s'a dat de atunci nici o socoteală, cel puțin la cunoștința noastră așa ceva n'a fost adus, ear' despre desdaunare, pentru întrebuințarea fondului spre alte scopuri, a fost cu atât mai puțin vorba.

În această stare de sdruncinare s'a cerut dela noi, ca fiecare proprietar de moșii să dee pentru fiecare biserică câte 44 jugăre, ear' ceialalți coreligionari câte două zile de lucru. Cu toate-că fondul religionar e de mult restaurat, și putea să pună milioane la o parte, sûntem noi, proprietarii și coreligionarii, și mai departe constrînși, să contribuim la înmulțirea lui.

Toate remonstrările din partea consistorului și toate rugările adresate guvernului, ca după-ce iobăgia a încetat în întreaga Austrie, să 'i-se pună capăt și la noi, au rămas neconsiderate, și noi trebue să iobăgim mai departe, ceea-ce ne atinge cu atât mai dureros, fiindcă propaganda ruteană să folosește de împrejurarea aceasta, ca de un mijloc, pentru a pune în vedere coreligionarilor nostri câștigarea de favoruri materiale, dacă trec la confesiunea lor.

Numai parochii sûnt plătiți cu 300 fl., din care sumă li-se detrage venitul pământurilor ce le au și stola, și numai restul li-se plătește din fondul religionar. Cu toate-că fondul esistă, și. cum am spus, e foarte însemnat, și cu toate-că pe lângă aceasta el e destinat pentru scopuri curat confesionale, ne lipsesc totuși bisericile.

Când a trecut Bucovina la Austria, aveam în mare parte biserici de lemn. De atunci, cu toate-că a fost decretat principiul de a ridica în fiecare an câte o biserică, nu s'au clădit decât numai șase. Și după-ce 140 de comune aparțin fondului religionar, pot să treacă secole, până va ajunge cea din urmă comună să aibă biserică.

Multe biserici sûnt propuse spre închidere din partea poliției. Comune cu 7 8000 de suflete nu au biserică, și afacerile acestea sûnt la noi astfel tratate, că, după-cum cu durere trebue să recunosc, principatele dunărene s'au vězut îndemnate în anul trecut să acorde o subvenție mănăstirei dela *Suceava,* pentru a fi conservată, atât ca mănăstire, cât și pentru monumentele istorice ce le are. E într'adevěr de regretat, că pe lângă un fond atât de mare alte țěri trebue să ne dee ajutor. Ne lipsește o biserică catedrală până astăzi. În capitala Cernăuți esistă numai două biserici de lemn, în mărime de 6 7 stânjini, ear' într'una din ele omul poate întra numai aplecat. Deși pentru catedrala din Cernăuți și pentru școala de acolo să cumpěrase un domeniu, care are valoarea unei rente anuale de 150.000 fl.,

www.dacoromanica.ro

capitala noastră n'are totuşi biserică. episcopul n'are locuinţă până astăzi, ear' seminarul e adăpostit aşa cum s'a putut.

Pe când domeniul acesta dă un venit anual de 150.000 fl., e dat în arêndă numai cu 60.000 fl. pe seama unei herghelii, şi încă nici nu pe calea licitaţiunii, cum sĕ dau toate moşiile, ci numai pe basa unei preţuiri simple, făcută prin un funcţionar administrativ, care a căutat sĕ o taxeze atât de ieftin cum numai sĕ poate. Herghelia prosperează, dar' în schimb bisericile şi şcoalele noastre din Cernăuţi sĕ ruinează, ceea-ce dovedeşte puţin simţ de dreptate şi puţină pietatè faţă de fond şi de scopul întemeerii luí.

Învĕţământul e tot aşa de negles; şi tocmai în urma înrîurinţei respectivului minister s'a întêmplat aceasta, pentru-că noi am fost ridicat în vremurile de mai nainte 14 şcoale poporale din fondul numit. După legarea concordatului deodată au fost declarate însĕ de şcoale catolice, şi trebue sĕ ştim ce însemnează aceasta, fiindcă la ele poate fi aplicat numai un catolic ca profesor. Pe când întreaga ţeară numĕră 400.000 credincioşi ai religiei gr.-orientale, şi abia 60.000 de catolici, — şcoalele noastre se declară de catolice, ear' nouĕ ni-se spune, că dacă vrem se avem şcoale naţionale şi confesionale, comunele sĕ şi-le ridice din propriile lor mijloace.

Deşî eu cred, că după-ce fondul dispune de mijloace atât de însemnate şi îi rĕmân prisosinţe atât de mari, guvernul e dator se promoveze instrucţiunea publică în ţeară, ne-am simţit totuşi constrînşi se ridicăm şcoale din mijloace proprii, înzestrându-le cu averi imobile, pentru-că am înţeles, că comunele sûnt cu mult mai sărace decât sĕ poată ridica şcoale din mijloace proprii. Ministerul nu a fost de îndu-plecat nici-decum se dee comunelor ajutor, ceea-ce e o nedreptate cu atât mai mare, fiindcă fondul acela e al bisericilor şi al şcoalelor noastre, şi pentru ele a fost creat.

Nu pot lăsa neamintit faptul, că multe din aceste rele sûnt a se atribui nedibăciei funcţionarilor. Aşa pretind ei de ex. la ridicarea de şcoale poporale dela comune nu numai asigurarea salarului învĕţătoresc, ci chiar şi depunerea capitalului corĕspunzĕtor acestui salar, aşa, că dacă învĕţătorul are salar de 200 fl., comuna trebue sĕ depună un capital de 4000 fl. Tot aşa cum s'ar pretinde dela mine sĕ-'mi capitalisez darea. Că aşa ceva nu poate promova instrucţiunea, va înţelege ori-ce om nepreocupat.

Tot aşa stă treaba şi cu şcoalele din Cernăuţi. Din fondul nostru a fost ridicat edificiul liceal şi e declarat de catolic, într'o

www.dacoromanica.ro

țeară, unde, cum am spus, se află 400.000 acatolici, și 60.000 catolici. Edificiul a fost ridicat pentru adăpostirea facultății teologice. Dar' în timpul mai nou două sale au fost luate dela teologie și din ele s'au făcut capele catolice. Aș putè spune, că teologii au fost adăpostiți în două localitați de câte 2 și 5 stângeni, și că ministerul cere se iase acum și de acolo. S'a mers atât de departe, încât s'a făcut propunere, ca din fond să se ridice un edificiu nou pe seama facultății teologice, dar' până astăzi nu s'a dat nici o resoluțiune.

Cumcă ministerul pune mai mare preț pe declarația, că în Bucovina sûnt școale catolice, decât pe instrucțiune, se vede din următoarele.

Ne-am dat cea mai mare silință se avem o școală reală superioară, în Cernăuți. Fondul a acordat 8000 fl. pentru plătirea profesorilor, orașul voia se ridice edificiul, dar' sub condițiunea care numai justă era, ca școala să nu fie decretată de catolică. Sub aceasta nu se înțelegea, că în ea să nu se dee instrucție în religiunea catolică, ci numai aceea, să nu se aplice ca profesori numai credincioși catolici. Pentru-că eu cred, că profesorul gr.-oriental știe să predee tot așa de bine matematica, fisica și desemnul, ca unul catolic. Pentru a ști aceasta, nu trebue să fie omul tocmai catolic.

Cu toate acestea, trebue să spun, că după-cum m'a asigurat episcopul Bucovinei, domnul ministru 'i-ar fi declarat, că nu să poate face abatere dela principiul de a decreta de catolice toate școalele medii. Și abia în timpul din urmă am primit permisiunea din grația M. Sale împĕratului să ridicăm în Suceava din fondul nostru un gimnasiu național și confesional! Dar' după-ce am primit din mânile M. Sale resoluțiunea aceasta, ne numește dl ministru de instrucțiune profesori din Moravia, cari cred că nici-odată n'au auzit încă sunet de limbă românească. M'am adresat personal în afacerea aceasta Escelenței Sale, espunêndu-'i starea lucrului, și mi-s'a arĕtat copia unei ordinațiuni edate în privința aceasta. Dar' asta la nici un cas nu e destul. Pentru-că dacă M. Sa a decis odată să fie școală de confesiunea gr.-ort., — așa trebue să rĕmână, și întreaga țeară va persista pe lângă pretensiunea aceasta.

Ni-s'a spus, că instituirea profesorilor s'a făcut numai în mod provisoriu. Dar' despre aceasta nu ne-a vorbit nimica M. Sa în preaînalta sa resoluțiune. Trebue să fie respectate și condițiunile sub cari am ridicat noi școala. Și dacă ministerul are în mână hotărîrea M. Sale, trebue să se țină de ea.

www.dacoromanica.ro

Ce sĕ atinge de clădirea catedralei, trebue sĕ spun, că zidirea e ridicată de zece ani. şi de atunci 'i-s'au făcut şi reparaturi, dar' pentru ornamentarea internă suma încă tot nu e asemnată! Înaltul senat imperial va vedè din acestea, că chiar şi unde sûnt fonduri cari nu îngreunează budgetul, ele ni-se detrag şi nu primesc întrebuinţarea intenţionată din partea fondatorilor. Aşa am pus la o parte în anul curent 136.000 fl. şi trebue sĕ mai adaogăm la ei şi astăzi. De aceea, mĕ alătur întru toate la propunerea senatorului *Maager*".

Contele Thun, ministrul de instrucţie, recunoaşte de adevĕrate toate cele spuse de antevorbitor, cu privire la gimnasiul din Suceava. Dar' lucrul s'a întêmplat aşa, că şcoala a fost terminată târziu toamna şi oamenii voeau sĕ fie deschisă încă în anul acela. Guvernul a luat deci profesorii necesari, *fără concurs,* de unde a putut. Dar' a dat ordin guvernului ţĕrii, sĕ deschidă imediat concurs pentru puterile ce lipsesc, ţinênd în vedere *caracterul naţional şi confesional al şcoalei.* Cu privire la celelalte gravamine nu sĕ poate pronunţa, pentru-că despre multe n'are nici o cunoştinţă.

Baron Petrino: „Îmi permit observarea, că dacă vrea omul sĕ aibă puteri, trebue sĕ le caute. Şi dacă M. Sa a decis, ca şcoala sĕ fie *naţională şi confesională,* concursul trebuia escris din vreme, pentru-ca ministrul sĕ nu poată afirma, că nu sĕ găsesc puteri potrivite. Astfel nu sĕ năştea ceartă, ear' resoluţiunea M. Sale era pe deplin respectata. Dacă n'a premers concursul, dl ministru trebuia sĕ supună chestia spre aprobare M. Sale. La tot casul àveau sĕ fie întrebaţi ântâiu fundatorii, dacă sĕ învoesc aşa sau nu? Afară de aceasta mai trebuia observată consideraţia de a numì profesorii în mod provisoriu, luându-'i cel puţin din Cernăuţi pentru Suceava. Pentru-că acestia ar fi cunoscut barem în parte limba ţĕrii şi permutarea lor n'ar fi provocat neîncredere atât de mare. Am primit un numĕr mare de scrisori, în cari mi-se face imputare, că n'am ventilat până acuma chestia aceasta. Fiindcă senatul imperial îşi încheiase atunci şedinţele. nu 'mi-am putut lua libertatea decât abia astăzi sĕ o ating.

Mai ating o ultimă mĕsură. Liceul din Cernăuţi e ridicat din fondul nostru regnicolar şi e al nostru. Dar' toţi copiii gr.-ort. sûnt eschişi dela cercetarea acestui liceu, şi dela Cernăuţi sûnt trimişi la Suceava. Lucrul acesta nu poate sĕ formeze scopul, nici măcar al guvernului. Dacă avem gimnasiu, avem şi interesul sĕ învĕţăm şi limba germană. Dar' cum se o învĕţăm, când sûntem eschişi dela instrucţia dată în limba germană într'un institut ridicat din fondul

www.dacoromanica.ro

nostru? Dacă mĕsurile luate sĕ esecută cu atâta asprime, cum sĕ nu se nască motiv de neîncredere?“

Contele Thun neagă că s'ar fi dat ordin în privinţa aceasta. A fost numai vorba, că după-ce este gimnasiu gr.-ort., ar fi de dorit ca elevii de legea aceasta sĕ treacă toţi acolo. Dar' ordin nu s'a dat că aşa trebue sĕ se facă, ceea-ce nici nu sĕ poate face, acum când gimnasiul se află abia la începutul activităţii.

Baron Petrino: „Nici mai târziu nu poate sĕ se dee un astfel de ordin. Cum sĕ putem învĕţa limba germană, dacă sûntem eschişi din şcoala din Cernăuţi?

Ar fi o lipsă de sistem, şi chiar în contra intereselor statului şi ale guvernului“.

Episcopul Şaguna: „Împărtăşesc întru toate părerea Escelenţei Sale, a dlui ministru de culte, cu care s'a pronunţat într'acolo, că ministrul de instrucţiune are sĕ numească profesori numai astfel de indivizi, cari s'au supus unui esamen în faţa comisiunii legale. Acesta e un principiu în contra căruia nimic nu sĕ poate obiecţiona. Cu toate acestea, raporturile locale sûnt de multe-ori de aşa, că acel salutar principiu nu poate fi esecutat în înţeles literal fără a sĕ vătĕma adevĕratele interese ale statului. Casul s'a întêmplat şi în diecesa mea, unde asemenea s'a ridicat la anul 1851 un gimnasiu inferior. M'am pus în înţelegere cu fundatoarea, adecă cu comuna, şi trebue sĕ mărturisesc sincer, că a trebuit, după-ce gimnasiul e *confesional şi naţional,* sĕ aplicăm de profesori indivizi, cari nu 'şi-au documentat capacitatea în faţa vre-unei comisiuni esaminătoare. Şi trebue sĕ mărturisesc, că indivizii pe cari 'i-am numit noi profesori la gimnasiu nu sûnt pregătiţi amĕsurat noului sistem şcolar. În praxă însĕ s'a vĕzut, că profesorii acestia corĕspund întru toate şi tocmai aşa chemării lor, ca profesorii dela gimnasiile de stat, cari au făcut deja esamen în faţa vre-unei comisiuni. Dovadă despre prestaţiunile celor dintâiu este faptul, că elevii din gimnasiul nostru inferior au fost primiţi în gimnasiu superior, în gimnasiu de stat, şi acì au obţinut acelaşi calcul pe care-'l aveau în gimnasiul lor confesional şi naţional. De aceea, deşì aprob cu desĕvêrşire principiul frumos, pus în aplicare din partea înaltului minister, trebue sĕ-'i adresez rugarea, sĕ nu aplice pretutindenea acest principiu salutar în înţelesul strict al literei, şĭ anume, din consideraţiuni faţă de raporturile locale“.

Episcopul Strossmayer apĕră biserica catolică. polemisând cu senatorul *Maager.*

www.dacoromanica.ro

Contele *Clam-Martinitz* crede, că multe din chestiile atinse stau în legătură cu principiile mari politice. cari au să fie încă resolvate.

Senatorul *Maager* răspunde episcopului *Strossmayer.*

Contele Szécsen revine asupra propunerii episcopului *Șaguna* și zice, că dacă e reservată resolvarea tuturor acestor chestiuni pe atunci, când să va face organisarea internă a monarchiei, — n'ar fi cu cale să se lege realisarea dorinței acesteia de organisarea internă a ministerului de culte, acum esistent. Dar' să alătură la părerea principiară. ca *să fie decretat principiul, că la resolvarea afacerilor bisericești ale confesiunii gr.-ort. să se dee și în sferele înalte administrative celor aparținători la biserica aceasta teren de decizetoare conlucrare.*

Senatorul Iakab sprijinește întru toate părerile lui *Maager.*

Andreiu de Mocsonyi: „Cu privire la budgetul ministrului de culte și instrucțiune, mă alătur la părerile Escelenței Sale a dlui episcop baron de *Șaguna,* și sprijinind espunerile dlui baron de *Petrino,* nu-'mi pot suprima observarea, că în scopul acoperirei trebuințelor pentru cult și instrucțiune pe seama poporațiunii aparținătoare bisericei gr.-ort. s'a contribuit în decurs de zece ani din partea acestei poporațiuni patru milioane, fără a să fi folosit pentru cultul și instrucțiunea aceleia vre-o sumă vrednică de amintire, pe când pentru celelalte confesiuni din Banat și pentru cea mai mare parte din Voevodina-sêrbească s'a folosit la an o sumă de aproape 94.000 fl., prin urmare, în zece ani aproape un milion.

Ba trebue să mai declar, că pentru Românii și Sêrbii din Banatul timișan, nu numai că nu esistă institute înalte de educație, ci chiar și profesorii dela gimnasiul din Timișoara sûnt atât de slab dotați, încât sûnt siliți să-'și caute și alte ocupațiuni laterale, pentru a-'și putè acoperì trebuințele. În comitatele Arad și Oradea-mare, cu toate-că majoritatea poporațiunii o formează Românii, nu esistă nici măcar catedre pentru limba română.

Nu vreau să ating modul, cum să propagă pe acolo de fapt proselitismul, prin ce popoarele române să seduc a cădè în cea mai mare demoralisare, să fac să se desbrace singure de respectul față de religiune, precum și de înăscuta stimă față de M. Sa, fiindcă cele mai multe din aceste abusuri să întêmplă tocmai în numele M. Sale. Departe de mine intențiunea de a atinge cu aceste observări pe conaționalii mei. Dar' 'mi-am ținut de datorință să aduc aceste rele la cunoștința înaltului senat imperial, pentru a putè fi delăturate". —

www.dacoromanica.ro

Contele Barkóczy mulţumeşte baronului *Petrino* pentru datele comunicate şi constată, că multe din cele spuse de senatorul bucovinean se potrivesc şi la Ungaria.

Contele Hartig face observarea, că chestiile atinse nu aparţin competenţei senatului, ci sînt de caracter administrativ, prin urmare cad în resortul organelor administrative.

Episcopul Strossmayer rĕspunde senatorului *Mocsonyi*, că proselitismul e contrar spiritului bisericei catolice. Dar' dacă bate cineva la uşa ei, uşa sĕ va deschide, pentru a fi esaminat cel-ce vrea sĕ între; şi dacă motivele trecerii sînt basate pe legi evangelice, îl primeşte în sînul seu. Abusuri sĕ pot întêmpla, dar' pentru ele, ca acte de ale singuraticilor, nu poate sĕ fie mustrată societatea sau corporaţiunea. Nu e lucru creştinesc a sĕ face imputare celor-ce nu sînt aici şi nu se pot apĕra.

Episcopul Maşirevici cere, ca şi *Mocsonyi*, ajutor dela stat pentru trebuinţele bisericeşti-şcolare ale credincioşilor sei.

Andrei de Mocsonyi se simte obligat a declara de neîntemeiată imputarea ce 'i-a făcut-o episcopul *Strossmayer*. El n'a atins pe nimeni şi n'a numit pe nimeni în observările făcute asupra proselitismului. Chiar din contră, a protestat în contra presupunerii, ca şi cum ar voi sĕ atingă pe conaţionalii sei, ori preoţimea catolică, şi a sulevat chestia numai pentru-că îi pare că constitue un rĕu foarte însemnat.

Contele *Andrássy* constată că s'a făcut îndepărtare prea mare dela obiect.

Senatorul *Maager* cere de nou egală îndreptăţire confesională.

Contele *Szécsen* ar dorì sĕ se închee discuţia.

Contele *Hartig* zice, că toate plângerile auzite ar trebuì sĕ se predee ministrului de culte, spre esaminare şi decidere.

Episcopul Korismici crede, că tot ce s'a spus aici nu aparţine competenţei senatului.

Contele Thun, ministru de culte şi instrucţiune, rĕspunde la mai multe din gravaminele înşirate şi apoi sĕ votează asupra propunerilor făcute şi asupra posiţiilor din budget.

Şedinţa sĕ închee.

Şedinţa a opta.

S'a ţinut în 11 Septemvrie 1860. Sĕ continuă desbaterea asupra budgetului. La rînd e budgetul militar.

Senatorul baron Petrino se vede îndemnat a face observarea, că-'i pare bătător la ochi, cum de după cifrele din budget,

www.dacoromanica.ro

un soldat la linie costă 166 fl., ear' cel dela vênători 115 fl., când ştiut este, că uniformarea la batalioanele de vênători e mai costisitoare decât la armata ţĕrii.

Comandantul suprem al armatei, F. M. L. Schmerling îi rĕspunde, că la linie, soldatul costă 113 fl., ear' la vênători 117 fl.

Baronul Petrino spune, că în budgetul militar e trecută, ca spese pentru armata ţĕrii, compusă din 125.550 oameni, suma de 20,823.746 fl. ear' pentru 27.211 vênători suma de 4,056.209 fl. Prin urmare. pe câte un soldat cade suma pe care dînsul a calculat-o.

F. M. L. Schmerling lămureşte lucrul astfel, că la linie sînt mai mulţi ofiţeri superiori cu gajă mare. De aceea din suma trecută în budget nu sĕ poate calcula cât costă un soldat.

Trecêndu-se la budgetul ministerului de *interne,* guvernul, prin rostul ministrului-president, conte *Rechberg,* sĕ vede îndemnat a face declaraţia, că cu sistemul de până acuma de guvernare sĕ va rupe cu desĕvêrşire, şi sĕ va întra pe alte căi. Sĕ provoacă în privinţa aceasta la autograful monarchului din 19 Aprilie a. c. în care sĕ ziceau următoarele:

„Intenţiunea mea este, sĕ întroduc administraţie *comitatensă* pentru afacerile de administraţie politică, imediat cum va fi pusă în vieaţă noua organisare a locotenenţei de stat, dându-'i formaţiune şi cerc de activitate corĕspunzĕtor raporturilor actuale, în forma congregaţiunilor şi a comitatelor comitatense, cari au esistat mai nainte. În consonanţă cu dispoziţiunile acestea ordonez, că imediat cum va fi întrat în vigoare legea comunală şi autonomia comitatensă, sĕ se pregătească propunerile pentru convocarea dietei, pentru-ca principiul de administrare proprie, prin corporaţiuni comunale, cercuale şi comitatense, prin diete şi comisiuni dietale, întroduse în toate ţĕrile de coroană, sĕ poată fi realisat şi în regatul meu Ungaria".

Ministrul-president *Rechberg* asigură, că guvernul află în aceste preînalte declaraţiuni principiile noului sistem şi că îşi ţine de datorinţă a le esecuta.

Tot în legătură cu budgetul dela interne ***baronul Petrino*** adresează guvernului, respective comisiunii budgetare, următoarea rugare:

„Îmi permit sĕ propun, că la titlul unde e vorba despre desfiinţarea direcţiunilor poliţiale din Laibach, Klagenfurt, Troppau, Kaşovia, Oradea-mare şi Şopron, sĕ fie trecută şi direcţia poliţială din *Cernăuţi,* cu totul superfluă, fiindcă e numai sarcină în budget,

www.dacoromanica.ro

pe când provincia aceea pacînică nu are nici o trebuință de direcție polițială". —

Dintre Români n'a luat altul parte la discuția din ședința aceasta.

Ședința a noua.

Ținută în 12 Septemvrie 1860. S'a continuat discuția asupra budgetului ministerului de interne, și s'au scos la suprafață multe rele încuibate în administrația publică. Dintre Români n'a luat nimeni parte activă la desbatere, decât numai într'atâta, că punêndu-se la vot o propunere referitoare la administrarea fondurilor, episcopul *Șaguna,* dându-'și votul pentru primire, a cerut să fie numărate acì și fondurile bisericești. Ear' senatorul baron de *Petrino,* apostrofat de senatorul *Strasser,* s'a vêzut îndemnat a replica, că Bucovina nu are trebuință de ajutor pentru biserică și școală, pentru-că are mijloace suficiente, numai întrebuințarea acestora cere să 'i-se permită. Și în fine, episcopul *Șaguna* a făcut propunere, că precum sûnt trecute acum în budget sume de subvenționare pe seama unor provinții din Austria, să se dee subvențiuni, când va fi de lipsă, și altor țêri, amêsurat trebuințelor. împrejurărilor și posibilității. Episcopul *Șaguna* declară totodată, că dacă nu 'i-se va primì propunerea, va vota pentru ștergerea subvențiunilor.

Ședința a zecea.

Ținută în 14 Septemvrie 1860. S'a terminat discuția asupra budgetului ministrului de interne și s'a trecut la budgetul ministrului de justiție. Toți senatorii români au luat parte activă la desbaterile din ședința aceasta. Începutul 'l-a făcut ***baronul Petrino,*** care, fiind vorba despre desființarea guvernelor unor țêri mai mici, pentru a putè fi încorporate la alte țêri mai mari, a rostit, în interesul Bucovinei, următoarea vorbire:

„Iau cuvêntul din motivul, că țeara mea de coroană aparține acelora, cari au încetat a mai fi țêri de coroană, sau și mai mult, 'și-au perdut guvernul lor provincial. Departe să fie de mine cugetul de a vorbì de bine guvernele noastre provinciale, pentru-că un organism mai greoiu și mai fără scop decum erau guvernele provinciale eu n'am cunoscut, și cred a mê putè provoca aici la cuvintele dlui conte *Barkóczy,* rostite în adunarea aceasta, că posturi au fost create, nu în interesul causei, ci numai pentru a pune în ele funcționari. Sûnt în țeară mulțime de funcționari, cari n'au nimica de lucru, și fac de lucru înmulțind numai formele. Am accentuat

www.dacoromanica.ro

în mod deosebit neoportunitatea acestui organism, fiindcă însuși organisatorul, care a creat ca de risipă atâtea posturi, încă a recunoscut aici, că sûnt prea multe pentru țările mici de coroană, de aceea guvernul provincial și prefectura ar trebui să fie contopite, dar' netrebnicia organismului acestuia s'a vĕzut chiar la început. Forul de prima instanță îl formau preturele. Dar' acum urmau două instanțe concentrate în aceleași mâni, așa, că hotărau, când ca prefecturi, când ca guvern provincial. Singura deosebire era, că dacă judeca în calitate de prefectură, consilierul guvernial ședea de-adreapta, ear' dacă să aducea sentența în numele guvernului țĕrii, consilierul ședea de-astânga. Și au fost și casuri, că recursele au trebuit să fie înaintate uneia și aceleiași persoane și causa a fost perdută, fiindcă era perdută deja la pretură.

Ministerul de mai nainte a căutat să afle mod de ajutorare în privința aceasta, și credea a-'l fi aflat în aceea, că a decretat: dacă guvernul țĕrii a decis într'o causă ca prefectură, recursul merge la minister!

Dar' prin aceasta nu s'a îndreptat nimica, fiindcă cei din țĕrile mai mici de coroană au perdut o instanță, adecă aceea a guvernului țĕrii! Lucrul acesta e de mare importanță, cu privire la toate afacerile politice, unde rare-ori vin aplicate regulamentele esistente, fiindcă nu să poate spune că ar esista vre-o lege. Nu pot, cum am spus, să vorbesc în favorul guvernelor provinciale. Și pentru persoana mea, vĕd independența țĕrii de coroană în representanța provincială, decretată de cătră M. Sa împĕratul, și în autonomia spre care nisuim. Dacă ar fi ca numai un organism birocratic să apere independența, eu, pentru persoana mea, m'aș lipsi de el.

Mai esistă însĕ și o altă temere, pe care o împărtășește țeara întreagă, și din acest motiv 'mi-am luat voe a-'mi ridica cuvêntul. Prin disolvarea guvernului provincial, fondul religionar a călĕtorit de nou la Lemberg. Câtă vreme fondul a mai fost administrat în Lemberg, a fost detras din principiu din folosința Bucovinei, și prisosințele n'au putut fi elocate în țeară. Abia după crearea guvernului provincial a trecut în țeară manipularea fondurilor regnicolare, stabilindu-se ca principiu, că prisosințele fondului (cum s'a accentuat aceasta și la ministerul de culte), au să fie elocate în Bucovina. Și acum e temere în întreaga țeară, că banii nu vor mai fi elocați în țeară, și de aceea trebue să cer lămuriri dela înaltul minister, căci rugarea aceasta a mea se basează pe cele mai juste și mai echitabile pretensiuni ale provinciei".

www.dacoromanica.ro

Ministrul de interne Goluchowski rĕspunde, că astfel de nelegiuiri şi necuviinţe nu sĕ vor mai întêmpla. Fondurile vor rĕmânè în Bucovina, ear' după inaugurarea autonomiei ţĕrii, dieta împreună cu clerul va avea sĕ se îngrijească de administrarea fondurilor.

Senatorul baron de Petrino replică următoarele:

— „Mulţumesc dlui ministru pentru declaraţia aceasta, şi anume, din două motive: întâiu fiindcă îmi zace la inimă fondul religionar, şi e pe deplin justificat faptul, că a fost predat în administrarea guvernului provincial din Lemberg, căci în Cernăuţi, la elocarea banilor, au cooperat, durere, şi motive neoneste, al doilea, fiindcă e de dorit, ca banii acestia sĕ fie plasaţi în ţeară".

Senatorul Iakab: „Pe lângă posiţiile din budgetul ministrului de interne, asupra cărora comitetul a atras mai înadins luarea aminte a senatului imperial, îmi iau voe a mai pune şi alte două, anume: spesele de drum cu 1,392.622 fl. şi diurnele, în sumă de 1,720.719 fl.

Nu sûnt de părerea, şi nu pot sĕ nu recunosc, că preaînaltul serviciu face necesare călĕtoriile, mai vêrtos ale funcţionarilor inferiori, şi nici cu privire la preture nu afirm, că călĕtoriile ar fi de prisos. Dar' sĕ comit la aceste proceduri comisionale astfel de abusuri, încât lucrul a devenit curată meserie, şi aceia cari ştiu sĕ stoarcă cele mai multe diurne şi spese de drum trec de cei mai mari artişti în faţa colegilor.

Erau timpuri, şi anume, timpuri înainte de 1848, pe cari le numeam, ca şi în alte ţĕri, timpuri bune din vechime. Nu garantez pentru autoritatea şi perfecţiunea instituţiunilor de pe acelea vremuri, şi recunosc, că au avut multe părţi umbroase, precum peste tot fiecare instituţiune are părţi bune şi părţi rele, părţi, cari peste câţiva ani nu mai corespund binelui public, despre ce ne-au dat esemplu suficient şi cei zece ani trecuţi, aşa, că noi singuri am ajuns acum pe punctul de a declara, că actuala administraţie nu mai e bună. Prin urmare, nu putem garanta nici despre aceea, că instituţiunile, pe cari voim sĕ le gătim pe seama viitorului, după cea mai bună cunoştinţă şi conştienţă a noastră, nu primesc oare cu timpul o parte umbroasă?

Cum am spus, nu vreau sĕ laud aceste vremuri bune din trecut, dar' îşi aveau şi ele partea lor cea bună. Pe atunci de es. funcţionarul visita în Transilvania foarte des comunele, în cercul seu, şi regula afacerile din trăsură, fără sĕ se dee jos. Nu afirm, că aşa era mai

www.dacoromanica.ro

bine; dar' părţile erau totdeauna mulţumite, ear' procedura nu costa pe stat nimica. Dar' să va răspunde, aşa cred, astfel: cu atât mai mult a costat procedura aceasta pe popor însuşi! Răspund, de spesele acestea poporul nu e scutit nici acuma.

De altcum, abstrăgênd dela punctul de vedere al finanţelor, trebue să afirm şi să spun, că procedura actuală comisională, multele călătorii la autorităţile subordonate, împedecă administraţia însaşi". (Oratorul atribue acestor dese călătorii multele restanţii, ales în afaceri orfanale, de aceea propune ştergerea diurnelor şi a speselor de drum din budget. Termină apoi astfel:)

— „Ce să atinge de punctul ultim din raportul cetit, în care e vorba de autorităţi regnicolare şi posturi regnicolare, aşa am auzit, că şi în Ardeal să vor desfiinţa patru comisariate, deşi nu acum, dar' desfiinţarea e în curgere. Fac deci următoarea propunere: Pe lângă aceste autorităţi regnicolare să se facă amintire şi de alte autorităţi mijlocii, din motivul indicat din partea contelui *Clam.* Poporaţiunea ar deveni foarte confusă, dacă acum, când e de întrodus o organisaţie cu totul nouă, s'ar organisa autorităţile mijlocii, pentru-că atunci nu-'i mai vine a conta la ivirea viitorului promis; mai departe şi din consideraţia, că în Ardeal, noua împărţire, întrodusă de zece ani, a confundat vechia împărţire basată pe părţi cu adevărat istorice-naţionale, ear' poporul sperează a vedè cât mai curênd delăturată această împărţire care întunecă partea naţională, politică şi istorică, pentru a primì una nouă, potrivită celei de mai nainte. Prin aceasta aşteptările poporaţiunii nu vor fi confundate ear' nemulţumirea ar dispărea". —

Episcopul baron de Şaguna: „Domnul senator imperial *Iakab* spune între altele în vorbirea sa şi aceea, că poporaţiunea Ardealului să doreşte după împărţirea de mai nainte naţională a ţării. Eu cred, că cu convingerea aceasta va consimţì numai partea aceea a poporaţiunii ardelene, care aparţinea naţiunilor şi naţionalităţilor celor trei, până la anul 1848 singure îndreptăţite, anume: Ungurilor, Săcuilor şi Saşilor. Drept esplicare îmi iau voe a mă provocà la o singură împrejurare în faţa înaltei adunări, anume, că până la 1848 numai aceste trei naţiuni, Ungurii, Săcuii şi Saşii au avut esistenţă politică cu valoare de drept.

Aceste trei naţiuni luate la olaltă formară a treia parte din poporaţiunea Ardealului. Aceste trei naţiuni, nu să poate nega, au manifestat totdeauna credinţă şi supunere faţă de principele ţării. Nu pot crede deci, că senatorul imperial *de Iakab* 'şi-a făcut declaraţia,

www.dacoromanica.ro

că »*poporațiunea Ardealului dorește împărțirea de mai nainte națională a țării*«, — în acel înțeles, ca și astăzi, națiunea a patra și cea mai numëroasă sĕ fie eschisă dela drepturile obicĭnuite, de cari în viitor au sĕ se bucure și cele trei națiuni. Pentru-că precum trebue recunoscută, cu tot dreptul și temeiul, credința și loialitatea celor trei națiuni, îndreptățite până la anul 1848, față de casa domnitoare și patrie, tot așa, în înțelesul justeței și al echității trebue sĕ spunem, că nici națiunii a patra a Ardealului, adecă *națiunii române,* locuitoarea cea mai veche a țĕrii, nu 'i-se poate dovedì, că ar fi manifestat vre-odată necredință sau nealipire cătră casa domnitoare și cătră patrie.

Cumcă națiunea aceasta 'și-a făcut totdeauna datorința în ce privește supunerea și patriotismul dovedește împrejurarea, că tocmai din epoca în care națiunea aceasta a fost despoiată de toate drepturile naționale sĕ pot produce cu sutele diplome nobilitare, prin cari fiii credincioși ai națiunii acesteia și credincioșii locuitori ai Transilvaniei, din această națiune, s'au făcut demni de statul nobilitar, și sĕ află și astăzi în posesiunea privilegiilor lor nobilitare".

Senatorul Iakab: „Trebue sĕ fac o declarațiune. Nu vreau sĕ neg meritele *națiunii române,* enumĕrate de dl senator imperial, baron de *Şaguna.* Nu trag la îndoială credința națiunii acesteia față de tron și preaînalta casă domnitoare, nici alipirea cătră patria ei Transilvania. Mĕ bucur, că Escelența Sa se provoacă la înțelegerea bună, la iubirea și încrederea reciprocă ce domnea înainte de 1848 între cele trei națiuni ale Ardealului, pe atunci națiuni îndreptățite (privilegiate), și îmi permit a spune numai atâta, deși nu sînt representant al *națiunii a patra,* adecă a Românilor, că sînt convins, că aceste trei națiuni vor afla în a patra, în *națiunea română,* o adevĕrată, sinceră și credincioasă soață și soră, sau și mai bine, au aflat-o la anul 1848, cum și aceasta (națiunea română) a aflat în celelalte trei națiuni trei surori adevĕrate.

Cu privire la împărțirea Transilvaniei eu n'am spus că: „vreau sĕ se împartă Ardealul după națiuni". Am zis numai, că în Transilvania a făcut impresiune foarte neplăcută faptul, că la 1849 țeara a fost împărțită cu abandonarea tuturor considerațiunilor istorice. cari pe atunci erau într'adevĕr naționale-politice, și că noi avem districte, ce e drept, dar' despre împărțirea istorică de mai nainte nici urmă, pe când în Ungaria s'a ajuns și s'a conservat cel puțin atâta, că a rĕmas numirea de comitate. De ce s'a șters pentru

www.dacoromanica.ro

Ardeal numirea aceasta, nu ştiu; afară că intenţiunea a fost să se delăture cu totul împărţirea istorică.

Ce să atinge de egala îndreptăţire, ţin ideea de mult mai însemnată, decât să rostesc şi numai un cuvênt pentru esecutarea practică a ideei. Ador principiul acesta, ca pe unul promis omenimei din parte dumnezeească, încă din leagăn. Aflu însă a fi aici locul să fac o mică observare la declaraţia dlui senator imperial baron de *Şaguna,* făcută, cum 'mi-se pare, la 21 Iunie a. c. Escelenţa Sa a amintit atunci, că naţiunea română din Ardeal, cel puţin acesta era înţelesul, — 'şi-a eluptat egalitatea de drept cu sângele şi cu armele la anul 1848. Trebue să mărturisesc, şi Escelenţa Sa o ştie foarte bine, că în Ardeal, la începutul anului 1848, a fost decretată egala îndreptăţire a tuturor naţiunilor, prin urmare şi a naţiunii române, din voia liberă a celoralalte trei naţiuni, şi că prin urmare, pentru a câştiga aceasta egalitate de drept n'a fost de lipsă să pună mâna naţiunea română nici pe o singură armă".

Andreiu de Mocsonyi: „Sprijinesc propunerea comitetului şi-'mi iau voe să fac nepretenţioasa observare, că după multele şi preaînteţitoarele manifestaţiuni ale opiniunei publice din Bucovina, aduse la cunoştinţă, parte prin representaţiunile preaumilite adresate M. Sale şi apoi A. Sale imperiale, domnului president al senatului, parte pe calea presei, precum şi prin comunicări private trimise mie, 'mi-se pare a fi prea fără de scop unirea Bucovinei cu Galiţia şi contrară voinţei părţei celei mai mari a poporaţiunii. Ţeara aceasta, conform declaraţiunii poporaţiunii, şi conform rapoartelor corporaţiunilor regnicolare, nu-'şi poate aduce aminte de timpul în care ar fi fost unită Bucovina cu Galiţia. În schimb însă păstrează ţeara în vie memorie simţul fericitor pe care 'l-a sădit în ea decretarea preagraţioasă a monarchului, făcută înainte cu unsprezece ani, de a fi despărţită de Galiţia. Şi nu trebue trecut cu vederea nici faptul, că poporaţiunea Bucovinei, după naţionalitate, e eterogenă cu cea a Galiţiei. Aceasta trebue să precumpănească consideraţiunile financiare, cu atât mai vêrtos, cu cât economiile de 30—40.000 fl. făcute cu proiectata unire a Bucovinei cu Galiţia să egalează cu însemnatele perderi pe cari le va avea ţeara în comerciu, în industrie, în cultură, etc.

Ţeara aceasta de coroană să fie anexată la o ţeară, care nu armonieză cu ea nici într'unul din momentele numite! Şi apoi dela ultima reunire a Bucovinei cu Galiţia, deja efectuită, politica urmărită din partea guvernului n'a fost în stare să liniştească spiritele în Bucovina.

www.dacoromanica.ro

Pentru-că poporaţiunea a observat cu mare amărăciune, că posturile de frunte în ţeara aceasta, fără nici o considerare la fiii destoinici ai patriei, sûnt date bărbaţilor din străinătate, cari nu cunosc nici poporul, nici limba, nici împrejurările din ţeară, prin urmare nici nu pot fi buni pentru promovarea binelui general. De aici se vede, că ministerul încă nu a apucat pe calea ce ne-a fost pusă în vedere din partea dlui ministru-president. Mĕ vĕd deci obligat a recomanda cu cea mai mare insistenţă chestia aceasta importantă înaltului senat imperial, spre mai departe înaintare cătră Maiestatea Sa".

Senatorul baron Petrino: „Vreau sĕ atrag numai atenţiunea asupra posiţiei în care s'a pus domnul de *Mocsonyi* însuşi în senatul imperial. Mai departe n'am se fac nici o observare".

Ministrul de interne declară, că n'ar fi dator sĕ dee lămuriri asupra celor atinse de senatorul de *Mocsonyi*, dar' spre liniştire, înşiră nume, pentru a arĕta, că la ocuparea posturilor se ţine cont de fiii ţĕrii. Tocmai pe aceea se pune pond, ca oficiile se fie ocupate de oameni cari cunosc obiceiurile, sentimentele şi limba poporaţiunii cât se poate mai perfect.

Baron Petrino: „Împrejurarea aceasta m'a făcut sĕ nu vorbesc *pentru* guvernul provincial. Tocmai luxul cel esagerat cu funcţionarii şi importarea Germanilor a dat naştere nemulţumirii în ţeară. Înainte de plecarea mea din Bucovina s'a ţinut acolo o întrunire în care cu 9/10 din voturi s'a decis, sĕ nu se înainteze rugare pentru menţinerea regimului provincial, şi numai o fracţiune mică de cinci membri, aşa că dl de *Mocsonyi* ...

Alteţa Sa imperială, presidentul: „Rog sĕ vĕ reţineţi dela ori-ce personalitate".

Andreiu de Mocsonyi: „Când am luat cuvêntul m'am degajat de o însărcinare care 'mi-s'a dat din partea mai multor corporaţiuni din Bucovina".

Discuţia continuă.

Şedinţa a unsprĕzecea.

Ţinută la 15 Septemvrie 1860. Imediat după deschidere se dă cuvêntul episcopului *Şaguna*, care face următoarea declaraţie:

„Îmi iau libertatea sĕ fac o rectificare. Am făcut ieri observarea la declaraţia dlui senator imperial *de Iakab*, că poporaţia Ardealului ar dorì împărţirea naţională de mai nainte a ţĕrii,

www.dacoromanica.ro

cumcă națiunea română nu poate dorî o astfel de împărțire a țării, fiindcă ea nu era egal îndreptățită înainte de 1848.

La aceasta modestă declarație a mea a replicat dl senator *Iakab*, că națiunea română a primit egalitate de drept cu celelalte națiuni prin un conclus votat la anul 1848. Prin urmare, după-ce eu am declarat în ședința dela 21 Iunie a. c. că națiunea română 'și-a răscumpărat cu sânge egalitatea de drept, înalta adunare ar putè presupune, că într'adevăr esistă o astfel de lege sau conclus în Ardeal din anul 1848, și că eu, în declarația mea dela 21 Iunie a. c. 'mi-am permis a afirma ceva ce nu e basat pe adevăr.

Fiindcă e în interesul causei să se dee înaltului senat imperial declarație corespunzătoare stării lucrului, trebue se aduc la cunoștința înaltei adunări, că încă ieri am recercat pe dl senator imperial *de Iakab* să binevoiască a-'mi comunica legea respectivă, sau conclusul dietei din anul 1848, la ce am primit răspunsul în scris, că legea referitoare la egala îndreptățire e scrisă în inima fiecărui Ardelean. Din aceasta declarație va binevoì înaltul senat imperial a vedè, cine s'a esprimat conform adevărului și conform faptelor esistente în realitate".

Senatorul de Iakab se miră că episcopul *Șaguna* e atât de îngrijorat cu privire la națiunea română din Ardeal, pentru egala îndreptățire. „Pun persoana mea la o parte. Dar' întreaga țeară a Ardealului, toate națiunile declară. la toate ocasiunile, că *recunosc egalitatea de drept a națiunii române.* Escelența Sa se teme că lucrul acesta nu se intenționează într'adevăr și în faptă. Dar' *toți îl recunosc.* Și din cuvintele domnului episcop s'ar crede aproape, că Escelența Sa nu dorește această recunoaștere, pentru-că atunci s'ar mulțumì cu această declarație a națiunii. Ieri a fost vorba despre împărțirea Ardealului. Eu nu vreau ca Ardealul să fie împărțit după naționalități. O astfel de împărțire de țeară după naționalități s'a făcut mai nainte, cam cu 1000 de ani în urmă. Nu mè simțesc îndreptățit se fac propunere, că și acum să se repeteze lucrul acela. Am atins numai împărțirea politică a țării, în contrast cu împărțirea făcută din partea autorităților, cari au mers atât de departe, încât m'am vězut îndemnat să-'mi esprim îngrijorarea și se propun, ca să se aștepte cu mai de partea împărțire, până la regularea definitivă a administrației, și până la organisarea definitivă".

Oratorul se teme, că tocmai episcopul *Șaguna* dorește o împărțire nouă după naționalități în Ardeal. Dar' vremile împărțirii de

www.dacoromanica.ro

ţeară sûnt trecute. Spiritul timpului e acum »*unirea* . Acest principiu e acceptat şi din partea M. Sale, care a pus pe steag lozinca: »*Viribus unitis*«. Termină apoi astfel:

— „Fiindcă noi stăm sub acest steag, declar în numele meu şi în numele Ardealului, că ţeara aceasta nu vrea sĕ fie de nou împărţită. Escelenţa Sa sĕ nu fie îngrijit de naţiunea română şi de viitorul ei. Eu doresc din inimă, ca el se conducă pe tînera, viguroasa, şi dacă prea mulţii măestri nu o vor seduce şi înşela, — chiar şi casnica şi morala naţiune română, ca pe o mireasă decorată cu cea mai frumoasă podoabă a epocei actuale, cu egala îndreptăţire, spre celelalte naţiuni ale Ardealului, pentru a o cununa cu ele, şi atunci va fi cu drag împărtĕşită de toate drepturile şi datorinţele pe cari le au celelalte naţiuni pentru ele, şi la cari mai aspireasă, şi fără a se mai gândì la despărţire vor trăì şi vor murì cu ea, pentru Dumnezeu, împĕrat şi patrie“. —

Episcopul Şaguna: „Declar că sûnt în perfect acord cu declaraţia patriotică a dlui senator imperial *Iacab,* dar' trebue se regret, că nu s'a ţinut în vedere obiectul atins“.

Senatorul Iacab: „La cele spuse am sĕ mai adaog numai atât, că şi legea Ardealului, care decretează egala îndreptăţire, a fost nesîluită. Acesta e fapt, despre care sûnt pe deplin convins, am cunoştinţă despre el, şi nu poate fi negat. Şi dacă legea aceasta nu e scrisă, nu port vina nici eu, nici nimeni altul din Ardeal. De altcum legea è, — repet aceea-ce am spus eri în scrisoarea mea privată, — îngropată atât de adânc în inima fiecărui Ardelean, încât nimeni nu are dreptul se o revoace sau sĕ declare că legea nu a fost dată“.

Se întră în ordinea de zi. Se continuă discuţia asupra budgetului. La titlul »*manipularea banilor pupilari* senatorul:

Baron de Petrino se provoacă la un cas concret întêmplat în Bucovina şi-'şi esprimă părerea, că e rĕu dacă în privinţa aceasta nu esistă lege şi binele orfanilor e lăsat cu totul în mânile judecătoriilor, ca autorităţi pupilare. E trist, dacă cu privire la capital nu esistă disposiţiuni, ci capitalul e espus periclului.

Se discută mai departe.

Şedinţa a douĕsprĕzecea.

Ţinută la 17 Septemvrie 1860. Senatorii români n'au luat parte la discuţie. De importanţă a fost vorbirea rostită înainte de întrarea în ordinea de zi, din partea cardinalului *Rauscher,* care apĕrând

www.dacoromanica.ro

biserica catolică, rĕspunde la toate punctele din vorbirea senatorului *Maager,* rostită într'o şedinţă premergĕtoare. Provocat de replica senatorului *Maager* şi de vorbirea contelui *Apponyi,* — cardinalul *Rauscher* a mai luat de două-ori cuvêntul, tot în chestie bisericească. Senatul a întrat apoi în ordínea de zi, discutând mai departe budgetul ministrului de finanţe.

Şedinţa a treisprĕzecea.

Ţinută în 18 Septemvrie 1860. Imediat după deschidere ia cuvêntul ministrul de culte şi instrucţiune, contele *Thun,* şi rosteşte următoarea vorbire:

— „Sûnt dator încă cu unele lămuriri, în urma mai multor observări şi declaraţiuni, făcute în şedinţele de mai nainte ale înaltului senat imperial. Escelenţa Sa, domnul episcop *Şaguna,* a adresat rugarea, ca în budgetul anului viitor sĕ fie trecută concesiunea ridicării unei şcoale reale, cu provocare la împrejurarea, că prin o resoluţie prea înaltă, încă la anul 1853 s'a conces ridicarea unei astfel de şcoale.

Îmi iau voe a face observarea, că această prea înaltă resoluţiune a urmat în epoca, în care după sufocarea rĕsboiului civil, se făceau propuneri despre chipul şi modul, cum s'ar putè aduce earăşi în ogaşă raporturile zdruncinate şcolare ale Ardealului. În resoluţiunea prea înaltă şcoala amintită era, pe lângă altele, numită ca una, la a cărei ridicare trebuea lucrat, dar' nu în felul, ca spesele înfiinţării sĕ fie purtate din vistieria ţĕrii. Ba a fost stabilit ca principiu. că şi în Ardeal de regulă spesele cu ridicarea de şcoale şi cu susţinerea şcoalelor sĕ fie acoperite din mijloace locale, şi numai în casuri de specială escepţiune sĕ se poată propune M. Sale ajutoare din banii statului.

S'au început imediat tratări în ţeară, cu privire la ridicarea acestei şcoale; şi, după-cum îi este cunoscut dlui episcop de *Şaguna,* s'a spus, că spesele de ridicare şi de dotare pe seama numitei şcoale sĕ se iee din resultatul unei colecte, iniţiată cu mult zel din partea Escelenţei Sale, şi din fondul băieşilor din ţinutul acela. Fondul acesta e administrat de autoritatea minieră, şi propunerea, ca sĕ fie folosit în scopul din întrebare, a dat ansă la pertractări asupra regulării acestui fond montanistic, peste care natural că ministrul de instrucţiune nu are influenţă directă.

Pertractările acestea nu sûnt încă terminate, durere, şi n'au întrat în stadiul de a se putè cunoaşte resultatul lor. Ultimele rapoarte

www.dacoromanica.ro

primite dela locotenenţă, îmi anonţă numai atât, că în scurtă vreme am să primesc raportul definitiv. După-cum înţeleg, pertractările au fost zăbovite şi prin împrejurarea, că edificiul, menit se formeze adăpost pentru şcoală, *a ars,* şi pertractările pentru a putè fi edificat de nou sûnt în curgere.

'Mi-a lipsit deci până acum basa, şi într'o privinţă şi într'alta, pentru a putè păşì cu afacerea în faţa M. Sale, făcêndu-'i propunere, că din mijloacele statului cari sume se poată fi întrebuinţate pentru şcoala aceasta?

Ori-cât de mult aş dorì, ca şcoala să se ridice încă în anul viitor, trebue să regret, că nu sûnt încă în stare să fac propunere M. Sale în privinţa aceasta.

Ce se atinge de observarea dlui senator imperial baron de *Petrino,* făcută cu privire la afacerile bisericeşti-şcolare din Bucovina, trebue înainte de toate să spun, că o temeinică studiare a actelor a confirmat aceea-ce am spus aici în primul moment, anume, că observările sale se refer în parte la chestii, cari nu sûnt de loc cunoscute în ministerul de culte şi instrucţiune, se refer la pertractări şi împrejurări, cari par a fi încă pendente la guvernul provincial. Deosebi e acesta casul cu privire la împrejurarea, că dela facultatea teologică din Cernăuţi s'au luat două sale de învĕţământ şi s'au prefăcut în capele catolice. Despre aceasta n'am cunoştinţă; şi tot atât de puţin despre aceea, că, — cum a afirmat dl senator imperial baron de *Petrino,* — ministerul ar stărui acum ca institutul teologic să golească edificiul acesta. În actele dela minister nu se află urmă că s'ar fi dat o astfel de îndrumare, de aceea declaraţia numitului domn senator trebue că se basează pe o rătĕcire.

Despre ridicarea unei reşedinţe episcopeşti şi a unui edificiu seminarial, după repetite urgentări, abia înainte cu câteva sĕptĕmâni au sosit la minister lucrările respective comisionale, cu propunerea. să se facă planurile aici la Viena, ceea-ce s'a şi dispus.

Ornamentarea catedralei a fost amênată în mod regretabil, parte pentru-că edificiul a servit multă vreme de magazină, pe vremea mişcărilor militare, când cu turburările orientale, parte pentru-că în lipsă de lucrători acomodaţi în Bucovina, o parte din obiectele de mobilare a trebuit să fie făcută aici în Viena, ceea-ce a provocat o corespondare lungă cu episcopul. Astăzi o parte din obiectele acestea e espedată, altă parte va fi în curênd trimisă la locul destinaţiunii, aşa, că am firma speranţă, că ornamentarea bisericei va fi în curênd

www.dacoromanica.ro

terminată. De altcum s'a ridicat într'acestea și o a doua biserică în Cernăuți, pe spesele fondului religionar, biserica sfintei *Paraschiva,* care, după-cum vĕd din raportul ce 'mi-s'a făcut, va fi terminată încă în anul acesta.

Despre ridicarea altor biserici în țeară nu s'au făcut propuneri ministerului; și e de sine înțeles, că dacă nu vrem ca centralisarea, asupra căreia sĕ cârteşte și de altcum destul de mult, sĕ fie lărgită și mai tare, aceasta nici nu poate fi treaba ministerului, care n'are sĕ iee în mână afacerea fără inițiativa organelor țĕrii.

Chestia cu zilele de lucru pe seama preoțimei formează obiect de pertractare, și eu recunosc cât de necesară este sistarea obiceiului, deși nu pot ascunde, că chestia stă în legătură, cum sĕ pare, cu alte chestii de concurență, de aceea nicî nu pot garanta, cum și când va putè fi deslegată.

Crezênd, că prin observările făcute am justificat miuisterul față de imputările făcute, recunosc totodată, că prin aceasta gravaminele ridicate nu sûnt delăturate; și dacă ele au fost espuse *numai în scopul,* ca sĕ formeze dovadă, cât de necesar este, ca prin reforme organice sĕ se întroducă o manuare mai grabnică și mai vie în afaceri, nu pot decât sĕ-'mi dau aprobarea, în plină mĕsură. Pentru-că prea de multe-ori am esperiat cu durere și eu obositoarea sarcină, plină de responsabilitate, și cătușele manuării de afaceri, a căror conducere forma până acuma datorința mea.

Senatorul imperial baron *Petrino* a mai amintit, că în urma manipulării incorecte de mai nainte a fondului religionar, s'a dat la anul 1820 o preaînaltă resoluțiune, care dispune, că sarcinile puse fără îndreptățire pe fondul acesta sĕ fie rebonificate, — ear' acest preînalt ordin nu a fost esecutat.

Privind în acte 'mi-am câștigat convingerea, că ordinului preaînalt a satisfăcut deja cancelaria de curte unită, care a esistat mai nainte. S'a legat anume, la anul 1838 o învoială, asupra căreia în merit nu pot sĕ-'mi croesc nici o judecată și nu sûnt în stare nici sĕ dau lămuriri mai detailate.

De interes mult mai mare va fi lămurirea observărilor pe cari le-a făcut domnul senator baron de *Petrino* cu privire la starea școalelor din Bucovina. Imputarea, că liceul, adecă actualul gimnasiu superior din Cernăuți, ar fi tratat ca institut catolic, cu toate-că institutul aparține fondului religionar greco-neunit, e de fapt corectă. Anume, încă dela anul 1820, întreaga dotațiune a institutului acestuia

www.dacoromanica.ro

a fost trecută la fondul catolic de studii, și în urmarea acestui fapt institutul a fost decretat de *catolic*. Ce sĕ atinge de raporturile edificiului cu fondul religionar, nu mĕ aflu în posiția a putè da lămuriri mai detailate; dar' îmi permit observarea, că și dacă nu s'ar fi dat fondului despăgubire pentru aceasta, cooperarea nu poate sĕ fie neechitabilă. într'atâta, că în gimnasiu studiează un numĕr însemnat de elevi gr.-neuniți, pentru cari e pus și un catechet propriu, și dintre cari mulți sûnt dispensați de solvirea didactului, din causă de paupertate.

Cu privire la instrucțiunea poporală dl senator imperial baron de *Petrino* a făcut în special observarea următoare: „Instrucțiunea în Bucovina e tot atât de neglesă, și tocmai în urma influințării respectivului minister s'a ivit casul; pentru-că mai nainte noi ne-am fost ridicat 14 școale poporale din numitele fonduri greco-neunite, dar' după legarea concordatului deodată au fost declarate de catolice, și trebue sĕ știm ce însemncază aceasta, pentru-că numai un catolic poate fi aplicat ca dascăl la ele. Pe când întreaga țeară numĕră 400.000 locuitori de legea gr.-orientală și numai 60.000 catolici, — școalele noastre vin declarate de catolice, și ni-se dă sĕ înțelegem, că dacă vrem școale naționale și confesionale, sĕ le ridice comunele din mijloace proprii".

Mai departe: „Ministerul n'a putut fi înduplecat nici-decum sĕ dee ajutor comunelor, ceea-ce e cu atât mai cu nedreptate, fiindcă fondul acela aparține școalelor noastre și numai pentru ele a fost creat".

Îmi iau voe, din incidentul acesta, a întra ceva mai adânc în istoria afacerilor școlare din Bucovina. Pe vremea când Bucovina, la anul 1774, a trecut la Austria, și poporațiunea ei aproape întreagă aparținea bisericei gr.-neunite, — n'avea decât patru școale mănăstirești. M. Sa, decedatul împĕrat Iosif II., a creat fondul religionar din averile mănăstirilor secularisate și din alte moșii bisericești, și 'l-a predat administrației de stat, cu destinația sĕ-'l folosească spre promovarea scopurilor bisericești și școlare.

Pentru școală nu s'a făcut însĕ multă vreme nimica. Poporațiunea nici nu simția lipsa de școale, pentru-că clerul nu o lumina în direcția aceasta. De aceea, la anul 1813 a fost instituit un inspector școlar mirean pe lângă autoritatea cercuală, ear' la 1815 a fost dat ordinul, ca școalele din comunele în cari locuesc numai gr.-neuniți sĕ fie subordonate consistorului gr.-neunit. Celelalte școale aparțineau ordinariatului metropolitan latin din Lemberg. Prin imigrare, poporațiunea

www.dacoromanica.ro

catolică s'a înmulțit în țeară, și aceasta cerea tot mai mult să 'i-se dee școale. Împrejurarea aceasta, și nisuințele zeloase ale consistorului catolic din Lemberg, au avut de urmare, că tot mai mulți învățători catolici au fost aplicați, în partea mai mare a lor la Nemți sau Polonî, ceea-ce tocmai a făcut, ca înstrăinarea poporațiunii neunite, ruteană și română, față de școală, să nu se micșoreze. Așa s'a întêmplat, că la anul 1842, dintre 30.000 copii greco-neuniți, abia 1000 au cercetat școalele esistente. Până la datul acela, fondul greco-neunit a fost foarte puțin întrebuințat în scopuri școlare. Pentru starea aceasta de lucruri au ridicat de multe-ori plânsoare episcopii gr.-neuniți, inițiându-se în urmă pertractare, în urma căreia, cu preaînalta resoluțiune din 18 Maiu 1844, s'au stabilit următoarele principii fundamentale, anume:

1. Fondul religionar gr.-neunit este a să folosì pentru susținerea școalelor poporale greco-neunite, dar' nu cu eschiderea concurenței celoralalte, basată pe regulamentul general.

2. Regula, că fiecare parochie trebue să aibă și o școală, este a să aplica și la parochiile gr.-neunite din Bucovina. În comunele, a căror poporațiune prea mestecată e împărțită în două parochii de confesiune diferită, școala, dacă numai una poate fi ridicată, are să esiste ca școală *catolică*.

3. Supravegherea și conducerea școalelor gr.-neunite o are consistorul greco-neunit.

4. Unde și cum au să fie ridicate școale greco-neunite, trebue constatat pe cale comisională.

5. În Suceava să se ridice o școală superioară gr.-neunită, cu un curs preparandial.

Pentru esecutare au fost numiți trei inspectori districtuali școlari, dintre preoții catolici, și cei 12 protopresbiteri gr.-neuniți. Mai departe a fost esprimată din partea guvernului din Galiția intențiunea, ca 14 dintre școalele poporale esistente (despre cari pare a vorbì senatorul imperial de *Petrino)*, aflătoare în comune cu parochii gr.-neunite, se fie predate consistorului gr.-neunit, dacă nu se pot ridica cumva două școale în astfel de comune, în care cas cele esistente ar avea se rămână — *catolice*.

Mânecând dela presupunerea, — de altcum numai în parte incorectă, că școalele acestea sûnt toate provĕzute cu dascăli catolici, au fost lăsate toate sub conducerea provisorie a consistorului din Lemberg, până la o altă dispunere.

www.dacoromanica.ro

Dispunerea nouă însĕ nu a urmat, poate-că în urma turburărilor provocate de evenimentele din 1846 și 1848, ear' cele 14 școale au rĕmas sub conducerea archiepiscopului catolic din Lemberg și au fost provĕzute și mai departe cu dascăli catolici. Pentru perioada aceasta sûnt deci pe deplin motivate plângerile senatorului imperial baron de *Petrino*. Eu însĕ de ani de zile stăruesc din tot adinsul se pun capĕt acestei stări de lucruri.

Spre acest sfîrșit sûnt însĕ, firește, în multe casuri necesare constatările comisionale, asupra originei și a susținerii de până acuma a singuraticelor școale esistente, precum și pertractări cu consistorul cărnia au aparținut ele până acuma. Deosebi în anii din urmă, de când a succes se fie instituit în Bucovina un consilier școlar, care e un pedagog zelos și posede limba română, s'au făcut progrese îmbucurătoare cu privire la regularea și confesionalisarea școalelor în Bucovina.

Dintre numitele 14 școale au fost predate mai multe consistorului gr.-neunit, cum se poate vedè din acte. În alte comune, pe lângă școala catolică a fost ridicată și una gr.-neunită, și au fost ridicate multe alte școale gr.-neunite, sau apoi pertractarile pentru ridicarea lor se apropie de terminare.

Domnul senator baron de *Petrino* se află în rătĕcire când afirmă, că ministerul deneagă ori-ce ajutor din fondul religionar gr.-neunit. Pentru-că numai în anul 1859 s'a acordat pentru 15 școale dotație anuală în suma de 1096 fl. 23 cr. și asemenea pertractări sûnt și acum în curgere, sau chiar terminate. Afară de aceasta nu de mult școala trivială gr.-neunită din Cernăuți a fost ridicată la rangul unei școale de model, — de aplicație, și pe lângă ea s'a creat un curs preparandial de doi ani. Salariele învĕțătorești, în sumă de 3650 fl. au fost acordate din fondul religionar, ear' un teolog român primește stipendiu pentru a se pregăti pentru profesura preparandială. Afară de aceasta au mai fost încuviințate stipendii pentru candidații de profesură din Cernăuți de lege gr.-neunită, până la suma de 1000 fl.

Basat pe aceste declarațiuni, cred a putè respinge învinovățirea, că ministerul ar denega ori-ce ajutorare din fondul religionar gr.-neunit, în scopuri școlare. Tot așa trebue sĕ declar de nemotivată imputarea, că în urma legarii concordatului s'ar întêmpla incorectități în privința confesională. Din contră, cred că am demonstrat, că tocmai cu începere dela timpul, când guvernul a pășit pe calea determinată din partea concordatului, s'a eserciat în mod categoric principiul

www.dacoromanica.ro

suum cuique«, şi că abia de atunci încoace a primit valoare şi pentru alte confesiuni formaţiunea confesională a învĕţămêntului. Esplicarea naturală a lucrului acestuia reşede în posiţia pe care au avut-o superioritĕţile controlătoare şcolare catolice, înainte de aceea şi după aceea. Înainte de acest period, ele nu erau alta decât autorităţi delegate din partea statului, ca sĕ conducă învĕţămêntul, şi în urmarea acestei misiuni, deşi fără a esista vre-un regulameut categoric, erau consultate de multe-ori şi în afacerile şcolare ale altor confesiuni. Dreptatea, care prin concordat a fost acordată bisericei catolice, a dat însĕ în privinţa aceasta o mai mare independenţă guvernului, aşa că astăzi preoţimea catolică supraveghează numai invĕţămêntul catolic, din şcoalele catolice, ear' asupra celoralalte confesiuni nu are nici o influenţă. Dacă e sĕ mai dau o dovadă despre sinceritatea cu care e conservat astăzi caracterul confesional al învĕţămêntului, chiar şi al celoralalte confesiuni, îmi permit a mĕ provoca la împrejurarea, că în timpul cel mai nou s'a purtat de grije sĕ li-se dee şi cărţi proprii — de şcoală".

Ministrul trece apoi la esplicarea concordatului, şi terminând, ia cuvêntul

Episcopul Şaguna: „Dacă am înţeles bine pe dl ministru de culte şi instrucţiune, d-sa a declarat, că M. Sa împĕratul *nu á* acordat prin preaînalta resoluţiune din 13 Ianuarie 1853 ridicarea unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* din banii statului. Mĕ vĕd deci îndemnat sĕ rĕspund, că respectivul rescript al locotenenţei, trimis mie pe cale oficială, sună cum urmează:

— „M. Sa s'a îndurat *a concede* pe basa motivelor comunicate la preaînaltul loc, ca în Abrud sĕ se ridice o şcoală trivială şi reală (inferioară), pe banii statului". —

Pe basa acestui rescript venit dela locotenenţă am călĕtorit la Abrud, şi 'mi-am dat toate silinţele, întru-cât permit împrejurările financiale ale poporaţiunii de acolo, sĕ înduplec comunele, ca pentru a face statului mai uşoară purtarea cheltuelilor, sĕ contribue şi ele pentru scopul din întrebare. Am fost cu noroc în nisuinţele mele, pentru-că în scurt timp am adunat suma de 400 fl. Totodată m'am pus pe cale oficioasă în comunicaţie cu magistratul local de acolo, pentru a esopera dela el în scopul şcoalei triviale şi reale, conceasă dela preaînaltul loc, un edificiu ars, care însĕ deocamdată nu poate fi folosit, ceea-ce 'mi-a şi succes şi despre ce am raportat la timpul seu.

www.dacoromanica.ro

Poporațiunea din districtul Abrudului a sprijinit ostenelele mele și prin aceea, că s'au făcut pașii necesari pentru a sĕ putè esecuta intențiunea patriotică de a sĕ cruța, întru-cât sĕ poate, vistieria statului, anume: sĕ se reserveze din fondul pietal (al băieșilor) o sumă, paremi-se de 10.000 fl. pentru scopul școlar din întrebare. Despre aceasta am raportat, dar' n'am primit din nici o parte încă și nici-odată împărtășirea, că resoluțiunea preaînaltă, cu privire la școala aceasta, n'ar fi urmat în sensul comunicat ieri înaltei case. Eu sûnt pe deplin convins din pertractările oficioase despre zelul Escel. Sale, dlui ministru de culte și instrucțiune, în ce privește promovarea cultului și a învĕțămêntului; dar' nu pot sĕ-'mi înăbușesc regretul, că administrația nu s'a dovedit a fi preafericită nici în afacerea aceasta.

De aceea, trebue sĕ rĕmân pe lângă rugarea mea cătră M. Sa, până nu voiu fi convins despre aceea, că la 13 Ianuarie 1853 *nu a urmat* resoluțiunea preaînaltă, în înțelesul căreia M. Sa împĕratul a acordat preagrațios ridicarea și susținerea școalei triviale și reale din Abrud".

Ministrul de culte și instrucțiune: „Rog pe mult stimatul domn antevorbitor sĕ nu mĕ înțeleagă greșit. Sûnt departe de a tăia speranța, că contribuiri din banii statului nu vor fi acordate pentru ridicarea acestei școale triviale și reale; dĭn contră, aștept și eu, că după-ce M. Sa s'a îndurat a-'și esprima la anul 1853 voința preaînaltă, ca școala aceasta sĕ fie ridicată, — sĕ fie acordate preagrațios și contribuiri din banii statului. Dar' până acuma eu nu am împuternicire formală de a face erogațiuni în privința aceasta, și de aceea nu mĕ aflu în posiția de a trece ceva pentru anul acesta în budget. Nu-'mi rĕmâne deci alta, decât sĕ aștept resultatul pertractărilor ce sĕ continuă, deosebi în privința chestiei, dacă și care parte a trebuințelor poate fi acoperită din mijloace locale, pentru a putè presenta apoi M. Sale cu plină devoțiune propunerile cuvenite. Dacă Escelența Sa aduce de nou pe tapet obiectul și dorința aceasta. lucrul poate numai sĕ mĕ bucure, și eu sper că va contribui mult la aceea, ca M. Sa sĕ se vadă preagrațios îndemnat sĕ satisfacă dorinței acesteia".

Episcopul Șaguna: „Cunosc resoluțiunea preaînaltă, în înțelesul căreia, școala confesională, fie normală, reală, sau ori-ce fel de școală, trebue sĕ fie ridicată și susținută din mijloace confesionale. Dar' aici e vorba de un cas escepțional. Întru-cât îmi pot aduce aminte din acte, M. Sa împĕratul a conces preagrațios ca școala

www.dacoromanica.ro

confesională trivială și reală, cu caracter confesional, din Abrud, să fie ridicată *din banii statului* .

Baron de Petrino: „Înainte de toate trebue să-'mi permit observarea, că după-ce numai birocrația are voe să caute în acte, ear' noi cei din țeară n'am fost încunoștiințați, despre resolvarea pertractărilor referitoare la învoiala dintre erar și fondul religionar din Bucovina n'avem cunoștință.

Ce să atinge de împrejurarea, că pentru cursuri dela studiile teologice nu sûnt decât două sale de prelegere, și că dl ministru de culte n'a avut cunoștință despre aceasta, n'am decât să-'mi esprim regretele și să asigur de nou, că așa e, în faptă. De altcum nu pot lăsa neamintit, că dl episcop al Bucovinei 'mi-a dat asigurarea cu ocasiunea scurtei sale petreceri în Viena, că a făcut atent pe dl ministru asupra rĕului din întrebare, și că totodată s'a acordat o sumă anumită din fondul religionar pentru a se mai ridica o aripă pe lângă edificiul respectiv, spre a putè avè cele patru sale de prelegere pentru studiile teologice, necesare de urgență.

La observarea, că interesele poporațiunii sûnt pe deplin asigurate chiar și dacă gimnasiul din Cernăuți e catolic, trebue să rĕspund, că la ultima visitare școlară tocmai vina aceea s'a băgat, că instrucțiunea în religie să face la gimnasiu în limba română. Ministerul de culte și instrucțiune a eserciat, ce e drept, influența dorită din partea țĕrii; dar' cu toate acestea, rĕmâne lucru de regretat, că la o visitațiune de școale să fac astfel de escepționări, adecă să pretinde așa zicênd, ca Românii nici rugăciunile să nu le mai rostească în limba lor maternă". (Ministrul confirmă esactitatea gravamenului din urmă, cu adaosul însĕ, că înainte de a să adresa plânsoare în privința aceasta, a reprobat și a cassat obiecționarea făcută în contra limbei române. Baronul de *Petrino* continuă):

„Trecênd la celelalte observări ale dlui ministru de culte și instrucțiune, trebue să conced, că astăzi, în momentul acesta, să află două biserici în Cernăuți Numeroasele rugări, ca să se ridice o a doua biserică, după-ce cea veche, construită din lemn, s'a dĕrîmat, n'au fost ascultate din partea guvernului. Între acestę împrejurări, a donat un preot 4000 fl., întreaga sa avere, spre scopul acesta. Biserica a fost adusă, din mijloacele acestea, sub acoperiș și în această stare de neterminare a rĕmas, timp de 18 ani, pentru-că preotul își jertfise întreaga sa avere, și abia după trecerea acestor lungi ani s'a vĕzut ministerul îndemnat să acorde terminarea zidirii bisericei.

www.dacoromanica.ro

Dacă tinerimea din Bucovina a cercetat şi cercetează puţin şcoala, motivul trebue căutat în împrejurarea, că instrucţiunea s'a făcut şi să mai face, nu în limba naţională, ci în limba germană.

În ce priveşte şcoalele poporale, am făcut observarea, că într'o ţeară în care două părţi de trei din teritor aparţine fondului religionar, ca avere imobilă, ear' fondul acesta are un capital de şase milioane, — nu mai poate fi admisă întrebarea, dacă comunele au să ridice şi susţină şcoalele sau fondul religionar. Dacă să accentuează, că sub influenţa guvernului s'au ridicat toate şcoalele poporale în timpul din urmă, eu trebue să protestez. Pe domeniul meu să aflau mai nainte şcoale poporale; şi fiindcă au fost decretate de catolice, am dat eu un edificiu pentru şcoala catolică şi pentru cea greco-orientală, întâiu pentru a preveni ori-ce desbinare şi al doilea, pentru-că în comuna în care trăesc să află 600 suflete catolice şi 3000 greco-orientale. De altcum e de sine înţeles, că dacă, cum confirmă şi Esc. Sa dl ministru, în timpul din urmă s'au ridicat 15 şcoale gr.-orientale, pe când esistă 140 de moşii aparţinătoare fondului religionar, — numĕrul lor e prea mic, după-ce cred, că mijloacele necesare pot fi procurate cu o trăsătură de condeiu, atunci când fondul religionar dispune de o avere atât de numĕroasă".

Ministrul de culte şi instrucţiune rĕspunde, că cu o trăsătură de condeiu nu să pot face astfel de lucruri. Trebue să se ţină pertractări, ear' pentru aceasta să cere timp. În funcţionare să află mai mult decât 15 şcoale; şi dacă e să se decreteze, că şcoalele în Bucovina au să fie susţinute din fondul religionar, chestia aparţine legislaturei. şi până atunci ministerul trebue să se ţină de regulamentele aflătoare în vieaţă.

După această schimbare de păreri, senatul întră în ordinea de zi. Să continuă discuţia asupra budgetului ministrului de finanţe. La titlul despre spesele pentru împedecarea lăţirei boalelor de vite, vorbeşte şi

Baronul Petrino: „Fac observarea, că în Basarabia grasează în continuu boala de vite şi nu înceată nici-odată, de aceea carantina e cu atât mai necesară. Cea mai bună dovadă despre aceasta este faptul, că epizotia apare în Bucovina tot la doi sau trei ani, aşa, că poporaţiunea sărăceşte în urma ei. În anul trecut a fost dusă din Rusia până la Moravia şi Boemia, unde, cum s'a spus, a grasat anul întreg. De altcum dl consilier de medicină din Bucovina, care a făcut parte din comisiunea dela Petersburg, s'a pronunţat într'acolo,

www.dacoromanica.ro

că epistolia domnește acolo în continuu și de aceea sînt necesare măsurile pentru carantină".

La titlul despre *monopolul de sare* tot *baronul Petrino* confirmă afirmarea contelui *Hartig,* că sarea pentru vite să dă cumpărătorului în așa calitate, că nu o poate folosi, despre ce singur s'a convins.

Tot la titlul acesta, fiind vorba despre isvoarele sărate. *baronul Petrino* se alătură la parerea ministrului de finanțe, că folosirea lor fără nici o restrângere nu e compatibilă cu monopolul, și se provoacă la alte provinții, de es. Galiția, unde sînt multe isvoare sărate, dar' folosirea lor este oprită, cu provocare la monopol.

Discuția să continuă.

Ședința a patrusprezecea.

Ținută în 19 Septemvrie 1860. La ordinea zilei tot budgetul ministrului de finanțe.

Fiind vorba despre taxele erariale, ia cuvêntul *bar. Petrino* pentru a constata, că într'adevĕr, autoritățile sînt îndrumate să nu restitue taxele prea sus măsurate, după-cum s'a afirmat și din altă parte; și mai adaogă din partea sa, că în privința aceasta funcționarii subordonați înțeleg îndrumarea astfel, că să nu dee nici la recurse nici o resoluțiune, ceea-ce s'a întêmplat chiar și cu oratul, într'o afacere pupilară.

Principiul, că la croirea preaesagerată a taxelor să nu să iee în considerare părțile, are o eficacitate demoralisătoare, atât asupra funcționarilor, cât și asupra cetațenilor. De când să știe că omul e pus la discreția respectivului funcționar, și să știe, că dacă 'i-se pun taxe prea mari acestea nu vor fi restituite, s'a luat obiceiul de a să purta întâiu pertractări cu funcționarul, ca să nu pună taxe prea mari!

Ministrul de finanțe neagă că ar esista o astfel de dispositie, ca să nu se restitue taxele socotite prea sus.

Pe la finea ședinței ia cuvêntul *episcopul Șaguna,* pentru a confirma cele spuse de ministrul de finanțe, anume, că n'a fost nimeni constrâns să dee metal nobil pentru hârtie fără valoare, cum afirmase contele *Andrássy.*

Contele Andrássy răspunde că nici nu a afirmat aceasta.

Ședința a cincisprĕzecea.

Ținută la 21 Septemvrie 1860. Se cetește mai departe raportul comisiunii budgetare asupra budgetului. Senatorii români n'au luat parte la discuție. E de remarcat, că senatorul *Maager* a atins chestia

www.dacoromanica.ro

clădirii de linii ferate în Ardeal, ca chestie de vieață pentru această țeară, dotată dela natură cu atâtea bogății, cari așteaptă să fie scoase la suprafață și resfirate în lume. Roagă guvernul să fie mamă adevărată și pentru provincia aceasta, și să-'i dee tot spriginul ca să ajungă în posesiunea căilor ferate necesare.

Baronul Petrino face observarea, că nu acum e momentul să se vorbească despre aceasta. Discuția asupra budgetului continuă.

Ședința a șasesprăzecea.

S'a ținut la 22 Septemvrie 1860. A fost cea mai memorabilă dintre toate ședințele senatului, fiindcă în ea s'a cetit propunerea majorității și a minorității comisiunii budgetare, cu privire la *organisarea de stat,* — propunere, care a format obiect de discuție în decurs de cinci ședințe. La începutul ședinței s'a continuat și terminat discuția asupra budgetului, a urmat raportul comisiunii asupra stărilor de lucruri cu privire la presă, s'a discutat și chestia limbilor, afacate fiind rău tendențele de germanisare din partea senatorului polon *cavaler de Krainski,* ear' în urmă au fost cetite propunerile amintite.

Propunerea *majorității* din comisiune o cetește contele *Szécsen* și sună astfel:

„Din partea ministerului ces. reg. ne-a fost atrasă atențiunea asupra cuvintelor din autograful preaînalt dela 19 Aprilie 1860, de următorul cuprins: „Intențiunea mea este, ca pentru afacerile de administrație politică să se introducă, imediat cum se va aduce la vieață organisarea nouă a locotenențelor, *administrație comitatensă,* căreia să 'i-se dee, amăsurat sistemului ce a esistat al congregațiunilor și comitetelor comitatense, o formațiune și un cerc de activitate corăspunzător raporturilor actuale. În consonanță cu dispozițiile acestea ordonez, ca după-ce legea comunală și autonomia comitatelor va fi întrată în vieață, să se pregătească propunerile *pentru convocarea dietei,* pentru-ca principiul de administrare proprie, întrodus în toate țările de coroană, cu sistemisarea de comunități locale, cercuale și comitatense, să fie adus la valoare și în Ungaria[a]. Totodată a declarat ministerul ces. reg. că se simte dator a ține la sistemul ací espus, și a-'l esecuta în spiritul în care a fost încuviințat din preaînaltă parte.

Provocarea aceasta la determinarea luată în mod categoric din partea preaînaltă, de-a se delătura în mod principial o organisație administrativă care s'a dovedit a fi incompatibilă cu intențiunile

www.dacoromanica.ro

părinteşti şi binevoitoare ale M. Sale ces. reg. apostolice, poate se formeze pentru comitet cu un motiv mai mult de a-'şi esprima convingerea, basat pe cumpĕnirea tuturor momentelor spirituale şi materiale pe cari le-a putut prinde, că şi pe terenul economiei de stat numai în regenerarea organică a stărilor interne de lucruri poate fi căutată scăparea şi mântuirea, ear' comitetul vede această mântuire deoparte în urmările nemijlocite pe cari le va pregnă introducerile schimbate în budgetul statului şi cari vor duce la restabilirea echilibrului în economia statului, de altă parte în efectul ce-'l va avè aceasta renaştere internă asupra poziţiei de putere în afară şi asupra ameninţărilor de conspiraţie mereu reînoite, în fine însĕ, şi mai ales, în necondiţionata restabilire a păcii spirituale, în reîntoarcerea încrederei.

Numai atunci, dacă încrederea primeşte vieaţă nouĕ, va sta poporaţiunea gata şi va fi pusă în poziţia de-a face în viitor contribuirile reclamate în mod inevitabil de trebuinţele statului. Proprietatea se va simţi earaşi întărită, comerciul şi industria se va desvolta de nou, prin întărirea creditului public se vor urca valorile pe cari se basează, şi astfel averea naţională şi prin ea averea statului va fi ridicată. Numai după-ce se va reîntoarce încrederea ne vom putè cugeta la posibilitatea de-a ne vedè în timpul apropiat porniţi spre o consolidare durabilă, şi pot fi câştigate căile, mijloacele şi condiţiunile dela cari depinde ori-ce operaţiune financiară, reservată pe seama viitorului, pentru micşorarea sarcinei datoriilor de stat.

Încrederea numai poate, în fine, se facă tare şi puternic imperiul renăscut şi întărit, pentru a putè face cu glorie faţă primejdiilor şi furtunelor pe cari ni-le va aduce viitorul.

Organisaţia de până acuma a monarchiei, comitetul trebue sĕ o recunoască aceasta şi a accentuat-o în mai multe locuri în raportul seu, — n'a întărit elementele încrederii publice, ci în multe privinţe a sguduit încrederea.

Primele linii fundamentale ale acestei organisaţiuni au fost provocate, — fără considerare la caracterul inerent politic al monarchiei, de influenţele tristelor sguduiri. Dar' numai înţelegerea, precisarea şi desvoltarea acestui caracter inerent politic poate se formeze basa durabilă pentru organisarea internă a unui stat, care clădit pe mari necesităţi politice, desvoltat prin istoria de comună direcţie a ţĕrilor sale singuratice, unit prin drepturile suverane ale preaînaltei dinastii şi pe basa acestora legat, fără a putè fi desmem-

www.dacoromanica.ro

brat sau divisat, în fine în urma celor mai însemnate transacțiuni europene și în urma convențiilor, precum și în urma onorificei și glorioasei influințări asupra destinelor unei părți de lume, formează unul din membrele cele mai însemnate ale familiei statelor europene.

Condus de convingerea aceasta, comitetul nu poate căuta întărirea și asigurarea legăturilor dintre țările monarchiei austriace și binepriceputa ei unitate politică în ignorarea individualității istorice-politice a părților singuratice, nu într'o simplă uniformitate esternă, sau în delăturarea tuturor punctelor istorice de împreunare.

Cu cât e mai vie și mai adânc înrădăcinată în popoarele monarchiei austriace alipirea către suvenirile și instituțiunile lor istorice și naționale, și cu cât mai intim legată e alipirea aceasta de nobilele însușiri ale caracterului poporului și de înălțătoarele suveniri ale întregei monarchii, precum și ale țărilor singuratice, cu atât mai strînsă va fi legătura care unește pe toți. dacă politica înțeleaptă și energică știe se aducă în consonanță pretensiunile puterii și ale unității imperiului cu nisuințele îndreptățite ale părților singulare, — ca stîlpi plini de vieață ai întregului, — și știe se considere și se desvoalte monarchia întreagă ca o garanție scutitoare a esistenței părților singuratice.

Comitetul înțelege greutățile unei astfel de probleme; dar' adânc înrădăcinata convingere despre misiunea ce o are în lume monarchia austriacă îl lasă cu atât mai puțin în dubietate cu privire la posibilitatea unei resolvări corăspunzătoare, cu cât progresiva desvoltare istorică dă mai multă ocasiune, ca pretensiunile presentului, resultatele cele mai importante ale istoriei, se fie împreunate cu moștenirile încă cu putere de vieață ale trecutului, pentru a fi tratate în mod egal.

Cu atât mai puțin a putut comitetul se treacă cu vederea, după-cum a spus-o aceasta și la esaminarea parțială a budgetului, că în cadrele sistemului esistent *economii serioase nu se pot face,* și că economiile numai așa se pot esopera, dacă diferitele țări iau parte singure la administrarea afacerilor lor. Dar' mai mult decât motivele financiare vorbește pentru o asemenea participare adevărul neîndoios, mai sus esprimat, că numai după-ce acestea vor fi aduse la vieață, și vor fi regulate pe calea instituțiunilor ducătoare la scop, poate fi delăturată acea amorțeală a spiritului public, care paralisează și nimicește puterea morală a statului. Spiritul public adormit e însă accesibil foarte mult pentru influențele pasiunilor agitate bolnă-

www.dacoromanica.ro

vicioase, cari nu se lipesc de activitatea sănĕtoasă a unei vieţi publice bine organisată.

Ear' dacă este sĕ fie adusă la vieaţă o astfel de participare a ţĕrilor la afacerile publice, lucrul sĕ poate face numai prin împreunare cu instituţiunile istorice de mai nainte, pentru-că e greu sĕ se ridice forme de administrare proprie şi sĕ se provadă cu spirit corĕspunzĕtor de vieaţă, atunci când nu sûnt date punctele de mânecare, şi la tot casul e imposibil sĕ se întroducă o nouĕ vieaţă publică, o serioasă administrare proprie, cu ignorarea ei, acolo, unde ea mai esistă în sentimente şi în convingeri.

Comitetul crede a vedè indigetate basele acestei resolvări chiar şi în autograful preaînalt, la care se provoacă declaraţia înaltului minister, şi în care, cu atingerea administrării proprii a comunelor, vorbindu-se de readucerea la vieaţă a instituţiunilor municipale în Ungaria, de întroducerea de instituţiuni analoge şi în celelalte ţĕri ale monarchiei, de convocarea dietelor, se pune în vedere crearea unei nouĕ stări de lucruri, care, prin preaînaltul autograf din 19 Iulie 1860, primeşte o nouă basă, mai lărgită.

Cu cât mai mult e pĕtruns însĕ comitetul de necesitatea, ca indigetările născute din voinţa împĕrătească sĕ fie înţelese şi esecutate din partea organelor puterii de stat, fidel în sensul spiritului în care au fost pronunţate, şi ca deosebi se fie împedecată primejdia de a se face confusă dispositia generală, prin amânarea urgenţelor resolvări sau prin simple schimbări ĕsterioare de forme, cu atât mai mult e convins, că chemarea senatului imperial înmulţit este, de-a croì direcţiunile generale ale organisaţiunii interne a monarchiei, clar şi în mod determinat, de a-'şi spune în privinţa aceasta cu sinceritate şi fără reserve convingerile sale, şi prin aceasta de a contribuì în mod decisiv la resolvarea chestiilor, a căror mare importanţă a fost decretată cu îngrijire părintească din partea M. Sale.

Comitetul se vede deci îndemnat sĕ-'şi esprime convingerile, ca resultat final al esaminării budgetului şi al precumpĕnirii materiale şi morale a stării de lucruri, basată pe acest resultat, — după-cum urmează:

Întărirea şi desvoltarea prielnică a monarchiei reclamă recunoaşterea individualităţii istorice-politice a ţĕrilor singuratice, în cadrele căreia are sĕ-'şi afle valorare desvoltarea firească şi înaintarea diferitelor naţionalităţi, precum reclamă şi împreunarea acestei recunoaşteri cu pretensiunile şi trebuinţele întregei uniuni de stat. Prin urmare,

www.dacoromanica.ro

pe lângă principiala egalitate a tuturor ţărilor monarchiei, reclamă atât recunoaşterea şi crearea autonomiei lor în administraţie şi legislatura internă, cât şi definitiva stabilire, asigurare şi representare a uniunei comune de drept public.

Dar' regularea aceasta de drept public poate sè-'şi afle întregire numai în readucerea la vieaţă şi în crearea de *instituţiuni municipale,* în sensul unei administrări proprii, serios dorită.

Toate aceste mĕsuri îşi vor ajunge scopul numai atunci, dacă prin posibilă împreunare a instituţiunilor cari au esistat mai nainte şi a stărilor de drept, prin egalisarea şi unirea lor cu pretensiunile tuturor factorilor politici şi sociali ajunşi la valoare, — se vor arĕta a fi juste faţă de convingerile şi contemplaţiunile de drept ale ţĕrilor singuratice, şi dacă în fine modificările acordate intereselor întregei uniuni îşi găsesc nediscutabila motivare tocmai în acele necesităţi mari politice, dela a căror recunoaştere nu se poate retrage nici una din ţĕrile monarchiei.

Comitetul e pĕtruns de convingerea, că înaltul senat imperial se mişcă în cadrele chemării sale când face alusiune precis formulată în această direcţie generală, şi că problema numai aşa poate fi resolvată.

Aşteptările legate de convocarea senatului, importanţa mare pe care cuvêntul împĕrătesc a atribuit-o activităţii sale, înainte de toate însĕ convingerea născută din censurarea budgetului, că numai revisuirea simplă după cifre a aceluia, în cadrele sistemului de până acuma, prefac în curat ilusorie activitatea aceasta,. vor trebui sĕ determine înaltul senat imperial sĕ dee esprimare decisivă părerilor şi convingerilor sale asupra situaţiei şi asupra trebuinţelor monarchiei. Încercarea de a desvolta mai pe larg pe terenul dreptului public modul realisării acestei direcţiuni indigetate ar putè însĕ sĕ ducă înaltul senat imperial pe un teren, pe care sfaturile politice sĕ înţelenesc şi se încrucişează cu funcţionarea adevĕratei forţe de guvernare. Senatul imperial trebue sĕ stee departe de acest teren, cu atât mai vêrtos. fiindcă problema ce trebue resolvată apare în mod eminent ca o intermediare generală de drept public, ca o aplanare şi regulare care nu poate sĕ-'i aparţină lui.

Comitetul crede, că înaltul senat imperial va afla motivare suficientă pe seama restrângerii chemărilor şi a propunerilor sale în învĕţăturile istoriei, cari dovedeşte lămurit, că trecerea serioasă la instituţiuni de nou create în stat e totdeauna plină de primejdii,

www.dacoromanica.ro

când factorii, chemați la cooperare din partea forțelor esistente, nu se lipesc cu încredere și nu sĕ subordonează autorității tronului, care în timpuri clătinătoare formează sîmburele puternic și neclintit al esistenței de stat.

Terminându-'și comitetul cu aceasta raportul, — supune totodată aprecierii și votul minorității de cinci, care nu s'a asociat la propunerea finală acum desvoltată a comitetului, observând, că unul dintre membrii comitetului 'și-a dat votul în general pentru acest vot al minorității, dar' 'și-a reservat dreptul sĕ-'și espună vederile și sĕ facă propunere în adunarea plenară (membrul acesta a fost *Andreiu de Mocsonyi.* Autorul)". —

Urmează votul *minorității,* pe care-'l cetește contele *Clam-Martinitz,* și care sună astfel:

„Nu ne putem alătura la propunerea finală făcută din partea dlui conte *Szécsen* la raportul comitetului budgetar

1. Pentru-că în motivare sĕ face pendentă participarea țĕrilor de coroană la resolvarea afacerilor publice dela împreunarea cu instituțiunile istorice de mai nainte, ear' astfel de instituțiuni sûnt de natură foarte diferită, după diversitatea epocelor din cari au fost luate, pe când în țĕrile de coroană, la cari noi aparținem, nu mai esistă nici un fel de moștenire, încă viguroasă, din astfel de instituțiuni, de cari ar putè fi legată recunoașterea și crearea unei autonomii în administrație și legislatura internă. Prin urmare, o egalitate principiară a țĕrilor acestora cu acelea, cari au avut la timpul seu autonomie estinsă, pare a fi eschisă prin această propunere finală.

2. Pentru-că urmarea acestor raporturi ar fi, că într'o parte a imperiului ar fi aduse la valoare alte forme de guvernare, nu ca cele din părțile celelalte, ear' un astfel de dualism nu e compatibil cu principiul unității imperiului.

3. Pentru-că chiar și dacă la crearea de nouĕ și valoroase forme de administrare proprie, toate țĕrile de coroană ar fi în mod egal provĕzute cu acea estinsă autonomie în administrație și legislatura internă, la care țîntește propunerea combătută de noi, lucrul s'ar putè întêmpla numai în contul unității imperiale și în contul unei puteri mari și unitare imperiale.

Nu găsim, anume, în propunerea finală amintită, la locul unde sĕ vorbește în general despre *autonomie în administrație și legislatura interna* , acea necesară delimitare, care trebue observată, și anume, pentru-ca de-oparte sĕ se asigure comunelor și țĕrilor de

www.dacoromanica.ro

coroană cea mai posibilă liberă dispunere de sine în afacerile proprii, de altă parte earăşi, pentru a ţinè reservate pe seama întregului stat şi pe seama guvernului drepturile fară de carî o reală unitate imperială şi o puternică forţă imperială nu sè poate închipuì, şi poziţia de mare putere a statului austriac nu poate fi acordată.

În conturi generale, pe scurt, ne-am espus motivele, cari după cea mai bună convingere şi conştienţă a noastră, departe de ori-ce influenţă străină, ca pe niște consilieri ai coroanei ne-au determinat sè nu ne dăm consentimentul la propunerea finală a majorităţii comitetului budgetar, instituit din partea senatului imperial, aici întrunit.

Sûntem datori sè nu ne mărginim numai la neacceptarea propunerei finale făcute şi amintite, ci sè contribuim cu propunerile noastre şi la precumpĕnirea dela care nu sè poate subtrage guvernul M. Sale, tot atât de puţin ca şi senatul imperial înmulţit, cu privire la consultările ce le va face asupra budgetului şi la părerile câştigate asupra situaţiei esistente în stat.

Ne provocăm la raportul comisiunii budgetare, în care sè espune, că situaţia financiară nu poate fi fundamental şi durabil ameliorată prin operaţiuni financiare sau prin încercări de economisare, şi că regularea finală a raporturilor cu banca naţională nu poate fi urgentată câtă vreme sistemul de acum nu vine schimbat.

Înaltul ministru de finanţe se provoacă cu tot dreptul în raportul seu din 31 Iulie 1860 la necesitatea unor *instituţiuni norocoase politice«,* ca condiţiune pentru redobândirea încrederei generale. Instituţiunile acestea numai atunci pot fi numite *norocoase,* dacă prin ele vine eliminat din preaînsărcinatele cercuri ale administraţiei de stat tot ce poate fi încredinţat mânilor acelora, cari sûnt mai mult şi mai din aproape interesaţi la esecutarea regulată a lor, adecă *comunelor şi ţerilor provinciale,* dacă prin ele va fi uşurată sau delăturată puterea influenţării şi a controlei funcţionarului, eserciată asupra liberei determinări proprii a singuraticului, dacă va fi asigurat terenul legal pe seama liberei manifestări de părere, prin ce guvernul vine dispensat de multe controlări costisitoare şi poate fi lămurit mult mai sigur şi mai grabnic asupra mancităţilor administraţiei, asupra trebuinţelor şi dorinţelor poporaţiunii, dacă participarea poporaţiunei la resolvarea chestiilor dela comună, provinţe şi imperiu, va fi deşteptată şi adusă la funcţionare legală, şi în fine, dacă vocea cetăţenilor supuşi află ascultare şi considerare în sfatul guvernului, atât la iniţiarea de

www.dacoromanica.ro

legi, cât și la desbaterea și votarea lor, la stabilirea budgetului, precum și la îngreunarea creditului de stat și a contribuabililor.

Cu bucurie deci, și cu sinceră și devotată mulțumire salutăm instituțiunea senatului imperial înmulțit și preagrațioasa resoluțiune împărătească din 19 Iulie 1860, prin care să acordă corporațiunii acesteia drepturi mai largi, ca un început al realisării acelor norocoase instituțiuni politice. Dar' să ni-se permită observarea, că alcătuirea și atribuțiunile senatului imperial par' a avea trebuință de unele modificări, dacă e să se dee acestui corp, în care au să fie representate toate țările, — totalitatea lor, greutatea prin care să devină proptă pe seama puterii centrale și a intereselor imperiului întreg.

Ne permitem a face observarea, că o linie potrivită pentru toate casurile nu poate fi trasă între aceea ce compete autonomiei țărilor și între ce atinge interesele unității imperiale și că prin urmare, atât principiul, că „în casuri dubioase are să decidă puterea imperială", cât și *necesitatea* trebue avută în vedere. ca coroana. în astfel de casuri neprevăzute în lege, să fie sprijinită prin gravitatea senatului imperial.

Nu ne încumetăm a întra în indigetări mai amănunțite; dar' credem, că observările de mai nainte nu puteam să ni-le suprimăm, fiindcă ele ni-s'au impus în mod necesar la discutarea budgetului și a situației financiare a statului, ear' noi, ca consilieri ai coroanei. ne-am simțit îndatorați să ne espunem convingerile fără reserve.

Fiind noi de credința, că înaltul senat imperial va găsi, în cuvintele cu multă grație adresate din partea M. Sale senatului imperial, deplina îndreptățire, precum și în așteptările legate de activitatea sa, impulsul, de a esprima trebuințele poporațiunii și convingerile câștigate din discuția purtată asupra budgetului în toată libertatea, ca prin aceasta să se dee M. Sale preagrațiosului nostru împărat și domn sincer și credincios ajutor în nisuințele puse întru egala promovare a binelui tuturor popoarelor din Austria, aflăm de motivată propunerea, ca înaltul senat imperial, la finea desbaterii asupra budgetului, să depună la poalele tronului preaumilita rugare: Să se îndure M. Sa, din preaînalta putere ce o are, să aducă la viață toate acele instituțiuni, prin cari află representare potrivită toate interesele poporațiunii, la comună, în dietă, și în senatul imperial, făcêndu-se o posibilă desvoltare a dreptului de liberă administrare proprie, în toate țările de coroană, conservându-se întru toate unitatea imperiului și a legislativei,

www.dacoromanica.ro

cum şi puterea esecutivă a guvernului, şi instituindu-se o controlă eficace şi independentă în economia statului".

Votul majorităţii 'l-a motivat foarte pe larg contele *Szécsen,* ear' votul *minorităţii* a fost susţinut din partea senatorului Dr. *Hein,* după-ce înainte de el mai vorbise foarte pe larg şi contele *Clam Martinitz,* pentru votul majorităţii. Şedinţa s'a încheiat.

Şedinţa a şeptesprĕzecea.

S'a ţinut la 24 Septemvrie 1860. Ministrul de culte *Thun* face întâiu declaraţiuni în chestia limbilor, apoi se întră în ordinea de zi. Se continuă discuţia asupra propunerilor cunoscute. Ia cuvêntul *Andreiu de Mocsonyi:* „Înălţime imperială! Înalt senat imperial! Am fost împărtĕşit şi eu de onoarea de a fi membru al comitetului budgetar. Fiindcă vederile mele nu sûnt pe deplin esprimate nici într'una din propunerile cuprinse în raportul comitetului, 'mi-am reservat dreptul de-a le espune separat înaltului senat imperial.

E adevĕrat, că situaţia în statul nostru e foarte serioasă; dar' dacă luăm în considerare câte evenimente sguduitoare au atins de multă vreme statul întreg al Austriei şi provinciile sale singuratice, trebue sĕ mărturisim, că nu numai sistemul de guvernare de până acuma, cu toate relele sale moştenite, carí negreşit că poartă în mare parte vina, ci şi împrejurări nefavorabile în politica esterioară, cari în decursul deceniului espirat au reclamat de multe-ori espediţii de trupe în afară, ear' în anul trecut inevitabilul rĕsboiu, au lăsat rane adânci în corpul statului. Tocmai de aceea ávem datorinţa, amĕsurat intenţiunilor M. Sale, se aflăm mijloace şi căi, cari ni-se par că pot servì la regularea finanţelor statului, şi sĕ indigetăm trebuinţele şi justele dorinţe ale popoarelor, de cari, pentru a le face se fie mulţumite, se poate ţinè cont şi trebue sĕ se ţină cont din destul.

Nu trebue sĕ trecem însĕ cu vederea, că unitatea imperiului, împreună cu sistemul monarchic, dau singure mijlocul sub al cărui scut popoarele singuratice ale Austriei, — dintre cari unele abia au început sĕ se desvoalte, şi sûnt, în proporţie, încă mici, pot sĕ-'şi urmărească cultura materială şi spirituală neîmpedecate şi fără pericolul de-a fi apĕsate de popoarele mai înaintate în cultură, şi toate popoarele Austriei pot sè acoarde, în unire, statului toate forţele materiale şi spirituale, cari pot sĕ facă ca Austria se fie în afară puternică ear' în lăuntru fericită.

www.dacoromanica.ro

Unitatea imperiului e deci, după părerea mea, singurul punct de vedere, dela care avem să mânecăm la propunerea mijloacelor şi a căilor.

În propunerea făcută de majoritatea comitetului nu aflu garanţii pentru resolvarea chestiilor celor mai însemnate pentru vremile acestea, a chestiilor de *limbă* şi *naţionalitate,* şi nu aflu garanţii pentru independenţa Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti.

Se face provocare în propunerea menţionată la drepturi istorice şi la instituţiuni istorice. După părerea mea, din consideraţie faţă de interesele moderne, nu pot dorì concepţia acestui drept istoric, fără a nega limba şi esistenţa naţională.

Se scoate pe plan principiul individualităţii istorice-politice a ţĕrilor. Lucrul poate să-'şi aibă temeinicia sa; dar' până la vremea până unde ajunge istoria şi invidualitatea ţĕrii, lumea n'a cunoscut popor şi n'a cunoscut interese de civilisaţie şi de naţionalitate. Astăzi însĕ interesele acestea absorb cu desĕvîrşire pe toate celelalte şi formează directiva principală pentru dorinţele şi aspiraţiunile unei naţiuni. Pe vremile acelea predominau numai interesele unor anumite clase privilegiate. Clasele acelea erau pe atunci factorii statului, aĭ guvernului şi ai vieţii publice. Astăzi, factorii principali în stat sûnt *popoarele,* cari au ajuns la conştienţă proprie şi vreau să-'şi validiteze drepturile.

Tocmai de aceea, din punctul de vedere al naţionalităţii, regret foarte mult, că în cercul acesta. în înaltul senat imperial, nu vĕd representaţi pe ceialalţi confraţi: Cehi, Moravi şi Slavi. Chestia naţionalităţii şi a limbei naţionale preocupă astăzi toate popoarele, deosebi însĕ pe acelea, cari în eserciarea acestui drept au fost până acum împedecate într'un mod oare-care. A sosit deci şi în Austria momentul, de a sĕ decide în privinţa aceasta despre al *meu* şi al *tĕu.* Limba şi naţionalitatea sûnt proprietăţi moştenite dela natură, pe cari naţiunile le stimează ca lucruri sfinte, şi tocmai de aceea sûnt în stare sĕ le păstreze, în butul tuturor posibilelor asupriri, în decurs de mii de ani, după-cum au dovedit Românii în Ungaria, Banat şi Ardeal.

Dacă legi apĕră averea materială a omului, ear' sentimentul moral nu permite omului sĕ se atingă de proprietatea vecinului seu, — cu cât mai vêrtos trebue, ca legea sĕ apere suprema şi cea mai sfântă proprietate morală a popoarelor întregi, cu cât mai mult ar trebuì, ca sentimentul moral sĕ oprească pe omul civilisat sĕ nu sĕ atingă de cea mai mare avere morală a semenului seu! Din causa

www.dacoromanica.ro

momentelor înşirate, precum şi din împrejurarea, că amintita propunere a majorităţii e formulată în generalităţi, cari pot fi restălmăcite şi ca bune şi folositoare, şi ca păgubitoare pentru popoare şi semiţii, nu pot să o acceptez, aşa cum ni-s'a presentat.

Îmi permit deci, pe basa preaînaltului rescript din 19 Aprilie a. c. să-'mi esprim părerea într'acolo, că pentru recâştigarea încrederei generale, şi pentru egala promovare a binelui tuturor popoarelor Austriei, e neîncunjurat de lipsă o schimbare în *sistemul* de până acuma, şi înlocuirea lui cu o instituţiune poporală de administrare (guvernare) proprie.

De altă parte, pe basa principiului de egală îndreptăţire stabilit din partea M. Sale ces. reg. apostolice, pe basa esperienţelor mele şi amăsurat datorinţei mele de loialitate, în interesul legitim naţional, al popoarelor, vreau să mai nominez ca neapărat de lipsă, că:

1. Întreaga operă reformatorică intenţionată, prin urmare toate instituţiunile cari vor fi aduse la vieaţă, au se fie basate pe principiul *perfectei egalităţi de drept a naţionalităţilor,* aşa, ca în comună naţionalitatea comunei, în cerc naţionalitatea cercului, în ţeara de coroană naţionalitatea ţării şi în fine, în senatul imperial naţionalităţile imperiului, se fie representate, *în raport cu numărul sufletelor,* şi anume, ca atari, prin urmare, Nemţii ca Nemţi, Sârbii ca Sârbi, Românii ca Români, — la toate şi toate corporaţiunile normative.

2. Să se introducă publicitatea şi procedura verbală în justiţie şi simplificarea în procedura judecătorească.

3. Instrucţiunea să se facă *în limba respectivă naţională,* să se creeze şcoale superioare *naţionale* şi să se decreteze libertatea învăţământului.

4. Să se asigure o perfectă egală îndreptăţire a tuturor religiunilor creştine, legalicește recunoscute, şi o egală ajutorare a lor din partea statului.

Sînt departe de a-'mi atribui capacitatea se prescriu forma şi modul, cum ar trebui realisată administrarea de sine, pentru-ca să corăspundă unităţii imperiale. Dar' nu pot să nu recomand de nou principiul: »*egală îndreptăţire politică, naţională şi confesională pentru toţi*«. Pentru-că repet, şi încă cu întonare, că popoarele şi naţiunile nu mai sînt astăzi fără conştienţă ca mai de demult, ele nu mai caută numai interesele materiale ale buneistări, ci din contră, au învăţat dela clasele nobile se represente şi se nisuiască spre interese mai înalte naţionale şi mai sfinte, şi ele le şi caută în felul cum

www.dacoromanica.ro

arată toate mișcările naționale și toate scrutările naționale, și cum s'a constatat în mod evident și în desbaterile din 21 Iulie a. c. ale înaltului senat imperial. După părerea mea, trebuinței acesteia să poate satisface numai după modalitățile propuse de mine.

În fine, înalt senat imperial, îmi iau voe, întru-cât sub principiul individualității istorice politice a Ungariei este înțeles și Banatul și Voevodina sêrbească, — prin ce independența țerilor acestora ar deveni problematică, - să înaintez înaltului senat imperial un *protest în scris,* cu rugarea, ca cu concesiunea preagrațioasă a A. S. imperiale să fie trecut la protocol și să se facă întrebuințare de el după preaînalta chibzueală".

Archiducele Rainer, presidentul, face atent pe orator, că înaintarea astorfel de proteste e în contra regulamentului de afaceri.

Contele Szécsen zice, că *Mocsonyi* n'are dreptul a se considera de representant al Banatului.

Andreiu de Mocsonyi: „'Mi-am esprimat părerea individuală și sûnt îndreptățit a 'mi-o face cunoscută aici. Dacă nu-'mi este permis să-'mi înaintez protestul, și eu nu sûnt în posiție de a mi-'l desvolta pe larg, îmi reserv dreptul de a mi-'l espune în mod amănunțit în ședința proximă".

Vicepresidentul Szögyény cetește §-ul 12 din regulament: „Declarațiuni *în scris,* nu pot fi cetite, nici în ședință, nici după ședință, și nu pot fi trecute la protocol".

Andreiu de Mocsonyi: „Mă simțesc îndatorat să respund la observarea contelui *Szécsen,* că eu am fost chemat în senatul înmulțit imperial ca consilier al coroanei, representând Banatul și Voevodina sêrbească, țeară de coroană, recunoscută din partea M. Sale. În consecință sûnt nu numai îndreptățit, ci și *dator* să apĕr interesele acestei țĕri, și întru-cât acelea ar fi periclitate, să înaintez protest".

Vorbește contele *Majláth,* care face imputare senatorului *Mocsonyi* că a apucat pe căile lui *Garibaldi.*

Andreiu de Mocsonyi: „Domnul antevorbitor voia să afirme, că esprimându-'mi eu dorința, ca instituțiunile de administrare proprie să fie basate pe principiul *perfectei egale îndreptățiri a naționalităților,* ași fi atins cu dorința mea terenul lui *Garibaldi.* Vreau să fac atent pe dl antevorbitor numai la aceea, că M. Sa ces. reg. apostolică a ținut cont deja de principiul acesta, prin aceea, că a dat fiecărui popor îndreptățirea de a se folosi în afacerile sale de limba proprie".

Discuția s'a continuat.

www.dacoromanica.ro

Şedinţa a optsprezecea.

S'a ţinut în 25 Septemvrie 1860. S'a continuat discuţia asupra propunerilor comitetului budgetar şi s'au rostit mai multe vorbiri remarcabile. Dintre senatorii români n'a vorbit nimeni. O mică schimbare de vorbe a avut însĕ *Andreiu de Mocsonyi* cu principele *Schwartzenberg,* care a accentuat în vorbirea sa, că senatorul *Mocsonyi* a atins ca *imputare* împrejurarea, că naţionalităţile, — deosebi Cehii, — nu sûnt representaţi în această înaltă adunare, la ce *Mocsonyi* a rĕspuns, întrerupându-'l, că a vorbit din punctul de vedere al Cehilor, — ear' principele *Schwartzenberg* replică, că nimeni din înalta adunare nu represintă popoare, ci fiecare pe sine. Incidentul s'a încheiat.

Şedinţa a nouăsprezecea.

Şedinţa penultimă. S'a ţinut la 26 Septemvrie 1860. În ea 'şi-au spus cuvêntul în chestia nouei organisări de stat şi ceialalţi doi senatori români, baron de *Petrino,* şi baron de *Şaguna.* Vorbirile lor sûnt următoarele:

Baron de Petrino: „Mĕ alătur la votul majorităţii, fiindcă şi eu sûnt de convingerea pe care au esprimat-o foarte mulţi oratori în aceasta înaltă adunare, că mărirea, puterea şi viitorul Austriei numai aşa poate fi asigurat, dacă Austria păşeşte pe căile arĕtate de votul majorităţii. Dacă privesc mai de-aproape principiile fundamentale din propunerea majorităţii, găsesc, că ele stau în perfectă consonanţă şi cu drepturile şi instituţiunile pe cari le avea ţeara la care am onoare a aparţinè, atunci, când a venit sub Austria. Recunoaşterea individualităţii istorice-politice garantează ţĕrii acesteia de coroană independenţa pe care o avea, fiindcă la Austria a fost anexată prin un contract special de stat, ca parte a Moldovei. Sĕ va trage poate la îndoială esistenţa în ţeară a astorfel de instituţiuni, şi esistenţa punctelor de împreunare, pentru a înşira instituţiunile de nou întroduse şi cele esistente istorice-politice. Am sĕ confirm, că ţeara, înainte de a cădè la Austria, a avut instituţiuni, cari concordau întru toate cu principiul acesta. Ţeara, încă ca parte a Moldovei, avea comună liberă. autonomie în administraţia internă şi în legislaţiune. Dovadă despre aceasta e provincia Basarabia, care a fost asemenea parte a principatelor dunărene, special a Moldovei, şi a trecut la Rusia. Instituţiunea cu autonomia comunelor esistă însĕ acolo şi astăzi. Autonomia ţĕrii e respectată şi astăzi din partea Rusiei, şi tot aşa şi individualitatea istorică-politică a ţĕrii.

www.dacoromanica.ro

Noi nu eram, când am venit sub Austria, nici în raporturi de supunere, cari ni-s'au întrodus abia sub guvernul împĕratului *Iosif*, octroate fiind ele, împreună cu judecătoriile patrimoniale. Aveam tocmai instituţiunile libere pe cari le propune astăzi votul majorităţii. Dacă guvernul va apuca pe calea propusă, cu privire la Bucovina nu va avea decât sĕ dee simplu înderĕt instituţiunile pe cari le-a avut ţeara aceasta când a fost ocupată de Austria. Numai un lucru vĕd că lipseşte din propunere, şi anume: îngrijirea cu privire la *confesiuni*.

Renunţ la facerea unei propuneri în privinţa aceasta, pentru-că chestia regulării raporturilor eclesiastice a fost atinsă la discutarea afacerilor ministrului de culte, şi pentru-că sûnt de credinţa, că majoritatea comitetului de 21 a mânecat din punctul de vedere, că un pasaj general, trecut acì, ar putè uşor sĕ se atingă de specialele raporturi confesionale, esistente în multe provinţii.

Împărtăşesc pe deplin părerea aceasta, şi sûnt convins, că regularea unitară a raporturilor eclesiastice, la biserica gr.-orientală, e cu neputinţă. În privinţa aceasta trebue sĕ atrag atenţiunea înaltului guvern asupra faptului, că regularea unitară a raporturilor eclesiastice în biserica gr.-orientală, precum şi subordonarea, punerea sub o hierarchie, e imposibilă, pentru-că drepturile speciale, privilegiile, şi raporturile din singuraticele ţĕri de coroană, reclamă tratare diferită. O regulare unitară poate sĕ ducă la aceeaşi consecvenţă în care a căzut centralisarea politică, şi chiar pe lângă cele mai bune intenţiuni, în loc de satisfacere şi mulţumire generală, poate sĕ nască numai indispositie mare şi nemulţumire. Eu cred, că şi la regularea acestor raporturi bisericeşti trebue observat principiul esprimat în votul majorităţii, anume. că fiecare ţeară de coroană sĕ înainteze M. Sale propuneri referitoare la regularea raporturilor bisericeşti, pentru-ca M. Sa sĕ aducă propunerile în consonanţă cu drepturile altor biserici. În fine trebue sĕ mai declar sincer, că, dacă ţeara mea chiar n'ar fi asigurată pe deplin prin votul majorităţii, — care cas însĕ nu esistă, fiindcă acolo sĕ află instituţiuni de cari pot fi legate introducerile nouĕ, — eu aş fi totuşi pentru votul majorităţii, şi anume, din iubire de patrie, din iubire faţă de o Austrie mare şi puternică, şi pentru-că eu nu pot sĕ-'mi închipuesc o Austrie mare şi puternică *fără o Ungarie pe deplin mulţumită*.

Când am venit eu la Viena, şi senatul imperial se afla încă în desvoltare, atât presa cât şi opiniunea publică spunea, că dacă senatul

www.dacoromanica.ro

imperial va ajunge la o împăcare cu Ungaria, a prestat foarte mult. Astăzi e dată ocasiunea, în votul majorității, a se ajunge, nu numai la o împăcare cu Ungaria, ci și la mulțumirea tuturor țerilor de coroană. A nu fi pentru acest vot al majorității, însemnează a fi dușman Austriei". —

Episcopul Șaguna: „Importanța obiectului aflător la ordinea zilei, cu privire la viitorul mai prielnic al monarchiei, mĕ îndeamnă sĕ-'mi espun în următoarele părerile asupra raporturilor nóastre generale.

Drept punct de mânecare a părerii mele iau preaînaltul manifest împĕrătesc din 15 Iulie anul trecut. care, între altele, anunță popoarelor, că bunăstarea internă și puterea în afară a Austriei are sĕ fie întemeiată în mod durabil prin desvoltarea practică a forțelor sale spirituale și materiale, precum și prin ameliorarea corĕspunzĕtoare în legislatură și administrație.

Această preaînaltă manifestare de voință primește esprimare și mai pronunțată în preaînaltul rescript din 19 Aprilie a. c. după care vine ridicat la valoare principiul, întrodus în toate țĕrile de coroană, de administrare proprie, prin comunități locale, cercuale și comitatense, prin diete și comitete regnicolare.

Escelența Sa, mult stimatul domn ministru-president, conte *Rechberg,* a binevoit se declare senatului imperial în ședința plenară ținută la 11 luna aceasta, că principiile și sistemul, așa cum sûnt espuse în dispositiile preaînalte, pe cari tocmai le-am înșirat, vor servì de cinosură întregului minister, care își va ținè de datorință sĕ le esecute.

La această stare de lucruri, și cu provocare la chestia budgetară, discutată cu înțelegere, aș putè spune, unanimă, nu pot sĕ nu-'mi spun părerea, că cu privire la viitorul mai prielnic al monarchiei nu pot întrà în discutarea chestiilor principiare, ci trebue sĕ mĕ restrâng numai la atingerea unor momente principale, pe cari le țin atât de importante, încât nu mĕ sfiesc sĕ afirm. că fără considerarea lor nu poate fi ajuns scopul dat, la esecutarea preaînaltei manifestări de voință a M. Sale împĕratului, anume: bunăstarea interna și puterea în afară a monarchiei, precum și ameliorarea, amĕsurat timpului, în legislatură și administrație, cel puțin nu în mod durabil. Aceste momente principale sûnt, după convingerea mea, următoarele:

1. Unitatea monarchiei, cu atributele pe cari le va hotărî M. Sa împĕratul.

www.dacoromanica.ro

2. Acordarea de corĕspunzĕtoare constituţiuni pentru autonomia ţĕrilor singuratice.

3. *Egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor şi valorarea limbei lor la toate oficiile.*

4. *Egalitatea religiunilor creştine între olaltă şi faţă de stat.*

5. Inapoiarea fondurilor bisericeşti, şcolare, şi a altor fondaţiuni evlavioase, la mânile respectivelor representanţe bisericeşti.

6. Asigurarea institutelor confesionale de învĕţămênt cu privire la limbă şi la caracterul lor confesional.

7. Ajutorarea loială, din vistieria statului, a scopurilor bisericeşti şi şcolare ale religiunilor creştine.

8. Promovarea ştiinţelor, a industriei şi a fiecărui ram de comerciu şi de câştig, precum şi libertatea presei, între limitele legii.

9. Mĕsurarea contribuţiunii de pămênt amĕsurat raporturilor locale, în faptă esistente.

10. Aplicarea oamenilor capabili, din toate religiunile creştine şi *din toate naţiunile,* nu numai în respectivele ţĕri de coroană, ci şi în oficiile centrale.

În consonanţă cu convingerile mele esprimate, nu pot sĕ nu-'mi spun părerea şi asupra unităţii monarchiei, asupra individualităţii istorice-politice a ţĕrilor de coroană, şi în fine, asupra legării legislaturei noue de instituţiunile şi stările de drept cari au esistat mai de demult.

Cu privire la unitatea monarchiei observ, că deşi popoarele monarchiei se ţin de diferite religiuni şi naţionalităţi, au totuşi aceeaşi credinţă politică referitor la unitatea monarchiei. Dar' că unitatea aceasta, în realitate cum are sĕ fie creată, — eu aşa cred, că numai puterea suverană poate determina, pentru-ca unitatea, din o afirmaţiune negativă, adecă din o necesitate politică. se treacă la individualitatea istorică politică.

Eu cred. că unitatea monarchiei a ajuns de fapt la individualitatea istorică politică.

Dovada o aflăm tocmai în posiţia ce o ia monarchia austriacă faţă de întreaga diplomaţie din Europa, adecă în posiţia, amĕsurat căreia monarchia austriacă formează o mare putere, ceea-ce nu ar putè fi dacă n'ar fi recunoscută unitatea Austriei ca individualitate istorică politică.

Această individualitate istorică politică reşede tocmai în caracterul unei mari puteri, şi dovadă pentru aceasta sĕ află în faptul,

www.dacoromanica.ro

că Austria nu e atât de mult necesitate politică, cât mai mult individualitate istorică-politică.

Ce se atinge de individualitatea istorică politică a singuraticelor ţări de coroană, aş dorì, ca sub aceasta să se înţeleagă, nu numai nominarea limitelor teritoriale a ţărilor de coroană, ci şi factorii sociali şi organici, ajunşi la valoare în cadrele individualităţii istorice politice a ţării, avênd toţi, pe lângă îndreptăţiri egale, şi îndatoriri egale. Pentru-că eu sûnt pe deplin convins, că numai pe calea aceasta poate prospera individualitatea istorică-politică a unei ţări, şi prin aceasta poate fi promovat interesul unităţii monarchiei.

Ce priveşte în fine incopciarea legislaţiunei nouĕ de instituţiunile şi raporturile de drept de mai nainte, părerea mea e aceea, că aici nu poate fi vorba despre modul după care şi despre mĕsura în care sûnt a se împreuna legile cele noue cu instituţiunile şi stările de drept de mai naínte, ci e esprimată numai dorinţa şi convingerea, că partea aceea din vechia legislaţiune, pentru care mai esistă oarecare pietate, şi care poate fi bine unită cu noua legislaţiune, stând în bun acord cu nouele raporturi, sĕ nu fie lăsată din vedere şi scoasă din întrebuinţare, după-ce a esistat şi maï nainte.

Trebue sĕ mărturisesc sincer, că stările de drept, primordiale şi cardinale, cum şi instituţiunile Ungariei şi ale Ardealului, sûnt de cel mai mare interes pentru naţiunea română. Naţiunea română e doară prima naţiune care a legat cu beliducele maghiar Tuhutum în secolul al nouĕlea alianţa amicală şi politică, în scopul creării unei patrie comune. De aici marele şi vecînic memorabilul cuvênt al primului şi sfântului rege Stefan: *Regnum unius lingvae est imbecile et fragile*, — de aicì şi titulatura ţĕrii: *Universitas regnicolarum Ungarorum et Valachorum*«.

Spre timpurile acestea de sentimente cu adevĕrat patriotice vreau sĕ-'mí îndrept privirea la esaminarea votului majorităţii, ear' asupra celoralalte legislaţiuni, cari au esistat în Ardeal până la anul 1848, trag vĕlul uitării. Au fost apĕsătoare, nu numai pentru naţiunea română, ci şi pentru cea ungară, fiindcă se afla numai în serviciul sistemului feudal şi al intereselor aristocraţiei.

Îmi încheiu vorbirea în cea mai bună speranţă, că Dumnezeul Atotputernic va împărtĕşi şi pe mai departe pe cavalerescul nostru monarch, strălucita sa casă domnitoare, şi credincioasele sale popoare, de binecuvêntarea sa cerească şi le va dărui la toţi un viitor prielnic. Pentru-că nu părăseşte domnul pe cel-ce-'şi pune speranţa întru D-zeu",

www.dacoromanica.ro

Şedinţa a douăzecea.

Ţinută la 27 Septemvrie 1860. Şedinţa ultimă, în care propunerile au ajuns la votare, ear' senatul a fost închis. De remarcat e vorbirea senatorului *Iakab*, care mulţumind episcopului *Şaguna* pentru sentimentele patriotice esprimate, recunoaşte, că în istoria Ardealului sûnt epoce peste cari trebue să fie tras vĕlul. Dar' sûnt şi de acelea, de pe cari trebue tras vĕlul, fiindcă ascund drepturi, pe cari oratorul vrea sĕ le conserveze pe seama *tuturor naţiunilor* din Ardeal, şi se facă, ca toate sĕ le poseadă împreună în viitor.

Episcopul Şaguna: „Îmi iau voe a observa numai atâta. că după-ce obiectul despre care vorbeşte dl senator *Iakab* nu e pus la ordinea zilei, eu nu pot sĕ întru pe terenul pe care se află el".

Mai e de notat declaraţia senatorului, conte *Barkóczy*, care spunea în vorbirea rostită, că: „e de netagăduit, că special în anii din urmă înainte de 1848, deosebi dela anul 1846 încoaci, din parte ungurească *s'au facut multe greşeli*. Eu însumi le-am combătut, în dietă şi în congregaţiile comitatense. Am fost şi atunci de părerea de care sûnt astăzi, anume: că ori-ce forţare şi ori-ce greşeală pe terenul acesta"... Era vorba de *folosirea limbilor* şi contele zicea, că chestia e foarte uşor de resolvat: *sĕ se lase în grija oamenilor se-'şi aleagă limba* .

De însemnătate a fost şi declaraţia lui *Majláth*, care zicea, că bărbaţii mai nobili ai naţiunii maghiare n'au consimţit nici-odată cu greşelile comise faţă de celelalte naţionalitaţi; ear' epoca de zece ani din urmă le-a dat tuturor învĕţătura, că: *nu façe altuia ceea-ce pe tine te-a durut când 'ţi-a făcut-o altul* .

Încheindu-se discuţia, Al. Sa imperială pune propunerile la vot. Dintre cei 58 senatori absentează *doi;* prin urmare au sĕ-'şi dee voturile 56. După adunarea voturilor sĕ constată, că pentru votul *minorităţii* au fost *16 senatori*, între ei şi Românul *Andreiu de Mocsonyi*, ear' pentru votul *majorităţii 34 senatori*, între ei şi representantul Bucovinei, baron de *Petrino*.

Respinse au fost ambele propuneri din partea următorilor senatori: Archiducele *Wilhelm* şi *Leopold*, cardinalul *Rauscher*, contele *Hartig*, Dr. *Polanski* şi episcopul ***Andreiu baron de Şaguna.***

Enunţându-se resultatul votării, presidentul, Archiducele *Rainer*, adresează senatului următoarea vorbire de închidere:

— „Domnilor! Dupa-ce am terminat discuţiile asupra budgetului de pe anul 1861, nu voiu întârzia se comunic resultatul acelora

www.dacoromanica.ro

în mod preaumilit M. Sale, împĕratului. Preaînalt acelaşi s'a îndurat deja a-'şi esprima intenţiunea, de-a lua proiectul fără amânare în esaminare şi precumpĕnire, pentru-ca sĕ poată urma cât mai curênd preaînalta resoluţiune asupră-'i.

Mai multe proiecte de lege sûnt pregătite pentru a fi supuse opinionării înaltului senat imperial. Dar' fiindcă mai mulţi domni senatori imperiali au manifestat de repetite-ori voinţa de a se reîntoarce acasă, pentru a-'şi putè vedè de afaceri, dela cari absentează de patru luni aproape, 'mi-am ţinut de datorinţă se înaintez la picioarele M. Sale împĕratului această dorinţă, după părerea mea pe deplin justificată. Prea înalt acelaşi s'a îndurat a încuviinţa rugarea, recunoscênd pe deplin jertfa adusă din partea d-voastre, — cu punerea la o parte a intereselor proprii, pentru binele comun, şi m'a împuternicit prea graţios, *sĕ prorog* sesiunea aceasta a senatului imperial înmulţit în numele M. Sale a împĕratului, şi totodată sĕ vĕ esprim mulţumirea preagraţiosului nostru domn şi împĕrat pentru laudabilele nisuinţe, consacrate binelui întregei monarchii, cum şi părţilor ei singuratice.

Adaogând la aceasta declaraţiune, făcută din preaînaltul ordin, încă şi adânc simţita mea mulţumire pentru încrederea şi bunăvoinţa cu care m'aţi spriginit în chemarea mea, în mod atât de prietenos şi cu atâta tărie, declar şedinţa de astăzi, ca ultima în sesiunea actuală, de *închisă*.

Împlinesc încă o plăcută datorinţă, domnilor, comunicându-vĕ, că M. Sa împĕratul va primì Sâmbătă, în 29 luna aceasta, întregul senat imperial înmulţit în audienţă, în sala din Hofburg, la orele 12 din zi".

Senatorii se îndepărtează între strigări frenetice de »*Hoch*«, la adresa monarchului şi a presidentului.

În 29 Septemvrie senatul, condus de archiducele *Rainer*, a fost primit în audienţă, la orele 12. M. Sa a adresat senatorilor următoarea vorbire:

„Domnilor senatori imperiali! Vĕ mulţumesc pentru zelul şi perseveranţa cu care aţi deslegat problema grea. Cu satisfacţie am luat act despre repetitele declaraţiuni, în cari aţi espus în mod atât de patriotic sentimentele iubirei de patrie şi ale credinţei de supuşi. Voiu precumpĕnì fără amênare opinionarea d-voastre, pentru a-'mi putè da în timpul cel mai scurt resoluţiunea. Aştept cu siguranţă, ca fiecare dintre d-voastre sĕ-'şi facă de chemare, ca ordinaţiunile,

www.dacoromanica.ro

cari vor comunica resoluţiunea mea, să fie întêmpinate cu binevoitoare prevenire, bunele mele intenţiuni cu recunoştinţă mulţumitoare, şi începutul popularelor instituţiuni cu sprijin puternic. Călătoriţi în pace şi fiţi încredinţaţi de bunăvoinţa împăratului d-voastre". —

Un întreit »*Hoch* a urmat acestei vorbiri de adio, ear' senatorii au plecat acasă.

O descriere mai amănunţită a celor petrecute în acest senat înmulţit să găseşte în cartea *Verhandlungen des österreichischen Reichsrathes 1860* . Două volume, apărute la 1860, în editura lui *Friedrich Manz* din Viena.

www.dacoromanica.ro

Adresele Românilor.

Sub întreaga durată a desbaterilor destul de interesante din senatul imperial, bărbaţii de încredere ai naţiunii române primeau necontenit *adrese* dela conaţionalii de acasă, un fel de *instrucţiune,* că dela locurile înalte *ce* să ceară pe seama poporului român din patria aceasta? Din părţile bănăţene şi ungurene adresele erau trimise senatorului *Andreiu de Mocsonyi,* ear' din părţile Ardealului episcopului *Andreiu baron de Şaguna.*

Multe din adresele acestea au fost trimise în scopul, ca ele să fie înaintate, atât senatului imperial cât şi domnitorului, ear' unele au fost adresate chiar de-adreptul presidentului de senat, archiducelui *Rainer.*

Dăm din ele pe cea următoare, adresată episcopului *Şaguna* şi presidentului de senat, archiducelui *Rainer,* deodată, din partea Românilor braşoveni. Suna astfel:

— *„Escelenţa (Înalţimea) Voastră!*

Naţiunea română din Transilvania, constătătoare din 1,400.000 suflete, a crezut mai mult timp, că pentru sacrificiile sale şi necondiţionatul seu devotament cu care în anii de mare calamitate 'şi-a ţinut de datorinţă a sprijini causa dreaptă a preaînaltei case domnitoare austriace, va fi cel puţin recunoscută întru atâta, încât atitudinea şi purtarea ei să însufle pe viitor o încredere corăspunzătoare sincerităţii şi devotamentului ei.

Deşi aceasta încredere, în urmarea unei calumnii cumplite, lăţită ca înadins în contra şi spre stricăciunea Românilor transilvăneni, în anii din urmă a suferit oareşi-cari lovituri grele; deşi Românii în zilele acestea sûnt priviţi de cătră o parte mare a organelor guvernamentale cu ochi foarte prepuitori: totuşi ei credincioşi naturalului lor caracter, pe care 'l-au format secolii, de a-'şi avea totdeauna inima la loc, de a să esprima totdeauna cu sinceritatea fiilor cătră părinte, pe lângă aceea că doresc a-'şi manifesta şi de astă-dată

www.dacoromanica.ro

a lor mulțumită către preaînaltul tron ces. reg. pentru drepturile și favorurile câte li-se acordară de zece ani încoace, își iau totodată voia de a subșterne, prin întrevenirea binevoitoare a Escelenței (Înălțimei) Voastre, în calitate de senator imperial (president al senatului imperial, încă și în aceste zile de ispită dorințele, păsurile și nĕcasurile lor, de cari se simt greu asupriți.

Acele păsuri și nĕcasuri sĕ cuprind, după a subscrișilor părere, în următoarele puncte:

1. Absoluta înfrânare a tiparului românesc, nu numai prin legea generală de presă în sineși foarte aspră, ci și mai vêrtos prin o mulțime de ordinațiuni presidiale, cu totul arbitrare, escepționale, eșite în curs de opt ani, numai cu scop, ca Românul nici-odată sĕ nu-'și poată descoperì nici o dorință și nici o durere sau asuprire, prin canalul publicității.

2. Respingerea limbei românești din cancelariile oficiolatelor publice și întroducerea limbei germane până și în cancelariile comunelor sătești, de unde apoi sĕ naște nespusa greutate pentru Români de a-'și putè subșterne plânsorile prin rugăminți private, și neputința de a mai primì resoluțiunea în limba lor națională. O împrejurare aceasta cu atât mai vătĕmătoare pentru Români, cu cât în același timp Maghiaro-Sĕcuii știură sĕ stoarcă tot felul de hotărîrì oficiale în limba maghiară. În legatură cu acestea:

3. Procedura civilă, împreunată cu spese înfricoșate, înmulțite încă și prin monopolul instituțiunii advocaților, e foarte asupritoare, încât prin ea s'au ruinat și până acum atâtea mii de familii, ceea-ce sĕ poate adeverì cu mii de esemple triste.

4. Batjocura ce s'a făcut națiunii, limbei și literaturii românești, prin restaurarea la anul 1851 a legii *teresiane,* în puterea căreia ori-ce product literar românesc, fie chiar și o carte de rugăciuni, vine tratat întocmai ca o carte evreească, ori în mod indirect cu totul oprit de a sĕ aduce în țĕrile austriace, pe când din contră, producte literare de ale altor națiuni sûnt concese de a sĕ aduce, cu escepțiuni prea puține, — din toată lumea.

5. Prigonirea și punerea sub pază polițială a celor mai mulți Români de capacitate și torturarea lor spirituală prin o vecĭnică neîncredere și prepus, prin mĕsuri cu totul imaginare, — o plânsoare aceasta, care în anul 1856 s'a subșternut la suprema direcțiune ces. reg. polițială, ear' în anul 1857 la înaltul ces. reg. minister de esterne, însĕ fără nici un resultat.

www.dacoromanica.ro

6. Conturbarea conștienței Românilor prin suferirea de esperimente proselitice, prin aceasta apoi respingerea Românilor cu un secol mai înapoi.

7. Nesuferirea de a se aduna clerul în sinoade diecesane, fără a căror restaurare este prea bine știut, că bisericile Românilor nu-'și vor afla nici-odată odihna, nici clerul lor nu va putè înainta după dorință; ear' religia și respectivé confesiunile și ritul lor, totdeauna sè vor afla în pericol de cădere, totdeauna într'o luptă fatală, stearpă și compromițétoare în toate privințele.

8. Nedreptățirea Românilor de ambele confesiuni, prin silirea ca pe la orașe sè țină și sărbătorile catolice.

9. Indirecta supunere a școalelor românești gr.-neunite la o inspecțiune romano-catolică, foarte umilitoare, prin organul unui referent guvernial romano-catolic, și rèmânerea în cea mai înjositoare condițiune a școalelor poporale.

10. Nesuferirea nici-unui fel de asociațiune de cultură la Românii transilvăneni.

11. Cele mai felurite încercări ale organelor administrative subalterne de a germanisa poporul românesc din Transilvania.

12. Restaurarea și menținerea iobăgiei cel puțin la $^1/_4$ parte din foștii adevărați iobagi, prin mijlocirea nefericitului provisoriu trecut, în favorul nobililor maghiari, spre a-'i îmblânzi pe acestia cu sacrificarea unei părți a poporului românesc, care astăzi sè află supusă, și la vechile îndatoriri iobăgești, și platește și apèsătoarea contribuțiune de despăgubire urbarială, alăturea cu cei emancipați.

13. Greutatea nesuportabilă a contribuțiunilor felurite, cari apasă mai vêrtos asupra țèranilor, și de altmintrelea săraci.

14. Luarea de vamă pe mărfi în monetă de argint, pe când valoarea banilor de hârtie nici-decum nu vrea sè vină *al pari*.

15. Înmulțirea cu totul neproporționată a oficiolatelor și a oficianților de toate categoriile, cari storc din mèduva statului.

16. Luarea prin fisc a munților și regaliilor, cari până la desființarea regimentelor românești de frontieră au format proprietatea lor, și a respectivelor comune din cari erau compuse. Nu a fost adecă de ajuns, că regimentele românești au fost desființate numai în urmarea intrigei câtorva patricii de ai Sașilor transilvani, cari totdeauna le pismuiseră esistența și gloria; nu a fost destul, că desființarea lor alăturea și deodată cu cele sècuești s'a esplicat ca o batjocură, ca o pedeapsă, fie pentru lașitate, fie pentru necredință, ci a mai trebuit

www.dacoromanica.ro

să se iee din mânile atâtor comune încă şi unicile lor mijloace materiale cu cari s'ar fi putut asigura o mulţime de aşezăminte de cultură fără alt ajutor dela stat. Aşa deci se întêmplă, că ele în zece ani, merseră cu alţi douĕzeci de ani îndĕrĕt. Şcoalele lor sûnt în mare parte desfiinţate sau reduse numaĭ la umbre de şcoale, comunele lor dismembrate, bisericele lor lipsite de tot ajutorul mai energios.

Aceasta asuprire, venită din partea fiscului, se simte de către naţiunea română din Transilvania cu atât mai profund, cu cât ea din nedreptatea secolilor e lipsită peste tot de aşezăminte ştientifice şi de cultură, şi cu cât statul nici-decum nu o poate subvenţiona cu ajutoare.

17. Lipsa totală de un organ legiuit, prin care Românul să-'şi poată descoperi păsurile şi durerile, fără sfială şi fără frică de-a fi în tot momentul prigonit şi supus la măsuri escepţionale, închis şi pedepsit ca rebel şi turburător. Pentru-că până acum nu esista nici comună mică nici mare (de district) organisată, nici dietă provincială, nici chiar organe administrative publice, cari se vrea sau se cuteze a înainta vre-o plânsoare din acelea cari privesc naţiunea întreagă sau marele principat al Transilvaniei, — ca patria Românilor, comună cu celelalte popoare conlocuitoare. Ear' aceea-ce ni-se zice adesea, cumcă representanţii poporului român ar fi episcopii sei, ni-se pare pentru secolul al XIX-lea o anomalie din cele mai curioase în Europa. Tot aşa de puţin se poate recunoaşte, că de ce archipăstorii români, în calitatea lor de persoane eclesiastice, să fie însărcinaţi cu o responsabilitate ca aceasta, când chemarea lor este, cum se ştie, cu totul alta?

18. Lipsa de constituţiune specială pentru marele principat al Transilvaniei, ale cărei temelii principale n'ar fi nici-decum să se iee din drepturile istorice ale celoralalte popoare conlocuitoare, cari în decurs de 400 de ani, până la anul 1848, au fost pururea conspirate şi aliate în contra Românilor, — ci să se pună pe dreptul naţiunei, aplicate la singuraticele împrejurări ale acestei ţĕri. Cumcă numai o constituţiune representativă, purtată de un cens oare-care moderat, ar fi aplicabilă cu bun folos la patria noastră Transilvania, — despre aceasta se vor îndoi numai acei oameni buni şi uşor crezĕtori, cari sûnt de opiniunea, că numele, suvenirile, privilegiile, pretensiunile, aspiraţiunile şi toate durerile consemnate în istoria acestei ţĕri, s'ar putè şterge cu o singură trăsătură de condeiu, sau prin o tăcere impusă de zece ani.

www.dacoromanica.ro

Rugăm cu cea mai profundă umilință pe Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, ca ori-câte din sus așternutele plânsori se pot delătura pe cale administrativă, să se îndure a ordona delăturarea și vindecarea lor. Ear' toate celelalte, câte sûnt a se statorì sau corege prin potestatea legislativă. să nu-'și pregete a ordona prefacerea lor în lege, pe cale constituțională, și aceasta cu atât mai vêrtos, că nici odată Maiestatea Sa împĕratul Austriei și marele-principe al Transilvaniei nu va fi ascultat rugăminți eșite din inimi mai sincere și dela un popor mai credincios, decum este națiunea română locuitoare în Transilvania.

Tari în credința, că Escelența (Înălțimea) Ta, nu vei pregeta a te întrepune și a înainta și sprigini această prea umilită rugăminte la picioarele preaînaltului tron cesaro-regesc, cum și la timpul seu în lăuntrul înaltului senat imperial, — avem onoarea a fi și a rĕmânè întru toată devoțiunea, *Brașov,* 17 Iunie 1860, ai Escelenței (Înălțimei) Voastre, prea plecați, în numele locuitorilor români din cetatea Brașovului (urmează 40 de subscrieri)".

www.dacoromanica.ro

Memorandul senatorului Mocsonyi.

Am vĕzut cum în şedinţa din 24 Septemvrie a senatului imperial înmulţit energicul luptător naţional *Andreiu de Mocsonyi* a voit sĕ înainteze un memorand în chestia autonomiei Banatului timişan şi a Voevodinei sêrbeşti, dar' a fost împedecat, pe motivul, că nimeni nu poate comunica *în scris* cu senatul imperial, fiindcă aşa dispune regulamentul.

Andreiu de Mocsonyi a promis în şedinţa aceea că *va revenì*, şi va èspune cu graiu viu aceea ce voea sĕ comunice senatului în scris, dar' n'a revenit, pentru-că în actele senatului despre aceasta nu sĕ află nici o urmă.

Esplicarea lucrului ne-o dă împrejurarea, că memorandul nu era compus pentru a lămurì senatul cu cele cuprinse în el, ci a atrage, prin senat, àtenţiunea coroanei asupra nedreptăţii ce s'ar face Românilor atunci, când Banatul şi Voevodina ar fi încorporate la Ungaria, cum cereau Maghiarii.

De aceea, *Mocsonyi* n'a mai făcut vorbă în senat. Dar' a cautat ca memorandul sĕ-'l înainteze de-adreptul monarchului. Şi 'l-a înaintat. Temeinicul seu memorand *a fost primit* din partea monarchului, şi din cuprinsul seu s'a convins M. Sa, că o individualitate istorică-politică, mai îndreptăţită de a esista şi în viitor, de cum e Banatul şi Voevodina, puţine mai are Austria.

Pentru-că memorandul era pus pe baze curat *istorice*, după-cum dovedeşte cuprinsul seu, care era următorul:

— „După-ce sĕ pare că prin acel principiu al individualităţii istorice-politice a Ungariei, cuprins în proiectul majorităţii înaltului senat, autonomia Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti ar fi trasă la îndoiala, eu mĕ aflu îndemnat a aduce cu toată supunerea la cunoştinţa M. Voastrĕ ces. reg. apostolice acelea legi şi date, cari vorbesc pentru

www.dacoromanica.ro

susţinerea autonomiei Banatului şi pentru păstrarea respectivelor lui drepturi. — cum şi dorinţele locuitorilor, precumpĕnitoare în aceasta chestiune.

Chestiunea despre alăturarea sau nealăturarea Banatului la Ungaria sĕ poate lua, cerceta şi judeca din trei puncte de vedere, adecă: din cel *istoric*, din cel *naţional* şi din cel *administrativ*.

Banatul a fost o parte a Daciei antice, şi sub Romani sĕ chema *Dacia ripensis*, din causă că cele trei lături ale sale sûnt spălate de rîurile Murĕşul, Tisa şi Dunărea.

Poporimea acestei ţĕri constă mai vêrtos din străvechii locuitori, adecă *din Români*, cari sĕ întind dintr'un capĕt al ţĕrii până la celalalt, şi cu frontiera militară cu tot numĕră peste 600.000 suflete, apoi din Sêrbi mai puţin numĕroşi, imigraţi pe la capĕtul secolului trecut şi în urmă din puţinii Maghiari colonisaţi în aceste din urmă zecimi de ani.

După-ce Banatul prin armele victorioase ale împĕratului Traian venise în a. 101 sub imperiul Romanilor, ear' mai târziu, după multe prefaceri, cătră anul 896 sub suzeranitatea Maghiarilor, — a rĕmas, ce e drept, un şir lung de ani, cu întrecurmări însemnătoare. ca o provincie ţinĕtoare de sceptrul regilor Ungariei, dar până pe la capĕtul domniei împĕrătesei Mariei Teresiei de glorioasă memorie, *totdeauna autonomă*.

Pe când Maghiarii pe la anul 896 sĕ aşezară în Ungaria de astăzi, ţeara, sub regele Géza sĕ împărţi pentru o îndemânatică administraţiune *în comitate*, fără ca în catalogul acelor comitate, întocmit de renumitul iurisconsult *Verbŏczi*, sĕ se fi numit şi *Banatul*. Ba tocmai regele Géza dete Banatului o posiţie autonomă sub un guvernator militar, cu titlul de *comite al Banatului*.

Puţin după aceea Banatul fu ocupat prin *Emanuil*, împĕratul bizantin, care în contra lui Stefan II., regele Ungariei, înaintase până la Tisa.

Ear' după-ce Grecii s'au retras, Andreiu II., regele Ungariei, prin o lege de ţeară din anul 1212, ca pe o provincie de mare însemnătate a pus-o în rangul autonomului principat al Transilvaniei, ear' de comite timişan a numit pe unul *Martin*.

La an. 1242, Banatul împreună cu Ungaria fu devastat de cătră Tătari. Ear' după retragerea acelora, pe lângă păstrarea posiţiei autonome a ţĕrii, cu demnitatea de comite al Timişului fu onorat magistrul *Laurenţiu*.

www.dacoromanica.ro

Sub regele *Carol Robert* şi sub fiiul acestuia *Ludovic-Cel-Mare,* Banatul a rĕmas pururea ca o ţeară a coroanei, despărţită de Ungaria şi administrată de comitele Timişului *Stefan din Losonţ,* eară mai târzíu de *Filip din Ozora.* Acestora le urmează, sub regele Sigismund, *Stefan dela Rozgónyi* şi *Nicolae dela Ujlak,* eară sub regele Vladislav I., gloriosul Român *Ioan Corvin.*

După moartea lui *Ioan Corvin,* Banatul a rĕmas sub domnia veduvei sale *Elisabeta,* eară după moartea ei, sub regele *Matia Corvin,* fiiul lui *Ioan Corvin,* demnitatea de comite al Timişului sĕ dete lui *Pavel Cneazul* Kinizsi), şi după moartea acestuia, sub regele Vladislav II., lui *Iaşa Som.*

În anul 1552 Banatul zăcù sub imperiul Turcilor, afară numai de ţinuturile Lugojului, Caransebeşului, Mehadiei şi de ţinuturile muntoase, cari s'au încorporat la Transilvania, şi până la reapucarea Banatului rĕmaseră încorporate tot cu Transilvania.

În urmă la anul 1716, adecă după 164 ani, împĕratul Carol VI. de glorioasa memorie a reeşit. ca sub comanda principelui *Eugeniu de Savoia* şi cu confăptuirea celor veniţi întru ajutor: principele de Portugalia, Electorul de Sacsonia, cu 8000 de armaţi, ducele de Bavaria, ducele de Würtemberg şi numĕroase trupe de Spanioli şi Italieni, sĕ scape Banatul de sub jugul Turcilor.

Împĕratul Carol VI., dete după aceasta Banatului, câştigat prin armele împĕrăteşti, posiţia lui cea de mai nainte *autonomă,* apoi îl puse sub administraţiunea unui comandant general şi a unui preşedinte civil.

Popoarele Banatului se simţíră sub această administraţiune fericite. din causă că dînsele erau libere de ori-ce servire iobăgească şi sĕ administrau de cătră organe autonome, adecă de cătră diregĕtorii alese de popor, sub nume de Knézi şi Knézi-primari.

Acea împrejurare, că generalul comandant, contele *Merci,* a făcut lucruri minunate pentru prosperarea agriculturei şi a industriei, adaose mult la fericirea lor.

Totuşi acelea popoare nu se putură bucura îndelung de prosperitatea lor, pentru-că în anul 1780, adecă după 64 de ani de administraţiune autonomă, împĕrăteasa *Maria Teresia,* fără a întreba popoarele Banatului, şi în contra interesului lor, *a decretat adnexiunea Banatului la Ungaria,* numai ca un act de graţie cătră Maghiari, şi a ordonat esecutarea încorporării prin grafii *Cristof Nitzki* şi *Francisc Zichi.*

www.dacoromanica.ro

Din cele zise până acì sĕ cunoaşte, că Banatul dela înfiinţarea luĭ până la anul 1538, prin urmare în decurs de 644 ani s'a ţinut, ce e drept, de sceptrul regilor Ungariei, ear' dela anul 1716 până la 1780, adecă în decurs de 64 ani, Banatul se bucurà earăşi de o posiţie autonomă şi se ţinù de coroana Austriei.

Prin urmare, Banatul în decurs de 872 ani nu a fost încorporat de loc cu Ungaria.

Dela anul 1780 până la anul 1849, adecă numai 69 de ani, a fost Banatul adnexat la Ungaria, şi a fost administrat tot asemenea întru înţelesul fostei constituţiuni ungureşti.

La anul 1849 M. Voastră c. r. apostolică, considerând meritele Românilor, v'aţi îndurat a restaura Banatul în poziţia lui autonomă de mai nainte, ear' cu privire la meritele Sêrbilor aţi creat *Voevodina sêrbească*, din comítatul Bács şi din o parte a Sîrmiului, ear' apoi unind pe amêndouĕ, le-aţi înălţat preagraţios la rangul de *ţeară autonomă de coroană.*

Prin urmare, după istorie, Banatul mai în toate timpurile a formiat o individualitate istorică proprie şi ca atare mai fericit a fost ătunci, când depindea de-adreptul dela Viena. Deci. a-'l împreuna cu Ungaria, înseamnă a repeţì o eroare, care astăzi cu atât mai puţin sĕ poate întêmpla, cu cât astăzi însaşi Ungaria este numai o ţeară de coroană a Austriei, prin urmare Banatul ar venì într'o supunere dublă, dela Viena şi dela Pesta, ceea-ce ar fi o invederată anomalie. Ear' totala contopire a Banatului cu Ungaria pot sĕ o ceară numai duşmanii acelei ţĕri şi ai popoarelor ei.

Aşa precum e arĕtat din istorie, că în contra autonomiei Banatului nu sĕ poate ridica nicĭ o oposiţie întemeiată, tocmai aşa vorbesc aici şi meritele Românilor şi ale Sêrbilor.

Românii şi Sêrbii, departe ca sĕ se fi rĕsculat vre-odată în contra caseĭ domnitoare, dar' cei dintâiu încă sub regele Ladislau Postumul îşi câştigară astfel de merite cătră preaînaltul tron, încât regele Ladislau Postumul se aflà motivat a le încredinţa, în recunoştinţa meritelor lor, ţinuturile Dunărei, formându-le într'o linie confiniară, pe lângă privilegii deosebite. Ambele popoare însĕ 'şi-au dovedit prin fapte credinţa lor păstrată preaînaltei case împĕrăteşti sub împĕratul Carol al VI. în contra Turcilor sub gloriosul regim al *Mariei Teresiei,* în rĕsboiul de 7 ani, şi sub împĕratul *Francisc* de glorioasă aducere aminte, în rĕsboiul francez. Şi aceasta cu tot devotamentul; căci, lăsând la o parte regimentele de grăniţeri români

www.dacoromanica.ro

și sêrbi, cari în ori-ce timp și cu toată ocasiunea au dat cele mai strălucite dovezi de credința și alipirea lor către preaînaltul tron, — Românii și Sêrbii în trupele de linie așa numite ungurești încă 'și-au dovedit credința și promptitudinea lor de jertfire, din causă că la acestea așa numite trupe ungurești de linie, nu numai Maghiarii ci și celelalte popoare ale Ungariei și ale așa numitelor *țeri adnexate,* prin urmare și *Românii* și *Sêrbii,* au conluptat în proporțiunea numĕrului sufletelor.

Deci, dacă în memoratele rĕsboaie. acel devotament și iubire de a sacrifica, din partea Ungariei a fost un merit, același nu a fost numai al Maghiarilor, ci și al celoralalte popoare din Ungaria și din părțile adnexate; și dacă este, ca acele merite să ajungă la careși-care valoare, atunci urmează de sine, că se cuvine, ca din aceleași nu numai Maghiarilor, ci și celoralalte popoare, cari au confăptuit la câștigarea lor, să li-se facă parte, cu atât mai vêrtos, că celelalte popoare întrec cu numĕrul departe pe națiunea maghiară; ear' apoi peste aceasta poporul maghiar a scontat și până acum toată gloria și tot folosul practic al acelor merite numai pentru sine.

Mai încolo eu nu vreau să aduc amiute acea epocă nenorocită din anii 1848 1849, cu care ocasiune Românii și Sêrbii își ridicară monumente de credință către preaînaltul tron și cu părae din sângele lor își recâștigară, cei dintâiu vechile lor drepturi la autonomia Banatului, ear' acești din urmă își dobândiră vechile lor pretensiuni la o Voevodină sêrbească.

Respectele naționale și administrative pentru autonomia Banatului și a Voevodinei sêrbești sûnt atât de bătătoare la ochi, încât aflu de prisos a le mai enumĕra. Pentru-ca totuși să facem din destul și în această privință, nu mĕ pot contenì de a nu atinge, că după-ce înaltul guvern a și făcut careși-cari pași pentru întroducerea publicității, procedurei verbale și a unei specii de autonomie peutru toate popoarele, fără diferență, este invederat, că interesul Banatului și al Voevodinei sêrbești în această privință nu numai că nu poate dorì unirea cu Ungaria, ci tocmai din contră, vede, că aceeași ar fi cu totul nesuferită, din causă, că publicitatea, procedura verbală și guvernul autonom, întru adevĕratul înțeles al cuvêntului nici-decum nu să poate cugeta în altă limbă, decât numai în a poporului. Maghiarii, din contră, nu doresc altceva, decât numai, ca peste tot. până unde să estind miezuinele Ungariei, cu administrațiunea lor să întroducă și *limba lor.* Pentru aceea nu pricep eu, cum în Banat, unde poporațiunea constă

www.dacoromanica.ro

mai vêrtos din Români şi în numĕr mai mic din Sêrbi şi Germani, şi în Voevodina sêrbească, unde Sêrbii sûnt mai numĕroşi, s'ar putè justifica întroducerea unei administraţiuni maghiare, împăcată cu egalitatea de drepturi, proclamată de cătră preaînaltul tron cătră popoare?

O asemenea eroare ar nutrì neîncetat nemulţumirea în Banat şi Voevodina sêrbească, ar pregătì prin aceasta înaltului guvern greutaţi şi confusiuni nemărginite, şi ar înmulţì spesele administraţiunei, pentru că, precum dl sen. imp. de *Majláth* observase foarte înţelepţeşte, nici un guvern nu este aşa scump, ca acela ce are a face cu nemulţumiţi, prin urmare guvernul cel mai ieftin este acela, sub care partea cea mai mare a poporului este mulţumită.

Deci după-ce M. Voastră c. r. apostolică, luând în considerare istoria Banatului, meritele Românilor şi ale Sêrbilor, *naţionalităţile* ambelor acestor popoare, prin urmare şi principiul egalităţii de drepturi, pronunţat de cătră M. Voastră c. r. apostolică pentru toate popoarele, cum şi privind la administraţiunea neliniştită a ţĕrii de coroană Banat şi Voevodina sêrbească, v'aţi îndurat a le înălţa la o ţeară de coroana autonomă; după-ce dorinţele ambelor acestor popoare sĕ manifestează necurmat pentru susţinerea autonomiei acestei ţĕri de coroană: eu, ca representant al acestei ţĕri de coroană, îmi ţin de datorinţă, ca temeiurile sus citate sĕ le subştern M. Voastre ces. reg. apostolice, întru toată supunerea şi cu acea preaumilită rugăminte, ca sĕ vĕ îndurаţi a le lua în preagraţioasă considerare, cu atât mai vêrtos, că prin o adnexare a Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti la Ungaria, Românii şi Sêrbii *ar deveni subordonaţi naţiunii maghiare,* când din contră, M. Voastră ces. reg. apostolică chiar şi în preaînaltul cuvênt cătră senatul imperial de acum aţi binevoit a pronunţa pentru toate popoarele şi ţĕrile *egala protecţiune,* cum şi *egale drepturi* şi datorinţe, în concordie frăţească".

www.dacoromanica.ro

În chestia metropoliei ortodoxe române.

Cei trei senatori români au întrebuinţat timpul petrecut la Viena şi pentru a urgenta de nou resolvarea chestiei celei mai arzătoare pe atunci pentru poporul român, chestia despărţirei hierarchice de către Sêrbi şi a reînfiinţării metropoliei ortodoxe române.

Au înaintat deci monarchului la 21 August o petiţiune binemotivată, subscrisă de toţi trei, la care a urmat cu datul de 27 Septemvrie resoluţiunea preaînaltă, de cuprinsul, că un *sinod episcopesc* va avea să-'şi spună întâiu cuvêntul în aceasta chestie.

Petiţiunea senatorilor români era următoarea:

— „Maiestatea Voastră, preaîndurate împĕrate şi doamne!

Credinţa şi evlavia cea sinceră ereditată dela părinţii nostri, către sfânta biserică a religiunii orientale, de care ne ţinem, ne îndatoreşte a ne apropia de tronul M. Tale şi a ne ruga, pe temeiul canoanelor bisericeşti positive, şi cu privire la petiţiunile cele multe şi până acum nepertractate ale coreligionarilor şi conaţionalilor nostri, cu cea mai adâncă supunere, ca M. Ta să te înduri prea graţios a concede, ca şi acea parte a naţiunii române, care mărturiseşte religiunea orientală, să-'şi poată câştiga hierarchia sa bisericească, care din privinţe politice să împedecă în veacul al 18, şi să se poată constitui bisericeşte în înţelesul canonului 34 apostolesc, şi can. 8 al sinod. III. ecumenic, căci în puterea acum citatului canon apostolesc „să cuvine episcopilor unei naţiuni, ca să ştie pe cel dintâiu între dînşii“, apoi în puterea can. 8 al sinodului ecumenic III., hierarchia cea împedecată în esistenţa sa are dreptul deplin a se pune earăşi în starea de mai nainte.

Este un adevĕr istoric, că noi chiar sub sceptrul casei prea înalte imperiale austriace am avut hierarchia noastră română, căreia 'i-au stat în frunte trei metropoliţi, unul după altul: *Varlaam* dela

www.dacoromanica.ro

anul 1688 1693, *Teofil* dela anul 1693– 1697 și *Atanasiu* dela an. 1697—1700; ear' în diecesa Orăzii-mari guvernà biserica episcopul *Efrem,* care murì la anul 1695.

Tocmai această împrejurare istorică și juridică-bisericească este, care ne îndatorește pe noi a protesta în contra petițiunii de curênd așternută M. Tale, prin care Escelența Sa preasfințitul domn metropolit al Carloveţului, *Iosif Raiecici,* se rugà a subordona pentru totdeauna metropoliei sêrbești diecesele hierarchiei române. pe calea regimului politic.

Noi am înțeles cu mirare fapta aceasta indeplinită a dlui metropolit, pentru-că lăudatul archipăstor. în cele două conferențe ce le ținù cu noi pentru amintita petițiune, poftindu-ne a o subscrie împreună. se putù convinge pe deplin, că noi convinși de opiniunea contrara, protestarăm. în contra propunerei sale și-'l admoniarăm sêrbătorește a nu o așterne.

Noi trebue sĕ dechiarăm petițiunea memorată ca una ce este lipsita de ori-ce fundament bisericesc, cu atât mai vêrtos, fiindcă statul quo al metropoliei carlovețene și al episcopilor sêrbești, față cu hierarchia română împedecată politicește, vădește starea cea abnormă a bisericii noastre cu privire la creștinii români. Pentru aceea și hierarchii sêrbești nu se pot privì după dreptul canonic de capi bisericești ai preoțimii și creștinilor români, ci numai de archipăstori provisorii ai acelora, în conformitate cu sus amintitele canoane, ne mai luând în socotință și fapta constatată, că metropolia carloveţiană nu se înființà în urma orênduelilor generale bisericești, ci pe temeiul mĕsurilor politice, după-ce a urmat emigrarea unei părți a națiunei sêrbești din Turcia, pe când metropolia română cea împedecată din Austria e o plăsmuire a legislațiunei bisericești ecumenice, și de aceea patriarchul constantinopolitan, *Antoniu,* în 13 August 1391 subordonà episcopului ardelean pe episcopul Muncaciului, și apoi cei doi metropoliți ai nostri, *Teofil* la an. 1693 și *Atanasiu* la 1698, așadar' într'un timp, când Ardealul se ținea de coroana Austriei, nu se chirotonirà prin metropolitul Carloveţului, care metropolie se înființà de nou la an. 1690, ci prin esarcul patriarchesc din București, în conformitate cu obiceiurile cele vechi, întroduse în biserica noastră.

Metropolia noastră se bucura și de posițiunea sa legală în stat, ce se vede din diplomele regilor *Vladislav* din an. 1491 și *Mathia* din an. 1479.

www.dacoromanica.ro

Nu mai puțin se află și episcopia Bucovinei în stare abnormă, pentru-că la încorporarea Bucovinei la Austria se rupse dela al ei scaun metropolitan vechiu și legiuit din *Iași.*

Pe temeiul adevĕrurilor înșirate ne luăm cutezare a te ruga pe Maiestatea Ta, cu cea mai adânca supunere:

I. Sĕ te înduri prea grațios a concede restaurarea metropoliei pentru Românii bisericei orientale ai diecesei Ardealului, Timișoarei, Vêrșețului și ai Aradulni, cu eschiderea părții sêrbești, și spre realisarea aceleia sĕ te înduri a concede *ținerea unei adunări a episcopilor și barbaților de încredere* din memoratele episcopii, sub presidența celui mai bĕtrân episcop.

II. Sĕ te înduri preagrațios a concede asemenea și episcopiei bucovinene ținerea *unei adunări din preoți și mireni* cu scop de a regula afacerile bisericești ale lor.

Așternênd Maiestații Tale aceasta prea umilită rugăminte, sûntem până la moarte în cea mai adâncă smerenie, etc. Viena, în 21 August 1860. (Urmează subscrierile).“

Resoluțiunea împĕrătească, dată în urma acestei petițiuni, a fost comunicata episcopului *Șaguna* din partea ministrului de culte *Thun,* cu datul din 30 Septemvrie 1860. și sună astfel:

— „Nrul 14721/469. M. Sa ces. reg. prin un rescript preaînalt din 27 Septemvrie 1860, adresat patriarchului sêrbesc și metropolitului din Carloveț, s'a îndurat preagrațios a încuviința, ca sĕ se țină un sinod de episcopi gr.-neuniți, care va avè a sĕ consulta asupra afacerilor comune ale bisericei sale din Austria, și apoi a așterne M. Sale dorințele și propunerile sale bine documentate prin canoane. Cu deosebire este voința preaînaltă, ca sinodul acesta, la care au a lua parte și episcopii gr.-neuniți din Ardeal, Bucovina și Dalmația, sĕ se consulte și sĕ facă propuneri fundate M. Sale, cu privire la prescrierile canonice, despre aceea. că cum ar fi a sĕ regula referințele hierarchice, pentru ca și *recerințele și interesele bisericești ale Românilor gr.-neuniți se fie respectate,* după cuviință?

Cu privire la suplica maiestatică ce Esc. Ta, cu senatorii imperiali estraordinari, *Andreiu Mocsonyi de Foen* și *Nicolau A. baron de Petrino* o ați înaintat în 21 August a. c. sûnt îndrumat prin decisiune preaînalta, datată din 27 Septemvrie 1860, a descoperì Escel. Tale, că M. Sa *nu este neaplicat înființării unei metropolii române gr.-neunite,* însĕ crede că deslegarea legămêntului hierarchic de până acum, enunciat prin decisiunile preaînalte din 30 Sept. și 9 Oct. 1783,

www.dacoromanica.ro

s'ar putè realisa numai pe basa opiniunii *unui sinod* regular. Pentru aceea, M. Sa aşteaptă dela sentimentul probat al Escel. Tale, că vei fi gata a lua acea parte la numitul sinod, pe care vi-o atribue legislaţiunea de până acum, de oare-ce numai aşa poate prospera realisarea dorinţei naţiunii gr.-neunite a Escel. Voastre.

Pe când eu prin aceasta împlinesc deci mandatul preaînalt, mai am a adaoge numai atât, că ar fi de dorit, ca Escel. Ta sĕ te aflì îndemnat a te pune mai nainte în înţelegere cu dl episcop al Bucovinei, către care încă s'a făcut o asemenea împărtăşire, cu privire la propunerile cari ar fi sĕ se facă pe calea sinodului în privinţa regulării referinţelor hierarchice ale coreligionarilor gr.-neuniţi din Ardeal şi din Bucovina, şi că stă în voinţa Escel. Tale *de a asculta mai întâiu în privinţa aceasta parerea şi dorinţele diecesei Escel. Tale.* Viena, în 30 Septemvrie 1860. *Thun* m. p.“

Autograful preaînalt, adresat patriarchului sêrbesc *Raiecici,* tot în chestia din întrebare, e datat, cum s'a spus mai sus, din 27 Sept., e subscris din partea monarchului, şi e de cuprinsul următor:

„Iubite Patriarch Raiecici!

În resolvarea petiţiunilor ce 'mi-le-aţi adresat, d-ta cu episcopul din Timişoara, aplacidez ţinerea unui sinod episcopesc gr.-neunit, care va avea a se consulta asupra chestiilor generale ale bisericei gr.-neunite din Austria, şi a-'mi presenta mie în privinţa aceasta dorinţele bine întemeiate pe canoane şi propunerile sale.

Voea mea deosebită este, ca acest sinod, la care *au sĕ fie învitaţi şi episcopii gr.-neuniţi din Ardeal, Bucovina şi Dalmaţia,* sĕ iee în desbatere: cum ar fi sĕ se reguleze raporturile hierarchice, pentru-ca într'un mod cuviincios *sĕ se respecteze şi interesele bisericeşti ale Românilor gr.-neuniţi,* şi cu respectarea prescrierilor canonice sĕ-'mi facă mie raport despre aceasta.

Aştept, că sub decurs, sau după sinod, conform usului, te vei aduna cu episcopii din Arad, Bacica, Carlstadt, Buda, Pacraţ, Timişoara şi Vêrşeţ şi vĕ veţi consulta laolalta, că ce obiecte vor fi a sĕ pertracta *în congresul ilirico-naţional* ce sĕ va convoca peste puţin, după-ce mi-se vor da mie potrivite propuneri.

Îmi reserv dreptul de a trimite pe banul meu din Croaţia şi Slavonia, Loc. Mar. Camp. *de Sokcievici* ca comisar la sinod, şi-'l voiu însărcina, ca despre compunerea congresului naţional pomenit, *unde trebue sĕ se asigure o representare echitabilă şi Românilor gr.-neuniţi din diecesele Arad, Timişoara şi Vêrşeţ,* după-ce sĕ

www.dacoromanica.ro

va consulta cu d-ta şi cu episcopii dieceselor acelora, precum *şi cu unii bărbaţi eruditi din rassa romîna,* să-'mi facă o propunere bine cumpănită. În tot casul, îmbunătăţirea stărei preoţimei şi regularea parochiilor în diecesele pentru cari rescriptul esplicator din 16 Iulie 1779 are valoare legală, va forma un obiect de consultare pe seama congresului naţional.

Tocmai pentru aceasta, eruările necesare, pentru a căror punere la cale d-ta şi episcopii aţi fost provocaţi de către ministrul meu de culte şi instrucţiune, vor fi a să înteţi, fiindcă convocarea congresului va fi în parte condiţionată de faptul. ca resultatele eruărilor acestora să fie cunoscute.

Nu împedecă nimic întrunirea anuală a sinoadelor. După-ce însă din referatul ce mi-s'a făcut asupra petiţiunii d-tale am vĕzut, că dorinţele şi cererile credincioşilor mei supuşi Sêrbi, încă în congresul naţional-iliric, ţinut la 1790 în Timişoara, în privinţa privilegiilor date naţiunii sêrbeşti dela antecesorii mei, s'au pertractat pe larg, şi s'au aşternut fericitului împĕrat Leopold II., resoluţiune definitivă însă nu s'a publicat în chestia aceasta, — am pus la cale ca să se întreprindă fără amênare lucrările pregătitoare pentru a să lămuri cu temeiu privilegiile acestea, şi că la aceasta să se cheme şi un bărbat versat în chestia aceasta, din sînul Sêrbilor gr.-neuniţi.

Ce priveşte petiţia d-tale, să se oprească. ca credincioşii bisericei d-tale să fie amăgiţi prin mijloace neiertate pentru a-'şi schimba credinţa, — episcopii gr.-neuniţi, când vor eşi la lumină asemenea casuri, au să se adreseze pentru scut diregĕtoriilor mele.

Am dispus să se comunice Sêrbilor gr.-neuniţi locuitori în capitala şi reşedinţa mea Viena, că le este permis a se constitui în comună bisericească.

Imediat după-ce se va fi format un comitet al acestei comune, să 'i-se dee dreptul a începe o colectare de contribuiri benevole pentru ridicarea unei biserici precum şi a unei case parochiale şi şcolare, şi anume peste tot teritorul imperiului, şi voi fi aplecat şi eu a face să li-se dee un loc pentru ridicarea edificielor proiectate.

În urmă, voi purta de grije, ca în dicasteriul meu de supremă instanţă. însărcinat cu conducerea afacerilor bisericei greco-neunite, *să se aplice şi un funcţionar aparţinĕtor acestei biserici.*

La celelalte cereri, propuse mie, va urma resoluţiunea mea, îndată ce se vor finì pertractările începute asupra lor. *Francisc Iosif* m. p.“

www.dacoromanica.ro

Şaguna acasă.

Episcopul *Andreiu Baron de Şaguna*, sosind acasă dela Viena, unde a luat parte activă la şedinţele senatului imperial înmulţit, a fost primit cu pompă mare.

Încă dimineaţa, în ziua sosirei (4 Octomvrie 1860), Sibiiul era plin de oameni dela ţeară. Întregul jur venise să întimpine pe cel-ce cu vrednicie a representat interesele Românilor în senatul imperial.

Seara, tinerimea româna din Sibiiu, împreună cu ţĕrănimea, a dat o serenadă stralucită episcopului. Un conduct imposant de torţe s'a pus în mişcare pe stradele Sibiiului, la orele 8 seara, făcênd front în strada Măcelarilor, în faţa reşedinţei episcopeşti. În frunte erau purtate douĕ flamure mari, una împerătească, alta naţională. La reşedinţa episcopeasca s'a cântat imnul, ear' în urmă juristul *Ioan Horváth* a rostit urmatorul cuvênt de binevenire:

„Escelenţa!

Nu acesta e momentul cel dintâiu, că cu nerabdare am aşteptat să soseşti în mijlocul nostru.

Nu este întâia-oară, că dăm solemnitate întimpinarei Escel. Tale.

Nu este ocasiunea prima, în care Românul vine sĕ-'şi verse lacrĕmile pe altarul mulţumirei.

Este însĕ un moment, o ocasiune şi o împrejurare, care covêrşeşte toată intensiunea trecutului, este o scena, care cuprinde un tablou de sfântă pietate.

Este un act care arată întregei lumi, că inima Escel. Tale e îmbinata cu a întregei naţiuni, că simţurile tale sînt toate ale noastre, că toţi avem una şi aceeaşi ţintă, *dreptatea.*

Şi acest scop trebue sĕ-'l ajungem, pentru-că e adânc înradĕcinat în inima Românului.

Românul, din cercurile cele mai înalte până în cea mai mică colibă, nu doreşte şi nu cere alta decât *dreptate,* şi acesta e sceptrul

www.dacoromanica.ro

cu care guvernează providența. Cel-ce neagă aceasta, poartă luptă cu providența, și providența e neînvinsă.

Acest adevĕr 'l-ai cunoscut tu, prea sfințite părinte, mai bine ca ori-care, și fericit e corpul care are un cap atât de sănĕtos, o minte atât de pĕtrunzĕtoare și o judecata atât de desĕvêrșită cum e a ta.

Cu aceste sentimente, Escelență, declarăm, că operile cu cari 'ți-ai încoronat misiunea *sûnt ale întregei națiuni,* ear' tu prea luminate domnule, organul ei cel mai credincios ai fost!

Deci, națiunea îți repetează mulțumirea cea mai adâncă, se roagă se o aduni în jurul tĕu și în viitor, între toate împrejurările cari ating esistența ei, și se o conduci la mulți ani tot cu așa prudență.

După-ce în numele nostru ai depus la picioarele M. Sale ceea-ce simțim și acum, omagiul nostru de credință, primește și tu, Escelență, cea mai sinceră urare întreită: Vivat, trăească, vivat!" — —

A rĕspuns episcopul, emoționat de cuvintele vorbitorului. A spus ca M. Sa s'a îndurat *a garanta de nou egalitatea tuturor popoarelor monarchiei* , că prin urmare și Românilor li-se vor realisa dorințele în scurtă vreme. Recomandă frăție și bună înțelegere, atât între Români cât și cu celelalte popoare, și încheie cu aceea, că fericitorul poporului român este și va fi pentru totdeauna preaînălțatul împĕrat, pe care Dumnezeu sĕ-'l trăească!

Pe la orele 7, înainte de conduct, episcopul primise un numĕr mare de inteligenți din Ardeal. cler și mireni, în numele cărora protopopul Brașovului, *Ioan Popasu,* a felicitat pe episcopul cu urmatoarele cuvinte:

„Când M. Sa împĕratul, în părintească sa hotărîre de-a cunoaște dorințele popoarelor din marele seu imperiu, s'a îndurat a vĕ alege pe Escelența Voastră ca se fiți tălmaciul adevĕratelor păsuri și dreptelor dorințe ale națiunei noastre române, n'a fost inimă de Român adevĕrat care sĕ nu fi salutat cu entusiasm această alegere.

Venim acum în numele bisericei și a națiunei noastre, precum și în numele nostru, și vĕ aducem cea mai ferbinte și sinceră mulțumita pentru ostanelele ce ați pus spre a apĕra poziția cuvenită națiunei noastre. între celelalte națiuni ale imperiului. Sĕ trăiți Escelență!"

Episcopul mulțumind Românilor pentru călduroasa primire, descoperì, că din tot ce s'a petrecut în sînul senatului imperial,

www.dacoromanica.ro

precum și din alte împrejurări, se poate conchide, »*că naţiunea română poate sĕ fie sigură, că dreptele ei dorinţe vor fi luate în cea mai deaproape băgare de seamă* . Recomanda Românilor din toată inima mai ales două lucruri: *credinţă tare în promisiunea M. Sale de-a da peste puţină vreme instituţiuni poporale*, cum și *solidaritate, între toţi fiii naţiunei* , așa, ca pe viitor nici un Român sĕ nu-'și vadă naţiunea desbinată în *individualităţi*, fie ele de ori-ce natură. *Nu este acuma timpul de-a se despărţì fiii naţiunei române în individualităţi* , a încheiat *Șaguna.*

www.dacoromanica.ro

Noua constituție octroată.

Roadele desbaterilor decurse în senatul imperial înmulțit s'au arătat mai curênd decum să credea.

La 20 Octomvrie 1860 a apărut manifestul împărătesc și memorabila *diplomă,* prin care să dă constituție țărilor de coroană din imperiul austriac.

Diploma e pusă pe basele cuprinse în propunerea majorității comitetului budgetar din senat, votată și ridicată la valoare de conclus, adecă pe *recunoașterea individualității istorice-politice* pe seama țărilor din monarchie. Un succes acesta obținut din partea Maghiarilor, cari au luptat în senat cu o energie nespusă pentru a-'l ajunge.

Cum de a urmat schimbarea în organisarea internă de stat atât de curênd după închiderea sesiunii parlamentare a senatului? Esplicarea o aflăm în împrejurarea, că monarchul avea să plece la un congres de domnitori, proiectat a să ținè în Varșovia, de unde nu știa cum să va reîntoarce: cu pacea în buzunar sau cu sabia scoasă, pentru a face nou apel la credincioasele sale popoare. Ținea deci, să lase acasă popoarele mulțumite, și să le găsească mulțumite.

Cu toate-că intențiunile erau din cele mai bune, popoarele monarchiei nu s'au prea însuflețit pentru noua stare de lucruri, creată prin diploma dela 20 Octomvrie, pentru-că să temeau că nu e de lungă durată, și că nu e decât o nouă încercare. întreprinsă în scopul de a să face noue esperimente politice.

Pe seama Maghiarilor s'a deschis însè ușa spre o nouă vieață, spre un bun viitor, pentru-că ei au ajuns aproapè de tot de restaurarea drepturilor țării, considerată și atunci, ca și astăzi, numai de a — *lor.*

Actele referitoare la întroducerea nouei constituțiuni sûnt următoarele:

www.dacoromanica.ro

I. Manifest împĕrătesc.

Catră popoarele mele.

Când am luat locul străbunilor mei, monarchia era dată unor zguduiri cumplite; şi după o luptă foarte dureroasă pentru sentimentele mele de părinte al patriei, a urmat, ca pretutindenea în ţĕrile continentului european, cutreerate prin forţă, nainte de toate necesitatea unei concentrări mai strînse a puterei guvernamentale.

Prosperitatea publică şi siguranţa majorităţei locuitorilor pacĭnici ai monarchiei cereau aceasta, căci pasiunile învolburate şi suvenirile dureroase ale acelui mai de-aproape trecut făcuseră, ca o mişcare liberă a elementelor, cari cu puţin înainte se luptasera duşmaneşte, sĕ nu fie posibilă.

Am voit sĕ iau informaţie despre dorinţele şi trebuinţele diferitelor ţĕri ale monarchiei, şi spre acest scop, prin patenta mea din 5 Martie curgĕtor am compus şi convocat senatul meu imperial, amplificat.

Luând în considerare propunerile făcute mie de catră acelaşi, m'am simţit îndemnat, ca cu privire la organisaţia monarchiei, după dreptul de stat, cu privire la dreptul şi posiţia singuraticelor regate şi ţĕri şi la înoita asigurare, defigere şi representare a legalităţii juridice de stat a întregei monarchii, — în ziua de astăzi sĕ dau şi sĕ public o *diplomă.*

Îmi implinesc datorinţa mea de regent, când împăcând în acest mod suvenirile, opiniile şi pretensiunile de drepturi ale ţĕrilor şi popoarelor mele, le unesc cu trebuinţele practice ale monarchiei mele, şi desvoltarea prosperă şi consolidarea instituţiunilor date sau restaurate de mine le concred cu deplină linişte inteligenţei mature şi zelului patriotic *al popoarelor mele.*

Sper înflorirea priincioasă a aceloraşi dela protecţia şi graţia acelui Atotputernic, în mânile căruia stă soartea domnitorilor şi a popoarelor, şi care nu va denega binecuvêntarea sa dela îngrijirea mea de părinte al patriei, îngrijire profundă, conştiincioasă şi serioasa.

Viena, în 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

II. Diplomă împĕrătească

pentru regularea raporturilor interne de drept public în monarchie.

Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi al Boemiei, al Lodomeriei, Veneţiei, Galiţiei, Iliriei, etc. etc., facem prin aceasta cunoscut tuturor:

www.dacoromanica.ro

După-ce străbunii nostri de glorioasă memorie s'au nevoit prin o înțeleaptă grija a întocmì în augusta noastră casă o formă determinată de clironomie. ordinea de succesiune, precisată odinicară de catră M. Sa ces. reg. apost. împăratul Carol VI, în 19 Aprilie 1713, în mod definitiv, 'și-a aflat încheerea în legile fundamentale, aflătoare în vigoare, ale statului și ale casei, cunoscute sub nume de *sancțiune pragmatica,* acceptată din partea staturilor legale ale diferitelor mele regate și țări.

Pe temeiul neclătit al unei ordine anumite de succesiune și al neîmpărțirei și nedespărțirei diferitelor părți constitutive. adusă în consonanță cu drepturile și libertățile susnumitelor regate și țări, monarchia austriaca, de atunci încoaci mai estinsă și întărită în urma tratatelor de stat și cu popoare din afară, sprijinită și purtată de credința, loialitatea și bravura popoarelor sale, a învins în mod victorios pericolele și amenințările din afară.

În interesul casei noastre și în interesul supușilor nostri este datorința noastră de regent a conserva posiția de putere a monarchiei austriace, și a da succesiunei aceleia garanțiile unor drepturi precise și bine întemeiate, și ale unei cooperări armonice. Numai instituțiunile și drepturile cari corespund întocmai conștienței de drept, diversității faptice a regatelor și țărilor noastre, cum și cerințelor legalităților nedesparțite și puternice, pot să dee aceste garanții în măsură deplină.

Avênd în vedere, că elementele instituțiunilor comune organice și ale cooperărei organice s'au înmulțit și întărit prin egalitatea tuturor supușilor nostri în fața legei, prin liberul esercițiu al religiei, garantat pentru toți, prin capacitatea de a purta oficii publice, independent de stare și naștere, prin datorința comună și egală de înrolare în armată și de contribuție, ce cade asupra tuturor, prin desființarea jobăgiei și delăturarea liniei de vamă în monarchia noastră;

Avênd mai departe în vedere, că la concentrarea puterii de stat, în toate țările continentului european, deliberarea comună asupra celor mai înalte probleme de stat pentru siguranța monarchiei noastre și prosperitatea singuraticelor regate și țări, a ajuns a fi o trebuință imperativă: noi, pentru a aplana diferințele ce esistaseră mai nainte între regatele și țările noastre și în scopul, ca supușii nostri să iee parte amăsurată la legislațiune și administrațiune, pe temeiul sancțiunei pragmatice și în vigoarea deplinei noastre potestăți, am aflat cu cale a hotarî și a ordona, spre îndreptar nouă și clironomilor

www.dacoromanica.ro

nostri legali în domnie, ca *lege fundamentală,* stabilă şi *irevocabilă* de stat, următoarele:

1. Dreptul de a da legi, de a le schimba şi şterge, să va esercia de către noi şi urmaşii nostri *numai cu conlucrarea dietelor,* adunate în mod legal, respective cu a *senatului imperial,* la care dietele vor trimite numĕrul membrilor stabilit de noi.

2. Toate agendele legislaţiunei, cari să reduc la drepturi, datorinţe şi interese comune tuturor regatelor şi ţĕrilor noastre, anume: legislaţiunea despre monetărie, bani şi credit, despre vămi şi afaceri comerciale, despre basele fundamentale ale unei bănci de note de stat, legislaţiunea referitoare la principiile regulărei postelor. telegrafelor şi ale drumurilor de fer, despre modul, modalitatea şi ordinea datorinţelor militare. în viitor au să fie pertractate şi decise în înţeles *constituţional* şi cu senatul imperial, asemenea şi repartarea de contribuţiuni nouĕ şi de imposite, apoi urcarea contribuţiunilor şi a taxelor ce să află în fiinţă. mai vêrtos urcarea preţului sarei şi luarea de împrumuturi nouĕ, în conformitate cu decretul nostru din 17 Iulie 1860. Tot aşa şi conversiunea datoriilor de stat esistente şi vinderea, schimbarea sau îndatorirea proprietăţii nemişcatoare de stat, numai cu învoirea senatului are să se dispună. În fine esaminarea şi votarea budgetului de spese de stat pentru anul viitor. cum şi censurarea bilanţurilor socotelilor de stat şi a resultatelor administraţiunei anuale a finanţelor, are să se facă cu conlucrarea senatului imperial.

3. Toate celelalte obiecte de legislaţiune, necuprinse în punctele precedente, se vor resolva în mod constituţional *în* şi *cu* respectivele *diete,* anume: în regatele şi ţĕrile aparţinĕtoare la coroana ungurească în înţelesul constituţiunilor lor de mai nainte, ear' în celelalte regate şi ţĕri ale noastre, în înţelesul şi în conformitate cu statutele provinciale.

După-ce totuşi, afară de ţĕrile coroanei ungureşti, în privinţa celoralalte obiecte de legislaţiune, cari nu cad în esclusiva competenţă a senatului imperial, pentru celelalte ţĕri ale noastre s'a susţinut de un lung şir de ani o pertractare şi resolvare comună, ne reservăm dreptul de a face, ca şi asemenea obiecte se fie pertractate cu cooperarea constituţională a senatului imperial, pe lângă consultarea senatorilor imperiali din aceste ţĕri. Desbaterea comună se poate întêmpla şi atunci, când unele obiecte nu cad în competenţa senatului imperial, dar' camerile respective cer şi propun să se pertracteze acolo.

www.dacoromanica.ro

4. Această diploma împerătească să se iee numai decât în pastrare în archivele provinciale din regatele şi ţările noastre, să se înarticuleze la timpul seu în legile ţărei în textul autentic şi în limbele patriei. Urmaşii nostri vor avea întru asemenea să confirme cu împărătească lor subscriere această diplomă, îndată la suirea lor pe tron, şi se o trimită la fiecare regat şi ţeară unde va fi trecuta în legile ţării.

Eara spre credinţa noastra am pus a noastra subscriere, am ordonat apăsarea sigilului nostru împăratesc şi am demandat păstrarea acestei diplome în archivul nostru de casa, de curte şi de stat.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, în 20 Octomvrie, anul unamieoptsuteşasezeci, al împărăţiei noastre al doisprăzecelea. *Francisc Iosif* m. p. *Conte Rechberg* m. p. La mandat preaînalt: *Baronul de Rausonnet* m. p.

M. Sa a mai edat, tot în ziua de 20 Octomvrie 1860, mai multe autografe, adresate:

a) contelui *Rechberg,* ministru-president, prin care numĕrul membrilor din senatul imperial se urcă la *o suta,* astfel, ca toate ţările se fie representate în senat conform mărimei teritoriale şi a poporaţiunei lor, şi prin care se dispune compunerea unui *statut organic* pe seama senatului imperial;

b) archiducelui *Wilhelm,* care e numit director al artileriei de câmp în armata din Lombardo-Veneţia, ear' comanda supremă a armatei trece la ministerul de rĕsboiu, cu a cărui conducere interimala să însărcinează contele *Degenfeld Şomburg;*

c) archiducelui *Albrecht,* numit comandant al corpului opt de armata;

d) generalului de artilerie, cavaler de *Benedek,* încredinţat cu comanda generala asupra armatei şi a ţărei în Lombardo-Veneţia, Tirol, Litoral, Carintia şi Carniolia;

e) contelui *Thun,* chemat în senatul imperial, pe lângă acordarea marei cruci a ordinului leopoldin;

f contelui *Nádasdy,* numit vicepreşedinte al senatului şi decorat cu crucea ordinului leopoldin, pentru eminentele servicii prestate;

g) baronului de *Thiery,* dispensat de oficiul avut ca ministru poliţial, primit în senatul imperial şi decorat cu ord. coroana de fer cl. I.;

h) contelui *Goluchowski,* numit ministru de stat (corespunde actualului minister de esterne;

www.dacoromanica.ro

i) baronului *Mecseri,* numit ministru al poliției;

k) contelui *Degenfeld,* numit ministru de rĕsboiu;

l) baronului de *Vay,* numit cancelar aulic de curte *unguresc;*

m) cavalerului de *Lasser,* însarcinat cu conducerea ministerului de justiție până la terminarea reformelor proiectate pe acest teren;

n) contelui *Szécsen,* numit ministru și consilier intim.

Au mai fost numiți: vice-președintele senatului imperial *Ladislau Szögyény Marich,* în calitate de al doilea cancelar de curte.

Generalul de cavalerie, prințul *Lichtenstein,* comandant al țĕrii în Ungaria, totodată inspector general de cavalerie.

În fine, generalul de divisie F. M. L. conte *Mensdorff-Pouilly,* comandant general în *Banat și Voevodina sêrbească.*

Eată autografele de interes politic:

1. Iubite conte *Rechberg!* În legătura cu resoluțiile mele esmise astazi despre definitiva formare pe base de drept de stat a monarchiei, mĕ aflu îndemnat a desființa ministerul de interne, de justiție și de cult, ca oficii centrale generale, fiindcă totodată *îmi restaurez de nou regeasca mea cancelarie aulică ungureasca și cancelaria mea aulica transilvana,* ear' suprema conducere a trebilor administrative politice din celelalte provincii ale monarchiei le încredințez unui minister care are sĕ poarte titlul *ministerul de stat,* ear' titularul seu *ministru de stat.*

Cancelarul meu unguresc e membru al consiliului ministerial.

Agendele administrative ale ministerului de culte și instrucțiune sĕ vor preda ministerului de stat și respectivelor cancelarii. Totuși deocomdată sĕ se formeze un consiliu al învĕțămêntului public. care va avea sĕ iee în desbatere și sĕ represinte problemele științifice și didactice și sĕ servească consiliului meu ministerial, tot așa și dicasteriilor administrative, cu sfatul seu informativ, în direcția aceasta.

Cu privire la chestiile de justiție și jurisdicțiune în regatul meu Ungaria, m'am decis *a reactiva curia regească sub presidența judelui de curie* (Iudex Curiae) *în Pesta,* ear' pentru celelalte țĕri ale mele, pe lângă posibila restrângere a apelațiunei la *doua* foruri, a așeza o curte de casație în *Viena,* al cărei președinte va avea sĕ represinte în consiliul ministerial interesele justiției. Representarea afacerilor ungurești de justiție sĕ face în consiliul ministerial, pe basa propunerei judelui de curie, prin cancelarul meu de curte.

Representarea chestiilor economice ale popoarelor și a comerciului monarchiei sĕ face în consiliul meu de ministri prin *ministrul de*

www.dacoromanica.ro

comerciu. Asupra cercului de activitate a acestui din urmă, care nu are să fie proprie administrativă. îmi reserv mie hotarîrea.

Până la definitiva esecutare a acestei organisaţiuni, afacerile sûnt a să continua în modul obicĭnuit. *Viena,* 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

Referitor la parţile ardelene ale monarchiei, monarchul a adresat contelui *Rechberg,* ministru-president, următorul autograf:

2. Iubite conte *Rechberg!* Fiindcă marele principat al meu Transilvania, *pe temeiul unei competenţe analoge cu dreptul de stat al Ungarici, totdeauna s'a bucurat de o dictă,* şi fiindcă ştergerea privilegiilor nobilimei, ştergerea iobăgiei şi a dăjdiilor ţĕrăneşti şi precisarea datorinţelor şi drepturilor cetăţeneşti, egale pentru toate clasele locuitorilor ţĕrii, *pe lângă caracterul singular al constituţiei transilvane de mai nainte, cer neaperat unele schimbari afund taietoare:*

Cancelarul meu din Transilvania are să deschidă o *conferenţa cu barbaţi de diferite naţionalitaţi, confesiuni şi clase,* cari se disting prin posiţiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin o încredere publică. În acest consiliu sûnt a să lua în consideraţie chestiunile cari privesc fixarea şi organisarea *unei diete corespunzătoare, atât pretensiunilor confesiunilor, naţiunilor şi clasclor privilegiate de mai nainte,* cât şi pretensiunilor *naţionalitaţilor, confesiunilor* şi *clasclor cari mai nainte nu luau parte la drepturile publice,* ear' respectivele proiecte să 'mi-se subştearnă mie cu posibilă iuţeală. *Viena,* la 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

Cu privire la *Banatul* timişan şi Voevodina sêrbească, M. Sa a dispus următoarele:

3. Iubite conte *Rechberg!* Fiindcă dorinţele şi pretensiunile de drept de stat ale regatului meu Ungaria, în privinţa poporaţiunii Voevodinei sêrbeşti şi a Banatului timişan, întocmai ca şi dorinţele şi pretensiunile supuşilor mei Sêrbi, cari sûnt provĕzuţi din vechime cu privilegii şi escepţiuni legale, pretind o serioasă respectare; în fine, fiindcă mult deosebitele pareri ale celoralalţi locuitori ai Voevodinei sêrbeşti şi ai Banatului timişan pretind asemenea o pĕtrunzĕtoare esaminare şi cumpĕnire: am decretat a trimite un comisar în persoana locot.-mareşalului campestru, conte Alexandru *Mensdorff-Pouilly,* care, după-ce va asculta personalităţi eminente *din toate naţionalitaţile şi confesiunile,* va avea să-'mi facă raport cât mai curênd şi

www.dacoromanica.ro

să-'mi presente proiectul seu pentru o regulare mulțumitoare în toate direcțiile. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

4. Iubite conte *Goluchowski!* După-ce prin resoluțiile mele din ziua de astăzi am decretat principiile după cari de acì încolo toate țările monarchiei mele au a conlucra la trebile legislațiunei prin diete și prin senatul imperial, te însarcinez, ca fără amênare să-'mi subșterni proiectele, ordinațiunile și statutele ce trebuesc edate pe basa aceasta.

D-ta ai să iai aici de îndreptar neînlăturabil, ca în diete să fie representate *toate staturile* (păturile) și interesele fiecărei țări în proporție amăsurată, pentru-ca în modul acesta drepturile și libertățile tuturor staturilor țărilor mele, după raporturile și indigențele timpului de față, să se desvoalte, lățească și să se aducă în consonanță cu interesele întregei monarchii. Deosebi ordinațiunile și statutele țării au să asecureze respectivelor țări dreptul de a conlucra la eserciarea puterii legislative în privința obiectelor ce să țin de competența dietelor, mai departe dreptul de a să adresa mie în toate chestiile ce să țin de lipsurile și prosperitatea țării, a-'și așterne dorințe și propuneri nemijlocit ori mijlocit asupra ordinațiunilor legale publicate și a întocmirilor în privința deosebitei influințări asupra respectivei țări, a face propuneri, a să consulta asupra trebuințelor speciale ale țerii și a hotărî, a decreta despre adunarea mijloacelor necesare pentru indigențele interioare ale țării, a controla întrebuințarea lor și a administra averea țării. După emiterea și promulgarea ordinațiunilor și a statutelor, ai să-'mi faci neamênat propunere în privința terminului pentru *conchemarea dietelor.*

Te însărcinez mai departe, să îngrijești ca să se prelucre în cel mai scurt timp propunerile pentru esecutarea principiului *despărțirei justiției de catră administrație,* proiectele asupra ordinelor comunale și a teritoarelor domeniale și întocmirile de administrație autonomă în districte, spre a le supune aprobărei mele. Ai să dispuni publicarea și aducerea la cunoștință a regulamentelor țării și a statutelor aprobate de mine, în consonanța cu principiile de sus, pentru ducatele mele Stiria, Carintia, Salzburg și a marelui meu principat Tirol. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

5. Iubite baron *Sokcievici!* Prin diploma mea edată astazi pentru regularea raporturilor interne de drept public ale monarchiei am stabilit principiile fundamentale, după cari, de acum înainte, toate

www.dacoromanica.ro

ţările monarchiei vor avea a conlucra la afacerile legislaţiunei, prin diete şi prin senatul imperial.

Fiindcă în urmarea acestora are să urmeze o representare a regatelor mele Croaţia şi Slavonia, d-ta, având în vedere dispoziţiile constituţiei şi straturile sociale ale supuşilor mei croato-slavoni, cari în vremile de mai nainte nu erau politiceşte îndreptaţite, ai să-'mi presenţi proiectul formarei representanţei croato-slavone, care va avea a să întruni cu cea mai posibila urgenţă, pe temeiul determinărilor ce să vor da de mine, şi anume: va avea să preciseze dorinţele şi parerile acestor regate asupra chestiei raportului acestor ţări faţă de regatul Ungaria, pe care eu îl îndrum la consultarea şi conţelegerea cu representanţa croato-slavonă şi a dietei ungureşti, pe lângă reservarea hotărîrei şi a sancţiunei mele.

În ce priveşte forma şi compunerea acestei representanţe, trebue să-'i premeargă o consfătuire cu bărbaţi distinşi prin poziţie oficială ori cetaţenească, prin talent, serviţii publice dovedite sau prin încrederea publicului.

Pentru acum am ordonat totodată, ca în departamentul croato-slavon din ministerul meu de stat să se aplice patrioţi din ţările acestea. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

6. Iubite baron *de Vay!* După-ce eu, în înţelesul diplomei mele esmise astazi pentru regularea referinţelor dreptului public al monarchiei, am restaurat instituţiunile constituţionale din regatul meu Ungaria, dumniata ai să-'mi aşterni poveţele domniei tale privitoare la terminul de conchemare a dietei, care vreau să se întâmple cât se poate mai curênd, din causa, că scopul meu este, ca regularea definitivă a referinţelor dreptului public al regatului meu Ungaria să o sigilez cât mai iute întru înţelesul legilor, prin esmiterea unei diplome şi prin încoronarea mea.

Pentru viitor, acel principiu vechiu al dreptului public unguresc, ca potestatea legislativa, adecă dreptul de a da, schimba, esplica sau desfiinţa legi, să-'l aibă numai legiuitul rege în comuniune cu dieta, ear' ce nu se face aşa să nu aibă valoare, trebue să reîntre în regatul meu Ungaria cu privinţa la competenţa dietei ungureşti earăşi în activitate, cu singura escepţiune a acelor obiecte, pentru a caror pertractare prin senatul imperial diploma mea publicată astazi cuprinde respectivele decisiuni.

Voind ca pentru conchemarea celei mai de-aproape diete ungureşti să se iee de basă legiuirile întocmite prin al treilea articol de

www.dacoromanica.ro

lege din an. 1608, referitor la forma și modul compunerei aceluiași, cu respectarea drepturilor de representațiune dat de atunci și altor corporațiuni prin legi mai târzie speciale, și în privința organisațiunii definitive a dietei neapĕrat trebuincioase și prevĕzute în mai multe concluse dietale și legi, totuși neclătita mea voință este, că după desființarea posițiunei privilegiate a nobilimei, după recunoașterea capacității de-a întra în posturi și a-'și câștiga proprietate *toate clasele, fără diferință de naștere,* după delăturarea iobăgiei și a dărilor țĕrănești, precum și în înțelesul întroducerei datorinței generale de înrolare și contribuțiune, pe lânga instrucțiuni pe cari le vei întocmi ca provisorii până la viitoarea dieta. clasele supușilor mei, cari mai nainte nu avuseră dreptul de alegere, *se fie lasate a lua parte la dietă,* recunoscênd și confirmând eu din nou drepturile date acelor clase prin articolii de lege ș. 9, 10 și 13 ai dietei din 1847/48, ear' în privința celoralalte legi aduse în acea dietă, cari stau în contrazicere cu diploma mea și cu decretele mele astazi emise, îmi păstrez revisiunea și desființarea lor dietală.

Pentru-ca decisiunile mele în privința unei ordine provisorii de alegere sĕ se pregătească după cuviință, are sĕ se țina cât mai curênd un consiliu în *Gran* sub presidența cardinalului-primate din Ungaria, care sĕ se compuna din bărbați eminenți prin posiția lor oficială sau civilă, prin talentele, prin serviciile făcute publicului și prin încrederea publică, și în privința carora cu respect la numĕrul și la persoanele membrilor co sûnt a se conchema, te vei înțelege cu primatele și veți avea a-'mi subșterne proiectele d-voastre. Aceasta comisiune are sĕ-'mi subștearnă proiectele sale prin cancelaria mea aulică, ear' eu îmi păstrez dreptul de a-'i determina mai de-aproape chestiunile cari sûnt a se deslega în privința unei legi provisorie pentru cea mai de-aproape dietă. Mai vêrtos cu privire la recunoscuta neajungere a representațiunii dietale de mai nainte, a liberelor cetăți regești, va avea comisiunea a-'și pregăti proiectele sale pentru cea mai de-aproape dieta întru înțelesul repețitelor propuneri regești și al concluselor dietale din 1847/48. *Vicna,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

7. Iubite baron de *Vay!*

Dupa-ce eu în înțelesul decretelor mele publicate astăzi restaurez instituțiunile constituționale din regatul meu Ungaria, precum și administrațiunea politică și juridică, cuvenite acestei țeri din vechime, pe temeiul mai multor legi, diplome și garanții, și totodată, în sensul articolului 11 din anul 1741 îngrijesc și pentru pertractarea și repre-

www.dacoromanica.ro

sentarea afacerilor Ungariei prin Unguri în ministerul meu comun, domnia ta ai să-'mi supui îndata proiectul domniei tale privitor la împlinirea posturilor, atât de supremul jude al țării, cât și de tavernic.

Pe cât timp nu se denumește un locțiitor pentru Ungaria, tavernicul va avea se țină presidiul guvernului locțiitor și să primeasca conducerea întregei administrațiuni politice.

Pentru administrațiunea dinlăuntru a țării să restaurează locotenența regească în sensul articolilor 97, 98, 101, 102 din a. 1723, pe lânga observarea capacității de oficii, decretată prin articolul 5 din 1843 44 pentru toți cetațenii de stat, ear' despre organisațiunea acesteia, în sensul art. 17 din a. 1790, să mi-se aștearnă mie proiectele cu toată posibila iuțeală. *Viena,* în 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

8. Iubite baron de *Vay!*

Fiindcă scopul meu este să reașez administrațiunea judecătorească a regatului meu Ungaria earăși în lăuntrul acestui regat, așa judele meu al curici va avea să-'mi propună mai multe persoane capabile să fie membri ai curiei regești, cari sub presidența sa, și cu asociarea altor persoane competente mai nainte de toate vor avea să desbata chestiunile organisațiunei judecătorești și să-'mi supuna proiectele lor în această privință fără amênare, pe lângă care să înțelege de sine, ca în interesul siguritații de proprietate și a stabilitații referințelor de drept privat toate legiuirile și întocmirile dreptului civil și penal vor remânea în a lor putere, până atunci, până când în acelor privință nu să vor face schimbări prin forul legislativ. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

9. Iubite baron de *Vay!*

Fiindca restaurarea constituirei comitatelor ungurești de mai nainte e o consecvență necesară a resoluțiunilor mele de azi, date în privința revocărei în vieața a întocmirilor constituționale ale regatului Ungaria, și aceea să puse încă prin scrisoarea mea de mână din 19 Aprilie a. c. în perspectiva, au a reîntra vechile demarcări ale comitatelor earași în vieață.

D-ta conform cu aceasta ai a-'mi subșterne fără amênare propunerile în privința numirei șefilor de comitat, ai comiților supremi comitatensi.

Definitiva coordinare și organisare a comitatelor remâne reservată pertractarei cu dieta cea mai de aproape a Ungariei.

www.dacoromanica.ro

Până atunci șefii de comitat (supremii comiți) spre pertractarea afacerilor administrative ale comitatului au a forma comitete comitatense dintre apartinenții comitatului și a așeza magistratul comitatens.

Despre modul formărei comitetelor acestora de comitat, precum și despre numĕrul membrilor lor, unde trebue sĕ se respecteze conform dreptății *deosebitele staturi și elemente ale poporațiunei,* în fine în privința modului pertractărei afacerilor administrative și a modului așezărei magistratelor comitatense, cu respectarea deosebitelor împrejurări ale comitatelor, ai fără amênare a-'mi subșterne propuneri pentru o instrucțiune. care va avea a servi de normă a procederei până la alcătuirea unei legi definitive. *Viena,* 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

10. Iubite baron de *Vay!*

Pe când în adaosul la resoluțiunile mele emanate sub datul de astazi restatoresc *limba ungureasca ca limba de afaceri și oficiala a tuturor diregĕtoriilor politice și judiciare ale regatului meu Ungaria,* atât în serviciul intern cât și în raporturile de reciprocitate, ordonez totodată, ca comunelor, atât urbane cât și rurale, sĕ le stee libera *alegerea limbei* în care sĕ-'și poarte trebile, limba afacerilor *comunale, bisericești și școlare,* mai încolo, ca fiecăruia sĕ-'i rĕmână neoprit sau liber dreptul de *a sĕ servi în adunările de comitat, orășenești și comunale de ori care din limbile îndatinate în țeară și în ori-care din aceleași se-'și poatŭ așterne la diregĕtorii suplicele și petițiunile, ale caror resolvare va avea a se face în aceeași limbă.* În fine, că oficialii administrațiunii justițiale și politice au a compune ordinațiunile și mandatele de ori-ce specie. cari sĕ trimit nemijlocit la comune, *în limba care e limbă de afaceri comunale.*

Ce privește limba de învĕțamênt la universitatea din *Pesta,* mĕ aflu îndemnat a enunța în principiu, că starea posițiunei lucrului dinainte de a. 1848 are sĕ servească de punct de plecare. Fiind însĕ că interesele generale ale învĕțămêntului mai înalt pretind o esaminare pĕtrunzĕtoare și o deplină respectare, au a sĕ cere părerile cardinalului primate din Ungaria și ale corpului profesoral respectiv, și locotenența regească ungară are a-'mi da în privința definitivei deslegări a obiectului acestuia o propunere motivată. Până atunci însĕ are a face, ca prelegerile la universitatea pestană cu posibilă aplicare a principiului fixat de mine și cu toată înteținea sĕ se deschidă.

În ce privește limba învĕțăturei în gimnasii, locotenența mea ungurească are a asculta pe respectivii demnitari bisericești și diregĕ-

www.dacoromanica.ro

toriile politice, chiar pe corpurile profesorale ale institutelor acestora de învĕţamênt, asupra chestiunii, dacă, şi cari modificaţiuni în limba de învĕţământ sĕ arată necesarii şi de dorit, şi apoi are fără întârziere a-'mi aşterne propunerile pe calea cancelariei mele aulice ungare.

În fine îmi declar a mea determinare pe terenul acesta, precum pe tot felul altul, unde sĕ întimpĭnă interesele *deosebitelor limbi şi naţionalităţi,* că vreau prea resolut (auf das entschiedenste) ***a păşì atât în contra ori-cărei forţe, fie ea de ori-ce natură*** (wie immer geartet), *cât şi în contra ori-cărei apĕsări, precum şi provocări neautorisate, ori înpintenări şi înveninări a contrastelor naţionale sau limbistice. Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

11. Iubite baron de *Vay!*

Restaurând eu prin resoluţiunile mele de astăzi instituţiunile constituţionale ale regatului meu Ungaria, planul meu resolut, precum şi obligamintea mea de regent, este, a îngriji, ca transiţiunea aceasta la o înoită formare administrativă şi legislativă sĕ proceadă fără pedeca şi daună pentrù stabilitatea administraţiunei şi a administrării dreptăţii.

Conform cu aceasta, toate diregĕtoriile esistente, oficiile şi curţile judecatoreşti, au a-'şi continua activitatea lor până nu vor fi înlocuite prin nouĕ organe, şi fiecine are a da ascultare nerefusabila ordonanţelor, mandatelor, îndreptarelor sau sentinţelor judecatoreşti. Tot asemenea toate ordinaţiunile esistente şi anumit toate determinaţiunile juridice civile şi penale şi instituţiunile de ori-ce specie au sĕ sustee în putere deplină, şi au a sĕ manţinè cu deplină tărie, până-ce ordinaţiunile nu vor fi modificate prin ordinele mele, emise de atunci încoace, sau cari se vor emite, ear' determinaţiunile judecătoreşti civile şi criminale şi toate întocmirile nu vor fi schimbate pe calea consultărei dietale şi a învoirei.

Despre aceasta ai a încunoştiinţa toate diregĕtoriile regatului meu Ungaria pe calea locotenenţei mele ungureşti, asupra căreia zace cea mai strictă esecutare a mandatelor mele în privinţa aceasta. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.·

Din cuprinsul acestor numĕroase autografe preaînalte se vede la înţeles pentru cine era favorabilă situaţia şi cui putea se aducă foloase noua stare de lucruri. Maghiarilor. cari cu toate acestea nu erau mulţumiţi. Nu le plăcea, că concesiunile şi favorurile au venit dela Viena!

www.dacoromanica.ro

Petiţiunea sinodului din Sibiiu.

În zilele de 24, 25 şi 26 Octomvrie s'a întrunit în *Sibiiu* sinodul diecesan, convocat din partea episcopului Andreiu baron de *Şaguna,* pentru a-'şi spune parerea, ce atitudine este a se lua în congresul bisericesc din *Carloveţ,* a cărui convocare era pusa în vedere prin resoluţiunea împĕrătească, dată la petiţiunea patriarchului sêrbesc?

Desbaterile lungi decurse în acest sinod au dat drept resultat o *adresa,* trimisă sinodului metropolitan din *Carloveţ,* în care sĕ cerea, ca sinodul sĕ nu facă monarchului alte propuneri cu privire la regularea raporturilor hierarchice între Români şi Sêrbi, decât numai favorabile şi priincioase Românilor, şi o *petiţiune,* adresata monarchului, în care, înşirându-se de nou toate motivele şi toate drepturile istorice, sĕ pledează pentru independenţa bisericei române şi pentru îndreptăţirea de a-'şi croi biserica gr.-ort. română singura soartea sa, fară ascultarea parerii sinodului metropolitan din *Carloveţ.*

Tot acest sinod a trimis adresă de mulţumire senatorilor imperiali *Andreiu de Mocsonyi* şi baron de *Petrino,* pentru cooperarea lor la înaintarea petiţiunei cunoscute, în chestia despărţirei hierarchice de catră Sêrbi.

Dintre toate aceste acte, de importanţă mai mare este petiţiunea înaintată monarchului. E pusa pe puternice base *istorice* şi *canonice,* şi în traducerea românească sună astfel:

„Maiestatea Ta ces. reg. apostolica, prea înalţatul nostru domn şi împĕrat!

Dupa-ce M. Ta te-ai îndurat a declara preagraţios în 27 Sept. a. c. că nu eşti neaplicat înfiinţărei unei metropolii române de religiunea ortodoxa rĕsăriteana, ear' ministerul de culte al M. Tale dete voea preasfinţitului nostru episcop *Andreiu,* ca sĕ poata asculta parerea

www.dacoromanica.ro

și dorințele diecesei noastre în privința acelor propuneri, cari pe calea sinodului carlovețian au a să așterne M. Tale, pentru regularea referințelor hierarchice române și sêrbe: sinodul acesta s'a adunat în numele sf. Treimi, și după o serioasă și matură prejudecare a obiectului metropoliei române, să simte îndatorat a aduce M. Tale omagiul seu din adâncul inimei pentru acea preagrațioasă asigurare, că *M. Ta nu ești neaplicat înființarei unei metropolii române,* și totodată a să ruga preaumilit, că M. Ta să te înduri a ne crede preagrațios, că națiunea română va ști prețui aceasta grație împĕrătească, și va rĕmânea pentru toți timpii cu acea sinceră și fiască alipire și credință catra tronul M. Tale, pe care și până acuma cu mii de fapte a dovedit-o.

Noi mărturisim înaintea lumei întregi creștine, că M. Voastră sûnteți acel uns al Domnului, care luminat de duchul sfânt și de dreptatea cerească n'a putut lăsa în obezile timpilor întunecați o parte a bisericei lui Christos, care a rupt și a nimicit obezile sclăviei la care era ea osândită pe nedreptate prin o putere sîlnică, și care s'a îndurat a declara preagrațios, că nu este neaplicat înființărei hierarchiei acelei mult cercate biserici.

M. Ta! Sinodul acesta și prin el toți Românii ortodocși din monarchie să declara preaumilit înaintea tronului împĕrătesc, că ei nu vreau să întroducă în biserica lor nici o noutate când doresc să 'și aibă hierarchia lor legală, națională bisericească, ci vreau numai să restaureze acea hierarchie sau metropolie a lor, pe care au avut-o pâna la anul 1700. dar' li-s'a oprit în urma sistemei leopoldine și iosefine, și s'a subordonat hierarchiei sêrbești, prin ordinațiunile mai înalte din 30 Septemvrie și 9 Octomvrie 1783, în contra positivelor canoane ale bisericei ortodoxe rĕsăritene. Și astfel Românii ortodocși din Austria, prin restaurarea hierarchiei lor vreau să dovedească o ascultare fiiască către canoanele și instituțiunile positive ale religiunei lor, și vreau să rĕmână credincioși religiunei străbunilor lor.

Este știut îndeobște, că Românii sûnt cei mai vechi locuitori în acelea părți ale Austriei unde ei și astăzi locuesc, și că celelalte popoare, cu cari trăesc astăzi împreună, *mai târziu* au venit în acelea locuri. Este știut îndeobște și aceea, că Românii mai nainte de popoarele slavice au primit religiunea lui Christos, prin urmare este afară de toata îndoiala, că ei au avut și hierarchia lor normală, în înțelesul instituțiunilor bisericei lor.

Și așa zice sinodul acest preaumilit subscris, că Românii din Austria vreau numai să-'și restaureze hierarchia lor cea veche și

www.dacoromanica.ro

legiuită, şi adecă acea metropolie a lor, dela care principii ardeleni unguri *Bolusudes* şi *Giula,* şi fiica acestuia *Şarolta,* apoi mama sf. Stefan, a I-lui rege al Ungariei, au învĕţat a cunoaşte şi a îmbraţoşa biserica creştină a lui Christos în veacul al X-lea. Care a avut episcopi pentru creştinii români în Cumania, şi pe acestĭ episcopi Gregoriu IX., papa dela Roma, 'i-a pârât înaintea lui *Bela* regele Ungariei. Care posede hârtia lui *Antoniu* patriarchul constantinopolitan din 13 August 1391, prin care episcopul Muncaciului sĕ subordonează archiepiscopului Ardealului. Care a dat lui Mathia, regelui Ungariei, rugare pentru scutirea preoţimei din Maramurĕş de zecimă şi de alte dari, precum sĕ vede din I. art. din anul 1497. Care trimitea la esarchul patriarchal din Bucureşti spre sfinţire pe metropoliţii sei, când acestia sĕ alegeau dintre ieromonachi. Pe care principii ardeleni unguri începura a o gonì, de aceea legaţii ardeleni din Constantinopol *Ladislau Csácki* şi *Christofor Pasco* scriserĕ principelui *Constantin Brancoveanu* în 21 August 1681, că religiunea ortodoxă rĕsăriteană după obiceiul cel de mai nainte sĕ aibă *esercitiu liber,* ear' metropolitul *Sava,* care era arestat prin guvernul tiranic al lui *Apafi,* sĕ se repună în scaunul seu, cu redobândirea onoarei de mai nainte. Care a avut în scaunul de metropolit pe *Varlaam* la anul 1688, când adecă Ardealul devenise sub coroana Austriei, şi după acesta pe *Teofil,* dela anul 1693 1697, şi mai pe urma pe *Atanasiu,* dela anul 1697 până la 1700. Care a avut norocire a capĕta în dar dela *Ioan Constantin Basaraba,* principele domnitor al ţerei româneşti, moşia *Marişenilor,* în judeţul Argeşului în România. Care a avut episcopiile dela *Vadu,* pentru Românii din partea nordică a Ardealului, dela *Oradea-mare* pentru cei din Ungaria, şi dela *Silvaşiu* pentru cei din *Haţeg* şi *Banat.* Care a fost motivul adunărei naţiunei române la *Lugoj* în Banat la a. 1848, şi mai pe urmă care a fost substratul petiţiunei sinoadelor eparchiale din *Ardeal* şi *Arad,* la anul 1850.

Acestea sûnt unele din datele cele multe, cari arată esistenţa cea mai veche a metropoliei române în statele austriace, pe care Românii de religiunea ortodoxă rĕsăriteană vreau sĕ o restaureze.

Acum ne luăm îndrăsnire preaumilit a aplica la canoanele şi instituţiunile bisericeşti cererea noastră, şi adeca:

a) Canonul 34 apost. rînduieşte, ca episcopii unei naţiuni sĕ ştie pe mai marele lor;

b) Can. 6 al sinod. ecum. I. legiueşte, ca obiceiurile cele din început şi aşezate de S. S. părinţi sĕ se ţină;

www.dacoromanica.ro

c) Can. 2 al sinod. ecum. II. prescrie, ca episcopii sè nu bântuiască bisericile cele peste hotarele lor;

d) Can. 8 al sinodului ecumenic III. demandă, ca drepturile cele-ce sĕ cuvin episcopilor din vechime, sĕ se pazească nevatĕmate.

Aceste împrejurari canonice, dela strabunii nostri erezite, şi în memorialul acì alaturat din destul lamurite şi pentru noi sfinte, căci numai prin ele ne putem câştiga liniştea şi mântuirea sufletească, din care causă am şi purtat cu rabdare creştinească jugul goanelor de 160 de ani ce veniseră asupra-ne, pentru religiunea noastră, sûnt acele motive mari, cari ne făcură îndrasneţi a ne ruga de doisprezece ani, ca M. Voastră se vĕ îndurați preagrațios a ne concede, sĕ ne constituim bisericeşte în modul cel vechiu ce 'l-a avut naţiunea noastră româna în provinciile austriace.

Soborul acesta este silit a aduce la prea înalta cunoştinţă a Maiestaţii Voastre temerea sa, ca nu cumva hierarchia sêrbească sĕ ne stee în cale şi se nisuească a împedeca ajungerea cererei noastre, cerênd asistența stapânirei politice într'un obiect curat bisericesc, şi spre acest sfirşit sĕ-'i servească de basa acel pasagiu din preaînalta resoluțiune din 27 Sept. a. c. unde se zice că „deslegarea legămêntului hierarchic de pâna acum, enunțat prin hotărîrile prea înalte din 30 Sept. şi 9 Oct. 1783, s'ar putè realisa numai pe basa opiniunei unui sinod regular". Temerea aceasta cu atât mai puțin o putem trece cu tacerea, cu cât ministrul de culte zice în hârtia sa din 30 Sept. a. c. ca prea sfințitul nostru episcop sĕ se înțeleagă cu prea sfinția sa dl episcop al Bucovinei în privința propunerilor pe cari sinodul carlovețan are de-ale aşterne Maíestăţii Voastre pentru regularea referinţelor hierarchice. Indigitaţiunea aceasta ministerială nu lasa a ne îndoì, ca acelaşi minister nu ar fi aplecat a lucru într'acolo, ca Românii din Banat şi Ungaria se rĕmână rupți de catră metropolia româna. Aceasta ar aduce cu sine, nu numai vatĕmarea canoanelor, ci şi a convingerii religioase a acelor Români, pentru-că naţiunea româna din Banat încă la adunarea sa din Lugoj, în an. 1848, când naţiunea sêrba 'i-a adresat în 5 Maiu 1848 încredinţarea frațească, cu subscrierea noului patriarch național, ca nu voeşte se aiba nimica, nici cât e un fir de pĕr, mai mult decât naţiunea româna, ci voeşte, se fie Românii fraţii Sêrbilor, — ear' Ungurenii în soborul lor eparchial din Arad, în an. 1850, sĕrbătoreşte s'au declarat pentru metropolia lor canonică şi naţională.

www.dacoromanica.ro

Noi, pertractând în adunarea noastra și aceasta împrejurare, am alergat la isvorul instituțiunilor religiunei noastre și acolo am aflat, că în biserica noastră încă dela început s'a oprit archiereilor a învĕța altmintrelea de cum rînduesc prescrierile sfinților părinți. Aceasta am aflat noi între altele în can. 19 al sinod. ecum. VI. care sună așa: „Proestosilor bisericilor se cuvine a învĕța pe toți clericii și poporul cuvintele bunei cinstiri din dumnezeeasca scriptură, culegênd înțelesurile adevĕrului și judecațile. Și sĕ nu calce hotarele cele acum puse, sau tradițiunea cea dela purtatorii de Dumnezeu părinți, ci și cuvênt în scris de s'ar pornì, nu altfel pe acesta sĕ-'l tălmăcească, decât așa, precum au așezat luminătorii bisericei și învĕțătorii prin cărțile lor. Și mai mult întru acestea se sporească decât sĕ alcatuiască cuvinte ale lor, ca nu poate cândva, nefiind îndestulați la aceasta, se cada din cuviință. Căci prin învĕțătura prezișilor pariuți, popoarele învĕțându-se de celea alese și bune, și ferindu-se de cele nefolositoarea și vrednice de lapĕdat, viața își vor îndrepta spre mai bine, și nu se vor vêna de patima necunoștinței. ci luând aminte la învĕțătura pe sine se vor ascuți spre a nu pătimì rĕu și de frica muncilor celor-ce se gatesc își vor lucra mântuirea".

Soborul preaumilit este silit a declara, că archiereii sêrbi lucrând spre împedecarea hierarchiei române pentru toți Românii din Austria, vatĕmă mai sus citatele canoane, precum și acest acum pomenit canon, pentru-că atunci nu ar tracta ei obiectul legăturei referințelor hierarchice pentru Români și Sêrbi după dumnezeeasca scriptură, nici ar culege dintr'însa înțelesurile și judecățile, ci ar căuta a susținè cu asistența puterii politice jurisdicțiunea lor bisericească asupra Românilor.

Soborul acesta își ia umilita îndrăsnire a descoperì M. Voastre și a doua temere ce-'i pricinuește hârtía ministeriala din 30 Sept. a. c. care poartă icoana unei mĕsuri despre biserica lui Christos din partea acelui dicaster din vremile sistemei leopoldine și iosefine, care a fost asupritoare, nu numai pentru biserica noastră, ci și pentru toate bisericile creștine de sub împĕrăția austriacă, pentru-că precum aceasta ne-a lipsit pe noi de hierarchia noastră, așa hârtía ministeriala susлăudată, dacă bine o am priceput, vrea sĕ recunoască numai unei părți a națiunei române metropolia cea legiuită, ear' pe cealaltă parte a acelecași națiuni sĕ o rupă dela matca ei, și sĕ o subordoneze metropoliei sêrbești, care nu e numai pentru Românii din Austria și Bucovina,

www.dacoromanica.ro

ci și pentru ceĭ din Ungaria și Banat o jurisdicțiune străină, precum am dovedit-o din destul cu cele mai sus zise. Prin urmare indigitațiunea emisului acestuia ministerial în privința aceasta este anticanonică. și așa ne rugam, să nu să iee în nici o considerațiune.

Soborul acesta nu poate tainui înaintea M. Voastre nici aceea, că Românii ortodoxi din Ungaria și Banat, vezêndu-se rupți dela metropolia lor și lipsiți de episcopii lor naționali, vor putea deveni prea firește în acea amărăciune în care au devenit coreligionarii nostri din Herțogovina, Bosnia și Bulgaria prin aceea, că din Constantinopol li se trimit archierei greci, fiindcă prin astfel de mĕsuri hierarchice să vatĕma așezĕmintele cardinale bisericești, și ei de nenumĕrate-ori s'au rugat pentru archierei din națiunea lor, dar' n'au fost mângaiați în așteptarea aceasta. Așa ei acum să opun, și nu vreau să recunoască pe episcopii și metropoliții greci de ai lor archierei legali, și opresc preoții în a pomeni numele archiereilor acelora greci în biserici, cari nu să pot socoti ca niște archierei legali, ci octroați. Despre acest adevĕr este plina jurnalistica europeană.

Deci soborul acesta, cu privire la canoanele citate și cu privire la dreptățile cele vechi ale metropoliei noastre române, precum și cu privire la preaînalta diplomă împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, data spre regularea relațiunilor interne legale ale monarchiei, în care s'a întarit egalitatea supușilor M. Voastre înaintea legii, și libera eserciare a religiunei, garantată tuturor sudiților împĕrătești, depune la tronul M. Voastre dorințele și cererea sa preaumilită, în privința regularii referințelor hierarchice române și sêrbe într'aceea, că M. Voastră să vĕ îndurați a concede preagrațios, ca națiunea romăna de legea rĕsăriteană din monarchia austriacă să se poată reorganisa în spiritul așezĕmintelor religiunei sale, întocmai ca și națiunea sêrbă, și spre acest sfîrșit să poată ține adunare bisericească prin representanți aleși din Banat, Ardeal și Ungaria, înțelegêndu-se și cu eparchia Bucovinei, ca așa adunați să se sfătuiască despre defigerea scaunelor episcopești, potrivit împrejurărilor de față, ca să-'și aleaga pe metropolitul și pe episcopi, și să le aștearnă M. Voastre, spre întărirea preaînalta, ca așa apoi acestea două metropolii coordinate, ca niște surori bune, să funcționeze spre binele vremelnic și vecinic al creștinilor lor.

Națiunea română trăește astăzi în mângăierea, că 'i-a venit și ei timpul, ca pentru credința sa cea înfocată și nepătată, ce cu atâtea jertfe, cu tot prilejul, și cu deosebire în acești 12 ani a dovedit, să-'și

www.dacoromanica.ro

iee partea meritată, și crede că M. Voastră nu o veți lăsa nici bisericește în starea abnormă și nĕcăjită, care ar purta icoana goanei și a despreţuirei, ci prea grațios veți împlini cererea aceasta dreaptă a ei, ca așa sĕ înceteze tânguirile și plânsorile cele de multe zecimi de ani așternute tronului împĕrătesc, cari numai în parte s'au încuviințat prin aceea, că s'a demandat sinodului carloveţian. ca pentru eparchia Aradului numai pe un Român, ear' pentru eparchiile Vêrșeţului și a Timișoarei astfel de indivizi se aleagă, cari știu și românește.

Maiestatea Voastră! Ne rugăm prea umilit, că precum legămêntul hierarchic de până acum ni-'l-a impus nouă Românilor din Ardeal și Bucovina împĕratul Iosif II., în a. 1783, cu vătĕmarea cea mai mare a așezĕmintelor bisericești, ear' Românii ortodoxi din Banat și Ungaria nici-când nu s'au subordonat hierarchiei sêrbe prin vre-o ordinațiune politică, așa acum Maiestatea Ta sĕ te înduri a nu condiționa împlinirea cererei noastre celei drepte dela opiniunea unui sinod iregular și anticanonic față cu biserica ortodoxă româna, ci deadreptul cu aceeași deplină putere împĕrătească sĕ te înduri a ne elibera de acel legămênt anti-bisericesc și a reîntoarce în chipul acesta ordinea legala bisericească, pacea și odichna sufletească a creștinilor români rĕsăriteni din monarchie, cari deapururea au fost și sûnt credincioși supuși ai Măiestăţii Tale, și cari singuri sûnt chemați prin noi, cei-ce sûntem representanții lor, prin acest sobor, ear' nu soborul din Carloveț, se realiseze deslegarea legămêntului hierarchic octroat prin ordinațiunile politice din 30 Sept. și 9 Oct. 1783, spre vătĕmarea instituțiunilor celor sfinte ale religiunei noastre.

În speranța cătră Dumnezeu și Maiestatea Voastră, că prea înalt același vĕ veți îndura prea grațios a încuviința cererea aceasta dreaptă a mult nĕcăjitei națiuni române, cu atât mai mult, căci ea este basată pe canoanele bisericei. precum Maiestatea Voastră ați demandat, — rĕmâne acest sobor pentru totdeauna cu cea mai profundă credință și evlavie, aí Maiestăţii Voastre, din soborul diecesan ortodox rĕsăritean ținut în Sibiiu în 24, 25 și 26 Oct. 1860. Cei mai credincioși sudiți (urmează subscrierile).“ —

www.dacoromanica.ro

Conferența națională din Timișoara.

Chestiunea reîncorporării Banatului timișan și a Voevodinei sârbești la Ungaria preocupa mult popoarele din provinciile acestea, deosebi însĕ pe Români, cari știeau ce-'i așteaptă dacă perd autonomia țĕrii în care ei formează maĵoritatea covârșitoare.

Impresiunile pe cari le-a adus dela Viena senatorul imperial *Andreiu de Mocsonyi* erau acelea, că pe lângă toate temeiniciile cuprinse în memorandul înaintat coroanei din partea sa, — reîncorporarea *sĕ va face.* Sĕ impunea deci, cu necesitate constingentă, consultarea obștei române din Banat, pentru-ca înțelepții națiunii române din aceste părți împreună sĕ chibzuească ce ar fi de făcut, ca primejdia amenințătoare sĕ fie delăturată.

În scopul acesta, senatorul imperial *Andreiu de Mocsonyi* a convocat o conferență politică națională la Timișoara, care s'a ținut în 18 și 19 Noemvrie n. 1860, în casele lui *Mocsonyi.*

La învitarea făcută au rĕspuns cu mare prevenire toți bărbații nostri de valoare, toți fruntașii români de pe acelea vremuri, pentru că cine numai a putut dintre cei chemați a luat parte la conferență. Sĕ presentase și episcopul gr.-cat. român al Lugojului, *Alexandru Dobra,* care a fost rugat sĕ primească conducerea conferenței, în calitate de president al ei.

Conferența a durat două zile. În ziua primă (18 Noemvrie) s'a rostit o frumoasă și acomodată vorbire de deschidere din partea episcopului *Dobra,* presidentul adunării, care a propus, ca adunarea înainte de toate sĕ-'și esprime cea mai adânc simțită mulțumire față de M. Sa Monarchul, care în îngrijirea sa cea părintească, ținĕnd cont de drepturile Românilor, a trimis un comisar special în persoana contelui *Mensdorff-Pouilly,* pentru-ca sĕ asculte și sĕ adune durerile și dorințele Românilor din părțile acestea.

www.dacoromanica.ro

Întreaga adunare a erupt în sgomotoase şi ne mai sfîrşite *trăeasca înălţatul nostru împerat* , drept răspuns la propunerea făcută.

S'a deschis apoi discuţia şi s'a dat voe liberă fiecăruia să-'şi spună parerea asupra situaţiunii politice din ţeară.

Au luat pe rînd cuvêntul mai mulţi fruntaşi, ascultaţi toţi cu mare atenţiune din partea senatorului imperial *Andreiu de Mocsonyi,* care în şedinţa aceasta nu a vorbit nimica, pentru a nu preocupa libera desvoltare a părerilor, dela care depindea formarea opiniunii generale şi precisarea concluselor ce erau de luat.

În şedinţa a doua (19 Noemvrie) discuţia a fost continuată, şi de astă-dată, mai la urmă, a luat cuvêntul şi *Mocsonyi,* rectificând mai multe păreri greşite, cari au fost esprimate în adunare, şi continuând apoi cam astfel:

„Domnilor! Faptele mele şi ale familiei mele, totdeauna, dar' mai vîrtos în decurs de 12 ani, au demonstrat din ajuns tendinţele mele. Afară de aceasta, d-voastre vă sûnt bine cunoscute nisuinţele mele din senatul imperial pentru îmbunătăţirea stării Românilor.

Despre aceasta dovedeşte şi broşura întitulată: »*Causa limbilor şi a naţionalităţilor in Austria* care e espresiunea sentimentelor şi a convingerilor mele, precum şi *Memorandul* subşternut din partea mea M. Sale preaînaltului nostru împărat.

Aflaţi domnilor, că eu şi sub inteţitoarele împrejurări de astăzi am rămas credincios convingerii mele; şi adresele de mulţumire, mie adresate, nu numai din dulcea noastră patrie, ci şi din Bucovina, Ardeal şi părţile Ungariei, întăresc din destul, că aceasta e şi voia publică şi generală a naţiunii mele (aplause).

Nu pot încunjura a nu descoperi aici, că locuitorii români din Ungaria au venit la mine în deputaţiune şi m'au rugat a-'i mântui de apăsarea maghiară.

Domnilor! Posiţia noastră, a Românilor, este astăzi foarte serioasă. De aceea, să nu ne facem ilusiuni că vom fi numai decât fericiţi, pentru-că în misiunea noastră către acest scop naţional nu sûntem în stare să vă conducem pe drumuri presarate cu rose; ci din contră, să-'şi însemne tot natul, că drumurile vor fi ghimpoase, şi că vom avè multe şi grele suferinţe, multe năcazuri. Drept aceea, cel-ce vrea să fie fericit numai decât, să nu-'mi urmeze mie, ci desfacă-se de către mine şi de către scopul acesta.

www.dacoromanica.ro

Dar' din parte-'mi vĕ descoper domnilor şi vĕ mărturisesc de nou, că voiu rĕmânè totdeauna ca o stâncă de peatră în mijlocul mării, pe lânga scopul mie propus, şi voiu nisuì spre dînsul, măcar sĕ devin prin aceasta şi nenorocos, măcar cât de mari sĕ fie suferinţele mele şi măcar sĕ ajung pentru fericirea mult iubitei mele naţiuni sĕ manânc pâne uscată. ba tocmai şi de scoarţă de lemn".

Aplause nesfîrşite au subliniat cuvintele din urmă ale iubitului conducĕtor naţional bănăţean, ear' mai mulţi dintre cei de faţă grăbiră a declara, în frunte cu episcopul *Dobra,* că senatorul imperial, *Andreiu de Mocsonyi,* tot ce a facut pâna acuma în causa naţională a poporului român a făcut din inimă curată românească şi din zel pentru binele naţiunei. Drept aceea, adunarea îi mulţumeşte pentru serviciile bune aduse naţiunii, asigurându-'l, că în mâni mai demne causa naţiunii române n'a putut sĕ fie depusă, şi rugându-'l, sĕ binevoească a conduce şi mai departe poporul român din părţile bănăţene şi a apĕra şi mai departe causa şi interesele Românilor, cu cunoscuta sa pricepere şi energie.

Terminată fiind consultarea, şi lămurită fiind situaţia, adunarea îşi formulează pretensiunile şi dorinţele în următoarele puncte:

1. Cere *autonomie,* adecă punerea în posiţie de neatârnare faţă de Ungaria, atât cu privire la Banatul timişan cât şi cu privire la Voevodina sêrbească.

2. Banatul timişan sĕ formeze teritor român, încât e cu putinţă cu subordonarea tuturor Românilor din Banat, ear' teritorul acesta, pentru a 'i-se pregna caracterul naţional, sĕ poarte numirea de »*Capitanat român*«.

3. Sĕ se garanteze vieaţă naţională pe seama poporului român din căpitanat, prin concederea şi crearea de instituţiuni naţionale, corĕspunzĕtoare poporului şi întemeiate pe vieaţa poporului.

4. Şeful politic al căpitanatului român sĕ poarte numele de »*Capitan român* , şi sĕ fie Român de naştere.

5. Limba româna sĕ fie limba oficială în administraţiunea politică şi juridica pe întregul teritor al capitanatului român.

6. Garantarea alegerii libere pe seama poporului, atât pentru căpitanul român, care va avea sĕ fie întărit din partea M. Sale, cât şi pentru toţi ceialalţi funcţionari publici, cari vor fi aleşi din câte trei candidaţi propuşi din partea căpitanului.

Toate punctele au fost votate cu mare însufleţire din partea întregei adunări, cu escepţiunea unei fracţiuni neînsemnate, care era

www.dacoromanica.ro

pentru reîncorporarea Banatului la Ungaria, dar' în mod *condiţionat,* garantându-se vieaţă şi desvoltare naţională pe seama poporului român.

Sĕ aduc mulţumiri presidentului pentru buna conducere, ear' episcopul *Dobra,* ca president, mulţumeşte celor-ce s'au presentat la adunare, şi declară adunarea de încheiată, rĕmânênd ca la consultările ce le vor avea fruntaşii români cu noul comisar împĕratesc, sĕ fie apĕrate conclusele votate din partea adunării, ear' pentru o reîncorporare a Banatului la Ungaria sĕ nu se dee la nici un cas consentimentul Românilor.

www.dacoromanica.ro

Conferenţe confidenţiale.

Noua stare de lucruri creată în ţeară prin diploma din 20 Oct. a pus în mişcare cercurile politice româneşti de pretutindenea. În toate centrele româneşti sĕ ţineau sfaturi dese şi desbateri animate, pentru a sĕ afla calea cea mai potrivită de a scoate din noua situaţie politică şi pe seama poporului român, până acì desmoştenit, favoruri bune şi fericitoare.

Încă pe vremea când sinodul diecesan era întrunit în Sibiiu, în zilele de 24, 25 şi 26 Octomvrie, episcopul Andreiu baron de *Şaguna* a întrunit la sine pe oamenii politici ai neamului românesc, cu cari s'a consultat împreună asupra mĕsurilor ce sûnt de luat, ca noua organisare a ţĕrii sĕ nu găsească poporul român nepregătit.

În întrunirea aceasta confidenţială s'a ajuns la înţelegerea, că între împrejurările date *convocarea unui congres politic naţional* e de o estremă necesitate şi urgenţă. şi tot acì au fost cetite şi două proiecte de *program naţional,* — dintre cari unul a fost presentat conferenţei din partea *Sibienilor,* celalalt din partea fruntaşilor români din *Orăştie.*

Dusă vestea, nu numai despre ţinerea conferenţei confidenţiale dela Sibiiu, ci şi despre cele două proiecte de program naţional, la Braşov, din partea celor-ce luaseră parte la consultările ţinute în Sibiiu, s'a aflat cu cale din partea Românilor braşoveni sĕ ţină şì ei o conferenţă mai restrînsă, pentru a se consulta asupra celor-ce sĕ întêmplă în ţeară şi asupra celor-ce au sĕ mai urmeze.

Conferenţa s'a ţinut în 6/18 Noemvrie, luând parte la ea, nu numai Românii din Braşov, ci şi inteligenţa română din jurul mai apropiat.

Îndemn la ţinerea întrunirii din Braşov a dat şi împrejurarea, că Saşii de acolo asemenea ţinuseră cu câteva zile mai nainte o adunare, în care senatorul imperial *Maager* a făcut o amĕnunţită

www.dacoromanica.ro

dare de seamă despre activitatea desvoltată din a sa parte în senatul imperial înmulțit, și în care s'au luat concluse foarte însemnate cu privire la dorințele și pretensiunile Sașilor.

Tot pe atunci se răspândise faima și despre ținerea unei mari adunări la Cluj, din partea Maghiarilor și a Secuilor, și astfel au socotit Brașovenii, că nu e bine să rămână numai Românii nepăsători, neconsultați și neînțeleși, cu privire la dorințele, durerile și pretensiunile lor.

A mai contribuit la ținerea conferenței din Brașov și împrejurarea, că Românii brașoveni nu erau mulțumiți nici cu unul din cele două proiecte de program național. pentru-că, cu toate-că conțineau prețios material, bun de discutat, și erau adumbrite de cel mai nobil spirit național și patriotic: „nu sûnt destul de clare și nu sûnt uniforme în ce privește principiul representării politice, fiindcă unul să mulțumește cu numĕrul egal de deputați și cu votul curial față de celelalte două națiuni din țeară, ear' celalalt nu voește să știe de votul curial, ci estinde votul asupra tuturor națiunilor din țeară, punându-le să aleagă la un loc". Așa ziceau Brașovenii.

Mai erau apoi compuse proiectele acestea într'un spirit prea pesimist, — după părerea celor din Brașov, — ca și cum cele mai multe dintre dorințele Românilor ar fi asigurate.

Românii din Brașov, din contră, să temeau, că națiunea română va fi de nou aruncată în starea de înainte de 1849, dacă diploma din 20 Octomvrie și autografele împĕrătești, emanate în aceeași zi, vor fi esplicate și esecutate în sensul cum le iau Maghiarii.

Parerea Brașovenilor era deci, că Românii numai atunci vor putè să fie liniștiți cu privire la viitorul lor, dacă națiunile conlocuitoare vor pune *juramênt* formal și solemn, că recunosc necondițional egalitatea de drept și de limbă pe seama națiunii române; ear' până atunci Românii să nu înceteze a cere cu toată energia împlinirea dorințelor și a pretensiunilor aduse la cunoștința coroanei prin numĕroasele petițiuni din trecut.

Brașovenii 'și-au formulat deci un proiect special de program național, în care dorințele și cererile Românilor erau astfel înșirate:

„Națiunea română din Transilvania mulțumește M. Sale ces. reg. apostolice, pentru-că prin preaînaltul autograf din 20 Oct. a binevoit a sancționa de nou autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Mai departe, cunoscêndu-se din cuprinsul preaînaltei diplome împĕrătești dela 20 Octomvrie, că starea politică a Transilvaniei s'a

www.dacoromanica.ro

readus la cea de mai nainte de anul 1848, ear' din autograful adresat ministrului conte de *Rechberg* aflându-se, că totuşi acea stare, cu ocasiunea nouei întocmiri, va trebui să sufere schimbări şi prefaceri afund pătrunzătoare, naţiunea română îngrijată de sine însaşi, şi firma în credinţa, că cererile ei vor afla bună primire la prea-înaltul tron:

1. Reînoeşte jurământul seu naţional depus în faţa ceriului şi a omenimei la 3/15 Maiu 1848.

2. Naţiunea română proclamă de nou libertatea şi independenţa sa naţională, adecă: Românii scutură jugul constituţiunilor vechi din Transilvania, cari au servit spre nimicirea naţionalităţii şi a libertăţii poporului. Prin urmare:

3. Naţiunea română nu primeşte aşa numitele constituţiuni aprobate şi compilate, şi cu atât mai puţin tripartitul lui Verböczi, şi nici statutele Saşilor; ear'

4. Fiindcă o ţeară şi o naţiune nu poate fi pe nici un moment fără legi positive, naţiunea română recunoaşte în mod provisoriu, până la o revisiune constituţională, *condica civilă şi condica penală austriacă,* cu acel adaos însă, ca pe lângă acelea să se introducă îndată procedura publică şi verbală, cum şi tribunalele cu juraţi.

5. Naţiunea română cere garantarea libertăţii personale.

6. Cere libertate de tipar, *fără cauţiune,* mărginită numai prin legea penala.

7. Drept de însoţiri sau de reuniuni şi de liberă întrunire.

8. Adunare sau *dietă generală constituanta,* compusă din deputaţii tuturor celor trei naţionalităţi, adecă: din ai Românilor, Ungaro-săcuilor şi ai Saşilor.

9. Deputaţii dietei se vor alege de către fiecare naţiune, în puterea unei legi electorale, ale cărei temelii vor fi: vieaţă nepătată, etate majorenă, proprietate de patru fălci pământ, ori altă avere nemişcătoare, în valoare de patrusute fl. v. austr. în comunităţi mai mari decât cu 4000 suflete, ori de 200 fl. în comunităţi mai mici decât cu patru mii suflete, sau censul de contribuţiune până la 5 fl.

Amploiaţii publici, advocaţii, profesorii, doctorii dela ori-care facultate, artiştii şi învăţătorii şcoalelor comunale, se vor bucura de dreptul alegerei, fără a li-se cere vre-un cens sau altă proprietate, afara de ştiinţele lor.

Ales poate fi ori-ce individ pământean, fiu al respectivei naţiuni, care se bucură de încrederea publica şi are etatea de ani treizeci.

www.dacoromanica.ro

La fiecare 20 mii de suflete să va alege câte un deputat dietal. Spre acest scop alegătorii vor trimite din fiecare comună mai mică decât de o mie de suflete câte *unul,* ear' din comunele mai numeroase, tot dela 500 suflete câte *un* delegat alegător la respectiva pretură, nnde acestia vor alege pe deputatul dietal.

Această lege electorală va fi provisorie, adecă numai pentru alegerea la dieta constituantă, căci constituanta e destinată a elabora o lege electorală definitivă pentru camera legislativă.

10. Împărţirea de acum a Transilvaniei se va păstra numai până la deschiderea dietei.

12. Naţiunea română, pătrunsă de adevĕrul, că numai o administraţiune şi legislaţiune cât se poate de *naţionala* poate fi pentru ca fericitoare, voeşte şi pretinde, după esemplul părinţilor ei, ca în toate ţinuturile, pe unde locuitorii sûnt toţi sau mai toţi Români, funcţionarii înca să se aleagă şi denumească dintre Români, ear' în ţinuturile amestecate să se observe proporţiunea dreaptă în toată privinţa, luată după numĕrul sufletelor fiecăreia dintre cele trei naţionalităţi, română, maghiară şi săsească. O minoritate însĕ mai jos de 20 procente a numĕrului sufletelor în comunele şi ţinuturile amestecate nu va avea dreptul să pretindă instituirea de amploiaţi naţionali, ci persoanele cari ar voí să îmbrace posturi în asemenea comune sau ţinuturi, avênd de altmintrelea calităţile cerute, vor trece în numĕrul amploiaţilor naţionalităţii mai numeroase.

13. Limbile parlamentare sau de legislaţiune vor fi în Transilvania de acum înainte două: *româna* şi *ungureasca,* ear' limba germană va fi recunoscută numai în municipiile săseşti, ca şi mai nainte.

14. Guvernul provincial înca va fi dator să folosească două limbi dicasteriale, pe cea română şi ungurească.

15. În comune, preture şi prefecture, va predomnì limba sau limbile pe cari le vor accepta representanţii legali ai acelorași, de bună voea lor.

16. Naţiunea română voeşte inamovibilitatea funcţionarilor în ramura judecătorească, afară numai de casuri disciplinare şi criminale, şi de totală incapabilitate.

17. Diregătorii politici să se aleagă pe câte 5 ani, şi să poata fi reales fiecare după purtările sale.

18. Diregătorii cu purtări patriotice şi folositoare naţiunii să fie asiguraţi de pensiune la timp de bĕtrâneţe şi neputinţă.

www.dacoromanica.ro

19. Oficiile aşa numite cardinale din Transilvania să se împartă după naţionalităţi, atât la guvern, la cancelaria curţii, la tesaurariat, cât şi la înalta curte apelativă.

20. Românii să fie representaţi în senatul imperial în proporţiunea numĕrului lor.

21. Autonomia bisericească a Românilor de ambele confesiuni, zguduită din temelii şi aproape de agonie, să nu mai fie împedecată sub nici un fel de pretext în desvoltarea ei.

22. M. Sa ces. reg. apostolica să fie rugată a dona din fiscalitaţi câte un domeniu pentru fiecare diecesă română spre a-'şi putè crea un venit asigurător de spesele cele mai neapĕrate ale seminariilor şi şcoalelor centrale diecesane.

23. Tribunalele urbariale, în cari poporul asuprit în cea mai mare parte a ţĕrii 'şi-a perdut încrederea, să fie supuse celei mai mari controle.

24. Pentru-ca naţiunea română să fie pusă în starea de a-'şi putè espune şi mai lamurit voinţele şi dorinţele sale, cere deschiderea cât mai curênd a unui *congres naţional general,* la care să meargă deputaţi tot dela o miie de suflete unul.

Pentru locul ţinerii de congres Românii de ştiinţă să-'şi descopere voinţa lor în scurt timp prin jurnalele naţionale.

25. Până la deschiderea congresului şi chiar până la înfiinţarea dietei constituante, naţiunea română mai cere, că ori-unde să afla ca formând comună politica, — ea să dee pe juraţii comunei, pe representanţii bisericeşti, şi când să cere, câte o comisiune consultătoare asupra trebilor patriei şi ale naţiunii.

26. Cu privire la năpăstuirile de cari au suferit Românii locuitori pe pamêntul regesc, ei îşi păstrează dreptul de a pretinde ridicarea lor, în înţelesul rugăminţii dietale dela 1842, aşternuta de cătră cei doi episcopi.

Acesta era proectul de program pentru luptele viitoare ale poporului român din Ardeal, compus din partea Braşovenilor, care, natural, ca numai în *mijloace* să deosebea de celelalte două despre cari a fost vorba mai sus, pentru-că *scopul,* împreună cu punctul de mânecare, era acelaşi, după-cum să vede din textul celoralalte două proiecte, care era următorul:

Proiectul compus la *Sibiiu* suna astfel:

1. Alegerea deputaţilor pentru dietă să va face după cheia de trei naţiuni, şi anume, cu numĕr egal de deputaţi.

www.dacoromanica.ro

2. Contingentul de deputați pentru fiecare națiune va eși prin alegere libera, și anume, pentru națiunea română după un cens de 5 fl. v. a. dare directă, socotindu-se în acest cens inteligența, meseriașii, precum și negustorii, asemenea și proprietarii de pământ. Preoțimea devine alegătoare prin oficiul ei, dupa capetele preoților. Ales poate fi fiecare patriot transilvănean majorean.

3. Limba pentru dietă se deosebește în limbă parlamentara și limbă protocolară, pentru compunereea actelor, a inscriselor și a legilor ce vor eși. Limbi parlamentare au dreptul sĕ fie toate trei limbi ale patriei, adecă cea română, maghiara și germană, ear' limbă protocolară, a actelor și a legilor, va fi limba latină.

4. Basa constituțiunei transilvane va fi: trei națiuni, adeca, română, maghiaro-sĕcuiască și saso-germană, fiind basa aceasta observată în Transilvania de cinci secole, cu acea deosebire, ca națiunea maghiară, care figura în realitate ca clasa nobililor, se contopește, după natura lucrului, într'o națiune cu cea secuească.

5. Transilvania va fi împărțită teritorialicește după cele trei națiuni.

6. Fiecare națiune va figura în Transilvania ca corp politic-moral. avênd fiecare capul seu politic-național, ales de națiunea respectivă și întărit de M. Sa împĕratul.

7. Împărțirea teritorială se face după majoritatea națională.

8. În teritorul respectiv național va fi limba oficioasa la toate diregĕtoriile de stat și comunale limba respectivei națiuni, reservêndu-se dreptul pentru străini de a se folosi de limba lor în causele comunale, adecă în comunele sătești și bisericești, precum și a scrie acțiunile date diregĕtoriilor de stat și comunale din acel teritor și de-a pretinde rĕspuns. sentențe, și altele, în limba acțiunei, atât în causele comunale și bisericești, cât și în causele proprii private.

9. La oficiile centrale, precum e curtea apelativă, guvernul țĕrii și cancelaria aulică, vor fi toate aceste trei națiuni representate prin membri în numĕr egal, în care numĕr vor fi representate și deosebitele confesiuni ale fiecărei națiuni.

10. Limba oficioasă a dicasteriilor de sub (6 va fi limba pertractarii obiectelor date spre decidere.

11. Transilvania, respective cele trei teritorii naționale. se împărțesc în districte sau scaune. Fiecare din aceste districte, scaune sau comitate, va avea oficiolatele sale de stat, judiciale și administrative.

www.dacoromanica.ro

12. Amploiații de justiție peste tot, precum și șefii politici se denumesc de catră guvern, respective șefii de cătră M. Sa, în urma proiectului ce 'i-se va face din partea șefului național al respectivului teritor, din sînul națiunii teritoriale, ear' amploiații subalterni politico-administrativi se vor alege de catra poporul respectivelor districte.

13. Fiecare locuitor de district sau de dicasteriu se poate numì respective alege fără restrângere, dacă are însușirile hărniciei și e nepătat politicește și moralicește.

14. În sistemul constituțiunei Transilvaniei nu se poate modifica nimica fara conțelegerea tuturor celor trei națiuni.

Proiectul de program din *Orăștie,* la a cărei compunere au contribuit și Românii fruntași din *Alba-Iulia,* era următorul:

1. Austria este, după manifestul și diploma imperială din 20 Octomvrie 1860, o națiune fisică și morală, compusă din următoarele țeri de coroană. anume: Austria, Ungaria, Boemia, *Transilvania,* etc. cari cu popoarele lor de diferite naționalități și confesiuni concurg cu legislațiunea pentru întreg imperiul, apoi în special fiecare pentru sine.

2. Pentru fiecare țeara este a se face un statut despre representarea ei în consiliul imperial, și în special la adunarea parțială provincială.

3. Pentru Ungaria, Croația și Transilvania sûnt a se face statutele pe basa constituțiunei celei vechi, pentru celelalte țëri de coroana dupa împrejurările de față.

4. Pentru Transilvania vin a se lua în băgare de seamă îndreptățirile vechi ale națiunilor, adecă a nobililor, a locuitorilor de pe pamêntul regesc, și a proprietarilor de ereditatea, sĕcuiască, apoi naționalitățile acuma așezate în îndreptățire: Românii, Ungurii, Sașii, adecă Germanii, Armenii. Evreii, etc.

5. Dupa-ce în Austria, și în consecență, acum și în Transilvania, clase privilegiate, așa numite națiuni, adeca complexe de privilegiați, nu mai esistă, și poporul desiobăgit, adecă Ungurii, Sașii și Românii, înca au drept de representațiune, este vorba de un nimerit mod de alegere, pentru representațiunea Transilvaniei.

6. Pentru aflarea acestui mod de representațiune este a se numì din partea M. Sale un *cancelar,* care cu membrii din deosebitele naționalități și confesiuni are a se consulta și apoi a face propunere.

www.dacoromanica.ro

7. Națiunea română dorește să fie luat cancelarul din sînul ei, după-ce ea, ca întregitoare a complexelor celor două corpuri naționale din Transilvania, adecă: nobili și liberi, mai încolo ca popor întreg îndreptățit, apoi avênd majoritate, avênd totodată corp inteligent destul de mare, poate cere aceasta cu tot dreptul fără a vătăma cuviința și dreptul celoralalte naționalități.

8. La compunerea comisiunii este de lipsă, ca episcopii cu alegii lor să indigeteze cancelarului oamenii inteligenți ai Românilor, cari iubesc cu adevărat unitatea imperială, patria comună transilvană și naționalitatea lor.

9. Să fie chemați la consultațiunea aceasta, afară de capii tuturor bisericilor creștine din Transilvania, bărbați aleși din fiecare naționalitate, după mulțimea concernentului popor.

10. Cheea alegerii, susținându-se deocamdată împărțirea țării de acum, în preturi și prefecturi, apoi fără respectare de clase: este averea materială și fisică, adecă basa contribuirii pecuniare și basa contribuției la armată, și așa fiecare locuitor de sine stătator, nejudecat la vre-o pedeapsă pentru crimă, apoi posesorii de pământ de 4 jugăre, sau de o avere nemișcătoare în preț de 400 fl. în comunități cu peste 4000 de locuitori, orí de 200 fl. în celelalte comunități până la 4000 de locuitori, *au drept de alegere.*

11. Ales poate fi fiecare ardelean inteligent, de ori-ce naționalitate, care merită încrederea poporului alegător.

12. Alegătorii din comune să adună la pretură, din comunele cu magistrate orășenești la magistratul lor, unde aleg, dupa comune, prin vot verbal, dat în auzul tuturor, după suma poporului, în orașe cu magistrat și în comune, pentru câte 500 suflete *un* alegător. Prefectura Sibiiului, ca capitală a țării, alege pentru sine un deputat, cu privire la poporațiunea sa. Ear' în celelalte, din o prefectura de 100.000, vor concurge 500 de alegători spre alegerea deputatului la adunarea țării. Alegătorii acestia unul câte unul vor decide cu majoritate absolută pentru candidați de deputați, așa, ca la câte 10.000 de suflete să fie un candidat, și astfel candidându-se zece indivizi, din acestia sînt a să alege *patru* deputați, dintre cari trei vor fi deputați formali, al patrulea deputat suplent.

13. Clerul să fie representat prin capii respectivelor confesiuni.

14. Naționalitatea fiecărui popor este sfânta și neatinsa. Comunitatea locală, pretorială și prefectorială, are a decide despre limba diplomatică, adecă oficioasă, conform hotarîrii adunării comunale,

www.dacoromanica.ro

pretoriale și prefectoriale. Apoi limba diplomatică a țĕrii va fi aceea pe care o va hotarî adunanța țerii, însĕ numai dela o adunare provinciala până la alta, care limbă pe timpul acela va fi și cea guvernamentală, cu acea modalitate, că la comună. pretură, prefectură și guvern sĕ fie primite și resolvate esibitele după fiecare limbă.

15. Prin declararea și asigurarea autonomiei Transilvaniei este totodata declarată și asigurată libera alegere a oficialilor la toate magistratele, pâna la cel gubernial, după cheea alegerii pentru representațiunea țĕrii. Guvernul sĕ alege în adunarea țĕrii.

16. Poporul român declară, acum ca totdeauna, credință neclintită catră împĕratul și dinastia sa, și declara a fi amic amicilor și inimic inimicilor dinastiei Habsburgo-lotaringiane.

www.dacoromanica.ro

Două petițiuni.

Chiar și diversitatea (în formă) a acestor trei proiecte de program național, program de luptă politică pentru viitor, cerea în mod imperios convocarea unui *congres politic național* în care să se clarifice și unifice ideile și să se iee concluse în numele întregului popor și obligătoare pentru întregul popor român din Ardeal.

Și mai mult era însă reclamat acest congres politic de necesitatea de a să contrabalansa mișcarea compatrioților maghiari, cari neobosiți erau în a da actelor preaînalte, edate cu privire la întroducerea nouei organisațiuni de stat, restălmăcirea, că să intenționează continuarea firului întrerupt la 1848, — prin urmare, uniunea Ardealului cu Ungaria și introducerea constituției maghiare dela 1848 au să devină în curênd fapte împlinite.

Sașii din Ardeal earăși, într'o conferență binecercetată, ținută în Brașov, s'au fost declarat pentru reîntoarcerea la drepturile și privilegiile avute înainte de 1848, și chiar și *pentru uniunea cu Ungaria,* însă sub anumite condițiuni.

Românii erau deci *datori* să-'și spună și ei cuvêntul; și nu și-'l puteau spune mai cu efect decât într'o adunare mare națională, în care să fie toți representați. De aceea, cei doi capi ai bisericelor române, metropolitul *Alexandru Șterca Șuluțiu* și episcopul *Andreiu baron de Șaguna,* — înțelepții și prevăzătorii conducători naționali din trecut, — după-ce au înaintat întâiu, la 7 Noemvrie 1860, pe cale oficială, o petițiune monarchului, datată din Sibiiu, subscrisă de ambii arhiepăstori români din Ardeal și de câțiva inteligenți români din Sibiiu, de cuprinsul, ca ministrul-cancelar de curte pentru Transilvania să fie luat *din sînul națiunii române,* — au adresat la 10 Decemvrie 1860 a doua petițiune monarchului, pentru concederea *întrunirei Românilor într'un congres național,* cerere care s'a și încuviințat.

www.dacoromanica.ro

Petiţiunea din urmă a fost predată monarchului prin o deputaţiune naţională română, trimisă în scopul acesta la Viena, şi pusă sub conducerea metropolitului *Şuluţiu.*

Cuprinsul acestor două petiţiuni e urmatorul:

I. *„Maiestatea Voastra! Preaîndurate doamne şi împĕrate!*

Preaplecaţi subscrişii, M. Voastre supuşi, de naţionalitatea română din Transilvania, împlinesc o datorinţă de mulţumita, când în numele conaţionalilor, preaînaltul manifest şi diploma din 20 Octomvrie a. c. şi în legaminte cu acest act fericitor de popoare al deplinei potestăţi, autograful îndreptat catră domnul preşedinte al ministerului, contele de *Rechberg,* sunător despre organisaţiunea Transilvaniei, - le declară ca o realisare a celor mai ferbinţi dorinţe şi a des repeţitelor rugaminţi ale naţiunii române.

Prin aceste preaînalte determinaţiuni s'a statorit autonomia Transilvaniei şi naţiunea româna şi confesiunea greco-rĕsăriteană a întrat în drepturi egale cu celelalte naţionalităţi şi confesiuni.

Preaplecaţii credincioşi supuşi de naţionalitatea română glorifică totodată înalta înţelepciune a M. Voastre înca şi întru aceea. cumcă pentru Ardeal sĕ va numì un cancelar de curte, care va avea a sĕ consulta cu barbaţi din toate naţionalităţile asupra întocmirii dietei şi va supune M. Voastre respectivele proiecte.

M. Voastră v'aţi îndurat a pronunţa în autograful îndreptat catra contele *Rechberg,* cumcă după-ce în urmarea ştergerii privilegiilor nobilitare, a iobăgiei şi a dărilor ţĕrăneşti, şi prin statorirea datorinţelor şi drepturilor civile pentru toate clasele locuitorilor ţĕrii, pe lânga singularul caracter al constituţiunii ardelene de mai nainte, sĕ cer neapĕrat a sĕ face schimbări afund tăietoare: cancelarul de curte al M. Voastre sĕ ţină o conferenţă cu bărbaţi din diferitele naţionalităţi, confesiuni şi clase, cari sĕ disting prin posiţiunea lor oficială sau civila, prin talente, prin sacrificii făcute publicului şi prin încrederea politică, şi că în acea conferenţă, chestiunile statoririi şi ale organisarii unei diete provinciale şi corĕspunzĕtoare atât pretensiunii confesiunilor, naţiunilor şi claselor mai nainte îndreptăţite, cât şi cerinţei naţiunilor, confesiunilor şi claselor, cari mai nainte nu au fost politiceşte îndreptăţite, sĕ se iee în pertractare, ear' respectivele proiecte sĕ se supună M. Voastre.

Considerând toate referinţele curgĕtoare firește din citata voinţă preaînaltă, preaplecat supuşii îşi iau voe a ruga pe M. Voastră, *în numele naţiunii române,* cu cea mai profundă umilinţă:

www.dacoromanica.ro

M. Voastră îndurați-vĕ a împreuna susatinsul act al dreptății cu acel al echității, și spre scopul organisării dietei a denumì un comisar de curte *din sînul națiunii române,* din care constau doua din trei părți ale locuitorilor Ardealului, care spre susarătatul scop sĕ aibă a se consulta cu bărbați din toate popoarele Ardealului și proiectele corĕspunzĕtoare sĕ le subștearnă M. Voastre.

Și dacă ne este iertat a ne respica opiniunea noastră cu reverință și fără sfială. apoi odihnirea tuturor o am afla într'aceea, dacă la susnumita conferență, bărbații de națiunea românească, cu privire la respectivele confesiuni ale dînsei, s'ar propune și chema *prin archipastorii bisericești,* cari cunosc calitățile și facultățile fiilor lor sufletești, și dacă locul pentru ținerea acelei conferințe, precum și spre ținerea celei dintâiu diete, nu s'ar defige *Clujul,* unde Maghiarii sĕ afla în majoritate precumpĕnitoare, ci sau Alba-Iulia, unde toate trei naționalitățile transilvane sînt representate în numĕr egal, sau *Sibiiul,* ca scaunul înaltului guvern.

Maiestatea Voastră! Dați-ne voe nouă și cu noi tuturor Românilor ardeleni, ca celor mai credincioși supuși ai M. Voastre și ai casei împĕrătești, a declara și a spera cu toții. cumcă împlinirea dorințelor noastre celor mai leale va urma peste puțin dela tronul M. Voastre. Ai M. Voastre, etc. Sibiiu, în 7 Noemvrie 1860 (urmează subscrierile).“

II. — *Maiestate ces. reg. apostolica!*

Cu legea fundamentală de stat pentru monarchia austriacă, cu diploma împĕrătească din 20 Octomvrie a. c. ai binevoit M. Ta pe basa sancțiunii pragmatice a aplacida tuturor țĕrilor și popoarelor din întregul stat, ca sĕ iee parte la legislațiune și administrațiune în mod constituțional, și cu deosebire ce privește augusta noastră patrie, marele principat al Transilvaniei, a pronunța restituirea constituțiunii țĕrii cea veche, cu susținerea autonomiei ei politice de mai nainte și a dietei proprii, și în scrisoarea preaînaltă de mână catră domnul ministru-președinte, comite de *Rechberg,* cu același dat a recunoaște, că ștergerea posițiunii privilegiate a nobilimei (boerimei), a iobăgiei și a dărilor țĕrănești, și defigerea de datorințe și drepturi cetățenești, egale pentru toate clasele locuitorilor țĕrii, pe lângă caracterul cel singular al constituțiunii de mai nainte, cer neapĕrat schimbări afund tăietoare. Mai încolo, conform adevĕrului acestuia, constatat foarte sĕrbătorește, ai binevoit M. Ta în preaînalta Înălțimei Voastre înțelepciune, iubire de dreptate și îngrijire părintească de

www.dacoromanica.ro

ţeara a ordona. ca pentru toate clasele credincioşilor supuşi ardeleni ai Maiestaţii Tale sĕ se faca o consultare cu barbaţi din diferitele naţionalitaţi, confesiuni şi clase, cari se disting prin posiţiunea lor oficiala sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin încredere publică, în care conferenţă) vor fi a se lua în consideraţiune acele întrebăciuni, cari privesc fixarea şi organisarea unei representaţiuni de ţeară (adeca dietă), care se corĕspundă atât la pretensiunile confesiunilor, naţiunilor şi claselor, foste mai nainte privilegiate, cât şi la pretensiunile naţionalitaţilor, confesiunilor şi claselor, cari mai nainte de aceasta nu luaseră parte la drepturile politice. şi apoi respectivele proiecte sĕ se subştearna M. Tale cu cea mai putincioasa iuţeala.

Acea înalta decretare împĕrătească şi aceasta determinaţiune preaîndurată cuprind destul de respicat intenţiunea şi voinţa parintelui şi domnului ţerii, de-a face, ca de aici încolo sĕ domnească o neştirbita strînsa îndreptaţire egala, de dorul căreia naţionalitatea cea mai numĕroasa şi mai meritata a ţerii s'a înfrânt şi topit de secoli încoaci fara resultat; căci, dacă diferitele drepturi cetăţeneşti egale şi datorinţele fac neapĕrat de lipsă schimbari afund tăietoare în constituţiunea ardeleană de mai nainte, care, acesteia, după-cum se ştie, principiul acesta îi era cu totul străin; mai încolo dacă e, ca conferenţa întroducânda de cancelarul se aţinte la ficsarea şi organisarea unei representaţiuni a ţĕrii. care sĕ fie comĕsurată atât pretensiunilor confesiunilor, naţiunilor şi claselor foste mai nainte îndreptaţite, cât şi recerinţelor naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor ce nu luară parte la politica îndreptăţită, rĕmâne pentru ori-ce om cu simţĕminte drepte, cu cugete nobile şi leale, afară de toata îndoiala, că resultatul acestei mĕsuri preaînalte nici-decum nu poate şi nu trebue sĕ fie altul, decât tocmai strînsa esecutare a egalei îndreptaţiri pentru toţi cetăţenii de toate naţiunile şi confesiunile ţĕrii. Pentru-că când ar devenì lucrul altfel, când vre-unele clase de cetaţeni sau de popor, sau care-va dintre naţionalităţi ori confesiuni, ar primì în vre-o privinţă oare-care mai mare îndreptăţire, sau când unor anumite, fie acelea veri-ce minorităţi ale ţĕrii, li-s'ar da pe temeiul de lege o influenţă precumpĕnitoare în legislaţiunea facerca legilor şi administraţiunea ţerii, prin ceea-ce li-s'ar da aceloraşi tocmai cu aceasta mai mari foloase de vieaţa publică: cum ar putè fi acì vorba de drepturi cetaţeneşti egale, cum sĕ corĕspundă aceasta amesurat pretensiunilor majorităţii ţerii, ce mai nainte nu sĕ

www.dacoromanica.ro

împărtăşise de îndreptăţirea politică, cum s'ar putè potrivì conceptul ideea) dreptului egal cu privilegiul pipait? Sau, pentru-ca sĕ vorbim practic şi cu aplicare, daca naţionalităţilor constituţionalminte politice de mai nainte, cari toate la olaltă abia representă ceva peste a treia parte a poporaţiunii ţĕrii, faţă cu naţionalitatea română a ţĕrii, care precumpĕneşte mai de două-ori pe toate celelalte şi ia partea cea absolut mai mare din sarcinile publice şi din datorinţe, li-s'ar da, nu mai întrebăm pe ce temeiu, o posiţiune prevalabilă, prin care minoritatea în modul acesta ar domnì peste majoritatea ţĕrii şi ar putè dispune asupra puterilor şi intereselor acesteia după buna-'i plăcere, cine s'ar încumetà a numì una ca aceasta *drept egal comĕsurat,* cine ar cuteza a atribuì o intenţiune ca aceasta înaltului monarch, părintelui ţĕrii celui preadrept??..

Maiestate! Naţiunea română a Transilvaniei, representată prin păstorii ei sufleteşti şi prin inteligenţă, care după natura personalităţii morale a poporului face în stat spiritul poporului, recunoaşte sĕrbătoreşte, că proprietatea, munca, braţele armate şi cultura spirituală trebue sĕ formeze temelia statului modern şi a societaţii civilisate, şi că fericirea statului se poate ajunge numai când statul va fi spriginit de acesti factori, prin urmare, şi fericita înflorire a naţiunilor şi a singuraticilor civi ai statului numai aşa se poate ajunge şi asecura cu statornicie. Dar' naţiunea română nu se spărie nici-decât, chiar nici de valoarea dreptului istoric al îndreptăţirii naţionale, la care se provoacă azi cu atâta plăcere toţi din toate părţile; căci într'adevĕr, Maiestate, dacă e vorba de dreptul nefalsificat, cel adevĕrat şi cel aievea istoric al popoarelor, apoi care altă naţiune în Ardeal ar putè şi ar cuteza a sĕ lăuda cu un drept istoric mai vechiu şi mai puternic decât chiar naţiunea românească, care singură e poporul cel mai vechiu ce locueşte frumoasa aceasta ţeară, ea, care în restimp de mai mult de şapte sute de ani singură, şi de acì încolo în unire cu celelalte naţiuni sorori, inigrate mai târziu, cu toată ocasiunea 'şi-a sacrificat bunul şi sângele pentru patria aceasta a ei, care nu fu subjugată nici-odată prin arme de naţiunile conlocuitoare, care deşì după proporţiune, în foarte puţină mĕsura, totuşi neîntrerupt a luat parte activă la vieaţa politică, atât prin numĕroasa ei nobilime, cât şi prin legiuita ei egală îndreptăţire civilă pe pamêntul regiu, şi încă chiar ca naţiune după lege recunoscută, după-cum se vede aceasta din nenumĕrate date istorice, anume, din *Conv. Kolos. mon. I. 41* fasc. fragm. comitatului *Cojocna,* unde cuvênt de

www.dacoromanica.ro

cuvênt stă: *Universitas Regnicolarum Hungarorum et Valachorum in partibus Transilvanicis* .

Şi Maiestate, tocmai pentru-ca Românii cred aşa tare în simţul de dreptate cel neclătit şi în sublimul scop al M. Voastre precât de profund sûnt ei convinşi despre bunul şi vecînicul lor drept şi de nedisputabilul merit pentru tron şi patrie, aceiaşi Români au cea mai deplină credinţă catra diploma din 20 Octomvrie a c. şi tocmai pentru aceasta publicarea aceleia abia a putut produce la vre-o altă naţiune o bucurie mai mare şi un simţ mai profund de mulţumită ca la cea română, care totdeauna fusese foarte vitreg tratată.

Tocmai pentru aceasta, conduşi de acest simţ general respicat peste tot în auzul lumii, cum şi de indemnul inimei noastre, şi voind a corĕspunde şi la aşteptările opiniunii publice, ne apropiem plini de respect şi cu cea mai profundă umilinţă cătra gloriosul tron al M. Voastre ces. r. apostolice, pentru-ca în numele credincioasei naţiuni române sĕ ne depunem tributul celui mai călduros simţĕmênt de omaj şi lealitate pentru bogata împărtĕşire de graţie şi dreptate, făcută prin augustul act al M. Voastre din 20 Octomvrie şi sĕ ne rugăm în genunchi, ca M. Voastră sĕ vĕ îndurați a lua la graţioasă cunoştinţa bucuria cea fericitoare a credincioasei naţiuni române din Transilvania.

Maiestate! Cu aceasta ocasiune solemnă prea plecat subscrişii nu se pot contenì de-a nu corĕspunde şi la o altă dorinţă, tot aşa de leală şi înteţitoare a conaţionalilor din ţeara noastră, adecă, a descoperì în toată umilinţa temerile şi dorinţele cari s'au deşteptat între Români peste tot în urmarea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie a. c. cu privire la viitorul desvoltament şi punerea în lucrare a aceleia.

Maiestate! Noi ne luarăm voia a ne descoperì cu toată umilinţa tarea noastră credinţă, şi chiar convicţiunea noastră, asupra strânsei egalităţî de drepturi, defipte în privinţa Transilvaniei cu preaînaltul bilet din 20 Octomvrie a. c. îndreptat cătră ministrul-preşedinte conte de *Rechberg* cu referinţă la toate naţionalităţile ţĕrii. Într'aceea noi, învĕţaţi din esperienţa de toate zilele, trebue sĕ vĕ mărturisim M. Voastre cu profundă durere, cumcă precum sĕ pare, din nenorocire nu toţi concetăţenii şi naţiunile patriei noastre seamĕnă a fi înţelese în această privinţă cu noi, ci mai vêrtos, că tocmai şi până acum, acel act august al M. Voastre sĕ esplică din mai multe părţi cu totul altmintrelea şi firește în favoarea unor interese speciale de naţionalităţi şi de clase,

www.dacoromanica.ro

şi prin urmare, spre stricăciunea naţiunii române, în care parte au şi început a-'l trage în folosul lor. Deci, dupa-ce în modul acesta spiritele pe de-oparte se întărîtă neîncetat, ear' de altă parte tocmai prin aceea sĕ pun la neodihnă; după-ce ţinerea mai îndelungă a acestei stări neplăcute, ce provine din falsa restălmăcire a simţului de dreptate al M. Voastre, ar putè sĕ aiba pentru toată ţeara urmări peste mĕsură stricăcioase, din causă ca acea stare dă temeiu şi ocasiune la frecări şi conflicte foarte neplacute şi în acest înţeles ascunde în sînul seu un mare pericol de stat: preaumilit subscrisa deputaţiune în deplina conformitate cu datorinţele sale de lealitate, în numele naţiunii române din Transilvania şi în interesul pacii, al ordinei şi al concordiei în ţeară, vine a subşterne M. Voastre urmatoarea rugăminte, pe cât de înteţitoare pe atât şi de dreaptă:

1. Sĕ vĕ îndurați M. Voastră ces. reg. apostolica. prin emiterea unei diplome speciale în forma celei *leopoldine* a respica lămurit, că credincioasa, pentru preaînaltul tron al M. Voastre şi pentru patrie în cel mai mare grad meritata *naţiune* şi *naţionalitate* românească trebue sĕ se bucure de o perfectă egalitate în privinţa politica, confesională şi religioasă.

După-ce mai departe Românii din Transilvania din timpuri vechi au facut de nenumĕrate-ori amara esperienţă, că cele mai bune legi şi scopuri ale domnitorilor ţĕrii au atârnat mai vêrtos dela modul cum s'au adus acelea la îndreplinire practică, din causă, că din aceleaşi în mânile potestăţii legislative nu s'a ales nimica, precum aceasta între altele sĕ adeverì foarte lămurit tocmai şi în zilele noastre cu instrucţiunea dată de cătră cancelaria de curte a Ungariei cătră supremii comiţi, pentru-că prin punct 16 al aceleia libertatea asecurată cu toată solemnitatea celoralalte limbi prin preagraţiosul autograf al 5-lea din 20 Octomvrie a. c. al M. Voastre, dat cătră baronul de *Vay,* a devenit a fi cu totul amăgitoare; după-că mai departe înalţii funcţionari şi bărbaţi de stat ai naţiunilor consorori sûnt dedaţi din vechime a trata pe Români şi naţionalitatea lor ca un ce lipsit cu totul de drepturi şi după-ce peste tot între toate notabilităţile maghiaro-sĕcueşti, precum şi ale celei săseşti, nici un barbat nu este cunoscut, care sĕ se fi declarat pe faţă şi fără nici o resérvă pentru strînsa şi practica egalitate de drepturi a tuturor naţionalitaţilor, prin urmare şi a celei româneşti; după-ce tocmai în starea în care cea mai numĕroasă naţiune şi biserică a Transilvaniei sĕ aflà lipsita de toate drepturile în curs de patrusute de ani, ear' această nedreptate la

www.dacoromanica.ro

ceriu strigătoare își avù al seu temeiu și proptea numai în ura celor mai multe organe ale statului; după-ce prin urmare bărbații cei mai de frunte ai națiunilor compatriote, din causa ideilor tradiționale ce au ei despre drept și dreptate, precum și a prejudiciilor în cari să află, nici că sûnt destoinici a-'și face o idee dreaptă pentru egalitatea noastră națională și civilă de drepturi, și așa să vede că e curat peste putința ca cu organe de acestea să se poata pune în lucrare o egalitate de drepturi genuină și adevěrată, precum este scopul M. Voastre pentru fericirea țěrii și spre mulțumirea a două din trei părți a locuitorilor; după-ce de alta parte națiunea română are barbați din sînul ei pe deplin capabili pentru ori-ce funcțiune, încă pe atâta de înaltă, cari adecă nu numai din punctul de vedere al culturei politice și științifice să pot měsura cu ori-cari alți bărbați din alte națiuni, pe cari în lealitatea și credința lor nu-'i întrece nimeni și cari totodată ținêndu-se în curățiia cugetului de o strînsă egalitate de drepturi, și precum e adeverit, limbele compatrioatelor națiuni le cunosc tot așa de bine ca și pe a lor proprie, ear' pe naționalitățile acelora sûnt dedați a le respecta întocmai ca pe a lor, cari deci să arată a fi singuri capabili a pune în lucrare și a susținè o strînsă egalitate de drepturi în țeară: noi subscrișii, în conglăsuire cu o dorință înteițitoare a națiunii noastre, descoperită din toate părțile și cu toată credința în iubirea de dreptate a M. Voastre, cutezăm a ne ruga, ca

II. M. Voastră ces. reg. apostolică la postul de cancelar al Transilvaniei la curte, ca la unul dela care depinde în gradul cel mai mare punerea în activitate a legilor, a organisațiunii și a administrațiunii țěrii, să vě îndurați a chema un Român, ear' spre a-'i înlesni aceluia o activitate folositoare, a denumì părintește, atât la cancelaria curții, cât și la guvernul țěrii, bărbați din națiunea noastră în numěr proporționat de ajuns, și încă nu numai precum a fost datina până acum, pentru posturile neînsemnate subordonate, ci și pentru locurile mai înalte, decizětoare.

Maiestate! Noi cu privire la rugămintea aceasta ne luăm voe a observa cu cea mai profundă umilință, că după a noastră credință tare, tot felul de temeiuri demne de a fi luate în de-aproape considerațiune vorbesc pentru preaînalta concedere a aceleia. Națiunea română pe pămêntul Transilvaniei este cea mai veche și cea mai numěroasă. La ea să află cea mai multă proprietate, ea poartă în proporțiune cele mai mari greutăți și liferează cei mai mulți rěcruți

www.dacoromanica.ro

la armată, în lealitate și în merite pentru tron și patrie nu o întrece nici o națiune, ba o spunem pe față, pentru-că vorbesc faptele, că ea în această virtute întrece mai pe toate. Prin urmare în toate este cea dintâia. ori-unde e vorba de sacrificii și contribuiri, de aceea nu poate fi decât în gradul cel mai înalt drept. echitabil și înțelept, dacă va începe să mai iee și ea odată parte proporțională la binefacerile vieții de stat, politice și naționale. Aceasta nu poate și nu trebue să vatême pe compatrioatele națiuni, din causă că o asemenea sentimentalitate nejustificată ar fi în stare de a constata și mai pe față ideea lor cu totul falsă ce o au despre drept și dreptate, și p^ noi ne-ar lipsì încă și de cel mai din urmă rest al încrederei către capacitatea și scopurile lor.

Maiestate! Încât pentru alegerea bărbaților din națiunea noastră, după-ce noi dintr'o amară esperiență tras-am earăși învățătură, că prea adese-ori contrarii nostri politici și naționali, sau ceea-ce este tot una, renegații din mijlocul nostru, cari nu lipsesc la nici o națiune, să aleg, precum să zice, spre a representa și apăra interesele noastre, pentru a să împedeca să nu se întêmple și în viitor așa ceva, cu marea noastră daună și sminteală. ne luăm voea, în conformitate cu comunele dorințe, a supune preaumilita rugăminte, ca

III. M. Voastră ces. reg. apostolică să vă îndurați a poruncì, ca în casuri de acestea, cari mai vêrtos și mai ales pentru conferența ce este a să ținè de către cancelar, cu scop de a stabilì și organisa o representațiune provincială corèspunzètoare, întru înțelesul preaînaltului autograf îndreptat din 20 Octomvrie a. c. către ministrul președinte conte de *Rechberg*, bărbații ce sûnt a să lua din națiunea noastră totdeauna să fie aleși în urmarea propunerii făcênde prin cei doi archipăstori românești din Blaj și Sibiiu, și apoi la propunerea referendarilor de naționalitatea română. cari vor fi aplicați la cancelaria curții.

Maiestate! Precum să cunoaște din chiar spiritul și direcțiunea celor premise întru toată umilința, națiunea română din Transilvania este prea departe de a nisuì pe temeiul precumpènirii sale în putere și merite la vre-o supremație de natura dreptului de stat asupra celoralalți conlocuitori ai țèrii. Din contră, ea cere pentru sine o strînsă egalitate de drepturi, pe care o apèră, întocmai și pentru alții, și, pe când ea însași combatè din toate puterile preferința altora în ori-cè privință, protestează totodată cu toată solemnitatea în contra ori-cărei presupuneri, ca și cum ea pentru sine ar pretinde vre-o

www.dacoromanica.ro

preferință; și tocmai pentru aceea, națiunea română nu sĕ poate contenì, cu privire la chestiunea limbei, în supremul grad controversă în Transilvania, care întru asemenea da ocasiune foarte multă la temeri, îngrijiri și iritațiuni, a nu subșterne foarte înteițitoarea și umilita rugăminte, ca

IV. M. Voastră ces. reg. apostolică sĕ vĕ îndurați în aceasta privință a stabilì ca principiu, și a proclama, că toate trei limbele, adecă, germana, româna și maghiara, în toată privința, atât în administrațiune, cât și la tribunale și în legislațiune, au sĕ se bucure de un drept întru toate egal. Peste tot, trebue sĕ protestăm cu toata solemnitatea, dacă cumva vre-o limbă. ori-care în patria noastră, ar primì vre-o prerogativă oare-care esclusivă.

Maiestate! Și cu privire la dieta cea mai de-aproape ce sĕ va convoca, cum și cu privire deosebi la compunerea aceleeași, națiunea română ține tare la principiul egalei îndreptățiri, și credem ca în privința aceasta putem cu tot dreptul pretinde, ca poporimea Ardealului sĕ fie representată în dietă după mĕsura și proporțiunea adevĕratelor ei interese. Condițiunile pentru împărtășirea la dreptul acęsta politic, dupa-cum cere dreptatea și cuviința, sĕ fie pentru toți locuitorii țĕrii unele și aceleași, pentru-că cu toți sûnt fii ai aceleeași patrii, și între olaltă frați egali. Totuși credem, că la mijlocirea și defigerea condițiunilor acestora, tocmai dreptatea și cuviința poftește ca sĕ se iee lucrul în cumpenă cu considerațiunea, că Românii prin nefavorarea secolilor trecuți până la anul 1848 sĕ țin de fiii cei mai lipsiți de bunuri pamêntești ai țĕrii noastre, pe care cu toate acestea o iubim cu cea mai înflăcărată iubire.

Poporațiunea română a Transilvaniei representă mai mult proprietatea cea mică de pămênt, atât nobilitară cât și agricolă; dar' represintă în urmă în armata țĕrii massa puterii, și ceea-ce îi lipsește din proprietatea cea mare de pămênt o împlinește în adevĕr cu precumpĕnire enorma putere a brațelor armate. Căci, cu toate-că proprietatea de pămênt și inteligența sûnt calificate de a da temeiu de drepturi. totuși vieața, sângele și sacrificarea sûnt a bună seamă cu nimic mai puțin puternice fântâni de drept.

Cu privire la aceasta cutezăm a ne propune adânca noastră cerere înaintea M. Tale ces. reg. apostolice astfel:

V. Binevoește Maiestate a demanda conferenței, ce în înțelesul preaînaltei scrisori de mâna din 20 Oct., adresată cătră ministrul-president conte de *Rechberg,* e a se înființa prin cancelarul de curte,

www.dacoromanica.ro

cu scop de-a fixa și organisa o comĕsurată representațiune a țĕrii, că în interesul egalei îndreptățiri, la care aspiră națiunea româna, sĕ-'și țină de punct de plecare și de principiu dreapta representațiune a tuturor intereselor, după alegere dreaptă, și cu condițiuni de cualificare pe cât se poate mai moderate.

În fine, luând în îndurată considerațiune, că națiunea română din Ardeal e lipsită de ori-ce organ legal acomodat pentru a se aduna și consulta prin inteligența și capacitățile sale, și că în timpul de față, pe lângă importanța împrejurărilor timpului, lipsa aceasta se simte adânc, fiindcă mai ales pregătirile cele urgent necesare pentru dieta cea mai deaproape fac una ca aceasta de neapĕrat de lipsă, îndură-te Maiestate ces. reg. apostolică

VI. A concede națiunii române din Ardeal ținerea *unui congres național,* pentru-ca în același, sub conducerea ambilor archipăstori români bisericești, representanții din inteligență, cler și comune, conchemați de aceiași, în unire cu alții dintre cele mai alese capacități din statul civil, după un mod de alegere și conchemare de dînșii stabilit, adunați împreună. se poată discuta și esamina întrebările interesului lor politic și național, se le deslușească și resolvirea lor sĕ o poată pregăti pentru dieta cea mai de-aproape.

În fine, ne mai luăm cutezare a așterne cu genunchi plecați încă a doua rugăminte prea umilită aici alăturată, care s'a îndreptat din Sibiiu de cătră mai multe notabilități române, cu același scop leal, încă înainte de trimiterea noastră la preaînalta Voastră Maiestate, pe lângă umilita rugare, că M. Ta sĕ binevoești acestea ale noastre petițiuni, cari, fiindcă ating interesele cele mai importante ale naționalității noastre și sûnt totdeodată și prea urgente, a le aprecia cu o neamînată și înalt îndurătoare resoluțiune.

Rĕmânem cu omagială umilitate și pietate, ai ces. reg. apostolicei Voastre Maiestăți, cei mai credincioși supuși. Dat în Viena, 10 Decemvrie 1860. (Urmează subscrierile)".

La petițiunea din urmă s'a dat în curênd o resoluțiune favorabilă din partea Monarchului, în ce privește întrunirea Românilor în congres, și așa conferența națională a putut fi convocată și ținută, la începutul anului următor.

www.dacoromanica.ro

Petiţiunea Românilor năsĕudeni.

În 13 Decemvrie 1860 a fost primită în audienţă la Viena o delegaţiune a fostilor grăniţeri români din părţile Năsĕudului, care a înmanuat Monarchului următoarea temeinică petiţiune:

Maiestate ces. reg. apostolica!

În restimp de unsprĕzece ani, a patra oră cutează poporaţiunea fostului regiment pedestru de graniţă al II-lea român din Transilvania, numĕrul 17, a se ivi înaintea înaltei Maiestăţi, a domnului şi împĕratului seu, înaintea serenisimului domn al ostirilor, spre a încerca cu umilinţă pe calea îndurării împĕrăteşti pasul cel din urmă dar' cel mai sigur în causa sa încă nedecisa până acum în privinţa regulării averii comunale şi cercuale, schimbata prin ridicarea miliţiei de graniţa din Transilvania.

Poporaţiunea memoratului cerc de graniţă cu toata umilinţa îndrasneşte, în cunoştinţa bunului seu drept. a cuprinde într'una rugarile aşternute în trei rînduri şi a le deslusi.

Înainte de-a lamuri toate punctele din petiţiune, îşi iau îndrasneala prea plecaţii locuitori rugători a premite pe scurt cuprinsul preaumilitelor lor cereri de mai nainte, şi apoi după finirea cursului istoric al lucrului a formula întreaga petiţiune, pe drept motivată.

Încă la anul 1848, comunele din graniţă au adus prin o deputaţiune la treptele prea înaltului tron punctele plânsorii în privinţa mai multor abusuri, cari s'au vîrît în sistema administraţiunei graniţei militare, şi între altele anumit pentru serviciile şi isprăvile private fără plată, cari seamĕnă a fi înrudite foarte aproape cu robota, făcute de graniţeri în urma ordinaţiunilor mai marilor lor, apoi pentru restrîngerea dreptului de ereditate la parte bărbătească şi pentru dispunerea asupra proprietaţii prin contracte, şi alte

www.dacoromanica.ro

afaceri juridice între cei vii, şi în fine pentru împedecarea, contrară regulamentelor, a tinerimei din graniţă dela studiare la şcoalele medii şi înalte ale statului civil.

La această petiţiune către Maiestatea Sa fu liniştită deputaţiunea prin înalta resoluţiune a adjutantului de atunci, principele *F. Lobkovitz,* cu speranţa, că 'i-se va împlini cererea. Dar' când credea preaumilita poporaţiune din graniţă, că pe temeiul repeţitei încredinţări va putè aştepta cu cea mai bună speranţă şi siguritate desăvîrşita resoluţiune preaînaltă, ea se vĕzù, după atâtea servicii credincioase, folositoare. de optzeci-şi-opt de ani pe câmpul de onoare, recunoscute de toată lumea. precum şi de prea înduratul domn al oastei, căzută jertfă mai înaltelor consideraţiuni de stat, pentru-că la anul 1851 urmă pe neaşteptate desfiinţarea graniţei.

Fiindcă poporaţiunei din graniţă 'i-s'a făcut aceasta cunoscut în forma unei preaînalte dispositiuni, ea s'a încredinţat sorţii sale, fără opunere, în speranţa, că mai cu seamă după jertfele aduse în timpul fatalelor încurcături politice dela 1848 49 'i-se va concede, ca scăpată de abusurile de mai nainte, sub o administraţiune civilă înţeleaptă, sĕ se bucure în siguritate, fără împovărări, de drepturile sale rĕmase dela strămoşi, cu atât mai vêrtos, cu cât aceasta 'i-s'a garantat prin sacrul cuvênt împĕrătesc. Afara de aceasta mai vedea ea o garanţie pentru viitorul fericit şi în aceea, că în monarchia austriacă în anul 1851 chiar şi cei-ce mai nainte nu aveau drepturi au fost introduşi în drepturi cetăţeneşti şi în faptica lor posesiune.

Dar' cu amar a trebuit se esperieze, că esecutatorii de jos ai poruncei preaînalte, nefiind bine cunoscuţi cu împrejurările, în zelul lor rĕu priceput de-a face servicii, conduşi de o superficialitate nescusabila care vatĕmă simţul de dreptate al fostilor grăniţeri, au conturbat liniştita posesiune a grăniţerilor cu aceea, că declarara pădurile private şi comunale, de mijloc şi înalte, — nu numai ca luate sub inspecţiunea supremă a erariului, ci şi ca proprietate a erariului, înscriindu-le astfel în catastrul de moşii; şi drept consecinţă, amĕsurat conceptelor lor de drept. au pedepsit în bani şi cu arest pe toţi aceea, cari au tăiat lemne din pădurile private şi comunale, declarate de *erarialc.*

Locuitorii din graniţă, siliţi prin astfel de procedere, aşternura, dupa desfacerea legăturii grăniţereşti, o plânsoare la picioarele M. Voastre ces. reg. apostolice. Cu cea mai respectuoasă mulţumire primiră ei acordarea, în parte, a unor puncte din plânsoarea lor,

www.dacoromanica.ro

dar' cu cea mai mare durere trebuiră se înțeleagă din decretul comandei districtuale din *Reteag,* datat din 11 Martie 1851 și edat sub numĕrul 2063, că diregĕtoria de finanță face încordări, în contra binevoitoarelor intențiuni prea înalte, se pună pământul din graniță și drepturile legate de el, a cărui natură de origine era din vechime scutită de sarcini, într'o categorie cu dreptul de proprietate țĕrmurit prin privilegiile dominale, numai pentru-ca sĕ încurce lămuritele raporturi de posesiune ale comunelor grănițerești și sĕ aibă motiv a pretinde proprietatea privată și comunală nedisputabilă, — drept *bun fiscal.*

Direcțiunea de finanțe din Transilvania declară anumit la punctul *a)* al aceleiași petițiuni, în care se cuprinde rugarea pentru dreptul de-a primi lemne din pădurile comunale, că pentru scoaterea de lemne în viitor din pădurile acum *așa numite fiscale,* a dispus guvernul transilvan. Ba diregĕtoria financiară în același decret numește libera proprietate a grănițerilor cu un nume foarte scălciat de *proprietate usufructuara,* adecă dată numai *spre folosire,* și pomenește într'un mod greșit despre *regaliile dominale,* cari n'au esistat nici odată. mai ales în militarisata vale a Rodnei. și cari nici nu puteau fi introduse pe cale legală până mai esistă vre-o comună în valea Rodnei.

Atât acestea și alte asupriri și restrângeri de drepturi, venite asupra cercului de graniță după desmilitarisarea întêmplată în urma celor mai încurcate propuneri și învinuiri, cât și tratarea cea fără socotința din partea diregĕtoriei de finanțe cu fondul cercului de graniță, și anume cu fondul de proviant. de montură și cu fondul general al școalelor, luate toate în păstrarea sa dela diregĕtoria graniței militare, — au dat ocasiune fostilor grănițeri, în anul 1852, când Transilvania fu norocită a se bucura de presența preaînaltului ei principe, a așterne a doua petițiune preaînaltului tron. Neajungênd prin aceasta petițiune la nici un resultat, mai cu seamă însĕ în privința consacrării și întrebuințării fondului spre cultivarea mai înaltă a tinerimei din graniță, măcar că în anul 1851 s'a așezat cu numele și s'a întărit în diregĕtorie o comisiune pentru administrarea fondului școlar, n'au ajuns la scop: așa împuterniciții comunelor din cercul militar înaintară în vara anului 1856, după audiența avută la M. Voastră ces. reg. apostolică, o cerere, pentru asemnarea intereselor după fondul școlar și de montură, pentru ca sĕ se întrebuințeze ca stipendii pentru mai înalta cultivare a

www.dacoromanica.ro

tinerimei din graniță, dar' până în ziua de astăzi nu se putură împărtăși de o preaînaltă decisiune.

Din acest temeiu cutează poporațiunea din cercul fostului al II-lea regiment român de graniță a mai aduce încă odata rugările sale la treptele preaînaltului tron, ca să se roage prin aceasta de un puternic cuvênt preaînalt, întemeiat pe basă neclătită de drept, prin care s'ar pune capăt tuturor încurcărilor de drept și tuturor asuprelilor, ear' locuitorii grănițeri ar fi scăpați de multele spese zadarnice, de scrierile fără capăt și încurcate, precum și de alergaturi, încurajindu-se prin asigurarea de-a nu li-se mai atinge drepturile de proprietate la o nouă viață. în scopul de-a trăi și a muri pentru patrie și pentru preaînaltul tron.

Înșirarea temeiurilor de drept și a faptelor istorice, cari sprijinesc această preaumilită petițiune, cutează des memorata poporațiune a graniței să o cuprindă în următoarele:

Așa numita vale a Rodnei, care să mărginește cu comitatul Maramureșului, a fost locuită din vremuri necunoscute de o poporațiune, care după dreptul de stat transilvan era numărata între așa numiții *liberi*. Poporațiunea aceasta să bucura de toate drepturile cari au fost dăruite prin lege astorfel de cetățeni dela factorii legislativi și dispensatori de îndatoriri ai principatului, împlinind ea toate datorințele impuse ei după dreptate.

De aceste drepturi să ținea ântâiu de toate deplina voe de a dispune în mod nețărmurit de proprietatea sa, atât în familie, cât și la comună și în cerc, cu toate libertațile și drepturile nascute de aici.

Lucrul acesta, până la anul 1472, fiindcă nu să află nici un document, trebue să se conchidă din fapte împlinite, fiindcă prin nimica nu să poate dovedi țărmurirea dreptului de proprietate al comunelor pe vremea aceea.

În acel an însă (1472) să ivi un rescript dela regele Matia, datat din ziua profetului Ieremia, din care act să vede, că comunitatea Bistrița, credincioasă inclitelor datini ale cetăților aflatoare în fundul regiu de a pretinde toate pentru sine și a menține, cu feliurite, deși nu prea oneste mijloace, drepturi furișate, a ridicat pretensiune și asupra Valei-Rodnei, care totdeauna a fost libera, și că regele în fapta a și ordonat supunerea acestui ținut, când (după propriele cuvinte ale documentului) *s'ar afla într'adever că starea lucrului e așa cum a fost înfățișată din partea comunității Bistrița.*

www.dacoromanica.ro

Un alt document al aceluiaşi rege, datat din Sâmbăta după Joia-verde. anul 1475, arată, că starea lucrului totuşi n'a fost aşa cum o arătase onorata comunitate, şi că regele deşi a conces ca Valea-Rodnei să stee sub magistratul Bistriţei, dar' şi aceasta numai cu drept de jurisdicţiune jure jurisdictionis, şi nu pentru-că Bistriţa ar fi avut doară mai nainte vre-un drept de jurisdicţiune asupra ei, a făcut-o aceasta pentru-că Bistriţa era prea slabă pentru a să apăra singură în contra invasiunilor esterne. Despre vre-un drept dominal nu putù nici pe departe să fie vorba, fiindcă în document titulus jurisdictionis să întonează în mod espres.

Ţinutul din Valea-Rodnei rămase în urma acestui ordin regesc sub jurisdicţiunea magistratului Bistriţa. cu toate privilegiile, libertăţile şi drepturile de cari să bucurau cetăţenii oraşului Bistriţa. Astfel ţinutul din Valea-Rodnei să puse cu comunitatea Bistriţa în stare egală şi avea să pretindă aceeaşi tratare ce să cuvenea cetăţenilor oraşului, chiar şi dacă mai nainte nu avea aceleaşi drepturi şi libertăţi. Însă aceste drepturi nu acum s'au dat celor din Valea-Rodnei, ci ele ca drepturi din veacuri moştenite din generaţiune în generaţiune, 'li-au fost garantate şi pentru viitor. în scopul, ca nu cumva magistratul Bistriţei, după vechea şi stăpânirei centrale de atunci prea bine cunoscuta manieră a domnilor de jurisdicţiune saşi, să-'şi aroage cumva, într'un mod oare-care, alte drepturi asupra lor decât numai dreptul de administraţiune politică. Şi totuşi să iviră dela 1475 încă ace casuri de plângere în contra funcţionarilor din Bistriţa, cari, în cunoştinţa independenţei lor faţă de locuitorii din partea cărora se vedea ca n'au fost aleşi, apăsau poporul, ear' ca judecători ai poporului să foloseau de starea sa cea fără protejare spre a o esploata în folosul şi interesul lor.

Starea grăniţerilor de înainte de militarisare cu privire la posesiune o dovedeşte şi raportul cătră consiliul de rĕsboiu al curţii, facut de baronul *Siskovich,* încredinţat cu militarisarea, raport datat din 24 August 1763, în care să resfrâng şi cu indignare să resping afirmaţiunile nobililor mai de-aproape, basate numai pe presupuneri sofistice şi aşternute pe calea cancelariei aulice transilvane, prin cari acestia voiau să arete, că grăniţerii ar fi fost neliberi, descriind apoi pe grăniţeri ca posesori ai moşiilor lor proprii, în urma cărui raport s'a efectuit ridicarea graniţei militare.

E vrednic de însemnat, că acel renumit general cât de mult s'a silit să descrie poporul defaimat al ţinutului militarisat aşa cum

www.dacoromanica.ro

era, escelent pentru servicii militare. ceea-ce mai târziu s'a și adeverit și confirmat.

Preaumilita promemorie a primului colonel de graniță *Enzenberg*, din 11 August 1769, încă dă grăniţerilor un atestat, că într'adevĕr ei au fost apĕsaţi de magistratul Bistriţei. dar' că de altă parte au fost totdeauna în libera posesiune a moşiei şi pămêntului lor.

Pertractarea începută la anul 1762 pentru înfiinţarea graniţei militare, făcută din motivul că clasele poporului dator a apĕra patria dovedise cu ocasiunea rĕsboiului urmarii ereditare o lipsă de aplecare spre a servì, venì la anul 1766 la încheerea dorită de înaltele locuri. Magistratul Bistriţei a făcut încă în anul 1764 un document de cesiune, în care pune unele condiţiuni, pe cari preaînalta diregĕtorie militară, în urma ordinului M. Sale nu le-a primit, fiindcă magistratul îşi însuşea în ele drepturi cari nu 'i-se cuveneau. Nedreptele pretensiuni ale magistratului Bistriţa fură respinse, fiindcă în documentele predate comandantului general de atunci, baron *Buccov*, nu era pomenire nici-decum despre drepturi dominale şi despre dări naturale şi pecuniare, curgĕtoare din aceste drepturi.

În urma acestora magistratul a dat necondiţionat document de cesiune, care printr'o ordinaţiune a consiliului aulic de rĕsboiu nrul 11, datată din 28 Ianuarie 1766, sĕ trimise comandei din Sibiiu.

Aceasta respingere cu bună seamă a fost pusă la cale pe temeiul raportului din 4 August 1763 al comandantului general de mai nainte, baronul *Iosif Siskovich*.

Înaltul consiliu aulic de rĕsboiu încă a recunoscut, că după conscripţiunea ţĕrii din 1749, pe tot pămêntul regesc (săsesc) sĕ află numai 700 de familii iobăgeşti, şi prin urmare nu sĕ putea lua, că militarisaţii locuitori de graniţă, cari singuri erau mai mulţi decât 700 de familii, ar fi fost supuşi dominali.

Conclusia e aceea, că grăniţerii din ţinutul *Rodnei*, ca oameni liberi, au avut libera şi nedisputata posesiune familiară, comunala şi cercuală, de care sĕ ţin şi munţii din Nord-Ostul Transilvaniei, între Maramurĕş şi Bucovina. Drepturile de proprietate le-au întrebuinţat neţermurit, folosind arăturile, livezile şi pădurile spre folosuri private, şi earăşi pădurile şi munţii le esarêndau sau vindeau spre folosul comunelor.

Documente despre aceasta sĕ află în parte şi în mâna grăniţerilor, ca contracte de vênzare, de schimb şi altele, — dar' şi în deosebitele archive ale ţĕrii şi ale fostului consiliu aulic de rĕsboiu, acum aşa

www.dacoromanica.ro

numitul ces. reg. minister de rĕsbŏiu, precum și în ale ces. reg. minister al statului, și numai din acea singura causă nu s'au putut păstra în întregime. fiindcă averea actuala a fostului cerc militar să află în mâna diregĕtoriei de finanțe, și așa fostilor grănițeri li-s'a luat prin aceasta ocasiunea de a-'și pune ei înșiși, spre scopul defigerii starii lor de drept și al jurstărilor lor schimbate prin vremuri, indivizi provĕzuți cu științele poftite, și apoi a le impune acelora compunerea datelor în privința aceasta.

În urma acestor premise, nu mai poate fi îndoială că la ivirea regulamentului despre înființarea graniței, datat din 20 Februarie 1765 și despre efectuirea ei, adecă a sistemei întemeerii de graniță din 1766, granițerii din Valea-Rodnei au fost în libera posesiune a proprielor lor moșii și pământuri, despre ce și representanții comunelor din graniță au dat încă la anul 1853 comisiunei instituite pentru despărțirea pădurilor informațiuni circumstanțiale și răzimate pe documente autentice.

Prin regulamentul și sistema de graniță li-s'a regulat și dat grănițerilor starea de posesiune de mai nainte, și administrarea veniturilor publice s'a întocmit spre scopurile serviciului militar. După §-ul 74 al regulamentului din 1765 și §-ul 75 al sistemei înființarii graniței din 1766, s'au resolvat proventele comunale alodiale (fiindcă mai nainte n'au esistat alte alodii) în folosul grănițerilor, astfel, ca în acest scop să se institue o comisiune economică anumită, cu însărcinarea ca se poarte grije, atât pentru manipularea venitelor, cât și pentru întrebuințarea acelora în folosul grănițerilor. Temeiul la acest fond s'a pus cu acei 7799 fl. pe cari împĕrăteasa Maria Teresia, vrednică de glorioasă suvenire, 'i-a dăruit, la plânsorile grănițerilor cari au fost în tabĕră la anul 1763, din ertarea contribuțiunii; și fiindcă n'au putut fi eruați cei îndreptățiți de-a pretinde banii, din partea comandei regimentului, conform rescriptului consiliului aulic de rĕsboiu din 8 Martie 1770, banii au fost declarați de neîmpărțibili, însumându-se la proventele regimentului. Aceste provente se și întrebuințară spre susținerea ofițerilor dela administrațiunea militara, precum și pentru trebuințele publice ale confiniei.

De aici ar fi trebuit după dreptate să se edifice cortelele ofițerilor și ale altor persoane aflătoare în serviciul militar, dela magistru de vighilie în sus; dar' acestea, precum și casa institutului de creștere, ridicată la 1784, afară de cele technice ale zidirii s'au făcut de catră grănițeri fără nici o plată, și tot așa și celelalte edificii toate,

www.dacoromanica.ro

devenite necesarii în scopul administraţiunii militare, earăşi fără a sĕ fi primit recompensa hotărîtă în sistemă.

Aşa li-s'a impus grăniţerilor la anul 1765 şi negoţul cu plute şi cu sare pe Someş şi Tisa.

Prin aceasta grăniţerul pe lângă chemarea sa militară şi agronomică s'a făcut şi negustor ambulant, spre folosul fondului de provente, care prin aceasta, în restimp de unsprĕzece ani. adecă până la 1776, a crescut la o sumă foarte însemnată pe acel timp de 455.892 fl.

Acest fel de comerciu a ruinat pe grăniţeri, nu numai în trebile casnice şi în sănĕtatea lor, ci foarte adese-ori li-a causat şi moarte crâncenă, prin striviri la tăierea lemnelor şi prin înecări, după-cum se vede din protocolul luat de cătră comisiunea instituită pentru îmbunătăţirea economiei din graniţă, în urma poruncii comandei regimentului, din 29 Martie 1840, nrul 718.

În urma plânsorilor grăniţerilor li-s'a ridicat această sarcină grea.

La fondul de provente încurgeau şi banii proveniţi din taxele întroduse de nou, adecă din taxele de mori, esarêndări de propinaţiune, cârcĭmărit, vama tîrgului şi venitele măcelăritului. cari după cum s'a dovedit, se cuveniau comunelor.

Aceasta sĕ întêmplă spre dauna respectivilor, adecă a comunelor grăniţereşti, căci aceste drepturi din vechime, după-cum sună un act de libertate al regelui Ludovic, datat la anul 1520. li-se lăsară lor espres, pe lângă aprobarea drepturilor de mai nainte. Dar' fiindcă acuma toate erau privite şi esecutate din punctul de vedere al necondiţionatei subordonaţiuni militare, nimeni n'a cutezat sĕ se opună cu apĕrarea valoarei drepturilor comunale, şi încă cu atât mai puţin, fiindcă procuror de graniţă n'a esistat nici-odată.

Unii posesori de drepturi de morărit făcură escepţiune, în contra cărora administraţiunea militară de economie lăsà a se zidì mori din fondul de provente. Acesti posesori de drepturi de morărit se ţinură strîns de dreptul lor şi rĕmaseră compărtaşi şi cu aşa numitul înfurişat alodiu al regimentului.

Aceasta despre originala formare a fondului de provente, în care încurseră şi banii de pe lemne dela zilerii străini, ear' în patru ani, adecă dela 1804 1808, şi taxa comună de lemne, care începuse a se întroduce şi care a încetat totuşi, în urma plânsorilor. Cu întroducerea sistemei militare s'a arĕtat lipsa de a estinde graniţa şi asupra

www.dacoromanica.ro

ţinutului *Bargăului* şi asupra câtorva sate de lângă rîul *Şieu,* ceea-ce s'a şi întêmplat. Cu aceasta estindere s'a făcut de neapĕrata necesitate în acel ţinut sterp câştigarea numĕrului trebuincios de munţi, spre înmulţirea isvoarelor de câştig pe seama grăniţerilor. Dupa aceasta, în anul 1769, fiind aşezaţi grăniţerii ca corp de observaţiune, provĕzuţi cu şanţuri în contra Turcilor. vulturul hotarului fu împins din partea lor mai spre Bucovina, care era atunci moldoveneasca, şi prin aceasta fură câştigaţi aşa numiţii munţi revendicaţi, cari după ordinul gloriosului, de eternă memorie demnului şi neuitatului împĕrat Iosif II., ca conregent, sĕ împărţiră prin plenipotenţiaţii comunelor la anul 1779 întâia-oară, şi la anul 1807 a doua-oară între comune, după lipsurile lor, şi s'au trecut şi la catastru ca bun comunal.

Lucrul acesta a fost demonstrat, pe lângă altele mai multe, şi comisiunii despărţirii pădurilor, la anul 1853. Munţii revendicaţi toţi fură în fapta folosiţi de graniţeri. cu singura escepţiune a muntelui Dosul Stanişoarei, care după mĕsurarea ce 'i-a premers a fost dat în arêndă, în favorul tuturor casselor comunale.

Erariul montan a luat, pe calea comandei generale, cam pe la anul 1806, dela orăşelul montanistic Rodna. prin contract de arênda, muntele Craciunel, rĕmas dela străbuni, despărţindu-'l de hotarul Rodnei şi dându-'i ca echivalent, în schimb, în posesiune, revendicatul munte Poiana Cosnei. Sumele incurse din esarêndarea Crăciunelului, chiar şi după luarea muntelui dela Rodneni, încă îndelungat timp s'a dat tot cassei comunale din Rodna. Mai târziu s'a împărţit arênda aceasta la toate cassele comunale, după proporţiunea sufletelor. În anul 1834 a început a se întrebuinţa aceasta arêndă pentru susţinerea bandei de musică a regimentului.

Dela anul 1830 s'a întemeiat aşa numitul fond de montură, întâiu din banii repartaţi pe case şi încassaţi, ear' mai târziu din două treimi ai banilor pe cari comunele înseşi şi 'i-au impus pentru paşunatul munţilor. Dela 1833 şi paušalele din monturele învechíte, ce sĕ cuveneau celor opt companii campestre, cari mai nainte au stat în garnisoana ţĕrii, apoi după contractul de arêndă, până la 1839, toţi banii de arêndă sĕ deteră şi dela *Craciunel* fondului acestuia, ear' de atunci încoace numai jumĕtate, fiindcă ceealaltă jumĕtate s'a poruncit de cătră comanda generală a sĕ pune la fondul proventelor.

La împărţirea munţilor revendicaţi, muntele Dosul-Stănişoarei fù esarêndat până la anul 1836 în favorul tuturor casselor comunale.

www.dacoromanica.ro

În anul 1836 s'au dat și banii arênzii dela Dosul-Stănișoarei, prin declarație făcută din bunăvoința proprie, fondului de montura, pentru ca să scape oamenii de neplăcerea de a contribui după fumuri la câștigarea monturei pentru serviciul intern.

După sistema confiniară, graniţerii erau îndatorați, pe lângă o plată, la început de patru doi zĕceri val. vieneză, ear' mai târziu de patru doi zĕceri monetă convenţională, să tae lemne de ars pentru ofițeri și pentru partidele militare, și să le și care, din departare, adese-ori de patru-cinci miluri, și totuși erau constrînși să se mulțumească cu plata aceea, croită pe stânjen. Până la anul 1836 li-se da plata aceasta în bani gata la mână. Din acest an însĕ, liferară ei lemnele pentru plată, tot numai ca să scape de contribuirea pe fiecare casă, dar' banii celor-ce aveau drept a-'i primi să adaoseră earăși la fondul de montură, la care totdeauna să mai adaogară și pauşalele desdaunării pentru montură, ce să cuvenea pentru purtarea propriului montur în servicii de garnisoană și tabără. Pe lângă aceste isvoare de venit s'au mai dat la fondul de montură, spre înmulțirea lui, și suma de rebonificare pentru părechea de păpuci, care să cuvenea fiecărui individ pe an când era în serviciu de garnisoană sau de tabără. pe care însĕ în 1848/49 nu 'i-a primit nime.

După-cum sună alăturatul jurnal de cassă. pe timpul desfacerii instrucțiunii grănițăreşti să afla în bani de montură, astfel câștigați, suma de 17.000 fl. în hârtii de stat și 11.435 fl. $38^2/_8$ cr. în bani gata, la olaltă 28.435 fl. $38^2/_8$ cr. La aceasta ar mai fi a să socoti și pauşalele monturelor învechite, cari să cuveneau feciorilor eşiți în tabără cu propriele monture la anul 1848/49, și pot fi socotite la 30.000 fl. Din suma aceasta s'a asemnat însĕ numai 14.000 fl. ear' mai târziu. din temeiuri grăniţerilor necunoscute, suma s'a redus numai la 7767 fl.

Fondul școlar 'și-a luat începutul din banii arênzii crâșmăritului pe trei luni, jertfă adusă din partea grăniţerilor de liberă voe în acest scop. În cercul Bărgăului întrară în acest fond și banii daruiți, din motivul prea slabului seceriș, la 1832, pentru procurarea de sĕmênța, de către înălțimea sa regească, răposatul serenisim archiduce Ferdinand d'Este. Unele comune au adaogat și venitul agonisit prin îngrădirea și sĕmĕnarea ogorului (imaș), care după economia de câmpuri tot în al doilea an să întrebuința ca loc de păşune, astfel, că după desființarea regimentului de graniță a rĕmas suma, și adecă: bani gata 1083 fl. 28 cr., în hârtii de valoare 13.191 fl., în obligațiuni

www.dacoromanica.ro

private 8831 fl. 25⁴/₈ cr. și în alte active 2369 fl. 12¹/₂ cr. la olaltă *25.475 fl. 06 cr.*

Din sumele acestea, după socotelile mai de multe-ori arătate diregătoriilor mai înalte cu cererea asemnării erogațiunilor, la încheerea anului de administrațiune 1858, și adecă din sumele fondului de montură menit pentru stipendii, dela anul 1851, au fost interese 8357 fl. 28²/₄ cr., asemenea pentru fondul școlar comunal interese 10.394 fl. 73 cr., la olaltă *18.652 fl. 1²₄ cr.*

La desființarea stării militare de graniță v'ați îndurat M. Voastră ces. reg. apostolică, nu numai a lăsa starea de posesiune liberă de atunci în starea de mai nainte, ci încă, drept recunoștință deosebită pentru făcutele servicii folositoare și meritele câștigate, a concede preagrațios folosirea munților revendicați și mai încolo comunelor cari au avut parte din ei.

Înaltul ces. reg. guvernament civil și militar încă a recunoscut ca proprietate nedisputată a grăniților, fondul de montură și fondul școalelor, analog casselor comunale și bisericești. Cu toate acestea, la desființarea granitei, esmisului domn comisar ministerial de *Rosenfeld* 'i-a plăcut a desfășura o părere cu totul opusă intențiunilor preaînalte despre posesiunea și relațiunile publice ale averii comunelor granitei desființate, și s'a apucat de realisarea acestei păreri. Aceasta se vede din răspunsul înaltului ces. reg. guvernament civil și militar din Transilvania, urmat la aceasta, cu decretul trimis ces. reg. comande militare districtuale din Reteag, în care e sfătuit domnul comisar să esamineze bine împrejurările pe cari le-a cam desconsiderat, și chiar și din punct de vedere politic să nu lase ca părerea sa pronunțată să vină la cunoștința grăniților și să-'i neliniștească.

În 13 Martie 1851, aniversarea desființării granitei, s'a fost așezat, pe calea liberei alegeri, fiind de față representanții tuturor 44 de comune, — în mod oficios o așa numită comisiune administrativă pentru fondul școlar. Comisiunea aceasta a fost însărcinată cu revisuirea socotelilor fondului școlar comunal și cu administrarea fondului de montură, care încă atunci s'a fost destinat pentru stipendii spre cultivarea mai înaltă a tinerilor din graniță. Comisiunea aceasta, recunoscută de diregători totdeauna ca corporațiune, n'a avut nici-odată norocirea de-a administra în faptă fondul în urmă pomenit, pentru-că nu 'i-s'a predat, ci ea a fost prefăcută în representațiune care esista numai în idee, cu numele.

www.dacoromanica.ro

În anul 1854, cu ocasiunea escrierii împrumutului național, încă și mai puțin 'i-s'a lăsat, fiindcă diregătoria financiară se amestecà de-adreptul în causele fondurilor și provocà o corespondență supĕrătoare neîntreruptă, prin care aproape șase ani nu s'a câștigat nici măcar un ban spre binele comunelor, dar' apoi comisiunei 'i-a causat o purtare de socoteli zădarnică și o ostăneală răpitoare de timp și de sănĕtate, ear' grăniților nu puțină neplăcere pentru atacarea drepturilor lor, atât de invederată.

La provocarea făcută în general, cugeta comisiunea administrativă a fondului a împlini o datorie patriotică când a subscris la împrumutul național, bani gata din fondul de montură 12.000 fl. și bani scoși din arênda munților 4000 fl., la olaltă 16.000 fl. La inteținea comisiunii, ca interesele restante sĕ se facă curgĕtoare, făcù înaltul guvern prin telegraf întrebare la ministerul de finanțe, și după rĕspunsul primit, că și interesele restante, crescute la 4000 fl. sĕ pot subscrie, — o făcù și aceasta, cu toată bunăvoirea. Însĕ mai târzíu, după-cum suna emisul prefecturei, numĕrul 814 din 18 Iunie 1855, în contrazicere cu sine însași, s'a reflectat, că interese nu se pot asemna până-când întreaga avere, adecă atât cea de montură sau de stipendii, cât și a fondului școlar comunal, aflătoare în mâna comunelor, nu se va preda cassei principale a țĕrii spre a fi ținută în evidență.

Comisiunea, cunoscênd părerile poporațiunii, la provocarea repețită făcută în causa aceasta din partea prefecturei, dete protest, dar' nu fu ascultată, ci după-ce făcù declarație, că esportarea nu prejudecă dreptului de proprietate, toate adeverințele de deposit și alte hârtíi de valoare, aparținĕtoare fondului de montură, care se afla la oficiul de contribuțiune, au fost duse din Năsĕud, la care faptă comisiunea rĕspunse cu protocol, reservîndu-'și toate drepturile. Comisiunea numai după-ce se luase întregul fond de montura sau de stipendii fu înștiințată despre această întêmplare, cu observarea, că documentele despre aceasta au fost compuse mai nainte, la anul 1855.

În Aprilie 1859, fondul mai de multe-ori cerut al școalelor comunale, ce se afla în mânile comunelor, se cerù de nou, însĕ predarea nu s'a putut întêmpla, fiindcă nici măcar interesele dela obligațiunile concernente de stat sau adeverințele de deposit nu era voe a fi plătite, prin urmare după predarea capitalului era teamă de ceva și mai rĕu.

www.dacoromanica.ro

La aceasta, comisiunea recercată îndrumă comunele la oficiul de cerc, unde ele îşi deteră declaraţiunile negative.

La începutul anului şcolar 1859 60, venise la cunoştinţa comisiunii, cumcă acum, chiar şi fără a fi fost înştiinţată de mai nainte, mijloacele băneşti de lipsă, pentru înfiinţarea preparandiei centrale în Năsĕud, au fost asemuate din capitalul fondului de montură, mai întâiu în Gherla. Astfel comisiunea îşi ţinù de datorinţă aşi reserva dreptul, protestând, şi prin ces. reg. locotenenţă a-'şi reclama dela cassa principală socotelile, dar' nu primì nici un rĕspuns. În urma acestora cerù comisiunea în Iunie a. c. a se concede o adunare a representanţilor comunali, spre a se justifica, ceea-ce se şi acordà. Într'aceea, scurt înainte de ţinerea adunării, în urma unei petiţiuni aşternute de cătră comunele graniţereşti pentru concederea de-a ridica din fondul grăniţăresc de provente edificiul institutului militar, căzut în ruine, venì împărtĕşirea înaltului ces. reg. minister de finanţe, în care causa ambelor fonduri sĕ confundà cu chestiunea de proprietate, şi în presupunerea, că fondul de montură provine esclusiv din venitele munţilor revendicaţi, ceea-ce însĕ nu e adevĕrat, — causa se amânà până la decisiunea pretensiunilor de proprietate, nebăgându-se în seamă împrejurarea, că în ţinutul regimentului al II-lea român nu se află nici o proprietate disputabilă de felul acesta, şi că şi în casul când toţi munţii s'ar fi folosit de comunităţile însĕşi, diregĕtoria de finanţe n'ar fi în stare sĕ pretindă vre-o plată pentru această folosire, care amĕsurat preaînaltei voinţe li-se cuvine lor. Acum însĕ, când poporaţiunea, pentru folosul public al comunelor, renunţă de bună voie la folosire, în parte, şi când din această cedare s'a adunat o sumă frumuşică, — în fine după o trăgănare de zece ani s'a încurcat lucrul şi mai tare, ceea-ce dete poporului din graniţă motiv spre cea mai temeinică neîncredere şi spre cea mai mare îngrijire.

În adunarea ţinută de toţi representanţii aleşi ai celor 44 de comune s'a decretat sĕ se aleagă un comitet nou, precum şi o deputaţiune compusă din patru membri, spre a se trimite la M. Sa ces. reg. apostolică, ceea-ce sĕ şi făcù. În înţelesul mandatului primit, deputaţiunea, pe temeiul esecutării făcute cu toată supunerea, fiind însărcinată de cătră comune, îşi ia îndrăsneala a rĕsuma cu toată umilinţa petiţiunile în următoarele:

Maiestatea Ta ces. reg. apostolică sĕ te înduri:

1. A stabili şi a pune afară de toată îndoiala libera însuşire originală a poporaţiunii şi a proprietăţii posedată de aceasta în moşii,

www.dacoromanica.ro

în arături, livezi, păduri, codri mijlocii și înalți, munți și altele, toate ale fostului cerc al regimentului II. de graniță român din Transilvania. în înțelesul documentului menționat și păstrat cu toată supunerea dela regii Matia din anul 1475, Vladislau din 1492 și Ludovic din 1520, și earăși în înțelesul ridicării sistemei de graniță, prin care și grănițerii cari erau mai nainte în starea de supuși domnești se declarară pe vecie oameni liberi, împreună cu libertățile, dreptățile și privilegiile curgătoare din libera însușire de mai nainte a persoanei și a proprietății.

2. A pune la cale prea grațios despărțirea causelor de posesiune și de fonduri ale fostului II-lea regiment român, care prin desmilitarisare, și mai cu seamă în timpurile de mai curênd, s'au încurcat cu causele primului regiment totdeodată desmilitarisat.

3. A face preagrațios, ca fondul de montură, destinat pentru stipendii, în înțelesul protocolului adunării representanților celor 44 de comune grănițerești, păstrat cu toată autenticitatea, după separarea tuturor veniturilor din munții revendicați, incurse dela prima Aprilie 1851, să se dee comunelor, împreună cu interesele crescute, spre libera dispositiune și nemijlocita administrare.

4. A ordona cu marinimitate preaînaltă. ca edificiul institutului militar de creștere, căzut în turburările din 1848 49 victimă patimilor, ear' acum aflător în ruine, să se ridice spre scopuri școlare, din fondul proventelor de graniță, care trecuse dela comanda regimentului desființat la diregătoria civilă.

Singur din preagrațioasa împlinire a acestei preaumilite cereri poate vedè poporațiunea fostului regiment II. român de infanterie din Transilvania că 'i-se recunoaște jertfa de sânge, vêrsat de părinții și moșii ei pe toate câmpurile de bătălie ale Europei, și serviciile militare de graniță, făcute din mijloace proprii, în restimp de aproape un secol, fiindcă prin aceasta să ridică toate încurcăturile rêmasei averi grănițărești pentru mai departe și nu să dă ocasiune spre pășiri la judecată, ceea-ce pentru înalta stăpânire ar fi numai neplăcut, ear' pentru grănițeri apăsător și lucru împreunat cu multe spese; mai departe, fiindcă amara speranță din anii de curênd trecuți nu este menită a întări poporațiunea din graniță în încrederea ei, mai cu seamă în aceasta periodă de transiție, și a potoli adâncile îngrijiri despre propria lor esistență. Nici procedura diregătoriei de finanțe nu poate fi lucru lingușitor pentru ambițiunea militară a poporațiunii din graniță și pentru conceptele sale despre serviciile făcute.

www.dacoromanica.ro

În fine cutezăm cu toată umilința a aduce înainte și a ne ruga, că ar fi avantagios a ordona, ca aceasta causă, de zece ani nedescurcată, sĕ se decidă pe cale scurtă, prin o comisiune ordonată spre aceasta, în ființa de față a deputaților din graniță, pentru-că deputații ar fi în stare a pune înainte acì pe loc mâna pe toate documentele originale și scrisorile aflătoare în mânile lor, ear' acelea ce ar lipsì și ar fi trebuincioase le-ar procura din archivele de aici. Mai departe, pentru-că toate actele de pertractare de până acuma, împreună cu hârtiile justificative, zac la înaltul minister de stat și de finanțe, și pentru-că acum în fine, comunele grănițărești au dat ordin împuterniciților deputați de față, sĕ aștepte preaînalta hotărîre aici la Viena. Cu cea mai adâncă umilință, prea credincioșii și prea supușii deputați ai celor 44 de comune grănițărești ale fostului regiment român al II-lea de graniță, nrul 17. Viena, 10 Decemvrie 1860. *George Lica* m. p. căpitan în pensiune și posesor de pământ, *Ioan Purceilă* m. p. căpitan în pensiune și posesor de pământ, *Basiliu Naşcu* m. p. învĕțător primar, posesor de pământ, *Ioachim Mureşan* m. p. posesor de pământ, adjunct la direcțiunea tribunalului ces. reg. de comerciu din Pesta". —

La petițiunea aceasta a grăniților din fostul regiment român al II-lea, au fost alăturate 33 de documente justificative, prin cari au fost dovedite toate afirmările cuprinse în petițiune; ear' urmarea petițiunei a fost, că la începutul anului ce a urmat (1861) ministrul de finanțe a primit dela preaînaltul loc o instrucțiune amĕnunțită cum are sĕ procedeze la regularea raporturilor de proprietate pe teritorul fostului regiment român II. de graniță din Ardeal, așa, ca grăniții sĕ nu fie scurtați în drepturile avute.

www.dacoromanica.ro

Convocarea adunării naţionale.

În scopul ţinerii congresului naţional, încuviinţat din parte preaînaltă, ambii capi ai bisericilor române au adresat circulare credincioşilor lor, imediat cum au primit ştire despre încuviinţare.

Circularele sûnt datate din aceeaşi zi, şi au următorul cuprins:

I. Circularul metropolitului Alex. Şt. Şuluţiu:

„Onoraţi în Christos fraţi! Apropiindu-se timpul acela, că după-ce cancelarul provisor al Transilvaniei, în urma preaînaltului manuscript din 20 Octomvrie 1860, cătră Escelenţa Sa ministrul de esterne, graful *Rechberg,* s'a denumit: sĕ se ţină conferinţele tuturor naţiunilor ale iubitei patriei noastre, aşa numite regnicolare.

Adecă acelea prea momentuoase pentru naţiunea noastră conferenţe, în cari sĕ se pună şi sĕ se hotărască un stabil fundament, sau la o vieaţă politică fericită şi egală cu a conlocuitoarelor şi surorilor naţiuni ale Transilvaniei, care cu toată dreptatea o dorim şi o pretindem, sau la o condiţiune subordinată şi precariă politică, de care nu fără fundament ca de moarte ne putem teme.

Ca aceste conferenţe sĕ nu afle pe iubita noastră naţiune nepregătită şi fără o înainte coinţelegere, care în mâna neamicilor, cari doară ar dorì a despărţì în partide pe iubita noastră naţiune, ar fi ca o armă cu două ascuţite asupra politicei şi egalei noastre esistenţe: cu o unanimă a fraţilor nostri de confesiunea ortodoxă orientală conţelegere am aflat de neîncungiurabilă trebuinţă, ca încă înainte de ce s'ar ţinè conferenţele regnicolare cu cancelarul Transilvaniei în *Alba-Iulia,* naţiunea noastră, prin inteligenţa sa, spre acest scop deputandă, sĕ ţină o înainte conţelegere şi o pregătitoare naţională conferenţă pentru conferenţele regnicolare, în care sĕ se poată pricepe voia şi dorirea întregei noastre naţiuni, şi sĕ se hotărască, cari ar fi căile şi mijloacele cele mai folositoare şi mai legiuite, prin cari indivizii sau încredinţaţii Românilor, cari ar lua parte în

www.dacoromanica.ro

conferențele regnicolare, să poată esopera competenta egalitate a tuturor drepturilor politice cu celelalte conlocuitoare națiuni, și așa a înainta binele de comun, și al națiunii sale și al dulcei patrie.

Pentru acest sfîrșit pentru națiunea noastră prea folositor, nu au lipsit capii bisericești ai ambelor confesiuni naționale române trebuincioasa facultate dela ambele înalte locuri cu umilință a solicita, și fuseram și fericiți dorita facultate spre a ține pregătitoarea noastră națională conferență, precum dela Escelența Sa ministrul de stat, așa și dela Serenitatea Sa guvernatorul, principele de Lichtenstein a o dobândi.

Prin urmare dară adunarea sau conferența aceasta națională, din mai multe momentuoase cause s'a hotărît a să ție în 1 Ianuarie 1861, d. c. vechiu, sau al bisericei orientale de ambe confesiunile, pentru-că apropierea ținerii conferințelor regnicolare, cari, după-cum să cam înțelege, pe la 8/20 Ianuarie 1861 să vor ține, ne îndatorește ca fără întârziere să ne grăbim cu ținerea pregătitoarelor noastre conferențe naționale, pentru care nici nu putem mai încolo din 1 Ianuarie v. a le amâna.

Numĕrul încredințaților la aceasta conferență, inteligenți, la olaltă pentru ambele confesiuni naționale, earăși din momentuoase cause s'a determinat să stee nu mai din mulți decât din *o suta* indivizi, în cari națiunea are deplină încredere.

Din numĕrul acesta, jumĕtate, adeca 50 de indivizi să vor trimite din partea fraților nostri de confesiunea ortodoxă orientală, ear' ceialați 50 au de a să trimite din partea noastră, a bisericei greco-unite orientale din Transilvania. Ear' acesti 50 de indivizi, între archidieçesă și sufraganele diecese a Gherlei și a Lugojului să vor împarți în următorul chip, adecă: din archidiecesă, în care după a noastră părere e și mare numĕr al inteligenței, vor veni 30 de inteligenți, din a Gherlei până la 16, și din a Lugojului vre-o 4.

Indivizii acestia, cari vor să se trimită la mai sus pomenita națională conferență, pot să fie toți acei fii ai națiunii din cler, precum sînt protopopii sau alți preoți, și din statul mirenesc, precum sînt amploiații și alți inteligenți afară de slujbă, cari vor avea deplina încredere a națiunii și a părților din acel loc sau regiune a patriei.

Pentru amploiații cari sînt în serviciul public și pe cari încrederea poporului ar voi a-'i trimite pe 1 Ianuarie v. 1861 în conferența națională, din îndurarea Serenității Sale principelui, guvernatorului

www.dacoromanica.ro

nostru, s'au făcut cuviincioasele dispoziţiuni la toate oficiolaturile ca să nu li-se pună nici o împedecare spre a putè venì la de atâtea-ori pomenitele conferenţe naţionale.

Acestea pentru mai bună înţelegere a lucrului premiţênd, am părinteşte fieştecăruia din onoratele frăţiile voastre a vĕ comite, şi în numele binelui comun naţional, care precum sûntem convinşi, fieştecăruia adevĕrat fiiu al naţiunii trebue sĕ-'i zacă la inimă, strâns vĕ impunem, ca aceasta a noastră rînduială fără nici o întârziere. pentru-că e timpul scurt şi periculum est in mora, după putinţă sĕ o faceţi tuturor cunoscută, şi pe 1 Ianuarie v. 1861, batăr din două protopopiaturi un încrezut şi inteligente fiiu al naţiunii sĕ se trimită aici la Sibiiu la conferenţa naţională, înţelegêndu-se de sine, că acelea districte archidiaconale, în cari nu s'ar afla inteligenţi de încredere a poporului, au voe a da acreditivele lor inteligenţilor şi din alte districte.

Fiindcă cu venirea acestor indivizi sau încrezuţi ai poporului vor avea a face călĕtoria cătră Sibiiu la pomenitele conferenţe naţionale tocmai în viitoarele sfinte sĕrbători, dacă încrederea poporului va trimite pe vre-unii indivizi din cler. pentru esemplu pe vre-un protopop sau preot, aceia despre depărtarea lor dela parochie pe timpul sĕrbătorilor mai nainte vor încunoştiinţa pe poporeni de o parte, ear' de altă parte, ca sĕ nu rĕmână fiii lor sufleteşti pe sĕrbători fără nici o mângăere sufletească sĕ vor îngriji a substitua din vecinii şi fraţii preoţi pe oare-carele în locul seu, cari vor avea datoria alternativ, odată în a sa, de altă-dată în ceealalta parochie a funcţiona şi a administra sacramentele.

Mai încolo serios vĕ facem atenţi. ca la punerea în lucrare a acestor rînduelì cu toată înţelepciunea şi luarea aminte sĕ purcedeţi şi sĕ o duceţi în esecuţiune, pentru-ca sĕ nu stîrniţi sau sĕ daţi prilej altor naţiuni la o suspiţiune sau temere fără fundament, de oare-ce scopul şi intenţiunea conferenţelor noastre naţionale nici decât nu este a forma vre-o posiţiune duşmănoasă în contra altor surori şi conlocuitoare naţiuni, ci din contră, au aceste conferenţe acela sfânt scop, a se consulta cum ar putè *pe cele mai legiuite cai,* în înţelesul preaînaltelor diplome şi manuscrise împĕrăteşti din 20 Oct., 21 şi 23 Decemvrie 1860, sĕ-'şi dobândească competenta sa egalitate a tuturor drepturilor politice, de cari au a se bucura toate celelalte surori conlocuitoare naţiuni, şi naţiunea noastra, şi aşa sĕ se consolideze adevĕrata frăţietate şi amiciţie pentru totdeauna între toate

www.dacoromanica.ro

națiunile iubitei noastre patrii, care fără aceasta bună înțelegere și amiciție, care numai între semeni cu condițiunea poate fi solidă și adevărată, fericită nu poate să fie.

Mai pe urmă, fiindcă tot darul desăvîrșit de sus se pogoară dela cerescul părinte al luminilor, părinteşte vă rînduim, ca în 1 Ianuarie 1861, adecă în ziua Anului-Nou, în toate bisericile și parochiile unde ar ajunge încunoștiințarea rînduelii acesteia, să se facă și să se celebreze sfânta liturgie cu acea intențiune, ca mântuitorul nostru Iisus Christos să trimită asupra indivizilor și încrezuților națiunii noastre, cari au de a lua parte la conferențele naționale, ca și asupra sfinților sei apostoli, duhul seu cel sfânt, ca să-'i lumineze și înțelepțească pe dînșii, ca numai aceea se voească și să lucreze ce va fi de folos pentru iubita noastră națiune și patrie, și se verse în inimile tuturor conlocuitoarelor națiuni duhul cel bun al păcii, al dragostei și al frățietății cei adevărate. Darul Domnului nostru Iisus Christos să fie cu voi, cu toți, amin. Dat în Sibiiu în 21 Dec. st. v. 1860. Metropolitul *Alexandru* m. p.“ —

II, Cercularul episcopului Andreiu baron de Șaguna:

„Preacinstiților protopopi și cinstiți administratori protopopești! Împrejurările politice de față ale patriei noastre, precum și formarea stării viitoare a nației noastre pe basa preaînaltei diplome împărătești și a hârtíei de cabinet către ministrul-președinte contele *Rechberg,* precum și a biletului de mână împărătesc din 21 Dec. c. n. catra președintele cancelariei aulice ardelene baron de *Kemény,* m'au îndemnat pe mine, în conțelegere cu Escel. Sa archiepiscopul gr.-catolic *Alex. Sterca Șuluțiu* a conchema bărbați procopsiți și din partea națiunii noastre române, ce se ține de legea ortodoxă răsăriteană, la conferență națională acì la Sibiiu, pe 1 Ianuarie v., eară bărbații națiunii noastre din hierarchia susläudatului domn archiepiscop se vor conchema prin mai marii sei bisericești.

Deci la zisa conferență, din partea noastră doresc să vină din tagma preoțească 18 inși, dintre bărbați de inteligență 33 inși, anume: (sûnt înșirați cu numele).

Aceasta făcêndu-vă cunoscut doresc, ca toți cei-ce se află aici scrișì, să poftească la ziua numită la Sibiiu spre scopul susatins, și ca părinții protopopi de timpuriu să înștiințeze pe toți inteligenții ací scrișì din protopopiatele lor, ca se poată veni pe timpul hotărît la conferență. Apoi doresc să se știe și aceea, că lucrarea și hotărîrea acestei conferențe naționale se va da de știre părinților proto-

www.dacoromanica.ro

popi, și prin ei tuturor cari se vor interesa a ști aceea, spre cunoștință și îndreptare.

Totdeodată doresc, ca la întêmplare, când ați băga de seamă, că cineva din alte națiii ar cârti asupra conferenței noastre naționale, preacinstiile voastre sĕ nu pregetați a încredința pe unul ca acela despre acel adevĕr. că conferența noastră națională va ști sĕ se țermurească între hotarele unui patriotism adevĕrat și a nu întreprinde alta, decât aceea ce este basat pe intențiile cele mai nouĕ din hârtiile sus zise împĕrătești, și a se sfătui și a aduce hotărîri pe basa dreptului egal, fără vătĕmarea cea mai mică a vre-unei națiii sau religii din patrie, ceea-ce și nația noastră română așteaptă cu tot dreptul dela alte națiii conlocuitoare în țeară. Al vostru, Sibiiu, 21 Dec. 1860, de tot binele voitor archiereu: *Andreiu baron de Șaguna* m. p. Pentru licența domnilor amploiați s'au făcut la înaltele presidii pașii cuviincioși).“ —

www.dacoromanica.ro

Petițiunea Românilor din Hațeg.

În 19 Decemvrie 1860 au înaintat Românii din Hațeg o prea frumoasă și bine motivată petițiune către preaînaltul tron, precisând în ea tot ce ar trebuì sĕ fie întreprins pentru îmbunătățirea sorții credincioasei și supusei națiuni române din Transilvania.

Suplica era de urmatorul cuprins:

— „Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Noi, locuitorii orașului românesc *Hațeg,* unul dintre credincioasele orașe din gloriosul imperiu austriac, la sacratisima ces. reg. și apostolica Maiestate, ca la un tata bun și drept al tuturor popoarelor de sub gloriosul sceptru austriac, ca la un ânger consolator și îngrijitor de drepturile noastre, cu cea mai sinceră supunere omagială, plini de speranța cutezăm a recurge la tronul glorios al sacratisimei ces. reg. apostolice Maiestăți, cu acel scop, ca preabunului nostru împĕrat sĕ facem cunoscuta starea noastră. starea națiunii noastre române din Transilvania, cea nefavorabilă în privința autonomiei Transilvaniei, și sĕ cerem medicina salutara în contra nisuințelor contrare autonomiei Transilvaniei, țĕrii de coroană, contrare esecutării celei legale a înaltelor ces. reg. dispositiuni date prin preaînaltul autograf din 20 Oct. 1860 în privința autonomiei țĕrii Ardealului, de unde cu lacrĕmi ferbinți ne rugăm de sacratisima ces. reg. și apostolica Voastră Maiestate, sĕ binevoiască a ne asculta în această privință.

Sacratisima ces. reg. și apostolică Maiestate! În sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru marele-principat al Ardealului, acest principat trebue sĕ-'și aibă cancelarul seu deosebit de cancelarul Ungariei, trebue sĕ-'și aibă dieta sa proprie, trebue ca popoarele cari nu luaseră parte mai nainte la drepturile politice sĕ aibă drepturi politice și representanții lor legitimi la dieta țĕrii, în sensul acestei preaînalte scrisori de mână,

www.dacoromanica.ro

prin urmare şi naţiunea română transilvană, ca cea mai mare parte a Ardealului, trebue sĕ fie naţiune politică, naţiune matură, naţiune egal îndreptăţită întru toate drepturile date de cătră sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate, ca şi alte naţiuni conlocuitoare ale Ardealului. Dar', o, timpuri, o, moravuri! Precum observăm din esperienţa de toate zilele, unii dintre fraţii Maghiari vreau ca preaînalta ces. reg. scrisoare de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru autonomia Transilvaniei, sĕ nu aibă valoare, sĕ nu aibă doritul efect, şi vreau ca sĕ aibă valoare şi efect uniunea Transilvaniei din 1848, cea ilegală, prin care sĕ se nimicească preaînalta ces. reg. scrisoare de mână sus memorată, sĕ se şteargă autonomia Transilvaniei, sĕ fie locuitorii ei maghiari contopiţi în Ungaria în privinţa politică, şi limba maghiară sĕ aibă supremaţia în aceasta ţeara, locuită în cea mai mare parte de Români. Vreau sĕ pună cens mare pe alegĕtori, ca aşa naţiunea română, stoarsă de puteri şi de averi prin apusul despotism al aristocraţilor Ardealului, faţă cu naţiunea conlocuitoare mai avută a Ardealului, privilegiată mai nainte întru toate, sĕ rĕmână în minoritate, ca sĕ o poată apoi juca, ca mai nainte, după nota interesului maghiar, până îi va eşi sufletul — politiceşte.

Pe lângă acestea, ne calumniară întreagă naţiunea, strigând în lumea largă că nu am avea bărbaţi apţi pentru diregĕtorii.

În aceasta stare nefavorabilă, atât autonomiei Transilvaniei, cât şi interesului naţional al naţiunii române, cea mai numĕroasă în Ardeal, — noi, consecvenţi jurămêntului naţional pe care naţiunea română transilvană în adunarea legiuită dela Blaj, din 3/15 Maiu 1848, în faţa ceriului şi a omenimei, cu solemnitate 'l-a depus pentru credinţa cătră înalta ces. reg. casă austriacă şi cătră naţionalitatea română, cu genunchi plecaţi ne rugăm pentru următoarele:

1. Ca pentru marele-principat al Ardealului, cu privire la majoritatea naţionalităţilor Ardealului, sĕ fie un cancelar deosebit de cancelarul Ungariei, în sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860.

2. Ca uniunea Transilvaniei cu Ungaria, proclamată în a. 1848 de fel sĕ nu se primească, pentru-că uniunea aceea:

a) e fĕtul timpului revoluţionar din 1848, făcut cu tumult mare, cu ameninţări ca: *unio vagy halál!* în contra protestaţiunii clerului român şi a tot poporului român liber din Ardeal;

b) nu are părĕche uniunea aceea în toata istoria Ungariei şi a Transilvaniei;

www.dacoromanica.ro

c) e făcută în contra legilor întărite de înaltul ces. reg. tron şi de către representaţiunea Ardealului; şi anume, e proclamată în contra art. II. al dietei din 1791, care dispune, că Transilvania nu sĕ poate reîncorpora la Ungaria, şi în contra art. VI. al dietei din 1791, după care Transilvania trebue sĕ aibă constituţie proprie şi sĕ nu fie supusă altui regat, nici Ungariei;

d) uniunea aceea e spre surparea autonomiei Ardealului, care nici-odată n'a fost contopit cu Ungaria, şi care dela sfântul Ştefan încoace totdeauna a avut autonomia sa, dieta sa proprie, ear' pe timpul adnexării sale la Ungaria a avut constituţiuni şi consvetudini deosebite de ale Ungariei, după-cum scrie Verbőczy în tripartitul seu, partea III. art. 2 pag. 486 şi pag. 490, şi Eder în breviarul transilvanic;

e) uniunea din 1848 e în contra înaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. în care autonomia Transilvaniei şi naţionalitatea naţiunilor Ardealului e recunoscută prin sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate;

f) uniunea e spre încunjurarea vieţii naţionale politice a Românilor, cari fac cea mai mare şi mai credincioasă parte a Ardealului, şi spre a pune naţiunilor transilvane neungare supremaţia limbei maghiare, în contra dreptului dat de către sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate;

g) în urmă, pentru-că uniunea s'a proclamat cu nerespectarea ordinei propoşiţiunilor regeşti, date pentru dieta din 1848, şi afară de aceasta, uniunea nu s'a publicat de fel, nici nu s'a recunoscut de legiuită de către sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate, după sufocarea revoluţiunii maghiare.

3. Ca din părţile Ardealului nici una sĕ nu sĕ înstrăineze după voia Maghiarilor, pentru Ungaria, cu prejudiciul locuitorilor Ardealului.

4. Ca limba română sĕ fie limbă oficială, acolo unde în Transilvania precumpĕnesc la numĕr Românii.

5. Ca sĕ se pună un cens mai mic de alegere, pentru-ca tot Românul, care poartă greutăţile ţĕrii şi are casă şi masă, sĕ poată alege.

6. Ca poporului român sĕ nu 'i-se dee de fel superiori de aceia, cari apasă poporul român şi-'l terorisează pentru interesele Maghiarilor şi ale Saşilor.

7. Ca comitatele ungureşti, scaunele săseşti şi sĕcueşti, cari înainte de 1848 nu voiau sĕ ştie de Români, sĕ nu sĕ restaureze

www.dacoromanica.ro

nici-decum. ear' împărţirea politică a Ardealului să rămână în statu quo până la altă împărţire legiuită, la care să contribue pe calea legii şi naţiunea română prin legiuiţii sei deputaţi.

8. Ca deputaţii naţiunii române încă să aibă vot curat cu veto în dietă, şi naţiunea română să aibă sigil românesc propriu.

9. Ca ambe clerurile române să aibă drepturi cetăţeneşti de acelea, cari nu să împotrivesc canoanelor sfintei biserici, şi ca clerurile române transilvane să nu fie supuse altor cleruri nici într'un mod.

10. Ca limba română să aibă valoare şi în locurile unde predomnerează Maghiarii, Săcuii şi Saşii, în sensul înaltelor ces. reg. orîndueli.

11. Ca în Ardeal să fie numai trei naţiuni politice: naţiunea română. ungaro-săcue şi cea săsască.

12. Ca să se declare pentru totdeauna de desfiinţată uniunea naţiunilor transilvane dela 1437 8, făcută în contra ţăranilor Transilvaniei, şi să se dispună, ca schimbările afund tăietoare, cari sînt a se face în instituţiunile Transilvaniei de mai nainte, în sensul înaltelor ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. să se facă cu conţelegerea şi a naţiunei române.

13. Ca să se rînduiască o comisiune centrală, stătătoare din toţi protopopii români, din vicari, din Metropolitul din Alba-Iulia, din episcopii români ardeleni şi din 300 membri aleşi, care să propună preşedintelui cancelariei aulice din partea naţiunei române pe acei bărbaţi, cu cari preşedintele cancelariei Ardealului în conferenţe să facă proiecte în sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru Ardeal; şi aceasta din causa, că preşedintele cancelariei aulice a Ardealului necunoscênd poporul român, ear' de bărbaţii sei rău fiind informat, uşor poate se aleagă pentru a se consulta în conferenţă şi de acei bărbaţi români, în cari naţiunea română nu are încredere. şi de cei cari vor fi asemenea aristocraţilor celor răi, fără de suflet, cari până la anul 1848 au trăit din sudoarea ţăranilor neprivilegiaţi şi fără a-'i lăsa pe acestia să se folosească şi ei de drepturi politice.

Pentru aceste obiecte recurgem la gloriosul şi părintescul tron al sacratisimei ces. reg. şi apostolice Maiestăţi, şi cu cea mai mare umilinţă ne rugăm, plângând şi zicând:

Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Îndură-te a fi cu părintească consideraţie faţă de aceasta prea umilită însă dreaptă a noastră rugare. Îndură-te părinteşte a ne

www.dacoromanica.ro

consola cu resultatele favorabile și dorite în privința rugării noastre, caci noi nu cerem supremație, nu lucruri împotrivitoare legilor, ci numai dreptate, apărarea drepturilor concese și apărarea sfinteniei cuvêntului împĕratesc din preaînaltele ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. date pentru autonomia Trausilvaniei, cerem drepturile politice ale naționalității noastre. Îndură-te preaînălțate împĕrate a fi cu durere cătră sincerul popor românu, a cărui credință cătra înaltul tron austriac e nemaculată în istoria Austriei, a cărui credință catră înalta dinastie e documentată prin fapte sincere și credincioase. și binevoește prin ordinațiuni salutare a dispune, ca naționalitatea și limba noastră română sĕ nu se asupreasca prin supremația și prin nisuința contrara preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, și ca poporul nostru român se fie satisfăcut cu privire la dorințele sale, ca și alte națiuni ale Transilvaniei.

Așteptând părintească ces. reg. dispositiune, pe lângă neclătita noastră credință cătră înaltul ces. reg. tron, sûntem cu cea mai mare umilință, etc. (Urmează subscrierile)“

www.dacoromanica.ro

Dispositii preaînalte cu privire la Ardeal.

Pe când referitor la Ungaria, Croaţia şi Slavonia, s'au luat dispositiunile necesare pentru întroducerea organisaţiunii celei nouĕ încă în 20 Octomvrie, ziua în care a fost edat *manifestul* şi *diploma,* — cu privire la Ardeal dispositiile mai amĕnunţite s'au luat abia cu douĕ luni mai târziu.

În 21 Decemvrie a apărut adecă autograful preaînalt, pe care Monarchul 'l-a adresat presidentului provisor dela cancelaria regească *transilvană* de curte, baronului *Kemény,* în chestia organisării Ardealului.

Autograful era de următorul conţinut:

— „Iubite baron de Kemény! Drept întregire a autografului meu din 9 Decemvrie 1860 te însărcinez sĕ-'mi subşterni îndată proiectele d-tale, referitoare la organisaţiunea şi dislocarea dicasteriului de curte, subordonat d-tale, ear' la aceasta sĕ respectezi, pe cât numai se poate, diferitele naţionalităţi şi confesiuni ale marelui meu principat Transilvania.

Totodată se iai şi cerutele mĕsuri, ca pe temeiul autografului meu din 20 Octomvrie a. c. emis cătră ministrul meu preşedinte, conte de *Rechberg,* se mijlocească ţinerea în *Alba-Iulia* a unei conferenţe *cu bărbaţi din diferite naţionalităţi, confesiuni şi clase,* cari prin posiţia lor socială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin încredere publică au ajuns sĕ fie distinşi, ear' proiectele lor asupra chestiunilor privitoare la defigerea, convocarea şi organisarea dietei, le vei aşterne cât mai curênd. Cercul de competenţă al dietei va fi determinat între limitele diplomei mele din 20 Octomvrie, prin maximele dreptului public de mai nainte, esistent în Transilvania, care trebue sĕ fie adus acum în consonanţă cu aceste determinaţiuni; ear' la constituirea dietei, pretensiunile naţiunilor,

www.dacoromanica.ro

confesiunilor şi claselor (staturilor) îndreptăţite de mai nainte, cum şi dorinţele şi cererile naţionalităţilor, claselor şi confesiunilor cari mai nainte nu luaseră parte la egalitatea de drepturi politice, sûnt a se respecta în mĕsură egală.

În acelaşi timp d-ta, în privinţa restaurării guvernului transilvan din Cluj, ai sĕ însărcinezi pe tesaurariul de mai nainte, conte *Mikó,* pe care 'l-am pus în fruntea aceluiaşi acum de nou, sĕ-'mi aştearnă, fară amânare, numele acelor consilieri guverniali, denumiţi în urmarea unei alegeri legale, cari sûnt capabili de a-'şi reocupa posturile lor; ear' în locul acelora cari au murit, sau din causa bĕtrâneţelor nu sûnt capabili sau nu au voe sĕ-'şi reocupe diregĕtoriile, sĕ-'mi propună alţi consilieri guverniali provisorii, se poarte însĕ de grije în tot casul, ca prin această suplinire provisorie a locurilor vacante, sau prin înmulţirea numĕrului lor, sĕ se iee în cuviincioasă socotinţă *naţiunile şi confesiunile* marelui meu principat Transilvania, cari mai nainte n'au fost representate nici-decum, sau nu în de ajuns.

În interesul sigurităţii de avere şi a stabilităţii referinţelor de drept privat, toate legiuirile condicei penale şi civile, cum şi autorităţile judecătoreşti, câte se află în fiinţă, au sĕ rĕmână întru toată a lor activitate, până-când în privinţa acelora nu se vor face oare-cari schimbări pe cale legislativă; totuşi cancelaria mea transilvană de curte încă de acum are sĕ-'mi aştearnă în privinţa acestor chestiuni toate proiectele cari se reduc la schimbările devenite neapĕrat trebuincioase prin reformarea administraţiunii politice.

Totodată ai sĕ-'mi aşterni proiectele d-tale referitoare la chestiunea restaurării împărţirei vechi administrative a ţĕrii şi la restaurarea comiţilor supremi, a căpitanilor supremi şi a primarilor judecătoreşti regeşti în scaunele Sĕcuilor şi ale Saşilor, şi sĕ-'mi supuni aprobării proiecte corĕspunzĕtoare scopului, pentru-ca decretele mele, cari sûnt a sĕ eda în privinţa aceasta, sĕ poată urma la timp acomodat, numindu-se persoane destoinice, integre şi bine combinate, avênd d-ta sĕ porţi de grije, ca sĕ fie considerate, după cuviinţă, toate naţionalităţile şi confesiunile supuşilor mei transilvăneni, şi anume şi acelea, cari nu s'au bucurat de egalitate după dreptul public de mai nainte.

Încât pentru întrebuinţarea diferitelor limbi ale ţĕrii, *ca oficiale,* pe lângă observarea datinei legale de mai nainte, trebue sĕ se ţină regula, că atât comunelor urbane, cât şi celor rurale, de toate naţionalităţile şi confesiunile din marele meu principat Transilvania, le stă

www.dacoromanica.ro

în liberă și deplină voe a-'și alege limba oficială pentru trebile lor comunale, eclesiastice și școlare. Mai departe, trebue să rămână la voia fiecăruia, ca la desbaterile din adunările de comitate, orașe și comune, să vorbească în ori-care limbă din cele îndatinate în țeară și să înainteze rugări către oficiolate în ori-care din acelea limbi, ear' resoluțiunea va trebui să iasă în aceeași limbă. În urmă, oficialii administrațiunii politice și ai justiției, tot felul de ordinațiuni și porunci, cari merg de-adreptul la comune, au să le dee în limba care este limbă de pertractare pe seama afacerilor lor comunale.

În fine, după-ce te însărcinez pe d-ta să te puni în înțelegere cu autoritățile politice, cari au esistat până acuma, cu privire la modul și timpul în care vor fi a să preda afacerile, de sine înțeles, că acestea, precum și toate oficiile și tribunalele judecătorești, vor avea a-'și continua activitatea, până când nu să vor înlocui cu organe nouă, cari vor avea să între în activitate după-ce voiu decreta în privința proiectelor d-tale, și tot omul trebue să se supună fără opunere ordinațiunilor, poruncilor, instrucțiunilor, sau sentințelor lor judecătorești, întocmai precum și toate ordinațiunile aflătoare în ființă, și anume, legiuirile și întocmelile civile și criminale de tot felul, au să rămână în toată puterea lor și trebue să fie puse în lucrare cu toată energia, până când ordinațiunile nu să vor fi modificat prin dispositiunile mele de atunci încoaci edate, sau cari vor mai fi edate, ear' legiuirile și întocmelile de natura dreptului civil și penal nu vor fi schimbate pe calea desbaterii și a învoelei cu dieta.

Viena, 31 Decemvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.“

www.dacoromanica.ro

Incheierea anului.

Pentru Românii din *Ardeal,* anul care a adus o schimbare atât de esenţială în organisarea internă a ţĕrii s'a terminat bine, în mijlocul speranţelor, că un viitor frumos le suride, dat fiind că naţiunea română din Transilvania era declarată acum din partea suveranului de majorenă, pusă în rînd cu celelalte naţiuni sorori conlocuitoare şi numai dela Români mai atîrna, sĕ-'şi croiască bine soartea, depusă acum în mânile lor proprii.

Şi Românii ardeleni aveau destulă încredere în forţele lor, cari puteau sĕ le asigure pentru totdeauna rolul ce le compete în patria aceasta.

Conferenţa naţională era permisă, ear' la conferenţa regnicolară din Alba-Iulia erau chemaţi cei mai de valoare bărbaţi români pe cari îi avea Ardealul pe atunci.

Nimic nu mai lipsia, decât o desvoltare prielnică de lucruri, ca Românii ardeleni se ajungă stăpâni în ţeara lor, decretată acum de autonomă în mod irevocabil.

S'a încheiat anul cu puţină rază de speranţă şi pentru Românii din *Ungaria*, cari contau la o conştiincioasă esecutare a principiului de egală îndreptăţire naţională, în privinţa limbei şi a funcţionarilor, cu atât mai vêrtos, că începutul îmbucurător se făcuse deja prin guvernul absolutistic, care în Iunie regulase prin ordonanţe ministeriale chestia limbilor în Ungaria în următorul mod:

Pretutindenea în Ungaria limba germană e egal îndreptăţită cu cea maghiară în coatingerea funcţionarilor cu părţile.

În comitatele locuite de Slovaci are egală îndreptăţire cu aceste două limbi şi limba *slovacă.* Ear' limba *română* e egal îndreptăţită în comitatele Maramureş, Bihor, Sătmar, Arad, Bichiş şi Cenad.

www.dacoromanica.ro

Limba ruteană are îndreptăţire egală cu cea germană şi maghiară în comitatele Ung, Bereg, Ugocea, Maramureş şi Zemplén, locuite de Ruteni.

Ce se atinge de comunicarea cu părţile, se luaseră dispoziţiuni severe, ca fiecare diregător se vorbească şi se scrie în limba părţilor. Plenipotenţele advocaţilor sĕ cerea sĕ fie scrise tot în limba părţilor. şi chiar şi sentenţele forurilor mai înalte sĕ se estradee părţilor în limba lor.

Referitor la limba *română* era decretată scrierea cu litere latine de obligătoare, ear' pentru stabilirea unei ortografii uniforme, guvernul numise o comisiune filologică română.

Credeau deci cei din Ungaria, că acum. după-ce s'a decretat cu atâta solemnitate egala îndreptăţire, nu sĕ va mai face nici un pas spre vremile de mai nainte, ci se va lărgì cercul de competenţă pe seama limbei române.

De aceea priveau cu încredere şi ei în viitor.

Rĕu s'a încheiat însĕ anul pentru Românii din *Banat,* cari 'şi-au vĕzut visul de aur, de a forma ţeară independentă şi autonomă, nimicit pentru totdeauna.

Comisarul împĕrătesc, contele *Mensdorff-Pouilly,* a conferat cu fruntaşii români de prin aceste părţi şi dela toţi a auzit esprimată dorinţa de a nu fi încorporat Banatul la Ungaria. Dar' nu s'a ţinut cont de cererea lor. Resoluţiunea preaînaltă din 27 Decemvrie 1860 *a decretat reîncorporarea Banatului la Ungaria,* pe basa dreptului public al Ungariei.

Tot ce li-s'a dat Românilor din Banat a fost următorul pasaj cuprins în preaînalta resoluţiune din 27 Dec. 1860:

„Pentru a resfira îngrijirile Românilor despre naţionalitatea şi limba lor, fac de datorinţa cancelarului meu unguresc de curte, ca prin părţile locuite de Români în masse, sĕ pună în oficii *numai funcţionari desteri de naţionalitate română*“. —

Puţin de tot în schimbul căpitanatului visat şi dorit de Românii bănăţeni, ca ţeară independentă română, cu limbă de administraţie şi justiţie proprie, adecă românească.

Şi sĕ aflau atât de aproape Românii bănăţeni de realisarea visului lor!

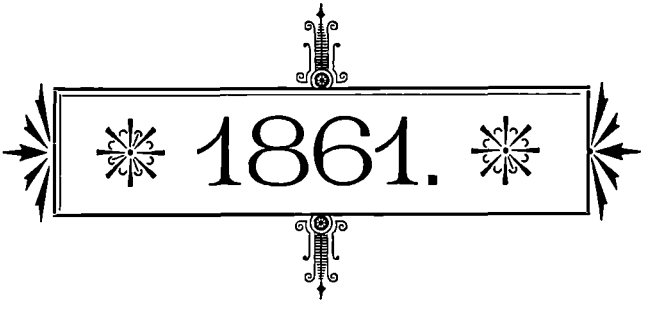
Multe împrejurări vor fi contribuit ca sĕ şi-'l peardă, între altele şi aceea, că patriarchul sêrbesc, cu oamenii sei, sĕ declarase *pentru* reîncorporarea Voevodinei sêrbeşti la Ungaria, şi astfel Românii

www.dacoromanica.ro

rĕmaşi singuri nu mai aveau greutatea pe care ar fi avut-o dacă mergeau şi Sêrbii cu ei alături, în deplină solidaritate.

S'a stîns însĕ visul, şi s'au adeverit de foarte motivate temerile celor-ce ziceau, că o reîncorporare a Banatului la Ungaria este *jertfirea elementului românesc din părţile acestea,* care cu timpul vine pus politiceşte la discreţia celor din Ungaria, — căci aşa s'a întêmplat.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Revistă.

O luptă impunĕtoare politică s'a purtat pe toate liniile la anul 1861. Vrednicii fruntaşi de pe atunci ai poporului român ştieau, că ce perzi într'un moment nefolosit, sau rĕu folosit, nici eternitatea nu-'ţi poate restitui, şi de aceea au desvoltat o activitate uimitoare. Şi dacă ea n'a dat nici de data aceasta resultatele dorite şi aşteptate, este de atribuit earăşi nefastelor împrejurări, cari toate lucrau în contra noastră, ca de atâtea-ori mai nainte şi de atâtea-ori şi după anul 1861.

Rĕmâne însĕ bine stabilit faptul, că nu s'a negles nimica, nu s'a întrelăsat nimica din aceea ce trebuia sĕ se facă pentru a veni pus odată şi poporul român din patria aceasta în posesiunea drepturilor sale naţionale, şi tot ce s'a făcut, în mod atât de corect şi cu atâta maturitate politică s'a făcut, încât anul acesta rĕmâne unul din cei mai frumoşi în istoria luptelor noastre politice.

După apariţia diplomei împĕrăteşti din 20 Octomvrie 1860, prin care sĕ garantau tuturor popoarelor din monarchie drepturi naţionale şi vieaţă naţională, o nouă rază de speranţă a început sĕ cuprindă toate inimile româneşti, cari ca la un semn dat de o putere supranaturală au început a sĕ trezi din amorţeala în care sĕ aflau şi au început a căuta calea potrivită pe care sĕ-'şi poată manifesta dorinţele şi sĕ-'şi poată precisa drepturile şi cererile.

Şi calea s'a aflat. Un *congres naţional,* în care sĕ se poată pipăi bine pulsul întregului popor român! O adunare, la care sĕ iee parte toţi fruntaşii neamului românesc, pentru-ca consultându-se împreună şi schimbându-'şi vederile, sĕ croiască o cale sigură pe care sĕ fie dusă înainte politica românească!

A fost o fericire pentru Românii din Ardeal că aveau în fruntea bisericilor lor pe *Şaguna* şi pe *Şuluţiu,* aceste capete luminate

www.dacoromanica.ro

şi inimi înfocate, ear' în Banat şi părţile ungurene pe *Andreiu de Mocsonyi,* cari luând în mână conducerea au dat un început bun lucrărilor frumoase şi mature politice din anul acesta. Pentru-că tot ce s'a făcut în anul 1861. era pregătit din anul premergĕtor. După publicarea diplomei din Octomvrie, bărbaţii de încredere ai Românilor au cerut, cum am vĕzut, dela însuşi monarchul concesiune pentru a putè ţinea un congres naţional în care sĕ-'şi preciseze Românii de nou nĕcasurile şi dorinţele, ear' *ţinerea congresului a fost încuviinţată.*

Vom vedè din însĕşi actele acestei impunĕtoare adunări naţionale cu câtă însufleţire au alergat representanţii poporului român la Sibiiu, unde s'a ţinut adunarea, în dricul iernei, pe o vreme din cele mai aspre, şi pe lângă mijloacele de comunicaţie foarte primitive de pe atunci, din toate părţile Ardealului, ba chiar şi din Banat, pentru-ca sĕ contribue cu presenţa lor la splendoarea conferenţei, ear' cu mintea şi esperienţele lor la clarificarea situaţiunii politice, vecĭnic înnegurată pe seama poporului român.

Vom vedè, cu cât tact, cu câtă demnitate şi fineţă politică au condus cei doi şefi bisericeşti, în bună înţelegere şi în perfectă frăţietate, acest mare congres naţional, şi cu câtă însufleţire au primit delegaţii poporului român asupra lor, respective asupra poporului însuşi, toate acţiunile politice de până acì ale archipăstorilor neobosiţi, precum şi pe cele-ce le vor afla de cuviinţă sĕ le mai întreprindă de acì încolo în causa naţională, *solidarisându-se astfel şi identificându-se poporul cu capii sei bisericeşti.* Dar' pentru a le uşura lucrarea, poporul, representat în congres naţional, le dà ajutor prin instituirea unui *comitet permanent,* care va avea sĕ conducă în viitor, cu capii bisericeşti în frunte, toate afacerile politice ale poporului român.

La puţine sĕptĕmâni după ţinerea acestei impunĕtoare adunări naţionale a urmat conferenţa regnicolară din *Alba-Iulia,* la care au fost chemaţi 24 Maghiari şi Sĕcui, 8 Saşi şi 8 Români, şi unde representanţii Românilor s'au luptat cu o admirabilă energie pentru apĕrarea *autonomiei Transilvaniei* şi pentru acordarea de drepturi naţionale pe seama poporului român, care formează majoritatea covîrşitoare în Ardeal.

Românii de pretutindenea laude şi mulţumiri au adus acestor apostoli ai causei române, precum laude şi mulţumiri au adus şi deputaţilor din Banat şi părţile ungurene, cari nu cu mai puţină energie şi bărbăţie au apĕrat causa naţională în dieta maghiară dela

www.dacoromanica.ro

Pesta. Ear' discursul rostit în casa magnaţilor din partea lui *Emanuil Gozsdu,* pe atunci comite suprem în comitatul Caraşului din Banat, în chestia autonomiei Ardealului, va rămânè memorabil pentru toate timpurile.

Luptă energică s'a purtat şi la universitatea săsească. deschisă în anul acesta în Sibiiu, unde puţinii representanţi români 'şi-au făcut datoria aşa cum li-au dictat-o interesele vitale ale poporului român. Cele mai frumoasé lupte s'au dat însè în comitate, unde putea sè se manifesteze şi poporul nostru de rînd, şi de fapt s'a şi manifestat, în mod vrednic de bunele însuşiri ce le are moştenite dela strămoşii sei.

De toate aceste lupte impunětoare politice. date din partea unui popor abia scăpat de cătuşele unei robii seculare, s'a ţinut cont la locurile competente, şi urmarea a fost luarea măsurilor necesare, ca dieta Transilvaniei se fie convocată încă în anul acesta, *pentru a înarticula în lege naţiunea română ca a patra naţiune a ţĕrii.*

Puteri nevĕzute s'au pus însè earăşi de-a curmezişul, şi s'au zădărnicit de nou bunele intenţiuni ale monarchului.

Dieta Ardealului nu s'a întrunit în anul acesta!

Nu ne-am ales deci cu resultate practice şi mulţumitoare nici din luptele acestea de multe feluri şi în multe direcţiuni date, dar' ne-am ales cu un frumos câştig moral, pentru-că poporul român a dat semne, nu numai de vieaţă, ci mai mult de o maturitate politica uimitoare, de care trebuia sè se ţină cont în viitor.

Natural, că aceste semne de vieaţă nu erau pe placul contrarilor nostri. Ziarele maghiare şi germane vĕrsau foc totdeauna când auziau că sè mişcă Românii, cărora le denegau şi acum îndreptăţirea de a forma naţiune egală cu naţiunile privilegiate de mai nainte. Îi calumniau şi îi acusau în continuu, cu scorniturі că sûnt *rusofili* şi că vreau o *Daco-Românie.* Aveam însè bărbaţi cari nu le rĕmâneau datori. S'au scris broşure şi articole prin diferite ziare străine, în cari causa naţională română era presentată în lumina ei cea adevĕrată, ear' clevetitorii şi de rĕu vorbitorii erau demascaţi şi aduşi la tăcere.

Aşa s'a luptat la anul 1861 în causa naţională, când oamenii ştieau, că până este lumină datori sûnt sè lucreze, căci vreme destulă este de odihnă, după-ce sè va face întunerec. Icoana fidelă a anului acestuia o câştigăm însè abia după cunoaşterea amĕnunţită a luptelor purtate, la a căror descriere trecem acum.

www.dacoromanica.ro

Conferența națională din Sibiiu.

Conferența națională întrunită în Sibiiu în ziua de Anul-Nou, 1/13 Ianuarie 1861, a avut cel mai strălucit succes.

S'au ținut patru ședințe, în cari s'a discutat cu cea mai mare temeinicie asupra situațiunii și s'au votat concluse de estremă importanță politică pentru zilele acelea.

Conclusele sĕ pot resuma în următoarele:

S'a aprobat procesul verbal luat despre adunarea națională din Blaj, ținută în 3/15 Maiu 1848.

S'a aprobat petițiunea predată M. Sale monarchului prin delegațiune națională în 10 Decemvrie 1860, ear' membrilor delegațiunii li-s'a votat mulțumire în numele națiunii.

Legile uniunii din 1848 nu sĕ recunosc de legale.

Membrii români chemați la conferența regnicolară din Alba-Iulia nu represintă dorințele națiunii române, decât numai în casul că vor apĕra pretensiunile și dorințele naționale, esprimate în această adunare. În cas contrar nu pot fi priviți de representanți ai națiunii române din Ardeal.

De cea mai mare importanță a fost însĕ conclusul următor: „sĕ se declare vecĭnica înfrățire a Românilor de ambele confesiuni și sĕ fie amenințați cu afurisenie cei-ce vor da și cea mai mică ocasiune de ceartă și dușmănie între uniți și neuniți".

Gazetele române de pe atunci ne spun, că sub decursul adunării nu s'a putut observa nici cel mai mic semn de neînțelegere sau dușmănie. Toți cei întruniți în adunare aveau înaintea ochilor numai binele public, interesele generale ale neamului românesc, și în scopul de a le vedè realisate cât mai curênd o solidaritate admirabilă 'i-a stăpânit pe toți și întru toate.

Presenți au fost cam 150 de fruntași români de prin toate părțile locuite de poporul nostru, ear' ca ascultătoare a luat parte

www.dacoromanica.ro

la ședințele adunării naționale întreaga tinerime română dela academia de drepturi din Sibiiu, în mare parte îmbrăcată în costum național și toți studenții provĕzuți cu cocarde naționale.

Pentru a înțelege mai bine spiritul de care erau stăpâniți pe atunci fruntașii nostri, sĕ cuvine sĕ amintim, că nici unul nu a venit la conferență nepregătit, fără a fi orientat asupra situațiunii politice; ear' unii dintre bărbații mai cu vază, însuflețiți de causa română și îngrijorați de viitorul ei, veniseră *cu proiecte gata*, bine stabilite, pe basa cărora sĕ se poată începe desbaterile conferenței. Douĕ au fost aceste proiecte, și conferența națională de fapt pe basa lor a început desbaterile. Proiectele, pe ai căror autori ziarele de pe atunci nu ni-'i numesc, sûnt următoarele:

I.

1. Dacă toate cererile și gravaminele descoperite în petițiunile noastre naționale, nici dela M. Sa nu ni-s'ar da, și nici de către conlocuitoarele națiuni surori nu s'ar băga în seamă, *ce ar trebuì sĕ facem?* Sĕ primim și numai atâta cât ni-se dă. sau mai bine ar fi oare ca națiunea noastră sĕ se pună în stare de pace și *pasivitate?* Pentru un asemenea trist cas e de lipsă sĕ hotărîm o regulă statornică, de care toți fiii națiunii noastre fără mântuință sĕ aibă a sĕ ținè.

2. Membrii chemați la conferențele regnicolare pot sĕ meargă la conferențe sau ba?

3. Dacă pot, ce ar avea acolo de a lucra, și a face și a pretinde?

4. În întêmplarea aceasta sĕ aibă membrii conferențelor regnicolare instrucțiune de care sĕ se țină și peste a cărei hotare la nici o întêmplare sĕ nu treacă, sau sĕ aibă voe nelegată după împrejurări a grăì cele-ce li-s'ar vedè a fi bine?

5. Dacă s'ar afla de mai bine ca Românii chemați sĕ nu meargă la conferențele regnicolare, cum sĕ se scuze. prin scrisoare, prin adâncă tăcere, sau cu graiu viu? Oare fire-ar destul numai atâta a scrie la cancelarul: „De oare-ce atât în organisarea cancelariei cât și a conferențelor vedem, că principiul dreptului egalității tuturor naționalităților și confesiunilor și preaînalta intențiune a preaînduratului nostru domnitor, respicate în diploma și autograful din 20 Oct. 1860, precum nici rugămintea națiunii noastre, pe care am avea a o representa în acelea conferențe, și prin care sĕ cere delăturarea nedreptăților, nu s'a respectat, și nici nu s'a luat în vre-o considerațiune, în contra convingerei și a cunoștinței noastre și a dreptelor

www.dacoromanica.ro

interese ale naţiunii noastre — parte noi nici decât nu putem lua la conferenţă".

6. În împrejurări grele ca acestea, aceia dintre fiii naţiunii române, cari sau până acuma sûnt chemaţi, sau de acum înainte vor fi chemaţi la ori-şi-ce fel de posturi, putè-vor primì pe partea naţionalităţii române posturi sau ba? Ori apoi, ca persoane private, fără a compromite causa comună naţională şi fără a păta caracterul naţiunii, putè-vor totuşi îmbrăca posturile la cari sûnt sau vor fi chemaţi?

7. Dacă n'ar putè, pentru cei-ce au trăit până acum după oficiul lor şi alt venit nu au, ear' acum retrăgêndu-se pentru-ca sĕ nu compromită causa naţională, putè-se-va sĕ rĕmână cu familia fără pâne şi pe care cale ar trebuì naţiunea sĕ se îngrijească după putinţă pentru subsistenţa lor?

8. Dacă membrii români n'ar trebuì sĕ meargă la conferenţele regnicolare, însĕ după aceea ar voì cancelarul, sau altă mai înaltă autoritate, sau conlocuitoarele naţiuni, prin nişte deputaţi ai lor, cu capii bisericei române de ambe confesiunile şi mai încolo a trata şi a sĕ înţelege despre pretensiunile naţionalităţilor, pentru a sĕ înfrăţì cu ele, în cas dacă adunarea naţională nici decât sau cu grabă nu s'ar putè aduna, — nu va fi oare bine ca sĕ-'şi organiseze spre acest sfânt scop această conferenţă pregătitoare naţională din sînul seu *un comitet* din membrii cei mai încrezuţi, dar' şi mai aproape şi mai lesne de provocat şi de adunat? Sau nu va fi mai bine, dacă, — urgente necesitate et periculo in mora esistente, — ar împuternicì conferenţa aceasta pregătitoare naţională, şi până-când sĕ va face tot lucrul cunoscut la toată naţiunea şi li-se va da vot de încredere, pe episcopii ca capi ai bisericei, ca cu acei membri de încredere ai naţiunii, pe cari 'i-ar putè căpĕta şi aduna mai curênd la consfătuire, sĕ poată pe temeiul celor mai sus aduse şi mai încolo trata în causa naţională, chiar şi afară de adunarea nouă naţională, care e cu multe greutăţi împreunată?

9. Fi-va de lipsă, ca protocolul şi conclusiunile conferenţelor acestora pregătitoare naţionale sĕ se tipărească şi la toate parochiile şi protopopiatele sĕ se trimită câte un esemplar şi sĕ se tîlcuiască poporului cu toată înţelepciunea şi luarea aminte, dojenindu-'l şi cu toată puterea cuvêntului îndreptându-'l la pace şi frăţietate cu toate naţionalităţile, arĕtându-'i că onoarea şi binele naţiunii numai prin pace şi amiciţie cu toţi oamenii şi mai cu seamă cu alte naţionalităţi

www.dacoromanica.ro

şi prin o loială şi liniştită aşteptare precum şi prin neclintită credinţă şi alipire către tron se poate câştiga?

10. Spesele tiparului pentru actele de lipsă în causa naţională din ce fond au a sĕ suporta, din colectă pe la particulari, din cassele satelor, din cele ale bisericilor, sau ca de comun, din ambe aceste fonduri, în parte egală?

II.

Naţia română din Ardeal declară sĕrbătoreşte, că:

1. Este gata a apĕra interesele tronului M. Sale ces. reg. apostolice şi ale patriei.

2. Va rĕmânè credincioasă până la moarte intereselor sale naţionale, pe basa egalei îndreptăţiri cu celelalte naţii din ţeară.

3. Este gata a rĕsplăti cu uitare, dragoste şi frăţie asupririle naţiilor conlocuitoare în ţeară din vremile trecute, în privinţa naţională şi religionară.

4. Aşteaptă dela naţiile conlocuitoare din ţeară reciprocă dragoste şi frăţie.

5. Pe basa dragostei şi a frăţiei va arĕta încredere către bărbaţii altor naţii şi nu va face imputare nimenui din naţionalii altor naţii pentru convingeri politice, din anii 1848 până astăzi.

6. Aşteaptă dela bărbaţii altor naţiuni o reciprocă încredere către bărbaţii naţiei române, şi că nu vor face nici unui Român imputări pentru convingeri politice din acele vremuri.

7. Din zel pentru binele obştesc al patriei va observa strâns pentru înfiinţarea ordinei legale a patriei toate intenţiunile M. Sale ces. reg. apostolice din 20 Octomvrie 1860 către contele *Rechberg* şi din 21 Decemvrie către preşedintele cancelariei aulice transilvane, Escel. Sa dl baron de *Kemény,* adresate. Drept aceea:

8. Bărbaţii români de încredere, cari se vor chema la conferenţa dela *Bĕlgrad,* datori vor fi a se ţinè de înţelesul acestor intenţiuni împĕrăteşti şi a nu trece peste competenţa conferenţei, care e acolo designată prin cuvinte clare, pentru a da părere despre o lege electorală ce va servì pentru alegerea deputaţilor la dieta cea dintâiu a Ardealului. Prin urmare:

9. Naţia română declară de nulă şi de nevalidă fiecare părere a vre-unui bărbat român de încredere, care pentru zisa conferenţă ar cuteza a trece peste hotarele sus lăudatei ordinaţiuni împĕrăteşti şi ar cuteza a se înălţa peste voia naţiei sale, pe care el acolo o

www.dacoromanica.ro

representă şi este chemat a esprima convingerea ei politică ear' nu a sa individuala.

10. Naţia româna din Ardeal da bărbaţilor de încredere, cari vor fi chemaţi la conferenţa dela *Belgrad,* din partea ei. în privinţa unei legi electorale, următoarea instrucţie (era lăsată în grija conferenţei naţionale elaborarea instrucţiunei necesare).

11. Naţia română aşterne M. Sale ces. reg. apostolice umilita rugare, ca preaînalt aceeaşi să se îndure a pune între cele dintâiu propoşiţii regeşti pentru dieta cea dintâiu a ţĕrii *înarticularea naţiei şi a naţionalităţii române,* prin care ea să câştige, după forma celor de până acum trei recepte naţii şi patru confesiuni, poziţie legală de stat şi egala îndreptăţire, de care se lipsise în cei de pe urmă trei secoli fără nici o causă binecuvêntată.

*

Aceste două au fost proiectele gata, presentate adunării naţionale ca material bun de discutat.

S'au fost ivit şi alte opiniuni, cari formau obiect de discuţie în cercuri mai restrînse, înainte de adunare şi la adunare, dar' toate se uneau într'un punct, în cel mai esenţial, anume: că între împrejurarile date de cea mai urgentă necesitate este *solidaritatea perfecta naţională* pentru tot ce au făcut archipăstorii şi deputaţiunile naţionale până acuma în interesul naţiunei române, aşa, ca-şi-cum naţiunea întreagă, adunată la un loc, le-ar fi făcut toate. Şi solidaritatea aceasta a fost observată într'un mod vrednic de admirat în întreg decursul *conferenţei naţionale,* pe care »*Gazeta Transilvaniei* de pe atunci o apreciază astfel:

„Împrejurarea ce caracterisează atât de favorabil conferenţele noastre este, după a noastră opiniune, că după o întâlnire, la început însoţită de sfieli, de prepusuri şi temeri feliurite, după câteva întêmpinări de discusiuni volburoase, cari au decurs chiar asupra unor principii de vieaţă, în cele din urmă a ocupat locul mai peste tot o *încredere,* o *cordialitate* însufleţitoare de plăcere şi de vieaţă, ca şi aerul de primăvară".

Dar' să trecem la descrierea conferenţei însaşi.

Zi de Duminecă a fost ziua în care s'a deschis conferenţa, prin urmare zi de întreită însemnătate pentru Români. S'a oficiat întâiu sfânta liturgie, după a cărei terminare fruntaşii naţiunii române s'au adunat în sala seminarului gr.-ort. român din Sibiiu, la orele 11, esmiţênd imediat câte o deputaţiune ca să cheme pe cei doi archi-

www.dacoromanica.ro

păstori români, sufletul mișcărilor politice-naționale, la adunarea de ei convocată.

La orele unsprezece și jumătate ambii archipăstori, metropolitul *Șuluțiu* și episcopul baron de *Șaguna,* își fac apariția în sală, în mijlocul sgomotoaselor aclamațiuni de *să trăească* . Ambii ocupă locul cuviincios, ca președinți ai adunării, și după-ce metropolitul *Șuluțiu* rostì rugăciunea obicinuită pentru chemarea duhului sfânt, începută cu »*Împerate ceresc* , deschisă adunarea cu o vorbire de toată frumsețea, ascultată cu cea mai încordată atențiune din partea întregei adunări naționale.

Memorabila vorbire e următoarea:

— „Mult onoraților domni! Bucuria noastră, a capilor bisericei române de ambe confesiunile, nu cunoaște astăzi margini. vĕzĕnd într'o zi de așa îndoit și mare prasnic adunați din toate unghiurile patriei, de unde numai pentru scurțimea timpului s'a putut, cu atâta zel, cu atât de mare pietate, religioasă și națională, împrejurul nostru, cei mai bravi, cei mai binemeritați din patria sa, de biserica și națiunea sa, bărbați ai națiunii noastre.

Noi ne închipuim astăzi a petrece în grădina cea mai odoroasă, mai bine adornată a națiunii noastre, între florile cele mai bine mirositoare, între pomii cei mai fructiferi, dela cari așteaptă ea roadele cele mai dulci.

Astăzi noi, capii bisericei și întreaga națiune, astăzi zic, în ziua de Anul-Nou, luăm din adunarea aceasta preaonorată a fiilor celor mai credincioși ai națiunii și bisericilor noastre pentru toate patimile trecutului o nemărginită mângăere, concepem și sugem din atmosfera cea curată a zilei acesteia nădejdile cele mai tari pentru o începere cu acest An-Nou de o vieață politică națională mai înfloritoare, și de va voì înduratul Dumuezeu, mai stătătoare, mai pururea vecuitoare!

Ce socotiți, au nu e adunarea aceasta a noastră, în ziua de Anul-Nou (care nu numai pentru indivizi singuratici, dar' și pentru întregi națiuni s'a obicĭnuit a aduce cele mai mângăitoare și mai mari speranțe pentru un viitor mai fericit), de pronia lui Dumnezeu hotărîtă sĕ se facă astăzi, în ziua de Anul-Nou?

Au nu-'i această zi, sfântă și mare. un omen dumnezeesc, divinător pentru un viitor mai fericit, pentru o vieață politică vecinică și pururea vieţuitoare a națiunii noastre?

Noi toți așa sperăm, așa credem sĕ fie. Și nu vom înceta a ne ruga aceluia, care are în puterea sa și poartă în mână soartea

www.dacoromanica.ro

tuturor timpurilor și veacurilor și le poate schimba în mai bine, nu numai pentru oamenii singuratici, parasiți și asupriți, dar' și pentru cele mai puternice națiuni și imperii, ca speranței noastre și acestui bun și sfânt omen al zilei de astăzi să-'i dee și perfecta împlinire.

Știți, preaonoraților domni, ca noi astazi ne-am adunat în causa cea mai sfânta a națiunii române. Bucuria noastra, a capilor bisericei române, de nou zic, nu mai cunoaște deci margini. Nu numai pentru-că zelul cel mai învăpăiat național un număr așa de copios al inteligenței, al celor mai bravi fii ai națiunii noastre, a adunat aicea la aceasta sfântă serbare, cât nu-'l mai poate cuprinde îngustimea locului acestuia, dar' mai mult zic pentru aceea, pentru-ca numărul acesta mare al inteligenței cei mai vrednici, ba și pe toți cei-ce pentru scurtimea timpului n'au putut, spre durerea lor și a noastră, lua parte cu ființa de față, pentru-că pe întreagă națiunea română același spirit al frățietății, al unirii cugetelor și inimilor, în toate părțile și unghiurile patriei, unde numai poate fi picior de Român, îi însuflețește.

Neamicii națiunii noastre, totdeauna până acum, cu îndoiți și cei mai puternici foi au suflat în focul cel arzător, și mai tare de fericirea națiunii noastre mistuitor, al fanatismului religios, al despărțirei națiunii noastre în confesiuni diverse, care au dorit ca să fie veenic ca și al vestalelor, ca numai ei singuri prin el să se lumineze și să se încalzească.

Poate că și pe timpurile noastre 'i-a nutrit asemenea speranță, că din neunirea și neînțelegerea noastră vor trage, vor secera și vor strânge în grânare fructele cele mai bogate și mai folositoare pentru dînșii, ca și până ací. Dar' sè vor înșela; ba acum s'au înșelat tare!

Caci Românul, deși, durere, cam târziu și cu mare pagubă a întregei națiuni, acum s'a deșteptat, s'a trezit din letargia sa, 'și-a cunoscut păcatul seu, și acum cu tot sufletul crede, că deși în cele religioase, în cari are de a face numai cu Dumnezeu, soartea sau inimicii că Dumnezeu cu bună seamă nu au vrut să fie taiați în două confesiuni, ei (Românii) totuși sînt o carne, sînt un trup, un sânge. *o națiune română,* de carea tocmai religiunea ne poruncește să ne lipim cu toata inima, cu cugete unite și cu unite inimi, și să ne silim a o fericì și a o sprijinì cu toate unitele noastre puteri.

Cu acest cuget, cu această iubire este și trebue să fie dator sângelui seu, mamei sale celei adevărate, națiunii române, tot adevăratul fiiu al națiunii noastre. Ear' acela dintre Români, care

www.dacoromanica.ro

altmintrelea ar cugeta sau ar lucra, va fi, nu Român, ci un fiiu bastard, un fiiu degenerat.

Şi sĕ ştiţi, domnilor, ca pâna-ce inimile tuturor foilor naţiunii române, acelaşi spirit al unirii, al adevĕratei înfrăţiri le va ţinè ocupate, până-când concordia aceasta frăţească, prin carea lucrurile cele mici sĕ fac mari, şi căreia Românul trebue, ca strĕbunii sei, templu sĕ-'i ridice în inima sa, toţi murii inimicilor prin cari ne-au închis, ca sĕ nu putem întra în cetatea drepturilor omeneşti şi civile până acum, vor cadè ca şi ai Jerihonului!

Până vom fi uniţi şi vom avè în această unire a inimilor constanţa şi neobositĕ perseveranţă, vom fi destul de tari a espugna fortăreţele acelea, cari alţii le opun postulatelor noastre şi causei celei mai drepte a naţiunii noastre, şi ne va triumfa dreptatea şi aşa viitorul cel mai fericit al naţiunii este şi va fi pentru totdeauna asecurat.

Sĕ nu ne sparie pe noi înfricoşerile întêmplărilor de acum şi ale unor gazete contrare, cari strigă în gură mare: „Conclamatum est", - causa Românilor este şi acum perdută, căci stă cum sĕ poate mai rĕu! Pentru-că dacă cu energie şi cu toată bărbătească perseverare vom apĕra pe tot locul causa cea mai sfântă, cea mai dreaptă a naţiunii noastre, nici cei mai mari contrari ai nostrí nu vor putè avea şi ţinea mult timp un obraz cu piele de bivol sĕ nu se opărească înaintea postulatelor noastre celor mai drepte politice!

Ear' dacă ar mai fi urechile unora aşa de surde şi pielea obrazului lor aşa de groasă, încât sunetul tonului celui frăţesc pe care-'l vom îndrepta cătră ei sĕ nu le poată pĕtrunde şi faţa sĕ nu li-o poată acoperì cu roşala modestiei, atunci încă apĕrându-ne statornicește şi fără sfieală, între marginile cuviinţei, postulatele cele drepte, de am şi perde dreapta causă pentru un timp, sĕ nu desperam pentru totdeauna! Nu ne vom păta, nu ne vom preda, nu vom lasa sĕ ne ducă în triumf caracterul nobil şi onoarea naţiunii noastre, care trebue sĕ ne fie mai preţioasă decât aurul şi petrile cele scumpe.

Şi cu aceasta înainte a toată lumea, şi în faţa tuturor naţiunilor civilisate, înaintea cărora naţionalitatea şi libertatea este întâiul articol al staturilor, şi stă în cel mai mare preţ, vom arĕta că am lucrat ca naţiune cu caracter şi cu inimă nobilă şi n'am dat sĕ ducă în superbul triumf contrarii nostri onoarea naţiunii noastre.

Nimenea sĕ nu socotească, cumcă adunarea noastră şi energia de a căuta egalitatea tuturor drepturilor politice cu conlocuitoarele

www.dacoromanica.ro

şi surorile naţiuni, şi statornicul nostru zel în apĕrarea causei celei mai drepte a naţiunii noastre, este un complot, este o reacţiune asupra conlocuitoarelor şi surorilor naţionalităţi.

Nu! Mărturisim înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. că nu ne vom da în braţele a nici-unei reacţiuni, ori-şi-unde şi ori pe ce cale sau ori şi sub ce coloare sĕ vină aceea. Dar' şi aceea spunem drept, în faţa tuturor, că nici noi la vre-o supremaţie negătoare de o egalitate întreagă şi competentă tuturor drepturilor civile şi politice şi domnitoare a conlocuitoarelor surori naţiuni *nici-odată nu ne vom supune,* şi pe toţi aceia, cari dreptelor noastre postulate naţionale sĕ vor opune îi vom socoti de reacţionarii dreptăţii, păcii şi frăţietăţii, pe care noi cu atâta sete o dorim şi o căutăm prin egalitatea drepturilor politice cu conlocuitoarele surori naţiuni.

Când zicem aceasta, şi în tonul acesta frăţesc, nu înţelegem că vrem sĕ luăm posiţiune duşmănoasă în contra conlocuitoarelor surori naţiuni, ferească Dumnezeu! Pacea, caritatea, frăţietatea, dar' şi egalitatea tuturor drepturilor politice şi civile, cu ele în asemenea mĕsură vrem sĕ le avem şi sĕ le ţinem! Adevĕrata frăţietate. precum între persoane singuratice. aşa şi între naţiuni numai prin asemenea şi egală soarte şi condiţiune civilă şi politică poate sĕ stee şi sĕ dureze.

Căci între serv şi domn nu poate fi amiciţie, ci numai obligamente de supunere, cari dacă nu se împlinesc de bunăvoie, sĕ pot stoarce şi cu puterea; dar' nu aşa şi amiciţia!

S'au dedat unii contrari ai nostri a ne cleveti, şi a voi prin aceea a ne păta şi a ne aduce în suspiţiune înaintea înaltului şi înduratului nostru guvern, că noi clipitele ochilor nostri le petrecem peste Carpaţi, cătră fraţii nostri din principate, cu cari voim a întemeia o Daco-Românie!

Noi nu negăm, că şi în inima noastră, ca şi în inima tuturor naţiunilor cătră naţiunea lor, locueşte boldul şi simţul prea natural. prin care pe fraţii nostri români, cari ori în principatele danubiane, ori în altă parte a lumii ar locui, trebue sĕ-'i iubim şi lor sĕ le poftim tot binele şi toata fericirea. Însĕ aceasta, domnii mei, nici un om cu minte şi iubitor de dreptate nu va putè zice că însemnează a face complot asupra conlocuitoarelor naţiuni, sau asupra patriei, sau a prea bunului şi înduratului nostru domnitor şi împĕrat, sau a ridica un *imperiu daco-român,* care idee numai în crecrii cei scrintiţi poate sĕ se încuibeze.

www.dacoromanica.ro

Fraţii nostri maghiari sĕ ne dee egalitatea deplină şi amĕsurat greutăţilor publice pe cari naţiunea română le poartă în stat şi spre apĕrarea patriei, cu bunul şi cu sângele seu, amĕsurată şi proporţionată tuturor drepturilor de cari se bucură şi ei, şi noi nu vom căuta nici-odată alţi fraţi, nu ne trebue nici-odată alt guvern, nu voim a avè nici-odată altă deosebită patrie, ci numai aceasta, pe care pronia dumnezeească ne-a dat-o comună cu fraţii nostri maghiari şi sasi şi pe care o iubim cu toată căldura inimii noastre.

Însĕ, deşi ne încarcă unii fraţi maghiari şi saşi cu nişte aşa de nefundate criminaţiuni, pe cari nu e nimeni în stare a le putè documenta, firește cu scop numai de-a ne înegri înaintea lumii şi de a ne face suspecţi regimului şi a mântuì şi justifica înaintea lumii, şi precum cred eu. şi înaintea înaltului nostru guvern, nedreapta lor opositiune faţă cu dreptele noastre postulate, cred şi sûnt convins, că aceasta nu o face întreaga nobilă naţiune maghiară, sau cea săsească, ci o fac numai nişte spirite miserabile şi degenerate. De aceea, nobilul caracter şi natura Românului iubitoare de pace şi frăţietate cu toate conlocuitoarele naţiuni, nici-odată şi nici pe un membru sau fiu al naţiunii române nu-'l va lăsa nici asupra acelor miserabili clevetitori, necum asupra întregei nobile naţiuni maghiare sau săseşti, cari cuprind o aşa mulţime de fii vrednici şi marinimoşi în sînul lor, a-'şi ascuţì în asemenea mod limba şi a-'şi muia condeiul în venin, ci vă purta omenosul şi pacĭnicul seu obiceiu şi caracter nepătat, va ţinè în toată veneraţiunea toate naţionalităţile conlocuitoare, şi va căuta tot prilejul a dovedì în fapte nobile faţă cu ele iubirea de pace, adevĕrata amiciţie şi frăţietate.

Românul este religios şi plin de pietate. El nu e învĕţăcelul lui Moise, care a zis: „Ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte“, — ci următorul şi învĕţăcelul lui Christos şi al evangheliei pe care 'i-o cetește în biserică preotul seu şi care zice: „Sĕ iubeşti pe deaproapele tĕu ca însuţi pe tine“. Ba şi mai mult zice Christos: „Iubiţi pe vrăşmaşii vostri, faceţi bine celor-ce vĕ fac vouĕ rĕu, şi întru răbdarea voastră veţi dobândì sufletele voastre!“ Va ştì Românul şi în faptă cu toată scumpĕtatea a le împlinì acestea; însĕ pe lângă datoria aceasta creştinească, Românul are şi o datorinţă grea, mare, sfântă şi politică cătră naţiunea sa. Ea, ca soră bună a altor conlocuitoare naţiuni voește cu toată dreptatea a cuprinde în patria sa, pe care o iubeşte şi o apĕră cu bunul şi cu sângele seu, locul şi positiunea onorabilă şi meritelor sale proporţionată, între surorile sale, conlo-

www.dacoromanica.ro

cuitoarele națiuni, cari cum se cam vede. puțin, sau tocmai nimic nu se îngrijesc de soartea politică a națiunii noastre.

Ea cu tot zelul, și *pe cai legiuite,* în fața a toată patria, a voit a-'și împlini și obligațiunea aceasta; de aceea, prin unii zeloși fii, sub presidiul Escelenției Sale a dlui episcop Andreiu baron de *Șaguna,* și prin deputațiunea dela Viena, al cărei conducĕtor avui onoare de a fi eu, — 'și-a formulat dreptele sale postulate în două petițiuni, și a ales o deputațiune numeroasă, căreia 'i-a încredințat a subșterne petițiunile sale la Maiestatea apostolică, dela care nici mai mult, nici mai puțin nu suplica, decât ca să 'i-se dee dreaptă și proporționata parte *din toate drepturile politice,* cari sûnt de o forma promise și date, prin diploma și manuscriptul împĕratesc catră graful *Rechberg,* din 20 Octomvrie 1860, tuturor națiunilor și confesiunilor; cari suplice dorim ca aici să se cetească".

După Metropolitul *Șuluțiu* a vorbit episcopul *Șaguna,* asemenea mai pe larg, dar' vorbirea sa fiind improvisată n'a putut fi pusa pe hârtie și astfel n'a putut fi păstrată pe seama posterității. Atâta putem scoate din descrierile ce s'au făcut pe atunci despre decurgerea acestei conferențe naționale, că episcopul *Șaguna* s'a alăturat întru toate la cele rostite de metropolitul *Șuluțiu,* adaogând din partea sa, că tocmai se nu aibă adunarea aceasta națională nici un folos și nici un resultat practic, ea remâne o școală destinată pentru oameni maturi, și din acest punct de vedere însemnătatea ei e foarte mare pentru națiunea română!

Așa a și fost. Dovadă modul cum a decurs această adunare.

Deschisă fiind adunarea, să pășește întâiu la constituirea biroului, aclamându-se ambii archipăstori români de președinți ai adunării, ear' de secretari alegêndu-se: George *Barițiu,* Elie *Măcelariu,* Dimitrie *Moga,* Ioan *Pușcariu,* Dr. Iosif *Hodoșiu* și Dr. Ioan *Rațiu.*

Cu provocare la petițiunea națiunii române, așternuta M. Sale împĕratului cu datul Viena, 10 Decemvrie 1860, în care s'a cerut *congres național,* — pe basa esplicărilor date din partea metropolitului *Alesandru Sterca Șuluțiu,* că ministrul de stat *Schmerling* a dat națiunii române voea de a se aduna, și avênd în vedere dreptul ce-'l are fiecare națiune de-a se putè aduna, drept, pe basa căruia episcopul baron de *Șaguna* a declarat în fața adunării, că s'a făcut înșunoștiințare din partea ambilor archipăstori la organele guvernului despre ținerea acestei adunări, *conferența națională română se declara de constituită în mod legal.*

www.dacoromanica.ro

Adunarea votează apoi următoarele concluse:

1. Adunarea aduce mulţumită ambilor archipăstori români pentru ostănelele şi paşii salutari ce au făcut în causa naţională română.

2. Adunarea declară că discuţiunea va fi liberă.

3. La propunerea metropolitului *Şuluţiu* se cetesc ambele petiţiuni înaintate monarchului în timpul din urmă, şi anume, cea din 7 Noemvrie 1860. subscrisă de ambii archipăstori şi de mai mulţi inteligenţi români, şi cea din 10 Decemvrie 1860, subscrisă de deputaţiunea naţiunii române, ear' adunarea. dorind se fie ambele trecute la protocol, declara că le consideră ca-şi-cum ar fi fost resultatul consultărilor unei representaţiuni naţionale, constituită după toate formele legale, primeşte asupra sa solidaritate cu toate faptele şi lucrarile ambilor archipăstori, facute până acum şi ce mai au de gând să facă în interesul naţiunii române, şi dă archipăstorilor bărbaţi permanenţi de încredere, până-când naţiunea română îşi va câştiga dreptul seu de naţiune politică.

4. În legătură cu declaraţia sărbătorească de mai nainte, la propunerea episcopului *Şaguna,* naţiunea română representată în adunare, se declară şi cu ocasiunea aceasta de *naţiune politică independenta* faţă cu celelalte naţiuni.

5. Adunarea naţională. însufleţita de cuvintele presidenţilor ei, ca toţi Românii, fără deosebire de confesiune sûnt fraţi de acelaşi sânge, şi că deosebirea de confesiune nu-'i mai poate despărţi pe unii de cătră alţii în causa naţională politică română, trece la protocol solemna declarare. că *afurisit are se fie acel Român, care va mai încerca se strice aceasta legătură frăţească.*

6. Despre membrii adunării s'a făcut un conspect, care se alătură la protocolul şedinţei prime.

7. Adunarea esmite o comisiune pentru a pregăti obiectele ce sûnt de discutat, alegênd în comisiune pe următorii: George Bariţiu, Iacob Bologa, George de Domşa, Ioan Hania, Dimitrie Moldovan, Matei Pop Grideanul, Ioan Puşcariu, Dr. Iosif Hodoşiu, Dr. Ioan Raţiu şi Ioan Şipotariu. Cu aceasta şedinţa primă se închee.

Şedinţa a doua s'a ţinut Luni, 2/14 Ianuarie 1861, la orele 10, sub presidiul ordinar.

Georgiu Bariţiu, raportor al comisiunii esmise în şedinţa premergĕtoare, presenteaza operatul comisiunii şi-'l supune adunării spre desbatere.

Operatul e formulat astfel:

www.dacoromanica.ro

I. Dacă, considerând diploma din 20 Octomvrie 1860, precum şi prea înaltul autograf împĕrătesc din 21 Decemvrie 1860, adresat presidentului provisor al cancelariei aulice transilvane, baronului *Kemény,* s'a făcut ori nu din destul, prin mĕsurile luate de acesta, dreptelor pretensiuni ale naţiunii române, espuse în petiţiunea din 10 Decemvrie 1860?

II. Dacă nu s'a făcut din destul, ce paşi ar mai avea naţiunea română se facă, pentru-ca sĕ-'şi vadă realisate pretensiunile espuse în punctele cuprinse în aceeaşi petiţiune?

III. După cari principii doreşte naţiunea română sĕ se facă o lege electorală?

Au urmat desbateri interesante, calme şi obiective, şi în urma discusiunilor purtate adunarea a votat în unanimitate conclusele urmatoare:

ad I. Cu mĕsurile luate din partea baronului *Kemény* nici într'o privinţă nu s'a făcut din destul pretensiunilor române, de oare-ce la reorganisare nu s'a observat nici proporţiunea cerută de dreptate, nici cele mai neapĕrate lipse ce resultă din natura serviciului public nu s'a respectat, pentru-că:

a) Îndata la organisaţiunea provisorie a cancelariei aulice a Transilvaniei s'a făcut anomalia, că s'a numit numai un consilier român, şi numai un singur secretar român, încât căutând la numerositatea preponderantă a poporului român şi la numĕroasele lui interese, atât naţionale, cât şi confesionale, cari caută a fi representate şi apĕrate, numirea celor doi indivizi nici pe departe nu poate mulţumì naţiunea română.

b) Anomalia ce s'a făcut cu denumirea, deşì numai transitorie a membrilor conferenţei din *Bĕlgrad,* e încă şi mai bătătoare la ochi, de oare-ce din naţiunea maghiară, care face 500 mii de suflete, s'au numit 24 de membri, din naţiunea sasă, care abia face 175 mii de suflete, s'au numit opt membri, ear' din naţiunea română, care numĕră un milion şi 354.550 de suflete, s'au denumit tot numai 8, adecă *opt* membri.

Deci, aceste anomalii adunarea le declară de *gravamine naţionale şi confesionale,* şi decide ca într'o representaţiune cătră M. Sa sĕ le aştearnă cât mai curênd, spre a sĕ propune la cea mai de-aproape dietă transilvană între propoşiţiunile regeşti la locul prim ca sĕ se facă o legală vindecare, după starea şi numĕrul, atât naţional, cât şi confesional, al poporului român, denumind pe viitor membri, nu numai

www.dacoromanica.ro

la cancelaria aulică transilvană, ci şi la toate diregătoriile în Transilvania, cu observarea strictă a numerosităţii poporului român, atât în respect naţional, cât şi confesional.

ad. II. Adunarea declară, că după-ce în ori-ce stat provĕzut cu constituţiune basată pe principii moderne de stat, potestatea legislativă e împărţită între monarch şi corpul legislativ, poporul român are sĕ purceadă cu toată constanţa şi perseveranţa pe ambele căi legale, şi aşa sĕ se facă cât mai curênd o representaţiune cătră M. Sa, ca la cea mai de-aproape dietă transilvană sĕ îndatoreze pe aceasta, prin o propositiune regească, a trata numai despre recipiarea naţiunii române din Transilvania ca naţiune politică în sistema statului transilvan.

Prin urmare, dieta cea mai de-aproape, sĕ decreteze şi sĕ enunţe cu toată solemnitatea ştergerea şi desfiinţarea tuturor articolilor de lege aprobatali şi compilatali, precum şi a tuturor articolilor de lege, cuprinşi atât în diploma leopoldină din anul 1691, cât şi în articolii dietali din anul 1743 şi cei din 1791, şi în ori-care alţii, cari s'au făcut şi adus vre-odată în prejudiţiul şi cu profanarea, nedreptăţirea, ruşinarea şi nulificarea naţiunii române şi a confesiunii sale religioase.

Aceeaşi dietă sĕ decreteze înarticularea naţiunii române, ca naţiune politică şi independentă, faţa cu celelalte naţiuni.

Articolii de lege aduşi şi decretaţi în acest înţeles sĕ-'i subştearnă M. Sale spre sancţionare. În jurământul constituţional, destinat a sĕ depune de cătră staturile şi ordinele ţerii, sĕ se pună şi o clausulă cuprinzĕtoare de asigurarea drepturilor naţiunii române, ca naţiune politică şi independentă de celelalte naţiuni.

ad. III. Adunarea, în considerare că acest punct e foarte momentuos şi taie chiar în vieaţa constituţională a Transilvaniei, a însărcinat comisiunea aleasă în şedinţa premergĕtoare, şi înmulţită cu doi jurişti practici, cu Alexandru Bohaţiel şi Alexandru Lazar, sĕ elaboreze un proiect de lege electorală.

La propunerea lui *Axente Sever* adunarea declară de gravamen şi acel pasaj din scrisoarea de cabinet din 21 Decemvrie 1860, îndreptată cătră baronul *Kemény,* unde limba consvetudinară, în us până la anul 1848, sĕ declară de limba oficioasă. Causa limbei e nedespărţită de causa naţiunii, deci adunarea decide, ca şi în privinţa aceasta sĕ se facă representaţiune la M. Sa, în înţelesul cum s'a decretat la punctul I.

www.dacoromanica.ro

Dimitrie Moldovan supune aprecierii adunării, dacă poate să primească postul în care e chemat în calitate de secretar la cancelaria aulică transilvană sau nu?

Adunarea declara, că primirea posturilor depinde dela convingerea individuala a respectivului; dar' dacă juramêntul pe care au să-'l depuna Românii chemați în oficii publice ar fi în contra intereselor națiunii române, adunarea ar dorì ca Românii să nu primeasca posturi și să nu între în diregătorii.

Conclusul acesta al adunarii naționale a fost provocat de *memorandul* înaintat în scris adunarii din partea lui *Dim. Moldovan*. Memorandul avea cuprinsul următor:

„Onorata conferența națională!

Ca unul dintre cei doi Români, cari sûntem la oficiul cancelariei aulice pentru Transilvania chemați, mĕ simțesc îndatorat, și totodata cu umilință fac urmatoarea declarațiune.

Doream să vĕd aici în această onorată adunare și pe consilierul român, pe acel barbat al națiunii mele, care unicul față cu cei patru consilieri și cu presidentul cancelariei aulice. —- toți de alte naționalitați, e designat a representa interesul român.

Dupa așa circumstari fatale, să nu zic nedrepte, știind că națiunea româna, un popor de 14 sute de mii, nici-odata nu a voit și nu a cerut alta dela conlocuitoarele națiuni, al căror numer de abia ese la 7 sute mii, decât dreptate: într'adevĕr aș mai fi voit să nu fie nici un Român la cancelaria Transilvaniei. Căci stând soartea națiunii mele în mâna numai celoralalte națiuni, acestora le va fi rușine, și le va fi frica de opiniunea publică a ne mai face nedreptate, a mai proiecta, dupa esemplul lui *Verbőczi,* legi spre asuprirea noastra, pe când din contră, aflându-se numai un consilier român în consiliul lor, nu să vor sfii a face ce le place, apoi vor zice, că una și alta s'a hotarît în presența și în conglasuirea representantului roman.

Eu, care sûnt ca secretar, în urmare la un post fără influență chemat, nu pot face inițiativa competentă, după-ce străinii, cu atât mai vêrtos inimicii nostri ar zice: omul acesta face vorbă numai pentru-ca fu pentru un post secundar designat.

Onorată conferența! Bine se fiu priceput. Se știe, că purtarea oficiului este legata de motive esențiale. Aceste motive sûnt: sau interesul privat, sau cel public, — sau aceste două în legătură împreunate. Daca să va convinge onorata conferența, că eu prin

www.dacoromanica.ro

oficiul de secretar mie designat pot folosì interesului public, adecă patriei şi naţiunii mele, atunci delibereze despre mine şi eu mĕ voiu supune voinţei şi deliberării cu toată ascultarea, declarând, că nu este acel oficiu mic, dela care chemat fiind de naţiunea mea, sĕ me retrag. De cugetă însĕ onorata conferenţa, ca-'mi va face placere dacă mĕ va lăsa în bunăvoinţă, ca sĕ cumpenesc eu interesul meu privat cu cel public, apoi după convingerea mea sĕ deliberez eu în obiectul de faţă, atunci eu mĕ voiu retrage, cu acea încredinţare, că eu patriei şi naţiunii mele în oficiul designat cu privire la numĕrul oficialilor de alte naţionalităţi neputênd folosì, aş fi întrebuinţat poate tocmai contra interesului, totodată dreptului nostru.

Totodată cu declaraţiunea aceasta mĕ grăbesc a depune şi decretul denumirii mele ca secretar aulic pe masa onoratei conferenţe, cu rugarea, ca onorata conferenţă se binevoiasca, fără respectare la interesul meu privat, încă în decursul adunării, despre obiectul acesta, după cugetul meu. în interes public tăietor, a consulta, a delibera, şi a-'mi da direcţiune determinată.

Domnilor, bine sĕ fiu priceput. Poate şi ai nostri, însĕ cei străini cu bună seamă vor întreba: ce este causa, ca eu ca ampioiat am purtat sub sistema trecută oficiul, şi acum nu voiesc?

Eu rĕspund foarte uşor, ca atunci eram cu toţi priviţi ca naţiune austriacă, însĕ acum de maturi declaraţi şi îndreptăţiţi la lucrarea fericirei patriei noastre, a Transilvaniei. Atunci eram inşi indivizi austriaci, acum sûntem inşi români, buni fii ai patriei noastre. În anul 1848 am jurat naţiunii mele, patriei şi dinastiei, juramênt fundat pe basa egalei îndreptaţiri. Domnilor, eu nici juramêntul din 1848, nici cel după aceea pus nu 'l-am calcat, nu-'l voiu călca. Eu nu pot pune alt jurĕmênt, mie necunoscut. Cel care 'mi se va cere poate fi cel cuprins pâna acum în constituţiunea Ardealului, *ear' eu pe acela nu-'l pot depune.*

Şi aşa sper, că marele principe al nostru acest pas al meu nu-'l va lua în nume de rĕu. *Dimitrie Moldovan* m. p.“

Şedinţa a doua s'a încheiat la orele 4 d. a. punêndu-se terminul pentru cea proximă pe ziua urmatoare, la orele zece.

Şedinţa a *treia* se deschide la terminul pus, sub presidiul ordinar.

Episcopul *Şaguna* arată într'o vorbire de deschidere necesitatea de-a primì Românii posturi, însĕ în înţelesul conclusului din şedinţa premergĕtoare a adunării, şi apoi propune, ear' adunarea primeşte,

www.dacoromanica.ro

că „națiunea română declară a nu mai putè tolera numirea cea veche a comitatelor și a scaunelor din comitate, *numai ungurești,* cum și de scaune. *numai sașești și secuești* .

Protopopul *Popasu* face propunerea, ca numirile scaunelor săsești, *de sașești,* precum și unele numiri din statutele săsești, ca dejositoare și derogĕtoare demnității națiunii române sĕ fie trecute între gravamine, ear' adunarea declară, că gravaminele acestea stau în legătură cu cele espuse în ședința premergĕtoare, și trecute fiind la protocol, sĕ rceleagă și ele la dieta proximă transilvană.

Se întră în ordinea de zi. Comisiunea își presentează proiectul referitor la compunerea unei *legi electorale,* convenabile națiunei române din Ardeal. Terminându-se desbaterile, adunarea primește de-ale sale următoarele puncte și principii, cari au se servească de basă la compunerea legii electorale:

I. Dreptul de alegere are de fundament: proprietatea de pămênt, venitul de comerciu, industrie sau capital, concursul la miliție, și știința, fără nici un cens. Drept aceea:

II. Alegĕtori sûnt toți fiii patriei, în etate majorenă, precum și cari nu stau sub tutorat, nici în serviciul altuia, și cari n'au fost și nu sûnt condamnați ca călcători de jurămênt sau înșelători, furi, lotri, ucigași, taciunari, sau pentru ori-ce crimă. Femeile și străinii n'au drept de alegere, nici nu pot fi aleși. Se cere însĕ, ca alegĕtorul sĕ aibă cel puțin una din următoarele calități:

a) proprietate de pămênt sau casă, fără nici o privire la valoarea proprietății;

b) meserie, negustorie, sau fabrică proprie;

c) venit anual de 50 fl. val. aust. din vre-un capital propriu;

d) fără privire la venit, au dreptul electoral preoții, adecă toți membrii clerului, fără deosebire de confesiune, doctorii dela ori-ce facultate, oficianții, directorii de institute, profesorii, membrii vre-unei societați academice, apotecarii, inginerii, geometrii, notarii publici și comunali, învĕțătorii comunali și cântăreții (lectorii).

III. Toți alegĕtorii trecuți de 24 ani pot fi aleși, fără condițiunea de a-'și avea domicilul în respectivul cerc de alegere.

IV. Alegerile sûnt directe, cu numĕrarea voturilor. Alegerea prin aclamațiune e strict oprită, prin urmare e nulă.

V. Daca din verificarea alegerii s'ar adeverì, că alegerea s'a făcut prin corupțiune de ori-ce natură, cei vinovați au se fie pedepsiți după toată rigoarea legilor, ear' o astfel de alegere sĕ fie nulă.

www.dacoromanica.ro

VI. Deputaţii, avênd instrucţiune, vor putè fi rechemaţi îndată cc jurisdicţiunea respectivă se va convinge, că nu mai posed şi nu mai merită încrederea publică.

Acestea sûnt basele, pe cari adunarea naţională a crezut că s'ar putè compune o lege electorală bună pentru Ardeal. Şi fiindca în decursul desbaterilor purtate asupra punctelor primite, s'a făcut propunere din partea protopopului din Alba-Iulia, *Augustin Pop*, ca naţiunea română se primească deocamdată legea electorală votată la 1848 din partea dietei transilvane, adunarea naţională a ţinut se motiveze că de ce nu poate primì legea aceasta.

Motivele trecute la protocol sûnt următoarele:

a) Naţiunea română din Transilvania, în adunarea sa generală din 3/15 Maiu 1848, ţinută în Blaj, deschisă în formă legală prin comisari guverniali, s'a proclamat de sine stătătoare şi de parte întregitoare a Transilvaniei, pe basa libertăţii constituţionale şi a egalei îndreptăţiri, şi aşa a pretins sĕ nu se mai facă nimica de noi fără de noi. Dar' dieta transilvană totuşi a respins aceasta dreaptă cerere a naţiunii române şi n'a suferit-o sĕ iee parte şi ea în dietă, alăturea cu celelalte naţiuni conlocuitoare, şi aşa legea aceea, precum şi cele înainte de anul 1848 aduse, — sûnt făcute de noi fără de noi.

b) Legea electorală despre care e vorba s'a decretat, sau mai bine zis precipitat prin cel mai cumplit terorism, care ori-şi-unde înfrânge valoarea ori-cărei legi.

c) Deşì M. Sa împĕratul de atunci şi mare principe al Ardealului a sancţionat acea lege, în torentul şi sgomotul evenimentelor de atunci, totuşi legea nu s'a publicat nici-odată, ear' legea nepublicată nu obligă.

d) Chiar şi dieta transilvană din 1848 a decretat acea lege, nu ca definitivă, ci numai provisorie şi numai pentru casul de a trece cu ea la Ungaria, ear' apoi ea însaşi a delăturat-o cu totul.

e) Maiestatea Sa împĕratul de acum şi mare-principe al Transilvaniei, prin autograful seu din 21 Decemvrie 1860, adresat preşedintelui provisoriu dela cancelaria aulică transilvană, a ordonat în termini respicaţi, ca sĕ se mijlocească în Alba-Iulia o conferenţă de bărbaţi din diferitele naţionalităţi, confesiuni şi ranguri, spre a prepara propunerea pentru defigerea şi organisarea dietei, a cărei competenţă sĕ se ţină între marginile diplomei din 20 Octomvrie 1860.

ear' între aceste margini nu poate avè nici decum loc legea electorală provisorie din 1848, făcută numai pentru un cas special,

www.dacoromanica.ro

respicat în ea, pentru-că dacă ar putè avea loc, atunci s'ar fi putut lua de valida în autograful menţionat, ceea-ce însè nu s'a întêmplat. În fine:

f) A primì legea electorala din anul 1848 ar însemna *ignorarea cu totul a autonomiei Transilvaniei,* şi calcarea în picioare a diplomei din 20 Octomvrie 1860.

Mânecând deci din toate aceste temeiuri, naţiunea română nu poate primì, ba nici nu-'ı este ertat a recunoaşte valoarea legii electorale din anul 1848. Cu toate acestea, adunarea naţională română nu cugetă nici-decum, ca prin mai sus înşiratele puncte pentru compunerea unei legi electorale se prejudece nici cât mai puţin competenţa unei potestaţi legislative constituţionale. Scopul adunării este se arate numai cam după-ce principii ar dorì şi naţiunea română sè se facă şi sancţioneze pe cale curat constituţională o lege electorală, care se corèspunda tuturor intereselor pe cari le au locuitorii acestei ţari şi în special naţiunea română.

Faţa cu punctele votate din partea adunării, ca necesare se servească de basa la compunerea unei legi electorale pentru Transilvania, *Iosif Hossu* a înaintat *vot separat,* de următorul cuprins:

„Onorată adunare! Dupa-ce proiectul pentru legea alegerii din partea comisiunii spre desbatere aşternut e atât de liber, cât acelaşi fieşcare om liberal trebue sè-'l primească, aşa şi eu, acest proiect ca prea bun îl onorez, dar' a-'l primì nu pot, pentru-că nu e basat pe constituţiunea Transilvaniei, în care, după manuscriptul împèrătesc din 20 Octomvrie 1860 cătrè contele *Rechberg* emanat, numai reforme adânc taietoare, ear' nu delaturarea ei e iertată.

Ca sè pot eu primì dar' acel proiect e „conditio sine quo non" ca sè se fundeze pe constituţiunea mai sus atinsă, căci o lege fără de basă în constituţiune e octroare, ear' eu prin octroare nici mântuinţa sufletului nu o primesc. Legea octroată astăzi sè dă, mâne sè ia, fără de a sè putè provoca la dreptul istoric.

Deci, ca sè putem afla un mijloc prin care s'ar putè acest proiect de lege sprijinì, sè ne revocăm în aducere aminte cuvintele contelui *Szécsényi István,* cu ocasiunea desbaterii legii de alegere din Ungaria, la 1848, unde dînsul zicea: „Acea ţeară e tare ai cărei mai mulţi cetaţeni iau parte la lucrarile ei; şi dacă voim ca popoarele straine sè ne iubească, avem sè întindem şi peste dînşii partea I. titlul 9 din tripartit, adecă sè-'i înzestrăm şi pe ei cu libertaţile nobilimei". Deci, după a mea opiniune, legii de alegere s'ar

www.dacoromanica.ro

face din destul, dacă în art. XII. 2) din anul 1791 în loc de *nobiles* s'ar zice pentru comitate *Hungari et Romani,* pentru scaunele săseşti *Saxones et Romani;* căci atunci legea de alegere ar fi pe basa cea mai liberă fundată, dupa-ce în acest mod toţi satenii, fără deschilinire de religiune, împreună cu preoţii, dacă sûnt numai în câtva posesionaţi, ar lua parte la alegere, şi legea încă n'ar fi octroata, dupa-ce în constituţiune numai reforme pe principiul egalităţii întemeiate s'au făcut, ear' nu lege noua s'a octroat.

Încât să ţine de condiţiunea, că amploiaţii să nu poată fi representanţi aleşi, am a face observaţiunea, cumcă prin o astfel de condiţiune să restrînge libertatea alegetorilor, neputênd alege pe cine voiesc, ce nu poate fi în stat constituţional. Fără aici vine a să deosebì între oficialii aleşi şi între cei denumiţi, caci după a mea opiniune cei de clasa întâia ar putè fi representanţi fără a-'şi da demisiunea din oficiu, după-ce ei temporane să aleg, şi aşa dacă-'şi pierd încrederea nu să vor mai alege; ba chiar şi cei de clasa a doua, adecă cei denumiţi în oficii încă pot fi representanţi, fără a-'şi da demisiunea, după-ce am primit acea condiţiune, cumcă representanţii să nu primească vre-o instrucţiune, fără daca nu ar lucra acomodat opiniunii publice să se recheme.

Aşa dar' ce e mai natural decât a crede, cumcă amploiaţii vor stărui să nu-'şi peardă popularitatea, ştiind sigur că de opiniunea publică e legată reuşirea sau rechemarea lor. Afară de aceea, nu să poate presupune, cumcă un amploiat de popor ales îşi va reschira (risca) încrederea, şi să va supune acelor hule cari vin asupra unui representant rechemat. Sibiiu, în 15 Ianuarie 1861. *Iosif Hossu* m. p., plenipotenţiatul tractului Fagăraş". —

Preşedintele adunarii, episcopul *Şaguna* propune, ear' adunarea primeşte ca conclus, că: bărbaţii români, chemaţi de împĕratul la conferenţa regnicolară din Alba-Iulia, fiind fii ai naţiunii, să se ţină strîns de conclusele acestei adunări naţionale. Ear' dacă, fie din interes privat. fie din altă causă, s'ar abate dela aceste concluse, faptele lor să declară de acum de nule şi nevalide pentru naţiunea română.

Tot la propunerea episcopului *Şaguna* adunarea declara, că: „cu punctele de sus în chestia legii electorale nu voeşte alta, decât se deschidă calea cea dorită de întreaga naţiune română pentru mulţumirea reală şi intelectuală a patriei, pentru realisarea dreptelor pretensiuni ale Românilor ca naţiune, şi pentru ajungerea bunei înţelegeri între naţiunile patriei. Prin urmare, naţiunea română declară

www.dacoromanica.ro

a se ţinè de credinţa manifestată de atâtea-ori cătră împĕratul şi marele principe al Ardealului, şi de credinţa înăscută şi sigilată cu jurămênt catră sângele şi naţionalitatea sa. Precum declară şi aceea, că va da uitarii eterne şi nu va face imputare nimenui pentru credinţa sa politică de până acuma, în speranţa însĕ, că celelalte naţiuni vor îmbrăţişa cu asemenea amiciţie şi înfrăţire pe naţiunea română, şi că nimeni nici din celelalte naţiuni nu va face imputare bărbaţilor români pentru credinţa lor politică de până acum, ci cu toate naţiunile împreună, ca fiii de una şi aceeaşi patrie vom conlucra la desvoltarea binelui comun, pe cale constituţională şi pe basa egalităţii, frăţietăţii şi a libertăţii naţionale. Aceasta e calea unică ce duce la adevĕrata şi perfecta înfrăţire cu celelalte naţiuni conlocuitoare şi la prosperarea şi fericirea tuturor. Amin".

Adunarea amână pe şedinţa următoare alegerea bărbaţilor permanenţi, daţi ca ajutor archipăstorilor, ear' şedinţa se încheie la orele 4 d. a.

Şedinţa a patra şi ultimă s'a ţinut în 4/16 Ianuarie 1861, deschisa fiind la orele 10 a. m.

Partea însemnată a şedinţei a fost *memorandul* presentat din partea a 27 membri din adunare, cari din motivul că nu mai pot rĕmânè în Sibiiu, au comunicat *în scris* chestiile asupra cărora, după părerea lor, ar avea sĕ se mai pronunţe adunarea.

Memorandul a fost cetit în plină şedinţă, şi cu toate-că se spunea în el, că nu are scopul de-a fi discutat din partea adunării naţionale, ci numai de-a servì ca *material* pe seama comisiunei ce se va alege, adunarea a întrat totuşi în discutarea lui, fiindcă avea unele puncte foarte însemnate, asupra cărora adunarea a crezut că e neapĕrat de lipsă sĕ se pronunţe ea însaşi.

Aşa de es. punct 4, referitor la averea, în capital şi moşii, a fostelor douĕ regimente române de graniţă. Adunarea a declarat, că are cea mai simpatică consideraţiune faţă de chestia aceasta şi aşteaptă că cei iniţiaţi se aştearnă comisiunei permanente ce se va alege o descriere amĕnunţită a gravaminelor de aceasta natură, şi se observe întru toate singura cale care duce la revendicarea abusurilor ce s'au făcut şi se mai fac cu drepturile leale ale locuitorilor din ţinuturile atinse în memorand.

Tot aşa 'şi-a esprimat adunarea naţională complăcerea faţă cu punctul 6 din memorand, cu adaosul, că astăzi e de cea mai urgentă şi supremă necesitate ridicarea unei facultăţi juridice române, şi *asta* trebue urgentată. De altcum adunarea concrede comisiunei perma-

www.dacoromanica.ro

nente toate punctele, destul de însemnate, din memorandul al cărui cuprins e următorul:

„Onorabilă adunare națională! Noi, subscrișii, pe de-oparte văzând cumcă trebile noastre naționale câte mai sûnt a sĕ pertracta sûnt foarte numĕroase, de altă parte fiindu-ne peste putință a mai aștepta resultatul lor aici pe loc. în Sibiiu, rugăm pe onorabila adunare, ca mai nainte de toate sĕ binevoiască a alege și a denumì o comisiune constătătoare din 12 membri, a cărei însărcinare sĕ fie:

a) Compunerea și subscrierea representațiunilor a căror trebuință resultă din conclusele protocolului adunării.

b) Elaborarea de proiecte cerute în interesul și folosul națiunii române, spre a sĕ lua aceleași în desbatere îndată la cea dintâia adunare sau conferență națională.

Subscrișii doresc și cer, ca comisiunea ce este a sĕ înființa sĕ iee în cea mai aproape considerațiune următoarele obiecte:

1. Sfera de activitate a limbei noastre naționale românești în Transilvania. Sĕ se privegheze cu neadormire, ca nu cumva egalitatea de drept a limbei române sĕ fie cât mai puțin vătĕmată, și ori-când s'ar observa vre-un asemenea cas, sĕ se ridice îndată cele mai energioase proteste întru acel înțeles, scos din chiar preaînalta diplomă, ca nimenea sĕ nu mai cuteze a silì, sau pe comune, jurisdicțiuni și municipalități, sau chiar indivizi, la primirea ori presentarea nici a unui fel de act oficios în altă limbă, afară numai de cea română, nici în școalele românești de ori-ce categorie sĕ nu se întroducă vre-o altă limbă peste voia națiunii române.

2. Comisiunea sĕ caute și sĕ recomande respectivului cler mijloacele prin cari biserica română gr.-rèsăriteană unită sĕ poată cât mai curênd scăpa de jugul concordatului, din causă că câțiva articoli ai aceluiași, cum și instrucțiunile procurgĕtoare dintr'însul vatĕmă indirecte chiar vieața națională a Românului și conturbă libertatea constituției.

3. Comisiunea sĕ îngrijească, ca școalele românești nici odată sĕ nu vină sub nici un fel de influență străină, ear' dacă o asemenea influență esistă astăzi, sĕ se delăture îndată; și acelor bărbați, cari în acesti zece ani din urmă au ostenit în cuget curat pentru înființarea și înflorirea școalelor naționale, sĕ li-se voteze mulțumită. Totodată sĕ lucre într'acolo, ca în guvernul țĕrii totdeauna sĕ se afle doi consilieri la instrucțiunea publică, Români, pentru fiecare confesiune câte unul.

www.dacoromanica.ro

4. Fiindcă fondul de montură al fostelor regimente românești de frontieră s'a prefăcut în fond național, comisiunea să se știe îndatorată a sta întru ajutor la delăturarea tuturor acelor drepte plânsori pe cari auzim că le au comunele din acele regimente.

5. Comisiunea să petiționeze pentru înființarea unei agenții la preaînalta curte.

6. Voim înființarea unei *societați literare* și a unui fond pentru *cultura limbei și înaintarea literaturii naționale,* ear' cu elaborarea proiectului de statute să fie însărcinat dl canonic *Tim. Țipariu.*

7. Să se voteze mulțumită conaționalilor nostri români din Banat pentru simpatiile arătate confraților din Transilvania.

8. Voim ridicarea unui *monument național în Blaj,* pentru nemuritorii bărbați Samuil Micul, G. Șincai și Petru Maior, ear' altul să se ridice pentru *George Lazar,* în Sibiiu sau în Avrig.

Poftim ca aceste descoperiri ale noastre să se alăture ca supliment la protocolul ședinței de astăzi. Sibiiu, 4/16 Ian. 1861. Grigorie Mihali m. p., protop. rom.-un. în Zlatna, Ilie Vlasa m. p., protop. gr.-or. al Turdei, Axente Severu m. p., proprietar, Samuil Vlassa alias László m. p., protop. gr.-unit al Pocegei și parochul Indolului, Ioane Popa-Radu m. p., oficial, Alex. Barițiu m. p., paroch res.-un. al Filei-de-jos, Anania Pop m. p.. paroch și protopop res.-un. al Morlacei, Gavriil Manu de Boerfalva m. p., Dan. Galu m. p., proprietar și notar, Samuil Păsărariu m. p., director al ces. reg. cancelarii de judecătorie, Ioan Csergedi de Jood m. p., adjunct la ces. reg. tribunal urbarial în Sibiiu, George Strâmbu m. p., adjunct la ces. reg. pretură în Ludoș, Ioan Șipotariu m. p., concipist de advocatură, George Feldrian m. p., proprietar în Iclandelul de Câmpie, Nicolae Șandru de Vist m. p., ces. reg. locotenent și econom, Constantin Ioan m. p., proprietar, Vasile Albini m. p.. proprietar, Ieronim Albini m. p., proprietar în Cut, Ioan Fleischer m. p.. proprietar în Racovița. Ioan Pinciu m. p., proprietar și notar în Reșinari, Dumitru Manu m. p., notar în Săliște, Nicolau Isacu m. p., actuar ces. reg. de pretură, Vasilie Ardelean m. p., cancelist ces. reg. de pretură, Ioan Csuts m. p., orășan din Hațeg, Ioan Popescu m. p., în Blaj, Georgiu Barițiu m. p., conproprietar și director de fabrică".

Ca ultim obiect de resolvat din partea adunării naționale să pune la ordinea zilei alegerea comisiunei permanente. Alegerea să face prin aclamațiune, decretându-se, că parte din comisiune fac

www.dacoromanica.ro

următorii: *Alexandru Şt. Şuluţiu,* metropolitul bisericei gr.-cat. române; *Andreiu baron de Şaguna,* episcopul gr.-ort. român al Ardealului; *Ioan Alduleanu,* consilier de apelaţiune, *Iacob Bologa,* consilier de apelaţiune, *Ilie Măcelariu,* consilier la trib. prov., *Pavel Vasiciu,* consilier de şcoale, *Antoniu Vestemian,* paroch, *Ioan Pinciu,* notar, *Georgiu Bariţiu, Ioan Puşcariu,* pretor, *Ioan Axente Severu, Mateiu Nicola,* notar, *Dr. Ioan Raţiu,* advocat, *Dumitru Moldovan,* consilier, *George Domşa,* consilier, *Spiridon Fetti,* adjunct, *Dr. Iosif Hodoşiu,* advocat, *Ioan Alexi,* episcop, *Alexandru Bohăţiel,* şi *Alexandru Lazar,* consilier.

E de notat, că acest din urmă a publicat o declaraţiune. în care spunea, că nu voeşte sĕ facă parte din comisiunea pe care el nu o consideră de îndreptăţită a funcţiona, şi ale cărei lucrări nu le va recunoaşte de acì înainte ca eşite din voia şi intenţiunea naţiunii române.

Cea mai importantă lucrare a adunării acesteia naţionale a fost votarea a două petiţiuni, adresate monarchului, cu a căror înaintare la locul preaînalt a fost însărcinată comisiunea aleasă. Petiţiunile sûnt următoarele:

I.

— „Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică, domn şi mare principe al nostru, preaîndurate!

Cu privire la seriositatea timpului nostru. naţiunea română din Transilvania a ţinut dela 13 până la 16 Ianuarie n. 1861 o conferenţă naţională în Sibiiu, cu acel scop, ca afacerile naţiunii noastre sĕ le iee în socotinţă pe temeiul preaînaltei diplome şi al preaînaltelor manuscrise, eşite după aceea şi privitoare la Transilvania, şi sĕ afle calea care ar fi de o natură, ca trebile noastre naţionale sĕ le scoaţă la un resultat îndestulător.

Deci noi preaplecat subscrişii, însărcinaţi şi împuterìţi de cătră această conferenţă naţională cu îngrijirea trebilor naţiunii noastre şi cu punerea la cale a paşilor ceruţi spre aceasta, cutezăm a depune la treptele preaînaltului tron cu cea mai profundă reverinţă următoarea rugăminte preaplecată.

Maiestatea Voastră! Între multele naţiuni ale imperiului, naţiunea românească din Transilvania este în adevĕr cea mai apĕsată din toate. Acest adevĕr este prea înaltului cabinet împĕrătesc atât de bine cunoscut, încât ni-se pare a fi de prisos a discuta aici mai pe larg acea stare a noastră, dureroasă şi tristă, care a fost resultatul legis-

www.dacoromanica.ro

lativei transilvane ce sustase până la anul 1848. Prin urmare noi preaînaltele ordinaţiuni împĕrăteşti din 20 Octomvrie avem sĕ le memorăm aici cu cea mai profundă mulţumită, pentru-că aceleaşi. însuflate de putintele cuvênt de dreptate al M. Voastre, au pus poporul nostru şi confesiunile sale pe treaptă de egalitate cu celelalte naţiuni şi confesiuni ale imperiului.

După-ce însĕ Transilvania este ţeara constituţională. ear' caracterul aceleiaşi de stat constituţional şi autonom este asecurat în puterea prea înaltelor determinaţiuni împĕrăteşti din ziua sus numită, aşa pentru naţiunea noastra şi pentru ambele confesiuni ale ei, o posiţiune cuvenită după dreptul de stat, cu individualitate politică, în sistema statului Transilvaniei, se poate câştiga numai prin un *articol de lege* ce are sĕ resulte pe cale constituţională şi cu observarea formalităţilor legale.

Deci, pe când noi, în conformitate cu acestea, mânecăm pe această cale constituţională, cutezăm totodată cu profundă reverinţă a recurge la graţia parintească a M. Voastre, sĕ vĕ îndurați a lua mĕsuri, ca între propositiunile regeşti ce vor fi destinate pentru cea mai de-aproape dietă din Transilvania chestiunea regulării de posiţiune a Românilor Transilvaniei şi a confesiunilor acelora, întru înţelesul dreptului de stat, sĕ-'şi afle locul seu, ear' la dieta viitoare sĕ se trimită ca prima propositiune regească cu acea prea înaltă îndreptare, ca această causă naţională a noastră, fundată pe cele mai drepte principii de drept, sĕ se iee de cătră dietă îndată în cea dintâia sesiune a sa în pertractare.

Noi din parte-ne nutrim speranţa, că înaltul corp legislativ constituţional va lua în consideraţiune caracterul de dreptate al cererilor naţiunii române şi nu va lipsì a desfiinţa şi anula prin un conclus dietal toţi acei articoli de lege din aprobate şi compilate, precum şi acei articoli de lege şi clausule, cari sûnt cuprinse în diploma leopoldină din anul 1691 şi în articolii de lege din 1743 până la 1791, asemenea şi toţi alţi articoli de lege, de sub ori-ce titlu, cari s'au adus spre stricăciunea, paguba, desonoarea, vătĕmarea şi nulificarea naţiunii româneşti. Ear' apoi aceeaşi dietă va avea sĕ primească pe poporul românesc al Transilvaniei, împreună cu confesiunile sale, prin un articol de lege, în sistema de stat a ţĕrii, ca pe o naţiune politică, faţă cu celelalte naţiuni surori şi cu patria neatîrnătoare şi egal îndreptăţită, şi totodată va supune acel articol de lege M. Voastre pentru preaînaltă sancţiune şi publicaţiune.

www.dacoromanica.ro

Ne rugăm earăşi, M. Voastră să vĕ îndurați a ordona, ca în formula de jurământ după care pe viitor va fi a se depune jurământul constituțional, să se întreţese o clausulă corĕspunzĕtoare, în puterea căreia libertăţile şi drepturile constituționale ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei faţă cu celelalte naţiuni surori recepte şi confesiunile ţĕrii, după principiul egalităţii de drepturi naţionale şi constituționale, să fie asecurate.

În urmă, credincioşii întru supunere subscrişi îşi iau voe a atrage părintească luare aminte a M. Voastre cu cea mai profundă reverinţă asupra chestiunii arzĕtoare a limbilor şi a vĕ ruga cu genunchi plecaţi, ca să vĕ îndurați prea grațios a trimite şi această chestiune cu propositiunile regeşti la cea mai de-aproape dietă a Transilvaniei, şi cu aceeaşi îngrijire părintească pentru naţiunile ţĕrii a lua măsuri prin cari chestiunea limbilor, ca cea mai înteţitoare şi mai arzĕtoare din toate chestiunile timpului de faţă, să se termine într'un mod îndestulĕtor pentru toţi, după principiul corĕspunzĕtor egalităţii de drept național, care adecă să dee la o parte ori-ce supremaţie de limbă a ori-cărei naţiuni, cu atât mai vêrtos, că limba este vistieria cea mai scumpă şi sufletul unei naţiuni, fără de care vieaţă naţională nici că se poate cugeta. Ear' apoi acel mod să se reguleze şi să se asigure prin articol de lege, care va fi a se întocmi în cea dintâia dietă a Transilvaniei şi a se sancționa şi publica de cătră M. Voastră ces. reg. apostolică, pentru-ca aşa pacea şi caritatea frăţească, care este prima condițiune a fericirei publice, în inimile naţiunilor Transilvaniei să fie întemeiată pentru totdeauna, spre fericirea lor şi a patriei lor.

Acestea sûnt, Maiestate ces. reg. apostolică, dorinţele naţiunii române din Transilvania, pe cari noi prea plecat subscrişii împuterițĭ şi provocaţi de cătră conferența națională sus atinsă cutezăm în cea mai profundă reverinţă ale depune la treptele tronului sacratei M. Voastre ces. reg. apostolice, pe lângă care noi ne păstrăm mângăitoarea speranţă, că postulatele acestea ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei sûnt însuflate de spiritul înfrăţirii şi al dreptăţii cătră celelalte naţiuni surori din această ţeară, prin urmare, că acelea în sînul camerei legislative constituționale, care tocmai să aşteaptă, vor afla o primire călduroasă, precum o şi merită, din causa că nu e îndoială, cumcă aceleaşi nu vor lipsi a întimpina la celelalte naţiuni surori ale ţĕrii un echou al împrumutatei iubiri şi al simţului de frăţietate.

www.dacoromanica.ro

În cea mai profundă reverinţă rămânênd, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, din conferenţa naţională ţinută în Sibiiu, dela 13 până la 16 Ianuarie 1861, prea plecaţi şi credincioşi supuşi. (Urmează subscrierile).“

II.

— „Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică, domn şi mare principe al nostru prea îndurat!

Dacă prea umilit subscrişii cutează earăşi a se apropia de treptele tronului M. Voastre, aceasta nici-decum nu se întêmplă din pofta de-a pîrî, ci numai cu scop, ca în urmarea însărcinării luate dela conferenţa naţională românească ţinută în Sibiiu din 13 până în 16 Ianuarie 1861 sĕ aducem la preaînalta cunoştinţă a M. Voastre ces. reg. apostolice acea întêmplare, cumcă mĕsurile luate de cătră înalta ces. reg. cancelarie de curte a Transilvaniei nu corĕspund dreptelor aşteptări ale naţiunii române din Transilvania şi ale confesiunilor ei, întru înţelesul preaînaltei diplome împĕrăteşti din 20 Octomvrie 1860 şi a preaînaltelor autografe eşite după aceea, cu privire la Transilvania, în mĕsura în care naţiunea română, pe temeiul principiului egalităţii de drepturi naţionale şi confesionale, cum şi întru înţelesul scopului manifestat de cătră M. Voastră ces. reg. a simţit că are dreptul sĕ aştepte.

Aici adecă înţelegem reconstituirea cancelariei reg. de curte a Transilvaniei şi compunerea conferenţei destinate a sĕ ţinè în Alba-Iulia spre a se consulta despre o lege electorală pentru Transilvania. La cancelaria de curte s'a denumit adecă din sînul naţiunei române numai *un* consilier şi *un* secretar, prin ce s'a făcut anomalia, că Românilor în statul personal dela cancelaria curţii, alăturea cu fiecare din celelalte naţiuni, li-s'a dat numai o representaţiune egală, ba încă mai puţină decât celoralalte naţiuni surori, cari acestea toate luate într'un numĕr abia fac a treia parte din toţi locuitorii ţĕrii, când din contră, Românii fac două din trei părţi ale locuitorilor. Totodată, confesiunea greco-rĕsăriteană a Românilor în statul consilierilor de curte nici-decum nu este representată.

O anomalie ca şi aceasta, ba cutezăm a zice că mai bătătoare la ochi, s'a întêmplat cu compunerea conferenţei ce este a se ţinè în Alba-Iulia. Pentru-că din cei 40 membri din cari este sĕ se compună conferenţa, s'a făcut o repartiţiune al cărei temeiu nici decum nu se poate pricepe, căci, din poporul ungaro-sĕcuesc, care numĕră numai 539.218 suflete, s'au luat douĕzeci-şi-patru, din poporul

www.dacoromanica.ro

săsesc, care numĕră 196.375 suflete, opt inşi, şi din majoritatea locuitorilor Transilvaniei, adecă din Români, cari numĕră 1,354.550 suflete, earăşi numai opt inşi.

Această nedreptăţire făcută Românilor în urmarea acelei mĕsuri, neputêndu-se uni cu principiul egalităţii de drept naţional şi confesional şi aflându-se în opoziţiune învederată cu scopul respicat al M. Voastre, noi prea plecat subscrişii cutezăm a o aduce cu toată supunerea la cunoştinţa M. Voastre ces. reg. apostolice, rugându-ne totodată, ca sĕ vĕ îndurați a emite oareşi-cari mĕsuri, cari sĕ fie în stare a asigura credincioşilor români ai M. Voastre din Transilvania la cea mai de-aproape conferenţă regnicolară din Alba-Iulia o representaţiune corĕspunzĕtoare cu numĕrul lor, ear' pe viitor, atât la cancelaria de curte a Transilvaniei, cât şi la guvernul regesc al Transilvaniei, şi la toate celelalte dicasterii ale ţĕrii, sĕ fie representaţi în proporţiunea numĕrului Românilor, a sarcinilor publice şi de stat pe cari le poartă, şi faţă cu naţiunile conlocuitoare în mĕsura departe cumpĕnitoare, mai în scurt. Românii sĕ fie representaţi *în proporţiunea intereselor proprii naţionale şi confesionale.*

În cea mai profundă reverinţă rĕmânênd, ai M. Voastre ces. reg. apostolice, din conferenţa naţională ţinută în Sibiiu, dela 13 până în 16 Ianuarie 1861, prea plecaţi şi credincioşi supuşi (Urmează subscrierile)".

*

Fiind astfel terminate lucrările adunării naţionale, Metropolitul *Şuluţiu* rosteşte o vorbire de închciere, în care mulţumeşte membrilor adunării pentru zelul şi interesul manifestat faţă cu pertractările cari au avut loc în cele patru şedinţe ale adunării, şi recomandă tuturor, ca mergênd acasă sĕ încredinţeze pe toţi, că Românii sûnt oamenii păcii şi n'au nici un cuget duşmănos în contra nimĕnui. Declară deci adunarea naţională română, decursă cu atâta demnitate, de închisă. A luat apoi cuvêntul episcopul baron de *Şaguna,* şi recomandând tuturor Românilor *tărie de caracter* şi bărbăţie neînfrântă, pentru-că „dacă Românul va pĕta caracterul seu naţional, atunci nu mai e Român", declară şi din a sa parte adunarea de închisă.

Întru vecĭnica aducere aminte a acestui act naţional de supremă importanţă, protocolul luat despre decurgerea acestei adunări, şi din care e scos şi estrasul acesta, a fost subscris din partea preşedinţilor, aclamaţi cu frenesie la părăsirea salei de şedinţe, din partea secre-

www.dacoromanica.ro

tarilor şi din partea tuturor membrilor cari se mai aflau în Sibiiu în ziua a patra dela deschiderea adunării.

Protocolul adunării poartă deci următoarele subscrieri: *Alex. Sterca Şuluţiu,* archiep. şi metrop. Albei-Iuliei; *Andreiu baron de Şaguna,* episcop şi preşedinte; *George Domzsa* de Făgăraşiu, c. r. cons.; *Alexandru Bohăţiel; Dr. Pavel Vasiciu,* c. reg. cons. de şcoale; *Pavel Dunca,* ces. reg. cons. de appel.; *Ioan Aldulean,* ces. reg. cons. de appel.; *Ioan Bran Pop de Leményi,* cons. de appel.; *Georgiu Bariţiu,* conproprietar şi director de fabrică; *Iacob Bologa,* ces. reg. cons. de appel.; *Dimitrie Moldovan,* cons. imp.; *Ioan Puşcariu,* pretor, ca secretar; *Antoniu Vestemian,* par. gr.-or. un.; *Dr. Ioan Raţiu,* advocat, ca secretar al adunării; *Ioan Pamfile,* secret. archiep.; *Dr. Nicolae Stoia, Dr. Iosif Hodoşiu,* secretar, advocat; *Ioan Hannia,* protop.; *Petru Manu,* consil. de finanţe, dec. cu crucea de aur cu coroană; *Ioan Deak,* protop. Cutului în Sebeş; *Gregoriu de Papp,* c. reg. quiescent esecutor; *Simeon Balomiri,* advocat în Sebeş; *Ioan Tipeiu,* protop. gr.-ort. în Sebeş; *Ioan de Papp,* ces. reg. actuar de pretură în Făgăraşiu; *Ioan Roman,* ces. reg. notar public; *George P. de Fogaraşi,* proprietar în Făgăraş; *Basil Stanciu-Şandru de Vist,* ces. reg. căpitan; *I. Germaniu,* din *Codru,* adjunct de pretură; *Samuil Paserariu,* ces. reg. director de cancelarie al judecătoriei; *Grigorie cavaler de Botta,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Décsei,* ces. reg. accesist de cămară; *Basiliu Maxim,* paroch, Avrig, şi adm. protopopesc al Făgăraşului; *Ilie Vlassa,* protop. Turdei; *Samuil Vlassa László,* prot. Pocegii şi gr.-ort. cath. paroch al Indolului; *Luca de Pruncul,* subs. proc. de stat; *George Strâmbu,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Maior,* proprietar; *George Feldrian,* propr.; *Gabriel Manu de Boerfalva,* ces. reg. adjunct; *Daniel Gallu,* pos. şi notar în Szikely; *Damian Datcu,* ces. reg. comis. cerc. de fin.; *Ananaie Pop,* paroch şi protopop al Morlacei, *Grigorie Moisil,* vicar foraneu al Rodnei; *Spiridon Fetti,* adjunct de pretură în Deva; *Florian Porcius,* actuar pretorial în Rodna; *Ioan Csuts* din Haţeg, orăşan şi curator prim; *Nicolau Vlad,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Socevan,* ces. reg. adj. de pretură; *Ladislau Butean,* pretor; *Ioan Popasu,* prot. Braşovului; *Gavril Popp,* vicarul for. al Haţegului; *Francisc Jechim,* ces. reg. oficial la trib. prov. în Sibiiu, ca representant al Haţegului; *Gregorie Mihali,* protop. român unit în Zlatna; *Ioan Meţianu,* protop. Branului; *Petru Anca,* înv. primar în S.-Regin; *Mateiu Nicola,*

www.dacoromanica.ro

ces. reg. notar public în Alba-Iulia; *Iosif Grindean, alias Gerendi,* ces. reg. adj. pret. în Năsĕud; *Basiliu Pop de Harşianu,* ces. reg. adj. de just. în Reg.-săsesc; *Ioan I. Pădure,* negus. în Braşov; *Daniel Napoianu,* ceremon. epis. în Gherla; *Const. G. Ioan,* prop. *Eulampiu de Sevescu, Mateiu Pop de Grid, Ştefan Branea,* prot. gr.-rĕs. al Gurgiului; *Sava Popoviciu Barcianu,* par. la Rĕşinari şi ases. cons.; *Petru Badila,* protop. Mercurii, *Ier. Albini,* prop. în Cut; *I. M. Boşiotta,* din Abrud; *Ioan Kirilla,* vicar în Făgăraş; *Florian Mikeş de Magura,* advocat; *Ioan Russu,* ces. reg. actuar; *Const. Cuman,* prop. în Abrud, *Alexandru Nemeş,* ces. reg. actuar; *Ioan Popescu,* prof. gimn., din Lăpuş; *Stefan Russu,* ces. reg. ascultant; *Moise Guşcilă,* alias *Negri,* paroch gr.-unit, din Posorta; *Vasilie Albini,* proprietar; *Ioan Antonelli,* prof. în gimnasiul din Blaj; *Nicolae Bergianu,* proprietar, cetăţean ales şi căpitan suburban în Alba-Carolina; *Iosif de Leményi,* ces. reg. notar, *Stefan Moldovan,* preposit bis. gr.-cat. în Lugoj; *Const. Papfalvi,* canonic, din Blaj; *Alexiu Pap,* candid. de advocat; *Teodor Lupu,* ces. reg. cancelist în Gherla; *Ioan Russu,* cons. matr. şi prof. gimnasial; *Ladislau Popp,* magistru de poste în Blaj, *Ioan Moga,* parochul Tritului-de-sus, plenip. tractului; *Iosif de Şuluţiu; Michail Popa Radu,* ces. reg. căpit.; *Bucur Boier,* ces. reg. locot.; *Nicolau Şandor de Vist,* ces. reg. locot. şi econom; *George Moldovan,* preşed. sat. loc. de evlavie în Transilvania; *Simeon de Balint,* paroch gr.-unit în Roşia-de-munte; *Dionisie Sterca Şuluţiu,* ces. reg. accesist de pretură şi plenipot. al tractului Palatca; *Alexandru Darabant,* ces. reg. act.; *Ioan Boieriu,* teolog abs. gr.-rĕs.-unit; *Amos Frâncu,* notar public; *George Zaharie,* paroch; *Basilie Puianu; Nicolau Gaetanu; Ioan V. Russu,* prof. gimnasial; *Ioan Florian, Teopempt Corcheşiu, Ladislau Tamaş, Basiliu Ardelean, Ioan Pinciu, Vasilie Axente,* ces. reg. actuar, din partea Mediaşului; *Augustin Ladai, Servian Popovici Barcianu,* ces. reg. cons. la trib. din Braşov; *George Laszló,* ces. reg. adjunct de pretură, *Ioan Şipotariu, Ioan Csergedi* de *Iood,* ces. reg. adjunct la trib. urbarial din Sibiiu; *Axente Severu,* proprietar în Bĕlgrad; *George Popp Fogarasi,* proprietar în Oarda-de-jos si *Michael Bohăţiel.*

Modul cum a decurs aceasta adunare naţională, precum şi conclusele votate, au umplut de bucurie toate inimile româneşti bine simţitoare.

Bucuria aceasta s'a manifestat prin ovaţiuni aduse la Sibiiu episcopului *Şaguna* şi metropolítului *Şuluţiu,* conducĕtorii cărora le

www.dacoromanica.ro

revenea meritul ţinerei şi succederei adunării, dar' s'a manifestat şi prin primirea grandioasă făcută la Blaj metropolitului *Şuluţiu,* ear' la Braşov lui *Georgiu Bariţiu,* al treilea bărbat cu merite în faţa naţiunii române pentru buna şi impunĕtoarea decurgere a adunării.

Metropolitul *Şuluţiu* a sosit la 19 Ianuarie în Blaj, venînd dela conferenţa, ear' lumea 'i-a eşit în cale spre a-'l întêmpina, cu trăsuri şi cu călăreţi, până la *Siona,* pe când studenţimea îi aştepta sosirea la *Sâncel.* Seara Blajul a fost iluminat şi un conduct de facle a fost aranjat metropolitului. La vorbirea rostită din partea unui student, metropolitul a mulţumit, promiţênd, că toate puterile sale le va dedica şi consacra şi în viitor prosperării naţiunii române şi ridicării ei la rangul care îi compete între naţiunile surori.

La Braşov tot aşa. Un grandios conduct de facle a fost aranjat întru onoarea lui *Georgiu Bariţiu,* în seara de 20 Ianuarie. 'I-s'a ţinut vorbire frumoasă, aducêndu-i-se mulţumire din partea naţiunii române pentru partea leului ce a avut-o mai ales în pregătirea materialului necesar pentru splendida adunare naţională; ear' *Bariţiu* a rĕspuns cu o vorbire captivantă şi de toată frumseţea, care a lăsat încântaţi pe toţi ascultatorii, fără deosebire de lege şi naţionalitate. Între altele *Bariţiu* a zis următoarele:

„Cât pentru consolidarea fraternităţii între noi, Românii, şi naţiunile surori, neg în faţa ceriului şi a oamenilor că ar esista vre-o ură între naţiuni. Ura, urgia şi frecările nu esistă între naţiuni, ci între coterii, oligarchii şi clase privilegiate. Poporul unguresc a avut aceeaşi soarte cu noi; asemenea şi Sĕcuii; ear' aşternutul poporului săsesc încă n'a fost de trandafiri. Sĕ distingem deci bine între naţiuni şi coterii. Între naţiuni uşor sĕ poate restabili fraternitatea. Românul din partea sa, condus de interesul seu, sănĕtos şi nestricat, îşi are scris pe flamură: solidaritate naţională, libertate constituţională, scăpare de absolutism, de anarchie şi ochlocraţie, combaterea terorismului, ori de unde ar venì, şi frăţească conlucrare cu naţiunile surori, spre fericirea patriei". —

Dar' cu bucurie şi în mijlocul espresiunilor de mulţumire au fost primiţi acasă şi ceialalţi membri ai conferenţei naţionale, toţi, din partea poporului representat prin ei.

Ca de încheiere mai amintim, că comisiunea aleasă a plecat pe la mijlocul lui Iunie la Viena, pentru-ca sĕ predee monarchului cele douĕ petiţiuni ale adunării naţionale. S'a oprit la Arad şi Timişoara, unde a conferat cu *Andreiu de Mocsonyi, Vincenţiu*

www.dacoromanica.ro

Babeş şi alţii în chestia convocării unui *congres naţional al tuturor Românilor din monarchie,* după-cum îl contemplase *Mocsonyi.* La consultările acestea a fost de faţă şi *Axente Severu.*

În audienţă la monarch delegaţiunea română a fost primită în ziua de 1 Iulie n. *într'un mod foarte graţios* şi ca *delegaţiune naţională* a *poporului român.*

Monarchul a primit petiţiunile şi a promis că le va studia prin ministrii sei.

www.dacoromanica.ro

Rescriptul împĕrătesc din 16 Ianuarie.

Modul cum au interpretat Maghiarii diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, făcêndu-se că nu înţeleg bunele intenţiuni ale monarchului, depuse în ea, şi felul cum au început ei sĕ o esecute în toate comitatele din Ungaria, a făcut necesară publicarea unui nou rescript împĕrătesc, adresat special Maghiarilor.

S'a întêmplat adecă în mai multe comitate, nu numai că naţionalităţile au fost cu desĕvêrşire desconsiderate la compunerea comitetelor municipale, ceea-ce nu corespundea de loc intenţiunilor monarchului avute în vedere la publicarea diplomei din 20 Oct. 1860, ci şi aceea, că în comitetele municipale au fost alese în mod demonstrativ din partea Maghiarilor astfel de persoane. cari trăiau în străinătate şi erau duşmănoase esistenţei imperiului în formaţiunea ce o avea, şi inimice de moarte casei domnitoare, în prima linie împĕratului.

Asupra acestei necuviinţe li-se atrage atenţiunea Maghiarilor în rescriptul acesta, care e de următorul cuprins:

„Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei, Boemiei, etc.

Când am luat guvernarea imperiului nostru, înainte de aceasta cu 12 ani, s'a întêmplat aceasta după un rĕsboiu civil care a prădat internul ţĕrilor noastre, şi încă între conflicte, cari ameninţau toate statele şi chiar şi întreaga societate în esistenţa sa.

Atât patimile şi amăgirile ce domneau atuncea, tirănia celor rĕu simţitori şi rătĕcirile terorisaţilor binesimţitori, cât şi un şir întreg de evenimente nefericite au făcut de lipsă neapĕrată, ca încurcările sĕ se desfacă prin puterea armelor.

Intenţiunea noastră nu era nici-decum a forma din desfacerea aceasta cu puterea cerută de necesitate o basă durabilă a guvernului

www.dacoromanica.ro

nostru și a posiției publice, ci numai aceea am voit, ca interesele imperiului nostru, pe cari le apĕrasem cu atât de grele sacrificii, și le reasiguraserăm, *se nu se pericliteze de nou.*

N'aveam alte dorințe mai ferbinți, decât definitiva organisațiune a imperiului nostru, decât neștirbita și pe cât s'ar putea mai inteșita restituire a instituțiunilor celor vechi legale, pentru cari anumit în inima popoarelor Ungariei simțĕmêntul de pietate prinsese atât de afunde rădĕcini, în care restituire însĕ, totdeodată *celelalte ale noastre popoare sĕ poată vedè o deplină garanție pentru prcgatirile și întemeerea instituțiunilor constituționale.*

Cu scop de-a resolva problema aceasta am emis decretările noastre din 20 Oct. Însĕ pacea, învoiala și împĕcarea pretind întimpinare sinceră, bunăvoință și conlucrare, *fără viclenie ascunsă și sforțare peste mesură pătimașă.*

Bine am cunoscut și bine am cumpĕnit îngrijirea, care 'mi-se ridică *în contra restatorirei unei părți a constituțiunei maghiare,* înainte de momentul regulării definitive a rapoartelor de drept de stat al întregului nostru imperiu. Acea îngrijire însĕ nu mĕ putù reținea dela învierea numitelor instituțiuni, anumit *pe terenul activitățiĭ municipale,* pentru-că trăiam în convingerea, că încrederea produce încredere și că intențiunea declarată pe față va afla la o națiune cu simțiri nobile și cu maturitate politică o prețuire recunoscĕtoare, precum și un sprigin leal. Totuși așteptările noastre nu s'au împlinit de tot.

Noi privirăm cu moderațiune și trecurăm cu vederea primele sforțări ale vieții publice și le ascriserăm direcțiunei încordate a timpului, năbușirii patimilor apĕsate și volburei activității publice, care lipsise de mult. Acum însĕ, după-ce comisiunile unor comitate sĕ folosesc de alegeri. *ca sĕ înșire lângă membrii ei astfel de indivizi, cari fiind dușmanii cei mai neîmpĕcați ai sustării imperiului nostru, ai drepturilor noastre de domnitor, sĕ alăture lângă dușmanii nostri esterni și pericliteză prin conjurațiuni secrete și atițări cutezate pacea țĕrilor noastre;* acum, când divergentele păreri în privința așezărei sistemei viitoare de contribuțiune sĕ folosesc spre adinsa denegare a constituțiunei, ceea-ce astupă isvoarele de ajutoare materiale ale statului, ideile poporului le confundă și opositiunea publică o silește la o direcțiune estremă, încât cei cu minte ușoară și falșii lor representanți singuri pot simți, că un guvern unele ca acestea nu le mai poate suferì; acum, când delăturarea și

www.dacoromanica.ro

resturnarea măsurilor necesare transitoare să înteţesc cu o iuţeală nerăbdătoare, pe când ele sûnt neapărat de lipsă pentru siguranţa personală, a proprietăţii, şi pentru apărarea rapoartelor private de încurcăli nouĕ; după-ce unele comitate sub stema susţinerei siguranţei publice să apucă a ridica şi a arma *garda naţională,* împovărând toată poporimea; după-ce la organisarea salarielor oficianţilor de comitat s'a lăsat cu totul nerespectată influenţa cuvenită diregĕtoriilor guvernului nostru şi după-ce unele comitate, uitându-'şi de legiuita lor chemare, să trag cu totul afară de sub înrîurinţa guvernului şi pretinzêndu-'şi o posiţiune independentă, departe peste marginile drepturilor sale, au şi început a trage la sine toată potestatea de stat: ne ţinem de obligămênt neîncunjurabil a împedeca şi a ordona, ca libertatea constituţională să nu se aplice spre scopuri cari produc destrămarea ordinei, ear' în fine duc la revoluţiune, şi *să punem stavilă esceselor cutezetoare.*

Încrederea popoarelor noastre în tarea noastră voinţă de-a restaura stări ordinate constituţionale ar trebuì să se clatine dacă am putea şi mai îndelung suferì astfel de fapte nelegiuite, a căror desfăşurare mai departe *are de resultat dărăpănarea întregei libertăţi legale.*

Rĕmânênd neschimbaţi pe lângă intenţiunile noastre publicate în 20 Oct. a. tr., *de-a asigura popoarelor noastre desvoltarea constituţională promisa,* şi cât priveşte la Ungaria a ţinè tot ce am promis odată, ca nerevocabil. sûntem tot asemenea tare determinaţi a ne opune revoluţiunei cu toată a noastră putere, păşească ea pe faţă ori şi numai sub masca legalităţii, — la ceea-ce noi, după-cum nu ne îndoim, vom afla sprigin în simţĕmintele patriotice ale tuturor celor buni, cari nu vor concede, ca desvoltarea pacifică a vieţii de nou deşteptate să fie împedecată prin egoism sau patimi, şi potestatea guvernului întru împlinirea celor mai sfinte ale sale datorinţe tocmai să fie silită a păşì la silă fisică, când ea ar face asemenea întrebuinţare numai pentru apărarea puterii sale morale.

Când facem deci cunoscută respectiva noastră *voinţă şi admoniţiune* (dojană) tuturor diregĕtoriilor Ungariei, provocându-ne deodată la articolul de lege, a cărei parte ordinătoare de încoronarea noastră chiar şi noi o dorim cât mai curênd a o împlini, a cărei cuprins mai departe însĕ garantează legătuinţa de credinţă a supuşilor regilor Ungariei până la încoronarea lor, — ordonăm după cum urmează:

www.dacoromanica.ro

1. Ca pretutindeni unde să aleseră de membri ai comisiunei persoane, cari aflându-se afară din imperiul nostru sûnt necredincioase şi vênzętoare de Maiestate, sau cari întrunite cu dușmanul imperiului nostru făuresc şi acum în contra noastră şi a statului întreprinderi demne de pedeapsă, *alegerile acestea să se privească de nevalide şi desființate.*

2. Noi poruncim, că încercările directe ori indirecte îndreptate în contra ridicărei contribuțiunei, sau ori-ce fel de hotărîri, precum şi ori-ce fel de escriere de nouă contribuțiune. sûnt să se încunjure strîns sub responsabilitate, şi îndată să se casseze toate hotărîrile de felul acesta, despre ce are a să face consiliului nostru reg. locotenențial unguresc îndatăşi arętare.

3. Până la defigerea terminului pentru dieta viitoare, anumit până la hotărîrea noastră asupra proiectelor provisorii ce sûnt a să face de cătră judele curiei, declarăm de nevalabile toate hotărîrile făcute şi îndreptate spre cassarea ordinațiunilor judecătorești, sau împedecarea lor, cari în urma decretărilor noastre din 20 Oct. a. tr. în mod provisoriu să mai susținură, deodată ordonând tuturor judeților țării, ca ele să aplice legile aflătoare în putere şi ordinațiunile până la terminul atins cu toată acurateța şi conştiința, fiindcă acelea în interesul țării şi al privaților numai pe calea legislațiunei ordinare să pot schimba definitiv, ear' nu prin hotărîri unilaterale ale diregętoriilor municipale, căci astfel rapoartele de drept s'ar încurca în nişte labirinte nedescurcabile.

4. După-ce esaminarea, respective strămutarea, ridicarea sau întărirea legilor din 1848 şi acomodarea lor cu resoluțiunile noastre din 20 Octomvrie a. tr. le-am avisat la dieta *care să va convoca în 2 Aprilie a. c.* ear' faptica punere în țeară a const. din 1848 stă în legătură cu astfel de întrebări, a căror deslegare unilaterală şi pretimpurie ar putea periclita rapoartele şi interesele cari să născură în timpii trecuți şi cari pretind apărarea noastră, atât în Ungaria, cât şi în celelalte țări ale noastre, şi de oare-ce deslegarea chestiunilor împreunate cu întrarea în viață a acestor articole de lege pretinde cea mai matură consultare şi prelucrare, la ceea-ce nici indivizii singuratici, nici comitatele nu pot fi chemate: *oprim ori-ce încercări* de a esecuta în faptă aceste legi şi ordonăm înfrânarea şi oprirea lor cu cele mai stricte mijloace.

Dacă din partea comitatelor s'ar ivi opunerea în contra determinațiunilor acestora, atunci şedințele comisiunilor să vor oprì şi ele,

www.dacoromanica.ro

comisiunile sĕ vor desface şi suspenda, ceea-ce dacă necesitatea va cere, sĕ va esecuta şi cu putere fisică.

Toate aceste ale noastre ordinaţiuni s'au făcut neapĕrat de lipsă numai din obligaţiunea îngrijirei ce o avem pentru binele public al *popoarelor noastre.* Ear' când intenţiunile noastre cele mai bune parinteşti de nou s'ar zădarnici, şi cu părere de rĕu am trebui sĕ esperiem, ca aceleaşi s'ar împedeca prin continuarea împotrivirei. spre marea noastră durere ne-am afla siliţi a paşi la astfel de mijloace, pe cari am dorì mult a le încungiura. Şi dacă prin aceasta deschiderea dietei, pe care am dorit-o cu cea mai mare sinceritate, earăşi s'ar amêna, prin ce deslegarea întrebărilor celor mai urgente şi mai importante, reclamată nu numai de interesele Ungariei, ci şi de-ale întregului imperiu, şi restatorirea vechei constituţiuni întru toată întinderea sa, earăşi ar trebuì sĕ sufere o tristă amênare, atunci vom arunca cu inimă odihnită toată responsabilitatea pentru dauna generală şi pentru nenumĕratele şi multifariile incomode ce vor eşì din ea asupra acelora, cari *împedecă înadins şi cu uşuratate opul cel măreţ al aplanării păciuite.*

Afund pĕtrunşi de seriositatea acestor ordinaţiuni ale noastre ne împlinim prin aceasta datorinţa de regent, ca ţeara aceasta, încredinţată nouĕ prin voinţa celui preaputernic, şi în puterea dreptului nostru ereditar, sĕ o ferim de nouĕ viscole; şi răzimaţi pe înţelepciunea adevĕraţilor amici ai patriei, pe causa noastră şi binecuvêntarea cerească, întêmpinăm cu încredere momentul în care resultatul încordărilor noastre, cari sĕ razimă pe cele mai curate intenţiuni, spre mulţumirea şi odihnirea ţĕrii noastre îl vom vedea asigurat prin sfânta coroană a gloriosului nostru antecesor.

De altmintrelea vĕ rĕmânem în graţie binevoitor. Dat în capitala noastră imperială Viena, în Austria, în 16 Ianuarie 1861. *Francisc Iosif* m. p., bar. *Nicolau Vay* m. p., Ed. *Zsedényi* m. p.“

www.dacoromanica.ro

Conferența regnicolară din Alba-Iulia.

Pentru a se satisface dispositiunilor preaînalte cuprinse în autograful din 21 Decemvrie 1860, adresat cancelarului transilvan de curte, baron de *Kemény,* a fost convocată pe 11 Februarie 1861 la Alba-Iulia conferența regnicolară, compusă din representanții tuturor națiunilor și confesiunilor din țeară.

Chemați au fost la conferența aceasta opt Maghiari, opt Sĕcui, *opt Români* și opt Sași, ear' ca representanți ai orașelor libere regești din Ardeal alți opt Maghiari. Prin urmare, representanții celui mai numĕros popor din țeară, representanții Românilor, aveau în fața lor 24 Maghiari, plus opt Sași, cari asemenea nu mergeau cu Românii, ci mai de grabă cu Maghiarii.

Dintre Români, membri ai acestei conferențe, care de altcum a dat bogat material de desbatere pe seama presei din țeară, atât înainte de ținerea ei, cât și după încheiere, — au fost următorii: Metropolitul *Alexandru St. Șuluțiu,* Episcopul *Andreiu baron de Șaguna, Ioan Aldulean, Ioan Bran. de Leményi, Paul Dunca, Dimitrie Moldovan, Augustin Pop,* protopop, și *Augustin Ladai.*

Interesul cel mare pe care-'l legaseră Românii de ținerea acestei conferențe a făcut, ca printre Maghiari sĕ se lățească faima, că Românii vor veni *cu miile* de prin toate părțile Ardealului la Alba-Iulia, pentru-ca sĕ aranjeze manifestațiuni representanților lor, și îndeosebi archipăstorilor.

Luând act despre faima aceasta, cancelarul transilvan de curte, baronul *Kemény,* s'a adresat din vreme cu rugarea cătră Metropolitul *Șuluțiu* și episcopul *Șaguna,* sĕ împedece ori-ce aglomerare a *națiunii române* în Alba-Iulia, fiindcă lucrul acesta ar putè sĕ aibă urmări neplăcute.

Metropolitul *Șuluțiu* a și adresat imediat subalternilor sei următorul circular:

www.dacoromanica.ro

„Mult stimate Domnule! Din acĭ alăturata copie veĭ pricepe ce veşti s'au respândit de oare-cineva despre Românii nostri din jurul Bĕlgradului, cari nu puţin mĕ ating şi pe mine. Te rog deci, ca înţelegându-te şi cu alţi bărbaţi de încredere ai naţiunii noastre. sĕ le spui, că voea mea hotărîtă este, ca nici tinerimea noastră română, nici poporul român din Bĕlgrad, cu atât mai puţin cel din prejur, la sosirea mea acolo sĕ nu-'mi facă nici ovaţiuni cu facle, nicĭ strigări sgomotoase, dar' nici la cortelul meu în mulţime numĕroasă sĕ nu se adune, cu atât mai vêrtos, cu cât Escelenţa Sa cancelarul a oprit ori-ce fel de primire solemnă la întrarea în Bĕlgrad".

Episcopul *Şaguna* nu a făcut în direcţia aceasta nimica, fiindcă a plecat pe neaşteptate din Sibiiu şi a sosit pe neaşteptate la Alba-Iulia, cu câteva zile înainte de deschiderea conferenţei, şi astfel a evitat primirea solemnă ce 'i-se pregătea.

Conferenţa a ţinut numai două şedinţe, în 11 Februarie şi 12 Februarie n. şi la ele au luat parte *activă* toţi membrii români, afară de protopopul *Augustin Pop,* care bolnăvindu-se nu s'a putut presenta şi nu 'şi-a putut da nici în scris părerea asupra situaţiei.

Şedinţa primă din 11 Februarie, şedinţa de deschidere, s'a început la orele zece înainte de ameazi, când toţi cei chemaţi la conferenţă se aflau adunaţi în sala de şedinţe a capitlului catolic din Alba-Iulia.

Guvernatorul Transilvaniei, contele *Mikó,* a propus esmiterea unei deputaţiuni din sînul conferenţei, (persoanele următoare: Episcopul catolic *Haynald, Ioan Bran de Lemény, Farkas Veer* şi *Trausch),* care se învite pe presidentul cancelariei aulice transilvane la deschiderea conferenţei regnicolare.

Nu peste mult apare în sală cancelarul, baronul de *Kemény,* însoţit de deputaţiune. Ungurii şi Sĕcuii îi strigă un întreit „éljen".

Presidentul cancelariei aulice transilvane, baronul *Kemény,* deschide apoi conferenţa cu o cuvêntare în care se provoacă la cuprinsul diplomei din 20 Octomvrie şi la faptul, că în ea e clar esprimată autonomia Transilvaniei, precum se provoacă şi la autograful preaînalt din 21 Decemvrie, din cuprinsul căruia a căutat sĕ arete, că conferenţa regnicolară, pe care o salută din inimă, nu are chemarea sĕ facă propunere concretă, proiect de lege electorală pentru convocarea dietei transilvane, ci are sĕ-'şi dee numai *votul consultativ* în privinţa aceasta. De aceea, desbaterile şi întreaga deliberare a conferenţei

www.dacoromanica.ro

va fi numai consultativă, avênd fiecare dintre cei chemaţi sĕ-'şi spună părerea individuală, care va fi trecută la protocol.

Pentru purtarea protocolului preşedintele numeşte secretar pe membrul *Gáll,* ear' revisori pe membrii *Zeyk Károly,* baronul *Konradsheim, Ioan Aldulean şi Roth Paul,* şi declarând discuţia de deschisă, dă cuvêntul episcopului catolic din Ardeal *Haynald.*

În urma înţelegerei luate între Maghiarii şi Secuii chemaţi la conferenţa regnicolară, episcopul *Haynald* a vorbit în numele tuturor, declarând într'o cuvêntare mai lungă, că conferenţa nu se simte chemată a întra în desbaterea sau propunerea unei legi electorale, pentru-că o astfel de lege esistă, e cea dela anul 1848.

„După-ce vieaţa noastră constituţională îşi are trecutul seu, a zis episcopul *Haynald,* — pe lângă care a ne alipì o pretinde datorinţa noastră faţă de Maiestatea Sa principele apostolic şi faţă de patrie; după-ce avem lege, care posede toate criteriile unei legi obligătoare, condus fiind de sentimentul neclintit de credinţă şi alipire cu care m'am purtat faţă de tron şi persoana M. Sale, principele apostolic, şi pe care vreau sĕ-'l păstrez şi până la cele mai din urmă momente ale vieţii mele, în zile bune şi în zile rele, şi în mijlocul ori-căror vifore, şi cerênd trebuinţa sûnt gata sĕ sigilez şi cu sângele meu acest sentiment, — dar' iubirea faţă de principele meu, fără a privì în vre-o parte, pretinde dela mine şi sinceritate şi mĕ îndeamnă a mĕ declara într'acolo, ca sĕ rugăm cu cea mai profundă supunere pe M. Sa, principele apostolic, ca în înţelesul legilor noastre pe cari le avem, sĕ se îndure a convoca representanţii patriei noastre la o dietă *comună* a Ungariei, care singură numai poate fi competentă. De aceea, din partea noastră e considerată ca de prisos ori-ce meditare, consultare sau pregătire de proiecte despre modul convocării ori ţinerii altei diete. Noi avem lege care hotăreşte *unde* şi *cum* trebue sĕ se concheme la dietă representanţii acestei ţĕri, şi de lege avem sĕ ne ţinem!"

Oratorul motivează apoi, cum legea electorală dela 1848 a avut totdeauna şi are şi astăzi putere legală obligătoare, şi-'şi dă silinţa a demonstra, că uniunea Transilvaniei cu Ungaria e dorinţă seculară, manifestată din partea poporaţiunei ţĕrei acesteia, amintind, că tocmai şi către antecesorul seu în scaunul episcopal rom.-cat. din Ardeal, contele *Batyányi Ignátz,* s'au fost adresat multe scaune sĕcueşti şi multe comitate, rugându-'l sĕ depună la poalele tronului umilita lor rugare pentru împlinirea dorinţei de a se vedè unite cu Ungaria.

www.dacoromanica.ro

Oratorul afirmă, că legile dela 1848 nu sînt resultatul evenimentelor furtunoase dela 1848, şi nu sînt nici resultatul vre-unei pripiri fără judecata sănĕtoasă, şi că acusa ridicată, că legile acestea au fost aduse prin terorism, e lipsita de ori-ce temeiu. Şi ele nici nu pot fi declarate de nevalide, ales legea electorală, numai pentru-că s'ar fi adus numai pentru un singur cas, fiindcă legea aceasta stă în legătură cu art. de lege VII. adus prin dieta dela Pojon, din anii 1847 48, pe vremea când catastrofa care a urmat nu era încă de prevĕzut. De aceea, părerea oratorului, care e părerea tuturor conaţionalilor sei, merge într'acolo, ca firul să fie luat de acolo de unde s'a rupt, dela dieta din 1848 a Ungariei!

După vorbirea episcopului *Haynald,* rostită în numele tuturor Maghiarilor, o altă declaraţie din partea lor era superfluă. Cu toate acestea a mai vorbit contele *Teleki Dominik,* pe scurt, pentru acceptarea propunerei lui *Haynald.*

După el s'a sculat metropolitul *Alexandru Sterca Şuluţiu* şi în mijlocul celei mai încordate atenţiuni a rostit în *limba română* următoarea memorabilă cuvêntare:

„Ilustrisime domnule preşedinte al cancelariei aulice transilvane şi marită conferenţa regnicolară!

Voiu avea iertaciune, dacă, trăind nu numai cu dreptul naturei, ci şi cu dreptul dat prin înaltele diplome şi autografe din 20 Octomvrie 1860 tuturor naţionalităţilor, vreau să vorbesc în limba mea maternă şi naţională română, pentru-că sugêndu-o cu laptele maicei mele, în ea îmi pot descoperi şi esprima mai bine cugetele.

Mĕ rog deci cu umilinţă să fiu bine ascultat şi bine înţeles; şi toate cuvintele mele să se iee numai în acel sens, şi numai acea putere să li-se dee, în care le voiu spune eu şi în înţelesul pe care-'l voiu da eu, ear' nu în alt înţeles.

Ear' dacă cineva bine pe mine şi cuvintele mele nu le va pricepe, şi nu ar putè cuprinde înţelesul lor, aibă bunătate a mĕ poftì să 'i-le desvĕlesc, şi declar că sînt gata, încât voiu putè şi ştiu şi limba surorilor naţiuni conlocuitoare, cu ale căror representanţi am şi eu onoarea a şedè în această mărită conferenţă ca representant al naţiunei mele, — în limba fieştecăruia a le tălmăci.

Patru sute de ani trecură, de când naţiunei noastre 'i-se curmà norocirea aceea, ca şi ea, *ca naţiune,* să şadă cu celelalte naţiuni conlocuitoare în adunari şi consultări regnicolare. Dar' Dumnezeu şi singură provedinţa lui, care priveghiază şi ocârmueşte soartea tuturor

www.dacoromanica.ro

națiunilor și a priveghiat și cârmuit prin atâtea pericole și fatalități și soartea națiunei noastre, aduse și acest timp dorit de astăzi, după 400 de ani, când se află a fi fericită și națiunea noastră, representată fiind, împreună cu representanții surorilor și conlocuitoarelor națiuni, mai întâiu în această conferență regnicolară prin fiii sei de încredere.

Poate-că fiindu-ne lucrul acesta un lucru neobicĭnuit, plin de așteptare, și domnind și neîncredere și înstrăinare în oare-care mĕsură până acuma între conlocuitoarele națiuni, stăm aici toți din toate părțile cu mare sfieală și cu frică față în față, fără a ști dacă hrănim împrumutate simpatii sau antipatii, dacă avem sau nu avem așa multe, așa grele împrumutate postulate sau negațiuni unii pentru alții, încât fără pericolul libertății vre-unei națiuni sĕ nu se poată împlini, și dacă va fi îmbucurător sau nu resultatul consultațiunilor și conferențelor noastre?

Și aceste cugete înspăimêntătoare pe nici una dintre părți n'ar putè sĕ o neodihnească mai tare și sĕ-'i însufle grije mai mare, ca tocmai nouă, Românilor, cari ca oameni noi pășim pe terenul acesta ne mai umblat și pogorîndu-ne la certe pentru drepturi politice și civile în arena neobicĭnuită picioarelor noastre, cu 24 Maghiari, toți de naștere strălucită și în tactica, arta și armele parlamentarismului, pe cari până acum în întreagă viața lor cu onoare și admirațiune le-au purtat, de totului bine eserciați: avem a purta lupta cu puteri neasemĕnat de cutezĕtoare și dubie.

Însĕ, după-ce noi toți cari ne-am adunat aici, fiii tuturor naționalităților din scumpa noastră patrie, nu la ceartă, nu la luptă înverșunată, ci mai mult însuflați de spiritul păcii, al iubirei frățești, cu acel sfânt și bun cuget ne-am adunat, ca în această mărită conferență sĕ punem fundament la o înfrățire și amiciție eternă între toate conlocuitoarele națiuni, și după-ce postulatele națiunii noastre sûnt așa de cuviincioase și drepte, încât nici un iubitor de adevĕr nu 'i-le poate denega fără călcarea justiției în picioare, și după-ce mie nu-'mi este necunoscut nobilul simț al măritei națiuni maghiare, care știe iubì cu căldură și știe prețuì, nu numai libertatea și naționalitatea proprie, ci și a altora cu ea conlocuitoare națiuni: nu mai pot purta nici o temere în inima mea, nici atunci, când nu 24 de Maghiari, ci întreaga marinimoasă națiune maghiară ar sta aici față în față cu noi opt Români, sigur fiind, că vom ajunge la înțelegere deplină.

www.dacoromanica.ro

Multe sûnt, escelenţilor şi măriţilor domni şi fraţi, diferenţele şi împrumutatele noastre postulate; şi poate că mai mare e frica netemeinică ce o avem unul de altul, de care numai aşa ne vom libera, dacă aceea ce voim a pofti unul dela altul, fără sfieală, fără retragere, cu inimă deschisă şi cu sinceritate, limpede şi clar vom descoperì unul altuia.

Cu aceasta va fi dat nu numai semnul cel mai moderat a împrumutatei noastre încrederi şi a apropierii unei naţiuni de alta, dar' şi calea cea mai bună pe care ne putem frăţeşte înţelege unul cu altul şi putem încheia cea cu multa sete dorita frăţietate şi vecînica amiciţie între noi.

Eată deci că eu fac începutul, ţinêndu-mĕ de acest prea folositor principiu şi normă a vieţii practice, împreună cu toţi aceia, cari avem onoarea aici în această mărită conferenţă regnicolară a şedè şi a fi chemaţi din partea naţiunii noastre române. Nu tăinuim de către fraţii nostri Maghiari nimica, ci cu inimă deschisă şi sinceră, cu toată încrederea frăţească vĕ descoperim, că nu poftim dela voi, preastimatelor surori şi conlocuitoare naţiuni, şi anumit dela nobila naţiune maghiară, aici, în aceasta conferenţă regnicolară, unde prin un proiect de lege electorală sĕ va pune căpătâiul şi fundamentul la toate drepturile civile şi politice ale tuturor naţionalităţilor, — decât numai aceea, că ce au făcut străbunii nostri la *Esculeu* faţă de Maghiari sĕ facă şi nobila naţiune maghiară, acuma şi în dietele viitoare ale ţĕrii, naţiunii noastre române, şi acea frăţească dreaptă pe care străbunii nostri au dat-o lui Tuhutum şi Maghiarilor sei, primindu-'i de bunăvoie în societatea patriei lor şi în egalitatea tuturor drepturilor civile şi politice, sĕ ne-o întindă şi fraţii nostri maghiari acum nouĕ, sĕ ne recunoască de bunăvoie naţiunea *de naţiune legiuită* precum este şi cea maghiară, sĕ ne respecteze dreptul limbii ca şi pe al lor, şi sĕ nu se retragă dela a ne da toate drepturile egale politice şi civile, în acea dreaptă proporţiunea, în care naţiunea română poartă greutăţile publice ale patriei şi contribue cu bunurile, sângele şi vieaţa ei la apĕrarea patriei noastre comune, şi cari drepturi egale, cam până la începutul secolului al 15-lea le-a avut comune cu nobila naţiune maghiară, şi de cari nu prin vina şi crima ei, ci numai prin un dominant fanatism şi persecuţiune religionară de pe acel timp, pe rînd a fost jefuită şi despoiată.

Cred şi ştiu, că mulţi vor trage la mare îndoială aceasta aserţiune a mea, ca cum ar fi fără fundament şi lipsită de tot adevĕrul

www.dacoromanica.ro

şi de documentele istorice. Şi vor zice şi în ascunsul inimei lor, ba şi mie apriat în faţă, că naţiunea română în Transilvania, după aşezarea Maghiarilor aici nu a figurat nici-odată ca naţiune cu drepturi egale, civile şi politice comune cu naţiunea maghiară, ci ca supusă de Maghiari cu arma, a esistat în Transilvania numai ca o „misera plebs ad perpetuam servitutem condemnata". Prin urmare, cum pot eu zice, că naţiunea română numai cu vre-o patrusute de ani în urmă 'şi-ar fi perdut drepturile istorice, politice şi civile, pe cari nu le-a avut nici-odată?

Iertaţi-'mi, măriţilor şi bunilor domni, ca nu numai în interesul adevĕrului istoric, ci şi în al adevĕratei frăţietăţi pe care naţiunea română doreşte a o încheia cu naţiunea maghiară şi al cărei fundament încă aici, în aceasta mărită conferenţă ar trebui sĕ se pună, sĕ resfir şi sĕ lămuresc aceasta rĕtăcită opiniune şi convingere, pe care unii poate că o vor avea, — cu documente istorice neînfrânte, scoase tocmai din isvoarele istoricilor naţiunii maghiare, pe basa cărora cu tot dreptul putem spune, că Maghiarii n'au supus Ardealul şi naţiunea română cu puterea armelor, ci din contră, naţiunea română, după-ce a vĕzut moartea domnului seu *Gelu*, sau *Iuliu*, ungureşte *Gyula*, din bunăvoie dând Maghiarilor frăţeasca dreaptă, 'şi-a ales domn, - după-cum până mai târzíu au avut şi Maghiarii datina şi dreptul de a-'şi alege rege, pe maghiarul duce *Tuhutum*, tata lui *Horca*, şi alegerea aceasta au întărit-o cu jurĕmênt pe locul ce sĕ zice acum *Esculeu*. Ear' Tuhutum şi Maghiarii sei, fiind astfel prin Români asecuraţi, din ziua aceea au stăpânit Transilvania cu pace şi cu norocire. Căci aşa zice Anonimus Belae regis notarius (cap. 27):

„Tunc habitatores terrae, videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, Dominum sibi elegerunt Tuhutum. Patrem Horca, et in loco illo, qui dicitur *Esculeu*, fidem cum juramento firmaverunt, et a die illo locus ille noncupatus est *Esculeu*, eo, quod ibi juraverunt. Tuhutum vero a die illo, terram illam obtinuit pacefice et feliciter".

Din citatele cuvinte ale notarului anonim, care în istoria sa a scris întêmplările între Tuhutum şi naţiunea română, cele mai de pe urmă cuvinte: „Tuhutum vero a die illo terram illam obtinuit pacefice et feliciter" — fără îndoială dovedesc, că mai mult a fost favorisată la descriere causa şi gloria belică a Maghiarilor decât a Românilor.

www.dacoromanica.ro

Mărită conferență! Bine să luăm aminte, că cuvintele acestea au un înțeles de foarte mare ponderositate pentru adevĕrul istoric al națiunii române și al aserțiunii mele. Au acel înțeles nenegabil, că deși Tuhutum cu Maghiarii sei, călcând drepturile ginților, venind fără de veste și fără a avea causă dreaptă, precum și fără a anunța mai dinainte de bătae pe principele român *Gelu,* la rîul *Almaș* mai mult a împrăștiat decât a biruit pe Români și 'i-a înfrânt, dar' a omorît în fugă pe *Gelu*, - totuși Românii, dacă prin întinderea dreptei și prin pace de bunăvoe n'ar fi voit a-'și alege și a primì domn pe Tuhutum ear' pe Maghiarii sei în societatea patriei și a beneficiilor, nu le-ar fi lipsit nici-decum puterea de-a resista și respinge cu puterea armelor pe Tuhutum și pe ostașii sei, așa, că nici-odata acela n'ar fi putut supune Transilvania și n'ar fi putut domnì peste Români în pace și liniștire.

Așișderea partea cea frumoasă și grasă, care era între Murĕș și Tisa, și se țĕrmurea de cătră nord și rĕsărit cu Someșul și cu Meseșul, care despărția atunci regatul acela de cătră Ardeal, și al cărei domnitor pe timpul venirei Maghiarilor în Panonia era *Menumorout,* — latinește *Minor Marius,* — a cărui capitală era în Bihor, lângă Oradea-mare, Maghiarii nu au luat-o cu puterea armelor lor, ci fiindcă după două bătălii crunte n'au putut-o lua, au căpĕtat-o Maghiarii earăși prin dragostea și amiciția Românilor, cu egalitatea tuturor drepturilor politice și civile, folosite în comunitate de Români și Maghiari, și au stapânit-o prin legătura afinității și a fraților celei stricte, pe care pomenitul domnitor român *Menumorout* a voit s'o facă cu vestitul duce maghiar *Árpád.* Pentru-că domnitorul român Menumorout, avênd de moștean al împĕrăției sale numai o fată, pe aceasta a dat-o de muiere fiiului lui Árpád, lui *Zultus* sau *Zoltán,* căruia, ca ginere, Menumorout după moarte 'i-a testat împĕrația, drept zestre dată fetei sale. Anonimus Belae Regis Notarius, Cap. 51).

Ear' despre națiunea săsească, cumcă a fost adusă în Transilvania și așezată de regii Ungariei pe pământul Românilor celor tare decimați și rĕriți în urma invasiunilor vecinelor ginte, în contra cărora trebuia apĕrată patria, însĕ cu condițiunea: „Ut a terra Varus usque Boralt, cum terra Sebus et terra Daraus, constituant cum ipsis Valachis et Bissenis unum et eundem populum, et comunem cum Valachis et Bissenis usum capiant ex silvis et aquis terrarum illarum Valachorum et Bisenorum", ce poate arĕta mai clar decât

www.dacoromanica.ro

diploma lui Andreiu, regele Ungariei, din anul 1224, că Saşii nu pot avea în Ardeal alte drepturi istorice şi alte privilegii decât acelea pe cari le au Românii?

Românii din timpul acela totdeauna frăţeşte s'au împărtăşit cu fraţii şi soţii lor maghiari, la apărarea patriei, la gloria sau nefericirea armelor în bătălii asupra inimicilor patriei, şi cu ocasiunea invasiunii barbarilor.

Să vă întreb eu pe voi, stimaţilor fraţi maghiari, spuneţi-'mi, punênd mâna dreaptă pe inima voastră cea nobilă, ce bătălie glorioasă aţi dobândit voi fără a avea însoţite cu voi şi armele Românilor. şi încă în proporţiunea copiosului lor număr. ce învingere au raportat fără noi regii Ungariei sau principii Transilvaniei?

Din care nenorocire sau perire, ajunsă cândva peste dulcea şi iubita noastră patrie, nu 'şi-a luat naţiunea noastră română partea cea mai mare, după proporţiunea numărului şi a puterilor ei?

Care câmp de bătălie (războiu) poate se arete nobila naţiune maghiară din istoria patriei, unde sângele Românului să nu fi curs ca apa dimpreună cu a Maghiarului şi să nu se fi înfrăţit şi închiegat la olaltă, şi acolo, pe acele câmpuri jalnice?

Din timpul acela, naţiunile aceste două, cea maghiară şi cea română, avêndu-le toate în comunitate, atât binele cât şi rĕul, drepturile şi beneficiile politice, cât şi greutăţile patriei, întru atâta s'au fost unit la olaltă, încât s'au fost legat mai strâns de olaltă. nu numai cele mai fruntaşe familiei, ci şi domnitorii şi dinastiile ambelor acestora naţiuni, maghiară şi română, prin legăturile cele mai tari şi mai sfinte ale sângelui şi ale afinităţii.

Şi ca să nu pomenesc de nenumărate casuri de acestea întêmplate în vechime, voiu pomeni numai despre sora memorabilului rege al Ungariei, Bela al IV-lea, care a fost măritată după Românul *Ioan Assan*, împĕratul Românilor şi al Bulgarilor, care cu multă glorie domnea la muntele *Hemu.* (*Pray:* Analium Par. I. pag. 218 şi Şincai, Cronica, anul 1238). Muierea regelui Ungariei *Ştefan V.* şi mama lui *Ladislau IV.*, regele Ungariei, *Elisabeta,* a fost fata principelui român *Cutén.* (Şincai, Cronica. la anul 1285, pag. 281 şi 287).

Nu rĕmâne deci nici o îndoială, că în timpurile acelea, când în modul mai sus espus, Românii 'şi-au împărtăşit cu Maghiarii patria şi toate beneficiile şi toate drepturile, ei au avut în patrie, din naţiunea lor, aristocraţie înaltă, puternică şi înavuţită, cu pamênturi şi cu posesiuni întinse înzestrată, precum a fost aceasta tocmai şi pe timpurile

www.dacoromanica.ro

regelui Ungariei Ludovic-Cel-Mare, când voevodul românesc Dragoș a întemeiat principatul Moldovei, pe care nici Ludovic, nici alți regi lui următori din Ungaria nu-'l putură surpa sau cu puterea armelor cu totul a-'l supune. (Șincai, Cronica, anul 1359). Și precum au fost voevozii Făgărașului, și alții.

Românii au avut deci naționalitatea și limba lor administrativă și ca națiune au avut toate drepturile politice și civile ca și frații și acum soții lor Maghiari. Unde sûnt acum toate acestea? Cum le-au putut perde Românii? Doar' au conspirat cândva în contra patriei? Ori s'au sculat cu arma asupra domnitorilor lor și cu asemenea crime mari politice să fi meritat despoierea de toate libertățile și de esistența lor politică națională?

Ferească Dumnezeu! Nici una din aceste crime n'au făcut Românii nici-odată, cum ne-a lăsat istoria însemnat despre alte națiuni conlocuitoare, - căci în toată istoria și legislațiunea Ungariei și a Transilvaniei nici cea mai mică urmă nu se găsește despre astfel de fapte, cari dacă s'ar fi întêmplat, cu bună seamă că nici din istorie și nici din legile Ungariei și ale Transilvaniei nu ar fi rĕmas neînsemnate cu litere mari și negre. Toată nenorocirea, vina și crima națiunii române a fost numai aceea, că ea tocmai în timpurile fatale, când dupa desbinarea bisericei orientale de cea occidentală, aceasta pe fiii bisericei dintâiu, adecă orientală, cari locuiau, sau în provinciile regilor și principilor catolici, sau în alte principate vecine, cum să zicea: *schismatice,* să silea cu toate mijloacele și puterile să-'i readucă la unire și la ascultare de biserica Romei, dar' ei și când autoritatea pontificilor romani ajunsese la acel grad și la acea culme de putere, încât să țineau împuterniciți chiar dela Dumnezeu a putè împarți după plac coroane regești, regate și provincii regilor pământeni, *să alipeau chiar și cu perderea libertății naționale și a tuturor drepturilor politice și civile de biserica orientală și de ritul ei.*

Știu că mulți vor aduce la îndoială și aceasta aserțiune a mea și o vor socoti ca fiind fără fundament și lipsită de tot adevĕrul istoric și mĕ vor pune în acea neplăcută posițiune, ca peste voia mea să ating o coardă mie și altora prea dureros sunătoare, și să pomenesc niște fapte istoricește păstrate, ca acelea ale unor bărbați înalți bisericești, carî au șezut pe scaunul mai înalt bisericesc, cu care și eu sûnt în credință unit, — fapte pe cari, pentru veneraținea scaunului și eu de mii de ori mai bucuros le-aș fi acoperit cu o vecĭnică tăcere decât să le descoper cândva, dacă ele cu trecuta

www.dacoromanica.ro

soarte jalnică a iubitei mele națiuni n'ar sta și acum în o prea strînsă legătură și dacă fără vătămarea adevĕrului istoric și fără paguba dreptei cause și a drepturilor și intereselor politice și civile ale națiunii noastre române le-aș fi putut tăcea, pentru-că dreptul naturei mĕ obligă a apĕra drepturile și interesele politice și civile ale națiunii noastre române, cari formează obiect prea momentuos de discuțiune, nu numai pentru drepturile civile și politice ale națiunii mele, ci și pentru fericirea publică a întregei noastre patrie comune.

Circumstarea aceasta grea trebue deci sĕ mĕ scuze înaintea tuturor înțelepților și iubitorilor de adevĕr,. când răzimat pe date istorice nerĕsturnabile vin sĕ arĕt, că Papa Grigorie al IX-lea decretă asupra împĕratului Românilor și al Bulgarilor, *Ioan Assan,* care cu multă putere domnea la muntele *Hemu,* un *bellum cruciatum,* numai pentru-că s'a lăsat de unirea bisericei sale cu Roma, făcută de cătră unchiul seu *Ioanichie,* sau *Callo-Ioan,* împĕratul Românilor și al Bulgarilor. înainte cu 30 de ani, poruncind archiepiscopilor din *Strigoniu* și *Calocea,* și tuturor episcopilor Ungariei, sĕ predice în contra pomenitului împĕrat român și în contra regatului seu, propagând acest bellum cruciatum și împărțind cele mai bogate indulgențe față de toți aceia, cari vor lua parte la această agresiune cruciata nedreaptă. Și neîndestulit cu atâta, cu toată puternica și înalta sa autoritate și cu toată vîrtutea cuvêntului, aducêndu-'i aminte și de jurămêntul mai nainte pus, întărit asupra memoratului împĕrat român, a conferit toată țeara schismaticului împĕrat *Ioan Assan* regelui Ungariei Béla IV. și altor regi catolici, cari o vor putè cuprinde, dăruindu-le, în numele sfinților apostoli Petru și Pavel și depline indulgențe. (Vezi: Rainaldus, ad annum 1238 §. 7. Aloysius Guerra in Epit. Constit. Pontif. pag. 272. Șincai, Cronica, la anul 1238, pag. 262 și 263).

Așișderea tot pe acest rege al Ungariei *Béla,* earăși cu toată puterea cuvêntului și în puterea jurămêntului stors dela regele acesta mai nainte, sĕ înevoia a-'l îndupleca sĕ creadă, că nu 'i-se cade lui ca rege catolic a suferì în regatul seu pe schismatici, și ar face lucru prea plăcut lui Dumnezeu și oamenilor, dacă pe Românii schismatici din episcopatul *Cumanilor* (Moldovenilor) îi va silì cu puterea sĕ primească pe episcopul latin dat și impus lor dela scaunul apostolicesc al Romei.

Bine este a se însemna, că scaunul apostolicesc al Romei pe regele acesta al Ungariei Béla IV. mai nainte de aceea la atâta îl

www.dacoromanica.ro

adusese, încât înaintea venerabilului părinte *Iacobus Prenestinensis,* legatului scaunului apostolicesc, și înaintea mai multor altora, s'a obligat cu jurământ, pe sfânta evangelie a lui Dumnezeu depus, că din țările, cari erau supuse jurisdicțiunei sale și cari vor fi supuse de acì înainte, pe schismatici și alți creștini, cari în țările sale nu ascultă de biserica Romei, cu toată puterea regească *îi va silì* să fie ascultatori de biserica Romei. (Vezi: Documente istorice, tipărite în Viena, anul 1850, pag. 19 și 20.

Papa Clemente al IV-lea, pe regele Ungariei *Ludovic-Cel-Mare* nu numai tare îl lăuda și îi aproba toate nedreptele invasiuni pe cari le-a întreprins asupra vecinilor principi și principate schismatice, ce să țineau de biserica orientală, cum este: Sêrbia, Bulgaria, Bosnia și Principatele-române dela Dunăre, în scopul stîrpirei schismaticilor, dar' încă îi mai dăruește lui *Ludovic* și erezilor sei și următorilor, *cu autoritate apostolică,* toate provinciile, cetățile, castelele și vilele, fortărețele și ori-ce alte locuri pe cari va putè să le iee din mâna schismaticilor și de sub puterea necredincioșilor acelora, supunêndu-le potestații sale. Vezi: Raynaldus ad annum 1352, Aloysius Guerra in Epit. Constit. Pontif. Tom. II., pag. 278 și Documente istorice, Viena 1860, pag. 22 23).

Dupa aceste demândări pontificale, n'au lipsit nici-odată regii Ungariei, neluând afară nici măcar pe Românul *Ioan Huniade,* guvernatorul Ungariei și pe fiiul acestuia *Matia,* regele Ungariei, ca cei mai fideli clienți ai scaunului apostolicesc, și cei mai zeloși protectori și promotori ai catolicismului, a se acomoda cu toată scumpatatea.

Dacă vom deschide istoria regilor Ungariei vom afla, că ei, după donațiunile făcute de acesti Papi, într'adevĕr au și întreprins dese invasiuni în mai sus numitele provincii și n'au lipsit nici cu puterea armelor a dovedì ascultare de scaunul Romei și a aduce la ascultare pe schismatici.

Nu ne putem îndoì, că tot din astfel de donațiune papală pretind regii Ungariei și mai vîrtos Maghiarii până astăzi, că principatele române dela Dunăre încă s'ar ținè de coroana Ungariei, deși bine știm, chiar din istoria regilor Ungariei, ca cu toate-că regii Ungariei au intreprins dese invasiuni nedrepte în principatele românești, cu cuget să le supună coroanei Ungariei, totuși nici odată statornicește a le supune n'au putut, ci adese-ori cei mai vestiți regi ai Ungariei, precum a fost *Carol Robert, Ludovic-Cel-Mare, Sigismund* și *Matia*

www.dacoromanica.ro

Corvinul, cu atâta tărie a armelor românești fura respinși și alungați. încât abia au scăpat cu vieața. (Vezi: Turoczi, Bonfiniu și Șincai).

De acì a urmat. că aristocrația înalta română, ca sĕ nu-'și peardă în persecuțiunea religionară cu drepturile politice și civile și bunurile sale, a fost silită sĕ treacă cu totul la religiunea catolică sau la cea reformată și prin aceasta a sĕ unì și a sĕ contopì în națiunea maghiară.

De aici a urmat rĕul și nefericirea cea mai mare a națiunei române, căci acum părăsită fiind de puternica și înalta sa aristocrație și accasta făcêndu-se proselită religiunei și națiunei maghiare, totodată s'a făcut și cea mai mare inimică a Românilor.

Îmi aduc aminte, că istoricul *Bethlen Farkas*, acest Livius al Maghiarilor, sĕ jeluește tare asupra unui maghiar renegat și turcit de pe timpurile când o parte mare a Ungariei o domneau Turcii, zicênd, că nici Tatarii, nici Turcii cei adevĕrați, atâta nĕcaz și stricaciune n'au făcut națiunii maghiare ca tocmai acest Maghiar renegat și proselit turcesc.

Aceea-ce a fost Maghiarul acesta renegat și turcit pentru națiunea maghiară, a fost tocmai și pentru nefericita noastră națiune română aristocrația română, proselită și maghiarisată. Și așa părăsită fiind națiunea noastră română și ne avênd pe nimeni în dietele țĕrii de apĕrători ai drepturilor sale, ci numai dușmani fanatici, asupritori și conjurați în contra sa, firește că a trebuit sĕ ajungă sĕ fie jefuită de toate drepturile civile și politice, și sĕ ajungă roaba și servitoarea tuturor conlocuitoarelor sale națiuni.

De acì înainte jefuirea și subjugarea Românilor nu a mai avut țĕrmuri și margini, ci persoanele Românilor și toate averile și proprietățile lor sĕ socoteau de *res nullius,* pe cari regii le dăruiau cui voeau ei, car' nobilimea le putea trage sub iobăgie în toată libertatea, dispunênd după plac de ele.

Capii politici și bisericești ai Românilor erau cu temniță și cu bătăi tirane maltratați, numai pentru aceea, că urmau bisericei orientale. Ear' regii Ungariei, — neluând afară nici pe dreptul și Românul rege Matia. ținuturile libere și persoanele Românilor, cari apĕrau fortărețele dela marginile țĕrii și erau slobode, le vindeau după plac la națiunea săsească pe bani, sau le dăruiau altor aristocrați și nobili maghiari.

Tot din aceasta causă s'a format și unirea celor trei națiuni ale Transilvaniei, dela 2 Februarie 1438, în contra bieților țĕrani ai

www.dacoromanica.ro

nostri, pentru-că acestia asuprindu-se cu nedreptul de către episcopul latin *Lorand Lépeș,* care se înțelese cu nobilimea ca să asuprească țĕrănimea, numai cu armele în mână mai puteau să se apere în contra jafuirilor episcopului și a nobilimei.

Escelenților și măriților domni! Cu toată frățeasca încredere și dragoste rog să aveți către mine acea bunătate de-a nu socoti, că doară eu, atunci când toate acestea, singur spre cunoașterea avutelor, și fără vina sa, prin fatalitatea timpurilor, perdutelor istorice drepturi ale națiunii mele române, istoricește le-am adus înainte. aș voi să fac imputare nobilei națiuni maghiare, sau celoralalte conlocuitoare națiuni. Nici decât mărită adunare! Pentru-că sûnt până în adâncul inimei convins, că generațiunile de azi a tuturor conlocuitoarelor națiuni, la toate acelea ce s'au întêmplat în timpurile de mai nainte tocmai așa sûnt de nevinovate precum sûnt și eu, și cu toată adevĕrata frățeasca încredere vĕ asigur, că națiunea noastră română voește să deé vecinicei uitări cele întêmplate, și să încheie pe basa egalelor drepturi cu toate surorile sale, națiunile conlocuitoare, și mai cu seamă cu nobila națiune maghiară, o vieață nouă politică și o eternă amiciție și frățietate.

Premițênd acestea, mĕ voiu întoarce la meritul desbaterilor și al întrebarilor, și în merit vreau se rĕspund celor doi preavrednici înaintea mea cuvêntători, adecă Escel. Sale domnului episcop al Transilvaniei *Ludovic Haynald*, și Ilustrității Sale mult stimatului conte *Dominik Teleki.*

Înainte de-a face aceasta, cu umilință rog pe Escelența Sa, cancelarul și baronul *Francisc Kemény,* să binevoiască a dispune să se cetească mai întâiu aici publice manuscriptul împĕrătesc din 20 Octomvrie 1860, adresat către prim-ministrul, conte *Rechberg,* în privința Ardealului, ca să știm pe ce fundament ne-am adunat la aceasta conferență, și cari 'i-ar fi agendele prescrise de Maiestatea Sa. (Se face amĕsurat dorinței esprimate. După cetirea autografului Metropolitul *Șuluțiu* continuă :

După-ce cu umilință mulțumesc Escel. Sale cancelarului pentru că a binevoit a-'mi împlini pofta și a da cetire acestui preaînalt autograf din 20 Octomvrie 1860, mĕ voiu slobozi acum deci în meritul discuțiunii.

Escelența Sa, episcopul Haynald și Ilustr. Sa mult stimatul conte *Dominik Teleki,* în prea mărețele și cu toate florile și cu toată arta oratoriei înfrumsețatele lor cuvêntări, după-cum eu le-am înțeles,

www.dacoromanica.ro

din toate puterile sĕ silesc a ne persvada, că noi în această conferenţă regnicolară n'am avea de a face alta, decât punênd la o parte acest autograf preaînalt împĕrătesc, sĕ primim toate legile, şi cele electorale din 1848 ale Ardealului şi Ungariei, precum şi unirea acestor două ţĕri, cari, cum sĕ vĕd a crede mai sus veneraţii oratori, ar fi după lege unite, şi această unire ar fi trecută şi în deplinire. De aceea, de aici sĕ alergăm oblu la dieta proximă a Ungariei, nefiind lipsă de ţinerea vre-unei diete în Ardeal.

Însĕ eu întreb, nu ne-am adunat noi aici pe temeiul mai sus veneratului manuscript împĕrătesc din 20 Octomvrie? Ear' dacă e fără îndoială aşa, nu tocmai prin aceea, că pe temeiul zisului manuscris împĕrătesc ţinem acum această conferenţă, în faptă am şi primit acest manuscris împĕrătesc? Şi după-ce prin preaînalta dispoşiţiune, cuprinsă şi declarată cu apriate cuvinte în veneratul manuscris, conferenţei acesteia de M. Sa apostolicul rege al Ungariei şi mare principe al Transilvaniei nu-'i este lăsată şi dată nici primirea legilor electorale. nici unirea dela 1848 a Ardealului cu Ungaria, ci în mod categoric acea datorinţă 'i-s'a demandat, *sĕ facă un proiect de lege nouă electorala,* şi sĕ-'l subştearnă M. Sale, nu sĕ recunoaşte apriat, prin însaşi Maiestatea Sa, autonomia Transilvaniei? Şi în declaraţiunea aceea din veneratul manuscris, că: „în constituţiunea şi legile cele de mai nainte ale Ardealului sûnt a sĕ face *schimbări afund tăietoare*“, nu sĕ ignorează oare cu totul, ba sĕ declară de nevalide şi de nule legile electorale şi unirea Transilvaniei cu Ungaria din 1848? Sau nu tocmai în urma acestei dispoşiţiuni din preaînaltul manuscris ni-s'a numit şi cancelar şi guvernator provisoriu, cari chemând organele cancelariei aulice transilvane au organisat cu ele şi au pus în lucrare aceeaşi cancelarie?

Aceste toate, mărită adunare, sûnt fapte, cari dovedesc, că şi noi am primit manuscrisul împĕrătesc din 20 Octomvrie, şi în faptă şi noi am declarat valoarea legilor din 1848 şi a uniunii Transilvaniei cu Ungaria de *nulă.*

Maiestatea Sa, atunci când în faţa, nu numai a întregei monarchíi, dar' şi în faţa întregei Europe, sub sfinţenia cuvêntului regesc a slobozit şi publicat veneratul manuscris din 20 Octomvrie 1860, singur numai autonomia Transilvanieî, ear' nu şi uniunea ei cu Ungaria a socotit-o de validă şi legală. Căci altmintrelea atât espedarea acestui manuscris şi publicarea lui, cât şi dispoşiţiunile ce le cuprinde despre conferenţa noastră în care ne aflăm acum, şi denumirea provisoriului

www.dacoromanica.ro

cancelar și guvernator al Transilvaniei, cum și organisarea cancelariei, toate nu s'ar putè socotì de alta, decât de un joc înșelător de ochii și de gândurile popoarelor, ceea-ce nimeni cu minte fiind nu poate zice.

Deci, națiunea noastră română dimpreună răzimându-se cu toate puterile și lipindu-se cu toata inima de diploma și manuscrisul împĕrătesc din 20 Octomvrie și de cuvintele regești și dispositiunile făcute într'însele, sĕrbatorește declară, ca nici uniunea Transilvaniei cu Ungaria, dusa la îndeplinire prin terorism și în contra protestațiunii națiunii noastre române. și întărită prin un prea bun și îndurat, dar terorisat și de revoluțiune din tronul seu alungat rege, și nici legile din 1848, nici-decum *nu le poate primì.*

Causele pentru cari nu le primește și opiniunea sa pentru un proiect de lege nouă electorală sĕ vor înțelege mai pe larg din estractul protocolar al conferențelor naționale românești, ținute în Sibiiu la 1/13 Ianuarie 1861, pe cari aici publice le vom cetì, și mĕ voiu ruga, ca alaturat la cuvêntarea mea în scris dată, împreună cu aceea sĕ se iee la protocolul conferențelor regnicolare.

Pe lângă causele specificate în mai sus atinsul estract protocolar, eu mai adaog și declarațiunea, că și din acel motiv nu pot primì legea electorală din 1848 a Ardealului, pentru-că aceea, pe când în §. 4 lit. *a)* pe basa articl. 12 din anul 1791, dă după capete drept de alegere tuturor nobililor, fără nici un cens sau altă restrângere, chiar și acelora, cari mai nainte n'au avut usul acestui drept, sub lit. *c)* din același paragraf, dela locuitorii comunităților cari n'au senat organisat se poftește un cens greu de o contribuțiune anuală de 8 fl., afară de taxa capului, prin ce de dreptul alegerii se răpește cea mai mare parte a locuitorilor Ardealului. și anumit poporul român. Deci, legea aceasta, din acest motiv trebue sĕ o numesc a fi nedreaptă și interesată într'o mĕsură foarte mare.

Mărită adunare! Eu nu odată am auzit lăudându-se nobilimea cu un liberalism mare față cu poporul de curând emancipat și zicênd: noi am ridicat poporul la noi, sau la starea noastră, și am împărțit cu el toate libertățile și drepturile noastre. Spun drept, că poporul român ține aceste cuvinte lăudăroase de frase și vorbe frumoase dar' goale și fără efect, și de niște flori de pomi, cari cad fără a lega și fără a aduce vre-un fruct. Eu deci aș poftì, ca nobilimea se arate și îu faptă, în fața lumii, că Românii nu au fundament pentru îndoiala lor și lauda nobilimei nu e deșartă; ear' spre aceasta le

www.dacoromanica.ro

arĕt o cale foarte uşoară şi bine aşternută, adecă art. 12 din anul 1791, şi dreptul de alegere şi de-a fi ales, pe care aceasta lege îl dă după capete, fără nici o restricţiune, tuturor nobililor. Binevoiască nobilimea a-'l estinde şi peste poporul român şi cel de altă naţionalitate, şi atunci naţiunii române nu-'i mai trebue nici o altă lege electorală, ci ea va rĕmânè de minciună şi deplin convinsă, că lauda nobilimei că „a ridicat poporul la sine şi a împărţit cu el toate libertăţile şi drepturile" nu sûnt frase goale şi flori cari cad fără a lega şi a face fructe. Ear' până atunci nu numai lauda aceasta a nobilimei rĕmâne frasă goală, dar' şi dreptul cu atâta enfasă pronunţat în articolul 7 al dietei Ungariei şi în art. I. al dietei Transilvaniei din 1848, acela cu: „jogegyenlőség a hazának minden lakosaira nézve, nemzet, nyelv, és vallás külömbség nélkül", după-ce în privinţa dreptului de alegere, art. 2 al dietei Transilvaniei din 1848, §. 4 lit. *a)* a creat o castă privilegiată a nobililor, care după capete şi după nici un cens e dăruită cu drept de alegere, ear' tot în acel paragraf sub *c)* pe celalalt popor îl încarcă cu un cens greu de 8 fl. şi aşa partea cea mai mare a poporului sĕ eschide dela dreptul de alegere, — poporul îl va ţinè numai de o satiră şi de o înşelăciune învĕlită în vorbe frumoase şi goale.

Prea stimaţii şi mai nainte lăudaţii şi grăitorii doi mari oratori se silesc sĕ ne mângăie şi sĕ ne convingă pe noi, Românii, că uniunea Ardealului cu Ungaria chiar şi pentru aceea ar fi de folos şi pentru naţiunea noastră română, pentru-că prin art. 7 al dietei Ungariei şi prin art. I. al dietei Transilvaniei din 1848 se asigură tuturora, fără deschilinire de naţionalitate sau confesiune, dreptul de representaţiune şi de alegere şi egalitatea tuturor libertăţilor. Dar' pe naţiunea română tocmai art. 7 al dietei Ungariei din 1848 trebue sĕ o înfricoşeze şi sĕ o înstrăineze mai tare de către uniunea Transilvaniei cu Ungaria, şi de către legile din 1848, fiindcă eu tocmai în acest articol cetesc cuvintele înspăimêntătoare: „A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesűlését, nemzet egység és jogazonosság tőkéletes jog alapon követelvén", etc. cari mai luminat decât lumina soarelui arată şi dovedesc, că scopul unirii Transilvaniei cu Ungaria nu ar fi altul decât singur acela, sĕ se facă din toate popoarele o *unitate de naţiune maghiară,* care singură ar avea se figureze ca naţiune în tot regatul Ungariei, ear' celelalte naţionalităţi nu ar avea alt viitor şi destinaţiune prin unirea Transilvaniei cu Ungaria decât sĕ fie popoare contopite în naţiunea maghiară

www.dacoromanica.ro

și numai așa li-se formează și lor drept prin articolul acesta al 7-lea, ca *magyar nemzetegység* .

Pe lângă aceasta, pentru națiunea română trebue să fie înstrăinători și §§-ii 2, 3 și 5 din pomenitul articol de lege al 7-lea, căci cele trei naționalități ale Transilvaniei, mai nainte privilegiate, adecă: cea maghiară, sasă și a Săcuilor, sûnt asigurate despre susținerea legilor ardelene, lor favoritoare, ear' națiunea română e cu totul ignorată, ca-și-când nici n'ar esista, căci nici cu cel mai mic cuvênt nu se pomenește.

Mărită conferența! Eu spun sincer, fără sfială și cu inima deschisă, că tare prețuesc ferbintea iubire cu care nobila națiune maghiara își îmbrățișează, se alipește și-'și apără naționalitatea și limba sa, așa, încât pe ea nimenea și nici-odată și cu nici o sîlă nu o va putè face să se lapede de naționalitatea și limba ei și să se contopească, sau cu cea germană, sau cu cea română. Însă tocmai cu așa deschisă inimă și apriat spunem și aceea, că și pieptul națiunii române pentru naționalitatea și limba ei o așa mare și ferbinte dragoste îl însuflețește, încât pe Român asemenea nici cu o sîlă și nici odată nu-'l va putè nimeni îndupleca să se facă, sau German, sau Maghiar și să se contopească în națiunea maghiară.

Românul dorește și poftește să fie Maghiarului soț, amic, frate de cruce, și întru toate asemenea, ear' a să face desertor naționalității sale și apostat dela sângele și limba sa și a trece și a se amesteca în naționalitatea maghiară, lucrul acesta nu-'l va voi nici-odată.

De aceea, preastimaților domni frați Maghiari, vă rog, să respectați cu toată sinceritatea și în noi aceea ce cu atâta zel prețuiți la voi, adecă naționalitatea și limba. știind că și în peptul nostru tocmai acel trufaș și nobil simțĕmênt locuește pentru naționalitatea și limba noastră, care locuește și în peptul vostru, pentru naționalitatea și limba voastră.

Nu socotească nimeni, că pentru aceea, pentru-că așa simțim și ne declarăm, națiunea română ar fi *per absolutum* dușmană unirii Transilvaniei cu Ungaria. Nu domnii mei! Ci nu e acuma timpul, dar' nici sîla nu e calea pe care s'ar putè face și ajunge uniunea aceea. Deci nu trebue grăbit cu unirea aceasta, și nu trebue înainte de timp a o precipita, a o face *cu forța* și fără coînțelegere cu națiunea noastră, fără a determina cu ea împreună și *condițiunile* sub cari am voi și noi oare-când să se întêmple acea unire. Pentru-că vă spunem, că dela o unire *silită,* ca cea dela anul 1848, nu poate

www.dacoromanica.ro

aştepta nici o fericire, nici naţiunea maghiară, nici cea română, dar' nici patria. Sĕ luaţi pe cei 1,353.000 de Români din Transilvania dinapoi, ca pe o turmă slăbănoagă de oi, şi sĕ-'i treceţi la Ungaria, fără voia lor, ar fi lucru pe care 'l-am ţinè de cea mai mare batjocură şi înjurie, prin care ne-aţi vătĕma tare simţul cel învăpăiat şi ambiţiunea ce o hrănim pentru naţionalitatea noastră şi pe care noi nici odată nu o am putè suferì, pentru-că noi ne mărturisim că sûntem foarte trufaşi şi ambiţionaţi cu naţionalitatea noastră, şi ori în Transilvania, ori în Ungaria, numai ca naţiune cu privilegiu de limbă, — ca şi nobila naţiune maghiară, ne place şi voim a fi şi a esistà.

Afară de aceea, domnilor, generaţiunile de acum ale tuturor naţiunilor numai cu mărirea strĕbunilor s'au obicĭnuit a se lăuda şi se pot lăuda. Şi dacă nobilei naţiuni maghiare îi place a se mândrì cu un *Atila,* sau cu un *Ludovic-Cel-Mare,* sau cu alţii, cari în istoria lor 'şi-au câştigat nume nemuritor, noi Românii încă sûntem prea trufaşi şi prea înamoraţi într'un Torquatus Regulus, Fabricius, Fabius, Scipio Africanus, Paulus Emilius Luculus, Crassus Marius, Antonius Pompeius Magnus, C. Caesar, Octavianus Augustus, Traianus, şi o sută alţii, cari dau esemplele cele mai strălucite ale eroismului, iubirei de patrie, ştiinţelor de stat, înţelepciunei, marinimosităţii, autorităţii celei maiestatice înaintea tuturor domnitorilor şi popoarelor lumii, cum şi în senatul acela, în care solul regelui *Pirhus* din Epir a crezut a vedè patria regilor, şi care formează şi acum admiraţia lumei şi a tuturor naţiunilor.

De aceea, earăşi cu inimă deschisă vĕ spunem, că noi la o unire a Transilvaniei cu Ungaria numai sub acea nestrămutată condiţiune ne-am putè învoì cândva şi la timpul seu, dacă mai nainte de toate, la cea mai de-aproape dietă a Transilvaniei aţi şterge batjocura legilor antice a patriei despre naţiunea noastră, şi *prin o lege positivă nouă,* sĕrbătoreşte o aţi recunoaşte de naţiune legiuită, cu privilegiu de limbă în administraţiunea publică şi cu un drept de representaţiune în dieta ţĕrii, ca acela şi în acea proporţiune, în care naţiunea noastră poartă şi greutăţile publice şi contribue cu bunurile, sângele şi vieaţa sa la apĕrarea comunei noastre patrie.

Socotesc, că n'ar fi nici o dreptate aceea, şi dela naţiunea noastră nu sĕ poate poftì, ca ea, după-ce din greutăţile şi sacrificiile publice ce sĕ dau pentru patrie contribue cu partea cea mai mare, din beneficiile aceleiaşi patrii totuşi sĕ primească numai partea cea mai mică. Mai departe, ce priveşte articolul I. al dietei Transilvaniei,

www.dacoromanica.ro

pentru noi Românii el tot acel pericol cuprinde pe care îl descoperii mai sus din art. 7 al dietei Ungariei din 1848.

În acel articol, prin cuvintele acestea: „Ennek következtében, valamint a testvér magyar honban minden lakosok jogegyenlösége kimondva és életben léptetve van, ugyanazon modon itt is, a hazának minden lakosaira nézve, nemzet, nyelv és vallás külömbség nélkül örök és változhatlan elvül elismertetik és ezzel ellenkezö eddigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilvánittatnak“, nimic mai mult nu să dă decât libertate individuală. Ear' naţiunea noastră recunoscêndu-se numai de popor şi de gloata, de nişte locuitori dăruiţi cu libertate, dar' nu şi de naţiune prin lege positivă învestită cu privilegiu de limba, nu vedem alta decât tot acea intenţiune ce să manifestează şi în articolul 7 al dietei Ungariei din 1848, de a să contopì toate naţionalităţile în naţiunea maghiară, şi aşa de a să forma un *magyar nemzetegység* ; sau cel mult ce s'ar putè dobândì după înţelesul cuvintelor legii citate ar putè fi numai aceea, că în Ungaria s'ar recunoaşte numai o naţiune şi o limbă, ear' celelalte naţiuni ar rĕmânea şi s'ar recunoaşte numai de un popor dăruit cu libertate.

Mărită conferenţă! A zis un mare şi brav bărbat maghiar că lui libertate fără naţionalitate nu-'i trebue. Noi încă declarăm sĕrbătoreşte aicea, că nici naţiunii române, o libertate goală fără de naţionalitate şi fără de privilegiul limbei în administraţiunea publică nu-'i trebue; pentru-că libertatea de o va şi perde, are nădejde că va aduce Dumnezeu un timp şi pentru naţiunea română, precum a adus de curênd pentru naţiunea maghiară, aşa de favoritor de earăşi o va recâştiga, dar' naţionalitatea odată perdută nu să va putè în veci mai mult redobândì şi restaura. Naţiunea română, care după mărturisirea lui *Bonfiniu* mai mult s'a luptat pentru limbă şi naţionalitate decât pentru vieaţa şi esistenţă, e dedată cu toate nevoile; căci în privinţa aceasta are esperienţă foarte mare, şi ca să-'şi poată păstra şi scutì naţionalitatea şi limba, în 400 de ani a răbdat sclăvia numai pentru-ca să-'şi scape de perire naţionalitatea şi limba.

Românul ţine de cel mai mare tesaur pe lume naţionalitatea, ear' nu libertatea, pentru-că libertatea fără naţionalitate nici că să poate presupune a putè esista, ci e numai fantasie şi imaginaţie, o idee abstractă, care ar presupune esistenţa fiiului fără tată, sau înainte de tată, sau a fructelor fără de pomi.

Nimeni să nu numească reacţiune sau postulate preaîncordate purtarea aceasta a naţiunii române, când ea cu statornicie îşi cere

www.dacoromanica.ro

partea competentă din toate drepturile egale dela celelalte surori și conlocuitoare națiuni, pentru-că cu statornicie așĭ poftì cineva ce e al seu dela altul nici-odată nu sĕ poate numì reacțiune, nici nu poate fi botezat de postulate încordate. fără-că reacțiunea și postulatele încordate și nedrepte le face totdeauna acela, care nu sloboade, ci vrea sĕ reținĕ la sine și partea și competența altuia.

De altmintrelea asigurăm pe nobila națiune maghiară, că noi nu ne vom da de instrument la nici o reacțiune, ori de unde sĕ vinĕ aceea.

Noi deci încă odată aici sĕrbătorește descoperim, că națiunea română, fiind întru acea tare credință. că și celelalte surori și conlocuitoare națiuni. și mai cu seamă nobila națiune maghiară, de același spirit al dreptății, al dragostei și al fraților insuflețită fiind, dreptele postulate și cu ele și frățeasca dreaptă de eternă înfrățire nu 'i-o vor denega. — dorește și voește din tot sufletul și inima sa, pe basa egalității tuturor drepturilor și beneficiilor, sĕ dee mâna frățească în tot timpul și în toată ora cu toate conlocuitoarele națiuni, și anumit cu nobila națiune maghiară, și vrea sĕ închee cu ele pace vecĭnică, amiciție și adevĕrată frățietate; și de aceea noi, cari sûntem fiii ei și sûntem pe partea ei chemați și veniți aici în această conferență regnicolară, cu deplină încredere și cu inimă frățească de nou ve specificăm și vĕ descoperim toate postulatele noastre cele drepte, cari sûnt următoarele:

1. Înainte de toate, în dieta cea mai de-aproape a Transilvaniei, prin un articol de lege positivă sĕ se șteargă și sĕ se declare de nule pentru toate veacurile toate legile, ca: Aprobatele, Compilatele și Verbŏtzianele, sau alți articoli dietali, cari s'au făcut mai nainte de 1848 și batjocuresc și proscriu națiunea română și confesiunea ei, sau ori în ce chip ar vătĕma onoarea și drepturile ei cele egale, precum și simțul național. Ear' prin alt articol de lege deosebit sĕ se decreteze. primească și sĕ se pronunțe națiunea română de a patra națiune primită și legiuită în Transilvania, înzestrată cu privilegiu și drepturi de limbă în administrațiunea publică și cu toate acele drepturi și beneficii politice și civile. de cari până acì și și acum celelalte națiuni, și anumit națiunea maghiară s'a bucurat și se bucură.

2. Toate beneficiile patriei și dreptul representațiunei și al alegerii la dietele țĕrii sĕ se împartă între națiunea română și între celelalte conlocuitoare surori națiuni, cu acea dreaptă mĕsură și în aceeași proporțiune, cu care mĕsură și în care proporțiune națiunea română pe lângă celelalte conlocuitoare și surori națiuni poartă greu-

www.dacoromanica.ro

tăţile publice şi la apĕrarea patriei comune contribue cu bunurile, sângele şi cu vieaţa ei, şi pentru toate aceste beneficii şi drepturi naţiunea română în cea mai dintâiu dieta a ţĕrii Ardealului sĕ se asigureze prin un articol de lege positivă.

Netăgăduit adevĕr e acela, că mai mare iubire nimenea nu poate arĕta şi mai mare serviciu sau merit şi jertfă patriei nimeni nu poate face şi da decât acela. care pe lângă averea sa întru apĕrarea şi pentru libertatea şi fericirea patriei îşi varsă şi sângele şi-'şi jertfeşte şi vieaţa sa. Ce tesaur mai de mare preţ sau cens de avere mai mare poate omul avea, decât vieaţa sa pe acest pământ, fără de care posesiunea a toată lumea nu plăteşte nimica? Aşadară vecĭnica dreptate încă poftesţe, ca naţiunea, care pentru iubita şi comuna sa patrie face cu bunurile şi cu sângele şi cu vieaţa sa mai mare jertfă şi merit, sĕ capete şi se iee şi din beneficiile acestei patrii o părticea mai bunişoară şi mai mărişoară.

Sĕ fim drepţi fraţilor unii faţă de alţii, sĕ nu ne batem capul cum am putè trage focul numai la oala noastră, şi cu aceea, cum am putè găsì nişte căi fine diplomatice, ca sĕ ne înşelăm şi sĕ ne păgubim unii pe alţii, reţinênd şi nevoind a slobozì din posesiunea noastră partea fratelui, sau a surorei noastre, care lor cu toată dreptatea li-se cuvine!

Sĕ nu ne amagim a crede, că pe astfel de căi, în comuna patrie, unde Dumnezeu şi soartea ne-a adunat la olaltă, deosebit, o naţiune fără de alta ne vom putè fericì, sau naţiunile noastre, sau iubita şi comuna noastră patrie. Ca sĕ putem face aceasta avem lipsă de puteri unite şi împrumutate, cari earăşi, fără împrumutata încredere a unei naţiuni în alta, şi fără adevĕrata şi sincera înfrăţire şi unire a inimilor nu se poate dobândì nici-odată.

De aceea, asigurăm pe toate conlocuitoarele şi surorile naţiuni, şi anumit pe nobila naţiune maghiară, că de se va ţinè de această vecinică şi neresturnabilă dreptate şi normă a justiţiei şi a vieţii practice, naţiunea română e gata în tot minutul a-'i întinde frăţeasca dreaptă şi a-'i jura vecĭnică societate, amiciţie şi frăţietate, de care, primind-o numai bine, nici-odată nu-'i poate părè rĕu, şi prin care numai glorie, razim şi tarie pe seama nobilei sale naţiuni şi nespuse foloase pentru întreaga, iubita şi comuna noastră patrie poate câştiga. Cari toate poftesc sĕ se iee la protocol".

Temeinica vorbire a Metropolitului *Şuluţiu* a provocat rĕspuns din partea Maghiarilor, în numele cărora a vorbit *Horváth István.*

www.dacoromanica.ro

In loc să primească dreapta Românilor, oferită cu atâta prevenire, oratorul a păşit foarte agresiv în contra Metropolitului şi a membrilor români ai conferenţei cari 'l-au aplaudat; şi 'şi-a dat silinţa se arete, că legile dela 1848 posed toate atributele de lege, şi nu mai lasă nimica de dorit, nici în ce priveşte forma lor esterioară, nici în ce priveşte cuprinsul lor, care e atât de *liberal,* încât legi mai liberale decum sûnt acestea nu se află nici în principatele române şi nici în America, unde sûnt cele mai liberale legi. Mai spunea oratorul, că în Ardeal nu poate fi vorba despre o a patra naţiune, pentru-că aceasta ar fi în contra *logicei(!).* Sprigineşte părerea episcopului *Haynald.*

Presidentul află de lipsă a face atentă conferenţa, că uniunea şi chestia naţională nu formează obiect de discuţie, ci singur numai legea electorală pentru convocarea dietei transilvane.

Ia cuvêntnl *Conrad Schmidt* (Sas) şi declară, că e de acord cu episcopul *Haynald* într'atâta, că recunoaşte şi el, că prin diploma dela 20 Octomvrie 1860 s'a deschis calea spre desvoltarea constituţională şi că legile aduse de cătră dieta din 1848 sûnt legi în putere. Pentru continuare însĕ nu află de bun drumul propus, mergerea la dieta din Ungaria, ci doreşte deocamdată o dietă transilvană. Legea dela 1848 dă numai libertate individuală, pe când Românii şi Saşii pretind libertate *politica-naţionala.* Aici e punctul de neînţelegere. Propune un proiect de lege electorală pus pe basele următoare: Representarea poporului, însĕ nu după proporţiunea numerică, apoi representaţiune de clase, interese, oraşe, etc. (După proiectul acesta Românii din Ardeal nu puteau avea în dietă decât numai 28 de deputaţi). În desbatere proiectul nu a fost luat, cum cerea propunĕtorul, ci a fost trecut simplu la protocol.

Au mai vorbit membrii *Gaál* şi *Zeyk,* amêndoi pentru propunerea episcopului *Haynald,* şi apoi şedinţa prima a conferenţei regnicolare s'a încheiat.

Şedinţa a doua s'a ţinut în ziua următoare. S'a deschis la orele zece. Primul care a luat cuvêntul în şedinţa aceasta a fost *episcopul baron de Şaguna.* A rostit în limba română următoarea cuvêntare:

— „Ilustră adunare! Naţia română din Ardeal, ca şi celelalte naţii din ţeară, nisueşte cătră libertate şi luminare.

Nisuinţa aceasta nu este productul unui moment, ci este urmarea unei convingeri morale, care fiecare Român a învĕţat-o din vieaţa sa socială de toate zilele.

www.dacoromanica.ro

Națiа română înțelege sub libertate starea normală a patriei constituționale, care să-'i asigure vieața, cinstea și averea; ear' sub luminare înțelege folosirea darului vieții constituționale, basată pe egala îndreptățire, cu privire la religia și naționalitatea sa, și la cultura și întrebuințarea limbei sale naționale.

Nisuința aceasta a nației române, pe cât zace în firea și lipsa ei, pe atâta este deșteptată într'însa prin nisuința celoralalte nații din țeară, cari încă nu doresc alta, decât a să susținea în libertatea și luminarea de care s'au folosit și până acum. Deci vêrful cel mai înalt al nisuinței nației române este a ajunge la acea stare de libertate și lumina, la care celelalte nații au fost ajuns și mai nainte.

În aceasta împrejurare vĕd eu un lucru minunat și dumnezeesc, va să zică, vĕd una și aceeași nisuință, una și aceeași țîntă din partea națiilor ardelene, avênd anghira speranței lor în constituțiunea patriei, ca într'o cărare sigură ce duce la mulțumirea obștească.

De aceea, să nu ne spăriem că vedem între membrii conferenței opiniuni diferite. Caracterul lor nu este antipatriotic, nu este anticonstituțional, nu este vrășmășesc, ci este un rĕsunet al convingerii proprii spre binele patriei constituționale. De aceea, opiniile acestea, opiniile diferite nu vatĕmă nisuința națiilor, nu slăbesc ajungerea lor la țînta dorită, nici primejduesc paladiul patriei, constituțiunea.

Să nu ne speriem nici de feluritele limbi în cari membrii acestei conferențe își descoper opiniile lor. Aceasta ivire nu este turnul vavilonic, ci este icoana cea adevĕrată a sĕrbătoarei creștine de Rosalii. Deosebirea limbilor s'a socotit de pedeapsă numai în testamentul vechiu, ear' în cel nou s'a cinstit ca darul duhului sfânt, ceea-ce doresc, ca și peste aceasta conferență să se reverse, în cea mai bogată mĕsură. Conferența este rĕsunetul frățietății națiilor din țeară. Este caracterul cel de frunte al patriei noastre constituționale, care ca o maică bună îmbrățișează cu asemenea iubire și căldură pe toți fiii sei. Este factorul puternic pentru adeverirea maturității națiilor din țeară.

Este factorul acela, care garantează pacea și mulțumirea obștească, și pune stavilă la ori-ce iregularitate. În sfîrșit, felurimea limbilor din conferența aceasta representă în originalitate patria noastră — Ardealul.

Premițênd acestea, trec la obiectul zilei și mĕ declar într'acolo, că eu părtinesc părerea Escel. Sale domnului archiepiscop *Alesandru Șterca Șuluțiu*“. -

www.dacoromanica.ro

A vorbit acum membrul *Boér Farkas*, şi alţii, toţi pentru propunerea episcopului *Haynald*, pentru care a pledat chiar şi presidentul guvernului transilvan, contele *Mikó*.

Românii presenţi în conferenţă asemenea au vorbit toţi, şi toţi au sprijinit propunerea metropolitului *Şuluţiu*.

Dintre Români a urmat la rînd *Ioan Aldulean*. A ţinut vorbirea următoare:

— „După-ce din partea naţiunii mele nu am nici o acreditivă, îmi voiu esprima opiniunea mea personală. Cu toate acestea, în urma decretului meu fiind poftit la această onorată conferenţă din graţia M. Sale ca *bărbat de încredere din partea Românilor*, îmi ţin de datorinţă a lua de centru de purcedere în opinionarea mea individuală *dorinţele ivite între connaţionalii mei români*, întru-cât adecă să ţin de obiectul ordinei de zi şi întru-cât ele 'mi-au venit la cunoştinţa.

Premiţênd acestea şi trecênd la ordinea zilei, propunerea Escel. Sale dlui episcop *Haynald*, adusă înainte cu temeiu şi cu o înţelepciune prea mare în şedinţa de ieri, şi acceptată de catră mai multe părţi prea demne, dacă am înţeles bine, — a mers într'acolo, ca noi să ne adresăm M. Sale în favorul legii electorale transilvane din 1848, adecă, să rugăm pe M. Sa să convoace dieta transilvană pe basa legei numite.

Eu nu pot părtini propunerea aceasta, pentru-că acest articol de lege, după-cum ştim toţi, s'a adus cu scop, ca Transilvania să aleagă şi trimită deputaţi la dieta Ungariei.

Cu acest articol de lege aşadară chestia uniunei Transilvaniei cu Ungaria stă în strînsă legătură, încât una fără alta nu să poate pertracta, şi a să desface dela olaltă e cu neputinţă; ear' după neînsemnata mea părere, onorata conferenţă nu e competentă a pertracta chestiunea din urmă.

Deşi e fapt, că art. I. de lege din 1848 s'a adus din partea dietei, e sancţionat de principele legitim, ba într'atâta s'a pus chiar în aplicare, întru-cât Transilvania în 1848 'şi-a trimis deputaţii la dieta Ungariei; deşi de-oparte nu să poate nega, că ţinerea şi pazirea legilor aduse pe cale constituţională e una din cele mai sfinte datorinţe ale puterei executive, — a principelui, dar' de altă parte nu să poate nega nici aceea, că a judeca şi resolva chestiunea aceasta delicată, întru-cât adecă art. de lege I. din 1848 are valoare, şi întru-cât după un restimp de încetare de 12 ani să mai poate aduce earăşi în vigoare, — spre judecarea acestei împrejurări zic, onor. con-

www.dacoromanica.ro

ferență fără îndoială e necompetentă, fiindcă cercul activității noastre îl face esclusiv preaînaltul bilet împărătesc din 20 Octomvrie și respective acela din 21 Decemvrie a. trecut.

Acum vine a sě resolva mai de-aproape chestiunea, sě acceptăm misiunea noastră ori nu? În casul din urmă nu putem avea conferență; ear' dacă o acceptăm, ceea-ce am și făcut prin faptul că ne-am adunat sě ne consultăm, atunci urmează de sine că avem a ne ținè strîns de autografele preaînalte pe cari sě basează chemarea și competența noastră.

După-ce M. Sa susține prin acel bilet pentru Transilvania o legislațiune deosebită, și s'a îndurat a ordona sě facem un proiect de lege provisoriu, corěspunzětor timpului de față și recerințelor timpului, spre compunerea unei representațiuni separate pentru Transilvania, așadar', neînsemnata mea părere este, ca noi sě trecem la pertractarea unei legi electorale speciale, reservând resolvarea și judecarea chestiunilor de mai sus, aduse pe tapet, fără competență, în ședința de ieri și astăzi, pentru dieta constituțională transilvană.

În urmă îmi reserv dreptul de a face propunere specială, îndată ce nu 'mi-s'ar adopta în principiu opiniunea. Ce sě ține de proiectul de lege al dlui *Conrad Schmidt,* pentru alegerea deputaților, mărturisesc, ca eu nu-'l aflu nici a fi drept, nici a sě putè pune în praxă.

Însě după-ce s'a combătut atât de temeinic de cătră antevorbitorul meu dl *Boér Farkas,* ar fi numai o perdere de vreme a sě mai combate atinsul program și din partea mea, deci mie nu-'mi rěmâne alta decât a partini, fără nici o motivare, observațiunile acestui preastimabil domn din urmă, aduse în privința aceasta".

A urmat ***Ioan Bran de Leményi,*** care a vorbit următoarele:

„Escelențiile și măriile voastre! Prea strălucită adunare!

Cele-ce s'au întêmplat la 1848 sûnt cunoscute, resultatul acelora, sau cele-ce au urmat după aceea, le știm și mai bine, căci acestea apasă patria noastra, apasă poporul întreg până azi.

Trecênd eu drept aceea acestea cu tăcerea, îmi esprim numai bucuria, ca M. Sa prea bunul nostru împărat s'a îndurat prea grațios prin biletul de mână din 20 Octomvrie 1860 a ne scăpa din apěsătoarea poziție în care suferim de zece ani, concedându-ne a întra earăși în casa constituțiunii celei vechi a Transilvaniei, din care fatalele împrejurări din 1848 ne aruncaseră afară, și arětându-ne totodată și ușa pe care sě întrăm, prea lăudatul bilet de mână zice, că trebue sě se facă în constituția Transilvaniei de până la 1848,

www.dacoromanica.ro

amĕsurat celor-ce s'au întêmplat de atunci încoace, *modificaţiuni adânc tăietoare,* ca aşa toate naţiunile, confesiunile şi clasele poporului, atât cele-ce au fost representate până la 1848, cât şi cele-ce n'au fost representate, să-'şi aibă în dieta ţĕrii cuvenita representaţiune.

De acĭ se vede, că M. Sa prin acest bilet *recunoaşte constituţiunea Transilvaniei de esistentă.* Însărcinarea înaltei conferenţe este deci, după părerea mea, a-'şi da opinia pentru modificările ce vin a se face în constituţiunea veche a Transilvaniei, în privinţa representanţei ţĕrii, după principiul atins al egalităţii de drepturi.

În privinţa aceasta s'au format două păreri contrare, adecă:

1. Că nu este de lipsă a se face proiect de lege electorală, sau oareşi-cari modificaţiuni în privinţa aceasta, de oare-ce legea electorală esistă în art. II. din 1848.

2. Că amĕsurat înaltului bilet trebue să se facă propositiune M. Sale pentru o lege electorală.

Eu, ca unul ce sûnt norocit a mĕ afla membru al acestei prea strălucite conferenţe din partea naţiunii române, îmi declar parerea mea liber într'acolo, că eu stimez şi respectez părerea primă, ca o dorinţă sfântă a inimei adoratorilor ei, însĕ partinesc *a doua,* din următoarele motive:

1. Pentru-că aceasta este înalta voe a M. Sale, acesta este *scopul* chemării şi adunării noastre, acesta este mandatul meu primit dela preşedintele cancelariei transilvane aulice, Escelenţa Sa baronul Francisc de *Kemény,* cu datul de 30 Decemvrie 1860. Şi nu fără de causă, de oare-ce numai aşa se pot împăciui diferitele naţiuni, confesiuni şi clase, numai aşa se poate ajunge între naţiunile Transilvaniei necesara armonie, dela care singur depinde fericirea comunei noastre patrii.

2. Pentru-că legea dela 1848 art. II. s'a adus curat numai pentru alegerea deputaţilor în 1848 şi prin urmare încă în anul 1848 s'a şi rĕsuflat ca o lege adusă numai pentru un cas special.

3. Pentru-că legea aceasta presupune uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Acum, ce se atinge de uniune, ori s'a făcut uniunea Transilvaniei cu Ungaria la 1848, ori nu, în punctul acesta eu partinesc părerea dlui *Schmidt,* că deşi amêndouĕ dietele 'şi-au declarat voia în principiu prin articoli de lege particulari, totuşi nu s'a făcut, de oare-ce condiţiunile sub cari era să se facă uniunea prin articoli de

www.dacoromanica.ro

lege în dieta comună dela Pesta, unde erau amêndouĕ părţile, nu s'au stabilit, ear' dacă lucrul s'a facut, declar şi aici că s'a făcut *fără influenţa naţiunii române,* care face $^2/_3$ din poporaţiunea Transilvaniei.

4. Articolul pentru uniune în privinţa legitimităţii şi puterii sale a devenit, după-cum am auzit aici mai multe păreri pro şi contra, obiectul desbaterei; de oare-ce dară aceasta numai în legislaţiune s'ar putè decide, până atunci stă în întrebare şi nu poate fi privit de lege.

5. Legea electorală din 1848 nu corespunde voinţei mai înalte, care doreşte, ca spre împăciuirea naţionalităţilor, confesiunilor şi a claselor, toate acestea sĕ-'şi aibă representaţiuni în dieta ţĕrii, şi că nu corĕspunde se vede luminat de acolo, că la 1848 au fost numai 6 deputaţi. Însĕ

6. Este şi cu totul inpracticabilă, pentru-că după art. II. §. 4 lit. *c)* drept de alegere au între alţii aceia, cari după tabela din 1848 au 8 fl. contribuţiune. Se poate însĕ, că acum mulţi dintre cei-ce au avut la 1848 câte 8=80 fl. n'au nici 4 5 fl. şi viceversa. Cari dintre acestia vor avea acum drept de alegere? Apoi

7. Această lege a fost adusă, precum am premis, *în presupoşiţiunea uniunii,* care însĕ, precum am zis mai sus. ori s'a făcut la 1848, ori nu, totuşi astăzi cred că fiecare va concede că nu esistă. Dovada este că s'a organisat cancelaria ungarico-aulică şi cancelaria transilvano-aulică, şi astăzi stau, întocmai ca şi ţĕrile lor. ca două surori independente una de alta. Este deci spre fericirea noastră a tuturora cu fiască încredere a urma glasului şi voinţei părinteşti şi sfinte a M. Sale prea bunului nostru monarch, manifestată în biletul din 20 Octomvrie 1860.

Deci trecênd la modificaţiunile ce sûnt sĕ se facă după înţelesul înaltului bilet în constituţiunea Transilvaniei, cu privire la legea electorală părerea mea e asta: ca fiecăruia sĕ se lase dreptul de până la 1848, ear' egalitatea de drepturi sĕ nu se realiseze despoind pe aceia cari până la 1848 au avut drept de alegere, ci estinzênd dreptul şi asupra acelora cari până la 1848 nu 'l-au avut. Purcezênd deci din acest principiu, eu mai întâiu în privinţa dreptului de alegere mĕ alătur la părerea Escelenţei Sale metropolitului *Şuluţiu,* şi adaog în privinţa deputaţilor ce vin a sĕ alege, că de oare-ce numĕrul îndreptaţiţilor în comitate peste tot, asemenea şi în scaunul Sibiiului şi în districtul Braşovului şi al Făgăraşului, s'au înmulţit foarte mult prin

www.dacoromanica.ro

eliberarea fostilor iobagi, acestia să aleagă în viitor câte patru deputaţi, asemenea şi fiecare din fostele regimente grăniţĕreşti câte doi deputaţi.

În fine îmi încheiu cuvêntarea cu aceea, că în privinţa celor multe şi ponderoase motive ce s'au enumerat aici pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria, precum şi în privinţa dorinţei naţiunii române ce s'a adus înainte prin metropolitul *Şuluţiu,* de oare-ce acestea sûnt obiectele dietei, părtinesc părerea dlui *Schreiber,* ca ele să se iee la pertractare în dieta Transilvaniei din Cluj".

A urmat membrul român *Paul Dunca,* care a vorbit următoarele:

„Ca membru al acestei preaonorate adunanţe mĕ aflu dator a vorbì despre chestiunea ce s'a adus pe tapet, şi a mĕ declara în privinţa aceasta. Chestiunea ne este tuturor cunoscută, căci s'a discutat de-ajuns, şi să cuprinde în aceea, că oare să aşternem M. Sale un proiect de lege electorală ori să ne pronunţăm pentru legea dela 1848?

Faţă cu chestiunea aceasta să aflau două opiniuni contrare, una a Escelenţei Sale dlui episcop Dr. *Haynald,* pe lângă care s'au alăturat membrii conferenţiali ai nobilei naţiuni maghiaro-sĕcue, ear' ceealaltă a celor *doi* archipastori români, a Escelenţei Sale dlui metropolit *Şuluţiu* şi a Escelenţei Sale baron de *Şaguna,* lângă care s'a alăturat în câtva şi domnii consilieri *Schreiber* şi *Schmidt.*

Escel. Sa episcopul *Haynald,* voind a păzì terenul constituţional, a proiectat alipirea la legile din 1848. În anul 1848 s'a fost adus o lege electorală, dela care n'ar fi cu putinţă abaterea fără a părăsì calea constituţională, căci nu să poate octroa o lege nouă. Din contră însĕ, Escelenţiile Lor archipăstorii sûnt de convingerea, că nu să poate presupune din partea M. Sale că n'ar fi cunoscut legile din 1848; şi aşadar', dacă M. Sa a ştiut despre esistenţa acestor legi, dar' nu le-a aflat aplicabile din causa straformărilor cari au venit la mijloc faţă cu circumstările presente, şi aşa a demandat aşternerea proiectului pentru o lege nouă, — urmează că noi sûntem datori a ne pleca.

Ambele aceste opiniuni contrare sûnt sprijinite de argumente numĕroase; cu deosebire acelea aduse de Escel. Sa episcopul *Haynald* sûnt atât de tari, încât nu mĕ aflu în stare a le combate; însĕ nu sûnt mai puţin ponderoase nici acelea ale ambilor archipăstori români. De aceea, atârnă acum numai dela hotărîrea M. Sale a domnitorului, că dintre aceste opiuni care să fie basată pe motive mai tari şi mai

www.dacoromanica.ro

grave, şi care să fie mai corăspunzătoare scopului? Eu din partemi mă alătur la opiniunea Escel. Sale a metropolitului „Şuluţiu“.

Ultimul Român a fost consilierul *Augustin Ladai,* care a ţinut în limba *maghiară* următoarea vorbire:

„Escelenţa Ta, domnule baron preşedinte! Mărită conferenţă!

După-ce şi eu sûnt învitat la aceasta conferenţă ca să-'mi dau părerea individuală în privinţa constituţiei, cu privire la cea din 1848, prin care poporul s'a facut liber şi s'au îndreptăţit naţionalităţile şi confesiunile religionare în mod egal, pe basa diplomei împărăteşti din 20 Octomvrie 1860, mă declar pe lângă constituţia din 1848, cu atât mai vêrtos, că M. Sa gloriosul nostru monarch în sus lăudata diplomă ne spune, cumcă progresiva desvoltare a constituţiunei rehabilitate să aşteaptă mai vêrtos dela sănĕtosul cumpĕt al popoarelor, sau cum am zice, dela poporul majorean. ear' prin aceasta, după a mea părere a declarat M. Sa, că în zilele suirii sale pe tron a aflat popoarele nedestoinice de acea constituţiune pe care o dăduse gloriosul seu antecesor, sau cum am zice, popoarele au fost încă minorene şi pentru aceasta a fost trebuinţă de-a se suspenda constituţiunea pe câtva timp. Acum dară, după 20 Octomvrie 1860, după-ce M. Sa a declarat popoarele de majorene, esistă oare vre-o causă din care poporul să nu voiască a trage foloasele constituţiei, ale acelei constituţiuni, care a pus capĕt suferinţelor sale? Sau poate să creadă cineva, că poporul ar căuta pretest de nemulţumire în aceea, că el n'a luat parte activă prin representanţii sei la dieta care a proclamat constituţiunea?

Credeţi d-voastră, că poporul ar ignora constituţia din 1848 pentru aceea, pentru-că s'a proclamat de cătră clasele privilegiate? De cătră acele clase, cari au fost destul de egoiste să se lapede de privilegii şi să se pună în paralelă cu poporul, declarându-'l pe acesta nu numai de liber, ci şi de egal, fără diferenţă de naţionalitate şi confesiune?

Nu domnii mei! Asemenea învinuiri vreau a crede că poporul le va respinge cu toată seriositatea. Poporul, după mintea sa cea sănĕtoasă pricepe aceea, că îndreptăţirea lui să începe acolo unde a încetat neîndreptăţirea. În 1848 s'a făcut poporul liber mai întâiu de când a ajuns Transilvania sub gloriosul sceptru austriac.

Şi acum, dupa această scurtă precuvêntare, trec la obiectul dela ordinea zilei, adecă vin să-'mi dau părerea individuală asupra legii electorale, va să zică, asupra legii organice pe ale cărei base are să

www.dacoromanica.ro

fie constituită representaţiunea ţĕrii, ca sĕ corĕspundă tuturor intereselor în această privinţă.

S'au desfăşurat în decursul acestor două şedinţe două păreri principale. Cea dintâiu e părerea Escelenţei Sale a episcopului Transilvaniei Dr. *Ludovic Haynald.* Escelenţa Sa apĕră legea electorală din 1848, şi cu băgare în seamă a principiului din care a pornit Escelenţa Sa, cu atâta tărie a cuvêntului, şi cu aşa mare cunoştinţă de legi, încât din acest punct de vedere încercându-se cineva a resfrânge părerea aceasta, s'ar afla înotând în contra undelor, sau s'ar încumeta a crede, adaogênd la toate acelea câte ceva, că cu o lingură de apă sĕ poate înmulţi apa mării.

A doua părere s'a propus de cătră Escelenţa Sa archiepiscopul şi metropolitul de Alba-Iulia. *Alexandru Şterca Şuluţiu.*

Aceasta e diametral în opunere cu cea dintâiu, însĕ nu e contrară spiritului conferenţelor noastre; şi ca sĕ proptesc aceasta aserţiune a mea, mĕ provoc la împĕrătescul bilet de mână din 21 Dec. 1860. Spre acest scop îndrăsnesc a cita aceste câteva cuvinte din acel preaînalt bilet de mână, adresat cătră Escelenţa Sa, baronul de *Kemény.*

Praemisis praemitendis: „Eine Berathung in Karlsburg zu veranlassen, und ihre Vorträge mir vorzulegen". — După priceperea mea, părerile acelea pe cari noi le descoperim în această conferenţă nu sûnt obligătoare pentru naţiuni, fiindcă dela ele nu avem mandat. Dau însĕ material respectabil pentru Escelenţa Sa dl preşedinte, şi pe umerii Escelenţei Sale cade toată greutatea sau sarcina de a subsuma în raportul seu ce are a-'l aşterne M. Sale toate opiniunile aici desfăşurate.

Trecutul cel strălucit al Escelenţei Sale, precum şi spiritul seu cel luminat, ridicat deasupra tuturor prejudiţiilor particulare, ne serveşte drept garanţie, că Escelenţa Sa va resolva problema aceasta, în adevĕr grea, într'un mod salutar intereselor înaltului tron şi mulţumitor pentru interesele patriei noastre.

Escelenţa Sa episcopul *Haynald* a apĕrat legalitatea legii electorale din 1848; mi-se pare însĕ că 'i-a cunoscut defectuositatea, cel puţin nici unul din acei prea stimaţi membri cari părtinesc părerea Escelenţei Sale nu au întărit în adins, că acelea legi ar corĕspunde cerinţelor timpului de faţă. Din contră, Escelenţa Sa metropolitul a motivat părerea sa cu aceea, că legea electorală din 1848, după conceptul românesc nu corespunde intereselor naţiunii

www.dacoromanica.ro

române, și a arĕtat modul după care procedând se face posibil, ca în cea mai de-aproape dietă națiunea română sĕ fie representată.

Eu dară pe temeiul diplomei din 20 Octomvrie 1860 și al biletului de mână catră contele *Rechberg,* tot din aceeași zi, părtinesc în aceasta privință părerea Metropolitului, și rog umilit pe Escelența Sa cancelarul, ca în raportul ce are sĕ-'l subștearnă M. Sale se binevoiască a fi cu grațioasă băgare de seamă către aceasta părere.

În urmă, îndrăsnesc a descoperì și părerea aceea, că popoarele patriei noastre, după-cum știu eu din esperiență, nimic nu doresc mai ferbinte decât convocarea dietei, ca avênd ocasiune legală se poata regula relațiunile dintre ele spre a le pune în consonanță cu interesele statului. Și până atunci însĕ, sĕ ne dam silința cu sânge rece a ne înțelege unii cu alții și a delătura toate pretextele, cari ar periclita încrederea reciprocă".

Membrul român *Dimitrie Moldovan* împedecat fiind prin morb se-'și espună cu graiu viu, în conferență, părerea, 'și-a comunicat-o în scris, cu rugarea sĕ fie trecută la protocol. E următoarea:

„Prin boală fiind împedecat a lua parte la adunarea de azi, îmi iau voe a-'mi da părerea în scris.

Scopul nostru este, ca înțelegêndu-ne unii cu alții, sĕ esoperăm fericirea și înflorirea patriei noastre, a Ardealului, se ajungem la îndestulirea, mulțumirea și îndreptățirea națiunilor noastre.

Încă înainte de a-'mi manifesta opiniunea despre putința ajungerei acestui scop sfânt, fie-'mi iertat a atrage atențiunea onoratei conferențe asupra diplomei prin care M. Sa împĕratul și marele-principe al nostru ne-a convocat în adunarea aceasta.

Intențiunea înălțatului nostru principe, manifestată în diploma atinsă este, ca din sînul națiunilor și confesiunilor recepte prin legile țĕrii, precum și din mijlocul națiunilor celor acum îndreptățite, sĕ se convoace un numĕr cuviincios de membri, din a căror consultare sĕ se facă un proiect de lege pentru convocarea dietei viitoare și acela sĕ se aștearnă Maiestății Sale.

Dacă vom esamina lista membrilor conferențiali vom găsi, că, după părerea mea, o națiune, națiunea nobililor nu e representată așa precum aceea a esistat. Căci știm prea bine, că în Ardeal, dintre cele trei națiuni autonome, una a fost aceea a nobilimei, ear' în listă vedem numai numele representanților maghiari, sĕcui, sași și români.

www.dacoromanica.ro

Ştim şi aceea, ear' dl *Gaál* a avut bunătate ieri a ni-o spune destul de curat, că jumětate din naţiunea aceasta a nobilimei *au fost Românii.* Acum dar', dacă sě va considera, că nobilimea română, mai departe Românii de prin fundul regesc şi de prin cetăţi sě subsumă sub nume de Români, şi că întregitatea lor sě poate representa prin membri conferenţiali români, atunci părerea aceea nu e greşită, că Românii prin *opt* membri nu sûnt din destul representaţi; căci până-ce Maghiarii, Sěcuii şi Saşii, subsumând sub numirile acestea atât nobilimea şi cetăţenii, cât şi fostii iobagi, sûnt representaţi fiecare prin opt membri, Românii nobili şi fostii iobagi, cari fac aproape douě părţi din poporaţiunea patriei, sě věd restrânşi la o representaţiune de opt membri, care nici-cum nu corěspunde proporţiunii întrebuinţate pentru representaţiunea celoralalte naţiuni, precum nici numěrului lor. Áfară de aceasta mai este de observat, că în cetăţi, fie maghiare sau sěseşti, încă locueşte un numěr mare de Români, şi totuşi între representanţii oraşelor nu vedem nici un Român, ci numai Maghiari.

Am ţinut de mare lipsă amintirea acestei împrejurări, pentru aceea, ca nu cumva în urma declaraţiunilor personale a membrilor din conferenţă sě se aştearnă un astfel de proiect Maiestăţii Sale, care după proporţiunea formală a voturilor conferenţiale poate se apară ca părerea majorităţii, dar' în esenţă ar fi în contrast cu opiniunea membrilor altor douě naţiuni. Adecă uşor s'ar putè întêmpla, că noi Românii se ne unim cu domnii representanţi ai Şaşilor în o astfel de părere, care ar fi contrară opiniunilor stimaţilor domni Maghiari şi Sěcui, şi totuşi, privind opiniunea majorităţii, ce s'ar putè întêmpla mai încolo? Aceea, că numai în interesul unei naţiuni s'ar face vre-un proiect!

Această împrejurare îndrăsnesc a o recomanda atenţiunei drepte a Escelenţei Sale dlui preşedinte de conferenţă.

Premiţênd acestea, şi după-ce în această conferenţă am auzit mai multe opiniuni, îndrăsnesc a mě declara în modul următor. Am auzit adecă dela Escel. Sa episcopul *Haynald* aceea, că noi sě rěmânem pe lângă legile din 1848, şi încă într'un înţeles ca acela, ca proiectul pentru dietă sě-'l facem pe lângă o astfel de descoperire, încât, întêmplându-se uniunea cu Ungaria, sě ne trimitem deputaţii, conform cu legile Ungariei, la dieta Ungariei din Pesta.

Opiniunea aceasta au părtinit-o, dacă nu mě înşel, toţi domnii Maghiari şi Sěcui.

www.dacoromanica.ro

Am auzit mai departe descoperirea cea clară a Escelenței Sale archiepiscopului *Șuluțiu*, că voind înălțatul nostru împĕrat și principe a restitui sistemul constituțional, s'a îndurat a ne deschide calea pentru consultare, și ne-a arĕtat în ce chip putem ajunge mai cu scop la folosirea sistemului constituțional și la fericirea frumoasei noastre patrii, a Ardealului.

Escelența Sa află și recomandă basa cuviincioasă în diploma din 20 Octomvrie 1860 și în autograful înălțatului nostru principe din 21 Decemvrie, emis cătră Escelența Sa cancelarul, prea demnul nostru președinte. Marturisesc. că m'am înspăimêntat foarte mult de acea opiniune, că noi adeca sĕ ne lasam de drepturile noastre și de prea frumoasa noastră chemare de-a ne regula noi înșine trebile în patria noastră, în Transilvania, și nesimțind în noi putere de ajuns sĕ mergem sĕ cerem sfat în altă țeară, care, se o mărturisim pe față, are și singură încă destule nevoi, sĕ mergem în Ungaria, care și așa, cu naționalitățile ce se află acolo în ceartă și cu interesele acelora, are nĕcasuri de ajuns, sĕ ne rugăm de dieta de acolo sĕ ne deslege interesele noastre cele încurcate, cu un cuvênt, sĕ ne fericească și pe noi!

Fie-'mi permis a mĕ esprima sincer, că cu întreprinderea aceasta Transilvania s'ar arĕta minorenă, când adecă noi, locuitorii acestei patrii, ce trecem peste douĕ milioane, nu am afla în noi înșine puterea trebuincioasă de a ne descurca trebile noastre aici acasă.

Problema noastră de căpetenie înainte de toate ar fi dar' descurcarea trebilor noastre, și aceasta e cu putință numai într'o dietă transilvană; și eu esprimându-'mi sincer și cu respect opiniunea mea individuală, nu greșesc dacă voiu mai zice încă și aceea, că și fiii națiunii române, cari trec peste un milion, încă tot aceasta o doresc și pretind.

Adunarea română dela Blaj din 1848 și conferența din Sibiiu din anul acesta au descoperit-o aceasta din destul. După opiniunea mea așadar', la ordinea zilei ar fi chestiunea, că pe ce basă sĕ se convoace dieta transilvană?

La întrebarea aceasta îndrăsnesc a rĕspunde, că eu nici legile dinainte de 1848 nici cele din 1848 nu le aflu îndestulitoare de a sĕ lua de basă; ba încă pentru noi Românii nu le aflu a fi nici aplicabile. Legile înainte de 1848 aduse nu, pentru-că tot ce sĕ amintește în acelea despre drept sĕ refere numai la nobilime, fără deosebire de naționalitate, ear' ce sĕ ține de apĕsare și batjocură, acestea le

www.dacoromanica.ro

vedem împărţite naţiunii române cu îmbelşugare. Eu nu fac amintire despre legile acestea, nici despre iobăgie, căci şi aşa tot ce vine înainte despre iobagie în legile de demult, acum, după rĕscumpĕrarea ei, a rĕmas fără valoare.

Nu sûnt aplicabile legile din 1848, pentru-că acelea au fost aduse în contra declaraţiunii noastre dela Blaj şi fără de noi; pentru că acelea sûnt prejudiţioase pentru noi; pentru-că sûnt anixilate prin evenimentele urmate mai târzíu.

Mai departe ştim, că art. V. de lege al Ungariei din 1848 vorbeşte despre modul de alegere, ear' în acest articol, la §-ul 5 cetim: „Dacă *vrea* Ardealul a sĕ anexa, va trimite 69 de deputaţii împărţiţi în sînul seu, după art. 7 de lege". Ear' în §-ul 3 al art. 7 vedem chiar împărţala lor.

Tot pe aceasta lege vedem basat art. 2 al dietei transilvane din 1848.

Dar' aici, în §. 4, lit. *c)* şi acea greutate mai este pentru săteni, că acestia, afară de darea capului, au sĕ arete un cens de opt fl., şi încă după tabela de dare din 1848, dacă voiesc sĕ aibă drept de alegere.

Sistema aceasta, după opiniunea mea, e nedreaptă, nu numai pentru Românii cari posed astăzi acelaşi drept propriu, ci şi pentru fostii iobagi sĕcui şi saşi, şi încă cu atât mai vêrtos, dacă privim şi lit. *a)* din acest paragraf, după care pe aceia, cari în înţelesul art. 12 de lege din 1791 au fost cu vot în adunări comunale, la alegerea deputaţilor pentru dietă îi vedem îndreptăţiţi chiar şi atunci dacă ar fi fost mai nainte mărginiţi (restrânşi) în eserciarea acestui drept.

Ce va sĕ zică împrejurarea aceasta atunci, când declarăm înaintea lumii că esistă îndreptăţire egală? Este vre-un prospect pentru liniştirea inimilor faţă cu poporul întreg, înţeleg aci pe acela al tuturor naţionalităţilor, zic, faţă cu poporul întreg, care sĕ ştie pe sine acum în posesiunea sa proprie, cât şi în privinţa celoralalte foloase, legate de acesta, într'un drept asemenea de estins dimpreună cu fostii domni de pămênt, şi în genere cu nobilimea şi cu ceialalţi locuitori din ţeară??

Prin urmare, în legea electorală, încă mai nainte de a sĕ aduna dieta, aşadar' acum, când înălţatul nostru împĕrat vĕzêndu-'i defectele ne-a provocat pentru facerea proiectului, sûntem datori a proiecta o străformare; şi proiectând aceasta, ceea-ce trebue sĕ facem, proiectul acesta nu-'l putem privi de altceva, decât de o împrejurare şi o cerinţă produsă de spiritul timpului.

www.dacoromanica.ro

Noi însĕ, Românii, conduşi şi de altă împrejurare, rĕmânem pe lânga proiectul descoperit de Escelenţa Sa archiepiscopul *Şuluţiu.*

În urma acestora, pledând pentru opiniunile Escelenţei Sale domnului archiepiscop *Şuluţiu* poftesc, ca în privinţa proiectului de alegere pentru dietă, ce are a sĕ aşterne la înălţatul nostru principe, sĕ se iee de basă diploma noastra împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, şi doresc cu tot respectul, ca astă opiniune a mea sĕ se iee la protocol".

Cum vĕzurăm, toţi Românii chemaţi la conferenţă s'au purtat cum sĕ poate mai bine, manifestând o impunĕtoare solidaritate şi apĕrând toţi proiectul metropolitului *Şuluţiu,* singur acceptabil din partea Românilor.

Dintre oratorii străini ai şedinţei a doua merită sĕ fie menţionat *Dobay,* care a somat în mod provocător, aproape necuviincios pe metropolitul *Şuluţiu* şi pe episcopul baron de *Şaguna* sĕ-'şi retragă propunerile şi sĕ accepteze propunerile episcopului catolic *Haynald,* dar' archipăstorii români au stat cu firmitate pe lângă cele enunţate în conferenţă şi au respins cu toată demnitatea provocarea nesocotită.

După-ce nimeni nu s'a mai anunţat sĕ iee cuvêntul, preşedintele *Kemény* a încheiat conferenţa, recapitulând cele trei propuneri făcute, pe cari a promis că le va înainta M. Sale monarchului şi mulţumind membrilor conferenţei pentru-că 'i-au dat mână de ajutor la împlinirea misiunei cu care a fost însărcinat.

Acesta a fost decursul conferenţei regnicolare din Alba-Iulia.

www.dacoromanica.ro

Andreiu de Mocsonyi despre situaţie.

Pe lângă toată diploma din 20 Octomvrie 1860 şi pe lângă toate autografele preaînalte, în cari sĕ accentua cu atâta tărie şi sfinţenie respectarea principiului de egală îndreptăţire politică pe seama tuturor naţionalităţilor din monarchie, prin urmare şi pe seama Românilor, situaţia pentru poporul român nu era de loc favorabilă şi mulţumitoare, ci din contră, prea îngrijitoare.

Sĕ pare că dinadins s'a accentuat atât de des şi cu atâta aplomb egalitatea de drepturi pentru toate neamurile în vieaţa publică a ţĕrii, ca în dosul acestui paravan frumos sĕ se poată sĕvêrşi cu atât mai uşor atacurile, unul după altul, la vieaţa politică naţională a poporului român din patria aceasta, destinat sĕ fie jertfit.

Am vĕzut cum Banatul a fost încorporat la Ungaria, în contra voinţei Românilor, în contra temeinicului memorand înaintat monarchului în privinţa aceasta din partea conducĕtorului politic de pe atunci al Bănăţenilor, *Andreiu de Mocsonyi,* şi prin aceasta Românii din Banat au fost despoiaţi de posibilitatea de a sĕ guverna ei singuri, prin autorităţi şi funcţionari din sînul lor.

Nu mult după această încorporare a urmat alta, menită sĕ slăbească şi elementul român din Ardeal, pentru-ca la ocasiunea dată sĕ poată fi încorporată Transilvania întreagă la Ungaria, după-cum adecă s'a şi întêmplat.

Cele patru comitate, cari formau obiect de vecînică ceartă între Ungaria şi Transilvania, anume: Crasna, Solnocul-de-mijloc, Chiorul şi Zarandul, au fost declarate. pe cale scurtă, de aparţinĕtoare la Ungaria, şi prin aceasta Ardealul a fost lipsit de patru comitate românesti, naţionalicește bine desvoltate.

Cea mai tristă esperienţă au făcut-o însĕ Românii cu nobilele intenţiuni ale compatrioţilor maghiari în comitate, la compunerea

www.dacoromanica.ro

comitetelor chemate să suplinească congregaţiile de astăzi, şi la alegerea funcţionarilor.

Nici unde nu s'a ţinut cont de forţele numerice ale Românilor la compunerea listelor despre membrii chemaţi să formeze comitetele municipale, ear' funcţionari români abia erau aleşi ici-colea câte unul, ca trecut prin urechile acului, cu escepţiunea comitatelor în cari Românii au fost dintru început atât de tari, încât au putut pune mâna din capul locului pe conducere, cum era: *Caraşul* (în Banat), *Zarandul, Făgăraşul, Năsăudul.*

Dar' nu numai din partea celor de jos, ci chiar şi din partea celor de sus, Românii au fost trataţi în mod foarte maşter, ceea-ce s'a putut constata din faptul, că la numirea comiţilor supremi la început abia patru au putut să fie numiţi din sînul lor: *Emanuil Gozsdu* la Lugoj, *Ioan Bran de Leményi* la Făgăraş, *Ioan Pipoşiu* la Baia-de-Criş şi *Sigismund Papp,* pentru districtul Chiorului, urmând mai târziu şi numirea lui *Augustin Ladai* pentru comitatul Alba-superioară şi a lui *Alexandru Bohăţiel* pentru districtul Năsăudului.

Cei-ce ştieau deci să judece viitorul din faptele date, nu aveau prea mare speranţă în viitorul poporului român din patria aceasta. Şi între aceia, cari au cunoscut din primul moment situaţia critică în care ne aflam, trebue să punem la loc de frunte pe *Andreiu de Mocsonyi,* care 'şi-a şi spus părerea în public, sincer şi fără reserve. În numĕrul 12 din anul 1861 al *Gazetei Transilvaniei* a publicat anume, următorul remarcabil, pentru acele vremuri chiar sensaţional articol:

Timişoara, în Februarie 1861.

Nourii ce să înălţară asupra orizonului naţiunii române din Austria sûnt semnele cari ne arată. că *naţionalitatea noastră e în pericol.*

În secolii trecuţi, inimicii ne disputară toate drepturile naţionale şi politice, toate drepturile, ba chiar şi cele de cetăţean, — şi nu ne lăsară alt drept, decât să plătim porţia şi să sângerăm pentru patrie şi pentru interesul comun al altora, cari singuri traseră folosul; ear' pe noi, Românii, pentru sacrificarea noastră ne remunerară cu un jug politic, — jug apĕsător şi adoptat de barbarism.

Astăzi zic diplomele şi legile, că şi noi sûntem liberi şi avem drepturi egale, ear' lumea naivă crede că ni-să face dreptate şi că sfinţenia naţionalităţii noastre e nevătămată!

www.dacoromanica.ro

Făcutu-s'a Românilor dreptate pentru dorințele lor?

Înființatu-s'a egalitatea cea cunoscută și proclamată în imperiu?

Unde sûnt garanțiile pentru naționalitatea noastră?

Unde sûnt faptele de încredere pentru vieața politică a Românilor?

Trebue să zicem că nicăiri!

Noi nu sûntem în adevĕr sprijiniți de dreptate și egalitate, și *numai umbra acestora să vede mișcându-se în un întunerec misterios,* care naționalitatea noastră, chiar în timpul absolutismului încâtva consolidată, ne-o strînge tot în mai strîmte margini, ca deodată să poată pune pe ea ferul sclăviei, ear' speranța noastră să se cufunde în un abis al pĕcatelor asupritorilor nostri!

Eată că sûntem în stare periclitată! Și pentru-ce? Pentru că *toți lucră în contra noastră!*

Încă și o parte dintre Români să fac instrumente năduşitoare de spiritul nostru național și de vieața noastră politică, și astăzi acesti Români sûnt ciocanul cu care inimicii nimicesc faptele pe cari le-a făcut până acuma națiunea întreagă și bărbații bine meritați pentru susținerea naționalității noastre și a vieții noastre politice și pentru câștigarea dreptății de care însetoşăm și care lumea crede încă că ni-se va da!

Dacă ar fi învinsă dreptatea, libertatea și naționalitatea pe pămênt, atunci noĭ nu am fi în pericol, căci atunci toți am fi în asemenea letargie.

Însă astăzi, când alții să ridică pe tronul acelor idei binecuvêntate și ajung la fericirea lor, ear' pe noi ne resping ca cu petri dela realisarea acelora, și nu să sfiesc a încerca să ne cufunde earăși în barbarismul lor, astăzi ni-să ceteşte din nou sentența de moarte politică și să decretează estirparea vieții noastre naționale, ca și mai deună-zi a vieții fisice.

Și cine ar fi dintre cei cu suflet dela Dumnezeu, cu inimă dela mamă română, și cu ochi ageri, să nu vadă pericolul în care ne aflăm?

Ce am pĕcătuit ca să fim pururea condamnați? Și până când atâta nedreptate??

Diploma din 20 Octomvrie 1860 deși să face a fi uitat de numele nostru, de o națiune de peste trei milioane de Români, a lăsat totuși și pentru noi măcar o umbră de vieață, un unic medicament pentru vindecarea durerilor noastre. Astăzi însă și acest medicament

www.dacoromanica.ro

începe a dispăré şi ca şi umbra abzice de noi, asemenea precum abzice medicul de vindecarea unui morbos pe care îl lasă numai în grija sorţii, adecă a datei, — şi de sĕ va vindeca de sine e bine, de va murì, ear' e bine!

Evenimentele politice ce sĕ produc tot spre dauna şi uciderea noastră sûnt, ca şi niște strigoi, cari sĕ pun pe peptul nostru, când în minutele din urmă ne luptăm cu moartea sau vieaţa politică.

Aşa evenimente politice sûnt următoarele:

1 Încorporarea Banatului la Ungaria.

Românii din Banat fură întrebaţi, oare vreau ei încorporarea Banatului cu Ungaria sau nu? Ei rĕspunseră Escelenţei Sale, dlui comisar c. r. de *Mensdorff,* că *nu vreau.* Declarară în 18—19 Noemvrie a. tr. în conferenţa din Timişoara, că *nu vreau.* Petiţionară la M. Sa, că vreau independenţa Banatului, sau *unirea cu Transilvania,* dar' nici decât cu Ungaria. Şi totuşi 600.000 de Români credincioşi din Banat nu sĕ ascultară, numai sĕ împlinì voia celor 40.000 de Maghiari din Banat, în contra voinţei poporului român, atunci, când fu chiar întrebat!

În acest mod, nu e vorbă ca Românii în Banat sĕ aibă esistenţă naţională şi politică, când şi cei puţini diregĕtori născuţi Români trebue sĕ figureze ca diregĕtori maghiari, ear' poporul ca popor maghiar.

2. Incorporarea celor patru comitate din Ardeal la Ungaria.

Românii din Ardeal cerură independenţa ţĕrii. Aceasta sĕ vede promisă după înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, de oare-ce sĕ vorbeşte despre o dietă a Ardealului, de unde firește urmează, că Ardealul va sĕ fie independent şi cu dieta sa.

Din principiile egalităţii şi dreptăţii ar urma de sine, ca Românii din Ardeal sĕ aibă majoritate în dietă, aşa precum sĕ şi prefăceau unii din cei mai mari ai statului, că doresc majoritatea Românilor în dieta din Ardeal, ştiind că dînşii sûnt credincioşi.

Şi toate acestea sĕ prefăcură numai într'un vis!

Românilor sĕ iartă sĕ ţină în Sibiiu un congres naţional, pentru-ca politica *sè nulifice resultatul congresului.*

Popoarelor din Ardeal sĕ iartă sĕ ţină o conferenţă în Alba-Iulia, pentru-ca *sĕ se poată proclama uniunea Ardealului cu Ungaria.*

www.dacoromanica.ro

Din acest scop, 1,354.000 de Români au *8 membri,* întocmai ca Sașii după 175.000 de suflete, — ear' Maghiarii și Săcuii după 536.000 de suflete *24 de membri!*

Ce dreptate a fost în determinarea numărului membrilor, considerând numărul și simțământul național al Românilor, cunoaștem astăzi când vedem că nu e alta decât numai o despoție!

Pe lângă toate aceste fu lipsă *de o intrigă mai mare.*

Opiniunea publică era informată chiar și din partea naționalităților străine, că Românii în conferența din Alba-Iulia. sau vor protesta în contra uniunei cu Ungaria, sau că în privința uniunei nu vor lua parte la conferență.

În acest mod uniunea nu se putea înființa în Alba-Iulia și pentru aceasta trebuia amânată la dieta Ardealului. Aci după dreptate și egalitate aveau se se întâlnească Maghiarii cu o majoritate de Români, cari nu numai că nu ar fi declarat uniunea în dietă, ci ar fi fost gata a o respinge. — Deci e de lipsă ca *să se înfrângă majoritatea Românilor în dieta din Ardeal.*

Din acest scop intrigile maghiare traseră *4 comitate* române din Ardeal, și anume: *Crasna, Solnoc, Chior* și *Zarand,* și aceste se încorporară la Ungaria încă înainte de dietă.

Sașii de bună seamă vor fi cu Maghiarii, ear' Românii din Ardeal în dietă rămânând în minoritate, trebuia se fie ca martori, *până să declară uniunea.*

Românii din cele 4 comitate încorporate, cu acei din Ungaria și Banat, în dieta maghiară din Buda-Pesta nu vor avea nici o valoare, nici la număr nici la pond, — și așa *națiunea română e ucisa politicește!*

Națiunea română e așadar' *victima unei politice,* e aruncata ca un porumb în gura șerpelui, pentru-ca se-'l îmblânzească și se-'i aline veninul. Cine se credem că ar fi acela, care nu ne-a înșelat? Se zice că diplomații în politică n'au nici o inimă. Noi putem zice, că nu ar avea nici suflet nici Dumnezeu, că nu ar fi oameni, când ar sacrifica un popor credincios.

3. Organisarea comitatelor peste tot.

În Ungaria se organisă comitatul *Bihorului.* Aci sûnt 228.000 de Români, și în comitet fură 500 de Maghiari și numai 80 de Români aleși de membri, pe când după dreptate s'ar fi cuvenit *Românilor* se aibă numărul cel mare în comitet.

www.dacoromanica.ro

Diregĕtori români sĕ aleseră 6 persoane, din cari 2 Români îşi depuseră diregĕtoria, ca sĕ nu sĕ facă de rîs că ei sûnt aleşi ca Români. Rĕmaseră deci 3 juraţi în diregĕtorie, fără nici o însemnătate în vieaţa noastră naţională, şi un vice-comite, în care Românii nu pot sĕ aibă credinţă naţională.

În comitatul *Aradului* sûnt pestre 200.000 de Români, ear' ceialalţi toţi la 40.000. Comitetul comitatens e format din 660 de membri şi între acestia vre-o 270, adecă minoritatea română. Juraţi români sûnt mai mulţi; între diregĕtori, 5 Români din 17.

Resultatul organisărei comitatului *timişian,* unde sĕ află peste 170.000 de Români, dar' 80.000 de Germani, 30.000 de Sêrbi şi 8.000 de Maghiari, eşi ear' spre dauna Românilor, fiindcă Românii în comitet avură numai 138 de representanţi, ear' celelalte popoare 453 representanţi.

În comitatul *Torontalului,* unde sûnt 70.000 de Români, nu s'a ales nici un diregĕtor român.

Cum va merge la *Lugoj* încă nu putem spune. Acî avem unica speranţă în 2 3 Lugojeni constanţi prin naţionalitate! Dar' ca sĕ fim chiar surprinşi de vre-un resultat favorabil, e îndoială.

Din toate aceste fapte complinite, vedem, că astăzi, de-oparte ni-sĕ asigură vieaţa naţională, de alta ni-sĕ dă în cap.

Înainte ne judecau de morţi, azi ne vestesc de vii, şi ca pe vii vreau sĕ ne omoare politiceşte!

Toate aceste nu-'s alta decât *intriga şi politica Maghiarilor ultraişti,* şi acel Român, care sĕ lasă a sĕ folosi de mijloc orb, nu poate fi pentru naţiunea română decât un *călcător de sfinţenia şi interesele ei,* un vênzĕtor de puterea spirituală a naţiunii, dându-se singur de armă în mâna inimicilor. ca chiar *cu arma noastră sĕ ucidă sufletul naţionalităţii noastre.*

Între aşa împrejurări, arme în contra naţiunii noastre ar fi deputaţii români la viitoarea dietă maghiară în Pesta, cari apĕsaţi de influenţa maghiarismului ar lua parte la hotărîri pentru uciderea naţionalităţii noastre şi a vieţii noastre politice.

Nime nu poate fi dintre Românii adevĕraţi care nu ar vedea pericolul în care ne aflăm acuma, când ne sparg din toate părţile şi ne suprematisează!

Noi nu putem înainta până nu vedem elementul nostru în Austria ***reunit într'un trup moral,*** până nu-'l vedem chemat ***ca naţiune*** *la vieaţa constituţională sub sceptrul Austriei.*

www.dacoromanica.ro

Drept aceea, ar fi de neapărată lipsă, ca noi *toți Românii din Austria să cădem la înaltul tron cu acea rugăciune, ca față cu întețitoarele împrejurări de astăzi să ni-se încuviințeze ținerea unei adunări naționale a tuturor Românilor din imperiul austriac,* căci numai acesta e singurul mijloc pentru apărarea naționalității și vieții noastre politice. *Andreiu de Mocsonyi* m. p.

*

Și scriitorul articolului a rămas consecvent; pentru-că cu toate că cu mare însuflețire și aproape cu unanimitate de voturi a fost ales pentru dieta din Pesta deputat al cercului *Lugoj,* n'a întrat în dietă, a depus mandatul, trimițênd comitetului central al comitatului Caraș următoarea scrisoare politică:

„Onorabilă comisiune centrală! Înștiințat fiind prin protocolul alegerei de ablegat pentru dieta țării din 24 Aprilie a. c. cumcă o majoritate impunětoare din orașul Lugojului și cercul seu, ear' mai cu seamă din conaționalii mei Români, m'au distins cu încrederea lor, alegêndu-mě ablegat, îmi țin de strînsă datorință a ruga pe onor. comisiune, ca sě esprime mult prețuiților mei alegětori adânca mea mulțumire pentru atâta distingere.

Însě, fiindcă eu rěmânênd credincios principiilor mele politice și naționale, care până acum le-am nutrit, ba și pe față le-am apěrat, *nici decât nu mě țin îndreptățit a merge la dieta ungurească din Pesta,* și acolo, pe când sě vor desbate trebile naționalităților a începe și eu a lucra în numele amatei mele națiuni române, fără de a-'i cunoaște adevěratele dorințe și postulate, mě rog a face cunoscut mult stimaților mei alegětori, că preaonorătoarea misiune mie atât de sěrbătorește încrezută nu o pot primi, pentru-că eu nu-'mi pot închipui, că ori-și-care ablegat, deși născut Român, însuflețit pentru națiune, *ar putè sě lucre în causa naționalității sale la dieta ungurească,* de oare-ce el acolo nu e primit ca încrezut al națiunii sale, ci numai ca ablegat unguresc, și representant al unui cerc alegětor. Drept aceea, numai *un congres general al tuturor Românilor din Ungaria, Banat și Transilvania poate fi locul, unde Românii la olaltă adunați își pot face cunoscute dorințele lor.*

Ideea congresului național, spre a formula în el postulatele cele de lipsă pentru împăcarea națiunii române, a căreia fiiu a fi de onoare îmi țin, cu atâta mai vie este în inima fieștecăruia Român, cu cât vedem, că și guvernul însuși acest principiu 'l-a adoptat, dând și națiunii sêrbești ocasiune de a-'și formula dorințele într'un congres național.

www.dacoromanica.ro

Dar' şi altcum, ablegaţii români, cari se află la dieta Pestei numai ca ablegaţi ai poporului unguresc şi nici-decum ca încrezuţii naţiunii române, n'ar puté întreprinde ceva determinabil în numele naţiunii române, atunci, când s'ar lua la desbatere causa despre uniunea Transilvaniei, pentru-că lucrările lor, nefiiud ei adevěraţi încrezuţi ai naţiunii, s'ar privì ca unilaterale, şi earăşi ar produce cele cunoscute urmări funeste din 1848, *de nobis sine nobis.*

Aşadar', îndata ce Maghiarii, cari până acum promit multe, pe când faptele lor dovedesc cu totul contrariul, vor esopera naţiunii române un *congres naţional,* cu atâta dorire aşteptat, atunci, de cumva voiu fi earăşi onorat cu încrederea conaţionalilor mei, eu voiu fi cel dintâiu, care plecând pe această unică salutară cale voiu lucra cu cea mai mare bucurie şi zel la dorita constituire a naţiunii mele.

Pe scurt zis, parola noastră de acum este: *congres naţional român, înainte de ori-ce pertractări«.*

Între altele rěmân cu stimă deosebită, al onoratei comisiuni serv umilit. Foeni, 30 Aprilie 1861. *Andreiu de Mocsonyi* m. p.“

www.dacoromanica.ro

Patenta împĕrătească din 26 Februarie.

În 26 Februarie 1861 a fost publicată patenta împĕrătească, în care monarchul declară de nou, că rĕmâne statornic pe lângă principiile cuprinse în diploma din 20 Octomvrie 1860. Pe basa acelor principii dorește, ca de acì înainte popoarele sale se iee parte la puterea legislativă și la conducerea de stat. Cu privire la Ungaria, Croația și Slavonia, apoi Transilvania, patenta împĕrătească recunoaște că trebue sĕ li-se redee ţĕrilor acestora vechile constituţii avute, însĕ acestea au sĕ fie aduse în consonanţă cu diploma din 20 Oct. 1860, așa, ca sĕ nu ese din cadrele acesteia. Pe seama celoralalte ţĕri, cari n'au avut constituție mai nainte, ori au perdut-o, ca Boemia și Galiția, s'au dat statute noue organice, cu camere legislative, compuse din deputați aleși din partea poporului.

În aceeași zi au apărut și alte acte importante de stat, cari au început se preocupe cercurile politice din toate ţĕrile, și anume:

Legea fundamentală pentru formarea senatului imperial, stătător din *două case,* a domnilor (seniorilor) și a deputaților.

Decretul împĕrătesc prin care senatul imperial se convoacă pe 29 Aprilie în sesiune ordinară, ear' dietele provinciale pe 6 Aprilie, afară de dieta Ungariei, convocată deja pe 2 Aprilie. Dieta Transilvaniei și a Croației nu e convocată.

Patenta împĕrătească prin care senatul imperial din anul trecut se desființează, ear' în locul acestuia sĕ institue un *consiliu de stat* (Staatsrath), care, alăturea cu consiliul de ministri, are sĕ fie spre înlesnire și ajutor monarchului.

Trei autografe împĕrăteşti, adresate cancelariului *Vay* din Ungaria, *Kemény* din Transilvania și *Mazuranici* din Croația, prin cari acestia sûnt îndrumați se caute aflarea de mijloace potrivite pentru-ca și aceste ţĕri se trimită representanți cari se iee parte la desbaterile senatului imperial, acum de nou organisat.

www.dacoromanica.ro

Statute pentru ţările cari n'aveau mai nainte constituţie, împreună cu o lege electorală şi cu instrucţiune referitoare la alegerile de deputaţi pentru dietele provinciale.

Toate aceste acte de stat au fost primite la Viena cu bucurie nespusă şi Viena a fost iluminată în ziua în care ele au apărut în foaia oficiala, pe când în Ungaria, publicarea lor a provocat îngrijire şi temere.

Politica internă întrase într'un stadiu nou prin publicarea lor, şi îndeoscbi organisarea nouă şi convocarea senatului imperial în sesiune ordinară făcea mare bataie de cap şi mare amărăciune Maghiarilor, cari ţineau instituţiunea aceasta de contrara legilor constituţionale ale Ungariei, şi contrară chiar şi sancţiunei pragmatice. De aceea, *Ungaria n'a trimis representanţi la senatul imperial.*

Nu le-a lipsit nici actelor acestora preaînalte buna intenţiune manifestată şi în diploma din 20 Octomvrie 1860, — dar' n'au fost nici ele alta decât aceea-ce a fost şi diploma, o *esperimentare problematica,* dovedită în curênd de *neesecutabilă.*

Actele preaînalte erau următoarele:

1. Patentă împĕrătească.

Noi. Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, etc.

După-ce în diploma noastră din 20 Octomvrie 1860 emisă pentru regularea rapoartelor dreptului de stat al monarchiei, pe basa *sancţiunei pragmatice* şi în puterea plinităţei noastre, spre îndreptarul nostru propriu şi al legiuiţilor nostri succesori în domnire, am aflat a decreta şi a ordona, că *dreptul de a da legi, a le schimba şi a le ridica,* sĕ va esercia numai prin *conlucrarea dietelor,* respective prin a *senatului imperial,* şi considerând că dreptul acesta spre a se putè pune în lucrare are trebuinţă de o ordine determinată şi de o formă de-a se pune în praxă, — după ascultarea consiliului nostru ministerial, declarăm, ordonăm şi poruncim:

1. Cu privire la compunerea senatului imperial, chemat spre representarea imperiului, şi cu privire la dreptul şi conlucrarea lui la legislaţiune, lucruri cari în diploma noastră din 20 Oct. 1860 sûnt lui reservate. întărim legea alăturată despre representaţiunea imperiului şi îi dăm prin aceasta pentru toate regatele şi provinciile noastre *puterea de lege fundamentală a statului.*

2. Privitor la regatele noastre *Ungaria,* Croaţia şi Slavonia, precum şi la marele-principat *Transilvania,* cu scop de-a restitui

www.dacoromanica.ro

constituţiunile de mai nainte, *în consonare cu diploma noastră memorată* şi între marginile defipte în aceeaşi. prin autograful nostru din 20 Oct. 1860 am şi pus la cale măsurile cuvenite.

3. Pentru regatele noastre Boemia, Dalmaţia, Galiţia şi Lodomeria, cu ducatele Auschwitz şi Zator şi marele ducat Cracovia, archiducatele Austriei din sus şi din jos de Inn, ducatele Carniolia, *Bucovina,* marchionatul Moravia, ducatul Silesiei superioare şi inferioare, marchionatul nostru Istria dimpreună cu Görtz şi Grădisca şi cetatea Triest cu teritorul ei şi pentru Voralberg, dispunem:

Spre a desvolta drepturile şi libertăţile credincioaselor staturi ale regatelor şi ţărilor acestora după împrejurările şi necesităţile presentului şi spre a le străforma şi a le aduce în consonare cu interesele întregei monarchii aflăm cu scop *a aproba* alăturatele ordine provinciale (constituţiuni) şi ordine de alegere. şi le dăm fiecăreia din ele, pentru ţeara respectivă, *puterea de lege fundamentală de stat.*

Totuşi, de oare-ce încă n'am decretat definitiv despre posiţiunea de drept de stat al regatului nostru *Dalmaţia,* către regatele noastre *Croaţia* şi *Slavonia,* ordinea emisă pentru regatul nostru Dalmaţia acum încă nu poate întra pe deplin în activitate.

4. Spre a aduce statutele emise prin patenta din 20 Octomvrie 1860, pentru ducatele noastre Stiria, Carintia şi Salsburg, apoi pentru Tirol, în consonare cu acele determinaţiuni cari s'au primit în principiu în ordinele provinciale de noi astăzi aprobate, spre a garanta representanţelor provinciale din ţările memorate la început acele drepturi mai întinse pe cari ne-am aflat determinaţi a le aplacida pentru representanţii celoralalte ţări de coroană, în fine spre a întroduce măsurile noastre emise pentru dreptul de alegere în 5 Ianuarie 1861 uniformalminte şi în Stiria, Carintia, Salīsburg şi Tirol: spre lărgirea şi strămutarea fostelor emise statute provinciale am aflat cu cale a aproba alăturatele nouĕ ordine de ţeară pentru Stiria, Carintia, Salisburg şi Tirol.

5. În privinţa regatului nostru Lombardo-Veneţian, însărcinând de-odată pe ministrul nostru de stat, ca la timp acomodat sĕ ne propună o constituţiune provincială basată pe principii uniforme, predăm de-ocamdată dreptul congregaţiunilor regatului, ca representanţelor sale de acum, de a trimite numĕrul determinat de membri în senatul imperial.

6. După-ce parte prin legile fundamentale precedente, parte prin cele restituite în vieaţă, parte şi prin constituţiunile făcute prin

www.dacoromanica.ro

nouele legi fundamentale, — fundamentul raporturilor imperiului nostru e stabilit și îndeosebi *representațiunea popoarelor noastre e înarticulată,* precum și împărtășirea lor la legislațiune și administrațiune e ordinată, — așa publicăm printr'aceasta întregul acest complecs de legi fundamentale, *ca constituțiune a imperiului nostru,* și vrem, ear' sub scutul celui Atotputinte vom și observa și ținea neviolabile acestea norme sĕrbătorește publicate și promise, nu numai noi înșine, ci deobligăm și pe urmașii nostri pe tron, ca sĕ le observe și sĕ le țină neviolabile, și aceasta sĕ o promită și la suirea pe tron, în manifestul care-'l vor emite de pe acesta.

Noi declarăm cu aceasta că sûntem tare determinați a le apĕra pe acestea cu toată potestatea noastră împĕrătească în contra ori-cărui atac și a îngriji ca sĕ se țină și observe de fiecine.

7. Noi demandăm, ca patenta aceasta dimpreună cu legile fundamentale de stat despre representațiunea imperială și provincială publicate printr'însa, pregătite în formă de diplome împĕrătești sĕ se conserve în archiva noastră de casă, curte și stat, precum și la timpul seu legea fundamentală despre representarea imperială dimpreună cu specialele legi fundamentale defipte pentru fiecare țeară sĕ se depună și păstreze în archivele regatelor noastre.

Dat în capitala și reședința noastră Viena, în 26 Februarie anul 1861, al împĕrăției noastre al 14-lea. (L. S.) *Francisc Iosif* m. p. Archiducele *Rainer* m. p. *Rechberg* m. p. *Mecséry* m. p. *Degenfeld* m. p. *Schmerling* m. p. *Lasser* m. p. *Szécsen* m. p. *Plener* m. p. *Wickenburg* m. p. *Protobevera* m. p. La mandatul preaînalt *Ransonnet* m. p.

II. Legea fundamentală despre representațiunea imperială.

§. 1. Spre representarea imperiului e chemat *senatul imperial.* Senatul imperial constă din casa-de-sus (Herrenhaus) și casa (camera) deputaților.

§. 2. Membri ai casei-de-sus sûnt *prin naștere* prinții casei împĕrătești maioreni.

§. 3. Membri *ereditari* în casa-de-sus sûnt căpeteniile maiorene ale acelor familii de nobili pămênteni, cari sĕ disting. prin posesiuni întinse.

§. 4. Membri ai casei-de-sus după *demnități* mai înalte bisericești sûnt toți metropoliții și episcopii, cărora li-se cuvine rangul de principe.

www.dacoromanica.ro

§. 5. Împĕratul îşi reservă dreptul a chema în casa-de-sus celebrităţi de bărbaţi, cari s'au făcut meritaţi pentru stat sau biserică, prin ştiinţă sau artă, ca membri pe vieaţă.

§. 6. În casa deputaţilor vin prin alegere 343 membri, şi adecă în numĕrul defipt pentru singuraticele regate şi ţĕri în modul următor: Pentru regatul Ungariei 85, al Boemiei 54, al Lombardo-Veneţiei 20, al Dalmaţiei 5, al Croaţiei şi Slavoniei 9, al Galiţiei şi Lodomeriei cu ducatele Auschwitz şi Zator şi marele-ducat Cracovia 38, pentru archiducatul Austriei din jos de Inn 18, cel din sus de Inn 10, pentru ducatul Salisburg 3, ducatul Stiriei 13, ducatul Carintiei 5, ducatul Carnioliei 6, *ducatul Bucovinei 5, marele-principat Ardeal 26,* marchionatul Moraviei 22, ducatul Sileziei-superioare şi inferioare 6, Tirol şi Voralberg 12, marchionatul Istriei dimpreună cu Goricia (Görtz) şi Gradisca, şi cetatea Triest cu teritorul ei 6.

§. 7. Numĕrul membrilor defipt pentru fiecare ţeară sĕ va trimite *dela dieta respectivă,* prin alegere nemijlocită.

Alegerea are a sĕ face prin majoritatea de voturi absolută, în acest mod, că numĕrul de membri pentru senatul imperial, obvenitor după mĕsura ordinei provinciale (a constituţiunei ţĕrii), pentru teritoare determinate, cetăţi, corporaţiuni, sĕ iasă din membrii dietei trimişi din aceleaşi teritoare, cetăţi şi corporaţiuni.

Împĕratul îşi reservă dreptul a ordona esecutarea alegerei nemijlocit prin teritoare, cetăţi şi corporaţiuni, *dacă întrevin împrejurări escepţionale,* cari nu lasă a sĕ esecuta trimiterea de deputaţi prin vre-o dietă la senatul imperial.

§. 8. Împĕratul numeşte pe preşedinţii şi vice-preşedinţii, din membrii fiecărei camere.

Pe ceialalţi funcţionari are a şi-'i alege fiecare cameră.

§. 9. Senatul imperial sĕ va conchema de cătră împĕr. în tot anul.

§. 10. Cercul activităţii întregului senat imperial cuprinde după art. II. al diplomei din 20 Octomvrie 1860 toate obiectele legislaţiunei, cari sĕ raportează la drepturile, obligaţiunile şi interesele ce sûnt comune tuturor regatelor şi provinciilor.

De acestea sûnt a sĕ ţinè anumit:

a) toate causele ce sĕ ţin de modul şi resortul, precum şi de ordinea obligamintei militare;

b) toate afacerile cari privesc regularea banilor, a creditului, monetăriei şi a bancnoteriei, vămile, afacerile comerciului şi principiile trebilor de postă, căi de fer şi telegrafe;

www.dacoromanica.ro

c) toate causele finanţelor peste tot, şi cu deosebire budgetele economiei statului, esaminarea încheierei socotelilor statului şi a resultatelor administraţiunei financiare, întreprindere de împrumuturi nouĕ, prefacerea datoriilor statului, înstrăinarea, schimbarea, îngreunarea averei statului, urcarea contribuţiunilor şi introducerea de contribuţiuni nouĕ, taxe şi dări.

Contribuţiunile, taxele şi darile se vor ridica după legile esistente, până-când acestea nu se vor schimba după constituţiune.

Datoria statului e pusa sub controla senatului imperial.

§. 11. Obiectele de legislaţiune, cari sûnt comune tuturor regatelor şi ţĕrilor, luând afară *ţerile coroanei ungureşti,* după art. III. al diplomei din 20 Octomvrie 1860 sĕ ţin de cercul activităţii constituţionale a senatului imperial, lăsând afară pe membrii din ţĕrile coroanei ungureşti.

De acest senat imperial mai îngust sĕ ţin dar' toate obiectele legislaţiunei, cari prin constituţiunile provinciale nu sûnt apriat reservate singuraticelor diete provinciale, representate în senatul imperial mai îngust.

Tot aceasta are valoare şi în privinţa astorfel de obiecte reservate dietelor provinciale în casul acela, când din partea respectivei diete sĕ va proiecta pertractarea lor comună.

Întrevenind vre-o îndoiala în privinţa competenţei senatului imperial îngust în causele comunei legislaţiuni faţă cu competenţa unei singure diete representate în senatul îngust imperial, — la propunerea senatului imperial îngust *decide împĕratul.*

§. 12. Proiectele de lege vin ca propuneri ale guvernului în senatul imperial.

Şi acesta are dreptul a proiecta legi, în obiectele cercului activităţii sale §§-ii 10 şi 11). *La toate astfel de legi sĕ cere învoirea ambelor case şi sancţiunea împeratului.*

§. 13. Când în timpul sub care senatul imperial nu e adunat trebue sĕ se iee mĕsuri urgente în vre-un obiect de cercul activităţii lui, atunci ministerul e obligat a esplica temeiurile şi urmările celor făcute în faţa senatului imperial celui mai de-aproape.

§. 14. Ca decretarea întregului şi respective a mai îngustului senat imperial sĕ aibă valoare, sĕ cere în fiecare casă *absoluta majoritate a voturilor de faţa.*

Propuneri pentru schimbări în legea aceasta fundamentală cer în ambele case o majoritate de voturi de cel puţin 2 din 3 părţi.

www.dacoromanica.ro

§. 15. Membrii casei deputaţilor nu primisc instrucţiuni dela alegĕtorii lor.

§. 16. Toţi membrii senatului imperial au a-'şi esercia dreptul de votare în persoană.

§, 17. Funcţiunea membrilor trimişi dintr'o ţeară în casa deputaţilor încetează cu ziua adunărei unei nouĕ diete. Sĕ pot însĕ de nou alege în casa deputaţilor. Dacă vre-un membru moare, îşi perde aptitudinea personală; ear' dacă e îndelung împedecat a fi membru al senatului imperial, atunci are sĕ se facă alegere nouă.

§. 18. Prorogarea senatului imperial, precum şi desfacerea casei deputaţilor, urmează *la mandatul împĕratului.* În cas de desfacere se va alege din nou, în sensul §. 7.

§. 19. Ministrii, cancelarii de curte şi şefii locurilor centrale sûnt îndreptăţiţi a lua parte la toate consultările şi a-'şi representa propunerile în persoană sau printr'un deputat.

La cerere trebue sĕ fie ascultaţi totdeauna. Dreptul de-a lua parte la votisare îl au dînşii până-când sûnt membri ai unei case.

§. 20. Şedinţele ambelor case sûnt *publice.*

Fiecărei case îi compete dreptul escepţionalminte a eschide publicitatea, dacă aceasta sĕ cere de preşedintele sau cel puţin de 10 membri, şi din partea casei, după depărtarea auditorilor, se va şi hotărî.

§. 21. Determinaţiunile mai de aproape despre cursul lucrărilor, despre comerciul împrumutat şi estern al ambelor case, se vor regula prin ordinea lucrărilor.

III. Rescript împĕrătesc
despre convocarea senatului imperial şi a dietelor provinciale.

Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, etc. etc. facem cunoscut şi de ştire:

După-ce însufleţiţi de-a vedè cât s'ar putea mai curênd dietele tuturor regatelor noastre şi ale ţĕrilor adunate în locurile defipte prin lege, şi pe senatul imperial, aşezat cu patenta de azi, adunat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, şi după-ce dietele regatelor noastre Ungaria, Croaţia şi Slavonia, pe basa aprobatelor determinaţiuni le-am şi conchemat, şi *conchemarea dietei Ardealului,* pe basa ordinaţiunilor emitende, după propunerile nouĕ făcute, *ne-o reservăm pentru mai târziu,* ordonăm cu aceasta precum urmează:

1. Dietele din Boemia, Dalmaţia, Galiţia şi Lodomeria cu Cracovia, Austria din sus şi din jos de Inn, Salisburg, Stiria, Carintia,

www.dacoromanica.ro

Carniolia, Bucovina, Moravia, Silesia, Tirol, Voralberg, Istria, Görtz şi Gradisca şi Triest, cu teritorul lui, sûnt conchemate pe *6 Aprilie 1861* în locurile legale de adunare.

2. *Senatul imperial e convocat pe 29 Aprilie 1861 in capitala şi reşedinţa noastră Viena.*

Dat în reşedinţa noastră Viena, 26 Februarie 1861, anul 13 al guvernării noastre. *Francisc Iosif* m. p. (Urmează subscrierile ministrilor).

IV. Patentă împĕrătească despre instituirea consiliului de stat.

Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, etc. etc. după ascultarea consiliului nostru ministerial am decretat cum urmează:

1. Senatul imperial înmulţit de până acum sĕ desface. Determinaţiunile patentei din 13 Aprilie 1851, ale scrisoarei de cabinet din 20 August 1851 şi ale patentei din 5 Martie 1860 sĕ pun în afară din activitate.

2. Sĕ aşează un *consiliu de stat,* a cărui menire, posiţiune şi compunere sĕ regulează prin alăturatul statut.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, etc. *Francisc Iosif* m. p.

V. Statut pentru consiliul de stat.

§. 1. Consiliul de stat stă dintr'un preşedinte şi mai mulţi consilieri de stat.

§. 2. Preşedintele are rangul unui ministru. El sĕ chiamă la sfătuirile consiliului ministerial fără ca sĕ iee parte la votisare.

§. 3. Împĕratul denumeşte pe preşedintele consiliului de stat şi consilierii de stat.

§. 4. La alegerea consilierilor de stat sĕ va lua în privinţă corĕspunzĕtoare aptitudinea, praxa în administraţiunea justiţiei, finanţei, miliţiei, şi cea politică, precum şi acurata cunoştinţă a raporturilor singuraticelor regate şi ţĕri.

§. 5. Consiliul de stat are în general menirea de-a ajuta cu consultări pe împĕratul şi ministrul seu, cu pĕtrunderea înţelepciunei, cu cunoştinţele şi praxa membrilor lui, spre a mijlocì principii tari, coapte şi consunătoare.

Îndeosebi sûnt a se da consiliului de stat spre consultare proiecte de legi cari sûnt menite a se propune representanţelor imperiului ori ale singuraticelor ţĕri, sau cari eşind din iniţiativa aceloraşi sĕ subştern

www.dacoromanica.ro

spre sancțiune preaînaltă. În de-asemenea pertractarea normativă de însemnătate în afacerile administrațiunei.

Împĕratul își reservă dreptul a se folosì de opiniunea consiliului de stat și într'alte afaceri. Care cerc de activitate compete consiliului imperial cu privire la decretări în conflicte de competență și în causele controverse ale dreptului public, precum și determinarea timpului și modului cum are el a esecuta aceasta funcțiune, spre întregire a acestui statut, sĕ va defige printr'o lege specială.

§. 6. Însărcinările, spre a da opiniunea, întră la președintele consiliului de stat, sau la porunca împĕratului, sau în urma decretării consiliului ministerial, prin președintele acestuia. Președintele consiliului de stat e împuternicit a trage la sfătuirile consiliului de stat personalități de celebritate, fără deosebire dacă acestea poartă vre-un oficiu public sau ba, dacă cunoștințele, pĕtrunzitatea și practica lor pot sĕ fie cu rĭurință la fundata decisiune a unui obiect.

§. 7. Președintele consiliului de stat, cu privire la articolul de mai nainte are a împărți agendele între membrii singuratici ai consiliului statului, și a designa pe cei împărtășitori la consultare. Dacă vre-o opiniune are a sĕ face de cătră întregul corp al consiliului statului, sau de o despărțitură a aceluiași, după natura obiectului, depinde dela decretarea președintelui.

Părerile consiliului de stat sûnt a sĕ subscrie de președintele aceluia, pe lângă consubscrierea referentului.

§. 8. Atât consiliul de stat cât și fiecare membru singuratic cu privire la opiniunile și părerile sale e de sine și deplin *independent*.

§. 9. Fiecare ministru sau șef al unei dicasterii centrale, în al cărei cerc de activitate sĕ convine o propositiune despre care sĕ face consultare în consiliul de stat, e îndreptățit a lua parte la aceea, și fiind de cătră președintele consiliului învitat, are a fi de față.

Spre scopul acesta președintele consiliului de stat îl va încunoștiința de-amĕnuntul. La votisare nu 'i-se conumeră opiniunea.

§. 10. Președintele consiliului de stat are a îndruma opiniunile acestuia spre mai departe ordonare, sau nemijlocit la împĕratul, sau la președintele consiliului ministerial.

§. 11. Președintele consiliului de stat poate chema câte unii, mai mulți sau toți membrii consiliului de stat, la ședințele respective ale consiliului de ministri.

§. 12. Determinațiunile despre numĕrul și rangul consiliilor de stat, despre luarea jurĕmêntului și salariile lor și a președintelui lor,

www.dacoromanica.ro

despre personalul ajutător şi despre pertractarea agendelor, rĕmân reservate pentru un emis deosebit.

*

În fine, din cele trei autografe, cam la fel ţinute, şi adresate cancelarilor din Ungaria, din Transilvania şi din Croaţia, reproducem:

VI. Autograful preaînalt
adresat baronului de Kemény, preşedintele cancelariei aulice transilvane.

Iubite baron de *Kemény!* Enunţând cu decretele mele de astăzi cerutele mĕsuri spre a pune în activitate principiile statorite în diploma mea din 20 Octomvrie 1860, aflu totodată cu cale, ca statorirea modului şi a modalităţii după care este sĕ se facă alegerea deputaţilor la senatul imperiului în regatul meu Ungaria, în regatele Croaţia şi Slavonia şi în *marele-principat Transilvania,* sĕ o concred la regularea constituţională prin legile ţĕrii.

Totodată am conchemat senatul imperiului pe 29 Aprilie a. c. spre a termina unele afaceri înteţitoare, cari privesc în aceeaşi mĕsură binele tuturor ţĕrilor monarchiei mele, întru înţelesul părţii II. a diplomei mele din 20 Octomvrie 1860.

Fiindcă statorirea definitivă constituţională a modului şi modalitaţii trimiterei deputaţilor la senatul imperiului din sus numitele ţĕri este mult condiţionată prin formele pe cari le va lua constituţiunea lor din lăuntru, aşa eu te însărcinez pe d-ta sĕ-'mi aşterni îndată proiectele d-tale după cari ar fi sĕ se dee ordinaţiuni corespunzĕtoare, pentru-ca de-oparte înrîurinţa marelui meu principat al Transilvaniei la cea mai de-aproape adunare a senatului imperial, cu privire la obiectele acelea, pe cari eu întru înţelesul părţii II. a diplomei mele din 20 Octomvrie 1860 *numai pe lângă o regulată luare de parte a popoarelor mele voiesc a le pertracta şi decide,* sĕ-'i fie păstrată în mĕsură proporţionată, ear' de altă parte regularea definitivă a chestiunei despre modul şi modalitatea trimiterei deputaţilor la senatul imperiului sĕ se poată face cu o cumpĕnire matură a tuturor referinţelor dela cari este condiţionată. Viena, în 26 Febr. 1861. *Francisc Iosif* m. p.

www.dacoromanica.ro

Congresul Sêrbilor.

În 5 Martie 1861 Monarchul a adresat cav. de *Schmerling* următorul autograf:

„Iubite cav. de *Schmerling!* Spre a da ocasiune poporului sêrbesc din ţinutul sêrbo-bănăţean, ca sĕ-'şi poată precisa dorinţele pentru o garantată susţinere a privilegiilor sale esistente din vechime şi a scutirilor legale, ear' mai vêrtos *a naţionalităţei şi a limbei,* şi ca sĕ-'şi poată formula condiţiile şi garanţiile ce le află de lipsă la reîncorporarea Voivodinei cu Ungaria, la cererea patriarchului *Raiecici* aflu a aplacida, ca în *Carloveţ* sĕ se ţină un *congres naţional sêrbesc,* stătător din Sêrbii fostului teritor sêrbo-bănăţean, sub presidenţia patriarchului. Acest congres se va aduna cât se poate de curênd, şi eu voiu trimite un comisar imperial, despre a cărui denumire, şi despre instrucţiunea ce 'i-se va da, îmi vei face propuneri, în înţelegere cu cancelarul Ungariei. Congresul se va îndruma sĕ se ţină înainte de deschiderea dietei ungureşti, şi se va ţĕrmurì numai la sfătuirile pentru obiectul de sus, ear' resultatul îl va subşterne atât d-tale cât şi cancelarului de curte. La congres se vor trimite singur numai deputaţii preoteşti şi mireni *de naţie sêrbească,* din tot teritorul desfăcut sêrbo-bănăţean, din comitatele anexate la Ungaria şi din cercul *Iloc* şi *Ruma,* adause la Slavonia. Prin ceea-ce vreau, ca *poporaţiunei gr.-neunite* din celelalte părţi ale Ungariei, Slavoniei, Croaţiei, Dalmaţiei, Ardealului şi Bucovinei, şi a graniţei militare, *sĕ 'i-se păstreze dreptul* de-a se representa prin representanţii bisericei respective, din statul civil şi militar, în congresele generale naţionale ce se vor ţinè *în causele bisericeşti şi şcolare.*

Despre modul convocărei congresului acestuia, despre numĕrul membrilor, împărţirea lor, şi modalitatea alegerilor, e învitat patriarchul *Raiecici* a face propunere grabnică, atât la cancelarul cât şi la d-ta, pe care cu făcuta învoire mi-le veţi propune ca opiniune.

www.dacoromanica.ro

Despre această poruncă încunoştiinţez totodată pe ministrul de rĕsboiu, pe cancelarul unguresc şi dicasteriul aulic croato-slavonic.

Francisc Iosif m. p.“

În urma acestei permisiuni, congresul naţional sêrbesc, în forma cum îl contemplase *Andreiu de Mocsonyi* pentru naţiunea română din monarchie, s'a întrunit în 28 Martie n. 1861 în *Carloveţ,* sub presidenţia patriarchului *Raiecici,* şi discutând cu temeinicie asupra situaţiunii politice, a hotărît înaintarea unei adrese la poalele tronului, în care sĕ se ceară dela Monarchul următoarele *garanţii naţionale* pe seama poporului sêrbesc din Voevodina sêrbească, acum politiceşte încorporată la Ungaria:

1. Teritor separat pe seama Sêrbilor, adecă un district sêrbesc în Ungaria, la care sĕ aparţină toţi Sêrbii.

2. În acest district administraţie internă corĕspunzĕtoare caracterului naţional al districtului şi corĕspunzĕtoare trebuinţelor poporului sêrbesc.

3. Autonomie deplină pentru înaintarea intereselor districtului, în cadrele legilor generale.

4. Maiestatea Sa monarchul sĕ poarte titlul de Mare-Voevod al Sêrbilor, respective al Voevodinei sêrbeşti.

5. Voevod propriu, ca şef al administraţiei politice, ales prin adunarea naţională a representanţilor poporului, dar' sĕ fie din sânge sêrbesc şi de legea gr.-ort.

6. În dieta Ungariei *representare colectivă,* prin deputaţi aleşi din partea adunărei Voevodatului.

7. Limba oficială în jos şi în sus sĕ fie cea sêrbească.

8. Judecătorie proprie apelativă, ca for de a doua instanţă, ear' la forul suprem şi la guvern câte doi Sêrbi gr.-or. sĕ fie aplicaţi fără întrerupere.

9. Loc în legislaţiunea ungurească pe seama patriarchului şi pe seama episcopilor sêrbeşti.

10. Flamură naţională sêrbească, pentru a fi întrebuinţată pe lângă cea împĕrătească.

11. Metropolitul *Sava* decretat fiind de patron al Voevodatului, ziua lui sĕ fie zi de sĕrbătoare naţională şi împĕrătească.

Cu înaintarea la locul preaînalt a adresei, compusă pe basa acestor concluse unanime, a fost însărcinată o delegaţiune, pusă sub conducerea episcopului *Chengelaţ.*

www.dacoromanica.ro

În 11 Maiu a fost primită delegaţiunea în audienţă din partea monarchului, care primind adresa din mâna episcopului numit, a rĕspuns la alocutiunea acestuia, că atunci, când a cerut Sêrbilor sĕ se învoiască la reîncorporarea Voevodinei la Ungaria, a avut dorinţa de a le vedè asigurate şi întărite drepturile şi privilegiile, deosebi cu privire la *limbă şi naţionalitate,* şi de aceea le-a conces ţinerea congresului, cu a cărui resultat e mulţumit şi e recunoscĕtor pentru sentimentele de loialitate esprimate din partea congresului.

Monarchul 'şi-a esprimat apoi speranţa, că naţiunea sêrbă, care totdeauna s'a arĕtat credincioasă şi loială, va fi gata şi în viitor, ori-şi-când în cas de lipsă, sĕ aducă jertfe.

E de remarcat observarea caracteristică, făcută din partea ziarului de pe atunci *Ost und West* , care raportând despre afabilitatea cu care a fost primită naţiunea sêrbă la palat, şi aducându-'şi aminte de oposiţia energică pe care a făcut-o cancelarul ungar *Vay* convocării acestui congres naţional sêrbesc, esclamă astfel: »*Vorbe dulci sĕ dau cât de multe; dar' garanţii Maghiarii nu vor da nici-odată Sêrbilor, ci toţi din toate părţile le vor sta în cale!*«

Cuvinte profetice, astăzi, ca şi atunci. aplicabile, nu numai la Sêrbi, ci la toate naţionalităţile nemaghiare!

www.dacoromanica.ro

Glas de frate.

Bucurie mare a causat popoarelor nemaghiare din patrie hotărîrea congregaţiunei comitatului *Veroviţ* din Slavonia, în care ele au fost luate în apĕrare în contra supremaţiei maghiare.

Ştiind ca la comitatul numit aparţinea ca membru în adunarea municipală şi energicul şi naţionalistul episcop *Strossmayer,* care 'şi-a ridicat şi în senatul imperial glasul în favorul egalei îndreptăţiri a naţionalităţilor nemaghiare din Ungaria, nu este greu a ghîci, că propunerea, sau cel puţin ideea pentru luarea acestei hotărîri, dela cine a venit.

Hotărîrea a fost de altcum un vrednic şi binemeritat rĕspuns la alte hotărîri aduse din partea comitatelor şi a cetăţilor libere regeşti ungureşti, cu privire la acceptarea legilor dela 1848 şi a stărilor de lucruri politice de atunci.

Li-se spune Maghiarilor apriat în hotărîrea aceasta, că Croaţii numai ca popor liber şi independent vrea sĕ trăiască în unire cu regatul Ungariei, şi nici decum ca supuşi sau subordonaţi Ungurilor.

Dar' pe lânga condiţiunea aceasta, ca cea mai principală şi mai necesară pentru legarea unei înţelegeri şi înfrăţiri sincere şi durabile între Croaţi şi Unguri, se mai pun şi altele vitezei naţiuni maghiare, anume: garantarea prin lege a perfectei egale îndreptăţiri pe seama ***tuturor popoarelor de sub coroana ungară,*** pentru-că numai în urma unor sincere şi nefăţărite înţelegeri între toate popoarele statului se poate aştepta o apĕrare energică din partea tuturora, în contra atacurilor de ori-ce natură.

Hotarîrea congregaţiunei croate, în formă de proclamaţiune, atât de bine primită, mai ales din partea Românilor, sună în întregimea ei astfel:

„Scumpilor fraţi şi amici! Congregaţiunea comitatului *Veroviţ* a primit scrisorile venite mai dela toate comitatele şi liberele cetăţi

www.dacoromanica.ro

ale regatului Ungaria, în cari se provoacă această congregaţiune a sprijini conclusele lor, basate pe legile dela anul 1848, — şi le-a revĕzut pe toate de-arîndul.

Ţinênd strîns la principiul, că vîrtutea cardinală a ori-cărei naţiuni constituţionale şi libere este, sĕ apere bărbăteşte şi consecvent, nu numai propriile sale drepturi, în contra ori-carui atac, ci pe lângă acestea ale sale drepturi a păzi şi dreptul unui al treilea, precum ne cere şi impune aceasta generala libertate şi reciproca solidaritate internaţională, mai cu deosebire între popoarele confederate, am vĕzut din hârtiile oficiolatelor ungureşti cu o dreaptă aversiune şi cu mirare, şi ne-am convins, că oficiolatele ungureşti au călcat pe un drum, care deviază dela principiul atins, fiindcă ignorând cu totul autonomia şi independenţa triunitului regat croato-slavonic-dalmatin, garantată prin tratate cu drepturi de stat şi cunoscută în toată Europa, nimicesc numele regatului slavon şi cer încorporarea lui, totodată cu a insulei Mur, a cetăţii Fiume şi a teritorului ei, cari fără de nici o îndoială aparţin întregităţii triunitului regat, căci au ridicat reclamări pentru nechemarea comitatelor *Veroviţ, Sirmiu* şi *Pojega* la dieta ungurească, mai departe cer desfacerea insulei Mur de cătră Croaţia şi dau litoralului croatic şi cetăţii croatice Fiume numele de litoral maghiar şi de cetate maghiară, şi reclamă asupra acelei împrejurări, că în hârtía chemătoare la dietă s'a lăsat afară decisiunea, că deputaţii trebue sĕ fie cunoscĕtori de limba maghiară, fără sĕ fie amintit măcar numai cu un cuvênt, că ele, ca ale noastre aliate, sûnt gata sĕ nisuiască la reactivarea întregităţii triunitului regat, cu puteri unite.

În acest serios şi decisiv timp este înţelegerea noastră de o neapĕrată şi grabnică nevoie.

Deşi noi rĕmânem credincioşi principiului, că raporturile coroanei triunitului regat sĕ pot stabili singur numai prin dietă, totuşi, congregaţia comitatului *Veroviţ,* ca oficiolat autonom, stabileşte încă unele principii neresturnabile, cari sĕ privesc drept *conditio sine qua non* a totalei discusiuni despre raporturile noastre internaţionale.

Înainte de ce va putè vorbì poporul din triunitul regat în dieta sa despre raporturile cu Ungaria, este neapĕrat de lipsă. ca legiuita dietă regească ungurească sĕ pronunţe sĕrbătoreşte şi sĕ afirme prin decret, că stimează istoricul, legitimul şi naturalul drept de suveranitate al coroanei şi al statului Croaţia, Slavonia şi Dalmaţia, faţă cu coroana şi cu statul Ungaria, şi că ea în faţa întregei Europe

www.dacoromanica.ro

recunoaşte perfect şi din toate părţile independenţa coroanei lui *Svonimir,* faţă de coroana sfântului *Ştefan.*

Această cerere sĕ basează pe tratatul pe care 'l-a încheiat poporul triunitului regat cú regele *Coloman* la anul 1102, cu voinţă suverană şi liberă, în urmarea cărui tratat acest rege s'a încoronat cu sfânta coroană a lui *Svonimir* şi a jurat că va păzì şi apĕra toate drepturile şi independenţa coroanei triunitului regat. Ea sĕ basează pe aceea, că poporul triunitului regat a ales la anul 1527 cu voie liberă şi suverană pe archiducele Austriei, Ferdinand I. de rege, care încă a promis în mod solemn că va păzì toate drepturile acestui regat. Ea sĕ basează pe aceea, că dieta triunitului regat la anul 1712 a primit legea de stat, care leagă ambele părţi prin sancţiunea pragmatică, prin care regele nostru *Carol III.* a jurat pentru sine şi pentrŭ urmaşii sei a păzì şi a apĕra toate drepturile şi independenţa triunitului regat, şi coroana noastra, în urma cărui jurĕmênt s'a şi primit sancţiunea pragmatică.

Asemenea precum poporul triunitului regat e gata a întreprinde ori-ce spre apĕrarea libertăţii popoarelor ungureşti de ori-ce atac, fiindcă naţiunea noastră vede acì cea mai bună garanţie a propriei sale libertăţi constituţionale, — este silit acest comitet a aşeza înainte şi condiţiunea, ca dieta Ungariei sĕ declare mai întâiu, că va efectuì, împreunând puterile sale cu puterile triunitului regat, întegritatea acestui regat, nu însĕ ca până acuma, sĕ proceadă şi mai departe cu urgie asupra drepturilor coroanei noastre, şi pe temeiul drepturilor faptice sĕ ceară întregitatea regatului unguresc, ear' nu a celui triunit.

Drept-aceea, poftim în mod amicabil pe toate oficiolatele ungureşti, sĕ ceară la dieta lor cu curagiu şi hotărîre restituirea întregităţii triunitului regat, de care sĕ ţine: Croaţia, cu insula Mur, Slavonia, graniţa militară croato-slavonă, Dalmaţia cu insulele cuarnerice, toată Istria, cu cuprinderea şi acelei bucăţi care nelegiuit este încorporată confederaţiunei germane, adecă cercul *Mitterburg* şi *Volovska,* căci sărbătorescul protest al dietei noastre dela anul 1596 asupra despărţirei Istriei dela corpul de stat al nostru stă şi acuma în perfectă vigoare, mai departe tot ţinutul între rîurile Culpa, Reifnitz, Gurk, Sava, precum şi marca slavonica ce s'a rupt dela triunitul regat în timpurile viforoase şi s'a încorporat Carnioliei şi Ştiriei.

Numai în felul acesta reconstituit triunitul regat va fi un aliat al regatului Ungariei, care nu numai cu numele, ci în fiinţă sĕ va

www.dacoromanica.ro

face o fortăreață în contra ori-cărui atac. Toată altă împreunare ori legătură a triunitului nostru corp de stat cu Ungaria, sub pretext de o siguritate mai mare și garanție a vieții noastre constituționale, este numai o chimeră goală.

Cerem, ca dieta ungurească sĕ garanteze prin o lege egalitatea și egală îndreptățire a tuturor sub coroana Ungariei viețuitoarelor popoare, atât în privința politică, cât și națională, unde aparține cu deosebire perfecta egală îndreptățire a limbilor concernente în congregațiunile generale, în afacerile oficioase, în școală, în biserică, în oficioasele scrieri dicasteriale și în dietă. Ear' popoarelor acelora, cari viețuesc sub coroana ungurească și au al lor drept și ale lor privilegii, cum sûnt *Sêrbii* și *Românii,* sĕ li-se garanteze acest drept prin lege, și pentru națiunea sêrbească sĕ se orînduiască o adunanță, prin lege.

Noi ținem cu atât mai tare la aceste principii, cu cât continuata și numai amênata dietă a triunitului regat dela anul 1848 a decis, că dorința triunitului regat este, a susținè o confederațiune amicabilă *cu popoarele Ungariei,* așadar' nu cu singura națiune maghiară.

Congregațiunea aceasta crede, că cu cât este mai ponderoasă deslegarea chestiei orientale pentru triunitul regat și cu cât va trage ea și va trebuì sĕ tragă mai mari, mai neměsurate urmări pentru Ungaria și în special pentru viteaza națiune maghiară și pentru triunitul regat, cu atât mai de lipsă va fi pentru însași Ungaria și mai priincios pentru triunitul regat, ca bĕtrânii frați învecinați, Ungurii, sĕ pună cea mai mare ponderositate pe condițiile menționate și sĕ cumpĕnească bine interesele de stat universale și internaționale, atât ale Ungariei cât și ale triunitului regat, și ca popoare libere, dela olaltă neatîrnătoare, se apere cu vitejie și cu puteri unite drepturile noastre, libertatea noastră, întocmirile noastre din vechime, în contra ori-cărui atac.

S'a dat din congregațiunea generală a noastră, ținută în 11 și următoarea zi a lunei Martie 1861, în *Osec.* —

*

Atât hotărîrea aceasta a congregațiunei croate din *Verovitz,* și altele de felul acesta, adresate Maghiarilor, cât și un circular adresat din partea unui comitet croat întregului popor croat din regatul triunit, în care înșirându-se toate pĕcatele pe cari le-au comis Maghiarii, chiar și în timpul mai recent, la adresa celoralalte națiuni conlocuitoare, se face propagandă printre Croați, și sûnt îndrumați Croații,

www.dacoromanica.ro

se declare, că între împrejurările date ei *nu pot trimite deputaţi la dieta din Ungaria,* ci cer convocarea dietei lor proprie, pentru Croaţia şi Slavonia, au îndemnat pe conducĕtorul partidei moderate maghiare din Ungaria, *Deák Ferencz,* se scrie un memorand politic. În acest memorand, scris în scopul ca sĕ atragă pe Croaţi la Ungaria, deoparte, ear' de altă parte sĕ-'i înstrăineze de Viena şi sĕ-'i facă sĕ nu trimita nici ei representanţi la senatul imperial de nou organisat, s'a încercat marele patriot maghiar *Deák,* cu puterea întregei înţelepciuni de care dispunea, sĕ convingă pe Croaţi, că naţiune lor mai binevoitoare decum sûnt Maghiarii nu este alta pe lume, şi că mai mare duşman al Croaţilor, decum sûnt cei dela Viena, earaşi nu este altul pe lume.

Cu reminiscenţe istorice, cu idei frumoase naţionale şi cu principii moderne politice a început *Deák* memorandul seu, şi 'l-a terminat cu asigurarea, data în scris, că *din parte ungurească Croaţilor nu li-s'a facut nici-odată nici o asuprire,* ci cele mai multe certe ivite între aceste două naţiuni surori sûnt a se pune în sarcina nefericitelor *neînţelegeri,* la cari poartă vina ambele părţi.

N'a avut memorandul lui *Deák* resultatul dorit, din causa, că Croaţii, paţiţi de mai nainte, nu erau aşa uşor de înduplecat sĕ se încreadă necondiţionat în sinceritatea intenţiunilor maghiare şi a cuvintelor frumoase ale lui *Deák.* Mai mult însĕ din causa, că *Deák* a fost destul de neprecaut a lăsa sĕ se strĕcoare în memorandul seu frasa: *Sĕ-'mi arete cineva un stat în Europa, care s'ar arĕta mai cu multă dreptate catră străinele şi nesuveranele naţionalităţi de pe teritorul seu .*

Din cuvintele acestea: *»străine şi nesuverane«* au vĕzut şi înţeles Croaţii şi celelalte popoare din monarchie, că politica maghiară e aceea de-a figura numai Maghiarii ca *»naţiune suverana ,* ear' toate celelalte popoare pentru Maghiari sûnt *străine, nesuverane,* tolerate, ca mai nainte de 1848.

Pe tema aceasta a fost memorandul lui *Deák* aspru criticat din partea întregei prese naţionaliste, sau binevoitoare naţionalităţilor.

Nu peste mult apoi s'a dat ocasiune popoarelor nemaghiare din patrie se audă părerea Maghiarilor în chestia naţională, în chestia egalei îndreptăţiri politice, în dieta lor proprie din Pesta, convocată pe 2 Aprilie şi deschisă în 6 Aprilie, la a cărei activitate trecem acum, descriind partea care ne priveşte mai de-aproape.

www.dacoromanica.ro

Lupte parlamentare în dieta din Pesta.

În 21 Ianuarie 1861 a fost publicată legea electorală, pe basa căreia aveau să se facă alegerile pentru dieta Ungariei. planuită a se întruni la 2 Aprilie în *Buda.*

Era legea votată şi sancţionată după care s'au făcut alegerile şi pentru dieta din 1848, dar' puţin *modificată.*

Drept de alegere aveau pe basa legii acesteia toţi cetăţenii trecuţi de 20 de ani, cu purtare morală nepătată, dacă în cetăţi libere şi în oraşe cu magistrat separat puteau dovedì că au casă sau pământ în valoare de cel puţin 300 fl., ear' în comune rurare cel puţin $^1/_4$ sesiune de pământ. Negustorii, fabricanţii, meseriaşii şi inteligenţa întreagă, inclusive preoţii şi învĕţătorii tuturor confesiunilor şi naţiunilor, aveau asemenea drept de alegere, fără privire la avere.

Referitor la dreptul *pasiv* de alegere se zicea în lege, că ales poate fi orì-care alegĕtor trecut în listele electorale, dacă a împlinit anul 24-lea al etăţii. Cunoaşterea limbei ungureşti, trecută în legea din 1848, *nu se mai cerea.* Disposiţia aceasta a legii *a fost ştearsă* ca incompatibilă cu principiul egalei îndreptăţiri naţionale, cuprinsă în diploma din 20 Octomvrie 1860 şi în celelalte acte preaînalte, date de atunci încoace.

Lucrul acesta n'a supĕrat de loc pe Unguri, ba chiar şi din partea lor s'a făcut declaraţie formală, într'o broşură edată din partea lui *Iványka,* că de o dietă poliglotă *nu se tem* şi *nu sûnt străini,* fiindcă aproape fiecare Maghiar inteligent ştie câte 2—3 limbi din patrie, şi astfel se vor afla destui deputaţi maghiari în dietă, cari se înţeleagă perfect de bine şi se esplice şi celoralalţi aceea ce vorbesc representanţii naţionalităţilor.

www.dacoromanica.ro

Cu toate acestea, nu s'a aflat nici unul dintre deputații naționalităților nemaghiare, care să fi făcut barem încercarea de a vorbi în limba sa maternă în dieta dela 1861.

Motivul îl putem afla în temerea de a nu supăra pe Maghiari, tocmai în zilele în cari ei să arătau a fi atât de prevenitori și de concilianți, încât naționalitățile erau cuprinse de cea mai mare speranță, că o resolvare mulțumitoare a chestiei naționale are să urmeze cu toată siguritatea.

În fapt însă a urmat — *decepția*. Pentru-că frumosul avans făcut din partea representanților naționalităților nemaghiare prin recunoașterea limbei maghiare de singură îndreptățită ca limbă de discuție în corpul legiuitor nu a fost remunerat în măsura în care trebuia să fie remunerat din partea Maghiarilor. De altcum Maghiarii își aveau politica lor clară și programul lor politic binedeterminat, pe care 'l-a reasumat ziarul *Sürgöny*« de pe atunci atât de nimerit în următoarele cuvinte: „Dacă va succede dietei din Pesta să se împace cu Austria (înțelege: domnitorul), *naționalitățile nu capătă nimica*. Dacă nu va succede împăcarea, naționalitățile *primesc tot ce cer*".

Deodată cu publicarea legii electorale s'a luat și dispoziția, ca alegerile să se facă în decurs de 20 de zile dela publicarea rescriptului împăratesc prin care să convoacă dieta.

Lucrul n'a mers însă atât de ușor după-cum să credea, fiindcă compunerea listelor electorale s'a făcut pe unele locuri cu mare întârziere, și astfel unele comitate abia au putut face alegerile de deputați după deschiderea parlamentului, așa că la deschiderea dietei ele n'au fost representate.

În 14 Februarie 1861 a apărut rescriptul împărătesc prin care dieta Ungariei e de fapt convocată pe 2 Aprilie la Buda. Convocarea era făcută pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860, și în scopul de a efectui:

1. Încoronarea monarchului ca rege apostolic al Ungariei.
2. Alegerea palatinului, pe basa legii din 1608, art. III., și
3. Luarea unor măsuri legale și de mare importanță, necesare pentru fericirea țării.

Să spunea mai departe în rescriptul împărătesc, că la dietă sînt chemați numai deputații din Ungaria și țările încorporate (Banatul și Voevodina) și că dieta *o va deschide monarchul în persoană*. Totodată s'au luat dispositiuni, ca la dietă să fie trimiși numai oameni

www.dacoromanica.ro

pacînici, așezați, *fără deosebire de limbă,* pentru-ca sfătuirile lor să poată fi încoronate cu succes.

Abatere dela acest rescript s'a făcut într'atâta, că nu monarchul în persoană a deschis dieta ungară, ci un împuternicit al seu, contele *Apponyi,* și că parlamentul numai s'a deschis în Buda, ear' ședințele și le-a ținut în *Pesta,* conform dorinței Maghiarilor, împlinită din partea domnitorului.

Nici deschiderea solemnă a parlamentului nu s'a făcut în ziua determinată, în 2 Aprilie, ci abia la 6 Aprilie, când membrii ambelor case legiuitoare s'au întrunit în sala mare de recepțiune din palatul regal din *Buda,* pentru a asculta preaînaltele rescripte împărătești, adresate representanților țării.

În ziua de deschidere, Românii erau representați astfel în corpurile legiuitoare ale Ungariei:

În casa magnaților aveam pe *Emanuil Gozsdu,* comite-suprem în Caraș, *Iosif Manu,* comite-suprem în Maramureș și *Sigismund Popp,* căpitan suprem în Cetatea-de-peatră (Chior).

În dietă (cameră) aveam pe *Gavriil Mihályi, George Manassi* (pe atunci trecea de Român), Ioan *Pap,* protopopul Beiușului, Vichente *Bogdan,* Ioan *Mișici,* Sigismund *Popoviciu,* Simeon *Bica,* protopop în Oradea-mare, și George *Jura.* Mai târziu, după deschidere, au mai întrat în dietă următorii Români: *Vichente Babeș, Vasile Butean, Ioan Faur, Aurel Maniu, Filip Pascu, George Popa, Iosif Pop, Aloiziu Vlad* de Săliște, *Eutimiu Murgu* și *Ioan Popoviciu-Desseanu.*

A mai fost ales *Andreiu de Mocsonyi,* în cercul electoral al Lugojului, dar' cum știm, *Mocsonyi* a renunțat la mandat, alegându-se în locul seu deputat pentru dietă marele naționalist *Constantin Ioanovici,* consilier de școale, care însă asemenea n'a întrat în dietă, fiindcă în curând după alegerea sa a urmat disolvarea parlamentului ungar.

Aveam deci în casa magnaților *trei* representanți, dintre cari *Gozsdu* a fost ales notar de ședințe, ear' în dietă aveam, cu buni cu răi, *optsprezece* deputați, dintre cari însă numai *unsprezece* au fost credincioși întru toate steagului național, pe care 'l-au apărat cu energie și cu curagiu, făcându-se vrednici de recunoștința generală a Românilor, dela cari au și primit frumosul și binemeritatul titlu de *anteluptători naționali«,* eternisați fiind toți unsprezece într'un *tablou* făcut pe vremea aceea. Acesti unsprezece anteluptători naționali

www.dacoromanica.ro

erau următorii: *Babeş, Bogdan, Butean, Maniu, Mihályi, Pascu, George Popa,* Sigismund *Popoviciu,* Aloiziu *Vlad,* Ioan *Popoviciu-Desseanu* şi Iosif *Pop.*

Deschiderea parlamentului.

În 6 Aprilie, membrii casei magnaţilor şi deputaţii camerei ungare, întruniţi la orele unsprezece în sala de recepţiune din palatul regal din Buda, au fost salutaţi în numele monarchului din partea contelui *Georg Apponyi,* care le-a cetit următoarele rescripte împĕrăteşti:

„Noi. Francisc Iosif I., din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, Boemiei, Galiţiei. Lodomeriei, precum şi rege al Lombardiei, Veneţiei, Iliriei, archiduce al Austriei, etc. etc.

Stegarilor, ordinelor supreme, bisericeşti şi mireneşti, şi representanţilor credincioasei noastre Ungarie şi a părţilor anexe, întruniţi în dieta convocată prin noi pe 2 Aprilie 1861 în cetatea noastră liberă regească Buda, salute şi graţie!

Iubiţilor credincioşi! După-ce în împlinirea dorinţei noastre de a deschide în persoană şi în persoană a conduce dieta credincioasei noastre Ungarie, convocată pe 2 Aprilie a. c., sûntem împedecaţi, — prin aceasta facem prea graţios cunoscut credincioşiilor voastre, că cu deschiderea dietei de faţă am încredinţat în preaînaltul numele nostru regesc, de-adreptul pentru scopul acesta, ca comisar regesc. pe sincer plăcutul nostru credincios, spectabilul şi ilustrul conte *Georg Apponyi* de Nagy-Appony, intimul consilier al nostru şi Judex Curiae al Ungariei noastre. care credincioşiilor voastre va preda în traducere şi copie credincioasă spre înarticulare actul de renunţare datat din Olmütz 2 Decemvrie 1848, prin care M. Sa unchiul nostru, împĕratul *Ferdinand I.,* în Ungaria şi Boemia cu numele acesta al *cincilea* rege, 'şi-a manifestat sĕrbătoreşte repăşirea de pe tron, precum şi Alteţa Sa tatăl nostru, *Francisc Carol,* archiduce ces. reg. 'şi-a declarat abzicerea de dreptul avut la tron, şi totodată, amĕsurat deosebitului nostru mandat, va espune graţioasa noastră propunere în privinţa garantării scopurilor din sancţiunea pragmatică, cuprinsă în art. de lege I. şi II. din anul 1723, ca după aceasta, prin învoirea mea şi a credincioşiilor voastre, stabilind diploma înauguralĕ regală pentru regeasca înaugurare şi solemna încoronare a noastră, în înţelesul vechei constituţiuni a Ungariei noastre, se putem veni în mijlocul vostru, iubiţilor credin-

www.dacoromanica.ro

cioşi, pentru-ca se conducem această dietă, predându-'ĭ în persoană propoşiţiunile noastre regale.

Încrezêndu-ne în graţia Maiestăţii cereşti şi în alipirea credincioasă a naţiunii noastre maghiare, că în curênd vom vedè împlinită aceasta sinceră dorinţă a noastră, — amintim, că despre primirea sĕrbătorească a persoanei noastre regeşti se afla dispoşiţiuni într'o ordinaţiune deosebită a noastră, cu datul de azi, care se va înmanua credincioşiilor voastre prin comisarul regesc. Altmintrelea rĕmânem cătră voi statornic aplecaţi cu graţia noastră cesaro-regească. Dat în capitala imperiului nostru, Viena, în Austria, în prima zi a lunei Aprilie 1861. *Francisc Iosif* m. p. Baron *Vay Miklos* m. p. *Zsedényi Ede* m. p.“ —

Al doilea act preaînalt, cetit corpurilor legiuitoare ungare, a fost următorul:

— „Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, Boemiei, Galiţiei şi Lodomeriei, etc.

Stegarilor, ordinelor supreme, bisericeşti şi mireneşti, şi representanţilor credincioasei noastre Ungarie şi a părţilor anexe, întruniţi în dieta convocată prin noi pe 2 Aprilie în libera noastră cetate regească Buda, salute şi graţie!

Iubiţilor credincioşi! Prin aceasta preagraţios încredinţăm presidenţia în casa magnaţilor şi conducerea sfătuirilor ei plăcutului nostru credincios, spectatului şi ilustrului conte *Georg Apponyi* de Nagy-Appony,ântâiul nostru consilier şi Judex Curiae al Ungariei, ear' vicepresidenţia plăcutului nostru credincios, spectatului şi ilustrului *Georg Majláth* de Székhely, intimul nostru consilier şi tavernic regesc. Altmintrelea rĕmânem cătră voi statornic aplecaţi, cu graţia noastră cesaro-regească. Dat în Viena, capitala imperiului nostru, în Austria, în prima zi a lunei Aprilie 1861. *Francisc Iosif* m. p. Br. *Vay Miklos* m. p. *Zsedényi Ede* m. p.“

Comisarul regal, contele *Apponyi,* a rostit după cetirea acestor acte o vorbire de deschidere, în firul căreia a comunicat membrilor corpurilor legiuitoare diplomele renunţătoare la tron ale împĕratului *Ferdinand I.* şi archiducelui *Francisc Carol,* spunêndu-le, că Maiestatea Sa monarchul îşi află împlinirea celei mai sfinte datorinţe în aceea, că asigurându-'şi drepturile sale ca domnitor, face sĕ se verse peste toate ţĕrile şi popoarele resultatele salutare ale vieţii constituţionale, pentru-ca în modul acesta sĕ-'şi afle toate garantată,

www.dacoromanica.ro

nu numai esistența proprie, ci și viitorul mai fericit al întregului stat format din ele.

Scopul diplomei din 20 Octomvrie 1860, a zis contele *Apponyi* că este pentru Ungaria restituirea bunătăților constituționale, ear' pentru celelalte țări împartășirea lor de-asemenea drepturi politice, cum le-a avut Ungaria, pe când pentru întregul imperiu scopul e acela, ca să se mjilocească conlucrarea tuturor țărilor constituționale în toate afacerile și interesele comune tuturor țărilor din imperiu. „M. Sa dorește sincer, — a spus contele Apponyi, se dee ocasiune, ca în țeară se crească și să se întărească convingerea, că monarchul își află cea mai plăcută datorință a chemării sale în satisfacerea dorințelor salutare ale națiunei sale mult iubite (maghiare). Și tocmai de aceea, cu bucurie încuviințează M. Sa cererea comună a țării, ca corpurile legiuitoare să-'și țină sfătuirile în libera cetate regească *Pesta*.

Enunciațiunile din urmă ale contelui *Apponyi* au fost primite cu aclamațiuni din partea Maghiarilor și cu aceasta deschiderea parlamentului a fost terminată.

Membrii casei magnaților și deputații camerei au trecut la *Pesta,* unde cei dintâiu s'au întrunit la ora unu și jumătate în ședință formală, ținută sub presidența presidentului de etate, conte *Mihail Eszterházy,* în care s'au cetit de nou rescriptele împărătești, deosebi acela prin care contele *Apponyi* e numit president ear' contele *Georg Majláth* vicepresident al casei de sus, s'au ales notarii de ședințe în persoanele următorilor membri: *Emanuil Gozsdu, Károlyi Gyula, Orczy Béla* și *Stankovanski,* ear' în fine s'a ales comisiunea verificătoare, compusă din 7 membri, și cu aceasta ședința a fost încheiată la orele *patru.*

Deputații camerei asemenea s'au întrunit în ședință, la orele *patru,* sub conducerea presidentului de etate *Palóczy László,* în decursul vorbirei căruia de deschidere a apărut notarul casei de sus, *Emanuel Gozsdu,* și a predat dietei diplomele renunțătoare la tron ale împăratului *Ferdinand V.* și archiducelui *Francisc Carol,* precum și decretul de numire al contelui *Apponyi,* ca să fie publicate și în dietă. În scopul esplicării misiunei sale, *Emanuil Gozsdu* a rostit în dietă următoarea vorbire:

— „Ilustra casă a magnaților transpune prin mine, ca alesul notar al ei, rescriptul Maiestății Sale cesaro-regale, renunțarea la tron a împăratului și regelui Ungariei *Ferdinand V.,* renunțarea la

www.dacoromanica.ro

dreptul asupra tronului a Alteței Sale archiducelui Francisc Carol, precum și decretul de numire a Escelenței Sale contelui *Apponyi György,* ca comisar regal al Maiestății Sale pentru dieta actuală. Fără a scoate alte conclusiuni, ilustra casă a magnaților recunoaște, că toate aceste documente trebuiau să fie publicate întâiu aici; dar' fiindcă parlamentul abia astăzi a fost deschis, și casa de sus s'a întrunit mai nainte în ședință decât camera, ear' documentele sûnt adresate întregului parlament, și din partea comisarului regal au fost predate, cu intervenția Înălțimei Sale, a escelentisimului cardinal-primate, întâiu camerei de sus, ele au fost acì cetite și publicate întâiu".

Presidentul declară. că actele preaînalte primite vor fi puse la timpul seu la ordinea zilei pentru a fi publicate și eventual discutate, și după-ce provoacă pe deputați să-'și presenteze credenționalele, — declară ședința de închisă.

Verificările.

În ședințele următoare ale dietei s'a făcut constituirea definitivă a casei, după-ce s'a constatat presența a 261 de deputați, provĕzuți cu mandate neatacate prin protest. President a fost ales *Ghyczy Kálmán,* vicepresidenți *Tisza Kálmán* și baronul *Podmaniczky Frigyes,* ear' între cei șase notari a fost ales și Românul *George Jura.*

Asupra mandatelor atacate prin protest s'a deschis apoi discuția, la care a luat parte în trei rînduri și deputatul român *Mihályi.*

Astfel în ședința dela 23 Aprilie, în care era vorba de verificarea deputatului *Kozma Imre,* ales în *Győr,* deputatul român *Gavriil Mihályi* a vorbit următoarele:

— „Între împrejurările actuale vreau să deosebesc pe legiuitor de judecător. În chestia aceasta vreau să vorbesc numai ca judecător, fiindcă sentența trebue dată pe basa faptelor. Ca judecător nu pot să vorbesc decât numai în înțelesul vorbelor clare ale legii, nec praeter nec contra, ci penes legem, și așì dorì ca domnul conte (Teleky László, antevorbitorul seu) să fie atât de bun și să-'mi esplice, că acolo, unde legea spune. că votarea are să se facă cu întroducerea numelui, în mod public, cum să poate ca votarea să fie secretă? Pentru viitor nu sûnt în contra *votării secrete;* dar' pentru acum așa țin, că după-ce legea spune lămurit, că votarea are să se facă în mod public, prin întroducerea numelui, votarea nu să poate face în mod secret". —

www.dacoromanica.ro

În ședința dela 25 Aprilie apoi, fiind vorba de verificarea deputatului *Miskolczy Károly,* ales în cercul electoral *Margita* din Bihor, casa nu enunță verificarea, ci din mai multe motive temeinice ordonează cercetare, dorind ca *Mihályi* să fie esmis comisar din partea dietei. Deputatul *Mihályi* declară însă următoarele:

— „Consider de mare distincție și primesc cu bucurie onoarea ce mi-se face din încrederea casei. Dar' binevoiți preagrațios a ierta, că deși eu aș primi preabucuros această distincție, precum mi-am ținut și până acuma de datorință să satisfac încrederei casei la toate ocasiunile și ori-când. — am datorințe și față de alegătorii mei, pe cari în timpul trecut 'i-am representat odată așa, că aflându-mă în esmisiuni regnicolare, a trebuit să stau departe de dieta, sub întreaga durată a mandatului meu, și le-am făcut de astădată declarațiuni, că dacă binele public nu-'mi va dicta cumva altcum, am să-'i represint aici, *în permanență.* Vă rog deci, să binevoiți a permite să pot rămâne aici". (Să esmite deputatul Domahidy).

La verificarea deputatului *Ioan Misici,* ales în cercul *Lipova,* comitatul Timiș, în contra naționalistului român Dr. *Atanasie M. Marienescu,* — tot în ședința din 25 Aprilie deputatul *Mihályi* a rostit următoarele cuvinte:

— „Nu vorbesc la obiect, pentru-că și eu țin, că dl deputat e de verificat. Dar' vreau să vorbesc la espunerile făcute din partea nemijlocitului meu antevorbitor, condeputatul *Tisza Kálmán,* și să-'i spun, că atunci, când cineva își înaintează plânsoarea, fie ori-unde și fie ea ținută în ori-ce ton, nu putem să o considerăm de *superătoare* (boszantó). Numai observarea aceasta am voit s'o fac". —

În aceeași ședință a fost pusă la ordinea zilei și verificarea deputatului român *Simeon Bica,* ales în cercul Aleșdului, comitatul Bihor. S'a ordonat întregirea protocolului de alegere, care era manc, după-ce deputatul *Mihályi* a vorbit următoarele:

— „Așa cred, că tocmai astăzi am hotărît cu privire la un alt condeputat. dacă nu mă înșel, cu privire la contele *Batyányi,* că după-ce în protocolul de alegere să află unele mancități, protocolul să 'i-se înapoieze spre întregire. După-ce cu privire la unul am hotărît astfel, și vedem că și aici e numai greșală de condeiu, fiindcă protocolul e subscris de oamenii de încredere ai ambelor partide, și numai aceea nu e spus în el, că pentru cine au votat și câte voturi au fost date peste tot: vă rog să binevoiți a accepta pe acest binemeritat bărbat de verificat condeputat al nostru". —

www.dacoromanica.ro

În fine a mai vorbit deputatul *Mihályi* şi în şedinţa din 4 Maiu, în care presidentul a enunţat, că din causa sĕrbătorilor Învierii Domnului ale creştinilor de lege gr.-ort., la care aparţin mulţi dintre deputaţi, nu sĕ va ţinè şedinţă în Lunea Paştilor gr.-orientale. ci proxima şedinţă va fi Marţi, după Paştile orientale.

Deputatul *Mihályi* a mulţumit pentru acest act de prevenire în terminii următori:

„După-ce mult onorata casă a binevoit a manifesta faţă de credincioşii gr.-orientali apreciarea adâncei idei de egală îndreptăţire, în mod uniform. pe terenul representativ şi legislativ, atât în numele alegĕtorilor mei, cât şi în numele meu şi în numele tuturor celor de lege greco-ortodoxă, îmi esprim adânca mulţumire pentru aplicarea faţă de noi, cu ocasiunea aceasta, a principiului egalei îndreptăţiri. Sĕ dee marele Dumnezeu al dreptăţii, că atunci, când va fi pusă pe tapet în mod mai amĕnunţit chestia importantă a naţionalităţilor, sĕ domnească aceeaşi bună înţelegere care s'a arĕtat acum, aşa, ca toţi, fii ai unei patrie, sĕ putem fericì patria aceasta". (Aprobări generale).

Contele Károlyi Ede: „Aş dorì ca vorbirea într'adevĕr patriotică şi frumoasă a condeputatului nostru *Gavriil Mihályi* sĕ fie trecută la protocol". (Întreruperi: nu e necesar, pentru-că va fi trecută în ziarul dietei!)

Până acì deci *Mihályi* singur a ţinut lupta în dietă din parte românească, pentru-că ceialalţi abia în şedinţele din urmă au fost verificaţi, ear' unii abia în şedinţa următoare 'şi-au putut înainta credinţionalele. De acì încolo vedem însĕ întrate în lupta parlamentară toate puterile bune româneşti, trimise la dietă.

Conferenţă la Gozsdu.

Nimeni dintre representanţii Românilor, întraţi în parlament, nu a înţeles situaţia grea, creată pe seama lor, atât de bine ca *Emanuil Gozsdu.* Şi nimeni dintre ei nu a fost atât de mult convins despre necesitatea stabilirei unei *solidarităţi* între luptătorii nostri naţionali, pentru-ca uniformă sĕ fie procedarea lor, decât tocmai *Emanuil Gozsdu.*

De aceea a şi căutat sĕ adune în jurul seu pe toţi factorii politici ai neamului nostru, aflători pe atunci în Pesta, pentru-ca cu ei împreună sĕ discute asupra situaţiunii şi sĕ stabilească punctele de mânecare în politica noastră naţională.

www.dacoromanica.ro

'I-a întrunit pe rînd, mai de multe-ori, la masa sa ospitală, ear' pe 7 Maiu 1861 seara 'i-a convocat la o conferență confidențială în localitățile sale din Pesta.

Au rĕspuns la învitare următorii: *Iosif Manu,* comitele suprem al Maramurĕșului, *Sigismund Popp,* căpitan suprem în Chior, *Teodor Serb,* consilier la tabla regească, mai târziu urmașul lui *Gozsdu* în postul de comite suprem al Carașului, și deputații dietali *Babeș, Bogdan, Butean, Faur, Maniu, Mihályi, Mișici, Pascu, George Popa,* protopopul *Ioan Pap, Iosif Pop, Sigismund Popovici* și *Aloiziu Vlad.* Au lipsit deci deputații: *Murgu, Manassi, Jura, Bica* și *Ioan Popovici-Desseanu.*

Emanuil Gozsdu a deschis conferența, accentuând necesitatea stabilirei unei *solidarități* între deputații români, cari, puțini fiind, numai așa vor putè impune majorității maghiare, sau, cum zicea *Gozsdu:* „Noi numai uniți vom fi în stare sĕ impunem majorității și sĕ câștigam respectul Europei, și numai așa va fi în stare națiunea noastră cea de toți persecutată și desprețuită sĕ se ridice la rangul ce-'l merită“... „Sĕ ne ferim deci înainte de toate de ori-ce tendențe separatistice“, — a continuat *Gozsdu,* terminând astfel: „Nu ne putem mulțumì cu drepturi sau promisiuni generale, pentru-că acestea sĕ pot esplica în tot chipul; ci trebue sĕ ne specificăm pretensiunile și *sĕ pretindem cu toată energia recunoașterea lor.* Sĕ nu primim lege *permisivă,* pentru-că aceasta e nimica, ci sĕ cerem lege *imperativă*“. —

Cu privire la specificarea pretensiunilor Românilor, *Gozsdu* credea că încă nu e sosit timpul pentru facerea specificării, ci deputații români trebue sĕ aștepte până sĕ va vedè, că dieta ce va trimite monarchului drept rĕspuns: *adresă* sau *resoluțiune?* Pentru-că și una și alta va trebuì sĕ conțină și un pasaj referitor la chestia națională, în liniamente generale. Datorința deputaților români ar fi deci, sĕ grijească, ca pasagiul acesta în adresă sau resoluțiune sĕ fie satisfăcĕtor pentru Români și sĕ conțină garanții suficiente pentru limba și naționalitatea lor.

A luat apoi cuvêntul deputatul *Mihályi,* comunicând celor întruniți, că el a luat parte la conferențele Maghiarilor și știe că Maghiarii sûnt hotărîți a recunoaște pe seama naționalităților tot ce li-se poate da în cadrele întegrității și ale independenței țĕrii. *Mihályi* zicea, că Maghiarii cam așa înțeleg egala îndreptățire în privința limbii, că acolo unde naționalitățile nemaghiare sĕ află în absolută majoritate,

www.dacoromanica.ro

să se folosească de limba lor; dar' procesele şi alte lucruri cari să comunică şi cu autorităţile mai înalte să aibă şi copii făcute în traducere maghiară.

Cei de faţă, cu *Gozsdu* în frunte, declarară, că numai cu atâta Românii nu pot fi mulţumiţi.

Gozsdu zicea aşa: „Noi trebue să avem bărbaţi români la toate dicasteriile, de jos până sus la minister. Şi lucrul acesta, numai aşa, de dragul nostru, nu ni-'l vor face Maghiarii. Trebue să silim moraliceşte la aceasta toate autorităţile publice, şi aceasta o putem face atunci, dacă actele pe cari avem să le trimitem în sus, de es. în vre-un proces, le trimitem aşa cum sûnt compuse: *româneşte.* De aceea propun următoarele: Să cerem, ca la comune, districte şi comitate, limba majorităţii poporaţiunii să fie limba oficială, ear' toate celelalte limbi să fie numai *permise.* Corespondenţa între comitatele omogene să se poarte în limba lor, ear' în sus către toate autorităţile înalte, până la guvern, corespondenţa să fie purtată *în limba ţării*".

Asupra propunerii s'a născut o discuţie animată, la care au luat parte aproape toţi cei întruniţi în conferenţă, învîrtindu-se cei mai mulţi în jurul chestiei, dacă trebue sau nu să fie specificate *acum* pretensiunile Românilor, — ear' în merit consimţînd toţi cu vederile cuprinse în propunerea lui *Gozsdu.*

Deputatul *Misici,* ales ca antinaţional, zicea aşa: „Maghiarii ne spun, că afară de teritor le împart toate cu noi. Prin urmare nu e trebuinţă să specificăm pretensiunile, pentru-că acolo unde noi sûntem în majoritate le primim şi le avem toate. Eu nu cer dela nimeni să-'mi dee *limbă.* Şi nici n'o primesc ca dar dela nimeni, fiindcă am primit-o ca dar dela *natură.* O posed ca un drept inalienabil, şi dacă cineva îmi atacă acest drept, mă bat cu el".

Gozsdu: „Principiul general e foarte elastic şi cel-ce are puterea în mână poate să-'l esplice cum vrea. La frângerea pânii vor eşi toate în detrimentul nostru, dacă nu ne vom îngriji din vreme". Din aceste motive e pentru specificarea pretensiunilor, însă nu acuma, ci la timp potrivit.

Protopopul *Ioan Pap* ar fi dorit, ca Românii să nu se arete cerbicoşi faţă de »*fraţii maghiari* dela cari „aşteptăm tot ce dorim", dar' în celelalte e şi el de acord întru toate cu *Gozsdu* şi cu părerile sale.

Gozsdu îi răspunde astfel: „Până sûntem pe cale dreaptă nu putem vătăma pe nimeni. Să nu uităm, că atunci când e vorba de

www.dacoromanica.ro

interese personale, omul poate fi cât să poate de generos şi de loial; dar' aici e vorba de *interesele naţiunii,* şi noi nu sûntem aici pentru a curăţi ouele pe seama altora, ci fiecare dintre noi trebue să se poarte cu cea mai mare energie, cu fruntea deschisă, cum să cuvine unui cetăţean liber constituţional".

Au vorbit apoi cu multă însufleţire naţională deputaţii *Mihályi* şi *Vlad,* ear' în urmă a luat cuvêntul deputatul *Babeş,* punêndu-se pe punctul de vedere, că comitatele, în înţelesul rescriptelor preaînalte, aflătoare în vigoare, n'au nici acuma şi nici în viitor să trimită în sus, până la minister, decât numai acte compuse în limba comitatului. Zicea aşa deputatul *Babeş:* „Fraţii maghiari ne spun că le împart toate cu naţionalităţile, afară de teritor. Foarte bine! Dacă o fac aceasta, aşa cum promit că o vor face, negreşit că vor aplica bărbaţi din toate naţionalităţile în numĕr potrivit la toate dicasteriile. până la minister. Prin urmare, procesul poate trece dela tribunal la forul mai înalt în limba comitatului, fiindcă şi la forul acesta va fi referent care cunoaşte limba aceasta şi n'are trebuinţă de traducere". *Babeş* e deci de părerea, ca comitatele să scrie în limba lor oficială până sus la guvern, fiindcă prin aceasta nu să atacă întregitatea şi independenţa ţĕrii, pentru-că: „ţeara e tocmai aşa patria mea, ca şi a Maghiarului, şi limba mea e tocmai aşa de îndreptăţită ca şi a lui". În corespondenţa cu comitate eterogene admite însă *Babeş* ca necesară limba *ţĕrii.*

Mai vorbeşte odată deputatul *Mihályi,* care e de părerea, să se amâne luarea unei hotărîri definitive până poimâne (9 Maiu), fiindcă mâne (8 Maiu , e vorba să rostească un discurs mai lung în dietă deputatul *Deák Ferencz,* care negreşit va atinge şi chestia naţionalităţilor. „Să vedem întâiu ce vreau *ei,* şi atunci ne vom putè pronunţa şi noi".

Părerea aceasta a fost acceptată din partea tuturor şi cu aceasta conferenţa s'a încheiat, după-ce, la propunerea căpitanului suprem *Sigismund Popp* şi a deputatului *George Popa,* s'a decretat a rĕmânè conferenţa în permanenţă, — rugat fiind *Emanuil Gozsdu* să primească şi pentru viitor presidenţia, ear' de notari designându-se deputaţii *Babeş* şi *Maniu.*

Gozsdu a primit cu bucurie propunerea făcută şi a asigurat de nou pe toţi, că uşile locuinţei sale rĕmân deschise, ziua, noaptea, pe seama fiecărui Român de inimă, precum şi el stă la dispoziţia naţiunei şi în serviciul causei naţionale totdeauna, în tot momentul,

www.dacoromanica.ro

chiar și la mezul nopții. O declarație solemnă, primită cu vii aclamări din partea celor presenți, cari au mulțumit lui *Gozsdu* pentru inițiativa luată ca să se țină conferența aceasta.

Vorbirea lui Deák.

Nu în 8 Maiu, cum s'a spus în conferența Românilor ținută în locuința lui *Gozsdu*, 'și-a ținut *Deák Ferencz* remarcabila vorbire în care a pledat pentru trimiterea unei *adrese* la Viena, — ci abia în 13 Maiu. Motivul a fost neașteptata moarte a marelui patriot maghiar conte *Teleki László*, care s'a sinucis în noaptea spre 8 Maiu, din care causă dieta a luat vacanță până după înmormêntare.

Vorbirea lui *Deák*, așteptată cu mare sete, nu numai din partea Maghiarilor, cari doreau să aibă o icoană fidelă despre situațiune, zugrăvită cu penelul neîntrecut al lui *Deák*, ci și din partea Românilor și din partea celoralalte naționalități nemaghiare din patrie, cari credeau, că în firul vorbirei sale *Deák* va face declarațiuni categorice, de mare importanță și obligătoare pentru Maghiari, în *chestia națională*, — pentru Nemaghiari cea mai însemnată și mai arzătoare chestie pe vremea aceea, — a fost ascultată în mijlocul unei tăceri adânci, conturbată numai când și când de furtunoasele aplause cu cari era răsplătită câte o sbiciuire mai energică făcută politicei greșite dela Viena.

Memorabila vorbire e următoarea:

Deák Ferencz (Aclamări și aplause): „Timpuri grele, ani plini de primejdii au trecut peste noi. Națiunea noastră se afla la marginea nimicirei desăvîrșite. Dar' providința divină, apăsându-o pe de o parte cu atâta suferință, pe de altă parte a deșteptat în sînul ei putere, ca să nu perdem curagiul, și patria aflătoare în pericol cu atât mai cu foc să ni-o iubim. Dee ceriul să fi învățat ceva în zilele grele de cercare, și cei-ce una am fost în suferințe, una să fim și în acțiunile noastre. (Aprobări).

Sîntem representanții națiunei acesteia, care în mânile noastre 'și-a depus soartea. Onoarei și priceperei noastre 'și-a concrezut asigurarea viitorului. Problema noastră e importantă, poziția noastră e grea, pentru-că e èstraordinară situația în care am ajuns. În vieața noastră constituțională au fost și altă-dată casuri, când în chestii importante de drept public domnitorul și națiunea n'au fost de acord. Au fost timpuri, când din discuții s'au născut desbinări păgubitoare.

www.dacoromanica.ro

Dar' atunci domnitorul și națiunea au stat pe aceeași bază, pe basa constituțiunei maghiare, recunoscută din ambele părți. La aceleași legi se provoca fiecare dintre părți, și nu valoarea legilor, ci *esplicarea* lor forma obiectul de discuție. Acum însă nu stăm pe bază comună, recunoscută de ambele parți. Nu singuratice chestiuni de drept public, nu înțelesul legilor, ci esența constituției noastre și valabilitatea legilor noastre fundamentale e trasă la îndoială.

Vreau să ne dee și nouă constituțiune, însă nu constituția luată dela noi cu puterea, ci alta, una nouă, străină, o bucată din acea constituție comună pe care au pregătit-o pe seama întregei monarchii. (Aprobări generale. Noi reclamăm însă vechia noastră constituțiune, care nu a fost donată, ci a fost întemeiată pe contracte reciproce și s'a desvoltat din viața națiunei. Constituțiunea, pe care noi am aplicat-o din timp în timp amăsurat cerințelor vremii și voim să o aplicăm și în viitor. Constituțiunea, ale cărei principii fundamentale sûnt sancționate de secole. Pe lângă noi stă dreptul și legea și sfințenia contractelor, în contra noastră puterea materială! (Așa e!)

În mijlocul atâtor nevoi și pericole, de două lucruri vom avea îndeosebi trebuință: de *constanță* și *precauțiune*. A ceda acolo, unde cedarea e egală cu sinuciderea, a risca acolo, unde necesitatea nu ne constrînge, ar fi una ca și alta crimă îndreptată în contra națiunii (aprobări).

Dieta s'a constituit, și noi trebue să ne consultăm și se decidem asupra formei și a cuprinsului primei noastre declarațiuni sărbătorești.

Trei întrebări avem înaintea noastră: Ce se spunem? Cui se spunem aceea-ce trebue se spunem? În ce formă să turnăm resultatul înțelegerei noastre? Aceste trei întrebări stau în legătură strânsă. Îmi spun deci, cu privire la toate trei, nepretențioasele mele păreri. (Se auzim!)

Întâiu de toate vreau se vorbesc despre aceea, că oare cuprinsul acestei prime declarațiuni sărbătorești, făcute din partea noastră, care să fie? În espunerile mele nu mă voiu restrânge numai la simpla înșirare a chestiilor cari doresc să fie trecute în această sărbătorească declarațiune, ci fiindcă o causă atât de importantă reclamă atențiune și cu privire la modul de compunere a declarațiunei, voiu cetì, cu permisiunea onoratei case, un proiect formulat, după care doresc eu să se compună prima noastră declarațiune. Proiectul e următorul: (Urmează proiectul de adresă, — subliniat cu vii aprobări, — cu care ne vom întâlnì mai la vale, în forma votată din partea

www.dacoromanica.ro

dietei, adecă cu modificările făcute, aşa cum a fost subscris de ambii presidenţi ai corpurilor legiuitoare şi presentat domnitorului. După cetirea proiectului seu de adresă, deputatul *Deák* îşi continuă vorbirea astfel:)

— „Acestea sûnt lucrurile cari doresc eu sĕ se spună în prima noastră declaraţiune. Trec acum la întrebarea: Cui sĕ le spunem noi toate acestea?

Părerea mea în privinţa aceasta e, că ce vrem sĕ spunem şi ce trebue sĕ spunem avem se spunem aceluia care a convocat parlamentul şi fără a cărui convocare noi nu ne-am putè consulta împreună. Aceluia, care de fapt eserciază puterea domnească: Maiestăţii Sale, lui *Francisc Iosif!*

Dacă cineva crede, că noi nu în urma convocării domnitorului ne-am întrunit, ci pentru-că din literile de învitare ne-am scos cunoştinţa, că întrunirea noastră nu va fi împedecată cu puterea, — unul ca acela, după părerea mea, se află în mare rătĕcire. Parlamentul maghiar nu se întruneşte nici-odată dela sine, ci totdeauna îl convoacă, sau domnitorul, sau acela pe care legea îl provede cu acest drept. La anul 1790, când s'a compus diploma de încoronare, comisiunea regnicolară a făcut propunere, ca în diplomă sĕ se pună, că dieta are sĕ se întrunească tot la al treilea an, în ziua de întâiu Maiu, în Pesta, *fără nici o convocare,* dar' propunerea aceasta au respins-o ordinele ţĕrii însĕşi, din motivul, că convocarea parlamentului era privită din partea lor ca *prerogativă a domnitorului.* Articolul 4 din 1848 încă dispune, că dieta ce este sĕ se ţină în fiecare an în Pesta, Maiestatea Sa o convoacă! Au fost, ce e drept, în epocele mai de demult ale istoriei noastre întruniri ţinute fără convocare ordinară, în cari s'a discutat şi s'au luat hotărîri în chestii publice, dar' pe acelea naţiunea nu le-a recunoscut de *diete,* hotărîrile lor n'au fost considerate de legi, şi astfel de adunări câte odată au lăsat şi suveniri triste în urma lor.

Puterea de fapt esistentă, delăturând constituţia noastră, a întrodus în Ungaria, înainte cu doisprĕzece ani, sistemul absolutistic.

După doisprĕzece ani, în urma amarelor esperienţe, s'a convins despre stângăcia sistemului seu. şi a păşit pe terenul constituţionalismului, dar' a legat de condiţiuni restabilirea constituţionalismului. Condiţiunile acestea noi nu le-am putut primì, dar' terenul, deschis în cercul administrativ al constituţionalismului, 'l-am ocupat numai decât şi *am cerut dietă,* ca întâiul postulat al constituţionalismului,

www.dacoromanica.ro

Nu aceea am urgentat, ca întrunirea representanților națiunii să nu fie împedecata, ci aceea, ca dieta să fie convocată!

Când după luni de zile parlamentul a fost convocat, cercurile electorale, cari ne-au ales pe noi deputați, nu ne-au spus așa: „Nu mai este pedecă faptică pentru a se oprì întrunirea voastră, adunați-vě și vě consultați“, — ci ne-au trimis în mod declarat la dieta aceea, care în numele domnitorului a fost convocată pe 2 Aprilie.

Ne-am adunat și am voì să funcționăm ca dietă, dar' vedem că nu sûntem întregiți, pentru-că nu sûnt convocați toți aceea a căror convocare o ordonează legea.

În fața *cui* se spunem deci, că aceasta e ilegalitate? Dela cine se cerem, ca cei neconvocați să fie învitați în mod legal și dieta să fie întregită?

Fără îndoială dela acela, care ne-a convocat pe noi și a întrelasat sě-'i convoace și pe aceia, care singur dispune de puterea faptică de-a delătura lipsa aceasta prin ulterioara lor convocare, fără a cărui învitare n'am fi nici noì aici împreună, și probabil că nu se vor putè presenta nici aceia.

Aflăm de necesar să ne ridicăm glasul în contra atacului îndreptat spre independența noastră constituțională și se declarăm, că nu vom face parte din senatul imperial. Aflăm de necesar a declara, că regele maghiar numai prin încoronare devine rege maghiar *legal,* ear' încoronarea e legată de condițiuni, cari negreșit că trebue se fie întâiu împlinite. (Aprobări). Vrem se declarăm, că înactivarea regimului parlamentar, a ministeriului responsabil, și restituirea deplină a suspendatelor noastre legi de drept public sûnt astfel de condițiuni, fără cari nu putem întra mai departe în tocmeli (Așa e. Adevěrat!)

Și *cui* să le spunem toate acestea? Fără îndoială acelei puteri de fapt esistente, care ne-a atacat independența constituțională atunci, când cele mai esențiale drepturi constituționale ale noastre a voit se le treacă la senatul imperial. Aceluia, care a suspendat legile noastre fundamentale și le ține suspendate; care a negles până acùma reînființarea ministeriului responsabil. Aceluia, care singur dispune de faptica putere pentru a împlinì toate aceste postulate ale constituționalismului.

Știm și simțim, că ne aflăm în situație abnormală. Națiunea dorește se ese pe cale pacĭnică din această situație abnormală. Și dacă toate acestea le spunem numai între noi, ear' cu acela, care singur poate se prefacă în legală situația abnormală, nici de vorbă

www.dacoromanica.ro

nu stăm (Aprobări), şi nici încercare nu facem pentru începerea unei sanări pacinice: *nu lucrăm în interesul patriei.*

Nu-'mi este necunoscută obiecţionarea unora, că după-ce M. Sa Ferdinand V. a renunţat în 2 Decemvrie 1848 numai la coroana de împĕrat al Austriei şi în diplomă Ungaria nu e numită îndeosebi, — abzicerea aceasta neputându-se estinde asupra Ungariei, M. Sa *Francisc Iosif* încă nu e adevĕrat moştenitor pentru tronul maghiar şi astfel ţeara nu se poate pune în atingere directă cu el, *prin adresă.*

Dacă ar fi în interesul nostru sĕ ne îngreunăm posiţiunea cu nouĕ încurcături, putem s'o facem pe terenul acesta, un timp oarecare; pentru-că din punctul de vedere al dreptului public maghiar, *în formă* abzicerea e într'adevĕr mancă. Dar' sĕ esaminăm nepreocupaţi, ce scop, ce folos ajungem cu privire la patrie, dacă din aceasta greşală de formă facem dintru început şi în mod categoric imposibilă ori-ce atingere cu puterea esistentă?

Nimeni, cred eu, nu va trage la îndoială, că M. Sa Ferdinand V. atunci când a abzis de coroana împĕrătească a voit sĕ abzică totodată şi de coroana Ungariei. E afară de ori-ce îndoială şi aceea, că intenţiunea aceasta a sa a esecutat-o *de fapt* şi cu privire la Ungaria, şi nu cred sĕ ţină cineva de posibil, ca Ferdinand V. sĕ ocupe de nou tronul maghiar. Sancţiunea pragmatică a predat deci moştenirea şi asupra coroanei ungare Alteţei Sale *Francisc Carol,* ear' după abzicerea acestuia, Maiestăţii Sale *Francisc Iosif.*

Dacă noi am declara, că abzicerea lui Ferdinand V., din amintita greşală de formă e fără valoare pentru Ungaria, dar' e valabilă pentru provinciile ereditare, am venì în conflict direct cu sancţiunea pragmatică, care spune în mod categoric, că în ordinea de primă naştere stabilită pentru moştenire, domnia compete, *atât în Ungaria cât şi în provinciile ereditare,* unuia şi aceluiaşi domnitor. Ear' dacă pe basa dispositiunii atinse din sancţiunea pragmatică am voì sĕ discutăm, că după-ce abzicerea, din greşală de formă, e nevalabilă pentru Ungaria, ear' în provinciile ereditare nu poate sĕ ajungă alt domnitor decât numai acela care domneşte asupra Ungariei, în înţelesul sancţiunei pragmatice abzicerea e nevalabilă şi pentru provinciile ereditare: am venì în conflict cu evidentele drepturi ale provinciilor ereditare şi cu diplomaţia Europei, care în mod sĕrbătoresc a recunoscut abzicerea lui Ferdinand V. şi suirea pe tron a Maiestăţii Sale *Francisc Iosif,* şi a legat cu el convenţiuni, alianţe, tratate de pace.

www.dacoromanica.ro

În loc de a întra deci în discuţiuni asupra nevalabilităţii abzicerii şi asupra urmarilor sale de drept public, agravându-ne situaţiunea fără a ajunge la scop positiv, va fi mai consult dacă facem sĕ fie nepăgubitoare în urmările sale pentru drepturile ţĕrii greşala de formă a abzicerii întêmplate, care nu mai poate fi schimbată, astfel, cum am espus eu în proiectul cetit.

Unii sûnt de părerea, că după-ce regele ungar numai prin încoronare devine rege legal al ţĕrii, ear' Maiestatea Sa *Francisc Iosif* nu e încoronat, dieta nu sĕ poate adresa lui, ca unui rege neîncoronat, de-adreptul şi nemijlocit, cu representaţiuni. Nu împărtaşesc parerea aceasta, în urma neîntreruptei praxe, făcută în dreptul public unguresc.

De trei secole numai patru domnitori au păşit pe tronul unguresc cari n'au fost încoronaţi sub domnia antecesorilor lor: Matia II., după abzicerea fratelui seu Rudolf, Carol III., după moartea fratelui seu Iosif I., Leopold II., după moartea fratelui seu şi Francisc I., după moartea tatalui seu.

Matia II., după abzicerea fratelui seu Rudolf, a convocat dieta pe 29 Septemvrie 1608 şi s'a încoronat la 19 Noemvrie. În intervalul acesta dieta a stat în mai multe rînduri în atingere cu el, prin adrese şi deputaţiuni, ba cu privire la unele legi importante, cari au fost numite *legile înainte de încoronare«*, — a întrat şi în tocmeli decisive cu el.

Carol III., după moartea fratelui seu, a convocat dieta pe 3 Aprilie 1712 şi s'a încoronat în 22 Maiu.

În aceste douĕ sĕptĕmâni dieta s'a pus în atingere cu el prin deputaţiune, în scopul aducerei coroanei dela Viena, ear' prin adresă cu privire la întrebarea, dacă diploma regală este a sĕ da înainte de încoronare sau după încoronare? Afară de aceasta, şi diploma de încoronare a fost stabilită prin înţelegere reciprocă.

Leopold II., după moartea fratelui seu Iosif II., a convocat dieta pe 5 Iunie 1790 şi s'a încoronat în 15 Noemvrie. În aceste cinci luni dieta a scris M. Sale:

În 20 Iulie, că la legarea păcii din Sistovo sĕ fie aplicaţi, în înţelesul legilor, consilieri maghiari. Maiestatea Sa a rĕspuns în 30 Iulie.

În 13 August, în chestia eliberării lui Festetics György şi a altor ofiţeri maghiari.

În 16 August, dieta rĕspunde la menţionatul rĕspuns din 30 Iulie al Maiestăţii Sale.

www.dacoromanica.ro

Actele nu sûnt numite adrese, ci *scrisori*.

În 5 Septemvrie ordinele ţĕrii trimit adresă în chestia diplomei regale.

În 5 Octomvrie trimiţ adresă nouă în aceeaşi chestie.

În 14 Noemvrie scriu în chestia unor articoli de legĕ neîntroduşi în diploma regală. Aceste trei acte din urmă au fost numite *representaţiuni*.

Francisc I. a convocat dieta pe 20 Maiu 1792, încoronat fiind în 6 Iunie. În interval 'i-au trimis adresă staturile ţĕrii, în 23 Maiu, în chestia diplomei de încoronare.

Toate acestea au fost adresate regilor încă neîncoronaţi, şi e evident, că staturile ţĕrii n'au tras la îndoială îndreptăţirea de a sĕ pune în atingere nemijlocită cu domnitorul şi înainte de încoronare. Dar' nici că se putea altcum, fiindcă fără comunicare nu sĕ putea ajunge la înţelegere cu privire la diploma de încoronare.

În fine, ce sĕ atinge de a treia întrebare, că în ce formă sĕ spunem aceea ce voim sĕ spunem, — rĕspunsul meu cred că sĕ cuprinde în cele spuse mai sus.

Propun deci simplu trimiterea unei *adrese*. (Aprobări).

Resoluţiune poate da vre-o autoritate sau corporaţiune numai faţă de persoane asupra cărora are dreptul şi puterea de a dispune. Prin resoluţiune sĕ poate lega pe sine sau pe membrii sei, poate porunci indivizilor pendenţi de ea, dar' faţă de aceia, cari nu depind dela ea, cari nu sûnt supuşi ei, cu cari astfel stă faţă în faţă ca o parte faţă de ceealaltă parte, cu putere împărţită pe bază egală de drept: faţă de acestia resoluţiunea nu are nici putere, nici scop.

Ştiu, că sûnt esemple în vieaţa noastră de drept public, când dieta a adus resoluţiune cu privire la vre-o chestie singulară; dar' o astfel de resoluţiune avea de scop, sau întreruperea discuţiunilor urmate fără resultat între cele două case legislative, sau întreruperea continuării desbaterilor începute şi purtate, fără a duce la scop, între naţiune şi domnitor, ori apoi era dată atunci, când aceste două puteri, în preajma unei duşmănii pe faţă, sĕ aflau înarmate una în contra celeialate. Dar' că dieta sĕ-'şi fi început activitatea cu o simplă resoluţiune, cu o resoluţiune, în care sĕ declare *ce cere* dela ceealaltă parte şi de ce condiţiuni îşi leagă continuarea activităţii, ear' cuprinsul resoluţiunii tocmai puterii aceleia dela care aşteaptă împlinirea condiţiunilor nu vrea nici măcar sĕ i-'l comunice: e un lucru pentru care eu cel puţin nu cunosc esemplu.

www.dacoromanica.ro

Şi eu nu vĕd nici scopul pe care 'l-ar putè avea aducerea unui astfel de conclus sau resoluţiune. Vrem sĕ ne legăm pe noi, că până nu sĕ întêmplă cutare sau cutare lucru noi nu facem nimica? D'apoi că aceasta cu desĕvêrşire de prisos lucru este, pentru-că câtă vreme motivele resoluţiunii noastre esistă, câtă vreme majoritatea care a adus resoluţiunea rĕmâne majoritate, sĕ întêmplă numai aceea ce s'ar fi întêmplat şi fără resoluţiune. Ear' dacă motivele au încetat de a mai fi, sau s'a schimbat majoritatea, poate majoritatea contrară sĕ rĕstoarne şi resoluţiunea. (Aprobări).

Sau vrem noi sĕ obligăm pe alţii prin resoluţiunea noastră? Sĕ nu uităm însĕ, că resoluţiunile noastre faţă de alţii numai atunci sûnt obligătoare, când sûnt prefăcute în lege; ear' la aceasta e necesară învoirea tocmai a părţii aceleia cu care noi nu voim sĕ întrăm în atingere.

Mai sûnt şi de aceia, cari numai pentru aceea vreau mai bine resoluţiune, pentru-că după părerea lor adresa e rugare, ear' representaţiunea e o declaraţiune solemnă şi serioasă în care e esprimată voinţa naţiunii. N'aşi dori sĕ stabilească cineva principiul, că adresa e o simplă rugare a cărei împlinire sau negare depinde dela graţia domnitorului. (Aprobări). Partea cea mai mare din legile noastre de drept public au fost compuse pe temeiul adreselor şi a rĕspunsurilor date la ele din partea regilor. Şi cine va afirma, că legile fundamentale ale constituţiunii noastre au fost date din graţie, în urma rugărilor? În patria noastră legislatura e împărţită cu drept egal între domnitor şi naţiune; de aceea, legea sĕ naşte numai din înţelegere comună.

Înţelegerea aceasta sĕ face prin adrese trimise din partea naţiunii şi prin rĕspunsuri regale date din partea domnitorului. Adresele sĕ scriu în formă de rugare, ear' rĕspunsurile regale sună ca ascultare a rugării date din partea naţiunii, căci aşa a pus lucrul în us respectul omagial datorit domnitorului, chiar şi în ţĕrile cele mai liberale. Liberul popor englez (sĕ auzim!) vorbeşte totdeauna cu domnitorul seu constituţional cu cea mai adâncă stimă şi veneraţiune. Dar' pentru aceea o ştie tot natul, că tonul acesta nu e tonul servilismului. Şi o ştie şi în patria noastră ori-şi-cine, că adresele şi rĕspunsurile regale nu sûnt rugări şi acte de graţie, ci înţelegere liberă între două părţi cu drepturi egale. (Aprobări).

Despre aceea, că dieta în loc de adresă şi de resoluţiune sĕ dee un manifest, nu vorbesc mai amĕnunţit. Manifestele (sĕ auzim!)

www.dacoromanica.ro

nu sûnt mijloace pentru aplanarea pacînică. Ele pot fi scrise numai atunci, când esistă forţa şi putinţa de a câştiga valoare pe seama cuprinsului lor. Manifestele sĕ razimă de regulă pe arme, şi cu manifeste nu sĕ încep sfătuirile pacînice, ci sĕ începe stadiul plin de primejdie, care de multe-ori e resultatul trist al zădarnicelor sfătuiri.

Sĕ nu uităm, câte rele şi primejdii ţin încunjurată posiţia noastră! Din evenimentele vremurilor trecute multe neînţelegeri, multă amărăciune a rĕmas în patria aceasta, cari dacă s'au şi micşorat ici-colè, n'au dispărut de tot şi un pas nou greşit ar putè sĕ aprindă earăşi schînteea de sub spuză a discordiei păgubitoare.

Cu seriositate vrem sĕ fim echitabili faţă de pretensiunile Croaţiei *şi ale concetăţenilor de altă naţionalitate cari locuesc între noi,* şi voim, ca nu numai legile, nu numai convenţiile, ci şi interesele comune, sentimentele comune se ne unească. (Aşa e. Aprobări). Dar' dacă noi la începutul dietei facem un astfel de pas greşit pe care tendenţa duşmănoasă uşor 'l-ar putè folosì spre agitaţiuni păgubitoare şi spre stîrnirea suspicionării, că promisiunile noastre *sûnt numai promisiuni goale,* şi că noi din adins îngreunăm chiar şi începerea activităţii dietei, numai pentru-ca *sĕ putem amâna realisarea promisiunilor făcute concetăţenilor nostri de altă naţionalitate;* dacă noi, cu puterea de fapt esistentă, *pentru care ei înainte cu 12 ani au vĕrsat atâta sânge,* numai pentru aceea nu voim sĕ stăm nici măcar de vorbă, pentru-că după formă încă nu e legală, şi nu stăm de vorbă nici cu privire la lucrurile necesare pentru a 'i-se da legalitatea: atunci, aşa cred, că *abia mai putem avè speranţă în unirea atât de mult necesară între noi şi concetăţenii de altă naţionalitate.*

Nu afirm, că adresa propusă de mine va delătura toate neînţelegerile. Nu întăresc, că va avè resultatul dorit. Se poate, ba e probabil chiar, că politica bărbaţilor de stat din Austria va păşì şi mai departe cu astfel de pretensiuni faţă de noi, pe cari ne va fi imposibil sĕ le împlinim şi atunci totuşi va venì în fine treaba la frângerea pânii. Dar' se nu provocăm noi îuşine frângerea! (Aprobări vii, generale). Şi dacă nu va fi de evitat, sĕ nu formeze pĕcatul nostru. Pentru-că dacă vom putè spune, în faţa noastră, în faţa naţiunii, în faţa Europei, că am făcut tot ce ne-a fost iertat se facem, dar' au cerut dela noi jertfirea independenţei noastre constituţionale, au voit se iee dela naţiune dreptul de-a putè vota dare şi miliţie,

www.dacoromanica.ro

au voit să o despoaie de guvernul parlamentar, cu un cuvênt, au voit ca Ungaria se nu mai fie o Ungarie independentă, de sine stătătoare, ci să fie provinţă austriacă, şi că treaba a ajuns la frângere fiindcă noi n'am putut accepta condiţiunile acestea şi n'am putut subscrie nimicirea politică a ţĕrii, ca ţeară independentă: *vom fi justificaţi*, şi nici noi nici alţii nu ne pot face imputare după dreptate, şi ne aflăm pe teren mai bun decât dacă ni-s'ar putè atribuì, măcar şi numai în parte, nouă frângerea şi urmările ei.

Acestea sûnt modestele mele părĕri. Acestea sûnt liniile generale ale politicei pe care eu voiesc să o urmez.

Vor fi poate de aceia, cari nu vor afla politica aceasta de destul de temerară şi vor fi cari vor zice că e politică de timiditate.

Da, domnilor mei! Politica aceasta nu e politica cutezanţei, care rischează, ci e politica precauţiunei; nu e politică timidă. dar' e politică croită amĕsurat forţelor noastre şi situaţiei noastre. (Aprobări). În luptă şi pe terenul acţiunii de multe-ori e necesară cutezanţa, pentru-că potenţează forţele şi prin aceasta poate asigura succesul. Dar' în consultări îmi place mai mult precauţiunea, unită cu constanţa. (Aprobări). Cutezanţa numai atunci e admisă în politică, când se sprijineşte pe forţe numĕroase; lipsită de acestea e de multe-ori riscată şi dubioasă.

Timid, ba chiar laş este acela, care-'şi teme persoana sa când soartea patriei sale e a să decide; dar' acela care nu să teme pentru persoana sa, îşi teme însă patria (Aclamări lungi); care e precaut, nu pentru aceea, pentru-ca pe el să nu-'l ajungă nici un rĕu, ci pentru-ca *patria să nu sufere:* acela, domnilor mei, nu e timid şi nu e laş. (Aprobări şi aclamări).

Asupra sorţii noastre putem să dispunem noi, şi dacă riscăm ceva noi avem să suferim perderea.

Dar' soartea altora, încredinţată nouă, soartea patriei, care ne este mai preţioasă decât însaşi vieaţa noastră, trebue să o temem de ori-ce primejdie şi să o apĕrăm cu precauţiunea dictată de iubire. Putem să riscăm totul pentru patrie, patria însaşi nu e permis să o riscăm. (Aprobări).

Ştiu eu bine, că contrarii nostri au umplut în vremurile grele trecute până sus păharul suferinţelor noastre nemeritate. Ştiu, că ne-ar cădè bine să dăm curs liber valurilor durerilor, închise în sînul nostru. Şi ştiu, că atunci când e răpit omul de sentimentul sgândărit al justei mânii e greu să mai chibzuiască paguba şi primejdia

www.dacoromanica.ro

ce s'ar putè naşte din ea. Simţesc şi eu tot ce simte fiecare Maghiar faţă de aceia, cari au nimicit în patria aceasta atâtea vieţi, atâtea bucurii, atâtea fericiri! (Murmur. Dar' sîmţesc în sînul meu şi puterea de a ştì iubì mai mult patria aceasta decât a urî pe inimicii nostri; şi mai bucuros suprim amărăciunea în inima mea decât sĕ mĕ las răpit a face un pas, care ar putè fi păgubitor pentru patrie.

În zile în cari instinctul suferinţelor nejuste a agitat sînul patriotului şi locul încrederii sdruncinate îl ţine suspiţionarea, ba poate chiar ura, e mai uşor a fi urmărită politica temerară decât politica de precauţiune. În astfel de zile cuvêntul amărăciunii află rĕsunet în fiecare piept, şi pasiunea sgândărită mai bucuros primeşte sfatul temerar decât cuvêntul admoniator al precauţiunei. În vremuri agitate e mai uşor a merge cu curentul pasiunilor decât a liniştì pasiunile, în interesul patriei.

Cel-ce, din contră, asemĕnând puterea ţĕrii cu primejdiile situaţiunii, a ajuns la convingerea, că e mai mare necesitate de precauţiune, de circumspecţie, decât de temeritate, şi e decis ca faţă cu agitaţia spiritelor cari 'şi-au perdut răbdarea se propage şi precauţiunea pe lângă constanţă: se espune de multe-ori pericolului de a fi rĕu înţeles, ba de a fi chiar şi suspiţionat, lucru pe care a-'l suferì, numai pentru-ca patria sĕ nu sufere, reclamă putere sufletească şi curaj politic. (Aprobări).

Precauţiunea, chiar esagerată se fie, meritĕ totdeauna atenţiune, pentru-că cutezanţa esagerată poate pricinuì mai multă pagubă decât precauţiunea esagerată.

Respectez puterea opiniunei publice şi ştiu că ea e o putere, care ori te mătură ori te striveşte. Dar' ştiu şi aceea, că în zile de agitaţie e foarte greu a determina, care e adevĕrata opiniune publică, pentru-că fiecare om e aplicat a ţinè drept opiniune publică ceea-ce el doreşte; şi am esperiat de mai multe-ori, că nu cuvêntul cel mai sgomotos a format opiniunea publică. Dar' am un prieten credincios, al cărui cuvênt e mai important pentru mine decât cuvêntul opiniunii publice; cu care nu mĕ tocmesc nici-odată, pentru-că ţin de sfinte ordinele sale, şi a cărui supĕrare o consider pentru mine de cea mai gravă calamitate. Acest prieten credincios e *conştienţa mea*. Ordinului acestuia am urmat şi acum, când pe faţă, în mod declarat şi fără reserve 'mi-am espus convingerile. Onorata casă va decide după-cum va afla de cuviinţă, dar' eu 'mi-am făcut datorinţa. Nu mai am alta de făcut, decât sĕ-'mi presentez proiectul de adresă

www.dacoromanica.ro

pe care 'l-am propus, ceea-ce împlinesc prin aceasta. (Predă adresa presidentului)".

Aplause sgomotoase au urmat, ear' presidentul a declarat, că va dispune ca proiectul de adresă să fie imediat tipărit și apoi distribuit, pentru-ca discuția asupra lui să poată fi începută în ședința din 16 Maiu.

Verificarea dep. Babeș.

În ședința din 14 Maiu a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Babeș,* ales în cercul electoral *Sasca,* comitatul Caraș-ului.

Comisiunea verificătoare a propus prin raportorul ei, Szilágyi Virgil, *cassarea alegerii* și ordonarea efectuirei unei alegeri noue, pe motivul, că *Babeș* își are locuința în Viena, va se zică în afară de hotarele țării, prin urmare nu poate fi ales deputat la dieta țării, din care pot se facă parte numai cetățeni ungari.

S'a născut o discuție animată, la care au luat parte mai mulți deputați români, pledând toți pentru verificarea colegului lor, și chiar și dintre deputații maghiari au vorbit mai mulți pentru verificare. A și urmat verificarea, cu majoritate de voturi, respinsă fiind propunerea comisiunii verificătoare.

Vorbirile rostite în chestia verificării sûnt următoarele:

Gavriil Mihalyi: „În decursul lungului șir de chestii verificaționale n'am răpit atențiunea casei, pentru-că fiind omul care cunoaște toate puterile vieții municipale arare-ori am putut să-'mi câștig convingere desăvîrșită cu privire la chestiile de pe tapet. Când am auzit argumente ca acestea, că cei omoriți cu ocasiunea votării pe terenul de alegere au murit de alte boale, sau că zac și acum bolnavi, etc. n'am voit să răspund la asemenea vorbe. Dar' când este vorba despre aplicarea legii, și eu pășesc a doua-oară ca vorbitor în chestie de verificare, îmi espun observările ținându-mă de lege. Așa sună §-ul 2 din legea electorală, că: „ ales poate fi fiecare alegător". Ear' tot în §. 2 sub lit *d)* să spune, că fără privire la venitul ce-'l au, drept de alegere posed bărbații diplomați.

Între acestia pun eu și pe stimatul domn, care se află acum sub verificare, fiindcă legea nu o pot interpreta altcum, decât așa, că alegătorul cu diplomă poate să se folosească de dreptul seu de alegere acolo unde locuește, dar' la nici un cas legea nu spune, că bărbatul cu diplomă n'ar putè fi ales și altundeva în țeară. Și dacă

www.dacoromanica.ro

privim în jurul nostru, nu vedem oare că sûnt şi de aceia, cari ca şi stimatul meu vecin, n'are moşie în comitatul *Tolna* şi totuşi acolo a fost ales deputat? Eu deci nu leg dreptul electoral de moşie; şi dacă respectivul n'avea diplomă aş zice că nu poate fi verificat. Dar' fiindcă eu aşa înţeleg legea, că chiar dacă nu posede dreptul activ de alegere, poate fi ales ori-unde în ţeară, ca om cu diplomă, rog onorata casă, ca în urma multelor împrejurări mie cunoscute se binevoiască a stărui, ca alegerea aceasta sĕ fie declarată de validă".

Ioan Faur: „Eu am fost în contra alegerii acesteia. Cari 'mi-au fost motivele şi dacă au fost corecte şi basate, — nu aparţine aici, pentru-că ele nu pot sĕ aibă nici o influenţă asupra verificării. Cu toate acestea, după-ce alegerea s'a făcut, şi după părerea mea s'a făcut pe cale legală, îmi ţin de datorinţă sĕ-'mi ridic glasul pentru verificare şi sĕ rog onorata casă, se binevoiască a avè în vedere sentimentele patriotice şi modul treaz de gândire al alesului, precum şi declarata voinţă a alegĕtorilor, cu atât mai vêrtos, cu cât după părerea mea în contra verificării nu esistă nici un motiv legal. Eu adecă nu pot nici-decum se cetesc din lege, nici din literile, nici din spiritul ei, că bărbaţii diplomaţi, adecă aceia, cari nu după averea lor ci după facultăţile lor intelectuale au drept *pasiv* de alegere, numai acolo sĕ poată fi aleşi unde locuesc!

După părerea mea, *Vichente Babeş,* din motivele corect espuse din partea antevorbitorului meu, ca advocat maghiar, ca născut în Ungaria, prin urmare ca cetăţean al statului acestuia, are dreptul de a putè fi ales; şi după-ce e advocat dela anul 1848, are şi etatea receruţă, pentru-că e trecut de 24 ani.

În chestia aceasta nu vorbesc deci mai departe; dar' vorbesc cu privire la împrejurarea accentuată din partea comisiunii verificătoare, anume: că *Babeş* pentru aceea nu poate fi ales, pentru-că locueşte în afară de hotarele ţĕrii, în Viena. Aşa cred, că nu e nimeni care sĕ tragă la îndoială, şi nici comisiunea verificătoare nu sĕ îndoeşte, că Babeş s'a născut în Ungaria, prin urmare are drepturi de cetăţean ungar. Eu nu cunosc lege care sĕ detragă cetăţeanului ungar drepturile numai pentru-că din întêmplare locueşte în Viena, sau a locuit în Viena, şi a stat acolo în aplicare ca funcţionar ungar. (A fost funcţionar la Nemţi!) Mĕ rog, a fost funcţionar împĕrătesc! (Asta-'i alta!) Este deci lege, după care numai pentru-că a fost în funcţia aceea el sĕ nu poată fi deputat? Eu nu cunosc o astfel de lege. Adevĕrat că a fost aplicat în Viena, dar' şi acolo la tribunalul

www.dacoromanica.ro

de cassație în secția privitoare la Ungaria, va să zică nu ca austríac, ci ca ungar a stat în aplicare. (Zgomot).

Precum am spus mai nainte, eu am fost în contra lui la alegere; dar' fiindcă nu văd esistența unui motiv legal în contra verificării, rog onorata casă să binevoiască a declara de verificat pe dl deputat *Babeș*".

Aloiziu Vlad: „Chiar și în casul, dacă ar esista dispositie clară în lege, că alegătorul să locuiască într'un anumit loc, nu poate fi respinsă verificarea lui *Vichente Babeș,* și anume din motivul, că el a dovedit aceea ce nimeni n'a tras la îndoială, adecă, că din 6 Aprilie locuește în Pesta. Aflu de necesar a face în privința aceasta declarația, că în comitatul Carașului, comisiunea însărcinată cu conscrierea celor îndreptățiți la alegere 'și-a început activitatea în 28 Martie, și continuându-o în decurs de 14 zile a terminat conscrierea în 11 sau 12 Aprilie. Domnul *Babeș* deci, după-ce din 6 Aprilie locuește în Pesta, în Ungaria, ca fiiu și cetățean al patriei, nu poate fi despoiat de dreptul seu, cu atât mai puțin, cu cât chiar în Viena să fi locuit, după-cum arată protocolul de alegere, a fost ales cu unanimitate. Dar' chiar dacă locuia în Viena, — împărtășesc vederile condeputaților mei *Mihályi* și *Faur,* — nu ca străin, ci ca cetățean ungar a fost în funcție. (Nu e adevărat!) A fost secretar în secția ungară a tribunalului suprem! (Zgomot). Da; și sûnt mulți între domnii deputați de aici aceia, cari în afaceri de proces 'i-s'au adresat lui. Și nu poate fi ignorat acest tribunal suprem, pentru-că a funcționat unsprezece ani, prin urmare nu să poate spune că n'a representat Ungaria. Aceea nu poate forma motiv, că cu privire la *Babeș* legea nu a fost respectată, pentru-că nu esistă lege, cum a spus-o și domnul *Mihályi,* că cineva trebue să-'și aibă o anumită locuință (domicil) pentru a putè fi ales. Dar' vă mărturisesc pe față, că văzând iritația care domnește în contra lui, o văd eșită din suspiționarea pe care a răspândit-o în țeară la timpul seu »*Pester Lloyd* , anume, că ar fi — *reacționar*« ...

Presidentul întrerupe, făcând observarea, că în cameră nu să află nimeni care s'ar arăta *iritat* în contra dlui *Babeș*, ci aici vin espuse numai punctele de vedere ale aplicării legii.

Aloiziu Vlad (continuă): „N'am voit să iau iritația în acel înțeles în care a luat-o dl president, ci numai ca o vivacitate neobicinuită; și cu privire la aceasta țin să declar de scornitură acusa răspândită în țeară din partea lui »*Pester Lloyd*« în contra dlui

www.dacoromanica.ro

Babeş, că ar fi reacţionar, şi că şi în Caraş, la alegerile de deputati, ar fi lucrat *reacţiunea,* fiindcă nu ca omul reacţiunii, ci ca om care trăeşte pentru naţiunea sa şi e activ pe terenul literar a fost ales deputat; şi vĕ asigur pe d-voastră, eu, care cunosc împrejurările, că cel-ce vine aici nu vrea sĕ meargă cu reacţiunea, pentru-că atunci 'i-ar fi cu mult mai comod sĕ rĕmână acasă decât sĕ vină aici şi sĕ-'şi rischeze viitorul. Fiindcă deci nu esistă nici o pedecă legală, doresc sĕ fie recunoscut domnul *Vichente Babeş* de deputat verificat".

Ioan Faur (în chestie personală): „Vreau sĕ vorbesc numai cu privire la o espunere care mĕ priveşte. (Zgomot. Presidentul îl face atent că la obiect nu poate vorbì de două-ori). Cu privire la persoana mea s'a spus aici, că eu aş fi afirmat, că dl *Babeş* a fost funcţionar maghiar în Viena. Asta n'am spus'o; dar' am spus aceea, că a fost funcţionar austriac însĕ aplicat ca din parte ungară".

Vichente Bogdan: „Onorată dietă! Eu fac deosebire între dreptul de a alege şi între dreptul de a putè fi ales; şi deosebirea aceasta o face şi legea însaşi, ales atunci, când leagă de alte condiţiuni dreptul de a alege şi earăşi de altele dreptul de a putè fi ales. Aşa e între altele *etatea.* Ca cineva sĕ poată fi alegĕtor, întru-cât cade sub §-ul 2 lit. *d),* sĕ cere sĕ locuiască pe teritorul vre-unui cerc electoral, fiindcă aceasta aşa o pretinde legea în mod clar, şi numai în cercul acela poate fi alegĕtor, poate alege. Dar' pentru-ca cineva sĕ poată fi ales, n'aşi dorì peste tot sĕ fie legată capabilitatea aceasta de locuinţă.

Dar' nici nu poate fi legată, pentru-că legea însaşi nu o leagă. Drept aceea, după-ce persoana aflătoare sub verificare, de naştere din Ungaria, e advocat cu diplomă din Ungaria, nu pot sĕ înterpretez legea astfel ca sĕ nu poată fi ales. Dar' voesc ca şi drepturile alegĕtorilor sĕ fie respectate. (Le respectăm şi noi!) Deputatul din întrebare, după-cum sĕ vede şi din protocolul de alegere, nu numai cu majoritate absolută, ci numai cu escepţiunea a zece indivizi, cu totalitatea celoralalte voturi a fost ales! De aceea, voind sĕ vĕd respectat dreptul alegĕtorilor, aflu că domnul deputat din întrebare e de verificat".

Aurel Maniu: „Articolul de lege V. spune în §-ul 3, că „ales poate fi ori-care alegĕtor". Spiritul acestei dispoşiţiuni legale eu aşa îl înţeleg, că s'a intenţionat a sĕ decreta, că cel-ce poate fi ales sĕ aibă cel puţin cualificaţia pe care o are alegĕtorul. Dar' de dreptul de a putè fi ales legea leagă mai multe condiţiuni, pe când

www.dacoromanica.ro

alegĕtor poate fi ori-cine, dacă s'a născut în ţeară şi împlineşte condiţiunile din §-ul 2, literile *a—e)*. Fiindcă deci domnul deputat *Vichente Babeş* e născut în ţeară şi întruneşte una din condiţiunile §-lui 2 lit. *d)*, adecă e advocat cu diplomă, ear' din 6 Aprilie şi de altcum locueşte în ţeară, pe când alegerea sa s'a întêmpat în 24 Aprilie: nu înţeleg cum sĕ poate scoate motiv legal în contra alegerii sale, şi de aceea doresc sĕ fie considerat de verificat".

După-ce, pe lângă alţii, mai vorbeşte şi referentul comisiunii verificătoare, insistând pe lângă *cassarea alegerii*, presidentul pune chestia la vot şi majoritatea deputaţilor, prin sculare, declară *verificat* pe *Vichente Babeş*, ales deputat în cercul *Sasca*, comitatul Caraşului.

Discuţia asupra adresei.

În şedinţa din 16 Maiu s'a început discuţia asupra proiectului de adresă, propus din partea deputatului *Deák*.

Cel dintâiu care a luat cuvêntul a fost *Tisza Kálmán*, care într'o vorbire mai lungă a apĕrat punctul de vedere al celor-ce nu erau pentru trimiterea adresei, ci pentru esprimarea dorinţelor şi pretensiunilor *naţiunei* într'o *resoluţiune* votată din partea parlamentului.

A pledat deci pentru respingerea adresei. De remarcat e, că în chestia naţională *Tisza* s'a pus pe punctul de vedere al lui *Deák*, şi 'i-a acceptat vederile. În vorbirea sa, cu privire la naţionalităţi, se cuprinde pasagiul următor:

„Sûnt mai multe chestii, pe cari trebue sĕ le înşirăm, pentru-ca se dovedim, că voim se inaugurăm o politică într'adevĕr liberală, şi pentru-ca se liniştim pe toţi locuitorii patriei noastre în ce priveşte interesele lor cele mai însemnate. Două din acestea, şi poate-că cele mai importante, sûnt amintite, deşi pe scurt, dar' foarte corect, în propunerea făcută (a lui Deák). Anume, *liniştirea pe basa perfectei egalităţi de drept a naţionalităţilor şi confesiunilor din patria noastră*, şi modificarea *legilor contrare acestei intenţiuni*. În ambele direcţiuni aprob propunerea, pentru-că într'adevĕr abia poate fi ceva mai de dorit decât aceea, ca fiecare locuitor al patriei noastre, atât cu privire la naţionalitate, cât şi cu privire la religiune, se fie pus într'o desĕvîrşită egalitate de drept, şi pentru ele *sĕ nu fie eschis dela eserciarea nici unor fel de drepturi politice*. (Aprobări)." —

www.dacoromanica.ro

În chestia națională au făcut apoi declarațiuni și alți deputați maghiari, dintre cei mulți cari au luat cuvêntul după *Tisza,* — fie pentru adresă, fie pentru resoluțiune, — dar' dintre toate cea mai bineprimită în dietă a fost declarația deputatului *Simonyi Lajos* (baron), care în ședința din 22 Maiu a spus următoarele:

— „Cerem să ni-se dee constituția noastră legală, pentru-că voim să împărțim drepturile pe cari le avem din această constituție, în mod egal, cu fiecare cetățean al patriei acesteia, fără deosebire de lege și naționalitate. (Așa e! Aprobări).

Am vĕzut cum se ridică tronuri și cum se dărîmă tronuri; și care a fost causa? Poate-că trupele înarmate ale aliatelor puteri mari? Nu; ci o idee, pe lângă care luptând cineva învinge, luptând în contra ei cade la pĕmênt. Și ideea aceasta e *ideea naționalităților*, care stă în legătură atât de strânsă cu iubirea de patrie. (Aprobări vii. Aclamări).

Nu din acel motiv vrem noi se împlinim justele pretensiuni ale naționalităților, pentru-ca usându-ne reciproc se scăpăm cumva de viitorul cel dubios și apoi se începem noi între noi lupta pentru domnie; ci din motivul, că din adâncul sufletului nostru *sûntem convinși,* că patria aceasta comună a noastră numai așa poate să fie mare, glorioasă și fericită, dacă în esistența ei *își află fiecare cetățean asigurate interesele religiunei, naționalității și ale bunăstării sale.* (Aprobări generale). Nu vrem să fim sgârciți în chestia aceasta foarte de mare importanță, și nu vrem să ne tocmim, pentru-că aceasta nu șade bine unei națiuni cum e a noastră. *Vrem se împărțim în mod egal drepturile noastre pe cari le avem,* ear' mai mult decât atâta nu poate nimeni pretinde, și nimeni nu poate da, pentru-că cel-ce promite mai mult decât face aceea ce el posede e un om care vrea să înșale. (Aprobări generale)".

Ce vederi largi aveau *atunci* Maghiarii, și cât de ângust le este *astăzi* orisontul politic!

Vorbirea deput. Mihályi.

Dintre deputații români cel dintâiu care a luat cuvêntul în chestia adresei a fost *Gavriil Mihályi.* A vorbit în ședința din 25 Maiu și s'a ocupat în discursul seu mai mult cu causa Românilor din Ardeal. Vorbirea ținută e următoarea:

— „Onorată dietă! Când după cei 12 ani a căror greutate a apĕsat nu în mică mĕsură și umerii mei se face prima ridicare de cuvênt în numele poporului în chestia de mare importanță aflătoare

www.dacoromanica.ro

înaintea noastră, nu vorbesc din punct de vedere oratoric, ci pentru a face constatarea, că și diferitele naționalități în afacerile publice ale patriei sûnt de o părere cu noi, și vorbesc *în numele acelui popor român* din care fac și eu parte și care, de o etate cu constituția însași, a apărat sub paladiul coroanei sfântului Ștefan, cu concetățenii sei împreună, acest sfânt pământ din al cărui teritor nu va permite și nu va suferi să se iee nici o talpă de loc. (Aprobări).

Poporul acesta, pe lângă toată unilateralitatea instituțiunilor noastre de până acum, 'și-a păstrat în decursul vremurilor lungi naționalitatea, legea și limba, — și a adus în consonanță și iubirea de patrie cu interesele acestora.

În numele nepoților acelora vorbesc, domnilor mei! cari, pe vremea când hordele tatare întraseră pe la începutul secolului trecut, la anul 1717, în Ardeal, și jefuind, împreună cu locuitorii din Ardeal, și pe cei din comitatele mărginașe maghiare, ear' satele aprinzându-le, voiau ca muerile și fetele, legate cu curele tăiate din piele crudă de vită. să le vadă trecute peste munții Maramureșului, în patria Tatarilor, au sărit și 'i-au atacat la Borsa pe Tatari, fără nici un ajutor militar, și nimicind cu desăvârșire armata tătărească stătătoare din 15 mii de oameni au mântuit creștinii din mâna lor și 'i-au predat celor-ce scăldați erau în lacrămi, jeluindu-'i.

Aceste sûnt fapte clare, domnii mei, cari, dacă ocupă atât de puțin loc în anuarele noastre istorice, nu e decât de regretat.

Și pentru aceste fapte eroice ce au primit și doresc Românii pentru viitor? Afară de câțiva armaliști, nici în privința materială nici în cea spirituală n'au fost remunerați. Ba în dieta dela 1840 chiar și din teritorul primit ca donațiune, parte dela regi parte dela principi, li-s'a luat o parte de zece mile pătrate, predându-se fostului regiment de graniță din *Năsăud,* care a ridicat pe locul acesta mai multe sate noue.

Și oare nepoții acestora cer astăzi teritor separat, sau voevod separat pentru vitejia fără pareche în istorie? Nu; s'au mulțumit cu conștiența, că au făcut serviciu folositor patriei. Ear' în present vreau numai *să li-se asigure naționalitatea, limba și religia, prin o lege care se determine curata și perfecta egalitate,* sperând că pe basa dreptului de egalitate vor fi împărtășiți și ei din venitele atâtor fundațiuni, întemeiate de strămoșii nostri în scopul asigurării desvoltării intelectuale. (Așa e!)

www.dacoromanica.ro

În numele acestui popor esprim mulţumire şi până atunci, până-când vorba trup să va face, inimoşilor membri ai dietei, cari sprijinesc cu atâta căldură ideea egalei îndreptăţiri. Aduc mulţumire condeputatului nostru *Deák Ferencz,* care reoglindează atât de fidel în propunerea sa interesul de drept al ţării, aplanarea echitabilă a chestiei naţionale, şi a cărui înţelepciune pe terenul legislaţiunii am avut ocasiune a o stima încă în anul 1839, ca deputat în legislaţiunea patriei.

După premiterea acestora, nu voesc să apuc pe terenul recriminărilor, deşi cu greu poate să aibă cineva mai mare motiv a o face aceasta decât mine, tată de familie; dar' după-ce s'a spus destul în chestia aceasta, nu mă voiu adâncì în analisarea ei mai pe larg, ci şi eu, întocmai ca strămoşii nostri la 1791, şi cu greu vom putè noi arăta o mai mare iubire de patrie decum era a lor, urmând deci esemplul lor aproape analog, primesc propunerea în întreaga ei estensiune, atât cu privire la esenţă, cât şi cu privire la formă.

Afirmarea dlui deputat antevorbitor (Tanárky Gedeon) despre anul 1791, că judele ţării (Judex Curiae şi personalele n'au fost recunoscute de legale, e adevărată; dar' ele nu sûnt recunoscute nici acum, în adresă. Ear' atunci s'a trimis deputaţiune, ceea-ce e mai mult decât adresă!

Cu graţioasa permisiune a onoratei diete trec acum la chestia învitării Ardealului. să facă parte din dieta aceasta, şi la raporturile concetăţenilor nostri români din ţeara aceea. (Să auzim!)

Acest popor frate român, care formează majoritatea poporaţiunii Ardealului, în urma Aprobatelor şi Compilatelor şi în urma diplomei leopoldine care le confirmă pe acestea, a fost pus *în afară de cadrele legii.* Naţionalitatea, religiunea acestui popor, au devenit obiecte de batjocură prin instituţiuni. Dar' înşirarea acestor lucruri ar reoglinda în faţa noastră numai tristele întêmplări ale trecutului. Pentru-că poporul acela, cedând agitaţiunilor, căutat-a să dee pământului locuit de el şi udat de atâtea-ori cu sângele şi cu lacrêmile sale alt stăpân, care să împartă cu el nu numai fructele amare şi vermănoase ale pământului, ci şi fructele bune. Dar', domnilor mei, situaţiunei a pus capĕt marinimositatea Ungariei, spiritul drept şi curat liberal, atunci când a adus articolul 7 din 1848, legea despre *uniune,* înscriind naţionalitatea română între naţiuni, religiunea ei în cartea sfântă a religiunilor. Despre acest obiect deci câteva cuvinte. (Să auzim!)

www.dacoromanica.ro

Legea despre uniune e de o importanță atât de mare, încât dacă ar afirma cineva despre legile din 1848 că au fost create cu forța, ar trebui ca din aceste legi eliberătoare de popor în spęcial legea uniunii sĕ o scoată de sub greutatea afirmării sale. Pentru-că legea aceea a fost *voia poporului,* ear' voia poporului e voia lui Dumnezeu, pe care nici o putere de pe lume nu o poate rĕsturna. Și domnilor. fiindcă ne ținem strîns de legi, datorința grea a noastră ca legiuitori este sĕ esecutăm §-ul 4 din legea uniunii, care urgentează desĕvêrșita efectuire a uniunii și face de datorință ministerului responsabil, ca în privința aceasta sĕ presenteze dietei proiect de lege, contemplat după împrejurările locale și de drept; și după părerea mea sĕ-'l esecutam astfel, ca spre efectuirea acestor lucrări sĕ esmitem o comisiune regnicolară, aleasă *în proporția naționalităților.* (Aprobări).

Onorată dietă! Cu considerare la trecut, și avênd în vedere viitorul, când amĕsurat propunerei ce o avem înaintea noastră este a sĕ ordona și învitarea celor încă neconvocați, special a Ardealului, ca sĕ se înlesnească cât sĕ poate de mult chestia, îmi espun și esperințele mele. În Martie anul trecut umblând prin mai multe părți ale Ardealului am făcut esperința, că o parte dintre patrioții Ardealului ar avea voie numai decât sĕ vină la dieta Ungariei, — și o dovedește aceasta și împrejurarea, că pe unele locuri s'au făcut alegerile. A doua parte consideră uniunea ca fapt împlinit, dar' fiindcă §-ul 4 al legei aceleia de uniune nu e esecutat, dorește sĕ fie esoperată esecutarea. A treia parte e aceea, care *nu recunoaște uniunea, ear' capul vĕzut al acestei partide locuește în Sibiiu.* Și așa, dacă partea care ar fi mulțumită cu esmiterea comisiunii regnicolare am uni-o cu partea care la moment ar voi sĕ între în dietă și am aminti în dietă esmiterea comisiunii regnicolare, — așa cred, că și cei-ce sûnt contrari uniunii vor fi pătrunși de puterea dreptății și noi vom putè ușor esopera perfecta esecutare a uniunii Ardealului.

Mai este ceva, onorată dietă, ce în patria soră, în Ardeal, interesează clasa întreagă mai săracă, prin urmare și mai numĕroasă, — și aceasta e ordinațiunea provisorie guvernială despre alegerea de deputați, care, dacă îmi aduc bine aminte, a fost edată în Martie anul trecut. În ordinațiunea aceea dreptul de alegere e legat de 8 fl. dare directă de pămênt, atunci, când pe locurile cele mai productive ale Ungariei alegĕtorul abia plătește 3 fl. după $^1/_4$ sesiune de pămênt. Că în viitor legislațiunea va schimba censul pentru ale-

www.dacoromanica.ro

gĕtori, e altă chestie. Dar' că astăzi, în Ardeal, unde poporul şi de altcum e bântuit de sărăcie, după alte legi sĕ se facă alegerea de deputaţi, nu ar fi lucru nici drept nici legal. Guvernul din Ardeal nu se poate spăla cu aceea, că urbariul nu e regulat în Ardeal, pentru-că rebonificarea prestaţiunilor perdute dela iobagi s'a făcut după jugĕre, şi astfel acolo după jugĕre s'ar putè precisa şi dreptul de alegere. Rog onorata casă se binevoiască a declara şi aici, că Ardealul nu poate avè altă lege electorală decât cea din 1848. Prin aceasta ajungem acolo, că pentru apĕrarea constituţiei şi a libertăţii patriei comune comună va fi şi voinţa, şi va fi sigur succesul favorabil, ceea-ce, dorinţa noastră comună este se dobândim dela Dumnezeul mare al naţiunilor". (Aprobări şi aclamări, din partea Maghiarilor).

Vorbirea deput. Aloiziu Vlad.

În şedinţa din 1 Iunie a dietei ungare a luat cuvêntul deputatul român *Aloiziu Vlad* şi a rostit o vorbire mai lungă, în spirit curat naţional, şi tratând chestia Ardealului aşa cum trebuia sĕ fie tratată din parte românească, în înţelesul politicei urmărite de Românii din Ardeal în ce priveşte uniunea, ear' nu punêndu-se pe punctul de vedere al Maghiarilor, cum a făcut-o deputatul *Mihályi* în vorbirea sa, în care a dovedit multă bunăvoinţă, dar' puţină orientare în politica românească.

Vorbirea deputatului *Vlad*, care a făcut cea mai bună impresiune în toate cercurile româneşti, e de cuprinsul următor:

— „Prin vorbirile neobicĭnuit de numĕroase, bogate în cuprins şi în idei splendide, rostite aici din ambele părţi cu privire la proiectul de adresă propus din partea condeputatului nostru, stimat de ţeara întreagă, *Deák Ferencz,* şi dintre cari unele emulează cu vorbirile rostite în parlamentul englez şi în camera franceză, partea materială a obiectului e lămurită, ilustrată şi discutată atât de bine, din toate părţile ei şi cu atâta pricepere specială, încât mie nu 'mi-a mai rĕmas alta decât se spicuesc ce mai pot pe miriştea oratoriei.

Nu e prea mulţumitoare ocupaţiunea aceasta; dar' nu strică, ca aceea ce au evitat alţii, sau n'au lămurit din destul, sĕ fie discutat mai amĕnunţit. De aceea, eu iau de obiect al disertaţiunii mele acel pasaj din proiectul de adresă (sĕ auzim!) pe lângă care o parte dintre antevorbitorii mei a trecut numai cu fuga în discursurile ţinute, ear' altă parte 'l-a atins, ce e drept, dar' n'a cutezat sĕ se apropie mai bine de el, considerându-'l de un fel de *nolli me tangere,* şi

www.dacoromanica.ro

numai o parte 'şi-a esprimat în privinţa aceasta vederile luminate şi categorice, fără a se ocupa însĕ mai pe larg cu chestia însaşi; şi chestia aceasta, domnilor mei, e *chestia naţionalităţilor* (sĕ auzim!), care în proiectul de adresă propus, probabil din o gingaşe precauţiune, e cam slab atinsă şi despre care în modificarea tocmai acum cetită din partea condeputatului *Nyári Pál* nu se face absolut nici o pomenire.

Împrejurarea aceasta face se simţesc foarte mult perderea îndurată prin moartea aceluia al cărui requiem îl sĕrbăm mâne, înţeleg pe contele *Teleky László,* fiindcă vederile sale liberale şi luminate în ce priveşte împăcarea naţionalităţilor ar fi asigurat preponderanţa în casa aceasta pe seama chestiei. Pentru-că, domnilor, zică cine ce va vrea, acesta e călcâiul lui Achile, aceasta e chestia chestiilor, dela a cărei fericită sau nefericită resolvare e făcută în cea mai mare parte pendentă fericirea sau nefericirea viitorului ţĕrii acesteia, vrednică de o soarte mai bună. În chestia aceasta e neîncunjurát de lipsă, ca şi până se va putè ocupa onorata casă cu ea în mod amĕnunţit, sĕ constatăm situaţia şi se ne orientăm asupra punctului dela care avem se mânecăm la resolvarea ei. (Se auzim!)

Un membru al onoratei case, împărtĕşit de stima şi graţia generală, pe care antevorbitorul condeputat Urményi Iozsef 'l-a numit gură de aur, dar' eu, cu privire la sufletul seu călĕtor şi meditator asupra trecutului mărirei naţiunei maghiare, în care îşi află bucurie şi mângăere, împrejurare care îl caracterisează pe el şi cu privire la splendidul povoiu de cuvinte şi idei orientale, cari caracterisează oratoria sa şi scrierile sale, 'l-aş numì *Chateaubriant*-ul maghiar, spunea în vorbirea sa ţinută în una din zilele trecute în casa aceasta, că naţiunea maghiară a arĕtat faţă de acei »*hospites*« pe cari 'i-a adus în patria aceasta foamea sau speranţa mai multă marinimositate decât ori-care altă naţiune de pe lume şi că a asigurat pe seama acelor grupuri de popoare îmbulzitoare o posiţie autonomă; ba a permis chiar şi stat în stat; dar' acestea astfel au rĕsplătit marinimositatea, că la început pe terenul liniştit al presei, sub aripile de vultur ale censurei austriace, mai târzíu pe teren social, sub scutul instituţiunilor constituţionale ale Ungariei, în faţa puterii de stat, sub paladiul nisuinţelor naţionale, au ţesut o mreajă întreagă de planuri pentru a ataca statul ungar în esistenţa sa. (Zgomot).

Sûnt convins din adâncul sufletului meu, şi aşa cred, că fiecare e convins, cumcă aceasta grăvă acusă nu poate fi aplicată la naţiunea

www.dacoromanica.ro

din care am onoare a mĕ deriva, înţeleg *naţiunea română.* (Deputatul *Kazinczy* întrerupe: Nici n'am înţeles eu pe Valachi!) Nici eu nu afirm că d-ta ai îndreptat o acusă atât de gravă, sau că cu dreptul ai fi putut-o îndrepta în contra poporului român. Dar' fiindcă în firul vorbirei ai vorbit de »*hospes*«, ear' Românii, poporul român nu e »*hospes* prin acele părţi ale ţĕrii unde locueşte, şi fiindcă în înţelesul declaraţiunei unui alt deputat, făcută nu de mult în casa aceasta, reacţiunea a creat diferitele naţionalităţi din patria aceasta, cari numai în urma stăruinţelor reacţiunei pretind drepturi naţionale, ceea-ce eu neg de altcum în modul cel mai categoric: am aflat de necesar sĕ espun pe scurt istoria de stat a naţiunei române din Ungaria şi Transilvania. (Sĕ auzim!)

Când a venit, la anul 884, rĕsboinica naţiune maghiară din patria ei de lângă rîul Don şi a descălecat pe şesurile Panoniei, încoronată de cei trei munţi şi spălată de patru rîuri principale, pentru a-'şi crea o patrie nouă în acest Canaan binecuvêntat în bogăţii, în care curgea lapte şi miere, — după-cum dovedeşte Herodot-ul istoriei maghiare, anonimul notar al regelui Béla, teritorul dintre Someş, Tisa, Murĕş şi Dunăre, precum şi Ardealul, îl ţineau ocupat Românii, *poporul român,* care 'l-a posedat, — după-ce prin împĕratul roman *Traian* a fost colonisat la anul 105 prin ţinuturile acestea, — mai bine ca 700 de ani, şi împărţindu-'l în trei părţi au dus sub principi proprii *vieaţă naţională de stat,* ear' naţiunea maghiară numai după lungi lupte a ajuns în posesiunea acestor trei ţĕrişoare, şi chiar adevĕrat sĕ fie, că a învins pe principii poporului împărţit în trei părţi, nu e deloc de crezut, că ar fi subjugat pe poporul român, făcênd din el, cum era obiceiul pe acele vremuri, popor de sclavi, şi că 'l-ar fi eschis din instituţiunile de mai nainte şi din binefacerile vieţii de stat; ba lucrul acesta e cu desĕvêrşire neverosimil, fiindcă *Menu-Morut,* principele Bihorului, după-ce 'şi-a măritat fata după *Zoltán,* fiiul lui *Arpád,* a rĕmas în posesiunea principatului seu până la finea vieţii, adecă încă un an şi jumĕtate, şi numai după moartea sa a trecut principatul în posesiunea ginerelui seu *Zoltán.*

Ce sĕ atinge de Ardeal, anonimul notar al regelui Béla recunoaşte lămurit în capitolul XXVII. al opului seu, că locuitorii pămêntului, vĕzênd moartea domnului lor, din propriul lor îndemn au întins mâna şi au ales domn pe Tuhutum, conducĕtorul Maghiarilor, jurându-'şi credinţă pe locul care şi acuma sĕ numeşte *Eskülló,* şi

www.dacoromanica.ro

din ziua aceea Tuhutum a stăpânit în pace și fericire pământul acela, pe care 'l-au ținut și urmașii sei, până la regele sfântul Ștefan.

De aici resultă adevĕrul afirmării mele de mai nainte, că poporul român n'a fost subjugat, și că vieața sa națională și de stat n'a fost nimicită, ci a fost adusă în consonanță cu instituțiunile maghiare; căci altcum nu sĕ poate presupune, că un popor. care s'a apĕrat vitejește, dar' în urma sorților de rĕsboiu a fost învins, în casul dacă era despoiat de aceea ce îi era mai scump, de vieața sa națională și de libertatea sa, în decurs de douĕsute de ani aproape, adecă sub domnia lui Tuhutum și a urmașilor sei, sĕ nu fi făcut încercarea prin rĕscoale, cu arma în mână, pentru redobândirea libertății de mai nainte și a vieții sale naționale, și atunci Tuhutum nu putea ține Ardealul în a sa stăpânire *în pace și în fericire*«.

Dar' resultă mai departe și aceea, că beliducii maghiari cunoșteau nu numai măiestria rĕsboiului și a manuării de arme, ci că afară de aceasta știeau sĕ proceadă cu atâta prudență de bărbați de stat și cu atâta înțelepciune față de popoarele învinse, special față de națiunea română, încât epocele următoare privesc la ei cu respect și admirare.

Și că mai departe, poporul român din Ardeal și după aceasta, ajuns sub domnia și coroana sfântului Ștefan, nu 'și-a perdut independența sa națională. ci de-adreptul *ca națiune* a luat parte, împreună cu celelalte națiuni din Ardeal, cu Maghiarii și Sĕcuii, ear' în urmă și cu națiunea sasă, imigrată mai târzíu sub Géza II., la legislatura țĕrii și la administrarea ei internă, după-ce documentele referitoare la chestia aceasta au pierit și lipsesc, cred a putè dovedì din destul cu documentul, în formă de adeverință, estradat la 1437 din partea conventului din Cluj-mănăștur, numit al sfintei fecioare Maria, în care poporul român e recunoscut de *egal întru toate cu celelalte națiuni,* prin urmare de *națiune cu influență în legislatură.* Deci, până acì a avut *vieață națională;* și numai la 1438, în 2 Februarie, a inspirat diavolul acel sfat drăcesc episcopului catolic din Ardeal, *Lépeș Loránt,* ca în cooperare cu fratele seu, *Lépes György,* voevod al Ardealului, sĕ creeze așa numita *uniune a celor trei națiuni,* alianță revoltătoare și de blăstĕmată aducere aminte, îndreptată spre nimicirea totală și desĕvêrșită a națiunii române din Ardeal.

Dela timpul acesta începênd națiunea română din Ardeal a fost degradată la rangul de popor de rînd și a căzut pradă tratării celei

www.dacoromanica.ro

mai neomenești, persecuțiunilor celor mai neînchipuite, dejosirilor și torturilor. După aceasta au fost aduse numěroasele resoluțiuni cuprinse în *aprobate* și *compilate,* prin cari poporul român e pus în rînd cu animalele, legi îndreptate în contra Românilor din Ardeal, nu ca singuratici, ci ca națiune, ceea-ce sě poate vedè și constata din destul din textul lor.

În epoca de dureroasă amintire a așa numiților principi naționali, cu începere dela 1525 până la ajungerea Ardealului în posesiunea casei austriace, nu numai poporul român din Ardeal, ci și preoțimea sa, ba chiar și episcopii, au fost persecutați în modul cel mai neomenos din partea numiților principi, ba au fost torturați chiar în mod canibalic, cum dovedește cu inima dureroasă și cu roșire provocată de barbarismul acela *Cserei János de Apácza,* și alți cronicari maghiari din Ardeal. (Zgomot).

Cu începerea epocei în care Ardealul a căzut sub domnia casei austriace suferințele poporului român din Ardeal s'au mai ușurat încâtva, dar' în měsură foarte mică, pentru-că capul de pe atunci al guvernului austriac, archiepiscopul *Kolonici,* înțelegênd, că prin ocuparea cu soartea poporului român, care formează mai mult decât jumětate din poporațiunea Ardealului, acesta, și de altcum vězênd și salutând pe mântuitoarea sa în casa domnitoare austriacă, va putè fi folosit de factor puternic și de mijloc totdeauna aflător la îndemână pentru ținerea în frêu a națiunii maghiare și sěcuiești, în mare parte nemulțumită, totdeauna revoltată, și cu înclinări spre revoluție, în loc sě întrebuințeze întreaga sa influență pentru a face încercarea, ca poporul român din Ardeal sě fie așezat de nou în drepturile răpite, s'a temut de nemulțumirea ce ar isbucni pentru aceasta printre celelalte națiuni, și de acuza ce 'i-s'ar putè ridica pentru punerea în vênzare a drepturilor folosite până acì numai de ele, și poate că nici n'a voit sě ajute, ca poporul român, care nici nu e amintit în diploma leopoldină, sě ajungă la neatârnare, temêndu-se, că pe calea aceasta 'i-ar scăpa din mână mijlocul sigur: a încercat pe altă cale lăturalnică ușurarea sorții poporului român și ridicarea lui la rang egal cu celelalte națiuni conlocuitoare.

Anume, prin metropolitul din Alba-Iulia și cu ajutorul preoților a știut aduce poporul român din Ardeal acolo, că la anul 1698, în sinodul general bisericesc ținut în Alba-Iulia, prin representanții bisericești și mireni de mai multe mii a tuturor părților Ardealului și a unor părți din Maramurěș și Ungaria, poporul român, care mai

www.dacoromanica.ro

nainte să ţinea de legea gr.-neunită, a decretat unirea sa cu biserica romano-catolică, respective a acceptat unirea, ear' prin aceasta preoţimea română, ca aparţinătoare religiunii recepte rom.-catolice, a fost trecută în şanţurile constituţiunei, scutita fiind de robote şi de alte sarcini nesuportabile, sub greutatea cărora gemea până acì.

Acest act de stat a obligat la mare gratitudine faţă de casa domnitoare austriacă preoţimea, care esercia mare influenţă asupra poporului român; şi chiar şi clasa nenobilă de popor, obicĭnuită să poarte ca vita jugul sclăviei, vedea în casa domnitoare austriacă o fiinţă mai înaltă, trimisă din partea provedinţei, pentru-ca să o scoată din sclăvia de cinci secole. Dar' când capul guvernului austriac, care cu mână de fer diriguia atunci, nu numai provinciile ereditare, ci şi Ungaria şi Ardealul, sub pretextul că archipăstorul român, degradat din metropolit de Alba-Iulia la rang de episcop, şi clerul înalt român, nu e versat în teologia mai înaltă, a instituit jesuiţi pe lângă episcopul numit, ear' acestia nu 'şi-au denegat nici aici naturelul cunoscut în lumea întreagă de a căuta să pună cu ori-ce preţ mâna pe conducere, şi astfel nu numai preoţimea, dar' şi însuşi episcopul a ajuns să fie numai păpuşă în mâna lor: însufleţirea de mai nainte a scăzut şi au scăzut şi aşteptările măreţe, ear' urmarea a fost, că mulţi dintre aceia cari mai nainte au trecut la legea unită s'au lăpădat de ea, şi renunţând la toate favorurile pe cari puteau să le aibă ca uniţi, s'au reîntors, pentru-ca să poată scăpa de domnia jesuiţilor, la sînul bisericei neunite, şi în sînul aceleia au rĕmas urmaşii lor până astăzi.

Această mişcare epochală religionară a avut însĕ şi un resultat bun pentru poporul român din Ardeal, anume: că pe lângă faptul, că unii bărbaţi din cler 'şi-au însuşit o educaţie mai superioară în urma studiilor făcute şi au eserciat mare influenţare asupra luminării poporului, s'a deşteptat şi *conştienţa naţională,* care umblă mână în mână cu astfel de mişcări mari, în poporul român din Ardeal, şi după-ce dela 1740 până la 1780 s'a aflat în fierbere continuă, a isbucnit în faptă la anul 1784 prin revoluţia lui Horia şi Cloşca. Şi cu toate-că a fost sufocată cu forţa revoluţia aceasta, ear' cei-ce au luat parte la ea au fost esecutaţi între torturi nemiloase, ba mulţi au suferit, sau cel puţin au fost persecutaţi şi dintre cei nevinovaţi, devenind fiecare Român obiect de despreţuire şi de necruţătoare batjocură: totuşi n'a încetat focul spiritual al deşteptatei idei de naţionalitate să încălzească piepturile, ba chiar drept urmare a dat

www.dacoromanica.ro

petițiunea »*Supplex libellus Valachorum Transilvaniae*«, subscrisă la 1791 de episcopii ambelor confesiuni române și de alți preoți superiori, cu mână proprie, și înaintată lui Leopold II., ca mare-principe al Ardealului, în care pe basa documentului din anul 1437, atins de mine, să roagă să fie recunoscută și acceptată națiunea română din Ardeal de a patra națiune și să fie împărtășită de toate acelea drepturi de cari să bucură celelalte trei națiuni.

Petițiunea aceasta Leopold II. a trimis'o spre desbatere și resolvare dietei Ardealului din 1791; dar' aceasta a fost destul de fără tact a o preda spre comentare și combatere unui scriitor sas care avea cea mai mare antipatie față de națiunea română, și în urmă a o respinge cu cea mai mare indignare, ba chiar a amenința pe episcopii cari au subscris'o cu acțiune fiscală.

La anul 1834 națiunea română din Ardeal, voind a se folosi de ocasiunea de atunci, de nou 'și-a înaintat amarele tînguiri, dar' fără nici un resultat. Au petiționat Românii și la dietele din 1837, 1842 și 1845—47, dar' asemenea fără resultat. În fine la 1848 s'a decretat *fără de ei* unirea Ardealului cu Ungaria, s'au șters, ce e drept, sarcinile cari apăsau în cea mai mare parte în special poporul român din Ardeal, — *dar' națiunalitatea nu 'i-s'a garantat acestuia.* (Zgomot).

Premițênd acestea, trec acum la espunerea trecutului istoric al poporului român din Banat.

Cumcă principele *Glad,* care după notarul anonim al regelui Béla a domnit dela rîul Murĕș până la cetatea *Haram,* va să zică peste teritorul care mai târziu a fost numit Banatul-timișan, după lupta purtată lângă rîul Timiș cu beliducii maghiari *Zoard* și *Kadosa,* predând cetatea *Keve,* n'a fost lipsit de domnie, ear' poporul român din Banat n'a fost subjugat, și vieața sa națională de stat n'a fost nimicită: să poate vedè din espunerile înseși ale anonimului notar al regelui Béla, care spune, că din seminția lui *Glad* s'a tras după multă vreme *Achtum,* care, după-ce 'l-a tradat beliducele seu *Cenad,* a fost biruit de sfântul Ștefan, — o împrejurare care dovedește invederat, că Banatul a avut sub următorii lui *Glad,* până la sfântul Ștefan, *ocârmuire autonomă,* și numai în zilele acestea ale sfântului Ștefan a fost încorporat cu desĕvêrșire în marele corp al patriei.

Dar' că chiar și dela epoca aceasta începênd, poporul român din Banat, care formează partea cea mai mare a poporațiunii Banatului, a avut administrație națională, dovedește din destul diploma-

www.dacoromanica.ro

privilegială a regelui maghiar László V., edată în Viena la anul 1457 la sĕrbătoarea lui Ioan Botezătorul, a cărei original se află în archiva capitlului din Alba-Iulia, altcum numită și Alba-Carolina, ear' o copie autentică se află în archiva bisericei gr.-neunite din Lugoj, în înțelesul cărei diplome numitul rege maghiar încuviințează toate libertățile, privilegiile și prerogativele date pentru serviciile prestate la apĕrarea Dunării-de-jos din partea regilor antecesori maghiari, tuturor nemeșilor, chinezilor și celoralalți locuitori români din districtele Lugoj, Sebeș, Mehadia, Almăș, Crașiova, Berzava, Comiat și Iladia, — le amplifică și întregește cu altele nouĕ, și precisându-le bine, stabilește raporturile lor cu statul; care diplomă mai târziu a fost întărită și de cătră *Isabela,* vĕduva regelui *Zápolya János;* ear' orașul Lugoj, pentru credința dovedită și pentru vitejia manifestată întru apĕrarea locuitorilor a primit și o pajure nemeșască; și toate aceste privilegii le-a aprobat și întărît și *Báthory Gábor,* cu alți principi din Ardeal, și în posesiunea neconturbată a lor a rĕmas și a fost apĕrat poporul român din numitele opt districte până atunci, până-când Turcii au fost isgoniți din Banat, căzênd Banatul, *sub praetextu et titulo juris armorum,* sub stăpânirea guvernului austriac, decând începênd, a căzut întâiu sub administrație militară, ear' apoi camerală. Dar' chiar și în epoca aceasta 'i-a mai rĕmas poporului român puțină umbră din privilegiile de mai nainte, fiindcă în comune era pus sub conducerea *chinezilor* proprii, în cercuri sub conducerea *oberchinezilor*, ear' în districte sub conducerea *prefecților,* împrejurarea din urmă fiind dovedită și prin inscripția latină de pe turnul bisericei vechi gr.-neunite din Lugoj, aflătoare în ruinare. Și numai după-ce Banatul a fost reîncorporat la Ungaria, sub Maria Terezia, la anul 1779, — au fost cassate privilegiile poporului român din Banat, prin dispositia de lege, care sună așa: *Privilegia Valachorum tollantur* . De aici începênd piere cu desĕvîrșire urma autonomiei naționale pentru districtele române din Banat, creânduli-se autorități municipale, sub cari au stat Românii din Banat până la anul 1848, — dar' la a căror conducere, după-ce familiile vechi nemețești în mare parte s'au prăpădit, ori au emigrat într'alte părți, n'au eserciat Românii, în urma sistemului care a domnit până la 1848, nici o influență.

Din toate acestea reese deci netemeinicia afirmării, că aspirațiunile naționalității române le-ar fi provocat reacțiunea, pentru-că ele nu sûnt alta decât nisuințele spiritului redeșteptat național de-a

www.dacoromanica.ro

recuceri terenul pe care 'l-a avut națiunea română și care îi compete cu drept istoric.

Nu afirm, că reacțiunea n'ar fi luat parte și nu s'ar fi nisuit se împingă înainte aspirațiunile naționalităților; dar' eu privesc lucrul acesta întocmai cum e vêntul favorabil care întră în pânzele luntrei aflătoare în apele mării, și care înlesnește numai ajungerea luntrei cât mai curênd la malul dorit. (Zgomot). Și eu declar din partea mea, că nu cred sĕ se fi aflat vre-un nemernic din sînul întregei națiuni române, care din adins și cu voia sĕ se fi dejosit a se face unealtă în mânile reacțiunii; ear' numai pentru-că cineva pretinde drepturi naționale nu poate fi timbrat de năimit al reacțiunii!

Dar' și de altcum eu nu pot cuprinde cu slaba mea minte, ce scop și motiv ar putè avea cineva din națiunea română sau din celelalte națiuni nemaghiare sĕ se pună în serviciul reacțiunii; pentru-că doar' frumoasa epocă de 12 ani pe care am auzit aici cum a fost zugrăvită de captivător și cum a fost presentată în toată golătatea ei, — pe lângă aceea, că privind țeara și locuitorii ei din punct de vedere material, 'i-a adus pe toți, fără deosebire de naționalitate, sau a voit sĕ-'i aducă la sapă de lemn. — cu mult mai mari rane a causat naționalităților nemaghiare, fiindcă Maghiarul cel puțin în Ungaria 'și-a folosit limba, dar' națiunea română, sêrbă și slovacă, au primit ca octroată limba germană, pe basa principiului de *gleiche Beknechtigung,* — vreau se zic *gleiche Berechtigung,* — ear' în ținuturile locuite de ele. pe când fiii proprii au fost persecutați, a manipulat ceata de lăcuste a funcționarilor străini, cehi, moravi, poloni, kutșeberi, și Dumnezeu mai știe de ce viță, înjurând, batjocorind, persecutând și asuprind cu tirănie pe ori-și-cine dacă îndrăsnea se fie spriginitorul sau chiar promovatorul naționalității și nu voia sĕ se plece până la pământ în fața voinței de fer a noilor civilisatori. (Aprobări).

Despre întêmplările dela 1848. cunoscute nouă tuturora, despre pășirea sângeroasă a naționalităților, unele în contra altora, și despre motivele acestei pășiri, nu vreau sĕ vorbesc.

Nu vreau se desleg rane nevindecate, pentru-că vreau se evit recriminările reciproce, și fie-'mi destul a spune numai atâta, că: *Iliacos intra muros peccatum est, et extra*«. (Zgomot).

Presidentul: Onorată casă! Chestia e foarte importantă, de aceea rog de nou pe domnii deputați sĕ binevoiască a asculta în liniște pe orator.

www.dacoromanica.ro

Aloiziu Vlad (continuă): „Fiecare, fără deosebire de naţionalitate, simte şi regretă cele întêmplate; şi eu mărturisesc, că cu bucurie patriotică am vĕzut manifestându-se în decursul întregei discuţiuni prevenirea, prudenţa şi echitatea cu care aproape fiecare membru al casei vrea se liniştească şi sĕ împace naţionalităţile; şi am speranţă, că dacă Dumnezeu încă aşa voeşte cum vrem noi, vom resolva în înţelegere şi cu comună voinţă aceasta chestie gingaşă şi de cea mai mare importanţă pentru noi toţi, pe basa dreptăţii, echităţii şi a egalităţii naţionale de drept. (Aprobări). Aici e timpul şi ocasiunea. Onorata dietă sĕ le prindă şi sĕ le întrebuinţeze şi atunci nu este putere care sĕ ne poată învinge.

După acestea, trec acum la părţile formale ale proiectului. Eu, domnilor mei, părtinesc adresa; şi fiindcă sûnt mulţi între noi, cari se vor împedeca în aceea, cum de eu, care am fost până la sfîrşit present în dieta dela 1848 şi 1849, şi care cu privire la principiile mele politice, în anii 1848 şi 1849 am fost radical, sûnt radical şi voiu fi radical (sĕ trăească!), părtinesc totuşi adresa: vreau sĕ espun pe scurt motivul care mĕ face sĕ proced astfel (Sĕ auzim).

Dacă în sala aceasta, sau ori-unde altundeva, ar fi întruniţi de present numai deputaţii cari au fost presenţi până la sfîrşit în dieta dela 1848 şi 1849, şi pe acestia 'i-ar fi convocat presidentul de etate, *Paloczy László,* ca pe membrii parlamentului convocat în mod legal din partea regelui ungar *Ferdinand V.,* şi în mod legal încă nedisolvat, pentru-ca se continue desbaterile dietale întrerupte în decursul vremii: atunci, domnilor, aş zice şi eu, că fie şi numai din consecvenţă, în *resoluţiune* trebue turnată voinţa ţĕrii, cu toate că eu în politică nu aflu totdeauna de ducĕtoare la scop stricta consecvenţă, şi în privinţa aceasta chiar şi istoria patriei ne arată mai multe esemple de abatere, precum, între altele, s'a adus şi la anul 1707 în dieta din *Onod* o astfel de resoluţiune, cum a fost şi cea din 14 Aprilie 1849 în Debreţin, dar' pentru aceea totuşi membrii aceleiaşi diete au întrat în tratări la 1711 în Sătmar cu generalul *Pálffy,* împuternicitul împĕratului Iosif I., cu ajutorul lui *Károlyi Sándor,* şi au legat pacea, meritând prin aceasta, nu blăstĕmul, ci binecuvêntarea patriei.

Dar' fiindcă dieta aceasta nu e compusă esclusiv din membrii dietei dela 1848 şi 1849, ba chiar şi membrii dietei aceleia, aflători astăzi aici, cum sûnt de es. şi eu, nu pe basa alegerii din anul 1848, ci pe basa unei alegeri mai nouă, devenită necesară în urma

www.dacoromanica.ro

convocării dietei pe 2 Aprilie, din partea împĕratului Austriei *Francisc Iosif,* ca rege ungar, în scopul încoronării sale de rege al Ungariei şi pentru alte afaceri, prin urmare în urma unui nou mandat stau aici, şi cu mine împreună stau membrii dietei celei vechi precum şi membrii cari acum au întrat în ea mai întâiu, şi astfel, noi, membrii dietei dela 1848/9 am lăsat singuri să ni-se iee de sub picioare terenul avut (Zgomot. Să auzim!), de aceea aflu de foarte natural, că nici bunăcuviinţa, nici prudenţa nu permite se ignorăm pe cel-ce a convocat dieta aceasta, şi în urma acestui lucru nu putem esprima în mod mai potrivit gravaminele ţĕrii decât pe calea *adresei* (Zgomot).

Adresa aceasta eu nu voesc să se trimită lui Ferdinand V., cum au făcut propunere condeputaţii mei *Zsarnai Imre* şi *Kubinyi Ferencz,* ci de-adreptul aceluia, în urma învitării căruia ne aflăm aici, fără a cărui învoire nu ne-am putè sfătui aici, şi care nu numai că stă în fruntea puterii faptice, ci e recunoscut din partea guvernelor lumii întregi de domnitor al imperiului austriac, a cărui parte mai însemnată o formează Ungaria. (Zgomot). Nu voesc să se trimita lui Ferdinand V., pentru aceea, pentru-că cu toate că e adevĕrat, că legile din 1848 sub el au fost date şi prin el sancţionate, e adevĕrat de altă parte şi aceea, că tot Maiestatea Sa a fost acela, care în Septemvrie 1848 a cerut îndĕrĕt, — în memorandul compus de ministerul austriac *Doblhoff-Wessenberg,* sufletul legilor din 1848, ministerul de finanţe, de rĕsboiu, de esterne şi de comerciu, şi fiindcă dieta de atunci nu a împlinit dorinţa aceasta, a fost disolvată. Dar' dieta a declarat de ilegală această ordinaţiune de disolvare şi a rĕmas şi mai departe întrunită, până-ce întorsătura nefavorabilă pe care au luat-o evenimentele de pe câmpul de rĕsboiu nu au constrâns-o să părăsească terenul, după catastrofa dela Şiria.

Drept aceea, deşi eu mĕ plec cu omagialitate deplină în faţa bunătăţii devenită proverbială a Maiestăţii Sale Ferdinand V., după-ce a abzis şi s'a retras la odihnă vreau se fie luată simplu la cunoştinţă retragerea sa, pe lângă esprimarea protestării, în adresa ce e de trimis M. Sale împĕratului *Francisc Iosif,* pentru violarea formelor, fiindcă eu ţin la proverbul, că nu e lucru mai nemulţumitor decât se alergi după o trăsură care nu vrea să te aştepte.

În fine, la afirmarea dlui deputat *Tisza Kálmán,* că dieta are fără îndoială dreptul să se întrunească şi de sine, atunci când află de lipsă, — observ numai atâta, ca dl *Deák Ferencz,* propunetorul,

www.dacoromanica.ro

încă în firul propunerii făcute în cursul vorbirii sale a arĕtat şi a dovedit cu esemple, că la anul 1790 comisiunea regnicolară voia se treacă în diploma inaugurală şi aceea, că dieta sĕ se întrunească tot la trei ani în Pesta, chiar şi atunci când n'ar fi convocată, dar' staturile şi ordinele ţĕrii n'au primit propunerea, pentru-că dreptul de-a convoca dieta a fost declarat din partea lor de prerogativă a principelui.

Din motivele acestea părtinesc proiectul de adresă propus din partea domnului condeputat *Deák Ferencz,* cu privire la formă în mod necondiţionat, ear' cu privire la fond, la partea materială, îmi reserv dreptul de a-'mi putè espune observările asupra punctelor din adresă cari nu întrunesc aplacidarea şi complăcerea mea cu ocasiunea discuţiei pe articole. (Aprobări. Sĕ votăm!)". —

Vorbirea dep. Ioan Pap.

În şedinţa din 3 Iunie a luat cuvêntul deputatul român *Ioan Pap,* protopop, ales în cercul Beiuşului, care din motiv că sĕ învêrtea mai mult printre Maghiari nu era binevĕzut în cercurile româneşti. Modul seu de gândire e reoglindat de altcum destul de fidel în vorbirea rostita în chestia adresei. E următoarea:

Ioan Pap: „Fiindcă am onoarea a vorbi întâia-dată dela locul acesta, mărturisesc, că nu o fac aceasta atât de mult ca publicist, (mint publicista) decât mai mult ca aceea ce sûnt, după posiţia mea, anume, ca *deputatul unui cerc electoral român din Ungaria.* (Sĕ trăească!) Şi după-ce asupra propunerii aflătoare înaintea noastră s'au spus atâtea lucruri frumoase şi adevĕrate, şi în urmarea acestora a fost desvoltată cu desĕvêrşire şi convingerea mea proprie, în general părtinesc şi acceptez propunerea, cu modificările şi amandamentele propuse de condeputatul nostru *Tisza Kálmán* (Aprobări), ear' cu privire la formă mĕ declar pentru *resoluţiune.*

După-ce însĕ declaraţiunea aceasta a noastră... (Mai tare, că nu auzim!) are şi o astfel de parte, după mine foarte însemnată, care priveşte de-aproape foarte mult şi pe alegĕtorii mei de buze române, esprimându-'mi de-oparte mulţumirea pentru îngrijirea părintească dovedită din partea dietei maghiare faţă de noi, de altă parte trebue sĕ-'mi esprim sincer convingerea, că eu nu pot sĕ deosebesc întru nimica interesele naţiunii române de ale Maghiarilor (Sĕ trăească!), şi nici nu vreau sĕ fac această deosebire. Şi dacă fac declaraţia, că pretensiunile naţionale pot fi aduse corect şi cu desĕvêrşire în

www.dacoromanica.ro

consonanță cu datorințele patriotice, cel puțin la noi, în Ungaria, atunci strict luat am spus numai aceea ce e convingerea poporului român din Bihor, convingerea patriotică a preoțimei, cel puțin a preoțimei mai inferioare din biserica română orientală neunită. (Zgomotoase: să trăească!)

Dar' a vorbi despre obiectul acesta țin a fi prematur. Cu toate acestea un lucru nu-'l pot trece cu vederea, anume: nimeni din casa aceasta să nu creadă, că interesul poporului român din Ungaria ar fi altul și nu acela al Maghiarilor. Să nu creadă nimeni, că fie naționalitatea, fie limba, fie religiunea sa, a fost asuprită din partea maghiarimei, fie și numai cât de puțin, și că pentru aceasta ar avea motivul cel mai mic măcar de a să purta cu sentimente dușmănoase față de ea. (Aprobări).

Adevărat, că avem gravamine în privința aceasta; naționalitatea noastră e dată la o parte în mare măsură; limba noastră maternă e neglesă, și în special religiunea noastră e asuprită. Dar' dacă aceasta e gravamen, — și cu drept cuvênt e gravamen, greutatea lui nu apasă legislațiunea maghiară, ci esclusiv numai acel sistem stângaciu de guvernare în contra căruia ne ridicăm acum cuvêntul, singulari și toți împreună. (Aprobări vii. Să trăească!)

După-ce deci, dela Dumnezeu și dela patriotismul nostru comun aștept și sper în privința aceasta, că cu interesele supreme ale patriei acesteia nu va dispune totdeauna străinul, adecă acel sistem de guvernare, care față de noi s'a purtat totdeauna și să poarta în mod maștер și de multe-ori în mod dușmănos, aștept cu siguranță și aceea, că și asupra poporului român, ca parte întregitoare a Ungariei, patrioți, cari vorbesc însă altă limbă (Aprobări), și totodată și asupra bisericei române orientale neunite, vor resări zile mai frumoase, când își va redobândi și biserica aceasta, în cercul religiunii sale, independența și autonomia pe care o posede în patria aceasta ori-ce altă religiune, pe basa principiului egalității de drept. (Aprobări. Aclamări).

Multe s'ar putè spune în chestia aceasta, domnilor mei! În deosebi istoria bisericei noastre de pe mai multe secole dovedește, cum cu privire la biserică soartea ei a fost, în urma privilegiilor unilaterale date dela Viena altei națiuni, în continuu și neîntrerupt asuprirea. Dar' urmările păgubitoare amănunțite ale acestor privilegii nu aflu de necesar ale espune acum pe larg în fața casei, pentru a nu da ansă la recriminări, ci spun numai atâta, că nouă nu ne trebue

www.dacoromanica.ro

privilegiu (Să trăească), pentru-că fiecare privilegiu are însușirea, că e clădit pe libertatea și bunăstarea unora, în detrimentul și spre sclăvia míilor de oameni. Noi vrem *lege* la timpul seu, care *să recunoască autonomia bisericei noastre.* (Aprobări. Să trăească!)

Când deci, ca membru al bisericei române gr.-neunite îmi esprim aceasta credință, așa cred. sigură, îmi țin totodată de datorință să declar, ca Român și ca deputatul unui cerc român, dar' totdeauna cetățean ungar, că eu, și noi, față de națiunea maghiară numai un interes putem să avem: interesul patriei comune (Aprobări. Să trăească!), precum și numai o datorință avem, sfânta datorință patriotică. Și deși în o epocă dureroasă n'a corespuns acestui sentiment de datorință, din causa ademenirei intrigei austriace, — după-ce în cei 12 ani din urmă atâta asuprire, desprețuire și apăsare a esperiat, s'a cuminți poporul român din pățania proprie și s'a convins, că asupritorii naționalității și libertății sale nu locuesc în Pesta ci la — Viena.

În Viena, unde s'au făurit planurile monstruoase ale imperiului unitar austriac, ca podoabă la această plăsmuire proastă voiau să coase și pe Români, pe poporul român, pentru a să putè lăuda în fața lumii cu el, ca cu o cucerire de nou câștigată și germanisată din originalul român. (Aprobări). Dar' poporul român, care în decursul conviețuirei seculare cu Maghiarii, chiar și în epoca comunicării frățești reciproce 'și-a știut păstra cu credință națională. și cu toate-că după limbă e Român, dar' în urma comunității de interese, în sentimente a rămas patriot curat: de dragul imperiului unitar austriac nu va renunța nici-odată la trecutul seu, ci în înțelegere cu Maghiarul va apăra coroana sfântului Ștefan. (Să trăească!. Și deși nu e atât de cult ca doctorii germani civilisatori, privește totuși cu compătimire la planurile de germanisare, concepute în creerii acestor doctori, planuri cari în viață nu pot fi nici-odată esecutate. (Să trăească).

Pe acest popor român îl recomand eu națiunii maghiare și casei, representanților națiunii, — pentru-că *prin asigurarea pretensiunilor naționale ale acestui treaz popor,* prin aplanarea dorințelor poporului român pe basa libertății comune și a egalității de drept (Aprobări, prin *stabilirea autonomiei bisericei poporului român* (Aprobări), prin ajutorarea preoților săraci dar' onești ai acestui popor român Aprobări generale), prin îmbrățoșarea *instrucțiunii poporului român* (Aprobări generale): va conserva casa pe seama țării un astfel de popor, care nu-'și va căuta fericirea și bunăstarea alt-undeva decât

www.dacoromanica.ro

numai acolo unde poate sĕ o găsească, în Ungaria, care sĕ va împărtăşi în patria aceasta de soartea bună şi de cea rea, şi pentru care singura glorie va fi sĕ trăească cu fraţii sei maghiari, dacă sĕ poate, sau sĕ moară cu ei, dacă trebue, pentru binele patriei comune. (Aclamări lungi şi vii ". —

Vorbirea dep. Mişici.

Imediat după deputatul Beiuşului a luat cuvêntul deputatul român *Ioan Mişici,* ales în cercul Lipovei, şi a rostit vorbirea următoare:

„Onorată dietă! E o luptă grea şi neîntreruptă de conservare proprie lupta ce o purtăm. Trei secole s'au stâns în lupta sfântă pentru esistenţa noastră cetăţenească şi pentru libertatea noastră constituţională. Lungă luptă, dar' purtată nu fără succes.

Pentru-că deşi au căzut totdeauna cei mai buni ai patriei noastre, deşi s'a scuturat totdeauna florea naţiunii noastre ca mugurii plini de speranţă ai primăverii aruncaţi la pămênt din partea viforului, deşi sĕrmana aceasta patrie, chinuită până la moarte, a fost silită sĕ îmbrace doliul adânc, — mângăere 'i-a întins totdeauna, cum îi întinde şi astăzi. conştienţa, că deşi decimate, dar' nu zdrobite, trăesc încă naţiunile, în înţelegere frăţească, în patria aceasta. (Aşa e!)

Mare, frumoasă şi glorioasă moştenire ne-au lăsat părinţii nostri. O patrie liberă, constituţională, bogată în binecuvêntările naturei; şi pentru a putè asigura viitorul acestei patrii, — precum a sădit Hamilcar în fiiul seu Hanibal ură în contra inimicilor, — au sădit şi ei în sînul urmaşilor lor iubirea ferbinte de patrie, care a trecut dela tată la fiu, dela generaţiune la generaţiune, şi care după nefericita catastrofă dela *Mohaci* şi după şi mai nefericita catastrofă dela *Şiria,* în loc se slăbească şi sĕ adoarmă a primit flacără mai puternică, întocmai ca făclia, care cu cât mai mult e lovită de pămênt, cu atât mai tare luminează. (Aşa e!)

Iubirea de patrie a făcut ca Roma se devină mare, Atena independentă, şi ea a făcut, ca obiect de admiraţie se fie trupele cari au luptat pentru libertate, în Francia şi în Ungaria. Ea a eternisat memoria lui *Leonida,* prefăcênd câmpia Maratonului într'un mare Panteon, a cărui lucitoare boltitură e ceriul, cu miliarde de stele, făclie vecĭnic luminătoare e stima şi gratitudinea urmaşilor, ear' pazitoarea cea mai credincioasă şi mai sigură pentru conservarea memoriei e — *istoria.*

www.dacoromanica.ro

Să mulțumim părinților nostri, pentru-că au turnat în sînul nostru al tuturora iubirea ferbinte de patrie, căci mai bine nu puteau asigura viitorul patriei.

Laudă să aducem martirilor nostri cari au sângerat pentru libertate, pentru-că sângele ce 'l-au vĕrsat ei, nu numai că a îmbunătățit pământul în care au fost aruncate sĕmințele ideii de libertate, ci evaporând și amestecându-se cu aerul a fost sorbit din partea noastră și a devenit sângele nostru. care, dacă trebue, sûntem gata a-'l vĕrsa de nou, dar' care nu ne va lăsa nici-odată se devenim trădătorii libertății, independenței și onoarei patriei noastre. (Să trăeasca!).

Sora iubirei, credința, n'a lăsat să adoarmă în sînul nostru speranța într'un viitor mai frumos și mai fericit, și ne-a încurajat să luptăm mai departe în lupta grea a causei sfinte. Dacă n'am avè-o, de mult trebuia se desperăm cu privire la rĕmânerea în vieață, la esistența națiunei noastre, atât de triste erau vremile pe cari le-a trimis asupra noastră pronia dumnezeească și atât de grele și apăsătoare au fost zilele de cercare de cari ne-am împărtĕșit!

Triste, cum a fost zilele poporului israiltean sub domnia Faraonilor, și amare ca zilele robiei poporului acestuia în Babilon!

Dacă a fost popor, care a suferit și a răbdat, pe fruntea căruia în loc de bucurie înveselitoare a stat lipită secole de-arîndul întristarea, norul negru al suferinței, — ăsta a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor, care pe lângă cea mai liberală constituție a fost espus totuși miilor de torturări din partea volnicíei neînfrênate, ear' pe lângă bogățiile patriei sale, cari glorificau bunăvoința dumnezeirii, a fost espus totuși celei mai mari sărăcíi și miserii, — ăsta a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor, care pe lângă toate băile bogate de sare date din partea naturei, a fost silit totuși să-'și ude pânea neagră cu lacrĕmele sale sărate, a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor. care 'și-a jertfit tot ce a avut, vieață și avere, când s'a cerut să le jertfească, ear' în schimbul acestei jertfe 'i-s'a dat cea mai urîtă nemulțumire, ba nu nemulțumire, ci scârboasă batjocorire, neomenească persecuțiune și spoliare fără de pareche, a fost fiecare popor al sĕrmanei mele patrii asuprite și subjugate, fără deosebire de limbă și de religiune! (Adevĕrat!)

Libertatea și sclăvia seamĕnă în aceea, că precum una resfiră deopotrivă razele sale, întocmai ca soarele, asupra tuturora, așa și

www.dacoromanica.ro

ceealaltă se estinde asupra tuturora, ca și noaptea. Cea dintâiu produce, ca ploaia plină de binecuvêntare, cea din urmă risipește, earăși ca ploaia, dar' ca ploaia cu ghiață.

Libertatea. ca și sclăvia. nu are popoare alese. Cea dintâiu frânge lanțurile pentru toate, cea din urmă le pune pe toate în lanțuri. (Aprobări).

Norocul, că pentru sarcina grea impusă nouă avem umeri destul de tari, căci altcum de mult trebuia sĕ cădem sub greutatea ei.

Ca între două dealuri, de pe cari dacă se porneşte lava, amenință cu înmormêntare, așa a fost pusă din partea provedinței dumnezeești patria noastră între — *islam* și *absolutism*. Cel dintâiu a amenințat credința noastră creștinească, cel din urmă amenință și acuma credința noastră cetățenească. Credința primă ne este tot atât de sfântă ca și a doua!

Ca sentinelă și barieră pe seama credinței amenințate și a libertății omenești a fost aleasă din partea provedinței divine națiunea noastră atunci, când a fost pusă la cele două puncte aproape estreme ale Dunărei, ca peatră remarcațională de granit. Creatorul a voit par'că sĕ stabilească prin aceasta hotarul, peste care din jos în sus nu poate sĕ se lățească islamul, ear' de sus în jos nu poate se străbată absolutismul. A trebuit deci sĕ se facă îngrijire, ca în Dunăre, atunci când trece prin teritorul patriei noastre, sĕ fie reoglindată fața și ființa unui popor creștinesc și liber.

Așa cred, că până acuma cu onoare ne-am ținut locul și ne-am împlinit datorința. Splendoarea semilunei a devenit palidă, s'a întunecat și e tot mai mult în apunere, fără a mai putè spera se devină cândva lună plină, ear' absolutismul. dacă zeii nu 'l-ar fi făcut, ca de regulă, orb, de mult s'ar fi putut convinge, că pentru el au trecut vremile de domnie și că pămêntul patriei noastre ori-cât de mult se fie rĕsturnat, spart, arat și aproape până la mijlocul inimei spintecat și udat cu sângele miilor de oameni, totuși nu e făcut prielnic pentru-ca sĕmênța sa sĕ prindă rădĕcini în el. Timpul foarte scurt sub care s'a putut bucura de învingere pe un moment a putut sĕ-'i dee cea mai bună dovadă, că viitor nu are, întocmai ca și arborele care s'a pălit, s'a uscat, și la care chiar și sĕmênța din care a rĕsărit a fost blăstĕmată. Pentru afirmarea mea cea dintâiu vorbesc faptele, ear' afirmarea mea din urmă o întăresc evenimentele din trecut, precum și acele din timpul mai recent. Istoria, care judecă în mod imparțial asupra faptelor națiunilor, domnitorilor, guvernelor, le-a notat con-

www.dacoromanica.ro

ştiincios pe toate; fără teamă ne apropiem de tribunalul ei şi liniştiţi ne supunem verdictului ce-'l va da!

Pot s'o facă aceasta şi contrarii nostri? Eu nu cred, pentru-că atunci ar trebui să am credinţa care mută munţii din locurile lor, şi eu credinţa aceasta nu o am. Nu cred pentru aceea, pentru-că dacă aruncăm o privire asupra trecutului, în urma lor aflăm pretutindenea, întocmai ca şi în urma unui cutremur de pământ, numai ruine, ca şi cum principala măiestrie în guvernarea lor ar fi *dărîmarea.*

Amintirea lor e legată de amintirea celor mai nefericite zile ale noastre şi de cea mai tristă epocă a sclăviei noastre, întocmai ca blăstĕmul de amintirea păcatului, lacrima de amintirea durerii, suspinul de amintirea suferinţei. Contrarii nostri pot să fie liniştiţi câtă vreme cartea istoriei rĕmâne închisă pentru ei. Dar' când vor începe să frunzărească prin ea îi va părăsi bucuria şi pe ei cum ne-a părăsit pe noi cei despoiaţi din partea lor, şi să va îndepărta din sînul lor liniştea cum s'a îndepărtat din sînul milioanelor de-asupra capetelor cărora a fost învîrtită sabia plină de sânge cetăţenesc a unei domnii de teroare.

Dacă sûnt ministri, cari, deşi nu sûnt îndatoraţi să dee socoteală naţiunii a cărei avere o manipulează, conduc statul încredinţat lor, — să nu uite că totuşi vor trebui să-'şi dee socoteală în faţa fiinţei supreme dela care omenimea a primit ca proprietate comorile pe cari ei le manipulează în mod atât de neconştiincios.

Şi precum stăpânul din scriptură a făcut imputări servitorului care a întrebuinţat rĕu talantul primit, pentru-că 'l-a îngropat în loc să-'l înmulţească, aşa îi va condamna judecătorul, care veghează asupra noastră a tuturora, şi pe ei. pentru-că talantul libertăţilor noastre, drepturilor noastre, averii noastre, ştiinţelor, limbei şi naţionalităţii noastre, în loc să-'l înmulţească şi să-'l lase să se învechiască, au căutat să-'l astupe şi să-'l îngroape pentru totdeauna. Dar' numai au căutat; pentru-că dacă lucrul nu a succes cu desĕvîrşire, nu e meritul ministrilor germani, nu al bărbaţilor din guvernul german, ci e meritul numai al popoarelor noastre, al perseveranţei lor, al suferinţei lor, al voinţei lor de fer, oţelită în focul pacienţei.

Dumnezeule! Unde ar fi naţiunea noastră dacă 'i-s'ar fi permis desvoltarea naturală, amĕsurat puterilor ei; dacă acestea, în loc de a fi întrebuinţate pentru zădărnicirea atacurilor îndreptate în contra noastră ar fi fost întrebuinţate pentru desvoltarea bunăstării noastre, dacă în

www.dacoromanica.ro

locul paralisării neîntreruptelor lupte deschise şi ascunse le puteam întrebuinţa pentru desvoltarea unei păci binecuvêntate, sub scutul constituţiunii noastre!?

O generală bunăstare ar fi în patria aceasta, în care acum domneşte sărăcia; libertate comună ar fi aici, unde astăzi e o sclăvie comună; de drepturi egale ne-am putè bucura toţi acolo, unde astăzi cunoaştem numai sarcinile grele ale unei datorinţe egale. O Austrie puternică ar esista acum, de braţ cu o Ungarie puternică, în faţa lumei întregi, ca un Gibraltar de neluat în marea milioanelor de oameni, — pe când aşa, Austria odinioară puternică, — dar' numai când a trăit în pace frăţească cu Ungaria, — e obiect de pradă în politica europeană pe seama celor mai tari, celor mai puternici, cari aruncă asupra ei sorţile aruncate odinioară asupra hainelor lui Christos!

Că aşa stă lucrul nu e vina noastră, ci a acelei nefericite politici tradiţionale germane, care e urmărită de secole în Ungaria, şi care e cu mult mai ângustă decât sè poată fi echitabilă, cu mult mai egoistă decât sè poată fi dreaptă, care în fine are meritul Delilei de a fi despoiat Austria de propriele ei puteri, atunci când a voit sè ne lipsească pe noi de putere.

Politica bărbaţilor din guvernul nemţesc dela Viena, nisuitoare se ajungă la unitate, a fost totdeauna politica nisuinţelor de a ajunge la unitatea sclăviei; a fost o politică care nu voia, ca popoarele sè fie deopotrivă libere, ci deopotrivă lipsite de libertate, care a înţeles egalitatea la fel ca ţăranul blajin dela 1848 când a întrebat: „Mè rog, dacă acum este egalitate, — vine pus şi nemeşul pe dereş?“ Aşa şi bărbaţii din guvernul nemţesc, în loc sè fi esplicat egalitatea astfel, că după-ce noi avem constituţie, se cade sè aibă şi ceialalţi constituţie liberă, au interpretat-o aşa, că după-ce celelalte ţări nu se pot lăuda cu instituţiuni libere constituţionale, se fim răpiţi şi noi de ele. Şi astfel sub *Gleichberechtigung*-ul lor au înţeles totdeauna sclăvia, nu libertatea! (Aşa e).

Bărbaţii de stat germani dela Viena au învăţat, deşì nu toate, dar' foarte multe din vederile lui Caligula, din principiile sale şi din politica sa. Caligula voia, ca toţi locuitorii imperiului seu sè aibă un singur cap, pentru-ca sè-'l poată tăia cu o lovitură. Ear' acestia ar voì, ca toate ţările cari îşi au domnitorul din aceeaşi familie se aibă o singură constituţie, un Reichsrath, ca se poată fi strivit cu o singură apèsătură, şi în privinţa aceasta se aseamènă mult şi

www.dacoromanica.ro

cu delfinul, care a privit în liniște cum a înghițit chitul locuitorii mai mici ai mării, gândind întru siue, de ce se înghiță el pe rînd toate făpturile acelea mici, obosându-se, când le poate înghiți chitul. ear' el, delfinul, repezindu-se asupra acestuia, le va putè avè pe toate deodată?

E într'adevĕr o politică comodă și înțeleaptă, care precum a succes la 1849 cu constituția octroată, va succede sigur și la 1861 cu reichsrath-ul, dacă va fi compus adecă astfel cum se dorește acolo, sus.

Pentru-ca sĕ vedem, că guvernul nemțesc dela Viena toate a voit sĕ facă cu noi, numai aceea nu. sĕ ne fericească; că ochii sei au fost aținți totdeauna asupra noastră, însĕ numai ca ai șerpelui care nu-'și ia ochii de pe obiectul ales sĕ-'i cadă pradă; că ne-a iubit ca Saturn, care 'și-a înghițit pe rînd copiii; că iubirea îngrijirii sale părintești și civilisatorice a fost totdeauna ca a maimuței, care numai din dragoste își sugrumă prăsila; pentru-ca sĕ vedem mai departe, că în patria noastră a aprins necontenit focul reacțiunii, că a umplut-o de străini, a persecutat ideile libertății și toți pașii sei au fost îndreptați în contra independenței noastre constituționale, pe care națiunea noastră nu a dat-o din mână nici-odată și nici pe un moment, nu va strica sĕ-'i punem înainte acestui guvern nemțesc dela Viena icoana trecutului seu, strânsă în cadre mici, la care nu va putè privì cu mare fală, dacă cumva nu râvnește la gloria lui Erostrat, pentru care glorie, mărturisesc sincer, n'așì fi în stare sĕ-'l invidiez.

Eată ce dovedește istoria noastră.

După bătălia plină de primejdii dela *Mohaci,* Ferdinand I. a asigurat țeara prin diplomă, că va respecta drepturile și libertățile țĕrii, pe cari le va apĕra; ear' după aceasta, la 1526, în 26 Dec., a fost ales rege. În dieta din Buda, obligându-se de nou că va respecta drepturile țĕrii, pe care o va guverna ăst-mod, ca nimeni sĕ nu aibă nici-odată motiv de a regreta că a fost ales rege, a fost ales de nou, și în 3 Noemvrie 1527 a fost încoronat. Dar' aceea de ce sĕ temeau înaintașii nostri a început a sĕ împlinì prea curênd, deși nu de tot pe neașteptate. Străinii au început sĕ câștige influență asupra guvernării țĕrii, ear' pe Ferdinand, regele ungar, nu consilierii acestuia, ci consilierii domnitorului *german* îl țineau încunjurat, în urma cărei împrejurări în scurtă vreme plângeri amare s'au născut în țeară, și ele amăresc de atunci necontenit întristatul suflet al națiunii

www.dacoromanica.ro

noastre. Încă dieta din Pojon dela 1546 a declarat lămurit, că pace nu va fi până-când regele nu va locui în ţeară şi nu se va îngriji de pace şi de ordine *în persoană,* ear' nu după sfatul consilierilor germani, — înaintându-se totodată rugare la regele, ca cu Turcia să nu se facă tratările prin representanţi germani, ci — maghiari.

Sub *Maximilian* influenţa guvernanţilor germani a crescut mereu, urmându-se deja atunci politica de astăzi, ca eventualele greşeli ale singuraticilor să fie puse în sarcina naţiunii; ear' sub pretextul acesta naţiunea era luată la goană, ceea-ce a dat ansă de a să adresa (într'un special proiect de lege) domnitorului rugarea, să nu lase să se atribue naţiunii greşelile singuraticilor.

Domnia lui *Rudolf* a fost şi mai tristă în urmările sale pentru ţeară, pentru-că nepurtându-'i nici o grije, a lăsat grijile ocârmuirii în Ungaria pe seama archiducelui *Ernest,* ear' în Croaţia şi Slavonia pe seama archiducelui *Carol,* cu a cărui guvernare Croaţii au fost atât de nemulţumiţi, încât banul *Gaspar Alapi* a fost silit să abzică, numit fiind în locul seu străinul *Cristofor Ungnad,* ceea-ce a făcut ca nemulţumirea să-'şi ajungă culmea, fiindcă Croaţii să temeau, că Croaţia va fi desbinată de cătră Ungaria pentru a fi alăturată la Ştiria.

Mai multe diete ţinute sub domnia lui Rudolf au fost foarte sgomotoase, fiindcă la acelea n'a sosit răspuns la plângerile, că patria e inundată de funcţionari străini, că căpitănatele şi oficiile camerale şi altele bine dotate sûnt ocupate de Nemţi, a căror funcţionare chiar şi numai pentru aceea vatămă drepturile naţionale, pentru-că 'şi-au ocupat posturile în urma unei violări de lege. După-ce mai multe adrese şi plânsori înaintate în privinţa aceasta din partea dietei dela 1581 au rămas, ca de regulă, fără resultat, dieta s'a disolvat. La aceasta s'a făcut zgomot mare, mişcare vivace printre înţelepţii şi părinteştii consilieri germani, cari s'au indignat grozav văzând cutezanţa naţiunii, — care, după-ce n'a constatat buna intenţiune a guvernului a îndrăsnit a să disolva, în loc să rămână pe terenul puţin promiţător al compunerei de adrese, — şi au dat sfat regelui să se opună cu energie, şi îndemnându-'l să facă un pas provocător, au căutat să aducă treaba la frângere, între naţiune şi domnitor. Dar' Rudolf a fost de astă-dată destul de tare pentru a desconsidera sfatul consilierilor sei, ceea-ce dacă era în stare să facă şi mai târziu, nu-'şi perdea tronul.

Dar' nu al lui Rudolf a fost tronul din urmă pe care consilierii cei răi 'l-au luat de sub domnitor.

www.dacoromanica.ro

Disolvarea din voință proprie a dietei sus atinse a făcut ca Rudolf să vină la cugetul, că totuși ar fi bine să se asculte odată rugările națiunii, fără a să mai privi lucrurile numai prin ochelarii ministrilor germani și fără a se primi din a lor gură informațiune despre durerile cari rod la rădăcina poporului de altcum sănătos.

S'a presentat deci Rudolf în fața dietei și națiunea a dovedit splendid cu ocasiunea aceea, că știe cu ce e datoare domnitorului ei încoronat și că ce e îndreptățită să aștepte dela regele ei, pentru-că ordinele 'l-au primit cu cele mai mari semne de omagiu și de stimă adâncă, dar' totodată au cerut cu glas înalt și sanarea gravaminelor lor, și până atunci nu s'au liniștit până n'au luat asupra lor ordinele supreme garanția, că vor fi sanate în dieta următoare.

Cu toate acestea, gravaminele în urma manipulării străinilor s'au înmulțit mereu, până-ce vězênd națiunea, că drumul adreselor și al petițiunilor nu duce la scop, a declarat, că dacă nu să face cât mai curênd sanarea relelor, ea nu mai plătește dare.

Dieta dela 1583, și fiecare din cele următoare, a adresat plânsori regelui din causa străinilor, dar' fără succes. Ear' când dieta dela 1602, prin ordinele îngrozite de pustiirile și de volniciile slujbașilor germani, s'a adresat cu plânsoare, — ordinele au fost refusate din partea consilierilor germani cu observarea batjocuritoare, că numai pentru aceea fac pasul acesta pentru-că vreau să plătească dare mai puțină.

Cumca națiunea cu ce stimă și cu ce veneratiune s'a purtat în fiecare epocă față de legalitate dovedește împrejurarea, că atunci, când la cei 21 de articoli ai dietei din 1604 s'a mai adaogat unul, în mod arbitrar, și anume, la sfatul camerei germane, inducêndu-se și art. 22, despre religiune: procedura aceasta ilegală a provocat rěscoala lui *Bocskay*.

Unde au dus acesti onești consilieri germani pe Rudolf prin aceea, că mergeau în direcție cu totul contrară cu interesele națiunii? Acolo, că nemulțumirea a prins teren și fratele seu a fost ales rege, *Matia*, și astfel urmașul lui Rudolf a fost *Matia II.*

Că domnilor dela Viena cât de neplacută le era îndreptățirea națiunii de a-'și alege liber pe regele ei, și că națiunea cât de mult a ținut totdeauna la acest drept legal, să vede din actul de alegere a lui Matia. Cu toate-că Matia a împins de pe tron pe Rudolf, în învitările făcute pentru adunarea care avea să facă alegerea de rege a stat, că Rudolf a abzis de demnitatea de rege numai sub condi-

www.dacoromanica.ro

ţiunea, ca ea să fie dată lui Matia, şi din motivul acesta provoacă pe Maghiari să recunoască pe Matia de rege fără alegere şi să-'l încoroneze. Cearta între fraţi a încetat acolo unde interesul lor comun cerea aşa; dar' aşa cerea şi interesul naţiunii. Pentru-că cu toate că pe Matia voinţa generală 'l-a voit de rege, totuşi, până nu a întărit articolele puse înaintea sa n'a fost ales şi n'a fost încoronat, ceea-ce numai în Noemvrie 1608 s'a întêmplat.

Că influenţa şi stăpânirea Nemţilor cât de tare să încuibase şi câtă nemulţumire a provocat în ţeară, să vede din articolele înaintate lui *Matia* spre întărire, pe cari el le-a şi întărit, şi din cari sûnt următoarele cele mai însemnate:

Tesaurariul, respective camera, să nu depindă dela camera din Viena. Locotenenţii ţării şi căpitanii cetăţilor dela graniţă să fie numiţi încă din şedinţa dietei, dintre Maghiari. În oraşe Maghiarii să nu fie eschişi dela oficii.

Dieta dela 1609 e de însemnătate pentru aceea, pentru-că protestanţii din Austria, neprimind libertatea de a esercia religia lor, au provocat ordinele maghiare să intrevină la domnitor şi să le-o câştige. Ordinele într'adevĕr au intervenit, dar' au primit rĕspunsul, că chestii austriace, ca gravamine nemaghiare, nu aparţin competenţei dietei maghiare. Va să zică, nu a fost recunoscută nici atunci comunitatea între Maghiari şi Austriaci, şi totuşi încă pe atunci voiau să fie trataţi ca aflători în comunitate!

În anul următor 'i-a succes palatinului Thurzó György, în urma neobositei sale intervenţiuni, să câştige pe seama Austriacilor dreptul de liberă eserciare a religiunii.

Involuntar mi-se impune întrebarea, că pentru o cucerire atât de mare ce drepturi sau libertăţi au câştigat guvernanţii dela Viena pe seama noastră?

Sub Matia încă s'au înmulţit, în loc să scadă, numĕrul gravaminelor ţării, pentru purtarea Nemţilor, spoliarea făcută de ei, şi pentru pustiirea făcută de căpitanii străini ai cetăţilor dela graniţele ţării. gravamine pe cari dieta dela 1618 le-a cuprins în 46 de puncte şi le-a înaintat regelui spre sanare. După o discuţie animată de o lună, stabilindu-se înţelegerea între rege şi ordinele ţării, Ferdinand II. a fost ales cu voinţă generală şi a fost încoronat de rege.

Sub Ferdinand II. încă s'a afirmat splendid alipirea înaintaşilor nostri către dreptul de a alege în libertate pe regele şi către toate atributele legate în mod legal de acest drept.

www.dacoromanica.ro

În dieta din 1625, ţinută în Şopron, ordinele s'au învoit cu plăcere, ca amĕsurat dorinţei regelui, primul născut al acestuia sĕ fie ales rege, dar' sub condiţiunea, ca noul rege sĕ întărească prin jurĕmênt cartea de legi dată din partea tatălui seu cu ocasiunea încoronării. Regele voia sĕ se evite aceasta, şi numai alegerea dorea sĕ se ţină, ear' încoronarea sĕ fie amênată pentru mai târziu. La aceasta ordinele prevĕzĕtoare, pentru-ca nu cumva condiţiunile de încoronare sĕ rĕmână nestabilite, au declarat, că în casul dacă sĕ doreşte amênarea încoronării, cartea de legi doresc sĕ fie întărită înainte de alegere. Urmarea a fost, că Ferdinand III. a fost încoronat pe cale legală.

În dieta ţinută la anul 1630 în Pojon s'a făcut opunere energică vămii care începuse sĕ fie încassată la graniţele Austriei, impunêndu-se prin aceasta o dare nouă şi cu totul străină ţĕrii, în ce ordinele de pe atunci au vĕzut foarte înţelepţeşte depusă temelia unui sistem de vămuială, care cu cât mai mult ar esista şi cu cât mai tare s'ar desvolta, cu atât mai asupritor ar devenì pentru Ungaria.

Ferdinand III. a urmat tatălui seu pe tronul maghiar.

Cumcă plângerile şi gravaminele au rĕmas totdeauna nevindecate în patria noastră; cumcă dela naţiunea noastră s'au cerut numai jertfe, ear' cu îmbunătăţirea sorţii sale nu 'şi-au bătut capul oamenii guvernului dela Viena, sĕ vede mai bine din scrisoarea pe care palatinul Eszterházy György a adresat-o regelui, declarând în ea între altele, că despre dare, în înţelesul legilor ţĕrii, numai dieta poate aduce hotărîri, şi spunênd apoi următoarele:

— „Şi înstrăinarea poporaţiunii ţĕrii va ţinè până atunci, până când nu se va satisface plângerilor sale şi pretensiunilor făcute pe basa legilor ţĕrii; ear' până nu se face aceasta, alta sĕ nu se aştepte dela locuitorii ţĕrii decât turburare; pentru-că în sfaturile lor, ori-ce li-s'ar propune, fac abatere dela propunere şi încep sĕ se tânguiască, că atât cu privire la religie, cât şi cu privire la libertăţi, sûnt în continuu vătĕmaţi; ear' din aceea ce li-s'a promis, ce e trecut în articolele de lege şi acceptat din partea M. Sale în diploma de încoronare, nimic nu s'a împlinit; şi de multe-ori a spus-o aceasta poporaţiunea, dar' durere, nu este cine se aplaneze greutăţile acestea, şi toate sfaturile şi plângerile sûnt amânate pe timpuri mai fericite, pe când desbinările, confusiunea şi iritaţiunea cresc în mod înspăimêntător. Eu nu înţeleg (palatinul) în ce scop se face, că după-ce locuitorilor ţĕrii au fost odată date drepturile şi au fost întărite prin

www.dacoromanica.ro

articole de lege şi prin diplome regale, acum vin trase la îndoială cu rigorositate necorectă, spre primejdia ţĕrii?"

Ear' mai departe scria aşa:

„Dacă Maiestatea Sa are intenţiunea sĕ iee în considerare şi se aplanèze relele acestea, va face M. Sa esperienţa cu ce credinţă se alipesc de M. Sa Maghiarii, cari faţă de domnitorii lor au fost totdeauna gata se aducă cele mai mari sacrificii".

Asemenea sfat 'i-a dat palatinul Eszterházy şi pentru a zădărnicì atacurile lui Rákoczy György I. spunêndu-'i:

— „Mai bun leac pentru rĕul acesta, adecă pentru atacare, nu se poate afla, decât dacă se vindecă greutăţile şi gravaminele locuitorilor ţĕrii, dacă se împlinesc promisiunile regelui".

Dar' toate acestea sfaturi. sincere şi patriotice, venite dela palatinul de atunci şi dela alţi ilustri patrioţi de înaintea lui şi din urma lui, au suferit naufragiu, în urma reavoinţei şi a sfaturilor false date din partea oamenilor din guvernul german.

Astfel acesti buni oameni n'au adus rĕul cel mai mare asupra patriei noastre prin aceea că au vătĕmat drepturile şi constituţia noastră, ci prin aceea, că prin politica lor iscusită au dus lucrurile acolo, ca focul sĕ fie totdeauna stâns atunci când flacăra era mai mare, pe când putea sĕ fie stâns cu uşurinţă şi în naştere.

Ferdinand, — după-ce a murit fiiul seu care încă în vieaţa tatălui seu a fost proclamat rege şi după depunerea jurămêntului de încoronare a fost şi încoronat sub numele de Ferdinand IV., a dorit de rege pe fiiul seu Leopold, destinat se fie preot.

Când s'a făcut vorbă despre aceasta în dieta dela 1655, ordinele 'şi-au espus de nou plângerile, că tratatul de pace dela *Lintz* şi articolele de lege create mai târziu au rĕmas în parte neesecutate, ear' în parte au fost violate.

Plângerea a sunat în pustie, ca celelalte. Şi atunci s'a dat ideea, prin o scrisoare adresată de mână necunoscută palatinului ţĕrii, pentru a se ajunge aceea ce s'a intenţionat într'un mod fin încă la alegerea lui Matia a se ajunge, ear' mai târziu s'a şi ajuns, anume, ca naţiunea sĕ lege unire mai strânsă cu casa domnitoare, abzicênd de dreptul de liberă alegere şi întărind prin lege ajungerea regilor pe tron, în urma moştenirei.

Propunerea aceasta, făcută de cel necunoscut, a fost respinsă cu mare neplăcere, pentru-că cu toate-că din libera alegere n'a rĕmas decât numai umbra ei, cu toate-că respectarea articolelor de lege şi

www.dacoromanica.ro

a diplomelor de încoronare o zădărniceau consilierii germani: naţiunea, deşi nu putea împedeca violarea volnică a drepturilor sale legale, ea singură n'a renunţat la ele nici-odată, din contră, cu cât mai mare pericol le ameninţa, cu atât mai tare ţinea la ele şi cu atât mai vêrtos le apĕra.

Respingêndu-se propunerea, Leopold a fost proclamat prin alegere de urmaş al lui Ferdinand, şi după-ce a întărit diploma inaugurală, la 1655 a fost încoronat.

Astea au fost numai întroduceri pentru drama cea mare şi tristă a cărei arenă stropită cu sânge a fost patria noastră, actorii ei au fost aici, jos, funcţionarii germani fără inimă, slujbaşii neînfrênaţi germani, comandanţii de trupe germani, lipsiţi de umanitate, ear' inspiratorii au fost sus, la Viena, consilierii germani. Şi privitoare? Sĕrmana noastră naţiune, cu inima frântă şi încununată cu cununa de spini a martiriului!

Trupele germane atâtea escese au comis în ţeară, încât armata lui *Montecuculi* abia a putut primi sălaş pe iarnă, şi de aceea ordinele au urgentat de nou în dieta convocată în anul 1662 la Pojon, ca trupele germane, cari staţionează fără nici un folos în ţeară, în înţelesul păcii dela Viena şi a altor articole de lege sĕ fie scoase din ţeară.

Pacea dela *Vasvár*, urmată după învingerea dela *St. Gothard*, şi legată pe ascuns, fără ştirea Maghiarilor, a provocat mare nemulţumire în ţeară.

Plângerile erau generale, că: „de ani 118 regii tot pun jurĕmênt, şi a jurat şi Leopold, cu ocasiunea încoronării sale, că în chestii cĕ ating ţeara, despre pace şi rĕsboiu, va lua hotărîri după-ce va consulta pe Maghiari; dar' chiar sĕ nu fie lege despre aceasta, ce e mai just decât aceea, că despre ţeară şi despre ei sĕ nu se decidă nimica fără ei".

Mai departe au acusat pe faţă guvernul, că pe când deoparte e volnic şi vrea se suprime libertăţile constituţionale, de altă parte nu poartă nici o grije faţă de binele ţĕrii, — numai provinciile germane sĕ se fericească!

În loc sĕ se fi ţinut dietă pentru sanarea acestor gravamine, nobilii mai înalţi ai ţĕrii au fost chemaţi în anul 1664 la Viena, din partea ministrilor *Porcia* şi *Lobkovitz*, sub pretextul sĕ li-se asculte părerea cu privire la punctele de pace din *Vasvár*, ceea-ce a provocat mare nemulţumire şi neîncredere în ţeară, cu atât mai vêrtos,

www.dacoromanica.ro

că din fortăreţe au fost concediate toate trupele maghiare, înlocuite fiind cu trupe germane.

Nobilii mai înalţi, întruniţi în Viena, au rugat de nou şi de nou pe regele, prin rostul palatinului, ca trupele germane, cari fac mai multă stricăciune chiar şi decât cele turceşti, să fie duse undeva afară din ţeară. Au potenţat neîncrederea acele espresiuni şi ameninţări prea încrezute ale palatiştilor dela Viena, că: „Săbiile scumpe ale magnaţilor maghiari acuşi vor fi luate dela ei, bumbii de aur şi de argint de pe dolmanele lor acuşi vor fi schimbaţi cu alţii de plumb, apoi pantaloni de ai Cehilor li-se vor trage pe picioare şi jug se va pune în cerbicosul lor grumaz".

Sufletul intrigelor ţesute în contra patriei noastre era *Lobkovitz.* Opera acestuia a fost tribunalul din *Leitschau,* care sub conducerea generalilor *Rothal* şi *Heister* a umplut temniţele cu nemeşi şi cu femeile celor fugiţi, confiscând toate moşiile acestora. În timpul acesta miliţia germană chefuia şi prăda averea celor întemniţaţi şi a poporului lipsit de apărare.

Ridicându-se din toate părţile de ţeară plânsori în contra tribunalului acestuia, atotputernicul *Lobkovitz* s'a arătat gata a împlini din graţie cererile naţiunii; şi din consiliul de rĕsboiu imperial şi din Austria-de-jos a compus o judecătorie stătătoare din 12 membri, pusa sub presidenţia cancelariului imperial *Hocher,* ear' ca apĕrători pe seama celor întemniţaţi a delegat doi advocaţi *Nemţi!*

Nu de mai puţină tristă amintire e şi tribunalul din Pojon, pus sub presidenţia contelui *Rothal.*

În fine *Lobkovitz* a aflat sosit momentul pentru a îndrepta atacul principal în contra constituţiunei noastre, în urmarea cărui lucru mai multe mii de soldaţi au fost împărţiţi în ţeară spre a locui ací în permanenţă, pentru alimentarea cărora s'a pus apoi dare pe cereale, dare de consum pe carne şi pe beuturi, ear' nemeşii au fost îngreunaţi cu câte 5 fl. dare pentru fiecare cap care încă nu căzuse sub barda călăului.

După-ce au fost făcute pregătirile şi a fost precisata domnia de teroare, a decis *Lobkovitz* cu colegii sei ministri *Hocher, Nostitz, Martinitz,* ca Ungaria să fie guvernată după sistemul întrodus în Boemia; din care motiv au luat hotărîrea, ca funcţiunea de palatin şi locţiitor al regelui, numirea şi autoritatea, — să fie ştearsă pentru totdeauna, ear' în locul palatinului un guvernator german, cu un consiliu compus din consilieri germani, să guverneze ţeara.

www.dacoromanica.ro

A rĕmas fără resultat scrisoarea şi protestul energic al lui *Szelepcsényi,* în care zicea, că: „naţiunea numai sub condiţiunea aceea e datoare sĕ ţină jurămêntul de supunere, dacă şi domnitorul ţine jurămêntul prestat“, etc., — şi la anul 1673 *Gaşpar Ampringen,* marele măiestru al ordului german, a fost numit guvernator, cu putere nelimitată, pentru Ungaria.

Ampringen în sensul strict al cuvêntului mare măestru al ordinului german, — a prefăcut în pustietate ţeara care trĕmura când îi auzia de nume.

Tribunalele marţiale, ridicate din partea lui, făceau pradă ca coasa prin fênaţele bogate.

Şi pe când sĕlbaticul guvernator îngreuna ţeara cu dări nesuportabile, încassându-le, împreună cu taxele de consum, cu stricteţă necruţătoare, *Spankau, Kopp, Caraffa, Strasoldo,* generalii şi capitanii fortăreţelor duceau goană formală în contra celor revoltaţi, pe cei prinşi îi trăgeau în ţeapă, îi frângeau în roată, ear' pe popor îl torturau la încassarea de dare cu acte de spoliare şi tiranisare din cele mai revoltătoare.

Soldaţii germani de sub *Kolb* au mers atât de departe cu cruzimile şi stoarcerile, încât locuitorii când auziau că vin Nemţii în comuna lor fugeau la munte, şi mulţi treceau pe pămênt turcesc, pentru-că acolo aflau mai multă cruţare. Ear' dacă bietul om tocmai voia se meargă sĕ se plângă, n'avea cui, pentru-că militarul era judecător, militarul era martor. Şi cel-ce a ajuns înaintea judecătoriei n'a scăpat de acolo până nu a fost stors şi de ultimul ban.

Volnicia militară îşi ajunsese culmea ne mai pomenită. Poporul despoiat de avere în urma dărilor era îndatorat se care cu trăsuri în mod gratuit trupele militare, cari în continuu îşi schimbau domiciliul, sĕ le ţină cu mâncare în mod gratuit, şi bietul cărăuş se simţea fericit dacă 'i-se lăsau în pace vitele şi putea se reîntoarcă acasă cu ele. Pe lângă soldaţii germani nu putea trece nimeni fără a fi batjocorit, înjurat şi insultat.

În fine, după-ce ţeara a fost băgată în cea mai mare miserie, împinsă în sărăcie, ear' focul nemulţumirei atinsese culmea: *Lobkovicz* cade la 1647, fiind silit se plece din capitală în ziua a treia dela cădere, între batjocurile şi înjurăturile poporului.

Nu e destul însĕ sĕ se schimbe persoanele, dacă sistemul rĕmâne neschimbat; şi sistemul a trăit mai de parte, în consoţii de principii ai lui *Lobkovicz.*

www.dacoromanica.ro

Leopold, temêndu-se că *Tökölyi Imre* se va alia cu străinii, a provocat la 1677 pe câţîva Maghiari mai cu vază sĕ-'ţi spună cum s'ar putea restabili pacea, sanându-se rĕul? *Gubasoczy,* episcopul din Vatz, a recomandat, — între alţii, — ca constituţia sĕ fie redată ţĕrii. Bunul sfat a aflat opunere la cousilierii duşmănoşi *Hocher, Ampringen,* şi alţii.

Spăriindu-se Leopold de nemulţumirea ce se lăţia tot mai mulţ în ţeară. a chemat de nou la sfat ordinele în Pojon, unde a fost delegat ca comisar cancelarul de stat *Hocher.* Părerea a fost totdeauna cea veche, totdeauna numai una: se fie scoase din ţeară trupele germane, sĕ se ţină dietă, sĕ se şteargă dările ilegale. ear' slujbele sĕ fie date indigenilor.

Hocher, auzind că se face pomenire numai de plângerile cele vechi, de cererile cele vechi, pe cari el de atâtea-ori le-a respins, s'a mâniat, a început sĕ înjure, declarând întreaga naţiune de necredincioasă, de rĕsvrătitoare, la ce *Pálffy Tamás,* episcopul din Nitra, vĕzênd atât de grav vătĕmată onoarea celor întruniţi şi a naţiunii, a rĕspuns, că Maghiarii nu vatĕmă întru nimic credinţa cătră regele lor când nu se supun poruncilor unui om atât de închipuit şi umflat cum e *Hocher.* Între Nemţi numai unul este pe care-'l stimează, ca pe regele lor; şi precum ei nu caută slujbe în Germania, nu pot suferi ca Nemţii sĕ fie puşi înaintea indigenilor. În fine *Pálffy,* răpit fiind de purtarea dură provocătoare a lui *Hocher,* 'l-a numit pe acesta — *nebulo.*

Mai mult îi sângerează omului inima pentru multele nedreptăţi făcute patriei noastre dacă 'i-se opresc ochii în istoria epocei acesteia la tribunalul de sânge din *Eperjes,* pentru-că fiecare literă a părţii acesteia de istorie e scrisă cu sângele fiilor patriei noastre.

Presidentul tribunalului acestuia era *Caraffa,* care zicea despre sine, că dacă ar şti, că între vînele sale se află şi numai una în care s'ar găsi numai cât de puţină cruţare şi inclinare faţă de Măghiari, ar tăia-o din corpul seu pentru a o arde.

Şi în grija omului acestuia a fost dată vieaţa miilor de oameni!...

Eşafodul 'l-a ridicat înaintea ferestrilor sale şi treizeci de călăi adunaţi de prin toate părţile de ţeară 'şi-au început activitatea îngrozitoare. care face sĕ-'ţi îngheţe sângele în vîne. Tăierea capului, spânzurarea, era un fel de graţie, pentru-că priveliştea cea mai plăcută a lui era tragerea în ţeapă şi tăerea în patru.

www.dacoromanica.ro

Dar' de ce să mai continuăm cu istoria aceasta tristă a naţiunii mele, când sufletul mi-se întristează, inima e gata să 'mi-se frângă, dacă privesc înderĕt la aceasta mare de sânge în care voiau să înece libertatea patriei noastre. Şi dacă *Garnier* a putut să spună lui *Robespierre,* că *sângele lui Danton e care mĕ sugrumă«,* cu cât mai mult putem noi spune despre acel sistem nemţesc, care de atâtea-ori se afla în agonie, şi e şi acuma aproape să se stingă, că *sângele cetaţenilor nostri, versat ca nevinovat din miile lor, este ce te sugrumă!*

Şi bestia aceasta de *Caraffa,* care, pentru meritele sale a aflat cei mai călduroşi spriginitori în ministrii, — earăşi străini germani, *Kinszky* şi *Trattman,* nu numai că n'a fost pedepsit şi n'a fost amovat, dar' a fost decorat încă cu ordinul „lâna de aur", cu toate-că pe palatul seu din Viena erau scrise cuvintele: *S'a ridicat din lacrimile Maghiarilor* .

Dar' acum, aceasta naţiune, numită din partea Nemţilor resvrătitoare şi impacientă, ce a făcut după atâtea nedreptăţi, persecuţiuni şi stoarceri, suferite dela străini? 'Şi-a ales doară din altă familie pe regele ei, folosindu-se de liberul drept de alegere şi de cunoscuta clausulă din bula dela 1222??

Nu! Dignitatea regală a fost decretată în dieta dela 1687 de ereditară în familia domnitoare, ear' clausula din bula de aur a lui Andreiu II. din anul 1222, în înţelesul căreia nobilimea era îndreptăţită a se opune şi cu arma regelui care calcă legile, a fost cassată la espresa dorinţă a lui *Leopold,* ear' *Iosif,* după întărirea diplomei şi a jurămêntului de inaugurare, a fost încoronat.

Şi aceasta nouă încredere, manifestată în mod atât de marinimos din partea naţiunii, cu ce au rĕsplătit-o consilierii germani? Cu aceea, că la 1687 dietă nu s'a ţinut, dările au fost repartisate pe ţeară în mod arbitrar, încassate fiind cu putere brachială, ear' moşiile, averile, părţile recucerite dela Turci au fost donate ordului german, de es. *Kis-Kunság.*

Sub domnia lui *Iosif* a fost de însemnătate dieta dela 1708, care ne presentă în faţa ochilor icoana fidelă a dietelor vechi gravaminale. Plângerile erau cele vechi, tonul era cel vechiu, tânguitor şi de sanare doritor pentru ranele vechi şi nouĕ, din cari tot mai curgea sângele.

Gravaminele erau următoarele: Numĕroşi nobili au fost arestaţi în urma unei simple acuse, tîrîţi fiind în faţa tribunalelor estraor-

www.dacoromanica.ro

dinare, compuse din străini; ear' din partea acestora au fost condamnați în mod volnic, și nu după legile patriei, primind pedepsele cele mai grele, — perdere de cap și de avere. Gravamen formau apoi dările ilegale, pe cari de multe-ori le repartisau pe țeară generalii, comisarii regali, consiliul de rĕsboiu, ba și unii căpitani de cetăți, în mod arbitrar; precum și înfiorătorul mod de încassare a dărilor acestora, fiindcă nobilii erau aruncați în temniță, ear' nenobilii erau bătuți în mod tiran și atât de mult maltratați, încât unii, fiindu-le imposibil sĕ plătească, își dădeau copiii la Turci, ear' alții în marea lor desperare sĕ sinucideau.

Cu toate-că natura a îmbogățit țeara din destul cu sare, totuși atât de scump sĕ vindea sarea, încât cei mai mulți erau nevoiți a sĕ lipsi de ea. Și altele, și altele, cine ar putè sĕ înșire toate gravaminele.

După Iosif a urmat Carol III. De importanță vitală a fost sub Carol dieta ținută la 1723 în Pojon și acceptarea în aceasta dietă a estinderei dreptului de moștenire la tron și asupra liniei femenine. Până acum aceasta, cea mai însemnată parte a dreptului public din patria noastră, era scrisă numai în cărțile noastre de legi și pe paginile istoriei noastre. Dar' marele fiiu al patriei noastre, *Deák Ferencz,* a adunat-o într'un întreg și a turnat-o ca pe o statue de bronz, și eu aș strica numai dacă aș vorbì despre ea, sau aș voì sĕ mai adaog ceva, cum aș strica și pictura lui Rafael dacă aș voì sĕ schimb ceva, sĕ adaog sau sĕ șterg ceva din ea.

De aceea, vreau sĕ încheiu aici descrierea acelor triste secole trecute, în cari națiunea noastră s'a arĕtat mare în răbdare, paciență, și suferință. Din cele din trecut am putut învĕța, că bărbații din guvernul vienez ce sentimente au față de noi, dar' au putut învĕța și ei, că înzadar mișcă peatra sisifică a asupririi, pentru-că ea în cele din urmă va cădè totuși asupra celor-ce o împing la deal, nu asupra națiunii.

Precum *Aenea* a mântuit pe tată-seu și pe zeii sei din orașul Troja în mijlocul flacărilor cari mistuiau orașul acesta, așa și națiunea noastră, ori-cât de mare sĕ fi fost pericolul care a trecut peste capul ei, dacă alta nu, apoi constituția sa și credința în o nouă reînviere a știut sĕ o mântue din valurile amenințătoare.

Din doctrina celor înșirate până acì și din istoria de mai apoi a patriei noastre vedem și aceea, că interesele dinastice sûnt mai mult apĕrate și asigurate acolo unde e desvoltat și înrădĕcinat în popor sentimentul de drept.

www.dacoromanica.ro

Popoarele constituționale nu din pietate copilărească să poartă cu alipire față de domnitor, ci pentru-că noțiunea de rege și de stimă față de persoana sa sînt lucruri contopite în constituția lor și în respectul față de ea. Și aceasta a fost causa, că tronul regal nici undé nu a fost pus pe temelii mai sigure decât la noi, anume, pe basele legalității și ale respectului nostru, a națiunii noastre față de legalitate. Și de aici să poate esplica, cum de națiunea a răbdat, le-a suferit toate și n'a făcut întrebuințare de clausula din bula lui Andreiu II. dela anul 1222, în care 'i-se dă îndreptățirea să pună mâna pe arme, nici atunci față de domnitorii ei, când acestia, prin consilierii lor nemți și dușmănoși nouĕ au constrîns națiunea să se apere, silindu-o, ca și fără bulă să fie datoare a să folosi de dreptul „jus inculpatae tutelae", ci totdeauna a cerut numai sanarea durerilor ei, îndepărtarea străinilor, pentru-că noțiunea *rege* o ținea atât de sfântă și să purta cu atâta stimă față de ea. încât mai bucuros a suferit decât să o vatĕme.

De aici și din marinimositatea națiunii maghiare să poate esplica, cum de tronul regelui maghiar, și fiindcă regele nostru și împĕratul Austriei e o persoană, și tronul acestuia, și în legătură cu tronul și imperiul austriac, a fost apĕrat de națiunea noastră în două rînduri, tocmai în contra Nemților, salvat fiind de două-ori, cum s'a întêmplat sub Maria Teresia și sub Francisc I.

Știm foarte bine, că Maria Teresia, imediat după suirea pe tron a fost adusă din partea lui Carol Albrecht, principele Bavariei, și a lui Frideric II., regele Prusiei, în o strîmtoare atât de mare, încât singură a recunoscut în o scrisoare, că în marele ei imperiu nu găsește loc sigur ca să poată aștepta în liniște facerea ce să apropie. Și ce a făcut puternicul consiliu de ministri în situația aceasta desperată a domnitoarei? 'I-a inspirat poate curaj, tărie, vĕzêndu-o părăsită de lumea întreagă? Nu; 'i-a dat sfatul să jertfească o parte a imperiului, cedându-o inimicului! Nu e mirare deci, dacă consilierii stăpâniți de astfel de idei, și urmașii lor, învĕțați să renunțe atât de ușor la întegritatea patriei lor, sau ce zic! la întegritatea imperiului lor, nu sînt în stare să aprecieze și să prețuiască întegritatea altor țĕri! Dar' domnitoarea s'a arĕtat a fi mai bărbată în situația primejdioasă decât sfetnicii ei, pentru-că, respingêndu-le sfatul, s'a adresat Maghiarilor, cerêndu-le ajutorul.

Decurgerea dietei care a promis ajutorul e destul de cunoscută și cu litere nești̧erse e notată pe paginile istoriei, și numai membrii

www.dacoromanica.ro

guvernului dela Viena par a o fi uitat cu desĕvêrşire, tot aşa cum şi înainte cu 12 ani au fost uitat, că întêmplarea aşa a voit, ca în aceasta dietă vecĭnic memorabilă contele *Batthyányi Lajos* sĕ fie primul care a strigat cunoscutul *moriamur* , mântuitor de imperiu.

Montesquieu recunoaşte succesul şi importanţa dietei acesteia atunci, când zice: „Am vĕzut, cum casa austriacă a lucrat fără întrerupere la asuprirea nobilimei maghiare. Nu ştia de ce mare preţ va fi odată pentru ea! A căutat bani la naţiunea aceasta, şi n'a vĕzut eroii cari esistau în sînul ei. Când atâţia regi sĕ împărţiau şi împărţiau împĕrăţia casei austriace, ear' părţile alcătuitoare provinciale erau aşa zicênd ruinate, fără vieaţă şi fară mişcare, — vivacitate avea numai nobilimea aceea, care, revoltată de nedreptăţi, a uitat toate şi a luptat, ţinêndu-'şi de glorie sĕ cadă pe câmpul de luptă şi sĕ — ierte". —

Ce sĕ alegea din împĕrăţia Austriei, din tronul împĕrătesc, dacă Maghiarii, urmând politica consilierilor germani 'şi-ar fi îndreptat păşirea, procedarea, amĕsurat desvoltării evenimentelor esterioare?

Politica naţiunii maghiare nu s'a asĕmĕnat nici-odată cu politica sfetnicilor germani, la fel cu omul reumatic, espus în cea mai mare mĕsură influenţărilor din afară. Naţiunea maghiară n'a folosit situaţia strîmtorată a domnitoarei pentru a stoarce concesiuni, nici chiar în scopul ca sĕ pretindă sanarea vechilor gravamine, sĕ urgenteze vindecarea lor, sau sĕ lege de vindecarea relelor ajutorul promis. A dat ajutor, atunci când a fost trebuinţă de ajutor!

Naţiunea maghiară poate deci sĕ se considere ca de două-ori întemeietoarea casei habsburgo-lotaringice, întâiu prin acceptarea ramului femeesc de îndreptăţit sĕ moştenească tronul, introducênd îndreptăţirea în legea dela 1723, şi al doilea prin punerea în vieaţă a acestei îndreptăţiri şi apĕrarea ei cu sabia, în afară.

Sub *Carol* a fost concipiată fapta cu condeiul şi trecută în cartea legilor, sub *Maria Teresia* au crestat-o însufleţiţii patrioţi în legăturile dintre diplomaţii şi domnitorii europeni şi în anuarele domnitorilor, cu sabia lor plină de sânge.

Dacă Ungaria nu acceptează şi nu esecută recunoaşterea dreptului de moştenire pe seama ramului femeesc, — în casul prim moştenirea nu are nici un preţ, în casul din urmă nici un viitor.

Sub Iosif I. de nou s'a ivit casul, că naţiunea maghiară a trebuit sĕ mântuiască tronul împĕratului austriac şi împĕrăţia în contra lui Napoleon, a principilor nemţeşti aliaţi cu el şi a popoarelor acestora,

www.dacoromanica.ro

cari puseseră mâna pe arme, anume, la 1805. în contra alianței dintre Bavaria. Baden, Würtemberga și Rajna. Numai *un* aliat avea dinastia austriacă, totdeauna credincios, despre a cărui mare credință s'a convins totdeauna când să afla în cea mai mare lipsă, când amicul poate fi deosebit mai ușor de aliatul necredincios, și acest aliat era *Ungaria.* Pe aliatul acesta nu 'l-au putut clătina încercările de seducere ale lui Frideric II. și nici proclamația din 15 Maiu 1809 a lui Napoleon I.. dată din Schönbrunn, însuflețitoare din cale afară, menită să vorbească la inimă și să sgudue cu putere reminiscențele trecutului.

Nu vreau să citez cuvinte din această proclamațiune, din care să vede, că străinătatea, ori-cât de mult să încercau cei dela Viena să întortocheze raporturile noastre cu provinciile austriace, le cunoștea totuși mai bine decum doria reavoința. S'a sculat la luptă națiunea noastră, pentru-că a fost atacată constituția noastră, a cărei noțiune principală a fost totdeauna noțiunea regelui, ear' națiunea maghiară nu lasă să 'i-se violeze constituția, sau să 'i-se atace, vină atacul de ori-și-unde.

Și ce resultat a avut această dublă jertfă neinteresată? Aceea ce a fost totdeauna: *ingratitudinea.*

După epoca Mariei Teresia a urmat epoca lui Iosif II., ear' după căderea lui Napoleon a urmat domnia reacțiunei în cea mai mare măsură în patria noastră. Când a căzut uriașul bătut, așa credeau puterile, că prin o alianță sfântă au inaugurat pacea în Europa, au eternisat pacea sclăviei, și că nu vor mai avea nevoie de ajutorul popoarelor. Și asta a fost causa, că guvernul dela Viena, al cărui cap și suflet, întocmai ca al reacțiunei europene, era *Metternich,* a început de nou a proceda ca mai nainte, voind să guverneze Ungaria fără conlucrarea ordinelor. Dietă, care la anii 1792 1811 numai pentru aceea să ținuse, pentru-ca să voteze miliție și dare, acum nu se mai convoca; și când la 1820 Italia a dat puțin de gândit guvernului, ear' acesta avea de nou nevoie de miliție și de parale, reacția se simția atât de tare, încât fără intervenirea dietei a început să iee recruți și să încasseze dare în țeară, ridicând darea dela 4 milioane florini convenționali la 4 milioane florini sunători.

Németh János, directorul causelor regale. admoniind odată pe împăratul și regele Francisc, că la casul dacă va asculta de sfetnicii sei germani și nu va umbla pe cale constituțională în Ungaria, desfințește constituția și jurământul seu, a primit dela împărat răspunsul:

www.dacoromanica.ro

„Nu ştii, că eu sûnt împĕrat şi rege şi pot sĕ-'ţi iau capul?“ *Németh* a rĕspuns: „Ştiu că ai puterea aceasta, dar' libertatea patriei mele şi onoarea regelui meu îmi sûnt lucruri mai scumpe decât vieaţa!“

Făcêndu-se asemenea opoziţiune şi din partea altor patrioţi, la moment a fost suspendată administraţia municipală şi comisari imperiali au fost trimişi, acompaniaţi de miliţie, pentru-ca se esecute voinţa domnitorului. În urmă guvernul şi administraţia comitatensă au ajuns în luptă deschisă şi publică. Funcţionarii comitatensi au fost deţinuţi în locuinţele lor. Unul dintre ei, *Kürty,* e asediat în casa proprie două sĕptĕmâni de zile. Nemulţumirea isbucneşte dela un capĕt de ţeară până la celalalt. Apariţia miliţiei şi declaraţia făcută din partea acesteia, că are îndrumare se resfire cu forţa adunarea dacă nu se disolvă de bună voe, a avut de urmare, că adunările municipale s'au disolvat, trecênd la protocol protestul ridicat în contra actului de volnicie. Comitatul *Bars* a trecut la protocol drept protest titlul memorandului vestit al lui *Rákoczy:* „Recruduere nova gentis vulnera“. Actele de volnicie se continuau în ţeară, fără stavilă, fără pedecă, ear' valurile lor curgeau turbate ca valurile rîului eşit din paful seu.

Dar' numai guvernarea clădită pe drept şi pe dreptate poate conta la durabilitate, căci brutalitatea, volnicía naşte numai învingeri scurte şi fructe amare. Aşa şi procedura aceasta arbitrară a compromis numai guvernul, fără a-'l fi dus la resultatul dorit, fiindcă la 1825 a fost silit sĕ convoace de nou dieta. În vorbirea de deschidere adresată dietei acesteia, regele Francisc înzadar 'şi-a recunoscut greşelile, zicênd că: „s'au întêmplat lucruri cari nu trebuiau sĕ se întêmple şi cari nu se vor mai întêmpla“, — pentru-că ordinele s'au vĕzut îndemnate a-'şi ridica glasul în adresa înaintată regelui, spunênd în ea, că constituţia a fost violată în mod arbitrar, contrar legilor din 1790, cassele comitatelor au fost confiscate, archivele cu puterea sparte şi sigilele comitatelor luate, etc. etc.. şi cerênd totodată, ca Maiestatea Sa în viitor sĕ nu mai asculte de sfătuitorii rĕi ai sei, ci sĕ se razime cu totul pe legile ţĕrii.

Aceleaşi plângeri, aceleaşi rugăminţi, aceleaşi atrocităţi de veacuri, astfel, că omul reprivind asupra şirului lor nesfîrşit nu ştie de ce sĕ se minuneze mai mult, de răbdarea naţiunii în perseverenţă şi în compunerea de nouĕ şi tot mai nouĕ petiţiuni, sau de cerbicoşia, constanţa şi consecvenţa ministrilor cu suflet rĕu dela Viena, în vătĕmarea drepturilor naţiunii. în denegarea rugămintelor legale ale

www.dacoromanica.ro

acesteia, şi în nisuinţele neobosite, îndreptate, mulţumită ceriului, fără resultat, spre subminarea şi resturnarea constituţiunii noastre.

Memoria acestor bărbaţi dela guvern, precum şi memoria celor de acuma, ar sta în coloare mai plăcută în faţa posterităţii, dacă forţe atât de multe erau întrebuinţate spre scopuri mai nobile, mai salutare şi promiţĕtoare de mai mult succes.

Naţiunea noastră n'a cerut nici-odată drepturi nouĕ, n'a voit sĕ se estindă, în detrimentul altor provincii, ci petiţiunile sale au urgentat totdeauna dreptate numai, când cerea şi pretindea respectarea constituţiunei strămoşilor ei. Şi dacă n'a căzut demult în desperare asupra întrebării. de mai este dreptate pe pământ, este a sĕ atribui acelei puteri magice, prin care dreptatea şi justeţea causei leagă oamenii de sine.

Îngrijirile secolilor viforoşi trecuţi, minutele desperării, eruptiunile volnicíei, violarea dreptăţii, suspendarea îu mod arbitrar a constituţiunei noastre, încassarea dărilor ilegale pe calea cea mai ilegală, adecă cu ajutorul miliţiei: toate acestea sûnt lucruri pe cari le-am vĕzut, am trăit în ele în deceniul din urmă plin de primejdii şi le vedem şi acum toţi cei-ce trăim.

Nu poate cuprinde omul cu mintea, cum e cu putinţă, ca durerea, suferinţa, o mare atât de largă, sĕ fie strînsă între nişte limite atât de înguste. Dacă mai sûntem aici, dacă mai trăim, nu e meritul sistemului din trecut, ci e meritul întêmplării. Dar' nu vreau sĕ-'mi îndrept ochii spre trecut, când şi presentul e atât de trist, încât în el putem vedè icoana fidelă a trecutului. Şi nu vreau sĕ privesc spre trecut pentru aceea, pentru-că n'aşi vrea sĕ ating coarda, care cum e pusă în mişcare în inimă, povoiul lacrĕmilor începe sĕ se scurgă din ochii nostri şi durerile puţin alinate ale ranelor noastre sângerătoare primesc vieaţă nouă. Nu vreau sĕ înşir aceea ce am suferit, ce am răbdat, pentru-că departe de noi este acela, care ar asculta plângerile noastre, ne-ar întinde mângăere şi cu o rază de speranţă ar însenina sufletul nostru întristat, din causa viitorului patriei noastre.

In decursul acestor zece ani s'a împlinit a doua-oară aceea ce spunea *Kollonics* pe vremea lui Leopold II.: „Faciam Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam". Ne-au subjugat, ne-au sărăcit, şi apoi în urma concordatului ne-au catolicit! Dar' asta nu e de ajuns. Pentru-ca sĕ se pună culme durerilor noastre şi sĕ se facă ca din semne esterioare lumea sĕ se convingă despre

www.dacoromanica.ro

doliul nostru, doliul în care e învălită inima noastră, doi dintre cei mai eminenți patrioți ai nostri ni-au fost răpiți!

Deosebi când locul gol al acelui din urmă îl privesc și aștept să vină în mijlocul nostru pentru-ca să ne permită să ne aprindem la focul însuflețirei sale făclia patriotismului nostru și a statorniciei noastre, mă întristez văzând că numai coroana falnicului stejar a rămas între noi!

Mirabeau zicea, când să afla pe patul de moarte, către cei din jurul seu: „Țineți bine capul acesta, pentru-că greu veți mai ține în viață altul mai puternic. Ași dorì să-'l las moștenire". Noi însă ne simțim fericiți, că marele nostru mort, decedatul națiunii, a lăsat spiritul seu moștenire casei și patriei acesteia.

Suferințele celor zece ani espirați mai ales pentru aceea nu vreau să le ating, pentru-că cu sânge rece aș voì să vorbesc la chestia de pe tapet, a resoluțiunei sau adresei, și de aceea, precum protestantul își acopere fața când intră în casa lui Dumnezeu, pentru ca să-'și uite de lucrurile lumești, așa îmi acoper și eu fața, ca ochii inimei mele să nu vadă sângeroasele întêmplări ale timpului nu de mult trecut, pentru-că dispositia liniștită a pieptului meu s'ar putè preface în furtună.

Seriositatea cu care să discută chestia de pe tapet, căldura cu care să continuă desbaterile acestea, încordarea cu care nu numai trimițătorii nostri, ci și străinătatea a așteptat începutul discuției asupra acestor chestiuni, ear' acum așteaptă resultatul, — e semnul cel mai invederat despre importanța chestiunilor acestora. O simțim aceasta toți; și fiindcă sûntem toți convinși despre însemnătatea primului nostru pas, nisuește fiecare din noi, prin urmare și eu, întru-cât îmi permit slabele puteri, să-'mi motivez părerea ce vreau să 'mi-o dau, și prin urmare: *veniam petimus, damusque vicissim.*

Știm, că dieta noastră nu e vre-un Postulaten-Landtag, al cărei ziar să nu fie alta decât Complimentirbuch. Nu e corporațiune, care să voteze adrese, declarațiuni de omagiu, a cărei mai mare glorie este, a să putè supune cu omagiu și a să putè disolva. Și fiindcă bine o știm aceasta, sûntem totodată convinși și despre aceea, că resoluțiunile noastre nu vor rèmânè trecute numai la ziar, că ele nu vor provoca atențiunea numai între hotarele patriei acesteia, ci aținți vor fi asupra lor ochii lumei culte, ochii națiunilor setoase după libertate. Și de aceea mai știm apoi, că abia vor fi aduse resoluțiunile noastre, și Clio cu bucurie le va nota în cartea cea mare a istoriei omenimei.

www.dacoromanica.ro

Cu bucurie, zic, — pentru-că istoria națiunii maghiare e o luptă neîntreruptă pentru sfânta causă a eluptării drepturilor omenești, luptă continuă în contra tiranismului, vecînic protest în contra volniciei. De aceea. dacă *Danton* putea spune despre sine, și cu tot dreptul, *voiu vorbì ca și când aș scobì în metal istoria*, cu cât mai vêrtos s'ar putè spune lucrul acesta despre resoluțiunile adunării acesteia, cari vor fi tot atâtea monumente pe seama sufletului națiunii noastre, rîvnitor după libertate. și pe seama nisuințelor ei dornice de pace!

Da; împăcare, pacea e aceea ce căutăm! Cu sentimentele acestea ne-am adunat toți aici. Pentru-că dacă este popor care a ispășit păcatele strămoșilor, care după atâta sbuciumare, persecuțiune, sè dorește după liniște, ordine, la limanul legalității, acesta e poporul nostru! Și de aceea, ce e mai firesc decât pacea pe care o dorim, împăcarea pe care o căutăm, mâna prietenească pe care pentru a o strânge ținem deschisă dreapta noastră, deși n'o vedem, n'o aflăm. O mână nevĕzută e numai care-'și lasă pretutindenea urmele și care scrie pe pĕretele constituției și al patriei noastre cuvintele amenințătoare: *Mene Thekle!...*

Noi cu ramuri de maslin am venit în mână și ne întâlnim cu săbii. Noi am venit fără arme și ne-am adunat în acest templu al muselor, a cărei curte sè umple de zgomotul tunurilor, cari aproape zilnic vin purtate pe dinaintea ei. Da; noi sûntem gata sè ne împăcăm, dar' nu în detrimentul onoarei noastre naționale, nu pe ruinele legilor noastre, pe ruinele constituției noastre, nu împărțind bucățile coroanei noastre sfărîmate, nu pe rĕmășițele hotarelor noastre sparte; sûntem gata sè ne împăcăm, nu ca popor subjugat, ci ca națiune liberă, ca parte contrahentă cu altă parte contrahentă; nu ca parte de țeară, ci ca țeară întreagă.

Și tocmai de aceea, mĕ doare sufletul când arunc privirea asupra băncilor acestora și vĕd că lipsesc aceia, cari fac parte din sângele nostru, sûnt frații nostri, cari de secole au împărțit cu noi soartea patriei noastre în bine și în rĕu, și cu cari, dacă împreună am fost necesitați sè privim cum ni-se dărîmă zidurile comune ale constituțiunei noastre comune, împreună am dorì sè le vedem earăși ridicate!

Lipsa fraților nostri cu atât mai tare o regret, fiindcă fără ei nu ne putem considera întregiți, și până atunci nu putem întra nici în adrese, prima afacere a legislațiunii, nici în afacerile legislațiunii

www.dacoromanica.ro

însaşi, nici în actul de încoronare, nici în votarea de dare şi miliţie, — dacă vrem să fim credincioşi spiritului constituţiunii noastre. Ear' aceia, cari contrar acestui fapt, afirmă, că da, să poate scrie puterii faptice, abstrăgênd dela aceea, că dacă afirmă a fi aceasta posibil, atunci după principiile de conclusiune strictă a logicei nu poate fi trasă la îndoială nici facultatea legislatorică şi de încoronare a corporaţiunii acesteia: nu fac mare serviciu, nici părerilor dinastice, nici principiilor constituţionale. Pentru-că, precum ne-am provocat la epoca lui *Matia* şi a altora, — deşi nu cu multă analogie, — pentru a arĕta din praxa istoriei noastre posibilitatea trimiterei de adresă, aşa să poate uşor întêmpla în viitorul cel mai apropiat ca guvernului să-'i vină în minte să convoace un parlament nou, şi dacă îi va plăcea, un parlament mai ştirbit, mai neperfect ca acesta, care provocându-se la actuala noastră dietă să va considera de îndreptăţit să înainteze adresă şi poate să trimită o adresă în care să esprime mulţumire omagială.

Vĕd pus principiul chestiunii astfel: poate compune parlamentul neîntregit adresă sau nu? Ear' dacă noi stabilim principiul, că dieta neîntregită poate compune şi poate înainta adrese, dăm armă în mâna contrarilor nostri, fără a ajuta ceva chestiei noastre. Dar' stabilirea principiului acestuia nu va face mare serviciu nici casei domnitoare, pentru-că tocmai prin acceptarea principiului de a putè întra în tocmeli cu puterea faptică sûnt mai mult periclitate interesele dinastice. Dacă principiul acesta vine acceptat de valabil, atunci nici principele de Parma şi de Modenna, nici Papa, nici regele neapolitan, nici Austria însaşi nu poate lua în nume de rĕu, că Italienii s'au pus în înţelegere cu principii ajunşi la putere faptică şi au trimis acestora adrese. Ce ar fi zis regele Francisc, dacă atunci când Napoleon s'a pus în Viena pe tronul Cesarilor şi de acì a adresat Maghiarilor cunoscuta proclamaţiune. — amintită mai sus, — Maghiarii 'i-s'ar fi adresat lui ca unei puteri faptice?? Complăcere).

Nu unei puteri faptice, ci unei puteri *legale* poate scrie corpul representativ al unei naţiuni, fără ca să fie ştirbite, fie drepturile domnitorului, fie ale naţiunii. Cu împĕratul Austriei numai regele Ungariei sau guvernul acestuia poate întra în atingere, - naţiunea însaşi însĕ nu!

Bărbaţii de stat şi de guvernament nu pot să aibă în vedere un principiu, resultatul sau folosul momentan al unei cuceriri, ci influenţa acesteia asupra viitorului; pentru-că aceea ce astăzi e câştig,

www.dacoromanica.ro

ca mâne poate să fie perdere, şi o bucurie, o învingere de un minut, poate să nască amărăciuni nesfîrşite.

Eu, din partea mea, merg ca simplu gregariu pe calea dreaptă pe care o am înaintea mea, până unde să poate, până ajung la barieră; ear' acì mă opresc, până 'mi-se va deschide; nu voiu sări peste barieră. Şi de aceea cred, că urmez o politică foarte simplă, între împrejurările actuale cea mai practică, cea mai nevinovată, cea mai puţin temerară: ibant qua poterant, qua non poterant non ibant. (Ilaritate. Complăcere).

Din partea mea aşa cred, că atât la Viena, cât şi în străinătate, numai atunci s'ar putè împedeca cineva în procedura noastră, dacă dieta ar fi fost convocată întreagă, dacă constituţia noastră ar fi fost restituită, dacă ţeara, în înţelesul legilor dela 1790 ar fi guvernată din partea clironomului, dacă numëroasele dări ilegale nu s'ar încassa pe calea cea mai ilegală, prin brachiu militar, dacă poliţia imper. reg. ar fi disolvată, dacă patria noastră ar fi cruţată de atacurile finanţilor, la fel cu ale banditilor. Dar' până-când toate acestea nu se întêmplă, până-când domneşte în ţeară volnicía şi cea mai mare neînfrênare, până-când dieta noastră actuală nu e nici umbra dietelor noastre legale, — nici la Viena şi nici în străinătate nu se vor împedeca, nu se pot împedeca în aceea, că nu eşim din cercul ângust pe care bărbaţii guvernului din Viena 'l-au designat pe seama noastră cu baionetele lor, şi nu facem mai mult decât putem face în acest cerc ângust. Şi la tot casul, mai multă moderaţiune se cere pentru a rëmânè în cercul acesta ângust decât a eşì din el.

Causa causae est causa causati. Dacă nu putem compune adresă, responsabilitatea cade asupra guvernului dela Viena, care a făcut dintru început imposibil lucrul acesta, şi nu asupra dietei, care în actuala ei formaţiune nu poate să facă lucrul acesta. (Aprobări). Propunerea însaşi recunoaşte, că Ferdinand n'a renunţat în mod legal la coroana ungară, că abzicerea sa e defectuoasă, că adecă Ferdinand până atunci, până nu se delătură mancităţile, trebue privit încă de rege legal. Cum se poate deci, ca cu desconsiderarea aceasta a regelui maghiar să ne adresăm puterii faptice? Asta ar fi cea mai mare revoluţiune, esecutată pe terenul principiilor noastre, a constituţiunii noastre. Ar fi repetiţia epocei lui Matia şi Rudolf, când naţiunea s'a grupat în jurul lui Matia, pe când regele legal, Rudolf, se afla în Praga. Dar' aceea-ce a făcut naţiunea atunci, în mod legal, pe basa bulei dela 1222, a cărei clausulă a fost ştearsă numai

www.dacoromanica.ro

sub Leopold I., nu se poate face astăzi în mod legal. Şi astfel resoluţiunea stă mult mai aproape de spiritul legii şi al constituţiunii noastre, ba e chiar efluxul acesteia întru toate, şi efluxul împrejurărilor.

Resoluţiunea numai atunci ar putè fi condamnată în ţeară, la Viena şi în străinătate, dacă prin ea, contrar sancţiunii pragmatice, ar fi tras la îndoială dreptul casei domnitoare asupra tronului ungar şi ar fi împedecată suirea pe tron a moştenitorului legal. Dar' asta nu e adevĕrat; şi nici aceea, că noi nu vrem sĕ stăm de vorbă cu Francisc Iosif. Din contră, recunoscênd dreptul de moştenire, dovedim tocmai că ţinem cu alipire la regele nostru legal, până atunci, până când acesta nu abzice pe cale legală; că ţinem cu toate puterile la constituţia noastră, al cărei cel mai însemnat moment îl formează şirul articolelor despre moştenire, şi pentru-ca sĕ nu vatĕmăm noţiunea sfântă a regelui, basată întâiu pe alegere liberă, ear' mai târziu pe contracte reciproce, mai bine tăcem, ca statua lui Memnon, până atunci, până va rĕsări pe seama noastră soarele legalităţii.

Pentru aceasta, aşa cred, adevĕraţii monarchişti numai mulţumire ne vor vota, pentru-că acolo unde noţiunea regatului nu e sfântă, nici treaba regilor nu mai e sigură.

Spriginesc deci resoluţiunea, pentru-că e mai moderată decât adresa, pentru-că e mai monarchică. Mai moderată, fiindcă mai mare temeritate se cere atunci, când recunoaştem că ultimul nostru rege n'a abzis în mod legal şi că cu desconsiderarea sa nu ne putem adresa puterii faptice, decât atunci, când n'o spunem aceasta. Sĕ rĕmânem pe terenul legal şi pe lângă credinţa tradiţională a strămoşilor nostri, cari ţineau cu trup cu suflet şi la formalităţi, cum s'a întêmplat sub Ferdinand II. Ear' mai monarchică e resoluţiunea pentru aceea, pentru-că esprimă o idee, un principiu, stricta alipire a naţiunei către domnitorul ei încoronat, până atunci, până-când acesta mai posede şi ultima rĕmăşiţă de umbră din splendoarea veche, din gloria de mai nainte. Nu vĕd sĕ fie oportunitatea atât de mare, ca cu paladiul destul de gaunos sĕ mĕ pot decide a acoperì procedura contrară.

Dacă pentru aceea, că ţinem cu toată tăria la legile noastre, la constituţia noastră, la noţiunea regatului legal cuprinsă în constituţiune, ar fi sĕ ne disolveze, în loc se delăture rĕul pe calea sa, aruncând la o parte pedecile cari stau în calea adresei, ca puse din partea noastră, pentru-că atunci se facem probă cu o adresă, sau cum

www.dacoromanica.ro

s'a spus în casa aceasta, sĕ ne spunem sau sĕ nu ne spunem voința: vor da cel puțin bărbații guvernului dela Viena un nou esemplu despre procedura lor fără pereche în istorie, disolvând un parlament întrunit în spiritul cel mai pacĭnic, un parlament care avea sentimente mai monarchice decât ei, ai cărui membri, ținênd mai mult la noțiunea regatului legal decât ei, stimează mai mult pe regele lor decât ei!

Dar' primì-vor asupra lor greumêntul responsabilității, dacă cu baia sĕ aruncă și copilul, dacă atunci, când ei cred că plivesc holda, scot cu rădĕcină cu tot firul sănĕtos de grâu? Dacă cu procedura lor volnică clatină și nimicesc în sînul națiunii ideea regatului, întărită în decursul veacurilor?

Națiunea noastră a mântuit de câteva-ori dinastia, fără ei, ba în contra lor, și a mântuit și imperiul austriac; și 'și-a dovedit mai de multe-ori alipirea, și anume atunci, când consilierii dela Viena au părăsit statul zdruncinat și frânt al Austriei, întocmai cum părăsesc șoarecii naia ce se cufundă. Dar' dacă va venì încă odată un cuceritor genial ca Napoleon, care în Schönbrunn, trântind la pămênt o vază de porcelan, a arĕtat mănios miile de bucăți în care s'a spart, zicênd așa: „voiu sparge monarchia austriacă cum am spart vaza aceasta", — vor putè ei oare se mântuiască *fără noi* acea închipuită monarchie unitară, care cu cât mai cu puterea vreau sĕ o creeze cu atât mai ușor sĕ va derîma la prima sguduire? Fie-'mi permis a dubieta.

Nu vor pretinde dela noi, sĕ apĕrăm monarchia unitară și pe consilierii ei, pentru-că nu pot presupune despre noi că vom sărì în ajutor fabricei în care sĕ pregătesc lanțurile sclăviei noastre, armele menite sĕ nimicească independența noastră națională. Ce putea sĕ mai apere poporul din *Cartago,* când orașul era prefăcut în cenușe și sub ruinele sale era înmormêntată esistența sa cetățenească?

Nimic nu sĕ rĕsbună atât de curênd ca nedreptatea. Sĕ nu o uite aceasta guvernanții dela Viena, pentru-ca sĕ nu pățească ca Samson îngropat sub ruinele edificiului pe care 'l-a sguduit în orbia sa!

Un alt motiv, din care nu pot aproba adresa, vreau sĕ mi-'l espun în următoarele, și că întru-cât e cu basă, las sĕ aprecieze onorata casă. E însĕ motiv, care a fost atins deja și a fost primit cu oare-care murmur; dar precum *Camill Desmoulins,* atunci când ziarul seu a fost ars din partea stăpânirei, a rĕspuns: „a arde încă

www.dacoromanica.ro

nu însemnează a rĕspunde", — aşa şi eu, neputênd considera murmuitul drept rĕspuns, îmi iau voie a reclama indulgenţa onoratei case, de care am abusat atât de mult, încă pe câtva vreme.

E secret public, că bărbaţii de stat germani consideră Ungaria de provincie, şi de aceea doresc sĕ întrăm în reichsrath. Ştim mai departe, că dietele în întreaga monarchie, prin urmare şi în Ungaria, au fost convocate în acelaşi timp. În dieta noastră a vorbit împĕratul Austriei prin rostul judelui ţĕrii, în celelalte probabil prin rostul şefilor de ţeară. Când s'a deschis senatul imperial, împĕratul Austriei a vorbit cu acesta de-adreptul, dar' în mod indirect a vorbit şi parlamentului nostru, fiindcă 'şi-a esprimat speranţa, că dieta noastră, întocmai cum au făcut celelalte, va trimite deputaţi în reichsrath, — şi de aceea sĕ tot aşteaptă mereu rĕspunsul nostru.

Ce sĕ va întêmpla deci, dacă scriem împĕratului Austriei şi-'i rĕspundem, atât la cele spuse în parlamentul nostru, cât şi la cele spuse în reichsrath, ei cel puţin aşa vor lua treaba, — şi aceasta adresă a noastră vine deodată depusă pe masa casei din Viena, ca afacere a monarchiei, prin presidentul casei ces. reg. şi ca atare vine luată în desbatere?

Atunci *eo ipso* sûntem în reichsrath, este dată legătura pe care ei atât de mult au căutat-o fără a o afla până acuma. Celelalte provincii au trimis adrese împĕratului din Austria, noi încă trimitem, prin urmare: quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se.

De mult umblă ei sĕ găsească călcâiul lui Achille în constituţia noastră, şi mĕ tem că-'l vor afla în adresă. Sĕ vor bucura la Viena de adresă, ear' cu protestele, cu formalităţile aceste vechi, simple şi învechite, nu-'şi vor bate de loc capul.

Fiind vorba despre reichsrath, nu pot sĕ nu fac pomenire despre propunerea dlui Dr. *Mühlfeld,* care numai din iubire frăţească propunea, că dacă de bună voie nu mergem, sĕ se afle o altă modalitate pentru a ne presenta *în mod voluntar.* Cam aşa de voluntar, cum a fost împrumutul de stat dela anul 1854 şi cum voluntar mergea la anul 1859 şi voluntarul care era legat de trăsură! Va sĕ zică, a propus se fim constrânşi prin forţă a ne presenta în senat.

N'am onoarea a cunoaşte pe dl Dr. *Mühlfeld;* dar' de bună seamă nu e Dr. juris, ci Dr. medicinae, pentru-că ca jurist n'ar vorbi astfel. Între noi şi între provinciile din Austria nu esistă nici o învoială, nici o legătură până acuma, ceea-ce bine trebue sĕ ştie şi dl *Mühlfeld,* — după a cărei violare partea contrară sĕ aibă

www.dacoromanica.ro

dreptul să constrângă pe ceealaltă, cu cuvêntul sau cu forţa, să împlinească condiţiunile din contract. Şi dacă nu esistă, ea trebue legată pentru viitor. Dar' întru-cât poate fi oare legală, temeinică şi constringentă legătura aceea pe care o facem fiindcă sûntem siliţi s'o facem?? Pentru-că, dacă e să aibă putere legală, să fie valabilă, e de lipsă ca contractul să se lege de bună voie, din libera învoire a celor două părţi contrahente şi din voinţa lor comună. Pe jumătate, ce e drept, lucrul e făcut: guvernanţii germani dela Viena o voiesc aceasta. Dar' cine e de vină dacă naţiunea noastră nu voieşte? Ear' dacă voluntar nu mergem, ci sûntem duşi cu puterea, întreb, ce parlament constituţional ar fi acela ai cărui membri în cea mai mare parte sûnt legaţi de băncile lor, ca robii galeriilor, pentru-ca să nu fugă cumva? Ear' atunci de ce să fac alegeri, de ce să ţin formalităţile dacă esenţa e desconsiderată? Atunci mai bine ar fi dacă în locul celor 82 de membri repartisaţi pe Ungaria, ca să fie recrutaţi pe seama viitorului reichsrath, vin comandaţi să iee parte la şedinţe 82 de soldaţi cehi şi nemţi, pentru-că dacă au putut acestia să aducă odată hotărîri în chestia sancţiunii pragmatice, adecă în cele mai importante chestiuni ale Ungariei, de ce să nu poată decide şi asupra sorţii Ungariei?

E de mirat, că dl *Mühlfeld* se numeşte representant al poporului şi totuşi vorbeşte în contra representanţilor de popor, cari nu vreau să vêndă încrederea popoarelor lor, pentru-că nu sûnt în stare s'o vêndă. Acesta nu e cuvêntul iubirii, nu e cuvêntul frăţietăţii. e glasul lui Cain către Avel; şi dacă propunerea dlui *Mühlfeld* s'ar primi cumva, şi s'ar naşte din forţă şi prin forţă, s'ar sigila supunerea poreclită învoială, — sângele ce s'ar vĕrsa ar striga la ceriu, ca sângele lui Avel, şi mare binecuvêntare nu va cădè pe aceasta — în sensul strict al cuvêntului — adevĕrată *legat*-uială.

Opunerea de-a merge în reichsrath e făcută pe faţă şi e generală. Comitatele au declarat aceasta în concluse şi aşa şi comitatul meu, Timişul. E de mirat numai aceea, că guvernanţii din Austria, cari cu toate-că sûnt duşmani ai sufragiului universal, stabilit odată la noi din partea lor, nu vreau să iee în considerare totuşi sufragiul universal al naţiunei, esprimat prin noi. Pentru-că dacă e just, corect şi acceptabil, aşa trebue să fie el între toate împrejurările. Dar' rĕul e numai acela, că atunci îl folosesc, când au nădejde a-'l putè întrebuinţa în contra integrităţii Ungariei; ear' când vorbeşte pentru integritate, e desconsiderat, suprimat. Cine va nega, că Caraşul, Timişul, Torontalul, Bacïca (Se auzim), sûnt tot atâtea părţi integrante ale

www.dacoromanica.ro

Ungariei, sûnt corpuri din corpul acesteia, de care numai cu forţa pot fi desfăcute? A întreba deci pe unii locuitori, pe cari tocmai îi întâlneşti pe drumuri, dacă vreau să se unească cu Ungaria sau nu, şi apoi a voi ca pe basa declaraţiunii lor să se aducă hotărîre, e lucru de neînţeles, e lucru ilegal, e lucru netemeinic. Şi lucrul acesta totuşi s'a întêmplat la noi!

Oraşul Fiume de când solicită, că acolo unde a aparţinut până acuma în mod legal, acolo vrea să aparţină şi în viitor, adecă la Ungaria. De când îşi urgentează reîncorporarea, şi pe când în comitatele noastre susnumite a fost întrebată partea aceea a poporaţiunii pe care tocmai voiau să o întrebe, — dar' pe care să o întrebe n'au avut nici un drept şi nici un temeiu dacă voeşte sau nu să aparţină la Ungaria, — declaraţia unanimă a oraşului Fiume e respinsă, reprobată, şi pentru-ca să nu se mai poată declara în acest înţeles, au voit să-'i suprime în grumaz glasul, deşi fără succes, prin declararea stării de asediu. (Aprobări. Aşa e!)

Aşa e şi cu parlamentul. Dacă s'ar declara pentru reichsrath, declaraţia sa ar fi temeinică, corectă, acceptabilă; dar' fiindcă e contra — declaraţia e incorectă, lipsită de temeiu şi nu poate fi luată în seamă. Asta e logica treză, naturală şi sănătoasă a guvernanţilor din Austria!

Lucrul nu ne surprinde, pentru-că oamenii guvernului dela Viena au căutat totdeauna să ne stirbească hotarele patrici, sub diferite pretexte, şi au şi înstrăinat unele părţi, unele comitate de ale ţării noastre. Astfel districtele, părţile recucerite dela Turci le-au vêndut, le-au amanetat, cum au făcut cu *Kiskunşag*, din motivul că şi trupele nemţeşti au ajutat să le recucerim. Abstrăgênd dela aceea, că fiecare rege maghiar s'a legat cu jurământ să recucerească părţile de ţeară, ce ar zice oare vecinii nostri dacă şi noi am pretinde toate acele părţi cari erau perdute şi sub Maria Teresia au fost recucerite *cu ajutorul* şi *cu forţele* noastre, sau am cere rebonificare pentru sângele fiilor patriei noastre vêrsat în interesul curat al provincielor austriace? Firește că ar fi o mare absurditate, o nebunie! Dar' pentru ei nu; şi de aceea, cum a zis *Somsich Pál*, pentru ei e o *blăstĕmăţie.*

Numai odată s'a întêmplat, că pe seama dreptului Ungariei s'a câştigat valoarea cerută, şi asta a fost atunci, când Maria Teresia a cerut Galiţia pe motivul, că s'a ţinut de coroana Ungariei, şi pe basa aceasta 'i-s'a dat; dar' n'a fost încorporată la Ungaria, sub a cărei

www.dacoromanica.ro

nume a fost vendicată, ci la — Austria! Se poate aplica deci și aci cuvêntul lui *Hegel:* „Numai una a fost care m'a înțeles și și aceea rĕu m'á înțeles". Numai odata s'a câștigat valoare pe seama dreptului Ungariei și și atunci rĕu s'a câștigat!

Spre onoarea națiunei noastre fie zis, ea nici-odată nu a aprobat desmembrarea Poloniei, nu a spriginit ideea nici-odată, și nici valorarea aceea a dreptului seu nu a acceptat-o de-a sa nici-odată, pentru-că națiunea noastră nu a privit nici-odată cu bucurie, ci totdeauna cu durere la căderea unui popor independent, autonom; nu 'și-a ridicat glasul nici-odată pentru asuprirea vre-unui popor constituțional, cum se face acuma la Viena, și deși nu 'i-a fost permis se întindă mâna poporului care lupta pentru libertate, în scopul acela sigur nu 'și-a ridicat-o ca sĕ-'i promoveze asuprirea și răpirea libertății avute. Și de aceea pot sĕ strig în fața lumii întregi, în fața istoriei, cu fruntea ridicată: „Se dee cu peatra în noi națiunea pe care am fi atacat-o vre-odată când a luptat pentru drepturile sale constituționale!"

Cumcă popoarele patriei noastre au luat parte la însuflețirea și la îngrijirea națiunilor cari au luptat pentru libertate, și dacă și n'au putut cu fapta, cu cuvêntul au fost totuși gata totdeauna sĕ împedece loviturile îndreptate în contra lor, — dovedește și dieta noastră dela anul 1832, care în ton energic, deși fără resultat, 'și-a ridicat cuvêntul în causa polonă, când a zis *Kölcsey:* „Zadarnică a fost sbierătura noastră; a sunat fără succes și mâni puternice au pus în lanțuri, în fața lumii întregi, națiunea, care cu noi împreună poate fi numită pavăza creștinătății, fără de care turnurile Vienii ar fi prefăcute în ruină ear' palatele sale tot așa de zadarnic le-ar căuta călĕtorul ca și în Buda saloanele lui Matia". —

Domnilor mei! Eu nu consider chestiile naționale ca resultate ale reacțiunei, cum foarte greșit a accentuat unul, dar' numai unul dintre condeputații nostri, ci ca dictate de spiritul timpului de acum. (Sĕ auzim!) Că reacția s'a folosit de ele până acuma, e faptă; că și acuma ar voi sĕ se folosească de ele, încă e faptă; dar' că toate încercările vor fi zădărnicite în urma priceperei mature și treze a națiunilor, asemenea e faptă. (Aprobări).

Reacțiunea, ademenind națiunile, s'a folosit de chestiile naționale, pentru-ca mai târziu sĕ asuprească națiunile, ceea-ce s'a și întêmplat. Noi însĕ vom resolva chestiile acestea, pentru-că *trebue sĕ le resolvăm*, (Aprobări).

www.dacoromanica.ro

Popoarele se pot înțelege ușor întreolaltă, fiindcă vorbesc numai o limbă, *limba frățietății;* spre un scop nisuesc toate, spre scopul comunei bunăstări și al libertății comune, și numai reavoința, care s'a pus la mijloc, e aceea. care nisuește ca să se spargă pacea și buna-înțelegere. Viitorul e al națiunilor libere; prin urmare libertatea nu poate fi desfăcută de către naționalitate. Ambele au venit deodată în lume, ca ființe gemene, într'un leagăn au fost culcate, și dacă soartea rea așa va voi, într'o groapă vor fi și înmormêntate. Pentru că se spune, că dacă moare unul dintre gemeni, celalalt de durere nu mai trăește mult; și tot așa vĕd și eu aceste două chestiuni, a libertății și a naționalității, legate una de alta.

Cel-ce vrea să asigure viitorul libertății, trebue să voiască și asigurarea viitorului naționalităților. Eu vreau să fac, ca Ungaria *să devină liberă prin națiunile cari o locuesc,* ear' pe acestea să le fac libere în Ungaria; de aceea voiesc să fie resolvată chestia naționalităților în mod satisfăcĕtor, și întru-cât permite întegritatea țĕrii, pe basele cele mai largi. O doresc aceasta, ca cetățean constituțional al Ungariei, o doresc aceasta *ca Român,* și laudă dau lui Dumnezeu că 'mi-a pus națiunea sub scutul apĕrător al unei patrii libere, constituționale, unde iubirea de patrie, unde libertatea și sentimentele naționale, unde cuvêntul liber vorbit nu formează crimă, unde legile, nu patente, nu rescripte de-ale consiliului de rĕsboiu și preagrațioase autografe, asigură și vor asigura popoarelor drepturile naționale și cetățenești.

Nu spre Viena, ci spre Buda privim noi, cei-ce dorim din inimă și sincer pe seama popoarelor o libertate adevĕrată, legală, nu privilegiată și octroată, pentru-că știm, că soarele libertății și al constituționalismului popoarelor a apus totdeauna la Viena, și când a rĕsărit, s'a vĕzut totdeauna eșind de după dealurile dela Buda. (Aprobări). Nu spre Viena ne îndreptăm ochii, pentru-că precum n'am vĕzut să meargă un bun catolic la Mecca, și un mohamedan bun la Roma, tot așa n'am vĕzut ca cel setos după libertate să fi căutat la Viena isvorul libertății din care să-'și potolească setea. Complăcere. Aplause. Aclamări).

Fie adresă, fie representațiune, la discuția specială îmi voiu spune părerile cum să fie formulate chestiile naționale și cum să fie trecute în documentul respectiv, cu care ocasiune aș dorì să se iee și aceea, că dieta să va îngriji de *bisericile gr.-neunite,* îndeosebi de-ale cetățenilor nostri de buze române; va griji ca acestia să primească episcopi români, va griji de preoții, de învĕțătorii, de școalele

www.dacoromanica.ro

lor, lucruri cari de secole aşteaptă îmbunătăţire de soarte. Şi aceasta aş face-o cu atât mai cu drag şi mai cu plăcere, cu cât împlinirea acestei datorinţe o uşurează foarte mult simpatia şi însufleţirea cu care e primită în casa aceasta atingerea temei resolvării chestiilor naţionale, precum şi convingerea generală, esprimată de mai multe-ori, că chestiile acestea *trebue* sĕ fie resolvate, amĕsurat cerinţelor timpului şi conform postulatelor juste şi echitabile ale respectivelor naţiuni şi că e necesară resolvarea lor. — şi aceasta mĕ va încuraja sĕ fac pasul pe care mi-'l dictează datorinţa.

Procedura nobilă şi loială frăţească pe care dieta aceasta voeşte sĕ o întrebuinţeze faţă de Croaţia e chizeşie, că dieta aceasta, înţelegênd spiritul timpului, voieşte sĕ ţină pas cu el. Şi dacă n'ar esista în mine deplina încredere în resolvarea mulţumitoare, justă şi echitabilă a chestiunilor naţionale, singura declaraţiune loială a dietei, trecută cu privire la Croaţia în proiectul de adresă sau de resoluţiune, ar fi în stare se trezească în mine şi sĕ întărească acea încredere.

La discuţia specială voiu dori, ca rĕmăşiţele urbariale, cum sûnt dijma viilor, dreptul de crâşmărit şi altele, sĕ fie şterse. Ear' ca finanţii, monopolul de tutun, dările de consum, timbrele şi alte adaosuri de-ale lui Bach sĕ se şteargă, nu trebue sĕ se mai spună, pentru-că poporul nostru şi aşa ştie, că constituţia maghiară nu sufere lucrurile acestea şi nu le cunoaşte, şi că ele sûnt numai rĕmăşiţele supărăcioase ale civilisaţiunii binecuvêntate, rĕspândită din partea Nemţilor.

Ce se atinge de estinderea drepturilor cetăţeneşti asupra tuturor locuitorilor ţĕrii, fără deosebire de religiune, vreau sĕ se ştie, că nu doresc, ca numai atunci sĕ se poată şti dela ori-care locuitor al ţĕrii noastre care trece dincolo de hotarele patriei acesteia că e cetăţeau liber al patriei acesteia înflăcărate pentru libertate, când îşi spune întâiu religiunea; ci vreau, ca fiecare cu fălosie sĕ se numească cetăţeau al patriei acesteia, cu aceeaşi fălosie cu care se spunea odineoară: *romanus sum civis.* (Aprobări). Vreau, ca fiecare cetăţean, în momentul în care a devenit cetăţean al Ungariei, sĕ fie cetăţean liber. (Aprobări). De aceea vreau, ca drepturile cetăţeneşti sĕ fie estinse în mod egal asupra tuturor, fără deosebire de religiune, cu atât mai vêrtos, fiindcă de mult e sosit timpul de-a putè lăuda pe Dumnezeu, nu numai într'un loc, nu numai într'o biserică!

Ce sĕ mai vorbesc despre încassarea volnică, revoltătoare de acum a dării? E un cas fără de păreche în actuala Europă civilisată. Cei dela Viena vorbesc de constituţionalism şi întrebuinţează

www.dacoromanica.ro

armele cele mai dure ale volniciei. Ministrii dela Viena fac amintire de drepturi constituționale, pe când faptele lor tradează despreţuirea, desonestarea acestor drepturi. Cu aceasta voește ministerul dela Viena, batjocorit constituțional, să-'și înceapă opera în țeara noastră, din acestea să-'l recunoaștem de minister constituțional, liber cugetător, prin aceasta vreau să stîrnească în popoare încredere și simpatie pentru nouele creațiuni!

E dureros, că acesti consilieri germani dela Viena fac parte din aceia, cari nimic n'au uitat și ninic n'au învețat. Dela *Caraffa*, dela *Kop*, n'a învețat nimica *Haynau* și consoții, dela *Lobkovitz* și *Ampringen* n'a învețat nimica *Bach*, și dela *Bach* nimica n'a învețat *Schmerling* (Ilaritate).

Dacă într'un stat vecin s'ar întêmpla astfel de procedeuri compromițětoare pentru veacul al 19-lea, un ministru constituțional ar trebui să se scandaliseze de ele, nu să le subscrie și să ordoneze astfel de esecuțiuni ne mai pomenite. Și reichsrathul dela Viena crede, că ministrul, care într'o țeară procede într'un mod atât de volnic, va umbla în altă țeară pe cale constituțională! Eu însă dubietez, pentru-că imposibilul nu-'l pot crede. Numai încassarea dărilor legale putea fi solicitată, dar' și aceasta nu pe cale brutală, prin adevěrat rěsboiu!

La noi dări legale sînt cele votate din partea parlamentului; alte dări nu recunoaștem. Și astfel, ori-ce încassări făcute cu forța sub alte numiri, nu sînt alta decât *tribut.* (Aprobări).

Aș regreta mult, dacă ministerul constituțional al lui *Schmerling* din Viena ar fi în Europa simbolul constituționalismului, pentru-că ar representa totodată principiul stabilit din partea sa, că dela popoare să poate stoarce tribut în timp de pace, cu forță militară; și pot spune, că aceasta ar fi o teorie cu totul nouă, cu totul estraordinară, a cărei posibilitate în praxă el a și resolvat-o, dar' că în teorie cum o va esplica, sînt într'adevěr prea curios a ști.

Am vězut făcând multe minuni ministerul acesta; dar' cu toate acestea nu e făcětor de minuni, ci e un minister constituțional, vrednic de-a te minuna de el. Noi protestăm sěrbătorește în contra încassărilor cu forța, și cumcă ele vor înceta în curênd, credem din două motive: 1) pentru-că nu mai este mult de luat dela noi și 2) pentru-că bunul, binecuvêntatul și dreptul nostru Dumnezeu va permite odată să se termine zilele suferințelor noastre.

Nu e întristător când se gândește omul că se iau cei din urmă bani cu forța și nimeni nu dă seamă despre ei?

www.dacoromanica.ro

Dela omul sărac să iau vitele; să vênd vacile cari nutresc pe bieţii copii, la sunetul dobei, în vremea când tatăl lor face serviciul militar în Italia! Dela poporul sărac să ia şi să vinde perina şi hainele din pat, pe când *Bruck* şi *Eynatten* fac pradă în milioanele formate din ultima bucătură luată dela gura săracului. (Adevărat!)

Înainte de-a termina nepretenţioasa mea espunere cu care am pus prea la mare probă indulgenţa onoratei case, nu pot să nu-'mi esprim bucuria, că deşi sûnt între noi divergenţe de păreri, *desbinare nu este.* Şi dacă ne deosebim în chestii singuratice, în una sûntem toţi de acord: toţi dorim din adâncul inimei mărirea, viitorul, independenţa patriei noastre comune. La un altar ne rugăm toţi, la altarul comun al patriei acesteia; tămâe aducem numai unei mărimi, dreptăţii; ne aplecăm numai în faţa unuia, în faţa dreptului, şi dela un mal plecăm, pentru-ca cutrierând apele iubirii pământului dulcei noastre patrii să ajungem la acelaşi liman, să ne întâlnim toţi în acest liman, în limanul constituţional al patriei noastre! Într'o naie facem toţi călătoria, în naia sfântului Ştefan, şi unul ne este steagul: 1848. (Să trăească!) Şi eu sûnt convins, că ori-cât de mare să fie primejdia, nimeni din nae nu va arunca în mare cea mai preţioasă dintre comorile sale pentru-ca marea să 'i-o înghiţă şi să nu 'i-o mai redee, numai pentru-ca să poată ajunge la mal, deşi nu la limanul patriei sale constituţionale. Şi pe ori-care parte să fie majoritatea, sûnt convins, că precum adresa nu va lungì prea tare firul ariadnic al dietei, aşa nu-'l va tăia în două nici resoluţiunea. Un guvern atât de slab, de nedecis, a cărui busolă politică nu o îndreaptă principiile, — nu-'şi va scoate din stimă faţă de drepturile noastre regulele procedurei sale, a acţiunilor sale, ci cum o face de secole, din — împrejurările date.

Dacă să simte tare, găseşte el pretexte, — pentru-că motive şi de altcum nu caută cel puternic pentru asuprirea poporului pacînic şi neînarmat, cum a găsit lupul care a voit să mânânce mielul când a zis: „quare fecisti mihi turbulentam?“

De aceea, era bine dacă nu să făcea amintire, că la casul dacă va străbate resoluţiunea, cei-ce au votat-o vor avea să poarte responsabilitatea pentru eventuala disolvare a parlamentului.

Singura noastră basă este dreptatea, arma noastră este dreptul, pe când pe seama guvernului cel mai ascuţit argument este sabia, cel mai împunsător mijloc de capacitare e baioneta, cele mai sunătoare motive sûnt tunurile. Dar' pe lângă toate acestea, ar fi bine să nu uite guvernul, că nu este politică mai nefericită decât aceea, care

www.dacoromanica.ro

eshauriind toate celelalte mijloace, e necesitată a recurge la acest sistem de capacitare; pentru-că, cum zicea *Talleyrand:* „pe baionete te poți rĕzima, dar' nu poți ședè pe ele".

Și când îmi dau votul *pentru resoluțiune,* așa-'mi spune amicul meu. cel mai bun amic, *conștienta,* că pot sĕ fiu liniștit. Că pe partea aceasta câtă vreme voiu fi, nu știu; pentru-că dacă ar da odată Atotputernicul, ca în acest oraș gemen sĕ vestească sunetul de bucurie al clopotelor patriei acesteia încoronarea regelui nostru și restaurarea constituțiunii noastre, cu toate garanțiile necesare pentru menținerea ei, eu aș fi cel dintâiu care aș părtini adresa, și care aș esclama: acum slobozește doamne pe robul tĕu, că vĕzură ochii mei ziua reînvierii patriei noastre. (Aplause lungi. Sĕ trăiască! ".

În ședința din 4 Iunie deputatul *Deák Ferencz* a rostit o nouă vorbire remarcabilă, avênd ca propunĕtor ultimul cuvênt. A rĕsturnat toate argumentele aduse în decursul desbaterilor generale în contra propunerei sale și a pledat de nou pentru acceptarea adresei.

În ședința din 5 Iunie s'a pus apoi la vot întrebarea: »*Prima ridicare de cuvênt a dietei sĕ fie adresă sau nu?*« Rĕspunsul dat sĕ fie: *da* sau *nu.* S'a cerut și s'a ordonat votare nominală, al cărei resultat a fost următorul:

Pentru adresă au votat 155, contra adresei 152, absenți au fost 14 deputați.

Deputații români au votat astfel:

Pentru adresă: Babeș, Bogdan, Faur, Maniu, Mihalyi, Iosif Popp, Pascu, George Popa și Aloiziu Vlad.

Contra adresei: Manassi, Misici, Murgu, Ioan Popovici-Desseanu și Sigismund Popovici.

Absenți: Simeon Bica, Vasile Butean, George Jura și Ioan Pap, protopopul.

Enunțând presidentul resultatul votării, a declarat, că: »*proiectul de adresă al deputatului Deák Ferencz va fi pus la ordinea zilei pentru a fi discutat pe articole* .

Verificarea deput. Desseanu.

În ședința dela 6 Iunie a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Ioan Popovici-Desseanu,* ales în cercul electoral al Radnei, comitatul Aradului. Comisiunea verificătoare a propus cercetare, pentru constatarea mai multor abusuri ce s'ar fi comis la alegere. S'a născut o discuție mai lungă, la care au luat parte, în favorul alesului, următorii deputați români:

www.dacoromanica.ro

Aloiziu Vlad: „Mărturisesc, că după-ce am auzit documentele cetite, referitoare la condeputatul nostru *Ioan Popoviciu,* nu pot înțelege cum poate comisiunea să propună cercetare. Acusa ridicată în contra alesului din partea celor 25 de petenți interesați în causă. că prin închiderea cu lanțuri a drumului de țeară, care duce dela Arad prin Sobotel la Radna, ar fi fost împedecați a se înfățișa la alegere, e resturnată de tot și cu desăvârșire din partea celor 170 de alegători cari atestează, că de fapt s'au presentat la locul de alegere. Ear' altă causă nu poate să obvină, pentru-că aceea, că respectivul e acusat de crimă gravă. de înșelăciune, nu e motivat cu nimica, ear' casa nu poate lua în considerare acuse lipsite de temeiu. De aceea, rog să binevoiți a considera de verificat pe deputatul din întrebare".

Gavriil Mihályi: „După-ce pășim ca judecători, numai asupra lucrurilor espuse avem să croim dreptate legală. Ca judecător zic totdeauna. că sentență de condamnare pot să aduc numai atunci, când din acte mă conving că faptele cari să înșiră sûnt adevărate. În contra acelui stimat deputat, pe care de altcum n'am onoarea a-'l cunoaște, să ridică acusa că ar fi comis înșelăciune. Dacă acusa aceasta ar fi motivată. n'aș cuteza să-'mi ridic cuvêntul; dar' după ce nu e motivată, și după-ce și de altcum ne-am convins sub decursul verificărilor, că astfel de espuneri infamante nu sûnt la locul lor, ba văd chiar că numai interese personale au provocat frecări între cele două părți, — din cele spuse în propunere nu văd motiv suficient pentru cercetare și de aceea nu sprijinesc propunerea. (Aprobări)".

Aurel Maniu: „Plânsoarea înaintată pentru nimicirea alegerii e ține o parte care nu să refere la actul de alegere, ci parte la cele premerse alegerii, parte la persoana alesului. Ce să atinge de cele-ce au premers alegerii, afirmarea, că alegătorii din Sobotel ar fi fost împedecați să se înfățișeze la alegere, e desmințită prin împrejurarea, că Sobotelul. având 180 de alegători. dintre acestia 170 au fost presenți la alegere, dar' n'au voit se voteze. Afirmarea deci nu e adevărată și nici nu să referă la actul de alegere. Ce să atinge de persoana alesului, espresiunile sûnt atât de ofensătoare, încât respectivul va cere la timpul seu satisfacție, dar' lucrul acesta nu aparține casei. Nu esistă deci motiv de cercetare. Pentru-că ce este să se constate și adeverească? Aceea, că pentru înșelăciune alesul stă sub cercetare? Sau aceea, că nu are cualificația de a fi deputat, când e trecut în listă? Sau apoi, că alegătorii din Sobotel

www.dacoromanica.ro

au fost împedecați?? Dar' asta nu mai trebue să fie dovedit, după-ce 170 de alegători spun că au fost de față la alegere. Drept-aceea, nu înțeleg ce scop ar avè aici cercetarea? Afară de aceasta, tocmai acela a ridicat acusa, pe care cei din Sobotel îl numesc corteșul lor, și tocmai în numele aceluia, care a fost contracandidatul, numai până ce au votat 200 de alegători, fără ca el să fi primit un singur vot, când apoi s'a retras, — ear' nu în numele celuialalt, care avea mai mult drept să se plângă. În urma celor spuse, doresc ca Ioan Popoviciu să fie considerat de deputat verificat. (Aprobări. Să votăm! ".

Ioan Faur: „Conform espunerei condeputatului nostru preastimat, baron Eötvös Jozsef, cred și eu, că cercetarea nu e pedeapsă. Dar' să se ordoneze cercetarea acolo unde este trebuință de ea! În casul de față nu există nici un motiv de a să face cercetare, pentru că singurul motiv ar fi acela, că cei din Sobotel ar fi fost afirmative împedecați a să înfățișa la alegere. Dar' afirmarea aceasta o röstoarnă înșiși Sobotelenii când spun că au fost de față la alegere și au votat.

Ear' suspiționarea morală înșirată acì, nu casa are să o cerceteze, în cercul ei de activitate. De aceea, țin că deputatul respectiv e de verificat. (Aprobări. Să votăm!)"

Filip Pascu: „La afirmarea condeputatului nostru bar. Eötvös, că cercetarea nu e sentență, röspund, că atunci, când cercetarea să face fără causă, e tot așa o pedeapsă ca și nimicirea alegerii. Și după-ce cercetarea aici la nici un cas nu e motivată, eu aș ținè-o de pedeapsă. (Zgomot. Să votăm!) Afară de aceasta, protocolul de alegere e în perfectă ordine, de aceea țin că domnul deputat Ioan Popoviciu e de verificat. (Să votăm!)".

Iosif Popp: „După părerea mea chestia principală e aceea, dovedit este, că partida contrară a fost împedecată în votare? Din actele cetite lucrul acesta nu să vede constatat; ci să vede tocmai contrariul, că partida contrară voia să înceapă ceartă. Cercetarea neavênd deci nici o basă, consider de verificat pe domnul deputat respectiv".

George Popa: „Pentru cercetare nu există aici nici un motiv; pentru-că cercetarea să basează pe o dubietate oare-care, ear' aici nu există nici o dubietate. Dubietatea înșirată o rösfiră protocolul comunei Sobotel. Protocolul acesta espune întêmplarea, și cuprinsul seu e următorul: În comuna Sobotel în două locuri curgeau corteșiile, într'un loc pentru *Csemegi,* într'altul pentru *Rosa Ferdinand.* Primăria comunală, responsabilă pentru buna ordine, a

www.dacoromanica.ro

permis corteşiile până în ziua nainte de alegere, ear' în ziua alegerii le-a sistat. Sè afirmă mai departe, că s'ar fi întêmplat ceva vĕrsare de sânge în ziua înainte de alegere sau în ziua alegerii, dar' că aceasta nu s'a întêmplat. dovedesc 170 de alegĕtori din aceeaşi comună, cari adeveresc, că s'au presentat la locul de alegere, şi că la ei nu s'a întêmplat nici un fel de neorînduială. Ear' aceea nu sĕ poate închipuì, că comuna aflătoare la îndepărtare de două ore dela locul de alegere sĕ poată fi împedecata cu lanţuri în a putè merge la locul de alegere. Regret, că comisiunea însărcinată cu conducerea alegerii n'a ascultat pe cei de faţă din comuna Sobotel şi nu 'i-a admis la votare, pentru-că atunci n'ar trebuì sĕ discutăm chestia, căci cei 170 alegĕtori presenţi ar fi adeverit că petiţiunea nu e alta decât calomnie. Eu doresc ca respectivul domn deputat sĕ fie verificat. (Zgomot)".

Vichente Babeş: „Aşa cred, că dacă 10 15 comune ar ridica plânsoare, că au fost împedecate în eserciarea dreptului electoral, plânsoarea n'ar putè fi trecută cu vederea. Dar' comunele nu sĕ plâng; pentru-că au fost de faţă, şi puteau sĕ pretindă ca sĕ fie admise la votare, sau puteau sĕ ceară continuarea votării. Cine poartă deci vina că votarea n'a fost continuată? Eu cred că singur numai comisiunea de alegere. Dar' în contra acesteia nu e plânsoare, pentru-că aceasta numai de aceea n'a voit sĕ se mai continue votarea, pentru-că a vĕzut că Popoviciu are deja majoritatea.

În casul acesta era datoare sĕ întrebe, dacă mai este cineva care vrea sĕ păşească de candidat? Dacă n'a făcut-o aceasta, earăşi nu 'i-se poate trece de greşala, pentru-că n'avea decât sĕ se anunţe singur cel-ce voia sĕ candideze.

Nu vĕd deci nici cel mai mic motiv pentru ordonarea cercetării. chiar şi fiindcă comuna care n'a votat nici nu se plânge. Ţin deci de verificat pe domnul deputat Ioan Popoviciu". —

După-ce ceialalţi deputaţi renunţă la cuvênt, presidentul pune chestia la vot şi majoritatea dietei declară verificat pe deputatul *Ioan Popoviciu-Desscanu.*

Discutarea adresei pe articole.

În şedinţa din 7 Iunie s'a început discuţia pe articole asupra proiectului de adresă presentat din partea deputatului *Deák Ferencz.* S'a dificultat numai decât titlul, pe care *Deák* îl stabilise astfel: *Maiestatea Voastra imperială regală!* S'a născut o discuţie mai

www.dacoromanica.ro

lungă, al cărei resultat a fost acceptarea titulaturei: »*Maiestatea Voastră!*« fără *imperială-regala* . La discuție a luat parte și deputatul *Gavriil Mihályi,* rostind următoarea vorbire:

— „La partea primă a vorbirei domnului deputat *Nyáry Pál* mĕ alătur și eu, recunoscênd, că nu e atât de ușor cum s'ar părè la prima vedere, sĕ resolvăm chestia întitulării cu agrăirea de »*imperială* . Sĕ ne aducem aminte de titlul lui Ferdinand, asupra căruia luni de-arîndul a decurs desbaterea în dietă, până s'a putut lua înțelegere ce titlu sĕ 'i-se dee. (Zgomot). Nici acum nu putem decât se urmăm esemplul strămoșilor nostri. Ce au zis staturile țĕrii la 1790? Atunci agrăirea a fost aceasta: *Sacratissima majestas* . Cuvêntul *sacratissima* e neobicĕnuit în limba maghiară. De aceea, când zicem: *Maiestate imperiala,* trebue se spunem și regală, pentru-că titlul de împĕrat și rege compete deopotrivă, și de aceea în întreaga adresă, urmând esemplul străbunilor nostri dela 1790, aș dorì sĕ se întrebuințeze agrăirea aceasta și astfel sĕ fie întrebuințat titlul. (Se votăm!)“

La votare se primește propunerea, ca titlul sĕ fie numai *Maiestatea Voastră!* (Felséges Úr!)

Tot în ședința din 7 Iunie s'a născut și o mică discuție *națională,* la care au luat parte următorii deputați români:

George Popa: „În locul cuvintelor „representanții națiunii maghiare“, aș dorì sĕ vĕd întrebuințate cuvintele »*representanții Ungariei* , fiindcă în patria aceasta locuesc mai multe națiuni și națiunile acestea doresc cu deplină jalusie ținerea în vedere a principiului de perfectă egală îndreptățire. Ear' dacă în text rĕmâne așa cum e pus, că noi, representanții națiunei maghiare trimitem adresa, celelalte națiuni de buze nemaghiare s'ar vedè prin aceasta a fi ignorate. »*Representanții dietali* încă aș dorì sĕ se întrebuințeze, și țin cu alipire la aceasta, fiindcă legea vorbește pretutindenea de *dietă,* nu de adunare națională, și fiindcă legea face pomenire despre representanți *de popor*, nu despre alta“.

Iosif Popp: „Spriginesc textuarea. cu modificarea făcută de condeputatul *George Popa* și cu a lui *Marothy Iános,* anume, că în locul cuvintelor *representanții națiunii maghiare* sĕ se pună cuvintele *representanții de popor ai patriei ungare* . Motivarea residă în art. V. din anul 1848, în care se vorbește lămurit despre *representanți de popor* . Nu putem ignora mai departe, că dieta aceasta nu e compusă numai din Maghiari, ci la dietă sûnt aleși și

www.dacoromanica.ro

mulți nemaghiari. Ear' dacă noi am aminti numai pe deputații »*națiunii maghiare* , am da naștere la nemulțumire și jalusie din partea celoralalte naționalități ale noastre. De aceea, declar, că mai bine ar fi să o evităm aceasta, cu atât mai vêrtos, fiindcă simpatie dorim și din partea Croației, și fiindcă nu peste mult pot să se înfățișeze și deputații Ardealului în dietă, ear' majoritatea acestora *va fi română.* De aceea, doresc să se pună *representanții de popor ai Ungariei* .

Vasilie Butean: „Onorată casă! Acum 'mi-se dă onoarea de-a putè întâia-dată ridica cuvêntul în sala aceasta. în măreața dietă a țĕrii. Și cu toate-că ca Român nu posed perfect de bine limba maghiară, mĕ voiu nisuì să mĕ esprim astfel, ca fiecare membru al casei acesteia se înțeleagă aceea-ce simțește pieptul meu. Așa cred, onorată casă, că fiecare deputat, care a călcat pragul casei acesteia, 'și-a lăsat afară încălțămintele, și așa a pășit pe acest sfânt loc ca Moise pe muntele Sinai. Că lăsând fiecare la o parte egoismul, a adus în sala aceasta numai sinceritate, numai iubire înflăcărată pentru națiunea sa și pentru binele public, și că astfel va aduce în consonanță bunăstarea națiunei sale cu fericirea patriei, ca cunună de lauri să câștige, în casă și dela alegĕtorii sei.

Mărturisesc, că cu ochi scrutători privesc în sala aceasta, și din toate părțile vĕd fluturând buclele de argint ale încărunțiților bărbați de stat. Și despre o astfel de representanță a țĕrii pot se spun, și îmi spun cu încredere părerea, că cu precumpĕnire făcêndu-le toate, își va îndrepta astfel acțiunile, ca să fie pusă libertatea pe cele mai sfinte temelii.

După modesta mea părere, cea mai tare și mai sigură peatră fundamentală a libertății, și ca urmare a acesteia, a fericirei patriei comune, nu poate fi alta, decât încrederea națiunilor. una într'alta, pentru-că încrederea reciprocă e singurul liman la care putem ajunge, despicând în două valurile timpurilor critice, și putem da piept cu primejdiile îngrămădite. Încrederea, fără de care coroana domnitorului încă e săracă, e singurul mal la care ajungênd ne putem îmbrățoșa frățește, și întinzêndu-ne dreapta sigură nu vom slăbì nici-odată. Pentru-ca să o putem ajunge aceasta trebue însĕ să procedăm amĕsurat principiului de egală îndreptățire în sensul strict al cuvêntului, în toate afacerile noastre, și să nu dăm ocasiune, ca cineva să poată spune, că națiunea maghiară nu vrea să recunoască altă naționalitate în patria aceasta mare. Și eu cred, tocmai punctul cuprins

www.dacoromanica.ro

în propunerea aceasta, sau mai bine zis aceste câteva cuvinte, pot fi întrebuinţate ca arme în mâna contrariului.

În loc de Ungaria fiind pus în proiectul de adresă *naţiunea maghiară«*, sprijinesc în privinţa aceasta pe propunĕtorul condeputat *George Popa,* şi mĕ declar într'acolo, că în locul cuvintelor din text: *ca representanţi ai naţiunii maghiare«* sĕ se pună *ca representanţii Ungariei«*, pentru-că şi în art. de lege V. din 1847/8 se zice aşa: *cu alegerea deputaţilor dietali, pe basa representării de popor* , etc. Nu sĕ zice: *deputaţii adunării naţiunii maghiare* . Trebue sĕ fie delăturată după mine încă şi umbra cugetului, că Ungaria n'ar voi sĕ recunoască alte naţionalităţi, pentru-că alegĕtorii mei, numai de buze române, sûnt gata sĕ abzică mai bucuros de ori-ce libertate personală şi sĕ geamă în jug ca mai nainte, decât sĕ renunţe la naţionalitatea lor şi la limba lor. Şi după-cum cunosc eu opiniunea publică, Românul, care are altă părere despre naţiunea sa, e duşman naţiunii proprie. Ear' cel-ce duşman îşi este sieşi, nu poate sĕ fie binevoitorul Maghiarului, şi nici al altuia, şi după a mea părere e duşman şi patriei. Trebue deci sĕ ne câştigăm încrederea diferitelor naţionalităţi, pentru-ca sĕ putem fi mari. Şi eu din a mea parte pot afirma, că dacă interesele naţiunii române vin aplanate astfel cum reclamă timpul şi dreptatea firească, fiecare Român va fi un zid de peatră neînvins întru apĕrarea patriei, atunci când va pretinde promovarea binelui public. (Sĕ trăească).

Drept încheiere a vorbirii mele sprijinesc de nou propunerea făcută".

Gavriil Mihályi: (rĕspunde antevorbitorului, conte *Andrássy Gyula):* „Ne-am abătut dela obiect. Nu e vorba de naţionalitate aici, ci de aceea, că noi nu mai sûntem ca mai nainte, deputaţi ai municipiilor, ci sûntem representanţi de popor. Ear' popoare sûnt mai multe în patria aceasta, nu numai unul. Dacă putem deci sĕ liniştim pe cineva prin aceasta. de ce sĕ nu acceptăm cuvintele acestea: *»representanţii de popor ai Ungariei?*

La votare propunerea Românilor a fost respinsă şi a rĕmas textul original.

În şedinţa din *8 Iunie* s'a continuat discuţia. Presidentul a comunicat, că la punctul 8 al proiectului de adresă, deputaţii *Babeş, Bogdan* şi alţii, au presentat o modificare în sensul căreia, în loc de: *nu din punct de vedere maghiar, nu conform intereselor maghiare* , — ar fi sĕ se spună: *nu din punctul de vedere al patriei,*

www.dacoromanica.ro

nu din interesele patriei«. Mai departe, pretutindenea în locul cuvêntului *naţiune* sĕ se folosească cuvêntul »*ţeară* .

Discuţia sĕ declară deschisă. Dintre Români ia cuvêntul:

Vichente Bogdan: „E vie în noi convingerea, că nu e nimeni în casa aceasta, care n'ar fi aplecat sĕ satisfacă cerinţelor în chestiile naţionale. Şi eu aşa cred, că prin cele spuse în propunerea ce o avem înaintea noastră, adecă: *sûntem decişi a face totul, ca neînţelegerile sĕ fie delăturate«*, — încă sĕ accentuează aceasta. Dar' propunerea aceasta nu e făcută din alt punct de vedere, decât tocmai numai pentru a se delătura neînţelegerile. Şi ar fi fost fericire, onorată casă, dacă n'am fi fost necesitaţi de-oparte sĕ facem propunerea aceasta, de altă parte, dacă nu sĕ ridicau voci contrare; pentru că nu este chestie mai delicată decât aceasta, şi într'adevĕr pot sĕ spun, că astfel de voci contrare, cum au fost şi cele auzite ieri în casa aceasta, foarte uşor pot sĕ servească de motiv la neînţelegeri, nu aici în casă, ci afară, în patrie. (Zgomot).

Binevoiţi a nu lua în nume de rĕu, dacă noi, cari sûntem puţini aici dintre cei de buze române, presentăm cu sinceritate lucrurile astfel cum sûnt, cum ştim că ele esistă în sînul naţiunii. (Aprobări. Bine e aşa!). Ştim noi prea bine sĕ facem deosebire între »*Ungaria*« şi espresiunea *naţiunea maghiară* . Ştim sĕ facem foarte bine deosebirea din punctul de vedere al dreptului public şi în înţeles gramatical. Ştim noi, că cuvêntul acesta »*naţiune ungară* , esprimat din partea unei corporaţiuni legislatorice nu însemnează alta decât toate popoarele, de ori-ce limbă, toate naţionalităţile locuitoare în patria aceasta, luate la olaltă. (Aşa e!). Şi noi numai pentru delăturarea neînţelegerii, şi pentru delăturarea acelei jalusii, care esistă în sînul naţiunilor pentru naţionalitatea lor, — am voit sĕ facem propunerea aceasta. Pentru-că avem în punctul 5 espresiunea: »*condiţiunea fundamentală a vieţii noastre constituţionale şi a esistenţei noastre naţionale e independenţa şi neatârnarea legală a ţerii«*, — şi nimenui nu 'i-a venit în minte sĕ facă observaţie în contra cuvêntului *esistenţă naţională«*. N'am voit sĕ facem observare în contra acestei espresiuni, pentru-că e în plural. Esistenţa *noastră* naţională. Dar' acolo unde sĕ foloseşte singularul, ca de es. la punctul 4. unde stă: »*representanţii naţiunii maghiare* , am făcut moţiune, pentru-că voiam sĕ delăturăm neînţelegerile. Vĕ rugăm foarte frumos sĕ nu binevoiţi a vĕ lega atât de tare de cuvinte, în unele locuri, unde eliminarea lor nu strică nimica, ear' afară la tot casul linişteşte foarte mult.

www.dacoromanica.ro

(Aprobări. Zgomot). De altcum vom avea bogată ocasiune sĕ desbatem mai amĕnunţit chestia aceasta, şi după aceea sper, că astfel de espresiuni nu vor mai obvenì şi noi nu vom fi constrânşi sĕ facem observaţiuni de acelea pe cari le-am făcut acum, cu intenţiunea cea mai curată, şi numai pentru evitarea neînţelegerilor (Sĕ trăească! ".

Aloiziu Vlad: Ştiu foarte bine şi cunosc deosebirea care esistă între naţionalitatea firească sau genetică şi cea politică. Şi fiindcă naţionalitatea politică nu e alta decât espresiunea diplomatică a trecutului politic şi istoric, a vieţii, a cooperării comune şi a interesului comun al diferitelor popoare din ţeară poliglotă, — din partea mea n'aş avea nimic de zis, dacă espresiunile propuse au sĕ fie modificate sau au sĕ rĕmână aşa cum sûnt. Dar' după declaraţiunile facute ieri în casa aceasta, în înţelesul cărora, popoarele nemaghiare, locuitoare în patria aceasta, trăgêndu-li-se la îndoială esistenţa naţională, — sûnt degradate la rangul de *seminţii* (fajok): pentru delăturarea eventualelor neînţelegeri şi a urmărilor neplăcute cari s'ar putè naşte de acì aflu de necesar, atât eu, cât şi cei-ce au subscris moţiunea, sĕ recomandăm espresiunile propuse, ca de caracter mai mult neutral.

Ce priveşte îngrijorarea amicului meu *Kalauz Pál,* că dacă cuvêntul *naţiune* ar fi eliminat din text, înlocuit fiind cu altul, mai pe urmă ar putè fi trasă la îndoială şi numirea de *maghiar* , precum şi ce priveşte declaraţiunea lui *Klauzál Gábor,* că dacă noi, cei-ce recomandăm moţiunea rĕmânem pe lângă ea, în faţa străinătăţii lucrul ar apărè aşa, ca şi cum cei de buze nemaghiare din casa aceasta ar voì sĕ se desfacă de cătră naţiunea maghiară: declar, că noi, cei-ce avem onoarea a representa aici cercuri în preponderanţa române, am dat destulă dovadă despre stima noastră, preţuirea noastră, încrederea noastră şi alipirea noastră cătră naţiunea maghiară, chiar şi numai prin aceea că am lasat sĕ fim aleşi deputaţi pentru dieta aceasta (Zgomot), şi am venit aici (Sĕ auzim!), pentru-ca sĕ lucrăm împreună cu fraţii nostri maghiari la binele ţĕrii şi la redobândirea constituţiunei noastre, şi prin aceasta sĕ promovăm fericirea şi înflorirea acestei ţĕri, care a suferit destule lovituri mari şi grele, şi merită o soarte mai bună. (Aprobări). Dar' de altă parte, din stima faţă de alegĕtorii nostri şi faţă de naţionalitatea noastră, datori sûntem sĕ sprijinim şi sĕ promovăm cu energie şi în mod conştiincios, întru-cât ne stă în putinţă, la toate ocasiunile, interesele noastre naţionale. Asigurăm însĕ onorata casă despre aceea, că o vom face

www.dacoromanica.ro

aceasta mânecând totdeauna din punctul de vedere al echității și al dreptății și între cadrele necesarei moderațiuni. (Aprobări)". —

Pusă la votare, moțiunea Românilor a fost respinsă cu majoritate de voturi.

În ședința din *10 Iunie,* continuându-se discuția asupra proiectului de adresă, ia cuvêntul deputatul

Sigismund Popoviciu: „În afară de chestia dreptului public, eu nu cunosc obiect de mai mare importanță care ar merita în mĕsură mai mare atențiunea casei, decât *chestia națională.* Dela fericita și dreapta resolvare a acestei chestiuni depinde câștigarea și stabilirea și pentru viitor a independenței constituționale a patriei noastre, precum și a libertății comune. Resolvarea justă ar fi mai ales îngreunată prin provocarea la drepturi seculare privilegiate. Dar' în fața acestora așa cred că e destul sĕ se pună suferințele seculare. În proiectul de adresă al dlui *Deák Ferencz* găsesc atinsă prea superficial chestia aceasta, și de aceea aș dori, ca tocmai cu ocasiunea facerei acestui pas prim se punem fundamentul sigur, pe care cu siguranță sĕ ne putem clădi viitorul. Aceea-ce așteaptă dela legislatură naționalitățile cari locuesc în patria comună, aceea-ce așteaptă frate dela frate, nu e alta decât comunitatea de drept desvoltată de sine din ideea mare a egalei îndreptățiri.

Basa acesteia o aflu eu depusă în proiectul presentat de Tisza Kálmán, și de aceea, însușindu-'mi din proiect partea referitoare la chestia națională, propun sĕ se treacă în adresă moțiunea pe care am avut îndrăsneala a o depune pe masa camerei. (Zgomot. Principiul însuși fiind menținut prin textuarea aceasta, espunerea mai pe larg a vederilor mele în privința aplicării amĕnunțite 'mi-o reservez pentru timpul când 'i-se va face codificarea. Și cred, că condeputații nostri mânecând dela principiul perfectei egalități de drept vor esopera, ca precum în sentimente sûntem una, se rĕmânem tot una și fără deosebire de lege și naționalitate. Moțiunea e următoarea:

„Vrem sĕ fie decretat prin lege, că în patria aceasta, precum nu este clasă privilegiată, sĕ nu fie nici națiune privilegiată. Fiecare sĕ fie egal, ca în mod egal sĕ-'și poată iubi patria fiecare. Aceea deci ce se împotrivește din legile noastre cu această egală îndreptățire, vrem sĕ se șteargă și voim sĕ se dee fiecărei naționalități pe basa perfectei egalități de drept tot ce nu se împotrivește cu integritatea patriei comune".

www.dacoromanica.ro

O discuție frumoasă s'a desvoltat în dietă în urma acestei propuneri, la care au luat parte următorii:

Ioan Faur: „Onorată casă! La desbaterea în general n'am voit să obosesc indulgența și de altcum eshauriată a casei, și n'am luat cuvêntul, după-cum doriam. Cu oare-care considerare la aceasta împrejurare îmi iau voe a ruga acum onorata casă, să binevoiască a-'mi asculta desvoltarea vederilor în jurul acestei chestiuni speciale. (Să auzim). Înainte de-a întra în merit, nu pot lăsa să treacă fără observare acea declarație a antevorbitorului condeputat *Ivánka*, că el n'ar voi să se desbată chestia națională, numai așa, în mod lateral. Eu țin, că atunci, când să învîrte chestia în jurul determinării, a stabilirii fundamentului, a principiului fundamental, desbaterea nu e laterală, ci meritorială. (Zgomot). Și acum să trec la obiect.

Și eu țin chestia națională de călcâiul nostru achileic, și după mine dela fericita ei resolvare am condiționat, ca să nu zic mai mult, aceea, ca să putem spune Europei, care ar voi cumva să ne iee în seamă, amicului sau dușmanului, uitați-vă: Sûntem un popor de 14 milioane, contopiți într'o unitate de interese, care va corĕspunde mai bine misiunei sale la locul acesta decât multe alte popoare. Ear' aceasta o putem spune fără esagerare, pentru-că dacă luăm în considerare, ori isvoarele necesare de ajutor material, cari în mare parte nici nu sûnt desvoltate, dar' ușor pot să fie desvoltate. ori maturitatea noastră politică dovedită până acuma, ori caracterul nostru ferm și consecvent politic, ori înflăcărata noastră iubire de patrie, gata se aducă jertfa cea mai mare, ori apoi soldații nostri oțeliți, vioi, însuflețiți, curagioși, cari desprețuesc răbdarea, lipsa și oboseala: concurența o putem ținea cu ori-și-cine.

Și oare atât de grea să fie resolvarea chestiei încât să nu cutezăm a privi în fața ei? Atât de mari să fie greutățile și jertfele, că acelea nu stau în raport cu favorurile ce se vor naște? Eu așa cred că nu! La resolvare se cere numai pricepere bună, nepreocupare și bună voință, și atunci deslegarea e gata și jertfa e mică, sau chiar numai închipuită, ear' favorurile sûnt nenumĕrate.

Ungaria a arĕtat în mai multe chestii de mare importanța, că aceea-ce îmbrățișează e în stare se și resolveze. Constituția milenara, școala multelor lupte și suferințe, n'a trecut fără urme peste noi, ne-a întărit sentimentele, ne-a oțĕlit forțele, și de aceea sûntem bogați în fapte cari sûnt rari în istorie, și din cari vreau se amintesc numai unele din epoca mai nouă. (Să auzim!)

www.dacoromanica.ro

La 1847/8, clasa privilegiată, care singură representa ţeara, a abzis de bunăvoe de prerogativele avute şi de favoruri materiale, nu numai, ci pentru-ca abzicerea sĕ se prefacă în faptă, când legile acelea au fost atacate, n'a cruţat avere şi sânge pentru a le apĕra, ear' pentru aşa ceva abia este esemplu în istorie, pe când din contră, sûnt multe esemple în istorie, că drepturi de privilegiu au fost şterse numai după lupte multe şi cu puterea, ba au fost înecate în sângele celor îndreptăţiţi. Mai de curênd conduita tuturor locuitorilor ţĕrii, fără deosebire de lege, manifestată întru apĕrarea drepturilor bisericii evangelice, a întrunit simpatiile generale, şi învingerea causei a fost privită şi din partea neevangelicilor ca o învingere a causei proprii, pe când din contră, în contra concordatului, care avea sĕ mărească influenţa bisericei catolice şi sĕ-'i înmulţească drepturile. s'au revoltat tocmai catolicii mai mult.

Toate acestea se întêmplă la noi atunci, când la naţiuni puse în fruntea civilisaţiunei vedem intoleranţa religionară şi influenţa bisericească luptând în contra politicei statului. Toate acestea dovedesc, că noi ne aflăm pe treaptă mai înaltă de maturitate politică, că noi la aprecierea, recunoaşterea şi acordarea drepturilor ne ridicăm deasupra particularismului de interese înguste, le apreciem din punctul de vedere mai înalt al interesului public, şi astfel vrem sĕ le resolvăm. ca sĕ subordonăm toate interesclor publice.

Cumcă chestia naţională e obiect de interes public, de interes chiar vital. cred că nu trage la îndoială nimeni din casa aceasta.

Sper deci, că chestia naţională, ca obiect de interes public, mai mult, ca chestie vitală, nu cu ângustimea particularismului va fi apreciată şi resolvată, ci din punct de vedere mai înalt, cu prevenirea patriotismului bine înţeles. (Aşa e!) Sĕ arĕtăm, că precum diversitatea religiunilor, aşa nici diversitatea naţiunilor la noi nu formează pedecă pentru unitatea de interese a patrioţilor. Sĕ arĕtăm, că noi resolvăm cu uşurătate şi chestia aceasta grea, fiindcă nu sûntem egoişti, ci ştim sĕ fim drepţi, şi chiar şi aceea ce vreau sĕ presente inimicii nostri ca parte vulnerabilă din noi, ca slăbiciune din partea noastră, ne dă putere nouă, întru-cât o resolvare fericită şi justă va întoarce de nou atenţiunea Europei asupra noastră, va ridica simpatiile ei, ne va câştiga aliaţi în toate popoarele cu soarte mai rea decum o au la noi naţionalităţile, ear' aici, acasă, ni-se vor potenţa puterile. (Aprobări).

www.dacoromanica.ro

Onorată casă! După mine ideea națională e o idee cum a fost ideea creștinătății, ideea religiunei, ideea libertății. Și eu, întocmai ca pe cele din urmă, nu o țin de scop final, ci numai de mijloc pentru ajungerea la scop. mijloc care duce la educarea, la fericirea omenimei. Dar' ideea națională, în epoca noastră, e ceva mai mult. E mijlocul dovedit de cel mai eficace pentru a stabili solidaritatea popoarelor, în interesul suveranității poporului, în contra volnicici. E mijlocul dovedit a fi mai sigur pentru ajutorarea învingerii drepturilor poporului asupra tiranismului. Cel-ce neagă aceasta nu cunoaște spiritul timpului nostru. Cel-ce nu contribue cu sinceritate la resolvarea chestiei, e un simulant când se declară pentru liberalism. Mai mult chiar, fiecare popor, care atacă în altul ideea națională, face tiranismului și reacțiunii același serviciu pe care îl face cel-ce luptă sub steagul acestei din urmă. E trădător și unul și altul al drepturilor poporului. (Aprobări).

Despre corectitatea și valoarea vederilor sale nu poate sĕ spună nimeni vorbe de laudă fără a vătĕma modestia. Dar' că ce simte și ce vrea, despre aceasta poate face fără temere fiecare mărturisire despre sine. Eu spun deci, că din toată inima și din tot sufletul sûnt Român. Și fiindcă despre acela care ține prea mult la naționalitatea sa, de multe-ori se zice că ar fi mai puțin bun patriot, ba sĕ zice și alta despre el, declar, că sûnt atât de bun patriot ungar, încât în privința aceasta nu dau întâietate nimenui. (Sĕ trăească!) Pentru întărirea afirmării acesteia mĕ provoc la trecutul meu (Sĕ auzim!), care nu e așa de splendid ca istoria sĕ-'și aducă aminte de el, și nici așa ca sĕ-'l cunoască onor. casă, dar' la tot casul e de așa, că mĕ îndreptățește sĕ fac declarația și mĕ îndreptățește și la aceea, sĕ spun acelora, cari poartă iubirea de patrie numai pe buze, în cuvinte mari, ear' în sufletul lor nu e decât vanitate și egoism, cari sĕ împacă foarte ușor cu împrejurările, cari în vreme de pericol caută sĕ-'și pună întâiu scumpa lor persoană în siguranță, sĕ le spun zic, că se iubesc pe ei ear' nu patria, pe care o vor părăsi cum vor vedè că e greu a o servì. pe când eu voiu face de nou aceea ce am făcut. Și nu numai eu cuget așa, ci sûnt mulți din națiunea mea cari astfel simțesc. (Sĕ trăească!)

Scuzați deviarea aceasta, dar' sûnt corzi, cari dacă vin atinse cu necruțare, nu dau decât sunete amare, și abaterea aceasta e pentru mine cu atât mai neplăcută, fiindcă despre mine a trebuit sĕ vorbesc favorabil, pe când cu alții am procedat în mod contrar.

www.dacoromanica.ro

Poate deci sĕ fie bun patriot şi acela care sĕ însufleţeşte pentru naţionalitate separată. Ba numai acela, care luptând pentru patria sa. luptă pentru tot ce e preţios omului, prin urmare *şi pentru naţionalitatea sa,* e într'adevĕr capabil sĕ facă fapte mari. Aprobări). Fiecare naţionalitate din patria aceasta va fi mare în apĕrarea de patrie, în apĕrarea de libertate, dacă 'i-se va da partea cuvenită din favoruri, din drepturi, din glorie. De aceea, nu separată, ci identificată trebue sĕ fie iubirea de patrie cu iubirea de naţionalitate.

Revenind strict la obiect, sprijinesc moţiunea făcută de condeputatul nostru *Sigismund Popoviciu,* pe care o ţin de mulţumitoare pentru pretensiunile naţionale. Şi declar totodată, că aflu de necesar, ca cu privire la aplicarea principiului esprimat în ea, ori-care ar fi soartea dietei acesteia, după putinţă încă înaintea disolvării ei sĕ se compună un proiect de lege, care sĕ fie acceptat din partea casei.

Acela care sĕ amăgeşte cu cugetul, că ideea naţională, puţin netezită fiind, poate fi adusă la stare de adormire, e om care nu cunoaşte istoria din care învĕţăm, nu ştie că ideile create de spiritul timpului nu pot fi adormite, nici sugrumate, pentru-că cel-ce li-se pune în cale vine sdrobit. Cel-ce vrea sĕ le evite, sĕ întâlneşte pretutindenea cu ele, şi ele formează un fel de fantomă pentru cel-ce le ţine de fantomă, care e urmărit de ele pretutindenea, aşa că numai resolvarea îi dă linişte şi îl face sĕ lase în linişte şi pe alţii.

E de importanţă, de foarte mare importanţă resolvarea chestiei acesteia, şi mare responsabilitate cade peste acela, care sĕ atinge de ea cu îngustime de suflet. Unul ca acela înţelege rĕu interesele patriei noastre şi lucrează în contra lor, crezênd că le promovează. Eu aici nu numai ca Român, ci şi ca patriot, mai mult în interesul patriei mele, în interesul libertăţii, decât în interesul naţiunii mele, solicit resolvarea mulţumitoare a chestiei acesteia.

Nu ştim ce ne aduce viitorul. Nu putem mĕsura furtuna, luptele, cari poate vor trece pe deasupra capului nostru. Dar' pentru-ca sĕ putem sta în faţa lor cu curaj, liniştiţi şi fără a avea temere că e primejduită esistenţa noastră naţională şi de stat, e de lipsă sĕ resolvăm afacerile patriei, delăturând neînţelegerile. E de lipsă sĕ avem, nu numai puteri unite, ci şi însufleţire unită, pentru-ca sĕ putem suporta lupta care ne ameninţă. Sĕ nu ne slăbim puterile prin aceea, că lăsăm o parte din fiii patriei noastre nemulţumiţi, plini de sentimente amare. Sĕ nu aducem pe acei fii ai patriei, cari sûnt deopotrivă credincioşi patriei şi naţiunii, în contrarietate cu ei

www.dacoromanica.ro

înșișĭ, sĕ nu agravăm situația acestor amici ai nostri și prin ei situația patriei. și sĕ nu dăm armă nouă în mâna contrarilor nostri.

Știu. ba pot asigura casa, că patrioții buni și onesti, întêmple-se ori-ce, facă-li-se ori-ce vătĕmare, nu vor înceta sĕ iubească și sĕ apere patria, nu vor înmulți tabăra reacțiunei, pentru-că acela care o poate face aceasta e suflet josnic de sclav, acela n'a iubit nici-odată, nici patria nici națiunea sa Aprobări, și ar păși la legarea unei înțelegeri nenaturale, ca fratele sĕ fie totodată sinucigaș. De aceea, daca nu împlinim pretensiunile juste și echitabile ale fraților nostri de altă naționalitate, întărim totuși tabăra contrarilor, pentru-ca slăbim puterile noastre proprii, într'atâta. că înstrăinăm opiniunea publică și împuținăm în frații nostri însuflețirea pentru causa comună.

Ear' acum, rĕspunzênd condeputatului nostru *Branovatzky,* am sĕ observ, că vreau sĕ fie resolvată chestia națională, nu pe basa dreptului, nu știu care istoric, sau pe basa privilegiilor, ci pe basa drepturilor vecĭnice ale omenimei, pe basa *egalității de drept.* (Aprobări vii generale).

Acum, când pentru aceste drepturi vin jertfite privilegii mai prețioase, mai îndreptățite și mai neîndoioase, nu e într'adevĕr modern a te provoca la privilegii (Aprobări), ear' provocarea la ele dă ansă la bănuială. că acela care sĕ provoacă la ele vrea singur sĕ câștige prerogative asupra altora, pentru-că altcum n'ar avea nici un înțeles.

Cel-ce vrea egalitate de drept, nu poate voi totodată drepturi separate pentru sine. Și eu presupun, atât despre deputatul *Branovatzky,* cât și despre națiunea sêrbă, că vrea într'adevĕr egalitate de drept pe terenul acesta. Pe terenul privilegiilor ar fi foarte grea resolvarea chestiunii naționale, pentru-că ar păși și alții pe față cu privilegii! Și cine sĕ fie judecător, cu privire la limitele, valoarea, îndreptățirea și aplicarea lor? Eu deci doresc și țin de esecutabilă resolvarea chestiei naționale numai pe basa curatei egalități de drept.

Îmi încheiu vorbirea cu aceea, că reacția sĕ știe un lucru (Sĕ auzim!), anume, că din neînțelegerile noastre nu se vor mai reserva favoruri pentru ea, pentru-că dacă în nimica n'am fi de acord, de ce sĕ ne ferească Dumnezeu, într'una sûntem totuși de o părere, că învingerea ei e căderea, nu numai a învinsului, ci a tuturor popoarelor. (Aprobări). Că fără ea și în contra ei vrem se ajungem tot, ear' cu ea împreună nimica! (Sĕ trăească. Ear' dacă neîndurata soarte ar aduce cu sine, ca această mult cercată patrie sĕ treacă

www.dacoromanica.ro

prin o probă nouă, poate-că prin cea din urmă, şi că pe pământul acesta udat de atâtea-ori cu sânge să curgă sânge de nou, fie în numele Domnului, curgă! Dar' va curge numai după înmormêntarea tiraniei, pentru-ca la focul luptelor noastre, nu lanţurile sclăviei comune să le făurim, ci se resară din el fenicele adevăratei frăţietăţi şi a curatei libertăţi. (Aclamări sgomotoase "·

Frumoasa vorbire a deputatului *Faur* a îndemnat pe deputatul baron *Eötvös Iosif* să ia asemenea cuvêntul, pentru a face propunere concretă în chestia naţională. A vorbit următoarele:

„Fără îndoială, casa întreagă a ascultat cu bucurie şi cu satisfacere declaraţia stimatului condeputat *Faur*. Pe mine nu m'au surprins declaraţiunile acestea, pentru-că foarte bine ştiu, că la gloriile anului 1848 au luat parte cetăţenii tuturor naţionalităţilor din patria aceasta, şi ştiu şi aceea, că diferitele naţionalităţi locuitoare în patrie au împărtăşit cu noi, credincioase, suferinţele de 12 ani, credincioase împărtăşesc cu noi speranţele noastre, şi ştiu că spre îndeplinirea acelora stau gata să dee mâna cu noi în fiecare moment. (Complăcere). Casa nici-odată, şi pot să spun, naţiunea maghiară nici-odată n'a dubietat în aceasta mai puţin ca tocmai acum; ba din plină convingere pot să declar, că dacă diferitele naţionalităţi locuitoare în patria aceasta manifestă sentimente de simpatie faţă de noi, cu simpatia lor nu onorează pe nişte nevrednici. *Naţiunea maghiară a stabilit şi a declarat la 1848 principiul egalităţii de drept, a sigilat principiul acesta cu sângele ei, şi este decisă a esecuta principiul acesta în toate urmările sale.* (Aprobări). Dar' tocmai pentru-că casa aceasta, care representă naţiunea, nu vrea să sature naţionalităţile singuratice din patria aceasta numai cu principii şi cu vorbe goale, fiindcă nu vrea să stîrnească speranţe numai, şi nu vrea să facă promisiuni, pe cari a le împlini nu stă în puterea ei: casa aceasta tocmai cu privire la chestia naţională poate să-'şi spună părerea numai după o precumpănire, după o sfătuire potrivită. (Aprobări).

Cuvintele singuratice pot să dee naştere unei însufleţiri momentane, dar' adevărată liniştire poate să dee numai legea; adevărată liniştire poate acorda numai aceea ce nu e resultatul unei însufleţiri de un moment, ci resultatul unei consultări precumpănitoare, nu e resultatul însufleţirii momentane, ci al adevăratei convingeri a casei. (Aprobări). Convingerea aceasta nu poate fi scoasă la iveală şi stabilită, după cum am spus-o şi cu ocasiunea ultimelor noastre consultări, — discutându-se numai în mod lateral astfel de chestiuni importante.

www.dacoromanica.ro

Repet deci aceea ce am spus şi alaltăieri: binevoiască onorata casă a pune discutarea acestei chestii importante pe o zi specială la ordinea zilei. (Aprobări generale). Eu, în şedinţa ultimă am avut onoarea a declara, că în chestia aceasta, cu privire la naţionalităţi, voiu presenta o umilită propunere, ceea-ce împlinesc cu aceasta şi depun propunerea pe masa casei. (Să trăească!)".

Propunerea deputatului *Eötvös* era aceea, ca dieta să aleagă o comisiune de 27 care să studieze chestiunea naţională şi să vină cu un raport şi proiect, — ceea-ce s'a şi întêmplat într'una din şedinţele următoare.

La moţiunea deputatului *Sigismund Popoviciu* a mai luat cuvêntul deputatul român

Aurel Maniu: „E fapt de netăgăduit. că unul din motivele principale ale rĕsboiului civil din 1848/9, atât de fatal şi de necalculat în urmările sale păgubitoare, a fost acela, că legile din 1847/8, acordând drepturi egale cetăţeneşti pe seama fiecăruia, fără deosebire de naştere, — pretensiunile naţionale ale celor de buze nemaghiare nu numai că n'au fost asigurate, dar' despre ele nici pomenire nu s'a făcut, de unde s'a scos conclusiunea, că legile acestea, pe lângă tot liberalismul lor, pentru naţionalităţile nemaghiare pot să fie păgubitoare. Şi că astfel de temeri n'au fost lipsite tocmai de temeiu, abstrăgênd dela toate celelalte împrejurări, mĕ provoc numai la vorbirile rostite în casa aceasta şi la proiectul însuşi aflător în pertractare, în care, acolo unde să face pomenire despre diferitele naţionalităţi, să adaogă totodată, că legile împotrivitoare egalităţii de drept în privinţa naţională sûnt — a să şterge.

Urmarea acestui înfiorător rĕsboiu naţional, de care în viitor să ne ferească Dumnezeu pentru totdeauna patria comună, a fost aceea, că, după-cum zice proverbul latin: „inter duos litigantes tertius gaudet", în loc să-'şi resolveze naţionalităţile între olaltă neînţelegerile, au fost toate împreună subjugate.

Sub sistemul absolutistic centralisator, care ne-a apĕsat în decurs de 12 ani pe toţi, în comunitate, în acesti 12 ani de comună asuprire, diferitele naţionalităţi din patria aceasta s'au apropiat tot mai mult unele de altele, stăruind, ca încrederea sdruncinată să fie de nou restabilită între ele. În mijlocul acestor nisuinţe salutare ni-s'a redat o parte a constituţionalismului, pe basa căreia s'au reconstituit comitatele, şi acì s'a deschis teren mai larg pe seama apropierii frăţeşti. Cu regrete trebue însĕ să spun, că organisarea aceasta, după cât îmi

www.dacoromanica.ro

este cunoscut, ales în comitatele locuite în majoritate de Români, nu s'a făcut așa, ca apropierea să fie în mare măsură ușurată, despre ce dovedesc diferitele protestări, precum și plângerile espuse publicului pe calea jurnalisticei române, plângeri cari se refer la egala îndreptățire națională și de limbă.

În urma acestora, cu plină încredere a privit fiecare spre actuala dietă, urmărind cu vie atențiune activitatea ei, și dorește, ca toate acele legale ordinațiuni, cari în privința națională sûnt asupritoare, să fie înlocuite cu alte legi, potrivite cu dreptatea și cu spiritul timpului. Au trecut două luni deja de când s'a întrunit această memorabilă dietă, dar' până acuma chestia națională n'a putut fi desbătută în mod amănunțit. (Zgomot). Și dacă n'am trăi între împrejurări estraordinare, chestia n'ar fi fost atinsă nici acum, în general. (Zgomot). Dar' după-ce cu positivitate nu se poate afirma dacă va mai avea dieta aceasta ocasiune a se pronunța în causă, s'a aflat de necesar ca chestia să fie atinsă și ea în general în adresă.

Onorată casă! Când mi-se dă această ocasiune să-'mi ridic cuvêntul spre a sprijini moțiunea propusă din partea condeputatului meu *Sigismund Popoviciu,* nu pot să-'mi suprim temerea, că în urma celor întêmplate de curênd moțiunea aceasta nu va fi sprijinită de majoritatea casei. Nu pentru-că n'ar fi justă, echitabilă și corespunzętoare timpului în temeliile sale, ci, durere, fiindcă majoritatea casei e de părerea. că astfel de pretensiuni sûnt incompatibile cu interesele patriei, sau sûnt chiar primejdioase. Scusați însă, domnilor, eu sûnt convins tocmai despre contrariul. (Zgomot).

Onorată casă! Poporul român a fost espus de secole celor mai mari asupriri în patria aceasta, atât politicește cât și bisericește. Limba 'i-a fost eliminată și din bisericile și din școalele sale, ba chiar și archiereii sei erau luați dintre străini. Și totuși, în contra tuturor acestora, a fost în stare să-'și conserveze limba și obiceiurile cu atâta fidelitate, încât acelea 'și-au păstrat până astăzi originea lor română, — o împrejurare care poate fi atribuită numai alipirii Românului la naționalitatea sa. (Aprobări).

Ca fiiu credincios al acestui popor român, însuflețit pentru naționalitatea sa, care împart cu el bucuria și durerea, care îi cunosc modul de gândire, vederile, literatura și oamenii populari, mărturisesc, că îmi țin de datorință să declar aici în fața țării, că poporul acesta român să lipește cu aceeași credință plină de însuflețire și de pământul iubitei noastre patrie comune, udat de atâtea-ori cu sângele stră-

www.dacoromanica.ro

moşilor nostri şi cu lacrĕmile lor, şi că e gata, în emulaţie cu Maghiarul, sĕ apere şi sĕ conserveze constituţia patriei acesteia (Aprobări), dar numai sĕ nu ceară nimeni dela el sĕ se înstrăineze de naţionalitatea sa, şi cu preţul ei sĕ-'şi rĕscumpere binefacerile constituţiunii, pentru-că acela, care ştie sĕ fie necredincios faţă de naţionalitatea sa, nu poate sĕ fie nici cetăţean credincios al patriei. (Adevĕrat).

Ştiu bine, domnilor mei, că a ascunde realitatea, a evita esperienţele făcute, sau a ţinè prelegeri numai din cele plăcute majorităţii casei, — e mult mai uşor, şi poate-că din interes personal chiar şi mult mai favorabil, decât a pune la o parte ori-ce interes personal, a ne esprima sincer convingerile şi a ne sprijinì espunerile numai cu adevĕrata realitate, — ales atunci, când trebue sĕ ne temem, că majoritatea casei nu va fi de o părere cu cele cuprinse în espunerile noastre.

Dar' ştiu şi aceea, că atunci când am fost onorat din partea alegĕtorilor mei cu distincţiunea grea de deputat, am luat asupra mea datorinţa sĕ-'mi spun pe faţă convingerile isvorîte din convingerile câştigate, şi sĕ dau pe faţă curata realitate, fără nici o reservă. (Aprobări).

Onorată casă! Când noi, deputaţii de naştere Români, şi aleşi de alegĕtori români, ne ridicăm glasul în chestia naţională, nu facem alta decât tălmăcim sentimentele poporului nostru, dorinţele sale şi pretensiunile sale. Mărturisesc, posiţia noastră nu e uşoară şi am şi precumpĕnit noi greutăţile încopciate cu această posiţie a noastră. Dar' dacă ne-am declara altcum în chestia aceasta n'am esprima în mod credincios dorinţele poporului nostru, n'am face mai uşoară resolvarea chestiunii, astfel, ca din ea binecuvêntare sĕ se reverse peste patria aceasta, — n'am promova interesul patriei, ci poate-că am lucra în contra acestuia.

Noi sûntem convinşi, că prin resolvarea chestiei naţionale, pe basa perfectei egalităţi de drept, nu vine jertfit nici un singur interes al patriei, ci chiar prin aceasta devine patria o mamă dulce pe seama fiecăruia şi constituţia devine soare care încălzeşte cu razele sale deopotrivă pe toţi. (Aprobări).

Din *acest* punct de vedere vĕ rog sĕ priviţi nisuinţele noastre, şi nu din altul, separatistic. Interesul patriei comune şi esistenţa şi întărirea constituţionalismului e singurul interes şi al nostru, şi tot ce cerem pe seama naţionalităţii noastre, după convingerea noastră, e numai mijloc pentru a ajunge la el.

www.dacoromanica.ro

În urma acestora nici nu pot face alta decât să sprijinesc moțiunea amintită, cu atât mai vêrtos, fiindcă după convingerea mea aceasta e singura cheie cu care să poate esopera resolvarea fericită a acestei chestii grele".

Tisza Kálmán e de acord cu *Eötvös,* ca chestia să fie pusă în discuție într'o zi specială și promite că atunci își va espune și el mai pe larg vederile. Până atunci *sprijinește moțiunea făcută de deputatul Sigismund Popoviciu, dorind să fie cât mai curênd decisă chestia prin votare.* Să votăm!)

Ioan Popoviciu-Desseanu: „Dacă aș fi convins. că adresa propusă, care formează prima ridicare de cuvênt a casei, nu e totodată și ultima ridicare de glas a casei acesteia, atunci mărturisesc că n'aș ținè de neîncunjurat de lipsă să ridic acum cuvêntul. Dar' eu nu pot spera, și nici nu cred că s'ar afla în casa aceasta optimist care să spereze cu siguranță un resultat dorit, o nouă ocasiune de a desbate mai târziu chestia de pe tapet. pe când aș putè să-'mi reservez espunerile, și de aceea mă văd silit să rog onorata casă să fie cu puțină îndulgență. (Să auzim!)

Onorată casă! Dacă n'ar fi esistat desbinări și neînțelegeri între fiii patriei acesteia, — atât de des și chiar și în vremuri în cari era necesitate de cea mai mare concordie, — n'am fi putut ajunge la trista stare de a trebui să înaintăm adrese pentru drepturile noastre cele mai sfinte unei autorități pe care casa aceasta n'o recunoaște de legală.

Dar' istoria trecutului e pentru aceea ca din ea să învețe presentul. De aceea, sûnt de părerea, că datorința noastră a celor întruniți în acest sfânt loc, pentru-ca să cântăm a schimba soartea nefericită a patriei noastre, înainte de toate e aceea, ca sistând motivele neînțelegerilor din patria noastră să ne dăm silința a restabili și întări încrederea și bunaînțelegere între olaltă. (Aprobări).

Multe au fost motivele cari au dat în trecut naștere la desbinări. (Zgomot. La ordine. Să votăm!).

O mare parte din motivele acestea, spre fericire, e îngropată, și astăzi așa se pare, că factorul principal, care formează isvorul neînțelegerilor, își află basele mai ales în chestia națională, încă neresolvată în patria noastră. Asta trebue să o resolvăm în mod norocos și atunci cu siguranță putem privi în viitorul mai bun al patriei noastre. Dar' eu numai așa țin că poate fi posibilă resolvarea în mod salutar, dacă drept bază la resolvare e luată *perfecta egalitate*

www.dacoromanica.ro

de drept. Pentru-că e fapt de netăgăduit, că patria aceasta e patria tuturor popoarelor locuitoare în ea; și după-ce la susținerea acestei patrie comune toate popoarele cari locuesc în ea au contribuit, contribuesc și vor contribui și în viitor, urmează în mod just și echitabil, că de toate drepturile cari pot fi întrebuințate în patria aceasta, precum indivizii singuratici, așa și naționalitățile singuratice au să fie împărtășite în proporție egală. (Așa e. Aprobări). E necesar, ca patria, aceasta mamă comună, să fie mamă bună pe seama tuturor, ear' nu mamă vitregă; și e necesar aceasta, nu numai pentru-că așa cere dreptatea, ci și pentru-că lucrul acesta formează condițiune neîncunjurat de lipsă pentru apărarea și conservarea patriei noastre și a drepturilor noastre comune.

Eu doresc deci resolvarea în modul acesta a chestiei naționale, nu numai cu privire la pretensiunile juste și moderne ale respectivelor naționalități, ci și din punct de vedere curat patriotic. Eu doresc, ca toate naționalitățile din țeară să trăească în raporturi bune și în înțelegere cu adevărat frățească, pentru-că numai așa se poate concentra forța din țeară pentru a se preface în putere neînvingibilă, fără de care nici libertatea nici esistența nu ne este asigurată. (Complăcere).

Dacă chestia națională își va primi resolvarea după principiul spriginit de mine, patria noastră se va putè asemena cu o stâncă puternică, în stare se dee piept și cu tempestățile cele mai mari. Atunci puterea reacțiunii a dispărut pentru totdeauna din patria aceastą și arma absolutismului va cădè tîmpită îndĕrĕt de pe pavăza adevĕratei libertăți, egalități și frățietăți. Și eu, avênd încredere în considerația înțeleaptă, în loialitatea națiunei maghiare și în zĕlul ei de jertfire în interesele patriei, sûnt în speranța desĕvîrșită, că resolvarea fericită a chestiei să va și întêmpla, și mĕ aflu in aceasta deplină speranță și pentru aceea, și cu atât mai vêrtos, pentru-că ce se atinge de celelalte naționalități, și dintre acestea special de națiunea al cărei fiu credincios am onoarea a fi și eu, — adecă națiunea română, întru-cât am avut ocasiune a-'i cunoaște vederile, poate afirma fără temere prin mine, că Românii nu doresc nimic alta mai ferbinte decât o împăcare sinceră și durabilă cu națiunea maghiară, reînvierea acelei sfinte păci pe care înainte cu o mie de ani au legat-o strămoșii nostri și pe care eu o țin de mai naturală și de mai necesară.

N'avem decât să aruncăm privirea împrejur și la moment vedem cele două mări puternice, marea germanismului și a panslavismului,

www.dacoromanica.ro

cari de secole au amenințat cu înghițire și amenință până astăzi, atât națiunea maghiară cât și pe cea română, două insule singure pentru ele. Dacă e adevărat deci, că unitatea de interese e basa cea mai sigură pentru alipirea la olaltă, atunci așa cred, că ales când aceasta alipire e reclamată de esistența noastră comună, nu poate pe dreptul să tragă nimeni la îndoială, că națiunea română n'ar voi și n'ar ști să fie soră sinceră și credincioasă națiunii maghiare.

Dacă națiunea română vrea să fie recunoscută de națiune soră, egal îndreptățită în patria aceasta, nu vrea prin aceasta nici mai mult nici mai puțin decât aceea, se devină sora cea mai adevărată și mai nedespărțită a națiunii maghiare. Și dacă națiunea română ar fi aplecată să se desfacă de către cea maghiară, după-cum a trebuit să aud, durere, în casa aceasta astfel de suspicionări, — lucrul acesta s'ar întêmpla sigur numai în casul când ar trebui să se convingă, că sora ei, națiunea maghiară, n'ar voi, — ceea-ce eu nu pot să presupun, — se împartă cu ea condițiunile adevărate ale adevăratei frățietăți. De aceea, să nu creadă nimeni că Românul e dușman Maghiarului fiindcă vrea să-'și asigure esistența sa națională. (Aprobări).

Eu cred că nimeni nu poate lua în nume de reu, dacă Românii sûnt atât de jaluzi pe naționalitatea lor, conservată pe pământul acesta în decurs de mai bine de 1700 de ani, și încă între împrejurările cele mai vitrege, fiindcă în privința aceasta Românii nu fac alta decât ceea-ce fac frații lor Maghiari, cari asemenea nu cunosc preț atât de mare pentru care 'și-ar putè da naționalitatea.

Eu deci nu pot fi mulțumit cu acea espresiune din proiectul de adresă al onoratului domn deputat *Deák Ferencz,* că chestia națională să dorește a fi resolvată pe basa »*echității*«, fiindcă echitatea aceasta are două capete, unul mai gros altul mai subțire, sau altcum zis, are un maxim și are un minim, și care espresiune la nici un cas nu e acomodată pentru a putè delătura neînțelegerile pe cari nu putem din destul dorì să le vedem delăturate între împrejurările actuale. Din care motiv eu spriginesc din toată convingerea mea moțiunea înaintată în privința aceasta din partea condeputatului *Sigismund Popoviciu.*

Onorată casă! Chestia moțiunii acesteia eu n'o țin de chestie de formă, ci de chestie de principiu. E necesar deci, ca în adresă principiul acesta să fie esprimat clar și în mod determinat, pentru-că ochii întregei țări, și mai ales ochii naționalităților încă nesatisfăcute sûnt îndreptați spre casa aceasta, dela care își așteaptă liniștirea.

www.dacoromanica.ro

Să fie deci adresa de așa, ca nu numai în sus, ci nici în jos să nu-'și peardă efectul. Fie espresiunile clare, ca să nu poată fi restălmăcite, ca să le înțeleagă fiecare, pentru-că numai așa nu vor putè fi dați oamenii drept armă în mâna reacțiunii. Să punem mâna pe arma cu care și până acum am desarmat reacțiunea și să nu scăpăm din mână ocasiunea de-a putè pune peatra fundamentală pe seama bunei înțelegeri între toate popoarele patriei acesteia. (Aprobări)".

Ioan Mișici: „Eu spriginesc propunerea dlui *Sigismund Popoviciu,* și anume, pentru-că scopului în care s'a făcut adresa propunerea aceasta corĕspunde mai bine. Și după-ce propunerea condeputatului Popoviciu e luată din proiectul de resoluțiune al lui Tisza Kálmán, nu pot înțelege cum se poate spune că propunerea aceasta e efluxul neîncrederii, care de bună seama nu esistă între noi. Pot să spun din curată convingere, că toți ținem la patria aceasta și toți o iubim ca pe mama noastră comună, pentru a cărei bunăstare, independență și fericire sûntem gata a ne jertfi și vieața. (Aprobări).

Nu caut dacă este sau nu este proiect de lege. Chestia e aceea, că între împrejurările de acum ce e mai corĕspunzĕtor, ce e mai salutar, moțiunea propusă de condeputatul nostru *Popoviciu* sau textul adresei? Dacă ținem cont de împrejurările actuale, nu putem nega că reacțiunea n'ar funcționa mereu și acum. N'avem decât să privim la adunarea Slavilor, acum convocată, sau se privim spre Ardeal, unde de 13 ani era miserie, ear' acum se donează din partea guvernului câte 25.000 fl. în fiecare an pe seama bisericilor și a școalelor, cu bună seamă nu din iubire față de Ardeal, ci pentru ajungerea scopurilor anumite.

Nu vorbeam la obiectul acesta, dacă nu se făceau declarațiuni cari sûnt în contra lui Popoviciu. Numai pentru a-'i liniști pe cei-ce sûnt contra, și pentru a nu da armă în mâna inimicilor nostri, precum și pentru a nu se provoca din adins neînțelegeri, spriginesc propunerea și doresc, ca onorata casă să primească moțiunea condeputatului nostru *Popoviciu,* după-ce prin aceasta nu se face renunțare la nici un drept și moțiunea corĕspunde mai bine împrejurărilor și raporturilor actuale. (Să votăm!)"

Sigismund Popoviciu voește să vorbească în chestie personală, dar' nu 'i-se dă cuvêntul.

Aurel Maniu e asemenea împedecat se vorbească în chestie personală, sub pretext că a vorbit odată.

www.dacoromanica.ro

Vasilie Butean: „Eu, din partea mea, după-ce văd că în moțiunea cetită nu se cuprinde alta decât aceea-ce s'a acceptat și în Europa civilisată, adecă egalitatea de drept, o primesc și eu. (Aprobări)".

Sigismund Popoviciu cere cuvêntul dar' nu 'i-se acordă.

Moțiunea presentată se pune la vot și se *respinge* cu majoritate de voturi, primindu-se de bun textul original al adresei. —

În ședința din *11 Iunie* s'a deschis o nouă discuție națională, pe tema — *Ardealului.* Cetindu-se punctul 32 din proiectul de adresă, referitor la esecutarea uniunei Ardealului cu Ungaria și înfățișarea deputaților transilvăneni la dieta din Pesta, ia ântâiu cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Onorată dietă! Înainte de toate trebue sĕ premit, că eu spriginesc paragraful 32 acum cetit în întreaga sa estensiune. Vorbirea 'mi-o încep cu ocasiunea aceasta acolo, unde a întrerupt-o un stimat deputat al comitatului *Borsod,* că nu representanții semințiilor, sau ai naționalităților, ci representanții poporului iau parte la desbaterile legislaturei, pentru-că sûnt de o părere cu el în privința aceasta. Și recunoscênd aceasta, declar totodată, că pe deputații, deși de naștere români, dar' cari în decursul zilei de ieri au vorbit în numele poporului, îmbrățișând mai cu tărie și mai cu căldură drepturile poporului, sĕ nu binevoiască a-'i suspiciona nici dl deputat, nici altcineva, căci pentru promovarea binelui patriei acesteia tot așa inimă caldă bate în sînul lor ca și în sînul fiecăruia dintre ceialalți vorbitori. Vĕ rog, domnii mei, sĕ fim cu încredere unii cătră alții, avênd mare trebuință de aceasta, fiindcă numai cu cuprinsul hârtiei acesteia ce e de trimis încă nu e mântuită libertatea patriei! Rog pe unul dintre deputații comitatului Bihor, sĕ nu se folosească în numele alegĕtorilor sei, cari fac parte din poporul român cel de un cuget cu noi, de protestări și de suspiționări în contra noastră, în chestia delicată națională, atinsă numai incidental, pentru-că nimic nu e mai ușor decât a reprotesta și dacă e de lipsă a aduce și dovezi. Dar' eu, domnii mei, pe terenul acesta nu voiu urma pe onoratul domn deputat și nu mai fac amintire despre lucruri cari ar putè provoca amărăciune, ci trec la obiect.

E știut, domnilor, că în înțelesul §-lui 6 din legea uniunii din Ungaria dela anul 1848, dieta Ardealului a decretat alegerea după sistemul representativ *numai pentru acea singură alegere.* Voiu și cetì §-ul acesta. Astfel nici alegerea deputaților pentru dieta din

www.dacoromanica.ro

1861 nu se poate face decât numai cum dispune art. V. din anul 1848. De aceea am luat cuvêntul şi la discuţia generală, pentru-că nu aflu nici de just nici de corect, ca legea electorală din Ardeal se ceară altă cualificaţie, cu un cens mult mai mare. Şi cu toate-că n'am mare speranţă sĕ 'mi-se primească propunerea, după respingerea celor făcute până acuma, — în vîrtutea datorinţei mele de deputat depun totuşi pe masa casei propunerea următoare, făcută în favorul întregului popor mai sărac din Ardeal:

„La punctul 32 din adresă, după cuvintele de introducere »*Convocarea neamânată a Ardealului*« sĕ se mai pună cuvintele *pe basa legii din 1848* .

Moţiunea aceasta o presentez şi în scris.

Făcênd eu moţiunea în interesul poporului, din punctul de vedere al legalităţii şi al echităţii vĕ rog sĕ binevoiţi a o accepta. (Zgomot). Şi anume, de aceea în interesul poporului, pentru-ca sărăcimea, şi de altcum destul de mult îngreunată cu loviturile vieţii, sĕ nu fie lipsită de dreptul electoral. Din punctul de vedere al legii, pentru-că guvernul Ardealului, după legea cetită din anul 1848, la regularea alegerilor nu are putere de dispunere, cu atât mai puţin, fiindcă censul pentru dreptul de alegere, care la 1848 era 8 fl. darea întreagă, e urcat acum la 8 fl. dare directă de pămênt pentru alegerile apropiate de deputaţi, care sumă, necuprinzêndu-se în ea darea de cap şi alte adaosuri, face că alegĕtori printre ţĕranii cu $^1/_4$ sesiune de pămênt abia se găsesc, şi astfel poporul din Ungaria are mai multe favoruri la alegeri decât cel din Ardeal, pe lângă toate vorbele noastre cele frumoase.

Fac în fine moţiunea din punctul de vedere al echităţii. Oare, domnilor mei, atunci când fraţii nostri Ardeleni se vor afla între noi, cu ce ochi vor privi la noi ştiind că pe noi ne-a ales aproape întregul popor, ear' pe ei numai clasa mai avută? Aceasta e, domnilor mei, aceea ce în interesul şi în numele poporului mai sărac 'mi-am ţinut de datorinţă sĕ vĕ recomand atenţiunei. (Zgomot)".

Tisza Kálmán cere sĕ fie respinsă propunerea lui *Mihályi,* din motivul că urbariul nu e regulat în Ardeal, prin urmare acolo nu există $^1/_4$ de sesiune.

Presidentul face comunicarea, că deputatul *Vichente Babeş* şi alţi consoţi au înaintat o propunere de cuprinsul următor: „Cu eliminarea punctelor 32 şi 33 din adresă, respective în locul lor sĕ se pună cuvintele acestea:

www.dacoromanica.ro

Cu privire la Ardeal dorim, ca tratările ordonate prin §. 4 al art. VII. de lege din 1848, pentru a sĕ mijlocì înţelegerea, *sĕ fie continuate,* ear' resultatul sĕ fie comunicat la timpul seu dietei acesteia. Subscrişi: Babeş, Bogdan, Butean, Maniu. Pascu, Popa, Ioan Popoviciu-Desseanu, Sig. Popoviciu şi Aloiziu Vlad".

Presidentul dă cuvêntul deputatului *Vichente Babeş:* „Moţiunea pe care am avut acum onoare a o propune, împreună cu mai mulţi consoţi, cu privire la *uniunea Ardealului,* mĕ vĕd dator a o motiva pe scurt.

Pe scurt voiu face motivarea, pentru aceea, pentru-că mĕ tem, că dacă aş începe cu desfăşurarea mai amĕnunţită a evenimentelor şi a împrejurărilor referitoare la această uniune, — cari evenimente şi împrejurări şi de altcum sûnt destul de bine cunoscute, — s'ar putè da ansă de nou la iritaţiunì în această casă. (Zgomot).

Vĕ mărturisesc, că afară de chestiunea naţionalităţilor nu cunosc mai momentuoasă şi mai delicată chestiune decât această *pretinsă uniune a Ardealului.* Firește, pentru-că şi ea însaşi în ultima analisă nu e decât *chestiune naţională.* Deci chiar din acest motiv mi-s'ar părè lucru foarte greşit şi trist, dacă dieta aceasta ar trata chestia uniunei şi ar voì sĕ o decidă în mod *unilateral.*

În proiectul de adresă depus pe masă sĕ pretinde uniunea Ardealului cu Ungaria în termini cari nu eschid nici forţa însaşi. Dar' eu, vĕ rog sĕ mĕ iertaţi domnilor, la una ca aceasta, ca Român, în actualele împrejurări, nu mĕ pot învoì nici-decum.

Ce e drept, şi eu şi consoţii mei *am dorì din toată inima uniunea.* Şi încă nu numai a Ardealului, ci, dacă s'ar putè, *şi a Bucovinei* (mişcare şi mirare). Zic chiar şi a Bucovinei, căci este ştiut, domnii mei, că Bucovina a fost câştigată de Austria cu acel titlu de drept, că *ea s'a ţinut cândva de Transilvania.* Deci vĕ zic, că noi din adâncul inimei şi al sufletului nostru *am dorì uniunea,* dacă nu din altă causă, apoì din principiul şi din interesul *consolidărei noastre naţionale.* Însĕ, domnii mei, aici cu totul alta e întrebarea, anume: avem, putem noi avè dreptul, ne dictează mintea sănĕtoasă sĕ pretindem uniunea Ardealului, aşa cum sĕ pretinde în proiectul de adresă, şi o astfel de pretensiune ar fi ea oare justă cu privire la popoarele Ardealului?

În proiect sĕ zice că: „representarea Ardealului aici în dieta Ungariei prin nimic nu sĕ împedecă". Mai departe că: „unirea Ardealului cu Ungaria s'a făcut prin lege, în anul 1848".

www.dacoromanica.ro

Dòmnii mei! Aceasta poate sĕ fie adevĕrat cu privire la naţiunea maghiară şi la cea sĕcuiască din Ardeal. Dar' după convingerea mea, nici-decum nu sĕ refere la naţiunea română. Apoi în Ardeal naţiunea română formează majoritatea poporului, ba aproape două terţialităţi a poporului.

Naţiunea română, precum o ştie toată lumea, în 3/15 Maiu 1848 a protestat la Blaj pe câmpul libertăţii în contra uniunei, dacă aceea uniune s'ar decreta *fără învoirea ei,* prin o dietă la care poporul român n'ar fi representat *ca naţiune,* conform proporţiei numerice, ear' acest protest 'l-a presentat prin o deputaţiune numĕroasă şi dietei transilvane din 1848. Aceasta apoi, deşi naţiunea română, adecă două terţialităţi din ţeară, nu era representată de loc în ea, trecênd cu vederea acest moment, a decretat uniunea, care s'a şi esecutat, dar' numai într'o parte a ţĕrei şi numai prin violenţă, fiindcă naţiunea română a rĕmas în resistenţă, consecvenţă, până-când Ardealul nu se desfăcù earăşi pe deplin.

În urmarea acestor evenimente Românii din Ardeal ţin, că dieta Transilvaniei dela 1848 n'a avut drept, ca în momentul în care a recunoscut şi proclamat egalitatea drepturilor cetăţeneşti pentru toate popoarele, - cu totala delăturare a acestui popor sĕ sacrifice esistenţa politică, autonomia ţĕrei, contopind ţeara de sine statătoare în alta ţeară, adecă în Ungaria.

Ba bărbaţii de stat români şi saşi întăresc, că legea respectivă a dietei transilvane nici în privinţa *formei* nu e completă, fiindca ea după sancţionare nici în dietă nici în ţeară nu a fost publicată.

Dar' sĕ lăsăm sĕ fie uniunea Ardealului de o sută-de-ori legala, dreaptă cu bună seamă nu o va putè numì nimenea, după-ce ea, precum e invederat, sĕ decretă fără ascultarea şi învoirea naţiunii române, adecă a majorităţii poporului, ba chiar în contra protestului ei, precum şi în contra dreptului ei politic şi naţional.

Zic în contra dreptului politic şi naţional al naţiunii române, din acel punct de vedere, că deşi în Ardeal de 400 de ani, până la anul 1848, numai minoritatea poporului, adecă numai Maghiarii, Sĕcuii şi Saşii erau recunoscuţi de naţiuni politice, ear' majoritatea poporului, naţiunea română, era despoiată de toate drepturile naţionale şi politice, — din luna Maiu 1848 şi naţiunea română începù a sĕ ţinè de naţiune politică, cu totul asemenea celoralalte, la ce cu bună seama îi compete tot dreptul, atât după istorie cât şi după fire. Apoi deşi naţiunea română e şi până astăzi împedecată prin puterea domnitoare

www.dacoromanica.ro

a ocupa rangul ce-'i compete ca națiune în vieața politică, ea are cea mai firmă credință, că la cea mai apropiată dietă transilvană va trebui să se înalțe la rangul ce 'i-se cuvine. Cugetul ei este deci, că numai după-ce ea prin lege va fi recunoscută în dreptul seu de naționalitate politică are să se confedereze frățește cu națiunea maghiară, pe temeiul egalelor interese comune.

Ear' până atunci, dacă vrem să fim drepți și sinceri, caută să mărturisim, că națiunea română din Ardeal, văzênd ea mai cu seamă cât de puțin să respectează aici în Ungaria cele mai sfinte interese ale noastre. înțeleg interesele națiunii române, după-ce va vedè cum sûntem noi representați aici în sferele mai înalte politice, cum sûntem ignorați sistematicește la cancelaria aulică, la tabla septemvirală și regie, precum și în comitatele Timișoarei, Torontalului, Aradului, Bihorului, etc., mai departe după-ce îi vor veni la cunoștință unele cuvêntări ținute aici în zilele trecute, în cari să afirmă, că limba și naționalitatea noastră nu sûnt și nici n'au fost cândva asuprite prin legislațiunea ungurească, și că legea din 1848 garantează deplina egalitate de drept pentru toate națiunile, pe când de altă parte art. de lege VIII. din 1830, art. III. din 1836, art. VI. din 1840, art. II. din 1844 și art. V. și VI. din 1848, desmint pe față afirmările acestea: națiunea română nu multă poftă și aplecare poate avea a primi uniunea necondiționată, și firește, cu atât mai puțin dacă ați voi să o *constrângeți* la aceasta.

Domnii mei! Sau nu știți, că fruntașii națiunii române din Transilvania chiar și în timpul mai proaspăt, anume, în conferențele din Alba-Iulia protestară cu unanimitate și în mod solemn în contra uniunei necondiționate? (Zgomot. La ordine!)

Eu așadar', după toate acestea, nu pot privì altfel uniunea Ardealului decât cum privesc raporturile cu Croația, ca un contract bilateral între Ungaria și Ardeal. Și fiindcă valabilitatea contractului acestuia e trasă la îndoială din partea națiunii române, adecă din partea majorității Ardealului, — aflu că e lucru foarte firesc, că națiunea maghiară, ca parte contrahentă, să nu poată face pe judecătorul în propria ei causă, și nici sentență să nu poată da, ci această controversă trebue să se încredințeze guvernului legal spre mai departe pertractare și deslușire, precum dorim noi să se ajungă prin moțiunea pe care o recomandăm spre primire. (Zgomot. La ordine!)". —

Aloiziu Vlad: „Mă alătur la vederile condeputatului *Babeș* acum esprimate, și numai la espunerile condeputatului *Vertan* vreau

www.dacoromanica.ro

să răspund pe scurt. Recunosc, că fiecare deputat, şi în special şi dl deputat Vertan are dreptul de-a talmăci vederile alegătorilor şi trimiţătorilor sei, şi recunosc şi aceea, că nimeni n'are dreptul să-'l tragă aici la răspundere. Dar' dl deputat Vertan şi în rîndul trecut, mai ales însă astăzi a înşirat astfel de lucruri, cari privesc nu numai pe cei-ce umblă îmbrăcaţi în mătasă şi în postav fin, ci şi pe alţii, asupra cărora dl Vertan a aruncat astfel de suspiţionări, cari în casa aceasta sfântă, unde e întrunită inteligenţa şi representanţa ţării, nu pot fi trecute cu vederea.

Onoratul domn deputat a spus, că e necesar, ca poporul să fie educat, şi la aceasta sûnt şi eu învoit. A zis mai departe, că e de lipsă să se amelioreze soartea preoţimei inferioare. Mă învoesc şi la aceasta, şi sûnt convins, că atunci, când va fi vorba de îmbunătăţirea sorţii materiale a acestui popor, domnul deputat Vertan încă o va spriginì, în tot casul. Dar' domnilor mei, omul nu e numai din corp, ci şi din suflet. Trăeşte nu numai din hrana trupească ci şi din nutremênt spiritual.

La toate naţiunile. ales în timpul mai nou, sûnt deşteptate şi au fost deşteptate sentimentele şi boldurile naţionale cari nisuesc spre o desvoltare mai mare, şi în privinţa aceasta vor întrebuinţa terenul pe care îl permit limitele legii pentru a se putè desvolta mai departe.

Desvoltarea spirituală e factor puternic, după-cum este îndeobşte cunoscut. Inteligenţa la care dl deputat Vertan Endre a voit să facă alusiune când a vorbit de o inteligenţă îmbrăcată în mătasă şi postav, întocmai ca inteligenţa fiecărei naţiuni, are misiunea se desvoalte pe toate căile conştienţa şi sentimentul naţional, se cultiveze şi se conserve limba şi obiceiurile naţionale. Şi în privinţa aceasta măiestri vrednici de laudă află în d-voastră, domnilor mei, pentru-că mai bine decât de un sfert de veac d-voastre aţi făcut puternici paşi înainte, pe terehul literar, social şi politic. Dela d-voastre, pe cari poporul român vă consideră de premergători în cultură, am învěţat cum trebue să se păşească înainte pe calea culturei şi a constituţionalismului. (Bine e!.) De aceea, mă rog, nu e nici consult nici frumos şi nici cu scop. ca inteligenţa aceasta să fie suspiţionată şi acusată, cum s'a făcut din partea onoratului domn Vertan. Dar' arma e cu două tăişuri. Aşa cred, îşi va aduce aminte dl Vertan cum zicea principele Windischgrätz la anul 1849, că legile din 1848 le doreşte numai *gunoiul ţării*, ear' adevărata inteligenţă, proprietarii

www.dacoromanica.ro

mari ai țĕrii sûnt în contra lor. Ear' despre acestia se poate spune că umblă, nu numai în mĕtăsuri, ci în *purpur.* Pe atunci așa stătea lucrul. De aceea, folosirea unei astfel de armé cu două tăișuri aflu că nu numai nu are nici un scop, ci e chiar păgubitoare.

Înainte de toate avem trebuință de bună înțelegere, aceasta o știm noi foarte bine, și deosebi noi, națiunea română, știm foarte bine, că trebue sĕ trăim în bună înțelegere cu Maghiarii. Dar' înțelegerea aceasta nu poate fi ajunsă prin declarațiuni, cari suspiționează inteligența română, trântindu-o la pĕmênt și zdrobindu-o, ci numai prin fapte, și anume prin astfel de fapte, cari vor fi făcute în scopul desvoltării naționalităților.

Peste scurtă vreme se va pune în desbatere proiectul de lege al naționalităților și atunci toți se vor convinge, că în privința aceasta națiunea ce simte. Până atunci vĕ recomand și vĕ rog, domnilor, sĕ nu ne suspicionăm unii pe alții, pentru-că suspicionarea e arma care aduce numai blăstĕm, ear' binecuvêntare nici-odată. (Aprobări. Sĕ mergem mai departe!)". —

George Popa: (Zgomot mare. Presidentul roagă dieta sĕ asculte cu pacință pe deputatul *George Popa).* „Cu privire la espresiunea din punctul referitor la Ardeal din proiectul de adresă (Sĕ auzim), anume, că: »*în urma dorinței comune a celor două țeri*, mĕ alătur la espunerile dlui condeputat *Vichente Babeș,* pentru-că și dacă m'aș afla în posiția, pentru mine într'adevĕr curioasă, de-a mĕ putè alătura la textul proiectului de adresă, nu pot ignora, cu toate acestea, faptele pe cari le cunosc. Știu anume, că uniunea Ardealului a decretat-o la 1848 dieta privilegială a Ardealului, și știu și aceea, că majoritatea țĕrii acesteia, aproape două terțialități, n'a recunoscut-o nici-odată.

În privința aceasta eu mĕ provoc la altă împrejurare, nu la aceea la care s'a provocat onoratul condeputat *Vichente Babeș,* la conferența din Alba-Iulia, unde Românii din Ardeal au declarat în unanimitate, că n'au recunoscut nici-odată această uniune făcută pentru ei fără de ei, prin care e primejduită esistența lor națională și politică. Și tot acolo au declarat totodată și aceea, că nu sûnt contrari ai uniunei, ci doresc numai atâta, sĕ fie întâiu ascultați, și încă în o dietă maghiară, compusă pe basa representării de popor, dar' așteaptă sĕ fie ascultați.

Dacă dieta Ardealului din 1848 ar fi jertfit ceva mai mult pentru iubirea frățească și pentru dreptate și nu s'ar fi încrezut atât

www.dacoromanica.ro

de mult în evenimente, unirea Ardealului ar fi astăzi fapt împlinit. (Zgomot. D'apoi că uniunea e fapt esecutat!). Dar' fiindcă dieta Ardealului s'a încrezut mai mult în evenimente decum trebuia, acolo sûntem unde am fost înainte de 1848, anume, că uniunea Ardealului formează şi acum obiect de discuţie. (Zgomot).

Nu dubietez nici-decum, că M. Sa nu va declara de legală uniunea din 1848 a Ardealului; ba ţin de cu putinţă şi aceea, sĕ se ordoneze chemarea Ardealului la dieta aceasta. Dar' eu nu voiesc o prietenie forţată, care nu poate fi binecuvêntată de Dumnezeu. Eu vreau pace amicabilă, şi de aceea încep lucrul acolo unde 'l-am întrerupt, anume, ţrebue sĕ revenim asupra intenţiunilor dietei dela Pojon, sĕ ordonăm uniunea Ardealului, dar' sè-'i aşteptăm pronunţarea în causă. De aceea, sprijinesc moţiunea. (Zgomot mare. Neplăcere)". —

Punêndu-se la vot, moţiunea Românilor e *respinsă*. Propunerea deputatului *Mihályi* nici nu se pune la vot, sub pretext, că 'şi-ar fi revocat-o, ceea-ce deputatul *Mihályi* neagă a fi făcut. Dar' e învoit ca votarea sĕ nu se mai facă.

Lupta energică a deputaţilor români în chestia naţională a îndemnat pe *Deák Ferencz* sĕ facă singur un adaos la proiectul seu de adresă, în care sĕ se promită ceva şi naţionalităţilor.

Dupĕ cetirea punctului 40 din adresă, deputatul *Ragályi* depune pe masă, în numele lui *Deák,* următorul amandament, compus de însuşi *Deák:*

— „Voim, ca pretensiunile naţionale ale compatrioţilor nostri, cari sĕ ţin de altă naţionalitate, sĕ fie asigurate încă în dieta aceasta prin lege, cu privire la tot ce li-se poate da fără dărăburirea politică a ţĕrii şi fără jertfirea independenţei ei legale". —

Moţiuni au mai fost presentate apoi cu privire la punctul 40 al proiectului de adresă şi din partea deputaţilor români Babeş, Butean şi George Popa. Acest din urmă are cuvêntul.

George Popa: (A propus, că unde sĕ zice: »*cetăţenii patriei, fără deosebire de lege şi naţionalitate*«, sĕ se mai pună cuvintele »*şi nici de naştere*«. Zgomot mare).

— „Am cerut numai acceptarea acestor douĕ cuvinte *nici naşterea*«, şi aşa constat, că nici aceasta nu vĕ place. Noi aşa vorbim în general, că în patria aceasta diferenţă de drept nu esistă după naştere. (Zgomot. Sĕ auzim!) Însĕ, onorată casă, nu poate fi ignorat faptul, că diferenţă de drept, *din naştere,* totuşi esistă în

www.dacoromanica.ro

patria aceasta. Pentru-că oare nu esercieză naşterea un drept mai înalt, dreptul legislatoric, şi anume, fără să se ceară o altă cualificaţie, numai pentru-că legea numeşte persoanele acelea *nemeşi,* şi prin urmare *magnaţi* Zgomot)? Ferească Dumnezeu să mă arăt a fi faţă de vre-un drept fie şi numai cu cea mai mică duşmănie câtă vreme legea vrea să conserveze rămăşiţele esistente şi astăzi ale vechilor privilegii. Din contră, declar sărbătoreşte, că nu voiu denega nici-odată supunerea faţă de lege. Dar' ca membru al casei legiuitoare mă simţesc dator a atrage atenţiunea onoratei case asupra împrejurării, că privilegii de drept şi de naştere tot mai esistă în patria aceasta şi că privilegiile acestea numai pot avea rol ilusoriu pe lângă perfecta egalitate de drept. De altcum chestia aceasta a fost tratată şi în dieta din 1848, numai aşa, *noli me tangere,* şi într'adevăr, nu pot afla motivul de ce nu s'ar fi putut păşi mai pe faţă în art. de lege IV. din 1848 cu privire la ştergerea acestor prerogative? Pentru-că acest proiect de lege decretează menţinerea tablei de sus numai prin aceea, că ia dispoşiţiuni cu privire la presidentul şi notarul ei, pe când aceeaşi lege sistează dreptul legislatoric al tablei regeşti şi al capitlurilor. Zgomot). Nu vreau să critic motivele legii, după cari dela unii nu să pot lua drepturile politice, pe când aceeaşi dietă a cassat mari drepturi politice.

Nu vreau să caut nici motivele art. de lege 16 din 1848, că de ce a trebuit menţinută influenţa nobilimei în comitate, şi nu vreau să fac amintire de împrejurările cari au făcut, ca votul unui nobil să fie egal cu votul unei mulţimi de 500.000 de suflete. (Zgomot. Să auzim!) Aşa cred, că parlamentul vrea să influenţeze în mod liniştitor asupra popoarelor ţării şi că nu va întârzia a decreta acum, pe basa perfectei egalităţi de drept, că în legislatură doreşte să încete privilegiile naşterei".

Bonis Samuel declară că doreşte să fie împlinite pe deplin dorinţele naţionalităţilor, dar' vorbirea antevorbitorului seu *Popa* prea are miros de *Viena.* Fiind personal atins, ia de nou cuvêntul:

George Popa: „Onorată casă! Ca parte atacată am datorinţa să mă justific. (Aprobări). Să mă ferească Dumnezeu ca la atac să răspund cu atac. Declar, că pe mine pasiunile nu mă vor conduce nici-odată. (Aprobări). Dar' nu pot înţelege, că în epoca de faţă de ce n'ar putè decreta onorata casă aceea, că doreşte să vadă sistate în legislatură drepturile privilegiale ale naşterii. (Întreruperi: Nu aşa a fost espunerea! Zgomot). Mai adaog, că onoratul domn deputat

www.dacoromanica.ro

Bonis Samuel a adus-o aceasta în legătură cu chestia națională. N'a adus-o!) Eu așa 'l-am înțeles, ca-și-cum noi, din incidentul chestiei naționale am voì sĕ folosim și aceasta drept agitație. Și apoi a mai spus, că ar fi *instrucție dela Viena.* Dacă undeva în lume, apoi sigur la Viena sĕ dorește menținerea deosebirei de drept, după naștere. Dar' eu sûnt aici ca representant al unui cerc din Ungaria, și instrucțiuni n'am primit dela nimeni și nici dela Viena n'am primit nici-odată. (Aprobări)". —

Madarász Jozsef regretă că sĕ atinge atât de des chestia naționalităților, ear'

Tisza László deneagă deputaților români dreptul de a vorbì în numele Ardealului pe care nici nu-'l cunosc. El, oratorul, îl cunoaște și știe că la 1848 mare parte dintre Români au fost pentru uniune, chiar și episcopul *Leményi.* Propunerea deputatului *Popa* o ține de acomodată numai pentru intrigi demagogice, de aceea cere sĕ fie *respinsă.*

George Popa: „Regret, că declarația mea, lipsită de ori-ce pasiune, unii o esplică ca isvorîtă din iritațiune. Nu vreau sĕ dau materie și mai departe pentru eventuale posibile iritațiuni, și așa trecênd peste cele de până acuma, declar că îmi retrag moțiunea. (Aprobări generale)".

Ioan Mișici: „Între împrejurările de față, când avem trebuință de cea mai mare bună înțelegere pentru a duce la învingere sfânta noastră causă, nu poate nimic sĕ-'mi întristeze inima mai mult, decât când aud propuneri, espectorări, rĕspunsuri, cari, în loc sĕ promoveze apropierea de marele nostru scop, ne îndepărtează de el. (Aprobări). Când vĕd aruncată între noi sĕmênța neînțelegerii, îmi țin de sfântă datorință s'o smulg înainte de a încolți și de a prinde rădĕcină.

De aceea, sĕ nu mărim neînțelegerea, turnând oleiu pe foc. (Aprobări). Spre liniștirea condeputatului *Popa* spun numai atâta, că eu vĕd în legile dela 1848 ceva ce ar trebuì sĕ fie sistat, dar' când vĕd aceasta, recunosc și urmările binefăcĕtoare, în urma cărora toți cetățenii țĕrii, fără deosebire de lege și naționalitate, au fost împărtășiți de drepturi egale. (Aprobări). Are, ce e drept, unele mancități și legea aceasta; dar' că mancitățile acestea n'au fost delăturate până acuma, nu e vina noastră, ci vina guvernului dela Viena. (Aprobări generale . Sûntem convinși, că dacă nu sĕ închidea dinaintea noastră terenul legalității, n'ar esista nici mancitățile acestea, nici

www.dacoromanica.ro

plângerile înşirate. Pentru-că dacă a fost cineva, apoi sigur că nobilimea, şi în deosebi nobilimea superioară a fost aceea, care cu destulă însufleţire a renunţat la 1848 la drepturile sale, şi 'şi-a jertfit foloasele materiale pentru crearea fericirei şi a binelui public în patrie. (Aprobări generale).

Scusaţi, dar' nu mĕ pot reţinè, cu toate-că sûnt omul cel mai democratic, sĕ nu recunosc despre nobilimea supremă, că, fie zis spre onoarea ei patriotică, al ei este meritul cel mare, că pretutindenea unde a luptat pentru libertate, în cei 12 ani de miserie, 'şi-a pus în cumpĕnă întreaga greutate, ca Brennus sabia. în scopul, ca sĕ putem jertfì împreună pe altariul comun al iubirii şi al frăţietăţii (Aprobări generale. Din partea mea, fiindcă sûnt patriot, doresc fericirea patriei, bunăstarea poporului şi desvoltarea naţionalităţii sale. Aş dorì, ca ori-ce espresiune care ar clătina înţelegerea între noi şi numai la Viena ar face bun serviciu, — sĕ fie evitată; pentru-că neînţelegerea aceasta ar săpa numai groapa libertăţii noastre proprii, şi de aceea doresc, ca pacea, frăţietatea şi iubirea sĕ stăpânească sfătuirile noastre. (Aprobări vii. Complăcere)".

Vichente Babeş: „Făcêndu-se provocare la persoana mea, sûnt silit sĕ spun câteva cuvinte de apĕrare. Mi-se pune întrebarea, cine m'a împuternicit sĕ vorbesc aici în numele Românilor din Ardeal? (Zgomot). Eu îmi fac numai datorinţa, atunci, când înşir astfel de fapte istorice, cari ca de toţi cunoscute şi de altcum nu pot fi trecute cu tăcerea, cu atât mai vêrtos, că aceasta o pretinde dela noi opiniunea publică română, după-cum sĕ poate cetì zilnic şi în ziarele române. Ce sĕ atinge de provocarea la episcopul *Leményi*, e foarte dubios dacă aşa a fost cum s'a spus; pentru-că şi el a jurat la Blaj în contra uniunii... (Zgomotul e atât de mare încât nu sĕ mai aude nimica şi oratorul îşi întrerupe vorbirea)".

La votare se primeşte adaosul lui *Deák Ferencz*, ear' moţiunea deputaţilor români a fost *respinsă*. Moţiunea era următoarea: „Dorim asigurarea desĕvîrşitei egalităţi de drept politice pe seama tuturor confesiunilor din patria aceasta, ştergerea tuturor legilor contrare, şi prin urmare. *cerem emanciparea israeliţilor* .

În şedinţa diu *12 Iunie* s'a votat ultimul punct din proiectul de adresă, ear' în *14 Iunie* proiectul de adresă a fost votat în a treia cetire, primit fiind din partea întregei case. Tot în şedinţa aceasta s'a luat hotărîrea, ca proiectul sĕ fie trimis casei magnaţilor pentru a fi desbătut şi votat şi din partea ei.

www.dacoromanica.ro

Adresa.

Eată acum adresa, în textuarea ei finală, cu modificările făcute din partea dietei, aşa cum a fost votată în a treia cetire. Textul ei e următorul:

Maiestatea Voastră!

Cei doisprezece ani de curênd trecuţi au format pentru noi epoca grelelor suferinţe. Străbuna noastră constituţie a fost ştearsă şi sistemul străin al puterii nelimitate ne-a apĕsat. Şi sistemul acesta apĕsător 'l-au făcut mai greu de purtat aceia, cari 'l-au manipulat cu intenţiuni duşmănoase, cu pricepere mărginită, şi de multe-ori cu rea voinţă. Crimă era în faţa lor sentimentul libertăţii, crimă era alipirea noastră la naţionalitatea noastră, crimă era până şi cea mai curată iubire de patrie. Puterea ţĕrii noastre a fost slăită, averea naţiunii pe nedreptul instrăinată, ear' naţionalitatea noastră făcută obiect de persecutare. Fiecare zi aducea suferinţă nouă, fiecare suferinţă smulgea din inima noastră câte o rădĕcină a credinţei şi a încrederei.

Dumnezeu aşa a voit, sĕ suferim, dar' sĕ nu desperăm, şi sĕ nu devenim necredincioşi nouă înşine; şi aşa a voit, ca pe Maiestatea Voastră sĕ vĕ convingă în fine esperienţa de 12 ani, că sistemul absolut de putere nelimitată nu poate duce la fericire popoarele imperiului, dar' poate arunca în primejdie tronul şi monarchia.

Atunci Maiestatea Voastră, aruncând la o parte sistemul absolut urmat până acuma, aţi voit sĕ treceţi pe calea constituţionalismului şi sĕ depuneţi în mânile popoarelor soartea lor proprie.

Ne-am adunat şi noi, representanţi ai naţiunei maghiare, ca sĕ ne începem de nou activitatea constituţională, şi primul pas ne ĕste o dureroasă ridicare de glas, îndreptată M. Voastre, nu pentru suferinţele vremilor trecute, peste cari tragem acum vĕlul, ci pentru nedreptăţile cari esistă şi acum şi fără a căror delăturare imediată nu ţinem de posibilă nici restaurarea constituţiei noastre şi nici peste tot constituţionalismul.

Condiţiunea fundamentală a vieţii noastre constituţionale şi a vieţii noastre naţionale este independenţa şi neatîrnarea legală a ţĕrii. Prima şi cea mai sfântă datorinţă a noastră este deci, ca toate puterile noastre, toate facultăţile noastre sĕ le întrebuinţăm într'acolo, ca Ungaria sĕ rĕmână tot Ungaria, ear' independenţa şi neatîrnarea sa constituţională sĕ fie menţinută în mod neştirbit.

Ear' când o vedem atăcată în esenţa independenţei ei, când vedem că o ameninţă primejdie, nu cunoaştem afacere mai impor-

www.dacoromanica.ro

tantă, nu alta mai urgentă, decât să ne ridicăm glasul fără amînare în contra atacurilor de felul acesta.

Şi e atacată independenţa constituţională a ţării noastre prin primul pas pe care M. Voastra 'l-aţi făcut pe calea constituţionalismului. E atacată prin aceea, că restaurarea constituţiei maghiare se promite numai condiţionat şi cu escepţionarea condiţiunilor celor mai esenţiale. E atacată prin diploma dela 20 Octomvrie, care serveşte de bază şi pe seama vorbirei cu care s'a deschis dieta.

Diploma aceasta vrea se despoaie cu desăvîrşire Ungaria de dreptul seu străvechiu constituţional de-a putè decide în dieta proprie asupra chestiilor de dare şi de miliţie (recrutare), în întreaga lor estindere. Ia din mâna naţiunii dreptul de-a putè aduce legi în înţelegere cu regele ei cu privire la cele mai importante interese materiale şi de drept public ale sale. Pentru-că chestiile financiare, de împrumut, de rĕsboiu, vamale şi comerciale, cele mai esenţiale chestiuni în vieaţa politică a naţiunii sûnt predate unui consiliu comun imperial, unde asupra lor, şi cu privire la Ungaria, va dispune o putere în majoritatea ei străină, nu din punct de vedere maghiar, şi nu din interes maghiar. Şi pe teren administrativ asemenea face pendentă diploma aceasta guvernarea Ungariei dela guvernamentul austriac, dela un guvern care nu e nici responsabil, ear' chiar dacă ar fi responsabil, n'ar fi responsabil Ungariei, ci senatului imperial, unde interesele noastre, când ar fi divergente de părerile lor, abia ar afla destulă garanţie la majoritate.

Dacă ideea aceasta ar fi de fapt realisată, Ungaria n'ar mai fi independentă nici în legislaţiune, nici în guvernare, ci cu privire la interesele sale cele mai importante ar fi subordonată legislaţiunei comune şi guvernului imperial austriac.

Cu un cuvênt, după nume ar mai fi Ungaria, de fapt însĕ provincie austriacă.

Nisuinţele acestea nedrepte ale puterii. îndreptate în contra noastră şi în contra independenţei noastre constituţionale, nu numai că se împotrivesc legilor, ci atacă de-adreptul sancţiunea pragmatică însaşi, contractul fundamental de stat pe care 'l-a legat naţiunea maghiară la 1723 cu casa domnitoare.

Strămoşii nostri, când la anul numit au trecut moştenirea coroanei Ungariei şi asupra ramului femeesc din casa habsburgică, au legat de această faptă condiţiuni clare. Au spus, că şi în Ungaria, întocmai ca în provinciile ereditare are sĕ fie susţinută ordinea de prima naştere,

www.dacoromanica.ro

şi prin urmare atât în Ungaria cât şi în provinciile ereditare tronul se compeată aceluiaşi membru din casa domnitoare a Maiestăţii Voastre.

Au decretat, atât pentru Ungaria şi ţările de sub coroana ungară, cât şi pentru provinciile ereditare, posesiunea nedespărţită şi indivisibilă, unită şi reciprocă, pentru-că nici Carol III., nici Ungaria şi nici provinciile ereditare nu voiau, ca în viitor domnitorul sĕ-'şi poată împărţi provinciile între copiii sei, cum s'a întêmplat mai nainte, încă şi sub Ferdinand I. Dar' atunci când au stabilit principiul indivisibilităţii şi al nedespărţirii cu privire la posesiune, nu 'l-au estins asupra formei şi nici a esenţei guvernării şi a conducerii de ţeară, ba din contră, au precisat clar în art. 2 paragraful 9, că: „sĕ se estindă şi asupra ramului femeesc, acum îndreptăţit sĕ moştenească, dispoziţia art. de lege 3 din 1715, după care naţiunea e asigurată, că domnitorul nu va stăpâni şi nu va guverna nici-odată altcum în Ungaria decât numai *în înţelesul legilor ţĕrii*, create sau cari vor fi create în viitor". Şi au stabilit şi aceea, că regele e dator se respecteze totdeauna drepturile, libertăţile, legile ţĕrii, sĕ se încoroneze când ajunge pe tron, sĕ publice diplomă regală inaugurală şi sĕ depună jurĕmênt de încoronare.

Sancţiunea pragmatică a susţinut deci în mod clar neatîrnarea şi independenţa Ungariei, naţiunea a ţinut cu alipire totdeauna la dreptul acesta al ei, şi cu condiţiunea aceasta a trecut coroana maghiară asupra tuturor regilor maghiari, cari dela legarea sancţiunii pragmatice s'au suit pe tronul Ungariei. Numai Iosif II. a fost dintre urmaşii lui Carol III. acela care nu s'a încoronat şi a domnit cu putere absolută, dar' n'a fost recunoscut de rege legal al Ungariei, şi nu numai ordinaţiunile sale municipale şi administrative, pe cari le-a revocat în ultimele zile ale vieţii sale, ci chiar şi diplomele date pe seama particularilor, cu privire la donaţiuni, asemenea şi privilegiile date din partea sa, au fost declarate prin lege de nevalabile, precum dovedeşte aceasta art. de lege 32 din 1790.

Maria Teresia a fost primul rege maghiar care a păşit pe tronul Ungariei în vîrtutea sancţiunei pragmatice. Prin suirea ei pe tron a întrat deci ântâiu în vieaţă sancţiunea pragmatică, şi ocupând ea tronul ungar a împlinit cu punctualitate condiţiunile de cari era legat dreptul ei de moştenire. A dat diplomă inaugurală regală, a depus jurĕmêntul de încoronare, ba la 1741 a asigurat de nou Ungaria în art. de lege 8, că: „va ţinè cu sfinţenie la drepturile, libertăţile,

www.dacoromanica.ro

legile țării", și a declarat sărbătorește, că Ungaria nu va fi nici-odată guvernată așa ca provinciile ereditare.

Al doilea rege ungar, Leopold II., care a urmat pe tron după moartea fratelui seu, a neîncoronatului Iosif II., după-ce a dat diplomă inaugurală regală și a depus jurământul de încoronare, a asigurat în mod special, într'un nou art. de lege, neatârnarea și independența Ungariei, specificându-o și mai bine. Anume, art. 10 din 1790 recunoaște foarte clar, că „deși moștenirea stabilită cu privire la Ungaria pe seama ramului femeesc a casei domnitoare, prin art. de lege 1 și 2 din 1723, compete aceluiași domnitor căruia compete, pe basa ordinei stabilite de moștenire, și în provinciile ereditare domnia, ca posesiune nedespărțită și indivisibilă, — Ungaria cu toate acestea e țeară liberă, și cu privire la întreaga ei formă de stăpânire e independentă și nu e legată de nici o altă țeară sau de alt popor, ci posede independență și constituție proprie, ear regele poate stăpâni și guverna în ea *numai după legile țării,* nu așa ca în celelalte provincii". Ear' în altă lege, art. 12 din 1790, recunoaște și aceea, că: „în Ungaria dreptul de-a vota, șterge și interpreta legi compete regelui încoronat în mod legal și ordinelor țării, întrunite în mod legal în dietă, ear' dreptul acesta în afară de lege nu poate fi eserciat. Puterea esecutivă Maiestatea Sa o poate esercia numai în înțelesul legilor". După aceste cuvinte ale legii și după recunoașterea aceasta clară și lămurită a domnitorului, mai poate fi trasă la îndoială independența constituțională a Ungariei?

Francisc I., care a moștenit coroana după moartea tatălui seu, nu numai în diploma inaugurală regală a asigurat respectarea drepturilor, libertății și legilor națiunii, ci și mai târziu, în anul 33 al domniei sale, în art. 3 din 1825 a declarat de nou, că amintita dispoziție a art. 10 din 1790 o va ține cu stricteță, și a declarat pe față, că chestiile de dare și de recrutare nu pot fi luate din competența dietei, ear' darea votată de dietă sub nici o împrejurare și nici-odată nu poate fi urcată în afară de dietă.

Asemenea garanții a dat națiunii și Ferdinand V., în diploma inaugurală regală, ba chiar și mai largi în legile sancționate la 1848, prin cari națiunea n'a primit drepturi noue, ci 'și-le-a formulat numai mai clar și mai corăspunzător timpului pe cele avute de mai nainte.

Sancțiunea pragmatică nu e simplă diplomă, nu e donațiune octroată ori promisiune, ci e învoială reciprocă turnată în contract fundamental, în care deoparte strămoșii nostri au renunțat în mod

www.dacoromanica.ro

solemn în favorul ramului femeesc al casei habsburgice, — ear' de altă parte regele Carol III., care a recunoscut în art. 3 din anul 1715 dreptul de liberă alegere al națiunii, a promis împlinirea condițiunilor puse din partea națiunii, a promis susținerea independenței, neatîrnării, drepturilor, libertății și a legilor țĕrii. Contractul fundamental bilateral legat astfel în urma liberei învoeli a întrat în vigoare în plină putere și împreună cu toate condițiunile sale. A fost ținut de toți regii încoronați cari au urmat după aceea, asigurările cuprinse în el au fost de nou și în mod amĕnunțit repetate, și contractul legat cu putere de drept a fost sancționat prin praxa basată pe drept. Poate sĕ fie acum violat contractul în mod unilateral, și se poate cere dela națiune se împlinească datorințele cuprinse în el, ear' condițiunile îndatoririi sĕ fie nerespectate, sau numai în parte și foarte slab împlinite??

Când deoparte atât în sancțiunea pragmatică, cât și în alte legi de-ale noastre e esprimată atât de clar legătura legală esistentă între noi și între provinciile ereditare, legătură ce stă în identitatea casei domnitoare, sau în *uniunea personală,* — de altă parte e evident, că o legătură mai strânsă, o adevĕrată *uniune reală* n'are urmă în legile noastre, ba cele înșirate fac sĕ apară neîndoelnic, că între noi și provinciile ereditare uniune reală nu a esistat, și a o stabili n'a fost nici-odată intențiunea Ungariei.

Lucrul acesta e evident și din poziția de drept public a Ungariei și a provinciilor ereditare. Dacă la 1723 nu era legată sancțiunea pragmatică, cu moartea lui Carol III., întêmplată la 1740, de oare-ce cu el s'a stîns ramul bărbătesc al casei habsburgice, Ungaria putea sĕ-'și aleagă liber pe regele ei și atunci nu era imposibil, ba avênd în vedere marea influență pe care o esercia atunci Francia asupra politicei europene și considerând efectul personalității lui Frideric-Cel-Mare, avênd apoi în vedere și aceea, că atât curtea franceză cât și Frideric-Cel-Mare avea interes sĕ slăbească casa austriacă, nu era neverosimil, că nu Maria Terezia, ci altcineva sĕ fie ales rege al Ungariei. În casul acesta avênd Ungaria rege separat, monarchia nu putea fi formată așa cum e acum.

Dar' ori-când s'ar întêmpla, ceea-ce pentru viitorul apropiat nu e chiar verosimil, — ca casa domnitoare de acum sĕ se stângă și în linie femeiască, dreptul Ungariei de a alege rege, în înțelesul sancțiunii pragmatice, trece earăși asupra națiunii, ear' dacă atunci Ungaria alege rege separat, sĕ sparge statul a cărei unitate vreau

www.dacoromanica.ro

să o esopereze acum bărbaţii de stat ai Austriei, cu nimicirea independenţei Ungariei. Să sparge fără siluire, pe cale de drept. Să sparge pentru-că singura legătură, identitatea casei domnitoare, înceată a mai esista. Căci dacă ar mai esista şi altă legătură între noi şi între ei, legătura ar mai fi menţinută pentru a ţinè statul la olaltă, precum adecă între Anglia, Scoţia şi Irlanda nu s'ar nimici legătura după stângerea casei domnitoare, fiindcă ele sûnt împreunate prin uniune, nu personală ci *reală.*

Ba să poate întêmpla o desfacere pe cale de drept a monarchiei chiar şi înainte de a se stânge de tot casa domnitoare. Pentru-că sancţiunea pragmatică, stabilită pe seama provinciilor ereditare şi primită din partea acestora dispune, că după stângerea desăvêrşită a liniei lui Carol III. respective Carol VI. şi Iosif I., moştenirea are să treacă asupra fetelor lui Leopold I. şi asupra urmaşilor lor, ear' după aceea asupra celoralalte ramuri ale casei domnitoare, pe basa dreptului de primă naştere. Legea ereditară a tronului ungar, art. 2 din 1723, după stângerea desăvêrşită a ramurilor lui Carol şi Iosif, restrânge moştenirea tronului numai asupra urmaşilor lui Leopold I., ear' asupra celoralalte ramuri ale casei domnitoare la nici un cas nu o estinde. Dacă deci ar fi să moară toţi urmaşii lui Carol III., Iosif I. şi Leopold I., — Ungaria 'şi-ar alege liber pe regele ei, ear' provinciile ereditare, în înţelesul sancţiunii pragmatice, acceptată de ele, ar fi îndatorate în acelaşi timp să primească la domnie vre-un ram încă esistent al casei domnitoare. Diferenţa aceasta esenţială e dovadă vrednică de atenţiune despre aceea, că între Ungaria şi provinciile ereditare uniune reală nu s'a legat.

Mai atingem o împrejurare, care arată lămurit, că între Ungaria şi provinciile ereditare cu privire la stăpânire şi guvernare uniune reală nu a esistat şi nu poate esista. După legile Ungariei, epitropul minorenului rege maghiar e palatinul ţării, ceea-ce să spune lămurit în art. 2 din legile create la 1485 despre purtarea oficiului de palatin al ţării, întărit de nou şi prin art. de lege I. din 1681 şi V. din 1715, ear' după legarea sancţiunii pragmatice prin art. IX. din 1741 şi V. din 1790. Din contră, în provínciile ereditare, tutoratul asupra domnitorului minor compete celui mai de-aproape afin din linia tatălui. Când deci domnitorul e minor, după lege, atât în Ungaria, cât şi în provinciile ereditare, altul e pus pe treapta cea mai înaltă a stăpânirii şi a guvernării. Să poate acum, ca în ţări, în cari domnirea şi guvernarea e atât de divergentă, atât cu privire la persoană cât şi

www.dacoromanica.ro

cu privire la sistem şi formă, să esiste altă legătură mai strînsă pentru a le ţinè la olaltă decât identitatea casei domnitoare? Să poate imagina între astfel de împrejurări o uniune reală mai strînsă, fără sguduirea desăvârşită a poziţiei de drept public al ţării? Dar' să luăm în privire situaţia politică a provinciilor ereditare în trecut şi în present. Atunci când a fost legată sancţiunea pragmatică, provinciile ereditare să ţineau de imperiul germano-roman, ear' Ungaria n'a făcut parte nici-odată din el. Natura feudală a singuraticelor ţări din imperiul germano-roman era atât de divergentă de poziţia de drept public a Ungariei, care nu depindea nici de putere feudală şi nici de altă putere, încât între provinciile cu poziţie de drept atât de divergentă nici nu să putea lega decât numai uniune personală.

Când mai târziu imperiul romano-german a început a să prabuşì, Francisc I. 'şi-a luat, pe lângă titlul de împărat roman, la 1804 şi titlul de împărat ereditar al Austriei, dar' cu privire la Ungaria a declarat în solemna sa resoluţiune din 17 August, că prin luarea titlului acestuia nu vrea să ştirbească nici-cât de puţin drepturile, legile şi constituţia Ungariei şi că Ungaria rămâne şi mai departe în poziţia de mai nainte a statului de drept.

De present provinciile ereditare austriace fac parte din confederaţia nemţească. Au datorinţe faţă de confederaţie, cari sînt încopciate cu sarcini, şi resoluţiunile confederaţiei au putere obligătoare pentru toate ţările aparţinătoare la confederaţie. Dar' Ungaria nu face parte din confederaţie. Interesele germane, pe cari provinciile austriace sînt datoare să le apere şi promoveze, pentru noi sînt interese străine. Puterea alianţei, care cu privire la unele chestii e putere poruncitoare în provinciile austriace, pentru noi e cu totul străină. Germania poate să aibă războiu în interesul propriu, hotarele ei pot să fie atacate, ear' la războiul acela Austria e datoare să iee parte, e datoare să apere hotarele atacate. Dar' războiul lor nu e războiul nostru, interesele lor nu sînt interesele noastre, în luptele noastre ele nu stau pe lângă noi, nu vor apăra hotarele noastre atacate, pentru-că noi nu sîntem membri ai alianţei. Între ţeri cu poziţie politică atât de divergentă poate să esiste o legătură mai strînsă decât uniunea personală? În senatul imperial, a cărui majoritate covârşitoare e obligată confederaţiei germane, tocmai în înţelesul alianţei, ce poate să ne ofere garanţie, că atunci, când interesele noastre şi interesele confederaţiei germane nu sînt aceleaşi, drepturile noastre vor fi apreciate şi interesele noastre respectate? Legatura mai

www.dacoromanica.ro

strînsă ne-ar subordona majorităţii austriace, ba ne-ar subordona chiar şi politicei confederaţiunii germane, pentru noi cu totul străină, ear' în schimb noi n'am putè pretinde nimica.

Sĕ aduce ca argument în contra noastră, că interesul monarchiei e suprema consideraţie, şi acesteia sûnt datoare părţile singuratice sĕ-'şi subordoneze interesele. Nu tragem la îndoială justeţea afirmării acesteia cu privire la astfel de imperiu, care e pus pe aceeaşi basă de drept public, ale cărui părţi singuratice necondiţionat sĕ lipesc de olaltă, fiindcă o uniune mai strînsă reală le strînge la un loc. Dar' Ungaria a legat contract cu casa domnitoare, nu cu provinciile ereditare! A legat contract cu privire la moştenire, nu cu privire la vre-o legătură mai strînsă de drept public, şi chiar şi în contractul acela 'şi-a asigurat garantarea independenţei sale. Contractul acesta Ungaria e gata a-'l respecta totdeauna; dar' a-'l schimba, a-'l înlocuì cu altul mai strîns obligător, a sĕ obliga în faţa intereselor provinciilor ereditare şi prin aceasta a renunţa la neatîrnarea ei constituţională, sigur că nu-'i zace în intenţiune. Există numĕroase raporturi de drept, atât cu privire la dreptul public, cât şi la cel privat, — cari pentru una sau alta dintre părţi nu sûnt potrivite. Dar' dacă toate acestea raporturi de drept ar putè fi întoarse, fiindcă interesele uneia dintre părţi doresc sĕ fie schimbate, şi deosebi dacă ar putè fi întoarse astfel, ca una dintre părţi sĕ păstreze aceea la ce s'a obligat, ear' ceealaltă sĕ nu împlinească condiţiunile stabilite, fiindcă sûnt îngreunătoare pentru ea: atunci nici legea, nici contractele n'ar da destulă garanţie, ci singură numai forţa ar fi mĕsura dreptului.

Dacă luăm esemplul ce ni-'l dau *Svedia* şi *Norvegia,* putem vedè, că douĕ state pot sĕ esiste lângă olaltă chiar numai pe basa uniunii personale; şi atunci noi, cari stăm asemenea pe basa uniunii personale cu provinciile ereditare sub aceeaşi casă domnitoare, independenţi de olaltă în ale dreptului public, de ce sĕ nu putem esista în frăţietate lângă olaltă, dacă ne stimăm reciproc drepturile şi interesele? Când noi apĕrăm independenţa constituţională a Ungarici şi neatîrnarea eĭ în contra cuvêntului puterii; când ne ferim de legătura mai strînsă pe care ar voì sĕ ni-o impună ca condiţiune a restabilirii constituţiunii noastre, nu voim sĕ păşim ca duşmani în contra popoarelor constituţionale ale provinciilor ereditare. Nu vrem noi sĕ periclităm esistenţa monarchiei şi sûntem gata a face tot ce ne este permis a face şi ce putem face fără vătĕmarea independenţei noastre şi a drepturilor noastre constituţionale, ba chiar şi

www.dacoromanica.ro

peste limitele strictei datorințe legale, pe basa echității, pentru-că în privința politică bunăstarea ei și prin urmare și a noastră să nu se prăbușească sub greutatea sarcinilor pe cari ni-le-a îngrămădit procedura greșită a sistemului absolut, esistent până acuma, și pentru ca urmările păgubitoare ale timpurilor grele trecute să fie delăturate dela noi și dela ea. Dar' numai ca țeară independentă, liberă și neatîrnătoare de nimeni, vrem să întrăm în raporturi cu țări earăși libere și independente. Numai pe calea aceasta vom putè aduce în consonanță interesele noastre cu interesele lor. Respingem deci în modul cel mai categoric ori-ce subordonare, ori-ce contopire, fie pe terenul legislațiunii, fie pe al guvernării, pentru-că aceasta ar fi jertfirea independenței noastre, ceea-ce ne este imposibil a face.

Aflăm de lipsă deci a declara cu toată solemnitatea, că noi nu putem jertfi nici într'o privință și nici unor fel de interese independența legală și constituțională a țării, garantată prin contracte fundamentale de stat, prin legi, diplome inaugurale regale și prin jurăminte de încoronare, la cari ținem ca la condițiunile fundamentale ale esistenței noastre naționale. Tocmai de aceea nu putem să ne învoim, ca chestiile de dare și de miliție și peste tot chestiile financiare și de rĕsboiu să fie detrase, în ori-ce parte, competenței dietei ungare. Dreptul legislativ, precum noi nu voim să-'l eserciem nici în parte cu privire la alte țări, așa nici cu privire la Ungaria, afară de regele ungar nu-'l putem să-'l împărțim cu nimeni. Guvernarea și administrarea Ungariei nu putem s'o facem pendentă dela nimeni, decât numai dela regele ungar, și nu putem să o unim cu guvernarea altor țări. Nu vrem deci să participăm nici la senatul imperial, nici la altă representanță imperială, și nu-'i recunoaștem dreptul de dispunere în afacerile Ungariei; ear' cu popoarele constituționale ale provinciilor ereditare sûntem aplecați a întra în atingere din cas în cas numai ca națiune liberă independentă cu altă națiune liberă independentă, pe lângă conservarea deplină a independenței reciproce.

O altă chestie esențială, cu privire la care avem datorință a ridica glasul, e întregirea parlamentului.

Nici Ardealul, nici Croația și Slavonia, nici confiniul militar și nici Fiume și părțile maritime nu sûnt representate între noi, pentru că la dietă n'au fost convocate, deși sûnt părți integrante ale dietei și în înțelesul clar al dispunerei legilor trebuiau să fie chemate.

Sancțiunea pragmatică, diplomele inaugurale regale și jurămintele domnitorilor decretează apriat, că întegritatea țării trebue să

www.dacoromanica.ro

fie menținută totdeauna neviolată. Dar' integritatea nu stă numai în aceea, ca nimic să nu se iee din teritorul țării, ci și în aceea, că cuprinde în sine și integritatea politică.

Când deci puterea esecutivă face cu neputință ca o parte oare-care a țării, sau vre-o țeară aparținătoare coroanei ungare, să iee parte în mod constituțional la cele mai însemnate acțiuni politice ale țării, ca împreună să esercieze dreptul legislatoric: e vătămată integritatea politică a țării.

Evenimentele triste din vremile trecute au provocat neînțelegeri pagubitoare între noi și concetățenii nostri de naționalitate nemaghiară. Concetățenii acestia ai nostri *încă au pretensiuni cu privire la naționalitatea lor,* ear' Croația cu privire și la interesul posiției sale de drept public, — *pe cari nu vrem să le ignorăm și nu putem se le ignorăm.*

Sûntem decişi a întreprinde tot pentru delăturarea neînțelegerilor, și facem tot ce putem face fără darăburirea țării și jertfirea independenței ei, ca cetățenii de ori-ce naționalitate ai patriei acesteia să fie contopiți în interese și sentimente.

Dorim ca acele dispositiuni ale legilor noastre, cari servesc de pedecă în privința aceasta, amăsurat intereselor noastre comune. modificate să fie pe basa echității; și pentru a o putè efectuì aceasta e neîncunjurat de lipsă ca dieta să fie cât mai curênd întregită.

Învitarea și înfățișarea fără amânare a Ardealului nimic nu o împedecă. Uniunea Ardealului cu Ungaria a fost legată la 1848 în mod legal, și anume, amăsurat dorinței comune a acestor două țări, și atât dieta ungară cât și dieta ardeleană a decretat-o în mod solemn și cu unanimitate.

Legile, atât ale Ungariei cât și ale Ardealului, aduse cu privire la uniune, au fost sancționate din partea M. Sale și numai decât esecutate. Dar' atunci, când cu delăturarea constituționalismului a întrat sistemul absolut în locul constituționalismului, Ardealul a fost earași desbinat de Ungaria în privința administrativa. Acum însă, când M. Voastră a decretat de sistat sistemul absolut, trebue se încete negrești și urmările nedrepte ale acelui sistem. Legile acelea deci. cari au unit Ardealul cu Ungaria și pe cari le-a ignorat în mod provisor puterea absolută, fără a le putè nimicì, cu decretarea principiului constituționalismului trebue în mod necesar să între earăși în vieață, ear' tragerea la îndoială a uniunei și dorința de-a se decide de nou asupra ei, turburându-se prin aceasta numai liniștea sufle-

www.dacoromanica.ro

telor. nu numai că e vătămare de lege, dar' e și păgubitoare greșală politică.

Ear' denegarea esecutării grabnice a fapticei uniri n'ar fi numai, că Ardealul să nu fie unit cu Ungaria, ci că Ardealul vine rupt în realitate dela Ungaria, ear' aceasta se împotrivește cu sancțiunea pragmatică în mod cutezător.

Credem, că *cetățenii de naționalitate nemaghiară ai Ardealului nu-'și vor vedè periclitate prin uniune interesele lor naționale, pentru-că liniștire și deplină garanție vor afla în aceea-ce vom decide și vom face cu privire la concetățenii nostri de altă naționalitate.*

Ce se atinge de Croația, nu pretindem ca în contra deputaților lor mai puțini la numĕr se decidă numĕrul nostru cel mai mare cu privire la pretensiunile și condițiunile pe cari eventual le vor înșira. Croația are teritor propriu, are poziție specială, și n'a fost încorporată la Ungaria nici-odată, ci a stat în legătură cu noi, ne-a fost soață care a avut a împărți cu noi drepturile și datorințele, fericirile și relele. Dacă deci Croația vrea să iee parte acum, *ca țeară,* la legislațiunea noastră, dacă vrea se aducă întâiu în curat acele condițiuni pe lângă cari e gata a-'și lega de Ungaria poziția de drept public, dacă în privința aceasta vrea se trateze cu noi, *ca națiune cu națiune:* nu o vom refusa, ci dorim numai, ca Croația să nu fie împedecată în a-'și putè trimite delegații la dieta noastră, dându-ni-se prin aceasta nouă, și dându-li-se și lor, putința și ocasiunea de-a putè începe tratările pe basa de drept public.

Până-când deci aceia cari după lege sûnt a se chema la dieta nu sûnt chemați, noi nu putem considera de intregit parlamentul și nu putem întra în compunerea legilor și în învoeli de încoronare.

Cele mai însemnate din legile noastre, în special esențialele legi de drept public din 1848 sûnt scoase din vigoare. Guvern parlamentar, minister responsabil n'avem nici acum. Legea de presă începciată cu procedura de juriu nu e restabilită încă. În contra legilor noastre clare s'a introdus sistem străin de recrutare, fără învoirea parlamentului. Miliția a fost înmulțită în mod ilegal. Dintre fii patriei noastre foarte mulți au fost înrolați la regimente, nu maghiare, ci de-ale provinciilor ereditare, și pe când ei și regimentele maghiare au să facă serviciu în afară de țeară, — cetățile și țeara o ține ocupată miliția străină. În contra legilor noastre clare darea publică a fost stabilită în afară de dietă, prin puterea absolută, au

www.dacoromanica.ro

fost introduse dări indirecte, necunoscute în legile noastre şi nici-când primite din partea naţiunii, şi atât dările directe stabilite în contra legii, cât şi dările indirecte introduse pe nedrept, se cer şi acuma. Ba pentru-ca credinţa noastră în sistarea promisă a sistemului absolutistic se peară cu desăvîrşire şi speranţa şi încrederea să nu să mai poată naşte în piepturile noastre, — drept batjocură amară acum în timpul mai nou darea ilegală o încassează şi cu putere armată absolutismul contrar constituţiei.

Şi aceasta se întêmplă în momentul în care e întrunită dieta convocată de către M. Voastră şi se pretinde dela naţiune să-'şi împlinească datorinţa cuprinsă în sancţiunea pragmatică şi să încoroneze, pe când de altă parte, în ce priveşte împlinirea condiţiunilor de reciprocă îndatorire, nu se arată nici măcar intenţiune serioasă. Nu ne mirăm, că puterea absolută, delăturând constituţia noastră, a suspendat totodată şi legile acestea, fiindcă regimul parlamentar, libertatea de presă unită cu judecătoria cu juraţi, precum şi dreptul principal al naţiunei de-a nu se putè reparta şi încassa nici o dare fără consentimentul parlamentului, e în directă contrazicere cu sistemul absolut. Dar' după-ce M. Voastră aţi declarat sărbătoreşte, că renunţând la puterea absolută păşiţi pe calea constituţionalismului, legile suspendate din partea absolutismului trebue se reîntre în întreaga lor putere şi trebue să încete numai decât, atât încassarea cu putere armată a dărilor ilegale, cât şi atrocităţile incopciate cu ea, căci şi de altcum pe inscenatorii lor legile patriei îi pedepsesc foarte aspru.

Legi sancţionate pot să fie suspendate numai din partea puterii care le-a creat.

În ţeară constituţională numai legislaţiunea întreagă poate croì legi; deci suspendarea acelora cu putere unilaterală şi scoaterea lor din vigoare, ca încompatibile cu sistemul, cum a făcut puterea absolută, apoi ţinerea lor în suspens chiar şi după introducerea constituţionalismului, — e lucru contrar cu noţiunea constituţionalismului.

O condiţiune clară a sancţiunei pragmatice e aceea, că regele se respecteze legile toate votate din partea dietei. Legile noastre, pe cari puterea absolută le-a suspendat, au fost votate şi sancţionate pe cale ordinară legislativă; şi până-când naţiunea nu e de acord a le modifica, rămân legi obligătoare, pe cari a le scoate din vigoare şi a le ţinè în suspens însemnează atâta cât a călca condiţiunile clare ale sancţiunii pragmatice.

www.dacoromanica.ro

Regimul parlamentar, ministerul responsabil, libertatea de presă împreunată cu procedura juriului, dreptul de-a determina dări şi armată, compusă în înţelesul legilor, — sûnt cele mai mari garanţii ale libertăţii constituţionale. Nouă legile noastre sancţionate ne-au dat garanţiile acestea şi noi nu ne învoim nici-odată ca ele sĕ fie sistate sau în ori-ce privinţă restrînse; şi chiar şi suspendarea lor provisorie o considerăm de suspendare a constituţiei, de o negare chiar a ori-cărui constituţionalism.

Pe basa perfectei egalităţi de drept vrem sĕ ne desvoltăm şi asigurăm vieaţa noastră constituţională. Vrem ca cu privire la deplina folosire a drepturilor cetăţeneşti *sĕ nu facă deosebire nici religiunea nici naţionalitatea între cctăţenii patriei,* şi vrem ca *concetăţenii de altă naţionalitate sĕ fie asiguraţi prin lege, încă în dieta actuală, cu privirĕ la pretensiunile lor naţionale în tot ce se poate da fără decimarea politică a ţĕrii şi fără a 'i-se jertfi independenţa legală.* Dar' dacă legile noastre suspendate nu întră în deplina lor putere şi urmările nedrepte ale esistentei suspendări nedrepte nu vin şterse numai decât, — naţiunea, care acum e despoiată de toate garanţiile libertăţii sale constituţionale, nu poate întra în desbateri asupra nici unor-fel de plăsmuiri nouĕ legale, nu poate întra în învoieli, pentru-că *cum* şi *în ce scop* sĕ creeze legi nouĕ, când vede că legile noastre fundamentale suspendate din partea puterii absolute sûnt ţinute în suspens şi atunci când domnitorul a convocat representanţii naţiunii ca sĕ-'şi înceapă de nou activitatea constituţională? Declarăm deci, că solicităm imediata restituire deplină a legilor noastre scoase din vigoare din partea sistemului absolut şi ţinute şi acuma în suspens, precum şi imediata sistare a tuturor dispoziţiunilor întroduse pe nedrept din partea sistemului absolut şi esistente în mod ilegal şi acuma, şi tot aşa şi sistarea sarcinelor repartisate pe cale ilegală şi încassarea lor în mod ilegal.

Ce sĕ atinge mai departe de abzicerea de tron a M. Sale Ferdinand V., lăsând acum la o parte faptul că actele nu ni-s'au comunicat în formă legală şi pe cale legală, declarăm, că înainte de a sĕ întregi parlamentul nostru în înţelesul art. V. din a. 1848 şi înainte de a fi reactivate autorităţile numite în art. III. din acelaşi an, nu putem întra în esaminarea documentelor menţionate, şi cu privire la schimbarea întêmplată pe tron nu ne putem pronunţa.

Mai mulţi concetăţeni trăesc pe pămênt străin, exilaţi fiind din patrie, în urma acuselor politice. Mulţi însĕ zac şi acum aruncaţi în temniţi.

www.dacoromanica.ro

Sistemul absolut 'i-a espatriat, pe basa legilor străine au fost condamnaţi pentru acusări politice, şi condamnarea lor a fost urmarea sistemului absolut, întrodus atunci. Dar' dacă sistemul acesta absolut a încetat a mai fi, dacă în locul seu a întrat constituţionalismul, pot să fie susţinute urmările acelui sistem şi acum, pe lângă constituţionalism?

Noi considerăm deci urmările încă esistente ale sentenţelor numite de incompatibile cu restituirea constituţionalismului şi prin urmare de sistate; şi până-când nu va fi delăturată ori-ce pedecă pentru reîmpatriarea concetăţenilor nostri exilaţi din motive politice, pâna-când deţinuţii nu sûnt puşi în libertate, averile confiscate nu să dau îndărăt, nu vom avea credinţă şi încredere în sistarea sistemului absolut şi în restabilirea constituţionalismului, ear' fără credinţa şi încrederea aceasta e imposibilă ori-ce sfătuire rodnică.

Acestea sûnt lucrurile pe cari ne-am ţinut de datorinţă a le espune înainte de toate, cu adânc respect, dar' sincer şi fără reserve.

Scopul final al domnirei nu poate să fie creşterea puterii. Puterea e numai mijloc. căci scopul final e fericirea popoarelor. Dacă Maiestatea Voastră, care odinioară ţinea sistemul absolutei puteri de cel mai sigur mijloc pentru fericirea popoarelor, s'a convins după o esperimentare de 12 ani că pe calea aceasta scopul nu să ajunge, şi din convingerea aceasta a păşit pe cărarea constituţionalismului; dacă M. Voastră sûnteţi decişi a rămânè pe calea aceasta cu neclintire; dacă M. Voastră vrea ca rădăcinile rupte ale credinţei şi încrederei să dee alţi vlăstari: va aprecia după merit, în măsură deplină şi în sinceritate, espunerile noastre.

Regele ungar numai prin încoronare devine rege maghiar, ear' încoronarea are condiţiuni stabilite din partea legii, cari e neîncunjurat de lipsă să fie înainte împlinite. Susţinerea neviolată a independenţei noastre constituţionale, integritatea teritorială şi politică a ţării, întregirea dietei, reîntegrarea deplină a legilor noastre fundamentale, regim parlamentar şi minister responsabil, cum şi sistarea tuturor urmărilor nedrepte încă esistente ale sistemului absolut, — sûnt condiţiuni prealabile fără a căror împlinire consultarea şi neînţelegerea e imposibilă.

După care sûntem cu adâncă stimă ai M. Voastre prea plecaţi servi, magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlamentul Ungariei. (Adresa înaintată Monarchului poartă datul 24 Iunie 1861).

www.dacoromanica.ro

Adresa în casa de sus.

Adresa, votată din partea dietei ungare în textul comunicat, a fost pusă în discuţie în şedinţa din *17 Iunie* în casa magnaţilor.

Întrebarea era astfel formulată din partea presidentului casei de sus, dacă magnaţii primesc adresa dietei sau *vreau sĕ facă adresă separată?*

În întrebarea pusă sĕ cuprindea *intenţiunea* celor-ce voiau sĕ stee bine cu Viena; şi intenţiunea era, ca cei din casa magnaţilor sĕ compună *altă* adresă, mai *domoală!* Curentul era însĕ pentru acceptarea adresei votate din partea dietei, şi pentru primirea şi votarea adresei acesteia au ridicat cuvêntul toţi vorbitorii. Cel dintâiu orator a fost contele *Cziráki,* care a recomandat spre primire cu căldura cea mai mare adresa dietei.

După el a luat cuvêntul baronul *Wenkheim,* care asemenea a pledat pentru primirea adresei presentate din partea casei de jos. A luat apoi cuvêntul episcopul rom.-cat. din Ardeal, *Haynald,* care a rostit o cuvêntare lungă şi violentă, agresivă chiar faţă de Români. Zicea episcopul în vorbirea sa, că modul cum s'au creat legile din 1848 a fost legal, şi astfel legile acelea sûnt obligătoare pentru toţi. Prin urmare legală e şi uniunea Ardealului cu Ungaria, şi toţi au sĕ o primească şi sĕ se supună ei. Adunarea din Blaj a Românilor n'a avut dreptul sĕ proclame şi decreteze independenţa *naţiunii române,* pentru-că adunarea din Blaj n'a fost *dietă.* Şi Românii nu pot spune că uniunea Ardealului s'ar fi făcut fără ei, pentru-că episcopul lor şi nobilii români au fost de faţă când s'a votat legea uniunii

Vorbirea aceasta n'a rĕmas necombătută. În şedinţa din *19 Iunie* a casei magnaţilor a luat cuvêntul comitele-suprem al comitatului Caraş, *Emanuil Gozsdu,* şi a rostit o vorbire memorabilă, în care cu o logică de fer şi cu argumente sdrobitoare a rĕsturnat tot ce afirmase episcopul *Haynald.* În vorbirea sa *Gozsdu* a arĕtat Maghiarilor calea pe care pot sĕ-'şi câştige încrederea şi iubirea celoralalte naţionalităţi din patrie, şi le-a spus şi *pentru-ce* Românii din Ardeal nu pot considera de legală şi obligătoare pentru ei uniunea Ardealului cu Ungaria.

Clasica vorbire a umplut de mâhnire sufletele ungureşti, dar' de nespusă bucurie inimile româneşti, din cari a fost scoasă întreagă. În spirit naţional ţinută, vorbirea a fost de o frumseţă rară şi a format multă vreme obiect de discuţie publică, pentru-că trecuse drept eveniment politic. Eată-o în întregime.

www.dacoromanica.ro

Vorbirea lui Gozsdu.

„Escelența Voastră, domnule comite președinte!

Înaltă casă a magnaților!

Dacă deschid istoria patriei noastre la anul 1527, de acì începênd până în ziua de astăzi dau peste un șir atât de lung în călcarea de legi și de jurăminte, precum și în neadormitele nisuințe de a nimicì după anumit plan constituțiunea noastră străbună, încât pe mine nici nu m'au surprins evenimentele acestor 12 ani trecuți.

Drept-aceea, nu-'mi poate fi tendența sĕ încerc descrierea ticăloșiei ce o suferirăm, căci o facură aceasta mai mulți, în vorbiri strălucite; dar' chiar și cei mai escelenți, după-ce-'și deșertară toată puterea oratorică fură siliți în fine a mărturisì, că nu sûnt încă aflate cuvintele, cari ar fi în stare sĕ presenteze o icoană perfectă a positiunei în care a fost pusă o națiune liberă prin un guvern față de care sĕ afla pe un teren întărit prin tractate sancționate cu jurămênt și prin legi întărite prin regi încoronați.

„Hungariam fac primo pauperam et dein subiectam", fă Ungaria ântâiu săracă și apoi supusă. — e un principiu vechiu austriac, și mania de a germanisa tot și de a întemeia o Austrie nouă, unitară și mare, a jucat acì rolul principal. Însĕ în locul unei Austrii unitare s'a întemeiat o Austrie foarte dubioasă, a cărei autoritate a scăzut în 12 ani mai mult decât s'a putut ridica într'un secol. Pentru-că pe împĕratul 'l-au condus sfetnicii sei dela Viena pe căi greșite, fără a se gândì la aceea, că pentru căderea puterii împĕrăției austriace e de ajuns sĕ pună popoarele Ungariei mânile în sîn și sĕ nu facă nimica pentru împĕrăție.

Drept-aceea, trebue sĕ spunem împĕratului, celui aplecat de altmintrelea spre tot ce e bun, că pe strămoșii sei, ca pe niște regi aleși și încoronați, tot popoarele Ungariei 'i-au mântuit în momentele critice; și că dacă popoarele stau nemișcate, dacă nu sĕ pot însufleți pentru el, tronul seu nu poate fi scăpat de perire. Sĕ-'i spunem deci, că numai coroana sfântului Ștefan e talismanul care poate sĕ-'l scape de pericole, și că coroana sfântului Ștefan n'a avut îndatinarea a sĕ alia decât numai cu aceia, cari au observat cu pietate legalitatea, și numai pe seama acelora a adus binecuvêntare, cari au ținut jurămêntul depus, cu scumpătate și cu conștiență evlavioasă.

Știu, că unii dintre însufleții nostri patrioți au făcut demult atent pe împĕratul la aceasta; însĕ machinațiunile rĕilor sei sfătuitori au fost destul de astute pentru a-'i paralisa totdeauna, ear' sfătuitorii

www.dacoromanica.ro

destul de cutezători, pentru a face pe împĕratul sĕ creadă, că e vorba de uneltiri de-ale aristocraţiei maghiare, dictate de interes egoistic, în scopul de a apĕsa poporul; destul de temerari, zic, pentru a-'l face sĕ creadă, că poporul din Ungaria sĕ simte mai fericit sub curatela politicei dela Viena, decât sub legi constitutuţionale.

Acum ţeara s'a adunat, toate clasele sûnt representate, poporul, industria, proprietatea mică şi mare, autorităţile şi demnităţile, şi toate colorile cultului dumnezeesc. Sĕ-'i spunem deci fiitorului nostru rege, cu sinceritatea tradiţională care caracterisează popoarele Ungariei, că e purtat pe căi greşite, că-'l ameninţă primejdii mari de cari noi avem sĕ-'l mântuim, şi-'l vom mântuì cu ori-ce preţ, numai cu preţul independenţei, integrităţii patriei şi a vătĕmării constituţiei noastre — nu!

Sûnt convins, că fiitorul nostru rege va preţuì mai mult soartea dinastiei sale, viitorul împĕrăţiei sale, decât sfaturile periculoase ale sfetnicilor sei dela Viena, pe cari 'i-au dat de ruşine tristele urmări. Mai ales dacă 'i-le vom face cunoscute acestea într'o formă din care sĕ vadă că aceasta nu e numai părerea unor clase singuratice, ci e părerea tuturor popoarelor şi a tuturor indivizilor din Ungaria. Sĕ-'i facem cunoscut, chiar şi în persoană dacă sĕ cere, că toate popoarele ţĕrii sûnt pătrunse de constituţiunea strĕbună şi de spiritul legilor din 1848. Acesta e aerul care ne dă vieaţa şi de care sûnt pătrunse palatele celor mari, atelierele meseriaşilor şi colibele ţĕranilor, storşi atât de pacienţă cât şi de avere. Ear' dacă nu va folosì nici aceasta, atunci numai îndurarea lui Dumnezeu rĕmâne pentru împĕratul şi pentru credincioasa sa ţeară; atunci întêmplese ce va voì provedinţa divină, căci popoarele Ungariei deslegate vor fi de blăstĕmul de a suferì.

E posibil, şi la aceasta trebue sĕ fim pregătiţi, că bălaurul cel cu o sută de capete al machinaţiunilor nu-'l vom putè îndepărta din jurul fiitorului nostru rege. Poate-că sinceritatea noastră are sĕ fie rĕu esplicată; poate-că pentru francheţa noastră avem sĕ fim numiţi renitenţi, păcătoşi, precum am fost numiţi atunci, când clasa privilegiată, abzicênd de toate prerogativele sale, le-a împărţit toate cu clasele popoarelor patriei. Şi ce a făcut clasa privilegiată maghiară? Pentru ca sĕ poată susţinè legea aceasta prin care a fost desbrăcată de toate privilegiile avute, — 'şi-a sacrificat averea, vieaţa şi pe fiii sei. Sĕ ne mai arete istoria o astfel de jertfă, neescepţionând nici chiar pe a lui Avram!

www.dacoromanica.ro

Eu pot sĕ le spun acestea şi în casa aceasta, fără sĕ vatĕm modestia, pentru-cà nu mĕ ţin de aceasta clasă glorioasă. Şi care 'i-a fost remunerarea? A fost declarată de rebelă şi dusă la locul de perzare. Eu n'am învĕţat altă definiţiune a duelului, decât aceea, că sĕ ridică arma în contra legilor esistente. Că pe a cui parte stă definiţiunea aceasta, judece Dumnezeu şi lumea.

Avem acum earăşi o dietă, care declară de crimă abaterea dela terenul legal şi vătĕmarea legilor dela 1848. Sĕ poate sĕ fie disolvată, deci sĕ ne pregătim pentru această eventualitate. Sĕ ocupăm cu onestitate terenul ţinut până acì de inimicii nostri, atât de fără conştienţă, cari au înverşunat pe toţi confraţii de altă limbă, locuitori în patria aceasta, în contra naţiunii maghiare, şi 'i-au întrebuinţat spre aceea, ca sângele fraţilor, vĕrsat de armele lor proprii, sĕ curgă părău. Sĕ nu lăsăm gol acest teren, pentru-ca machinaţiunea sĕ-'şi continue pe el jocul diavolesc.

Sĕ nu ne resfirăm fără a da de ştire popoarelor, cari fraţi ne sûnt, apriat şi cu sinceritate, că *cu privire la ele cum cugetăm,* şi că ce era sĕ facem pentru mulţumirea şi fericirea lor? Se vadă ele, că dela inimicul comun nu le pot aştepta acestea, nu le pot spera, şi aşa, săgeţile înveninate sĕ lovească pieptul celor cu machinaţiunile.

Însĕ, sĕ nu le facem acestea în general, pentru-că espresiunile generale, când se aplică, când se formulează, pot lua estindere mai largă şi mai îngustă. Trebue sĕ recunoaştem, că încrederea a scăzut, de aceea sĕ nu pretindem ca pe cineva sĕ-'l mulcomească espresiunile generale. Despre aceea putem fi încredinţaţi, că naţiunile conlocuitoare vor avè încredere necondiţionată în naţiunea maghiară, pentru-că sûnt convinse, că Maghiarul nu promite uşor; dar' ce a promis odată împlineşte, chiar de s'ar surpa ceriul asupra capului seu; pe când guvernul vienez e generos şi necalculabil în promisiuni, dar' 'i-se sgârceşte inima şi braţele când e vorba de împlinirea promisiunilor. Dacă noi ne vom formula deci promisiunile în mod special, sĕ n'avem frică că spaciul dintre noi şi fraţii de altă limbă, esistent până acum, îl va mai putè ocupa machinaţiunea vre-odată. Ear' dacă am împăcat pe compatrioţii nostri, întêmple-se tot ce soartea a croit asupra noastră, spargă puterea actuală dieta ţĕrii: vom suferì toţi mai uşor, pentru-că nu va trebuì sĕ ne ascundem faţa de înaintea noastră şi de înaintea lumii, şi nu va întârzia, pentru-că nu poate întârzia, Dumnezeul dreptăţii, care va face se învingă legalitatea în contra fărădelegii.

www.dacoromanica.ro

Rane adânci și sângeroase a causat puterea actuală în inima patriei noastre. Mâni rele au rupt dela noi Croația cu părțile ei anexe, a rupt Ardealul și arteria inimei noastre, Fiume, cu toate-că ne leagă pe toți de olaltă o istorie comună de o mie de ani, o legătură frățească și legi positive.

Fără ei dieta n'o putem considera de întregită, și pretindem ca potestatea sĕ le facă posibilă înfrățirea, chemându-'i la dietă. Dacă vor veni îi vom primi cu brațele deschise, ear' dacă nu vor voi sĕ vină, nu ne vom folosi de forță în contra lor. Dar' atunci deși nu ne vom putè considera de întregiți, vom declara dieta de împuternicită sĕ aducă legi și vom privi de sosit momentul și ocasiunea de a asculta *causele și dorințele* celor-ce se retrag dela înfățișarea la dietă, și a împlini tot ce nu periclitează patria comună, ear' pe ei 'i-ar mulțumi, ca astfel alianța nouă se nască puteri nouĕ, spre eluptarea fericirei patriei comune.

Medicul, care astupă rana cu plastru, întru-cât e cu putință, de coloarea pielei, pentru-ca rana sĕ nu se vadă, — nu va vindeca rĕul; pentru-că rĕul, dacă nu va putè străbate prin plastru, va erumpe negreșit în jurul plastrului. De aceea, eu aflu de lipsă sĕ căutăm unde e rĕul?

Ilustra casă a magnaților poate-că așteaptă tocmai dela mine deslușiri, de ce cea mai mare parte a poporului din Ardeal, adecă națiunea română, din a cărei sîn m'am născut și eu, nu are aplecare spre uniunea Ardealului cu Ungaria, cu toate-că prin uniunea aceasta tocmai națiunea română ar câștiga mai mult?

Nu mĕ pot reținè de-a nu mărturisi apriat, că și eu sînt de părerea, că națiunea română, care în Ardeal până la 1848 era privită numai de paria, despre care Aprobatele și Compilatele zic că: „utque beneplacitum Principis et regnicolarum patiáltatnak", căreia paragraful 9 din Aprobate îi spune: „Vegye eszibe alacsony voltát" (acestei legi 'i-a dat naștere numai împrejurarea, că preoții români nu s'au învoit ca iobagii români sĕ meargă la robotă în sĕrbătorile mari românești, la ce apoi legislațiunea a aflat de lipsă a decreta că: „az oláh papok eszükbe véve alacsony voltukat a magyar nationak ne prescribáljanak"), și care în privința naționalității și a religiunei a fost eschisă dela toate drepturile civile, deși mai bine ca jumĕtate din nobilimea Ardealului e română, · are un mare numĕr de meritați fii pentru patrie, cari ar putè primi uniunea cu Ungaria cu brațele deschise, căci pe ei de toate suferințele nĕcăjitoare 'i-a scăpat

www.dacoromanica.ro

ca prin farmec, sistând pentru totdeauna diferenţele religionare şi naţionale, în privinţa drepturilor religionare şi politice aşezându-'i într'o linie cu celelalte naţiuni conlocuitoare, ear' murul inspăimêntător, care îi despărţia, 'l-a dărîmat pe vecie, şi în fine, prin representarea poporului, cu proponderanţa poporaţiunei ce o are, naţiunea română e făcută factor de căpetenie în guvernarea ţĕrii şi a municipiilor.

Dar' eu îmi ţin de datorinţă conştiincioasă sĕ aştern unele deslușiri în causa aceasta. Ştie tot natul, că poporul apăsat are obiceiul a fi prepuelnic, neîncrezĕtor şi închis. Eu, care mĕ ştiu a fi fratele lor, am avut ocasiune a privì în adâncul inimei lor, şi eu, care sûnt cetăţean credincios al patriei ungare, dar' îmi iubesc totodată şi naţiunea fără margini, mĕ simţesc obligat a arĕta causele pentru cari naţiunea română din Ardeal de present nu află uniunea necondiţionată cu Ungaria de dorit şi nu o consideră drept binefacere pentru sine.

1. Cu durere au aflat Românii din Ardeal, că dieta din Cluj dela 1848 a decretat uniunea Ardealului cu Ungaria *fără ei,* şi ei ţin că dieta aceasta n'a avut alta de făcut, decât ca pe Români sĕ-'i declare de-a patra naţiune egal îndreptăţită, şi în cel mai scurt termin sĕ convoace o dietă generală pe basa representaţiunii poporului, pentru-ca uniunea sĕ o decreteze la olaltă cu naţiunea română. Dacă lucrul se întêmpla aşa, asigur ilustra casă a magnaţilor, că uniunea se proclama şi nu se întêmpla rĕsboiu civil.

Acì cu durere trebue sĕ-'mi aduc aminte de argumentele Escelenţei Sale, preameritatului episcop rom. cat. al Ardealului, prin cari a afirmat în faţa lumii, că 1,300.000 de Români au fost representaţi în dieta aceea prin un episcop şi doi diregĕtori guverniali, dintre cari nici unul n'a fost alesul poporului.

2. În legile Ardealului dela 1848 naţiunea română nu e ridicată între celelalte naţiuni îndreptăţite, despre ea se vorbeşte numai per tangentem. Eată textul legii (îl ceteşte, şi apoi continuă): Aici, domnilor mei, Românii sûnt puşi numai *intra parènthesim* şi nu se cere alta decât un *nem«* pentru-ca legea sĕ fie negativă. Naţiunea română nu poate înţelege egala îndreptăţire de estinsă şi asupra ei, pentru-că nu esistă lege de mai nainte care se enumere naţiunea română între cele îndreptăţite, deşì, ori-şi-cum, unei naţiuni stătătoare din 1,353.000 de suflete sĕ putea, şi ea ar fi meritat, sĕ 'i-se consacre un paragraf de câteva şire. În Ardeal însĕ numai acela sĕ poate

www.dacoromanica.ro

bucura de drepturi constituționale, care e membru al unei *recepta natio*« și »*recepta religio*«.

3. Legile Ardealului din 1848 dispun, ca armele să rămână în mânile mărginașilor Sĕcui, ear' despre districtele confiniare române nu fac nici o pomenire.

4. Legile Ungariei din 1848 dispun, ca granița din Croația, Sirmiu și Banat să fie chemată la dietă, ear' pe Ardeleni chiar și după uniune îi trec cu vederea.

5. Legile Ungariei din 1848 art. VII., în casul uniunii Ardealului cu Ungaria decretează »*unitatea națiunii maghiare*«. Națiunea română din Ardeal vede deci în aceasta tendența de a fi contopită în națiunea maghiară. Dar' Românul taxează mai sus *susținerea naționalității sale* decât libertatea sa personală, pentru-că el *viața națională o consideră de basă a libertății sale,* și nu libertatea individuală de scut al vieții sale constituționale.

6. Prin legile Ardealului din 1848 nu e îndreptată cu îndestulire starea suprimătoare sufletească a națiunii române, și pentru aceea pretinde, ca Aprobatele și Compilatele, împreună cu diploma leopoldină prin care acestea vin recunoscute, ca niște legi dejositoare pentru națiunea română să fie nimicite pentru vecii-vecilor.

La punctul acesta nu să poate face obiecțiunea, că aceste legi defăimătoare, Aprobatele și Compilatele, sûnt la fel cu legea fără nici o însemnătate din Ungaria *Lutherani comburantur*«, care nu mai este în viață, ci e proprietatea istoriei numai. Dar' la obiecționarea aceasta am să observ, că în Ungaria au fost aduse legile menționate sub fanatismul secolilor, dar' au fost nimicite prin alte legi ulterioare, pe când în Ardeal au fost susținute Aprobatele și Compilatele 400 de ani, și pe cale publică nu sûnt desființate nici astăzi. Apoi, domnilor, un Ungurean nu poate să aibă nici idee despre legile Ardealului, căci Unguri învețați, scriitori dintre cei mai escelenți din Ungaria, n'au cunoscut nici pe departe și nu 'și-au putut închipuì intoleranța care a domnit în Ardeal!

7. Nu pot fi mulțumiți Românii din Ardeal nici cu partea aceea din legea electorală ardeleană din 1848 care tratează despre dreptul de alegere, pentru-că făcêndu-se abatere dela legile electorale ale Ungariei din 1848 și dela principiul democratic, e luată de cinosură darea de pămênt de 8 fl., prin ce cea mai mare parte a națiunii române e eschisă dela cea mai prețioasă parte a constituționalismului. În fine:

www.dacoromanica.ro

8. Ei nu ţin de perfecţionată uniunea Ardealului cu Ungaria nici din motivul, că §. 4 din art. VII. al legilor ungare din 1848 nu a fost esecutat. Ministerul responsabil unguresc, în urmarea consfătuirii avute cu comisiunea regnicolară ardeleană, n'a presentat dietei comune un astfel de proiect de lege, care să fi putut fi înzestrat cu putere de lege, şi chiar şi compunerea acelei comisiuni s'a întêmplat fără influenţa naţiunii române, şi faţă de ea procedura a fost foarte vitrega, pentru-că dintre 28 de membri ai comisiunii numai 3 sûnt Români, cu toate-că poporaţiunea română întrece de două-ori cu numĕrul întreaga poporaţiune a celoralalte trei naţiuni.

Dar' uniunea nici guvernul împĕrătesc şi nici însaşi naţiunea maghiară din Ardeal nu o consideră de faptă împlinită. Să dovedeşte aceasta prin diploma din 20 Octomvrie 1860, să dovedeşte prin faptul, că cancelaria aulică ardeleană şi guvernul transilvan s'a reînfiinţat, ear' conducerea trebilor în acestea au primit-o asupra lor magnaţi maghiari de frunte.

Acestea sûnt motivele, cari pe Românii din Ardeal încă şi azi îi intimidează şi pentru cari necondiţionata uniune a Ardealului cu Ungaria ei o consideră de impusă cu puterea.

Aici sûnt silit a face o reprivire asupra vorbirii escelente şi pline de învĕţătură a Escel. Sale preameritatului episcop rom.-cat. al Ardealului. Escelenţa Sa a spus, că legea uniunii din 1848 nu s'a adus numai prin representanţii celor trei naţiuni: maghiară, sĕcuie şi săsească, ci şi prin membrii de origine română dela dieta Ardealului şi că a fost întărită cu sigilul celor trei naţiuni.

Cel-ce cunoaşte referinţele din Ardeal, sub cuvintele *membrii de origine română* cu voie, fără voie, nu poate înţelege alta, decât pe acele caractere slabe, cari sub apĕsarea insuportabilă a Aprobatelor şi Compilatelor ruinându-se, — 'şi-au părăsit legea şi naţionalitatea străbună. Deci a spune, că naţiunea română e representată prin astfel de oameni, dacă cumva nu e batjocură, apoi la toată întêmplarea e o crudelitate ce sfâşie din nou ranele inimelor sângerate, şi nu pot decât să oftez cu Virgiliu zicênd: „Infandum Regina iubes renovare dolorem".

Escel. Sa episcopul rom.-cat. al Ardealului recunoaşte, că în Ardeal naţiunea română numĕră 1,300.000 suflete, — pe când eu ştiu că sûnt 1,353.000 de Români în Ardeal — şi că prin urmare, naţiunea română face două terţialităţi din întreaga poporaţiune; recunoaşte deci Escel. Sa, că acest popor intensiv şi estensiv să

www.dacoromanica.ro

sporește, ba zice, că pe națiunea săsească, pe care de altmintrelea o încarcă cu tot felul de lauri, azi-mâne o înghite, adecă pe acea națiune, care sĕ numește pe sine cu predilecție: *provida et circumspecta natio* .

Dacă aceasta e așa, — despre ce eu de altcum nu mĕ îndoesc, — ce pĕcat mare a avut legislațiunea Ardealului, că o astfel de națiune plină de vieață, un popor care între cele mai grele împrejurări a dat dovezi de atâta putere de vieață, a fost condamnat la sclăvie de 400 de ani! Unde ar fi ajuns până acuma Ardealul, aceasta Sparta mică, dacă ar fi avut atâția cetățeni liberi câți heloți a avut??..

Fie starea aceasta scusă suficientă și la observarea făcută de Escel. Sa episcopul referitor la defectele culturei Românilor. Dar' Escel. Sa ne mai arată și altă stare nĕcăjitoare de suflet. Legile din 1848 au fost sancționate prin sigilul celor trei națiuni, adecă maghiară, sĕcuie și sasă, — zic a celor trei națiuni, cari toate la olaltă fac abia 600.000 de suflete, ear' un milion treisute cincizeci-și-trei de mii de Români au fost ignorați, tocmai așa cum face stapânul care nu-'și întreabă servitorul când își vinde casa.

Ce sĕ atinge de conclusele congresului român din Blaj, nici eu nu țin că ele ar avea putere legală. Dar' au însemnătate morală foarte mare, pentru-că unde sĕ adună 20 30.000 de oameni (după Haynald) și-'și manifestează pretensiunile cu voce ponderoasă, și serbează în fiecare an ziua aniversară, decretând ca și în viitor sĕ o serbeze, — un astfel de congres nu poate fi ignorat atât de ușor!

Nu vreau sĕ fiu rĕu înțeles, eu, care nu privesc situațiunea națiunii române din punct de vedere ardelenesc. ci din punctul de vedere al Ungariei, și care o mare parte din aceste îngrijiri le vĕd a fi isvorîte din îngustime de suflet, pentru-că eu dela legislațiune aștept vindecare desĕvârșită. Nu mi-se pare însĕ a fi ele totuși de așa, că dacă s'ar resolvì înainte de reîncorporarea faptica, s'ar periclita, fie întegritatea patriei, fie autoritatea corpului legislativ.

Trăim în timpuri în cari mărimea unei țĕri nu o dă estinderea ei geografică, ci câștigarea inimelor, unirea sufletească și intelectuala a popoarelor, pentru-că aceasta e puterea în fața căreia sĕ apleacă tronurile cari esercieză putere nelimitată.

Și cu acestea mi-așì putè declara de încheiate espunerile despre națiunea română, dacă nu m'așì teme de faima ce sĕ lățește, că adecă, „precum nouă, așa nici dinastiei nu-'i stă în putință a satisface dorințele naționalităților slavone meridionale și române, și a-'și asigura

www.dacoromanica.ro

prin aceasta în mod durabil simpatiile lor". (*Bartal* a spus-o aceasta în casa de jos).

Aceasta afirmațiune, eu, ca din partea națiunii române, nu o pot accepta. Națiunea română a luptat de secole la olaltă cu cea maghiară, și încă totdeauna sub stindardul libertății. În Ardeal jumătate din nobilime e română, în Maramureș din 50.000 Români treizeci de mii sûnt nobili, în comitatele Sătmarului, Bihorului și al Aradului cea mai mare parte a nobilimii e de origine română, și toți acestia au primit diplomele nobilitare dela Bocskay, Bethlen, Rákoczy, Abafy, Zápolya și dela Bathorești, și așa totdeauna s'au luptat pentru libertate în contra tiranismului. Dar' nici acuma națiunea aceasta nu poftește alta, decât aceea la ce e îndreptățită în urma boldului de conservare proprie, și e îndreptățită de legile naturii și de principiile egalei îndreptățiri, *viața națională,* conservată de o mie de ani printr'atâtea nenorociri, pe care voește a 'și-o păstra, cultiva și lăți și în viitor, ear' pe fiii sei, aplicându-'i în toți ramii guvernării, voește a-'i pregăti pentru un viitor mare, pe care îl are nedespărțită de națiunea maghiară.

Națiunea română n'are tendențe separatistice, nu pretinde teritor separat. Ei tot așa îi zace la inimă fericirea comitatelor Pojon, Moșon, Heveș și Borșod, cum îi zace fericirea Maramurășului, Sătmarului, Bihorului, Cenadului, Aradului, Timișului, Torontalului și Carașului. O margine a patriei sale se începe dincoace de Leitha, nu dincolo, ear' ceealaltă margine deocamdată e la Turnul-roșu.

Asigur pe nobila națiune maghiară despre aceea, că nu este Român bine cugetător carę să nu fie pătruns de convingerea, că provedința dumnezeească, însuși Dumnezeul popoarelor din lume a croit țînta, atât pe seama națiunii române, cât și pe seama celei maghiare, pentru-ca la olaltă să trăească într'o alianță eternă, fiindcă numai la olaltă au un viitor glorios, pe când punându-se una în contra cęleialalte, amêndouĕ trebue să piară.

Ambele națiuni stau singure pe lumea aceasta, fără consângeni, și sûnt aproape în număr egal. Soartea le-a așezat una lângă alta; aplicările lor sûnt la fel. Amêndouĕ sûnt încunjurate de elementul absorbitor al panslavismului, prin urmare nici una nu poate deveni periculoasă pentru ceealaltă. Destinul le chiamă pe aceste două națiuni la o alianță eternă.

Mĕ va ierta Escel. Sa episcopul rom.-cat. al Ardealului dacă voiu spune, că alianța aceasta e mai naturală și promite un viitor

www.dacoromanica.ro

mai constant decât cea recomandată de Escel. Sa, — adecă alianţa cu Nemţii. Basa fiecărei alianţe este stima reciprocă şi sinceritatea. Stimezese întâiu aceste două naţiuni una pe alta, fie sinceră una faţă de ceealaltă, şi atunci alianţa va fi eternă, ear' Dumnezeul popoarelor va întinde peste ele binecuvêntarea sa. Eu cred că dieta de acum va da naştere alianţei acesteia, ear' cu timpul ea va creşte intensiv şi estensiv. Şi eu asigur patria, că naţiunea română va împărţi soartea cu naţiunea maghiară, în bine şi în rău, se va bucura cu ea, se va supĕra cu ea. şi va primi în fericire şi în nefericire solidaritatea cu ea.

Mai am sĕ mĕ pronunţ cu privire la forma actului de stat pus la ordinea zilei. Ungaria nu are, nu poate avè altă tendenţă, decât a-'şi clarifica drepturile faţă cu fiitorul ei rege. Popoarele Ungariei nu s'au lăsat nici-odată sĕ fie întrecute de cineva în respectul faţă de regele lor, şi dacă a şi esistat vre-o neînţelegere, ceea-ce foarte de multe-ori s'a întêmplat, totdeauna naţiunea a aflat cu cale a face pasul întâiu spre împăcare, şi acesta a fost lucru cavaleresc dela ea. Eu aflu, că în adresa casei de jos e esprimat tot ce formează opiniunile mele. De aceea, cu toate-că 'mi-ar fi plăcut sĕ rĕmână aşa cum o contemplase renumitul bărbat de stat şi patriot *Deák Ferencz,* din cruţare de timp şi aşa cum e o spriginesc în întreg cuprinsul ei, şi numai aceea mai cer dela ilustra casă a magnaţilor, ca şi până va decide puterea actuală asupra sorţii acestei adrese, *sĕ facem un proiect de lege pentru surorile naţionalităţi conlocuitoare,* ca în casul, dacă dieta de acum ar fi silită sĕ se spargă fără resultat, fraţii nostri de altă limbă sĕ vadă ce era se facem pentru ei, dacă nu ni-se răpea putinţa şi ocasiunea".

Combaterea lui Gozsdu.

Doi oratori s'au sculat în casa de sus pentru-ca sĕ combată pe *Gozsdu,* un Maghiar şi un Român, contele *Teleky Domonkos* şi *Iosif Manu,* comitele suprem al Maramurĕşului.

Contele *Teleky* n'a putut produce nici un argument plausibil pentru a rĕsturna cele afirmate de *Gozsdu.* Din contră, tocmai prin combaterea încercată a întărit afirmările lui *Gozsdu,* pentru-că sofisteriile sale au scos cu atât mai bine adevĕrul la iveală. Contele *Teleky* a mai avut apoi şi nefericirea că a început sĕ combată lucruri şi afirmări pe cari *Gozsdu* nici nu le-a făcut, ci oratorul îşi închipuise numai că *putea* sĕ le facă.

www.dacoromanica.ro

Voise se ia cuvêntul de nou și episcopul rom. cat. din Ardeal, *Haynald,* pentru a rĕspunde lui *Gozsdu,* dar' nu 'i-s'a dat cuvêntul după-ce vorbise odată la obiect. Astfel a ajuns rîndul la Românul *Ios. Manu,* care a ținut o vorbire aplaudată în mod frenetic din partea Maghiarilor, o împrejurare care tradează din destul cuprinsul vorbirii.

A fost îndreptată vorbirea lui *Manu* nu numai în contra lui *Gozsdu,* ci și în contra întregei națiunii române. Zicea *Manu* în vorbirea sa, că Maghiarii din Ardeal nu sûnt ca cei din Ungaria, pentru-că ei ar fi în stare se mai compună și astăzi Aprobate și Compilate dacă nu le-ar fi rușine de lume, pe când Maghiarii din Ungaria sûnt generoși.

Mai spunea, că legile uniunii din 1848 sûnt legi inviolabile, prin urmare Românii nu sûnt în drept când nu recunosc legalitatea lor. Românii ar trebui sĕ știe, că dacă a fost bună partea din legile dela 1848 care 'i-a scos din sclăvie, trebue sĕ fie bună și ceealaltă parte, și ei trebue sĕ o primească, adecă partea care decretează uniunea. E lipsă de loialitate din partea naționalităților nemaghiare, zicea *Manu,* când așteaptă ca Maghiarii sĕ fie siliți sĕ facă concesiuni tocmai acuma când sûnt strîmtorați și din alte părți, pe când naționalitățile ar trebui sĕ lupte cu Maghiarii împreună în contra inimicului comun, ear' după-ce 'l-au învins sĕ se încreadă necondiționat în marinimositatea generoșilor Maghiari, cari le vor purta de grije.

Condamnă în fine și comitele suprem *Manu* machinațiunile *reacțiunei,* care tocmai acuma a aflat cu cale se trimită episcopului *Șaguna* suma de 25.000 fl. ca sĕ fie împărțită între preoți. Nu trimite bani însĕ și metropolitului *Șuluțiu,* pentru-că știe că pe acesta nu-'l poate abate nimeni dela uniune cu daruri! De acestea și altele tot de soiul acesta spunea *Manu* în vorbirea sa.

Natural, că vorbirea a făcut impresiunea cea mai neplăcută asupra tuturor cercurilor românești.

Al treilea membru român din casa magnaților, căpitanul suprem din Chior, *Sigismund Pop,* nu a fost de față la ședințele în cari s'a discutat adresa, și astfel nu a putut lua și el cuvêntul în chestia adresei.

Casa magnaților a votat în unanimitate și neschimbată adresa eșită din votul dietei maghiare, și a însărcinat pe președintele, ca în unire cu presidentul dietei sĕ o înainteze domnitorului.

www.dacoromanica.ro

În chestia națională.

Propunerea deputatului baron *Eötvös,* ca dieta să numeasca o comisiune care să studieze chestia națională și să presenteze corpului legiuitor un proiect de lege în privința aceasta, a fost pusă la ordinea zilei în ședința din *25 Iunie.*

Nu s'a născut discuție asupra ei, ci propunerea a fost primită cu unanimitate, și ridicată imediat la valoare de conclus, dieta a procedat numai decât la alegerea membrilor comisiunei.

Au fost aleși în comisiune următorii 27 de deputați dietali:

Iacob Ignatovici (Slav), *Ioan Faur* (Român), Petru Cernovici (Sêrb), *Ioan Mișici* (Român), Czorda Bodog, Branovaczky Ștefan (Sêrb), Macsai Lukács, Benitzky Lajos, Szalay László, Sponer Todor, Iuszt Iozsef, *Ioan Pap* (Român), Markos György, Baron *Eötvös Iozsef,* Szentiványi Adolf, Mülek Ferencz, Bartal György, Tisza László, *Vlad Aloiziu* (Român), Conte Andrássy Gyula, Seregély Sándor, *Sigismund Popoviciu* (Român), Madách Imre, Toth Wilmos, Podmaniczky Frigyes, *Iosif Pop* (Român), și Urházy György.

Comisiunea era compusă deci din Unguri, Nemți, Români, Slovaci, Sêrbi și Ruteni, va să zică din representanți ai tuturor popoarelor țării, ținêndu-se cont de principiul apărat cu multa energie din partea baronului *Eötvös,* că chestia națională nu poate fi resolvată în mod *imperativ,* prin resoluțiuni votate din partea majorității, ci în bună înțelegere cu toți și cu cooperarea tuturor celor interesați.

Cercurile românești n'au avut mare încredere din capul locului în comisiune și mare resultat n'au așteptat dela ea. Ear' resultat mulțumitor pentru națiunea română la nici un cas, pentru-că cu toate-că din comisiune făceau parte oameni cu multă pricepere și cu mare tragere de inimă în treburi naționale, ca Vlad, Faur, Popoviciu Sigismund și Iosif Pop, — acestia nu erau îndreptățiți din partea națiunii române să lege învoieli, în numele ei, cu Ungurii, și astfel nu puteau să vorbească și să lucreze în comisiune decât numai în numele lor propriu, sau cel mult în numele cercurilor pe cari le representau în dietă.

Mare resultat nu să aștepta dela comisiune nici din motivul, că presa maghiară luase poziție în contra propunerii lui *Eötvös,* încă pe când nu era nici votată. Astfel ziarul »*Pesti Hirnök* declarase cu două zile înainte de alegerea comisiunii, pe tonul celui mai energic șovinism, că prin propunerea baronului *Eötvös* să fac naționalităților promisiuni și speranțe cari *nu se vor împlini nici-odată,* și că în

www.dacoromanica.ro

privința limbei nu sĕ poate face nici o abatere dela spiritul legilor din 1848, și prin urmare *nici o concesiune,* pentru-că Maghiarii *nu pot renunța la eghemonie* peste celelalte naționalități.

Sĕ poate deci, că intențiunea cu împăcarea naționalităților și cu împlinirea justelor lor pretensiuni nu era serioasă; ceea-ce sĕ vede și de acolo, că comisiunea aleasă a decis în prima întrunire sè nu țină încă sfătuiri sau conferențe până nu sĕ va vedè resultatul adresei. Cântecul cunoscut: dacă resultatul e mulțumitor, *nu dăm nimic*, dacă nu e bun, *ne vom arăta generoși față de naționalități* și le vom da aceea ce — nu avem nici noi.

Misiunea parlamentară la Viena.

In urma însărcinării primite, cei doi președinți ai casei legiuitoare au mers la Viena pentru a preda monarchului adresa parlamentului ungar. Drumul lor n'a avut însĕ resultatul dorit, fiindcă monarchul ***n'a voit sĕ-'i primească în audiență*** și prin urmare *n'a primit nici adresa ce era sĕ 'i-se înmanueze.* Au venit îndĕrĕt, la Pesta, președinții parlamentului ungar, unde au făcut raport despre resultatul nefavorabil al misiunii avute.

In ziua de 1 Iulie s'a ținut ședință în chestia aceasta în ambele case ale parlamentului, întâiu în dietă și apoi în casa de sus.

În dietă presidentul *Ghiczy* a comunicat deputaților, că M. Sa, încunoștiințat pe cale oficială despre sosirea la Viena a împuterniciților parlamentului ungar, în loc sĕ-'i primească a adresat contelui *Apponyi,* președintele casei de sus, următorul autograf:

„Iubite conte *Apponyi!* Trimițêndu-'ți cu datul de astăzi un rescript privitor la adresa dietei ungurești, te însărcinez sĕ-'l înmanuezi președintelui casei de jos, *Ghiczy Kálmán,* cu îndatorirea, ca sub responsabilitate personală sĕ-'l publice fără întârziere în casa de jos, și sĕ faci sĕ se publice cu grăbire și în casa magnaților. Viena, 30 Iunie 1861. *Francisc Iosif* m. p.“ —

După cetirea acestui autograf, deputații au început sĕ facă zgomot și sĕ ceară ca rescriptul sĕ nu fie deschis și cetit, ci sĕ fie retrimis monarchului așa cum a fost primit, dar' la intervenția energică a presidentului spiritele s'au liniștit, scrisoarea a fost deschisă și rescriptul împĕrătesc a fost cetit.

Avea următorul cuprins:

— „Noi Francisc Iosif I., din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiției și

www.dacoromanica.ro

Lodomeriei, precum şi rege al Lombardiei, Veneţiei şi Iliriei, archiduce al Austriei, etc.

Baronilor, staturilor şi deputaţilor, de stare preoţeasca şi mireneascâ a credincioasei noastre Ungaria, adunaţi în dieta convocată de noi pe 2 Aprilie 1861 la Pesta, — salutare şi graţia noastră!

Iubiţilor nostri credincioşi! Deşi am luat act cu sericosă uimire despre consultările dietei, ţinute în casa de jos asupra preaînaltelor drepturi ale noastre, precum şi despre erupţiunile de mânie îndreptate în contra indiscutabilului drept de moştenire ce ne compete în mod legal ca rege ereditar al Ungariei, am cugetat totuşi, că va fi vorba numai de o isbucnire momentană a focului născut în sînul oratorilor. şi nu de tălmăcirea credincioasă a sentimentelor dietei întrunite.

Fiind însă, că atât în *formă*, cât şi în *cuprinsul* adresei preaumilit îndreptate către noi, s'a dat espresiune decizătoare rătăcitei credinţe manifestată din partea oratorilor, ne ţinem de supremă datorinţă, — pentru a păstra preaumilita stimă care să cuvine persoanei noastre ca domnitor şi drepturilor noastre regeşti ereditare, încopciate cu dreptul de tron şi cu demnitatea lor, dar' nebăgate în seamă în adresa aceea a staturilor şi a representanţilor ţării, cari s'au abătut dela legiuita îndatinare a ţării, ne ţinem deci de datorinţă supremă *a refusa adresa,* care, cu vătămarea drepturilor regelui, *nici n'a fost adresată regelui Ungariei!*

Fiind însă că noi dorim să ne putem esprima sincer asupra întrebărilor de mare însemnătate cuprinse în adresa staturilor şi a representanţilor, poftim serios, ca staturile şi representanţii ţării, observând procedura dietei de încoronare dela 1790, să ne aştearnă adresa într'o astfel de formă, ca acceptarea ei să poată corăspunde demnităţii coroanei şi drepturilor noastre moştenite de stăpânitor, pe cari avem să le păstrăm. Cărora de altcum vă rămânem binevoitor şi cu ces. reg. graţie. Dat în capitala noastră, cetatea imperială Viena, în Austria, la 30 Iulie 1861. *Francisc Iosif* m. p., baron *Vay* m. p., *Zsedényi Ede* m. p.“ —

Dieta a decis, ca preaînaltul rescript să fie tipărit, împărţit între deputaţi şi pus la ordinea zilei.

În casa de sus şedinţa s'a ţinut la 4 ore după ameazi, când s'au cetit şi acolo actele publicate în casa de jos, după-ce preşedintele, conte *Apponyi,* le-a făcut următoarea întroducere:

— „După-ce s'a adus la cunoştinţa Maiestăţii Sale pe cale oficioasă sosirea noastră la Viena, a sosit ieri la adresa mea, în

www.dacoromanica.ro

Viena, un autograf al M. Sale, în care sûnt îndrumat, atât eu, cât şi preşedintele casei de jos, să stăruim ca să fie publicat în ambele case rescriptul împărătesc sosit mie deodată cu autograful. Fiindcă în dietă rescriptul a fost cetit şi ni-s'a trimis şi nouă, va fi cetit acum şi aici, ear' după aceea va fi înapoiat dietei".

S'au cetit apoi ambele acte menţionate, ear' casa magnaţilor le-a ascultat cu mare întristare şi cu mare îngrijorare pentru viitorul apropiat, care era atât de posomorît şi atât de nesigur.

A doua votare a adresei.

Preaînaltul rescript a fost pus la ordinea zilei în şedinţa din *5 Iulie* a dietei ungare. A luat cuvêntul, pentru a vorbì la obiect, deputatul *Hunkár Antal,* care a făcut propunere, ca dieta să declare, că cu dureroasă părere de rău a aflat, cum adresa ei, în urma unei esplicări greşite ce 'i-s'a dat, a fost respinsă din partea Monarchului. Şi voind, ca să nu fie espusă acusei, că din adins ar căuta pedeci pentru a nu se putè pronunţa M. Sa cu privire la părţile esenţiale ale adresei, decide: *să fie înaintată de nou adresa la poalele tronului, în textul votat, ear' cu înmanuarea ei să fie de nou însărcinaţi presidenţii celor două camere legiuitoare.*

Între vii aprobări şi cu unanimitate a fost acceptată propunerea, ridicată fiind imediat la valoare de conclus.

Conclus analog a adus şi casa magnaţilor, şi astfel presidenţii corpurilor legiuitoare ungare au mers de nou la Viena pentru a preda adresa monarchului, observând de astă-dată procedura care a fost urmată şi la anul 1790, anume: ducênd cu ei adresa pusă în plic, sigilat şi adresat *regelui Ungariei.*

Misiunea parlamentară a fost de astă-dată mai norocoasă, pentru-că Monarchul în *8 Iulie,* la orele 2 d. ameazi a primit pe cei doi presidenţi ai parlamentului ungar în audienţă şi a luat în primire dela ei adresa presentată.

Maiestatea Sa era îmbrăcat în uniformă de husar unguresc, şi la scurtele vorbiri ce 'i-s'au adresat, întâiu din partea contelui *Apponyi,* presidentul casei magnaţilor, apoi din partea lui *Giczy,* presidentul dietei, — luând în primire adresa sigilată, a răspuns *în limba maghiară* următoarele:

— „Cu mulţumire am aflat despre prevenirea cu care ordinele ţării şi deputaţii s'au vĕzut datori să manifesteze împlinirea dorinţei mele, esprimată în rîndul trecut. Sperând, că cu aceleaşi sentimente

www.dacoromanica.ro

vor primi și rĕspunsul pe care-'l voiu da la adresa aceasta spre binele țĕrii și în interesul *fericirei comune a popoarelor mele,* voiu căuta ca rĕspunsul sĕ fie comunicat cât mai curênd cu ordinele țĕrii și cu deputații".

Raportul făcut în dietă și în casa magnaților despre aceasta a doua misiune la Viena, terminată cu bun resultat, — a fost primit cu vie satisfacție și bucurie din partea ambelor case legiuitoare.

Rescriptul împĕrătesc.

Rĕspunsul coroanei, dat la adresa parlamentului, poartă datul de *21 Iulie,* și în ședința din 22 Iulie a fost cetit în dietă. Cuprinsul seu e următorul:

— „Noi, Francisc Iosif I., din grația lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiției, Lodomeriei, Lombardiei, Veneției, Iliriei, archiduce al Austriei, etc.

Stegarilor credincioasei noastre Ungarie și a părților anexe, magnaților, bisericești și mireni, și deputaților întruniți în parlamentul convocat din partea noastră pe 2 Aprilie 1861 la Pesta, — salutarea și grația noastră!

Iubiților și credincioșilor! După-ce magnații și deputații întruniți în dietă n'au întârziat a satisface, cu prevenirea ce li-se impune, provocării noastre adresată lor prin rescriptul din 30 Iunie, ca umilita adresă îndreptată cătră noi sĕ ni-o aștearnă într'o astfel de formă, ca primirea ei sĕ se poată uni cu demnitatea coroanei, care trebue neîntrerupt apĕrată în contra ori-cărui atac, cât și cu drepturile noastre de domnitor: drept-aceea ne-am esprimat deja față de magnații și de deputații întruniți preaînalta noastră mulțumire, ear' acum venim cu plăcere a ne declara cu sinceritate, conform dorinței noastre și amĕsurat promisiunei făcute, asupra chestiunilor de mare importanță cuprinse în numita adresă, pentru-ca astfel, pe basa discuției deschise și categorice, sĕ se poată ajunge delăturarea salutară și durabilă a greutăților esistente.

Convocând dieta actuală, am dorit sĕ pășim pe calea care duce la sistarea prin lege a împedecării guvernării constituționale în Ungaria noastră și la regularea prin puterea legislativă a raporturilor ce esistă între ea și celelalte țĕri și provincii ale noastre, ca eșite din legătură nedespărțită, — și adecă, amĕsurat pretensiunilor întregei monarchii, — ca resoluțiunile ce se vor aduce în meritul acesta sĕ se întâlnească cu sentimentele națiunii, ear' problemele cari inevitabil trebuesc

www.dacoromanica.ro

resolvate să primească resolvare faptică, cu eschiderea ori-cărui alt mod, prin legală înţelegere cu parlamentul.

Întru-cât în amintita adresă a magnaţilor şi a deputaţilor e menţionată diploma noastră din 20 Octomvrie anul trecut în acel înţeles. ca-şi-cum ea s'ar afla în flagrantă contrazicere cu independenţa Ungariei noastre, garantată în sancţiunea pragmatică, recunoaştem. că parlamentul ungar, amĕsurat cuprinsului acestei diplome, va avea să se sfătuiască cu privire la dare şi la chestiile cari să refer la serviciul militar şi la regularea acestuia, cu abatere dela legile de mai nainte, împreună cu ceialalţi representanţi constituţionali ai întregei monarchii, — dar' din aceasta nu putem scoate drept conclusiune periclitarea garanţiilor pentru independenţa constituţională a Ungariei noastre, ci chiar din contră, din desbaterea comună a intereselor comune, ţinută cu representanţii aleşi liber ai celoralalte regate şi ţĕri ale noastre, putem aştepta numai întărirea garanţiilor acelora. Atragem totodată atenţiunea magnaţilor şi a deputaţilor întruniţi în parlament asupra împrejurării, că influenţa lor a fost estinsă mai nainte numai asupra unei părţi mici a contribuirii publice, şi nu cum să va întêmpla în înţelesul amintitei noastre diplome, asupra tuturor chestiilor de dare şi de finanţe. Le atragem atenţiunea mai departe şi asupra înţelesului verbal al sancţiunei pragmatice, acceptată în art. 1 şi 2 de lege din 1723, care în înţelesul clar al acestor articole de lege nu numai pentru aceea a fost pusă în vigoare, pentru-ca Ungaria noastră să fie mai cu succes apĕrată în contra atacurilor esterne şi interne şi să fie ferită de turburările interne, cari uşor să pot naşte cu ocasiunea temporarelor vacanţe de tron şi sûnt atât de trist cunoscute din istoria ţĕrii, — ci şi pentru-ca să servească de sprijin comun cât să poate de tare a înţelegerei reciproce şi a unirii între Ungaria noastră şi celelalte regate şi ţĕri ale noastre.

Precum dovedesc chiar şi literile convocătoare la dieta actuală, firma noastră voinţă este să se conserve în toată întregimea sa vechiul obiceiu de a să da diplomă inaugurală de încoronare. Şi o recunoaştem şi acum, pentru liniştirea spiritelor agitate şi pentru dorita sistare a tuturor îngrijirilor neîntemeiate, că Ungaria noastră va fi guvernată, atât cu privire la persoane, cât şi la sistem şi formă de guvernare, în mod corĕspunzĕtor vechei constituţiuni a ţĕrii, că prin urmare, contopirea în imperiu a coroanei sfântului Ştefan şi a ţĕrilor aparţinĕtoare ei nu este intenţiunea noastră, ci aşa ceva departe e de inima noastră părintească.

www.dacoromanica.ro

De aici putem deduce autonomia ţĕrii pentru afacerile interne, cum e precisată ea în art. de lege 10 din anul 1790. Dar' precum din aceasta la nici un cas nu poate urma, că legătura nedespărţită între Ungaria noastră şi celelalte ţĕri şi provincii ale noastre are sĕ o formeze numai unitatea casei domnitoare, tot aşa combat legile Ungariei şi poziţia ei de drept public, desvoltat în faptă în urma istoriei, precum şi afirmarea aceea, că raporturile între Ungaria noastră şi celelalte ţĕri ale noastre pot sĕ fie isvorîte simplu din uniunea personală.

Unitatea tronului, armata comună şi conducerea centrală a afacerilor comune financiare ale monarchiei sûnt urmări naturale ale sancţiunei pragmatice, prin cari e sancţionată indivisibilitatea şi nedesmembrarea imperiului. Şi precum dela suirea pe tron a familiei noastre domnitoare Ungaria n'a fost nicî-odată representată separat faţă de străinătate, şi chiar şi acum e cuprinsă, în cercul marilor puteri europene, în numirea de *imperiu austriac,* împreună cu celelalte provincii ale noastre: a fost datoare Ungaria sĕ iee parte în toate vremile la acoperirea trebuinţelor comune ale statului, la sarcinile acestuia, primind asupra sa o parte a sarcinelor şi a jertfelor, cari după trecerea furtunelor provocate de evenimente de rĕsboiu sĕ aşezau pe umerii popoarelor noastre, — după-cum sĕ vede aceasta din articolii de lege: 63 din 1741, — 1 din 1796, — 2 din 1805, — 2 din 1807, — 6 din 1808, şi din alţii.

Prin domnia comună de trei secole şi în urma evenimentelor prin cari în comunitate au trecut, Ungaria a întrat în raporturi cu mult mai strînse cu celelalte ţĕri ale monarchiei noastre decât sĕ se poată numì aceasta numai uniune personală.

Raportul acesta mai strîns e esprimat în fiecare cuvênt din art. de lege 1 şi 2 din anul 1723, şi e justificat în mod neîndoelnic prin urmările date.

Art. 21 şi §-ul 3 din art. 98 al anului 1723, precum şi articolele de lege 104 şi 114 îndrumă clar la guvernul central, de competenţa căruia sĕ ţinea resolvarea tuturor chestiilor cari interesau, în comunitate, Ungaria şi pe celelalte provincii. Dar' semn splendid de îngrijire faţă de interesele comune ale monarchiei a dat legislaţiunea ungară atunci, când în §-ul 4 din art. IV. de lege al anului 1741, în scopul ca guvernarea Ungariei sĕ nu fie separată de guvernarea celoralalte părţi ale monarchiei, şi contrar articolului de lege 2 din 1485, amintit în adresa dietei ca referitor la dreptul palatinului de a

www.dacoromanica.ro

face pe epitropul, a numit nu numai de conregent pe împĕratul *Francisc,* soţul *Mariei Terezia* de glorioasă aducere aminte, ci pentru casul minorenităţii moştenitorului de tron 'l-a însărcinat cu privire la Ungaria şi cu tutoratul legal asupra acestuia, cu acea decretare limpede, că poate sĕ guverneze Ungaria în comunitate cu celelalte provincii ale monarchiei, amĕsurat puterii sale de tată şi epitrop.

Comuna guvernare a chestiilor financiare şi de rĕsboiu şi conducerea lor o dovedesc faptele netăgăduite, cari formează un şir întreg şi cari nu pot fi unite numai cu noţiunea uniunii personale. Dar' dacă ar lipsì un raport mai strîns decât al uniunii personale, n'ar putè sĕ aibă nici un înţeles §-ul 4 din art. de lege 11 din 1741, în care doreşte şi cere ţeara sĕ fie numiţi membri maghiari în ministerul monarchiei.

Inaugurarea uniunii personale a fost încercată prin articolii de lege dela 1847/8, în mare contrazicere cu declaraţia cuprinsă în întroducerea care a premers legilor, că unitatea coroanei şi datorinţele Ungariei faţă de întreaga monarchie au sĕ rĕmână neviolate. Dar' esecutarea legilor acestora încă în prima jumĕtate a anului a arătat în mod ce eschide ori-ce îndoială pericolele cari împreună cu Ungaria ameninţă monarchia întreagă, numai prin aceea, că conservarea şi menţinerea intereselor comune ale monarchiei, cu delăturarea dreptului public şi a istoriei Ungariei, s'a intenţionat a sĕ abate în cercul restrîns al uniunii personale.

Separatisarea aceasta a provocat sguduiri periculoase, cari au făcut necesară întrebuinţarea unui sistem de administraţie contrar instituţiunilor constituţionale ale Ungariei.

După-ce însĕ noi, prin diploma noastră din 20 Octomvrie 1860, am asigurat, în urma puterii noastre depline regale, restabilirea constituţiunii Ungariei, sub condiţiunile şi între limitele necesare intereselor tronului nostru regal şi ale monarchiei noastre, cari, în urma întroducerei guvernării constituţionale şi în celelalte ţĕri ale noastre sûnt inevitabile: pentru a realisa asigurările date în privinţa aceasta am restaurat nu numai vechiul sistem comitatens, ci am reîntegrat totodată şi vechile scaune guverniale legale maghiare, şi am mai convocat şi dieta, în scopul, ca prin resolvarea, pe cale legislativă, fie prin propositiuni regale, fie prin proiecte de-ale parlamentului, a chestiilor de mare importanţă cuprinse în diploma noastră din 20 Octomvrie 1860 şi în celelalte rescripte ale noastre, aflătoare în legătură cu ea, sĕ satisfacem intereselor şi dorinţelor ţĕrii, — ear'

www.dacoromanica.ro

posiţia de drept public a Ungariei sĕ o aducem în consonanţă cu posiţia de mare putere a monarchiei noastre şi cu legătura puternică şi nedespărţită care ţine la olaltă toate ţĕrile noastre.

Când însĕ magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament, cu privire la ajungerea acestui scop solicită neamânata esecutare a legilor din 1847 8, şi consideră dorinţa lor în privinţa aceasta de condiţie necesară prealabilă, dorind sĕ fie pusă posiţia de drept constituţional a ţĕrii numai pe aceasta singură basă: caută resolvarea problemei de mare importanţă pe care o au înaintea lor pe un astfel de teren, pe care ciocnirea cu condiţiunile vitale ale monarchiei e inevitabilă, ear' aplanarea comunelor interese, în mod corĕspunzĕtor cu pretensiunile juste, devine imposibilă.

Acelea principii ale legilor din 1848, prin cari sĕ sistează posiţia privilegială a nobilimei, sĕ întroduce dreptul general de a cumpĕra moşii şi a purta oficii publice, sĕ şterge urbariul, zeciuiala şi alte sarcini iobagiale, sĕ decretează purtarea comună de sarcini şi generala obligativitate a serviciului militar, şi în fine sĕ estinde dreptul electoral şi asupra acelor clase ale poporului, cari mai nainte n'au avut dreptul acesta: încă în diploma noastră din 20 Oct. 1860 sûnt recunoscute şi întărite în mod sĕrbătoresc de esistente. Ce sĕ atinge de celelalte părţi ale legilor din 1848, o ştiu şi magnaţii şi deputaţii ţĕrii, că legile acestea în mai multe părţi principale ale lor nu sûnt compatibile cu cuprinsul clar al saucţiunii pragmatice, şi chiar din punctul de vedere al dreptului nu pot sĕ esiste; dar' şi de altcum bine ştiu magnaţii ţĕrii şi deputaţii. că *legile acestea vatĕmă* nu numai drepturile celoralalte provincii ale noastre şi ale întregei noastre monarchii, *ci şi însemnata parte a poporaţiunii aparţinĕtoare la coroana ungară e vătĕmată în interesele sale naţionale.* Ba pe deasupra, în urma amarelor esperienţe ne-am convins, că mai multe articole din legile acestea, tocmai pentru-că nu corĕspund raporturilor locale şi *naţionale,* — desvoltate în Ungaria în decursul secolilor, nu posed garanţiile durabilităţii şi ale esecutabilităţii, şi că prin urmare, diferitele elemente politice şi naţionale esistente în Ungaria, precum şi raportul în care sĕ află numita ţeară a noastră cu întreaga noastră monarchie, reclamă pentru aplanarea proiectată cu totul altă basă.

Aducem deci preagraţios la cunoştinţa întruniţilor magnaţi şi deputaţi, că acelea articole de lege din 1848, cari stau în contrazicere cu necesara asigurare a intereselor întregei noastre monarchii, anumit însĕ cu decretările cuprinse în diploma din 20 Octomvrie 1860 şi

www.dacoromanica.ro

în rescriptul din 26 Februarie 1861, — precum până acum nu au fost recunoscute din partea noastră, *nerecunoscute rĕmân şi pentru viitor,* şi cu privire la ele nici personal nu ne ţinem îndatoraţi.

Şi fiindcă cu privire la modificările necesare, dreptul de-a proiecta şi de-a lua iniţiativa ne compete nu numai nouă, pe calea de propoşiţiuni regale, ci de altă parte e depus şi în mânile naţiunei însaşi, — representanţii naţiunii vor avè, nu numai dreptul, ci şi datorinţa, sĕ caute a afla pentru proiectele lor respective basa, pe care stând, cu privire la terenul de drept istoriceşte neturburat, sĕ poată fi liniştită ţeara cu privire la constituţia sa şi la interesele sale naţionale. Declarăm în urma acestora, că înainte de-a putè fi luată în desbatere din partea dietei diploma de încoronare, care va fi dată din partea noastră, va fi de esecutat în mod prealabil revisuirea legilor din 1847/8, în spiritul sancţiunii pragmatice şi corĕspunzĕtor intereselor monarchiei unitare, aşa cum a fost prea graţios dispus în diploma din 20 Octomvrie 1860.

Aşteptând cu încredere, ca magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament sĕ urmeze esemplul strămoşilor lor, cari au ştiut se aprecieze, îndemnaţi de sentimente patriotice, pretensiunile irefusabile ale raporturilor schimbăcioase din vreme în vreme, — după-cum dovedesc art. de lege 4 din 1687, — 8 din 1715, — 1 din 1723, şi 2 din acelaşi an, — şi au fost totdeauna gata sĕ aducă posiţia de drept public a Ungariei în consonanţă cu pretensiunile comune ale întregului imperiu. reservându-ne apoi dreptul de-a ne comunica declaraţiunile noastre pe calea propoşiţiunilor regale: îndrumăm pe magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament, ca se elaboreze în spiritul intenţiunilor manifestate proiectele de lege necesare pentru modificarea legilor din 1848, respective pentru cassarea unor paragrafi, — ţinêndu-'şi de datorinţă sĕ ni-le înainteze cât mai curênd spre aprobare regală.

Şi fiindcă după punctul 1 şi 2 din diploma noastră din 20 Octomvrie 1860, precum şi în înţelesul legii fundamentale din 26 Februarie 1861, desbaterea acelor chestiuni aparţinĕtoare legislaţiunii, cari sĕ refer la drepturile, datorinţele şi interesele tuturor ţĕrilor şi provinciilor noastre, cade în competenţa senatului nostru imperial, în care e representată întreaga monarchie; fiindcă mai departe prin rescriptul nostru din 26 Februarie anul curent, adresat cancelarului nostru aulic maghiar, am reservat pe seama dietei resolvarea pe cale constituţională a chestiei, că pe ce cale vor trebui sĕ fie

www.dacoromanica.ro

aleşi deputaţii cari vor fi de trimis din partea Ungariei în senatul imperial, evitându-se ori-ce sîlă sau precipitare: provocăm pe magnaţii şi deputaţii întruniţi, ca asupra chestiei acesteia sĕ discute în modul cuvenit.

Resolvarea definitivă pe cale legislativă a chestiei acesteia va reclama, după toate probabilităţile, timp mai îndelungat şi sfătuiri mai amĕnunţite. De aceea noi, din motivul acesta, încă cu ocasiunea convocării din 26 Februarie anul curent a senatului imperial, referitor la deputaţii ce sûnt de trimis în senatul imperial acum întrunit, am binevoit, prin rescriptul adresat cancelarului nostru aulic maghiar, a permite luarea de dispoşiţiuni provisorii pentru casul acesta.

Şi fiindcă magnaţii şi deputaţii întruniţi au declarat în prea umilita lor adresă înaintată nouă, că sûnt gata sĕ între din cas în cas în pertractări cu representanţii constituţionali ai celoralalte regate şi ţĕri ale noastre, admoniem şi provocăm pe magnaţii şi deputaţii ţĕrii, cu toate-că în adresa lor au denegat participarea la desbaterile senatului imperial, — din motive formale, — ca trimiţênd deputaţi la adunarea acum întrunită a senatului imperial, se esercieze în mod cuvenit influenţare asupra acelor afaceri ale ţĕrii, pe cari în înţelesul punctului 2 din diploma noastră din 20 Octomvrie anul trecut vrem sĕ le pertractăm şi resolvăm în viitor numai pe lângă participarea în mod potrivit regulată a popoarelor noastre.

Impunem deci magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament, sĕ grăbească a satisface cu atât mai vîrtos acestei provocări, fiindcă anumite afaceri comune sûnt de pertractat şi resolvat fără amânare, şi cel mult în decursul lunei Septemvrie.

După stabilirea raporturilor Ungariei noastre cu celelalte ţĕri şi provincii, în înţelesul intenţiunilor noastre mai sus esprimate, după modificarea legilor din 1848, amĕsurat trebuinţelor, şi după sistarea paragrafilor din ele, cari, peste tot, sau în forma lor actuală, nu pot fi esecutaţi, — chestia întregirei parlamentului sĕ resolvă de sine, şi anume, în modul următor:

Ce sĕ atinge înainte de toate de uniunea marelui nostru principat Transilvania cu Ungaria, care a fost decretată *fără consentimentul liber al naţiunii sase şi române*, e de observat, că *uniunea aceasta n'a primit nici-odată putere de lege,* şi după publicarea resoluţiunilor unilateral aduse *a fost de fapt desfăcută,* trebue sĕ fie privită deci peste tot de *neesecutabilă* până atunci, până-când locuitorii de buze nemaghiare ai Ardealului *îşi vor vedè periclitate prin*

www.dacoromanica.ro

uniune interesele lor naţionale, şi nu vor fi asigurate în mod corăspunzător pretensiunile şi interesele monarchiei, în privinţa aceasta. Conduşi de motivele acestea, am lăsat neatinsă în resoluţiunile noastre din 20 Octomvrie 1860 uniunea marelui nostru principat Transilvania cu Ungaria, şi am ordonat să se facă numai acelea pregătiri, cari tind la restabilirea representanţei regnicolare a Ardealului.

Altcum stă lucrul cu privire la Croaţia şi Slavonia, şi referitor la ţările acestea, în autograful nostru adresat în 20 Octomvrie 1860 banului, am reservat pe seama determinării noastre de mai târziu resolvarea chestiei, că ţările acestea în ce raport să stee cu Ungaria.

Raporturile istorice ale regatelor acestora cu coroana sfântului Ştefan, atât cu privire la dreptul de a fi representate în dieta maghiară, cât şi cu privire la guvernarea lor internă şi la justiţie, au suferit schimbare esenţială prin legile dela 1847 8. Ba aceste modificări au provocat o astfel de iritaţiune, încât ţările acestea au fost gata mai de grabă să ese din legătura de alianţă cu Ungaria, basată pe legi clare, decât să se supună ordinelor ministerului unguresc.

În înţelesul amintitului nostru rescript preaînalt declarăm de nou, că resolvarea chestiei acesteia va putè fi pregătită numai în urma tratărilor ce sûnt de iniţiat cu dieta croată. Misiunea cea mai importantă a magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament va fi deci desbaterea potrivită a chestiunii, pe ce cale s'ar putè ajunge la stabilirea, — pe lângă conservarea independenţei guvernării interne a ţărilor noastre Croaţia şi Slavonia, — astorfel de condiţiuni, sub cari ţările acestea, rămânându-le neatinse raporturile generale cu monarchia, ar putè fi gata să se unească cu Ungaria, în ce priveşte dreptul public, şi să realiseze unirea aceasta?

Prin o astfel de reformare definitivă a raporturilor interne constituţionale nu vin atinse dispoziţiunile noastre, pe cari le-am adresat guvernului nostru aulic provisor din Croaţia şi Slavonia în scopul, ca Croaţia şi Slavonia să iee parte încă în sesiunea actuală la desbaterile întrunitului senat imperial în chestiile legislatorice, pe cari în viitor, în înţelesul punctului 2 din diploma noastră din 20 Oct. 1860, voim să le desbatem şi resolvăm numai cu cooperarea în mod potrivit regulată a tuturor popoarelor noastre, în care scop am şi provocat de fapt dieta croată-slavonă să aleagă deputaţii cari sûnt de trimis din sînul ei la actuala sesiune.

Ţinem de necesar a provoca mai departe pe magnaţii şi deputaţii întruniţi, că, sau în urma propoziţiunilor noastre regale, sau din

www.dacoromanica.ro

inițiativa parlamentului, *să se apuce de discutarea unui proiect de lege, care să conțină, în mod declarat și clar formulate, drepturile naționale ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria noastră, și estensiunea acestora, atât cu privire la desvoltarea limbii și a naționalității, cât și cu privire la raporturile administrative.*

Ce se atinge special de Sêrbii locuitori în țeară, cu privire la privilegiile vechi, drepturile și interesele naționale ale acestei națiuni, ne reservăm dreptul a supune întruniților magnați și deputați spre mai departe pertractare și efectuire dispositiunile și propositiunile noastre, amĕsurat dorințelor lor esprimate cu ocasiunea reîncorporării Voevodinei sêrbești la Ungaria, în congresul lor național de curênd ținut.

Sperăm în fine, că magnații și deputații întruniți, pĕtrunși fiind de sublimitatea chemării lor, își vor îndrepta toate nisuințele într'acolo, ca să resolveze problemele date, și ținênd în vedere pretensiunile irefusabile ale raporturilor faptice din monarchie, vor recunoaște, cumcă noi nu putem întra în tratări ca rege ereditar al Ungariei cu privire la diploma regală de încoronare până atunci, până-când chestiunile înșirate nu sûnt decise în mod desĕvîrșit, în urma înțelegerii reciproce.

Ce se atinge de renunțarea la tron a M. Sale împĕratului și regelui Ferdinand, după-ce respingem cu toată seriositatea pretextul ridicat pentru afirmative greșeli de formă în documentele referitoare la acest act, vrem să comunicăm magnaților și deputaților întruniți în parlament, cumcă M. Sa, unchiul nostru, a abzis în diploma sa din 2 Decemvrie 1848 de »*imperiul austriac și de toate regatele unite sub el* , — între cari să cuprinde fără îndoială și Ungaria, precum a abzis și de coroana »*tuturor provinciilor, ori-cum numite* ; ear' Alteța Sa regală *Francisc Carol* repășind dela moștenirea ce-'i compete asupra tronului, am păsit noi pe tronul care ni-se compete pe basa nașterii.

Și fiindcă noi nu numai repășirea M. Sale, a unchiului nostru Ferdinand, împĕratul și regele, și renunțarea Alteței Sale, a tatălui nostru Francisc Carol, ci și urcarea noastră pe tron am comunicat-o în mod sĕrbătoresc cu toate popoarele noastre: necesitatea compunerii unui nou document despre aceasta, prin crearea unui articol de lege, cade dela sine.

În fine declarăm și de astă-dată prea grațios, că sûntem aplecați a lua în preagrațioasă apreciare, cu ocasiunea încoronării noastre

www.dacoromanica.ro

solemne, petiţiunile ce ni-se vor presenta cu privire la sistarea urmărilor eşite din sentenţele judecătoriilor escepţionale.

Astea am voit sĕ le comunicăm magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament, — ca rĕspuns la adresa înaintată nouă cu umilire aşteptând dela ei, că precum noi ne-am îndreptat atenţiunea eminentă spre aceea, ca liniştind Ungaria noastră cu privire la independenţa administrării sale interne, sĕ primească cu privire la bunăstarea sa din viitor garanţii neclătinate, aşa şi magnaţii şi deputaţii întruniţi, luând în considerare raporturile nedespărţite ale Ungariei noastre cu celelalte ţĕri, esistente pe basa sancţiunii pragmatice, nu-'şi vor denega cooperarea constituţională la regularea legală şi mulţumitoare, pentru toate interesele de noi recomandate, a tuturor acestor raporturi, cari reclamă resolvare.

Şi avênd în vedere, că ori-ce schimbare improvisată în legislatură şi administraţie sgudue adânc raporturile date şi nu poate fi esecutată fără periclitarea sau chiar nimicirea celor mai sfinte interese ale bunei stări publice, - am dispus şi am ordonat, încă în autografele noastre din 20 Octomvrie 1860, ca legile şi instituţiunile de până acì, de mare importanţă pentru ţeară însaşi şi condiţionate şi de interesele esenţiale ale celoralalte ţĕri, întru-cât ele tind la procurarea mijloacelor cari duc la acoperirea trebuinţelor întregei monarchii, — se fie menţinute în întregimea lor şi sĕ fie manuate în modul cel mai declarat, până atunci, până nu vor fi modificate pe cale constituţională. Dispunerea noastră în privinţa aceasta o revocăm de nou în memoria magnaţilor şi deputaţilor întruniţi, cu acea serioasă admoniţiune, ca sĕ-'şi ţină în viitor de datorinţă a satisface cu punctualitate dispositiunii noastre, luată în privinţa aceasta.

Cătră cari de altcum rĕmânem cu graţia şi bunăvoinţa noastră ces. reg. totdeauna cu înclinare. Dat în capitala imperiului nostru, Viena, în Austria, în 21 Iulie anul o mie opt sute şasezeci-şi-unul. *Francisc Iosif* m. p. Conte *Forgách Antal* m. p. *Beke Kálmán* m. p.“

Rescriptul împĕrătesc a fost trimis imediat casei de sus, pentru a fi cetit şi acolo, ear' dieta, în considerarea importanţei acestui act preaînalt, şi pentru-ca deputaţii sĕ aibă timp a medita şi a se consulta pe cale confidenţială asupra paşilor cari ar fi de întreprins, — a luat hotărîrea sĕ nu ţină şedinţe câteva zile. Şi de fapt n'a mai ţinut şedinţă până în *8 August,* când deputatul *Deák Ferencz* a presentat proiectul unei *nouĕ adrese,* foarte amĕnunţită, al cărei cuprins îl vom comunica mai la vale, în întregime.

www.dacoromanica.ro

Vorbiri de-ale deput. români.

Trebue să mergem cu câteva zile înderept, pentru a mai cunoaşte unele vorbiri, rostite în dietă din partea deputaţilor români, la diferite ocasiuni.

Astfel în şedinţa din *14 Iunie,* fiind vorba despre stabilirea ordinei de zi şi cerêndu-se să fie luată la loc de frunte propunerea baronului *Eötvös,* referitoare la esmiterea unei comisiuni pentru studierea *chestiei naţionale* şi presentarea unui proiect de lege pentru resolvarea ei, — a luat cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Primesc propunerea antevorbitorului meu (Szaplonczay) condeputat, şi nu aflu nici o pedecă în aceea ce a binevoit a espune stimatul domn president, anume, că propunerea încă nu e desbătută pe deplin. În propunere însaşi să cuprinde anume şi aceea, că până vor fi pertractate celelalte chestii, comisiunea esmisă în chestia naţională are să funcţioneze. Aş ruga deci onorata casă, să binevoiască a dispune să se esmită o comisiune în chestia naţională, despre care s'a accentuat aici de nenumĕrate-ori că casa vrea *ântâiu să o resolveze,* pentru-ca pe atunci când îi va veni vremea să fie pertractată, comisiunea să fie gata cu proiectele sale".

În şedinţa din *22 Iunie,* la proiectul despre organisarea justiţiei şi la propunerile făcute cu privire la acest obiect vorbeşte deputatul român

Iosif Pop: „Aflu de prisos cetirea propunerilor sau a modificărilor presentate înainte de a să decide prin votare chestia, dacă proiectul comisiunii să primeşte necondiţionat, sau cu modificări? Şi anume din motivul, că dacă majoritatea va decreta într'adevĕr, că primeşte proiectul cu modificări, aşa cred, că întru-cât am ridicat cuvêntul pentru a face moţiuni, nu putem fi eschişi dela aceea, ca să ni-le presentăm şi după aceasta. Ar fi deci de prisos cetirea propunerilor, pentru-că dacă majoritatea primeşte părerea comisiunii, cetirea e superfluă şi ne răpeşte numai timpul. Dacă însĕ s'ar ceti modificările şi resultatul votării ar fi acela, că proiectul să primeşte cu modificări, — îmi reserv dreptul de a-'mi spune părerea".

Tot în şedinţa aceea a vorbit şi deputatul român

Ioan Faur următoarele: „Domnul deputat *Perczel István* a esprimat şi părerile mele, pentru-că şi eu ţin, că cu protest, în loc să apĕrăm drepturile noastre şi să le ferim de urmări păgubitoare, ni-le espunem periclului, fiindcă atunci când am acceptat operatul conferenţei judecătorilor regnicolari, în mod auxiliar, am declarat,

www.dacoromanica.ro

că nu comitem prin aceasta nici un act legislatoric, şi pentru-ca sĕ nu sĕ poată trage nici o conclusiune din acţiunea aceasta a noastră, ridicăm protest. Eu deci ţin protestul de mult mai periculos, şi aş vrea sĕ nu se facă, pentru-că compromite numai aceea ce vrem sĕ apĕrăm prin protestare. (Aprobări)".

În şedinţa din *26 Iunie* a fost vorba despre esmiterea unei comisiuni parlamentare pentru esaminarea fondurilor regnicolare. A vorbit deputatul român

Gavriil Mihályi: „Eu, cu privire la usul de până acuma, sûnt cu totul de altă părere, pe basa esperienţelor mele, decât antevorbitorul, prea bine meritatul domn deputat *Lonyay Menyhért.* Eu aşa ştiu, că dieta esmite comisiuni articulare (commisio articularis), dar' o face aceasta numai la sfîrşitul sesiunii. Urma unei astfel de comisiuni o vĕd şi o ştiu. În trei rînduri, dela trei diete, îmi aduc aminte de ea, dar' apoi şi de aceea, că praxa ne arată că n'a făcut alta decât a căutat sĕ afle trebuinţele militare (Aşa e!); însĕ că şi despre institutele publice sĕ-'şi fi căutat informaţie pe calea aceasta, — n'am cunoştinţă şi nu cunosc esemplu. Lucrul acesta a format totdeauna drept de iniţiativă pe seama casei acesteia".

În şedinţa din *18 Iulie* a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Constantin Ioanoviciu,* ales în cercul electoral al *Lugojului,* în locul demisionatului *Andreiu de Mocsonyi.* Comisiunea verificătoare a propus ordonarea *cercetării,* pentru a sĕ constata iregularităţile comise la actul de alegere. Presidentul sĕ grăbeşte a enunţa propunerea de primită şi întreabă că cine sĕ fie însărcinat cu efectuirea cercetării? Atunci ia cuvêntul deputatul român

Ioan Popoviciu-Desseanu: „Eu nu aflu la loc cercetarea, şi anume pentru aceea, pentru-că din protocolul de alegere nu sĕ vede nici o împrejurare şi nici o basă pe care s'ar putè pune ordonarea cercetării (Întreruperi: Cercetarea e decretată prin enunţarea conclusului. Zgomot)".

(Presidentul roagă casa sĕ asculte pe orator, cu toate-că conclusul e enunţat, pentru-ca sĕ nu se poată plânge nimeni că n'a fost ascultat. În urmare oratorul continuă astfel)

... „nu aflu la loc cercetarea. Din protocolul de alegere sĕ vede că au fost nescari ciocniri între partide, după-cum sĕ întêmplă aceasta, deosebi când stau faţă în faţă astfel de partide cari au mai stat odată, cum s'a întêmplat şi atunci când a fost ales deputat *Andreiu de Mocsonyi.* Dar' însuşi protocolul de alegere, precum şi

www.dacoromanica.ro

protestul şi contraprotestul dovedesc, că ciocnirile acestea, întêmplate parte înainte de alegere, parte pe la sfîrşitul alegerii, au fost suprimate şi astfel actul de alegere a decurs în ordine, precum sĕ constată din ele şi aceea, că *Constantin Ioanoviciu* a avut o majoritate de aproape *treisute* de voturi. Nu-'mi pot închipuì deci, că astfel de mici ciocniri sĕ fi putut produce astfel de intimidări, ca sĕ nu poată vota alegĕtorii amĕsurat convingerii lor, şi nu ştiu cum putea atunci sĕ aibă *Constantin Ioanoviciu* o majoritate de 300 de voturi.

Ce sĕ atinge de petiţiune, ea nu conţine nici un motiv temeinic. Aşa spun unii, că de aceea au fost împedecaţi în eserciarea dreptului de liberă alegere, pentru-că li-s'a luat un steag. Nu ţin de loc de suficient motivul acesta, pentru-ca partidul contrar sĕ nu fi putut vota. De altcum regulamentul casei spune în §-ul 10, că: „plânsoare pot înainta numai candidaţii de deputaţi din respectivele cercuri electorale şi alegĕtorii lor, şi o pot înainta numai în scris, ear' casa o ia în seamă numai atunci dacă e motivată". Petiţiunea aceasta însĕ nu e motivată cu nimica, de aceea nu poate fi luată în seamă şi cercetarea nu are loc". —

Vichente Babeş: „N'aş avea nimic de obiecţionat în contra cercetării dacă aş putea aştepta ceva resultat dela ea, cu toate-că mărturisesc, că mĕ surprinde şi aceea, că petiţiunea e luată peste tot în seamă, fiind ea subscrisă numai de o singură persoană, ear' din partea celoralalţi alegĕtori nu sĕ afirmă că prin bătaia aceasta ar fi fost împedecaţi în eserciarea liberei alegeri, ci sĕ vede că alegĕtorii 'şi-au eserciat de fapt dreptul lor.

Dar' mĕ tem că cercetarea nu va avea resultat nici pentru aceea, pentru-că dacă în urma ei vine alegerea nimicită, sûnt sigur că *Constantin Ioanoviciu* va fi de nou ales, pentru-că are majoritate mare, ear' *George Ioanoviciu* n'a avut decât 140 150 de voturi, faţă de peste 400 ale părţii contrare. Ear' dacă în urma cercetării alegerea nu sĕ nimiceşte, aşa s'ar părè, că ea a fost ordonată numai spre supĕrarea alegĕtorilor. De aceea, în interesul alegĕtorilor mai mult, aş dorì, dacă sĕ poate, sĕ evităm cercetarea. (Intreruperi: Cercetare!)"

Presidentul enunţă de nou conclusul, că dieta ordonează cercetare în chestia alegerii dela Lugoj, şi după-ce *Ioan Mişici* nu primeşte misiunea de-a efectuì cercetarea, din motivul, că fiind de vederi politice contrare vederilor alesului *Constantin Ioanoviciu,* nu vrea sĕ 'i-se facă imputarea că a condus cercetarea cu parţialitate şi

www.dacoromanica.ro

antipatie, se esmite comisar parlamentar deputatul *Sulyok Mór,* de curênd maghiarisat din — *Stockinger.*

Tot în şedinţa aceasta a urmat *nimicirea* alegerii deputatului naţionalist rutean *Adolf Dobranski,* ear' în chestia speselor de cercetare ia cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Dacă nu o spunea un deputat al comitatului *Sároş,* că nu presidentul a făcut propunerea aceea, eu nu vorbeam la obiect. Dar', onorată casă, ce e mai natural decât aceea, că dacă contrar înţelesului clar al legii, alegerea a fost amânată, ear' după-cum reese din fasiunea martorilor, au votat şi astfel de comune cari n'aveau dreptul să voteze acolo, ear' preşedintele era dator să împedece aceasta, casa din aceste puncte de vedere a nimicit alegerea. Sûnt deci pentru propunerea făcută în privinţa aceasta de către condeputatul nostru *Patay,* şi cer ca presidentul de alegere se poarte spesele".

Alte vorbiri deputaţii români n'au mai rostit în dieta ungară dela anul 1861.

A doua adresă.

După o vacanţă de peste două săptămâni dieta 'şi-a reluat firul activităţii.

În *8 August* s'a întrunit de nou în şedinţă pentru a lua în desbatere cunoscutul rescript împărătesc, dat ca răspuns la adresa primă.

În consultările intime pe cari le-au avut deputaţii în decursul zilelor în cari dieta n'a ţinut şedinţe, s'a fost luat hotărîrea, ca dieta să trimită *adresă nouă* monarchului, în care să-'i replice, punct de punct, la toate cele cuprinse în rescript. Cu compunerea adresei a fost însărcinat deputatul *Deák Ferencz.*

Singurul obiect al şedinţei din *8 August* a fost deci cetirea şi ascultarea proiectului compus de *Deák,* care era de o estensiune foarte mare şi a ocupat întreaga şedinţă.

Fiind esprimate în proiectul nouei adrese vederile întregului parlament, nu s'a mai deschis discuţie asupra lui, ci după-ce a fost cetit, presidentul a putut enunţa ca conclus, că adresa nouă e *votată în unanimitate* din partea dietei.

Adresa a fost votată apoi şi din partea casei magnaţilor, însă cu mici modificări, pe cari le-a acceptat şi dieta, şi apoi provăzută cu subscrierile necesare a fost înaintată monarchului tot pe calea de mai nainte.

www.dacoromanica.ro

Resultatul însĕ nu a fost cel dorit şi aşteptat, ci *închiderea parlamentului.*

Cuprinsul adresei, după textul original maghiar în care a fost presentată monarchului, e următorul:

- *„Maiestate imperiala şi regală!*

Când s'a frînt domnia sistemului absolut, care ne-a apĕsat în decurs de doisprezece ani, credeam că au încetat suferinţele noastre, şi speram cu siguranţă, că durerile ulterioare ni-le va uşura timpul, ear' perderile pe cari le-a causat acel sistem apĕsător, cu procedura sa perversă, nouă şi întregei monarchii, le va înlocuì earăşi puterea încă nesdrobită a naţiunii, dacă rĕmâne neatinsă de alte atacuri nouĕ.

Eram, ce e drept, îngrijiţi, vĕzênd că dispoziţiunile preaînalte cu privire la administraţie sûnt în mare parte neconstituţionale. Dar' speram, că după-ce va fi convocat parlamentul spre a espune dorinţele juste ale ţĕrii, Maiestatea Voastră va merge mai departe pe căile constituţionalismului şi va aprecia aceea ce cere naţiunea, pe basa dreptăţii şi a legii, veţi sista cu desĕvêrşire ori-ce rĕmăşiţă ilegală a sistemului absolut, şi în fine domnitorul şi naţiunea vor sta împreună pe terenul legal al constituţionalismului.

Parlamentul a fost convocat, şi noi ne-am ţinut de prima datorinţă sĕ espunem în faţa Maiestăţii Voastre cu omagială sinceritate tot ce e neîncunjurat de lipsă, după lege, pentru restaurarea perfectă a constituţiei, şi prin aceasta pentru liniştirea naţiunii. Ne-am ridicat glasul în numele naţiunii cătră regentul, care pe basa moştenirei legale dorea sĕ fie regele legaliceşte încoronat al Ungariei, şi fiindcă am vĕzut că deja la paşii primi s'a desconsiderat în mare parte dispoziţia legilor, am fost datori a spune, că de ce condiţiuni leagă dreptul de moştenire şi încoronarea convenţia fundamentală de stat, care a predat casei domnitoare tronul Ungariei.

Nu noi am croit aceste condiţiuni şi nu acum întâia-dată sĕ cere împlinirea lor. Înaintaşii M. Voastre tot pe lângă aceste condiţiuni au ajuns regi încoronaţi ai Ungariei. M. Voastre compete tronul Ungariei pe basa aceleiaşi convenţii de stat, în care sûnt determinate condiţiunile acestea.

În representaţiunea noastră n'am cerut concesiuni, şi n'am proiectat legi nouĕ pentru asigurarea drepturilor noastre. Numai aceea am dorit, ca sancţiunea pragmatică sĕ fie cu stricteţă respectată, cu toate condiţiunile ei şi cu toate îndatoririle reciproce, ca strămoşeasca noastră constituţie, legile noastre votate din partea dietelor,

www.dacoromanica.ro

suspendate prin cuvêntul puterii absolute. să fie de nou reîntegrate, şi să nu fie detras nici-decum dreptul parlamentului de a interpreta, modifica sau şterge legile. Cu un cuvênt, am voit, ca legalitatea şi constituţia, nu de jumĕtate, ci întreagă şi neştirbită să iee locul puterii absolute.

Rescriptul preaînalt din 21 Iulie a. c. al M. Voastre, adresat nouă, deneagă în mod categoric justele noastre cerinţe, şi noi din cuprinsul şi spiritul rescriptului cu durere ne-am convins, că Maiestatea Voastră de fapt nu în deplinul înţeles al sancţiunii pragmatice voiţi să domniţi.

Nimeni nu poate trage la îndoială, că una din condiţiunile fundamentale pentru moştenirea ramului femeesc, stabilit în sancţiunea pragmatica, e aceea, că Ungaria are să fie guvernată după legile proprii. Acelaşi articol, care transmite moştenirea tronului asupra ramului femenin din casa domnitoare, espunênd ordinea şi modul moştenirei, enunţă în §-ul 9 în mod determinat, că: „dispoziţia art. 3 de lege din 1715 să estinde şi asupra moştenirei de tron, acceptată în paragrafii de sus şi pentru ramul femenin". Ear' acest articol 3 de lege spune clar în primul seu paragraf, că: „Maiestatea Sa regală nu vrea să domnească asupra ordinelor şi staturilor ţĕrii altcum, decât numai pe lângă respectarea legilor proprii ale Ungariei, aduse până acuma, sau cari în viitor vor fi votate de parlament". În §. 2 o spune apoi şi aceea, că: „Ungaria nu poate fi guvernată aşa ca celelalte provincii". —

Pe regele Ungariei deci nu numai diploma regală, dată la încoronare, şi jurămêntul depus ca domnitor, ci şi sancţiunea pragmatică îl obligă să respecteze legile ţĕrii. Şi să estinde această îndatorire şi asupra perioadei de înainte de încoronare. Domnitorul, pe seama căruia s'a deschis moştenirea, după ordinea stabilită, — şi până la încoronarea care nu poate fi amânată peste terminul de şase luni, nu poate să guverneze ţeara decât numai în înţelesul constituţiei, aşa cum prescrie lămurit art. 3 de lege din anul 1790.

Întregul cuprins deci al preaînaltului rescript al M. Voastre ne-a venit pe neaşteptate. Maiestatea Voastră, în contra sancţiunii pragmatice, cu putere absolută aţi suspendat constituţia noastră, legile noastre, şi suspendarea aceasta, prin putere absolută, nu voiţi nici acum a o sista. Ne promiteţi numai frânturi din constituţia noastră, denegându-ne drepturile cele mai esenţiale. Legile noastre fundamentale le ştergeţi din proprie putere, şi în locul lor vine pusă

www.dacoromanica.ro

diploma şi patenta împĕrătească, cerêndu-se dela noi sĕ le considerăm de legi fundamentale. M. Voastră pretindeţi dela noi sĕ trimitem deputaţi la senatul imperial, creat fără influenţa noastră, prin puterea absolută a domnitorului. predând astfel senatului imperial dreptul legislatoric, eserciat până acuma din partea naţiunii noastre, în parlament propriu, cu privire la cele mai însemnate interese ale noastre, — sĕ abzicem deci de acel drept al ţĕrii, de a decide în dietă proprie asupra dării şi miliţiei, şi sĕ ne supunem şi în privinţa aceasta senatului imperial. M. Voastră, nerecunoscênd o parte din legile noastre, votate prin parlament şi întărite prin sancţiunea regală, şi anume, o prea esenţială parte, ne impuneţi sĕ le modificăm, respective sĕ le ştergem, spunêndu-ne de acum, că legile acelea nu le veţi recunoaşte nici în viitor, prin ce M. Voastră nimiceşte de fapt puterea legislatorică a ţĕrii, delăturând cu desĕvêrşire principiul fundamental al constituţiei maghiare şi peste tot al constituţionalismului, că legi sancţionate nu pot fi şterse decât numai din partea întregului parlament. M. Voastră ne deneagă imediata întregire a parlamentului, şi totuşi cere dela noi, ca în această stare de neîntregire sĕ renunţăm la o esenţială parte din drepturile ţĕrii, sĕ ne modificăm constituţia, sĕ acceptăm ordinaţiuni octroate drept legi fundamentale, sĕ facem legi în chestiile cele mai însemnate de drept public, şi toate acestea sĕ le facem în absenţa, cu directa desconsiderare a celor neconvocaţi, cărora aparţin drepturile ţĕrii tot aşa ca şi nouă. Ba şi aceea o declară M. Voastră, că parlamentul abia atunci va putè fi întregit, când toate acestea vor fi împlinite din partea noastră. Acestia sûnt paşi anticonstituţionali, cari atacă sancţiunea pragmatică în partea ei esenţială, delăturând din ea tot ce, — ca într'o convenţie fundamentală, — a fost stabilit în mod determinat drept condiţie pentru asigurarea naţiunii, şi abia mai lăsând în ea alta decât dreptul de moştenire al casei domnitoare.

Preaînaltul rescript regal, recunoscênd, că după diploma împĕrătească din 20 Octomvrie a. tr. modul şi organisarea supunerei la dare şi recrutare n'ar mai forma în viitor obiect de discuţie pe seama dietei ungare, drept liniştire ne spune, că: „garanţiile independenţei constituţionale a ţĕrii nu vor fi periclitate, ci chiar sĕ întăresc prin aceea, că Ungaria va pertracta chestiile de dare şi de recrutare în comunitate cu representanţii provinciilor ereditare“.

Noi însĕ nu aflăm în cuvintele acestea nici o liniştire. Independenţa constituţională a ţĕrii e atacată deja prin aceea, în mod

www.dacoromanica.ro

simțitor, că M. Voastră, fără prealabila învoire a parlamentului, despoiați din proprie putere țeara de acest drept fundamental. Creați lege cu proprie putere, și nici nu întrebați dieta dacă o primește ca esențială schimbare a constituției sale strămoșești, ci considerând treaba de fapt împlinit, ne impuneți de-adreptul să trimitem deputați în senatul imperial, care apoi va esercia acest drept, în locul dietei noastre, și asupra Ungariei. Și astfel M. Voastră nu considerați dieta de o corporațiune, care esercîază puterea legislatorică, împărțită între domnitor și națiune, în numele națiunii, împreună cu M. Voastră, fără al cărei consentiment nu poate fi votată sau schimbată nici o lege, ci de o corporațiune, care și pe terenul legiuirii e datoare să accepteze drept lege porunca domnitorului, dată din proprie putere, înarticulându-o în cartea legilor, în contra constituțiunii și a legilor sancționate. În modul acesta, din ce ar mai sta independența constituțională a Ungariei, a cărei legalitate e recunoscută și în preaînaltul rescript regal? Unde ar fi de găsit garantarea acestei independențe, dacă vre-un urmaș al M. Voastre, provocându-se la acest precedent, ar face asemenea cu celelalte legi și drepturi ale noastre, și le-ar șterge, fără învoirea prealabilă a țării, cu poruncă dela sine, ori le-ar modifica și ar porunci parlamentului să împlinească în cercul seu de activitate legislatorică aceste porunci?

Dar' tocmai să nu esiste această considerație de drept public, foarte însemnată, dacă în urma unei discuții ordinare legislatorice ar ajunge chestia înaintea noastră, n'am putè primì o astfel de modificare a constituției, pentru-că cu privire la drepturile și interesele națiunii ea ar fi păgubitoare, ba chiar primejdioasă.

Nu ne vom provoca la legile vechi din cari reiese clar, că de când să plătește dare și de când esistă armată independentă, dreptul netăgăduit de a determina darea și recrutarea a aparținut națiunii, care a eserciat acest drept totdeauna prin dieta proprie. Nu vom înșira în mod amănunțit nici cuprinsul art. 8 din 1715 și 19 din 1790, ci numai despre art. 4 din 1827 facem amintire, care spune la înțeles și determinat, că: „toate soiurile de dare și de alte ajutorări, în bani și în naturale, cum și chestii de recrutare, aparțin discuției parlamentare, de unde la nici un cas nu pot fi detrase, nici chiar în casuri escepționale. Nu e permis a urca darea votată din partea parlamentului, ori a repartiza altă dare nouă, cum nici a cere recruți".

În înțelesul acestor legi națiunea dispune deci singură de sângele și averea ei. 'Și-a împlinit datorința cetățenească în timpuri normale,

www.dacoromanica.ro

ear' când primejdii amenințătoare au cerut opintiri mai mari, ba jertfe chiar, nu 'și-a cruțat nici sângele nici averea. Și a făcut-o aceasta din sentiment de datorință, și închinându-se legilor proprii, a purtat mai ușor sarcinele pe cari singură și le-a impus, amĕsurat cerințelor necesității.

Dacă însĕ țeara, despoiată de dreptul constituțional de până acuma, numai în comunitate cu alții va putè decide în chestiile proprii de dare și de recrutare, — de sângele și averea națiunii va dispune o astfel de corporațiune, a cărei majoritate o compun deputații altor provincii. Și fiindcă o mare parte a acestor provincii aparține la confederația germană, ai cărei membri sûntem și noi, corporațiunea aceea poate sĕ dispună în sarcina noastră și în astfel de îndatoriri, cari nu ne interesează și nu sûnt îndatoririle noastre.

Ne spune preaînaltul rescript regal și aceea, că influența Ungariei a fost estinsă mai nainte numai asupra unei neînsemnate părți a contribuirii publice. Noi nu putem recunoaște aceasta. Partea aceea a dării directe, care sĕ numește și dare regală, a fost determinată totdeauna pe cale parlamentară, pe când partea care venea întrebuințată pentru acoperirea speselor administrative ale comitatelor, districtelor și orașelor, au stabilit-o, sub controla guvernelor maghiare, municipiile autonome. Dare indirectă, care cu drept poate fi numită dare, abia a esistat în Ungaria, afară de darea de sare, care, ca monopol a aparținut regalielor, și apoi treizecimile ungare (magyar harminczadok). Stabilirea prețului de sare aparține parlamentului, ear' domnitorul poate urca acest preț în afară de dietă numai în cas de estremă necesitate, — după-cum o spune aceasta clar art. de lege 20 din 1790, — pe când treizecimile ungare au format totdeauna venite regale, puse sub controla guvernelor maghiare, cu privire la a căror administrare și determinare legislațiunea maghiară 'și-a spus de multe-ori cuvêntul. De altcum vama comercială și treizecimile în fiecare țeară bine organisată vin regulate, nu atât ca venite de stat, cât mai mult din punct de vedere industrial și comercial, și formează chiar și în țĕri constituționale obiecte de învoieli internaționale.

De poște, cari asemenea au stat sub supravegherea guvernelor maghiare, nici nu facem pomenire, nu numai pentru-că au adus puțin venit statului, ci mai ales pentru-că abia pot fi considerate ca ram al contribuirii publice. Acelea două dări indirecte, cari au fost introduse din partea sistemului absolut și cari aduc mult venit sta-

www.dacoromanica.ro

tului, dar' parte pentru-că sûnt prea ridicate, parte pentru modul pervers esistent de manipulare, incopciat cu multe spese. neîndreptăţiri şi şicanări, slăbesc starea materială a poporului şi puterea fundamentală a statului şi sûnt în multe privinţe păgubitoare, — au fost necunoscute în Ungaria şi chiar şi acum sûnt ilegale. Nu e adevĕrat deci, că influenţa naţiunii maghiare, născută din posiţia sa constituţională, s'a estins numai asupra unei mici părţi a propriei sale contribuţiuni.

Mai spune preaînaltul rescript, că sancţiunea pragmatică a fost adusă la vieaţă, nu numai pentru apĕrarea mai cu succes a Ungariei în contra atacurilor din afară şi din lăuntru şi pentru delăturarea turburărilor ce s'ar putè naşte cu ocasiunea vacanţelor de tron, ci şi pentru-ca sĕ servească de basă sigură pe seama înţelegerii reciproce şi a unirei dintre Ungaria şi provinciile ereditare, — ear' pentru a se dovedì aceasta, sĕ face provocare la art. 1 şi 2 din anul 1723 şi la înţelesul lor literal. Ne-am desvoltat în prima adresă părerile cu privire la sancţiunea pragmatică şi la cuvintele şi înţelesul art. 1 şi 2 acum numiţi. Credem că au fost temeinice vederile noastre; cel puţin nu le vedem combătute în preaînaltul rescript. Nu e nici un şir în legile acelea, din care, luat în sens literal, sau în înţelesul faptic, s'ar putè tălmăcì altă legătură, o mai strânsă asociare de cum e cea spusă de noi în pomenita adresă. Nedespărţirea şi indivisibilitatea a fost basată numai pe posesiune, şi de aici nu se pot face deducţiuui cu privire la forma guvernării şi la identitatea sau unitatea modului de guvernare, cu atât mai puţin, fiindcă după-cum s'a spus şi mai sus, §-ul 9 din art. 2 citat, estinde moştenirea tronului şi asupra ramului femenin şi întăreşte de nou art. 3 din anul 1715, care spune lămurit, că: „domnitorul poate domnì în Ungaria numai cu respectarea legilor ţĕrii, ear' ţeara nu va fi guvernată nici odată la fel cu alte provincii". Despre un alt soiu de asociare nici urmă nu se găseşte în citaţii articoli 1 şi 2 din anul 1723.

Datele şi legile pe cari le înşiră preaînaltul rescript regal pentru a arĕta esistenţa unei uniuni mai strânse reale, — nu pentru uniunea reală, ci mai mult pentru independenţa dreptului public şi a guvernării Ungariei formează dovadă. Se atinge unitatea tronului. Unitatea aceasta, în înţelesul, că atât la noi. cât şi în provinciile ereditare, are se domnească acelaşi regent, — nu o trage nimeni la îndoială. Dar' aceasta încă nu e uniune reală! E urmarea firească, e esenţa uniunei personale. În alt înţeles, unitate de tron nu esistă.

www.dacoromanica.ro

Domnitorul, în alt mod, sub alte condițiuni și după alte forme dictate de legi esențiale ajunge rege al Ungariei, și earăși altcum ajunge pe tronul provinciilor ereditare. Ba prerogativele încă nu sûnt asemenea. după lege, aici și acolo, în toate părțile lor. Ear' unitatea tronului înceată a mai esista chiar și cu privire la persoană, dacă sĕ stîng toți urmașii împĕratului și regelui Leopold I., strămoșul M. Voastre, pentru-că atunci, — după-cum am arĕtat și în prima noastră adresă, — în înțelesul sancțiunei pragmatice legată cu Ungaria, țeara își alege liber pe regele ei, pe când în celelalte provincii, după sancțiunea pragmatică dată lor și primită de ele, domnia compete ramurilor mai îndepărtate feminine din casa habsburgică.

E atinsă în preaînaltul rescript regal și unitatea afacerilor esterne, precum și faptul, că dela păsirea pe tron a casei domnitoare Ungaria n'a fost nici-odată representată în mod special față de străinătate.

Esistă și în patria noastră prerogative, pe cari constituția le-a cedat însĕși persoanei regelui. Și fiindcă regele maghiar e totodată domnitor al provinciilor ereditare, e foarte natural, ca aceste drepturi sĕ le esercieze, atât în Ungaria cât și în celelalte provincii, același domnitor. Dar' de aici nu se poate conclude o uniune mai strânsă reală.

O astfel de prerogativă e și dreptul regelui ungar de-a regula raporturile cu puterile străine, adecă afacerile esterne, din propria sa putere preaînaltă. Legile noastre, anume, art. 2 din 1608 și art. 4 din 1681 spun, că chestiunile de pace și de rĕsboiu, special cu privire la Turcia, au sĕ fie resolvate cu cooperarea Maghiarilor, că rĕsboiu în Ungaria și părțile anexate, fără știrea și consentimentul țĕrii sĕ nu se înceapă, că condițiunile de pace sĕ fie comunicate adunării țĕrii, că la ilustra Portă, pe lângă representantul imperial sĕ fie și un representant maghiar, — cu putere egală. — ear' multe alte legi, în special art. 104 din 1723, art. 11 din 1741 și art. 17 din 1790 spun și aceea, că dela discuțiile în afaceri esterne Maghiarii sĕ nu fie eschiși și că la ambasadele (legațiunile) străine sĕ fie aplicați și Maghiari. Suprema conducere a afacerilor străine și resolvarea lor a fost însĕ depusă în mânile domnitorului; și cu privire la aceasta, țeara punêndu-'și suprema garanție în dreptul de-a vota dări și recruți, a voit numai aceea, că la pertractarea afacerilor esterne sĕ aibă influență și Maghiarii. Principiul acesta 'l-a observat, cu privire la afacerile străine, și legislațiunea din 1847 8, când respectând atinsul

www.dacoromanica.ro

drept regal şi lăsându-'l întreg şi neatins, n'a creat minister separat maghiar pentru esterne, mulţumindu-se cu aceea, ca prin ministrul de pe lângă persoana M. Sale să se conserveze influenţa pe care ţeara o poate pretinde în privinţa aceasta, în înţelesul legilor înşirate.

Să face provocare, în mod special, în preaînaltul rescript regal la §. 4 din art. 11 al anului 1741, în care să spune că M. Sa va aplica Maghiari şi în ministerul de stat. Trebue să observăm, că cuvintele legii acesteia să refer numai la afacerile esterne. Ţeara, — cum am spus mai sus, — prin legea aceasta a voit să ajungă numai acolo, ca la pertractarea afacerilor esterne, la consultările ţinute în afaceri esterne, să iee parte, în înţelesul legilor de mai nainte, şi Maghiarii. Şi fiindcă afacerile esterne au fost pertractate în ministerul de stat, ear' M. Sa după ascultarea acestuia a resolvat afacerile esterne, ordinele ţării numai în acest scop au cerut ca în ministerul de stat să fie numiţi şi membri maghiari. O dovedeşte aceasta mai ales art. 17 din anul 1790, care întărind de nou art. 11 din anul 1741 spune, că: „M. Sa va aplica Maghiari şi în ministerul de stat şi va face dispoziţiuni, ca aceia dintre Maghiari, cari vreau să fie aplicaţi pe la legaţiuni în străinătate, să se poată pregăti spre aceasta în cancelaria secretă de stat". Să vede clar din aceste cuvinte ale legii, că numai cu privire la afacerile esterne a voit ţeara să fie aplicaţi şi Maghiari în ministerul de stat, de unde la nici un cas nu să poate deduce, că conducerea internă a ţării ar fi fost pendentă de ministerul de stat.

Aminteşte preaînaltul rescript regesc armata şi comunitatea ei. E afară de ori-ce îndoială, că armata maghiară a luptat împreună cu armatele celoralalte provincii în contra inimicilor patriei şi ai domnitorului. Dar' esenţială a fost deosebirea totdeauna între Ungaria şi provinciile ereditare, cu privire la armată. Ungaria a stabilit, cu totul iudependent, fără nici o influenţare a provinciilor ereditare şi a guvernelor acestora, numĕrul ostaşilor maghiari, după-cum o dovedesc aceasta legi numĕroase, deosebi art. 2 din anul 1802. Pe cale parlamentară a fost stabilit modul susţinerii armatei maghiare, şi anume, de multe-ori cu esenţială abatere dela sistemul întrodus în provinciile ereditare.

Recruţii necesari pentru întregirea armatei au fost votaţi şi oferiţi pe cale parlamentară, ear' la facerea ofertului s'a ţinut în vedere numai lipsa dela regimentele maghiare şi numai regimentele maghiare au fost întregite cu recruţii oferiţi, ear' lipsei, mai mici sau

www.dacoromanica.ro

mai mari, care a esistat la miliția celoralalte provincii, nu 'i-s'a dat nici-odată nici o atențiune.

Pe cale parlamentară a fost determinat modul recrutării și condițiunile ei, precum și timpul de serviciu, fără considerare la aceea, că în celelalte provincii toate acestea cum au fost determinate. Ear' la oferirea recruților nu numai aceea a luat dieta în considerare, că din numĕrul complet al regimentelor maghiare cât lipsește, ci a cerut și aceea, ca sĕ 'i-se comunice împrejurările esistente cu privire la trebile esterne, și amĕsurat acestor împrejurări a făcut oferirea de recruți.

O dovedesc aceasta legile noastre, dintre cari va fi de ajuns sĕ ne provocăm la §-ul 1 din art. 2 al anului 1840, în care sĕ spune, că: „ordinele țĕrii, în urma dorinței, basată în lege, încunoștiințate fiind în numele M. Sale despre împrejurările trebilor din afară și despre starea actuală a regimentelor maghiare, descoperindu-li-se trebuința au oferit de bună voie pentru regimentele maghiare 38.000 de recruți, ca ajutor, sub condițiunile următoare“...

Afară de oferirea de recruți din partea dietei s'a făcut necontenit întregirea armatei maghiare prin *verbuvare*. Dar' și verbuvarea era basată pe legi votate pe cale parlamentară, și dieta vota separat în scopul acesta spesele necesare.

Legile noastre mai vechi dispun clar și despre îndepărtarea armatei străine din Ungaria, cerênd ca armata maghiară sĕ fie adusă în țeară, în fortărețe maghiare sĕ fie aplicați comandanți maghiari, și ca comanda supremă asupra trupelor maghiare sĕ fie dată palatinului țĕrii. Referitor la alimentarea și dislocarea armatei a dispus totdeauna locotenența regală maghiară, și în mai multe rînduri, deosebi la anul 1790 și 1840, au fost numite comisiuni parlamentare în scopul sĕ compună regulamente stabile în privința aceasta. Din toate acestea e evident, că Ungaria și cu privire la miliție, tot așa ca și cu privire la dreptul public și la modul de guvernare, a avut totdeauna independență constituțională, ear' partea aceea din art. de lege 3 din 1848, care predă ministerului responsabil afacerile miliției maghiare, — fără a vătĕma puterea domnitorului, a fost trecută în lege în înțelesul legilor de mai nainte.

Ce privește finanțele, abia esistă obiect despre care s'ar putè cita atâtea legi ca despre acesta, drept dovadă că țeara și în privința aceasta a voit sĕ-'și păstreze totdeauna independența. Camera dela Viena ar fi dorit sĕ se amestece pe nedrept în finanțele Ungariei,

www.dacoromanica.ro

dar' ţeara a respins totdeauna în mod categoric astfel de amestec, şi a decretat şi prin lege, în mai multe rînduri, independenţa sa financiară. Să amintim numai unele din aceste legi. Art. 5 din 1608 sună astfel: „să fie ales de tesaurariu al ţării unul care e cu totul neatîrnător de camera din Austria sau dela Viena, ear' alte provincii să nu se amestece în venitele Ungariei". Art. 16 din 1723 întăreşte de nou dispoşiţiile acestea. Art. 14 din 1741 dispune că: „camera maghiară să fie menţinută în independenţa ei legală, adresele să le trimită de-adreptul M. Sale, la cari rescriptele să fie date numai din partea M. Sale, în fine tot ce în Ungaria şi părţile anexate aparţine erariului, aşa şi sarea şi băieşitul, să fie supuse competenţei camerei maghiare". — Manipularea venitelor ţării a fost deci independentă, pe basa legii, neatîrnătoare de a celoralalte provincii. Chiar şi determinarea dării, — după-cum am arătat mai sus, — s'a făcut pe cale parlamentară, cu totul neînfluenţat de guvernul provinciilor ereditare.

Mai amintim încă un lucru, pentru a arăta în privinţa aceasta independenţa noastră constituţională. În anul 1811, când valoarea banilor de hârtíe, înmulţiţi în mod estraordinar, a scăzut la a cincia parte, — pentru a fi schimbaţi au fost puşi în curs alţi bani de hârtíe, aşa numite *ţidule de schimb*«, ear' M. Sa a provocat parlamentul ungar, că pentru asigurarea valorii acestor ţidule de schimb şi pentru eventuala lor scoatere din curs să dee mână de ajutor. M. Sa a trimis şi împuterniciţi, în scopul ca descoperind unei delegaţiuni, ce va fi aleasă din partea dietei, raporturile financiare ale statului şi toate împrejurările urgentei necesităţi, să espună şi planul după care s'ar putè delătura rĕul. Împuterniciţii 'şi-au împlinit misiunea, 'şi-au espus planul, care era acela, ca din 211 milioane de florini, aflători în ţidule de schimb, ţeara să primească 100 milioane şi să se îngrijească de fondul sigur din care să se poată acoperì. Ordinele ţării au discutat asupra chestiunii şi au luat înţelegere, că nu primesc asupra lor cele 100 milioane şi nici la crearea vre-unui fond oare-care nu să demit.

Dacă Ungaria nu era independentă şi neatîrnătoare, M. Sa n'ar fi provocat-o în mod special ca să primească asupra sa o parte a datoriei acesteia de stat, ear' ţeara n'ar fi putut să denege acceptarea ei!

Dar' în praxă acest esemplu clar ne mai arată şi aceea-ce în teorie şi de altcum urmează ca dela sine, isvorînd din principiul constituţionalismului, anume, că Ungaria nu poate fi îngreunată cu

www.dacoromanica.ro

datoriile de stat cari au fost făcute fără consentimentul ei, și în mare parte nu în interesul țării. Dar' aceasta nu o amintim pentru-că am voi să schimbăm declarațiunea făcută în prima noastră adresă, că: „nu voim să păşim ca inimici în contra popoarelor constituționale din țările ereditare, ci sûntem gata să facem. din considerațiuni politice, aceea-ce putem face, fără a ne viola independența și drepturile constituționale, chiar și trecênd limitele strictei datorințe, dictată de lege, pe basa echității, — pentru-ca sub greutatea sarcinilor îngrămădite de procedura perversă a sistemului absolut de până acuma să nu se prăbușească bunăstarea lor și prin ea și a noastră, ci să fie delăturate dela ei și dela noi păgubitoarele urmări ale vremilor grele". Repetăm chiar de nou toate acestea, și repetăm și aceea, că numai ca țeară liberă și independentă vrem să întrăm în atingere cu ei în privința aceasta. Dar' dacă drepturile noastre politice nu se iau în seamă, dacă ni-se atacă independența legală, dacă în locul strămoșeștii constituțiuni, asigurată prin convenții fundamentale, ni-se impune constituție octroată, vom fi justificați în fața lumii și a lui Dumnezeu, că din voință liberă nu ne învoim la nici o sarcină sau îndatorire la care după lege și dreptate nu sûntem datori a participa.

Așa să afirmă în preaînaltul rescript regesc, că Ungaria a fost totdeauna datoare să contribue la acoperirea trebuințelor publice de stat și la sarcini, primind asupra sa o parte din acele sarcini și jertfe, cari în urma deslănțuitelor evenimente rĕsboinice s'au așezat pe umerii popoarelor, și în privința aceasta să face provocare la articolii de lege 63 din 1741, 2 din 1796, 2 din 1807 și 6 din 1808, ca la argumente pentru uniunea reală, în sens strict.

Să esaminăm legile citate și să fim cu considerare la împrejurările între cari au fost create. La anul 1741 tronul Mariei Teresiei a fost atacat de inimici puternici. Maria Terezia era rege legal al Ungariei și țeara a făcut tot ce a trebuit să facă pentru-ca regele și drepturile sale să fie apĕrate. Despre aceasta sună citata lege, art. 63 din 1741, când declarând, că națiunea e gata a-'și vĕrsa sângele și viața pentru domnitor și pentru drepturile țĕrii, ordonează înarmarea generală, cu clara condiție însĕ, că legile țĕrii să fie menținute întregi și neștirbite, și că din ofertul făcut în mod escepțional să nu se poată trage nici o consecvență. La anii 1796, 1802, 1805, 1807 și 1808, trupele învingĕtoare ale Franciei amenințau patria noastră și pe domnitorul nostru, ear' staturile țĕrii au oferit în legile

www.dacoromanica.ro

citate, în scopul apĕrării patriei şi a domnitorului, parte recruţi, parte înarmare generală, parte apoi ajutor estraordinar. Dar' la facerea tuturor ofertelor acestora au declarat categoric, că le fac de bună voe, din voe liberă, şi menţinênd drepturile ţĕrii ridică protest în contra eventualelor consecvenţe ce s'ar putè trage din aceste oferte libere.

Adevĕrat, că naţiunea 'şi-a împlinit prin aceasta o datorinţă, sfânta datorinţă faţă de patrie şi domnitorul ei. Dar' atunci, când în oare de primejdie, provocată din partea domuitorului, a grăbit sĕ salveze patria şi se apere drepturile şi interesele regelui, nu s'a gândit, sigur, că poate sĕ vină vremea, când cu rĕsturnarea faptică a independenţei sale legale îi vor da în locul constituţiei strămoşeşti o constituţie străină, legile fundamentale îi vor fi înlocuite cu patente, că nu va putè esercia în dietă proprie drepturile pe cari le are, ear' puterea, pentru justificarea tuturor acestor paşi, tocmai faptele isvorîte din credincioasa împlinire a datorinţelor patriotice le va aduce înainte, faptele prin cari naţiunea a dovedit, că ştie sĕ-'şi esercieze drepturile legale în interesul patriei şi al regelui, faptele, cari au salvat patria şi monarchia! Domnitorii la a căror provocare au fost create legile acelea nu au vorbit cu adunarea naţională în tonul aspru al puterii poruncitoare, ci considerându-o de parte egală a puterii legislative au vorbit cu alipire faţă de constituţie, cu cuvintele iubirei părinteşti, rĕspânditoare de încredere, ear' naţiunea le-a primit cu însufleţire, a rĕspuns cu încredere fiiască şi a împlinit cu zel aceea-ce a cerut domnitorul.

Mai spune şi aceea preaînaltul rescript regesc, că art. 21, 98, 104 şi 114 din 1723 fac alusiune la guvernul central, de-a cărui competenţă se ţinea resolvarea afacerilor cari interesează în comunitate regatul ungar şi celelalte provincii.

Dar' după părerea noastră astfel de conclusiuni nu pot fi scoase din legile amintite. Art. 21 din 1723 vorbeşte despre desertările militare şi despre volniciile unor generali, cari, ales în fortăreţe, au pretins unele venituri ca parte din salar. Pentru esaminarea acestor pretensiuni şi pentru constatarea, dacă într'adevĕr au aparţinut cândva generalilor aceste venituri, ca parte din salar, şi dacă n'ar trebui sĕ li-se rebonifice pe altă cale, — s'a constituit o comisiune, compusă din împuterniciţii staturilor ţĕrii, ai consiliului de rĕsboiu şi ai camerei de curte. Representanţii acestor două corporaţiuni din urmă erau de lipsă în comisiune, fiindcă generalii acusaţi erau soldaţi germani.

www.dacoromanica.ro

Dacă ar fi esistat guvern central, cu cerc de activitate estins și asupra Ungariei, nu era trebuință ca și Ungaria să numească pe cale parlamentară membri în comisiune, ci întreaga afacere, fiindcă nu era de caracter legislatoric, ci administrativ, corporațiunea aceea centrală ar fi esaminat-o și resolvat-o. Mai de grabă ne arată numitul art. de lege, că tocmai fiindcă guvern central n'a esistat, Ungaria, ca țeară separată și independentă, din cas în cas a întrat în atingere cu provinciile ereditare, respective cu guvernele lor, și încă chiar și în afaceri administrative, foarte des, prin dieta ei.

Art. de lege 98 dispune, ca locotenența reg. ungară să folosească sigilul M. Sale imperiale-regale, pe care, în mijlocul vulturului cu două capete să află pajura Ungariei.

Art. 104 dispune, că cetățenii Ungariei, în chestiile cari interesează Ungaria, să fie aplicați și la legațiuni în străinătate. Cu privire la aceasta ne-am spus părerea mai sus, unde a fost vorba despre trebile esterne.

În fine, în art. de lege 114 promite M. Sa, că după ascultarea supremului magistru postal va aduce în regulă mersul postelor, astfel, cum cer trebuințele publice. Dar' nici aceasta nu arată esistența unui guvern comun central. Posta în multe state ale Europei a fost multă vreme întreprindere privată. Familia Thurn Taxis multă vreme a avut-o și a manipulat-o în cea mai mare parte a Germaniei. Dar' de aici nu se poate conchide, că prin aceasta raporturile de drept ale familiei Thurn Taxis s'ar fi schimbat cât de puțin în provinciile acelea. De altcum art. acesta nu spune, că magistrul suprem postal *al întregei monarchii,* sau că vre-un guvern comun *central* are să determine mersul postei, ci că M. Sa va face lucrul acesta, ca rege ungar, ascultând întâiu pe supremul magistru postal, de bună-seamă ca pe unul, al cărui sfat, pe lângă starea nedesvoltată de pe atunci a afacerilor postale, merita atențiune. Trebue să mai notăm, că mai târziu, desvoltându-se afacerile de poștă, ele au fost puse în întregime sub puterea dispositională a locotenenței regești ungare și sub supravegherea camerei regești, cu privire la întreaga Ungarie; ear' autoritățile acestea, cu escepțiunea puterii legale a regelui ungar, au fost cu desăvîrșire independente de ori-ce altă putere sau corp de guvernare din provinciile ereditare.

Mai departe ne spune preaînaltul rescript regesc, că legislațiunea ungară a dat semn splendid despre grijea ce o poartă intereselor publice ale monarchiei, când prin art. 4 din 1741, §-ul 3, în

www.dacoromanica.ro

scopul, ca guvernul Ungariei să nu fie despărţit de guvernul celoralalte provincii şi părţi ale monarchiei, — contrar art. 2 de lege din 1485, citat în adresa dietei, după care dreptul de tutorat aparţine palatinului, nu numai că a numit conregent pe împĕratul *Francisc,* soţul regelui ungar de glorioasă amintire *Maria Terezia,* ci cu privire la Ungaria, pe vremea minorenităţii moştenitorului de tron 'l-a însărcinat şi cu tutoratul legal, cu acea clară declaraţiune, că poate guverna Ungaria, în comunitate cu celelalte provincii ale monarchiei, pe basa puterii sale de părinte şi epitrop.

Dacă independenţa constituţională şi neatîrnarea legală a Ungariei n'ar fi esprimată în mod clar în alte legi, şi ales în sancţiunea pragmatică, ea chiar din acest art. 4 din anul 1741 ar eşi la iveală. Pentru-că dacă staturile ţĕrii au ales pe soţul M. Sale, principele Francisc de Lotharingia, — care pe atunci nu era încă ales împĕrat roman, de conregent pe lângă M. Sa soţia sa, ear' sub durata minorenităţii moştenitorului de tron 'i-au dat şi tutoratul, — ele au declarat clar şi la înţeles, că alegerea a fost voluntară şi liberă, şi că din ea în viitor nu poate forma pretensiune nici un soţ al vré-unei regine, căci puterea palatinului rĕmâne neatinsă.

Şi au pus şi condiţia aceea, că prin guvernarea împreună nu pot să sufere scădere drepturile garantate în art. de lege 1 şi 2 din 1723, ear' drepturile. legile şi libertăţile ţĕrii au să fie menţinute, afacerile ţĕrii au să fie conduse în înţelesul legilor, şi M. Sa nu poate esercia puterea supremă regală şi drepturile maiestatice cari după lege compet numai regelui încoronat.

Dacă Ungaria nu avea independenţă constituţională, şi după lege nu palatinului să cuvenea tutoratul asupra minorului rege ungar, — nu era nici o trebuinţă de crearea acestui art. de lege, pentru-că tutoratul, după legile naturii şi după legile din provinciile ereditare, competea tatălui. Dar' tocmai pentru-că Ungaria era cu totul deosebită în poziţia de drept public de celelalte provincii, tocmai pentru că uniune reală nu a esistat, — a trebuit să se iee dispoziţiuni prin altă lege, ca cu privire la Ungaria tata să nu fie delăturat din tutoratul asupra fiului propriu.

Dispoziţia escepţională luată în privinţa aceasta din partea ordinelor ţĕrii a lăsat cu totul neatinse, — ba le-a întărit chiar, — drepturile epitropeşti ale palatinului, nu numai prin faptul, că restrînsă fiind la acest cas escepţional, s'a protestat în contra conclusiunilor ce s'ar putè trage de aici, ci şi prin aceea, că inviolabilitatea drep-

www.dacoromanica.ro

turilor palatinului a fost decretată de nou, în cuvinte clare. Tutoratul deci asupra minorului moştenitor de tron aparţine şi în viitor palatinului, prin urmare rĕmân nerĕsturnate toate conclusiile pe cari le-am scos din aceasta împrejurare în prima noastră adresă, cu privire la uniunea reală.

Mai observăm cu onoare şi aceea, că menţionatul art. 4 din anul 1741 înşiră, în întroducere, escelentele merite ale M. Sale, soţul împĕrătesei, serviciile făcute ca locţiitor al Ungariei în decurs de opt ani, vitejia documentată pe câmpul de rĕsboiu, iubirea arĕtata în mai multe rînduri faţă de naţiunea maghiară, escelentele merite ale strămoşilor sei, şi ne spune, că Dumnezeu şi natura 'l-a designat sĕ fie, ca bărbat. părtaş la grijile soţiei sale, — tot atâtea motive din cari a urmat alegerea sa unanimă, de bună voe şi în libertate deplină, — dar' că lucrul acesta ţeara 'l-ar fi făcut în scopul, ca guvernul Ungariei sĕ nu fie desbinat de cătră guvernul celoralalte părţi ale monarchiei, şi că tutoratul cu condiţia aceea a fost predat tatălui, ca sĕ guverneze Ungaria în comunitate cu celelalte provincii, — cum se spune în preaînaltul rescript regesc, — nu sĕ spune cu nici un cuvênt în legea numită, şi nu are urmă în ea nici comunitatea guvernamentului, ci tocmai prin aceea, că §-ii 5 şi 6 din art. numit de lege stabilesc în mod clar, că guvernarea are sĕ se facă după legile Ungariei, şi că drepturile, legile, libertăţile ţĕrii au sĕ rĕmână neştirbite, — e eschisă ideea împreunei guvernări cu celelalte provincii.

Toate acestea pentru aceea le-am înşirat în mod amĕnunţit, pentru-ca rĕspunzênd la obiecţionările cuprinse în preaînaltul rescript sĕ arĕtăm de nou temeinicía justelor noastre pretensiuni, cuprinse în prima noastră adresă şi denegate în mod categoric în preaînaltul rescript, dar' pe cari nu le pot slăbi întru nimica contraargumentele din rescriptul preaînalt şi nici lungul şir al citatelor din el, — şi pentru-ca sĕ arĕtăm, că drepturile ţĕrii nu 'şi-au luat începutul la 1848, ci au esistat mai nainte, în legi mai vechi, aflătoare în fiinţă. Legile dela 1847 8 au dat numai formă mai nouă, mai clara şi mai determinată drepturilor naţiunii, le-au lămurit şi le-au adus în consonanţă cu cerinţele timpului, lucru pe care ţeara îl reclama de ani, ba de secoli, ca isvorît din spiritul constituţiei şi al legilor sale, — dar' cu privire la raporturile dintre naţiune şi domnitor n'au creat drepturi nouĕ esenţiale.

De altcum chiar şi dacă legile din 1847 48 ar fi creat drepturi nouĕ, dacă nu numai în formă, ci şi în esenţă ar fi reformat dreptul

www.dacoromanica.ro

public al Ungariei, am putè pretinde cu tot dreptul aceea-ce pretindem, adecă, tot ce e cuprins în ele. Pentru-că legile acestea le-a creat puterea legislativă constituţională, — voinţa unită a domnitorului şi a naţiunei, sûnt deci obligătoare până atunci, până-când nu sûnt modificate sau şterse, earăşi din comuna voinţă a domnitorului şi a naţiunei.

Ne spune rescriptul, că înaugurarea uniunei personale a fost încercată la 1848, dar' ea stă în contrazicere cu întroducerea făcută legilor din 1848 unde sè spune, că unitatea coroanei şi îndatoririle Ungariei faţă de monarchia întreagă rèmân neştirbite.

Nu legile dela 1848 au întrodus uniunea personală, căci ea a esistat totdeauna, pe basa sancţiunii pragmatice, şi nu cunoaştem lege care sè fi determinat cândva uniunea reală mai strânsă. Întroducerea citată din legile dela 1848 atinge, ce e drept, raporturile pe cari le are Ungaria cu celelalte provincii, legate de ea în mod nedespărţit prin sancţiunea pragmatică, dar' raporturile acestea legate şi uniunea personală nu stau în nici o contrazicere, fiindcă noi numai acelea raporturi le cunoaştem de legale, cari, cum am arètat, sûnt isvorîte din uniunea personală stabilită în sancţiunea pragmatică. Dar' în întroducerea făcută legilor dela 1848 e accentuată şi independenţa şi neatîrnarea ţèrii, pe când aceea la ce se provoacă preaînaltul rescript regesc, anume, că au sè rèmână neştirbite îndatoririle Ungariei faţă de monarchia întreagă, — nu se găseşte nici-unde.

Sè mai spune în preaînaltul rescript regesc, că esecutarea legilor din 1848 a scos la iveală în prima jumètate de an toate primejdiile cari ameninţau ţeara şi monarchia, prin aceea, că intenţionându-se restrângerea apèrării şi conservării intereselor întregei monarchii (cu delăturarea dreptului public şi a istoriei Ungariei) la mărginitul cerc al uniunii personale, — separatisarea aceasta a provocat sguduiri periculoase, cari au făcut necesară întrebuinţarea unui sistem administrativ contrar instituţiunilor constituţionale ale Ungariei.

Nici dreptul public, nici istoria Ungariei, n'a fost delăturată la facerea legilor din 1848. Din contră, tocmai legile numite au ridicat dreptul public maghiar la treapta de desvoltare pe care sè află astăzi dreptul public al altor popoare din Europa. 'L-au ridicat în esenţă prin aceea, că au sistat raporturile de iobăgie, au decretat egalitatea de drept şi au estins toate drepturile cetăţeneşti şi politice asupra tuturor claselor, ear' în formă astfel, că au întrodus regimul parlamentar şi ministerul responsabil. Ear' istoria Ungariei, pe ce cale

www.dacoromanica.ro

a putut fi ignorată la crearea legilor numite? Sûnt doară esemple în istorie, că națiunea 'și-a schimbat instituțiunile și legile de drept public, amĕsurat cerințelor timpului, pe cale constituțională și în bună înțelegere cu domnitorul. Și dacă ori-ce schimbare de felul acesta ar fi fost ignorarea istoriei țĕrii, acusa ar atinge tot așa de cu drept și acelea legi ale țĕrii prin cari coroana Ungariei vine predată primului născut de ramul masculin al casei de Habsburg, precum și acelea, cari stabilesc dreptul de moștenire pe seama ramului femeiesc, fiindcă și prin legile acestea s'a făcut schimbare esențială în dreptul public al Ungariei.

Tocmai din contră, octroările cuprinse în preaînaltul rescript regesc, prin cari constituția Ungariei e prefăcută în putere absolută dată domnitorului, esențialele legi fundamentale vin înlocuite cu diplome și patente împĕrătești, numindu-se toate aceste lucruri *restaurarea vechei constituțiuni«*, — nu numai că sĕ împotrivesc dreptului public, ci îi rĕstoarnă toate principiile fundamentale și stă cu adevĕrat fără pĕreche în istoria Ungariei.

Ce sĕ atinge de sguduirile amintite în preaînaltul rescript regesc, fie-ne permis Maiestate a spune, că nu legile din 1848 le-au provocat, ci nerespectarea acelor legi, precum și pedecile puse esecutării perfecte a legilor. Cum s'au născut aceste pedeci e lucru pe care din respect față de preaînalta persoană a M. Voastre îl trecem cu vederea, fiindcă nu voim sĕ reamintim tristele suveniri ale vremurilor trecute.

Dacă luăm în privire evenimentele acelei epoce, e bătător la ochi, că atunci, când constituția noastră a primit la 1848 espresiune mai largă în legile sancționate din partea domnitorului, — s'a dat constituție din partea aceluiași domnitor și provinciilor ereditare. Constituția aceasta a fost însĕ *octroată,* și n'a cuprins în sine direcția separatistică ce sĕ atribue, drept acusă, legilor noastre. Nici chiar țĕrile de sub coroana boemă nu 'și-au redobândit independența ce li-se competea, pe basa trecutului istoric și a drepturilor nimicite cu puterea, și totuși nu peste mult luată a fost dela provinciile ereditare constituția aceasta octroată, ale cărei principii fundamentale le-a stabilit domnitorul însuși. Dacă deci principiile au fost mance, nu popoarele poartă vina. S'au întêmplat și acolo sguduiri și întrodus a fost și acolo sistemul absolut!

Chiar și Croația, care a pus mâna pe arme din causa legilor dela 1848, s'a împărtășit de soarte egală cu noi și cu celelalte provincii. A fost răpită de drepturile constituționale și a simțit

www.dacoromanica.ro

întocmai ca și noi greutatea sistemului absolut, cu toate-că acusa, ridicata după părerea noastră fără temeiu în contra legilor dela 1848, pe Croați nu-'i poate nici pe departe atinge.

Sguduirile deci, primejdiile și sistemul absolut, care a fost introdus, nn au fost urmările legilor dela 1848, de oare-ce absolutismul a fost introdus și acolo unde legile maghiare n'aveau teren de estindere, ba chiar și acolo, unde legilor li-s'a făcut opunere.

Ne spune preaînaltul rescript, că M. Voastră din putere regală ați asigurat condiționata restituire a constituției ungare, că de fapt ați restaurat sistemul comitatens și guvernul legal ungar, — dar' totodată voiți, ca posiția de drept public a Ungariei să fie adusă în consonanță cu a celoralalte țări ale monarchiei și cu nedespărțita legătură care le ține unite la olaltă, precum și cu posiția de mare putere a monarchiei, lucru care pe lângă esistența legilor dela 1848, — ofensătoare pentru drepturile celoralalte provincii și pentru monarchia întreagă, nu poate fi realisat.

Pentru restaurarea constituției noastre e imposibil să aflăm garanție în modul cum s'a început aceasta promisă restaurare. Vechiul sistem comitatens ni-s'a redat numai pe jumătate, și cea mai mare parte din cercul de activitate al comitatelor s'a lăsat în mâna funcționarilor străini, cari și acum procedează cu puterea volnică a sistemului absolut. Cu forța încassează dări pe cari dieta nici-odată nu le-a votat, și silesc autoritățile, funcționarii și pe cetățeni, ca atunci când li-se spune, că constituția le este redată, ei să întreprindă acțiuni în contra legilor fundamentale ale constituției. Și la această procedură, contrară legii, mai vine întrebuințată și miliția ca instrument, deși miliția are misiune mai înaltă și mai frumoasă, pe care 'și-a împlinit-o cu credință și vitejie în cele mai grele timpuri, — și de aceea ar fi fost în interesul statului să fie scutită de facerea unor asemenea servicii. O parte dintre cetățeni, anume, toți funcționarii vechi și noi ai sistemului absolut, sûnt scoși de sub autoritatea legilor țării și a judecătoriilor, prin ordinațiune contrară legilor, dată din partea puterii absolute, și anume, nu numai cu privire la faptele lor oficioase, ci și cu privire la alte raporturi, chiar și penale. Și într'adevăr, pe lângă cercul de activitate atât de strâmtorat și complicat al municipiilor. se poate atribui numai energiei unora și calmitații treze a poporului, care știe aștepta și răbda, că țeara n'a fost trasă în primejdiile anarchiei. Nici locotenențele create nu sûnt legale, pentru-că art. 3 de lege din 1848 nu locotenențe, ci minister respon-

www.dacoromanica.ro

sabil dispune sĕ fie pus în fruntea administraţiunii. Ear' aceea-ce legislaţiunea a modificat şi înlocuit, nu în forma veche, ci numai în forma nouă poate fi considerat de legal.

Chiar şi numai espresiunea aceasta din preaînaltul rescript regal, că Maiestatea Voastră „din plină putere regală voeşte sĕ restaureze constituţia maghiară", e de ajuns pentru-ca sĕ facă imposibilă ori-ce încredere în asigurarea promisă. Sancţiunea pragmatică nu cunoaşte plină sau nelimitată putere regală pe teren legislatoric. Regele ungar poate sĕ respingă proiectele nouĕ de lege ce 'i-se presentează; poate sĕ provoace dieta sĕ compună alte legi nouĕ; dar' legile odată întărite prin sancţionare regală trebue sĕ le respecteze până atunci, până nu sé şterg pe calea ordinară a legislaţiunei, tot aşa cum are sĕ le respecteze ţeara şi fiecare cetăţean, supunêndu-se legilor şi domnitorul, ca supremul esecutator constituţional al lor. Menţinerea neştirbită a constituţiunii e condiţiune clară trecută în sancţiunea pragmatică pentru dreptul de moştenire la tron. De aceea, dacă domnitorul voeşte sĕ guverneze în deplinul înţeles al sancţiunii pragmatice, nu poate sĕ lege menţinerea constituţiei de alte condiţiuni, decât numai de recunoaşterea şi întrarea în fiinţă a dreptului seu de moştenire. — un drept, pe care ţeara, ţinêndu-se strict de sancţiunea pragmatică, nici n'a voit sĕ-'l denege.

Procedura cuprinsă în preaînaltul rescript regesc, de a sĕ dispune de legile şi drepturile noastre cu putere absolută şi de a sĕ pune constituţia maghiară pe basele diplomei dela 20 Oct. (1860) şi ale patentei din 26 Februarie (1861), poate sĕ formeze o încercare pentru introducerea unei constituţiuni octroate, dar' la restaurarea constituţiunii maghiare nu va duce. Căci noi nu putem abzice de dreptul constituţional al ţĕrii, de a vedè eserciată puterea legislatorică din partea domnitorului şi a naţiunii, la olaltă şi împreună. Legislaţiunea unilaterală şi absolută peste patria noastră noi nu o recunoaştem de legală, de justă şi constituţională. Forţa şi puterea poate sĕ ne suspendeze de nou drepturile constituţionale, poate sĕ octroeze şi poate sĕ dispună.

Dar' noi sûntem siliţi sĕ considerăm suspendarea, şi ori-ce fel de octroare, de anticonstituţională şi de o nouă continuare a sistemului absolut, care a dormit doisprezece ani, la ce nu putem contribuì nici cu consentimentul nostru, nici cu esprimarea liniştirii noastre, pentru-că dacă am face aceasta, am fi necredincioşi legii, patriei şi conştienţei noastre. Şi dacă nici nu ne-ar porunci cea mai

www.dacoromanica.ro

sfântă datorință să protestăm în contra ori-cărei octroări, — și atunci ne-am lega de vechea noastră constituțiune, pentru-că constituția isvorîtă din viața națiunii, crescută, desvoltată și lărgită cu ea împreună, e mai ducătoare la scop și mai trainică decât constituțiunile octroate. In privința aceasta ne putem provoca la istorie. Am putè aduce esemple din alte țări europene. Dar' amintim numai aceea, că în monarchia austriacă au fost octroate dela 1848 încoace multe constituțiuni, ori sisteme, dintre cari cele mai multe au fost de durată foarte scurtă, o parte din ele însè nici nu a putut să fie pusă în esecutare.

Ce privește acele drepturi ale provincielor ereditare și ale monarchiei, pe cari legile dela 1848 le-ar fi vătămat, nu știm într'adevěr, cari ar putè să fie, și în ce privință au fost vătămate prin legile dela 1848? Ungaria a legat sancțiunea pragmatică cu regele și a stabilit în ea numai identitatea domnitorului și indivisibilitatea și nedespărțirea posesiunii, nimic alta. Despre guvernare comună în acest contract fundamental n'a fost vorba; ba, după-cum am spus mai sus, s'a decretat în mod clar, că Ungaria are să fie guvernată după legile proprii. Ear' art. 10 de lege din 1790 dispune, că: „Ungaria e țeară liberă, independentă cu privire la întreaga bază legală a guvernării sale, nu e obligată față de nici o țeară sau popor, ci-'și are independența și autonomia proprie".

Dacă Ungaria nu stă în obligament față de nici o țeară ori popor, în a ei independență autonomă cum a putut să vatème drepturile altei țări prin aceea, că în legislațiune proprie a luat dispositii constituționale în chestii proprii? Căci legile dela 1848 conțin numai astfel de dispositii. Ungaria nu vrea să se amestece în legiuirea sau guvernarea altor țări, și în privința aceasta poate pretinde cu tot dreptul echitate reciprocă.

Nu vrem noi să periclităm esistența imperiului. Nu vrem să desfacem legăturile de drept esistente în urma sancțiunei pragmatice. Căci și uniunea personală e legătură, din care să nasc raporturi comune, ear' noi voim să ținem la aceste raporturi. Art. 3 de lege din 1848 spune clar în §-ul 13, că: „Unul dintre ministrii ungari să fie necontenit pe lângă persoana M. Sale, și esercând influență asupra tuturor raporturilor cari ating patria și provinciile ereditare, în comunitate, să represinte în ele patria, pe lângă responsabilitate". E evident deci, că și dieta ungara dela 1848 a voit să se mențină legătura esprimată în sancțiunea pragmatică, și cu privire la rapor-

www.dacoromanica.ro

turile comune născute din ea a voit, ca prin guvern propriu legal să stee în atingere cu guvernul legal al provincielor ereditare.

Dacă aceasta nu e de-ajuns, sûntem gata, după-cum am spus şi în prima noastră adresă, să ne punem, din cas în cas, cu popoarele constituţionale din provinciile ereditare în mod liber şi cu deplină sinceritate în atingere, însă ca ţeară liberă şi independentă, cu conservarea neatîrnării noastre. Pe calea aceasta, în fiecare cas dat, raporturile comune pot fi aduse mai uşor în regulă decât într'un senat comun imperial, la care noi numai pe lângă jertfirea independenţei noastre constituţionale şi a celor mai esenţiale drepturi am putè să trimitem representanţi şi în care Ungaria dintru început ar întra cu temerea, că pe lângă toate asigurările, în cele din urmă e considerată totuşi de provincie austriacă, ear' încercarea rămasă fără succes în decursul secolilor, repetată de multe-ori din partea puterii absolute, de a face contopirea, s'ar începe de nou la lumina constituţionalismului. Temerea aceasta, şi neîncrederea care o însoţeşte, ar îngreuna la fiecare pas şi ar face chiar imposibilă curgerea discusiunilor, şi în cele din urmă ar sparge şi senatul însuşi, ori ar îndemna majoritatea să recurgă la o procedură care ar provoca amărăciune. sau chiar ură, nu între oameni singuratici, ci între popoare, între ţări, ceea-ce ar fi cea mai mare lovitură pentru monarchie.

Raporturi comune, între părţi egale, pot fi aduse în regulă numai prin încredere reciprocă. Ear' prin constrângere, încredere reciprocă nu să poate stabili. Unde nu e temere, şi nu e motiv de temere, unde nu e constrângere care împedecă voinţa liberă, interesul e comun şi el formează legătura cea mai sigură.

Sûntem convinşi şi despre aceea, că legile din 1848 nu periclitează, nici guvernarea potrivită a monarchiei, nici posiţia ei de mare putere. Dar' poate să le pericliteze sistemul la a cărui acceptare vrea să ne silească şi pe noi preaînaltul rescript.

Inaugurarea, în sensul legii, a ministerului responsabil maghiar e, cum să vede, punctul la care să refer în deosebi obiecţionările cuprinse în preaînaltul rescript. Dar' ministrii maghiari vin numiţi din partea M. Tale, şi ei totdeauna vor împlini voinţa M. Tale! Vor fi responsabili parlamentului ţării, după-cum o cere aceasta noţiunea fundamentală a constituţionalismului, dar' responsabilitatea aceasta e uşoară pe lângă observarea dispoziţiunilor legale, ear' luarea de dispoziţii *în contra legilor* nu o va voi nici M. Voastră. Naţiunea, dacă va vedè intenţiunea serioasă de a 'i-se reda şi conserva

www.dacoromanica.ro

în întregime constituţia şi nu va avea motiv de temere că 'i-se vor ştirbì drepturile, va primì cu încredere propositiunile M. Tale pe terenul legislatoric, cu liniştire va urmărì paşii guvernului legal, întreprinşi în jurul esecutivei, şi dacă timpul şi împrejurările vor cere modificarea uneia sau alteia dintre dispositiile legii, — sau că va face ea propunerea, sau va lua fără temere în discuţie propunerea ce 'i-o va face, în numele M. Tale, guvernul responsabil, pentru că nu va avea motiv sĕ se teamă de estinderea prea departe a puterii domnitorului, nici de aceea, că interesele şi legile ţĕrii vor fi jertfite.

Naţiunea, care sub scutul constituţiei şi al legilor sale îşi vede asigurate drepturile şi interesele, nu-'şi doreşte altă situaţie şi alte raporturi.

Nu guvernul acela e mai sigur, mai bun şi mai ieftin, care de pe o zi pe alta poate conduce mai cu uşurătate şi comoditate. Lipsurile sistemului de guvernare şi greşelile comise în conducerea guvernului numai după vreme lungă îşi arată de multe-ori roadele amare, şi bărbaţii de stat, cari nu ţin cont de diferitele raporturi dintre singuraticele părţi ale statului, ear' obositoarea deslegare a vre-unei chestii mai grele, sau o desconsideră, sau trec peste ea cu câte un principiu general, luat din teorie, fără a se gândì la esecutabilitatea practică a principiului aceluia şi la urmările păgubitoare, isvorîte din aplicare, *jertfesc viitorul statului de dragul comodităţii lor.*

Posiţia de mare putere a staturilor nu depinde numai dela numĕrul soldaţilor. Guvernarea absolută e mai uşoară şi mai comodă. Pe lângă sistemul absolut se poate compune mai uşor o armată mare. Dar' pe lângă cea mai de nădejde armată, statul poate se ajungă în primejdie dacă apĕrarea statului nu e clădită pe sentimentul popoarelor.

Doisprĕzece ani am avut parte şi noi de sistemul absolut, dar' fericire nu a resfirat asupra poporului. bunăstare n'a adus în ţeară, şi nici n'a făcut statul mai puternic. Ear' M. Ta, după esperienţele de 12 ani aţi aflat de necesară abandonarea absolutismului şi păşirea pe căi constituţionale. Pe cale constituţională încă e mai uşor a guverna o monarchie compusă dintr'un popor, avênd astfel o unitate naturală, decât una compusă din mai multe ţĕri, în care fiecare ţeară are independenţa sa constituţională, drepturile sale, legile sale, ba chiar şi speciale noţiuni de drept public şi speciale vederi politice. Dacă popoarele ar fi fiinţe lipsite de voinţă şi de sentiment politic

www.dacoromanica.ro

mai desvoltat, ar fi ușor să le contopești, și în lipsa unei unități naturale să creezi o unitate artificială. Astfel de încercări au fost isbutite în trecut, când noțiunile despre constituționalism și sentimentul de drept era mai puțin străbătut în păturile poporului; dar' astăzi simțesc națiunile și simțește fiecare clasă de popor adevěratul preț al libertății politice și al independenței legale, și cu veneratiune să lipește de ele; ear' cu delăturarea acestor sentimente și a acestei veneratiuni, reformarea de popoare și de țări, după teorii politice, în contra voinței lor, succede foarte rar. Ba de multe-ori astfel de încercări să lovesc de primejdii, fiindcă libertatea voinței e pe seama indivizilor și a popoarelor comoară atât de scumpă, încât cu jertfirea ei nu primesc bucuros nici aceea-ce dacă se lasă în alegerea și voința liberă a lor putea să fie de folos intereselor lor.

O unire mai strânsă, născută din voința liberă a respectivilor, poate să fie folositoare de multe-ori, dar' cel puțin după modul formării ei, nedreaptă nu e nici-odată.

Când însă domnitorul silește o țeară constituțională cu greutatea întregii sale puteri să facă o legătură incopciată cu reformarea constituției țării și cu jertfirea drepturilor ei esențiale, și ordonează ca dispositiile date în privința aceasta cu putere absolută, nu să fie luate în pertractare prealabilă, ci la moment împlinite: poate să fie unirea în acest mod decretată ducětoare la scop și dreaptă?? Țeara nu o va considera oare de calamitate, care a despoiat-o de ce-'i era mai sfânt? Va putè să apere și sprigineascâ din inimă starea de lucruri pe care o tolerează cu sentimente de amărăciune? Nu se va bucura de ori-ce primejdie, de ori-ce rău, care amenințând întregul îi întinde nădejdea, că se va scăpa poate de lanțurile prin cari e legată de alții? Va putè să fie monarchia tare și puternică pe lângă astfel de sentimente nutrite din partea poporului? Și pe lângă aceste legături strînse, dar' forțate, cari dau naștere la asemenea sentimente în țeară, se poate oare mai bine și mai ușor guverna, decât pe lângă o unire benevolă și largă, care nimănui nu-'i face durere și care e compatibilă cu drepturile și constituția țării?

Noi încă vrem să rămânem pe lângă legătura din sancțiunea pragmatică, sub domnitor comun, în iubire și concordie frățească cu popoarele din provinciile ereditare, împărțind cu ele după echitate tot răul și toate sarcinile. Dar' asta se poate întêmpla și pe lângă conservarea în întregime a legilor noastre și a independenței noastre legale, fără ca prin aceasta să fie espuse periclului scopurile statului

www.dacoromanica.ro

şi siguranţa sa desĕvîrşită. De ce ni-se cer deci jertfe, pe cari nu ne este permis sĕ le aducem? De ce ni-se cere, ca cu resturnarea constituţiei sĕ renunţăm la drepturile noastre şi sĕ ne lăpĕdăm de cele mai sfinte obiecte ale veneraţiunei noastre? De ce se întêmplă aceasta fără prealabila învoire, ba nici chiar ascultare a naţiunei, în mod poruncitor, tocmai atunci, când M. Ta promite în preaînaltul rescript că: „Ungaria, atât cu privire la persoane, cât şi la sistemul de guvernare, şi la forma acesteia, va fi guvernată în spiritul constituţiei ţĕrii“, şi declară că „nu are intenţiunea de-a contopì în monarchie ţĕrile aparţinĕtoare coroanei sfântului Ştefan?“ De ce vreau se pună interesele şi dorinţele noastre în contrast direct cu interesele provinciilor ereditare, ear' în locul iubirei şi concordiei, cari singure pot face ca unirea sĕ fie sigură şi durabilă, de ce vreau sĕ arunce sĕmênţa jaluziei şi a amărăciunei, poate chiar şi a urei, printre popoarele, cari conform trecutului şi posiţiei lor, nu sûnt chemate sĕ-'şi fie duşmane, ci ca trăind în pace şi în iubire, independent unul de altul, sĕ se apere şi sprigineascâ reciproc, în toate timpurile??

Unirea forţată nu face sĕ fie monarchia tare. Conştienţa ofensată a ţĕrilor singuratice, precum şi amărăciunea născută din constrêngerea aplicată, dau naştere la dorinţe de desunire, ba chiar de desfacere desĕvîrşită, şi din acest motiv monarchia poate sĕ fie atunci mai slabă când va fi mai mare trebuinţa de toate forţele ei şi de întreaga însufleţire a popoarelor ei. Monarchia în care unitatea e menţinută numai cu putere armată are o posiţie de mare putere foarte dubioasă şi nesigură în vreme de primejdie.

Ştirbirea drepturilor politice ale ţĕrii a fost totdeauna nedreaptă şi naşte totdeauna nemulţumire şi sentimente dureroase. Puterea, care aflându-se în raporturi regulate poate sĕ oferă cetăţenilor bunăstare materială, — sĕ poate demite pe o vreme oare-care la pasul acesta, fără a risca ceva, pentru-că satisfacerea intereselor materiale la mulţi va acoperì perderea, deşì chiar şi o astfel de putere procedează incorect când vatĕmă drepturile ţĕrii. Dar' când vre-o putere, fie din greşală, fie din nefericire, a ajuns acolo, că pentru ridicarea bunei stări materiale foarte puţin poate face, ba pentru a putè susţinè statul e silită sĕ ceară nouĕ jertfe materiale dela cetăţenii aproape eshauriaţi în urma grelelor sarcini ce le poartă: nu e consult sĕ se vateme sentimentele naţiunii încă şi prin ştirbirea drepturilor politice, pentru-că sarcinile grele, pe lângă convingerea, că siguranţa

www.dacoromanica.ro

drepturilor politice încă e periclitată, devin şi mai apĕsătoare, ear' sentimentul amărăciunei face sĕ scadă ori-ce zel de jertfire şi înăduşă încrederea faţă de puterea, care interesele materiale ale cetăţenilor nu *poate*, ear' drepturile lor politice nu *vrea* sĕ le respecteze.

Sistemul absolut, care a sistat libertatea constituţională, — nu numai a Ungariei, ci şi a provinciilor ereditare, a fost condus la inaugurare de o idee stabilită ca principiu călăuzător, de *ideea unităţii centralisate a întregei monarchii*. Bărbaţii de stat, cari au inventat ideea aceasta, au fost convinşi, că marea Austrie unitară, astfel creată, va fi ridicată la o treaptă de putere atât de înaltă, ca şi care monarchia n'a avut nici-odată. În esecutarea planului nu 'i-a împedecat nimica, pentru-că nimeni n'a denegat supunerea faţă de asprele porunci ale puterii absolute. Au şters şi au dĕrîmat tot ce le-a stat în cale, n'au cruţat muncă, nici bani, şi în 12 ani au cheltuit şi venitele generaţiilor viitoare. Ear' după acesti 12 ani monarchia n'a fost mai mare, nici în putere, nici în estindere, sarcinile s'au înmulţit însĕ în mod estraordinar. Şi atunci M. Voastră aţi sistat din voinţă proprie sistemul absolut, care nu duce la scop. Dar' ideea luată de principiu călăuzător din partea sistemului absolut, căreia jertfă 'i-a căzut ori-ce drept şi ori-ce consideraţie, — *ideea unităţii concentrate,* — a rĕmas şi pentru mai departe punct de mânecare, şi sĕ caută a sĕ realisa pe cale constituţională aceea, ce pe lângă sistemul absolut de atâţia ani n'a putut sĕ fie realisat.

După părerea noastră aceleaşi greutăţi, pentru cari ideea unităţii centralisate n'a putut sĕ corĕspundă aşteptărilor sub sistemul absolut, vor eşi şi mai bine la iveală în vieaţa constituţională. Mijlocul cel mai eficace al sistemului absolut a fost puterea nelimitată, care a pretins supunere necondiţionată, pe terenul legislativ şi în cercurile esecutivei, şi în contra căreia nici n'a fost permis sĕ-'şi ridice cineva cuvêntul.

Pe lângă constituţionalism, o astfel de putere nu poate fi esercitată. Fiecare ţeară îşi are suvenirile, obiceiurile, speranţele, aspiraţiunile şi dorinţele sale, cari sfinte îi sûnt, şi pe cari sub absolutism a trebuit sĕ le înăbuşe în pieptul ei. Dar' acum, când are dreptul sĕ vorbească în interesul patriei, le va spune şi espune. Şi se vor lăţi aceste idei şi sentimente, şi findcă unitatea contralisată stă în mare parte în contrast cu trecutul singuraticelor ţĕri, la care ţĕrile privesc cu evlavie, şi în contrast cu speranţele pe cari le nutresc în pieptul lor cu privire la viitor: esecutarea practică a unităţii

www.dacoromanica.ro

centralisate să va lovi, nu numai de sentimente contrare, ci şi de combatere în discuţiile publice, şi şi de alte însemnate greutăţi. Constrângerea din deplina putere a domnitorului şi constituţionalismul sûnt apoi earăşi astfel de contraste, cari împreună nici în imagine nu pot esista.

Sûntem convinşi, că în ţări cu obiceiuri, interese, trecuturi diferite şi cu diferită posiţie de drept public, - o unitate centralisată nu poate fi creată pe cale constituţională. Dacă deci M. Ta vrea ca monarchia să fie liberă şi într'adevĕr tare, nu prin unitate forţată, ci prin înţelegere reciprocă, născută din libera voinţă a popoarelor, poate se ajungă acest scop, pentru ajungerea căruia însĕ nu poate lua drept punct de mânecare ideea, în teorie surizĕtoare, dar' în praxă neesistentă, a unităţii centralisate.

Nu M. Voastre, nu casei domnitoare, nu provinciilor ereditare. sau intereselor adevĕrate ale monarchiei să împotriveşte independenţa noastră constituţională şi legile create la 1848. Nu pentru aceea să deneagă restaurarea deplină a constituţiei maghiare, nu pentru aceea ni-se detrage dreptul totdeauna avut în realitate de-a vota darea şi contingentul de recruţi, pentru-că lucrurile acestea ar împedeca guvernarea monarchiei şi n'ar fi compatibile cu posiţia de mare putere a Austriei. Mare putere a fost Austria şi atunci, când Ungaria în dietă proprie a oferit bani şi ostaşi. O putere, pe care şirul lung al nefericirilor n'a fost în stare să o sdrobească. Şi atunci, când victoriosul inimic a pus mâna pe cea mai mare parte a monarchiei, ear' afară de ţĕrile coroanei ungare abia a mai rĕmas ceva în proprietatea domnitorului, Ungaria, ale cărei drepturi constituţionale vreau acum să le restrângă, în interesul monarchiei, rĕmânênd statornică în credinţă şi însufleţire, s'a folosit de toate drepturile legale şi de toate forţele, pentru-ca să se recucerească dela inimic părţile perdute ale monarchiei!

Adevĕratul motiv al loviturei îndreptate în contra noastră e acela, că independenţa noastră constituţională, legile noastre, nu se potrivesc cu ideea unităţii centralisate, trecută de pe terenul abandonatului sistem absolutistic pe terenul constituţionalismului şi considerată, durere, şi acum de principiu conducĕtor, de punct de mânecare. Dreptul însĕ şi dreptatea conced oare, ca sfinţenia convenţiilor fundamentale, drepturile netăgăduite ale ţĕrii şi principiile fundamentale ale constituţiei se cadă jertfă ideei, care a apăsat 12 ani de-arîndul ori-ce libertate, a dat la o parte ori-ce pretensiune justă şi ori-ce

www.dacoromanica.ro

considerație politică, unei idei, care a reclamat atâtea jertfe dela stat și la esecutare s'a dovedit a fi totuși neducătoare la scop? E folositor oare pentru monarchie, că de dragul unei noue încercări să se recurgă la mijloace cari vatămă interesele și sentimentele națiunii, îi suprimă credința și încrederea, și în loc de-a inaugura unitatea dorită, fac imposibilă singura basă sigură a unității: *înțelegerea?*

Maiestatea Ta provoacă dieta, să urmeze esemplul strămoșilor, cari apreciând cerințele indispensabile ale raporturilor din timp în timp schimbate, după-cum dovedește art. 4 din 1687, 8 din 1715 și 1 și 2 din 1723, au fost gata totdeauna să aducă în consonanță posiția de drept public a Ungariei cu pretensiunile comune ale imperiului. Art. 4 din 1687 cassează clausula din bula de aur a lui Andreiu II., după care, totdeauna când regele proceda în contra literilor bulei de aur, magnații țării aveau dreptul să se opună regelui. În art. 8 din 1715 earăși se stabilește, că pentru apărarea țării să se organiseze armată regulată și permanentă, ale cărei spese și ori-ce fel de altă ajutorare să fie stabilită pe cale dietală.

Nici cu un cuvênt nu e atinsă în legea aceasta monarchia și interesul ei, ori provinciile ereditare. Dreptul de opunere nu pentru aceea a fost șters, armata regulată și permanentă nu pentru aceea a fost sistemisată, pentru-ca posiția de drept public a Ungariei să fie adusă în consonanță cu pretensiunile comune ale monarchiei. Toate acestea să întêmplau și atunci, dacă cu privire la persoana domnitorului Ungaria era de sine stătătoare, pentru-că interesele țării cereau, ca dreptul individual de opunere, de care mulți au abusat în detrimentul țării, să fie șters, ear' sistemisarea miliției o cerea siguritatea țării însăși. Ear' ce se atinge de art. 1 și 2 din 1723, adeca de sancțiunea pragmatică, ne-am spus mai de multe-ori părerile și am arătat, că nu se află urmă în ea, nici despre vre-o guvernare comună și nici despre vre-o unitate monarchică, — afară de posesiunea nedespărțită, basată pe uniunea personală.

Și de altcum însă e mare deosebirea între legile acelea și între octroările atinse în preaînaltul rescript. Atunci, regele ungar nu prin diplomă și patentă împărătească a reformat cu putere dela sine constituția maghiară, nu a oprit dieta maghiară dela eserciarea celor mai esențiale drepturi, ci chiar legile numite au fost aduse pe cale regulată legislativă, după consultări avute și cu înțelegere deplină între națiune și domnitor. Că acum cu cât sûnt lucrurile altcum, se vede din cuprinsul preaînaltului rescript regesc.

www.dacoromanica.ro

Declară M. Voastră în preaînaltul rescript regesc, că întăreşte o parte a legilor din 1848, dar' o altă parte nu a recunoscut-o nici odată şi nici nu o va recunoaşte. Îndrumă deci dieta se compună proiect de lege despre modificarea, respective ştergerea legilor acestora, înaintându-'l spre aprobare monarchului.

Legi sancţionate, câtă vreme nu sûnt abrogate din partea puterii legislative, sûnt obligătoare. Ear' cu privire la articolele singuratice nu se poate face deosebire sau clasificare între ele nici-odată. Puterea nelimitată, dacă cumva nu e intenţiunea sĕ se guverneze earăşi după sistemul absolut, nu poate aparţinè M. Voastre. Ca rege ungar, M. Voastră în înţelesul sancţiunii pragmatice numai în înţelegere cu naţiunea poate esercia puterea legiuitoare. Nici o parte din legile noastre sancţionate, cu dela sine putere, fără învoirea naţiunii, nu o poate şterge. Şi precum nu e trebuinţă ca legile acelea sĕ fie de nou întărite, fiindcă la 1848 prin întărire regală au fost deja sancţionate, tot aşa ori-ce declarare unilaterală de nerecunoaştere a lor nu poate sĕ le slăbească valoarea.

Cu privire la acelea principii din legile dela 1848, prin cari sĕ şterg privilegiile nobilimei, urbariul, zeciuiala, şi alte îndatoriri ale iobăgimei, sĕ decretează egala purtare de sarcini, serviciul militar obligător pentru toţi şi sĕ estinde dreptul electoral şi asupra claselor cari n'au avut acest drept, — M. Voastră declară în preaînaltul rescript că pe acestea le întăreşte. Permită-ne însĕ M. Voastră a ne face observarea, că principiile şi dispoziţiile legilor amintite chiar şi fără o nouă întărire, de drept şi în faptă rĕmân în plină putere. În legislaţiunea dela 1848 a Ungariei au fost representate numai clasele privilegiate. Dar' erau mulţi între acesti deputaţi, cari ani de-arîndul au stăruit, ca constituţia aristocratică a ţĕrii sĕ fie treptat desvoltată conform cerinţelor timpului, estinsă fiind asupra tuturor claselor de popor. Nisuinţele lor foarte rar au fost sprijinite din partea puterii supreme, de multe-ori însĕ au fost împedecate. În fine dieta dela 1848, compusă încă tot din representanţii claselor privilegiate, fără silă sau presiune, din liberă voie, a creat toate legile acelea cari cassează raporturile de iobăgie, stabilesc egalitatea de drept a cetăţenilor, cu îndatoriri egale, şi estind asupra tuturor claselor de popor drepturile civile şi politice.

Regele ungar a sancţionat în mod solemn acele legi, cari au întrat apoi în vieaţă. A le şterge, sau suspenda, creându-se earăşi starea de mai nainte, nu sĕ mai poate numai din puterea domnitorului.

www.dacoromanica.ro

Credem, că M. Voastră nici nu o voieşte aceasta. Dar' sûntem convinşi, că şi dacă ar voi, n'ar putè s'o facă. Nu numai pentru-că drepturile, odată date poporului, e foarte primejdios a le revoca, ci şi pentru-că aceleaşi clase privilegiate, cari au creat aceste legi, n'ar suferi ca drepturile date poporului sĕ fie ştirbite, şi nu s'ar afla unul în întreaga aristocraţime a Ungariei. care 'şi-ar putè uita atât de mult de dreptate, de datorinţa cea mai sfântă cetăţenească, de onestitate, încât drepturile privilegiate, la cari a renunţat de bună voie, sĕ le iee acuma îndĕrĕt, fie chiar şi la ordin preaînalt, primind astfel starea de lucruri de mai nainte, pentru el favorabilă din punct de vedere material, dar' înfiorătoare din punct de vedere moral.

Între dispoşiţiile legilor dela 1848 sûnt unele, pe cari, menţinênd neştirbite drepturile poporului, vrem şi noi sĕ le modificăm, pentru a face sĕ fie mai clare. Dar' în privinţa aceasta numai atunci ne putem înainta proiectele, când parlamentul nostru va fi întregit în înţelesul legii, pentru-că în absenţa celor-ce erau de chemat la dietă, dar' n'au fost chemaţi, nu putem face legi. Ear' dacă M. Voastra doreşte modificarea legilor, — dieta întregită va lua în desbatere toate acelea proiecte pe cari ministerul responsabil maghiar al Maiestăţii Voastre i-le va presenta, înaintându-vĕ părerile sale. Ceea-ce sĕ stabileşte apoi pe calea aceasta, cu înţelegere reciprocă, între naţiune şi M. Voastră, va fi sĕ se sancţioneze după încoronarea legală. Toate dispoşiţiunile legilor mai nainte sancţionate, a căror modificare nu s'a cerut, s'au n'a fost acceptată din ambele părţi, rĕmân însĕ în putere de drept fără ori-ce altă nouă întărire.

Aşa e asta în toate ţĕrile constituţionale, unde puterea legiuitoare e împărţită între domnitor şi naţiune, căci altcum împărţirea aceasta de putere legiuitoare n'ar fi realitate. Aşa dispun şi legile noastre fundamentale, în special art. 12 din 1790, care spune apriat, că dreptul de a crea, şterge şi a interpreta legi aparţine în Ungaria şi părţile anexate domnitorului legaliceşte încoronat şi ordinelor şi staturilor ţĕrii, întrunite în dietă legaliceşte convocată, ear' în alt fel acest drept nu poate fi eserciat.

Dar' M. Voastră, în provocarea adresată nouă în chestia modificării sau ştergerii unei părţi din legile dela 1848, nu urmăreşte calea indicată de legile fundamentale ale Ungariei, şi peste tot nu a mânecat din principiul constituţionalismului. M. Voastră a suspendat legile sancţionate cu putere absolută; împedecă şi acum aducerea lor la vieaţă, şi provoacă dieta, ca o parte din acele legi sĕ o modifice,

www.dacoromanica.ro

altă parte să o șteargă, însă declară că: „legile acelea nu le-a recunoscut nici-odată, și nu le va recunoaște nici în viitor“. Cum să se întâmple deci înțelegerea reciprocă și cum să se esercieze în comunitate puterea legiuitoare? Din noțiunea legislațiunei constituționale urmează, că la crearea de legi nouĕ nu poate deveni lege aceea ce nu iasă din învoirea comună a părților celor douĕ, chemate să esercieze în comunitate puterea legiuitoare. Ear' modificarea sau ștergerea de legi, la care cele douĕ părți nu-'și dau învoirea, nu să poate face, și astfel legea își păstrează puterea sa obligătoare.

Dar' după enunțarea de sus a M. Voastre, dacă țeara n'ar voi să modifice sau să șteargă vre-un punct din legile amintite pe care M. Voastră ar voi să-'l modifice sau să-'l șteargă, legea își perde totuși valabilitatea. Astfel M. Voastră eserciază singură puterea legiuitoare, ear' dieta țĕrii n'ar avea alt drept decât acela de a înregistra porunca domnitorului, și astfel din legile sancționate n'ar rĕmânè decât numai aceea ce voința absolută a domnitorului ar dispune din timp în timp să rĕmână.

Modificată sau abrogată poate să fie numai o lege esistentă. M. Voastră provoacă dieta să modifice, respective să abroage legile din 1848. Acum, dacă legile acestea nu sûnt în ființă, e imposibil să fie modificate sau abrogate, ori e cel puțin de prisos lucrul acesta. Ear' dacă legile esistă de drept, — ceea-ce nu poate fi tras la îndoială, — trebue să fie și esecutate. lucru ce aparține supremului cerc de activitate a puterii domnitorului. Înainte de a putè face deci dieta obiect de discuție din modificarea sau abrogarea legilor acelora, e neîncunjurat de lipsă, ca să fie revocată suspendarea legilor, făcută pe cale neconstituțională.

Și așa să vede, că M. Voastră estinde procedura de a întări unele legi ear' pe altele de a nu le recunoaște, nu numai asupra legilor din 1848, ci și asupra altora. Între cele întărite e trecută și legea despre capabilitatea de a purta funcții publice și de a cumpĕra moșii, lege adusă la 1844, nu la 1848. Ear' între cele nerecunoscute sûnt trecute afară de cele din 1848 încă și alte legi vechi și foarte esențiale, cari fără influența națiunii vin modificate prin diplome și patente împĕrătești. Așa să face cu art. 12 din 1790, art. 10 din 1790, art. 8 din 1715, art. 19 din 1790 și cu art. 4 din 1827. Ear' din preaînaltul rescript regesc nu știm nici aceea, dacă sûnt întărite ori nu acelea legi despre care M. Voastră nu spune că le-a întărit, și nu știm că nerecunoașterea și ștergerea de

www.dacoromanica.ro

legi până unde să va estinde și unde să va opri. Permite-ne Maiestate să vă spunem, că toate acestea se împotrivesc sancțiunii pragmatice!

Dar' mai îngrozitor a fost pentru noi, și așa credem că pentru fiecare cetățean cu sentiment constituțional din întreaga monarchie, enunțarea principiului anticonstituțional, că M. Voastră *nu se simte personal îndatorat să recunoască legile din 1848.*

Dacă domnitorul s'ar afla în drept să nu recunoască pentru sine de obligătoare legile sancționate de antecesorul seu, ce ar putè forma garanție pe seama constituției noastre, pe seama libertății legale a țării, pe seama legilor aduse și a celor ce se vor mai aduce? Ce poate să formeze sprijin pe seama acelor popoare ale monarchiei, cărora M. Voastră le-a dat libertate constituțională, cu privire la durabilitatea libertății acesteia? Ori-care urmaș al M. Voastre ar putè asemenea spune, că constituția dată de antecesorul seu și sancționată din partea lui, nu o poate considera de obligătoare pentru persoana sa, fiindcă nu o ține de compatibilă cu interesele monarchiei și cu posiția ei de mare putere.

Să ștergem din constituțiune acea continuitate a îndatorirei, care trece dela generațiune la generațiune și să estinde asupra domnitorului ca și asupra popoarelor, — și am făcut ca garanțiile ori-cărei constituțiuni și a ori-cărui stat să devină joc în mâua evenimentelor!

Continuitatea aceasta e basa, atât a libertății poporului, cât și a tronului domnitorului și a dreptului seu de moștenire. Negarea acestei continuități nimicește puterea mijlocitoare fără de care ori-ce conflict de interese, în ori-ce chestie, numai cu puterea volniciei ori cu ascuțișul sabiei s'ar putè resolva, și fără de care, popoarele și domnitorii, n'ar putè să aibă altă alegere decât domnirea absolută sau — revoluțiunea. Această binefăcătoare putere mijlocitoare e credința și încrederea pusă în statornicia dreptului, lucru care nici nu să poate imagina fără atinsa continuitate a îndatoririi. Nu putem decât să ne esprimăm regretele cele mai adânci, că acel principiu, a cărui stabilire nu poate să aibă efect binefăcător, nici pentru interesele M. Voastre, nici pentru ale întregului stat, peste tot a putut fi enunțat în preaînaltul rescript regesc.

Cu privire la întregirea parlamentului ne-am spus în prima adresă părerea, că până nu vor fi învitați la dietă cei-ce după lege sûnt de învitat, — noi nu putem privi de întregită dieta și nu ne putem demite la actul creării de legi.

www.dacoromanica.ro

Preaînaltul rescript regesc nu ne împlineşte nici aceasta cerere justă, ci ne răspunde, că chestia intregirei dietei se va resolva de sine atunci, când noi vom stabili, conform intenţiunilor preaînalte, raporturile dintre Ungaria şi ţările ereditare, şi parte vom modifica, parte vom abroga legile dela 1848.

Întâiu de toate deci parlamentul neîntregit se accepteze în numele naţiunii ca lege fundamentală diploma împărătească din 20 Octomvrie şi patenta din 26 Februarie, să trimită representanţi în senatul imperial, să modifice sau se şteargă partea mai însemnată din legile sancţionate, şi după-ce va fi răsturnată în esenţialele ei părţi constituţia ţării, după-ce întregul drept public maghiar va fi reformat, în înţelesul diplomelor şi al patentelor împărăteşti, şi astfel drepturile ţării, prin urmare şi ale celor neînvitaţi vor fi jertfite: abia atunci şi numai atunci va fi întregit parlamentul. Dar' acest mod de întregire a parlamentului stă în directă contrazicere, nu numai cu legile ţării, ci şi cu firea legislaturei constituţionale!

Cu privire la Ardeal aşa sună preaînaltul rescript: *Unirea sa cu Ungaria s'a întêmplat fără consentimentul liber al naţiunei române şi sase; n'a devenit nici-odată lege în putere;* hotărîrile unilaterale după publicare s'au desfăcut în faptă şi sûnt a se considera de neesecutabile câtă vreme locuitorii de buze nemaghiare ai Ardealului îşi vĕd periclitate prin unire interesele naţionale, ear' pretensiunile şi interesele monarchiei în direcţia aceasta nu sûnt pe deplin asigurate".

Unirea Ungariei cu Ardealul a decretat-o în mod solemn, atât dieta Ungariei, cât şi a Ardealului, ear' decretările acestea au fost ridicate la valoare de lege prin sancţionarea monarchului.

Dacă Saşii şi Românii ar fi fost eschişi prin lege din dieta Ardealului, sau dacă, cu eludarea legii, n'ar fi fost chemaţi la dietă, dacă dieta ar fi fost convocată în formă neobicĭnuită, în mod estraordinar, dacă nu majoritatea adevĕrată ar fi decis, sau dacă o parte oare-care ar fi fost împedecată cu forţa în esprimarea liberă a voinţei şi a votului, s'ar putè vorbì despre aceea, că hotărîrea a fost adusă fără liberul consentiment al Românilor şi al Saşilor, şi s'ar putè ridica bănueli în contra valabilităţii acelei hotărîri. Dar' dieta Ardealului, care a decretat uniunea, a fost convocată în înţelesul legilor ardelene. După dreptul public de atunci al Ardealului dieta transilvană venea compusă din deputaţii comitatelor, ai scaunelor sĕcueşti şi săseşti şi ai oraşelor învestite cu dreptul de-a trimite

www.dacoromanica.ro

deputați, apoi din dignitarii bisericești și mirenî ai țĕrii, din funcționarii supremi și din regaliști, și toți aceștia au fost învitați și s'au și presentat în persoană. La alegerea deputaților trimiși din partea comitatelor, nemeșii români și sași tot așa drept de alegere au avut ca și nemeșii maghiari. Și erau mulți de aceia! În scaunele sĕcuești și săsești, precum și în orașe, n'a fost deosebire între Român, Sas sau Maghiar, în privința cualificațiunii. Regaliștii, cari după lege veneau aleși dintre cei mai çu vază nemeși, precum și funcționarii supremi. n'au fost numai Maghiari.

Dieta, compusă astfel în înțelesul legii, a procedat la crearea legii despre uniune pe aceeași cale prescrisă de lege pe care sĕ făceau și celelalte legi din partea ei. Hotărîrea a fost luată cu majoritate absolută, și chiar în casul acesta cu *mare* majoritate. din care au făcut parte cu votul lor, dat în deplină libertate, mulți dintre deputații aleși și cu concursul alegĕtorilor români și mulți și dintre deputații Sașilor. Ear' după-ce a fost enunțată voința majorității în formă de hotărîre, nu s'a ridicat protest, nici din partea Românilor, nici din parțea Sașilor.

E adevĕrat, că legile Ardealului de înainte de 1848 vorbesc despre *trei* națiuni, maghiară, sasă și sĕcuiască, ear' pe Români nu-'i consideră de națiune separată.

E adevĕrat, că aceste trei națiuni au avut unele drepturi, special cu privire la funcțiunile pendente dela candidarea făcută din partea dietei, drepturi pe cari legea nu le estinsese și asupra Românilor. Dar' cu privire la dietă și la dreptul de-a putè alege, n'a fost nici o deosebire de naționalitate, ci pe lângă aceeași cualificație pe care o prescria legea, Românul tot așa a avut dreptul de-e alege și de-a putè fi ales ca și Maghiarul, Sĕcuiul sau Sasul. Ear' în dietă votarea nu s'a făcut după națiuni, ci hotărîrile au fost aduse prin votare făcută pe capete.

După-ce dieta Ardealului, care a făcut legea uniunei, a fost compusă deci în înțelesul legilor de atunci; Sașii și Românii încă au influințat asupra alegerilor de deputați; au luat parte la discuțiile parlamentare; au votat fără constrîngere, și nu numai unul dintre ei 'și-a dat votul pentru uniune, ci mai mulți, decretându-se astfel uniunea cu mare majoritate: poate-sĕ oare afirma cu temeiu, că legea uniunii s'a adus fără liberul consentiment al Românilor și al Sașilor? În urmare, poate fi contestată valabilitatea legii aceleia? Sau poate era necesar consentimentul întregului popor român și sas pentru-ca

www.dacoromanica.ro

legea să fie valabilă? Așa să vede, că preaînaltul rescript regesc într'adevĕr a mânecat din aceasta părere, pentru-că ori-ce altă esplicare dată escepționărilor făcute s'ar împotrivi faptelor date.

Dar' să va estinde părerea aceasta și asupra senatului imperial austriac? Vor fi declarate de nevalide toate hotărîrile sale cari s'au adus de es. fără consentimentul deputaților cehi sau poloni, fără învoirea vre-unei părți a poporului ceh sau polon? Și să nu să uite, că în senatul imperial sûnt representate, nu numai naționalități deosebite, ci și țĕri deosebite, și acolo mai curênd s'ar putè întêmpla casuri în cari ar avea temeiu asemenea obiecționare!

E adevĕrat, că în dieta care a decretat uniunea a fost representată în deosebi clasa privilegiată, ear' poporul, ales poporul român și cel maghiar, luând massele, — n'a avut drept de ingerență. Dar' aceasta a fost o urmare naturală a posiției de drept public a Ardealului, care până la 1848, — tot așa ca și în Ungaria, — a fost aristocratică. Dar' împrejurarea aceasta poate tot atât de puțin să fie invocată ca motiv în contra valabilității legii despre uniune, cum nu poate fi trasă la îndoială nici în Ungaria puterea acelor legi, prin cari moștenirca tronului e predată ramului masculin din casa glorios domnitoare a Habsburgilor, ear' mai târziu și ramului femenin, deși legile acestea încă au fost aduse din partea clasei privilegiate, fără influența poporului neprivilegiat.

Nici aceea nu să poate spune, că legile despre uniune, votate din partea Ungariei și a Ardealului, n'ar fi fost aduse la perfectă putere de lege, pentru-că e de obște cunoscut, că pentru dieta din Pesta dela 1848, compusă pe basa representării poporului, toate cercurile din Ardeal au ales și trimis deputați. Alegerea s'a făcut pe basa legii de uniune, și în urmare pe basa legii electorale a Ungariei. Poporul a ales deputații acestia, și în mare parte poporul român și sas. Între deputații aleși au fost și Români și au fost și Sași. Acea parte din legea despre uniune, care să refere la trimiterea deputaților la dietă, și pe basa căreia noi solicităm acum înainte de toate convocarea Ardelenilor, a fost de fapt esecutată în întreagă estensiune. A acceptat deci și de fapt a esecutat uniunea și partea aceea a poporațiunii din Ardeal, care la crearea legii n'a putut esercia nici un drept. A acceptat-o și a esecutat-o de fapt și poporul român și sas, care a ales tot așa ca și poporul maghiar, și din care, cei-ce au întrunit încrederea alegĕtorilor, au fost aleși și au întrat în dietă.

www.dacoromanica.ro

Reformele administrative, devenite necesare în urma uniunii, legea le-a încredinţat ministerului unguresc. Ministerul s'a apucat de munca aceasta, care reclama timp mai îndelungat, şi a lucrat împreună cu bărbaţii cari cunoşteau raporturile din Ardeal. Dar' turburările ivite şi rĕsboiul deslănţuit au împedecat terminarea lucrărilor. În urmă sistemul absolut a strivit constituţia Ungariei şi a Ardealului, şi supunênd cu forţa şi Ardealul sistemului german, 'l-a desbinat de fapt de către Ungaria.

Se poate declara deci de lipsită de puterea constrîngentă, şi ca de drept neesistentă o lege, numai pentru-că esecutarea faptică a unor părţi din ea a fost împedecată pe un timp oare-care prin turburările ivite, prin rĕsboiu şi prin puterea armată, şi nu e oare cu mult mai firească conclusiunea, că după-ce turburările şi rĕsboiul au încetat, după-ce sĕrbătorească declaraţie s'a făcut, că constituţionalismul are sĕ iee locul sistemului absolut, şi că constituţia maghiară va fi restaurată, — legea are sĕ fie esecutată în întregimea ei? Dacă e serioasă intenţiunea de-a se rupe cu sistemul absolut, atunci nu mai esistă pedecă în contra esecutării, lucru ce aparţine guvernului responsabil al Ungariei.

Nu ştim, uniunea cum ar putè sĕ pericliteze interesele naţionale ale locuitorilor de limbă nemaghiară din Ardeal! Căci aceeaşi lege, care a decretat uniunea, a pus în libertate poporul şi în Ardeal. A decretat egalitatea de drept, a estins drepturile cetăţeneşti şi politice asupra tuturor claselor de popor, asupra tuturor naţionalităţilor, şi prima urmare a unirii a fost, că a fost delăturată la moment diferenţa care a esistat mai nainte cu privire la drepturi, de o parte între naţiunea maghiară, sasă şi sĕcuiască şi de altă parte între naţiunea română. Noi vom aprecia în mĕsură deplină interesele naţionale ale locuitorilor nemaghiari din Ardeal, tot aşa ca şi pe ale celor din Ungaria. Dar' tocmai de aceea e necesar ca şi Ardealul sĕ fie fără amânare chemat la dietă, în înţelesul legii, pentru a se putè consulta cu noi asupra intereselor naţionale. Pentru-că dacă parlamentul neîntregit, la care nu au fost chemaţi Ardelenii, ar fi silit ca în absenţa lor şi fără influenţa lor sĕ iee dispoşiţiuni referitoare la interesele lor, — cu mai mare drept ar puţè fi declarate de nevalide dispoşiţiile acestea decât legea despre uniune, adusă în presenţa lor şi cu cooperarea lor.

Nu înţelegem nici aceea, cari pot sĕ fie pretensiunile monarchiei, pe cari, cu privire la Ardeal, preaînaltul rescript regesc ar

www.dacoromanica.ro

dorì sĕ le vadă asigurate? Ardealul sĕ ţine de coroana sfântului Ştefan, şi afară de regele Ungariei nimeni altul nu poate ridica pretensiuni juste asupra lui!

N'au voit nici legile din 1848 ca Croaţia sĕ fie încorporată la Ungaria, ci voeau sĕ fie considerată de ţeara soaţă, independentă, cu teritor propriu, dar' care stă în raporturi de drept public cu Ungaria pe basa aceloraşi legi. Ungaria n'a voit nici la 1848 sĕ vatĕme drepturile naţiunii croate, şi nu putea crede, că legile, cari în interesul dreptăţii şi al libertăţii au pus constituţia ţĕrii pe base mai largi, ear' în locul guvernării corporative au întrodus guvernul parlamentar, vor provoca sentimente amare şi opunere în Croaţia. Ungaria a împărţit cu Croaţia toate drepturile avute. Afacerile de administraţie internă ale Croaţiei au fost şi mai nainte supuse guvernelor maghiare, ear' art. de lege 58 din 1790, cari le-a supus competenţei locotenenţei regeşti maghiare, a fost adus la espresa dorinţă a Croaţiei. Nici un raport nou, nici o legătură mai strânsă n'au stabilit deci legile dela 1848 prin aceea, că au supus ministerului responsabil afacerile administrative ale Croaţiei. În cercul legislaţiunei neschimbat a rĕmas şi pentru Croaţia cercul de activitate al judecătoriilor ordinare. Organisându-se dieta pe base mai largi de representare de popor, numĕrul deputaţilor s'a stabilit şi pentru Croaţia amĕsurat proporţiei poporaţiunei, şi prin aceasta participarea Croaţiei la legislaţiune s'a îmbunătţit faţă de trecut în mod însemnat. Cu privire la limbă n'au dispus nimica legile acelea. Deputaţii Croaţiei vorbeau mai nainte latineşte în dieta Ungariei, dar' la 1848 au declarat, în urma îndrumării primite dela adunarea provincială croată, că în vĭitor vor vorbì ungureşte, şi astfel cu directa învoire a Croaţiei a ajuns sĕ fie numai limba maghiară limbă de discuţie în parlament. În cercul de administraţie apoi nici nu s'a cerut dela Croaţia se folosească limba maghiară.

Pe basa acestora putem repeta, că Ungaria n'a voit sĕ vateme drepturile Croaţiei. Şi considerând că deputaţii acesteia au luat parte la crearea legilor numite, nici nu credea că Croaţia ar putè sĕ se simtă ofensată prin ele. De unde s'au născut, şi cum s'au desvoltat dureroasele evenimente de atunci, o va spune cândva istoria imparţială. Acum însĕ e evident, că Croaţia vrea sĕ facă mai largi legăturile cari de secoli o ţin unită cu Ungaria. Ştim aprecia interesele şi dorinţele ei cu mult mai bine decât sĕ nu fim gata a întra în tratative cu ea ori-şi-când, şi nu noi vom pune pedecă menţinerii legăturilor

www.dacoromanica.ro

de acum, sau reformării lor juste. Dar' dacă Croaţia ar voi să se deslipească pentru totdeauna de cătră noi, şi întrând în sînul provincielor austriace, să se pună sub guvernul şi legislaţiunea Austriei, — lucru pe care noi, cunoscênd sentimentele constituţionale ale naţiunii croate, nu ţinem să fie cu putinţă, — pedecă noi nu-'i putem pune. De legală şi constituţională însă nu-'i putem considera procedura şi nu ne putem da învoirea, pentru-că nu sûntem îndreptăţiţi să spargem teritorul coroanei sfântului Ştefan.

Cu privire la chemarea la dietă a oraşului Fiume şi a graniţei militare nu ni-se răspunde nimica în preaînaltul rescript regesc, dar' cererea ne este respinsă prin aceea, că învitarea nu s'a făcut nici acuma, cu toate-că oraşul Fiume şi graniţa militară formează părţi întregitoare din dieta noastră.

Fiume a fost cândva teritor separat şi independent. Sancţiunea pragmatică aşa a primit-o, adecă în mod independent, cu mult mai târziu decât Croaţia, şi cu doi ani mai târziu decât Ungaria. În 23 Aprilie 1779 Maiestatea Sa Maria Teresia a decretat de port liber oraşul Fiume, şi la propria dorinţă 'l-a anexat la Ungaria.

Legislaţiunea Ungariei, provocându-se la acest act al M. Sale Maria Terezia, prin art. 4 dela 1807 decretează de nou încorporarea oraşului Fiume la Ungaria, şi guvernatorului oraşului Fiume îi dă vot şi scaun în casa de sus, ear' deputaţilor sei în casa de jos a parlamentului ungar.

În urma acestora oraşul Fiume s'a ţinut totdeauna de Ungaria, şi cu totul independent de Croaţia a format partea întregitoare a Ungariei. Sistemul absolut, care a suspendat ori-ce constituţie, a luat de fapt dela Ungaria oraşul Fiume şi 'l-a alăturat cu dela sine putere la Croaţia. Dar' Ungaria îşi reclamă acest drept legal, pe care îl reclamă şi oraşul Fiume însuşi, care, după-cum să ştie, a declarat de nenumărate-ori că să consideră pe sine de parte integrantă a Ungariei şi că de drept nu aparţine Croaţiei şi nici nu vrea să aparţină, ci cere să fie reîncorporat la Ungaria. Neaşteptata negare a acestei duble dorinţe s'ar opune legilor noastre fundamentale, în deosebi art. de lege 3 din 1715 şi diplomelor regale, cari garantează menţinerea neştirbită a integrităţii teritoriale a ţării.

Graniţele militare încă sûnt părţi intregitoare ale dietei, şi în înţelesul art. 5 din 1848 trebuiau să fie şi ele învitate la dietă. Dar' nu numai cu legea, ci şi cu echităţea să împotrivească aceea, că după ce s'a dat, sau s'a promis constituţie tuturor popoarelor monarchiei,

www.dacoromanica.ro

granița militară să fie eschisă dela binefacerile constituțiunii, ear' cetățenii pe cari greutatea apărării patriei îi apasă mai simțitor decât pe alții, și în libertatea lor personală îi restrînge încă și strioteța necesară a sistemului militar, să nu poată lua parte la legislațiunea la care constituția dă drept altor cetățeni ai patriei.

Maiestatea Sa provoacă dieta să se apuce de pertractarea proiectelor de lege chemate să garanteze drepturi naționale pe seama locuitorilor de buze nemaghiare din Ungaria.

Înainte de toate declarăm de fără basă acusa, că legile dela 1848 au vătămat drepturile naționale ale locuitorilor de buze nemaghiare din Ungaria. Multe dispositiuni salutare au stabilit legile acelea pe seama poporului, și prin sistarea raporturilor de iobăgie multe îndatoriri grele au șters. Au stabilit egalitatea, au estins asupra tuturor claselor drepturile cetățenești și politice, și din milioanele popoarelor au făcut cetățeni liberi. Și la toate aceste binefăcătoare dispositiuni părtașe au fost făcute toate naționalitățile. Ear' cu privire la limbă și naționalitate n'au dispus nimica nou atinsele legi. Să spune, ce e drept, în §-ul 3 art. 5, că limba legislativă e esclusiv cea maghiară, ear' în art. 16, §. 2 lit. *e)* același lucru să spune și despre limba de consultare în adunările municipale. Dar' toate acestea n'au fost dispositiuni nouă, ci urmările, sancționate și prin usul neîntrerupt, ale articolelor de lege de mai nainte, anume, art. 8 din 1830, art. 6 din 1840 și art. 2 din 1844.

Dar' dacă legile din 1848 au vătămat atât de mult drepturile și interesele naționalităților nemaghiare, ce a făcut sistemul absolut pentru-ca să li-se redee drepturile violate, și ce a făcut pentru apărarea intereselor naționale ale popoarelor, după-ce la 1849 a suspendat constituția și toate legile țării? A decretat, ce e drept, egala îndreptățire a naționalităților, pe care însă astfel a realisat-o, că pretutindenea, cu privire la toate naționalitățile, a întrodus în justiție, administrație și în școală limba *germană*. Chiar și Voevodina sârbească, creată de dragul națiunei sârbești, numai după nume a fost sârbească!

Și chiar și acuma în Boemia, Galiția, și în celelalte provincii ereditare, ce favoruri politice au cu privire la limbă locuitorii negermani, cari formează majoritatea preponderantă din poporațiunea acelor țări? Administrația și justiția, și chiar și învățământul mai superior, nu să face oare în limba germană în toate țările acelea? Și sânt acolo în esență mai bine considerate interesele naționalităților (afară de cea

www.dacoromanica.ro

germană) și mai bine asigurate decum au fost în patria noastră totdeauna?

De altcum abia să află stat în Europa, în care poporațiunea să nu formeze mai multe naționalități. Și sûnt state în cari naționalitățile sûnt numëroase și însemnate. Și putem s'o spunem franc, că în cele mai multe din ele, drepturile și interesele naționalităților nu întimpină apreciare mai largă și asigurare mai bună decum au aflat până acuma la noi.

Putem pune fără sfială și întrebarea, că oare Românii și Slavii din Ungaria, cu privire la drepturile și interesele lor naționale, stau mai rëu decât Românii din Grecia și Rusia, ori decât Slavii din Germania??

Dar' știm noi, că *sentimentul național ce tot mai mult să desvoaltă meritä atențiune, și nu poate să mai fie măsurat cu măsura vremurilor trecute și a legilor din vechime.* Nu vom uita că locuitorii de buze nemaghiare ai Ungariei sûnt tot așa cetățeni ai Ungariei, și noi *cu sinceră prevenire sûntem gata a le asigura prin lege tot ce în privința aceasta cer interesele lor și interesul public al patriei.*

Dacă M. Voastră ar fi chemat dintru început la dieta aceasta pe toți aceia cari după lege erau de convocat, ear' dieta întregită ar fi putut să se apuce numai decât de crearea legilor, — cu privire la asigurarea intereselor naționale proiectele noastre de lege ar fi înaintate deja M. Voastre. Ba dieta, în speranța că va fi întregită cât mai curênd, a ales o comisiune, ca să facă pregătirile necesare și să vină cu proiect în privința aceasta, ear' comisiunea 'și-a și terminat lucrările. Dar' M. Voastră deneagă și acum întregirea dietei, ear' dieta neîntregită cum poate să între în compunerea de legi asupra chestiilor cari tocmai pe cei neînvitați îi privesc mai deaproape și la crearea cărora tocmai dorințele acestora au să fie ținute în vedere?

Ce să atinge de dorințele Sêrbilor, esprimate, cum ne spune preaînaltul rescript regesc, cu privire la asigurarea privilegiilor, drepturilor și intereselor lor naționale, în congresul lor național, în care privință M. Voastră numai mai târziu va transpune dietei propositiunile și dispositiunile preaînalte, repetăm aceea ce am declarat și mai sus cu privire la naționalități.

Referitor la abzicerea de tron M. Voastră ne deneagă chiar și justa și legala dorință esprimată în prima noastră adresă. Dar' nu putem primi nici-odată părerea, că Ungaria formează provincie în

www.dacoromanica.ro

imperiul austriac. Impĕratul Austriei e totodată rege al Ungariei, dar' nu pentru-că e împĕrat al Austriei, ci numai pentru-că după sancţiunea pragmatică cele două tronuri compet aceluiaşi domnitor. Când M. Sa împĕratul Francisc I. a primit la 1804 titlul de împĕrat austriac, a declarat în mod categoric şi aceea, că prin aceasta raporturile constituţionale de drept ale Ungariei nu vor suferì schimbare întru nimica.

Constituţia şi neatîrnarea Ungariei a rĕmas deci neştirbită şi pentru mai departe, ear' stricta urmare a acestei neatîrnări constituţionale e aceea, că renunţarea la tron a regelui ungar sĕ poate face numai cu ştirea şi consentimentul ţĕrii. Noi, apreciând greutatea situaţiunii, am cerut numai aceea, ca avisarea, care trebuia sĕ se facă în mod prealabil, sĕ se facă cel puţin acum, ulterior. Am cerut aceasta pentru asigurarea viitorului ţĕrii, şi din acest motiv avem datorinţă a ne ţinè de aceasta şi pentru mai departe.

Cu privire la compatrioţii nostri, condamnaţi, esilaţi sau întemniţaţi pentru acuse politice, repetăm de nou cele cuprinse în prima noastră adresă.

Aceasta e, ce referitor la detailurile cuprinse în preaînaltul rescript regesc cu onoare şi cu sinceritate ne-am ţinut de datorinţă a rĕspunde.

Resumăm principiile fundamentale legale ale dreptului public din Ungaria:

Sancţiunea pragmatică, legată între naţiunea maghiară şi regele ungar la 1723, — de bună voie şi din voinţă liberă, — cu privire la moştenirea tronului, e adevĕrată lege fundamentală de stat, care conţine stricte datorinţe reciproce.

Sancţiunea pragmatică, pe când de-oparte transmite dreptul de moştenire asupra tronului şi ramului femenin din casa domnitoare, de altă parte dispune în mod determinat, că:

Regele nu poate sĕ domnească altcum în Ungaria, şi altcum nici sĕ nu domnească, decât în înţelesul legilor ţĕrii aduse până acuma. sau cari în viitor sĕ vor aduce din partea dietei.

Sistemul de guvernare din alte provincii sĕ nu poată fi întrodus în Ungaria.

La începutul domnirei sale sĕ se încoroneze totdeauna conform legii.

Înainte de încoronare sĕ dee diplomă solemnă regală, în care sĕ asigure ţeara, că va menţinè integritatea teritorială, drepturile,

www.dacoromanica.ro

libertatea și legile țĕrii, în mod neștirbit, întărindu-le toate acestea cu jurĕmênt. În fine:

Dacă viţa M. Sale împĕratului și regelui Leopold I. s'ar stînge și în linia femenină, vechiul drept legal de a-'și alege ţeara în mod liber pe regele ei sĕ treacă îndĕrĕt asupra ţĕrii.

În înţelesul sancţiunii pragmatice, între Ungaria și provinciile ereditare nu esistă altă legătură decât identitatea casei domnitoare și posesiunea nedespărţită și indivisibilă a coroanei, pe aceasta basată.

În Ungaria, conform art. 4 din 1741 și 3 din 1790, numai regele încoronat în mod legal poate esercia drepturile preaînalte regești.

În Ungaria, amĕsurat art. 3 din 1791, moștenitorul de tron e dator în șase luni dela ocuparea tronului sĕ se încoroneze în mod legal, și chiar și în intervalul acesta numai în conformitate cu constituţia ţĕrii poate guverna.

Conform art. 10 din 1790, Ungaria e ţeară liberă și e independentă cu privire la întreaga bază legală a guvernării sale. Nu e supusă nici unei ţĕri și nici unui popor, ci își are neatîrnarea ei și propria ei constituţiune, în înţelesul căreia regele în mod legal încoronat o stăpânește și guvernează.

După art. 12 din 1790, în Ungaria dreptul de a aduce, interpreta și de-a șterge legi compete domnitorului încoronat și dietei convocate pe cale legală. în comunitate, care drept în afară de dieta nu poate fi eserciat. Ear' puterea esecutivă M. Sa o poate esercia numai în înţelesul legilor.

În Ungaria, după art. 8 din 1715 și 4 din 1827, stabilirea dărilor publice și a altor ajutorări, precum și oferirea contingentului de recruţi, aparţine în întreagă estensiune dietei, un drept care nu 'i-se poate detrage sub nici un pretext, nici chiar în cas de estremă necesitate. În afară de dietă nu se poate repartiza sau urca dare și nu se pot asenta recruţi.

Dar' M. Voastră, pe când de o parte dorește încoronarea legală pe basa dreptului de moștenire stabilit în sancţiunea pragmatică, de altă parte desconsideră condiţiunile încoronării și ale moștenirei de tron, stabilite în aceeași sancţiune pragmatică. Constituţia maghiară, suspendată din partea puterii absolute, — nu în intregime, ci numai în unele părţi voește sĕ ni-o redee, așteptând ca naţiunea sĕ abzică de cele mai esenţiale părţi ale drepturilor sale legale și constituţionale!

www.dacoromanica.ro

Maiestatea Voastră a estins puterea diplomei din 20 Oct. (1860) și a patentei din 26 Februarie (1861), date cu dela sine putere de regent, și asupra Ungariei, fără învoirea prealabilă a națiunei, și numindu-le legi fundamentale cere și dela noi să ne acomodăm întru toate aceloraşi în desbaterile și la aducerea hotărîrilor noastre dietale.

Maiestatea Voastră supune și Ungaria puterii senatului imperial, creat fără știrea Ungariei, din puterea domnitorului. Dreptul de-a vota dare și recruți, și peste tot de-a decide în chestiile cele mai însemnate de interes public, — totdeauna eserciat din partea Ungariei în dietă proprie, — a fost trecut în competența senatului imperial, și fără a cere și fără a aștepta învoirea națiunii, M. Voastră îndrumă dieta se aleagă și se trimită la senatul imperial numĕrul de deputați, stabilit prin patentă.

În aceste preaînalte dispositiuni vedem desconsiderată cu desĕvîrșire acea condițiune din sancțiunea pragmatică, că Domnitorul poate guverna Ungaria numai după legile țĕrii, aduse până acì, sau cari vor fi aduse în viitor pe cale parlamentară. Și nu vedem ținută în vedere acea dispositiune a legii, că Ungaria e țeară liberă și independentă cu privire la întreaga bază legală a guvernării ei, nu e supusă nici unei țĕri și nici unui popor, ci își are neatîrnarea și constituția ei. M. Voastră prin aceste dispositiuni preaînalte reformează în mod esențial vechia noastră constituție, ne octroiază un nou sistem parlamentar, cu nouĕ legi fundamentale, și astfel eserciază singur întreaga putere legiuitoare, care compete domnitorului și națiunii, în comunitate.

Maiestatea Voastră declară categoric, că o parte din legile noastre sancționate nu le recunoaște nici în viitor și nu se ține personal îndatorat sĕ le recunoască, și declară. că până nu vor fi legile acestea de nou esaminate și modificate, conform diplomei împĕrătești, ear' o parte din ele nu vor fi abrogate, — nu poate fi supusă discuției parlamentare nici diploma de încoronare.

Maiestatea Voastră a legat întregirea legală a dietei, — fără de care nu putem întra, nici în aducerea legilor, nici în discutarea diplomei regale de încoronare, — de condițiunea, ca dieta neîntregită sĕ împlinească întâiu cele cuprinse în diplomă și în patentă, și prin aceasta sĕ introducă reforme esențiale în constituția țĕrii, aducênd legile din 1848 în consonanță cu principiile din diplomă și patentă, modificându-le și respective abrogându-le, creând legi nouĕ în chestiile

www.dacoromanica.ro

mai însemnate publice, — și toate acestea să le facă dieta în absența celor neconvocați, cu vătămarea drepturilor lor legale!

Guvernul M. Voastre nu guvernează nici acum conform constituției, organele administrative sûnt împedecate în funcționare din partea puterii absolute, și pe lângă ele mai funcționează și diregători anticonstituționali, ai puterii absolute. Se cer dări grele directe și indirecte, fără votul dietei, și să încassează cu putere armată. Ear' ocârmuirea supremă a țării, nici după formă, nici după procedură, nu e legală.

Cu cea mai adâncă supunere deci, dar' totodată cu sinceritatea datorită M. Voastre, patriei, și nouă înșine, sûntem siliți a declara, că noi ne ținem de sancțiunea pragmatică și de toate condițiunile ei, fără deosebire, și nu putem considera și accepta de constituțional nimic ce stă în contrazicere cu sancțiunea pragmatică.

Ținem la independența constituțională a țării, și astfel nici față de provinciile ereditare nu recunoaștem altă legătură decât cea stabilită în sancțiunea pragmatică.

Nu putem accepta, ca diploma dată la 20 Octomvrie a. trecut, și patenta din 26 Februarie a. c. să fie estinse și asupra Ungariei, și astfel cuprinsul lor nu-'l putem lua de basă pentru desbaterile noastre și nici nu-'l putem recunoaște de obligator pentru Ungaria.

Protestăm solemn în contra intențiunei de a fi înzestrat senatul imperial cu putere legislatorică sau de dispunere asupra Ungariei, fie în ori-ce privință, și declarăm, că noi nu vom trimite deputați în senat. Și ori-ce alegere, care s'ar face în scopul acesta în afară de dietă, precum și primirea unei astfel de alegeri, o vom considera de vătămare a constituției noastre și nu vom recunoaște că cei aleși în modul acesta ar putè representa Ungaria, fie în ori-ce privința.

Fiindcă asupra Ungariei și asupra drepturilor ei, afară de voința unită a regelui legal și a națiunii n'are nimeni voie a dispune, declarăm prin aceasta, că dispositiunile senatului imperial referitoare la Ungaria și părțile unite cu ea le vom considera de anticonstituționale și de ilegale, prin urmare de nevalabile, și nici o sarcină, nici un împrumut, decretat din partea senatului, pentru noi nu va fi recunoscut de obligător, și siliți vom fi să-'l considerăm totdeauna de lucru săvêrșit pe nedreptate, fără învoirea țării.

Declarăm, că vrem să ne rămână neștirbit dreptul constituțional de a dispune prin dietă proprie asupra dării și asupra miliției, și că nu ne învoim ca acest drept să fie trecut asupra senatului imperial.

www.dacoromanica.ro

Ţinem la dreptul constitnţional de a aparţinè aducerea de legi nouĕ, dreptul interpretării legilor sancţionate, a modificării şi a abrogării lor, domnitorului şi dietei, în mod legal întrunită. Nu putem considera de constituţională deci eserciarea unilaterală a puterii legiuitoare, nu putem accepta nici un fel de octroare, şi nu putem accepta, ca legi sancţionate, fie în ori-care parte a lor, sĕ poată fi suspendate, modificate sau abrogate, cu putere unilaterală. Prin urmare, ţinem la legile dela 1848 în întregimea lor, pe cari ca aduse în mod constituţional, şi întărite în mod solemn prin sancţiune regală, le considerăm întru toate de valide.

Declarăm, că înainte de a fi dieta întregită în mod legal nu putem întra nici în deliberare asupra legilor, nici în discuţii asupra diplomei inaugurale.

Declarăm în fine, că guvernarea actuală a ţĕrii, deosebi procedarea cu putere absolută a funcţionarilor neconstituţionali o ţinem de ilegală şi ca atare cade sub greutatea legilor ţĕrii, ear' dările directe şi indirecte, repartisate şi întroduse, precum şi încassarea lor cu putere armată, sûntem siliţi a le declara de acte anticonstituţionale.

Cu durere vedem că M. Voastră a făcut prin preaînaltul rescript regesc imposibilă ori-ce înţelegere reciprocă, tăind firul mai departelor conferări. Preaînaltul rescript regesc nu e pus pe basa constituţiei ungare, ci 'şi-a luat de lege principală diploma şi patenta, date cu putere absolută şi aflătoare în conflict cu esenţa constituţiei noastre, pe când pe noi datorinţa faţă de patrie şi posiţia noastră de legiuitori, precum şi convingerea, ne leagă de constituţia ungară, şi noi numai stând pe basele ei putem discuta şi ne putem consulta. Aceste două direcţii divergente, ba chiar opuse, nu pot duce la înţelegerea dorită. Nouă cea mai sfântă datorinţă ne-a croit direcţia pe care nu ne este iertat sĕ o părăsim. Cu părere de rĕu trebue sĕ declarăm deci, că în urma preaînaltului rescript regesc sûntem siliţi a considera şi noi de întrerupt firul consultărilor parlamentare.

Sĕ poate că earăşi vor venì vremuri grele peste patria noastră, dar' nu ne este iertat sĕ o salvăm cu preţul negării datorinţelor cetăţeneşti. Libertatea constituţională a ţĕrii nu e proprietate de care putem dispune după voinţă. Naţiunea a încredinţat-o îngrijirii şi păzirei noastre, şi noi responsabili sûntem patriei şi conştienţei noastre. Dacă mai are de răbdat va răbda naţiunea, pentru-ca sĕ salveze pe seama posterităţii libertatea constituţională, moştenită dela strămoşi. Va răbda

www.dacoromanica.ro

şi va suferì cum au suferit strămoşii ei, pentru-ca să apere drepturile ţării. Pentru-că aceea ce ia forţa şi puterea, — timpul şi norocul favorabil poate să dee îndărăt, dar' aceea ce naţiunea, temêndu-se de suferinţe, a predat de bună voie, e greu a mai căpĕta îndărăt, şi câştigarea acestui lucru e totdeauna dubioasă. Va răbda naţiunea, sperând ajungerea unui viitor mai frumos şi crezênd în dreptatea causei ei.

Rĕmânem după acestea cu umilită supunere, ai M. Voastre ces. reg. cei mai supuşi credincioşi: magnaţii şi deputaţii Ungariei întruniţi în parlament. Dat în Pesta, 12 August 1861. Conte *Apponyi György* m. p., presidentul casei magnaţilor. Baron *Orczy Béla* m. p., notarul casei magnaţilor. *Ghyczy Kálmán* m. p., presidentul dietei. *Tanárky Gedeon* m. p. notarul dietei".

Lege pentru naţionalităţi.

În şedinţa din *9 August* presidentul a anunţat, că comisiunea esmisă pentru studiarea *chestiei naţionale* 'şi-a presentat raportul, care acum va fi tipărit şi împărţit între deputaţi. De odată cu raportul a fost presentat şi un *vot separat,* care asemenea va fi tipărit, pentru a putè fi pus cu raportul împreună la ordinea zilei.

Votul separat era al deputaţilor români *Aloiziu Vlad* şi *Sigismund Popoviciu,* şi era turnat în paragrafi, formând proiect de lege pentru regularea chestiei naţionale, pe când raportul comisiunii nu era alta decât stabilirea principiilor pe basa cărora s'ar putè compune un proiect de lege pe seama naţionalităţilor.

Urmând în curênd disolvarea parlamentului, dieta n'a ajuns să între în discutarea, nici a raportului, nici a proiectului de lege presentat din partea celor doi deputaţi români. Ambele acte sûnt însĕ foarte însemnate şi merită să fie cunoscute. Ele sûnt următoarele:

Raportul comisiunei parlamentare esmisă în chestia naţionalităţilor.

Comisiunea esmisă în chestia naţionalităţilor a aflat de necesară înainte de toate stabilirea acelor principii fundamentale, cari să servească de cinosură la deslegarea problemei.

Drept basă a procedurii au fost oferite două căi: dorinţele formulate din partea naţionalităţilor singuratice, locuitoare în patrie, aşa cum au fost acelea concipiate în memorandul adunării din Turoţ-St.-Mărtin, transpus comisiunii acesteia, şi în congresul Sêrbilor, de obşte cunoscut, şi cunoscut şi din partea Românilor din Ardeal,

www.dacoromanica.ro

apoi stabilirea limitelor între cari singuraticele naţionalităţi pot sĕ-'şi validiteze liber pretensiunile în privinţa aceasta.

Comisiunea a ales punctul de mânecare din urmă,

pentru-că:

n'a ţinut de compatibil cu principiul, esprimat la 1848, al egalei îndreptaţiri, ca ori-care chestiune, care stă în legătură atât de strînsă cu libertatea personală, cum stă satisfacerea pretensiunilor naţionale, — sĕ fie resolvată pe calea concesiunilor;

pentru-că împrejurarea, că naţionalităţile singuratice trăiesc resfirate în patria aceasta şi amestecate unele cu altele, aduce cu sine, ca împlinirea dorinţelor lor concrete sĕ presupună astfel de schimbări şi delimitări teritoriale, cari ar periclita unitatea politică a ţĕrii, sau apoi pot sĕ ducă la asuprirea totală a frênturilor mai micî naţionale, locuitoare pe teritorul ocupat de naţionalităţile mai mari; şi

pentru-că în fine. calea concesiunilor ar servì de cel mai sigur mijloc pentru-ca sĕ fie conservate frecările dintre naţionalităţile singuratice şi sĕ fie dată la o parte concurenţa liberă, purtată între limitele egalului cerc de drept din partea singuraticilor şi din partea corporaţiunilor pentru a ajunge la resultate salutare în privinţa drepturilor ce sûnt de câştigat.

Ungaria, în urma specialelor sale raporturi etnografice, e avisată sĕ nisuiască într'acolo, *ca chestia naţională sĕ o resolveze prin dispoziţiuni legale, odată pentru totdeauna, pentru-ca sub scutul acestora sĕ fie apĕrate justele pretensiuni ale singuraticilor cetăţeni,* indicate în privinţa aceasta, în ori-ce parte de teritor al patriei, şi *în mĕsura în care are sĕ fie garantată pe seama naţionalităţilor singuratice, ca corporaţiuni, putinţa de a sĕ desvolta pe calea liberei asocieri.*

Elementele astorfel de dispoziţiuni legale le dau, la noi, autonomia comunală, de secole esistentă, autonomia singuraticelor confesiuni, estinsă nu numai asupra chestiilor lor bisericeşti, ci şi asupra instalarii şi manipulării şcoalelor lor, şi înainte de toate sistemul de autoritate locală, al cărui fond de drept naţional îl formează tocmaî apĕrarea libertăţii individuale în contra estinderei prea mari a puterii de stat, precum şi putinţa de mişcare liberă pe seama individualităţilor fisice şi morale, în cadrele celei mai necesare unităţi de stat.

Mânecând dela aceasta părere şi lăsând neatinse limitele legale, pe cari ni-le prescriu vechile drepturi municipale ale Croaţiei, precum şi cu privire la Ardeal art. de lege VII. din 1847/8, §-ul 5, — am

www.dacoromanica.ro

aflat că sûnt de stabilit înainte de toate următoarele două principii fundamentale:

a) Că cetăţenii de ori-ce limbă ai Ungariei, în privinţa politică formează numai o naţiune, naţiunea ungară unitară şi indivisibilă. corĕspunzĕtoare noţiunei istorice a statului ungar.

b) Că toate popoarele locuitoare în ţeară, anume: Maghiarii, Slavii, Românii, Nemţii, Sêrbii, Rutenii, etc. *sûnt a se privì de naţionalităţi cu drepturi egale,* cari pot sĕ-'şi validiteze în deplină libertate şi fără nicî o restrîngere pretensiunile lor speciale naţionale, între limitele unităţii politice a ţĕrii, pe basa libertăţii individuale şi de asociare.

În urma acestor principii călăuzătoare, şi în sigura presupunere, că în înţelesul art. de lege XVI. din 1847 8 §-ul 1, autorităţile municipale vor fi organisate pe basa representării poporului, ne luăm voie a propune onoratei diete spre prealabilă aprobare următoarele puncte pentru compunerea proiectelor de lege, şi până atunci până când în urma delăturării pedecilor puse în calea întregirei dietei va putè fi supus desbaterii decizĕtoare a dietei proiectul nostru de lege, compus în direcţia aprobată din partea casei.

A) Despre drepturile naţionale ale individului şi ale corporaţiunilor.

1. Fiecare cetăţean are dreptul sĕ se folosească de limba sa maternă în scriptele adresate comunei proprii, municipalităţii sale sau autorităţilor de stat.

2. Alte comune sau municipalităţi însĕ sûnt datoare sĕ primească numai astfel de scripte, cari sûnt scrise în limba comunei respective sau în vre-una din limbile folosite pe teritorul respectiv.

3. În adunările comunale poate vorbì fiecine în limba sa maternă.

4. Limba de afaceri a comunelor o stabileşte adunarea comunală, astfel însĕ, ca la dorinţa minorităţii sĕ se întrebuinţeze şi limba acesteia în administraţie.

5. Antistiile comunale sûnt datoare se întrebuinţeze în comunicarea lor oficială cu locuitorii singuratici limba acestora.

6. Comunităţile bisericeşti dispun liber peste tot asupra administrării afacerilor proprii, şi în special asupra purtării matriculelor şi asupra limbei de instrucţie ce e de întrebuinţat în şcoalele lor elementare.

www.dacoromanica.ro

7. Fiecare confesiune şi naţionalitate este deopotrivă îndreptăţită sĕ reclame ajutorul statului pentru astfel de comune, cari nu sûnt în stare sĕ poarte sarcinele bisericii proprii şi ale educaţiunii.

8. Fiecare confesiune şi naţionalitate se află în drept şi e liberă a ridica şcoale medii şi superioare, aparţinênd persoanei sau corporaţiunii fundatòare stabilirea limbei şi a sistemului de educare, atât în acestea, cât şi în şcoalele de felul acesta, ridicate până acuma din partea singuraticelor confesiuni şi naţionalităţi.

9. Stabilirea limbei de propunere în institutele de stat aparţine ministrului de instrucţiune, care la luarea dispoşiţiunilor acestora *este dator sĕ ţină în vedere limbile folosite în districtul respectivului institut.*

10. La universitatea regnicolară se vor sistemisa catedre de limbă şi literatură *pe seama tuturor naţionalităţilor din ţeară.*

B) Despre municipii.

11. În adunările municipale toţi aceia cari au drept sĕ vorbească pot folosì limba lor maternă.

12. Limba în care au sĕ fie purtate protocoalele despre consultări, şi limba de afaceri pe seama funcţionarilor municipali, o stabileşte adunarea generală, rĕmânênd reservat pe seama fiecărei naţionalităţi esistente pe teritorul municipiului, dreptul de-a putè pretinde, ca protocolul sĕ se poarte şi în limba ei.

13. În casul dacă nu limba maghiară ar fi acceptată de limbă protocolară municipală, din punctul de vedere al esercierii potrivite de supraveghere din partea autorităţilor de stat, protocoalele acestea sûnt a se purta şi în limba maghiară.

14. Funcţionarii municipali sûnt datori a folosì în comunicările cu comunele subordonate lor şi cu particularii limba acestora, îndeosebi la pertractările verbale, fie în chestii de drept privat sau penal.

15. Municipiile corespondează între olaltă în limba maghiară, permiţêndu-se totuşi, ca acele autorităţi de limbă mestecată, cari au aceeaşi limbă ca limbă de afaceri, sĕ poată comuuica între olaltă în limba aceasta.

16. Municipiilor, în sînul cărora nu se foloseşte limba de afaceri stabilită din partea singuraticelor municipii, sau cea vorbită de particularii ce esistă pe teritorul municipiului respectiv, ori cea întrebuinţată de corporaţiuni, — toate anexele sûnt a se comunica şi în limba maghiară.

www.dacoromanica.ro

17. Municipiile corespondează cu autorităţile de stat în limba maghiară.

C) Despre autoritaţile de stat.

18. Limba de afaceri la autorităţile de stat e cea maghiară.

19. Oficiile de stat şi diregătoriile sûnt a se ocupa, în înţelesul art. 5 de lege din 1844, *fără deosebire de naţionalitate,* pe basa capacităţii şi a meritelor personale.

20. Respectivele ministerii sûnt datoare a grijì, ca în singuraticele oficii ale autorităţilor de stat sĕ fie aplicaţi în numĕr suficient din sînul diferitelor naţionalităţi astfel de indivizi, cari se poseadă cunoştinţele necesare pentru resolvarea potrivită a afacerilor înaintate lor din partea municipiilor de limbă mestecată şi din partea corporaţiunilor şi a particularilor subordonaţi lor, ear' consideraţia aceasta este a se ţinè în vedere şi la ocuparea posturilor de comiţi supremi.

D) Despre parlament.

21. Limba de consultare şi de afaceri a dietei e cea maghiară.

22. Legile sûnt de publicat *în limbile tuturor naţionalităţilor locuitoare în ţeară,* în traducere autentică, efectuită din partea dietei.

23. Toate legile contrare dispoşiţiunilor de sus, anume, restrângerile cuprinse în §-ul 3 din art. de lege V. al anului 1847 8, apoi în §-ul 2 punctul *e)* al art. de lege XVI. din acelaşi an şi în §-ul 7 art. de lege VI. din 1840. nu mai puţin *decretările ofensătoare pentru naţionalitatea română, cuprinse în aprobatele şi compilatele Ardealului, se şterg şi acum, de nou.*

24. Drepturile astfel stabilite pe seama tuturor naţionalităţilor esistente pe teritorul ţĕrii *sĕ declară de lege fundamentală şi se pun sub scutul onoarei naţionale.*

Strînsa legătură în care stau în patria aceasta raporturile naţionale şi cele confesionale face imposibilă separarea desĕvêrşită a pretensiunilor, cari sĕ scurg unele în altele. Din care causă voim a accentua lămurit, că toate punctele cari sĕ refer la comunele bisericeşti şi la şcoale, pot fi considerate de urmări ale aceloraşi legi cari regulează drepturile autonome ale singuraticelor confesiuni, şi a căror menţinere în deplină vigoare, anume, a articolilor de lege 26 şi 27 din 1790 91, — prin cari sĕ asigură drepturile protestanţilor şì ale bisericei gr.-neunite, — dorim sĕ fie accentuată aici în mod special.

www.dacoromanica.ro

În firul acestui raport avem onoare a înainta dietei cu aceasta actele predate comisiunii, şi proiectul separat al domnilor membri din comisiune *Aloiziu Vlad* şi *Sigismund Popoviciu.*

Pesta, 1 August 1861. *Bartal György* junior m. p., raportor.

Proiectele de lege
compuse din partea deputaţilor români Vlad şi Popoviciu.

Sûnt trei la numĕr, după-cum urmează:

I. În chestiunea naţională în general.

§. 1. Popoarele de diferite limbi, locuitoare în numĕr mai mare şi compact pe diferitele teritorii ale Ungariei, şi anume: Românii, Slavii, Sêrbii, Rutenii şi Nemţii, sĕ recunosc de naţiuni egal îndreptăţite cu cea maghiară, şi *totalitatea acestora formează naţiunea politica a Ungariei.*

§. 2. Fiecare naţiune are dreptul, în mod egal, de a-'şi întrebuinţa, desvolta şi educa în mod liber limba naţională, în toate raporturile vieţii private şi publice. Prin urmare sĕ ordonează:

§. 3. Că în comune, cercuri comitatense şi districte, în comitate, în districte libere cu municipalitate proprie, în ţinuturi şi în oraşe: serveşte de limbă administrativă, judiciară şi de consultare generală limba care formează, în întregime, sau în majoritate absolută, limba naţională a poporaţiunei respectivei comune, cerc, district, comitat, district liber cu municipalitate, ţinut sau oraş.

§. 4. Dacă în vre-o comună, cerc comitatens, district, comitat, ţinut sau oraş, nici una dintre naţionalităţi nu s'ar afla în absolută majoritate, în casul acesta limba oficială poate fi aleasă, în mod liber.

§. 5. Formarea cercurilor şi a districtelor are sĕ se facă astfel, ca într'un cerc sau district sĕ cadă, după putinţă, comune, cari cel puţin în majoritate absolută cuprind în sine locuitori de aceeaşi naţionalitate. Dispositia aceasta este a sĕ ţinè în vedere şi la formarea cercurilor electorale.

§. 6. Representanţele şi autorităţile comitatelor, districtelor libere, ţinuturilor şi oraşelor încă sûnt a sĕ compune în proporţia numerică a diferitelor naţionalităţi de pe teritorul lor.

§. 7. Comunele compun ori-ce fel de rapoarte, representaţiuni şi rugări, în limba oficială a comunei proprii, — cătră ori-care autoritate din ţeară.

§. 8. Diregĕtorii cercurilor comitatense şi a districtelor pot comunica în mod oficios cu comunele numai în limba oficială a acestora.

www.dacoromanica.ro

§. 9. Diregĕtorii cercurilor comitatense şi ai districtelor comunică cu celelalte cercuri şi districte din comitat, ori în limba acestor din urmă, ori în limba comitatului, decretată de oficială, ear' cu comitatul însuşi numai în limba oficială a comitatului.

§. 10. Comitatul, districtul liber, ţinutul şi oraşul comunică resoluţiunile şi ordinele cu funcţionarii proprii asemenea în limba proprie oficială.

§. 11. Comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele, între olaltă, precum şi în comunicările cu autorităţile diferitelor biserici, fac comunicarea în limba oficială a respectivei autorităţi cătră care sĕ adresează, ori în limba maghiară.

§. 12. Comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele îşi adresează ori-cărei autorităţi superioare, de ori-ce rang, în limba proprie oficială rapoartele, representaţiunile şi ori-ce fel de comunicări în scris, astfel însĕ, ca întru-cât această limbă oficială n'ar fi cea maghiară, sĕ fie întrebuinţat pe jumĕtate de coloană şi în limba maghiară textul întreg.

§. 13. Autorităţile superioare îşi adresează ordinele şi dispunerile cătră comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele cu limbă oficială nemaghiară în limba maghiară, dar' earăşi folosind pe jumĕtate de coloană şi limba oficială a respectivului comitat, district, ţinut sau oraş.

§. 14. În adunări generale comunale, comitatense, districtuale şi orăşeneşti, fiecare e îndreptăţit sĕ-'şi folosească limba proprie naţională, precum liber este fiecare a înainta ori-cărei autorităţi din ţeară (înţelegĕnd aci şi autorităţile militare) rugări în limba proprie naţională şi a cere sĕ 'i-se dee resoluţiuni în aceeaşi limbă.

§. 15. Limbă judiciară la autorităţile comunale e limba oficială a comunei, la judecătoria de cerc sau districtuală, apoi la judecătoriile şi tribunalele comitatense, teritoriale şi orăşeneşti, limba oficială a acestora.

§. 16. Tribunalele cambiale şi judecătoriile districtuale de apel (tablele) sûnt datoare sĕ primească şi sĕ resolveze în aceeaşi limbă petiţiuni compuse în ori-care limbă naţională, folosită pe teritorul autorităţii proprii.

§. 17. În afaceri penale cercetarea şi pertractarea este a sĕ ţinè în limba acusatului, şi în limba aceasta este a sĕ finalisa şi resolva causa; ear' martorii încă sûnt de a sĕ asculta în limba lor proprie, — făcênd escepţiune numai casurile, în cari limba acusatului

www.dacoromanica.ro

sau a martorilor nu e folosită în ţinutul şi pe teritorul respectivei municipalităţi, în care cas judecătoria e datoare să facă ascultarea prin interpret jurat.

§. 18. Forurilor apelative, causele apelate să trimit în original, de unde să edau apoi sentenţele şi alte resoluţiuni, pe lângă limba maghiară, pe jumĕtate de coloană şi în limba în care causa a fost pertractată şi decisă la judecătoria primă.

§. 19. Limba oficială şi de consultare generală a dietei e cea maghiară, *conservêndu-se însĕ pe seama singuraticilor membri ai parlamentului dreptul de a-'şi putè întrebuinţa în sfătuirile generale şi limba lor proprie naţională.*

§. 20. Legile să publică în text autentic în limbile tuturor naţiunilor numite în §-ul 1 şi sûnt a să trimite fiecărei autorităţi în limba aceea care îi formează limba oficială. Dar' în casurile, că între textul maghiar şi cel de altă limbă esistă divergenţă de înţeles, decisător e textul maghiar.

§. 21. În comunităţile bisericeşti şi în şcoale, mai departe la autorităţile bisericeşti şi direcţiunile şcolare, precum şi la comunele subordonate acestora, în toată privinţa e de folosit limba aceea de limbă de afaceri şi de manipulaţie, internă şi esternă, respective de limbă de propunere, — care formează limba naţională a respectivei biserici sau şcoale.

§. 22. Autorităţile bisericeşti şi direcţiunile şcolare îşi adresează circularele către comunele şi oficiile de sub autoritatea lor în limba acestor din urmă, ear' cu autorităţile civile precum şi cu celelalte, comunică în înţelesul §§-lor 11, 12 şi 13 din acest proiect de lege.

§. 23. La guvernul de stat, chemat să esercieze supravegherea supremă asupra şcoalelor şi asupra învĕţămêntului, *să sistemiseză secţiuni separate, pe seama fiecărei naţiuni, respective confesiuni,* din bărbaţi de-ai naţionalităţii, respective ai confesiunii proprii.

§. 24. Fiecare naţiune, respective confesiune, are dreptul de a dispune liber şi independent în chestiunile proprii şcolare, pe lângă controla supremă a statului. Drept-aceea, îi stă în libertate fiecărei naţiuni, respective confesiuni, *să ridice din propriile puteri şcoale inferioare şi superioare,* pentru toate ramurile ştiinţei, precum şi institute de ştiinţă şi fundaţiuni, înmulţind numĕrul lor după trebuinţă, în care scop *fiecare naţiune are dreptul să reclame ajutorul material al statului,* în proporţia poporaţiunii.

www.dacoromanica.ro

§. 25. În şcoalele fiecărei naţiuni, respective confesiuni, propunerea tuturor ramurilor de ştiinţă are să se facă amăsurat §. 21 *în limba respectivei naţiuni,* în cari şcoale este a să propune, pe lângă istoria pragmatică a ţării, totodată şi *istoria naţională proprie,* ca studiu obligat.

§. 26. Institutele publice ale fiecărei naţiuni, respective confesiuni, să privesc de egal îndreptăţite cu institutele statului.

§. 27. La îndeplinirea posturilor de profesori la institutele de stat, cu escepţiunea catedrei de religiune, cu privire la persoanele ce sûnt de aplicat nu poate servì de pedecă diversitatea religiunilor legalicește recunoscute.

§. 28. Pe seama fiecărei naţiuni să va crea la universitatea din Pesta câte o catedră de limba şi literatura proprie naţională, şi regula aceasta are să fie aplicată şi la şcoalele inferioare şi superioare de stat de prin diferitele ţinuturi ale ţării, dar' la acestea numai cu privire la naţionalităţile cari sûnt mai compacte ca locuitoare în jurul lor.

§. 29. Toate resoluţiunile, basate pe ori-ce dispositiune sau ordin, cari împedecă sau îngreunează importarea liberă a productelor literare (cărţi, reviste, gazete, etc.) apărute ori-unde în străinătate, în limba unei sau altei naţiuni, — să scot prin aceasta din vigoare şi în privinţa aceasta să garantează pe seama fiecărei naţiuni perfecta egalitate de drept.

§. 30. Nici o naţiune nu poate fi împedecată în a-'şi crea reuniuni naţionale de cetire, casine, societăţi limbistice, literare, de musică şi de cântare, precum şi ori-ce instituţiuni şi fundaţiuni, cari au de scop desvoltarea, educarea şi lăţirea limbei proprii naţionale, a literaturei şi a artelor, — şi nici în adunarea de contribuiri necesare în aceste scopuri.

§. 31. Să garantează *întrebuinţarea liberă a colorilor proprii naţionale şi a costumului naţional,* în comitate şi la dietă, fără nici o esplicare sau conclusiune ce s'ar putè trage din aceasta.

§. 32. Toate legile cari stau în contrazicere cu legea aceasta vin şterse, respective au să fie considerate de — modificate.

§. 33. Legea aceasta serveşte drept *lege fundamentală, care nu poate fi schimbată.*

§. 34. Prin legea aceasta rămâne neatinsă integrităţea ţării.

§. 35. Cu neamânata esecutare a legii acesteia să însărcinează ministerul.

www.dacoromanica.ro

II. În chestia bisericei gr.-ort. române.

§. 1. Românii aparţinĕtori la religiunea creştină gr.-orientală sĕ decretează, în privinţa hierarchică, de despărţiţi cu desĕvêrşire de cătră Sêrbi, şi restaurându-se hierarchia independentă română, amĕsurat canoanelor acestei biserici, sĕ provĕd cu metropolie separată, ear' în scopul realisării faptice a despărţirii, congresul bisericesc, ordonat prin §-ul 8 din art. de lege XX. dela 1848, este a sĕ convoca în decurs de cel mult trei luni.

§. 2. După încheerea congresului bisericesc, întrunit în urma §-ului 1 şi compus din credincioşii cari vor aparţinè hierarchiei române a despărţitei religiuni creştine gr.-neunite, — se va convoca în decurs de cel mult trei luni un congres bisericesc român, separat, tot pe basa principiului din §-ul 8 al art. de lege XX. din 1848, — care congres, amĕsurat canoanelor bisericii proprii, va lua dispositiuni pentru organisarea hierarchică a religiunii creştine independente române gr.-neunite.

§. 3. Cu esecutarea legii acesteia sĕ însărcinează ministerul.

III. În chestia şcoalelor naţionale române.

§. 1. Pentru-ca Românii sĕ poată face dispositiuni în privinţa regulării afacerilor lor şcolare şi de instrucţiune publică, şi asupra modului de conducere, ministerul va convoca cel mult în cinci luni într'un congres ad hoc naţional pe toţi Românii din ţeară, într'un oraş potrivit şi corĕspunzĕtor mai bine centrului ţinutului locuit de ei, astfel, ca la congresul acesta sĕ fie ales după fiecare 20.000 de suflete câte un deputat, a treia parte din cler şi două terţialităţi din mireni, şi din care congres naţional episcopii de naţionalitate română şi metropoliţii fac parte ca membri ordinari, amĕsurat dignităţii lor.

§. 2. Alegerea deputaţilor pentru congres sĕ va face după diecese, pe calea autorităţii bisericeşti a respectivei eparchii, conform usului după care sĕ aleg deputaţii pentru congresele bisericeşti.

§. 3. Sub durata congresului fiecare deputat primeşte diurne corĕspunzĕtoare şi spese de drum, anticipate din partea statului şi ulterior încassate dela publicul alegĕtor.

§. 4. Statutele sale 'şi-le stabileşte congresul însuşi, precum congresul îşi alege pe presidenţii şi pe notarii sei.

§. 5. Cu esecutarea legii acesteia sĕ însărcinează ministerul.

Dat în Pesta, 20 Iulie 1861. *Aloiziu Vlad* m. p., deputatul Zorlenţului-mare în Caraş. *Sigismund Popoviciu* m. p., deputat al cercului Buteni, în Arad.

www.dacoromanica.ro

Dieta în agonie.

Din 12 până în 21 August dieta n'a ţinut şedinţe. În şedinţa din 21 August, deschisă la orele 4 d. a. presidentul *Ghiczy* a făcut raport despre mergerea sa la Viena, însoţit de contele Apponyi, presidentul casei magnaţilor, pentru a presenta monarchului noua adresă a parlamentului ungar, şi despre resultatul nefavorabil obţinut.

Întreaga casă a ascultat în cea mai mare linişte şi deprimată raportul presidentului.

După el a luat cuvêntul deputatul *Bonis Samuel,* care mulţumeşte presidentului pentru ostenelele puse în serviciul causei, şi de credinţa fiind, că disolvarea parlamentului ungar acum nu are să mai întârzíe mult. crede a fi de lipsă să iee dieta de pe acum posiţie faţă de disolvare.

Să vede că treaba aşa a fost pregătită, pentru-că imediat s'a sculat deputatul *Deák Ferencz* şi a cetit un *protest* în contra ilegalităţilor comise până acum şi cari să vor comite în viitor. Protestul e următorul:

— „Adunarea ţării, putênd după drept numai pe basa constituţiunii ungare să funcţioneze, n'a întrelăsat nimica, pentru-ca basa aceasta să 'şi-o restabilească şi să 'şi-o asigureze pe deplin.

Întregirea în înţelesul legii a dietei, ministerul responsabil, şi reîntegrarea legilor suspendate, au fost înainte de toate necesare, pentru-ca parlamentul să poată întra în alcătuirea de legi. Acestea le-am solicitat deci înainte de toate, dar' repeţitele noastre adrese au rămas fără resultat. Astfel cercul de activitate a dietei a fost restrâns numai la apărarea drepturilor ţărei, ceea-ce şi în starea sa de neîntregire avea dreptul, ba şi datorinţa, a o face cu toată energia.

Firul consultărilor reciproce parlamentare 'l-a întrerupt de fapt preaînaltul rescript, când vechea noastră constituţiune, în contra convenţiilor fundamentale, a fost prin puterea absolută în mod esenţial schimbată, şi s'a dorit, ca sfătuirile noastre să fie trecute pe terenul şi între limitele diplomelor şi patentelor împărăteşti, unde noi, după drept, nu putem întra.

Ne-a convins acel preaînalt rescript despre aceea. că M. Sa nu are intenţiunea să ne restabilească constituţia în înţelesul sancţiunei pragmatice, ear' noi nu putem se devenim nici-odată necredincioşi constituţiei.

Şi convingerea noastră va fi de nou întărită, când în locul intregirii în mod legal a adunării ţării şi în locul reîntegrării guver-

www.dacoromanica.ro

nului parlamentar, va urma o astfel de disolvare a parlamentului, care se împotrivește cu dispositiunea legilor.

Conform art. de lege IV. din 1848 dieta nu poate fi disolvată până atunci, până-când ministerul nu presentă raționiile anului trecut și budgetul anului viitor, și dieta nu aduce resoluțiuni asupra lor.

Dispositia aceasta a legii nu s'a împlinit și nici nu poate fi împlinită câtă vreme ministerul responsabil nu vine reîntrodus, ear' adunarea țerii nu vine întregită, pentru-că nu este guvern legal care sĕ presenteze budgetul, ear' parlamentul tocmai prin aceea, că 'i-s'a denegat în mod categoric întregirea basată în lege, e făcut incapabil de-a vota budgetul.

Și aceea dispune amintitul art. de lege, că după disolvarea parlamentului, în decurs de trei luni trebue sĕ se întrunească noul parlament. Dacă deci, după disolvare, adunarea țĕrii nu se convoacă de nou în terminul precisat în lege, prin aceasta dispositiunea legii e de nou vătĕmată.

Noi sûntem deci siliți sĕ considerăm de pe acuma o astfel de procedură de *anticonstituțională* și de continuare a sistemului absolut care domnește de 12 ani. Nu ne putem opune în faptă puterii, dar' în contra lucrurilor cari astfel sĕ întêmplă *ridicăm protest sĕrbătoresc,* și declarăm, că ținem strâns la toate legile noastre de drept esistente, și astfel și la legile sancționate, ear' până acum din partea parlamentului nemodificate dela 1848, și ori-ce pas al puterii, care se împotrivește cu ele, îl vom considera de anticonstituțional".

Protestul a fost primit din partea dietei cu aclamări sgomotoase, și presidentul a putut enunța ca conclus votarea aceluia cu unanimitate din partea camerei ungare.

În aceste momente de nesiguranță cu privire la viitor, Maghiarii au ținut sĕ stee bine cu naționalitățile nemaghiare din patrie, de aceea după primirea protestului lui *Deák* s'a sculat deputatul *Tisza Kálmán* și a propus spre grabnică primire următorul *proiect de resoluțiune:*

— „În urma neîntregirii sale, reclamată de drept și de lege, și din lipsa organelor guvernamentale legale, dieta împedecată fiind în a compune proiecte de lege referitoare la chestiile de cea mai supremă importanță, cari interesează patria noastră, și îndeosebi cu privire la chestiile de mai la vale, — și până-când îi va fi dată capabilitatea de-a face aceasta, declară dieta, pe basa principiilor acceptate deja din partea ei și mai de multe-ori esprimate aici, că:

www.dacoromanica.ro

1. *Împlinirea ori-căror pretensiuni ale tuturor naţionalităţilor din ţeară*, cari nu se împotrivesc cu integritatea teritorială şi politică a ţĕrii, — *pe basa principielor desvoltate în adrese;*

2. Inaugurarea perfectei egalităţi de drept, civilă şi politică, între diferitele confesiuni şi estinderea ei şi asupra israeliţilor;

3. Sistarea tuturor raporturilor de proprietate, de natură afină cu urbariul, în mod echitabil pentru ambele părţi, prin rebonificare, respective rĕscumpĕrare:

Sûnt înşirate între primele şi cele mai importante afaceri ale dietei care va fi capabilă sĕ aducă legi«.

Proiectul de resoluţiune se primeşte, asemenea cu unanimitate; şi după-ce se autentică protocolul şedinţei, presidentul provoacă pe deputaţi sĕ-'şi iee în primire credenţionalele, depuse în cancelaria dietei, apoi încheie şedinţa, enunţând că ora şedinţei de mâne va fi comunicată deputaţilor prin *placate.*

Şedinţa s'a încheiat la orele 6 şi un sfert.

Disolvarea dietei.

Ultima şedinţă. S'a ţinut în *22 August* făcêndu-se deschiderea la orele 12. Tăcere adâncă. Numai la întrarea lui *Deák* în sală erumpe dieta în aclamări frenetice. Sĕ face de nou tăcere. Presidentul casei urcă tribuna şi vorbeşte astfel:

— „Onorată casă! Înainte de toate îmi ţin de datorinţă a raporta, că secretarul ilustrei case a magnaţilor, baronul *Orczy Béla,* fiind la mine 'mi-a comunicat, că înalţii magnaţi, acceptând de al lor în intregime protestul onoratei case, referitor la disolvarea parlamentului — *'l-au primit în şedinţa de ieri.* (Aclamări furtunoase). Comunic mai departe onoratei case, că ieri, în orele de seară, 'mi-a venit la mână un rescript preaînalt, care conţine numirea Escelenţei Sale a contelui *Haller Ferencz* de comisar regesc în chestia *disolvării parlamentului.* Vĕ rog sĕ-'l ascultaţi".

Notarul Csengery (ceteşte): „Nrul 11821/861. Noi, Francisc Iosif I., din mila lui Dumnĕzeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei (murmur), rege al Boemiei, Galiţiei, Lodomeriei, Lombardiei, Veneţiei. Iliriei, Archiduce al Austriei, etc.

Stegarilor, prelaţilor, magnaţilor şi deputaţilor din credincioasa noastră Ungarie şi ţĕrile anexate ei, — salutea şi graţia noastră! (Ilaritate).

Iubiţi credincioşi! După-ce noi cu preagraţiosul rescript din 21 August a. c. nrul 11536 *am hotărît disolvarea dietei ungureşti,*

www.dacoromanica.ro

am numit şi trimis pentru esecutarea disolvării pe al nostru împuternicit comisar regal, şi credincios sincer iubit, pe contele *Franţ Haller de Hallerkő,* decorat cu crucea mare a ordului sfântul Ştefan, cavaler al coroanei de fer clasa I., comandor al ordinului leopoldin, decorat cu crucea mare a ordinului cetăţenesc din regatul Saxonia (Ilaritate mare), cavaler al ordinului din Sardinia, Moritz şi Lazar, actualul nostru consilier intim şi camerar, proprietar al regimentului 12 de husari.

Drept aceea vĕ însărcinăm şi vĕ ordonăm, conform puterii noastre regale, sĕ recunoaşteţi sub greumêntul pedepsei legale, pe seama celor-ce s'ar opune, de legală datorinţă de supuşi a împlini toate îndrumările comisarului numit de noi şi a le da ascultare. Cătră cari de altcum rĕmânem cu graţia şi harul nostru, în permanenţă devotaţi. Dat în capitala noastră Viena, în Austria, în 21 August 1861. *Francisc Iosif* m. p. *Forgách Antal* m. p. *Rohonczy Ignácz* m. p. (Murmur)".

Presidentul îşi continuă acum vorbirea astfel:

— „În urmarea acestui lucru (Sĕ auzim!), în orele de dimineaţă, domnul comisar regesc, din ordinul M. Sale ces. reg. m'a provocat, respective m'a recercat, pe mine şi pe presidentul casei magnaţilor, contele *Apponyi,* ca pentru luarea în primire a unui preaînalt rescript, referitor la disolvarea parlamentului, sĕ ne presentăm la el. Am mers deci astăzi la orele 9 la Buda şi acolo Escel. Sa domnul comisar a depus în mânile noastre rescriptul M. Sale ces. reg. despre disolvarea parlamentului, cu acel ordin, ca imediat sĕ-'l publicăm. Şi m-a împuternicit Escel. Sa domnul comisar sĕ declar în faţa onoratei case. că are îndrumare, la casul, dacă dieta nu sĕ disolvă imediat în urma acestui ordin preaînalt, *sĕ o disolve cu putere armată.* (Murmur). El o va face aceasta, şi în privinţa aceasta nu ya întârzia a face dispoziţiunile necesare. În urmarea acestora acum e sĕ se cetească acest rescript preaînalt. (Sĕ auzim)".

Notarul Csengery (ceteşte): „Noi, Francisc Iosif I. din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiţiei, Lodomeriei, al Lombardiei, Veneţiei şi Iliriei, archiduce al Austriei, etc. etc.

Stegarilor, prelaţilor, magnaţilor şi deputaţilor credincioasei noastre Ungaria şi a părţilor anexate ei, întruniţi în dieta convocată de noi pe 2 Aprilie 1861, — salutea şi graţia noastră!

Iubiţi credincioşi! Fiindcă dieta ungurească, aflătoare acum aproape de cinci luni în activitate, n'a corespuns aşteptărilor noastre,

www.dacoromanica.ro

cuprinse în provocările adresate ei, şi fiindcă noi, spre adânca noastră părere de rĕu, nu mai putem aştepta dela o atare dietă nici o activitate folositoare intereselor regatului nostru Ungaria, pentru-că ea, în acest timp, spre cea mai mare pagubă a tuturor partidelor, 'şi-a uitat înalta chemare într'atâta, încât declară pe faţă de întrerupt ori-ce fir al unei posibile învoieli. din causa că nu 'i-s'au împlinit pretensiunile a căror estindere trece departe peste mĕsura celor-ce ar putè sĕ fie aplacidate: siliţi ne simţim astfel sĕ disolvăm dieta convocată pe 2 Aprilie 1861, precum o şi disolvăm de fapt prin aceasta, reservându-ne dreptul, după-cum va permite posibilitatea, sĕ convocăm o nouă dietă, în decurs de şase luni. Cărora de altmintrelea rĕmânem cu favor şi graţie, totdeauna binevoitori. Dat în capitala noastră Viena, în Austria, în 21 August 1861. *Francisc Iosif* m. p. *Forgách Antal* m. p. *Rohonczy Ignácz* m. p.“

Deputatul *Bernáth Zsigmond* ia cuvêntul pentru a esprima durerea de care e cuprinsă naţiunea în urma celor întêmplate şi pentru a declara, că dieta sĕ supune preaînaltului ordin, pentru-că e datoare sĕ se supună. Dar' crede, că înainte de a sĕ desface dieta, datorinţă are sĕ-'şi reînoiască protestul de ieri şi sĕ-'l treacă de nou la protocol. Ar dorì apoi, ca protestul sĕ se comunice de nou casei magnaţilor, şi ca dieta sĕ-'şi iee rĕmas bun dela magnaţi. În fine doreşte sĕ se esprime mulţumire preşedintelui şi notarilor dietei.

Ia apoi cuvêntul deputatul *Deák Ferencz,* în mijlocul unor aclamări şi aplause sgomotoase, şi declară, că dieta nu poate sĕ se opună puterii armate cu care comisarul regal poate sĕ o spargă, şi astfel ori-ce discuţie acum e eschisă. *Ţine la protestul de ieri, primit şi din partea casei magnaţilor.* (Întreaga casă sĕ ridică în picioare şi strigă: Primim! Trăească Deák! Trăească patria!

Presidentul declară deci de primit şi a doua-oară protestul votat şi apoi îşi ia rĕmas bun dela casă, într'un ton jeluitor, mulţumind pentru încrederea depusă în el şi lăudând statornicia dovedită din partea dietei întru apĕrarea drepturilor autonome ale ţĕrii. Sĕ autentică protocolul acestei ultime şedinţe şi cu aceasta şedinţa şi sesiunea e declarată de închisă.

Casa magnaţilor s'a întrunit în aceeaşi zi la orele 2. Preşedintele, contele *Apponyi,* a făcut un raport scurt, analog cu cel din casa de jos, despre cele întêmplate, ear' contele *Károlyi Lajos* a propus sĕ declare magnaţii, că stând pe lângă protestul de ieri, îşi esprimă părerea de rĕu, că s'a făcut amenințare cu puterea

www.dacoromanica.ro

armată în casul că nu s'ar respecta rescriptul preaînalt, — ceea-ce s'a primit din partea casei magnaților, isbucnind și membrii ei în însuflețite *trăească patria!* În fine presidentul, contele *Apponyi,* mulțumește magnaților pentru buna purtare, își ia rămas bun dela ei, și după autenticarea protocolului de ședință declară ședința și sesiunea de închisă.

Deputații români au ținut încă în seara premergătoare o întrunire de adio, și după închiderea formală a dietei a plecat fiecare la vatra sa.

Astfel 'și-a încheiat activitatea dieta ungurească din 1861, care era chemată să facă lucruri mari, să pună temelii vecinice înfrățirei adevărate între toate popoarele de pe teritorul regatului ungar, împărtășindu-le de toate drepturile cetățenești. Nu 'și-a resolvat însă problema grea; a rămas să o resolveze altă dietă, care apoi n'a mai fost condusă de ideile cari dominau pe vremea dietei din 1861, și de aceea nici n'a resolvat-o bine.

Cele cuprinse în capitlul acesta sûnt scoase din ziarul dietei dela 1861, publicat sub titlul: »*Az 1861. évi April 2. Pesten egybegyült országgyülés képviselöházának naplója*«, precum și din ziarele române din anul acela.

www.dacoromanica.ro

Lupta în comitate.

Un nou teren de luptă s'a deschis pe seama Românilor în casele comitatense.

Se ordonase reorganisarea comitatelor, pe base constituționale, dar' cu respectarea dispositiunilor cuprinse în diploma împĕrătească dela 20 Octomvrie 1860, — prin urmare cu respectarea drepturilor naționale și ale Românilor. Și Românii, pentru câștigarea și asigurarea acestor drepturi. au purtat luptă bună în salele comitatense, — cu mai bun sau mai slab resultat, după-cum a fost comitatul.

Lupta s'a dat pretutindenea *pentru limbă,* știindu-se, că limba este espresiunea naționalității și că respectându-se limba, e respectată și naționalitatea. Și limba română a fost decretată de limbă oficioasă acolo unde Românii erau stăpânii casei în comitat, dar' a fost desconsiderată cu desĕvîrșire acolo, unde deși noi formam majoritatea poporațiunii în comitat, totuși Maghiarii erau stăpâni pe situațiune.

Cum au ajuns ei se domineze situațiunea? Așa, că representantul puterii de stat, comitele suprem, a fost numit dintre ei, și prin el au fost puse toate la cale în spirit — maghiar.

Maghiarii au înțeles *astfel* reorganisarea țĕrii în spirit constituțional, că ei vin reîntegrați în toate drepturile politice-naționale de mai nainte, cari ale lor fiind în trecut, pe seama lor au să rĕmână și în viitor. De aceea, pretutindenea Maghiarii au accentuat, că legile din 1848 singure formează și pot se formeze basa nouei organisări de țeară, ear' pe altă basă nu se poate face organisarea țĕrii.

Resonarea era corectă din punctul lor de vedere, precum la loc au fost și protestările Românilor, earăși din al lor punct de vedere. În drept să aflau deci ambele părți, — pentru-că luptele în comitate au decurs și atunci, ca și în zilele noastre, între Români și Maghiari, — și greșala n'a venit din partea lor, ci din partea guver-

www.dacoromanica.ro

nului central, care a făcut lucru prea pripit cu ordonarea reorganisării ţĕrii în spirit constituţional, înainte de-a modifica constituţia în sensul perfectei egalităţi de drept, aşa cum erau intenţiunile domnitorului.

Nu e mirare deci, dacă Maghiarii acolo unde ei erau la putere, au făcut reorganisarea şi restaurarea municipală corĕspunzĕtor intereselor lor, fără a mai avea în vedere interesele altor naţionalităţi, dacă Sĕcuii, cu municipalităţi naţionale, s'au purtat tot aşa, şi dacă nici Saşii din Ardeal n'au rĕmas cu nimica îndĕrĕtul lor.

Stând astfel lucrurile, din noua organisare de ţeară n'a resultat nici o mângăere pe seama naţiunei române, ci din contră, o nouă convingere, că ea e tot cea desconsiderată şi despreţuită ca mai nainte. Cu toate acestea, luptele purtate în salele comitatense au fost foarte frumoase, şi au dat nouă dovadă despre maturitatea politică a poporului român din patria aceasta. Vom spicui din ele unele de interes mai general.

Alba-inferioară.

Comitele suprem, *Pogány György,* convocase pe zilele de 25 şi 26 Aprilie conferenţă prealabilă la *Aiud,* pentru a se compune lista membrilor comitetului municipal. Maghiarii cereau sĕ fie luată de basă lista dela 1848, şi numai locurile devenite vacante sĕ fie îndeplinite cu oaĭmeni noi, pe când Românii pretindeau compunerea unei liste care sĕ corĕspundă proporţiunii faptice în care se află naţionalităţile în acest comitat. Nu s'a putut ajunge la nici o înţelegere, şi astfel comitele suprem s'a vĕzut îndemnat sĕ organiseze deocamdată o administraţie provisorie în comitat, numind cu dela sine putere funcţionarii de lipsă.

Între funcţionarii acestia se aflau şi câţĭva Români, anume: *Dionisie Ţobias,* numit vicecomite, *Grigorie Pop* vicenotar, *Ioan Darabant,* jude-cercual şi *Petru Ioanette,* subjude-cercual, cari însĕ au ţinut de ilegal modul cum au fost puşi în oficii şi de aceea nu le-au primit, ci 'şi-au dat toţi demisiunea, prin următoarea scrisoare colectivă, trimisă la 15 Maiu 1861 comitelui suprem din Aiud:

— „Ilustre domnule comite suprem al comitatului Alba-inferioară!

Ilustritatea Voastră v'aţi îndurat prin presidialul din 4 ale curentei, numĕrul 81 pres. a ne denumì pe noi de oficiali provisorii ai acestui comitat. Credem, că Ilustritatea Voastră, faţă cu desbinarea ivită între membrii conferenţei prealabile din 25 şi 26 Aprilie,

www.dacoromanica.ro

n'aţi putut întreprinde mediu mai corĕspunzĕtor spre mai curênda începere a administraţiunii, decât o organisaţiune provisorie. Şi dacă ar fi provĕzută o congregaţiune generală cât mai curêndă spre alegerea representanţilor comitatului, ne-am ţinè norocoşi numai decât a păşì în activitate. După-ce însĕ în contra unanimei voinţe a Românilor, representaţiunea comitatului din 1848 s'a reîntregit ea pe sine, şi e de prevĕzut, că această representaţiune va alege şi funcţionarii comitatului, nu ne rĕmâne decât a ne esprima cea mai umilită mulţumire pentru distingerea arĕtată prin denumire, însĕ totodată vĕ descoperim, că noi oficiile oferite, în acest provisor, nu le primim. Zlatna. 15 Maiu 1861. (Urmează subscrierile).“

În 26 Iunie a fost o nouă conferenţă prealabilă în Aiud, în care earăşi nu s'a ajuns la înţelegere. din causa Maghiarilor, cari cereau mereu sĕ fie acceptate legile din 1848 drept basă pentru constituirea comitatului, pe când Românii combăteau legile din 1848 şi dovedeau ilegalitatea şi nulitatea lor. Douĕ zile a ţinut discuţia pe tema aceasta şi a fost terminată astfel, că comitele suprem s'a dat pe partea Maghiarilor şi a declarat congregaţia de constituită pe basa listei de membri compusă din partea Ungurilor. Românii indignaţi de această procedură, au părăsit în mod demonstrativ sala comitatului, în frunte cu metropolitul din Blaj, *Alex. St. Şuluţiu,* şi nici la masa comitelui suprem, unde erau învitaţi, n'a mers nimeni dintre Români. Înainte de-a pleca din Aiud, Românii s'au întrunit şi au compus un protest energic, pe care, provĕzut cu toate subscrierile, 'l-au predat comitelui suprem.

În 16 Septemvrie 1861 a fost earăşi congregaţie în Aiud. La orele 10 Maghiarii umpluseră sala comitatului, temêndu-se, ca nu cumva sĕ vină Românii în numĕr mai mare şi ocupând ei sala, Maghiarii sĕ rĕmână pe afară. Astfel însĕ Românii au rĕmas pe afară. Abia câţĭva mai curagioşi şi mai de nădejde 'şi-au făcut drum printre Maghiari, ca sĕ ajungă până la scaunul presidenţial, pentru a înmanua comitelui suprem protestele venite din toate părţile comitatului. Comitele suprem le-a luat toate în primire şi în urmă a deschis congregaţia cu o vorbire maghiară, în decursul căreia ceteşte rescriptul guvernului, în care sĕ spune, că recursul Românilor în contra ultimei congregaţiuni *nu s'a primit,* prin urmare congregaţia are sĕ se apuce de lucru.

Ungurii aplaudează, ear' cei câţĭva Români întraţi în sală rĕmân consternaţi.

www.dacoromanica.ro

Congregația să mută în curtea comitatului și astfel Românii de afară ajung în nemijlocita apropiere a comitelui suprem, care repetează *în limba română* cele rostite în sală, cetind și un protest din cele multe primite dela Români.

Ia acum cuvêntul *Gál Iános* și vorbește *românește* în spirit de *împăcare,* ear' în urmă *Zeyk Károly,* tot *românește,* îndeamnă pe Români să nu asculte de *agitatori,* pentru-că acestia sûnt plătiți de guvernul dela Viena ca să facă vrajbă între Români și Maghiari. Solgăbirĕul *Bocskai* face propunere să se aresteze toți agitatorii, pentru-că atunci va fi pace în comitat. Și de altcum nu sûnt decât 2 3 în fiecare comună, nu mai mulți. *Zeyk Károly* îi răspunde însă, că nu asta e la ordinea zilei, ci alegerea comitetului municipal. Cere să se între în ordinea de zi. Se primește. Un Ungur cere să se esplice Românilor, că ce e aceea comitet municipal. Preotul gr.-ort. *Popoviciu* din Stremț o face aceasta, dar' întreabă, că după-ce toți Românii sûnt absenți, în urma protestului înaintat, ear' cei presenți sûnt tot oameni fără drept de alegere, — poate-se face alegerea comitetului și fără Români?

Nu-'i răspunde nimeni. În schimb însă vorbește bar. *Kemény István* despre datorința poporului de a nu asculta de agitatorii cari umblă numai să-'l amăgească. Baronul 'și-a început astfel vorbirea: *Îmi pare bine că pot vorbi cu iobagii mei!*« În urmă să cetește o listă de membri în comitetul municipal, care să primește fără contrazicere.

Cu aceasta congregația a fost terminată.

În 17 Octomvrie 1861 s'a ținut altă congregație, care a fost foarte zgomotoasă. Românii au venit de astă-dată în număr foarte mare. De cătră Teiuș veniseră cu un stindard mare național, pe care era scris *Egalitate* . Erau foarte mulți țĕrani, cari făceau înfruntări inteligenței, din motivul că nu 'i-a avisat din vreme pentru ca să fi venit în număr și mai mare. Maghiarii au căutat de nou să ocupe ei sala, ear' Românii să rĕmână pe afară. De aceea, la orele 10 erau toți în sală, împreună cu studențimea din Aiud. Când au sosit Românii loc nu mai era în sală. Au rĕmas deci toți în vasta curte a comitatului. Venise și *Axente Sever,* pe care comitele suprem 'l-a poftit imediat la sine, pentru a-'l asigura, că din parte ungurească nu să va întêmpla nimic supărător, și pentru a-'l ruga totodată, să facă cu autoritatea sa ca nici din parte românească să nu se întêmple escese.

www.dacoromanica.ro

Puțin după orele 10 comitele suprem întră în sală pentru a deschide congregațiunea. Dintre Români 'și-au fost făcut loc cu puterea și au întrat în sală următorii: *Axente Sever,* Dr. *Hodoșiu, Găitan, Nicola,* Dr. *Frâncu,* protop. *Balint,* profesorul *Antonelli,* și încă câțiva. Sala de alături era însă plină numai de Români.

După deschiderea congregațiunii să cetește un rescript al guvernului, la care Dr. *Hodoșiu* cere cuvêntul. 'I-se acordă. Cu o elocvență uimitoare începe să înșire Dr. *Hodoșiu* toate ilegalitățile comise în acest comitat, în care comitetul municipal e ales în mod ilegal și tot în mod ilegal sûnt instituiți și funcționarii publici ai comitatului. Provocându-se la protestele Românilor înaintate comitelui suprem declară, că Românii iau parte la adunarea de astăzi numai ca particulari, nu ca membri ai congregațiunii, pe care n'o recunosc de legală.

Cere ca numele Românilor trecuți în comitetul municipal să fie șterse din listă. Protestează apoi de nou, în numele Românilor, în contra tuturor actelor săvêrșite și cari să vor mai săvêrși din partea acestui ilegal comitet municipal, declarând, că Românii dau vot de neîncredere comitelui suprem și funcționarilor numiți din partea sa, și rémân pe lângă petițiunea înaintată prin deputațiune M. Sale la 9 Septemvrie 1861. Totodată ca mijloc de reparare a greșelelor făcute, propune în numele Românilor, ca reorganisarea comitetului municipal să se facă cu ajutorul unei congregațiuni generale, ținută după adevěratul principiu al representării de popor. În fine cere Dr. *Hodoșiu,* ca comitele suprem să iasă afară și acolo să țină adunarea, sub ceriul liber și în fața Românilor, pentru-ca să se convingă, că vederile espuse nu sûnt numai ale sale, ci ale tuturor Românilor.

Maghiarii *Zeyk* și *Kemény Gábor* să scoală pentru a combate pe *Hodoșiu* și să silesc să arete legalitatea modului cum a fost compus comitetul municipal. Rěspunde profesorul *Antonelli* și protopopul *Balint,* susținênd amêndoi vederile lui *Hodoșiu* În urmă cere cuvêntul *Axente Sever* și comitele suprem i-'l acordă. Imediat să scoală însă trei Maghiari de-odată, *Kemény István, Kemény Gábor* și *Török Dani* și deneagă lui *Axente* dreptul de a vorbi, fiindcă nu e membru al congregațiunii. Comitele suprem le spune, că vot *consultativ* are ori-și-cine și el numai în acest înțeles a dat cuvêntul lui *Axente.* Cei trei Maghiari nu vreau însă să-'l asculte nici așa pe Axente. Dr. *Hodoșiu* zice atunci cu glas puternic: „Dacă e așa, să eșim afară, noi Românii, pentru-că aici nu putem

www.dacoromanica.ro

vorbi. Ungurii nu vreau să ne asculte". Toţi Românii au eşit afară, în curtea comitatului. Aci flutura frumos în aer stindardul naţional. *Axente* să urcă pe o peatră şi începe să vorbească poporului. Îl întreabă dacă e mulţumit cu funcţionarii unguri, şi poporul răspunde cu un puternic şi unanim: ***nu!***

Axente recapitulează apoi cele rostite de Dr. Hodoşiu în sală şi întreabă dacă primesc toţi de-ale lor declaraţiunile făcute? Şi earăşi urmă răspunsul unanim, ca dintr'un glas: „Primim, primim!"

Românii trimiseră acum pe *Francu* şi pe *Şandor* la comitele suprem pentru-ca să-'l roage să ţină adunarea în curte, în faţa şi auzul tuturor. Comitele suprem răspunde delegaţiunii române că este loc în sală şi pentru Români. Dar' când *Francu* îl întreabă cu glas apăsat: *Aşa dar' să venim în sală?*« răspunde earăşi el cu glas tremurător că ***nu,*** — pentru-că se temea că să va naşte ciocnire între Unguri şi Români.

Axente vorbea mereu mulţimei din curte, când delegaţiunea s'a reîntors dela comitele suprem, făcênd raport despre resultatul misiunei împlinite.

Îndignaţi de purtarea comitelui suprem, Românii părăsesc curtea comitatului, merg însă la locuinţa unui Român din Aiud, unde să compune şi subscrie un nou protest, care a fost trimis imediat comitelui suprem, prin o delegaţiune. Comitele suprem, temêndu-se de urmări grave, a poftit după ameaz pe Axente şi pe alţi Români la sine, pentru a să înţelege cu ei, dar' nici unul nu s'a dus. La orele 5 după ameaz poporul, în frunte cu inteligenţa, a părăsit Aiudul, sub steagul naţional, care era purtat înaintea convoiului. La *Teiuş* poporul s'a despărţit de inteligenţa sa.

Alba-superioară.

Congregaţia de constituire s'a ţinut în 25 Aprilie, în comuna *Ferihaz.* Comitele suprem, *Augustin Ladai,* sosise în ziua premergătoare şi a descălecat la contele *Haller.* în castelul căruia s'a ţinut şi congregaţia. Deschiderei congregaţiunii 'i-a premers oficiarea serviciului divin, în capela din castelul contelui *Haller* şi în biserica românească din localitate.

Deschiderea congregaţiunii s'a făcut în limba ungurească şi apoi în cea română, şi imediat a depus comitele suprem jurământul, felicitat fiind în numele Maghiarilor prin rostul lui Sebesi, ear' în numele Românilor prin *George Roman,* asesor urbarial.

www.dacoromanica.ro

Maghiarii *Domonkos László* și *Béldi István* cer să se iee de basă pentru constituirea comitatului legile din 1848 și starea faptică de atunci.

Ia acum cuvêntul *George Roman,* și spunêndu-le Maghiarilor, că nu congregația e competentă a declara de valide sau nevalide anumite legi, propune, ca constituirea comitatului să se facă amĕsurat ordinațiunilor mai înalte și nu altcum. Mai mulți Unguri au sărit deodată să rĕspundă lui *Roman,* și lunga discuție s'a terminat cu enunțarea conclusului din partea comitelui suprem, că: „pentru a fi representate toate naționalitățile în comitetul municipal, lista să fie compusă din 50 Români, 50 Maghiari, 15 Sași și 15 Sĕcui".

Românii au declarat, prin *George Roman*, că nu sûnt mulțumiți cu compunerea listei în modul acesta, fiindcă nu corĕspunde proporțiunei în care poporul român din acest comitat poartă sarcinele publice, și au anunțat *protest,* pe care comitele suprem a promis că-'l va trece la protocol.

Românii presentaseră o listă cu peste 100 de nume, în scopul ca toți să fie declarați membri în comitetul municipal. Comitele suprem le-a dat însè lista înderĕt, pentru-ca să nomineze pe cei 50, cari în înțelesul conclusului deja enunțat au să facă parte din comitetul municipal, ear' până atunci a suspendat ședința.

După redeschidere se declară cei 50 aleși din partea Românilor de membri ai congregațiunii, împreună cu 50 Maghiari, 15 Sași și 15 Sĕcui, ale căror nume asemenea au fost cetite și acceptate. Cu aceasta ședința de constituire se încheie, anunțându-se pe după ameazi ședința a doua, la care aveau să iee parte numai membrii municipali, în scopul de-a se face alegerea funcționarilor.

Ședința de după ameazi a fost scurtă. Comitele suprem a declarat, că nu cnnoaște persoanele din comitat, apte să ocupe funcțiuni publice, de aceea renunță la dreptul seu de candidare, și propune ca congregația se esmită o comisiune de 20, care se facă candidările, pentru toate posturile. Se primește, și alegerea funcționarilor se pune pe ziua următoare.

În 26 Aprilie, deschizêndu-se a treia ședință, comitele suprem propune de fibirĕu pe contele *Haller Ferencz,* ales cu aclamație, și de vicecomite pe *George Roman,* ales asemenea cu aclamație și cu mare însuflețire. *Roman* declară că primește postul de vicecomite, spre bucuria Românilor, dar' și a Ungurilor, cari erau veseli de acvisiția făcută. Când a ajuns însĕ treaba la depunerea jurĕmêntului,

www.dacoromanica.ro

Roman a declarat, că pe legile din 1848, aşa cum sună formula jurământului, nu va jura nici-odată, ci mai bucuros renunţă la postul de vicecomite. Indignare mare din parte ungurească şi consternare din partea Românilor, cari nu înţelegeau despre ce este vorba, şi numai după-ce le-a esplicat Roman, că în legile dela 1848 sĕ cuprinde *uniunea Ardealului cu Ungaria,* ear' el nu pune jurământ pe uniune, au vĕzut Românii că bine a făcut Roman, şi înţelegênd încătro merge intenţiunea Ungurilor, au părăsit congregaţia, lăsând pe Unguri se facă alegerile aşa cum vreau ei.

În locul lui *Roman* a fost ales vice-comite *Ioan Papiu,* care nici nu era de faţă. ci i-s'a trimis ştirea acasă. N'a primit însĕ nici *Papiu* postul oferit, ci 'şi-a trimis demisiunea în scris. Cu privire la limba de afaceri, comitele suprem a declarat de limbi oficioase, cu drept egal, pe cea *română, germană* şi *maghiară.*

Românii retraşi din congregaţie au luat hotărîrea sĕ înainteze protest şi jalbă la locul preaînalt.

În 14 şi 15 Maiu s'a ţinut earăşi congregaţiune, de astă-dată în *Ibaşfalău,* pentru-că intenţiunea era sĕ se pună acì centrul comitatului. Comitele suprem n'a venit, ci presidiul 'l-a purtat fibirĕul, contele *Haller Ferencz.* Maghiarii au cerut, ca comitatul sĕ trimită deputaţi la dieta din Pesta, ear' Românii au protestat, şi când li-s'a spus că aşa este porunca, au cerut sĕ li-se arete porunca. Nu li-s'a putut arĕta însĕ nimĭca, pentru-că porunca sosită tocmai atunci dela guvern era de înţeles contrar: *comitatele sĕ nu trimită deputaţi la Pesta.* S'au mărginit deci Maghiarii la luarea unei hotărîri, ca prin o adresă bine motivată cercurile înalte sĕ fie rugate a concede comitatului trimiterea de deputaţi la dieta Ungariei, şi sĕ conceadă şi perfecţionarea uniunei Ardealului cu Ungaria. Tot în congregaţia aceasta s'a cetit şi scrisoarea lui *Ioan Papiu,* prin care demisionează din postul de vice-comite.

Într'acestea Românii înaintaseră guvernului de stat protestul lor, cu rugarea sĕ fie predat împĕratului. Protestul era compus astfel:

— „Maiestatea Voastră, ces. reg. apostolică!

Locuitorii români din comitatul Albei-de-sus îndrăznesc cu cea mai mare supunere a sĕ apropia de preaînaltul tron împĕrătesc al M. Voastre cu această preaumilită jalbă.

Cu ocasiunea reorganisării comitatului nostru, în 25 Aprilie a. c. ni-s'au făcut, nouă Românilor, cari facem mai mult ca $^3/_4$ din locuitorii acestui comitat, mari nedreptăţi prin aceea, că:

www.dacoromanica.ro

a) În comitetul comitatens au fost puşi numai 50 membri români, când din contră, din locuitorii neromâni ai comitatului, aflători în mare minoritate, au fost puşi 80 membri.

b) Posturile în diregĕtoriile comitatului, la numĕr vre-o 50, nu s'a permis a sĕ ocupa şi de indivizi români, ci li-s'au scos ochii numai cu trei din aceste posturi, şi şi acelea subalterne, adecă de vice-comite, vice-notar şi vice-solgăbirĕu (jurat).

c) Aşternând Românii o listă de inteligenţi din sînul nostru, în numĕr de 16 indivizi, — între cari sĕ află şi 6 jurişti practici, bărbaţi în toată privinţa harnici, capabili de a învesti ori-ce post la oficiolatul comitatens, precum în partea juridică, aşa şi administrativă, şi alte ramuri de serviciu, — pentru a-'i lua în posturi, nu ni-s'a luat în consideraţiune, ci ajutaţi de autoritatea nou numitului domn comite-suprem, ne-au călcat locuitorii neromâni drepturile noastre în picioare, numai ca sĕ dee valoare supremaţiei lor.

d) Deşi limba noastră română încă e declarată de limbă oficioasă, totuşi de când s'a început activitatea oficiolatului comitatens sĕ întrebuinţează esclusiv limba maghiară în toate afacerile oficioase.

e) Constituirea şi administraţiunea comitatului nu s'a făcut şi nu sĕ face pe basa preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, ci pe basa legilor din a. 1848, şi diregĕtorii comitatului au depus jurămêntul pe legile din 1848, cari sûnt contrare justelor pretensiuni ale naţiunilor conlocuitoare nemaghiare, şi contrare întregităţii imperiului M. Voastre.

Din genunchi ne rugăm de M. Voastră ces. reg. apostolică, sĕ vĕ îndurați preagraţios a ordona, ca astfel de nedreptăţi şi abusuri, cari s'au făcut şi sĕ fac prin supremaţia neromânilor şi mai cu seamă a Maghiarilor sĕ se delăture, şi sĕ se înlocuiască cu egala îndreptăţire.

În cea mai profundă reverinţă rĕmânênd ai M. Voastre ces. reg. apostolice, Românii din comitatul Alba-de-sus, în Transilvania, prin representanţii lor prea plecaţi fii credincioşi supuşi. (Urmează subscrierile)".

Arad.

Congregaţiunea s'a ţinut în 10 Ianuarie. Comitele suprem, *Bohus Iános,* ţinuse cu bărbaţii mai de frunte ai comitatului conferenţe prealabile, pentru a lua înţelegere cu ei, cu privire la compunerea listei membrilor din comitetul comitatens.

Românii au ţinut sĕ se presenteze în faţa comitelui suprem înainte de congregaţie, prin o deputaţiune condusă de advocatul

www.dacoromanica.ro

Ioan Popoviciu-Desseanul, care salutând pe șeful comitatului în limba română, 'i-a pus în vedere, că Românii din acest comitat sûnt de cinci-ori mai mulți decât cei aparținători la alte naționalități, de aceea e justă cererea Românilor, ca comitetul municipal să fie compus în proporția aceasta, și tot așa să fie respectată proporția și la alegerea funcționarilor. Comitele suprem, aflând dorința Românilor de justă. a promis că va căuta să fie împlinită. Dar' n'a fost împlinită, pentru-că lista a fost astfel compusă cu privire la membrii comitetului municipal, ca Românii să rămână în minoritate.

Congregația de constituire s'a ținut în curtea casei comitatense, pentru-ca să poată lua parte toți cei veniți la Arad. Comitele suprem s'a presentat însoțit de episcopul *Ivacicovici,* și a deschis congregația cu o vorbire maghiară, rostind în urmă și câteva cuvinte în limba românească. Să cetește lista membrilor comitetului municipal, în care Românii nu sûnt trecuți conform puterii lor numerice, dar' sûnt totuși trecuți în număr considerabil, — și unii dintre Unguri să scoală pentru a protesta, că *prea mulți Români* sûnt luați în listă, pe când dintre Maghiari mulți fruntași nu sûnt consemnați. S'a făcut deci o nouă listă, care a fost primită. Advocatul *Arcoși* a rostit o cuvêntare în limba română, la adresa Maghiarilor, dar' n'a putut fi înțeles, pentru-că era întrerupt în continuu din parte ungurească. Astfel deci votată fiind lista maghiară, congregația să declară de constituită. Ședința a doua să anunță pe ziua următoare. Orașul era frumos decorat cu steaguri ungurești, întru onoarea începerei erei constituționale.

După deschiderea ședinței a doua, protopopul Aradului, *Ioan Rațiu,* rostind ântâiu o vorbire temeinică în limba română, a presentat o nouă listă de Români, cerênd ca și acestia să fie luați între membrii comitetului municipal. Lista a fost admisă, după-ce s'au eliminat însă din ea unele nume neplăcute Maghiarilor. Cu toate acestea Românii să aflau în minoritate, pentru-că din 660 membri ai comitetului municipal, numai 270 erau români. Astfel Românii au rămas în minoritate și la alegerile de funcționari. N'au isbutit cu candidatul lor *George Popa* la postul de vice-comite. A fost ales dintre Români: *Mihail Cociuba,* fisc suprem comitatens, *George Constantini,* fibiřeu, *Sigismund Popoviciu,* fibiřeu, Lazar *Mihailovici,* solgăbiřeu, *George Delian,* solgăbiřeu și *David Nicoară,* vice-notar. Toți ceialalți funcționari au fost luați dintre Unguri, și dintre Românii de mai puțină încredere.

www.dacoromanica.ro

Cu privire la limba oficioasă a comitatului s'a decretat de *admisă* şi limba română.

*

De mare însemnătate sûnt cele două adrese, pe cari inteligenţa română din comitatul acesta le-a trimis, una membrilor români din parlamentul ţĕrii, prin comitele suprem *Emanuil Gozsdu,* făcêndu-'i atenţi, că nu sûnt împuterniciţi din partea naţiunii române sĕ pertracteze şi sĕ lege învoieli cu nimeni, şi că în parlament represintă numai cercurile lor electorale, nu naţiunea română, şi alta comitetului permanent din Sibiiu, în chestia imediatei convocări a unui *congres naţional român,* la care sĕ iee parte toţi Românii din monarchie.

Adresa trimisă membrilor români ai parlamentului din Pesta e următoarea:

— „Ilustrilor domni şi membri ai casei de sus, spectabililor domni ablegaţi, de naştere română!

Am vĕzut cu bucurie nespusă, că d-voastră v'aţi constituit spre a vĕ consulta sistematic despre cele-ce aveţi de făcut, ca representanţii naţiunii române din Ungaria, la dieta presentă.

După-cę dar' sûnteţi constituiţi, iertaţi ca sĕ ne putem adresa şi noi în unele şi altele privinţe, cu tot respectul şi sinceritatea, cătră d-voastră. nu într'atâta ca cătră membrii casei de sus şi ablegaţi, cât mai mult ca cătră fiii zeloşi şi doritori de fericirea şi prosperitatea naţiunii române.

Primiţi domnilor această adresă ca un vot informativ. Vĕ veţi folosi de informaţiunea noastră, ori o veţi pune la o parte, e treaba d-voastre. Noi, cu toată stima subscrişii, fii credincioşi ai naţiunii române şi fraţi ai d-voastre, rĕzimaţi pe articolii IV. şi V. ai legilor din 1847 8, — constituirea d-voastre, pentru a vĕ consulta ca representanţii naţiunii române din Ungaria, afară de zelul cald şi naţional ce-'l arătaţi prin aceasta faptă, sûntem aplecaţi a o afla basată pe firea şi caracterul corpurilor legislative, din care curge şi dreptul membrilor lor de a sĕ putè constituì în partide, spre a-'şi face majoritate pentru reuşirea cu un principiu sau altul, ori cu vre-un proiect de lege.

Nu sûntem însĕ de aceea părere, ca în corpul legislativ al unui stat, sau al unei individualităţi istorico-politice poliglote, precum e Ungaria, unde de-oparte naţionalitatea rassei maghiare cu limba ei în afacerile publice e asigurată cât de bine prin drept positiv (1840

www.dacoromanica.ro

art. VI., 1848 art. V. §. 3, art. XVI. 2, *e*) şi prin un us îndelungat, ear' de altă parte, în interesul prosperităţii publice sĕ arată cea mai mare lipsă de a sĕ regula şi pretensiunile naţionale ale celoralalte rasse, atare lege fundamentală spre acest scop însĕ nu esistă: mandatarii cercurilor electorale, ca născuţi din sînul unei fiecărei rasse ce locueşte acele cercuri, sau le locueşte numai în majoritate, sĕ se poată slobozì la tratare despre constituirea publică în viitor a rasseì lor întregi, şi nu sûntem de părere, ca o astfel de causă sĕ se poată cu succes favorabil regula, fără a-'şi pune rassa întreagă, qua talis, votul seu în cumpĕnă.

Îndoiala noastră o basăm pe §-ii 3, 4, 5 din art. IV., şi 3, 44, 56 din art. V. ai legilor din 1847 8, cari apriat dovedesc, că ori-ce ablegat din Ungaria singur luat nu e mai mult decât mandatarul unui cerc, şi toţi la olaltă luaţi constituesc casa de jos a corpului legislativ pentru individualitatea istorică-politică — *Ungaria.*

Aşadar' credem şi ne nutreşte speranţa, că şi d-voastră în consultaţiunile d-voastre private veţi ajunge la acel adevĕr, că în corpul legislativ nu puteţi păşì ca representanţii naţiunii române la mijloc, şì nu vĕ veţi slobozì în tratări pentru regularea causei române, încă nici în numele Românilor din Ungaria:

1. Pentru-că fostele clase privilegiate din »*Ungaria şi părţi*«, mai toate sûnt aplecate a spriginì numai interesele rassei maghiare, în care mare parte sûnt contopite. Ear' fiindcă acelea clase sûnt puternice în materialism şi cultură, şi binevĕrsate în vieaţa parlamentară şi spriginite de întreaga rassă maghiară, — rassa maghiară, care e bine întărită prin acele clase, şi care şi altcum îşi are limba şi naţionalitatea sa asigurată prin legi şi us, se bucură cu mult mai de mulţi şi puternici apĕrători decât sĕ fie cu putinţă ca d-voastre, chiar şi dacă aţi ştì postulatele naţiunei române, cu ce însĕ până acuma şi până la un congres nici un Român nu se poate lăuda, se puteţi forma o astfel de majoritate în corpul legislativ, ca sĕ fiţi siguri că veţi putè reuşì cu acele postulate şi că nu veţi periclita toată causa. Apoi în timpurile de faţă, naţionalităţile, qua talis, nu mai aşteaptă drepturi dela graţia unui sau altui corp legislativ, ci răzimate pe dreptul firei, şi pe spiritul secolului, cari stau asupra drepturilor positive, le *pretind* acelea, şi spriginite de »*nihil de nobis sine nobis* voesc singure se incurgă la regularea lor.

2. Pentru-că, precum şi d-voastre prea bine vĕ este cunoscut, nici nu toate cercurile alegĕtoare, locuite în majoritate, sau numai

www.dacoromanica.ro

de Români, sûnt representate prin mandatari de naştere români. Şi aceasta ear' numai din causa, că rassa maghiară, spriginita de fostele clase privilegiate şi de apucăturile acestora, a reuşit în alegerile diregĕtorilor comitatenşi după placul ei, şi diregĕtorii au întrebuinţat şi forţă la mai târzíu urmata alegere a ablegaţilor.

3. Pentru-că şi între d-voastre, câţi figuraţi sub nume de Români, încă se află unii, cari, deşi aleşi câte de un cerc, sau de majoritatea unui cerc electoral, nu se poate bucura de o încredere publică română, şi e probalitatea cea mai mare, că din sînul unui congres naţional nici de cum n'ar fi aleşi de representanţi ai naţiunei române.

Nu rĕmâne deci alta, decât ca d-voastre, după a noastră umilită părere, numai ca mandatari ai unor cercuri electorale din individualitatea istorică-politică *Ungaria,* şi nici-decât ca representanţii naţiunei române din Ungaria, se păşiţi la vre-o cumva venindă ocasiune la tratări despre causa română; şi resultatul celor mai sus înşirate e acela, că aceasta causă nici-decum nu se poate regula, sau barem nu cu succes favorabil, fără a fi întrebată însaşi naţiunea română prin organul seu natural, care nu poate fi altul, decât *un congres naţional,* cărui şingur îi compete a vorbì în numele naţiunei române, şi a trata, respective a formula postulate cu putere obligătoare pentru naţiune.

Noi credem, că ţinerea unui congres din partea Românilor nici întru-cât nu poate vătĕma rassa maghiară; ba trebue şi singură sĕ-'l dorească, ca pe un mai preţuit mijlocitor al coînţelegerei Românilor cu Maghiarii. Căci Românii sûnt neîndestuliţi. Ştie tot insul dintre noi, că ne lipseşte oare-ceva. Însĕ că ce ne lipseşte, aceea nici noi n'o ştim, prin urmare nici rassei maghiare n'o putem spune. Şi aşa rassa maghiară, de ar avea toată bunăvoinţa, — ce cu dulce presupunem, fiindcă avem a face cu o rassă întreagă, nu cu clase privilegiate, şi o rassă întreagă nu poate fi decât dreapta şi nevinovată, — totuşi nu ne-ar putè întinde mână de ajutor spre a devenì şi noi îndestuliţi, pentru-că nu ştie marginile până unde am dorì noi sĕ fim spriginiţi.

Credem mai departe, că rassa maghiară, ţinta şi dorinţa Românilor de-a ţinè un congres naţional nu poate sĕ nu o afle de dreaptă, justă şi de cea mai de mare lipsă a presentului, şi nici-decum nu poate afla în aceasta tendenţe separatistice, precum nici nu este pentru aceea proiectat, pentru-că dintr'un congres român nimic nu poate resulta alta decât formularea postulatelor române, prin urmare, între

www.dacoromanica.ro

împrejurări bune, regularea esistenței politice a Românilor. Ear' aceea, că vor fi Românii organisați în privință politică, nu deroagă unității și întregității statului, prin urmare nu e în lucru nici un separatism. Esemplu e Transilvania, despre care nimeni nu poate zice că n'a fost și înainte de 1848 9 una și întreagă individualitate istorică-politică, și totuși Sĕcuii și Sașii 'și-au avut în ea contingentul lor, cu representațiune colectivă în dietă.

Precum dară au putut susta mai nainte clasele și rassele privilegiate în Transilvania într'o confederațiune, care n'a derogat unității și întregității statului, sau individualității istorice-politice, — întocmai așa va putè susta în viitor confederațiunea națiunalităților, și va fi cu bună-seamă mai puternică apĕrătoare a libertății, a constituționalismului și a întregității statului, uniți fiind toți sub coroana sfântului Ștefan, a cărui maximă politică și de altcum a fost: „Regnum unius linguae fragile et inbecille est“, — decât ori-ce centralism strâns, sau contopism.

Regnul de aceeași limbă și națiunalitate nu e totdeauna tare! Regnul însĕ, la care privește cu superbie tot supusul și-'l consideră și de a sa influență, sub care simțul de onoare al ori-cărui supus e representat, și doară vanitatea sa încă își primește nutrimêntul: nu poate sĕ fie nici-când slab, fie ori-cât de poliglot.

Rassa română dorește vieață constituțională, întocmai ca cea maghiară. E drept, că diversitatea limbilor și a națiunalităților nu sĕ poate numì »*norocire*« pentru afacerile publice ale unei individualități istorice-politice; însĕ despotismul care poate urma din neînțelegere e tocmai »*nenorocire*«. După-ce deci această diversitate a o putè preface în uniformitate nu sĕ poate, ear' a o putè regula sĕ poate și stă în puterea omenească: nu rĕmâne alta, decât ca întrebarea aceasta sĕ se resolveze după mintea sănĕtoasă, cu sânge rece, fără patimă și fară derogarea simțului de onoare al ori-cărei rasse, și așadar' cu incurgerea și acestei qua talis.

Ce sĕ ține de rassa română, relațiunile acesteia sûnt într'atâta mestecate cu cele ale rassei maghiare, încât aceste două rasse nu sĕ mai pot despărți de olaltă, și așa caută sĕ trăească în această patrie la olaltă. De unde resultă necesitatea politică de a sĕ regula și esistența politică națională a Românilor cu incurgerea lor, qua talis, pentru-ca sĕ fie patria tare și ferice, ear' nu pentru-ca sĕ se desfacă, sĕ verse sânge nevinovat, și o rassă și alta, și pe urmă sĕ pice poate amêndouă sub despotism.

www.dacoromanica.ro

Din acestea sĕ vede curat, că aceia, cari caută în ţinerea unui congres naţional din partea Românilor a afla tendenţe separatistice şi sîmburele desbinării, poartă o frică deşartă, însuşirea numai a caracterelor debile, ear' nu a bărbaţilor cari precugetă lucrul fără patimă.

Nu zică nimenea că Românii sûnt reacţionari. Românii n'au avut până acumă vieaţă politică naţională. Spiritul naţionalismului însĕ, desvoltat astăzi în Europa mai mult decât ori-şi-când, 'i-a deşteptat şi pe ei, şi când pretind toţi o astfel de vieaţă, nu pretind decât realisarea unui drept firesc, mai tare şi mai sus pus decât ori-ce drepturi positive.

După-ce dar' Românii, ca toată fiinţa vitală, cearcă după vieaţă, la ce au drept, şi toţi alţii au datorinţa morală pe ei cu ale lor tendinţe cătră astfel de scop a nu-'i împedeca: resultă dela sine, că reacţionar e acela, care ar nisuì sĕ-'i împedece şi mai departe întru ajungerea scopului lor.

Sĕ poate întêmpla, că naţiunea română într'un congres îşi va formula cu mult mai moderate postulate decum doară aţi formula d-voastră, şi aţi şi reuşì cu ele în corpul legislativ. Şi totuşi pacea publică, nisuinţa cătră acelaşi scop, — de ce aşa mare lipsă avem cu toţii, — nu sûnt asigurate nici pe un minut, decumva naţiunea română întreagă, qua talis, nu va considera decisiunile, făcute fără incurgerea ei, de obligătoare pentru ea, ca naţiune. Şi atunci, durere, rĕmân nelegate mânile reacţiunei omorîtoare de libertate şi constituţionalism, şi ea sĕ apropie de ajungerea scopului seu.

Şi acuma întrebăm: ce folos ar fi, dacă corpul legislativ, şi d-voastră în el, vĕ sloboziţi în tratări, şi de-oparte sĕ regulează vieaţa politică a Românilor, fără incurgerea unui congres naţional, ear' Românii de altă parte sĕ scoală cu mână înarmată, ca în nefericiţii ani 1848 9, şi în urmă sĕ ni-se urce apoi despotismul la toţi pe cap? Credem, că rĕspunsul nu e greu, nici mângăitor.

Ştim noi, că cu întrebarea ţinerii unui congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă, ba şi numai al celor din Ungaria şi Transilvania, sûnt începciate mai multe întrebări şi mai multe greutăţi. Anume:

1. Că Bucovina nu sĕ ţine de întregitatea ţĕrilor de sub coroana sfântului Ştefan.

2. Că Transilvania încă nu e unită în faptă cu Ungaria şi doară chiar Românii fac cea mai mare pedecă.

www.dacoromanica.ro

3. Că poate dieta presentă nici nu va încorona, nici nu va aduce legi, fără a fi representate și părțile adnexe și Transilvania, și așa nici causa Românilor nu o va putè regula; prin urmare nic[1] nu va putè incurge spre a li-se da putere Românilor pentru ținerea unui congres în care sè-'și formuleze postulatele, și nici nu va putè asculta postulatele lor, chiar sè fie acelea formulate dintr'un congres ținut cu concesiune, poate dintr'alt loc dată.

4. Că dacă dieta presentă, și așa constituită cum e acuma, totuși ar devenì sè fie legislatoare: oare sè rèmână atunci causa națională a Românilor din Ungaria neregulată? Șcl.

Acestea toate sûnt, ce e drept, tot atâtea pedeci și greutăți, și deslegarea lor cere o desbatere cu mult mai întinsă decât sè se poată acì strânge, cum am zice, într'o coaje de nucă. După-ce însè sûnteți bărbați aleși, și mai mulți la un loc, și atârnă dela înțelepciunea d-voastră sè ajutați a sè pune în consonanță lucrarea solidară din partea națiunii române, cu toate împrejurările de față, și nu cumva cele mai obveninde, așadar' noi numai la aceea voim sè vè facem atenți, că „Videant Consules nequid Respublica detrimenti capiat".

Altcum subscrișii 'și-au ținut de datorință a concurge și ei la consultările d-voastre, și se vor ținè fericiți de cumva prin concursul lor vi-s'a dat materie de-a vè cugeta și mai afund despre causa română, despre care sûntem convinși că și altcum vè cugetați destul. Ear' decumva și din cugetarea d-voastre, prin subscrișii causată, va resulta cât de puțină înaintare în viitor pentru prosperitatea și binele Românilor, atunci subscrișii vor zice, că dorinței 'și-au făcut din destul. Dat în *Arad,* în 19 31 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)".

A doua adresă, trimisă tot în ziua aceea comitetului permanent din Sibiiu, e următoarea:

— „Prea stimată comisiune permanentă! Escelentisimi, ilustrisimi, ornatisimi, mult onorați și spectabililor domni!

După-ce prin alegerea din ședința IV., ținută în 4/16 Ian. 1861 în Sibiiu, v'a însărcinat conferența națională românească din sînul seu spre purtarea mai departe a causei naționale și confesionale române, v'a încrezut formularea și înaintarea la locurile competente a tuturor acelor dorințe publice române, a căror realisare și ducere în efectuire este strâns legată cu mai departea desvoltare a vieții și prosperității perfecțiunei noastre naționale, și pentru a putè împlinì și esecuta susatinsele mandate naționale, sûnteți mai bine, mai sistematic consti-

www.dacoromanica.ro

tuiți, și de mai estinsă încredere publică încunjurați, ca ori-care altă autoritate publică română:

Drept aceea, noi, subscrișii, deși rĕzimați pe dorința Românilor din împrejurime, esperiată mai de multe-ori în conversațiunile cu ei, totuși numai în numele nostru, ne luăm curagiul a ne adresa cătră d-voastre, și a vĕ împuterì, ca la timpul care vi-se va vedè mai favorabil, rĕzimați și pe noi, sĕ esoperați conchemarea și ținerea unui congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă.

Motivele cari dovedesc, că ținerea unui astfel de congres este condițiunea sine qua non a ridicării noastre naționale la gradul de respect public, care sĕ cuvine astăzi unei rasse compacte de trei milioane de suflete. în ori-care stat al Europei, sûnt multe. Și precum inteligenței române de prin părțile locuite de Români în general și respective și nouă, așa și d-voastră vĕ sûnt prea bine cunoscute, pentru aceea nu ne estindem la formularea lor, ci acest lucru a-'l acomoda după împrejurări vi-'l încredem cu tot respectul. Numai *un* motiv sĕ ne fie iertat a-'l aduce aici înainte, adecă: securitatea publică, prosperitatea și îndestulirea generală, ca primele postulate ale fericirei ori-cărui stat, le cugetăm a fi condiționate dela convicțiunea tuturor claselor și rasselor despre aceea, că esistența lor în stat este regulată prin legislațiune, *cu a lor incurgere și conlucrare.* De acì sĕ ne fie iertat a deduce, că pentru siguritatea publică, prosperitatea și îndestulirea generală a statului, fie acela stat socotit sub numirea diplomatică de „Imperiul austriac“ sau sub numirea de »*Hungaria cum partibus adnexis*«, în care ne aflăm noi, — rassa română, esistența rassei române, cu a ei incurgere și conlucrare, este o condițiune dela care atîrnă securitatea publică, prosperitatea și îndestulirea generală a statului.

Noi Românii nu putem incurge și conlucra la regularea prin legislațiune a esistenței noastre politice-naționale pe altă cale, decât prin organul unui congres, nu provincial, ci *național,* și așa nici că vom putè fi cândva convinși fără de congres despre aceea, că esistența noastră politică-națională, cu a noastră incurgere și conlucrare concretă este regulată prin legislațiune.

Așadară un congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă. sau barem al celor din Transilvania, Banat și Ungaria, ca condițiune dela care atîrnă securitatea publică, prosperitatea și îndestulirea generală a statului, *se arată a fi o lipsă neîncunjurabilă în stat.* Dat în Arad în 19 31 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)“. —

www.dacoromanica.ro

Bihor.

În 10 Decemvrie 1861, cam 34 de comune curat române din cercul Aleşdului au trimis deputaţiune stătătoare din 45 membri, cu mulţi preoţi în frunte, ca se bineventeze pe comisarul administrativ de nou numit, *Ioan Petracu*, şi sĕ-'i descopere dorinţele celor 32 mii de Români din acest cerc, din ţinutul Crişului-rece. Vorbirea a fost rostită din partea protopopului *Nicolae Palade,* ear' memorandul predat comisarului a fost compus în limba română de viceprotopopul *Ioane Cristian.* În memorand cereau Românii aceea-ce au cerut fără succes dela comitetul municipal *constituţional,* acum suspendat, adecă: limba română ca limbă oficioasă în toate afacerile. Comisarul administrativ a primit deputaţiunea cu multă afabilitate, şi luând memorandul în primire a rĕspuns la alocuţiunea ce 'i-s'a ţinut următoarele:

„Foarte fericit mĕ simt a putè primì aceasta numĕroasă şi cinstită deputaţiune română, pe care o asigur, că toate cererile drepte ale Românilor sĕ vor împlinì. Vĕ spun curat, că naţiunea română are mulţi inimici, dar' toţi se vor risipì, pentru-că credinţa Românilor şi alipirea lor cătră tron este cunoscută. Eu nu mĕ laud cu ce am făcut în trecut pentru Români. Cei-ce mĕ cunosc o ştiu foarte bine. Dar' cu bucurie vĕ spun, că Românii în restimpul acestor 12 ani au înaintat în ştiinţă şi cultură atâta cât nici una din celelalte naţiuni. Spuneţi şi trimiţĕtorilor d-voastre mulţumire din partea mea pentru bineventarea onorifică şi asigurarea, că mĕ voi silì, după puteri, sĕ fac din destul cererilor drepte ale naţiunii române".

Cuvêntarea comisarului, ţinută în limba română, a avut efect covîrşitor.

Tot din acest comitat, cercul *Beiuşului,* s'a trimis din partea inteligenţei române o adresă deputaţilor naţionali din dieta Ungariei, cari 'şi-au ridicat glasul în interesul causei naţionale, — tot prin *Em. Gozsdu,* ca şi cea dela Arad. Textul adresei e următorul:

„După-ce nouă, Românilor din comitatul Bihorului, şi anume din cercul Beiuşului, nu ne-a succes pe lângă toată intenţiunea bună şi nisuinţa bărbătească a ne alege vre-un ablegat cu sentimente curat naţionale, care se represente la dieta Ungariei interesele politice-naţionale ale noastre, conform intereselor comune ale Românilor, — pentru aceea nu ne-am încredinţat representarea intereselor noastre nimĕnui, sperând că pronia cerească se va îngriji de noi în asta privinţă, alegêndu-se din alte părţi române bărbaţi înflăcăraţi de

www.dacoromanica.ro

zel și iubire națională, cari ca fii credincioși ai dulcei noastre mame comune, se vor lupta și pentru drepturile fraților lor din alte părți, ce le compet după legile naturei și ale omenimei, și cari fiind comune, nu particulare, în asemenea grad interesează pe toți Românii adevărați.

Drept aceea, anghira mântuinței naționale o am aruncat în sentimentele bravilor ablegați români, despre cari eram convinși, că după chemarea lor înaltă, cuprinzêndu-'și cu demnitate terenul încredințat lor de către poporul a cărui încredere au binemeritat-o, fără interes particular sau îndemn însuflețitor vor pleda cu toată puterea cuvêntului pentru reeșirea fericită a causei noastre naționale, față cu interesele comune ale patriei.

Nici nu ne-am înșelat în credință, căci cetind oratiunile binenimerite ale spect. d-voastre. pe cari le-ați rostit din timp în timp în dietă, după împrejurări, și după calitatea obiectelor în interesul causei române. ne-am convins deplin despre aceea, că d-voastră, ca bărbați de o cultură mai înaltă, și caracterisați prin un spirit nobil, v'ați ales de divisă fericirea poporului român.

Când dară descoperiți atât de lămurit dorința ferbinte a inimei noastre, și credem că și a tuturor Românilor, nu putem face sĕ nu ne descoperim și noi sentimentele cele pline de mulțumită în privința spect. d-voastre, pentru-că și noi, ca singulari din corpul preaiubitei noastre națiuni numai atunci ne simțim fericiți, dacă spre întregirea întregului corp ne putem unì sentimentele noastre cu sentimentele bărbaților nostri de încredere.

Fiți convinși, că recunoștința aceasta nu o facem, nici din vanitate sau ambițiune, nici pentru-că d-voastră ați avè doară lipsă de complimentele noastre, pentru-că spiritul nobil și conștiența bună cearcă meritul causei drepte, ear' nu laudele esterne, — ci o facem din causele mai sus amintite, și pentru-ca sĕ arĕtăm, că știm respecta aceea-ce este bun și folositor, și nu știm retăcè aceea-ce este drept și cuviincios. Apoi o facem din vîrtutea erezită dela strămunii nostri, despre care zice Cicero: „Gratitudo non solum est virtus, sed et mater reliquarum virtutum est". Sau statua lui *Septimiu Sever,* arcul triumfal al lui *F. Titus,* și columna gigantică a lui *Traian* în Roma veche, nu sûnt tot atâtea monumente despre respectul strămunilor nostri, al faptelor mareție, încoronate cu succes bun de sus numiții imperatori?

Noi, în locul acestor monumente trecĕtoare, ridicate din metal și peatră coruptibilă, vĕ ridicăm monument etern în inimile noastre, care sĕ vĕ fie totodată și îndemn spre continuarea zelului început,

www.dacoromanica.ro

nimic desperând de vênturile contrare pentru eşirea fericită la portul dorit, ci conlucrând şi de acì înainte cu asemenea bărbăţie pe lângă interesele causei naţionale, căci numai aşa veţi merita respectul poporului român şi binecuvêntarea posterităţii viitoare.

Dat, în Beiuş, 22 Iunie 1861. *Inteligenţa română din cercul Beiuşului* .

Asemenea adrese de mulţumire şi încurajare au fost trimise deputaţilor români naţionali din dieta ungară şi din alte părţi ale ţĕrii, locuite de Români.

Caraş.

Pentru comitatul *Caraşului* (astăzi Caraş-Severin), comite-suprem a fost numit *Emanuil Gozsdu.* Dintre puţinii comiţi supremi, de naştere română, nici unul n'a fost primit cu atâtea simpatii, manifestate din toate părţile, ca acest bărbat luminat al neamului nostru, popular la Români şi stimat din partea străinilor.

Tinerimea română din Pesta, care cunoştea mai bine inima bună românească a lui *Gozsdu,* luând ştire despre numirea sa de comite-suprem al celui mai românesc comitat din ţeară, s'a presentat în corpore în 8 Ianuarie n. 1861 la noul comite-suprem pentru a-'l felicita şi a-'i dori spor şi isbândă în noul cerc de activitate. Oratorul tinerimei a fost rigorosantul *Ioan Nemeş.*

La vorbirea călduroasă ce 'i-s'a adresat, *Emanuil Gozsdu* a rĕspuns următoarele:

— „Fraţilor! Îndurarea înălţatului împĕrat, prin care am fost onorat cu starea înaltă de comite-suprem, nu o pot considera ca remunerare pentru meritele mele, pe cari nu le am, ci *meritul e al Românilor.* Persoana mea nu e decât mijloc, prin care unul dintre drepturile cele mai sfinte ale Românilor sĕ realisează; şi tot meritul meu este, că *sûnt şi am fost totdeauna Român.*

Fraţii mei! Sûnt foarte fericit de cumva Românii vor fi mulţumiţi cu aceea, că pentru meritele lor sûnt eu remunerat, de oare-ce eu înaintea neamului meu nu pot avè ŋici un merit, fiindcă 'mi-a lipsit ocasiunea până acuma; prin asta însĕ mi-se deschide calea, de acì înainte voiu avè teren pe care voiu putè lucra ca Român şi ca patriot.

Fiţi încredinţaţi fraţilor, că nu voiu lăsa nici o ocasiune nefolosită, şi nici un mijloc legal neîntrebuinţat, ce ar confera la fericirea naţiunii române în genere, şi a comitatului meu în special. Mĕ voiu nisuì

www.dacoromanica.ro

din toate puterile spre ridicarea și înaintarea, atât materială cât și spirituală, a neamului meu, cu un cuvênt, fie denumirea mea ori-cum primită de ai mei, eu voiu lucra ca Român și ca patriot. Ear' vouă, fraților mei, vĕ mulțumesc pentru aducerea aminte, și fiți siguri că voiu fi totdeauna recunoscĕtor". —

În calea sa spre Lugoj, pentru a-'și ocupa noul post, *Gozsdu* a sosit în 18 Ianuarie, seara, la Timișoara, unde 'i-s'a făcut primire frumoasă. La gară îl aștepta lume multă, în cea mai mare parte românească. 'L-au bineventat doi trimiși ai comitelui suprem din Timișoara, ear' în numele Românilor *Vincențiu Bogdan.* Dela gară până la hotel a fost petrecut de o ceată de călăreți, cu făclii aprinse în mână. Ceva mai târziu 'i-s'a aranjat conduct de torțe, cu care ocasiune 'i-s'au rostit vorbiri în limba maghiară, română și sêrbă.

În numele Românilor a vorbit inspectorul de școale, *Constantin Ioanoviciu,* cu accente calde românești, dând esprimare durerii generale, că Maiestatea Sa n'a aflat de bine a împlini cererea Românilor și a le da în Banat teritor și căpitanat român, pentru-că numai pe calea aceasta sĕ poate garanta Românilor conservarea naționalității lor. Esprimă însĕ totodată și bucuria simțită de toți Românii, pentru-că a fost trimis în mijlocul lor un bărbat, care între împrejurările date singur e în stare sĕ liniștească spiritele și sĕ domolească frica Românilor de soartea viitorului naționalității lor. Oratorul încheie declarând — *»ca sĕ se știe* , — că Românul numai atunci sĕ va simți mulțumit și fericit sub constituția ungurească, dacă naționalitatea sa sĕ va bucura de asemenea drepturi ca și cea maghiară, și Românul nu va fi *subordonat*, ci *coordonat* întru toate Maghiarului.

În ziua următoare, inteligența româna din Timișoara și jur 'i-a făcut visită în corpore la hotel, cu care ocasiune *Gozsdu* a declarat, că-'și va da toate silințele sĕ promoveze causa națională a Românilor, pe cari îi va ajutora, nu numai pe terenul vocațiunei sale, ci și materialicește.

Bună primire 'i-s'a făcut lui *Gozsdu* și în Lugoj, deși o parte a inteligenței române de acolo privea cu neîncredere la el, din motivul, că din toate vorbirile sale ieșea prea evidentă ideea de înfrățire între Maghiari și Români, pe atunci idee foarte nepopulară.

În 31 Ianuarie s'a ținut conferență în sala comitatului, pentru compunerea listei membrilor comitetului representativ al comitatului. A fost presidată de comitele suprem *Em. Gozsdu,* care a deschis-o cu o remarcabilă vorbire, rostită în ungurește și în românește. *Gozsdu*

www.dacoromanica.ro

a accentuat în vorbirea sa necesitatea acceptării legilor dela 1848, recunoașterea națiunii maghiare de fiică *primă născută* a patriei, — dar' și recunoașterea din partea Maghiarilor a drepturilor istorice ce le au Românii în patria aceasta. În vorbirea sa a spus *Gozsdu,* pentru a liniști pe cei-ce n'aveau încredere în el, că dacă ar ști că și numai un strop din sângele seu n'ar fi curat românesc, 'și-ar tăia vîna cu sabia, pentru a-'l scoate din corpul seu.

Trecêndu-se la compunerea listei membrilor comitetului municipal, să constată, că deși Românii formează 99 procente din locuitorii comitatului, totuși, loiali fiind, au cedat celoralalte naționalități (Unguri, Nemți și Evrei la olaltă) o sută de locuri din cele patrusute sistemisate. Comitele suprem a cerut însă să se lase 150 de locuri pe seama neromânilor și așa a și rămas. Ia acum cuvêntul tinêrul *Traian Mieșcu* și începe să sbiciuiască cu energie legile din 1848, — dar' comitele suprem îl întrerupe și îi detrage cuvêntul, pe motivul, că nu e membru al representanței comitatense. Să naște zgomot și comitele suprem închee ședința.

În 19 Februarie s'a ținut o nouă adunare comitatensă, în scopul de a să face alegerea funcționarilor. A fost presidată de comitele suprem *Gozsdu,* și înainte de toate a adus conclusul, ca limba română să fie decretată de limbă oficioasă a comitatului, asemenea cu cea ungurească, în toate afacerile interne. Procesele verbale despre adunările comitatului să fie purtate în ambele limbi și în amêndouă să fie autenticate, pentru a avea egală putere de drept. Conclusele votate din partea adunării comitatense, președintele să fie dator a le enunța în ambele limbi oficioase. Toate acestea dispositiuni să fie regulate în mod amănunțit prin un *statut* comitatens.

Trecêndu-se la alegerea funcționarilor, să aclamă vice-comite *Ioan Faur,* protonotar *Aloiziu Vlad de Săliște,* etc., peste tot 45 de Români, făcêndu-se loc și pentru Maghiari, în mod foarte loial, și în proporție cuvenită. Chiar și postul de al doilea vice-comite a fost dat unui Ungur.

Memorabilă remâne congregația ținută în 4 Septemvrie și zilele următoare, tot sub presidența comitelui suprem *Gozsdu,* pentru-că în ea s'a discutat de nou și s'a resolvat în mod desăvêrșit *chestia limbei,* precum și chestia gimnasiului din Lugoj. A decurs astfel:

După deschiderea ședinței prime (4 Septemvrie) vice-comitele *Ioan Faur* ia cuvêntul pentru a comunica adunării municipale, că împreună cu ceialalți deputați ai comitatului a luat parte activă la

www.dacoromanica.ro

desbaterile dietei țării, în speranța că vor putè lucra spre binele țării, chiar și în chestia naționalităților, dar' n'au ajuns la nici un resultat. Aduce deci la cunoștință, că acum, după-ce dieta a fost disolvată, împreună cu ceialalți deputați, — funcționari și ei, — 'și-au reocupat posturile avute. Vorbirea a fost rostită în limba română.

După vice-comitele *Faur* ia cuvêntul canonicul *Andreiu Liviu,* și într'o vorbire bine motivată și frumoasă românească propune regularea mai clară a chestiei limbei și *întroducerea limbei române de singură limbă oficioasă a comitatului.* În privința aceasta predă presidentului adunării comitatense propunere în scris, cerênd să fie pusă imediat la ordinea zilei.

Comitele suprem *Gozsdu* constată, că propunerea nu poate fi imediat discutată, fiindcă ântâiu trebue tipărită și împărțită membrilor congregațiunei, pentru a o studia.

Protonotarul *Aloiziu Vlad* combate părerea comitelui suprem și e pentru votarea propunerei, fără discuție. *Gozsdu* declară de nou, că la ordinea zilei nu o poate pune decât numai după trecerea celor 24 de ore prescrise de regulament. Românii cer cu insistență ca propunerea imediat să fie pusă la ordinea zilei, ear' vice-comitele *Faur* face propunere mijlocitoare, anume, că propunerea să fie tradusă în limba maghiară și germană, pentru-ca să știe și străinii despre ce e vorba, ear' *în ziua următoare* să se iee în pertractare.

Să decide în acest înțeles și traducerea să încredințează vice-notarului *Aurel Maniu.*

În ședința din ziua următoare, 5 Septemvrie, vice-comitele *Faur* comunică adunării municipale dorința comitelui suprem de a să lua ântâiu în desbatere chestia gimnasiului din Lugoj, și numai după terminarea acestui obiect să vină la rînd propunerea canonicului *Liviu.* Românii cer, ca chestia limbei să se resolveze ântâiu. Zgomotul înceată însă, după-ce vice-comitele *Faur* asigură pe toți, — *pe cuvêntul seu de onoare,* — că va fi discutată *încă astăzi* și chestia limbei.

Chestia gimnasiului era următoarea:

La inițiativa luată din partea comitelui suprem *Gozsdu,* congregația enunțase în principiu, în ședința din 7 August, ridicarea unui gimnasiu românesc în Lugoj, și a esmis o comisiune, în scopul ca să compună un proiect despre modul cum s'ar putè aduna suma necesară pentru ridicarea proiectatului gimnasiu, și totodată și un proiect de statut, cu privire la organisarea acestui institut național

www.dacoromanica.ro

de creştere. În sînul comisiunei s'a născut părerea, că noul focular de cultură naţională va fi mai bine asigurat pentru vremuri rele dacă 'i-se dă caracter *confesional,* şi astfel s'a cerut să fie declarat din capul locului de *gimnasiu român naţional răsăritean*«. Majoritatea comisiunei era pentru părerea aceasta, pe când minoritatea cerea să fie gimnasiul numai *român naţional*«. fără caracter confesional.

Comisiunea a făcut raport amănunţit despre lucrările sale către adunarea comitatensă, care, luându-'l de bază pentru desbatere, avea să se pronunţe asupra caracterului gimnasiului, dacă e să fie *confesional,* sau numai *naţional.*

Până la ora unu după ameazi s'a discutat asupra acestei chestiuni, primindu-se cu mare majoritate părerea majorităţii comisiunei, anume, ca gimnasiul să fie »*român naţional răsăritean*«.

Până acî a presidat adunarea vice-comitele *Faur,* ear' acum ia presidiul comitele suprem *Gozsdu* şi pune la ordinea zilei propunerea din ziua premergătoare a canonicului *Liviu.* Cu toate-că timpul era înaintat. peste douăzeci de oratori români au vorbit pentru acceptarea propunerei, cerând întroducerea limbei române de limbă oficioasă în comitatul Caraşului, şi numai doi au fost contravorbitorii, cari ziceau că nu cade în competenţa adunării municipale a să ocupa cu chestia aceasta.

În cele din urmă să pune propunerea la vot şi să primeşte cu totalitatea voturilor, minus zece. Să întră imediat în discuţia pe articole şi să votează şi în special propunerea făcută, ear' la orele *cinci* să închee şedinţa, alegându-se ântâiu o comisiune, care să formuleze *conclusul* până în ziua următoare.

În şedinţa din 6 Septemvrie să trece de nou peste propunere, din punct în punct, acum formulată mai limpede, şi să declară de primită. La orele 4 d. a. comitele suprem *Gozsdu* enunţă, că propunerea înaintată congregaţiunei din partea canonicului *Liviu* e ridicată acum la valoare de conclus şi are putere de lege. Întreaga adunare erupe în zgomotoase strigări de: »*Să trăească*«.

Conclusul votat e următorul:

— „În considerare, că comitatul în puterea dreptului seu autonomic are deplin drept a determina în toate trebile sale interne, cari imediat îl ating, ear' comitetul acestui comitat enumără între trebile interne şi defigerea limbei oficiale a comitatului şi să ţine pe sine de competent în treaba aceasta a decide, cu atât mai vêrtos, fiindcă

www.dacoromanica.ro

comitetul încă în şedinţa sa primă din 27 Februarie a făcut unele dispoziţiuni în causa limbei, fără ca dispoziţiunile acestea ale comitetului să se fi dificultat de către guvernul ţării; mai departe:

În considerare, că dieta conchemată prin Maiestatea Sa pe 2 Aprilie a. c. în şedinţa sa din urmă a declarat, că în casul dacă s'ar fi reîntregit şi n'ar fi fost împedecată în lucrările sale prin preagraţiosul rescript de disolvare, — 'şi-ar fi ţinut de cea mai dintâiu şi urgentă datorinţă să resolveze chestia flagrantă a naţionalităţilor, spre care scop a şi denumit o comisiune care 'şi-a subşternut operatul seu camerei representanţilor; în fine:

În considerare, că comisiunea în causa naţionalităţilor prin dietă esmisă, în operatul seu concede comunităţilor şi jurisdicţiunilor a-'şi alege ele limba manipulaţiunei interne şi a ducerei protocoalelor:

Comitatul acesta corăspunde intenţiunei în treaba aceasta de legislaţiune esprimată, când cu majoritate absolută decide, cumcă:

§. 1. În cuprinsul comitatului Caraş limba oficială peste tot în afacerile din lăuntru să fie cea română, şi adecă:

a) în congregaţiunile comitatense să concede fiecăruia a să folosì de ori-care limbă usuată în comitat. Protocolul congregaţional însă se duce în limba oficială română, purtându-se un protocol şi în limba maghiară, — dar' în casul dubietăţii textul român are putere decisătoare.

b) la centrul comitatului limba manipulaţiunei e cea română, prin urmare toate ordinaţiunile ce să dau dela comite şi vice-comiţi către juzii cercuali, ceialalţi oficianţi şi oficiolate comitatense, să dau în limba oficială română.

c) vice-comiţii, juzii cercuali şi ceialalţi oficianţi şi oficiolate comitatense corespondează, atât cu comitatul de-adreptul, cât şi între sine, în treburi oficioase, în limba română.

§. 2. La sedriile comitatense şi la juzii cercuali ca judecători, limba oficială asemenea peste tot este cea română, lăsându-se deocamdată şi limba maghiară. Prin urmare:

a) fiecare are deplin drept în trebile sale administrative şi judiţiare, atât civile cât şi criminale, a se folosì de limba sa, întru-cât aceea e una dintre cele trei usuate de comun în comitat, adecă cea română, maghiară şi germană. Deciderea acelora însă să face în limba oficială a comitatului, observându-se, că dacă vre-un proces s'a început şi a decurs în una din limbile usuate în comitat, în casul acesta sentenţa, când procesul a decurs în limba română sau maghiară,

www.dacoromanica.ro

se estradă în una din aceste limbi, ear' dacă limba procesului a fost cea germană sau mestecată, sentența se estradă în limba oficială;

b) în treburi criminale se face cercetarea, pertractarea și decide-rea causei în limba înculpatului, precum și martorii se ascultă în limba lor propriu, dacă e una din cele trei usuate de comun în comitat, aplicându-se în casul contrar limba oficială;

c) în casul apelațiunilor procesele se subștern în original, comitiva județelor însă are a se acomoda §-lui 14 a determinațiunei acesteia;

d) juzii cercuali și ceialalți oficianți și oficiolate comitatense, în atingere cu comunitățile și privații, precum și antistii comunali în atingere cu locuitorii comunei, corespondează în limba respectivilor, întru-cât aceea e una din cele usuate în comitat.

§. 3. Acelor oficianți comitatensi, cari în urmarea încrederei comitetului actual funcționează și încă nu au deplină cunoștință despre limba română, li-se concede în decurs de doi ani dela aducerea determinațiunei acesteia, precum cu centrul comitatului, așa și între sine a coresponda și în limba maghiară, însă cu acea îndatorire, ca în decursul acestor doi ani să-'și câștige atâta desteritate în limba română, încât să poată coresponda cu centrul comitatului așa precum au datorință a corăspunde cu comunitățile și privații români, înțelegându-se aceasta și despre acei oficianți, cari în decursul acestor doi ani menționați, în urmarea denumirei ori alegerei, vor funcționa neavând deplina cunoștință a limbei române.

Ordinațiunile și decisiunile dela centrul comitatului însă li-se espedează și acestora în limba oficială română.

§. 4. Pentru susținerea intregității patriei comune, comitatul acesta corăspondează cu dicasteriile și celelalte comitate, cari nu au limba română de limbă oficială, în limba maghiară.

Determinațiunea aceasta tipărită este a se comunica cu toți oficianții comitatensi, precum și cu toate comunele, spre cunoștință și strânsă compurtare după dînsa, însărcinându-se oficiul notarial comitatens cu esoperarea tipărirei". — —

Cetatea-de-baltă.

În 22 Aprilie a plecat comitele-suprem *Bethlen Farkas* din comuna sa *Bahnea,* însoțit de un banderiu, la Dicio-St.-Mărtin, centrul comitatului Cetatea-de-baltă. Mulți Români 'i-au așteptat sosirea, preoți, învățători și popor de rînd, și sub flamură românească,

www.dacoromanica.ro

cu musică 'l-au primit. Vorbirea de bineventare a rostit-o profesorul din Blaj, *Blaşian.* A recomandat comitelui suprem, ca în dragul păcii necesare se recunoască drepturile naţionale ale Românilor şi se accepteze limba română de limbă oficioasa, egală cu cea maghiară.

Comitele suprem a răspuns ungureşte, esprimându-'şi regretele că nu poate face us de limba română, pe care încă nu o posede din destul. Asigură însă pe Români, că va face pentru ei tot ce-'i va sta în putinţă.

În 23 Aprilie s'a ţinut adunarea comitatensă. La întrarea sa în sala de şedinţe, comitele suprem a fost primit cu vii aclamări. A numit numai decât un vicecomite, un procuror şi un notar ad hoc, şi a pus la ordinea zilei stabilirea listei membrilor din comitetul municipal.

Ioan Orosu ia cuvêntul şi cere, în limba română, ca comitele suprem să numească şi un notar român, care să poarte protocolul şedinţei în limba română. Comitele suprem satisface acestei dorinţe şi numeşte notar pe *Ioan Orosu,* care însă nu primeşte, din motivul, că voeşte să iee parte activă la desbateri. Comitele suprem numeşte apoi pe *Vasilie Bian* notar pentru purtarea protocolului în limba română. Şedinţa se amână şi se continuă la orele 2 după ameazi, când se ceteşte decretul de numire al comitelui suprem, care imediat depune jurământul.

Ia cuvêntul *Ioan Orosu* şi dificultează lista membrilor propuşi să facă parte din comitetul comitatens, fiindcă între ei sûnt numai 48 Români. Cere să fie egali la număr, Românii şi Maghiarii, şi-'şi reservă dreptul de-a presenta o listă a Românilor. Se trece dorinţa la protocol, lista însă să votează aşa cum a fost compusă. Să alege comisiunea candidatoare, pentru a se putè procede la alegerea funcţionarilor şi şedinţa se suspende. După redeschidere *Ioan Orosu* predă comitelui suprem un protest, subscris de 79 Români, în care se cerea recunoaşterea drepturilor naţionale pe seama Românilor şi a limbei române, ca egal îndreptăţită cu cea maghiară. Se naşte discuţie animată pe tema aceasta. Vorbesc la obiect, în spirit naţional, *Ioan Pinciu, Vasilie Bian,* protopopul *Fogaraşi* şi profesorul *Blaşian,* dar' fără succes, pentru-că adunarea n'a voit să modifice lista membrilor. ci a amânat resolvarea chestiei în merit până la *adunarea proximă.*

Să fac acum alegerile, şi din aproape 70 de funcţionari vin aleşi 11 Români, şi anume: vicecomite *Iosif Sterca Şuluţiu;* vice-

www.dacoromanica.ro

notar *Vasile Moldovan;* viceprocuror *David Almășan;* subpretori *Vasile Bian* și *Ioan Orosu;* rectificatori *Nicolae Popp* și *Teodor Ladai;* asesori la forul general *Ioan Pinciu* și *Alexandru Darabant,* ear' la forul parțial *Nicolae Moldovan* și *Samuil Rațiu.*

În privința limbei oficioase adunarea a decis că se alătură la hotărîrea luată din partea comitatului *Cojocna.* A decis în fine, să se trimită adresă Maiestății Sale și dietei pentru recunoașterea *uniunii* Ardealului cu Ungaria.

În ziua următoare, 24 Aprilie, ședință nouă. Să autentică protocolul ședinței premergătoare, ear' funcționarii depun jurămîntul. Vicecomitele *Iosif Șterca Șuluțiu* și subpretorul *Vasilie Bian* românește, ceialalți ungurește. *Gál János* pune de nou în discuție chestia *uniunei* Ardealului cu Ungaria. Îi răspunde profesorul *Blașian,* care declară, că Românii țin la memorandul lor înaintat în ședința premergătoare și cer limba română ca limbă oficioasă, în sus și în jos, — fiindcă numai atunci e adevărată egalitate de limbă și națională. *Protestează în contra uniunii.* Maghiarii îl întrerup. Protopopul român *Fogarași* vorbește în favorul uniunei. În cele din urmă toate se decid conform dorinței Maghiarilor, de aceea, la ședința următoare Românii n'au mai luat parte.

De însemnătate e adunarea ținută în 7 Octomvrie, tot în *Dicio-Sț.-Mărtin.* Comitele suprem, *Bethlen Farkas,* a deschis-o cu o vorbire rostită în limba maghiară. Profesorul *I. Stoian* a pretins însă, ca deschiderea să se facă și în limba română. Nu 'i-s'a dat ascultare, fiindcă nu era membru în comitetul municipal. A luat acum cuvîntul profesorul *Blașian,* și într'o vorbire energică 'și-a esprimat regretele, că adunarea n'a fost deschisă și în limba română și cere perfectă egalitate de drept pentru limba română, pe toate liniile.

Să scoală și vice-comitele *Șuluțiu,* și cu argumente puternice apără drepturile și egalitatea limbei române, cerînd, ca din protocolul ședinței premergătoare să se șteargă punctul în care să pretinde, ca corespondențele și rapoartele în comitat să se facă numai în limba maghiară. Vederile acestea sînt sprijinite și de *Vasile Moldovan* și *Alexandru Darabant,* ear' subjudele *T. Ladai* constată pe ungurește, că nu e adevărat că s'ar pretinde rapoarte numai în limba maghiară, pentru-că el le face românește și nu 'i-a fost respins nici unul.

După-ce mai vorbesc la obiect profesorul *Blașian* și advocatul *Szilágyi,* pentru vederile vice-comitelui *Șuluțiu,* — ear' *Gál Iános*

www.dacoromanica.ro

declară în numele Maghiarilor, că și ei voesc perfectă egalitate în privința limbei, să enunță ca conclus, că toate cele trei limbi usuate în comitat sûnt *una ca și alta oficiale și egal îndreptățite,* ear' protocoalele toate sûnt autentice.

*

Eată acum *protestul* inteligenței române din acest comitat, înaintat adunării municipale din 23 Aprilie. E următorul:

„Subscrișii Români din comitatul *Cetății-de-baltă,* adunați la conferența comitatensă presentă, luând în considerare împrejurarea de față, că adecă, administrația publică trebue să se iee cât mai curênd din mâna organelor sistemului căzut și să se depună în mâna oficialilor patrioți din acest comitat, cari să se bucure de încrederea publică, cu un cuvênt, că organisarea comitatului pe base constituționale este o necesitate absolută și neîncunjurat de lipsă: am aflat cu cale în mod preliminar a defige marginile acestei organisațiuni din punct de vedere românesc, și prin urmare subscrișii declarăm:

1. Că noi, pe basa dreptului constituțional al patriei noastre nu recunoaștem dreptul comisiunei presente de a representa întregul comitat, ci voim, și cu tot adinsul pretindem, ca comisiunea permanentă a comitatului să se aleagă prin toți acei locuitori ai comitatului, cari, după lege să bucură de dreptul alegerii, pentru-că numai o astfel de comisiune aleasă de întregul comitat poate avea toate atributele unei representanțe drepte și legale.

2. Dar' fiindcă împrejurările de față să vĕd a fi foarte urgente, voim a păși la următorul compromis în privința comisiunii chestionate.

a) La numĕrul de 260 ai comisiunei presente, în care Românii din comitatul acesta sûnt representați numai prin 48 membri, pretindem, să se mai adaoge din consemnarea ací sub *A)* alăturată atâția Români, ca să fie representați Românii în numĕr egal cu frații Maghiari.

b) Comisiunea aceasta să funcționeze numai în mod provisoriu, cel mult până la finea lui Maiu 1861, când adunându-se congregațiunea comitatensă, care va fi provĕzută cu atributele unei adevĕrate representanțe a tuturor intereselor, va organisa comitatul în mod legal.

Compunerea congregațiunii legale să se facă pe basa legii din 1791, cu estindere și la clasele și confesiunile poporului cari mai nainte nu luaseră parte la drepturile politice, și aceasta în înțelesul autografului Maiestății Sale din 20 Octomvrie 1860 îndreptat cătră ministrul conte de Rechberg.

www.dacoromanica.ro

3. Oficianţii comitatului aleşi de către comisiunea provisorie pe terminul pus în punctul al doilea litera *b)* au să-'şi dee cu toţii demisiunea.

4. Între oficianţii cari vor fi să se aleagă de către comisiunea provisorie, dela cei cardinali până la cei mai de jos, să fie representaţi Românii în număr egal cu fraţii Maghiari.

5. Limba română să fie în acest comitat limbă oficioasă politică, administrativă şi judecătorească, în asemenea grad cu cea maghiară, una ca şi ceialaltă autentică, originală; protocoalele să se poarte şi în limba română, şi corespondenţele oficioase dela oficiile subordonate până la guvern şi viceversa să se facă şi în limba română.

6. Românii comitatului acestuia pretind recunoaşterea naţiunii române transilvane de naţiune politică, prin urmare pretind libertate naţională, adecă desfiinţarea solemnă a cunoscuţilor articoli aprobatali şi ceialalţi, ruşinători şi dejositori pentru Români.

7. Sus atinsele puncte poftim să se petreacă din cuvênt în cuvênt la protocolul şedinţei de astăzi, şi o copie autentică din acest protocol să se predee Escelenţei Sale domnului metropolit *Alexandru Şterca Şuluţiu.*

Întêmplându-se ca unul sau altul din aceste puncte să nu se iee în dreaptă considerare, ne vedem siliţi a ne arăta cu multă durere deplina noastră nemulţumire, şi în contra unei asemenea proceduri a protesta cu solemnitate, reservându-ne dreptul de a ni-'l căuta pe cale legală. Dicio-St.-Mărtin, 23 Aprilie 1861. (Urmează subscrierile a 79 de Români)". —

Cetatea-de-piatră (Chior).

În districtul acesta, în fruntea căruia era pus în calitate de căpitan suprem (titlu egal cu comite suprem) Românul *Sigismund Pop,* n'au fost date lupte naţionale pe tema limbei, fiindcă din capul locului, cu bună înţelegere, *a fost decretată limba română ca limbă oficioasă a districtului,* ear' la compunerea listei membrilor din comitetul municipal s'a ţinut cont de majoritatea covîrşitoare în care se aflau Românii pe teritorul districtului, şi tot aşa şi la alegerea funcţionarilor. Căpitanul suprem, *Sigismund Pop,* a deschis adunarea de constituire cu o vorbire rostită în limba română, accentuând în ea, că va căuta să se facă organisarea districtului în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, declarând însă totodată, că la organisare au să fie respectate şi legile ungare din 1848.

www.dacoromanica.ro

Memorabilă remâne adunarea din 19 Decemvrie 1861 a representanţei acestui district, în care căpitanul suprem *Sigismund Pop* a fost rugat, ca împreună cu toţi funcţionarii aleşi ai districtului se rĕmână şi mai departe în posturile lor şi sĕ nu demisioneze, şi în care s'a votat cu mare însufleţire rugarea adresată monarchului în chestia convocării dietei ardelene. Adresa, compusă de protonotarul districtului, *Andreiu Medan,* era următoarea:

„Cesaro-regească şi apostolică Maiestate! Preaîndurate rege al nostru!

După-ce naţiunea română din Transilvania, măcar că e precumpĕnitoare în ţeara aceasta, şi cu toate-că acum un an întreg a trecut de când Maiestatea Voastră, preaîndurate rege, prin preaînalta diplomă v'aţi îndurat a restituì constituţiunea, sub condiţiunea ca în vechia constituţiune sĕ se facă schimbări adânc tăietoare, aşa, ca cei lipsiţi până acum de binefacerile constituţiei sĕ se primească de acum înainte între murii constituţionali, până acum pe lângă cea mai mare încordare a puterilor sale n'a putut mijlocì o adunare naţională sau dietală, în care ea, după proporţiunea inteligenţei, averii şi numĕrului, faţă cu ceialalţi locuitori ai Transilvaniei sĕ poată fi representată şi aşa sĕ-'şi fi putut formula dorinţele, şi după-ce comitatele Transilvaniei nu sûnt astfel constituite, ca măcar în acestea sĕ fie naţiunea română cuviincios şi după proporţiune dreaptă representată, ca barem prin jurisdicţiuni sĕ-'şi poată aşterne gravaminele înaintea autorităţilor competente:

Districtul acesta, ai cărui locuitori, cu neînsemnată escepţiune, sûnt Români, nu poate fi neinteresat pentru soartea consângenilor cu cari în decurs de mai multe secole a împărtĕşit vitregitatea sorţii nereconciliabile, care a apăsat cu greutăţile cele mai nesuferibile umerii naţiunii române, — pentru soartea consângenilor dela a căror fericire depinde şi fericirea noastră, pentru-că dacă nu va fi fericită naţiunea română în Transilvania, unde e în majoritate, cum vom putè nutrì speranţa unei fericiri în altă ţeară, unde sûntem în minoritate, — cutează cu omagial devotament, ca corporaţiune autonomă, a-'şi ridica umilita voce pe lângă consângenii din Transilvania, aşternând petiţiunea aceasta înaintea preaînaltului tron al Maiestăţii Voastre.

Cesaro regească Maiestate! Rege al nostru! Vechi sûnt gravaminele naţiunei române şi dureroase. După constituţiunea de până acum n'am fost representaţi ca naţiune, nicăiri. Nu numai că

www.dacoromanica.ro

n'am putut vorbì ca națiune, ci și suspinurile ni-au fost amenințate cu pedepse. În anul 1848, când postulatul timpului a dărîmat murii feudalismului, națiunea română, a cărei cea mai mare parte a gemut legată în cătușele acestui vițiu omenesc, a zărit puțină lumină a luceafărului libertății; dar' eată, că soartea necruțătoare adusă cel mai grozav nor, care pe nevězute a învělit steaua fericirii Românului.

Prin o dietă constituită pe basă aristocratică, fără sě se fi ascultat dorințele Românilor, ca popor care formează majoritatea în astă țeară, s'a decretat uniunea, și apoi s'a decretat desrobirea pămêntului așa numit iobăgesc, pe lângă desdaunare. Desdaunarea în bani am plătit-o pe lângă toată sărăcia cu toți asemenea, dar' națională a Românilor, asemenea cu celelalte trei naționalități, nu o au recunoscut și înarticulat, și acesta e temeiul de ce nu e îndestulit Românul din Transilvania cu decretarea uniunii, și pentru-ce plânge și sě tânguește până în ziua de astăzi.

Adevěrat, că Transilvania a fost o țeară basată pe egalitatea națiunilor, cu acel pěcat, că națiunea română, care a primit pe celelalte națiuni în sînul ei, a fost după convențiunea nedreaptă dela anul 1437 lăpědată și eschisă dintre cele trei naționalități. Pentru-că nu acelea au fost 7 pěcate de căpetenie ale Transilvaniei, cum zic publiciștii maghiari, că a avut trei naționalități și patru religiuni, ci acela a fost pěcatul al *optulea,* și cel mai mare, la ceriu strigător pěcat, că cea mai veche națiune a fost călcată și ștearsă, care apoi dupa ștergerea iobăgiei cu tot dreptul a sperat inarticularea sa între celelalte națiuni de sine stătătoare. Și cu ce e apěrată uniunea și astăzi? Cu *legalitatea,* spunêndu-se că uniunea a fost decretată prin dietă și sancționată! Dar' dieta măcar că a fost legală, n'a fost îndreptățită și autorisată sě încorporeze Transilvauia la Ungaria, în contra glasului celor nerepresentați, comunicat dietei prin o deputațiune numeroasă.

Loialitatea, dreptatea și politica sănětoasă ar fi adus cu sine, ca întâiu dieta sě șteargă iobăgia, și apoi fiindcă au fost ridicați între nobili și iobagii, ar fi fost cuviincios a le da și lor asemenea drepturi de alegere cum au avut nobilii, — și până-când s'ar fi regulat legea alegerii, într'o dietă constituită pe representarea întregului popor, ca după o astfel de procedură sě se poată decide într'o dietă constituantă asupra trebilor comune. Dar' fiindcă însuși prin Maiestatea Voastră preaîndurată, rege preagrațios, a fost împedecată

www.dacoromanica.ro

uniunea, asigurându-se autonomia Transilvaniei, numai aceea le mai lipseşte acum Românilor, ca într'o dietă, în care să fie după dreptate şi ei representaţi, să decidă împreună cu celelalte naţionalităţi asupra sorţii lor şi a patriei.

Locuitorii districtului acestuia, văzând că deputaţiunile naţiunii române, cari s'au înfăţişat cu petiţiuni la preaînaltul tron, pentru interesele naţiunii române, sûnt bănuite că numai de capul lor umblă, cu toate-că şi de organele publicităţii au fost sprijinite. ear' din partea M. Voastre preagraţios primite, şi văzând că toate trebile naţiunii nu înaintează: au aşternut încă în vara trecută o petiţiune la dieta ţării, cu acea dorire. ca să se conceadă Românilor un congres. Dar' după-ce Transilvania n'a fost representată în dietă, a aşternut o altă petiţiune, la preaîndurata Maiestatea Voastră sacratisimă, cu acea umilită rugare, să vă înduraţi preagraţios a dispune. ca şi Românii, cari nu sûnt representaţi în dieta Ungariei, să se poată, împreună cu cei representaţi acolo, aduna la un congres naţional general.

Dar' durere, dieta ne-a retrimis rugarea nedesfăcută, fiindcă era adresată în limba română, şi pe când am trimis-o a doua-oară, dieta s'a fost desfiinţat, şi aşa n'am ajuns la resultatul dorit.

Acum, după-ce preagraţioasa Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a concede ţinerea unei diete în Transilvania, şi după-ce ţinerea dietei acesteia pe timp nehotărît amânată a fost: cu omagială supunere ne rugăm, ca Maiestatea Voastră să vă înduraţi a dispune, ca dieta Transilvaniei după putinţă în cel mai scurt timp să se adune, după o lege electorală favorabilă egalităţii naţiunilor. pentru-ca şi naţiunea română din Transilvania, ca şi celelalte naţiuni din ţările autonome ale coroanei sfântului Ştefan, să-'şi poată realisa pe cale constituţională dreptul egalei îndreptăţiri, şi prin urmare fericirea sa şi a celoralalte naţiuni surori. Cu omagială supunere rămânem, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi. Comunitatea Cetăţii-de-peatră. (Urmează subscrierile)".

Cojocna.

Adunarea de constituire s'a ţinut în *Cluj,* la 16 Aprilie, sub presidenţia comitelui suprem conte *Béldi Ferencz.* Înainte de a să întra în ordinea de zi, protopopul *Negruţiu* ia cuvêntul şi constatând că poporul român nu e representat în adunare conform puterii sale numerice, fiindcă pe lângă 200 membri maghiari sûnt trecuţi în listă numai 50 Români, — face în numele mai multor Români din comitatul acesta următoarea declaraţie prealabilă:

www.dacoromanica.ro

„Subscrişii, ca membri ai naţiunii române din comitatul Cojocnei, parte chemaţi de cătră domnul comite-suprem Francisc conte Béldi la adunarea representanţei comitatense, convocată pe ziua de astăzi, parte veniţi înlăuntru la Cluj) din altă ocasiune, declarăm sĕrbătoreşte urmatoarele:

1. Comisiunea aceasta o privim de nedestoinică pentru a putè representa comitatul în împrejurările de faţă, şi asemenea declarăm, că şi pe diregĕtorii comitatensi din 1848 nu-'i aflăm şi nu-'i recunoaştem destoinici spre a-'şi continua oficiile, spre îndestulirea şi mângăierea poporului. Deci:

2. Comisiunea de astăzi sĕ se privească de abzisă şi de tot încetată, după-ce mai întâiu va fi dispus următoarele:

a) A hotărît împreună cu domnul comite-suprem, că congregaţia comitatului, spre alegerea unui comitet nou, este convocată irevocabil pe 10 Maiu a. c. şi a dispus, ca aceasta sĕ se publice într'o înştiinţare, dată în ambele limbi, adecă în cea română şi cea maghiară.

b) A ales din candidaţii ambelor naţionalităţi în mod provisoriu, până la congregaţia generală, şi anume, până la definitiva alegere din partea acesteia a comitetului nou, atâţia amploiaţi câţi sûnt de lipsă pentru a lua administraţiunea dela organele regimului de până acum, precum şi o comisiune, compusă din bărbaţii de încredere ai ambelor naţiuni, împărţită după tracturi, pentru alegerea membrilor sătesti, la congregaţie; ear' până la aceasta congregaţie sĕ se enunţe, că în comitatul Cojocnei *limba română cu limba maghiară e întocmai oficială şi autentică.*

3. La compunerea listei membrilor congregaţiunei sĕ se iee de basă legea din 1791, cu estindere la clasa poporului nenobil, dar' eliberat pe temeiul diplomei regeşti din 20 Octomvrie 1860. Drept aceea, sĕ se concheme la această congregaţie: onoraţiorii din partea bisericei şi a învĕţământului, toţi preoţii, capelanii, învĕţătorii şi cantorii, mai departe advocaţii, doctorii, artiştii, notarii sătesti, etc.

4. Deputaţii comunelor sĕ se aleagă în fiinţa de faţă a comisiunei de sub *a),* în care şi protopopii concernenţi românesti încă sĕ fie membri.

5. Aceste condiţiuni din cuvênt în cuvênt sĕ se treacă la protocolul şedinţei de astăzi, şi o copie autentică de pe protocol sĕ se dee dlui protopop *Ioan Negruţiu.*

Pr n aceasta noi, subscrişii, protestăm deci sĕrbătoreşte şi declarăm, că:

www.dacoromanica.ro

6. Dacă aceste condițiuni nu s'ar ține, noi ne vom vedè siliți să căutăm efectuirea acelora pe cale legală. Cluj, 15 Aprilie 1861. (Urmează subscrierile)".

Declarația e esplicată în ungurește din partea lui *Iosif Hossu,* ear' adunarea o ia în desbatere punct de punct și — o *respinge.* În chestia limbei române a vorbit protopopul *Negruțiu* pentru acceptarea acestei dorințe a Românilor, ear' contra a vorbit celalalt protopop din Cluj, *Teodor Pop*, și apoi *Iosif Hossu,* acest din urmă afirmând, că numai *un* protocol poate fi autentic și original. Comitele suprem din a sa parte a rugat pe Români să nu ceară mai mult decât li-s'a acordat Lugojenilor din partea celui mai bun Român, *Emanuil Gozsdu.*

Resoluțiunea dată Românilor a fost deci negativă.

Comitele suprem a numit apoi cu dela sine putere câțiva funcționari, până la alegere, între ei și pe *I. Șipotariu,* care în 15 Maiu a fost chemat să depună jurământul și să-'și ocupe postul de vicenotar provisor. *Șipotariu* s'a dus la comitat și a cerut să 'i-se arete întâiu formula jurământului, și după-ce a văzut că în text se face pomenire despre legile din 1848, a declarat, că după o astfel de formulă, el, ca Român, nu poate pune jurământul de funcționar public, pentru-că nu se poate rupe dela sînul națiunii sale, ear' legile pe cari ar trebui să pună jurământ necondiționat nu sînt recunoscute din partea națiunii sale. E gata a jura credință Domnitorului, patriei și legilor țării; dar' că legile acestea cari sînt, domnitorul are să decidă mai târziu și legislațiunea.

Ungurii 'și-au dat toate silințele să capaciteze pe *Șipotariu* și să-'l facă să depună jurământul după formula care corăspundea intereselor maghiare, dar' *Șipotariu* nu s'a lăsat să fie înduplecat și n'a depus jurământul.

În 23 Maiu s'a ținut de nou congregație, în biserica reformată din Cluj. Românii n'au fost chemați, au venit însă totuși în număr mare.

Deschiderea adunării era pusă în program pe orele 10; dar' auzind Maghiarii că Românii au intențiunea se înceapă o luptă energică în chestia limbei, au trimis deputațiune la comitele suprem, pentru-ca să-'l roage să vină să deschidă adunarea mai de dimineață. A venit și a deschis-o la orele 9. Din parte ungurească a fost presentată imediat o listă pe care erau trecuți cam 350 Maghiari și vre-o 70 Români pentru a face parte din comitetul municipal, și

www.dacoromanica.ro

lista a fost votată cu aclamaţiune, declarând comitele suprem de constituit comitetul municipal, în înţelesul acestei liste.

Comitele-suprem voia tocmai să declare de închisă şedinţa, — când Românii în număr mare şi în bună ordine întră în biserică. În fruntea lor protopopul *Ioan Negruţiu,* care să urcă imediat pe un scaun şi rosteşte în limba română un rechisitor energic la adresa Maghiarilor, cari în modul acesta îşi bat joc de frăţietate şi de dreptate. Tot românește şi tot în spirit naţional vorbeşte de pe catedră protopopul *Teodor Pop,* spunêndu-le Maghiarilor, că Românii nu mai cred în vorbe goale ci cer acum fapte. Pretensiunile Românilor cunoscute sûnt în lumea largă, ele au fost decretate în conferenţa dela Blaj din 1848 şi în cea dela Sibiiu. Maghiarii să se conformeze lor, dacă vreau pace şi frăţietate cu Românii.

Se scoală acum *Alexandru Bohăţiel* şi rosteşte o vorbire covîrşitoare. Spune că adunarea de faţă nu representă poporul comitatului, pentru-că cei presenţi n'au mandat dela nimeni. De aceea, propune să se esmită o comisiune, din care să facă parte 15 Maghiari şi 15 Români, în scopul ca să compună de nou comitetul comitatens pe basa egalităţii de drept.

Dintre Maghiari nu răspunde nimeni, ci răspunde secretarul *Moga,* că toate sûnt bune şi adevărate aşa cum le-a spus *Bohăţiel,* dar' nefericirea e, că sûnt în folosul reacţiunei, de aceea propunerea nu poate fi primită. Maghiarii aprobă, ear' Românii cer să vorbească *Şipotariu.*

Şipotariu se urcă pe scaun şi în limba română constată, că la adunarea aceasta sûnt chemaţi numai marii proprietari, de aceea ea nu poate fi oglinda fidelă a opiniunii publice din comitat. Cere, în numele Românilor, primirea propunerii lui *Bohăţiel.*

Se îndeamnă acum şi Maghiarii la vorbă şi pe rînd iau cuvêntul: contele *Bethlen Iános, Gyarmathi* şi *Berde,* şi toţi recunosc de juste pretensiunile Românilor, pentru-că sûnt dictate de spiritul timpului, — dar' Maghiarii nu se pot învoi deocamdată la acceptarea lor, pentru-că ei stau pe basa legilor dela 1848. Să lase deci Românii în grija dietei regularea raporturilor între naţionalităţi.

Vorbeşte de nou *Alex. Bohăţiel,* şi declină dela Români responsabilitatea pentru pericolul ce ar putè să urmeze din înăduşirea autonomiei municipale. Românii o apără şi reclamă respectarea ei, răspundă deci pentru urmări cei-ce nu vreau să asculte cuvêntul adevărului. Recomandă de nou primirea propunerii sale.

www.dacoromanica.ro

Mai vorbește și *Șipotariu* de nou, esprimându-'și mirarea, că Maghiarii sĕ provoacă mereu la legi, când nimeni nu poate spune, că oare cari anumite legi vin vătĕmate prin propunerea lui *Bohățiel?* Din contră, tocmai legile la cari se provoacă Maghiarii ne dau dreptul sĕ ne constituim cum vrem și sĕ facem statute după placul nostru, — a zis oratorul. E pentru primirea propunerii lui *Bohățiel.*

Secretarul *Moga* declară că e întru toate de acord cu *Bohățiel* și *Șipotariu,* și că subscrie și el toate pretensiunile Românilor. Și așa sĕ nu creadă nimeni, că el ar fi contrar causei naționale române.

La orele 12 comitele suprem pune capĕt discuțiunei, declarând că rĕmâne pe lângă comitetul deja proclamat în mod legal de ales. Atunci protopopul *Ioan Negruțiu* scoate din buzunar protestul gata al Românilor și-'l predă comitelui suprem, cerênd împreună cu ceialalți Români sĕ fie cetit în adunare. Maghiarii se opun, ear' Românii părăsesc adunarea și comitele suprem încheie ședința.

Protestul dat în contra ilegalității compunerei comitetului municipal, efectuită în ședința din 23 Maiu a congregațiunei comitatului Cojocna, e următorul:

„Ilustrisime domnule comite-suprem! Onorabilă adunare de comitat!

După-ce vedem, că improvisata, așa numita comisiune permanentă, care s'a fost ales provisoriu spre a alege oficiali provisorii și a lua actele dela fostele oficiolaturi ces. reg., s'a lăsat în niște hotărîri la cari n'a fost competentă, precum: proclamarea uniunei, hotărîrea limbei, compunerea unui formular de jurĕmênt, și strĕmutarea aceluiași după plac, așa, că la început după acel formular a jurat pe amploiați pe constituțiune, în genere, ear' mai târziu pe legile din 1848 în specie, noi acestea și alte asemenea hotărîri și afaceri nu le primim de-ale noastre, ca eșite din voința noastră, ci din contră, *protestăm în contra acelora.*

După-ce mai încolo prea deplin ne-am convins, de o parte, că la conchemarea acestei adunări nu s'a ținut nici o lege, ci din unele s'a ținut ce s'a socotit a fi favorabil pentru frații Maghiari, ear' tot din acele legi ce a fost favorabil pentru Români nu s'a ținut, așa d. e. într'atâta s'a ținut art. 12 din 1791 că s'au chemat toți nobilii mireni seculares), dar' nu s'au chemat nobiles ecclesiastici, nu s'au chemat persoanele eclesiastice, pentru aceea, ca preoțimea română sĕ fie eschisă, preoțimea, care în înțelesul art. 6 din 1744 e asemenea îndreptățită ca și ceialalți nobili ai patriei, ear' în înțelesul

www.dacoromanica.ro

art. 12 din 1791 preoţii români sûnt membri ai congregaţiunilor marcale, va sĕ zică, când toată lumea propăşeşte progresive, în lăţirea drepturilor, d-voastră mergeţi regresive, — ear' din altele s'a estras analogia, în special din art. 2 al anului 1848, legile la cari atâta vĕ place a vĕ provoca, dar' numai întru-cât vi-s'a vĕzut de bun pentru d-voastră, căci după acel articol, au dreptul a lua parte la alegerea deputaţilor:

a) Toţi aceia, cari după legile patriei sûnt îndreptăţiţi a lua parte, fie că au folosit acel drept, sau nu;

b) Representanţii comunelor; şi

c) Cari plătesc dare directă 8 fl.

Ad analogiam acestui articol s'au chemat representanţii comunelor, însĕ şi la alegerea acestora s'au făcut multe abusuri. Nu s'au chemat însĕ în înţelesul punctului *a)* statul bisericesc, sau nobilii eclesiastici, şi nu s'au chemat cei-ce plătesc 8 fl. dare directă.

Vedem, că lista nici nu e compusă după principiul egalei îndreptăţiri, care de pe tron a fost enunţat, şi după care, purtând noi sarcinile de 12 ani, speram cu tot dreptul sĕ ne împărtăşim şi de binefaceri în vieaţa constituţională.

Vedem în fine, că în congregaţiune e stoarsă o majoritate din minoritatea locuitorilor din comitat, şi nu e representată după o dreaptă proporţiune nici naţiunea română, nici poporul de rînd, şi nici însuşi poporul maghiar. Şi prevedem, că e aşa compusă, ca interesele majorităţii din afară sĕ rĕmână în minoritate. Congregaţiunea se vede a fi numai un ce măestrit, chemată numai la aceea, ca congregaţiunea aceasta sĕ facă earăşi un comitet.

Deci pentru aceea, noi numai într'atâta voim sĕ luăm parte, întru-cât poftim, ca:

a) aceasta congregaţiune înainte de ce s'ar lăsa în alte hotărîri, sĕ se constitue pe basa egalei îndreptăţiri. Spre care scop sĕ se denumească o comisiune de 30 membri, în care egal sĕ fie Românii cu Maghiarii representaţi, şi care comisiune sĕ lucre un plan, o cheie, după care sĕ se facă în viitor congregaţiunea;

b) acum sĕ declare naţiunea şi limba română în acest comitat întru toate asemenea îndreptăţită cu cea maghiară. Comisiunea sĕ fie însărcinată a lucra un proiect în acest obiect.

În alte afaceri, aşa după-cum e acum conchemată congregaţiunea, a ne lăsa nu ne învoim, cu atât mai puţin, că nici nu ştim de ce sĕ ne ţinem când vedem cancelaria de curte şi guvernul de

www.dacoromanica.ro

ţeară compus după legile din 1791, cu estinderea dreptului şi respectarea încâtva şi a naţiunei române, — ear' comitatele le vedem constituindu-se după legile din 1848.

Care protest poftim ca din cuvênt în cuvênt sĕ se iee la protocol. Cluj, 23 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)". —

La şedinţa din 24 Maiu Românii n'au mai luat parte. Congregaţiunea a pus însĕ în discuţie protestul lor şi li-a dat următoarea resoluţiune:

„Comitetul comitatens este silit a trage la îndoială legalitatea protestului. Adecă, nu poate recunoaşte, ca o fracţiune, ori-şi-cât de mare a unei corporaţiuni, sĕ poată protesta în contra decisiunilor aduse de corporaţiune între marginile legii, înainte de a le aduce earăşi pe tapet acea fracţiune, care, sau a fost, sau a putut fi de faţă la aducerea decisiunilor.

Însĕ pe lângă toate acestea, în scopul de a delătura neînţelegerea şi a folosi mijloacele conducĕtoare la adevĕrata egalitate şi frăţietate constituţională, comitetul a cercetat protestul mai de-aproape şi s'a oprit la următoarele:

Comitetul comitatens din 1848, cum a reînviat după 11 ani, 'şi-a reocupat earăşi locul cuviincios şi legal, s'a reîntregit pe sine legalminte şi a representat comitatul până în clipita, când după dorirea comună 'şi-a cedat dispunerei congregaţiunei generale puterea cu care era învestit. Prin urmare, este nu numai în contra legii de a desemna de nelegal acel comitet, cu privire la lucrările şi decisiunile sale, dar' totodată nici nu este aceasta o procedură prea delicată, tocmai din partea fraţilor Români protestatori, cari voesc a demonstra frăţietatea.

Ce sĕ atinge de părţile, decisiunile şi lucrările memorate în protest, comitetul comitatens nu a proclamat uniunea patriilor, şi nici nu a aflat de lipsă a o proclama. Uniunea este o faptă făcută prin o dietă legală, întărită şi sancţionată prin rege legal, publicată şi pusă în vieaţă, şi nici-odată legalminte ştearsă, sau modificată prin lege.

Aşadar' comitetul prin scrisoarea cătră M. Sa şi cătră dietă, în privinţa realisării uniunei, n'a proclamat nici o idee nouă, nici a declarat vre-un desideriu nou, ci ca jurisdicţiune, a cărei chemare este îngrijirea pentru punerea în vieaţă a legilor şi ţinerea legilor, ca fortăreaţă a vieţii constituţionale, 'şi-a ţinut de cea mai sfântă datorinţă a-'şi ridica glasul în interesul legilor, cari până nu sûnt

www.dacoromanica.ro

desființate sau șterse pe cale legală, trebue sĕ fie ținute, tocmai din principiul de a ne ținè strîns de tot ce e legal, nu numai pentru că dela înființarea și împlinirea lor milioane de patrioți își condiționează odihna și binele, ci și fiindcă dacă s'ar ivì chiar vre-o neplăcere generală în contra lor, ele trebue duse totuși în deplinire.

În protocolul comitetului vine numai o formulă de jurămênt înainte, a cărui text dela compunerea originală nu s'a mai modificat. Cumcă tocmai menționarea legilor din 1848 în formula accasta de jurămênt este aceea de ce s'au scandalisat frații Români protestatori, află comitetul cu atât mai fără temeiu, fiindcă nu poate înțelege, că legile din 1848, cari au estins principiul de egalitate peste toți compatrioții, fără deosebire de clasă, națiune și confesiune, sĕ se atace tocmai sub stema interesului unei atari clase și naționalități, ale cărei îndreptățiri politice singur numai prin aceste legi .sĕ asigură.

Decisiunile fostului comitet în causa limbei sûnt cunoscute în toată țeara, din circularul scris catră toate jurisdicțiunile în causa aceasta. Comitetul comitatului Cojocna a fost în partea aceasta a patriei cel dintâiu, care s'a declarat prin decis. că estinderea și modificarea legilor din 1848, acomodat pretensiunilor tuturor naționalităților, este una dintre cele mai urgente agende ale celei dintâiu diete comune. Comitatul Cojocnei a fost între jurisdicțiunile de dincoaci de Peatra-craiului cel dintâiu, care a efectuit folosirea limbei române ca limbă oficioasă, la sfătuirile și pertractările jurisdicțiunei comitatense. Și tocmai când comitetul comitatului Cojocna deseamnă limba de mijlocul esprimării cugetărilor, dorințelor și a durerilor, și ca pe un recuisit neîncungiurabil spre înțelegerea reciprocă și netezirea frățietății o află de lipsă și deamnă de a o deslega de cătușele sale, fără a fi constrîns la aceasta prin vre-o lege: frații Români înfierează fapta aceasta de sacrilegiu, și tocmai în limba aceea protestează în al cărei interes s'a făcut decisiunea! Într'adevĕr, e de neînțeles atare procedură. al cărei puls secret comitetul nu voește a-'l scruta, ci e aplecat a primì lucrul numai de o pornire sîlnică, din care sĕ poate deduce o nisuință, care trece departe peste sfera jurisdicțiunei și atinge nu numai principiile cardinale ale constituțiunei noastre, ci tae și în esența drepturilor statelor europene.

Aceasta o dovedesc frații cari protestează și prin argumentarea cu care vor a demonstra ilegalitatea congregațiunei din 23 Maiu c., considerând de vatĕmare, că preoțimea, care în înțelesul art. 6 punct *a)*

www.dacoromanica.ro

și *b)* din 1744 e asemenea îndreptățită ca ceialalți nobili ai patriei, nu a fost chemată după articolul 12 din anul 1791 la adunare.

Dar' și de nu ar fi adevĕrat, că preoțimea ca atare în Ardeal nici-odată nu a eserciat drepturi politice, cari sûnt legate de clasa nobilă și de proprietate, însuși art. 12 din 1791, la care sĕ face provocare, zice așa de curat că numai nobilimea cu proprietate poate lua parte la congregațiune, încât după-ce declară că „membra congregationis marchalis constituunt omnes nobiles in eodem comitatu, districtu vel sede possesionati", tot principiul acesta îl esplică mai departe, și încă și mai precis, cu cuvintele: „unde clarum est, eos qui nullam in eo comitatu, districtu, vel sede possesionem habent, illud haud pertinere nulius autem voto ibidem gaudere posse".

Privind mai încolo și aceea de vătĕmare, că pentru-ce nu s'au chemat, în sensul art. II. din anul 1848, afară de representanții comunelor încă și indivizii cari plătesc 8 fl. contribuțiune directă, constatăm, că tocmai cuprinsul legii citate dovedește curat, că sună numai despre alegerea deputaților dietali, și așa pentru congregațiunile marcale numai într'atâta sĕ poate per analogiam folosi, întru-cât art. 16 din Pojon dela 1848 nu s'a îngrijit despre modul alegerei deputaților comunali, cu cari singur era sĕ se mai mărească congregațiunea, stătătoare până atunci numai din cei îndreptățiți dinainte de 1848.

Comitetul present află deci în urma preziselor, că precum toate decisiunile comitetului antecesor, așa și modul convocării congregațiunei din 23 ale lunei c. sûnt de așa, că fiind basate pe legi ce sustau încă, numai atunci ar fi meritat o combatere deamnă, dacă s'ar fi abătut dela lege, fie chiar și numai cât un fir de păr. Deci comitetul present află protestul așternut cu atât mai fără temeiu și nebasat pe lege, cu cât și numele subscrise pe acela încă sûnt destulă dovadă în contra acusării pentru compunerea congregațiunei. Cu toate acestea, cu bucurie sĕ folosește și de ocasiunea presentă spre esprimarea solemnelă, că cea mai ferbinte dorință și nisuință resolută a comitetului este, ca cu puterea lui dată prin lege sĕ lucre într'acolo, ca chestiunea egalității naționale, la dieta patrielor comune sĕ se resolveze cât mai curênd, spre deplina odihnire a Românilor și a altor frați. Și dorește, ca și până atunci, prin împărțirea frățească a tuturor drepturilor și greutăților ce cad în sfera jurisdicțiunilor, sĕ se apropie și mai tare prefacerea în trup a frățietății adevĕrate". —

www.dacoromanica.ro

Dobâca.

În 18 Septemvrie s'a ţinut congregaţie în Gherla. Românii n'au fost învitaţi să iee parte. Cu toate acestea s'au presentat foarte mulţi, inteligenţă şi popor. Românii au mers întâiu în ceată mare la reşedinţa episcopului gr.-cat. român *Alexi,* care la rugarea unei deputaţiuni a eşit pe balcon şi de acolo a ţinut vorbire poporului, recomandându-'i pace şi frăţietate cu naţiunile conlocuitoare, precum şi credinţă neclintită faţă de casa domnitoare. În urmă a dat binecuvêntare mulţimei şi a trimis pe cei chemaţi să-'şi facă datoria în casa comitatului.

Când au sosit Românii, sala comitatului era plină de Maghiari şi de Armeni. Românii au fost siliţi să rămână pe afară. O delegaţie a fost trimisă din partea Românilor la comitele suprem, pentru-ca să-'l învite să ţină adunarea sub ceriul liber, ca astfel să poată asista la ea şi Românii. Comitele suprem să învoeşte, şi să învoeşte şi adunarea deja deschisă, ca şedinţa să se continue în curtea largă a fostei localităţi pretoriale. Acì comitele suprem pune la ordinea zilei singurul obiect: *compunerea comitetului permanent comitatens.*

Românii *Ioan Şipotariu* şi *Mihaiu Bohăţiel* pretind, ca întâiu se abzică comitetul din 1848, întregit cu dela sine putere la 18 Aprilie, şi numai după aceea să se procedeze la alegerea noului comitet.

Să esmite o comisiune care să compună lista membrilor din noul comitet, şi în comisiune e numit dintre Români numai canonicul *Stefan Bilţiu,* care însă nu primeşte. Astfel comisiunea a rămas compusă numai din Maghiari şi Armeni.

În ziua următoare, 19 Septemvrie, comisiunea a presentat lista. Românii au dificultat-o, ca fiind compusă în detrimentul lor, precum au dificultat şi protocolul şedinţei premergătoare, pentru-că textul românesc nu era compus amăsurat faptelor întêmplate.

Să cetesc numele celor trecuţi în listă, şi Românii la fiecare nume maghiar strigă: *nu-'l primim!* Se naşte sgomot. Şedinţa se ridică şi ear' să redeschide. În urmă să alege o nouă comisiune pentru verificarea listei. şi în comisiunea aceasta comitele suprem numeşte şi Români. Înţelegere nu s'a putut face însă nici aşa, şi la un moment dat lista a fost declarată de primită. Românii protestau, ear' oratorii lor erau daţi jos de pe scaun şi nu erau lăsaţi să vorbească.

La şedinţa din ziua următoare, 20 Septemvrie, când s'au făcut alegerile funcţionarilor, Românii nu s'au mai presentat, ci au înaintat comitelui suprem două proteste: unul subscris de toţi Românii,

www.dacoromanica.ro

inteligență și popor, în contra tuturor hotărîrilor luate în această adunare ilegală, și altul subscris numai de membrii români ai comisiunei verificătoare, în contra purtării majorității din comisiune. Totodată conducătorii au fost însărcinați să meargă cu plângerile până la înaltul tron.

Făgăraș.

În 16 Aprilie, căpitanul suprem al acestui district, *Ioan Bran de Leményi,* a deschis adunarea districtuală la *moara de hârtie* , pe câmp liber, pentru-ca să poată lua parte la ea toți cei veniți, împreună cu poporul de rînd, care umpluse stradele Făgărașului. Erau presenți peste șase mii de oameni. Căpitanul suprem a vorbit românește și în spirit național. După vorbirea sa de deschidere a luat cuvêntul pretorul *Ioan Puşcariu,* și a esplicat poporului că ce e constituția. A vorbit apoi *Iakab György,* fost vicecăpitan al districtului, care a declarat, că deși e Maghiar, recunoaște limba română de limbă oficioasă a acestui românesc district și de aceea vorbește și el românește. A încheiat vorbirea cu aceea, că „de azi încolo să nu mai suferim să se facă ceva de noi fără noi".

Ia cuvêntul de nou pretorul *Ioan Puşcariu* și arată, cum în districtul Făgărașului nu poate să fie decât numai limba română limbă oficioasă în toate ramurile vieții publice; de aceea propune, ca înainte de toate adunarea să aducă hotarîre în acest înțeles.

Advocatul *Fülöp* recunoaște temeinicía acestei pretensiuni ridicate din partea Românilor, și declară că primește și el limba română de limbă oficioasă a districtului. Dar' constată, că aducerea unei hotărîri în privința aceasta ar fi în contra legilor țării, de aceea protestează în contra conclusului prin care nu limba maghiară ar fi decretată de limbă oficioasă.

Să naște sgomot. Românii strigă: „Nu suferim altă limbă, mai bine murim", ear' *Fülöp,* pentru a calma spiritele, își schimbă parerea și cere, ca pe lângă limba română să fie acceptată de oficioasă și cea maghiară.

Vicarul *Chirilă* declară, că Românii nu vor mai suferi să li-se impună limbă străină, pentru-că „dacă s'ar face toată lumea maghiară, noi nu ne facem". În urmă căpitanul suprem enunță ca conclus, că limba oficioasă a districtului e cea română, dar' ori-ce petiție, dată în altă limbă, va fi resolvată în limba petiției.

În ziua următoare s'a ținut ședința a doua, în care, la propunerea pretorului *Puşcariu,* numĕrul membrilor comitetului districtual

www.dacoromanica.ro

se stabilește în *o sută*, și membrii sĕ aleg numai decât. Maghiarii protestează, și încă cu efect, pentru-că guvernul a anulat pe cale telegrafică toate conclusele aduse, a amânat adunarea convocată pe 26 Aprilie și a numit comisar guvernial, care se ancheteze plângerile Maghiarilor, pe consilierul *Ioan Aldulean.*

Toate acestea au fost comunicate adunării districtuale în 26 Aprilie, când era sĕ se înceapă ședința, pentru-că căpitanul suprem Ioan de *Leményi* numai atunci primise avisul telegrafic al guvernului. Românii s'au mâhnit de procedura aceasta a Maghiarilor, dintre cari sĕ scoală advocatul *Fülöp* și propune, că acum, după-ce conclusul adunării, referitor la limbă, a fost anulat, protocolul ședinței sĕ se poarte ungurește. Sgomotul ce s'a născut și protestările energice ale Românilor 'l-au făcut însĕ se retracteze și se promită. că în viitor nu va mai face dificultăți, — facă Românii ce lor le place.

În 13 Maiu s'a ținut o nouă adunare, sub presidența comisarului *Aldulean* și a căpitanului suprem *Bran de Leményi.* Presenți erau 341 de Români și 59 de alte limbi. Românii veniseră sub steag național, pe care era scris: *„Limba“,* și aveau cocarde în pălării, tot cu inscripția »*Limbă*«.

Ședința s'a deschis la orele 10, cu enunțarea făcută din partea căpitanului suprem, că conclusele adunării din 16 și 17 Aprilie sûnt anulate. Consilierul *Aldulean* salută acum adunarea, românește și ungurește, recomandând tuturor celor presenți, înțelegere, frățietate, bună armonie. Numește apoi doi notari, un Român și un Maghiar, pentru ducerea protocolului, ceea-ce dă ansă advocatului *Ioan Roman* sĕ iee cuvêntul și sĕ ceară, ca protocolul sĕ fie purtat numai românește, fiindcă districtul e românesc. Comisarul rĕspunde, că acesta e dreptul președintelui. Adunarea nu are astăzi alta de lucru, decât sĕ aleagă membri în comitetul districtual. *Gál Iános* cere, ca protocolul sĕ fie purtat numai ungurește, și pe tema aceasta sĕ întinde discuția până la orele 3 d. a. terminându-se cu învingerea Românilor.

Anume, după-ce s'a vorbit destul în chestie, advocatul *Ioan Roman* roagă pe representantul guvernului, că după-ce a auzit care e dorința și voința adunării, sĕ enunțe ca conclus purtarea protocolului *numai* în limba română. Consilierul *Aldulean* cere și părerea capitanului suprem, *Bran de Leményi,* care declară, că limba protocolară într'un district curat românesc nu poate sĕ fie decât numai și esclusiv cea *română.* Aplause și aclamări zgomotoase acoper aceasta declarațiune. Comisarul comunică acum adunării, că sĕ află

www.dacoromanica.ro

între două alternative, sau să disolve adunarea, sau să accepteze votul majorității. Înclină însă spre alternativa din urmă, de aceea, enunță ca conclus, că protocolul are să se poarte *numai* în limba română. Maghiarii protestează și vreau să părăsească adunarea, dar' să resgândesc și rămân. Să alege comitetul astfel: 70 Români. 30 de alte naționalități, și cu aceasta ședința să încheie.

După ameazi, la orele 4, continuare. Ungurii cer de nou, ca protocolul să fie purtat și în limba maghiară. Răspunde vicarul *Chirilă,* punêndu-le în vedere Maghiarilor, că n'ar fi egalitate de drept aceea, când 400 de Unguri ar avea același drept pe care-'l au 65.000 de Români. Advocatul *Ioan Roman* earăși le spune, că un protocol unguresc nu are nici o putere legală în districtul Făgărașului, fiindcă neștiind nimeni ungurește, n'are cine să-'l autentice. Căpitanul suprem. care a presidat ședința aceasta, enunță conclusul în acest înțeles. Maghiarii protestează de nou.

La ordinea zilei să pune o instrucție provisorie. pentru conducerea afacerilor interne.

Maghiarii cer respingerea instrucțiunii și acceptarea legilor din 1848.

Să primește instrucțiunea și Maghiarii de nou protestează.

În înțelesul instrucțiunei votate, capitanul suprem depune jurământul în limba română. Să stabilesc apoi salariile pe seama funcționarilor, ear' vicarul *Chirila* propune și adunarea primește, ca chestia limbei să fie regulată în m d desăvârșit, *prin statut,* astfel, ca limba română să fie limbă oficioasă în toate afacerile districtului, rămânênd însă deschis drumul pe seama Maghiarilor să înainteze petițiuni în limba lor, și în limba lor vor primi și răspunsul.

În 18 Iulie de nou, adunare districtuală în Fagăraș. Capitanul suprem, *Ioan Bran de Leményi,* deschide ședința românește și ungurește. Pune apoi la ordinea zilei alegerea funcționarilor.

Ungurul *Iakab György,* vice-capitan subst., declară, ca alegerea funcționarilor nu să poate face, din motivul, că chestia limbei înca nu e resolvată la locul mai înalt. Vorbesc și alți Maghiari, declarând că nu pot primi posturile oferite, fiindcă nu știu românește; ear' unul, *Fülöp,* o spune fără reservă, că tocmai dacă ar ști perfect de bine românește, nu-'l iartă legea ungurească să vorbească sau să scrie în aceasta limbă.

Să procede la actul alegerei. Vice-căpitan e proclamat *Ioan Puşcariu.* Ungurul *Fülöp* protestează și părăsește adunarea cu

www.dacoromanica.ro

câţiva consoţi. *Iakab,* aspirant la postul de vice-căpitan (egal cu oficiul de vice-comite), cere votare nominală, ear' presidentul ordonează votarea, deşi alegerea lui *Puşcariu* era enunţată ca făcută prin aclamaţiune. Resultatul votării a fost 61 voturi pentru *Puşcariu* 7 pentru *Iakab.*

Vicarul *Chirilă* propune trimiterea unei deputaţiuni la M. Sa pentru a depune la poalele tronului omagiile acestui district şi în special omagiile poporului român, — şi pentru a ruga pe M. Sa, să dispună, ca concluselor representanţilor acestui district, votate în adunările din 16 Aprilie şi 13 Maiu a. c. să se dee aprobarea recerută. Să primeşte, ear' în delegaţiune să aleg: *Ioan Roman, Ioan Codru Drăguşanul* şi *G. Strîmbu.*

Să continuă alegerea funcţionarilor şi să aleg cu aclamaţiune:

Protonotar Gr. Maier; vice-notar Ioan Codrul Drăguşanul; perceptor G. P. Făgărăşan; asesori: Nicolae Sustai, Gyertyámosi Károly, Nicolae Blaşian, Samuil Nanaşi, Simeon Murăşan, D. Gábor, Nicol. Barbu, Ioan Rusu, N. Neigeboren, Ioan Popoviciu, George Borosnai şi Iosif Bărăbaş; juzi cercuali: Danilă Gremoiu, Samuil Păsărariu, George Mohan, Ioan Gerő, Iosif Puşcariu şi Ioan Suciu; la sedria orfanală: preşedinte Noviu Recean, asesori Samuil Pop şi Iosif Rákosi; archivar Nicol. Tipu; protocolist S. Şincovici; subjuzi tractuali: Iosif Kapesius, George Popa-Radu, Ioan Decei, Ioan Radeş, Grigorie Negrea, şi George Gavrilă; fisc Ioan Roman; advocat pe seama săracilor St. Enyedi; fisic districtual Brust Ludovic, chirurg Franţ Hait, inginer Ilek Bertalan. Au fost numiţi apoi: protonotar onorar *George Bariţiu,* notari onorari Ioan de Leményi, Anania Trombiţaş, G. P. Făgărăşan, Iuliu Benedek, Vasilie Alutan şi Valentin Hersényi.

În contra tuturor alegerilor Maghiarii au anunţat — *protest.*

În şedinţa din 19 Iulie, după trecerea la protocol a mai multor proteste înaintate din partea Maghiarilor, s'a luat hotărîrea, ca costumul servitorilor dela oficiile districtului să fie — românesc, şi românesc să fie şi sigilul oficios, purtând inscripţia: »*Sigilul nobilului district al Făgăraşului, 1861*«.

În 20 Iulie s'a ţinut ultima şedinţă. Să aleg doi comisari pentru drumuri ear' funcţionarii depun jurământul, toţi româneşte. Judele cercual *Gremoiu* demisionează, fiindcă are pensie şi nu vrea să o peardă. În locul seu să alege *Iosif Botezan.* Demisionează şi câţiva Maghiari, din motivul că nu ştiu româneşte. Căpitanul suprem

www.dacoromanica.ro

cere, ca pentru acoperirea lipsurilor să se facă un împrumut de două mii floreni, până va sosì suma promisă de guvern. Să primească şi cu tranşarea afacerii să însărcinează perceptorul *Făgăraşan* şi comerciantul din Făgăraş *G. Aiser.*

*

Eată acum rugarea districtului Făgăraş, înaintată monarchului prin delegaţiunea esmisă din partea congregaţiunii şi primită în audienţă în 5 August n. E următoarea:

„Maiestate ces. reg. apostolică!

Împĕrate şi doamne preagraţioase!

La eşirea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860. ca toate popoarele imperiului, aşa şi poporul român din Transilvania a simţit o vie bucurie, sperând că acum doar' şi el să va putè împărtăşì de binefacerile constituţionale şi de egalitatea de drepturi. Toţi 'şi-au arătat deci recunoştinţa cea mai sinceră, şi anume şi locuitorii mai toţi Români din districtul Făgăraşului, încă în Noemvrie anul trecut s'au grăbit prin o deputaţiune a-'şi esprima, pe lângă aceeaşi simţire, omagiul de credinţă şi de alipire cătră Maiestatea Ta sacratisimă, rugându-te totodată preaumiliţi, să te înduri preagraţios a numì în acel district nobil şi credincios un căpitan suprem de sânge român.

Aceasta dorinţă a noastră, spre marea consolaţiune a poporului întreg, s'a împlinit, şi în mod devotisim ne presentăm preaumilit subscrişii deputaţi, împuterniciţi fiind a aduce Maiestăţii Tale sacratisime, în numele districtului nostru, de nou fiiasca şi sincera mulţumire.

De altă parte, Maiestate, caută să mărturisim, că bucuria şi consolaţiunea noastră în curênd să prefăcù în întristare, fiindcă guvernul reg. transilvan, favorisând numai elementul maghiar, din care spre marea daună a naţiunii noastre este compus în mod aproape esclusiv, — în tot modul s'a adoperat a ne scurta în cele mai sfinte drepturi autonomice districtuale, prin apucări contrare preaînaltei intenţiuni, pe cari aici cu cea mai adâncă umilinţă le vom reproduce.

Supremul căpitan al districtului, după denumire a convocat pe 16 Aprilie a. c., conform altisimei instrucţiuni, pe fruntaşii districtului la adunare, în care s'a ales un comitet de 100 membri, car' acesta a adus conclusele de lipsă pentru organisarea districtului, între cari e şi acela, că cu majoritate s'a declarat limba română de singura limbă oficioasă, lăsându-se fiecărui Maghiar şi Sas dreptul personal de-a se servì de limba sa în afaceri şi a-'şi primì în aceeaşi limbă resoluţiunea.

www.dacoromanica.ro

În contra acestui ultim conclus a protestat minoritatea neînsemnată maghiară şi a cerut să fie declarată numai limba maghiară de limbă oficioasă, ear' guvernul reg. transilvan, provocându-se la articolul de lege dietal din 1847 8 şi ignorând autonomia districtuală, a aflat cu cale, nu numai a nu întări conclusele, ci pe lângă anularea lor a declara şi însaşi adunarea de ilegală. A trimis apoi totodată la Făgăraş un comisar regesc, care să ţină adunare nouă şi să mijlocească introducerea limbei maghiare de limbă oficioasă, şi până la alegere a demandat supremului căpitan, ca sub răspundere să numească oficianţi provisorii pentru susţinerea ordinei publice, lucru care s'a şi împlinit.

Adunarea convocată de comisarul regesc să ţinù sub presidiul şi influenţa acestuia la 13 Maiu a. c. cu care ocasiune acelaşi, constrîns, precum credem, de instrucţiunile guverniale, a încercat toate mijloacele, chiar şi terorisarea celor de faţă, spre a se introduce limba maghiară, în detrimentul celei române, de limbă oficioasă. Însă înzădar, pentru-că comitetul central, stătător din 70 Români şi 30 Neromâni, constituit de nou şi în deplină înţelegere cu Maghiarii, — a adus tot aceleaşi concluse din 16 şi 17 Aprilie, anume şi în privinţa limbei oficioase, cu majoritate, dar' firește că minoritatea maghiară de nou a protestat în contra lor, şi totodată funcţionarii substituţi din naţionalitatea lor, până la puţini, să retraseră din oficiu.

Acum pomenitele concluse s'au aşternut guvernului regesc spre întărire, cu rugarea, să asemneze banii de lipsă pentru administraţie, dar' acela până astazi, mai mult ca două luni de zile nu le resolvă, şi la repeţitele ursorii nici n'a voit să răspundă. Apoi lăsând districtul fără nici un mijloc bănesc, guvernul regesc mai pare a-'şi fi propus să producă întrînsul o anarchie măiestrită, voind a face pe oficialii români substituţi, lipsiţi de sustentaţiune, să fie neglijenţi, ear' poporul lăsându-'l să fie săpat pe sub mână de răuvoitori, cari îl aţîţă la neîncredere şi neascultare, ca prin aceasta să dovedească, că retrăgêndu-se Maghiarii dela oficii din causa limbei, o administraţie prin Români, cu limba lor, e imposibilă, şi aşa să se poată şi a doua-oară anula conclusele noastre în respectul limbei române, — singurul lucru neplăcut guvernului, — sau să esopereze anularea aceasta dela cancelaria aulică, sau chiar dela Maiestatea Ta sacratisimă.

Despre o asemenea intenţiune a guvernului regesc, pe lângă aceea că atâta timp ne-a ţinut în suspens, ne este probă evidentă

www.dacoromanica.ro

protecțiunea dată unui Maghiar, tras în cercetare pentru turburarea liniștei publice, demandând tribunalului districtual să-'l elibereze din prinsoare și să sisteze cercetarea, pe basa unei simple telegrame din partea Maghiarilor interesați.

Obvenind aceste neplăceri din causa apatiei guvernului regesc, deși ordinea s'a susținut prin neobositul zel al patrioților români, totuși diregătorii substituți, pe jumătate Maghiari, mai toți retrăgêndu-se dela oficiu, ear' ceialalți nefiind de ajuns pentru a purta sarcina trebilor publice, și în fine pentru a se pune stavilă puternică agitațiunilor, căpitanul suprem a convocat comitetul central districtual pe 18 ale curentei, pentru-ca să aleagă oficianți după normative.

Comitetul, după alegere, în contra căreia Maghiarii protestează earăși, din respectul limbei, aflând despre susmemoratele machinațiuni și vêzênd nepăsarea și antipatia guvernului regesc, și încunoștiințat fiind, că conclusele noastre ar fi supuse cancelariei aulice spre pertractare și aducere de resoluțiune, a decretat cu majoritate esmiterea unei deputațiuni în persoanele preaumilit subscrișilor la altisimul tron al Maiestății Tale sacratisime, ca pe lângă prea plecate informațiuni despre adevĕrata stare a lucrului prea umilit să ceară dela M. Ta sacratisimă preaîndurata întărire a concluselor districtuale, cu privire la limba oficioasă, din următoarele temeiuri:

1. Districtul nostru ca jurisdicțiune autonomă are dreptul nedisputat de a-'și decreta limba oficioasă cu privire la toate agendele sale.

2. Fiindcă în acest district sûnt 62 de comunitați curat române, și numai două mestecate, adecă una cu Sași, ear' alta cu Sași și Maghiari, în cari locuesc peste tot 70.000 de suflete, și din acestea numai *trei mii* neromâne, firește că singură limba română, ca limba preponderanței majorității, putea să fie decretată de oficioasa, cu atât mai vêrtos, că și neromânii o cunosc bine, ear' întrebuințarea mai multor limbi oficioase ar fi nu numai fără folos, ci din contră, spre greutatea oficiului și a poporului român, care numai de limba sa să poate folosi.

3. Decretarea limbei române de singură oficioasă în districtul nostru, Maiestate, nu e nici-decum în contra legilor, pentru-că prin preaînalta diplomă din 20 Octomvrie, și prin biletul de mână din aceeași zi, ai manifestat sĕrbătorește egalitatea de drepturi a tuturor popoarelor supuse augustei dinastii și ai demandat, ca în constituțiunea veche a Transilvaniei să se facă schimbări afund tăietoare în

www.dacoromanica.ro

favorul celor mai nainte neîndreptăţiţi. Între neîndreptăţiţi e în genere poporul român şi în special poporaţiunea mai toată română a districtului nostru. Deci, una din schimbările afund tăietoare e pentru noi, ca chestie de vieaţă, limba oficioasă, de noi adoptată.

4. Chiar nici preaînaltul autograf din 21 Decemvrie 1860, cu care inimicii dreptei noastre cause voesc sĕ ne combată, nu e în contra noastră, căci majoritatea poporaţiunei în district o formează fostii grăniţeri ai regimentului I. român, atât de meritaţi pentru tron şi dinastie, cari în decurs de un secol, până la desfiinţarea numitei graniţe, urmată în anul 1851, până acum nici-decum nu s'au servit de limba maghiară ci de cea germană şi cea naţională, prin urmare şi din acest punct de vedere întroducerea limbei maghiare e nu numai fără temeiu, ci şi ilegală în respectul fostilor grăniţeri.

5. Din dreptul autonomiei districtuale decurge şi libera alegere de oficiali, în cari poporul are încredere. Fatalele împrejurări de până acum sûnt causa, că chiar acele persoane de încredere şi apte de a purta oficii publice în district român, cu limbă română, sûnt cu totul lipsite de cunoaşterea limbei maghiare, care după esplicaţiunea literală a legilor ungureşti şi după voinţa guvernului regesc era sĕ fie recipiată ca limbă oficioasă. Şi astfel numai delăturând limba maghiară necunoscută de poporul şi inteligenţa noastră putem sĕ ne bucurăm de preaînalta graţie a Maiestăţi Tale sacratisime, adecă de egalitatea de drepturi în adevĕratul înţeles al cuvêntului, — altmintrelea trebile noastre publice ar cădè şi astăzi, ca şi înainte de 1848. monopol pe seama câtorva Maghiari adunaţi la Făgăraş sub sistemul trecut pentru a ocupa posturile districtuale, — oameni, cari pururea s'au arătat contrari înaintării noastre, în toată privinţa.

6. Dând districtului limba română de limbă oficioasă, puţinii Maghiari nici-decum nu sufer nedreptatea pe care ar suferi-o totalitatea Românilor în casul din contră, pentru-că după toate legile constituţionale, minoritatea trebue sĕ se supună majorităţii. Şi după-ce tuturor Maghiarilor le este reservat dreptul personal al limbei proprii, inteligenţii lor cunoscĕtori de limba noastră toţi sĕ pot bucura de posturi publice între noi în mĕsura încrederei ce ne vor insufla prin voinţa espresă de a lucra în oficiu pentru Români în limba lor, ear' nu în cea maghiară, cum sĕ vĕd a poftì.

7. Cumcă limba română trebue sĕ fie limbă oficioasă în districtul nostru ne garantează şi preagraţioasa intenţiune a Maiestăţii Tale

www.dacoromanica.ro

sacratisime, manifestată în preaînaltul rescript din 21 al acestei luni, adresat camerelor Ungariei, cu privire la interesele naţionale ale tuturor popoarelor.

8. Principiul adus la valoare în unele comitate transilvane cu poporaţiune mestecată, ca sĕ fie mai multe limbi oficioase, nu sĕ poate aplica în districtul nostru, pentru-că poporul maghiar dispare dinaintea preponderanţei poporului român, nu numai la numĕr, ci şi în toate privinţele; anume, posesiunea de pămênt e nouă zecimi în mâna Românilor, şi abia a zecea parte în a neromânilor, după care proporţiune sĕ poartă firește şi greutăţile publice.

Acest din urmă temeiu e pentru noi cu atât mai important, cu cât Maghiarii mai ales sărăcia Românilor o aduc înainte pentru a-'i lipsi de tot dreptul. ba chiar a le denega şi limba maternă.

Din cele de sus şi din mai multe alte temeiuri, te vei îndura preagraţios Maiestate sacratisimă a lua în consideraţiune dreapta noastră causă şi a demanda espres, ca cancelaria aulică transilvană, unde conclusele noastre se află în pertractare şi al cărei şef deja ne dete rĕspuns negativ, sĕ aştearnă acele concluse Maiestăţii Tale sacratisime spre preagraţioasă întărîre, ca sĕ ni-se poată împărtĕşi resultatul pe care *sûntem însărcinaţi a-'l aştepta aici, în Viena.*

Pe lângă care depunênd omagiul de credinţă neclătită şi alipire către tron, sûntem cu profundă veneraţiune, ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice prea umiliţi servi şi prea credincioşi sudiţi, deputaţii districtului Făgăraş din Transilvania: *George Strîmbu,* nobil *Şincanul, Ioan Codru,* nobil *Draguşanul, Ioan Roman,* fiscul districtual. Viena, în 31 Iulie 1861". La alocuţiunea ţinută Monarchului, cu ocasiunea audienţei din 5 August nou, — Maiestatea Sa, luând în primire rugarea, a rĕspuns delegaţiunei făgărăşene următoarele:

»*Lucrul acesta îmi este cu totul necunoscut; dar' voiu da ordin sĕ 'mi-se presenteze actele şi apoi voiu decide în causa d-voastre conform dreptăţii*«.

Hunedoara.

Comitele suprem *Francisc Nopcea* (Român) a sosit în Deva, centrul comitatului, la 14 Aprilie. A fost bine primit din partea Românilor. La vorbirile de felicitare a rĕspuns, că e ferm hotărît a respecta toate dorinţele şi cererile Românilor.

În 15 Aprilie s'a ţinut conferenţă prealabilă, în care s'a compus o listă de 160 membri, — 80 Români, 80 Maghiari, pentru-ca sĕ formeze congregaţia ad hoc.

www.dacoromanica.ro

Pe 25 Aprilie a fost convocată apoi adunarea comitatensă, la care s'au presentat toți cei 160, trecuți pe listă, precum și mulțime mare de nechemați. Comitele suprem, învitat la adunare, o deschide și numește doi notari pentru purtarea protocolului, un Maghiar și un Român, apoi pune întrebarea: să depună întâiu el (comitele suprem) juramêntul, sau să se voteze întâiu lista membrilor cari formează comitetul municipal? Ungurii cer comitet întâiu, Românii prestarea jurămêntului. Să face cum cer Ungurii. Să cetește lista și să primește.

Comitele suprem declară comitetul municipal de constituit în mod legal și depune jurămêntul ungurește. Românii pretind să-'l depună și românește, ear' comitele suprem răspunde, că la așa ceva legea nu-'l obligă. *Spiridon Fetti* anunță protest în numele Românilor și promite a-'l presenta și în scris.

Se scoală acum locotenentul *Ioan Crainic* și face următoarea propunere: Să se treacă la protocol, că el, cu toți cei 80 Români primiți ca membri ai comitetului ad hoc, pe cari comitele suprem 'i-a declarat mai nainte membri ai comitetului comitatens și representanți legali ai comitatului, nu pot lua pe umerii lor sarcina aceasta, și nu se privesc de membri legali ai comitetului municipal, fiindcă nu din partea celor îndreptățiți au fost aleși. De aceea, el, și toți cei 160. sûnt numai chemații comitelui suprem, prin urmare votul și lucrările lor representă voia comitelui suprem, nu voia poporațiunei din comitat. Cere să fie convocată congregația generală a comitatului.

Propunerea să trece la protocol și comitele suprem declară că nu va convoca congregația generală.

E de notat încă, că după depunerea jurămêntului comitele suprem a rostit două vorbiri, una maghiară, alta română, salutând comitatul și libertatea constituțională. A răspuns din parte românească protopopul Hațegului, *Ioan Rațiu,* fost redactor la »*Telegraful Român*«.

În urmă să fac alegerile de funcționari. Au fost aleși dintre Români: *George Filip,* jude primar; *N. Petco* și *G. Ciaclan,* vicecomiți; fisic pentru Hațeg Nicolae Stoia, notari Spiridon Fetti și Vasile Oltean; juzi de cerc P. Drăghici, I. Balașiu, P. Damian, Amos Tordașan, Alex. Herbaiu, H. Crainic, Franc. Ioachim, Const. Apostol; adjuncți L. Muntean, M. Muntean, I. P. Țerină, I. Crainic, E. Vișniciu, S. Saturnu, M. Moldovan, G. Balașiu și I. Micușia.

www.dacoromanica.ro

În ziua următoare, 26 Aprilie, protopopul Haţegului *Ioan Raţiu* pune în discuţie chestia limbei, dar' desbaterea să amână pe şedinţa din 27 Aprilie, când protopopul Dobrei, *Nicolae Crainic,* face propunere formală, ca limba română să fie egal îndreptăţită cu cea maghiară, de sus până jos.

Comitele suprem declară, că chestia nu aparţine competenţei comitatului ci a *dietei*, de aceea e de parerea, că adunarea să treacă la ordinea zilei. Cer cuvêntul mai mulţi Români, anume, protop. *Ioan Raţiu,* locotenentul *Crainic,* adjunctul *Fetti* şi actuarul *Amos Tordăşan.*

Protopopul Haţegului, *Ioan Raţiu,* cu date istorice arata cum Maghiarii numai atunci au fost mari şi tari când au mers mâna în mână cu Românii. Îi roagă deci să nu se înstrăineze nici acuma de Români, pentru-că Românii nu cer alta decât numai *dreptate.*

Comitele suprem întrerupe discuţia pentru a face următoarea declaraţie: „Domnilor! recunosc pe deplin justeţa causei d-voastre. Subscriu din cuvênt în cuvênt vorbirea protopop. *Raţiu* şi primesc ca protest moţiunea protop. *Crainic.* Dar' mai mult nu cereţi, pentru-că nu mă pot abate dela legile positive, cari îmi prescriu datorinţele în privinţa aceasta". Pune apoi pe notari să cetească §§-ii din legea dela 1791 şi patenta din 21 Decemvrie 1860. Să provoacă în fine la Emanuel Gozsdu „luceafĕrul Românilor" şi la cele întêmplate în Zarand şi Făgăraş şi încheie: „Vreţi să mă suspendeze şi pe mine? Dacă nu vreţi, nu-'mi cereţi lucruri cu neputinţă".

Spiridon Fetti îi spune comitelui suprem, că nu pentru limba română au fost anulate hotărîrile adunărilor din Zarand şi Făgăraş, ci pentru-că Maghiarii le-au protestat. Roagă pe Maghiari să accepteze propunerea Românilor, pentru-că şi mai nainte a fost în us în Ardeal, pe lângă limba maghiară încă şi limba latină, al cărei loc îl ţine acum limba română.

Makrai László asigură pe Români că dieta din Pesta va face legi foarte favorabile pentru Români, să fie deci cu răbdare, ear' *Bethlen Olivér* pledează pentru ţinerea unui congres naţional român cum au ţinut şi Sêrbii.

Protopopul *Raţiu* ia de nou cuvêntul şi declară, că dacă nu să primeşte propunerea făcută, Românii părăsesc adunarea. *Amos Tordăşan* esplică Ungurilor vorbirea lui Raţiu, ear' comitele suprem declară de nou, că desbaterea chestiei acesteia nu cade în competenţa congregaţiei ci a dietei şi — închee şedinţa.

www.dacoromanica.ro

În 8 Iulie de nou congregație. Comitele suprem *Nopcca* pune la ordinea zilei alegerea comitetului municipal, în locul celui provisoriu, avênd să fie compus din 400 membri. Să ceteşte o listă, pregătită din partea Maghiarilor.

Ioan Crainic întreabă, că pe ce basă să compune comitetul aşa cum e compus din partea comitelui suprem, şi după-ce acesta răspunde că pe basa legilor din 1848, — constată, că Românii numĕră 180.000 de suflete în acest comitat, pe când Maghiarii n'au decât 4—5000 de suflete. Drept-aceea, formând Românii majoritatea absolută în comitat, cere:

1. Ca limba română să fie limbă oficioasă în sus şi în jos şi
2. Ca comitetul să fie compus în proporţia numerică a naţionalităţilor din comitat.

Maghiarii fac sgomot, aruncă Românilor titulaturi de *»reacţionari* şi *bujtogató* şi cer acţie din partea fiscului, pe care însĕ Românii îl îndrumă să ceară acţie în contra celor dela 1848 9. La lupta aceasta iau parte Românii: Gavriil Pop, Ioan Raţiu, protopopi, Harşian, George Filip, etc. Confusia şi sgomotul fiind mare, comitele suprem ridică şedinţa, declarând că rĕmâne şi mai departe în funcţiune comitetul provisoriu.

În ziua următoare, 9 Iulie, Românii nu s'au presentat la şedinţă şi astfel toate au mers după placul Maghiarilor.

Să aleg diferite comisiuni, pentru compunerea unei adrese cătră Maiestatea Sa, pentru compunerea unei adrese cătră dietă în chestia uniunei, etc.

Ungurul *Belicska Iozsef* face imputare comitelui suprem că încă *n'a arestat* pe *Ioan Crainic,* care e emisariu politic venit din Principatele-române; ear' *Makrai László* propune, ca vice-comitele *G. Ciaclan* să fie suspendat din post, pentru-că şi el e *bujtogató«*. Unii dintre Maghiari iau în apĕrare pe *Ciaclan,* şi astfel propunerea rĕmâne în suspens.

În 11 Iulie s'a ţinut ultima şedinţă, convocată pentru autenticarea protocoalelor. Vice-comitele *George Ciaclan* face următoarele observări la textul proceselor verbale:

1. Punctul în care să zice în protocol, că vorbirea judelui primar *George Filip,* rostită în contra legilor din 1848, aduse de noi fără noi, n'ar fi fost sprijinită decât numai de câţiva Români, îl declar de *neautentic* şi amăgitor pentru opiniunea publică, fiindcă adevĕrul e, că vorbirea lui *George Filip* a fost sprijinită de întreaga

www.dacoromanica.ro

Românime, presentă la ședință. Ear' oratorul n'a spus alta decât aceea ce au pretins 40.000 de Români, adunați la 15 Maiu 1848 pe câmpul libertății din Blaj, și ce s'a cerut și la conferențele dela Sibiiu și Alba-Iulia din partea representanților poporului român. Căci să se știe, *că causa națională română e astăzi causă solidară și în contra ei numai inimicul păcii și renegatul poate vorbi.*

2. Ce să ține de protestul dat în contra enunciațiunei comitelui suprem, prin care a fost suspendată ședința din 8 Aprilie, — nu cade în competența comitetului să decidă în causă, pentru-că același comitet a decis primirea protestului, ca parte întregitoare a procesului verbal, care a înaintat și protestul, cu escepțiunea celor-ce au plecat acasă, după-ce au beut o bute de vin și au mâncat un car de pâne dela compatriotul *Makrai László,* subscriind, firește, întâiu protestul. Și fiindcă în acel comitet n'a fost de față nici un Român, afară de doi renegați, cari s'au presentat din interese particulare, — resping primirea protestului, ca faptă ilegală, făcută de noi fără noi, și în contra protestului anunț contraprotest, reservându-'mi dreptul a aduna subscrieri dela toți Românii îndreptățiți, însă pe cale onestă, nu cu buți de vin, cu care de pâne și cu promisiuni absurde.

3. Conclusele fraților Maghiari luate în ședința din 9 Iulie și dispositiile făcute din partea lor în numele comitatului le declar de pripite și ilegale, pentru-că nu corespund legilor constituționale și s'au făcut earăși de noi fără noi.

Vice-comitele *Ciaclan* anunță apoi protest și promite a face arătare la Maiestatea Sa, subscrisă de toți Românii din comitat, ca să vadă și să știe domnitorul, cum o fracțiune maghiară, sprijinită de comitele suprem, ia dispositii în numele celor 180.000 de Români, pe când ea nu numără în comitat decât numai 5000 de suflete. Să se știe, — declară *Ciaclan,* — că Românul voește și pretinde, ca chestia sa națională aici în patria sa să se limpezească. De aceea, Maghiarii să nu ignoreze conclusele adunărilor din Blaj, Sibiiu și Alba-Iulia.

Mai cere apoi vice-comitele *Ciaclan,* că *Belicska Iozsef* să fie șters dintre membrii municipali, fiindcă n'are avere, și afară de aceasta a fost încurcat într'un proces din care a eșit vinovat. Și mai cere, ca toate observările și declarațiile sale să fie trecute la protocol și protocolul să se trimită guvernului.

Comitele suprem a rămas încremenit, împreună cu ceialalți. Maghiarii nu cutezau să-'și mai deschidă gura. S'a primit așa cum

www.dacoromanica.ro

a cerut vice-comitele, ear' ședința a fost ridicată. Bomba a fost prea sdrobitoare.

Murĕș-Oșorheiu.

În 22 Maiu s'a ținut adunare municipală, cu care ocasiune capelanul român gr.-cat. din Murĕș-Oșorheiu, *Hossu,* a înmanuat comitelui suprem *Rádai István* o suplică a Românilor din comitat, cari cereau:

1. Recunoașterea de drepturi naționale pe seama Românilor, pe basa egalei îndreptățiri.

2. Primirea Românilor între membrii comitetului permanent comitatens și între funcționari, în proporția în care sĕ află Românii față de Sĕcui.

3. Limba română sĕ fie decretată de limbă oficioasă în comitat, întocmai ca cea maghiară.

Comitele suprem, luând în primire petiția, a provocat pe capelanul *Hossu* sĕ-'i arete plenipotența în vîrtutea căreia e îndreptățit a înainta rugări în numele tuturor Românilor din comitat, ori apoi sĕ subscrie petițiunea, în care cas va fi considerată ca o petițiune particulară a sa. *Hossu* subscrie petițiunea și cere de nou împlinirea dorințelor esprimate în ea. Justele cereri sûnt sprijinite și de *Ioan Orosu,* care era ca oaspe de față, și chiar și de Sĕcuii *Lázár* și *Dóbai,* majoritatea însĕ nu le ia în considerare, ceea-ce îndeamnă pe Români sĕ înainteze protest.

Protestul era de următorul cuprins:

„Ilustrisime domnule suprem prefect!

Onorată adunare!

Deși la prima adunare sĕ auzia din gura fraților Maghiari și Sĕcui, că vreau sĕ respecteze dreptul fiecărei națiuni, ba chiar supremul prefect cu aceste cuvinte s'a esprimat către cei-ce au salutat și bineventat pe Ilustritatea Sa ca pe un bărbat constituțional, amintind că le place a crede, că sub înțeleapta ocârmuire a Ilustrității Sale are sĕ înflorească egalitatea, libertatea și frățietatea.

Însĕ, durere, toate acestea, pentru Românii din acest scaun, cari din poporațiunea de 80.000 numĕră peste 20.000 de suflete, au fost și sûnt numai vorbe fără efect. Pentru-că frații Maghiari și Sĕcui, singuri neștiind că după-ce legi, de nu cumva după plac, și noi credem că așa este, — s'au organisat, nerespectând, ba așa zicênd, călcând în picioare dreptul cuvenit națiunii române,

www.dacoromanica.ro

dreptul, pe care Maiestatea Sa 'l-a recunoscut în diploma sa din 20 Octomvrie 1860. Ba şi naţiunea maghiară strigă în lumea largă, că respectează egala îndreptăţire a tuturor naţiunilor împreună locuitoare, şi anume, sĕ laudă înaintea lumii maghiare din Ardeal, că respectează dreptul naţiunii noastre. Însĕ, ilustrisime domnule prefect şi onorată adunare, noi vedem că toate acestea sûnt cuvinte, sûnt în scaunul Murĕşului până acuma numai vorbe, satire, pentru-că respectarea naţiunii noastre, respective a dreptului nostru naţional, nu sĕ vede. Ear' de respectarea limbei noastre române, care nouă tocmai aşa tesaur scump ne este, precum fraţilor Maghiari le este limba maghiară, şi pe care noi tocmai aşa sûntem datori şi pe cale legiuită a o apĕra ca însişi Maghiarii pe a lor, nici-decum nu este respectată în acest scaun.

Mai încolo, tot aşa de ponderoasă este şi representarea în toate afacerile acestui scaun şi în oficii, însĕ aceasta nu e deloc respectată, căci nici în representaţiunea scaunală (comitet) nu s'a făcut egală îndreptăţire, nici în împiegarea, în aşezarea oficianţilor.

Noi aşadar' pretindem, ca onorata adunare sĕ iee în considerare mai sus înşiratele noastre gravamine, şi sĕ le îndrepte pe basa egalei îndreptăţiri naţionale.

După acestea ne luăm îndrăsneala, în casul când adusele noastre gravamine nu s'ar îndrepta pe cale constituţională, dar' nu arbitrară, ci pe basa egalităţii, libertăţii şi frăţietăţii, şi în special, dacă limba noastră nu s'ar primi şi declara pe lângă limba maghiară de limbă oficioasă în acest scaun, şi dacă în representanţa marcală nu sĕ va ţinè egala îndreptăţire faţă cu Românii, după proporţia poporaţiunii, asemenea şi respectarea bărbaţilor români la oficii: în acest cas sĕ dăm acest protest solemn în contra tuturor lucrărilor făcute pentru noi şi sĕ le declarăm fără de noi făcute, — şi pretindem ca acest protest sĕ se iee la protocol. (Urmează subscrierile)".

Năsĕud.

Pentru districtul acesta a fost numit căpitan suprem harnicul şi popularul Român *Alexandru Bohăţiel,* care în 18 şi 19 Iunie 'şi-a ţinut instalarea, în *Năsĕud.* Ântâiu s'a celebrat chemarea duhului sfânt, prin prepositul *Macedon Pop,* şi în presenţa comisarilor guverniali, conte *Bethlen Gábor* şi *Pál Sándor,* cum şi a căpitanului suprem *Bohăţiel.* Sĕ ţine apoi adunarea de constituire a acestui district. O deschide comisarul guvernial, contele *Bethlen,* cu o vorbire *românească,* ţinută în spirit constituţional. Numeşte

www.dacoromanica.ro

pe *Ioan Florian* notar ad hoc pentru purtarea protocolului și dă cetire decretului prin care e numit căpitan suprem al acestui district *Alexandru Bohățiel,* care imediat depune jurământul, în limba maghiară și română.

Se scoală acum contele *Bethlen Gábor* și felicită pe căpitanul suprem în limba maghiară. declarând, că se simte fericit că poate representa guvernul la acest act solemn de instalare. *Bohățiel* îi rĕspunde în termini frumoși, *românește.*

Ia în urmă cuvêntul *Ioan Florian* și rostește în numele districtului o vorbire frumoasă, apelând în ea la bunăvoința representanților guvernului, și rugându-'i sĕ stărue pe lângă frații Maghiari, ca sĕ țină cont de forța numerică și de vitalitatea națiunei române, și așa sĕ conlucre la delăturarea neînțelegerilor. Salută în numele districtului pe noul căpitan suprem, asigurându-'l de iubirea și încrederea întregului district.

Contele *Bethlen* mulțumind românește, predă presidiul căpitanului suprem *Bohățiel,* care pune la ordinea zilei alegerea comitetului provisor.

Fl. Marian e în contra alegerei unui comitet provisor, care poate sĕ fie basat în legile ungare din 1848, dar' „noi sûntem transilvăneni, nu ungureni; noi ne ținem de articolul de lege XII. din anul 1791".

De aceeași părere e și cavaler de *Botta, Spiridon Fetti,* și apoi *Florian Porcius,* care pledează cu mare căldură pentru alegerea unui comitet legal și permanent.

Sĕ decide alegerea unei comisiuni de 14 membri, care sub presidența căpitanului suprem sĕ studieze chestia și în ședința viitoare sĕ presenteze propunere concretă. Ședința se închee. La orele 3 banchet, cu toaste numĕroase, în toate limbile. S'a legat frățietate între Unguri și Români, ear' seara s'a aranjat serenadă și conduct de facle capitanului suprem, din partea tinerimei școlare din Năsĕud.

În 19 Iunie ședința a doua. Comisiunea esmisă s'a pronunțat pentru comitet provisor, și în înțelesul acesta se face propunerea. Cere însĕ comisiunea, ca în comitet sĕ fie representate toate comunele din district. Numĕrul membrilor se stabilește în 242, ear' lista cetită sĕ votează.

Capitanul suprem declară comitetul de constituit, și comunică celor presenți, că la ședința proximă n'au sĕ iee parte decât numai cei trecuți în listă, ca membri ai comitetului districtual.

www.dacoromanica.ro

Alegerile funcționarilor s'au făcut în ordine bună, ear' ca limbă oficioasă a districtului a fost decretată *limba română.* O delegație a fost trimisă apoi la Viena, pentru-ca să mulțumească Monarchului că a dat credincioșilor sei grănițeri district separat și căpitan suprem de naștere Român.

Deputațiunea aceasta, din care făcea parte prepositul *Macedon Pop,* apoi cavaler de *Botta,* Maxim *Lica,* Stefan *Pop* și Vasile *Naşcu,* a fost primită în 11 Iulie în audiență din partea Monarchului. La vorbirea omagială, rostită din partea prepositului, care a rugat pe Maiestatea Sa să apere și în viitor credinciosul seu popor român de pe teritorul fostului regiment II. de graniță, M. Sa a răspuns următoarele:

— »*Mĕ bucur că vĕd înaintea mea deputațiunea districtului Năsĕud. Sûnt convins despre credința Românilor din acest district și sper, că precum în trecut 'și-au documentat credința catră tronul meu, cu toată ocasiunea, așa o vor păstra și în viitor. Ce se ține de autonomia districtului d-voastre, promit a o apĕra*".

Monarchul a schimbat apoi câteva cuvinte cu fiecare membru din delegațiune. Dela palat delegația Năsĕudenilor a mers la Archiducele *Rainer,* cancelar și ministru de stat, precum și la ceialalți ministri, dela cari a cerut finalisarea chestiei cu pădurile și regaliile. 'I-s'a spus că chestia e resolvată în favorul grănițerilor, și că nu mai lipsește decât aprobarea M. Sale. Din acest motiv delegația a cerut pentru 18 Iulie o nouă audiență la palat.

Sĕlagiu.

În 18 Septemvrie 1861 s'a ținut în *Basești* o conferență a inteligenței române din părțile Silvaniei, la care au luat parte vicarul *Demetriu Coroian,* protopopul *George Maniu,* profesorii din Beiuș *P. Mihuțiu, I. Selagian, Sim. P. Dessean. George Marchiș,* deputatul dietal *Ioan Popoviciu-Dessean,* și alții.

S'a pus în discuție anexarea Silvaniei la Ungaria și s'a luat hotărîre: 1. Să se protesteze de nou în contra anexării. 2. Protestul să fie trimis prin o delegațiune deadreptul Maiestății Sale.

În delegațiune se aleg ca membri *Dr. Ioan Maniu, George Filip* și protopopul *Ioan Galu.* Să cetește proiectul de protest, compus de protopopul *Ioan Galu* și se primește. În urmă se aleg două comitete permanente, pentru a purta lupta națională, și anume, unul pentru comitatul *Solnocul-de-mijloc,* compus din membrii Grigorie Pop, archidiacon în Băsești, Ioan Galu, George Filip, Daniil

www.dacoromanica.ro

Vultur, George Pop, proprietar, Vasile Pop și Alexandru Pop; altul pentru comitatul *Crasna,* din membrii *Demetriu Coroian,* vicar foraneu, Ioan Lobonț, Dr. Ioan Maniu, Florian Marcu și Ioan Vicaș.

Comitetele acestea au fost însărcinate și cu elaborarea unui proiect pentru înființarea unui gimnasiu român în Silvania.

Protestul în chestia anexării comitatelor Crasna și Solnocul-de-mijloc la Ungaria a fost înmanuat Monarchului în 14 Oct. 1861, și era compus în terminii următori:

„Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate, mare principe al Transilvaniei!

Prea grațioase doamne!

Fiind Maiestatea Ta convinsă din adâncul inimei despre eternul adevĕr al devisei demnului de eternă memorie moș al M. Tale, *Francisc I.,* cuprinsă în cuvintele »*Justitia regnorum fundamentum*«, — te-ai îndurat prea grațios în firul diplomei din 20 Oct. anul trecut a asigura, prin cuvênt irevocabil împĕrătesc, intregitatea monarchiei și autonomia provincielor ei, pe basa egalei îndreptățiri politico-civile și naționale, pentru toate provinciile și popoarele imperiului austriac, prin care glorioasă faptă sperau și Românii peste tot, și în parte și cei din comitatul Solnocului-de-mijloc și al Crasnei, că a sosit fericita oră, în care și ei sĕ poată scutura, — post tanta fata, — catenele servitutei și ale terorismului maghiar, mai vechiu decât de 400 de ani, și așa își vor recâștiga avutele drepturi omenești și naționale, răpite prin arbitriul neomenoasei superbii maghiare.

Cu amară durere sufletească sûntem însĕ constrînși, noi Românii din sus numitele comitate, — ca niște supuși totdeauna credincioși Maiestății Tale, — a mărturisi, că în loc sĕ se pună balsam vindecător pe ranele seculare, sĕ înveninară de nou, mai ales prin fatala împrejurare, că în primăvara anului curent, frații Maghiari, contrar înțelesului diplomei din 20 Octomvrie a. tr., ne declară desmembrați de cătră dulcea noastră patrie Transilvania și contopiți în Ungaria, în puterea legilor maghiare, necompetente în privința aceasta, aduse în anul 1836 de cătră dieta din Pojon, — pentru-ca rumpênd și din o provincie și din alta câte o parte, crescênd și întărindu-se intensive și estensive, ei sĕ-'și poată realisa mai ușor visul despre o Ungarie mare și tare, neatîrnătoare de Austria, cu amalgamisarea și ruinarea tuturor naționalităților de sub coroana Ungariei.

Această funestă și nelegală anexiune, Românii, cu majoritate importantă în aceste comitate, la început nu o credeau. Dar' esperiând

www.dacoromanica.ro

în curênd, că diregĕtoriile de comitat fac raporturile lor cătră cancelaria maghiară şi trimit deputaţi la dieta Ungariei, pe când pe poporul simplu caută a-'l amăgì cu fel de fel de metehne, — sĕ convinseră prin amara realitate, că într'adevĕr li-se pune de nou în grumaz jugul tirănoasei despoţii maghiare, şi astfel din Sionul speranţei sûnt trecuţi în Jericonul şi Babilonul servitutei naţionale.

În aceste triste împrejurări, noi subscrişii, în numele celor 100.000 de Români şi mai bine, pururea credincioşi supuşi din comitatul Solnocului-de-mijloc şi al Crasnei, cu cea mai omagială supunere ne apropiem de înaltul tron al Maiestăţii Tale, rugându-te cu genunchii plecaţi, ca luând în preagraţioasă şi dreapta consideraţiune impunĕtoarele momente, pe cari îndrăsnim a le înşira mai la vale, sĕ te înduri părinteşte a declara de nelegală şi de nula anexiunea sus lăudatelor comitate.

Maiestate! Motivele în contra anexiunei sau contopirei noastre în Ungaria sûnt multe şi foarte însemnătoare; anume:

1. Comitatul Solnocului-de-mijloc şi al Crasnei au format „ab antiquissimo“ o parte întregitoare a Transilvaniei, ear' aceasta a fost totdeauna ţeară autonomă şi independentă de Ungaria, despre ce ne este martoră istoria, diploma leopoldină din 1691, resoluţiunea alvinţiană dela 1693, sancţiunea pragmatica, şi decretele comiţilor din anul 1790.

2. Aceste comitate, după funestele devastaţiuni turceşti din secolul XVI., au fost restituite Transilvaniei prin tratatul dela *Spaer,* din anul 1571, încheiat între Ioan Sigismund şi Maximilian, împĕratul Austriei.

3. Comitatele acestea sĕ ţineau de Transilvania şi în a. 1684, pe când Mihail Apafi începù sĕ trateze despre trecerea Transilvaniei sub scutul Austriei.

4. Când sub gloriosul împĕrat al Austriei, Carol al VI., la anul 1732 33, comitatul Maramureş şi Arad s'au încorporat la Ungaria, municipalităţile din comitatul Solnocul-de-mijloc, Crasna, Zarand şi Cetatea-de-peatră (Chior , protestând în contra anexării lor la Ungaria, au dobândit, prin rescriptul împĕrătesc din 31 Dec. 1732 deplina lor independenţă de cătră Ungaria şi rĕmânerea lor la Transilvania, sub nume de „Partes reaplicatae“.

5. Anexiune s'a făcut în dieta Ungariei la anii 1741, 1751, 1792, 1802 şi 1830. Dar' la aceasta rĕspundem cu tratatele de pace dela Oradea-mare din 1538, dela Praga din 1595, dela Viena din 1606,

www.dacoromanica.ro

a lui Matia dela 1608, dela Tîrnavia 1615, dela Zsitva-Torok din 1622, dela Viena din 1687, dela Blaj din 1687, — cu aprobate şi compilate tit. III. §. 4 et 7, cu rescriptul împĕrătesc din 26 Octomvrie 1709, din 26 Aprilie 1719, din 13 Decemvrie 1732, din 16 Dec. 1736, cu suplicele »*Partium*«-ului dela 1698 1732, mai ales ale dietei ardelene din 26 Faur 1733, în fine cu representaţiunea staturilor Transilvaniei din 18 Octomvrie 1792, în care îşi arată dreptele pretensiuni cu privire la comitatele acestea.

6. În dieta Ungariei dela 1836 anexiunea s'a făcut numai în teorie, lăsându-se comitatele acestea în »*statu quo*«, până nu-'şi va da şi dieta Transilvaniei opiniunea, respective învoirea la aceasta, — care dietă protestă însĕ cu argumente puternice la Maiestatea Sa, în 18 Martie 1838, în 22 Martie 1842 şi în 1 Faur 1843, în contra anexiunii, răzimându-se pe tratatele mai sus citate.

Asemenea protestează şi municipalităţile acestor comitate, compuse din cei mai incarnaţi Maghiari privilegiaţi, la anul 1837, 1839 şi 1843, ceea-ce sĕ vede apriat din protocoalele congregaţiunilor comitatense din acel timp, în a căror urmare ele şi fură deslegate şi mântuite pentru totdeauna de acea periculoasă anexiune.

7. Dieta Ungariei din anul 1836 şi cea din 1848 nici nu a fost competentă a face legi obligătoare pentru Transilvania sau pentru altă parte întregitoare a acesteia, fiind şi Transilvania întocmai aşa ţeară autonomă ca şi Ungaria şi cu totul independentă de aceasta.

8. Pentru-ca legile Ungariei sĕ fie obligătoare şi pentru Transilvania, se poftea şi învoirea liberă a acesteia, declarată într'o dietă constituită în mod legal, şi în asemenea mod promulgată, — ce însĕ până în ziua de astăzi nu s'a întêmplat, ba Transilvania în anul 1836 nici dietă nu a avut. Ear' întru-cât art. I. al dietei transilvane dela 1848, care decretase unirea cu Ungaria, ar venì aplicat aici ca temeiu legal pentru anexiunea acestor comitate, avem sĕ facem observarea, că acel articol de lege prin anularea uniunii a fost şi este şi el anulat.

9. Comitatele acestea, precum până la anul 1836, aşa şi de atunci încoace, tot la dieta Transilvaniei au fost obligate a-'şi trimite deputaţii, ear' când acestia au mers la dieta Ungariei, — cum s'a întêmplat în anul curent, — au făcut-o aceasta în contra voei şi a intereselor Românilor, cari fac majoritatea absolută în aceste comitate, ba chiar mai mult şi decât două terţialităţi, şi cari, pe lângă toate că au fost în anul curent înşelaţi de cătră fraţii Maghiari cu aceea,

www.dacoromanica.ro

că M. Ta te-ai abătut cu totul dela diploma din 20 Octomvrie şi ai aprobat legile dela 1848, împreună cu anexiunea, totuşi nu avură deputaţii lor români în dieta Ungariei.

10. Românii, ca majoritate absolută, în număr de peste 100.000 în aceste comitate, faţă de 37.000 Maghiari, Armeni şi Evrei, nici n'au fost întrebaţi şi nici n'au cerut *anexiunea*, ci ea s'a făcut *de nobis sine nobis*«. Deci, dacă în altisimul rescript din 21 Iulie anul curent, adresat dietei maghiare, uniunea Ardealului cu Ungaria să respinge pentru totdeauna din causa protestării şi a neînvoirii Românilor, — tot acest motiv cumpăneşte în asemenea măsură şi pentru comitatele noastre, fiindcă şi oamenii nostri au jurat la Blaj în 1848 în contra uniunii, şi şi din fii şi părinţii nostri au sângerat mulţi în contra legilor contopitoare maghiare dela 1848.

11. Legile Transilvaniei din 1848 n'au decretat anexiunea, şi ele nici n'au fost promulgate, şi nici în adresa dela 20 Octomvrie anul trecut nu sûnt cuprinse.

12. Nici legile Ungariei din 1848, prin cari s'ar voì reactivarea legilor dela 1836, n'au fost publicate cândva la noi, cum se cade, şi nici în diploma din 20 Octomvrie anul trecut, nici în autografele către contele de Rechberg din acelaşi dat, sau către cancelarul aulic al Transilvaniei, datate din 21 Decemvrie anul trecut, precum nici în patentul împĕrătesc din 26 Februarie a. c. nu sûnt primite, şi peste tot, nici că esistă lege, ordinaţiune, sau autograf împĕrătesc de atunci încoace emanat şi publicat, prin care legile maghiare dela 1848 'şi-ar primì puterea obligătoare.

13. Ba rescriptul împĕrătesc către dieta Ungariei, datat din 21 Iulie a. c. merge şi mai departe, şi ne spune luminat, că legile din 1848 vatĕmă drepturile monarchului, şi ale celoralalte popoare de sub coroana Ungariei. Prin urmare, acel înalt rescript anulează chiar toţi articolii şi paragrafii legilor Ungariei dela 1848. cari sûnt în contra drepturilor monarchului şi ale celoralalte ţĕri şi popoare din imperiu şi de sub coroana Ungariei.

14. Aceste nobile comitate în decursul celor 12 ani mai de aproape au stat sub administraţiunea şi jurisdicţiunea dicasteriilor transilvane, ba ele şi atunci, când a eşit diploma din 20 Octomvrie a. trecut, şi autografele către contele Rechberg şi cancelarul Transilvaniei, precum şi când s'a dat patenta împĕrătească din 26 Febr. a. c. în care se asigura, deoparte, intregitatea monarchiei şi autonomia tuturor provinciilor ei, ear' de altă parte se proclamau drepturi egale

www.dacoromanica.ro

politice-civile şi naţionale în grandiosul imperiu austriac, sĕ ţinură de Transilvania, şi de atunci încoace nici o lege positivă, ordinaţiune sau autograf împĕrătesc nu s'a publicat, prin care aceste comitate s'ar încorpora la Ungaria, — şi nu autografele adresate cancelarului Ungariei, ci cele adresate contelui Rechberg şi cancelarului Transilvaniei trebue sĕ fie aplicate la comitatele noastre, cari toate, împreună cu înaltul cuvênt împĕrătesc, numai atunci pot avè deplinul şi nevătĕmatul lor înţeles şi autoritatea cuvenită, când comitatele acestea vor rĕmânè părţi intregitoare ale Transilvaniei.

15. Ca fraţi adevĕraţi, de o soarte şi de un interes comun, ne alăturăm în privinţa aceasta întru toate la protestul şi petiţiunea de curênd aşternută Maiestăţii Tale din partea Românilor din Zarand, cu cari întru toate sûntem hotărîţi a face causă comună. Anume, recunoaştem şi noi a fi în asemenea chip periculoasă şi stricăcioasă anexiunea la Ungaria pentru naţionalitatea noastră română, mai ales acum, după-ce Maiestatea Ta te îndurași a declara de primă propoziţiune regească înarticularea naţiunei române din Transilvania, ca naţiune politică receptă, — asemenea pentru urcarea preţului de sare, care urcare ar apăsa foarte simţitor poporul de rînd.

Maiestate! Aceste argumente în contra anexiunei sûnt mult mai juste decât sĕ poată fi paralisate prin apucături înşelătoare şi teroristice ale unor caste setoase de predomnire. Prin urmare, noi sûntem nutriţi de cea mai dulce speranţă, că M. Ta, ca părinte drept şi tare în voinţa de a susţinè neviolată, de o parte egala îndreptăţire politică-civilă şi naţională, de altă parte intregitatea şi autonomia tuturor provinciilor monarchiei, — vei primì de binevenită, dreaptă şi leală aceasta plânsoare a unui popor, care totdeauna s'a distins prin credinţa şi alipirea sa cătră tron şi prin sacrificiile aduse interesului preaînaltei case domnitoare, şi ne vei mângâia cu dorita anulare a acestei nedrepte şi ilegale anexiuni, lăsând aceste comitate şi mai departe a fi părţi intregitoare ale dulcei noastre patrie Transilvania, şi ordonând cancelariei aulice a Transilvaniei, cum şi înaltului guvern, ca la dieta transilvană convocată, la toată întêmplarea şi negreşit sĕ convoace şi comitatele noastre. De altă parte earăşi, sĕ faceţi prea-graţioase dispositiuni, ca din partea autorităţilor comitatense, — toate în mânile contrarilor nostri maghiari, cari cu toate mijloacele caută a terorisa poporul român, — sĕ nu poată fi împedecată alegerea deputaţilor la dieta Transilvaniei, şi peste tot sĕ nu poată fi împedecată majoritatea Românilor în a-'şi manifesta şi realisa dorinţele

www.dacoromanica.ro

naţionale, atât în comitat, cât şi în ţeara de care se ţine. Cu cea mai profundă umilinţă şi veneraţiune rĕmânem. ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, *Băseşti,* în 18 Septemvrie 1461. Cei mai plecaţi şi credincioşi. (Urmează subscrierile representanţilor comunelor româneşti din ambele comitate!)"

Timiş.

În adunarea comitatensă, ţinută în ultimele zile ale lunei Ianuarie, sub presidenţia comitelui suprem *Damaschin* (Sêrb maghiarisat), s'a votat lista membrilor cari au sĕ formeze comitetul permanent municipal şi s'au făcut alegerile funcţionarilor. Lista fiind compusă în detrimentul Românilor, în majoritate în acest comitat, a luat cuvêntul protopopul *Meletie Dreghici* pentru a o combate şi a pretinde, ca drepturile naţionale ale Românilor sĕ fie respectate, ear' Românii sĕ fie representaţi, atât în comitet, cât şi în corpul funcţionarilor, în proporţiunea ce li-se compete după numĕrul şi proprietatea lor, şi amĕsurat sarcinilor publice pe cari le poartă în comitatul acesta. 'I-a rĕspuns Sêrbul *Mihailovici,* archimandrit, şi Românul *Ioan Mişici,* că lista e *bine* compusă şi corĕspunde stărilor faptice din comitat.

A luat apoi cuvêntul inspectorul de şcoale, *Constantin Ioanoviciu* şi într'o vorbire covîrşitoare a cerut, ca egal cu limba maghiară sĕ fie decretată şi limba română de limbă oficioasă a comitatului, fiindcă majoritatea din poporaţiunea acestui comitat o formează Românii. 'I-a rĕspuns Sêrbul *Jivcovici,* archimandrit la mănastirea *Bodrogului,* că nu sĕ poate, pentru-că atunci şi celelalte naţionalităţi din comitat ar putè sĕ ridice asemenea pretensiuni. Între funcţionari au fost aleşi puţini Români. Postul de vice-comite 'l-a primit însĕ Românul *Ioan Mişici.*

Torontal.

Adunarea constituantă s'a ţinut în 4 Februarie, sub conducerea comitelui suprem *Karácsonyi de Beodra.* A fost deschisă cu vorbiri rostite în toate limbile comitatului, anume, maghiară, *română,* şi sêrbă.

După deschidere s'a întrat în ordinea de zi. Preotul *Murgu* din St.-Nicolaul-Mare a luat cuvêntul şi espunênd faptul, că Românii au arĕtat totdeauna loialitate sinceră şi nefăţărită faţă de celelalte naţionalităţi, roagă pe fraţii Maghiari şi în special pe comitele suprem sĕ rĕspundă acum, când la ei este rîndul, cu asemenea loialitate şi sĕ aibă în vedere pe Români la compunerea comitetului, precum şi

www.dacoromanica.ro

la alegerea funcţionarilor, de oparte pentru a sĕ satisface spiritului diplomei din 20 Octomvrie 1860, de altă parte pentru a sĕ stabili o pace durabilă în comitat.

În seara zilei de 5 Februarie a fost aranjat conduct de facle comitelui suprem, cu care ocasiune 'i-a ţinut vorbire şi preotul Cebzei, *Chirilescu,* rugându-'l sĕ iee în considerare naţiunea română, care are 60.000 de suflete în acest comitat, — ear' comitele suprem a promis, că va ţinè cont şi de interesele Românilor. Şi a ţinut, astfel, că între oficianţi au fost aleşi şi patru Români, însĕ de aceia, cari nici nu treceau de Români.

E de notat, că *Andreiu de Mocsonyi,* mare proprietar în comitat, prin urmare îndreptăţit sĕ facă parte din comitetul municipal, a fost şters de pe listă, la cererea Maghiarilor, pe cuvênt că e *resvratitor* (bujtogató).

Turda.

În 11 Aprilie s'a ţinut conferenţă prealabilă în Turda, la care au luat parte vre-o trei sute de Maghiari şi *unsprezece* Români. *Tisza László* a cerut sĕ se accepteze de basă legile din 1848, ear' comitetul municipal de atunci sĕ fie reintegrat în drepturile avute, întregindu-se singur pe sine. *Dr. Ioan Raţiu* declară în numele Românilor, că pe basele propuse comitatul nu poate fi organisat, dar' poate fi organisat pe basa perfectei egale îndreptăţiri, care pretinde, ca întregul comitat sĕ fie chemat la adunare, pentru a-'şi alege comitetul municipal.

Majoritatea maghiară nu primeşte părerea Românilor; îi asigură însĕ, că nu vor fi trecuţi cu vederea.

In 17 Aprilie seara au ţinut Românii o conferenţă pentru a-'şi stabili linia de conduită politică. Au luat parte cam 40. Toţi s'au declarat solidari cu vederile şi faptele celor unsprezece, cari au luat parte la conferenţa maghiară.

În 18 Aprilie s'a ţinut apoi adunarea comitatensă. Comitele suprem a depus jurămêntul şi a fost salutat ungureşte şi româneşte. În limba română 'i-a ţinut vorbire protopopul *Mihail Crişian* din Reghinul-săsesc. Sĕ ceteşte lista membrilor designaţi sĕ facă parte din comitetul municipal, şi Românii cer sĕ fie trecuţi pe listă în numĕr egal cu Maghiarii, dar' nu sĕ ţine cont de dorinţa lor.

In 19 Aprilie şedinţa a doua, în care s'a făcut alegerea funcţionarilor. Au fost aleşi următorii Români: *Dr. Ioan Raţiu,* vice-comite;

www.dacoromanica.ro

Ioan Pop Maior, perceptor; *Ioan Groze,* vicenotar; *Dănilă Făgărăşan,* jude secundar; *Iosif Moga,* jude secundar; *Simeon Crainic,* adjunct; *Ioan Dobradi, Ioan Maier* şi *Pavel Medan,* adjuncţi; asesori la tribunal *Mihaiu Orbonaşiu, Ioan Pop Harşian, Dionisie Şuluţiu* şi *Ioan Mărginean;* ear' la tribunalul parţial *Iosif Grindean* şi *Ioan Mărginean.*

Toţi funcţionarii au depus jurământul, ear' cu privire la *limbă* s'a acceptat hotărîrea comitatului *Cojocna,* ca dieta să fie recercată să reguleze chestia prin lege.

Acum se scoală contele *Bethlen János,* şi pe motivul, că legile din 1848 nu sînt mulţumitoare *pentru Români,* propune, ca adunarea să trimită adresă împăratului şi dietei Ungariei, ca şi Ardealul să fie chemat la dieta din Pesta.

Şase Români să scoală de odată pentru a-'i răspunde, în frunte cu energicul *Dr Ioan Raţiu,* dar' comitele suprem declară iute propunerea de primită şi încheie şedinţa.

În 20 Aprilie şedinţă nouă. La verificarea protocolului ia cuvêntul *Dr. Ioan Raţiu* şi propune, că nemulţumirea Românilor, atinsă în şedinţa premergătoare din partea contelui *Bethlen János,* să fie precisată mai bine, ear' dorinţele Românilor să fie trecute astfel la protocol:

1. Naţiunea română cere să fie recunoscută de naţiune politică, prin lege specială, adusă din partea dietei Ardealului sau şi a Ungariei.

2. Naţionalitatea română şi folosirea limbei române să se garanteze prin un articol de lege deosebit.

Să se şteargă toţi articolii de lege, din Aprobate şi Compilate, aduşi prin sistema feudală, spre ruşinarea, dejosirea şi batjocorirea naţiunii române.

Să naşte luptă mare pe tema aceasta. Ungurul *Zeyk* combate cererea şi o respinge, *Dr. Raţiu* şi *Groze* îi resfrâng însă toate argumentele. Ungurul *Viski* propune să se accepteze cererile Românilor, pentru a să face pace. În urmă să primeşte o propunere mijlocitoare şi şedinţa să ridică.

În 26 Iunie adunare nouă, ţinută în biserica reformată din Turda. Comitele suprem o deschide numai ungureşte, ear' *Samuil Vajda* cere să se facă deschiderea şi în limba română. Comitele suprem pune pe *Lázár* să-'i talmăcească în româneşte vorbirea, fiindca nu ştie româneşte, şi în urmă declară, că din adunare fac parte numai nobilii şi representanţii comunelor, — alţii n'au cuvênt, nici vot.

www.dacoromanica.ro

Ia cuvêntul *Ioan Orosu* şi constată, că la 15 Maiu 1848 poporul român s'a declarat cu dela sine putere independent politiceşte, şi faptul acesta 'l-a adus pe cale legală la cunoştinţa dietei transilvane, prin o deputaţiune, care a fost însĕ în mod neomenos tratată, împreună cu petiţia, atât la Cluj cât şi la Pesta, ceea-ce în mod necesar a provocat apoi întêmplările dela 1848/9. Maghiarii ar putè deci sĕ trateze acum altcum cu Românii, şi sĕ nu-'i mai considere de minori. Declară, că nu recunoaşte congregaţia de legală, ci propune esmiterea unei comisiuni, compusă din Români, Maghiari şi Saşi, în scopul, ca sĕ stabilească cheia după care s'ar putè convoca o adunare legală.

În cas contrar protestează în contra compunerei congregaţiunei şi în contra tuturor hotărîrilor ce le va aduce. Pretinde ca protestul sĕ fie trecut la protocol.

Comitele suprem contestă dreptul lui *Orosu* de a putè vorbì, fiindcă nu e din comitat, dar' *Vasile Pop Harşian* arată, că *Orosu* are proprietate în comitatul acesta, prin urmare e îndreptăţit sĕ vorbească. Profesorul *P. Anca* şi cavaler de *Botta* sprijinesc propunerea lui *Orosu,* pe când *Samuil Vajda* combate pe oratorii români, fiindcă pun toate relele în sarcina Maghiarilor, cari pentru Români au făcut mai mult decât s'a cuvenit. Prin asta însĕ nu vrea sĕ zică, că Maghiarii n'ar fi datori sĕ recunoască şi sĕ garanteze naţionalitatea română. Ungurul *Dr. Szigeti* zice că în Ungaria numai limba maghiară poate fi după lege limbă oficioasă. Îl combate *Groze,* apĕrând poziţia Românilor. În fine Românii vĕzêndu-se nebăgaţi în seamă protestează şi părăsesc adunarea, ear' lista Maghiarilor, pentru compunerea comitetului municipal, sĕ primeşte cu aclamaţiune. Pe ea sûnt trecuţi puţini Români.

Protestul pus în vedere din partea lui *Orosu* a fost înmanuat comitelui suprem, provĕzut cu 311 subscrieri româneşti. Comitele suprem 'l-a predat unei comisiuni, care în şedinţa din 28 Iunie a propus sĕ fie — *respins,* şi aşa s'a hotărît.

E de notat, că vicecomitele *Ioan Raţiu* a demisionat din post, ear' în locul seu a fost numit vicecomite *Ioan P. Maior,* mai nainte perceptor, care însĕ asemenea 'şi-a anunţat demisionarea, prin următoarea scrisoare, adresată comitelui suprem:

– „Ilustrisime domnule suprem comite!

Deşi cu ocasiunea compunerei comisiunei comitatense permanente, în 19 Aprilie a. c., interesele şi dreptele pretensiuni ale Româ-

www.dacoromanica.ro

nilor din comitatul Turda nici într'o privință nu s'au respectat, — cu învoirea și la pofta esprimată din partea fraților mei conaționali, singur din punct de vedere patriotic și național, am primit și eu un post de perceptor.

Resignând domnul vicecomite al cercului superior *Ioan Rațiu,* din cause destul de binecuvêntate, și adecă. pentru-că postulatele noastre naționale, ca comitatul sĕ-'și esprime dorința de a ne vedè asigurată naționalitatea și limba prin articoli de lege, votați din partea dietei, de cătră întreaga comisiune permanentă, din adresa comitatului cătră Maiestatea Sa și cătră dieta Ungariei, *în adins s'a ignorat și lăsat afară,* pentru care fapt și eu, ca tot Românul, am trebuit sĕ mĕ scandalisez: totuși la recercarea oficioasă a Ilustrității Tale, de datul 25 Maiu a. c., numai în speranța, că asemenea abusuri și anomalii, prin cari ne scandalisarăm toți, pe viitor sĕ vor emenda și încungiura, primiiu ad interim și postul de vicecomite, mie deferat. Însĕ, durere, abusurile și nedreptățile, în loc de a sĕ delătura, pe zi ce merge sĕ înmulțesc.

În loc sĕ se fi conchemat congregațiune marcală, după-cum sĕ așteaptă de comun, și după-cum ni-se promisese de cătră Ilustritatea Ta, — s'a convocat pe 23 Maiu a. c. numai comisiunea permanentă provisorie.

Românii din cercul superior al acestui comitat privind o atare adunare de ilegală, nici n'au venit a lua parte la dînsa, ear' cei din cercul inferior au protestat formaliter. Comisiunea adunată, întru nimic considerând protestul Românilor, presenți la acea adunare, a hotărît ținerea unei congregațiuni pe 26 ale l. c., din care alegĕtorii îndreptățiți cu 8 fl. cens, precum și clerul și statul învĕțătoresc, — au fost eschișiși!

Limba românească, deși în 19 Aprilie cu votul unanim al comisiunei permanente s'a fost hotărît, că până-ce în dieta cea mai de-aproape s'ar prescrie modul folosirei ei, în afacerile publice sĕ se respecteze într'atâta, ca la scrisorile românește așternute oficialilor comitatenși sĕ se rĕspundă românește: nu sĕ respectează de loc, căci pe suplicele Românilor, atât ale privaților, cât și ale diregĕtoriilor eclesiastice române, sĕ dau resoluțiuni maghiare.

Așa în zilele acestea, spre cea mai mare a noastră durere am vĕzut, cum chiar din centrul comitatului s'a transmis oficiului protopopesc din Reghinul-săsesc pe o scrisoare oficioasă română *resoluțiune maghiară.*

www.dacoromanica.ro

Juzii cercuali maghiari, pe tot locul unde numai s'a putut, au mijlocit ca și în comunele române să se aleagă notari maghiari, cari poartă corespondențele, în comune românești, în limba maghiară, necunoscută poporului.

Asemenea proceduri, prin cari se vatămă principiul egalității și al frățietății și se calcă în picioare cele mai delicate interese ale națiunei mele, — m'au făcut să-'mi perd și cea mai mică rază de speranță, că frații Maghiari ai acestui comitat voesc și doresc a ne respecta și mulțumì cu privire la justele noastre așteptări și pretensiuni. Prin urmare, ca nu cumva prin purtarea mea și purtarea afacerilor oficioase, mie încredințate, să apar a aproba asemenea nelegiuiri, și să devin suspect, compromis sau chiar vênzător al iubitei mele națiuni, și al dreptelor ei interese: viu a declara, că resignez, atât din oficiul de perceptor, cât și din cel de substitut de vicecomite, și mă rog, ca Ilustritatea Voastră, luând în considerațiune motivele aduse, să binevoiți a primì și încuviința aceasta a mea resignațiune.

Primiți asigurarea profundului respect, cu care rămân, în Reghinul-săsesc, 15 Iunie 1861, al Ilustrității Voastre plecat *Ioan P. Maior* m. p.“

Demisionarea vicecomitelui Dr. *Ioan Rațiu* să făcuse cu o lună mai nainte, prin următoarea scrisoare adresată în 15 Maiu comitelui suprem al comitatului:

— „Ilustrisime domnule comite suprem!

În conferențele preliminare pentru organisarea comitatului, noi Românii, cari puturăm lua parte la acelea, am pretins cu toată dreptatea, ca alegerea comisiunii comitatense să se facă prin congregațiunea comitatului întreg, pentru-că ori-care comisiune aleasă ori denumită de ori-și-cine, fără concursul comitatului întreg, ar fi nelegiuită și neconstituțională.

De părerea noastră au fost mulți și dintre frații Unguri, însă majoritatea conferenței din 11 Aprilie a. c. a poftit, ca să se compună o comisiune deocamdată fără concursul comitatului, ca aceasta să aleagă oficianții comitatului în mod provisor, motivându-se măsura aceasta întru-câtva prin necesitatea de-a ne pune cât mai curênd în posesiunea administrației și a justiției comitatului.

Necesitatea de-a ne vedè scăpați cât mai curênd de sistema absolutistică ne-a făcut și pe noi să ne abatem dela sus apĕratul principiu constituțional. Dar' am făcut-o aceasta numai în speranța, că comisiunea provisorie va înceta cât mai curênd, și până atunci

www.dacoromanica.ro

vom fi mulţumiţi cu compunerea ei. Durere însĕ, că în conferenţele din 18, 19 şi 20 Aprilie nu s'a luat în considerare dreapta noastră pretensiune de-a se compune comisiunea din atâţa membri Români câţi sûnt şi Unguri.

Cu toate acestea, noi cu mare durere de inimă ne-am abătut şi dela dreptul acesta, din causa, că Ilustritatea Ta ne-ai asigurat, cumcă în cel mai scurt timp se va ţinè congregaţiune comitatensă, înaintea căreia vor avè sĕ-'şi dee demisiunea, atât comisiunea provisorie, cât şi oficialii aleşi din partea ei, — mai departe din causa, că n'am aflat cu cale a ne retrage, ci a ne da tot concursul la intemeierea noului edificiu. Acestea au fost motivele, cari m'au îndemnat pe mine a întra în comisiunea provisorie şi a primì în urmă şi postul de vice-comite.

Acum vĕzênd, că Ilustritatea Ta în loc de a ţinè congregaţiune comitatensă, ai convocat pe 23 Maiu a. c. earăşi numai adunarea comisiunii provisorie, cu scop ca sĕ decidă despre cele mai momentuoase cause ale comitatului, cum sûnt: determinarea activităţii tribunalelor de comitat, pertractarea causelor comune ale comitatului şi a altor proiecte de interes comun ale patriei, etc.;

vĕzênd mai departe, cumcă în adresele comisiunii provisorie cătră Maiestatea Sa şi dieta Ungariei nu sĕ cuprinde de loc moţiunea noastră din 20 Aprilie a. c., deşì punctul prim al acestei moţiuni, adecă înarticularea Românilor ca naţiune politică, s'a primit numai cu o modificare, care nu ne-a mulţumit de loc cu privire la aşteptările noastre;

vĕzênd din toate acestea, de o parte că Ilustritatea Ta prin convocarea comisiunii pe 23 Maiu voeşti a rĕmânè pe timp îndelungat pe terenul declarat de noi de nelegiuit şi neconstituţional, ear' de altă parte prin publicarea adreselor în contra decisiunilor din 20 Aprilie, vĕzêndu-'mi în cel mai mare grad periclitate drepturile naţiunii mele: *sûnt silit a mĕ retrage din activitatea de până acì şi a resigna din postul de vice-comite.*

A resigna din postul acesta mĕ simţesc cu atât mai îndatorat, ilustrisime domnule, cu cât m'am întărit mai tare în convingerea, că după sistema adoptată şi practicată de o lună încoace, în acest comitat, noi Românii nu putem avè nici o speranţa de câştigarea şi folosirea drepturilor cu adevĕrat naţionale, căci pentru noi şi naţionalitatea noastră sistema lui Bach de a ne desnaţionalisa 'şi-a schimbat numai numele, dar' în esenţă a rĕmas aceeaşi.

www.dacoromanica.ro

Toate acestea cred că vĕ vor convinge, ilustrisime domnule, că eu, ca Român, n'am putut face altcum, decât a mĕ mulţumi de un post, pe care în momentele de faţă nu-'l pot purta fără vătĕmarea drepturilor naţionale şi constituţionale.

După cari sînt, cu distinsă stimă, al Ilustrităţii Voastre serv obligat, Turda, 15 Maiu 1861. *Dr. I. Raţiu*«.

*

În 10 şi 11 Septemvrie s'a ţinut congregaţie nouă. Românii s'au presentat în numĕr mare. Comitele suprem a făcut întâiu de toate comunicarea, că dieta ungară a fost disolvată şi că astfel ţeara sĕ află în grea criză, dar' pentru aceea congregaţia sĕ-'şi facă numai datoria şi mai departe. Se întră în ordinea de zi.

Ia cuvêntul *Vasile P. Harşian* şi în numele Românilor declară de ilegală congregaţia. Sĕ provoacă la protocolul şedinţei din 26 Iunie şi protestează de nou în contra modului cum s'a format comitetul municipal şi în contra tuturor hotărîrilor ce le va aduce. Cere ca protestul sĕ fie trecut la protocol, promiţênd a-'l înainta şi în scris.

Comitele suprem declară că e obicĭnuit cu proteste, dar' nu poate sĕ le primească decât numai în scris. *Grindean* combate vederile comitelui suprem şi cere sĕ fie pus protestul la ordinea zilei, pentru a fi discutat din partea congregaţiunii.

Sĕ trece la ordinea zilei. *Gerendi* întreabă pe comitele suprem, de ce n'a deschis congregaţia şi româneşte, ear' comitele suprem pune pe judele primar *Korodi* sĕ tălmăcească în româneşte vorbirea de deschidere.

Sĕ decide, ca alte drumuri nouĕ sĕ nu se mai facă în comitat, dar' sĕ se ţină în stare bună cele vechi. Leafa funcţionarilor sĕ se plătească din contribuiri benevole, spre care scop sĕ subscrie imediat din partea aristocraţilor maghiari suma de 1500 fl. Cu privire la încassarea dărilor prin esecuţiune, baronul *Bánffy* zice, că Maghiarii din capul locului au zădărnicit scoaterea dărilor pe cale ilegală, prin esecuţie, dar' a venit Blajul şi a dat alt sfat poporului, prin urmare vina cade asupra matadorilor din Blaj.

Sĕ scoală *Iosif Moga* şi rĕspunde astfel: „Când aud de Blaj, identific numirea aceasta cu inteligenţa română, şi aşa cred, că în acest înţeles a vorbit şi domnul Bánffy. Dacă e aşa, atunci vĕ spun pe faţă, că da, pe Românii nostri inteligenţa 'i-a sfătuit sĕ plătească dările, fără a fi avut însĕ alte tendenţe în vedere, decât numai împlinirea datorinţei din partea fiecăruia faţă de monarch, precum şi

www.dacoromanica.ro

peste tot miseria în care se află poporul nostru şi care nu-'l lasă sĕ facă oposiţii şi sĕ tragă asupra sa esecuţii împreunate cu spese mari. Aşa a făcut Blajul, aşa am făcut eu, ca jude cercual, şi nu-'mi pare rĕu, nici nu mĕ ruşinez de fapta mea".

Sĕ decide, ca comitele suprem sĕ facă representaţiune la guvern în chestie.

In ziua următoare, 11 Iulie, şedinţa a doua. *Vasile Pop Harşian* înmanuează comitelui suprem protestul Românilor, ear' *Tisza László* cere, ca în viitor protestele sĕ nu mai fie trecute în întregime la protocol. *Harşian* îi rĕspunde, că cel-ce protestează are dreptul sĕ pretindă ca protestul seu sĕ fie trecut la protocol, şi de părerea aceasta e şi comitele suprem, cu toate-că convingerea sa este, că sĕ face prea mare abus cu protestele, înaintându-se şi în numele acelora cari nu ştiu nimica despre ele. *Harşian* şi *Orosu* legitimează toate subscrierile din protest.

Comitele suprem găseşte acum alt cusur. Zice că nu ştie cui sună protestul şi dela cine vine, pentru-că e scris româneşte şi el nu ştie româneşte.

Românii rĕspund calm şi cu demnitate. Vorbesc următorii: Grindean, Harşian, Orosu, Anca, Iosif şi Vasile Moga.

Comitele suprem o întoarce acum altcum. Zice că Românii au părăsit în 26 Iunie adunarea comitatensă, ceea-ce e egal cu abzicerea din demnitatea de membri ai comitetului municipal, prin urmare nu mai au nici un drept sĕ vorbească. Îi combat sofistăriile la moment şi cu mare efect Vasile *Moga* şi *Orosu*. Ungurul *Korodi* întreabă, dacă vreau Românii sĕ li-se pertracteze protestul în şedinţa de faţă? ear' Românii rĕspund, că nu recunosc adunarea de competentă în causă. *Tisza László,* mănios, trimite pe Români la Viena cu protestul lor, fiindcă de acolo primesc şi *paralele , — P. Anca* însĕ îl pune la locul seu. În cele din urmă sĕ decide cum cer Românii: »*protestul sĕ se treacă în întregime la protocol, ca înaintat în numele tuturor Românilor din comitat*«.

Vicecomitele, nou ales, *George Bardoşi,* depune jurĕmêntul în limba *română,* şi sĕ alege o comisiune pentru verificarea proceselor verbale, — ear' şedinţa sĕ închee.

*

Precum la comitat, aşa şi la oraş, Românii din *Turda* au fost neîndreptăţiţi, din care motiv au adresat şi magistratului orăşenesc, la 15 Maiu, următorul protest:

www.dacoromanica.ro

„Onorată comunitate!

În anul Domnului 1861, când toate popoarele lumii civilisate sûnt pătrunse de simţul dreptăţii şi al libertăţii, când naţiunile sûnt gata a-'şi sacrifica libertatea, mai bucuros decât naţionalitatea, când acest simţ puternic al naţionalităţii rĕstoarnă tronuri şi nimiceşte sisteme absolutistice, punênd în locul lor altele liberale şi constituţionale, şi când naţiunea maghiară aceste principii le pronunţă cu atâta entusiasm, demn de toată onoarea şi imitaţiunea, în anul acesta şi în oraşul acesta, care a fost de atâtea-ori martor la luptele strămoşilor nostri pentru libertate şi naţionalitate: cu cea mai mare durere a inimii vi-o spunem verde în ochi, cumcă d-voastră, fraţilor Maghiari, îngânaţi dreptatea şi vĕ bateţi joc de drepturile noastre naţionale, şi toate acestea le faceţi pe basa legilor aduse la anul 1848!

După aceste legi organisataţi magistratul oraşului, şi pe Românii de aici, cari numĕră *trei* din *opt* părţi ale locuitorilor, 'i-aţi eschis cu totul dela posturile de senatori, când după sistema căzută absolutistică ne-am putut bucura în acesti 12 ani fatali cel puţin de un senator român. Dar' după legile d-voastre din 1848 şi aceasta umbră de drept o perduram, prin urmare trebue sĕ mărturisim, că legile cărora vĕ închinaţi, şi despre cari spuneţi că sûnt mulţumitoare pentru toate naţiunile, în aplicarea lor faţă de naţionalitatea română sûnt mai absolutistice decât chiar cel mai crud absolutism.

Însĕ martor ne este Dumnezeu, că nu vom suferi nici pe un minut nedreptăţirile ce ni-s'au făcut, ci vom apela la simţul de dreptate al mai marilor nostri şi la opiniunea publică care cunoaşte acum tendinţele d-voastre de a ne denega toate drepturile naţionale. Deci protestăm:

1. În contra acelor legi din 1848 pe a căror basă aţi făcut neauzita nedreptate de a ne eschide dela posturile de senatori.

2. În contra procedurei adoptate la organisarea magistratului, fiindcă acei 40 juraţi, cari au ales comisiunea candidătoare, sûnt numai Unguri, aleşi fără concursul nostru.

În urmă:

3. Pretindem, ca de nou aleşii senatori sĕ nu între în activitate până nu vom căpĕta rĕspuns la acest protest, de aici, sau dela cea mai din urmă instanţă legală. Turda, 15 Maiu 1861. Ai onoratei comunităţi nedreptăţiţi cetăţeni (Urmează subscrierile, cu *Dr. Ioan Raţiu* în frunte)". —

www.dacoromanica.ro

Zarand.

Comite-suprem pentru comitatul Zarandului a fost numit *Ioan Pipoşiu,* pretor ces. reg. în *Ciuc,* Român cu sentimente bune naţionale. Trecênd prin Braşov pentru a merge sĕ-'şi ocupe noul post, Românii braşoveni 'i-au făcut primire foarte frumoasă. Orator a fost *George Bariţiu,* care a salutat cu căldură pe noul comite-suprem. În rĕspunsul dat, *Pipoşiu* a accentuat, că nu are şi nu cunoaşte decât două datorinţe: *credinţa cătră Maiestatea Sa, şi apĕrarea intereselor naţiunei sale.*

Adunarea de constituire s'a ţinut în 28 Martie, în *Baia-de-criş,* centrul comitatului. S'a început cu chemarea duhului sfânt, oficiat în biserica din localitate, ear' în urmă lumea s'a adunat în curtea caselor comitatense, unde s'a presentat şi comitele suprem, învitat de o deputaţiune din care făceau parte trei Români şi trei Unguri.

Comitele suprem a deschis adunarea româneşte şi apoi ungureşte, ceea-ce a dat ansă Ungurului *Kirényi Lajos* sĕ protesteze, fiindcă după lege limba oficioasă a Ungariei e cea maghiară şi astfel e în contra legii, ca deschiderea congregaţiunii sĕ se facă în limba română.

Amos Frâncu constată, că comitele suprem a procedat corect când a vorbit unei majorităţi române în limba acesteia şi nu într'o limbă de ea neînţeleasă. Dovedeşte, că legile Ungariei nu sûnt obligătoare pentru comitatul acesta, care aparţine Ardealului.

Maghiarul *Ribiczei* cere respectarea limbei maghiare, ca limba oficioasă.

Dr. Iosif Hodoşiu rosteşte o vorbire temeinica, în firul căreia propune, ca limba română sĕ fie declarată de limbă oficioasă a comitatului, respectându-se pe lângă ea şi limba maghiară. Propunerea e sprijinită de Alexandru *Şuluţiu,* Ieronim *Moga,* protopopii *Moga* şi Petru *Moldovan.*

Contele *Toldalagi* face propunere mijlocitoare, anume, ca ambele limbi sĕ fie decretate de limbi oficioase, cea româna din respect faţă de majoritatea comitatului, cea maghiară pe basa legii, dar' este combătut de Unguri, cari zic că e anomalie sĕ fie două limbi oficioase.

Vorbeşte de nou *Amos Frâncu,* aratând că legile Ungariei nu pot fi aplicate asupra Zarandului. care nu e anexat la Ungaria, pentru că nu esistă nici o lege şi nici o decisiune în privinţa aceasta, ear' în urmă *Dr. Iosif Hodoşiu* combate cu argumente puternice toate afirmările oratorilor maghiari.

www.dacoromanica.ro

Comitele suprem enunţă conclusul, că: *limba română sĕ declară de limbă oficioasă a comitatului, pe basa votului majorităţii, dar se va respecta şi limba maghiară.*

Comitele suprem depune jurămêntul, românește și ungurește.

În 3 Aprilie adunarea s'a ţinut sub cerul liber, în curtea caselor comitatense. S'a verificat protocolul şedinţei din 28 Martie, şi apoi se scoală *Ribiczei* şi în numele Maghiarilor depune pe masă protestul în care sûnt cuprinse următoarele două puncte:

1. Congregaţia a fost deschisă în limba română, ceea-ce e în contra legii.

2. Limba română a fost decretată de limbă oficioasă a comitatului, ceea-ce earăşi e în contra legii.

Nu 'i-se dă nici o importanţă protestului, ci se procede la alegerea funcţionarilor. Vin aleşi cu aclamaţiune: Vice-comite *Dr. Hodoşiu,* al doilea vice-comite *Balló Mihály,* protonotar *Amos Frâncu,* vicenotari *George Secula* şi *Dénes János,* fisc comitatens *Ieronim Moga,* vicefisc *Dr. I. Nemeş,* fisc onorar *Petru Pavel,* juzi primari *László György* şi *Krisztyori János,* juzi de cerc *Ladislau Fodor, Nicolau Petcu* şi *Alexandru Şuluţiu,* juraţi *George Moldovan, Nicolau Barbu, Danilă Gabor. Tobia Mihailovici* şi *Veress Albert,* perceptor *Anton Piciu,* subperceptori *Anton Rozor* şi *Nagy László,* raţionist *Kozma Lajos,* archivar *Vasile Cioban,* fisic *Dr. Sigismund Reichenberger,* chirurg *Lengyel István* şi căpitan de poliţie *Ioan Moga.*

Şedinţa se încheie.

Pe 10 Aprilie era convocată a treia şedinţă, care însĕ nu s'a putut ţinè, din următorul motiv: Tot în ziua aceea sosise la Baia-de-Criş comisiunea trimisă din partea guvernului, pentru-ca sĕ ancheteze nemulţumirile Maghiarilor şi sĕ facă anexiunea comitatului la Ungaria.

Românii aşteptau sĕ se deschidă adunarea. La orele 3 vine comitele suprem în mijlocul lor şi dă cetire următoarei scrisori, pe care zicea că în momentul acela o primise dela comisiunea regească:

— „După-ce comisiunea regească a aflat defecte esenţiale în modul formării şi a constituirei comitetului comitatens, *nu-'l poate considera de legal,* şi nu poate întra în tratări şi corespondenţă cu el. Ilustritatea Ta eşti provocat deci a disolva adunarea de astăzi a comitetului comitatens, făcênd totodată cunoscut, că până la alte dispositiuni mai înalte vor rĕmânè în activitate oficiile ces. reg. de până acuma, atât în cele administrative, cât şi în cele judiciare".

www.dacoromanica.ro

Adunarea a fost deci disolvată, ear' Românii au înaintat protest în contra procedurei comisiunei regești, cu a cărei activitate n'a fost mulțumit nici guvernul, fiindcă în 5 Iunie a sosit dela Pesta ordinațiune, prin care se recunoaște de legală adunarea din 28 Martie, precum și formarea comitetului municipal, și numai aceea se cere, ca comitetul să fie întregit, întru-cât vor fi trecuți pe listă și oameni cari n'au proprietate în comitat, ear' protocolul să fie purtat *și ungurește* la comitat.

În urma acestor dispositiuni s'a ținut în 2 și 3 Iulie congregație nouă în Baia-de-Criș. S'au recapitulat cele întêmplate în congregația din 28 Martie și 3 Aprilie, și s'a revisuit lista membrilor din comitet, pentru a se vedè, dacă sûnt trecuți și de aceia cari nu sûnt locuitori ai comitatului. Să constată că a fost trecut *unul*, care însă după votarea listei s'a mutat din comitat. Prin urmare protestul Maghiarilor se declară lipsit de ori-ce bază și se respinge.

În privința limbei se menține conclusul votat în adunarea din 28 Martie, ear' cu privire la anexarea comitatului la Ungaria congregația nu vrea să știe nimica, și declară de nou comitatul de aparținător la Ardeal.

La propunerea lui Dr. *Iosif Hodoșiu* se ia hotărîre în ședința din 3 Iulie. ca o delegație a comitatului se meargă la Viena pentru a înainta Monarchului o adresă în care să se cuprindă următoarele puncte:

1. M. Sa se împedece uniunea Transilvaniei cu Ungaria;
2. M. Sa să împedece anexarea comitatului Zarand la Ungaria;
3. M. Sa să conceadă Românilor ținerea unui congres național general și
4. M. Sa se convoace cât mai curênd dieta Ardealului, în care să fie representat și comitatul Zarand.

În delegație au fost aleși: Dr. *Iosif Hodoșiu, Ieronim Moga, Petru Moldovan* și *Ioan Moga,* protopopul.

În congregația din 20 Iulie a fost cetită și primită adresa către Maiestatea Sa, ear' la finea lui Iulie delegația a plecat cu ea la Viena, sosind acolo deodată cu delegația trimisă din partea districtului Făgăraș.

Maiestatea Sa a primit delegația Zarandului în 12 August, în mod foarte afabil, și a promis că va ținè cont de dorințele Românilor, esprimate în adresă, și că va dispune să se dee adresei cât mai curênd resoluțiune mulțumitoare.

www.dacoromanica.ro

În adunarea din 10 Octomvrie delegaţia a făcut raport amĕnunţit despre împlinirea misiunei primite, ear' congregaţia a votat mulţumire delegaţiunei, aprobând toţi paşii făcuţi de ea.

Tot atunci s'a votat deplină încredere comitelui suprem *Ioan Pipoşiu,* vicecomitelui şi protonotarului. În urmă s'a luat hotărîrea, ca Maiestatea Sa monarchul sĕ fie rugat sĕ învite şi Zarandul la dieta transilvană, tocmai atunci convocată, fiindcă Zarandul la Ardeal aparţine, nu la Ungaria; precum şi hotărîrea, sĕ se scrie guvernului din Ungaria sĕ sisteze ori-ce corespondare cu Zarandul, pentru-că rĕspuns nu 'i-se va mai da, şi sĕ se scrie şi guvernului transilvan, că toate ordinaţiunile sale sĕ le trimită în viitor şi Zarandului, care face parte, şi *vrea* sĕ facă parte din Ardeal, nu din Ungaria.

*

Adresei înaintate Monarchului, în chestia neîncorporării comitatului Zarand la Ungaria, 'i-s'a dat resoluţiune *negativă,* — şi tot astfel respinse au fost şi cererile înaintate domnitorului în privinţa aceasta din partea comitatelor *Crasna* şi *Solnocul-de-mijloc,* precum şi din partea districtului Cetatea-de-piatră (Chior).

Adresa celor din Zarand era următoarea:

„Maiestate ces. reg. apostolică!

Transilvania, după dreptul istoric, după sancţiunea pragmatică şi după toate legile de mai târzíu, precum şi după voinţa Maiestăţii Voastre şi după voinţa majorităţii popoarelor transilvane, — e o ţeară cu totul independentă de ţeara ungurească. Între Transilvania şi Ungaria, după dreptul istoric până astăzi în vigoare, nu esistă nici o legătură sau unire reală, ci Transilvania stă cu Ungaria numai în acel raport, că cel-ce domneşte aici în calitate de rege, acela domneşte acolo în calitate de mare-principe.

Maiestatea Voastră preagraţios vĕ îndurați a şti, că Ungaria a devenit sub domnia glorioasei case habsburgice, puţin după bătălia dela Mohaciu, din anul 1526. Dacă era Transilvania unită cu Ungaria, ea încă ar fi ajuns sub domnia casei habsburgice tot atunci; dar' Transilvania rĕmasă tributară Turcului, şi se bucura încă pe atunci, nu numai de alte drepturi de independenţă, ci şi de dreptul de a-'şi alege liber pe principii sei, drept pe care 'l-a mai eserciat încă aproape două secole după venirea Ungariei sub glorioasa casă habsburgică.

Abia la finea secolului XVII. şi anume la anul 1688 fu Transilvania fericită de-a cădè sub scutul şi protecţiunea casei habsburgice,

www.dacoromanica.ro

dar' nu ca unită cu Ungaria, ci ca ţeară cu totul independentă, atât de Ungaria, cât şi de celelalte ţĕri ale casei domnitoare.

Abia la anul 1699, prin art. I. al tratatului dela Carloveţ, a recunoscut Poarta, că Transilvania, care îi era tributară, a trecut sub părintească stăpânire şi putere a casei habsburgice. Dar' de atunci şi până astăzi Transilvania s'a bucurat neîntrerupt de independenţa sa, atât faţă de Ungaria, cât şi faţă de celelalte ţĕri ale coroanei împĕrăteşti.

Legătura Transilvaniei cu glorioasa casă habsburgică e esprimată în diploma sacră a împĕratului Leopold I. dela anul 1691. Aceasta *carta magna* a Transilvaniei, acest document de stat, asigură independenţa Transilvaniei, atât în privinţa puterii sale guvernamentale, cât şi legislative şi esecutive. În puterea acestei *carta magna*, Transilvania îşi are guvernul ei independent de al Ungariei, dietă proprie şi independentă de a Ungariei, şi tributul seu cu totul separat de al Ungariei, ear' miliţia Transilvaniei îşi are generalul ei independent de al Ungariei, precum are Transilvania guvernator şi cancelar cu totul neatîrnător de al Ungariei.

Un argument de mare importanţă pentru independenţa Transilvaniei de cătră Ungaria e şi aşa numita resoluţiune alvinţiană din anul 1693, unde între altele sĕ spune că: „cancelaria de curte a Transilvaniei sĕ fie de tot separată (prorsus separata) de-a ţĕrii ungureşti".

Sancţiunea pragmatică asemenea nu leagă Transilvania de Ungaria. Chiar aşa a fost Transilvania de independentă şi liberă întru primirea sancţiunii pragmatice ca şi Ungaria.

Transilvania a primit-o în comiţiile sale dela anul 1722, şi s'a înscris în tablele legilor transilvane în anul 1744 art. III., chiar cum s'a făcut aceasta pentru Ungaria la anul 1723, art. I. II. şi III.

Astfel sancţiunea pragmatică încă susţine independenţa Transilvaniei faţă de Ungaria.

Acest drept de independenţă al Transilvaniei de cătră Ungaria a fost esplicat şi confirmat şi mai tare prin decretele comiţiilor dela anul 1790. Art. V. din acest an susţine independenţa guvernamentală a Transilvaniei şi zice, că Transilvania e principat de sine stătator şi neatîrnător de alt regat (per se subsistens et ab alio regno independens Principatus Transilvaniae). Art. VI. susţine independenţa legislativă şi zice, că puterea de a face legi e comună, a *principelui* (nu zice regelui) şi a *dietei*. Art. VII. zice, că puterea esecutivă o

www.dacoromanica.ro

va esercia principele. Art. VIII. zice, că „Maiestatea Sa va consulta reflexiunile dietei în treburi atingĕtoare de Transilvania".

Tot la anul 1790 s'a decretat, ca Transilvania sĕ nu poată fi silita a se încorpora la Ungaria. Ear' la anul 1688 s'a decretat, ca sĕ se facă dreptate pretensiunilor juste pe cari le au Transilvănenii în ţeara ungurească.

Din toate acestea sĕ vede, că Transilvania e cu totul independentă de Ungaria, şi că ea îşi are atât guvernul, cât şi legislaţiunea proprie, cu totul neatîrnată de a Ungariei. Chiar mai mult, Transilvania, ne cum sĕ fie în vre-o unire reală cu Ungaria, chiar din contră, sĕ află cu aceasta într'un proces continuu internaţional, pentru comitatele şi districtele cari sĕ întind până în Tisa, *de facto* încorporate la Ungaria, dar' *de jure* încă ale Transilvaniei.

Pacificaţiunea vienenză din 23 Iunie 1606 sună espres despre marginile Transilvaniei.

Ce sĕ ţine de legile din 1848, şi special de art. VII. al dietei din Pojon, precum şi de art. I. al dietei din Cluj, prin cari sĕ zice a se fi decretat unirea Transilvaniei cu Ungaria, nu pot fi obligătoare nici legile din Pojon pentru Transilvania, şi nici cele din Cluj pentru Ungaria, fiindcă Ungaria n'a fost competentă sĕ aducă legi pentru Transilvania, cum nici Transilvania n'a fost competentă sĕ aducă legi pentru Ungaria, — amêndouĕ aceste ţĕri fiind cu totul independente una de alta.

Dar' legea din Cluj dela anul 1848 nici pentru Transilvania nu poate fi obligătoare, ci e cu totul nevalidă şi nulă, pentru-că:

1. Chiar dieta de atunci a lucrat în contra voiei împĕrăteşti, de oare-ce n'a respectat ordinea propositiunilor regeşti, publicate în acea dietă;

2. Legea aceea a uniunii s'a făcut fără ştirea, concursul şi învoirea Românilor, cari fac $^2{}_3$ din locuitorii Transilvaniei, şi aşa e lucru monstruos ca minoritatea sĕ decreteze şi sĕ impună legi majorităţii;

3. Românii în adunare legiuită au protestat în contra acelei legi de uniune, încă înainte de a se aduce ea din partea dietei din Cluj;

4. Legea a fost adusă în urma terorismului celui mai cumplit şi în mijlocul ameninţărilor galeriei din dietă;

5. Legea. deşi poate că e întărită. — nu e sancţionată şi n'a fost publicată nici-odată, n'a trecut deci prin formalităţile de legislaţiune;

6. N'a fost pusă în lucrare nici-odată; în fine:

www.dacoromanica.ro

7. Legea aceea, prin rĕsboiul civil şi prin usul de doisprezece ani încoace, s'a abrogat cu desĕvîrşire.

După dreptul public al Transilvaniei sĕ cere la validitatea legală a ori-cărui articol de lege împlinirea următoarelor lucruri: Dieta face legea, pe care apoi are sĕ o întărească principele; aşa întărită o primesc staturile şi ordinile, şi earăşi o trimit principelui spre sancţionare; în urmă retrimiţêndu-se de nou la dietă, aceasta face articol despre ea, adecă înarticulează legea, şi aşa sĕ trimite a treia oară la principele ţĕrii, care o sancţionează acum în mod final şi o retrimite pentru-ca sĕ fie publicată întâiu în dietă şi apoi prin toate jurisdicţiunile.

Cumcă legea uniunii dela 1848 n'are aceste calităţi, şi că nu s'au observat toate aceste formalităţi, e evident şi o ştie toată lumea. Dar' afară de aceasta, Transilvania, precum până la 1848, aşa şi de atunci încoace, va sĕ zică dela legea uniunii încoace, în decurs de 13 ani, — a rĕmas cu totul independentă de Ungaria. Ear' reînvierea cancelariei aulice transilvane, a guvernului şi a celoralalte dicasterii transilvane, şi ocuparea acestor posturi de cătră cei mai învĕţaţi şi mai avuţi fii ai Transilvaniei încă arată, de o parte independenţa Transilvaniei, de altă parte nulitatea legilor dela 1848.

După toate acestea, diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861 încă lasă şi asigură pentru Transilvania deplina sa independenţă.

Cu acestea credem că am demonstrat continuitatea independenţei Transilvaniei, de când a ajuns sub scutul casei habsburgice până în ziua de astăzi. Am demonstrat, că Transilvania de atunci şi până în acest moment n'a fost *de facto* nici-odată unită cu Ungaria, ear' *de jure* nici nu poate fi unită şi unificată cu vecina ţeară a Ungariei nici-odată.

Astfel deci, diploma leopoldină din 4 Decemvrie 1691; resoluţiunea alvinţiană din 1693; sancţiunea pragmatică înarticulată la anul 1774; decretele comiţiilor dela anul 1790; nulitatea legii despre aşa numita uniune dela 1848; usul dela 1848 până în ziua de astăzi; diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861: toate sînt tot atâtea documente tari ale independenţei Transilvaniei faţă de Ţeara-Ungurească.

După acestea, Maiestate! ne luăm voe a trece la comitatul nostru Zarand, fără de care întregitatea Transilvaniei ar fi mutilată, în contra documentelor mai sus enumĕrate.

www.dacoromanica.ro

Fatalităţile şi necazurile prin cari a trecut comitatul Zarandului sûnt cunoscute, — istoria le-a însemnat. Tot istoria însĕ ne este mărturie, că acest comitat formează parte întregitoare şi nedespărţită a Transilvaniei. Sĕ nu mergem mai departe decât numai până la dietele ţinute în Transilvania dela 1722 încoace, şi în toate aceste diete vom vedè deputaţii Zarandului representând acest comitat. Acesta e simbolul cel mai principal al aparţinerii şi al nedespărţibilităţii Zarandului de Transilvania. Alt simbol mai formează apoi şi împrejurarea, că comitatul nostru, atât în administraţiunea publică. cât şi în cea judecătorească, a fost totdeauna şi este şi acum sub guvernul şi celelalte dicasterii ale Transilvaniei.

Sĕ aude însĕ, şi ni-se spune, că ar venì în Zarand o comisiune regească pentru anexarea acestui comitat la Ţeara-Ungurească. Comitatul întreg s'a întristat de aceasta ştire, şi priveşte cu o aversiune şi neplăcere la realisarea acestei ştiri, — pentru-că, pe când de o parte ar vedè în aceasta o faptă, la care comitatul nu 'şi-a dat voia niciodată, de altă parte numai cu durere ar primì ruperea de cătră ţeara mamă Transilvania, şi aruncarea în braţele unei ţĕri străine, şi în ale unui guvern străin, cum e Ungaria şi guvernul ei, şi numai cu inimă sângerătoare ar putè privì la mutilarea teritorului şi a întregităţii Transilvaniei, prin încorporarea acestui comitat la Ţeara-Ungurească.

Se aude, că această anexiune s'ar voì a se face, nu numai în respect *politic*, ci şi *bisericesc*. Aceasta ştire încă a întristat inimile, nu numai aproape a tuturor locuitorilor din comitat, ci în special ale clerului şi poporului de legea gr.-neunită din Zarand, de oare-ce prin anexarea aceasta s'ar vedè tăiaţi 50 de preoţi cu 32.000 de credincioşi de cătră diecesa Sibiiului în Transilvania, şi aruncaţi la diecesa Aradului, din Ungaria.

Maiestate! Anexiunea acestui comitat la Ungaria se pare că se voeşte a se face pe temeiul articolului XXI. de lege, adus în dieta din Pojon dela anul 1836, sau pe temeiul art. VI. de lege al dietei din Pojon dela anul 1848.

Noi negăm însĕ, că anexiunea s'ar putè face pe basa acestor articoli de lege; pentru-că:

1. Ce se ţine de art. XXI. din 1836, adus în Pojon, acesta nu poate fi obligator pentru Transilvania, şi cu atât mai puţin pentru comitatul Zarandului, ca parte nedespărţită şi intregitoare din veacuri a Transilvaniei. Se ştie, că pe acel timp Transilvania a fost şi este până în ziua de astăzi ţeară autonomă, cu legislaţiune proprie şi cu

www.dacoromanica.ro

totul independentă de a Ungariei, precum și Ungaria asemenea independentă e de Transilvania. Și așa, precum Transilvania n'a putut și nu poate să aducă legi pentru Ungaria, n'a putut și nu poate să aducă legi nici Ungaria pentru Transilvania, sau pentru o parte a Transilvaniei. Deci Ungaria, respective dieta ei n'a fost competentă nici la anul 1836 se aducă articolul din întrebare, cu atât mai puțin, cu cât în dieta aceea comitatul nostru nici n'a fost representat prin deputați din sînul seu. Realisarea și activitatea articolului menționat depindea singur și numai dela împrejurarea, dacă Transilvania, representată în dietă legiuită, accepta acel articol de lege, întru tot cuprinsul seu.

Aceasta însă nu s'a întêmplat, de oare-ce la anul 1836 nici nu s'a ținut dietă în Transilvania, și apoi nici în dietele de mai târziu ale Transilvaniei nu s'a adus nici o lege prin care s'ar fi primit memoratul articol al dietei din Pojon.

Doi combatanți stau față în față, amêndoi autonomi, amêndoi independenți, Transilvania și Ungaria. Pentru-ca Ungaria să poată lua ceva dela Transilvania, să cere învoirea acesteia. Dar' Transilvania nu s'a învoit nici-odată să cedeze Ungariei Zarandul. Și apoi chiar și dieta din Pojon, dela anul 1836, a condiționat realisarea articolului 21 dela învoirea dietei transilvane. Aceasta să vede din împrejurarea, că antecesorii M. Voastre au împărtășit articolul acela cu dieta Transilvaniei dela 1837, în care a fost representat și Zarandul, — dar' dieta aceasta n'a adus nici o decisiune în acest obiect, prin urmare nu 'l-a primit nici atunci, nici de atunci încoace.

Precum la anul 1837, adecă imediat *după* legea din Pojon, așa și la anul 1841, au fost chemați deputații Zarandului la dieta Transilvaniei, și întêmplându-se, că chiar acesti deputați să aducă înainte chestia anexării Zarandului la țeara ungurească, dieta transilvană, va să zică, representanța țării, *'i-a declarat de călcatori de jurament și vênzători de patrie.*

La anul 1843 comitatul Zarandului a provocat comitatele țării ungurești să abzică de legea din 1836 dela Pojon, ceea-ce acestea, în mod tacit, au și făcut.

În această provocare, arătând comitatul nostru starea precară în care se află, a declarat, că la dieta țării ungurești nu va trimite deputați nici decum; ear' în congregația sa din 2 Aprilie 1843, comitatul a arătat într'o representațiune catra antecesorul Maiestății Voastre causele netrimiterii deputaților la dieta Ungariei, între cari cause să

www.dacoromanica.ro

vede a fi fost și aceea, că condițiunile sub cari s'a adus acel articol din Pojon n'au fost împlinite.

Asemenea și la dieta transilvană din anul 1846 a luat parte comitatul nostru prin deputații sei, ear' la comitatele țării ungurești a scris de nou din congregațiunea ținută în 24 Noemvrie 1846, că, de oare-ce drepturile și instituțiunile municipale ale comitatului nu sûnt garantate prin art. de lege XXI. din 1836 dela Pojon, — să nu solicite anexarea comitatului la Ungaria. În urmă, în dieta transilvană din anul 1848, deși a venit înainte anexarea acestui comitat la Ungaria, dieta a dat-o la o parte, n'a luat chestia în desbatere, și nici vre-o decisiune nu a adus.

Din toate acestea să vede, că comitatul nostru, prin trimiterea deputaților sei la dieta transilvană până la anul 1848, de o parte n'a recunoscut legea din Pojon dela anul 1836, de altă parte prin provocările și adresele trimise comitatelor țării ungurești a declarat-o de nevalidă și a abrogat-o cu desăvîrșire, — bine știind comitatul nostru, că realisarea acelui articol de lege depinde dela învoirea sa, ca corp autonom, apoi dela învoirea Transilvaniei, ca țeară independentă, și în urmă dela sancțiunea Maiestății Voastre, ca Mare-principe al Transilvaniei. Acestea însă până acuma nu s'au întêmplat.

Astfel vedem, că până la 1848 Zarandul, atât *de jure* cât și *de facto,* s'a ținut de Transilvania.

2. Ce să ține de art. VI. din legea Ungariei dela 1848, prin care s'ar voi reactivarea legii din Pojon dela anul 1836, acel articol încă e adus numai de dieta țării ungurești, în care nici Zarandul, nici Transilvania n'a fost representată, și așa acela tot atât de puțin poate fi obligător pentru Transilvania sau pentru o parte a ei precum nu e obligător nici cel din 1836.

Dar' despre legile din 1848 să naște întrebarea: e susceptă undeva sau recunoscută reactivarea lor?

Maiestate! Legile dietei ungare din 1848 nu pot fi obligătoare pentru Transilvania, din motivele mai sus enumărate, și special din causa că Transilvania e cu totul independentă de Ungaria. Ear' încât pentru legile Transilvaniei dela 1848, am arătat mai sus nulitatea lor. Afara de aceasta, legile din 1848 nu sûnt suscepute nici în diploma din 20 Octomvrie 1860, nici în autografele din același dat, nici în patenta din 26 Februarie 1861, nici în alte manuscripte sau instrucțiuni, nici nicăiri de ani 13 încoace, de când Zarandul până în ziua de astăzi a urmat a să ținè de Transilvania ca țeară de sine stătătoare.

www.dacoromanica.ro

Pe lângă acestea, diploma din 20 Octomvrie 1860, acest act de vieaţă constituţională a imperiului, susţine şi asigură autonomia Transilvaniei. Când a eşit diploma aceea, când a fost restaurată cancelaria transilvană, când s'a reorganisat guvernul transilvan, Zarandul s'a ţinut, precum sĕ ţine încă, de Transilvania. Aceasta a recunoscut-o chiar şi cancelaria aulică transilvană, trimiţênd numai decât după restaurarea sa încunoştiinţare la oficiile din comitatul Zarandului, că au de a coresponda cu guvernul şi cu cancelaria transilvană.

Aşa vedem, că Zarandul şi dela anul 1848 încoace, până în ziua de astăzi, chiar aşa e parte nedespărţită a Transilvaniei, şi chiar aşa sĕ ţine de această ţeară matră, ca şi înainte de 1848. Şi vedem apoi, că anexarea comitatului nostru la Ţeara-Ungurească nu sĕ poate face, nici după art. 21 din 1836 dela Pojon, nici după art. VI. din 1848 al dietei Ungariei.

Cele-ce s'au spus în respect politic şi teritorial sĕ pot aplica şi în respect bisericesc. Tracturile protopopeşti din acest comitat s'au ţinut din veacuri tot de diecesa Sibiiului în Transilvania, aşa, că tăierea a 50 de parochii şi a poporului respectiv de cătră diecesa Sibiiului şi încorporarea lor la diecesa Aradului ar vătĕma autonomia bisericească şi ar fi în contra sfintelor canoane, cari nu sufer asemenea strămutări şi desmembrări ale dieceselor autonome, fără ştirea şi învoirea sinoadelor respective. Pentru aceea, întregul cler al Zarandului-de-sus a presentat la adunarea municipală a acestui comitat o scrisoare prin care cu toată solemnitatea protestează în contra incorporării bisericii şi a tractelor din Zarand la diecesa Aradului, car' adunarea municipală a acestui comitat nu poate decât sĕ-'şi unească votul seu cu protestul memorat, pe care-'l şi alăturăm acì cu toată omagialitatea.

Maiestate! Dacă legile, autonomia şi întregitatea Transilvaniei nu conced anexarea Zarandului la Ungaria, — apoi mai sûnt încă şi alte motive pentru cari comitatul nostru nu doreşte nici-decum o asemenea anexiune.

În legile ţĕrii ungureşti nu este nici o umbră de garanţie pentru susţinerea autonomiei, a drepturilor municipale şi a întregităţii comitatului nostru. Afară de aceasta, comitatul nostru, ca comitat al Transilvaniei, are un drept positiv şi real, pe care, anexându-se la Ungaria, 'l-ar perde numai decât. Acesta e dreptul cumpărarii de sare cu un preţ moderat, cam pe jumĕtate decum este preţul sării în Ungaria. Mai este apoi şi împrejurarea aceea, că comitatul nostru

www.dacoromanica.ro

e locuit mai numai de Români, și ei își vĕd periclitate toate interesele naționale dacă acest comitat s'ar încorpora la Ungaria, pentru-că nici o lege ungară nu asigură pentru Români drepturile de cari Ungurii sĕ bucură de atâtea secole. Dar' o atare încorporare ar tăia, nu numai în drepturile și interesele Românilor din acest comitat, ci chiar și în interesele tuturor Românilor din Transilvania. Pentru aceea, noi vedem acì necesitatea unui congres național românesc, care de sigur n'ar lipsì a-'și esprima opiniunea și în obiectul acesta.

Deci, precum o națiune sau o țeară, ori-care din imperiul Maiestății Voastre ces. reg. apostolice, așa și comitatul nostru, aleargă în cea mai profundă umilință la tronul Maiestății Voastre, și basându-se atât pe simțul de eternă dreptate al Maiestății Voastre, cât și pe documentele de stat și pe adevĕrurile și faptele istorice mai sus enumĕrate, sĕ roagă cu cea mai supusă umilință și omagialitate:

a) Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică sĕ vĕ îndurați a susținè Transilvania în independența sa constituțională și în întregitatea sa teritorială, și așa uniunea Transilvaniei cu Ungaria sĕ nu o concedeți.

b) Maiestatea Voastră sĕ vĕ îndurați prea grațios a nu concede anexiunea comitatului Zarand cu Ungaria, ci sĕ vĕ îndurați a-'l susținè și de acì înainte ca parte nedespărțită și integrantă a Transilvaniei sub cancelaria aulică transilvană și sub guvernul și celelalte dicasterii transilvane, și de aceea Maiestatea Voastră sĕ vĕ îndurați a dispensa comitatul Zarandului de a trimite vre-odată deputați la dieta Ungariei.

c) Maiestatea Voastră sĕ vĕ îndurați a concede Românilor ținerea unui congres național.

d) Maiestatea Voastră sĕ vĕ îndurați a convoca dieta Transilvaniei, în care sĕ fie representat și comitatul nostru Zarand, după usul și ordinațiunea legilor transilvane de până acum.

După cari sûntem cu cea mai umilită și supusă omagialitate, ai Maiestății Voastre ces. reg. apostolice, din sesiunea comitetului comitatens, ținută în 20 Iulie 1861, cei mai credincioși supuși:

Comunitatea comitatului Zarand«.

*

Astea sûnt unele din momentele mai însemnate, spicuite din luptele pe cari le-au purtat Românii *în comitate,* la anul 1861, și din cari se vede, că bună luptă s'a luptat, cu toate-că pe atunci eram începĕtori pe terenul acesta, fiindcă mai nainte ușile salelor comitatense erau închise pentru Români.

www.dacoromanica.ro

Dar' reese din ele un lucru mult mai important, anume, generositatea Românilor față de Maghiari, în comitatele în cari Românii erau stăpânii, pentru-că împărțeau frățește cu Ungurii toate drepturile, dându-le parte cuvenită din toate, — pe când nu așa se purtau Maghiarii față de Români, în comitatele în cari ei puseseră mâna pe conducere, ci desconsiderau pe Români cu desĕvîrșire.

O astfel de purtare nu putea sĕ rĕmână nerĕsbunată, și de fapt s'a rĕsbunat mai curênd decum se credea și se aștepta. După disolvarea dietei ungare a urmat și suspendarea autonomiei municipale și întroducerea unui nou provisor în țeară.

Schimbarea aceasta s'a făcut prin rescriptul împĕrătesc din 5 Noemvrie 1861, adresat contelui *Forgách,* cancelarul Ungariei. Rescriptul e următorul:

„Iubite conte Forgách! Neputința municipiilor ungurești și împotrivirea lor pe față, ajunsă aproape la rĕsvrătire, în contra ori căror mĕsuri emise pentru crearea unei stări regulate, — amenință cu cele mai mari pericole ĕsistența ordinei publice peste tot, fără ca diregĕtoriile, în actuala lor constituire, și pe lângă actuala aplicare a legii penale sustătătoare pentru țeară, se poată oferi destulă apĕrare în contra astorfel de atacuri demne de cea mai mare condamnare, și desaprobate de majoritatea precumpĕnitoare a credincioșilor mei supuși, și fără ca sĕ poată fi ținută în frêu neascultarea aceasta sburdalnică.

E datoria mea de regent și e tarea mea voință sĕ pun margini cu toată tăria astor escese, și prin restaurarea raporturilor de ordine sĕ consolidez de nou ascultarea dorită, precum și autoritatea guvernului.

După-ce însĕ esecutarea mĕsurilor estraordinare, cerute de imperativa necesitate, nu se poate uni cu actuala întocmire, — basată pe art. de lege din anii 1723 și 1790, — a regescului meu consiliu locotenențial unguresc, ear' de altă parte speranța de a putè convoca earăși cât mai curênd dieta regatului meu Ungaria, spre a resolva în mod constituțional chestiunile pendente, sĕ vede a fi deșartă câtă vreme restabilirea unei stări de administrațiune regulată nu va aduce spre acest sfîrșit posibilitatea dorită, aflu cu cale a suspenda corporativa activitate provisorie a regescului meu consiliu locotenențial din Ungaria, instituit prin ordinul meu din 20 Octomvrie anul trecut, în înțelesul susatinselor articole de lege, și totodată *a suspenda și activitatea municipiilor țĕrii,* până la restabilirea turburatei ordine publice,

www.dacoromanica.ro

prin urmare, a ordona *desființarea tuturor comitetelor comitatense și districtuale,* cari mai sustau, precum și a consiliilor comunale din cetățile libere.

Încredințându-'ți d-tale esecutarea acestui mandat al meu, și așteptând ulterioarele d-tale propuneri cu privire la persoanele necesare pentru conducerea viitoare a comitatelor, în cas de schimbări necesare, rĕmâne, că până atunci sĕ porți de grije, ca afacerile curente ale administrațiunei, în comitate și cetați libere, sĕ se continue, până la așezarea nouelor organe, prin funcționarii de acum, sub personala garanție și responsabilitate a indivizilor împărtășiți, așa, ca serviciul public sĕ nu sufere întrerupere.

Locoțiitorului meu pentru regatul Ungaria, a cărui denumire urmează deodată cu asta (a fost numit contele *Pálffy,* general de divisie), vor fi siliți a-'i da ascultare punctuală, fără împotrivire, în toate ale sale ordinări, referitoare la administrațiunea publică a țĕrii, atât locotenența mea regească ungurească, cât și comiții supremi, administratorii și ceialalți șefi ai comitatelor, precum și primarii capitalelor țĕrii, Buda-Pesta.

Mai departe, din acluse vei lua d-ta cunoștință despre dispositiunile pe cari m'am aflat îndemnat a le emite și cătră ministrul meu de rĕsboiu, și cari sĕ refer la transpunerea și judecarea unor crime și delicte anumite, comise în contra ordinei publice și în contra sigurității persoanei și a proprietății — *prin judecătorii militare.*

Precum de serioasă e voința mea de a vedè în regatul meu Ungaria, prin sus înșiratele mĕsuri escepționale și temporale, cât mai curênd posibil restabilită de nou ordinea publică, acum periclitată prin machinațiuni demne de tânguit, pentru-ca pe cale constituțională sĕ se poată păși la resolvarea diferențelor, — tot așa îndemnat mĕ aflu a declara, că sûnt determinat a susținè și pentru viitor neștirbite și nevătămate concesiunile date regatului meu Ungaria, în privința restituirii constituției, a drepturilor, libertăților dietei și a întocmirilor municipale, garantate în puterea diplomei mele din 20 Octomvrie 1860. Dat în Viena, 5 Noemvrie 1861. *Francisc Iosif* m. p.“

Cele cuprinse în capitolul acesta sûnt scoase din ziarele »*Gazeta Transilvaniei* , »*Telegraful Român* și (ales petițiunile) din revista »*Foaie pentru minte, inimă și literatură*«, apărute în anul 1861 și cel următor.

www.dacoromanica.ro

Senatul imperial.

În ziua de 1 Maiu s'a făcut deschiderea senatului imperial, convocat la Viena. Erau representate în el toate ţările monarchiei, afară de Ungaria, care n'a voit să trimită delegaţi în senat, şi afară de Ardeal, care *n'a putut* să-'i trimită, fiindcă dieta transilvană, îndreptăţită să aleagă delegaţii, nu era întrunită şi nici convocată.

Importanţa deschiderei senatului imperial reşede în faptul, că deschiderea s'a făcut prin cuvênt de tron, rostit din partea domnitorului, care acum ântâia-dată a păşit în faţa unui corp legislativ constituţional, ca domnitor constituţional.

Cuvêntul împĕrătesc, rostit în faţa senatului împerial, a avut pentru zilele acelea mare însemnătate, pentru-că prin el s'a precisat politica curţii dela Viena şi s'a dat o împinsĕtură evenimentelor, pentru a lua direcţia care a dus la — *dualism.*

Deschiderea senatului s'a făcut în sala de recepţiune a palatului împĕrătesc din Viena, la orele unsprezece din zi. La întrarea în sală monarchul a fost aclamat cu căldură, ear' trupele concentrate în curtea palatului au dat onorurile obicĭnuite. Maiestatea Sa a urcat tronul şi cu capul descoperit a cetit, cu glas înalt, mesajul de tron, la început mai liniştit, ear' cătră fine, unde era vorba de *unitatea imperiului* şi de constituţiunea generală, cu glas apĕsat, aproape ameninţător. La deschidere a fost de faţă şi cancelarul Ungariei, baronul *Vay,* precum şi ministrul, conte *Szécseny,* ceea-ce a făcut mare supĕrare Maghiarilor, cari ar fi dorit ca şi persoanele din nemijlocita apropiere a monarchului să se pună pe partea lor şi să apere şi propage politica lor.

Cuvêntul de tron, rostit cu ocasiunea deschiderei senatului imperial, era următorul:

„Onoraţi membri ai senatului meu împĕrătesc!

Deschizênd prima sesiune a d-voastre, mĕ simţesc plăcut atins când vĕd aici adunaţi şi-'i pot saluta de binevenire pe archiducii,

www.dacoromanica.ro

principi ai casei mele, pe atâți înalți prelați bisericești, și capi din familiile ilustre ale imperiului, precum și pe bărbații eminenți, chemați de mine pe vieață în casa de sus.

Tot așa bineveniți din inimă îmi sûnteți și d-voastră, domnilor deputați.

Simțesc și acum plăcuta bucurie causată mie prin multele adrese, primite dela diete. Aceste manifestațiuni de loialitate și de patriotism îmi sûnt garanții, că pot privi în d-voastră pe prevestitorii conțelegerei salutare, de lipsă pentru toate părțile. și pe prevestitorii unui viitor plin de speranță, trimiși mie din partea adunărilor, prevestitori ai viitorului, pe care voim a-'l câștiga prin încredere reciprocă, dreptate și energie.

Sûnt pătruns cu desĕvêrșire de convingerea, că instituțiunile libere. pe lângă conștiincioasa conservare și punere în lucrare a principiilor *de egală îndreptățire a tuturor popoarelor* din imperiu, a egalității tuturor cetățenilor de stat în fața legilor, și a participării representanților de popor la legislațiune: ne vor duce la reformarea întregei monarchii. Acestea sûnt principiile, cari cu ajutorul lui Dumnezeu acum au să se efectuiască în înțelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860 și al rescriptului din 26 Februarie a. c. (Bravo!)

Avênd acest scop înaintea ochilor, am întreprins a da imperiului meu, din punct de vedere al dreptului de stat, o formațiune pusă pe temeiul unei autonomii cât să poate de întinse a provincielor, și totodată pusă pe temeiul *unității,* pretinsă în mod necesar de positiunea imperiului, ca putere. În ambele privințe am sancționat însĕ aplicarea unor forme constituționale probate, în cadrele cărora corpurile representative să aibă a coopera la legislațiune.

Voesc, ca lucrului acestuia să 'i-se dee o desvoltare uniformă în toate părțile imperiului, în conformitate cu o politică *deschisă și liberală,* și adecă după drept și cuviință, și *cu respectarea trecutului singuraticelor regate și țeri* (Bravo!), precum și cu o egală iubire și îngrijire *pentru fiecare din națiunile multe și nobile, cari de atâtea veacuri se află frățește unite sub sceptrul casei mele.* (Bravo!)

Dietele sûnt aproape în toate țĕrile, nu numai constituționalicește ordonate, ci și întrunite. Ele nu mai formează problemă, ci *faptă,* care în adunările repetite în mod regulat va câștiga din an în an întărire crescêndă, fiindcă cea mai sigură și mai bună garanție a ideei este — *fapta.*

www.dacoromanica.ro

Astfel ţările vor vorbì cu mine prin rostul representanţilor proprii. Prin aceasta comunicare nemijlocită voiu ajunge la cunoştinţa lucrurilor pe cari ei le ţin de salutare, şi-'mi va fi cu putinţă să pun temelii la instituţiuni folositoare, şi să aprob legi, cari corespund trebuinţelor şi dorinţelor popoarelor. Dar' pentru anul acesta, activitatea dietelor, norocos începută, numai mai târziu poate venì la încheiere, căci prorogarea lor e condiţionată pentru acuma de necesitatea soluţiunei ce trebue să fie dată problemelor urgente, de natură generală, cari cad în competenţa senatului imperial.

N'avem să ascundem, problemele cari aşteaptă deslegare sûnt probleme grele. Dar' avem să arătăm lumii, că diferenţele politice, naţionale şi religionare, cari să întêmpină aşa de aproapé şi să străbat unele pe altele pe teritorul monarchiei austriace, nu sûnt pentru prudenta conţelegere astfel de pedeci, cari, pe lângă înrîurinţa binefăcătoare a culturei înaintate, pe lângă reciproca concilianţă şi pe lângă simţul de împăciuire, să nu poată fi delăturate. (Bravo!)

Statul, al cărui guvern îşi ţine de datorinţă a apëra toate naţionalităţile, şi a aduce la valoare principiul toleranţei în raporturile de drept şi de comunicaţiune ale singuraticelor popoare din imperiu, — ne oferă nu numai destul teren pentru prosperitatea neîmpedecată a desvoltării naţionale, ci totodată şi garanţia cea mai sigură pentru independenţă şi pentru posiţiunea şi puterea, impunëtoare de respect, — care de-oparte mulţumeşte *în lăuntru,* pentru-că e basată pe libertate Bravo!, de altă parte nu ne impune îngrijiri *în afară,* pentru-că după natura ce o are caută să încunjure pătimaşele agitaţiuni, născute de comun în urma rësboaelor agresive.

În manifestul meu din 20 Octomvrie anul trecut am declarat, că conced dreptei consideraţiuni şi zelului patriotic al popoarelor mele desvoltarea prielnică şi întărirea instituţiunilor date sau reînviate de mine, — cu deplină liniştire.

Sûnt convins, că d-voastra veţi şti să daţi esemplu demn de imitare în energie, şi totodată şi în stăpânire de patimi, care să corëspundă principielor de toleranţă, şi atunci urmarea va fi, că la închiderea sesiunei vë veţi vedé întăriţi în posiţia d-voastre şi vë veţi simţì totodată şi onoraţi prin mulţumita monarchului d-voastre şi a patriei.

Dar' d-voastră veţi câştiga şi simpatiile tuturor acelora. cari în crearea de instituţiuni şi raporturi constituţionale găsesc garanţie nouă pentru prosperitatea şi puterea patriei. Cutez a aştepta, că chestiunea representării în senatul imperial a regatelor mele Ungaria,

www.dacoromanica.ro

Croaţia şi Slavonia, şi a marelui principat Transilvania, încă va primì nu peste mult o deslegare favorabilă, în înţelesul autografului meu din 26 Februarie a. c., referitor la aceasta chestie. În privinţa aceasta mĕ încred, deoparte în dreptatea causei, ear' de altă parte în priceperea popoarelor mele, care în scurt timp are sĕ fie eliberată şi se iasă învingĕtoare din toate pedecile şi îndoelile. (Bravo! Popoarele mele, îndată-ce se vor convinge despre adevĕrata stare a lucrului, despre necesitatea şi foloasele instituţiunilor întemeiate de mine, nu vor înşela încrederea mea, ci o vor justifica prin faptă (Bravo). Ca şi până acuma, aşa şi în viitor, ele vor sta cu credinţă pe lângă domnitorul lor, ear' eu voiu acoperì sigur, cu toată mulţumirea, pe representanţii întregei mele monarchii, adunaţi în jurul tronului meu. (Bravo!)

Îmi place a spera, că ne vom bucura neturburaţi de binecuvêntările păcii. Europa simte că are trebuinţă de pace, pentru-ca pausând sĕ-'şi restabilească echilibrul sguduit în anii din urmă, şi sĕ se poată pune din tot adinsul pe reformele şi îmbunătăţirile necesare înlăuntru. Acest simţ bine întemeiat fiind general, puterile sûnt îndatorate sĕ nu espună pericolului nepreţuitele bunătăţi ale păcii. Austria recunoaşte solidaritatea acestei îndatoriri şi este convinsă că alte puteri încă o cunosc. Cu atât mai cu bun resultat ne vom putea deci dedica lucrărilor, cari au de scop întemeierea durabilă a unei epoce de prosperitate, prin încordarea de activitate pe terenul intereselor materiale şi spirituale, prin înbărbătarea agriculturei, a industriei şi a comerciului.

Adevĕrat, că scopul acesta, căutat cu constanţă, până acuma încă n'a putut fi ajuns, din causa cunoscutelor referinţe. Dar' înfiinţarea autonomiei provinciale, districtuale sau cercuale şi comunale, apoi micşorarea budgetului armatei, după-ce mai sperăm că se vor restaura şi raporturile între naţiuni (Bravo!), ne face sĕ aşteptăm peste puţin şi restaurarea echilibrului în economiile statului.

Ministrul meu vĕ va presenta preliminarele anului viitor, din cari veţi vedè, că ostănelele pentru restabilirea echilibrului în economia publică sĕ continuă. Şi fiindcă guvernul meu are de gând sĕ introducă unele modificări dorite în ramuri de-ale contribuţiunilor, vi-se vor presenta legile referitoare la această causă. Totodată veţi primì şi conspectul despre resultatele administraţiunei fiuanciare de pe anul 1860, precum şi justificarea mĕsurilor finanţiare, luate din motive întetitoare, fără consentimentul senatului imperial.

www.dacoromanica.ro

Recomand luminatei şi maturei d-voastre consideraţiuni proiectele despre regularea raporturilor între stat şi banca naţională, prin ce avem de scop înainte de toate asigurarea independenţei acestei din urmă. (Bravo!)

Alte afaceri importante, cari cad în competenţa, parte a întregului senat, parte în a celui mai restrâns, încă vor reclama atenţiunea şi pătrunzătoarea discutare a d-voastre, fiindcă am ordonat să vi-se aştearnă d-voastre respectivele proiecte de lege.

Perioadele istorice în cari popoarelor le este dat a merge înainte pe calea umblată, vin întrerupte din timp în timp, în decursul secolelor, prin decizătoare puncte de cristalisare. Noi n'am avut parte de o singură epocă pacînică, pentru-ca destinele patriei să le putem trece cu norocire peste toate greutăţile.

Problema dată nouă prin sfatul nedescoperit al providenţei este aceea, să trecem cu noroc ursitele patriei peste cel mai greu din toate punctele acestea. (Bravo!) Astfel de probleme nu să pot deslega fără încordare de puteri şi fără perseveranţă, nici fără sacrificii, — în bani şi sânge, dar' ele *trebue să fie deslegate.* Bravo!) D-voastră, domnii mei, mă veţi sprigini, despre asta sûnt convins, cu credinţa veche austriacă, cu voinţa de-a jertfi şi cu devoţiunea, care tocmai în epocele grele s'a adeverit în mod mai strălucit, la toate popoarele imperiului, ca sigură dovadă despre nobilul lor simbure, tocmai în cele mai grele poziţiuni.

Credincioasele mele popoare îşi manifestaseră în adresele trimise mie în timpul din urmă, în termini puternici, ideea, că *condiţiunile legăturii între toate ţările imperiului meu trebuesc susţinute.* (Bravo!)

Recunosc de-a mea datorinţă de domnitor, primită asupra mea în faţa tuturor popoarelor mele, şi confirmată prin atinsele manifestaţiuni, de-a apăra constituţiunea generală cu puterea mea împărătească, în înţelesul ideilor esprimate în diploma din 20 Octomvrie a. t. şi ajunse la efectuire în legile fundamentale din 26 Februarie a. c. *ca fundament neclătit al imperiului meu unitar şi nedespărţit* (Bravo!), rămânênd credincios votului meu, făcut într'o oră sărbătorească. Şi sûnt prea determinat a respinge cu toată energia ori-ce vătămare a constituţiunei, ca atac îndreptat asupra esistenţei monarchiei şi asupra drepturilor tuturor ţărilor şi popoarelor mele. (Aclamari vii şi îndelungate!)

Deci, precum noi nu vom lipsi a conlucra din toate puterile noastre, — cerem ca şi Dumnezeu să binecuvinte începutul şi sfîrşitul

www.dacoromanica.ro

nostru, să apere coroana şi imperiul, şi să scutească popoarele şi pe representanţii lor cu puterea sa cea cerească. (Aclamări îndelungate)".

După cetirea mesajului de tron monarchul a părăsit sala între entusiastice strigări de *vivat*. Ear' în Viena evenimentul a fost sărbat cu o iluminaţie splendidă. făcută seara, în mod spontaneu, din îndemnul propriu al locuitorilor capitalei.

În ambele case ale senatului imperial a fost desbătut întâiu de toate proiectul de adresă la cuvêntul de tron, şi după votare adresele au fost înaintate monarchului. În ambele adrese, primite cu plăcere şi mulţumire din partea domnitorului, era accentuată în mod deosebit *unitatea monarchiei* şi *egala îndreptăţire a popoarelor.*

Din şedinţele senatului imperial e de remarcat cea din 23 August 1861, în care ministrul *Schmerling* a făcut comunicare despre întêmplata disolvare a dietei ungare, şi la ordin preaînalt a espus şi motivele disolvării, precum şi principiile fundamentale ale politicei pe care guvernul are să o urmeze în viitor. Ministrul *Schmerling* a vorbit atunci următoarele:

— „Maiestatea Sa, spre marea sa durere a văzut, că afacerile publice ale regatului seu Ungaria, de când 'i-au fost restituite instituţiunile de mai înainte, au ajuns într'o stare, pe care ţeara nu o mai poate tolera, din care însă, prin propriile sale puteri, nici că se mai poate desface.

În comerciu a întrat o stagnare în afaceri şi câştig, în raporturile interne şi cele internaţionale o discreditare dărăpănătoare. Încrederea în administraţiune şi în justiţie e sguduită. Administraţia comunală, a comitatelor şi a ţării, rînd pe rînd aduce la lumină un spectacol de spăriat în ale desfrîului depravat, urmat din abusurile ne mai pomenite, făcute cu — autonomia. Protestele, numite cu falsitate — *legale,* făcute în contra dispositiunilor organelor guverniale, enervează puterea morală a poporului.

Maiestatea Sa n'a aşteptat să se desfăşure astfel de împrejurări, când înalt aceeaşi, în 20 Octomvrie anul trecut, determinată fiind a da partea cuvenită tuturor popoarelor sale din legislaţiune, cu favor şi graţie a întins mâna pentru-ca să dee iertare şi regatului Ungaria, care răpit fiind de o fatală revoluţiune a mers până la crima din 14 Aprilie 1849, şi numai prin puterea armei a putut fi readus la obligamentul seu.

Basat pe vorba bărbaţilor iubitori de patrie din toate clasele, pe vorba înalţilor prelaţi şi a altor rugători, cari toţi au înţeles şi

www.dacoromanica.ro

s'au convins despre necesarele consecinţe ale evenimentelor menţionate, cu privire la unitatea monarchiei şi la formarea organisaţiunei constituţionale, condiţionată de această unitate, Maiestatea Sa, cu privire la Ungaria 'şi-a luat de ţîntă sĕ readucă la vieaţă instituţiunile de mai nainte ale ţĕrii, ca parte constituantă organică a unei creaţiuni mai mari politice, care sĕ poată satisface, atât cerinţelor timpului înaintat în mod puternic, cât şi cererilor îndreptăţite ale tuturor naţionalităţilor, făcând din destul şi necesităţii imperioase a posiţiei politice ce o are în Europa.

Maiestatea Sa declară cu convingerea ce o dă împlinirea cea mai conştienţioasă a obligamentului de regent, că pentru Ungaria a făcut tot ce cere echitatea, ce permite dreptatea faţă de celelalte regate şi ţĕri, şi îi este impus ca datorie, cu privire la necesara desvoltare politică a imperiului. Maiestatea Sa a făcut aceasta sub condiţia unei singure reserve, care însĕ n'are de scop lăţirea neţermurită a potestăţii, ci pe lângă estinderea esenţială a îndreptăţirei de mai nainte a representării, anumit la afacerile de contribuţiune şi de alt caracter financiar, ea reşede numai în aceea, ca dreptul constituţional de decidere în chestii de interes comun, care compete tuturor popoarelor, sĕ nu mai fie folosit după ţĕri, împărţit, ci în mod comun, la olaltă.

Autonomia naţională a Ungariei şi desvoltarea ei nu se atinge prin resolvarea aceasta nici decât, pentru-că comuniunea pertractării constituţionale sĕ estinde numai asupra obiectelor de caracter militar, de economie poporală naţională şi de caracter financiar, cu privire la imperiu, pe când toate celelalte rĕmân reservate pe seama dietei Ungariei.

Reserva aceasta nu restrânge întru nimica nici una din liberalele determinaţiuni ale legislaţiunei din 1848, cari formează cea mai momentuoasă parte din ele, anume, delăturarea robotelor ţĕrăneşti şi a prestaţiunilor jobagiale, apoi suspendarea posiţiei privilegiate a nobilimei şi întroducerea obligamentului general la miliţie şi la dările de stat, precum şi dreptul de a câştiga proprietăţi şi oficii, dat pe seama tuturor claselor, fără deosebire de naştere. Ba chiar mai mult, determinaţiunile acelea au fost recunoscute şi întărite în mod clar şi respicat din partea Maiestăţii Sale.

Reserva aceasta, în general luată, nu periclitează nimic din ce sĕ ţine de substanţa libertăţii constituţionale. În special ea nu aduce în pericol dreptul claselor mai nainte neîndreptăţite a lua parte

www.dacoromanica.ro

la alegerile dietale, ceea-ce s'a practisat chiar şi la alegerea dietei de acum, ci pretinde numai *revisuirea din partea dictei şi desfiinţarea acelor articoli de lege, cari stau în contrazicere cu nouĕle legi fundamentale.*

E evident, că o reservă de natura aceasta nu sĕ razimă pe vre-o adopţiune arbitrară, ci e basată pe drept şi reşede în însaşi natura lucrului. E basată pe drept, pentru-că Maiestatea Sa a decretat de bună voe restituirea constituţiunei ungare. Constituţia Ungariei era, prin forţa revoluţionară, nu numai distrusă, — prin urmare, după drept, *prin crimă perdută,* — ci era şi de fapt delăturată. M. Sa deci, pentru-ca sĕ-'şi împlinească preaînaltul obligament de regent, putea şi trebuia sĕ pună condiţiunile, cari erau destul de tari pentru a împedeca reîntoarcerea evenimentelor de felul celor-ce au rĕsărit din legile dela 1848, — condiţiunile pretinse de prosperitatea imperiului, de mărirea, puterea, onoarea şi fericirea presentului seu, şi de fericitul seu viitor.

Fiindcă deci Maiestatea Sa, cu graţia unui părinte al patriei, prin diploma din 20 Octomvrie anul trecut, sub condiţiunea unei asemenea reserve a restituit constituţiunea şi îndată a convocat dieta ungurească pe 2 Aprilie a. c., — datorinţa bine înţelcasă a acestei diete ar fi fost, ca în conformitate cu reserva menţionată *sĕ supună articolii de lege, cari nu sĕ pot unì cu diploma, politiceşte, cu judecată luminată şi matură, — unei astfel de revisuiri, ca apoi pe basa modificărilor sĕ fi fost cu putinţă edarea unei diplome inaugurale, corespunzĕtoare raporturilor schimbate,* şi în modul acesta *sĕ se fi curăţit constituţiunea de articoli periculoşi şi duşmănoşi ordinei publice,* de determinaţiuni nedrepte şi *pline de intoleranţă faţă de popoarele de limba nemaghiară,* precum şi de alte rĕmăşiţe *din timpuri ruginite.* Aceasta constituţiune reînoită, care corespondea în asemenea chip puterii Austriei şi autonomiei Ungariei, îndreptăţită numai între marginile hotărîte a face sĕ fie supusă sancţiunei, deodată cu cea veche, în ea contopită, şi apoi încoronarea astfel pregătită pe constituţia nouă, puteau sĕ pună fundamentul unui viitor fericit.

În loc sĕ facă aceasta, după un restimp de mai bine ca trei luni, petrecute în desbateri menite sĕ pregătească numai greutăţi nouĕ cu privire la înţelegere, dieta a declarat că se pune pe basele legislaţiunei dela 1848, care nu face parte din constituţiunea veche pe care au jurat înaintaşii Maiestăţii Sale, — fără a-'i fi făcut mai

www.dacoromanica.ro

nainte revisiunea. Şi încă cu toate opintirile cari duc lucrul la reînoirea evenimentelor demne de tânguire au pretins oamenii recunoaşterea valorii de drept a aceleiaşi, fără să ţină cont de consecinţele neapărate ale unei fapte istorice atât de fatale. Ear' în fine într'atâta 'şi-a perdut dieta măsura şi cumpătul, încât a acceptat o adresă, în care nu numai deputaţii, ci şi membrii tablei magnaţilor, cari totuşi au să-'şi mulţumească demnitatea, aproape fără escepţiune, Maiestaţii Sale şi înaintaşilor sei din preaînalta casă împărătească, au cutezat cu o sfruntare şi o sumeţie ne mai pomenită a denega împăratului. regelui şi domnului lor, chiar şi numirea demnităţii sale împărăteşti şi regeşti, care nici de către o putere pământeană nu 'i-a fost trasă la îndoială.

E drept, că în urma serioaselor admoniţiuni, cuprinse în rescriptul din 30 Iunie a. c.. dieta a dat adresei acesteia o formă, care făcù cel puţin posibilă primirea ei. Însă după-ce Maiestatea Sa cu o îndelungă răbdare, fără păreche în istorie, s'a pronunţat imediat deschis şi sincer asupra cuprinsului adresei, şi a arătat dietei singura cale pe care, — în conformitate cu categoricele pretensiuni ale dreptăţii şi cu averea în vedere a echităţii şi prudenţei, să pot aduce în consonanţă raporturile de drept de stat ale ţării cu pretensiunile întregului stat constituţional, şi drepturile coroanei cu dorinţele popoarelor, cari pot fi realisate, dieta tot n'a urmat provocării de a să pune pe acest punct de vedere leal, care singur duce la scopul dorit. Ba ce e mai mult, ea a persistat pe lângă pretensiunea, că recunoaşterea legislaţiunei din 1848, fără reserva revisuirii punctelor cari stau în contrast cu diploma, — trebue să fie decretată în principiu. Punctele acestea însă, chiar şi dacă M. Sa era aplecat a-'şi estinde graţia şi aici, nu au putut fi şi nu pot fi recunoscute, întărite şi restituite, pentru-că ele, prin cuprinsul lor, în determinaţiunile referitoare la palatin, să ating de drepturile suveranităţii, şi de prerogativele coroanei ungureşti, şi mai departe. pentru-că ele vatămă popoarele Ungariei nemaghiare şi detrag prea mult din drepturile statului întreg.

Maiestatea Sa declară, că să simte obligat ca rege al Ungariei să apere multele milioane de Slavi, *Români* şi Germani din ţeara aceasta, cari îi sûnt asemenea preţioşi, cu iubire şi îngrijire părintească, întru recunoaşterea şi înaintarea naţionalităţii lor, în articolii aceia de lege nu numai negarantate, dar' *chiar greu neîndreptăţite*. Declară mai departe sărbătoreşte, că nu vrea să contopească ţările coroanei sfântului Ştefan, ci vrea să susţină, cum a

www.dacoromanica.ro

promis, autonomia din 1790, — și că causa tuturor confusiunilor a fost abandonarea instrucțiunilor date comiților supremi, prin ce proprietatea și inteligența a fost eschisă din partea partidelor esaltate dela alegerile comitatense, făcute prin terorisarea masselor. Dacă astfel de comitate iau rolul parlamentului, guvernarea devine imposibilă. Să cere deci să se facă reîntoarcere la instrucțiuni și să cadă sub pedeapsă agitațiunile în contra solvirei dărilor de stat.

Tot așa de puțin poate întări M. Sa acei articoli de lege din 1848, cari nisuesc a despreț[u]i egala îndreptățire a regatelor Croația și Slavonia, și a marelui-principat Transilvania, atât prin determinațiunile despre uniunea necondițională, cât și prin alte norme. și cari, cum bine să știe, sûnt de cuprins atât de ofensator, încât înainte cu 13 ani pentru ei s'a aprins resboiul civil. Mai departe, sûnt între chestionații articoli de lege și de aceia, cari par a fi meniți să slăbească în raporturile Ungariei cu celelalte țări ale monarchiei legăturile strînse, de secole esistente, cari au ridicat Austria la rangul de mare putere europeană, și 'și-au aflat, într'un șir de legi și documente, anumit în sancțiunea pragmatică, înarticulată în lege din datornică mulțumire pentru eliberarea din jugul turcesc, făcută prin puterea casei habsburgice, cu ajutorul imperiului german, în lungi resboaie de un secol și jumătate, esprisiunea determinată, ear' în evenimentele istorice și în fapte, încă și mai nainte, și de atunci încoaci, a primit o întărire faptică, reînoită de mii-de-ori. După-ce acum și documentele acestea, fără a periclita autonomia și administrația provincială a Ungariei, — au avut drept resultat *un* guvern comun, în general, și apoi în special, nu numai o singură representațiune esternă, ci și o singură administrațiune militară, financiară, pentru datoriile statului, etc. etc., — e lucru clar, că recunoașterea articolilor de lege din 1848, cari vatămă drepturile și interesele țărilor unite prin sancțiunea pragmatică, nu s'ar putè concede, după principiile nestrămutate ale dreptății, fără a se ținè cont de țările celelalte, a căror avere și sânge încă a contribuit la nașterea sancțiunii pragmatice.

Aici mai vine adaogată și împrejurarea, că Maiestatea Sa a declarat, că constituțiunea generală formează fundamentul neatacabil al unitarului și indivizibilului imperiu. Deci în cererea dietei ungurești, să se recunoască legislațiunea din 1848, se cuprinde un atac la constituțiunea generală, prin urmare la dreptul celoralalte țări și popoare ale imperiului.

www.dacoromanica.ro

Cu toate-că dieta ungurească n'a călcat pe calea deschisă a învoirii, ci a declarat de rupt chiar şi firul pertractărilor dietale, Maiestatea Sa totuşi, întocmai cum ţine la principiul constituţional pentru celelalte provincii ale monarchiei, doreşte a rămânè pe lângă principiul acesta şi cu privire la Ungaria, încrezêndu-se în mai buna pătrundere a ţării. Şi nu vrea să contopească deosebitele ţări ale imperiului într'un întreg, care să nu poată fi deosebit, ci vrea să păstreze, atât pentru ţeara ungurească, cât şi pentru celelalte ţări, însuşirile particulare. Dar' Maiestatea Sa vrea, în înţelesul acestor din urmă, întocmai ca şi pentru cele dintâiu, nu numai să apere legătura care le uneşte, în contra tuturor încordărilor de-a o slăbi, ci şi să le consolideze, prin instituţiuni constituţionale. Maiestatea Sa a ordonat deci să se facă următoarele declaraţiuni:

I. Principiile din 20 Octomvrie anul trecut şi 26 Februarie anul curent, de sine să înţelege că rêmân în vigoare, şi nici din aceea-ce s'a dat Ungariei cu deliberare matură şi cu voinţă serioasă Maiestatea Sa nimic nu ia înderĕt. Dacă vre-o ţeară nu vrea să iee parte la discutarea legilor, cari în mod constituţional trebue să vină în senatul imperial la desbatere, — nu poate forma faptul acesta pedecă şi nu poate reţinè pe representanţii constituţionali ai celoralalte ţări dela împlinirea datorinţei lor, nici nu poate sista activitatea lor, pentru-că nu se poate lăsa la buna plăcere a unei părţi să neîndreptăţească pe celelalte şi să le impedece în eserciarea drepturilor fundate pe constituţiune, ci pe seama fiecărei ţări rĕmâne deschisă întrarea pentru atunci, când limpezêndu-se pĕtrunderea politică şi venind ea la convingerea despre necesitatea acestei instituţiuni, va căpĕta poftă să iee parte la folosirea drepturilor reservate pe seama senatului imperial şi va întra în cercurile acestuia. O modificare a constituţiunei acesteia, fie în înţelesul autonomiei mai întinse a părţilor, fie în favorul întregului, nu se poate concede, şi Maiestatea Sa nu voeşte să o conceadă pe altă cale, decât pe cea constituţională, deci, numai *în* şi *cu* senatul imperial.

II. Determinarea Maiestăţii Sale de-a denega confirmarea articolilor de lege, cari vatĕmă prerogativele coroanei, drepturile celoralalte ţări ale monarchiei şi ale întregului stat, *cum şi interesele popoarelor nemaghiarc ale Ungariei,* şi prin urmare nu se pot unì cu nouele legi fundamentale, e cu atât mai mult motivată şi acum, cu cât în ţeară şi afară de ţeară domneşte o generală convingere, că tocmai punctele acelea din articolii de lege dela 1848, cari vatĕmă

www.dacoromanica.ro

interesele îndreptățite ale Croației, Slavoniei și ale Ardealului, cum și pe ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria, — *au trebuință de revisiune,* pentru-că fără de aceasta numai cu întrebuințarea de mijloace violente s'ar putè esecuta.

Tot cu acea precisiune declară Maiestatea Sa, că nu vrea sĕ dee desaprobare articolilor acelora, cari nu stau în contrazicere cu legile fundamentale. Ba din contră, după-ce în diploma din 20 Oct. anul trecut mai multe astfel de determinațiuni ale legislațiunii din 1848 au primit aprobare preaînaltă, — e gata a da sancțiune regală și celoralalte, cari au numai sĕ fie alese spre acest scop și sĕ fie conformate împrejurărilor faptice de acum, propunêndu-se spre votare, pe cale constituțională, dietei celei mai deaproape.

III. După-ce însĕ dieta adunată în Pesta, cu toate că esistența ei era rĕzimată pe condițiunea reservării clare din diplomă, totuși a declarat că nu va înceta a se împotrivì nouĕlor legi fundamentale, și prin procedarea ei a împedecat mijlocirea unei diplome inaugurale corĕspunzĕtoare, prin urmare și efectuirea cât mai de curênd a încoronării, sub pretextul unui raport de drept, care nici legalicește, nici în faptă n'a esistat vre-odată, adecă raportul uniunei personale, luând deci în vedere împrejurarea, că dieta în loc de a-'și împlini conștiențios chemarea politică, încredințată ei, a lunecat pe o cale periculoasă din care nu mai este alt drum de scăpare, — *Maiestatea Sa s'a aflat necesitat a decreta disolvarea dietei ungare.*

Maiestatea Sa sperează totuși, că părerile confuse se vor mai clarifica, spiritele se vor mai liniști, și împrejurările se vor schimba astfel, încât în scurt timp va putè sĕ urmeze convocarea unei diete nouĕ, care va avè de datorință a împlinì obligamentele pe cari dieta de acum atât de indiscret le-a necunoscut și le-a negles, în detrimentul propriu.

De altcum Maiestatea Sa a binevoit a da cele mai potrivite porunci, pentru-ca organele guvernului sĕ poarte grije de restabilirea și susținerea ordinei.

Ordonând Maiestatea Sa sĕ fie descoperite acestea senatului imperial, vrea ca prin aceasta sĕ fie de nou făcută cunoscut ferma voință a Maiestății Sale, de a garanta întocmai, atât unitatea imperiului, cât și autonomia regulată prin lege a tuturor regatelor și țĕrilor. Însĕ amêndouĕ acestea, *unitatea și autonomia,* vrea a le garanta în libertatea constituțională, și astfel vrea a le consolida și a le da vieață trainică.

www.dacoromanica.ro

Maiestatea Sa binevoeşte în fine a declara, că întărită prin conştienţa curăţeniei preaînaltelor sale intenţiuni, convinsă, că precum e de frumos privilegiul unui domnitor de-a esercia stricteţa necesară, într'o formă blândă, de altă parte şi obligământul de regent poftesţe întocmai o tărie statornică şi neclătită, e determinată a arĕta în faptă tăria şi blândeţa şi în chestia aceasta de mare importanţă, şi aşteaptă cu dor o descurcare priincioasă a greutăţilor, avênd toată credinţa în Dumnezeu".

E uşor de înţeles, că declaraţiunile acestea importante au fost făcute în scopul de-a fi îmblânziţi întru-câtva Maghiarii, cari erau supĕraţi pentru-că li-s'a disolvat dieta, şi era temere, că ascultând de sfaturile continue ale lui Kossuth şi ale comitetului de emigraţie vor pune de nou mâna pe arme şi vor continua aceea-ce au început la 1848.

Dar' spiritele s'au calmat şi evenimentele 'şi-au continuat calea lor firească.

www.dacoromanica.ro

Protestul Românilor din Banat.

Faptul, că congresul sêrbesc, — despre care a fost vorba mai nainte, — a contemplat, în adresa înaintată monarchului la 11 Maiu, delimitarea teritorului independent sêrbesc astfel, ca din el sĕ facă parte şi un numĕr însemnat de Români, a dat ansă Românilor din Banat sĕ înainteze coroanei un *protest* în contra acestĕi vĕdite intenţiuni de desnaţionalisare.

Protestul datat din Timişoara e de următorul cuprins:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică!

Naţiunea română a esperiat din adresa depusă de naţiunea sêrbească la treptele tronului preaînalt, — ca efluxiune a congresului naţional ţinut cu aprobarea preaînaltă în Carloveţ, — că numita adunare sêrbă a tras în cuprinsul teritorului adus în propunere, afară de altele mai multe neamuri, eterogene naţiunii sêrbe, — şi vre-o 167.000 de Români din comitatul Timişului şi al Torontalului, precum şi din regimentul de graniţă germano-bănăţean, şi din cel mai nainte ilirico, — ear' acum sêrbo-bănăţean.

Noi, Românii, sûntem foarte departe de a voi sĕ ridicăm vocea noastră în contra formării unei voevodine, cerută de Sêrbi. Dar' totuşi sûntem siliţi a îndrepta preaînalta atenţiune a Maiestăţii Voastre spre împrejurarea, că Sêrbii, chiar când sĕ roagă pentru asigurarea naţionalităţii lor ameninţate de cătră Maghiari, pentru tăierea unui teritor în Ungaria şi Croaţia, tocmai atunci nisuesc la eghemonia pentru care ei înşişi poftesc a sĕ despărţi de Maghiari, şi pentru care din partea popoarelor nemaghiare sĕ dau necontenit plânsori şi manifestaţiuni cătră preaînaltul tron, şi pe calea publicităţii.

Sêrbii esprimă în adresa lor convingerea, că: „concetăţenii adunaţi la dieta ungurească sûnt gata a împlini dorinţele Sêrbilor, cari corespund şi părinteştilor intenţiuni ale M. Voastre cătră naţiunea

www.dacoromanica.ro

sêrbă, că Maghiarii nu deneagă respectul pentru drepturile proprii, nici respectul drepturilor altora, ci vor a fi drepți". —

Mai departe sè provoacă în acea adresă la privilegiul din 20 Aug. 1691, unde sĕ zice: „Volumus ut sub directione et dispositione proprii magistratus eadem gens rasciana perseverare et antiquis privilegiis eidem a Maiestate nostra benigne concessis, ejusque consuetudinibus frui valeat".

Din aceasta sĕ vede, că Sêrbii, când pretind respect și imunitate pentru națiunea lor și sĕ declară în contra ori-cărei apĕsări naționale, când în privilegiul lor sĕ memorează unica și singura ginte rasciană, fără amestecarea naționalităților străine, — tocmai atunci comit nedreptatea bătĕtoare la ochi, care stă în contra dreptului naturii și al popoarelor, ba cu privire la modernele principii naționale chiar și în contra ori-cărui posibil drept positiv, avênd de scop a supune 167.000 de Români teritorului sêrbesc, și așa tractându-'i ca pe o națiune despoiată de toată libertatea și de toate drepturile, mai ales când după înțelesul mai sus memoratei adrese în teritorul sêrbesc sĕ cere esclusivul drept al limbei sêrbești ca limbă oficială, precum și esclusivitatea pentru celelalte atribute sêrbești, ear' pentru dreptul alegerii unui voevod sĕ condiționează naționalitatea sêrbă.

Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică ați binevoit a declara de repetite-ori și în mod special a esprima convingerea preaînaltă în cuvêntul de deschidere îndreptat cătră senatul imperial constituțional de astăzi, că: „numai instituțiunile libere, prin conștiincioasa conservare și esecutare a principiilor egalei îndreptățiri a tuturor popoarelor imperiului, a egalității tuturor cetățenilor înaintea legii și a participării representanților poporului la legislațiune, vor duce la o străformare salutară a monarchiei întregi. Acestea sûnt principiile, cari acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, au de a sĕ realisa, în înțelesul diplomei din 20 Octomvrie anul trecut". —

Noi, Românii, răzimați pe aceste principii fundamentale, recunoscute asemenea de toate popoarele Europei, îndrăsnim a ne apropia de tronul preaînalt cu umilita rugare:

Binevoește Maiestatea Ta ces. reg. apostolică a lua protestul present în preaînaltă considerațiune, și a-'l transpune dietei ungurești cu inviațiunea, ca formându-se cumva voevodina, Românii propuși de Sêrbi pentru a sĕ subordona voevodinei, cu atât mai tare sĕ nu se încopcie la teritorul ei, cu cât prin încopciarea aceasta, cu referință la Români s'ar vătĕma principiul coordonării națiunilor, și noi, Românii,

www.dacoromanica.ro

cari şi aşa aflându-ne de mai bine ca de o sută de ani, şi cu durere, încă şi până în ziua de astăzi, sub jugul bisericesc al Sêrbilor, contribuind numai spre ridicarea gloriei naţiunii sêrbe, prin urmare numai spre întregirea unei sume mari numerice *ideale* a Sêrbilor, sub titlul de „locuitori gr.-or. ai Austriei“, — prin încopcierea aceasta, de acuma înainte nu numai bisericeşte, ci şi în privinţa naţională-politică am fi subordonaţi Sêrbilor.

Pentru aceasta, noi, subscrişii. îndrăsnim cu toată supunerea, în numele tuturor Românilor din Banat şi din memoratele regimente de graniţă, a pune mai odată umilita noastră rugare la picioarele Maiestăţii Voastre, şi sûntem cu devoţiune omagială, cei mai credincioşi şi mai umiliţi supuşi ai M. Voastre ces. reg. apostolice, Timişoara, 15 Maiu 1861 (Urmează subscricrile)“.

www.dacoromanica.ro

Din „fundul regiu“.

In situaţia schimbată au ţinut şi Saşii din Ardeal sĕ-'şi preciseze punctul politic de vedere, dorinţele şi pretensiunile. S'au întrunit deci în conferenţă naţională în Sibiiu, unde au luat hotărîri de mare însemnătate pentru vieaţa lor publică naţională.

Ântâiu de toate au declarat de nevalide alegerile făcute în unele părţi ale Ardealului pentru dieta din Pesta, pe basa restălmăcirii date autografului preaînalt din 21 Decemvrie 1860, şi au luat hotărîrea, ca toate comunităţile săseşti sĕ înainteze proteste în contra acestor alegeri ilegale, sĕvîrşite de Maghiarii şi Secuii din Ardeal. Prin aceasta Saşii au ţinut sĕ se pronunţe *pentru autonomia Transilvaniei.*

Adunarea Saşilor, ţinută în Sibiiu, a ales apoi un comitet central permanent, însărcinat cu conducerea afacerilor politice-naţionale ale Saşilor, şi a trimis la Viena o deputaţiune, cu îndrumarea, sĕ rĕmână în permanenţă acolo şi sĕ solicite la curte reactivarea stărilor de mai nainte în vieaţa publică naţională a Saşilor, special în ce priveşte *universitatea săsească.*

Deputaţiunea a umblat cu bun succes în misiunea încredinţată ei, pentru-că monarchul a încuviinţat cererea Saşilor, a dat permisiune sĕ funcţioneze de nou universitatea săsească, şi în acest scop a numit comes al Saşilor pe baronul *Salmen.*

Sosirea în Ardeal, la Sibiiu, a noului şef politic de pe teritorul numit *„fundul regiu“,* a fost aşteptată cu viu interes şi din partea Românilor de pe acest teritor, — pentru cari nu era de mică importanţă chestia, că Saşii, primind drepturile avute înainte de 1848, vor rĕmânè oare şi cu privire la aplicarea lor tot la obiceiurile avute pe atunci, sau îşi vor schimba tactica, în urma esperienţelor făcute şi de ei în timpul din urmă, câtă vreme absolutismul le confiscase şi lor toate drepturile?

www.dacoromanica.ro

Cei mai mulţi dintre bărbaţii nostri politici de pe vremurile acelea credeau, că proverbiala prudenţă şi circumspecţie a Saşilor le va dicta o altă atitudine faţă de elementul român, cu care Saşii trăiesc în comunitate pe acelaşi pamênt, şi că vor înceta a mai privì cu despreţuire la naţiunea română, care în anii din urmă făcuse mari progrese, pe toate terenele vieţii publice.

Cu toate acestea, ştiau Românii foarte bine, că nimic nu vine dela sine, mai ales când e vorba de drepturi politice-naţionale. De aceea, au luat înţelegere. ca la sosirea comesului săsesc în *Sibiiu,* a baronului *Salmen,* o delegaţie a Românilor de pe fundul regiu sĕ meargă la el, ca espunêndu-'i dorinţele şi pretensiunile naţiunii române, aflătoare în comunitate cu Saşii, sĕ-'i ceară dreptate şi echitate în toată privinţa.

Esecutarea acestei hotărîri s'a făcut în ziua de 15 Aprilie 1861, când 84 bărbaţi inteligenţi ai neamului nostru, întruniţi în Sibiiu, au mers la baronul *Salmen* pentru a-'l bineventa în noua sa demnitate, şi când prin rostul protopopului *Ioan Hania* din Sibiiu au espus dorinţele şi cererile Românilor în următoarele:

— „Noi, Românii, nu cerem decât sfântă dreptate şi declarăm. că nu vom mai suferì ca dreptatea sĕ ni-se calce de alţii în picioare.

Deşì noi, în organisaţia ce Maria Ta eşti chemat sĕ o faci, nu vedem decât un transitor până la dieta următoare, dorim totuşi şi cerem cu tot adinsul, ca şi transitorul sĕ fie drept.

Deci, pe temeiul dreptăţii cerem, şi te rugăm pe Măria Ta şi pe toată lumea, că:

1. Senatul scaunului Sibiiu, cu toate-că numĕrul Românilor prevalează pe al Saşilor, sĕ se-compună din 6 Români şi 6 Saşi.

2. Senatorii sĕ se aleagă, nu de cătră comună şi centumviratul din Sibiiu, în care se află 97 Saşi şi numai 3 Români, ci prin delegaţii comunei Sibiiu, şi anume, 2 Saşi şi 2 Români.

3. În asemenea chip sĕ se aleagă şi funcţionarii scaunului, precum: primarul, etc.

4. Scaunele filiale, în cari prevalează numĕrul Românilor, sĕ-'şi aibă inspectorii sei români, dintre senatorii români.

5. Universitatea, dacă se va constituì, sĕ fie compusă din membri asemenea pe jumĕtate români, pe jumĕtate saşi.

6. Limba oficioasă în cercurile române sĕ fie cea română, şi asemenea şi în celelalte cercuri, în afacerile privitoare pe Români,

www.dacoromanica.ro

Acestea sûnt cererile noastre, cu cari te bineventăm pe Maria Ta, dela a căror împlinire atîrnă binele şi fericirea viitoare, precum şi încheerea şi consolidarea unei adevĕrate înfrăţiri a poporului săsesc cu cel românesc, şi cu cari cereri noi nu ne sfiim a păşi înaintea Mariei Tale, înaintea naţiunei sosori săseşti, cu care sûntem chemaţi a împărţi la olaltă binele şi rĕul acestei scumpe şi de Dumnezeu binecuvêntate patrie comune, nu ne sfiim a păşi înaintea lui Dumnezeu şi a lumei întregi".

Baronul *Salmen* a rĕspuns Românilor, cum e obiceiul a se rĕspunde la astfel de ocasiuni, că va face tot posibilul. ca justele dorinţe ale poporului român sĕ fie după posibilitate împlinite. şi legăturile de strânsă amiciţie ale naţiunii române cu sora naţiune sasă sĕ fie sincere şi durabile.

În 21 Aprilie comitele săsesc a mers la *Braşov*, unde 'i-s'a făcut o primire splendidă. Peste 200 de călăreţi 'i-au eşit în cale spre întimpinare, ear' întrarea în Braşov 'şi-a făcut-o între bubuitul treascurilor şi sunetul campanelor dela toate bisericile.

La locuinţă a fost salutat din partea diferitelor delegaţiuni. La vorbirea de bineventare, rostită din partea delegaţiunii Maghiarilor, a rĕspuns în limba germană, că Maiestatea Sa 'l-a însărcinat în mod deosebit sĕ *mulţumească pe Români,* eschişi înainte de 1848 dela toate drepturile politice; dar' va avea în vedere şi interesele Maghiarilor.

Din partea Românilor încă 'i-s'a presentat o deputaţiune, compusă din 25 membri, recrutaţi, parte din Braşov, parte din satele aparţinĕtoare la acest scaun. Conducĕtorul deputaţiunei a fost protopopul *Ioan Popasu,* care a rostit comitelui următoarea vorbire românească:

„Mărite domnule! Sûntem însărcinaţi de Românii din Braşov şi din districtul seu, ca înainte de toate sĕ vĕ bineventăm, şi totodată sĕ vĕ rugăm, sĕ luaţi în de-aproape considerare, că noi, Românii, formăm majoritatea în ţeara Bârsei faţă cu conlocuitorii nostri fraţi, Saşi şi Maghiari, numĕrând în Braşov 9331. şi în district 44.000 de suflete. Sĕ luaţi în considerare, că negustorii români, în numĕr de peste o sută, sûnt cei-ce scot manufacturele profesioniştilor din oraşul nostru şi le desfac în principatele învecinate. Ei sûnt cari poarta negoţul levantic de mare importanţă, ei, negustorii români sûnt cei-ce strĕbat Orientul şi provĕd, nu numai oraşul, ci patria întreagă, cu productele ei necesare. Sĕ luaţi în considerare, că Românii din acest district sûnt mai cu seamă cari sĕ ocupă cu economia de vite. Ro-

www.dacoromanica.ro

mânii din Săcele și din Bran posed sute de mii de vite de tot soiul. Ei satisfac dorințele, nu numai ale Brașovului. ci ale întregei țări, cu vitele și cu productele lor. Acesti Români plătesc pentru vitele lor, deși le păsunează în țări străine, o dajde de aproape 60.000 florini, o sumă de bani la care ni-se pare că nu se urcă dajdea tuturor celoralalte comune din districtul Brașovului. Considerându-le toate acestea, să binevoiți a dispune, ca la organisația ce este să se întreprindă în țeara Bârsei, *să se aplice Români în proporția numĕrului lor*, atât la representanța comunei Brașovului, și a comunelor din district, cât și între senatorii și funcționarii de frunte; *ear' limba română*, alăturea cu cea germană, *să fie întru toate egal îndreptățită*.

Așadar' să binevoiți mărite domnule a mijloci, ca:

1. Representanții sau sutașii de astăzi ai comunei Brașov, între cari, deși numĕrul lor să urcă la 100, să află numai 8 Români, să se delăture cu totul, și în locul lor să se aleagă alții, între cari să fie atâția Români cât cere proporția numĕrului lor.

2. Senatorii, inspectorii și rectificatorii de dare să se aleagă, nu numai de sutași, ci de deputații comunelor din district, și anume, unde acelea sûnt mestecate, să fie representați și Românii prin un deputat al lor.

3. La inspectoratele în cari Românii fac majoritatea, să se aplice inspectori români, dintre senatorii români.

Acestea le cerem, mărite domnule! și basați pe dreptul dictat de natură și evangelie, precum și pe spiritul timpului de față, le pretindem în puterea dreptului istoric, care nu ne lipsește nici nouĕ, Românilor, și în puterea diplomei din 20 Octomvrie 1860, prin care Maiestatea Sa demandă apriat, ca în constituțiunea țĕrii, care a esistat înainte de 1848, să se facă modificări adânc tăietoare. Le cerem în fine, cu un glas ce am dorì să străbată în urechile întregei națiuni săsești, le cerem, îmboldiți de dorința de a vedè odată pe Sași și pe Români încinși cu mântuitoarea legătură a iubirei și a înfrățirei, ceea-ce constitue basa adevĕratei lor fericiri, și îmboldiți de împrejurările cele grele ale presentului, căci la întêmplare, când ar erupe evenimente viforoase, națiunea română, alăturea cu cea săsească și cu celelalte națiunì credincioase din imperiu, sûnt chemate să apere tronul Maiestății Sale preaînălțatului împĕrat Francisc Iosif I., cât și propria lor esistență". —

Bineventatul a rĕspuns *românește*, accentuând earăși, că M. Sa 'l-a însărcinat în mod deosebit *să mulțumească pe Români* la orga-

www.dacoromanica.ro

nisarea ce este a sĕ face, şi că faptele sale vor dovedì, că va respecta dorinţele şi pretensiunile Românilor. A cerut apoi o listă despre Românii vrednici de a ocupa funcţiuni publice, care 'i-s'a înmanuat numai decât de cătră *Datcu,* comisar financiar. Lista era subscrisă de mai mulţi Români.

În urmă 'i-a descoperit protopopul *Ioan Meţianu* dorinţele şi pretensiunile Românilor dela sate, ales din ţinutul Branului, în cuvinte alese şi foarte libere, la ce a urmat o nouă promisiune solemnă din partea comitelui, că va ţinè cont de ele.

În legătură cu vorbirea rostită, protopresbiterul *Ioan Meţianu,* astăzi Metropolit al bisericei gr.-ort. române din Transilvania, Ungaria şi Banat, a predat baronului *Salmen* şi o representaţiune în scris, provĕzută cu subscrierile tuturor fruntaşilor români din cele unsprĕzece comune aparţinĕtoare la cercul Branului, şi compusă astfel:

„Ilustrisime domnule baron!

De oare-ce Maiestatea Sa împĕratul s'a îndurat a vĕ însărcina cu reorganisarea pămêntului regiu, după sistema veche, dar' şi cu respectarea naţionalităţilor, şi de oare-ce credem, că sûnteţi nobili a împlinì dreptele dorinţe ale fiecăruia: ne luăm voe a ne adresa cu următoarea rugare, privitoare la reorganisarea cercului *Bran,* pe care noi îl representăm.

Din privinţa, că cercul Branului cu aproape 15.000 suflete e compus numai din comune până la 1848 iobăgeşti şi încă iobage ale comunei Braşov, prea firește, că n'a stat până la 1848 sub magistratul Braşovului, ci a avut forul seu dominal, şi prin urmare a usuat numai legile maghiare, de unde urmează, că aceste comune nici înainte de 1848 n'au fost încorporate la Braşov.

Din privinţa, că comuna Braşovului, ca proprietară a numitelor sate, posede încă însemnate proprietăţi în acelea. precum: munţi, păduri, livezi, arătură, edificii şi toate regaliile, fără îndoială, că pe lângă procesele pe cari le pun acuma înainte, mii de alte procese se vor naşte din aceste raporturi Apoi, dacă satele acestea vor ajunge sub Braşov, procesele acestuia cu satele noastre în prima instanţa le-ar judeca Braşovul prin magistratul seu, şi am ajunge în ne mai auzita împrejurare, ca judele sĕ fie şi actorul nostru.

Dacă cumva ni-se va zice, că pentru descurcarea referinţelor domnului de pămênt cu fostii iobagi sûnt şi rĕmân tribunalele urbariale ces. reg. în putere, am fi siliţi a rĕspunde, că tribunalele acestea au de-a lua la pertractare numai obiecte şi procese de natură urba-

www.dacoromanica.ro

rială, ear' obiectele și procesele de natură civilă cad în competența diregătoriilor civile, cum ar fi la Brașov inclitul magistrat.

Mai departe, după-ce membrii magistratului din Brașov, adecă senatorii, cari formează și autoritatea administrativă și tribunalul judecătoresc peste tot districtul, să aleg esclusive numai de către representanții comunei din cetatea Brașovului, ear' comunele districtului nu iau nici o parte la alegere, se înțelege, că comunele noastre, deși acum emancipate, rămân lipsite de acest drept neprețuit. Prin urmare, locuitorii comunelor aici subscrise, nu vor putè să aibă încrederea dorită către niște administratori și judecători la a căror alegere ei n'au concurs nici de cum.

Al treilea, și dealtmintrelea cercul acesta din vechime nu s'a ținut de districtul *Bârsei,* prin urmare nici de *terra regia,* ci de unul din comitate, prin urmare să cuvine să se reîncorporeze acolo de unde a fost rupt odinioară. Apoi un cerc ca acesta, constătător dintr'un singur element național, să poate desface prea ușor de către districtul Bârsei, fără a detrage nimica administrațiunei pretinse de cetatea Brașovului.

Deci aici subscrisele comune își iau voe a vă ruga pe Ilustritatea Voastră cu tot adinsul, ca în loc de a ostenì cu reorganisarea fostului cerc al Branului, să binevoiască a mijlocì la preaînaltele locuri, ca cercul Branului, și adecă comunele Sohodol, Poarta, Predeal, Simon, Moieciul-inferior, Moieciul-superior, Fundata, Sirmea, Peștera și Măgura, Zernești, Tohanul-vechiu și Tohanul-nou, să se despartă cu totul de districtul Bârsei și de cetatea Brașovului, și să se dispună încorporarea lui la vecinul district al Făgărașului, având o espositură oficioasă în Bran. Ear' până atunci, încă tot Ilustritatea Voastră să vă îndurați a dispune sistarea ori-căror procese de dreptul privat și urbarial, câte ar fi pendente și câte s'ar mai esca în acest interval între comuna Brașovului și vre-una din comunele cercului Bran, sau cu ori-care locuitor al acelora. Într'aceea:

Până la definitiva terminare a acestei cause, care pentru noi este o causă vitală de *a fi sau a nu fi,* tot Ilustritatea Voastră să ne dați voe a ne alege un inspector de naționalitatea noastră, bărbat demn de toată încrederea noastră, om leal și cu caracter nepătat, care să fie însărcinat în mod provisor cu administrarea cercului, cu menținerea securității publice, și cu deciderea afacerilor mai mărunte. Ear' acestui inspector, precum și personalului cerut pe lângă oficiolatul seu, până la alte dispositiuni mai înalte și până-când poporul plătește

www.dacoromanica.ro

tot felul de contribuţiuni grele în vistieria statului, să 'i-se asemneze un salar cuviincios din cassa provincială transilvană.

Ne mângăiem cu speranţa plăcută, că Ilustritatea Voastră, încredinţată despre lealitatea şi dreptatea cererilor noastre, nu veţi sta la nici o îndoială a le ajuta ca să se aducă la dorita îndeplinire. Pe lângă care avem onoarea a fi cu cel mai deosebit respect (Urmează subscrierile din cele unsprezece comune, în frunte protopopul *Ioan Meţian)* .

N'au fost luate în seamă cererile acestea ale Românilor din cercul Branului, şi peste tot n'au fost respectate interesele Românilor, cu ocasiunea reorganisării districtului Braşov şi ţeara Bârsei, ţinută în 22 şi 23 Aprilie, ceea-ce a dat ansă Românilor din Braşov şi satele aci aparţinătoare să adreseze cancelariei aulice transilvane următorul *recurs:*

— „Înaltă cancelarie regie de Curte!

În 22 şi 23 Aprilie a. c. Ilustritatea Sa domnul bar. Francisc de *Salmen* a condus în aceasta cetate restaurarea magistratului pentru districtul Bârsei în modul următor:

1. Representanţa centumvirală declarată fiind de legală în zilele în cari era să se înceapă restauraţiunea, s'a întregit numai prin alegere de 4 membri, respective numai de unul. Din contra,

2. Magistratul care funcţionase până la 21 Aprilie fu declarat de nelegal, fu reales şi respective amplificat. Ear'

3. Proporţiunea în alegeri s'a ţinut aşa, că din 15 senatori s'au ales 10 Saşi luterani, 3 Germani catolici, un Ungur catolic şi *un Român.* Ear' oficiile cardinale toate sûnt date în mâna Saşilor luterani, întocmai cum a fost aceasta de ani 60 încoace.

4. Aceasta restauraţiune a districtului Bârsei s'a făcut faimoasă şi prin aceea, că în magistratul restaurat şed doi fraţi şi un cumnat al acelora, ear' fratele mai mare este membru al centumviratului, în momentele când frate-so I. Fabricius să alege de senator. Adecă doi fraţi, domnii Fabricius, şi cumnatul lor Bömches, şed în senat, ear' un frate Fabricius e membru centumviral.

Dacă la posturile de senatori n'ar fi concurs mai mult de 25 indivizi, între cari 6 Români, toţi jurişti şi aplicaţi în serviciul statului, precum să vede din alăturata listă, — atunci nepotismul acesta nu ar bate aşa tare la ochi. Dar' aşa el a ajuns de obiect al celor mai agere observaţiuni, pentru-că legea, buna cuviinţă şi opiniunea publică sûnt astfel plesnite în faţă.

www.dacoromanica.ro

5. La alegerea amploiaţilor superiori, domnul baron *Salmen* a dispus chemarea de câte doi deputaţi din vre-o 14 sate, cari până la 1848 au fost lipsite de dreptul electoral. Însĕ corpul centumviral din Braşov a protestat îndata cu toată solemnitatea în contra chemării acelor deputaţi alegĕtori!

6. După-ce candidatul Johann Fabricius a rĕmas de două-ori în minoritate, candidat fiind şi a treia-oară cu alţi doi inşi, din 91 voturi au eşit pentru J. Fabricius 36, pentru Carol Schnell 34. ear' pentru Carol Gross 16, suma 86, prin urmare s'au perdut 5 voturi, fără sĕ se fi cercetat causa acestei neregularităţi.

Până aici au ajuns nelegiuirile şi neregularităţile comise la restauraţiunea din districtul Bârsei, cari lovesc de-adreptul în punctele regulative, de carî sĕ zice că representanţele municipale săseşti ar ţinè cu toate braţele! Afară de acestea s'au mai comis însĕ cu aceasta ocasiune şi alte anomalii, cari pe de-oparte stau în opositiune aprigă cu preaînalta voinţă a M. Sale ces. reg. apostolice. care a provĕzut în termini foarte lămuriţi, cumcă în reorganisarea Transilvaniei trebue sĕ urmeze reforme adânc tăietoare, şi în privinţa cărora însuşi dl baron de Salmen a mărturisit, în faţa deputaţiunilor de cătră cari a fost onorat în 21 Aprilie, cumcă are poruncă respicată dela M. Sa sĕ facă dreptate Românilor. cari până acuma au fost nedreptăţiţi. Dar' onorabila comună a cetăţii Braşovului s'a opus la ori-ce încercare de purtare dreaptă şi echitabilă cătră Români, pentru-că

1. Deşi în Braşov Românii sĕ bucură cel puţin de două sute indivizi, partea cea mai mare tot din familii burgheze, negustori, meseriaşi, umblaţi toţi prin şcoale, cum şi de o inteligenţă superioară. compusă din peste 40 de inşi, totuşi la 9.000 suflete locuitori români din Braşov, în decurs de opt ani n'a suferit ca sĕ poată întra în representanţa comunităţii mai mulţi decât numai *opt* Români peste tot. Ear'

2. La 53.000 locuitori români ai districtului Bârsei, cu cetatea împreună, n'a voit sĕ aleagă decât numai un singur senator, în persoana domnului *Constantin Georgiu Ioan,* ear' ceialalţi candidaţi români, şi anume:

Servian Popoviciu Barcian, consilier de tribunal, Nicolae Gaetan, asesor la tribunalul urbarial, Luca de Pruncul, procuror substitut, Constantin Panţiu, adjunct la tribunal şi Ioan Florian, adjunct de tribunal, toţi posesionaţi aici şi cu purtare de totul esemplară, au fost respinşi numai sub pretextul ticălos, că nu ar fi fost membri ai centumviratului.

www.dacoromanica.ro

De altă parte însĕ, indivizii de naţiune sasă şi un Ungur, anume, Johann Fabricius, eşit din Braşov de 14 ani, Friedrich Bömches de 8 ani, Carol Schnell de 9 ani, şi Ioachim Pánczél de 9 ani. asemenea n'au fost membri ai comunităţii, şi totuşi după absenţă de mai mulţi ani din această cetate sĕ aleseră în senatul de aici, sub un alt pretext, anume, că aceia ar fi fost oare-când membri ai centumviratului!

3. Din comunele mestecate, locuite de Saşi şi de Români, n'a fost chemat nici un alegĕtor român, măcar că în unele din acelea, cum e Răşnovul, Feldioara, etc. Românii fac jumĕtatea numĕrului.

4. Comunele Tohanul-vechiu şi Cintiarul n'au fost chemate nici-decum la alegere, din ce causă nu sĕ ştie, pentru-că aceleaşi comune până acuma nu s'au încorporat de loc la vre-o altă jurisdicţiune municipală.

5. Din unsprezece comune ale Branului, dela un numĕr mai bine de opt mii, au fost chemaţi numai doi deputaţi, ca-şi-cum acelea ar face numai cât o singură comună.

Înaltă cancelarie de curte! Enumerând subscrişii sus atinsele nelegiuiri şi neregularităţi observate cu ocasiunea restaurării autorităţilor vechi pentru districtul Bârsei. nici-decum nu o fac aceasta pentru-că o asemenea procedură în alegeri le-ar fi venit neaşteptată, ci tocmai din contră, Românii dela punctele regulative săseşti, ear' mai vêrtos dela centumviratul săsesc din Braşov, nici cu aceasta ocasiune n'au putut aştepta mai mult decât sĕ vede în faptă.

Dacă desbaterile cari au decurs în 22 şi 23 Aprilie în sînul centumviratului din Braşov ar fi ajuns în publicitate. înalta cancelarie de curte s'ar fi putut convinge pe deplin, că aceasta representanţă a comunei se află încă şi acum în ideea nenorocită, că locuitorii români ai cetăţii şi ai districtului Bârsei au se depindă numai dela graţia ei, ear' despre vre-un drept al lor sĕ nu fie vorba, precum şi că Românii de aici au sĕ fie priviţi numai ca Saşi, ear' nu ca Români. Tot această opiniune rătĕcită se luă de temeiu şi la chestiunea limbei, pentru-că s'a primit de oficioasă numai cea germană.

Purtarea aceasta a concetăţenilor Saşi. însuflată de vechea ură şi de dispreţul tradiţional cătră Români, a amărît sufletele acestora cu atât mai vêrtos. cu cât au fost redeşteptate în ei toate dureroasele suveniri ale celor mai felurite suferinţe şi batjocuri sub cari Românii din pămêntul regesc şi în special cei din districtul Bârsei au gemut până la 1848. Cărţi întregi s'ar putè scrie despre aceste suferinţe

www.dacoromanica.ro

şi asupreli, căci archivele publice sûnt pline de acte referitoare la ele. Ce mirare deci, dacă Românii nu pot sĕ aibă nici umbră de încredere în birocraţia săsească, şi dacă ei ţin, că se află în cel mai mare pericol de-a cădè earăşi jertfă spiritului reacţionar, care e descris atât de nimerit în cunoscuta rugăminte dietală dela 1842, subşternută în numele Românilor locuitori pe pământul regiu!

Înaltă cancelarie de curte! Toată lumea poartă astăzi în gură cuvêntul »*constituţiune*« şi *garanţii constituţionale*«. Românii le poartă totodată în inimile şi în sângele lor, pentru-că li-s'a urît din adâncul sufletului sĕ aştepte tot numai dela graţia altora aceea-ce li-se cuvine după drept şi dreptate. Nu vre-o ambiţiune falsă, nici lăcomia de-a se avênta la posturi şi oficii publice, a îndemnat şi de astă-dată pe subscrişii a reclama şi a cere ajutor în contra nedreptăţilor puse în scenă cu ocasiunea restauraţiunilor de oficiolate în valea Bârsei, ci numai dorinţa ferbinte de-a se vedè şi ei trataţi odată după principiul egalităţii de drepturi naţionale, care cu privire la Români nu mai poate sĕ rĕmână numai sunet îndeşert. Respectarea acestui principiu sĕ aşteaptă în districtul Bârsei cu atât mai vêrtos, că aici nu s'a putut zice despre Români că le-ar lipsì bărbaţii în toată privinţa cualificaţi.

Dar' admiţênd, fără a concede, că Românii n'ar avè astăzi oameni cualificaţi, este vorba de principiu şi de viitor! Tocmai sĕ nu aibă Românii numĕr îndestulitor de bărbaţi cualificaţi, pentru aceea nu e nimeni volnic sĕ mărgineascâ dreptul lor de alegere. nici sĕ-'i trateze după un arbitriu capriţios, ci are sĕ se ţină de un principiu oarecare şi de o lege respicată.

De aceea, subscrişii îşi iau voe a ruga înalta cancelarie de curte. sĕ binevoiască, deoparte a înainta sus atinsele gravamine la preaînaltul tron al M. Sale ces. reg. apostolice, ear' de altă parte a demanda Ilustrităţii Sale domnului baron Francisc de *Salmen,* că:

1. Chiar întru înţelesul punctelor regulative săseşti se dispună cât mai grabnica dimitere a întregei comune centumvirale din Braşov şi realegerea ei prin corporaţiunile neguţĕtorilor şi ale meseriaşilor, cum şi prin vecinătăţi, însĕ aşa

2. Ca membrii ei sĕ se împartă după cele trei naţionalităţi ale cetăţii şi ale ţĕrii şi în proporţiunea numĕrului sufletelor.

3. Tot acest principiu sĕ se defigă şi pentru ocuparea oficiilor publice, prin urmare sĕ se ordoneze şi sĕ se facă alegere nouă la toate oficiile.

www.dacoromanica.ro

4. Nepotismul să fie delăturat cu totul, prin urmare comitetul săsesc să nu mai fie lăsat nici-decum se poată dispensa de nepotism.

5. La alegerea senatorilor încă se concurgă toți deputații comunelor din district.

6. Din comunele mestecate să vină și deputați români.

7. Dacă cumva fostul domeniu al Branului va mai rămânè anexat la districtul Bârsei, — din cele 11 comune ale Branului să se cheme în casul acesta 22 de deputați alegători.

8. Limba oficioasă să se întocmească după naționalitatea fiecărei comune, prin urmare, de es. în Brașov, pertractările să aiba a decurge în toate trei limbile, după-cum adecă îi va fi mai îndemână respectivului.

Tari în credința ce o avem către iubirea de dreptate a înaltei cancelarii regești, sûntem și rămânem cu profund respect, ai înaltei cancelarii regești aulice servi prea plecați. (Urmează 140 de subscrieri)". —

Ca în Brașov, așa și în alte părți, pretutindenea, Românii de pe fundul regiu au rămas numai cu promisiunile, cari la esecutare s'au lovit de lipsa de energie a comitelui săsesc, nefiind el în stare să le dee ființă.

Va ajunge, drept ilustrare, înșirarea casului dela *Mercurea,* scaunul în care Românii numerau pe atunci 14.000 de suflete, ear' Sașii numai 3000. — și totuși organisarea nouă a scaunului s'a făcut așa, ca Românii să rămână în disparentă minoritate în comitet și în corpul funcționarilor.

Un protest energic, înaintat monarchului din partea Românilor din *Mercurea,* a avut însă de urmare *cassarea* organisării făcute sub baronul *Salmen,* și ordonarea efectuirei unei noue alegeri, care nu s'a mai făcut sub *Salmen,* ci sub urmașul seu, substitutul de comes săsesc, *Schmidt.*

Vine apoi casul dela *Sibiiu,* unde pe lângă numĕrul de mai nainte al membrilor din centumviratul orășenesc, comitele săsesc a dispus să se mai aleagă încă douăzeci de membri, urcânduli-se suma la 120, în scopul, ca să se facă loc și pe seama Românilor în centumvirat, ear' resultatul final a fost, că și cei douăzeci au fost luați tot dintre Sași, ear' dintre Români n'au întrat în centumvirat decât numai — *patru.* La alegerea funcționarilor earăși un singur Român a întrunit grația Sașilor, prin ce s'a documentat destul de evident politica *împăciuitoare«* a Sașilor, cu toate-că comitele

www.dacoromanica.ro

săsesc le-a spus şi lor totdeauna şi la toate ocasiunile, că *are misiune dela împĕratul sĕ facă dreptate Românilor*«.

Atitudinea aceasta intolerantă şi dușmănoasă a Saşilor a îndemnat pe Românii din scaunul Sibiiului sĕ înainteze comesului săsesc la 21 Maiu 1861 următorul protest energic:

„Ilustritatea Ta! În 15 Aprilie anul curent ne-am fost luat voe a ne presenta înaintea Ilustrităţii Tale, şi între altele a ne descoperi dorinţele şi a te ruga pe Ilustritatea Ta, ca cu prilejul reorganisării scaunului nostru sĕ fi cu dreaptă privinţă şi asupra noastră, a Românilor, dela cari, ca dela cei mai credincioşi supuşi ai Maiestăţii Sale, marelui nostru principe Francisc Iosif I., — după cuvêntul acelei sacratisime Maiestăţi din 20 Octomvrie 1860, după cuvêntul de tron din 1 Maiu a. c., după principiul egalei îndreptăţiri a tuturor supuşilor şi naţionalităţilor marelui imperiu austriac, după spiritul timpului de faţă, şi după înţelesul adevĕrat al constituţionalismului, care sĕ desvoltă şi este pus în lucrare în toate părţile şi la toate popoarele imperiului, deci şi în patria noastră, — nimenea nu mai poate cere ca sĕ fim minorenisaţi, tutelaţi şi scoşi afară din periferia constituţiei şi a drepturilor constituţionale.

Ilustritatea Ta singur ai avut bunătatea a ne descoperi, că Maiestatea Sa deosebit 'ţi-a adus aminte de noi Românii din fundul regiu şi te-a însărcinat, ca cu prilegiul reorganisării, încredinţate Ilustrităţii Tale, sĕ iai dreaptă privinţă şi asupra Românilor, şi ne-ai poftit mai departe sĕ avem încredere în Ilustritatea Ta, căci ne vei arĕta *în faptă* că ni-se va face dreptate. Ne-ai provocat sĕ-'ţi dăm conspectul bărbaţilor nostri apţi pentru centumviratul din Sibiiu şi pentru posturile de restaurat aici, şi noi am împlinit voia Ilustrităţii Tale.

În zilele trecute te-a adus Dumnezeu earăşi în mijlocul nostru, spre terminarea reorganisării scaunului Sibiiu, locuit de 51.734 Români şi 36.704 Saşi.

Am aşteptat cu toată încrederea, ca la conferenţele prealabile sĕ fim representaţi şi noi prin inteligenţa noastră, — multă, puţină, câtă este, dar' ele s'au ţinut fără noi. S'a reconstituit centumviratul cetăţii Sibiiului. Cum, pe ce base? nu ştim! Acel centumvirat, care după punctele regulative antimarţiale şi de tot contrare constituţionalismului şi alegerei poporului poartă epitropie absolută asupra alegerei tuturor amploiaţilor scaunului, e compus, cum auzim, aşa, că cu mare greutate au întrat în el şi *doi* Români, şi aşadar' între 120 de centumviri sĕ află acum şi *patru* Români!

www.dacoromanica.ro

S'a făcut alegerea senatului, în care au întrat doisprezece Saşi şi nici un Român. Acum nu mai lipseşte alta până la împlinirea totalei noastre nefericiri şi neîndreptăţiri, decât ca dintre cei 12 senatori saşi să se aleagă consulul şi judeţul scaunului, dela care alegere, precum auzim, scaunul Sălişteı şi al Tălmaciului, şi patru comunităţi mai nainte grănicerești, au să fie eschise. Din ce causă? nu ştim.

Noi, Românii, cari numai auzind de *statute şi puncte regulative*« ne umplem de înfiorare şi de spaimă, de oare-ce ne-am săturat din destul de dulceaţa lor, deşi ştiam că pe lângă *statutele şi punctele regulative* stă astăzi şi cuvêntul M. Sale din 20 Oct. 1860 şi 1 Maiu a. curent, când am ştiut că din mânile naţiunii săseşti avem să primim bunătăţile dreptăţii, egalei îndreptăţiri şi ale constituţionalismului, prea mari speranţe nu ne-am făcut. Însă de un asemenea tratament, neomenos, dejositor şi batjocoritor, în a. 1861 nici-odată nu ne-am fi adus aminte!

Cât de mare ar fi bucuria noastră, când am putè sta acum înaintea Ilustrităţii Tale şi a concetăţenilor nostri Saşi cu mulţumită şi recunoştinţă. Însă cu durere şi până în adâncul inimei mâhniţi ne vedem siliţi a ne descoperi nemulţumirea noastră, şi a protesta solemnel în contra tuturor celor făcute de noi fără de noi, descoperind Ilustrităţii Tale, că dacă noi până acum am fost ignoraţi la cele-ce s'au făcut, — nici la cele-ce au să se facă nu putem lua parte, ear' pe amploiaţii cari ni-s'au impus, îi privim ca pe unii fără de noi aleşi şi cu sila impuşi, şi te rugăm pe Ilustritatea Ta, ca atât din adresa noastră din 15 Aprilie, cât şi din aceasta de faţă să binevoeşti a lua act, binevoind a şti şi aceea, că noi nu vom întârzia a protesta şi la înaltele locuri, până la înaltul tron al Maiestăţii Sale. Dat în Sibiiu, la 21 Maiu 1861. *Representanţii comunelor române din scaunul Sibiiului, în Ardeal*".

N'am fi drepţi dacă n'am recunoaşte şi constata, că bunăvoinţa n'a lipsit baronului *Salmen* pentru a esecuta dorinţele preaînalte cu privire la mulţumirea Românilor de pe fundul regiu, dar' 'i-a lipsit, cum am spus, energia recerută ca să impună naţiunii săseşti, *să-'i impună* voinţa împărătească.

De altă parte earăşi Saşii au fost destul de desteri pentru a-'l încurca cu înşirarea drepturilor lor istorice, şi cu legile învechite din cari să derivă acestea drepturi, cu contraproteste date la protestele Românilor.

Tot aşa cum au fost satisfăcuţi. cu privire la justele lor pretensiuni, Românii din scaunul Sibiiului şi al Braşovului, au fost trataţi

www.dacoromanica.ro

şi ceialalţi toţi de pe pământul crăesc, ceea-ce a provocat înaintarea de proteste din toate părţile la cancelaria regească de curte, pentru delăturarea nepotismului săsesc, manifestat în mod atât de evident, tocmai sub conducerea omului venit cu speciala însărcinare, primită dela domnitorul ţării, ca să *mulţumească pe Români.*

Nemulţumirea era deci generală printre Români, în contra Saşilor.

Culmea a atins-o însă atunci, când baronul *Salmen,* comesul Saşilor, a îndrăsnit să numească pe preoţii români, cari reclamau drepturi politice-naţionale pe seama poporului pus sub conducerea lor, *resvretitori* şi *agitatori,* provocând într'un circular toate autorităţile sale subalterne ca să-'i denunţe pe toţi *astfel* de preoţi români.

Faptul acesta a făcut, ca episcopul *Şaguna* să iee în apărare preoţimea şi inteligenţa română, ofensată şi suspiţionată pe nedrept, şi în scopul acesta a adresat comitelui săsesc, baronului *Salmen*, la 27 August 1861, următoarea energică scrisoare *românească:*

„În deosebite rînduri, spre cea mai mare mirare a sa, subscrisul a trebuit să esperieze. că din mai multe părţi neromâne să fac cele mai nemeritate imputări preoţimei române, că s'ar amesteca în afaceri politice cari nu se ţin de ea, că ar seduce poporul şi 'l-ar îndemna la neascultare şi nesupunere către diregătoriile cele nouă, etc. etc.

Am zis, că *cu mirare* a trebuit să le înţeleg acestea, de oare-ce eu, din contră, ştiu, şi o ştie toată lumea nepărtinitoare, că pacea şi liniştea completă ce domneşte astăzi în patria noastră, faţă cu împrejurările cele grele politice, — în partea cea mai mare a lor, spre ruşinarea tuturor defaimatorilor, vin a să ascrie purtării esemplare a poporului şi manuducerei loiale şi înţelepte a preoţimei şi inteligenţei române.

Dar' mărturisesc, că mirarea mea crescù şi mai mult, când văzui dintr'o hârtie oficioasă de sub numĕrul comiţial 566 1861, îndreptată în copie prin magistratul sibiian către unele comune române, că chiar şi Ilustritatea Ta te esprimi în aceeaşi în următorul chip: „De oare-ce însă s'a băgat de seamă, că sfătuitori ascunşi (verborgene Rathgeber) îndeamnă şi aţîţă poporul pacĭnic la nesupunere, şi prea adeseori preoţii, deşi nechemaţi. păşesc înainte pe faţă ca representanţi ai poporului, în afaceri lumeşti, — aşa, nu numai astfel de *agitatori* ascunşi, ci şi representanţii cari să ivesc pe faţă (sûnt cunoscuţi), să se arate", etc.

www.dacoromanica.ro

Cumcă cuvintele acestea: »*sfătuitori ascunşi*« şi *agitatori*«, apoi »*preoţii, representanţi nechemaţi ai poporului*«, — sûnt aplicate la preoţimea şi inteligenţa română, nu încape nici o îndoială, fiindcă aceeaşi hârtie oficioasă a eşit, după-cum arată contestul ei de mai de sus, în urma arătării făcute despre neascultarea şi nesupunerea comunelor române, diregĕtoriilor celor nouĕ.

Eu nu pot pricepe de unde ai luat ansă Ilustritatea Ta la asemenea incriminaţiuni asupra preoţimei şi inteligenţei române? Doară din protestele cele numeroase, cari sĕ aşternură din partea Românilor cu ocasiunea restauraţiunilor făcute, şi din împrejurarea, că protestele acelea sĕ subscriseră şi de preoţime? Dacă este aşa, apoi cutez a mărturisi sincer şi pe faţă, că causa principală a acelor protestări eşti însuţi Ilustritatea Ta, care pretutindenea, şi nu numai înaintea Românilor, ci şi înaintea altor bărbaţi de naţionalitate neromână, ai binevoit a te esprima, că: »*eşti însărcinat de M. Sa imperială a face dreptate Românilor*«.

Dacă este adevĕrat, că Ilustritatea Ta ai primit însărcinarea dela Maiestatea Sa, de bună seamă pe basa »*schimbărilor afund tăietoare* , a face dreptate Românilor, atunci prea firește ar fi urmat, ca Ilustritatea Ta sĕ te fi înţeles şi cu Românii, cari fac majoritatea în fundul regiu, cu privire la restauraţiunile deja urmate. Apoi înţelesu-te-ai Ilustritatea Ta măcar cu unul dintre Români în privinţa aceasta?

Pe lângă acestea eu ştiu, şi cred-că nu mĕ înşel, că noi ne aflăm astăzi într'un stat constituţional, unde însaşi firea statului constituţional, însaşi constituţiunea, qua talis, chiamă pe toţi fiii patriei, prin urmare şi pe preoţime, fără deosebire de confesiune, la acţiune şi vieaţă constituţională. Apoi dacă este iertat preoţimei celoralalte confesiuni din patrie a sĕ bucura şi a lua parte activă la constituirea şi vieaţa constituţională, după cari legi s'ar mai putè denega acelaşi drept preoţimei române?

Eu aş cuteza a asigura pe Ilustritatea Voastră, şi pe ori-care altul, că prin astfel de apucături sucite şi neconstituţionale nu sĕ va putè mijlocì prea mult dorita înfrăţire între naţiunile conlocuitoare, şi nici nu sĕ va putè ajunge şi asigura binele şi fericirea patriei comune. Şi vina acestor nenorociri nu sĕ poate descărca asupra naţiunilor, ci numai asupra acelor organe ale guvernului, cari fac parte din naţiunile privilegiate de mai nainte de 1848, şi cari educate şi îmbĕtrânite fiind în şcoala antimarţială, nu vreau sĕ se împretenească

www.dacoromanica.ro

cu școala postmarțială, nu cu litera și spiritul diplomei din 20 Oct. 1860, nu cu declarațiunile ministerului făcute în senatul imperial în 23 August a. c. că: „Maiestatea Sa și-a luat de țîntă a îndestuli dreptele cerințe ale tuturor națiunilor“ și că „Maiestatea Sa sĕ simte îndatorit a protege (ocroti) milioanele cele multe de Slavi, Români și Germani, cari locuesc în Ungaria și sûnt asemenea de scumpi preaînalt aceleiași, — cu iubire și îngrijire părintească în dreptul lor de a li-se recunoaște și înainta naționalitatea“, și în fine, că „hotărîrea Maiestății Sale de a denega aprobarea acelor articoli de lege, cari sĕ împotrivesc legilor celor noue fundamentale, e cu atât mai fermă, cu cât în țeară și afară de țeară Ungaria) este o convingere generală, că anumit acele puncte din articolii de lege ai dietei din anul 1848, cari vatĕmă interesele Croației, Slavoniei și ale Transilvaniei, precum și ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria, tocmai pentru aceea au lipsă de revisiune, pentru-că ei fără de aceasta numai prin mijloace sîlnice s'ar putè duce în efectuire“.

Despre sfințenia acestor adevĕruri mari, pe cari Maiestatea Sa le-a publicat senatului imperial în zilele acestea prin ministerul seu, este preoțimea și inteligența română, *și eu în fruntea lor,* convinsă, și toți aflăm realisarea lor prin organele legiuite. Și totuși Ilustritatea Ta ne împătezi cu crima de „Aufwiegler“ și scrii magistratului sibiian, că *prin gendarmi sĕ ne supună sieși,* acel magistrat, care este restaurat de tot conform legilor antimarțiale, al căror contest primitiv cade astăzi în categoria legilor *reacționare.*

Deci, fiindcă în hârtía oficioasă menționată încă sĕ arunce, chiar pe față, niște pete negre asupra preoțimei și inteligenței române, și fiindcă subscrisul n'are nici o știință despre aceea, că preoțimea și inteligența română, și respective preoțimea sieși subordonată din fundul regiu, sĕ fi dat undeva ansă la astfel de imputări grave:

Mĕ vĕd constrîns a face cuviincioasa recercare oficioasă, ca Ilustritatea Ta sĕ binevoești a-'mi împărtăși date speciale, și anumit numele preoților cari sûnt, timpul când, și locul unde s'au făcut aceia vinovați de asemenea imputări, pentru-ca, ce sĕ atinge de preoțimea mie subordonată, sĕ pot dispune cele de lipsă.

În fine, și până voiu fi norocit de rĕspunsul ce-'l aștept în urma hârtíei acesteia, îmi iau voe a reflecta Ilustrității Voastre, sĕ nu sĕ facă nici un fel de arătări nefundate asupra preoțimei, inteligenței și națiunei române în general, căci mărturisesc, earăși pe față și sincer, că cu toată energia putincioasă mĕ voiu vedè constrîns a

www.dacoromanica.ro

combate şi nimicì ori-ce arătări nedrepte ce s'ar ridica, atât asupra preoţimei mele, cât şi asupra naţiunii române, al cărei fiiu şi membru sûnt şi eu, — căci e greu astăzi a păta simţul de legalitate şi ordine al Românului, când el numai şi numai după acestea strigă şi pentru acestea petiţionează. Sibiiu, 27 August n. 1861. *Andreiu Baron de Şaguna* m. p.“

La scrisoarea aceasta, energică şi motivată, baronul *Salmen,* comesul săsesc, a rĕspuns în 11 Septemvrie n. următoarele:

„Escelenţei Tale 'i-a fost cu plăcere a mĕ provoca prin stimata scrisoare din 27 August a. c. ca, din îndemnul unei ordinaţiuni ce am emis cătră magistratul Sibiiului, sĕ arăt numele, timpul şi locul, unde preoţii români s'au făcut vinovaţi de esorbitările ce li-s'au imputat.

Deşì, precum e cunoscut, zace în fiinţa administraţiunii publice, că scăderile hârtíilor oficioase şi legĭtimarea dispositiunilor din oficiu făcute sûnt reservate diregĕtoríilor, mĕ simt totuşi aplecat, din respectul înaltei stime personale cătră Escelenţa Ta, a mĕ lăsa, în mod neoficial, în discutări mai amĕnunţite.

Escelenţa Ta ai binevoit a menţiona numai decât, la începutul stimatei scrisori, că din mai multe părţi s'au făcut imputări preoţimei române, că se amestecă în lucruri politice şi provoacă la neascultare faţă de diregĕtorii. Însĕ n'ai binevoit totdeodată a esprima întrebarea, că ce m'a îndemnat pe mine la asemenea incriminaţiuni asupra preoţimei şi inteligenţei române, pentru-că într'adevĕr, eu pot rĕspunde, ca de repetite-ori mi-s'au făcut şi mie asemenea descoperiri, ca şi Escelenţei Tale.

Pe lângă toate acestea, eu n'am pus nici un preţ pe asemenea descoperìri orale, dar' nici de aceea nu m'am scandalisat, că chiar în călĕtoria mea, cu prilegiul restaurării diregĕtoríilor constituţionale, am întêmpinat influenţe străine şi nechemate asupra alegĕtorilor români, şi că preoţii români purtau cuvêntul peste tot locul, ca representanţi ai corporaţiunilor, cu cari însĕ şi eu însumi mĕ lăsam de multe-ori în desbateri circumstanţiale, şi aşa n'am făcut din toate acelea nici o întrebuinţare spre a mĕ tânguì despre aceea, pentru că eu nici n'am voit a păşì la mijloc asupra unei mişcări mai libere la reînvierea constituţiunei, nici n'am avut vre-un prepus despre toate acestea.

Numai după-ce magistratul de aici, după mai multe arătări despre pedecile întêmplate, s'a simţit îndatorat, îndepărtând dela sine

www.dacoromanica.ro

toată responsabilitatea pentru stagnarea în trebile administrative și judiciare, · a-'mi raporta pe larg și cu toată seriositatea, că locuitorii comunelor curat române, după sfătuirile primite, precum singuri mărturiseau, ar fi stând înainte, partea cea mai mare, cu declarațiuni scrise, una cu alta potrivite, prin cari ar fi denegat recunoașterea diregătoriilor după prescrierile regulative așezate, și cu deosebire a inspectorilor, cărora le-ar fi renunțat obidiența, nu 'mi-a fost iertat a mai întârzia, ci a trebuit să sprijinesc și din partea mea pe zeloasa diregătorie cu deslușirile de lipsă, și să-'i dau inviațiunile cerute.

Dacă eu n'am putut trece cu vederea observările, cari în mod oficial 'mi-s'au adus la cunoștință, trebue totuși sărbătorește să resping dela mine ori-ce indigetare, ca-și-cum eu aș fi învinovățit preoțimea și inteligența română, și cu atâta mai vêrtos să-'mi iau voe a te poftì chiar și pe Escelența Ta, ca această respingere cu atât mai mult să 'mi-o încuviințezi, cu cât eu nu sûnt în posițiune, ca din arătări în genere făcute se deduc pâri asupra persoanelor nenumite, despre fapte nehotărîte după loc și timp.

Eartă Escelența Ta, că afară de îndemnul principal la scrisoarea ce ai atâta bunatate a o adresa către mine, să cumpĕnim și celalalt cuprins al ei, pentru-că cu cât îmi e conștiența mai curată despre intențiunea ordinațiunei mele din 16 Iulie, cu care am voit o conțelegere binechibzuită, și ridicarea vazei scăzute a diregătoriilor, fără de care nici o administrațiune nu e cu putință, — cu atât mai puțin pot deduce din aceea vre-o tânguire. Pentru aceea, nu doar' ordinațiunea mea către magistratul Sibiiului, ci predomnitoarea dispositiune a Escelenței Tale a putut da scrisorii către mine acel ton, care icĭ-colea se apropie către posiția mea personală, nu fără amestecul oare-cărei amărăciuni. Îmi pare rĕu, nu pentru obiectul ce discutăm, ci pentru neînțelegerea întimpinată.

Durere, că în delegațiunea (însărcinarea) grea, care 'mi-s'a încrezut peste voia mea, n'am venit în atingere cu Escelența Ta, pentru aceea Escelenței Tale nici nu-'ți pot fi chiar cunoscute tendențele, purtarea și nisuințele mele. Adevĕrat, că cu prilejul restaurațiunilor am ascultat pe Români, 'i-am întimpinat peste tot locul cu toată promptitudinea, și am provocat pe toți representanții poporului român, cari s'au apropiat de mine, precum aceasta se vede din acte, ca pentru diregătorii (căci de acestea e vorba) să-'mi propună din neamul lor bărbați cualificați, ear' asupra celor propuși am și avut toată posibila privință, după calitățile lor, în înțelesul preaînaltelor invia-

www.dacoromanica.ro

țiuni, cu deosebită privire la naționalitatea română. Și dacă totuși, între marginile îndrumărilor, cari 'mi-au fost prescrise ca directivă, nu 'mi-a succes a corĕspunde tuturor pretensiunilor. — nu port eu vina la aceasta, ci e reservat decisiunilor mai înalte, dacă pentru aceasta 'mi-se poate imputa vre-o greșeală, — de bună-seamă nu cu intențiune făcută.

Eu, avênd înaintea mea intențiunea preaînaltă și cerințele timpului, în posiția mea ca mai mare peste neamurile amêndouĕ ale poporațiunei încredințate povățuirii mele, am observat totdeauna o purtare nepărtinitoare și de păreri juste condusă, și așa cunoscêndu-'mi chemarea de-a lucra ca mijlocitor, fiecine se poate apropia de mine, căci eu caut a câștiga încrederea tocmai așa, precum și eu însumi întimpin cu încredere pe fiecare.

În fine, dacă mie nici-decum nu 'mi-se pot imputa sentimente nepretenoase cătră națiunea română cea numĕroasă, care cu încetul înaintează cu succes sigur spre viitor, și ale cărei sentimente leale și purtare pacĭnică nici-odată n'am fost străin a le recunoaște; dacă mai departe știu, *câtă încredere pune Maiestatea Sa în poporul cel credincios al Românilor, și în care grad te bucuri Escelența Ta de bunăvoința preaînaltă,* — pentru mine, care îmi țin de o problemă sinceră a datorinței și a sentimentelor mele de-a presta împĕratului și domnului meu, precum și patriei mele, servicii de concordie și de pace, nimic nu lipsește, ca cu Escelența Ta împreună sĕ seamĕn și sĕ cultivez sĕmênța păcii.

Noi amêndoi, preasfințite domnule, sûntem chemați sĕ fim mijlocitori, care chemare ne deschide un câmp de activitate îmbelșugată. Sĕ avem deci încredere unul într'altul, sĕ nutrim o conțelegere împrumutată, acolo unde pretensiunile nu stau împotrivă, căci eu îmi întind mâna spre aceasta cu sinceritate, și sûnt convins, că și Escelența Ta dorești a înainta armonia și pacea, și că noi prin fapta păcii ce o înaintăm și prin spriginul diregĕtoriilor ne câștigăm merite, nu numai pentru popor pline de binecuvêntare, ci corĕspunzĕtoare și acelei preaînalte încrederi cu care Maiestatea Sa așteapta dela noi liniștirea preacredincioșilor sei supuși. Primește deci Escelența Ta acea înaltă stimă ce are onoare a 'ți-o păstra, Sibiiu, 11 Sept. 1861. *Baron de Salmen* m. p.“

La rĕspunsul acesta al comitelui săsesc, episcopul *Șaguna* a adresat o nouă scrisoare baronului *Salmen*, cu datul din 13 Sept. 1861, de următorul cuprins:

www.dacoromanica.ro

„Rĕspunsul cu care Ilustritatea Ta m'ai onorat în 11 a lunei curente nu m'a mulţumit, nici în privinţa formei, nici în privinţa cuprinsului, — de oare-ce eu n'am aşteptat rĕspuns privat la hârtía mea oficioasă, ci rĕspuns earăşi oficios, cum rĕspunde oficiu la alt oficiu.

Cumcă oficiositatea hârtíei mele nu se poate trage la nici o îndoială, sûnt pe deplin convins; pentru-că prin aceea te-am fost recercat pe Ilustritatea Ta, ca sĕ binevoeşti a mĕ încunoştiinţa *cu numele* despre acei preoţi subordonaţi mie, cari în hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861 sĕ stigmatisează în general ca agitatori şi învĕţători într'ascuns, ca apoi în contra acestora sĕ pot proceda spre a-'i readuce la ordinea cea bună.

Deci, mărturisesc, că pe cât mĕ vătĕmară pe mine, pe preoţime şi inteligenţa română înegrirîle din hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861, — pe atâta şi rĕspunsul comiţial privat din 11 l. c. vatĕmă autoritatea jurisdicţiunii mele bisericeşti, care tocmai aşa e de recunoscută ca şi alte jurisdicţiuni bisericeşti şi politice din ţeară.

Vătĕmarea aceasta zace cu deosebire în împrejurarea, că vĕzêndu-se cum rĕspunsul Ilustrităţii Tale la hârtía mea oficioasă are forma unui rĕspuns privat, lesne vor putè de aici deduce unii, că Ilustritatea Ta ai fi avênd dreptul a-'mi rĕspunde privat la hârtía mea oficioasă.

Şi earăşi alţii lesne vor putè presupune, că autoritatea bisericei pe care o represent eu ar fi mică faţă de autoritatea representată de Ilustritatea Ta.

Motivul din mult onorabilul rĕspuns privat, că adecă o autoritate sĕ scuză pentru afacerile sale înaintea superiorilor sei, nu se poate aplica la recercarea mea, căci eu prin aceasta n'am cerut dela Ilustritatea Ta nici o justificare pentru încriminările din hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861. Pentru-că atâta pricep şi eu, că la aşa ceva n'am nici un drept; ci prin aceea am fost recercat pe Ilustritatea Ta, sĕ binevoeşti a-'mi face cunoscuţi *cu numele* pe acei preoţi pe cari îi ai în prepus de turburători, şi *la aceasta am tot dreptul,* căci şi Ilustritatea Ta ai avea dreptul a cere dela mine sĕ-'ţi numesc de es. pe oficialii universităţii săseşti, când ai afla, că eu într'o hârtíe oficioasă aşi fi pătat în general corpul oficialilor aceleia, supuşi jurisdicţiunei Ilustrităţii Tale. La o astfel de întêmplare eu nu aş fi rĕspuns Ilustrităţii Tale în urma unei asemenea

www.dacoromanica.ro

hârtíi, că voiu da seamă despre aceasta superiorilor mei, ci aş fi numit pe acei oficiali pe cari 'i-aş fi avut în prepus.

Acestea mĕ vĕd îndatorat a le însemna aici, spre o mai mare lămurire a simburului recercării mele din 27 August a. c., că adecă, în aceeaşi am recercat pe Ilustritatea Ta a-'mi numì pe aceia dintre subordonaţii mei preoţi, pe cari hârtía comitială des menţionată îi pune sub prepus de turburători, ca sĕ pot dispune cele de lipsă spre susţinerea ordinei şi a disciplinei, dar' totodată şi pentru-ca sĕ resping ori-ce înegrire nepreaptă a preoţimei şi inteligenţei române. Sibiiu, 13 Septemvrie 1861. *Andreiu Baron de Şaguna* m. p.“

Sfîrşitul? La începutul lunei Noemvrie baronul *Salmen* a fost trecut referent la cancelaria aulică, luându-'i locul *Schmidt,* ca locţiitor de comite săsesc.

Energia însĕ, cu care episcopul *Şaguna* a întrat în luptă pentru apĕrarea preoţimei sale, şi prin aceasta pentru apĕrarea causei naţionale, — a câştigat pe seama acestui neobosit conducĕtor naţional un nou titlu de recunoştinţă din partea turmei sale, care 'i-a şi trimis numeroase adrese de mulţumire.

Dăm din ele pe cea următoare. a *Braşovenilor.* Sună astfel:

„Escelenţă!

În adâncă plecăciune subscrişii fii sufleteşti ai Escelenţei Tale, protopopi, preoţi, profesori şi învĕţători, etc. din districtul Braşovului, pe de-oparte fiind încredinţaţi cât este de necesară solidaritatea ce caută sĕ domnească între capul şi membrele unui corp, pâna la unul, ear' de alta parte cunoscênd din dese paţanii triste, ce tactică au avut din secoli şi au încă şi astăzi inimicii bisericei şi ai naţiunii noastre, de a nisuì totdeauna spre a isola *capul,* ca apoi cu atât mai uşor şi fără sfieală sĕ poată înfiera ori-ce plângere dreaptă, ori-ce ţipet de durere, scurt, ori-ce semn de vieaţa al naţiunii, — ca străin şi necunoscut acesteia, ca ilegal şi chiar şi revoluţionar, subscrişii vin cu aceasta:

Mai întâiu a aduce Escelenţei Tale adânca lor mulţumire pentru zelul şi tăría cu care în scrisoarea îndreptată cătră domnul baron Salmen, comesul Saşilor, aţi respins în dreaptă indignaţiune noua încercare a inimicilor de a adaoge la strîmbatatea facută naţiunii în pământul regesc pe deasupra încă şi nota insubordonaţiunii, a spiritului de turburare şi agitare peste toată preoţimea şi inteligenţa română din fundul regesc. Pe lânga aceasta venim a declara înaintea lumii, că tot cuprinsul acelei scrisori, dela început pâna la fine, e

www.dacoromanica.ro

curatul adevĕr, limpede ca lumina soarelui, şi a ne făgădui înaintea oamenilor şi a lui Dumnezeu, cunoscĕtorul inimilor şi al rărunchilor,

că vom susţinè acel cuprins din toate puterile minţii şi ale trupului, în tot timpul şi în tot locul, ca pe al nostru, ca spus şi zis din adâncul inimilor noastre. Cu care sărutând binecuvêntătoarele mâni, rĕmânem ai Escelenţei Voastre, Braşov, 2 14 Septemvrie 1861, prea plecaţi fii sufleteşti. (Urmează mulţime de subscrieri)“. —

www.dacoromanica.ro

Universitatea săsească.

Comitele săsesc a convocat adunarea generală a universităţii săseşti pe 24 Iunie n. la Sibiiu, prin un circular în care sĕ luaseră dispoziţiunile necesare şi cu privire la alegerea deputaţilor cari aveau sĕ facă parte din consiliul universităţii.

Mai nainte putea fi ales numai acela, care făcea parte din corpul funcţionarilor magistratului din diferitele oraşe de pe fundul regiu, — dela care dispoziţiune învechită s'a făcut de data aceasta abatere, dându-se voe liberă alegĕtorilor sĕ onoreze cu încrederea lor şi bărbaţi cari nu stau în serviciul magistratual.

Folosindu-se Românii, pe unele locuri, de acest drept, le-a succes sĕ trimită şi ei *patru* deputaţi la universitatea săsească. Anume, în Sebeşul-săsesc a fost ales advocatul *Oniţiu* şi adjunctul ces. reg. *Grigore Pap,* în Orăştie judele regesc *Domşa*, ear' în Nocrich consilierul dela curtea de apel *Iacob Bologa.*

Prima şedinţă a adunării universităţii săseşti nu s'a putut ţinè în ziua pe care era convocată, ci trei zile mai târzíu, în 27 Iunie, fiindcă erau sĕrbătorile Rosaliilor româneşti tocmai în zilele acelea, şi comitele săsesc, atent făcut din partea Românilor, a ţinut cont de aceasta împrejurare şi a amĕnat deschiderea sesiunii.

Deschiderea s'a făcut prin desvălirea portretului Maiestaţii Sale, care a fost aşezat în sala de şedinţe, şi apoi prin o lungă vorbire rostită din partea comitelui săsesc, în care a fost accentuată în mod deosebit împrejurarea, că în cadrele autonomiei reînviate a fost atrasa prin prea bunul monarch şi principe al Ardealului şi *naţiunea soră română,* pe care cu bucurie o vede comesul representată în adunarea universităţii săseşti.

La cuvêntul de deschidere a rĕspuns deputatul sas baronul *Konradsheim,* salutând şi el, în numele naţiunii săseşti, pe con-

www.dacoromanica.ro

deputaţii români apăruţi acum întâia-dată în adunarea săsească. A urmat un întreit »*hoch* la adresa Românilor.

Deputaţii saşi au venit la adunare provĕzuţi cu instrucţiuni din partea alegĕtorilor, ear' Românii n'aveau instrucţiuni. Aveau mână liberă şi dreptul de a proceda în acţiunile lor conform convingerilor şi conştienţei lor proprii. Consilierul *Bologa* era la Viena, în misiune mai înaltă politică, şi astfel sarcina de a apĕra interesele Românilor de pe fundul regiu a fost reservată pe seama celoralalţi trei deputaţi români, cari au şi început lupta cu ocasiunea desbaterei proiectului de *adresă* ce sĕ hotărîse sĕ fie înaintată coroanei. Le-a succes deputaţilor români sĕ întroducă mai multe schimbări în proiect, aşa că în şedinţa din 2 Iulie adresa a putut fi votată în următoarea textuare:

„Maiestatea Voastră!

În momentul în care este îngăduit earăşi credincios umilit subscrisei universităţi a naţiunii, după o lungă şi greu simţită întrerupere, a esercia drepturile sale constituţionale, cari n'au fost niciodata perdute prin nelealitate, naţiunea, pe lângă simţul de evlavie în faţa provedinţei, nu poate avea mai vii sentimente decât acelea ale bucuriei şi ale mulţumirei, ale adânc simţitei mulţumiri pentru aceea, pentru-că Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a recunoaşte, că nu mai sustau tînguitoarele împrejurări, cari au dat ansă în patria noas ră la desfiinţarea stării constituţionale.

Aceste sentimente ale bucuriei şi mulţumirei sûnt cu atât mai durabile, cu cât Maiestatea Voastră, conform preaînaltului manifest şi diplomei din 20 Octomvrie 1860, v'aţi îndurat a înlesni şi acelor popoare ale monarchiei binefacerile vieţii constituţionale, cărora până acuma denegată li-a fost conlucrarea hotărîtoare în legislaţiune şi administraţiune. Căci, credincios şi umilit subscrisa universitate a naţiunii recunoaşte în aceasta o garanţie, că mai mult nu sĕ vor întêmpla astfel de împrejurari, cari ar putè provoca reîntoarcerea la principiile părăsite de guvernare.

Depunênd deci credincios umilit subscrisa univèrsitate a naţiunii espresiunea acestei bucurii şi a sentimentelor de mulţumire, ca primul semn al vieţii la care e redeşteptată, şi anume, în numele întregei poporaţiuni representate prin ea, la treptele preaînaltului tron, e nutrita de cea mai sigură speranţă, că acuma va succede Maiestăţii Voastre a întemeia pe calea desvoltării constituţionale, în mod durabil, prosperitatea tuturor ţĕrilor şi popoarelor unite sub sceptrul Maiestăţii Voastre, atât în special, cât şi peste tot.

www.dacoromanica.ro

Înduraţi-vĕ deci Maiestatea Voastră a primì preagraţios încredinţarea neclătitei noastre credinţe şi alipiri, cu care rĕmânem în omagială devoţiune, ai Maiestăţi Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi, Sibiiu. 2 Iulie 1861. *Universitatea naţiunii saseşti din Ardeal*“. —

Deputaţii români au cerut, ca adresa sĕ fie înaintată monarchului prin guvernul ţĕrii, ear' Saşii, aflători în majoritate, au decis, sĕ fie trimisă deadreptul, din partea presidiului, adecă a comesului. S'a facut o greşală de formă, a cărei urmare a fost, că adresa a sosit înderĕt. nefiind acceptată din partea cabinetului de curte.

Agendele universităţii săseşti erau de caracter administrativ, şi în prima linie s'a aflat de necesară crearea unui *regulament intern,* precum şi înfiinţarea unui *senat judecătoresc,* ca for de apel pentru cei de pe fundul regiu, — trimiţêndu-se guvernului proiectul votat spre esoperarea sancţionării, dar' guvernul 'l-a trimis înderĕt, cu îndrumarea, sĕ fie întrebate şi ascultate în privinţa aceasta şi *scaunele* de pe fundul regiu.

A fost interesantă şedinţa din 30 Septemvrie, în care a venit în desbatere rescriptul acesta al guvernului, şi în care s'a decis, ca statutul sĕ fie trimis de nou, prin guvern, monarchului, aşa cum e, pentru noi din motivul, că în ea s'a presentat şi consilierul *Bologa,* salutat fiind în mod deosebit de cald din partea presidiului.

Consilierul *Bologa* a luat cuvêntul la importantul obiect ce se afla la ordinea zilei şi a vorbit *românește.*

A fost deci cel dintâiu care a facut sĕ rĕsune glas române c în sala universităţii săseşti.

Nu mult după aceasta sesiunea a fost închisă şi o noua sesiune a fost convocată pe ziua de 20 Noemvrie, ordonându-se în scopul acesta alegeri noue de deputaţi.

Dintre Români au fost aleşi de astă-dată următorii: la Orăştie, judele regesc *Domşa* şi senatorul *Balomiri,* la Sebeşul-sasesc Dr. *Avram Tincu*, ear' la Nocrichiu consilierul *Iacob Bologa.*

Deputaţii români n'au fost provĕzuţi nici de astă-data cu instrucţiuni din partea alegĕtorilor, pe când deputaţii saşi primisera severe îndrumări dela ai lor, de astă-dată de caracter mai mult *politic.*

Toate instrucţiunile Saşilor sĕ învîrteau în jurul ţinerii *dietei ardelene,* care era convocată din partea domnitorului, cu precisarea propoziţiunilor împĕrăteşti ce aveau sĕ fie resolvate din partea dietei, dar' guvernul ţĕrii, în loc sĕ publice rescriptul preaînalt

www.dacoromanica.ro

de convocare, a făcut remonstrațiune, că dieta ardeleană *nu poate* fi convocată așa cum voește domnitorul.

Obiectul de discuție îl forma deci pretutindenea chestia aceasta, și de aceea și instrucțiunile date deputaților sași dela universitatea săsească în jurul chestiei acesteia să învîrteau.

Cumcă în privința aceasta care era dispositia printre Sași, să poate vedè din instrucțiunile date deputaților din *Sighișoara,* cari sûnt următoarele:

1. Deputații să se declare *pentru ținerea dietei* și trimiterea de representanți la ea.

2. Fiindcă basa legală pentru compunerea dietei lipsește, căci legile din 1848 să refer numai la Ungaria, ear' prin legea dela 1791 Sașii sûnt scurtați, prima formațiune a dietei să se facă pe basa unei ordinațiuni în care să fie respectate interesele țĕrii și *ale naționalităților.*

În ordinațiune să fie luat de basă *principiul representațiunii intereselor* (adecă, să fie representată biserica, proprietatea cea mare, comerciul, industria și țĕrănimea), ear' *deputații să se întrunească după naționalități.* Sistemul de regaliști și locuri taxate e de condamnat, pentru-că el constitue o nedreptate pentru națiunile nemaghiare, vatămă adevĕratul constituționalism și tae în egalitatea burgheză din săsime.

Dieta ce este a se convoca să n'aibă dreptul:

a) a modifica legile referitoare la bisericile recepte, fiind a se numĕra între ele și *cele două biserici de ritul grecesc.*

b) dieta să nu se amestece în trebile interne ale naționalităților, cari au singure să-'și reguleze afacerile, și referitor la ele să nu decreteze nimica fără învoirea lor. În dietă fiecare națiune să se folosească *de limba ei,* ear' legile să se compună *în toate cele trei limbi din Ardeal.* Principiile acestea universitatea să le presenteze la loc competent, prin o delegațiune.

În fine, deputații sași sûnt provocați să declare, că:

1. Națiunea sasă nu pune nici o greutate înarticulării în lege *a națiunei române* între națiuuile constitutive ale țĕrii, dacă națiunea română va mai afla asta de lipsă pe lângă cuprinsul diplomei din 20 Octomvrie 1860 și declarațiunile preaînalte. De sine să înțelege, că în acest cas este să se tae *un teritor propriu românesc,* cu representațiune constitutivă deosebită. Națiunea sasă se declară gata a ceda din teritorul seu partea locuită de Români, cere însĕ, ca

www.dacoromanica.ro

teritoriile locuite de Saşi în comitatele mărginaşe cu Saşii să fie încorporate la Saşi.

2. Înainte de ocuparea posturilor cardinale să se reorganiseze toate pe basa principiului de egală îndreptăţire naţională, ear' episcopul romano-catolic să nu mai fie şi consilier guvernial.

3. Saşii nu sûnt în contra trimiterei representanţilor la senatul imperial. Cer însă ca mai nainte să se facă înţelegere între coroană şi dietă cu privire la următoarele:

a) legile ţării, referitoare la religiune, să fie garantate pentru totdeauna;

b) conlucrarea senatului imperial în chestiile ce ating Ardealul să fie precisată prin o lege de responsabilitate a guvernului.

4. Pentru compunerea codului civil şi penal să se esmită o comisiune din partea naţiunilor alcătuitoare de ţeară, ca să elaboreze un proiect pe seama dietei. Până atunci rămân în vigoare legile austriace. Justiţia să se separeze de către administraţiune. — —

Cam la fel erau şi instrucţiunile date celoralalţi deputaţi saşi dela universitatea săsească, cu privire la naţiunea română şi la drepturile sale politice, şi numai referitor la trimiterea de delegaţi în senatul imperial era divergenţă de păreri printre Saşi, deşi nu în fond, ci numai în formă.

Noua sesiune a universităţii săseşti n'a putut fi deschisă decât abia în 14 Decemvrie, din motivul, că noul locţiitor de comite săsesc, *Carol Schmidt,* abia cu câteva zile mai nainte sosise la Sibiiu, pentru a-'şi ocupa noua funcţiune.

Deschiderea s'a făcut prin următoarea vorbire, rostită din partea numitului locţiitor de comite săsesc:

— „Inclită universitate naţională! Deputaţii cercurilor şi districtelor săseşti s'au adunat pe basa scrisorii convocătoare a Măriei Sale domnului comes al naţiunii, *F. baron de Salmen,* data către toate jurisdicţiunile săseşti, ca să se consulteze asupra mult ponderoaselor chestiuni constituţionale, însemnate mai deaproape în acea scrisoare.

Într'aceea însă a fost rechemat dl comes al naţiunii, *de Salmen,* cu preaînalta decisiune din 18 Noemvrie a. c., ca consilier de curte la cancelaria aulică transilvană, şi mie 'mi-s'a predat în mod interimal suplinirea postului de comes al naţiunii săseşti.

D-voastră, domnilor mei, puteţi întreba cu tot dreptul, cum s'a întêmplat de eu m'am supus unei misiuni dată mie în mod escepţional şi nu în drumul alegerii constituţionale.

www.dacoromanica.ro

Eu cuget a vĕ putè rĕspunde astfel: Dreptul public al Transilvaniei, esistent până acuma, a fost basat pe sistema de *trei* naţiuni alcatuitoare de stat şi *patru* religiuni recepte. Prin nouĕle legi cardinale de stat s'a estins principiul egalei îndreptăţiri a naţionalităţilor *şi asupra surorei noastre naţiuni române.* Chestia, că principiul acesta cum sĕ se aducă la valoare cu privire la *sora noastră naţiune română*, încă nu e deslegată, cu toate-că în preaînaltul autograf din 20 Octomvrie 1860, adresat contelui *Rechberg*, s'au pus în prospect schimbări adânc tăietoare în dreptul public al Ardealului, cu privire la propriile raporturi interne. Din contră, în urmarea preaînaltelor decisiuni din 24 Martie şi 31 Martie a. c. s'a făcut reorganisarea municipiilor săseşti peste tot pe basa punctelor regulative, usuate până la anul 1852.

E uşor de priceput, domnilor mei, că pe lângă o astfel de stare a lucrurilor, au trebuit sĕ se nască conflicte naţionale, şi într'adevĕr s'au şi născut, precum sĕ vede din combaterea alegerilor şi din disputarea caracterului cardinal al diregĕtoriilor municipale săseşti din partea Românilor.

Durere, ca administraţiunii de până acuma nu 'i-a succes a delătura aceste conflicte. Ele însĕ *trebue sĕ fie aplanate, pentru-ca vieaţa constituţională a ambelor naţionalităţi sĕ se desvoalte neîmpedecată şi neturburată.*

Aici zace cel mai apropiat temeiu al misiunii mele, care 'mi-s'a dat în mod transitoriu, în timp serios şi sub cele mai grele relaţiuni, fără a fi zăcut în intenţiunea Monarchului vătĕmarea dreptului constituţional al naţiunii săseşti de a-'şi alege liber pe comitele seu, ci tocmai prin aceasta misiune dată mie este a se pregăti calea spre eserciarea dreptului de alegere constituţională pentru înlocuirea postului de comite al naţiunii.

Numai aceasta consideraţie m'a putut determina sĕ primesc misiunea mie acordată.

Trecutul meu vĕ dă cea mai sigură garanţă despre aceea, că nu voiu întreprinde nimica ce ar putè se pericliteze drepturile constituţionale ale naţiunii, sau le-ar putè nedreptăţi, întru-cât adecă aceste drepturi concordează cu legile fundamentale de stat, cu diploma din 20 Octomvrie 1860 şi cu legea constituţională din 26 Febr. 1861.

Toată nisuinţa mea va fi îndreptată într'acolo, ca sĕ se pregătească calea unei stări constituţionale prin care s'ar satisface recerinţelor cu privire la egala îndreptăţire naţională şi s'ar face cu putinţă

www.dacoromanica.ro

încopciarea patriei noastre mai ânguste, a Transilvaniei, la întreaga monarchie austriacă constituțională.

D-voastră, domnilor mei. sûnteți chemați din încrederea comitenților d-voastre se lucrați la deslegarea acestor însemnate chestiuni. Vĕ zic deci bine ați venit, și fie, ca deslegarea acestor chestiuni sĕ succeadă în mod norocos. Nisuinței drepte, îndreptată spre binele locuitorilor și fericirea țĕrii, nu poate sĕ-'i lipsească ajutorul lui Dumnezeu".

Între agendele universității săsești n'a fost nici în sesiunea aceasta nimic de însemnătate mai mare, și tot ce merită a mai fi cunoscut din activitatea Românilor desvoltată pe acest teren este, *representațiunea consistorului gr.-ort. român din Sibiiu,* adresata universității săsești cu privire la *porțiunea canonica* a parochiilor din diecesa aceasta. Representațiunea e următoarea:

„Înaltul guvern regiu al țĕrii, cu datul din 11 a lunei curente nrul 10.720 a încunoștiințat subscrisul ordinariat despre aceea, că decisiunea preaonorabilei universități din 3 Aprilie anul 1848, privitoare la asemnarea porțiunilor canonice pentru preoțimea noastră aflătoare printre Sași, nu numai că a fost aprobată de catra Maiestatea Sa înălțatul nostru împĕrat. ci totodată s'a demandat preagrațios, ca fără amĕnare sĕ și fie dusă în îndeplinire.

Față cu descoperirea menționată a înaltului guvern regesc are onoare subscrisul ordinariat a sĕ adresa cătră preaonorata universitate cu rugarea, sĕ binevoiască a-'i descoperì, în ce mod cugetă preaonorata universitate a duce la îndeplinire decisiunea din chestie, de oare-ce ordinariatul este de părerea, că numai cu intervenirea jurisdicțiunei bisericești s'ar putè efectuì aceea corespunzĕtor scopului, dându-se din partea aceasta tot ajutorul de lipsă.

Mai departe recearcă cu încredere ordinariatul pe preaonorabila universitate, sĕ binevoiască a da subordonaților sei oficiali astfel de îndrumări, în urma cărora nu numai sĕ nu se împedece efectuirea lucrului chestionat, ci încă sĕ se înainteze, spre mulțumirea respectivilor preoți.

Înainte de toate ordinariatul trebue sĕ facă observarea, că în biserica ortodoxă rĕsăriteană, cu privire la preoțimea de mir, a carei diregĕtorie este păstorirea și cultivarea sufletelor creștinești, e întrodusă căsătoria preoților, și că în aceasta biserică numai presbiterii pot sĕvêrși lucrările sfințite, bisericești și școlare. Prin urmare diaconii sau subdiaconii, ceteții și cântăreții, nu pot funcționa de sine singuri,

www.dacoromanica.ro

fără presbiter. Pentru aceea ordinariatul numai într'o comună bisericească mai numeroasă pune diacon, unde diaconul este apoi totodată și învețător al tinerimei școlare, și pentru aceea astăzi în eparchia noastră sĕ află numai un diacon, ca învețător, la *Avrig*, și pe lângă fiecare presbiter vine apoi câte un cântăreț.

Când ordinariatul procede din astfel de principii în afacerile sale, și încă mai adăogând, că în eparchia noastră sĕ află numai preoți adevĕrați, fiind opriți cei titulari, atunci prea invederat este, că fiind în eparchia aceasta până la 800 de presbiteri în funcție, pentru păstorirea și cultivarea a aproape *șaptesute mii de suflete*, numĕrul preoților nu numai că nu e mare, ci sĕ poate zice că e prea mic față cu numĕrul preoțimei dela alte confesiuni.

Acest adevĕr, precum și susatinsa instituțiune a bisericei noastre, că numai presbiterii pot funcționa la noi, cari în patria noastră s'au obicĭnuit a sĕ chema *parochi*, — silește pe subscrisul ordinariat încă și la rugarea, ca preaonorabila universitate sĕ binevoiască a decide estinderea porțiunilor canonice, sau a unui echivalent în bani, din cassa alodială, după-cum sĕ va vedè mai în jos, nu după biserici sau locuri, ci după numĕrul presbiterilor, adecă a parochilor actuali, provĕzuți cu investitură.

Cu bună seamă din astfel de principii au mânecat onorabilele comunități din Brașov și Sighișoara, când cea dintâiu acordà pentru tot anul 32 stângeni de lemne pentru școalele noastre din Brașov, ear' cea din urmă un ajutor anual de 525 fl. v. a. asemenea pentru școala noastră din Sighișoara, — ceea-ce cu mulțumitoare recunoștință sĕ menționează aici.

Ordinariatul își mai ia voe a atrage atențiunea preaonorabilei universități și asupra constitutivului unei porțiuni canonice. Este cunoscut, că dieta țĕrii din anul 1846 7 constitutivul unei porțiuni canonice 'l-a fost fixat în 14 jugĕre. Ordinariatul nu voește a impugna aceasta decisiune dietală, ci atâta cutează a zice, că constitutivul unei porțiuni canonice de 14 jugĕre nu ajunge nici-decum pentru dotarea cuviincioasă a unui paroch. De aceea doară constitutivul unei porțiuni canonice în Ungaria și Banat constă din 34, ear' în Bucovina din 44 jugĕre, pe când protopopii capĕtă acolo câte una și jumĕtate porțiune canonică.

Deci pe basa acestui adevĕr sĕ roagă acest ordinariat, ca sĕ se resolveze din partea onorabilei universități constitutivul unei porțiuni canonice după forma din alte țĕri sorori, căci aceasta o

www.dacoromanica.ro

vedem și la constitutivul porțiunilor canonice ale preoțimei de alte religiuni.

Mai departe își ia voe ordinariatul a atrage atențiunea prea onorabilei universități și la preaînaltul patent împĕrătesc despre regularea referințelor între fostii domni de pămênt și coloni, respective la acei paragrafi din preaînaltul patent, cari sună despre lemnărit și pășunat, și a o ruga, sĕ binevoiască preaonorat aceeași a dispune, ca fiecare paroch sĕ capete un cvant fix de lemne pe fiecare an, ear' pentru vitele sale sĕ 'i-se rînduiască din pășunea comunală o porțiune potrivită.

Acum vine a se amintì dotarea preoților din acele locuri unde nu sûnt pămênturi comunale. În astfel de împrejurări ordinariatul este de părerea, că în atari locuri sĕ se dee preoțimei un echivalent în bani, după starea și proporțiunea locală, și adecă în orașe mari 1000—1200 fl., în orașe mai mici 600 800 și la sate 400—600 fl. și lemne.

În fine face acest ordinariat încă și acea recercare, ca preaonorabila universitate sĕ binevoiască a învita pe subordonatele municipii, ca acestea sĕ facă cunoscuți ordinariatului oficianții prin cari voesc sĕ efectuiască lucrul chestionat, pentru-ca apoi și ordinariatul sĕ însărcineze din partea sa pe protopopii districtuali spre a întrevenì la regularea acestui lucru“. — —

O dovadă frumoasă constitue representațiunea aceasta despre îngrijirea pe care episcopul *Șaguna* o purta față de clerul seu subaltern, — cu toate-că cererea n'a avut resultatul dorit și așteptat.

www.dacoromanica.ro

Inaugurarea „Asociațiunei".

În 10 Maiu 1860 a fost înaintată guvernului țării o petițiune. subscrisă de ambii archierei români din Ardeal și de 180 Români de frunte și inteligenți din diferitele părți ale Transilvaniei.·

În petițiunea aceasta sĕ cerea dela guvern, sĕ dee învoire prealabilă, pentru-ca Românii din Ardeal sĕ poată face pregătirile necesare în scopul înființării unei reuniuni pentru înaintarea poporului român din patria aceasta *în cultură.*

Guvernatorul țării, căruia a fost înaintată petițiunea, a comunicat episcopului *Șaguna* în 12 Iulie 1860, că înainte de a putè încuviința cererea Românilor ar dorì sĕ știe în mod amĕnunțit despre ce fel de reuniune este vorba, fiindcă petițiunea nu-'l lămurește din destul în privința aceasta, și în ea nu sĕ cuprinde determinat, bine și la înțeles, scopul reuniunii, așa cum cere §-ul 5 din legea pentru reuniuni. Pentru-ca sĕ poată satisface dorinței Românilor, e de lipsă sĕ 'i-se presenteze o schițare de statute, — dacă nu sĕ poate trimite cumva proiectul întreg, — ca apoi guvernul sĕ poată da voe unei adunări generale constitutive sĕ iee același proiect de statute în desbatere și sĕ stabilească în mod final textul în care vor fi înaintate monarchului spre sancționare. Totodată a comunicat guvernatorul țării și aceea episcopului *Șaguna,* că pentru o reuniune, care ar urmărì esclusiv *scopuri naționale,* încuviințarea la nici un cas *nu sĕ va putè da.*

Dându-se guvernului toate lămuririle necesare cu privire la reuniunea proiectată, și esplicându-i-se din partea episcopului *Șaguna,* că ea e contemplată a fi de caracter pur *cultural,* — nedumeririle guvernatorului au fost resfirate, și în 22 Ianuarie 1861 a urmat resoluțiunea guvernului, în acel înțeles, că *se permite* Românilor ținerea unei adunări pentru votarea statutelor pe seama reuniunii, pe care guvernul țării în principiu o încuviințează.

www.dacoromanica.ro

Despre acest îmbucurător fapt episcopul *Şaguna* a încunoştiinţat pe cei-ce au subscris petiţiunea prin următoarea *învitare:*

„Prin emisul înaltei cancelarii aulice transilvane din 22 Ian. 1861, numĕrul 84, s'a dat voe pentru facerea mĕsurilor pregătitoare spre înfiinţarea asociaţiunei pentru literatura şi cultura poporului român şi pentru înaintarea industriei şi a agriculturei, conform §-lui 15, lit. *a)* a legii de reuniuni.

Fiindcă în petiţia prin care s'a cerut înalta licenţă pentru înfiinţarea asociaţiunei mai sus pomenite s'a făcut rugarea, ca resoluţia sĕ se îndrepteze cătră mine, subscrisul episcop, precum a şi urmat, aşa, aducênd aceasta la cunoştinţă publică, învit pe toţi aceia, cari au subscris petiţia din 10 Maiu 1860 şi doresc a lua parte la înfiinţarea acestei asociaţiuni, ca pe 9 21 Martie sĕ se afle în Sibiiu, cu care prilej au sĕ se compună statutele necesare ale acestei asociaţiuni, şi apoi sĕ se aştearnă Maiestăţii Sale spre aprobare preaînaltă.

Sibiiu, 22 Februarie 1861. *Andreiu baron de Şaguna* m. p., episcop".

Conferenţa s'a ţinut în ziua pe care era pusă, în sala seminarului din Sibiiu. A fost presidată de episcopul *Şaguna,* avênd de secretari pe *George Bariţiu* şi *Nicolae Popea.*

Episcopul *Şaguna* a espus fasele prin cari a trecut afacerea până acì, şi a rugat conferenţa, că acum, după-ce greutatea cea mai mare e biruită, sĕ procedeze la compunerea statutelor.

Întraseră mai nainte la *Şaguna* trei proiecte de statute, compuse de *George Bariţiu,* de canonicul *Timoteiu Cipariu* şi de pretorul *Ioan Puşcariu,* ear' pe basa acestor proiecte compusese şi *Şaguna* un al patrulea proiect, cari toate au fost cetite în conferenţă, predându-se unei comisiuni, cu însărcinarea sĕ le esamineze în mod amĕnunţit, şi în şedinţa care sĕ va ţinè în ziua următoare sĕ-'şi dee părerea motivată, că din ele care ar fi mai potrivit şi mai corespunzĕtor cerinţelor şi scopului asociaţiunei, eventual ce modificări ar fi de lipsă sĕ se facă chiar şi în proiectul care va fi aflat de cel mai perfect?

În comisiune au fost aleşi următorii: Ioan *Bran de Leményi,* Ioan *Aldulean,* George *Bariţiu,* Ioan *Puşcariu,* Iacob *Bologa,* Dr. Ioan *Raţiu,* Dr. *Stoia,* Dr. *Nemeşiu,* Dr. *Bendella,* Ioan *Codru,* Nicolae *Gaetan,* Ilie *Măcelariu,* Axente *Severu,* Ioan *Hania,* Anton *Veştemian* şi advocatul *Oniţiu.*

Comisiunea a compus, pe basa proiectelor puse ei la dispoşiţie, un proiect *nou* de statute, care în două şedinţe, ţinute în 22 şi

www.dacoromanica.ro

23 Martie, au fost desbătute din partea conferenții și acceptate în textuarea în care puteau să fie înaintate Monarchului spre aprobare.

Terminându-'și conferența lucrările, *Georgiu Barițiu* a mulțumit episcopului *Șaguna,* în numele conferenței, pentru ostenelele puse și pentru sacrificiile aduse și cu ocasiunea aceasta pe altarul națiunii, rugându-'l să aibă bunătate a grijì de afacerile asociațiunii proiectate și mai departe, până la definitiva ei înființare, respective până la înaugurarea care va urma imediat după aprobarea preaînaltă dată statutelor, · ear' episcopul *Șaguna* promite că își va da toate ostenelele, ca aprobarea să urmeze cât mai curênd, și încheie conferența.

Statutele *Asociațiunei* înaintate monarchului prin guvernul țării au primit aprobarea preaînaltă în 6 Septemvrie 1861, cu o mică modificare, și despre aceasta episcopul *Șaguna* a fost încunoștiințat din partea guvernului prin rescriptul următor:

„Numĕrul 7993 1861. Escelentisime și reverendisime domnule episcop! Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, prin preaînalta sa ordinațiune din 6 Septemvrie a. c. s'a îndurat preagrațios a concede, ca în urma așternutelor statute pentru înaintarea literaturii române și a culturii poporului român să se formeze o *Asociațiune* . Însă Maiestatea Sa ces. reg. apostolică s'a îndurat a ordona, ca la §. 5 din statute să se facă dispositiune, că la alegerea acelor membri, cari nu sûnt cetățeni austriaci, să se ceară și consentimentul acestui guvern regesc.

Despre aceasta preaînaltă și grațioasă resoluțiune să încunoștiințează Escelența Ta, în urma grațioasei ordinațiuni reg. din 13 Septemvrie a. c. numĕrul 2868, pe lângă retrimiterea textului român al statutelor, așternute încoace prin presidiul fostei ces. reg. locotenențe, și îndreptat în înțelesul preaînaltei resoluțiuni, cu acel adaus, spre aducerea la cunoștință a »*Asociațiunei* , că aceea, credincoasă chemării sale espuse în §-ul 2, are a se restrînge numai la sfera cursului științific și a se reținè dela amestecarea în trebile confesionale și politice, cari și altcum sûnt eschise prin a treia secțiune a statutelor.

Între altele cu respect cuviincios rĕmânem ai Escelenței Tale deobligați: *Cserey Farkas* m. p., *Mateiu Pop* m. p., secretar. Dat din ședința guvernului Marelui Principat al Ardealului, ținută în Cluj, la 26 Septemvrie 1861".

Încunoștiințarea aceasta episcopul *Șaguna* a primit-o în 25 Septemvrie, ear' în 29 Septemvrie a și convocat adunarea generală

www.dacoromanica.ro

înaugurală pe 4 Noemvrie n. la Sibiiu, adresând publicului inteligent român următoarea *convocare:*

„După-ce Maiestatea Sa ces. reg. apostolică prin preaînalta resoluțiune din 6 Septemvrie a. c. s'a îndurat preagrațios a încuviința înființarea »*Asociațiunei transilvane române* pentru înaintarea literaturii române și cultivarea poporului român și a aproba statutele aceleia: subscrisul ca însărcinat cu conducerea provisorie a afacerilor »*Asociațiunei*« își ia voie a conchema pe 23 Octomvrie, — 4 Noemvrie n. — a. c. aici la Sibiiu pe toți inteligenții națiunii noastre, cari voiesc a fi membri ai *Asociațiunei*«, spre a lua parte la înaugurarea și deplina constituire a aceleiași. Sibiiu, în 29 Septemvrie v. 1861. *Andreiu baron de Șaguna* m. p., Episcop".

*

Lume multă și aleasă s'a adunat la Sibiiu, pentru a lua parte la adunarea generală constituantă a *Asociațiunei* , și zile de adevărată sărbătoare națională au fost zilele în cari au decurs ședințele ei.

Adunarea 'și-a ținut ședințele în sala seminarului gr.-or. român din *Sibiiu,* care în ziua deschiderii, 4 Noemvrie n., era ticsită de tot ce avea pe atunci mai bun și mai de frunte poporul românesc din patria aceasta.

La orele zece și jumătate o deputațiune de opt merge la episcopul *Șaguna* pentru a-'l învita să vină să facă deschiderea adunării, în calitate de președinte al comitetului provisor. *Șaguna* apare, și primit cu puternice *să trăească* , rostește cuvêntul de deschidere, prin care declară. în puterea decretului împărătesc, *Asociațiunea de înființată și prima ei adunare generală de deschisă.* Vorbirea a fost următoarea:

„Eată, domnilor! a sosit ziua cea dorită pentru înființarea unei Asociațiuni. care să aibă de problemă, „literatura română și cultura poporului român".

Mărturisesc sincer convingerea mea, că eu problema Asociațiunii noastre o caracterisez pe cât de nobilă și frumoasă și unică în felul seu astăzi în întreaga noastră națiune din toate părțile, unde să afla ea, pe atâta și de serioasă și grea, pentru-că cere o perseverență de fer și un sacrificiu de inimă. Acestea le afirmez eu după natura scopului Asociațiunii, care este *înaintarea literaturei române și a culturei poporale,* în deosebite ramuri, prin studiu, prin elaborarea și edarea de opuri, prin premii și știpendii pentru diferitele specialități de științe și arte.

www.dacoromanica.ro

Toți știm, că țĕranul, când ară nu caută îndĕrĕt, ci înainte, ca brazda sĕ nu o greșească. Însĕ factorii Asociațiunii noastre, când vreau sĕ nisuească cătră ajungerea scopului Asociațiunii, vor avè a căuta mai întâiu îndĕrĕt, adecă la studii clasice din secolii vechi, și apoi vor avè a căuta înainte, adecă *a cultiva limba noastră* după forma științelor clasice.

Încă mai trebue sĕ căutăm în trecut și în alt înțeles; va sĕ zică, deși Asociațiunea noastră este cea dintâiu în felul seu la noi, totuși vocea trecutului ne spune, că pe lângă aceea, că până astăzi n'am avut nici o asociațiune formală și din partea statului recunoscută și aprobată, carea s'ar fi ocupat cu literatura română și cu cultura poporului, zic, pe lângă toate acestea, totuși au fost bărbați români singuratici, cari prin scrierile lor și edarea acelora la lumină s'au meritat prea mult pe terenul literaturei române și al culturei poporului. Astfel de bărbați naționali binemeritați pentru cultura literaturei române și cultivarea poporului român am avut noi și până acum și îi avem și astăzi pretutindeni pe unde sĕ află națiunea noastră. Așadar' aducerea aminte de acesti bărbați români binemeritați reconced eu Asociațiunii.

Și în al treilea înțeles zic că trebue sĕ ne uităm în trecut pentru aceea, ca sĕ nu sĕ întêmple și în viitor literaților nostri o asemenea vătĕmare precum s'a întêmplat în 1850, când un comisar împĕrătesc a încredințat unui preot săsesc traducerea unui op metodic din limba germană în cea română. Ceea-ce înțelegênd eu atunci când 4 5 coale sĕ și tipăriseră, am făcut pașii trebuincioși și am nimicit eșirea la lumină a acelei traduceri. Însĕ preotul săsesc 'și-a pus bine în pungă onorarul pentru o traducere miserabilă. Eu încă atunci traducerea o caracterisam de miserabilă, pentru-că părința sa într'altele cuvêntul german „Methodenbuch“ 'l-a tradus pe românie „carte de modruri“. Miserabilitatea acestei traduceri de tot sĕ dă pe față, când cuvintele românești „carte de modruri“ le-am traduce în germânie, căci „carte de modruri“ uici-când n'ar putè face în limba germană „Methodenbuch“.

Dacă mi-se iartă a amintì aci și alte împrejurări fatale din anii mai curênd trecuți, cari primejduiau libertatea culturii poporului și onoarea bărbaților nostri inteligenți, atunci trebue sĕ aduc înainte acea rĕscoală a fostului minister de învĕțământ. prin care cărțile acelea ce s'au compus sub manuducerea mea, prin inteligenții nostri, s'au tipărit în tipografia noastră diecesană și apoi s'au întrodus în

www.dacoromanica.ro

şcoalele noastre poporale, — 'şi-a pus în cap de a le oprì din întrebuinţare şi a introduce altele, pe cari niște creaturi de-ale lui necunoscute pe terenul literaturei noastre le-au compus şi le-au tipărit în Viena. Acelaşi minister a pretins dela mine în anii trecuţi, ca pe profesorii dela gimnasiul nostru din Braşov sĕ-'i trimit la Viena spre depunerea esamenului de cualificaţiune profesorală. Ştiind eu, că esaminarea aceea sĕ face prin o comisiune stătătoare din membri de religiune şi naţiune străină, am remonstrat pe basa anomaliei ce ar urma de acolo. când profesorii unui gimnasiu român de religia orientală-ortodoxă ar trebuì sĕ depună esamen de cualificaţiune profesorală înaintea unei comisiuni de religiune şi naţiune străină. Dar' şi mai mult sĕ vĕ spun. Acel minister, înţelegênd că episcopia noastră 'şi-a ridicat o tipografie încă la anul 1850 şi acì tipăreşte cărţi bisericeşti şi şcolare spre acoperirea propriilor lipse şi spre *înaintarea culturei poporului.* — m'a tras la rĕspundere de a mĕ declara, că episcopia noastră, pe care ministerul de culte sĕ îndoia a o recunoaşte de primită din partea statului, deşì Maiestatea Sa împĕratul o tracta ca pe una receptă, zic, ministerul de culte *m'a tras la rĕspundere* de a mĕ declara, că episcopia noastră *de unde* 'şi-a căpĕtat dreptul de a-'şi putè ridica tipografie?

Acestea am aflat de trebuinţă a vi-le comunica, domnilor! cu aceasta ocasiune, ca sĕ vĕ încredinţaţi despre *neadormita priveghere a icrarchiei bisericei noastre pentru susţinerea libertaţii binesocotite în cultura poporului* şi spre mântuirea onoarei bărbaţilor nostri inteligenţi, precum şi pentru adeverirea acelui adevĕr, că causa cea dreaptă ce o am representat eu în aceste trei obiecte şi în alte multe *a eşit din luptele susatinse cu triumf!*

Aceste esemple le-am adus înainte acì spre acel scop, ca sĕ arĕt *trebuinţa cea imperativă pentru vaza şi autoritatea Asociaţiunii , ce membrii ei vor fi îndatoraţi a o susţinè şi înmulţì prin studiu, prin elaborarea şi edarea de opuri literare,* ceea-ce, precum am zis mai sus, nu se poate ajunge fără păstrarea unei seriosităţi şi perseverenţe, ce ştiinţele după natura lor o pretind dela toţi aceia cari vreau a se ocupa cu ele.

Acestea premiţênd, trec la obiectul zilei, şi aşa pe basa resoluţiunii împĕrăteşti din 6 Septemvrie a. c., ce 'mi-s'a împărtĕşit prin decretul guvernial din 26 Septemvrie a. c. nr. 7693, prochiam „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român“ de *asociaţiune publică şi recunoscută de stat,* în

www.dacoromanica.ro

înţelesul statutelor sale din 21, 22 şi 23 Martie 1861, şi provoc adunarea, ca să păşească la *constituirea »Asociaţiunei«*, în sensul secţiunii II. din statute, apoi în sensul secţiunii III. la *alegerea* oficialilor „Asociaţiunii“, şi în sfîrşit, în înţelesul secţiunei IV. la prefigerea terminului pentru cea mai de-aproape adunare generală.

Şi aşa împlinind însărcinarea d-voastre din 10 Maiu 1860 şi din punctul 4 şi 5 al protocolului conferenţei de sub 11/23 Martie 1861, ca să duc corespondenţele cele trebuincioase pentru înfiinţarea acestei „Asociaţiuni“, ceea-ce cu ajutorul lui Dumnezeu am şi ajuns, *predau adunanţei constituante scaunul onorific al presidiului* ce 'l-am ocupat până acum din încrederea d-voastre, şi în sfîrşit, ridicând simţămintele sufletului meu către cer, zic: Domnilor! masa dulcei maicii noastre este pregătită pentru oaspeţi mulţi. Maica noastră a fost până acum îmbrăcată în doliu, dar' de acum înainte se îmbracă ea în haină de nuntă şi poftește la masă pe toţi fiii sei, ca să strălucească şi ea în şi cu casa sa, şi să înoească pe fiii sei, precum să înoesc tinereţele vulturului, şi se roagă lui Dumnezeu zicênd: Doamne al puterilor, fi cu „Asociaţiunea“ aceasta acum şi totdeauna, căci tot darul desăvîrşit e de sus dela tine, părintele luminilor. Amin!“

După vorbirea aceasta de deschidere, subliniată cu sgomotoase aclamări, a luat cuvêntul canonicul din Blaj, *Timoteiu Cipariu,* şi a rostit următoarea cuvêntare, drept răspuns la discursul presidial:

„Escelenţă! Domni şi fraţi!

Când ne uităm înapoi la istoria poporului nostru şi mai ales la a naţiunii noastre din asta patrie dulce, care e ântâiul leagăn al vieţii române pe aceste locuri nordice-orientale, — mai că nu aflăm în seria atâtor mari secole, dela începutul celui al doilea al erei creştine, până acum peste mijlocul al celui de al XIX., decât numai zile de lacrămi, de dureri şi suferinţe de toată forma, ear' zilele de bucurie pentru poporul român, şi pentru naţiunea noastră transilvană în special, au fost mai puţine şi mai rari decât peana de corb alb.

Cultura romană adusă în Dacia din alte părţi ale lumii, mai fericite şi mai desfătate, şi strĕplântată în acest pământ rece şi îngheţat; cultura de care mărturisesc toate ruinele şi toate unghiurile patriei noastre, acele 40 de cetăţi ce le numĕră *Ptolomeu* în geografia sa cu numele, abia cu 50 de ani după strămutarea noastră în acest Babilon, — toată, mai toată, a căzut pradă ginţilor barbare, cari înainte de-a prăda Grecia şi Italia, Atena şi Roma, se pare că din prada patriei noastre şi din ruina culturei romane de pe acest

www.dacoromanica.ro

pământ 'şi-au luat gust de-a se încrunta în ruinele şi ale celoralalte provincii din imperiul roman.

Din aceasta ruină totală numai Dumnezeu ştie cum am scăpat, numai ca prin minune, şi numai cu pelea şi cu vieaţa, caci acelea incursiuni şi predaţiuni, nu numai ne-au răpit averea şi cultura ce am avut, ci ne-au răpit şi mii de mii de suflete de-ale fraţilor şi părinţilor nostri. Şi dacă ar fi fost moartea lor numai corporala, mai puţină le-ar fi fost şi amărăciunea; însă decât moartea naturală mai este moarte şi mai cumplită pentru om, *sclavia,* despărţirea de ai sei, şi mai presus de toate simţul unei ruine naţionale. Căci nici o durere nu poate să se asemene cu durerea, când vede omul nu numai perirea sa, ci vede deodată şi perirea unei patrii, unei naţiuni întregi, mai fără nici o speranţă de o ridicare din perirea aceea.

Însă din toate aceste ruine provedinţa ne-a conservat înca, în aceste dureri cumplite, un tesaur nepreţuit, care nu 'ni-'l-a putut răpì nici sabia învingètorului, nici cruzimea tiranului care domnea peste corpurile noastre, nici puterea fisică, nici politica infernală, un tesaur născut cu noi dela ţîţele maicei noastre, dulce ca sarutările măicuţelor când ne aplecau la sînul lor, tesaur mai scump decât vieaţa, tesaur pe care dacă 'l-am fi perdut, de 'l-am perde, dacă vom suferì vre-odată ca cineva cu puterea sau cu înşelăciunea ori cu momeli să-'l răpească din mânile noastre, — atunci mai bine să ne înghiţă pământul de vii, pentru-ca să ne adunăm la părinţii nostri cu acea mângăere, că n'am tradat cea mai scumpă ereditate, fără de care n'am fi demni a ne mai numì fiii lor: *limba românească.* Ci sperăm în provedinţa divină, sperăm în vîrtutea neînfrânta a naţiunei, pe care întru atâţi seculi nici în cea mai apusă soarte a ei n'a tradat-o, sperăm în marii bărbaţi şi însufleţiţi fii ai naţiunei, cari mai ales în aceste timpuri critice, în cari se tratează chestiunea de-a fi sau a nu fi, — cu toată bărbăţia deamnă de un Roman vechiu, cu toată resoluţiunea nefăţărită, cu pana şi cu cuvêntul şi cu fapta au spriginit şi spriginesc causa naţională, causa culturei, în biserică, în şcoală, în politică, cari 'şi-au întors toată influenţa şi posiţiunea şi n'au cruţat nici ostenele, nici spese, numai şi numai pentru-ca să sprigineasca aceasta naţiune, cu al cărei nume se laudă şi a cărei limbă o vorbesc.

Chiar şi aceasta zi solemnă, care ne-a adunat din toate părţile patriei, e un testimoniu al vieţii româneşti şi o protestaţiune mai solemnă decât jurământul, că naţiunea română nu vrea şi nu va

www.dacoromanica.ro

suferi nici-odată ca sĕ apună din seria naţiunilor *ca naţiune română,* nu vrea şi nu va suferi nici-odată batjocura, ca sĕ se lapede de a-'l seu nume şi de-a sa limbă în favoarea nici a celei mai culte naţiuni şi limbi din lume, — cu atât mai puţin în favoarea ori-cărei alteia, care încă ieri alaltărieri era necultă, barbară, şi care nici până astăzi nu 'şi-a scuturat rugina ce o rodea până la inimă încă înainte de 20 30 de ani, sau înainte ca de o sută de ani.

Aceasta adunare, atât de numĕroasă, atât de strălucită, de atâţi bărbaţi bravi şi demni, cari cu atâta bucurie nu-'şi pregetară, nici ostaneala nici spesele ca sĕ alerge aici în depărtare şi sĕ iee parte la aceasta sĕrbătoare naţională, e un document neînfrânt, că se simţesc măreţi a fi fiii naţiunii române şi a se numì cu numele strămoşesc!

Naţiunile, cari visează şi trăesc în acel vis deşert, că oare-când tot vor sĕ aducă pe Român sĕ-'şi despreţuiască limba şi sĕ adoreze alta straină, cari nu sĕ pot desbrăca de ilusiunile lor, că Românul va voì sĕ se împeneze cu penele străine, pentru a înavuţì sărăcia acestor naţiuni îngâmfate şi pretensive, — depună-'şi odată pentru totdeauna toate ambiţiunile rĕu calculate, deştepte-se din visul lor şi nu sĕ mai nutrească cu ilusiuni seci şi amăgitoare. Căci amin, amin le zicem lor, mai curênd va trece cerul şi pământul decât sĕ se mai prefacă Românul în naţiunea aceea sau aceea. De Român, *ca naţiune,* vorbesc, nu de Român, ca individ. Pentru-că dacă au fost împrejurări, când câte un biet de Român, sau de foame, sau de golatate, ori din oare-care ambiţiune, sau din alt calcul s'a îndepărtat de trupina naţiunii sale şi s'a înochiat ca un oliv domestic în oliv sĕlbatic, asta s'a putut întêmpla, şi poate că se va mai întêmpla, şi sĕ poate sĕ vedem chiar şi în zilele noastre cu ochii astfel de întêmplări. Sĕ-'i lăsăm însĕ în numele lui Dumnezeu sĕ-'şi caute fericirea şi repausul inimei unde le place şi unde sperează sĕ le afle. Dar' Românul, ca naţiune, pe care 17 secole 'l-au aplecat la pământ într'adevĕr şi nu 'l-au frânt, nici nu 'l-au smuls din rădĕcină, chiar sĕ mai treacă peste el de 17-ori câte 17 secole tot Român va rĕmânè, de s'ar duce şi cu miile cei-ce sĕ înstrăinează!

Asta ne este credinţa neclintită; şi sperăm că toţi cei-ce nutresc asemenea credinţă nu se vor ruşina, pentru-că mai mĕduoasă e trupina decât sĕ se uște, chiar şi dacă sĕ uscă multe şi ori-cât de multe ramuri din corpul ei. Un agru fructuos, care e în stare, nu numai a nutrì grâul din destul, ci şi polomida, nu va da polomidă, pentru-că

www.dacoromanica.ro

polomida să va arde și grâul să va aduna și earăși să va sěměna, pentru-ca sěmênța să nu-'i lipsească în toată eternitatea.

Nu voesc a mě estinde mai departe, măcar-că multe s'ar mai putè zice și aduce din vieața națiunii, ce demustra invederat, că deșarte sûnt toate sperările, ilusiunile, visurile, îndeșert toate amăgirile, măgulirile, momelile, îndeșert toate sofismele și machinațiunile tuturor celor-ce mai duc și trag sperare, că doar' doar' din Român vor putè face alt popor nordic sau asiatic. Un razim să împlânta astăzi națională tății române, și sperăm că asemeni razime, de asta și alte forme, să vor împlânta și de acì înainte, și mai multe și mai puternice.

Să urăm deci acestei tinere plante, care astăzi să împlânta în a doua a noastră patrie, să-'i urăm binecuvêntare dela cel-ce sprijinește toate, ca cu ajutorul celui preaînalt și cu zelul învăpăiat al națiunii nutrită și crescută să ajungă cât mai curênd la statura normală în care să înverzească, să înfrunzească și fructe înmiite să aducă de bun și dulce gust tuturor Românilor, fructe de cultura și propășire în toate ramurile științei, artei și civilisațiunei.

Să urăm, domnilor și fraților, și acelui mare bărbat al națiunii, care dela început cu căldură a cuprins la sînul seu, și fără preget a condus până în momentul de acum ideea acestei *Asociațiuni,* care astăzi din idee trece în realitate. Să-'i urăm din inimă călduroasă, cu sinceritate nefățărită, și cu rěsunet strěbătětor, că cel-ce 'l-a înălțat la aceasta mare treaptă să-'i insufle purtarea de grije parintească pentru națiunea română, nu numai în cele sfinte și dumnezeești, ci și în cele-ce să țin de bunăstarea unui popor demn de o soarte mai bună, de bunăstarea nu numai materială ci și mai vêrtos de acea eminentă, care distinge pe o națiune cultă de către alt popor, precum cuvêntul distinge pe om de alte viețuitoare pe acest pământ. Să-'i urăm, ca să-'și vadă efectuite intențiunile marinimoase ce le nutrește către națiunea română, să-'și vadă națiunea fericită, mai fericită decum o aflase la începutul păstoriei sale. Să-'și vadă mângaierea cu ochii, repausul și mulțumirea sufletului încă în vieața aceasta.

Să-'i urăm zile fericite în mijlocul națiunei ajunsă la fericire, zile multe și împreunate cu neîncetată mulțumire din partea acestei națiuni bune și bine simțitoare, cerênd și rugându-ne, ca și de acì înainte să binevoiască a cuprinde și a adăpostì, a ajuta și a sprijinì această tinără societate, pe care o a iubit și o a ocrotit dela leagan până în momentul de față. Să trăiți Escelența Voastră!"

www.dacoromanica.ro

Deschisă fiind adunarea generală constituantă a *Asociaţiunei,* s'a procedat numai decât la adunarea de membri, cu cari să se poată face constituirea. S'au înscris membri suficienţi, dela cari s'a încassat suma de 5600 fl.

În şedinţa din ziua următoare s'au verificat membrii, şi decretându-se *Asociaţiunea* de constituită, se procede la alegerea biroului. Alegerea se face prin vot secret. President ese ales episcopul *Şaguna* cu 75 voturi. Au mai primit voturi Andreiu de *Mocsonyi,* metropolitul *Şuluţiu,* canonicul *Cipariu* şi alţii. Vicepreşedinte a fost ales canonicul *Cipariu,* ear' prim-secretar *George Bariţiu.*

Seara tinerimea română din Sibiiu a aranjat conduct cu torţe preşedintelui, vicepreşedintelui şi prim-secretarului »*Asociaţiunei* , precum şi deputatului dela dieta ungară *Aloiziu Vlad de Selişte,* care a apărat atât de bine causa naţională în dieta dela Pesta, şi apoi capitanului suprem din *Făgăraş, Ioan Bran de Leményi.*

În şedinţa a treia au fost aleşi ceialalţi funcţionari, şi anume: secretar II. Antonie *Vestemian,* casier Antoniu *Bechniţiu,* controlor Ioan *Pinciu,* bibliotecar şi archivar Visarion *Roman.* Membri în comitetul central au fost declaraţi aleşi cu majoritate de voturi următorii: Paul *Vasiciu,* I. Axente *Severu,* Const. *Papfalvi,* Petru *Manu,* Sava P. *Barcian,* Ioan *Popasu,* Nicolae *Popea,* Iacob *Bologa,* Gavriil *Muntean,* Ioan *Antoneli,* Ioan *Nemeş* şi Ilie *Măcelariu.*

Au fost aleşi apoi membri onorari şi s'a decis, ca viitoarea adunare generală să se ţină în *Braşov.*

George *Bariţiu* a cetit în urmă mai multe teze menite a fi prelucrate, din diferitele ramuri ale ştiinţei, aşa, ca cele mai bune să fie premiate, celelalte publicate în foaia periodică a *Asociaţiunei,* care se va înfiinţa.

În fine, în şedinţa a patra să stabileşte budgetul, să decide procurarea unui sigil şi a formularului pentru decrete, însărcinându-se cu toate acestea prim-secretarul *Bariţiu,* precum şi cu tipărirea în o miie de esemplare a actelor acestei adunări. Episcopul *Şaguna* pune apoi la dispoziţia comitetului central al *Asociaţiunei* o sală din edificiul seminarial şi închide adunarea cu un discurs frumos.

Astfel s'a făcut inaugurarea primei noastre instituţiuni culturale de astăzi, a *Asociaţiunei* din Sibiiu.

www.dacoromanica.ro

Zădărnicirea întrunirii dietei ardelene.

Pe la finea lui Septemvrie sosise la guvernul din Cluj decretul împĕrătesc prin care se dispunea, ca dieta Ardealului sĕ fie convocată pe 4 Noemvrie la Alba-Iulia.

Ştirea despre acest eveniment a umplut de bucurie inimile românești din Ardeal, cu atât mai vêrtos, că între propositiile împĕrătești, puse dietei spre deliberare, se afla trecută la primul loc *ridicarea naţiunei române la rangul de naţiune receptă.*

Peste tot, amĕsurat destăinuirilor făcute din partea ziarelor maghiare din Cluj, în decretul împĕrătesc se cuprindeau pe scurt următoarele:

1. Dieta Ardealului. care se va întruni în 4 Noemvrie în Alba-Iulia, are *se înarticuleze naţiunea română în rîndul celoralalte naţiuni recepte.*

2. Are sĕ facă alegerea funcţionarilor.

3. Are sĕ aleagă 26 deputaţi pentru a face parte din *senatul imperial.*

4. Are sĕ facă modificările cari se vor arĕta a fi de lipsă în codul civil şi penal.

Cu privire la efectuirea alegerilor pentru dietă rescriptul împĕrătesc dispunea, că alegători sûnt toţi aceia cari sub ori-ce titlu plătesc dare directă în sumă de cel puţin 8 fl. v. austr. ear' ales are sĕ fie în comitatele cari au peste 60.000 de suflete tot după 30.000 de suflete câte *un* deputat. În fine, diurnele deputaţilor dietei ardelene se stabilesc în 100 fl. v. a. pe lună.

Acest resumat al rescriptului împĕrătesc, datat din 19 Sept. 1861, a ajuns la cunoştinţa publicului numai pe calea presei, pentru-că în întregime rescriptul n'a fost publicat, şi prin urmare nici esecutat.

Guvernul ţĕrii, cu reşedinţa în Cluj, a aflat anume, că modul cum sĕ ordonează în decretul împĕrătesc sĕ se faca alegerile pentru

www.dacoromanica.ro

dieta Ardealului nu corĕspunde constituţiei ţĕrii, dreptului public şi legilor patriei, şi de aceea, la 3 Octomvrie a adresat monarchului o *representaţiune* de următorul cuprins:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică!

Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică preagraţioasă cu rescriptul reg. din 19 Septemvrie a. c. numĕrul cancel. curţii 3024 aţi binevoit a ordona, ca în Ardeal sĕ se concheme o dietă pe 4 Noemvrie a. c. în libera cetate regală Alba-Iulia.

Ori-cât de îmbucurătoare era de altmintrelea conchemarea dietei în Ardeal, aceeaşi totuşi în timpul de faţă nu poate deştepta decât îngrijiri serioase, pe cari noi, în puterea credinţei noastre neclătite cătră M. Voastră, în puterea alipirii noastre de legile patriei, isvorîtă atât din cea mai intimă convingere a noastră, cât şi prin jurămêntul nostru ca funcţionari în datorinţă prefăcută, şi în puterea posiţiunei plină de rĕspundere pe care o ocupăm ca cea mai supremă diregĕtorie a patriei, — a le espune în momentul cel important şi critic cu toată încredinţarea fiiască şi cu aderenţa cea mai supusă ne ţinem de cea mai strînsă datorinţă.

Precum conferenţa convocată pe 11 Februarie la Alba-Iulia, din ordinul M. Voastre ces. reg. apostolice, în scopul de a-'şi da părerea în privinţa dietei, — s'a declarat în majoritate precumpĕnitoare în acel înţeles, că în mod constituţional şi legal numai pe basa art. I. de lege din 1848 şi pe basa legii electorale, basată pe representaţiunea poporului, decretată în acelaşi an, se poate convoca o dietă: întocmai aşa şi noi, când cu ordinaţiunea preaînaltă reg. din 26 Martie a. c. numĕrul cancelariei de curte 887 1861 ni-se împărtĕşi resoluţiunea preaînaltă a M. Voastre din 24 a aceleiaşi luni, referitoare la dieta Ardealului, după care — susţinêndu-se art. de lege II. din anul 1791, în care se determinează organisarea dietei transilvane, are a servì în privinţa dreptului de alegere şi a alegibilităţii claselor poporului mai nainte neîndreptăţite, — censul de 8 fl. v. aus. dare directă, eschizênd de acì darea capului, precum şi aruncurile, ear' clasele acestea de popor sĕ fie representate în toate categoriile dietei ce e de conchemat, şi noi, după-ce în urmarea acestora, prin nota presidiului cancelariei de curte din 18 Aprilie a. c. numĕrul pres. 1178 1861 am fost provocaţi sĕ ne dăm părerea în privinţa zilei pe care ar fi de convocat dieta, am cutezat în raportul nostru preaumilit catră M. Voastră adresat, datat din 1 Iunie a. c. numĕrul 1747/1861, la care ne provocăm şi acum, a desfăşura cu

www.dacoromanica.ro

umilință, că atât în puterea constituției noastre celei vechi, care eschide ori-ce octroare, în puterea legilor patriei și cu deosebire în puterea art. de lege VII. din 1791, cât și în puterea principiului legislatoric, că »*legea posterioară anulează pe cea anterioară*, precum asemenea lege mai nouă este acum art. de lege I. din a. 1848, făcut în mod legal și sancționat din preaînalta parte, apoi și legea electorală, îmbinată cu același art. de lege, mai departe precumpănind și sentimentele manifestate în țeară și împrejurările politice, nici noi nu putem avè altă părere decât aceea pe care a pronunțat-o conferența din Alba-Iulia după o serioasă și liniștită precumpănire a acestei chestii importante. Ne-am întors deci cu cea mai umilită rugăminte către M. Voastră, ca sĕ binevoiți a cassa ordinațiunile plănuite, referitoare la convocarea unei diete în Ardeal.

A trebuit deci cu profundă durere sĕ vedem, că cu toate-că M. Voastră ces. reg. apostolică n'ați binevoit a dorì pe calea ordonată esecutarea ulterioară a ordinațiunilor referitoare la participarea și representarea Ardealului în senatul imperial, cari ordinațiuni se cuprindeau în preaînaltul autograf din 22 Februarie a. c. îndreptat către fostul președinte al cancelariei provisorie aulice ardelene, și noi prin urmare puteam crede, că părerile noastre desfășurate în preaumilita noastră adresă au aflat preaînalta complăcere: în resoluțiunea preaînaltă emisa acum în privința dietei, s'a nebăgat în seamă, atât părerea conferenței din Alba-Iulia, cât și adresa noastră preaumilită mai sus atinsă, ear' resoluțiunea nu e basată pe art. XI. de lege din anul 1791, care esista înainte de eșirea legilor din 1848, nici pe resoluțiunea preaînaltă a M. Voastre eșită mai nainte, în 24 Martie a. c., și împărtășită nouĕ cu ordinațiunea din 26 a aceleiași luni, și prin urmare e în contrazicere cu asigurarea preaînaltă, cuprinsă în diploma Maiestății Voastre din 20 Octomvrie anul trecut, prin care ați binevoit a proclama guvernul constituțional în acel înțeles, că dreptul legislațiunii, al modificării și al revocării legilor numai în comunitate cu dietele convocate în mod legal voiți a-'l folosì, și abandonând calea aceasta, rescriptul regal susmemorat (pe care M. Voastră, spre convocarea dietei, cu toate-că a fost provĕzut cu subscrierea preaînaltă, ați binevoit a-'l emite fără sigilul regesc, cel necesar pentru autenticitatea legală, ci numai sub sigilul oficiului espediturei cancelariei de curte, nu sĕ vede a fi emanat din lege, ci contrar instituțiunilor vechi ale legilor noastre, sĕ vede a fi eșit numai din plenitudinea potestății domnitorului, și de aici vine, că pe când dealtmintrelea prin rescriptele

www.dacoromanica.ro

preaînalte regești, emise cu ocasiunea convocării dietei Ardealului, în înțelesul legilor să ordona conchemarea acelor staturi și dignitari cari în sensul legilor puteau forma dieta legală, și pentru pertractări era prescris a observa cele cuprinse în art. XI. de lege din 1791, — acum toate acestea nu numai că se lăsară la o parte, ci în pomenitul preaînalt rescript nu să pomeni nici măcar suirea pe tron a Maiestății Voastre și neapăratele agende începciate cu aceasta prin legile transilvane.

Și așa, fiindcă pe calea legislațiunii constituționale nu să respectă art. I. de lege din anul 1848, care până acum n'a fost nici șters nici schimbat, ba nu să observă nici chiar art. XI. de lege din anul 1791, care era în vieață înainte de eșirea aceluia, — dieta ordinată a să convoca pe base nelegale mai că nu s'ar putè deosebì de dietele cari să convocară în țările ereditare neaparținătoare la coroana Ungariei, pe bază octroată, mai mult pentru-ca să aleagă deputați la senatul imperial.

Într'acestea, Maiestate! precum Ardealul nu să poate desface de imperiul sfântului Ștefan, așa nici dreptul legislațiunii nu poate să fie scos din alt isvor, decât din instituțiunile constituțiunei noastre celei vechi, întărite prin cercările timpurilor îndelungate și adânc înrădăcinate.

Articolul VI. de lege din anul 1791 dovedește afară de ori-ce îndoială, că Ardealul a primit pe serenisimul strămbun al M. Voastre, fericitul împĕrat Leopold I., și pe următorii sei, prin tratat de stat de principe al seu, numai ca rege al Ungariei. Moștenirea legiuită asupra tronului în linie bărbătească și aici să determinase după art. de lege II. și III. al dietei ungurești dela anul 1687, și asemenea în sensul legilor Ungariei dela anul 1723 s'a estins și asupra liniei femeești, și așa să stabilise în mod determinat, că precum strămbunul M. Voastre, așa și M. Voastră și urmașii M. Voastre nu puteți altmintrelea posede Transilvania decât numai ca regi legali ai Ungariei, ca aparținênd la sfânta coroană ungurească, cu același drept de regență și urmare pe tron ca și în Ungaria. Și o pot guverna ca pe o țeară subordonată alteia numai după legile proprii legal întărite conform propriei sale constituțiuni, nu după modalitatea din celelalte țĕri ereditare, fiindcă după sancțiunea pragmatică, primită cu art. III. din anul 1744, legătura de nedespărțire și nedesfacere de celelalte țĕri și provincii să restrânge numai la posedarea deodată (simultană) și la apĕrarea comună.

www.dacoromanica.ro

Ardealul, de oare-ce el numai prin identitatea persoanei domnitorului şi prin apĕrarea comună sĕ împreună cu celelalte ţĕri şi provincii, formează deci parte întregitoare din sfânta coroană ungară, şi aceasta legătură strânsă, sancţionată prin tratate de stat, prin legi şi jurĕmênturi din partea principilor, nu s'ar putè desface nici chiar atunci, când presupunênd, dar' totuşi neconcedând nici cât de puţin, că art. I. de lege din 1848 s'ar putè considera ca şters, are sĕ-'şi păstreze neatîrnarea, care sĕ ţine de coroana Ungariei, şi independenţa sa, cu atât mai vêrtos, fiindcă M. Voastră sûnteţi îndreptăţiţi numai ca rege legitim al Ungariei sĕ-'l stăpâniţi, şi nici atunci în mod constituţional şi legal n'ar putè sĕ fie singurul isvor al legilor, pentru că afară de testimoniul ce-'l dau nenumĕratele legi ale patriei, prin determinaţiunile cuprinse în art. de lege VII. din anul 1791, că potestatea de a face legi, de a le anula şi interpreta e comună şi aparţine principelui şi dietei adunate în mod legitim, ceea-ce principii au declarat că vor observa în mod nevătĕmat şi o vor lăsa spre îndeplinire şi următorilor lor, e dovedit prea limpede, că în Ardeal, ca şi în Ungaria, a da legi, a le anula, sau a le interpreta în mod autentic e chemat principele numai în unire cu dieta, adunată în mod legal.

Art. VIII. de lege din acelaşi an însĕ ordonează, că Ardealul nici-odată nu poate fi guvernat prin ordinaţiuni şi patente, şi că potestatea esecutivă poate fi eserciată din partea regelui numai în înţelesul legilor.

De oare-ce deci în Transilvania potestatea legislativă e comună şi e împărţită între dietă şi principe, — pe lângă aceea că sĕ mai cere, ca dieta sĕ fie după lege întrunită, de altă parte legile Ardealului conţin şi cu privire la principe astfel de determinaţiuni, cari au sĕ fie privite ca condiţiuni pentru eserciarea jumĕtăţii de drept legislatoric, dat principelui, anume, principele trebue sĕ fie rege legitim al Ungariei, şi afară de succesiunea ereditară e neapĕrat de lipsă încă şi solemna încoronare: numai după-ce au urmat toate acestea procedară serenisimii principi de fericită aducere aminte Leopold II., Francisc I., şi încă şi M. Sa, aflătorul în vieaţă Ferdinand V., ca în comunitate cu dieta legală sĕ esercieze potestatea legislatorică. Aceasta o dovedesc legile patriei noastre şi espresiunile lor, recunoscute în privinţa aceasta totdeauna de importante, după cari urcarea pe tron fù recunoscută în înţelesul articolului de lege al ţĕrii ungureşti din 1723, aşadar' pe basa sancţiunii pragmatice, şi încă tot sĕ mai pretindea, ca art.

www.dacoromanica.ro

de lege prin care era decretată întrarea noului regent în legitimele sale drepturi de Maiestate, să se înarticuleze la fiecare schimbare de tron, memorându-se clar totdeauna, că încoronarea s'a făcut. după cum o adeveresc aceasta, ca testimoniu necurmat, art. I. din 1791 privitor la M. Sa Leopold II., art. I. din 1792 privitor la M. Sa răposatul Francisc I., şi unicul art. din 1847 8 privitor la M. Sa Ferdinand V.

Augustii nostri domnitori totdeauna la suirea lor pe tron au asigurat ţeara din capul locului, că vor guverna după legi şi constituţiune, pe cari le vor ţinè şi respecta, ear' urcarea lor pe tron a trebuit să fie totdeauna înarticulată, întocmai cum sună suscitatul articol de lege. La aceasta însă, conform art. II. din 1791, s'a cerut în mod inevitabil, ca diploma leopoldină emisă în anul 1691, adecă acest contract de stat încheiat între Maiestatea Sa Leopold I. şi între Marele-principat al Ardealului, împreună cu toate drepturile, privilegiile şi legile cuprinse în el, precum şi cu cele aduse mai târziu şi cu cele-ce se vor aduce de acì înainte, să se publice în forma unei diplome, înainte de a să depune jurământul omagial. Aceasta voinţă a legii s'a şi împlinit până acum totdeauna, pentru că diploma leopoldină totdeauna a fost de nou confirmată, ear' diploma care conţinea confirmarea, precum şi asigurarea că legile vor fi respectate, dată din partea regimului şi a administraţiunii, să înarticula totdeauna în înţelesul aceleiaşi, precum să adevereşte aceasta prin sus memoraţii articoli II. din 1791, art. I. din 1792, şi unicul articol din 1847 8. Ba afară de acestea, art. III. din 1791 mai cere încă în mod categoric, ca cu ocasiunea depunerii jurământului din partea staturilor. domnitorul încă să jure cu toată solemnitatea că va ţinè constituţiunea sfântă şi neclintită, un jurământ a cărei formulă să cuprinde în art. I. de lege din 1791, — ceea-ce s'a şi întêmplat într'adevĕr. cu Maiestăţile Lor încoronaţii regi ai Ungariei şi principi ai Transilvaniei Leopold II., Francisc I. şi Ferdinand V., precum să vede tot din descitaţii articoli de lege I. 1791, I. 1792 şi unicul din anii 1847/8, în cari e înarticulat jurământul.

Eată, aceasta a fost în Transilvania forma acelei potestăţi legislative care a fost îndreptăţită să facă legi, să le schimbe şi interpreteze în mod autentic; şi noi sûntem pe deplin convinşi, că tocmai în casul când s'ar presupune, — ceea-ce însă nu să poate concede, — că art. I. din anul 1848 s'ar putè considera de neesistent, — potestatea legislativă nu poate fi eserciată în altă formă, şi nici

www.dacoromanica.ro

un conclus, lege sau decret, vină acela de ori-şi-unde şi fie de ori-ce natură, nu poate avè valoare şi putere obligătoare.

Într'aceea, cum noi art. I. din 1848 îl considerăm de lege până acuma în formă legală nici ştearsă nici modificată, ci de valoare deplină, tot aşa ţinem, că articolul acela e un contract de stat încheiat prin confăptuirea dietelor din Ungaria şi Transilvania, convocate în mod legal, provĕzut cu sancţiunea regelui Ungariei, încoronat după legi, care ca rege a fost şi principe al Transilvaniei, ear' contractul acela se reduce la drepturile sfintei coroane ungare de care şi de altmintrelea sĕ ţinea Transilvauia, şi un asemenea contract se poate desface sau modifica earăşi numai prin comuna confăptuire a părţilor contrahente şi a încoronatului rege al Ungariei.

După-ce adecă dieta ungurească ţinută la anii 1847 8, în înţelesul articolului de lege VII. confirmat prin preaînalta sancţiune regească, a stabilit condiţiunile după cari potestatea legislativă a Transilvaniei era sĕ fie unită cu a Ungariei, în dieta Transilvaniei, convocată în mod legiuit pe 29 Maiu anul 1848 şi ţinută tot în mod legal, în urmarea propoşiţiunii regeşti făcută de către Maiestatea Sa, nu numai că propoşiţiunea a fost primita, ci s'a întocmit şi o lege despre uniune, pe care Maiestatea Sa principele a şi sancţionat-o ca lege, ordonând totodată punerea ei în lucrare, ear' numita dietă, care în urmarea acestora a fost încbisă ca cea din urmă dietă a Transilvaniei, prin preaînaltul rescript datat din *Insbruck* la 11 Iulie al aceluiaşi an a fost decretată de închisă în acel scop, ca de acì înainte potestatea legislativă sĕ fie eserciată numai în dieta Ungariei, ca singura competentă şi acum comună, precum aceasta s'a şi întêmplat într'adevĕr prin mergerea regaliştilor şi a deputaţilor în casa de sus şi de jos a dietei, adunată după lege la Pesta, pe temeiul art. unguresc VII. din anii 1847/8, prin ce apoi dieta comună a şi fost înfiinţată, după drept şi lege.

Sûntem convinşi, că în urmarea acestor fapte complinite potestatea legislativă poate fi eserciată şi cu privire la Transilvania numai prin o dietă convocată şi constituită după principiile citate aici şi în comun acord cu suveranul. Sûntem convinşi, că chestiunile naţionalităţilor, cum şi celelalte de importanţă supremă, referitoare la imperiul sfintei coroane ungare, la raporturile sale publice de stat şi la legăturile ce le are cu celelalte ţĕri şi provincii de sub sceptrul Maiestăţii Voastre, numai pe calea aceasta sĕ pot deslega şi regula în mod legal şi valid, cum şi spre mulţumirea generala, întru conso-

www.dacoromanica.ro

lidarea tronului şi prosperitatea publică. Şi nu ne îndoim, că o dietă convocată în modul acesta, pe temeiu legal, — dacă împrejurările, sau singularele raporturi interne ori dorinţele Transilvaniei manifestate în public ar cere una ca aceasta. fie în urmarea unei preagraţioase propositiuni din partea M. Voastre ces. reg. apostolice, fie cu învoirea M. Voastre, după analogia din decretul tripart. partea III. tit. 2, — ar putè decreta spre împăciuirea afacerilor interne şi ţinerea unei diete speciale în Transilvania, care apoi, ca dietă legală şi corĕspunzĕtoare ar fi în stare sĕ complaneze unele îngijiri, cerinţe, pretensiuni şi interese. Din contră însĕ, sûntem tot aşa de convinşi, că dieta transilvană specială, cum ar fi aceea pé care Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a o ordona, şi care nici în urzirea, nici în constituirea ei nu e fundată pe lege, în privinţa căreia nu s'a observat nici aceea ce după legile de mai nainte de anul 1848 ar fi trebuit sĕ se ducă la îndeplinire încă cu ocasiunea suirii pe tron a M. Voastre, în mod legal şi constituţional, — o asemenea dietă nu ar fi în stare sè deslege chestiunile de divergenţă spre mulţumirea generală, pentru-că deşi ea s'ar întruni şi, — ceea-ce noi nu recunoaştem, s'ar declara de competentă, potestatea legiuitoare, care compete numai unei diete legale, nu o va putè esercia cu putere legală şi cu nici un drept. Astfel conclusele acelei diete, dacă adecă ar ajunge sĕ hotărască ceva, fără îndoială ar fi lipsite de ori-ce tărie şi putere obligătoare, ar fi nelegale şi nule.

În cele din urmă o astfel de dietă, în loc de a mulţumi şi consolida ordinea legală şi situaţia ţĕrii, ar avea cele mai stricăcioase urmări, din causă că numai ce ar înmulţi fără trebuinţă şi causă numĕrul celor mai neplăcute puncte de controvers.

Maiestatea Voastră! Jurămêntul pe care 'l-am depus şi străbuna noastră credinţă cătră Maiestatea Voastră, precum şi responsabilitatea care după legile patriei noastre ne apasă, — considerând şi împrejurarile în cari sĕ află sĕrmana şi de multe rele cercata noastră patrie, ne fac de datorinţă a vĕ declara cu cea mai umilită devoţiune, precum şi cu cea mai curată luare aminte şi încredere, că după-ce dieta ordonată de cătră Maiestatea Voastră numai prin o schimbare anticonstituţională a legilor noastre, isvorîtă din potestatea absolută a domnitorului, şi numai prin o temelie octroată s'ar putè înfiinţa, — publicarea ei ar produce îndată între diferitele clase de popor şi diferitele naţionalităţi înverşunată jalusie, iritaţiune şi perpusuri, ear' spiritele cari într'adevĕr ar trebui sĕ fie împăciuite şi

www.dacoromanica.ro

nu turburate, ar fi aduse într'o mișcare atât de periculoasă, încât încurcăturile ar crește numai, amânându-se deslegarea lor pe timpuri îndepărtate.

Causa, că pe acea clasă de popor, care până acum a fost lipsită de drepturi, o întêlnim în preaînaltul rescript așa, ca și cum îndreptățirea ei politică numai de acum înainte ar începe sĕ aibă valoare, și că aceasta causă face sĕ se simtă trebuința octroării unuĭ cens, — nu o putem accepta. Cutezăm cu toată umilința a vĕ aduce aminte, că dieta din anul 1848 a fost aceea, care prin desființarea referințelor urbariale dintre domn și supus a făcut cetățeni din fostii iobagi, — cetățeni liberi și proprietari, — și proiectele de lege IV. și V. aduse în privința aceasta fură confirmate și de cătră M. Sa prin preaînaltul rescript din 22 Iunie al aceluiași an, nrul curții 3235, prin ce egalitatea de drepturi recunoscută a fost ca principiu în veci nestrămutat pentru toți locuitorii țĕrii, fără deosebire de națională, limbă, religie, și toate legile cari au stat în contrazicere cu aceasta au fost declarate de desființate. După-ce în modul acesta s'a dat patriei dintr'odată un numĕr mare de cetățeni liberi, ear' egalitatea de drepturi fù proclamată și pentru acestia ca pentru celelalte clase, — tot dieta dela 1848 a fost care încă atunci a întocmit îndată art. II. de lege electorală pentru deputații dietali, pe basa representării poporului, care art. de lege în urmarea sancțiunei primite s'a și pus în lucrare cu ocasiunea alegerilor la dieta generală. Prin urmare, egalitatea de drepturi și representarea de popor nu sûnt instituțiuni nouĕ, necunoscute în legile patriei noastre, căci în legea acum memorată este determinat tocmai și censul, precum și celelalte cerințe pe lângă cari este sĕ între în viață representațiunea poporului, atât în cetăți, cât și pe locurile supuse altor jurisdicțiuni. Și pentru-ca în privința aceasta sĕ poată fi luate în considerațiune toate împrejurările, în §. 3, lit. *c)* și în §. 4, lit. *b)* s'au respectat după cuviință interesele inteligenței și ale așa numiților onoratiori, ear' în punctul *c)* din §. 4, afară de particularii îndreptățiți prin censul lor sau prin alte aptitudini, s'a dat cuvenita influență și representanților din comune.

Deci, după-ce și până acum esistau dispositiuni legale corĕspunzĕtoare scopului, și după-ce aceleași nici că sĕ pot schimba altmintrelea decât numai pe calea potestății legislative competente, ele fac, ca ori-ce octroare, și de altcum nesuferită în viața constituțională, sĕ fie cu totul de prisos. Dacă totuși s'ar afla, că e de

www.dacoromanica.ro

dorit o scăriţare şi mai mare a censului de cum e regulat prin susatinsele dispoşiţiuni, atunci dieta legală avênd ocasiune cuvenită poate decreta, pe lângă învoirea Maiestăţii Voastre, şi reducerea censului. Noi, din partea noastră, nu putem însĕ nici-decum sfătui la o procedură, care prin aceasta schimbare nelegală şi neconstituţională a censului şi prin trecerea cu vederea a tuturor celoralalte împrejurări luate în consideraţiune prin susatinsa lege ar avè de resultat, după convingerea tuturor, că gloata cea mare de popor, care încă nu e cultivată în deajuns şi nu e în stare se cuprindă însemnătatea drepturilor politice, prin înrîurinţa sa precumpĕnitoare ar lua poşiţie duşmănoasă faţă cu cele mai importante interese ale proprietăţii, inteligenţei, industriei, meseriilor şi comerciului. Ba înrîurinţa neapĕrat trebuincioasă a acestor din urmă ar fi cu totul anulată prin înălţarea aceleia la poşiţiune precumpĕnitoare. Acesta e deci un esperiment atât de periculos, încât prin el chiar şi dacă în unele chestiuni mai de frunte resultatul ar fi sigur, ceea-ce încă rĕmâne totuşi la mare îndoială, — numai un astfel de resultat s'ar putè peste tot ajunge, care ar potenţa iritaţiunile şi încordarea, durere, esistentă şi acuma. Şi prin încurcarea naţionalităţilor într'o discordie care foarte uşor ar degenera în fapte triste, prin totala apĕsare şi înstrăinare a celor mai dinainte privilegiaţi şi îndreptăţiţi, a proprietăţii, inteligenţei, a representanţilor comerciului şi industriei, şi prin întărirea neîncrederii în guvern şi ridicarea de-asupra planurilor sale, — la tot casul resultatul s'ar cumpĕra prea scump, ear' pe lângă aceasta s'ar înlesni sĕmênţa corupţiunei şi ar creşte într'un seceriş nĕtâng de rĕutăţi, încât în momente de pericol cu greu s'ar mai putè desrădĕcina.

Când cumpĕnim, că censul trecut în preaînaltul rescript ces. reg. cuprinde în sine şi darea capului cea mare, cum nu se află altundeva, şi prin aceasta se naşte acea estraordinară disproporţiune, că pe când cu un cens de 8 fl. v. a., fără darea capului, numĕrul alegĕtorilor, computând şi pe cei privilegiaţi, se urcă la vre-o 15.000, după censul ordonat a se practisa, numĕrul acesta se urcă la peste 160.000, pe lângă care numĕr, e lucru natural, că interesele fostilor îndreptăţiţi, şi alte influenţe îndreptăţite, cari după sănĕtoasele principii monarchice ale guvernului n'ar trebuì sĕ fie neglese şi delăturate, rĕmân espuse massei celei brute şi crude, care prea uşor poate fi amăgită prin agitatori şi turburători de pace, — într'adevĕr loviţi de uimire trebue sĕ ne aducem aminte de motivele cari au îndemnat pe guvernul M. Voastre sĕ aducă în pericol pacea ţĕrii acesteia,

www.dacoromanica.ro

prin întroducerea unei mĕsuri ca aceasta. Şi pe când în alte provincii ale M. Voastre interesele poporului, şi anumit ale massei celei mari, nu sĕ bucură de astfel de favorisare, fiindcă dietele lor sĕ organisară după precumpĕnitoarea influenţă a proprietăţii. inteligenţei şi a comerciului, procedarea guvernului M. Voastre, prin care în ţeara aceasta deamnă de o soarte mai bună sĕ ordonează esecutarea de principii cu totul contrare, ni-se pare a fi cu totul de neînţeles. Şi aşa. sub împrejurări ca acestea, părerea, că numĕrul deputaţilor ce sûnt de ales, — cum se pare din legătura cu memoratul cens, aflător în contrazicere cu dispositiunile art. de lege XI. din a. 1791, referitoare la numĕrul deputaţilor, decretat că se va respecta în privinţa organisării ţĕrii, şi prin reg. ordinaţiune din 26 Martie a. c. numĕrul cancelariei 887, — se va înmulţi, şi încă numai pentru comitate, ceea-ce nici prearespectaţii representanţi ai acelei naţionalităţi în al cărei interes sĕ vede a sĕ fi decretat aceasta, în urma conferenţei dela Alba-Iulia, nu o doriau: e greşită şi are sĕ producă la cea mai mare parte a naţionalităţilor numai nemulţumire, jalusie, suspicionări şi neîncredere faţă de guvern. mai ales pentru-că jurisdicţiunile sĕcueşti şi săseşti n'au fost învrednicite de-asemenea escelentă consideraţiune.

În urmarea acestora putem întări cu toată îndrăsneala, că fiind tocmai problema dietei astfel dată. ca se înarticuleze naţiunea română între naţiunile regnicolare, lucrul n'ar putè avè alt resultat decât o compromitere a chestiei naţionalităţilor, a cărei resolvare ar fi totuşi atât de dorit. Şi aceasta cu bună seamă nu poate zăcea în interesul fraţilor români, pentru-că de s'ar şi ţinea cumva dieta şi s'ar aduce în ea vre-o hotărîre, aceste hotărîri vor fi în tot casul ilegale şi fără valoare. Noi însĕ sûntem de convingerea, că legile cele vechi din Ardeal, cari ţin naţiunea română şi confesiunea gr.-neunită numai de tolerată, şi cari le-ar putè face nedreptăţire, — acum nu mai esistă, fiindcă sûnt declarate prin art. de lege I. din a. 1848 de abrogate. Şi noi credem, că în urma acestui articol de lege, care decretează de principiu etern şi nestrămutat pentru toţi locuitorii ţĕrii, fără deosebire de naţionalitate, limbă şi confesiune, egalitatea de drepturi, naţiunea română şi confesiunea gr.-neunită nu se mai află între cele tolerate, ci între cele recepte, şi tocmai aşa precum în decretările comitatelor s'a manifestat cu entusiasm dorinţa generală, ca pretensiunile juste şi îndreptăţite ale naţionalităţilor sĕ fie resolvate şi satisfăcute, tot aşa dorim şi noi din tot sufletul împli-

www.dacoromanica.ro

nirea dorinței acesteia. Dar' sûntem de părerea, că legiuita și asigurata împlinire a acelora e cu putință numai pe calea legislațiunii constituționale, pe basa legilor, și numai pe lângă respectarea împrejurărilor esistente, anume, că pe teritorul propriu al sfintei coroane ungare nu numai în Ardeal locuesc Români, și că mai sûnt și alte naționalități, egal îndreptățite; și încă așa, ca totodată sĕ se fixeze, spre comuna mulțumire și concordie frățească, și legătuința cu națiunile mai nainte îndreptățite spre un scop comun, ceea-ce noi mărturisim pe față, că în modul și pe calea ordonata, care în loc de concordie pacinică între naționalități ar avè de resultat numai zizanie, în loc de apropiere frățească numai înstrăinare dușmănească, după părerea noastră nici-decum nu se poate ajunge, ba între împrejurarile presente, pe lângă iritațiunea ce domnește în țeară, încă și atunci când s'ar ținè dieta maghiară am cuteza a ne spune părerea noastră într'acolo, că timpul de față nu e potrivit pentru ținerea unei diete în Ardeal, chiar și când n'ar esista pedecile espuse din punctele de vedere susmemorate.

Despre toate acestea, cu provocare la raportul nostru preaumilit din 1 Iunie a. c. numĕrul 1747/1861 așternut M. Voastre ces. reg. apostolice în privința dietei cu cea mai profundă și supusă aderență și cu fiiască încredințare, — ne rugăm sĕ luați act și sĕ binevoiți preagrațios a suspenda mĕsurile plănuite în privința convocării dietei din Ardeal.

În urmă facem preaumilită arĕtare, că de oare-ce consilierii guverniali *Conrad Schmidt,* Ioan *Aldulean,* Pavel *Dunca* și Alexandru *Lazar* 'și-au reservat dreptul a-'și da în scris părerile desvoltate în decursul consfătuirei chestiei acesteia, — nu vom lipsì pe acelea, după-ce vor întra, a le așterne asemenea M. Voastre. Însĕ considerând urgența și terminul de care e legată causa aceasta, credem că nu putem sĕ amânăm subșternerea acestei adrese preaumilite a noastre. Cluj, din ședința consiliului guvernial, ținută în 3 Octomvrie 1861. (Urmează subscrierile)". —

Cum sĕ constată și în representațiunea aceasta, consiliul guvernial nu în unanimitate, ci numai cu majoritate de voturi a decis sĕ remonstreze în contra rescriptului împĕrătesc prin care sĕ ordonase convocarea dietei din Ardeal, și anume, cu 7 voturi contra 4, — fiindcă unul dintre consilieri n'a luat parte la ședință.

Dintre cei patru cari au votat în contra remonstrării, trei erau Români și unul Sas. Atât Românii, cât și Sasul, au dat vot separat,

www.dacoromanica.ro

pe care 'l-au motivat și în scris, și ambele aceste păreri divergente de părerea majorității consiliului guvernial au fost asemenea înaintate monarchului.

Votul separat al consilierilor români *Aldulean, Dunca* și *Lazar* a fost următorul:

„Nu să poate nega, că mai întreg cuprinsul preaînaltului rescript regesc, emis pentru convocarea dietei, este octroat, și că stă în contrazicere, atât cu legile din 1848, cât și cu cele constituționale mai de demult sustătătoare, apoi cu atâtea diplome asiguratoare și cu jurăminte întărite cu legi de stat. Mai departe nu mai poate fi nici o îndoială, că prin o astfel de abatere dela legile noastre constituționale, precum s'a spus aceasta în representațiunea votată de majoritatea guvernului, se va produce cea mai mare indignațiune la toate staturile și la poporațiunea care simte și cugetă în mod constituțional, fără deosebire de limbă și naționalitate, și peste tot în țeara întreagă, astfel, încât e prea probabil, că într'adevĕr parintește-le și preaînaltele intențiuni ale M. Sale de a fi duse diferitele naționalități la un viitor mai fericit și de a fi întărit preaînaltul tron al dinastiei față de amenințĕtoarele furtune, — nu numai ar deveni deșarte, ci noi am merge dinadins spre încurcături nouĕ, cari departe de a duce la unire inimile aţîțate, le-ar băga, spre dauna patriei și a întregului imperiu, în mai mare întarîtare. Drept dovada la aceasta să servească. nu numai deceniul trecut, ci și esperiențele timpurilor mai apropiate, căci este afară de ori-ce îndoială, ca o constituțiune nouă, aptă de a îndestuli dreptele și cuviincioasele pretensiuni ale diferitelor naționalități din patrie, împăciuindu-le între olaltă, numai atunci poate conta la o durabilitate statornica, daca va fi adusă în consonanță cu geniul tuturor naționalităților, cu legile patriei cele de sute de ani, și cu constituțiunea țĕrii.

În fine nu putem nega, că după legile ce sûnt în vigoare în țeară, chemarea, ba datorința guvernului regesc este, să apere legile constituționale ale patriei și să le represente cu credincioasă și preaumilită supunere în fața preaînaltelor orîndueli, — cari dupa convingerea guvernului stau în contrazicere cu aceste legi, precum și a face atent pe Maiestatea Sa, domnul nostru, asupra legilor patriei.

Drept-aceea țin și subscrișii, ca membri ai guvernului, de a lor chemare și datorință a sprijini determinațiunile guvernului, întru cât ele formează efluxul legilor constituționale și positive, amĕsurat convingerii lor și jurămêntului depus, alaturându-se la ele. Și cu

www.dacoromanica.ro

aceasta ei sûnt datori şi naţiunii lor proprii române, fiindcă ei trebue sĕ presupună, că nici naţiunea română nu poate poftì legi octroate, cari resturnând columnele fundamentale ale legilor statului şi nimicindu-le pe acestea, pot sĕ ruineze constituţionala libertate şi independenţă. Din contră, sûntem de convingerea, că naţionalitatea noastră, subordonând îndependenţei constituţionale a patriei toate celelalte interese, nu vrea sĕ lapede dela sine constituţiunea esistentă, — dorind ca numai rĕmăşiţele sĕ 'i-se estindă şi asupra ei, ci că ea sĕ închină adevĕrului nedisputat, că legile făcute pe cale constituţională şi basate pe convenţiuni bilaterale nu sĕ pot schimba pe altă cale decât numai prin dietă, în comun acord cu Maiestatea Sa domnul nostru, şi că în locul lor nu pot fi create şi aduse la vieaţă legi nouĕ.

Dar' acea parte a conclusului preaonoratului guvern, prin care sĕ amână publicarea convocării dietei şi înaintarea conspectului despre regalişti până la sosirea preaînaltului rĕspuns al Maiestăţii Sale la această representaţiune, nu o putem accepta, şi nu ne putem alătura la ea din acel motiv, că noi în privinţa aceasta ne-am adresat odată cătră Maiestatea Sa fără a fi fost norocoşi de a primì un preaînalt rĕspuns. ceea-ce după nepreocupata noastră opiniune sĕ poate lua drept adeverinţă, că Maiestatea Sa nu doreşte sĕ se abată dela voinţa sa esprimată.

După umilita noastră părere nu ne rĕmâne deci alta, decât ca noi, făcênd din destul obligaţiunei noastre faţă de legile constituţionale ale patriei, cu ascultarea cu care sûntem datori Maiestăţii Sale, cu credincioasă şi umilită lealitate şi sinceritate sĕ ne spunem convingerea noastră, şi întorcêndu-ne cătră părintească graţie a Maiestăţii Sale sĕ ne rugăm pentru îndepărtarea mutilaţiunei legilor asigurătoare de constituţională independenţă, rĕmânêndu-ne conştienţa de a fi dat ascultare datorinţei noastre, pe care o dovedim şi prin aceea, că noi, în modul propus de noi, punem în lucrare porunca Maiestăţii Sale.

Scurtul cuprins al preaumilitei noastre contrapăreri se basează deci pe faptul, că prin representaţiunea aceasta nu sĕ desfiinţează paşii neccsari pentru convocarea dietei, ci noi, aşternênd cerutul conspect despre regalişti spre preaînaltă denumire, publicăm totodată şi convocarea dietei, chiar şi din acel motiv, ca dieta însaşi sĕ aibă ocasiune, pe lângă atâtea păreri contradictorii, însĕ totdeauna în numele ei pronunţate, deşi sûnt individuale, — sĕ-'şi poată espune

www.dacoromanica.ro

dorințele față de preaînaltul seu domnitor. Cluj, 3 Octomvrie 1861, (Urmează subscrierile)". —

Eată acum și votul separat al consilierului guvernial *Conrad Schmidt*, care are următorul cuprins:

— „Cu representațiunea făcută în contra convocării dietei și cu motivele înșirate în ea nu consimt, și anume, pentru-că sistemul din 1848 a fost răsturnat prin revoluțiune, și fiindcă prin regimul absolut din cei 12 ani s'a rupt firul continuității de drept a constituțiunei noastre, deci nu ne rămâne alta decât sau primirea diplomei împărătești din 20 Octomvrie 1860, sau reîntoarcerea la absolutism.

Încât pentru mine mă țin cu încredere deplină de diploma aceea prin care s'a întemeiat libertatea constituțională și a fost garantată, nu numai pentru Ungaria și Transilvania, ci pentru toate țările monarchiei austriace. Mă țin de acea diplomă, care împacă autonomia provinciilor singuratice cu interesele comune ale imperiului întreg, și care estinde principiul egalității de drept, nu numai asupra cetățenilor singuratici, ci și asupra tuturor naționalităților, confesiunilor și claselor de popor, — fără deosebire. Față cu diploma aceasta misiunea guvernului nu poate fi aceea, ca prin negațiunea continuă să împedece reformarea constituțională a patriei, ci chiar din contră, datorință sfântă are de-a spriginì și promova cu bărbăție acest lucru.

După părerea mea nu e mijloc mai constituțional pentru regularea trebilor patriei și pentru înfrânarea anarchiei, — care să ivește din toate părțile, — decât convocarea dietei, pentru-că, dacă să vor deslega chestiunile cuprinse în propositiunile regești putem spera, că și împăcarea intereselor diferitelor naționalități încă să va efectuì, ear' prin satisfacerea dreptelor pretensiuni ordinea și pacea va fi reașezată și consolidată.

Votez deci cu deplină convingere, ca să se publice rescriptul regesc, dat pentru convocarea dietei. Cluj, 3 Oct. 1861. (Urmează subscrierea)." —

Mare nemulțumire s'a născut printre Români, nu atât din faptul că guvernul țării s'a opus convocării dietei și în chestia aceasta a înaintat remonstrațiune la poalele tronului, ci mai mult din împrejurarea, că cei trei consilieri români din guvernul Ardealului, deși n'au fost întru toate de acord cu majoritatea care a decis înaintarea remonstrațiunii, s'au pus și ei pe punctul de vedere al legalității stărilor dela 1848 și au abandonat cu desăvîrșire terenul pe care era pusă politica română, au desconsiderat conclusele adunării națio-

www.dacoromanica.ro

nale din Ianuarie 1861, în cari tocmai Românii *cereau* aceea-ce coroana a dat în rescriptul prin care ordonase convocarea dietei, ba doi dintre ei, *Aldulean* și *Dunca*, s'au pus în conflict chiar și cu părerile lor proprii espuse în conferența regnicolară din Alba-Iulia, ținută în Februarie același an.

Această întorsătură neașteptată dată causei naționale din partea oamenilor nostri a reclamat o grabnică reparare. O parte a comitetului permanent național român se afla la Viena, în misiune politică. Parte făceau din aceasta delegațiune națională metropolitul *Alexandru Șterca Șuluțiu, Iacob Bologa, Ilie Macelariu* și Dr. *Ioan Rațiu.*

Ceialalți membri ai comitetului s'au întrunit în 17 Octomvrie în Sibiiu, și după o amănunțită discutare a situațiunei au împuternicit delegațiunea dela Viena, ca în numele poporului român. representat prin comitetul seu permanent național, să înainteze Maiestății Sale un protest energic în contra representațiunii guvernului și în contra votului separat dat din partea consilierilor români.

Delegațiunea română dela Viena a esecutat cu succes misiunea aceasta, pentru-că în 31 Octomvrie a fost primită în audiență din partea monarchului, care a binevoit a lua preagrațios în primire următoarea adresă:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică! Actul regescului guvern transilvan, care ar fi avut să dee ajutor principelui țării, după dreptul și chemarea sa, cu nemijlocitul seu consiliu, și să câștige valabilitate preaînaltelor intențiuni, nu mai este acum numai act oficios, pentru-că a devenit totodată și act al publicității. Pe calea din urmă au ajuns și credincioșii, umilit subscrișii supuși ai Maiestății Voastre la deplina cunoștință a cuprinsului seu. Este actul cu care regescul guvern caută a dovedi și a îndrepta atențiunea M. Voastre ces. reg. apostolice într'acolo, că consideratele ordinațiuni în privința unei diete ce e de convocat în Ardeal ar sta în contrazicere cu legea uniunii din 1848, după părerea guvernului în valoare încă, și de aceea dieta ar trebui oprită.

Guvernul vrea să sprijinească părerea aceasta a sa cu intuițiunile desvoltate în 11 Februarie a. c. în conferența din Alba-Iulia din partea membrilor naționalității maghiare și săcuiești, și să provoacă la representațiunea pe care zice că ar fi înaintat-o Maiestății Voastre în privința aceasta în 11 Iunie a. c.

Guvernul numește ilegală ordinea de alegere pe care M. Voastră ați întemeiat-o preagrațios și drept, și în urma căreia îndreptățiți

www.dacoromanica.ro

s'au făcut și cetățenii eliberați din apĕsare din grația Maiestații Voastre.

Guvernul vrea sĕ facă dreptul Maiestății Voastre de a convoca dieta pendent dela încoronarea de rege al Ungariei, și astfel a trage la îndoială și a timbra regimul M. Voastre ces. reg. apostolice, precum și toate dispositiunile de până atunci, de *ilegale*.

Provocându-se la jurămêntul de credință declară acest guvern, că deja publicarea convocării dietei ar produce între diferitele clase de popor și naționalități antipatie amarnică, întărîtare și prepusuri, și că ar aduce inimile, cari mai curênd ar trebui împăcate decât aţîţate, într'o astfel de fierbere, care ar putè sĕ îngreuneze numai resolvarea complanatoare, dacă cumva n'ar eluda-o pe un timp îndelungat.

Declarând guvernul tot ce s'a făcut în aceasta privință de octroat și ilegal, ajunge la următoarea cutezată afirmare:

Că înarticularea națiunii noastre *s'ar areta ca o compromitere a chestiei naționalităților,* pentru-că dacă s'ar întruni dieta, ear' în ea s'ar aduce vre-un conclus, aceasta ar fi în tot casul ilegal și nevalid.

Actul acesta sĕ închee cu opiniunea, că M. Voastră sĕ împedecați preagrațios consideratele mĕsuri luate cu privire la convocarea dietei ardelene. Și în acest act amintește regescul guvern și despre trimiterea de voturi separate din partea mai multor consilieri de guvern, cari asemenea pot fi cetite în foile publice.

Problema credincioșilor supuși ai M. Voastre ces. reg. apostolice nu poate fi aceea de-a se slobozi în mai detailată resfrângere a singuraticelor afirmațiuni, făcute din partea regescului guvern. Trebue însĕ în general sĕ-'și espună părerea și convingerea, cu provocare la actele așternute până acuma, și anume, la cele din 7 Noemvrie și 10 Decemvrie 1860, apoi la cele două petițiuni ale conferenței națiunii române din 13—16 Ianuarie a. c., precum și la instanția cea mai nouă a comitetului român, înaintată prin deputații națiunii, într'acolo, că până acuma sub nici un rege al Ungariei nu s'a căutat a se împlini dorințele popoarelor cu mai multă dreptate și legalitate ca sub regimul de acum al M. Voastre ces. reg. apostolice, și că între popoarele Ardealului, și anume între diferitele naționalitați, nu se va da nici o ansă spre gâlceavă, întăritare și prepusuri prin convocarea dietei preagrațios concesă, decât poate numai atunci, când cei puși în capul trebilor țĕrii, prin organisatorul revocat și prin

www.dacoromanica.ro

organele esistente încă, cu comitetele pline de antipatie, pentru dietă chemate și intregite din vremile uniunii, ar da mâna spre aceasta, după esemplul regescului guvern.

Dar' în acest cas trebue să ne îndoim despre ori-ce succes al nizuințelor dușmănoase întrunirii dietei, pentru-că națiunea română, credincioasă domnitorului seu, nu are a se mai teme de amenințările, de calumniile apăsătorilor de până acuma, fiindcă ea cuprinde înaltele intențiuni ale dreptului seu domnitor și ale principelui țării, le știe aprecia, le pricepe și știe să aducă jertfă pentru ele.

Esprimându-'și credincioși umilit subscrișii supuși ai M. Voastre ces. reg. apostolice, în numele națiunii române, ca organe legiuite ale ei, ca delegații ei, preaumilita mulțumire pentru înalta grație cu care M. Voastră ces. reg. apostolică ați aflat de bine a convoca dieta, și satisfăcênd preagrațios de atâtea-ori manifestatei dorințe a națiunii române, a ordona înarticularea națiunii și a religiunei lor, ca primă propositiune regală, — își iau libertate a mai observa preaumilit, că națiunea română, în procedura guvernului de acum, care caută a împedeca preaînalt considerata împăciuire a poporațiunii din Ardeal, apoi convocarea, și peste tot ținerea dietei, și a cărui representațiune abia e ceva mai puțin decât provocare deschisă la resistență, a unui guvern, care vrea cu ori-ce mijloace să câștige valabilitate pe seama uniunii Ardealului cu Ungaria, forțată la anul 1848, însă în interesul nostru și al dinastiei înfrântă și combătută de noi, și să nisuește a îngreuna earăși națiunea cu legiuitul nedrept antimarțial, — națiunea română nu poate avè încredere, din care motiv națiunea română prin comitetul ei permanent, ear' acesta prin noi, delegații națiunii, înaintează în contra acestei și a altor asemenea greșeli ale regescului guvern și ale organelor sale cel mai sărbătoresc protest, și declară representațiunea menționată, respective remonstrarea guvernului, înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor de o greșală responsabilă, de o întreprindere contrară datorințelor sale și vrednică de pedeapsă, — căci să opune celor mai nobile și leale intențiuni ale M. Voastre ces. reg. apostolice, de a scăpa țeara de amenințătoarea anarchie și de nelegiuiri, și să opune și spiritului timpului.

Trebne să respingem cu hotărîre și votul separat al consilierilor provisori de origine română, asemenea în numele națiunii la care ei să provoacă cu scop necurat, pentru-că toți trei au fost altfel informați despre dorințele și tendințele națiunii române din adunarea națională din Sibiiu, ținută în luna Ianuarie a. c., ear' doi dintre ei au desvoltat

www.dacoromanica.ro

înşişi la conferenţa din Alba-Iulia, ţinută în luna Februarie a. c., alte principii despre dorinţele naţiunii române. Rĕmâne deci pe seama lor a cugeta, cum îşi vor justifica inconsecinţele, respective uitarea de datorinţă proprie.

În sfîrşit îşi iau subscrişii libertatea a subşterne preaumilit o traducere a actului de şedinţă al comitetului român, cu subscrierea domnului episcop Andreiu baron de *Şaguna,* ca preşedinte, şi a secretarului *Macelariu,* prin care subscrişii din şedinţa din 17 Oct. au fost provocaţi sĕ depună la poalele preaînaltului tron un protest energic în contra remonstrării guvernului ţĕrii. Viena, 31 Oct. 1861 (Urmează subscrierile)".

Că opiniunea publică română cât de mult era revoltată în contra celor trei consilieri români ai guvernului ţĕrii pentru neromânescul lor vot separat sĕ poate vedè mai bine din protestul pe care Românii din districtul Năsĕudului au ţinut sĕ-'l înainteze monarchului în chestia aceasta.

Energicul protest e următorul:

»*Ces. regească şi apostolică Maiestate!*
Preagraţioase Doamne!

Locuitorii credincioşi şi totdeauna supuşi din fostul regiment al *doilea* român de graniţă, şi respective din districtul Năsĕudului, s'au umplut de bucurie înţelegênd, că Maiestatea Voastră cu rescript preaînalt, datat din 19 Septemvrie 1861, v'aţi îndurat preagraţios a dispune, ca dieta pentru Marele-principat al Transilvaniei sĕ se adune pe 4 Noemvrie a. c. în ces. reg. cetate *Alba-Carolina* (Alba-Iulia), şi că alegerile deputaţilor pentru dieta aceasta au sĕ fie aşa, ca toţi acei patrioţi, cari plătesc o contribuţiune directă, de ori-ce fel şi ori-ce natură, în sumă totală de 8 fl. v. a. pe an, întocmai şi într'o formă sĕ iee parte la ele.

Acest preagraţios rescript a ridicat monument neşters de mulţumită în inima fiecărui Român din Transilvania, pentru-că a şters lacrĕmile cele de patrusute de ani de pe faţa noastră şi a împlinit dorinţele noastre cele seculare, adecă, sĕ se păstreze Transilvania în autonomia sa liberă şi cu totul independentă de Ungaria, şi în legislaţiunea patriei sĕ avem şi noi partea ce ne compete, în mĕsura sacrificiilor pe cari le-am adus şi le aducem pentru tron şi pentru patrie.

Maiestatea Voastră cu rescriptul amintit v'aţi îndurat a concede aceea ce deputaţiunile noastre cele numĕroase din anii 1848 9, apoi

www.dacoromanica.ro

din 1860 1, de repetite-ori și cu neobosită credință în iubirea de dreptate a Maiestății Voastre au petiționat.

Eram acum pătrunși de speranța, că înarticularea națiunii române, ca națiune politică, pusă de către Maiestatea Voastră între propositiunile regești, va trece în lege în dieta ce va fi de convocat în modul propus de M. Voastră în acel preagraţios rescript, și așa să va împlini aceea ce noi și părinții nostri, în secolul trecut și în acest present prea adese-ori, însă fără efect, am cerut dela dietele țerii, convocate pe basa legilor de până acum.

Cine ar putè deci să dee acum espresiune cuviincioasă în vorbe despre sentimentele de bucurie de cari sûntem cuprinși, vĕzênd toate acestea orînduite și preaînalt decise în formă de rescript împĕrătesc?

Și totuși se pare că fatul cel inimic și acum ne persecută. Pare-că să silește să prefacă în nălucă, și dreptatea de M. Voastră pronunțată, și graţia Maiestății Voastre. Să ne răpească bucuria de nou și să o prefacă earăși în întristare.

S'a lățit prin gazete ca un fulger faima, că guvernul din Cluj, care în compunerea sa de astăzi n'a avut nici-odată încrederea noastră, să fi denegat ascultarea față de acel graţios rescript, protestând prin representaţiunea sa din 3 Octomvrie a. c., atât în contra rescriptului M. Voastre din 19 Septemvrie a. c., cât și în contra drepturilor noastre acordate prin acel rescript preaînalt din 19 Sept. 1861 pentru alegerile la dietă.

Nu s'a înfiorat acest guvern a face front Maiestății Voastre, dela care a primit puterea, precum și majorității locuitorilor din Transilvania, pentru care v'ați îndurat a-'i da puterea! Și pentru-ca mâhnirea noastră să fie și mai adâncă, ca națiunea noastră să capete lovitură mai simțitoare, atât înaintea tronului Maiestății Voastre, cât și înaintea lumii și a opiniunei publice, a trebuit să se mai întêmple încă și acel scandal, care revoltă întreg simțul omenesc, că și membrii aceia din guvern, cari ar trebuì să apere și să represente interesele noastre naționale, să dee mâna cu inimicii nostri cei seculari, și să aprobe, *în numele nostru,* moartea și perirea națiunii noastre!

Tradare de sânge frățesc la cer strigătoare au comis cei trei membri ai guvernului din Cluj, cari figurează ca Români, și au dat un așa numit vot separat cu privire la representaţiunea guvernului, datată din 3 Octomvrie 1861, pe cât de scandalos în public, pe atât și de contrar părinteștilor intenţiuni ale M. Voastre, și înjurios pentru națiunea română.

www.dacoromanica.ro

Maiestate! Națiunea română n'a avut nici-odată încredere în oamenii acestia. Ei au ajuns la postul ce-'l țin peste voia și în contra dorinței noastre. Maiestatea Voastră ați fost încunjurat din partea Transilvaniei de sfetnici inimici dreptății și causei națiunii noastre, și sfetnicii acestia partisani, abusând de încrederea M. Voastre, v'au propus oameni dușmănoși dreptății și națiunei noastre, câștigați însă pentru planurile lor secrete și ultramaghiare. Astfel a urmat denumirea celor trei consilieri români la guvernul Transilvaniei.

Recomandațiunea lor pentru postul căpětat a stat în aceea, că au știut să-'și tradeze națiunea, că mult nu le-a păsat de tron și patrie, ci s'au închinat cu trup cu suflet tendențelor fantastice, pentru majoritatea țěrii nemaghiare foarte asupritoare ale ultramaghiarismului, și s'au dat unealtă pe seama acestuia.

Națiunea română din Transilvania, ba din întreaga monarchie, a desprețuit de mult pe acesti oameni fără principii și caracter politic, 'i-a notat prin organe de publicitate și în adunări publice, ear' în conferența națională dela Sibiiu din 13 Ianuarie 1861 a erupt indignațiunea națiunii par escelence în contra lor. Ei sûnt renumiți și cunoscuți până și celui mai mic copil, dar' nu ca fii interesați pentru tron, patrie și națiune, ci ca oameni până într'o měsură necrezută stricați și nerușinați.

Ultramaghiarii, cunoscêndu-'i din partea aceasta, 'i-au ajutat la posturile căpětate, chiar și în contra legilor aristocratice, numai pentru ca să compromită cu faptele lor înalta diplomă a Maiestății Voastre din 20 Octomvrie 1860, în care e trecută egalitatea drepturilor pentru toți fiii patriei și pentru toate națiunile, și numai pentru-ca să-'și isbândească asupra națiunii noastre, pentru credința ei neclătită cătră tron și pentru alipirea ei prea naturală cătră naționalitatea și limba ei.

Acesti trei consilieri, din naștere Români, însă după purtarea lor trădători ai Românilor, au făcut votul separat. — așa credem noi, din motivul, ca să se înbuneze la domnii Ultramaghiari, să se asigure de grația lor și pe viitor, recunoscênd ei înșiși, că dela națiunea lor numai dispreț și osândă pot să aștepte. Ei au făcut votul separat cu intențiunea, că dacă tronul și națiunea românească 'i-ar scoate la cea mai apropiată dietă din posturile pe nedemn avute, — să le stee aristocrații ultramaghiari într'ajutor.

Maiestate! Putem să ne esprimăm convingerea cea mai sigură, că votul separat, făcut de oamenii acestia, în întreaga națiune română

www.dacoromanica.ro

nu află nici zece părtinitori, fie acestia cât de renegați și cât de stricați în caracter. Putem zice, că votul lor, precum și purtarea lor, a fost și este de-adreptul opusă sentimentelor noastre. Pentru aceea, noi protestăm solemn în contra votului aceluia, și ne rugăm preaumilit să nu-'l primiți ca espresiune a națiunii române, ci din contră, să vă îndurați a-'l privi ca un document de tradare națională și ca o demonstrațiune pentru ultramaghiarism și în contra tronului, ca un testimoniu de sărăcia caracterului celor trei oameni stricați. Despre aceasta vă veți convinge preaîndurat Maiestatea Voastră din votul lor separat, care nu e decât o comedie jucată în folosul majorității ultramaghiare.

Pentru aceea, ca bucuria noastră causată prin rescriptul Maiestății Voastre preagrațios edat din 19 Septemvrie anul curent să rămână neștirbită, ca Maiestatea Voastră să vedeți preagrațios cât de tare s'a abătut majoritatea guvernului ultramaghiar în representațiunea sa din 3 Octomvrie a. c. dela opiniunea publică, și să cunoașteți cât de rău au representat consilierii români în așa numitul vot separat al lor interesele națiunii noastre, — cu omagială supunere ne rugăm:

1. Să vă îndurați Maiestatea Voastră a respinge îndrăsneața representațiune a majorității guverniale transilvane din 3 Oct. 1861, precum și scandalosul și pentru națiunea noastră vătămătorul așa numit vot separat, dat, — cu cuget vênzător de națiune și pentru a întări protestul majorității guvernului, — din partea celor trei consilieri români din guvern, la representațiunea pomenită.

2. Să vă îndurați a dispune aspru și energic, ca rescriptul M. Voastre datat din 19 Septemvrie a. c., plin de grație și de dreptate, neatins și neștirbit, atât pentru dietă și pentru locul dietei, cât și pentru estinderea dreptului electoral asupra tuturor cari plătesc ori-ce fel de contribuțiune directă în suma de 8 fl. v. a. pe an, să se aducă în îndeplinire cu toată acurateța și nepărtinirea.

3. Pe cei trei consilieri români dela guvern, cari cu votul separat scandalos al lor s'au opus Maiestății Voastre și au vătămat națiunea noastră prea simțitor, să vă îndurați a-'i declara căzuți din înalta grație a M. Voastre de care s'au arătat nedemni a fi, și să-'i depuneți din postul de care au abusat.

Totdeauna credincioși și cu cea mai adâncă supunere rămânênd ai M. Voastre ces. reg. apostolice,

Cei mai umiliți supuși, representanți ai comunelor din Valea-Rodnei, respective din districtul Năsăudului.

www.dacoromanica.ro

Dat din adunarea representanţilor comunelor din Valea-Rodnei, respective districtul Năsĕudului, ţinută în Năsĕud, în 1, 2 şi 3 a lunei Noemvrie 1861. (Urmează subscrierile representanţilor din comunele din Valea-Rodnei ." — —

N'a ajutat nimica, nici protestul Năsĕudenilor, nici al deputaţiunii române dela Viena, care avusese dese întrevederi şi consultări în chestia aceasta şi cu membrii guvernului, — şi convocarea dietei, aşa cum era contemplată din partea domnitorului, a rĕmas pentru data aceasta zădărnicită. Delegaţiunea română primise însĕ asigurarea, că dieta va fi de nou convocată, în timp cât se poate de scurt, şi se va purta de grijă, ca la guvernul din Transilvania sĕ fie oameni cari sĕ *esecute* în mod conştiincios ordinul ce de nou va fi dat în privinţa aceasta.

Avênd deci prospecte sigure că dieta Ardealului va fi convocată, delegaţiunea română dela Viena a compus şi înaintat guvernului un memorand amĕnunţit cu privire la modul cum sĕ se cheme *regaliştii* la dieta Ardealului care sĕ va întruni, aşa ca nici sub titlul acesta nedreptate sĕ nu se facă Românilor.

Memorandul poartă datul de 15 Noemvrie 1861 şi e de cuprinsul următor:

— „E un lucru de comun cunoscut, cumcă reg. guberniu transilvan, proiectul seu privitor la conchemarea regaliştilor la dieta cea mai de-aproape cu puţin înainte de aceasta 'l-a şi dat la înalta cancelarie transilvană, ba chiar şi cuprinsul proiectului acestuia nu mai e secret, şi această împrejurare, ca unor sinceri credincioşi ai înaltului regim, ne dă ocasiune, în interesul tronului, precum şi al patriei, a ne descrie aici motivatele noastre păreri asupra acestui obiect preaimportant, şi a-'l recomanda cu toată urgenţa organelor celor mai înalte ale regimului spre a-'l lua într'o pĕtrunzĕtoare şi binevoitoare consideraţiune.

Instituţiunea regaliştilor în Transilvania are constituţionala destinaţiune a susţinè cumpĕna dreaptă între potestatea regimului şi aceea a representaţiunii ţĕrii, adecă, a uni interesele preaînaltului tron cu cele ale ţĕrii. Acest institut în Ardeal are dară a suplini camera a doua. sau tabla magnaţilor. Conchemarea regaliştilor se face după art. XI. din an. 1791, care din cuvênt în cuvênt sună aşa: „Regalistae, audito gubernio regio, per Principem denominantur, litterisque specialibus convocantur. Quos sequentibus qualitatibus praeditos esse oportet, ut sint patriae filii, e potiori nobilitate suffi-

www.dacoromanica.ro

cientique possessorio et reliquis a lege qualitatibus provisi, experientia. morum integritate et in rebus agendis perspicui dexteritate, et ad tractando Principis ac Regni negotia *omni respectu* idonei perfectam aetatem habentes".

Din acestea deci mai întâiu e lucru clar:

1. Cumcă cu toate-că principele ţĕrii e obligat a întreba pe guvern, ca pe organul seu constituţional, esecutiv şi consultativ, despre numĕrul şi persoanele regaliştilor ce sûnt a se denumì şi conchema, totuşi el în libertatea dreptului de-a dispune aici nu e nici-decum ţĕrmurit prin votul guvernului.

2. Cumcă regaliştii sûnt a se conchema în ori-ce cas prin scrisori proprii regeşti (litterae regales), fără ca cei conchemaţi odată sĕ poată pretinde după lege ca sĕ se concheme earăşi la toate dietele, pentru-că motivul alegerilor e numai singura încredere a principelui ţĕrii.

3. Cumcă numĕrul regaliştilor e nedeterminat şi depinde tot numai dela aflarea cu cale a principelui ţĕrii.

4. Cumcă ce priveşte calificarea regaliştilor, apoi aceea, de sĕ şi alegea până la anul 1848 numai din nobilimea mai însemnată, totuşi acum în puterea posiţiunei egale civile, care e respicată prin lege şi sustă în faptă, se pot lua din toate clasele poporului numai persoane majorene cu esperienţă, cu intregitate morală, şi cari sĕ fie destoinice a representa interesele principelui şi ale ţĕrii în toată privinţa.

Dreptaceea, fiindcă atât numĕrul regaliştilor, cât şi alegerea persoanelor ca atari, stau numai în libera dispositiune a principelui ţĕrii, aşa urmează de aici fără îndoială, cumcă regaliştii după lege pot forma factorul cel mai de căpetenie al dietei, dar' totodată şi aceea, cumcă ei sûnt representanţii şi bărbaţii de încredere ai regimului, respective ai principelui ţĕrii.

După-ce dară natura institutului regaliştilor e constatată ca postulat legal şi totdeodată ca o poruncă strînsă a prudenţei politice, urmează de sine, cumcă guvernul reg. ca regalişti trebue sĕ concheme persoane de acelea, şi într'un numĕr ca acela la dietă în general, şi pentru dieta cea mai deaproape în special, cari se fie capabile de resolvirea problemelor de căpetenie concrezute dietei, adecă, sĕ fie oameni aplecaţi şi destoinici a înainta resolvirea aceasta, ear' nu a o îngreuna şi a o împedeca.

Cunoscutele propositiuni regeşti cuprind în sine problema de căpetenie a dietei celei mai deaproape transilvane. Dacă cumpĕnim

www.dacoromanica.ro

bine propositiunile acestea, aflăm în ele două interese de vieață esențială. Unul din acestea privește *inarticularea națiunii române* ca atare, accentuează deci întemeierea esistenței politice a națiunii acesteia, prin urmare asigurarea interesului celui mai înalt politic al aceleiași. Al doilea are de scop *trimiterea de representanți la senatul imperial,* spre susținerea unității monarchiei, prin urmare el privește unul dintre cele mai mari interese de vieață ale regimului împĕrătesc austriac.

Așadară în propositiunile reg. interesul de căpetenie al guvernului împĕrătesc austriac se potrivește cu acela al națiunii române, și prin urmare ele au firește lipsă a se spriginì între sine și a se înainta unul pe altul.

De aici resultă, că de oare-ce elementul român al Transilvaniei, comprobat fără de aceea de nenumĕrate-ori în credința și alipirea sa, e totodată cel mai interesat la dieta cea mai deaproape, fiindcă interesul cel mai mare politic al seu se condițiunează strîns prin interesul guvernului împĕrătesc, tocmai acest element trebue sĕ se privească mai cu deosebire acomodat spre priincioasa resolvare a problemelor celor prea importante cari s'au încredințat dietei.

Tocmai de aceea urmează mai încolo, cumcă, dacă înaltul guvern împĕrătesc e în adevĕr credincios programei sale date în propositiunile regești, și voește sĕ și rĕmână așa, adecă, dacă dorește în adevĕr priincioasa resolvare a problemei încredințate dietei, dacă dorește în adevĕr a întemeia pacea și fericirea țĕrii prin deplina și legala îndreptățire și ascultare a naționalității celei mai numĕroase și leale a țĕrii, adecă a națiunii române, și dacă înalt același dorește în adevĕr a susținè unitatea imperiului, ațintită prin prea înaltele acte din 20 Octomvrie 1860 și 26 Februarie 1861, — atunci înaltul guvern nu trebue nici-decât sĕ-'și iee representanții sei, regaliștii, într'o mĕsură precumpĕnitoare din elemente de acelea, cari după natura lor, după specialele lor interese, după trecutul lor cel ce-'i leagă moralicește, spre aceasta e peste putință sĕ poată fi acomodați.

Qui vult finem, debet velle etiam media. Qui non vult media non potest velle finem!

Premițênd aceasta, vom esamina compunerea dietei transilvane, pentru-ca după aceea se putem vorbì cu siguritate numerică.

Dieta transilvană consta mai nainte, și anumit în anul 1848, după legile țĕrii:

1. Din regiul guberniu cu 29 membri.
2. Din tabla regească cu 12 membri.

www.dacoromanica.ro

3. Din comiții supremi, resp. căpit. supremi, cu 17 membri.

4. Din regaliștii speciali, cu 215 membri, și

5. Din deputații comitatelor, scaunelor și cetăților, cu 96 membri. Laolaltă din 373 membri.

După naționalitate luați, se aflau în suma aceasta *cam 5 Români,* dar' și acestia nu ca Români, ci ca nobili și regaliști, apoi 35 Sași, ear' toți ceialalți 333 erau Maghiaro-Sĕcui!

O dietă ca aceasta, într'o țeară în care de mai nainte avea valoare sistema națiunilor regnicolare, e apriat o dietă complet maghiară, și cu bună seamă la nimica mai puțin calificată decât a representa altfel de interese, nemaghiare, precum a povestit-o aceasta istoria de ajuns.

Acum, când împrejurările s'au schimbat, și egala îndreptățire civilă a Românilor s'a recunoscut, vrea înaltul guvern regesc a ținé, că înteresul numĕroasei acestei naționalități a țĕrii ar fi destul representat și apĕrat prin conchemarea a vre-o 40 de regaliști, parte dintre membrii guberniului și ai tablei regești, dimpreună cu doi șefi comitatensi, parte dintre dignitarii înalți bisericești și dintre proprietarii de pămênt, pe când același înalt guberniu de altă parte în favoarea Maghiaro-Sĕcuilor propune nu numai ca sĕ se concheme toți membrii de această naționalitate dela guberniu și tabla regească, apoi comiții supremi, ci totdeodată și toți regaliștii dela anul 1848 cari se mai află în vieață și cari singuri dau o cifră enormă de 116 inși, și peste acestia încă un mare numĕr de noi regaliști.

În modul acesta, computând cu o siguritate aproximativă, ar reeși la lumină în dieta Ardealului cea mai deaproape următoarea proporțiune:

1, deputați din comitate, scaune și cetăți	102
2, membrii reg. guberniu	28
3, membri ai tablei regești	16
4, comiți și căpitani supremi	15
5, regaliști, numai în numĕrul dela 1848	215
Cu toți . . .	376

Dintre acestia ar cădè:

A) Pe partea Românilor:

Din guberniu și tabla regească	9
Căpitani supremi districtuali, respective comiți supremi . .	3
Regaliști	29
Deputați din comitate, scaune și cetăți	37
Cu toți . .	78

www.dacoromanica.ro

B) Pe partea Saşilor:

Din guberniu	6
Regalişti	19
Deputaţi	16
Cu toţi . .	41

Aşadar' elementul român şi sas la olaltă, care representează peste 13 din 19 părţi ale ţĕrii, abia ar fi representat cu 119 indivizi, pe când Maghiaro-Sĕcuii, fără regalişti noi, după-cum proiectează înaltul guberniu de acestia într'un numĕr mare, — ar sta în faţă cu 257 de ai lor, cătră cari acesti din urmă la toată întêmplarea trebue sĕ se mai anumere încă cel puţin 20% şi din cifra de sus de 119, ca schimbăcioşi, nestatornici, a căror neconstanţă ar cădè tocmai în favoarea impunĕtoarei majorităţi maghiare, de unde deci elementul maghiaro-sĕcuiu, care abia representează 5 din 19 părţi din ţeară, cu cunoscutele şi pe faţă mărturisitele sale tendenţe şi principii separatistice şi suprematice, ar forma o majoritate cu mult mai mare decât două din trei părţi, pe când interesul constatat, drept şi urgent al ţĕrii şi al monarchiei, cere tocmai proporţiunea întoarsă.

Spre a uşura disproporţiunea aceasta, pe cât de monstruoasă pe atât de nedreaptă şi stricăcioasă, rĕmân, după convingerea noastră, numai două căi deschise. Sau ca:

a) Numĕrul regaliştilor din naţiunea română şi sasă sĕ se înmulţească aşa, ca ei dimpreună cu deputaţii astor două naţiuni la olaltă sĕ precumpĕnească decisiv întreg numĕrul Maghiaro-Sĕcuilor. Aceasta însĕ ar trebui sĕ înmuţească cifra regaliştilor români şi saşi peste 300 inşi în sus, şi urmarea ar fi, că regalişti în dietă ar trebui sĕ fie numai ei singuri ca la 500, prin ceea-ce ar reeşì o representaţiune peste tot nu numai neproporţionată, prin urmare îngreunătoare, ci ar mai întra la mijloc încă şi stricăcioasa anomalie, că bărbaţii de încredere şi mandatarii regimului ar întrece cu numĕrul de cinci-ori pe deputaţii poporului, şi aşa natura adevĕratului constituţionalism s'ar conturba şi face ilusorie. În consideraţiunea aceasta, după-cum credem noi, foarte nimerită, trebue sĕ lăsăm la o parte mijlocul acesta de a încunjura pedecile, şi sĕ recomandam favorabilei îmbrăţişeri a respectivilor bărbaţi înalţi de stat al doilea mijloc, care ar sta într'aceea:

b) Ca numĕrul regaliştilor sĕ se defigă pe cât sĕ poate de jos, însĕ nici-decum mai sus decât ca el, dimpreună cu toţi cei de ales din gubern, din tabla reg. şi districte, sĕ întreacă numai cu puţin, în

www.dacoromanica.ro

tot casul însĕ cu una a patra parte, pe acela al deputaţilor. Acest numĕr însĕ sĕ se reîmpărţească pe cele trei naţionalităţi ale ţĕrii, adecă pe româna, maghiaro-sĕcuia şi sasa, după proporţiunea numĕrului, a stării proprietarilor, contribuţiunii, a braţelor armate, şi a altor momente directive. Prin urmare, regaliştii de mai nainte, nu numai după dreptul ce compete regimului, ci şi după recerinţa oportunităţii, ba a necesităţii strîns politice, — sĕ se desfiinţeze cu totul, cu atât mai vêrtos, că ei prin actul *uniunii,* şi în genere al legilor din 1848, pentru cari ei sûnt şi vor rĕmânè angajaţi moralicește, ca unii ce au fost urzitorii şi neîntrerupţii apĕrători ai ei, s'au făcut *absolut necalificaţi* spre a representa şi apĕra o politică declinătoare şi în unele puncte chiar diametral opusă.

Durere, că tot aceea trebue sĕ se zică şi despre membrii singuriţi ai reg. gubern, a căror înrîurinţă dăunăcioasă asupra dietei sĕ poate totuşi după lege împedeca, pentru-că cunoscut este, cumcă după legile patriei guvernul sĕ îndatină a venì în dietă în îndoita însuşime, adecă:

a) Corporativ, ca organul cel mai înalt de consultare şi administraţiune al ţĕrii, şi ca atare e parte întregitoare a dietei, când totuşi membrii lui au numai vot informativ şi deliberativ, nu decisiv.

Art. 11 din anul 1791 dă despre aceasta sub *f)* dovada cea mai apriată, căci el zice:

„Dum gubernium inter status comparet, sequentia ad partes muneris sui pertinent... In omnibus arduiset gravioris momenti negotiis, — in medium statuum et ordinum prodire et suae obligationi satisfacere; *çujus tamen assensu vel dissensu conclusum statuum et ordinum nec alterari nec impediri potest*“, — pe lângă aceasta sub c. c. în ordinea voţisării nici că se memorează guberniul.

b) Prin membrii acestuia conchemaţi cu litere regale deosebite ca regalişti, ear' atunci în calitatea aceasta le compete şi vot decisiv. Totuşi prin nici o lege nu sĕ pretinde neapĕrata lor chemare ca atari, ba ce e mai mult, din natura însuşităţii acesteia curge cum sĕ cade de clar, că principele ţĕrii nu trebue sĕ concheme spre representarea intereselor sale şi ale ţĕrii membri vederat nedestoinici ai guvernului, de es. slabi de spirit sau de ceì stătători sub curatelă sau în cercetare. Aşadar' întocmai de asemeni necapabili trebue sĕ se privească cea mai mare parte dintre membrii provisori de acum ai guberniului, după-ce ei înainte au combătut şi negat legitimitatea dietei şi legalitatea pentru ori-ce decretări ale ei, ba chiar şi a prin-

www.dacoromanica.ro

cipelui ţĕrii, ale cărui drepturi ar fi chemaţi şi obligaţi a le representa. Alegerea de atari representanţi din partea regimului împĕrătesc nu s'ar putè justifica, ci ea ar fi pentru regim tot atâta cât e a se părăsì pe sine, a sĕ acusa şi condamna!

Tot aceasta are valoare şi despre toţi acei comiţi supremi, cari până acum cu trup cu suflet s'au ţinut de legile din anul 1848, cari comitatul sieşi încredinţat, cu nerespectarea instrucţiunilor şi actelor M. Sale din 20 Octomvrie 1860 'l-au organisat după legile acestea, şi au depus chiar şi jurămêntul de oficiu pe legile din 1848.

În puterea acestora deci ar fi a se impune reg. gubern prin M. Sa, ca el se compare numai corporativ, şi numai membrilor celor puţini ai acestui guberniu, cari nu s'au făcut vinovaţi cu renitenţă în contra regimului împĕrătesc şi a mĕsurilor lui, sĕ se trimită litere regale speciale. Tabla regească ar fi a se conchema după usanţa de până acum. Totuşi numĕrul membrilor ei îndreptăţiţi la vot, precum şi al celor din guberniu, şi în tot casul al celor din comiţii supremi şi căpitanii de districte, sĕ se compute în numĕrul total al regaliştilor, şi aşa apoi sĕ se repartiseze după proporţiune pe naţionalităţi.

Ceea-ce priveşte cheia împărţirii, ne luăm voe spre aflarea ei după pomenitele momente directive a înşira aici datele respective cele mai sigure ce ne stau la dispositiune şi verosimilitatea, şi unde vom fi siliţi a o aştepta pe aceasta în calculul nostru, vom lăsa-o sĕ aibă valoare în mĕsură asemenea favoritoare pentru toate naţionalităţile ţĕrii.

Numĕrul Românilor în Ardeal, după conscripţiunea oficială cea mai nouă, subtrăgênd cele patru părţi anexate cu Ungaria, face peste 1,150.000 suflete, al Maghiarilor şi Sĕcuilor la olaltă cu ceva mai puţin de jumĕtate, adecă 500.000, şi cel al Saşilor 120.000, prin urmare cam a şasa parte, astfel, încât dacă proporţiunea naţională a poporaţiunii o luăm de 6 Români, 3 Maghiaro-Sĕcui şi 1 Saş, aceasta se face vederat cu favoare pentru Maghiaro-Sĕcui.

Ce priveşte proprietatea de pămênt, ne luăm voe a face următorul comput:

Transilvania după datele catastrale oficiale are o suprafaţa de 1054 mile pătrate. De acì trebue sĕ se subtragă mai întâiu 227 mile pătrate ca pămênt cu totul sterp, rĕmâne deci pămênt productiv 827 mile pătrate. Dintr'acesta se desgreună ca pămênt colonical şi se eliberă 162 miluri pătrate, prin urmare rĕmâne ca pămênt alodial în toată ţeara 665 mile pătrate.

www.dacoromanica.ro

De aici trebue să se subtragă pădurile și pășunile cu 447 mile pătrate, pentru-că acestea, parte fac bunuri fiscale sau erariale și prin urmare nu se pot anuměra nici uneia dintre națiunile țěrii, parte formează proprietatea comunelor și a altor corporațiuni, la cari Românului încă îi compete un drept proporționat, parte sûnt proprietate comună încă neîmpărțibilă a fostilor domni de pământ și a supușilor lor. Pe cât însě se află pământ de categoria aceasta într'o měsură neînsemnată împărțit între fostii domni și supușii lor, apoi partea poporului precumpěnește cu a sa în tot casul pe aceea a domnilor de pământ.

Așadară rěmâne alodiu curat maghiaro-sěcuiu, sas și român, 218 mile pătrate. Alodiul pe fundul regiu, din care Românilor ear' le compete o parte, face 30 mile pătrate.

Alodiul sěcuesc, din care vine și pe partea Românilor o parte însemnată, face 20 mile.

În urmă alodiul fostilor grănițeri români, care e întreg românesc, face 17 mile pătrate.

Deci, dacă aceste deosebite alodii de 67 mile pătrate să vor subtrage dela alodiul total de 218 mile pătrate, rěmâne ca alodiu nobilitar 151 mile pătrate.

Din aceste date, cât se poate de sigure, luând în cumpěnire proporțiunea numerică a naționalităților, se poate cu destulă acurateță erua proprietatea de pământ a unei fiecăreia dintre naționalități, adecă:

I. Ce privește națiunea *română:*

a) e în genere cunoscut, cumcă jumětatea precumpěnitoare a nobilimei, afară de pământul sěcuesc, să ține de națiunea română, cu toate-că aceasta jumětate e mai subțire posesionată, în toată întêmplarea, decât nobilimea maghiară, și așa din alodiul nobilitar de 151 mile pătrate pretindem numai $^1/_3$ pentru nobilimea română, cu 51 mile pătrate;

b) din pământul sěcuesc, unde elementul român în unele scaune e cât de bine representat, computăm pentru Români numai $^1/_5$ cu 4 mile pătrate;

c) din fundul regiu, unde, după-cum se știe, poporimea română prevalează cu mult și are și proprietate bunișoară, în tot casul însě mai puțină decât Sașii, pretindem earăși $^2/_5$, cu 12 mile pătrate;

d) din fosta graniță română tot, cu 17 mile pătrate.

În fine, din pământul colonical, desărcinat, de 162 mile pătrate, pe lângă comprobata împrejurare, cumcă Românii fac departe peste

www.dacoromanica.ro

$^4/_5$ a supușilor de mai nainte (iobagi), ear' Maghiarii și alți supuși, *a proportione,* nu aveau mai mult pământ urbarial la mână, pentru Români numai ceva mai puțin ca $^4{}_5$, cu 128 mile pătrate.

Prin urmare proprietatea română din Ardeal, prea ușor computată, *face ca la 212 mile pătrate.*

II. Ce privește pe *Maghiaro-Sĕcui,* dacă luăm:

a) partea lor din alodialul nobilitar în comitate, cu $^2{}_3$, adecă 100 mile pătrate;

b) alodiul sĕcuesc cu $^4{}_5$, adecă 16 mile pătrate;

c) din pământul desărcinat 18 mile pătrate, — resultă întreaga lor proprietate de pământ la *134 mile pătrate.*

III. În fine, ce atinge pe *Sași,* dacă pentru dînșii luăm:

a) din alodiul săsesc $^3{}_5$, cu 18 mile pătrate;

b) din pământul colonical toată restanța, cu 15 mile pătrate, ar veni întreaga lor proprietate de pământ, binișor calculată, notată cu cifra de *34 mile pătrate.* De unde deci și proporțiunea de proprietate earăși resultează cam tot așa, ca și proporțiunea poporațiunei, adecă: *6 la* $3^4{}_5$ *și la 1.*

De altmintrelea ori-cât se reiasă proporțiunea aceasta de proprietate mai nefavoritoare pentru elementul român, totuși scăzămêntul acesta se încarcă și sĕ suplinește cu mult mai vêrtos prin factorul cel mai important și mai decizĕtor, adecă prin mĕsura cea însemnat mai mare în care națiunea română ia parte la sarcinile publice, ceea-ce sĕ vede destul de clar din următoarea confrontare de date:

Pentru anul 1861 s'a calculat ca contribuțiune directă pentru Ardeal:

a) contribuțiune pe pământ	1,429.995 fl.
b) contribuțiune pe case	325.137 „
c) contribuțiune pe venituri și	238.800 „
d) contribuțiune pe cap	1,680.000 „
Așadară la olalta .	3,673.932 fl.

Din suma aceasta, după proporțiunea națională și a poporațiunii, pe Români cade aproape la $2^1{}_2$ milioane, pe Maghiaro-Sĕcui abia *un* milion, pe Sași ceva peste 300 mii fl. v. a.

Pentru-că, ce contribue Românii la părere mai puțin, după mai puțina lor proprietate de pământ, aceea o suplinesc ei cu mult mai pe sus prin darea pe cap cea înfricoșat de mare, care cade pe ei în mĕsură întocmai asemenea, fără privire la mai puțina lor proprietate. Mai încolo scăzămêntul acel părut se compenseaza de ajuns

www.dacoromanica.ro

şi prin aceea, că Românii, adecă poporul ţĕran, posede pămênt mai tot greu dăjduit din cel cultivabil, pe când Maghiarii, cu deosebire nobilimea lor cea foarte bine posesionată, în mulţime mare are fênaţe puţin importătoare şi păduri, cari se află numai foarte jos dăjduite. În fine trebue sĕ se pună aici în cumpĕnă şi comerciul cel foarte însemnător, care mai vêrtos cu Moldova, Ţeara-românească şi Turcia mai numai prin Români se mijloceşte, şi reuşita creştere de vite, care se practiseză ear' numai de Români.

În scurt, e lucru fără îndoială, cumcă naţiunea română poartă cu mult mai mult decât jumĕtate din sarcinile contribuţiunii în Ardeal.

În fine, mai vine lângă aceasta şi contribuţiunea sângelui, care fără îndoială trage cea mai mult în cumpĕna decizĕtoare, la care Românii iau parte în mĕsură încă şi mai mare, parte pentru-că sûnt cei mai numĕroşi, parte însĕ, că ei singuratici au mai mulţi prunci şi mai puţină avere decât Saşii, Sĕcuii şi Maghiarii, de aceea se află mai puţin în stare de a-'şi retrage feciorii dela armata împĕrătească.

Contingentul de recruţi pe anul 1861 făcea 5029. De ací cad la 3400 pe Români, cam 1200 pe Maghiaro-Sĕcui, şi ca la 400 pe Saşi.

Acum, dacă s'ar preţuì câte un fecior dat la miliţie după preţul de rescumpĕrare, normat chiar de înaltul regim, ar resulta suma acestei sarcini publice pentru naţiunea română cam la 4 milioane fl., pentru Maghiaro-Sĕcui cam la un milion şi jumĕtate, pentru Saşi cam la jumĕtate milion.

Drept-aceea, toate acestea momente de atâta importanţă, toate acestea interese de vieaţă şi acesti factori ai representaţiunii, cari în lumea civilisată sĕ iau de basă decisivă la drepturi, dau naţiunii române din Ardeal cea mai fundată pretensiune pentru de a fi respectată în toate cercurile vieţii publice. prin urmare şi la denumirea de regalişti, tocmai în proporţiune cu numĕrul şi însemnătatea ei, mai vêrtos dacă vom judeca, că Românii au fost şi mai sûnt încă şi astăzi cei mai declaraţi loiali şi cei mai lipiţi sudiţi ai împĕratului şi ai regimului seu. Pe lângă aceasta ei au o inteligenţă, atât de numeroasă pe cât şi credincioasă, care e gata şi capabilă a servì înţeleptelor şi părinteştilor intenţiuni ale monarchului nostru.

Deci noi socotim, şi ne ţinem de datoria cea mai sfântă a declara pe faţă şi fără sfieală, cumcă dacă zace înaltului regim împĕrătesc în adevĕr la inimă, ca dieta cea mai deaproape transilvană

www.dacoromanica.ro

să dee resultat priincios și avantagios, apoi să binevoiască a chema la aceea regaliștii în numĕrul mai sus indigetat și după proporțiunea constatată de 6 Români la 3 Maghiaro-Sĕcui și un Sas. Prin urmare, dacă d. e. numĕrul lor total s'ar defige la 120, să se iee din acestia pentru Sași una șesime, adecă 12, din Maghiaro-Sĕcui trei șesimi, adecă 36, și din națiunea română șase șesimi, adecă 72 inși, și încă astfel, ca în numĕrul ce cade pe fiecare națiune să se compute și demnitarii ei ce sûnt în tot casul a să conchema.

În modul acesta dieta Ardealului cea mai deaproape ar consta din următoarele elemente și în următoarele cifre:

I. Deputați de comitate, districte, scaune și cetăți, cu toți cam la 102 (dintre acestia Români cam 37, Sași 16, Maghiaro-Sĕcui 46).

II. Regaliști. la olaltă cu toți câți sûnt a să conchema ca atari din gubern, din tabla regească și din capii comitatelor și ai districtelor, 120 (dintre cari Români 72, Sași 12 și Maghiaro-Sĕcui 36), cu toți la olaltă 222 membri cu drept de votisare, între cari Maghiarii și Sĕcuii, pe cari după esperiența de până acum e cu neputință a-'i calcula, ar forma numai minoritatea de 85, cu cari s'ar confrunta o majoritate româno-sasă de 137 inși.

Maghiaro-Sĕcuii și din acea causă n'ar avea drept a să supĕra pentru această proporțiune, pentru-că ei să află prea favorisați prin repartiția cea cu totul nedreaptă a deputaților, după care orașele lor cele numeroase, stătătoare abia din vre-o câteva mii locuitori, cum și unele scaune mici sĕcuiești, aleg câte 2 deputați. Tocmai de aceea trebue să recomandăm cercurilor de influență ale regimului binevoitoarea noastră părere sus desfășurată cu toată urginţa și rugarea, ca pe una ce e singurul mijloc de deslegare ce corespunde atât dreptății cât și înțelepciunii și necesității politice.

În fine, nu putem a nu observa aici, că atât regaliștilor cât și deputaților ar fi a li-se da diurne din vistieria statului, pentru-că, ne mai fiind ei acum scutiți de dare și înzestrați cu alte privilegii și imunități, ca până la anul 1848, apoi fiindcă ei n'au a representa interesele lor proprii, ci pe celea ale țĕrii și ale principelui ei, așa nu să află nici un temeiu a-'i îndatora ca să facă aceasta gratis.

Viena. 15 Noemvrie 1861. *Șuluțiu* m. p., archiepiscop. *Dr. Rațiu* m. p. Ca deputați ai națiunii".

www.dacoromanica.ro

Căderea cancelarului Kemény.

În ziua în care a fost subscris rescriptul împĕrătesc pentru convocarea dietei transilvane, — 19 Septemvrie 1861, — a urmat şi căderea cancelarului Transilvaniei, baron *Kemény Ferencz.*

Conexiunea între aceste douĕ evenimente e uşor de ghicit. Cancelarul *Kemény* era în contra convocării dietei ardelene, şi după ce monarchul a dat totuşi ordin ca ea sĕ fie convocată, trebuia sĕ tragă consecinţele şi sĕ-'şi dee demisia, care a fost primită.

Retragerea baronului *Kemény* dela postul de cancelar al Transilvaniei a fost provocată în mare parte de activitatea desvoltată din partea delegaţiunei române aflătoare la Viena, care a desvĕlit la locurile înalte toate mĕsurile luate din partea sa în contra Românilor din Ardeal, şi toate actele sale de duşmănie, — devenite de nesuferit din partea Românilor.

După căderea lui *Kemény* delegaţia română 'şi-a dat toate silinţele sĕ înduplece cercurile normative dela Viena ca sĕ fie numit *un Român* în postul de cancelar al Transilvaniei, şi era scos pe plan *Vasile L. Pop,* ca bărbat destul de apt pentru a putè ocupa demnitatea aceasta, — dar' rugarea delegaţiunei române n'a fost ascultată, pentru-că în postul de cancelar al Ardealului a urmat earăşi un Ungur, *Nádasdy Ferencz,* care făcuse însĕ promisiune, că va esecuta esact voinţa monarchului cu privire la Transilvania şi nu va permite sĕ se întêmple aceea ce s'a întêmplat, anume, ca guvernul ţĕrii, în loc sĕ esecute ordinele monarchului, sĕ remonstreze în contra lor.

Noul cancelar cunoştea bine raporturile vieţii publice din Transivania. Cu toate acestea 'i-s'a dat şi un ajutor, un vicecancelar, — baronul *Francisc Reichenstein,* despre care sĕ ştia, că cunoaşte bine Ardealul şi stă în legături de prietenie cu mulţi Români de

www.dacoromanica.ro

frunte, şi astfel era de aşteptat, că va contribui şi el din toate puterile, ca situaţia să se clarifice în Transilvania în favorul Românilor.

Înainte de a să face schimbarea aceasta s'a întêmplat un conflict între metropolitul *Şuluţiu* şi cancelarul *Kemény,* care a dat naştere unei frumoase representaţiuni trimisă din partea celui dintâiu la adresa demisionatului cancelar.

Fostul cancelar, baronul *Kemény,* trimisese adecă înainte de cădere cu 11 zile, în ziua de 8 Septemvrie, un *dorgator* aspru metropolitului *Alexandru Şterca Şuluţiu,* făcêndu-'l pe acesta responsabil pentru multele proteste ale Românilor din Ardeal, adresate coroanei, şi pentru resistenţa dovedită din partea Românilor faţă de legile dela 1848. pe cari nu voiau să le recunoască nici-decum, şi în fine pentru atitudinea duşmănoasă a Românilor faţă de familiile maghiare, pe cari le silesc să iee lumea în cap şi să fugă pentru a scăpa cu vieaţa.

Metropolitul *Şuluţiu* s'a vĕzut îndemnat deci să-'i dee imediat următorul răspuns:

— „Escelenţa Ta!

Nu pot să-'mi esprim durerea cea mai profundă în privinţa resistenţei pasive ce să zice a să fi arĕtat în mai multe locuri din partea Românilor nostri faţă de autorităţile comitatelor, — după-cum am putut pricepe din preţuita scrisoare a Escelenţei Tale din 8 a lunei curente, numĕrul pres. 253, precum şi din mai multe scrisori ale unor domni comiţi supremi.

Dorit-aş fi, ca acea resistenţă să nu se fi arĕtat nici-odată!

Aceasta durere a mea să măreşte prin aceea, că autorităţile din comitate, ear' pe temeiul rapoartelor oficiale chiar şi cercurile mai înalte, nu vĕd în aceasta pacifică resistenţă pasivă alta decât anarchie, turburare şi răscoală apriată, precum şi cugete nepacifice şi o dispoziţiune internă. inimică naţiunei maghiare, — cu toate-că, dacă caută omul fără părtinire şi cu cuvenită considerare motivul adevĕrat al acestei resistenţe, ea nu e alta decât o conservare de drept (juris sustentatio, eserciată în mod legal şi constituţional. O stare ca cea arĕtată mai sus ar căuta să umple de spaimă şi supĕrare pe fiecare patriot, ear' mai ales pe ceialalţi locuitori ai ţĕrii. În urmarea acestor închipuiri să zice că fraţii Maghiari în multe locuri îşi părăsiră locuinţele de până acuma, prin urmare, că pacea şi siguritatea publică s'ar afla în pericol învederat,

www.dacoromanica.ro

Să îngreuneze care, sau pot îngreuna astfel de rapoarte, — să nu zic clevetiri, oficiale, răzimate numai pe fantasie, — să nu zic pe cugete rele, — o națiune întreagă, pacînică și așezată, cu propusuri atât de nedrepte și nefundate, ajunse nu numai până la înaltul guvern de țeară, ci chiar și până la înalta cancelarie regească de curte și până la tronul Maiestății Sale?

Spre părerea mea de rău trebue să recunosc, pe temeiul tristei esperiențe, că vedem cu ochii cum scade dulcea speranță ce o nutrì națiunea mea până acuma în inima sa, speranța că-'i va succede a se înțelege cu nobila națiune maghiară și a se înfrăți cu ea în mod durabil, ear' prin aceasta să va reîntoarce încrederea reciprocă între națiunile surori ale scumpei noastre patrii.

Care parte, sau care națiune poartă vina la aceasta?

Noi, Românii, într'adevĕr n'am dat motiv la aceasta, și nici nu voim să dăm, dacă nu cumva ni-se va imputa de greșală și de crimă aceea, că voim să avem parte deplină la libertatea patriei noastre comune și la binefacerile egalității cetățenești, după proporțiunea în care contribuim la susținerea și apĕrarea patriei cu averea noastră și cu sângele nostru și apoi aceea, că dorim și cerem acestea dela frații Maghiari și Sași, cu toată energia și neîncetat!

Națiunea română însĕ nu va înceta nici-când a cere și a pretinde aceasta, ear' frații Maghiari să înșală tare dacă cred, că prin aceea, că au dat unor Români, cari posed mai bine încrederea lor decât a însiși confraților lor, ca din îndurare, câteva posturi de funcționari mai subalterni, ar fi făcut tot, și ar fi împărțit și dat națiunii române partea ce 'i-se cuvine după egala îndreptățire. Nu, Escelență! Ne aflăm în mare rătĕcire dacă credem una ca aceasta. A sosit odată timpul cel mai inteițitor, ca cele două națiuni surori, cea maghiară și cea română, să se clarifice odată în privința pretensiunilor și cerințelor ce le au una cătră alta.

Românii nu vreau să primească partea aruncată lor ca din îndurare, ca la cerșitori. Nu! Ei cer întru toate drept asemenea și din toate bunătățile parte amĕsurată sacrificiilor pe cari le-au adus pe altarul patriei din averea și sângele lor.

Escelență! Sper că mĕ vei scusa, dacă cu încredere deplină în căutarea cea profundă, în nepărtinitoarea iubire de dreptate și în bunătatea inimei Escelenței Tale, — nu mĕ voiu folosì față de Escelența Ta în aceste timpuri critice și în lucruri politice foarte delicate, nici de o tăinuire secretă, nici de o fățărie înșelătoare, sau de

www.dacoromanica.ro

o prefăcătorie ascunsă, ceea-ce a fost totdeauna în contra naturei mele, — ci-'mi voiu spune respicat opiniunile, cu inimă deschisă şi cu cuget curat.

Motivul resistenţei pasive, care se arată din partea Românilor în mai multe locuri ale comitatului *Alba-inferioară,* precum e, renunţarea la oficii şi demisionarea din ele, apoi modul şi mijloacele prin cari au să se delăture aceste neplăceri şi acest rău, acum încă neînsemnat, le-am arătat în scrisoarea mea alăturată ce o îndreptasem şi către respectivul domn comite-suprem, cu datul 27 Maiu a. c.

Durere însă, că acest mijloc legal de vindecare n'a fost folosit; ear' prin aceea, că fraţii Maghiari, cari de altmintrelea în tot locul şi în toate lucrurile să arată liberali şi constituţionali, — numai faţă cu dorinţele legale şi constituţionale ale Românilor *nu,* — au denegat cu cerbicie şi la aceasta ocasiune împlinirea dorinţei constituţionale a fraţilor lor Români, prin ce s'ar fi apărat şi autonomia comitatului, au dat ei înşişi materie multă spre neodihnă şi spre resistenţă pasivă, prin urmare să poate spune şi aici cu siguritate că „causa causae est causa causati".

Acestei neîncrederi generale şi acestei resistenţe pasive 'i-au dat nutriment din destul şi faptele comise de fraţii Maghiari faţă cu Românii de prin alte comitate, violând cu duritate egalitatea şi frăţietatea.

Nici într'un comitat unde elementul român e mai numëros cu mult decât cel maghiar nu s'au respectat dorinţele Românilor. Înzadar cerură şi pretinseră Românii, ca în locul comitetelor comitatense din 1848, în cari Românii, din motive vrednice de aprobat, n'au încredere, să se formeze câte o congregaţiune generală sau marcală, respectându-se după cuviinţă proporţiunea poporaţiunei, şi să se aleagă comitete noue, ear' alegerile de oficiali prin acestea să se facă şi prin ele să se conducă administraţiunea publică, ori să se aleagă oficianţii comitatului şi să se reguleze administraţiunea comitatului întreg de către însăşi congregaţiunile generale, ear' prin aceasta să fie atrase în cadrele egalităţii şi frăţietăţii constituţionale toate naţionalităţile, confesiunile şi clasele, şi prin aceasta să se păstreze şi consolideze şi autonomia comitatului, — căci n'au fost ascultaţi.

Precum am zis, înzadar au cerut aceasta Românii dela fraţii lor Maghiari, căci acestia, putênd să fie cu sentimente nobile şi să se ţină strîns de constituţiune, — de astă-dată să arătară faţă de poporul şi de inteligenţa română foarte ângusti la suflet şi neconstituţionali,

www.dacoromanica.ro

Dar' chiar și acolo unde s'au ținut congregațiuni marcale, după-cum au dorit Românii, să folosiră Maghiarii de toate măestriile politice, pentru-că sûnt mai esperți în ele decât Românii, spre a aduce în minoritate pe frații lor cei egali în drepturi, adecă pe Românii cei neasemenat mai numeroși decât ei, căci, de o parte eschiseră pe preoți dela participare, cu toate-că eschiderea e în contra art. de lege VI. din anul 1744, ear' de altă parte, pe cetățenii cari plătesc 8 fl. dare îi eschiseră sub pretextul că ar avea dreptul numai să aleagă deputați la dietă, deși nici un articol, nici din legi vechi, nici din cele noue ale patriei, nu eschide dela alegerea funcționarilor pe civii și locuitorii cari au dreptul de a alege deputați la dietă, căci, de oare-ce dreptul de a alege deputați, după-cum recunoaște toată lumea, e cu mult mai însemnat decât dreptul de a alege oficiali la comitat, după mintea cea sănătoasă a omului și după axioma cunoscută »*a majori ad minus datur conclusio*, cei-ce plătesc 8 fl. dare cu dreptul nu pot fi eschiși dela alegerea oficianților de comitat.

Și apoi, de oare-ce cele mai multe comitate să organisară în acest mod, și prin aceea că au dat câtorva Români locuri de oficianți, mai mult subalterni, își închipuiră că le-au dat Românilor toată partea cuvenită lor după deplina egalitate, — nu s'a avut nici unde în vedere și n'au fost luate aminte dorințele și pretensiunile legale și mai însemnate ale națiunii române.

Limba română, cu toate-că în consultările prealabile să făcuse o înțelegere, sau se părea că s'a făcut, nu s'a considerat de coordonată celei maghiare. Așa în comitatul Hunedoarei, Cetății-de-baltă, Turdei, și în alte comitate, deși de altă parte e cunoscut, că pentru comitatul Zarandului, care numără 300 de Maghiari față de 26.000 de locuitori români, e prescrisă de către reg. cancelarie de curte a Ungariei limba maghiară ca limbă oficială.

În comitatele organisate în modul arătat mai sus, Maghiarii, fără a fi cu considerare măcar cât de puțin la egala îndreptățire, și fără a să gândi, că prin aceasta vor stîrni în contra lor cea mai neștearsă neîncredere, apoi știind, că prin aceea ei vor viola profund și incurabil interesele cele mai sfinte ale națiunii române, care nu voește a ști nimica de uniunea cu Ungaria până-ce nu să va recunoaște și ea în Ardeal de națiune politică asemenea celei maghiare, sécuie și sase, și până nu va fi proclamată ca atare la cea mai deaproape dietă ardeleană, totuși au hotărît și au și trimis adrese și deputațiuni, atât la M. Sa ces. reg. apostolică, cât și la dieta ungară, pentru a esopera uniunea

www.dacoromanica.ro

cu Ungaria, și aceasta au făcut-o desconsiderând protestările energice și apriate date în contra acelora de către frații și concetățenii lor români.

În urmă frații nostri Maghiari și în anul 1861, ca și la a. 1848, urmează o practică atât de liberă și eserciază o volnicie atât de supremațică în administrațiunea publică a comitatelor, ca și când Românii nici n'ar fi esistând acolo, sau ca și cum ar fi siliți, spre a nu fi de tot ignorați, a sĕ mulțumì și la anul 1861 cu acea stare servilă care li-s'a dat prin part. I. tit. 6 și 8 din *Aprobate*.

Acestea și altele nenumĕrate sûnt plânsorile națiunii române, acestea sûnt ranele causate, de către frații nostri Maghiari, egalității și frățietății, acestea sûnt motivele cari durere nespusă au stîrnit în inimile românești, precum și prepusuri întemeiate și neîncredere față de națiunea maghiară.

Este apoi lucru de mirare dacă Românii nu pot avea încredere în astfel de oficiali, cari nu numai că sûnt denumiți fără concursul lor, de către comitetele dela 1848, pe cari Românii din temeiuri cuvioase nu le pot recunoaște, ori sûnt puși în funcții de către prefecții comitatelor, — dar' mai impun și comunităților române și preoțimei, pe cale oficioasă, adunarea de contribuțiuni pe seama și pentru ajutorarea honvezilor, de a căror furioasă aducere aminte e legată omorîrea a mii de Români și aprinderea și batjocorirea nenumĕratelor sate și biserici românești?! E de mirat, dacă Românii la astfel de volnicii și de tratare nedeamnă nu se opun cu forța, ci numai cu resistență pasivă?? Nu poate sĕ ne compromită aceasta înaintea națiunii noastre, pe noi cei-ce admoniem poporul totdeauna și-'i recomandăm ordine și ascultare, precum și înțelegere și înfrățire cu națiunea maghiară??

Sĕ nu sângereze inima noastră cea părintească, care după legile eterne ale naturei sĕ apleacă spre națiunea noastră, dacă în toate zilele caută sĕ facă dureroasa esperiență și caută sĕ vadă, cum în loc de a sĕ delătura relele acestea, cari nu sĕ mai pot unì cu spiritul timpului modern, și în loc de a sĕ delătura plânsorile națiunii române, vine învinovățit clerul și inteligența română, care își înalță glasul în contră, și cere și reclamă egală îndreptățire întru toate, și prin aceasta și acele comunități române, cari nu sĕ folosesc de acte de dușmănie și de forță, ci sĕ încumetează a pune în contră numai resistența pacĭnică pasivă, sau mai bine zis, legala conservare de drept (juris sustentatio), în rapoartele oficiale, pe nedrept și fără nici un motiv, vin

www.dacoromanica.ro

învinovățite cu cea mai periculoasă anarchie, resistență, revoltă apriată, și cu tendințe și dorințe democratice, și mai știe Dumnezeu cu ce, — pe când de altă parte, precum înțelegem din faimele răspândite, se propun și sĕ pregătesc mĕsuri teroristice, ca încarcerare și volnicie militară?!...

Escelență! Cumcă eu nisuesc a mĕ folosì de încrederea pusă în mine de către conaționalii mei spre susținerea și consolidarea păcii, a binelui de comun și a frățietății între națiunile scumpei noastre patrie comune, și cumcă spre ajungerea acestui scop sfânt cuget a face cu cea mai mare bunăvoință și bucurie tot ce-'mi stă în putință, sĕ poate vedè lămurit din circularul emis în 28 Maiu a. c. către clerul din diecesa mea, și subșternut Escelenței Tale cu cea mai mare stimă.

Însĕ, ca cetățean al aceleiași patrie, al cărei bun neturburat îmi zace la inimă atât de mult, trebue sĕ declar, că pe temeiul datorințelor ce le am către națiunea mea, atât după dreptul divin cât și după cel omenesc, nu pot, ba nu-'mi este permis a-'mi folosì influența archipăstorească în contra conștienței și a convingerii mele interne, spre violarea intereselor națiunii mele, basate pe egalitatea recunoscută și garantată chiar și prin legile ungurĕști din 1848, sau spre apăsarea nisuințelor, pretensiunilor și dorințelor celor drepte și constituționale. Din contră, după părerea mea ar fi mai drept și mai cu scop, dacă Escelența Voastră ați mijlocì resolvarea tuturor plânsorilor națiunii mele și împlinirea dorințelor ei, basate pe egalitatea de drepturi, atât la Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, marele nostru principe prea îndurat, cât și la adunările comitatelor și la dietă, csoperând resolvarea prin înalta și puternica influență a Escelenței Voastre, cu încunjurarea mĕsurilor aspre și teroristice, cari provocară în anul 1848 rĕsboiul civil. vrednic de plâns în vecii vecilor. Pentru-că până-când națiunea română nu se va recunoaște și nu va fi proclamată la dieta Ardealului de națiune cu aceleași drepturi legale pe cari le au celelalte națiuni sorori, până atunci dorințele și pretensiunile loiale ale ei nu pot fi apĕsate prin nici un fel de mĕsuri volnice și terotistice.

Cu toate acestea, vĕ pot asigura cu stimă deplină, că națiunea română nu va turbura pacea publică a scumpei noastre patrie, și că ea nu are nici o mănie și nici un simț de rĕsbunare în contra națiunii maghiare, în contra sororei ei, ci din contră, dorește și ea înfrățirea și înțelegerea cea bună cu națiunea maghiară, întocmai ca și mine,

www.dacoromanica.ro

şi va aştepta cu încredere deplină sĕ se realiseze dorinţele acestea cât mai curênd, pe temeiul egalei îndreptăţiri cetăţeneşti şi pe cale pacĭnică.

Apoi, rĕzămându-mĕ, după Dumnezeu, cu tărie pe cunoscutul caracter pacĭnic al poporului român, pot zice cu siguritate, că Românul din ură naţională şi din poftă de rĕsbunare nu va ataca nici-odată pe fraţii sei Maghiari, decât numai spre a sa apărare, şi în casul că ar fi provocat la aceasta.

Scuză Escelenţă pentru aceste descoperiri apriate ale inimei mele, dar' ţintitoare la bunul comun al patriei, şi concede-'mi sĕ te asigur despre cea mai distinsă stimă a mea, cu care am onoare a rĕmânè, al Escelenţei Tale cel mai supus serv, *Alexandru Sterca Şuluţiu* m. p., archiepiscopul Albei-Iulie".

E de notat, că o representaţiune de acelaşi cuprins adresase metropolitul *Şuluţiu* şi guvernatorului din Cluj, la 29 Iunie 1861.

www.dacoromanica.ro

Guvern nou în Ardeal.

Nu mult după căderea cancelarului *Kemény* a urmat şi căderea guvernatorului din Ardeal, a contelui *Mikó Imre*. Tot activităţii neobosite a delegaţiunii române dela Viena, — care în timpul din urmă era compusă numai din metropolitul *Şuluţiu* şi din zelosul naţionalist Dr. *Ioan Raţiu*, — să poate atribuì în mare parte schimbarea ce s'a făcut la guvernul ţării, după demisionarea contelui *Mikó*.

În 24 Noemvrie a apărut dispensarea contelui *Mikó Imre* din postul avut de preşedinte provisor al guvernului reg. transilvan, şi tot atunci şi numirea generalului de divisie *Ludovic conte Foliot de Crenneville* în postul acesta, ear' a consilierilor de curte *Vasile Ladislau Pop* şi *Kozma Dénes* în posturile de vicepresidenţi ai guvernului ţării.

Faptul, că în postul de guvernator al Ardealului a fost pus un militar înalt, a făcut bună impresiune asupra Românilor, cari considerau acest nou provisor de lucru neîncunjurat de lipsă, dar' de o durată foarte scurtă, numai până la întrunirea dietei. Credinţa generală era, că pentru a se puté face alegerile la dietă în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860 şi a patentei dela 26 Februarie 1861, mijlocul cel mai sigur este punerea ţării sub conducerea unui militar, strict dar' drept, cum era *Crenneville*.

Cu numirea aceasta era foarte mulţumită şi delegaţia română dela Viena, al cărei conducĕtor, metropolitul *Şuluţiu*, a mai fost primit în 28 Noemvrie în audienţă la palat, ear' în primele zile ale lui Decemvrie a plecat acasă, însoţit de Dr. *Ioan Raţiu*.

Noul guvernator al Transilvaniei, contele *Crenneville*, a sosit în 6 Decemvrie la Cluj pentru a lua postul în primire, şi tot atunci a sosit la Cluj şi metropolitul *Şuluţiu*, venind dela Viena. Ungurii din Cluj au rĕmas ascunşi în casele lor în mod demonstrativ în ziua

www.dacoromanica.ro

sosirii noului guvernator, nu 'i-a eşit nimeni întru întimpinare, ear' pe strade circulau numai servitorii şi servitoarele. Cu atât mai mulţi erau Românii cari aşteptau sosirea noului guvernator. O deputaţiune compusă din 46 de Români fruntaşi s'a presentat numai decât la contele *Crenneville* pentru a-'l bineventa de bună sosire. În fruntea deputaţiunii s'a pus metropolitul *Şuluţiu,* care a rostit următoarea vorbire:

„Escelenţă! Ne ţinem prea fericiţi, că în înalta şi prea preţuita persoană a Escelenţei Voastre putem saluta, nu numai pe înaltul representant al preaînaltei Sale Maiestăţi ces. reg. apostolice, ci totodată şi pe preademnul preşedinte al guvernului provisor transilvan.

Cu deosebită bucurie recunoaştem, că preaînduratul nostru domn şi domnitor a ales în binemeritata şi înalta persoană a Escelenţei Tale organul cel mai acomodat prin care în înţelesul preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860 Maiestatea Sa ces. reg. apostolică doreşte şi stărue a întroduce toate naţiunile iubitei noastre patrie în vieaţa liberului constituţionalism şi în beneficiile libertăţilor politice şi confesionale, făcêndu-le părtaşe de deplina egală îndreptăţire.

Sĕ ne fie deci iertat, ca plini de bucurie sĕ enunţăm din profundul inimilor noastre un „bine aţi venit“ în mijlocul nostru mărite domn conte, locotenent mareşal campestru şi guvernator!

Escelenţă! Trebue, ce e drept, sĕ recunoaştem, că misiunea cu care te-a încredinţat M. Sa ces. reg. apostolică e pe cât de înaltă pe atât şi de grea. Însĕ, dacă Escelenţa Ta vei resolva cu dreptate şi părintească îngrijire problema aceasta prea importantă, posteritatea nu va da uitării nici-odată această faptă, ci o va înregistra pe paginile istoriei prea iubitei noastre patrie cu litere de aur. Şi eu sperez şi cred, că toţi patrioţii adevĕraţi, fără deosebire de naţionalitate, se vor întrece a înlesni din rĕsputeri guvernarea Escelenţei Tale şi o vor face cât sĕ poate mai plăcută. Însĕ din partea fiilor naţiunii noastre te pot încredinţa Escelenţă, că noi nici-odată nu vom lipsi a sprijini cu concursul nostru din toată inima şi din tot sufletul înalta misiune a Escelenţei Tale, cum şi părinteştile intenţiuni preaînalte ale M. Sale ces. reg. apostolice împreunate cu aceasta, cari, după convingerea noastră, au de scop numai binele, autonomia, doritele libertăţi şi deplina egală îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor patriei noastre preaiubite.

De aceea, cerem binecuvêntarea şi graţia cerească peste prudenta guvernare şi peste toate încordările şi faptele Escelenţei Tale, cari

www.dacoromanica.ro

să vor întreprinde pentru binele țării noastre și al tuturor naționalităților ei. Părintele ceresc cel atotputernic să-'ți dăruiască statornică și deplină sănătate, precum și doritele puteri corporale și spirituale, pentru-ca numele Escelenței Tale în istoria patriei noastre și în memoria tuturor națiunilor ei să lucească ca un soare pe firmament și să rămână glorificat pentru eternitate. Vivat!" —

Contele *Crenneville* a răspuns delegațiunei române, că e trimis de Maiestatea Sa să facă dreptate tuturor cetățenilor, fără deosebire de lege, confesiune și naționalitate, și că Maiestatea Sa crede, că numai un om care nu aparține nici uneia dintre naționalitățile litigante poate să mențină dreptatea și egalitatea în țeară. Are nădejde că-'și va putè împlinì misiunea grea, dacă va fi sprijinit de națiunile țării.

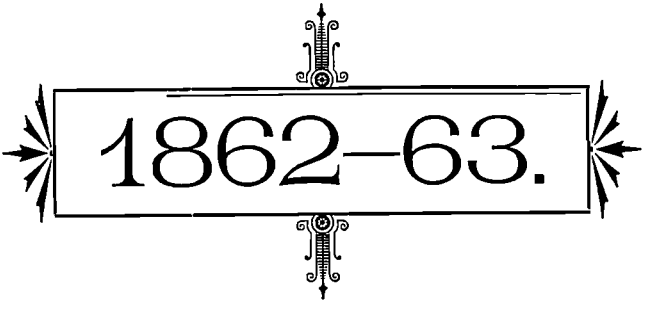
În ziua următoare a sosit la Cluj și vice-presidentul *Vasile L. Pop* și a fost primit asemenea cu ovațiuni din partea Românilor. A făcut visită guvernatorului, *în costum național,* și împreună au mers să țină ședință guvernială.

Schimbarea aceasta la guvernul țării a provocat o schimbare și în jos, pe toate liniile, în administrațiunea publică.

În locul comiților supremi au fost numiți administratori, comitetele municipale au fost compuse de nou, pe base mai drepte, și de nou au fost aleși și funcționarii comitatensi, eliminându-se din corpul lor elementele politicește compromise.

Cu mare încredere și cu mare nădejde au întrat deci Românii în anul care a urmat, 1862, care însă nu le-a adus nimica, tocmai pentru-că cercurile conducătoare erau ocupate cu organisarea de nou a țării, atât în Ardeal, cât și în Ungaria. Astfel, tot în așteptare fiind, n'au întreprins nici ei acțiuni mai însemnate politice.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

În chestia despărțirei hierarchice.

În 24 Februarie c. v. 1862 a sosit deputațiunea română la Viena, în scopul sĕ înainteze monarchului o nouă petițiune în causa despărțirei hierarchice de cătră Sêrbî.

Monarchul tocmai în ziua aceea plecase în călĕtorie mai lungă la *Veneția,* și astfel delegația română, după ținerea mai multor consfătuiri în privința aceasta, a luat hotărîrea sĕ presenteze rugarea archiducelui *Rainer,* pentru-ca sĕ o înainteze la timpul seu la locul preaînalt.

Așa s'a făcut. În 3/15 Martie delegațiunea s'a presentat în corpore în fața archiducelui *Rainer,* 'i-a înmanuat petițiunea pentru restaurarea vechei metropolii gr.-ort. române, și 'l-a rugat sĕ o înainteze monarchului, dând și din partea sa tot sprijinul acestei cause juste a Românilor.

Tot în corpore s'a presentat delegațiunea română și la ministri și la cancelarul aulic, și pretutindenea a fost bine primită, cu cuvinte de îmbărbătare și mult promițĕtoare.

Deputațiunea era condusă de episcopul *Șaguna,* ear' parte făcea din ea cei mai de frunte bărbați ai națiunii române, din Ardeal, Ungaria, Banat și Bucovina, și anume, *Procopiu Ivacicovici,* episcopul Aradului, *Vincențiu Babeș, Gligorie Popoviciu, Andreiu de Mocsonyi, Antoniu de Mocsonyi, Emanuil Gozsdu, Filip Pascu, Constantin Udria, Eudoxie Hurmuzachi, Nicolae* caval. de *Buchental, Nicolae* caval. de *Vasilco,* protop. *Ioan Popasu, Demetriu Moldovan,* protosinghelul *Nicolae Popea* și *Servian Popoviciu.*

În mod sĕrbătoresc s'a făcut primirea delegațiunii române la cancelarul aulic, contele *Forgách,* pentru-că s'a făcut în presența tuturor consilierilor de curte.

Episcopul *Șaguna* a tălmăcit aci dorințele Românilor și a comunicat scopul venirei delegațiunei române la Viena, ear' cancelarul, contele *Forgách,* a dat următorul rĕspuns:

www.dacoromanica.ro

„Deşi e o bucurie foarte mare pentru mine a saluta astăzi însemnaţii bărbaţi *ai naţiunii române,* simţesc o îndoită bucurie putênd sĕ o fac aceasta *în presenţa tuturor consilierilor aulici.* Primiţi deci încredinţarea, că sentimentele ce am norocire a vi-le manifesta *le simte întreaga cancelarie ungurească.* Dorinţele naţiunii române, desfăşurate mai nainte în privinţa relaţiunilor bisericeşti, nu le cunosc de ajuns, însĕ atâta ştiu, că înainte de toate, în chestii religionare sĕ spun în sfânta scriptură următoarele cuvinte: »*Ce ţie nu-'ţi place, altuia nu face* . Ştiu mai departe, că pentru susţinerea păcii şi a bunei rînduieli în privinţa politică sĕ cere şi aceea, ca cetăţenii în privinţa sentimentelor religionare sĕ nu se vateme nici conturbe.

Preaonorata deputaţiune poate fi deci pe deplin convinsă, că propunerile cari sĕ vor aşterne Maiestăţii Sale, vor urma *din această ungurească casă,* care, precum mai nainte s'a declarat, le va ţinè cu sfinţenie, şi anume ce sĕ atinge de *naţia română* toate sĕ vor sprijinì a căror sprijinire sĕ potriveşte cu legile ungureşti aflătoare în vigoare. Rog deci pe domnii membri ai deputaţiunii române *sĕ ducă naţiunii româneşti salutările şi stima cancelariei ungureşti*".

Petiţiunea delegaţiunei române, predată archiducelui Rainer pentru a o înainta monarchului, provĕzută cu toate subscrierile membrilor din delegaţiune, şi cu a vicarului din Bucovina, archimaudritul *Teofil Bendela,* care a fost împedecat sĕ vină la Viena, — avea următorul cuprins:

— „Maiestatea Ta ces. reg. apostolică! Doamne preaîndurate! Urmând impulsului simţĕmintelor deşteptate în noi din convicţiune religioasă şi considerând urgintea provocare îndreptată cătră noi din partea conaţionalilor şi coreligionarilor nostri, cutezăm a sta cu toată veneraţiunea înaintea preaînaltului tron al Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice şi a ne ruga cu genunchii plecaţi pentru reaşezarea în starea de mai nainte a hierarchiei noastre bisericeşti, suprimată în faptă prin fatalitatea timpurilor şi mĕsurile politice.

Înainte de toate ne simţim îndatoraţi a observa şi a declara cu toată umilinţa, că noi prin aceasta rugăminte a noastră, precum arată şi formularea ei de mai sus, nici în cercul bisericei noastre generale ori locale, nici în stat nu cerem o posiţiune nouă şi neavută până acum, ci dorim a *recâştiga* numai o posiţiune ce din privinţe politico-administrative de un îndelungat şir de ani în faptă ni-s'au luat, dar' ni-se cuvine după dreptate din vechime.

www.dacoromanica.ro

Motivele acestei preaumilite rugări sînt următoarele:

1. Ca să câştigăm o poziţiune regulată canonică în biserică şi în patria noastră ca creştini de religiunea răsăriteană, acea poziţiune, ce odinioară, şi anume din timpurile cele mai vechi, o am avut, şi numai în veacul al 18-lea o am perdut, în urma sistemei de persecuţiune de pe atunci.

2. Ca să documentăm Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice de nou, că noi perderea constituţiunei noastre canonice bisericeşti încă şi astăzi. după 170 ani, o simţim din adâncul inimei, şi că acea durere nu s'a alinat, pentru-că relele provenitoare de acolo sînt nesecătoare, răpindu-ne liniştea sufletului şi a conştiinţei.

3. Ca noi Românii de biserica orientală faţă cu coreligionarii nostri sêrbi să câştigăm o poziţiune regulată, amăsurată canoanelor bisericeşti.

4. Ca noi pe temeiul poziţiunii ce o va dobândi religiunea noastră după dreptul de stat, să ne împărtăşim de aceleaşi drepturi şi libertăţi în a căror poziţiune asigurată să află neconturbaţi coreligionarii nostri sêrbi, pe temeiul privilegiilor celor date lor.

5. Ca să ne putem bucura, nu numai de libertatea aceea individuală în conştienţă şi cult, după care ne stă în voie a ne ţinea ori a nu ne ţinea de religiunea noastră străbună, ci şi de *libertatea comună în stat,* cu dreptul adecă de a organisa, administra şi conduce cu autonomie afacerile bisericeşti şi şcolare în spiritul canoanelor bisericeşti, sub o supraveghere regulată prin lege din partea statului, în care privinţă de altmintrelea sărbătoreşte declarăm aici, că prin recâştigarea vechei noastre administraţiuni bisericeşti unimea sfintei, ecumenicei şi apostolicei noastre biserici şi a dogmelor ei faţă cu ceialalţi fraţi de credinţă ai nostri, fără deosebire de naţionalitate, şi aşa şi faţă cu coreligionarii nostri sêrbi şi cu hierarchia lor, *nu voim nici a o strica nici a o slăbi,* din contră, dorim în înţelesul instituţiunilor bisericeşti o poziţiune coordinată metropoliei carloviţiene.

6. Ca să ne eliberăm de apăsarea decretelor de curte din 9 şi 30 Octomvrie 1783 şi din 8 Decemvrie 1786, prin cari se rînduiră următoarele: „Privilegiile naţiunei neunite transilvane nici decât n'au de-a se face unele cu ale *naţiunei ilirice* din Ungaria. Episcopul transilvan dela toate privilegiile de care să bucură naţiunea ilirică în Ungaria va fi eschis. Episcopii din Transilvania şi Bucovina au de-a sta sub metropolia din Carloveţ. întocmai ca toţi ceialalţi episcopi neuniţi".

www.dacoromanica.ro

Pentru delăturarea acestor mĕsuri politice îndrăsnim a ne ruga, cu atât mai vêrtos, cu cât legea ungară din ţeară din anul 1791 statoreşte libertatea religiunii fără deosebire de naţiunile ce mărturisesc credinţa bisericei noastre, şi concede necondiţionat îndreptăţirea »*de-a câştiga şi stăpâni bunuri şi de-a purta toate diregĕtoriile, asemenea celoralalţi cetăţeni*, ear' articolul de lege transilvan 60 din anul 1791 sună aşa: »*Religiunea orientală de ritul grecesc neunit, care după legile acestei provincii până acum fu numĕrată între religiunile suferite, prin puterea articolului de faţă sĕ întăreşte în liberul seu esercitiu*«, cu cât mai departe preaînălţată Maiestatea Ta în patenta împĕrătească din 31 Decemvrie 1851 ai proclamat, că ori-ce biserică recunoscută prin lege o vei susţinea şi scuti în dreptul esercitiului comun public al religiunei, apoi în autonomica administrare a afacerilor ei, precum şi în posesiunea şi usuarea institutelor, legatelor şi fondurilor ei, şi cu cât în sfîrşit e cunoscut în comun, că nici o biserică creştinească din privinţa naţionalităţii nu face vre-o deosebire între credincioşii sei, de aceea şi fiecare membru al unei religiuni are asemenea drept la toate darurile şi dreptăţile bisericeşti, ori după doctrina teologică: *Christos este capul cu care credincioşii ca membre ale trupului stau în cea mai intimă comunitate cu Dumnezeu şi între sine ca fraţii*«.

Încât însĕ preaumilita noastră rugare condiţionează o modificare a hierarchiei de până acum a bisericei noastre din Austria, noi sûntem pĕtrunşi de acel adevĕr, că restituirea în starea administrărei bisericei noastre existate până la anul 1700, ce o cerem noi, e o urmare firească a aşezămintelor noastre positive bisericeşti şi a legilor patriei, precum şi o consecinţă naturală a principiilor moderne de stat ce le-ai proclamat Maiestatea Ta pentru toate popoarele şi religiunile creştineşti.

Rugarea noastră în causa aceasta are deci o basă morală, care purtată de necesitatea regulărei canonice a referinţelor noastre bisericeşti, înfăţişează conştiinţa generală a amênduror naţionalităţilor ce sĕ ţin de biserica aceasta, despre care în acei treisprĕzece ani din urmă s'au subşternut regimului Maiestăţii Tale mai multe rugăminţi, în urma cărora sĕ întêmplà apoi de Maiestatea Ta la preaumilita rugăminte a celor trei consilieri estraordinari imperiali de naţionalitate română, a episcopului Andreiu baron de *Şaguna*, Andreiu *Mocsonyi* de Foen, şi Nicolau baron de *Petrino*, te-ai îndurat a emite o preaînaltă resoluţiune în 27 Septemvrie 1860, pentru noi

www.dacoromanica.ro

plină de mângăiere, şi a declara, că Maiestatea Ta *ridicărei unei metropolii pentru Românii bisericei orientale nu eşti neaplecat.*

Teoriile positive, în ce priveşte necesara regulare a hierarchiei noastre bisericeşti, se basează pe următoarele canoane:

1. Pe canonul 34 apostolesc: „Episcopul fiecărei naţiuni să cunoască pe cel dintâiu între ei".

2. Pe canonul 6 al soborului ecumenic I.: „Obiceiurile vechi să se păstreze".

3. Pe canonul 2 al soborului ecumenic II.: „Episcopii în biserică afară de diecesă şi peste hotarele ei să nu ese, nici să amestece bisericele".

4. Pe canonul 8 al soborului ecumenic III.: „Drepturile fiecărei provincii să se păstreze curate şi nevătămate cum le are dela început de mulţi ani mai nainte, după obiceiul ce 'l-au păstrat din vechime".

Acestea sûnt canoanele despre ordinea hierarchică. Ear' încât să ţine de punctele de vedere istorice şi cele de drept de stat, ne luăm îndrăsneală spre lămurirea lor a ne provoca:

a) la ordinaţiunea patriarchului constantinopolitan *Antoniu* din 13 August 1391, prin care episcopul din *Muncaciu* să subordonează metropolitului din Ardeal;

b) la diplomele regilor: *Matia* din anul 1479, şi *Vladislau* din anii 1491 şi 1494;

c) la adevĕrul acela, că noi încă în anul 1688, când s'a încorporat Ardealul la Austria, şi înainte de venirea Sêrbilor şi de înfiinţarea metropoliei carloviţene, ceea-ce s'a întêmplat la anul 1690, am avut metropoliţii nostri în Ardeal, şi anume pe *Varlaam,* după moartea acestuia, din 1693 până la anul 1697, pe *Teofil,* şi dela anul 1698 până la anul 1700 pe *Atanasiu.* Aşadară, încă sub împĕraţii Austriei trei metropoliţi, dintre cari cel din urmă a trecut la unire, şi noi în urma acelei întêmplări am fost împedecaţi din partea politică de-a intregì scaunul metropolitan, fiindcă s'a crezut, că creştinii vor urma esemplului metropolitului lor. După-ce însĕ aceasta nu s'a întêmplat, s'a octroat după 65 de ani, adecă în anul 1765, pentru Ardeal un episcop, ear' coreligionarii şi conaţionalii nostri din Ungaria şi Banat s'au ignorat cu totul în privinţa bisericească, lăsânduli-se în voe în trebile lor spirituale a merge sau a nu merge la episcopii sêrbeşti, cari să aşezară într'aceea în Arad, Timişoara şi Caransebeş-Vêrşeţ. În chipul acesta fură siliţi Românii greco-orientali, ce numĕră mai mult de două milioane, a veni până la alte timpuri mai fericite sub

www.dacoromanica.ro

metropolia din Carlòviţ şi sub episcopatele ci sêrbeşti, cari s'au înfiinţat pentru abia mai mult ca 6—7 sute mii de suflete de naţionalitate sêrbească!

Este aşadar' un adevĕr necontestabil, că Românii de religiunea orientală din numitele ţĕri sĕ simt rĕu şi nemulţumiţi cu starea bisericească ce li-s'a croit pe calea politică, şi că n'au încetat a se folosì de toată ocasiunea binevenită pentru recâştigarea stărei canonice bisericeşti de mai nainte, şi respective a neprescriptivelor ei drepturi de autonomie, fără de-a fi putut afla până acuma vre-o mângăiere.

Petiţiunea noastră de faţă, precum şi acelea cari le-am făcut în cei 13 ani de curênd trecuţi, nu sûnt decât o continuare a petiţiunilor în domnul adormiţilor nostri coreligionari şi conaţionali.

Noi ne luăm refugiu la preaînaltul tron al Maiestăţii Tale şi acuma, în starea cea strîmtorată a bisericei noastre, cu toată devoţiunea, pentru-că noi credem tare, că sub gloriosul regim al M. Tale ces. reg. apostolice au căzut stavilele ce au făcut sute de ani deosebire între posiţiunea şi drepturile religiunilor şi naţiunilor creştine, prin urmare, că şi pentru biserica şi naţiunea noastră s'ar fi revĕrsat o auroră mai surizĕtoare, în urma căreia vom venì în starea, ca în înţelesul citatelor canoane obiceiurile vechi în biserică sĕ se păstreze, episcopii străini afară de diecesă şi peste hotarele ei sĕ nu iasă, nici sĕ amestece bisericele, ci drepturile fiecărei provincii-metropolii sĕ se păstreze curate şi nevătĕmate, cum le-au avut dela început şi de mulţi ani, după obiceiul ce s'a păstrat din vechime.

După-ce am descris fidel şi pe scurt posiţiunea noastră ce am avut şi o avem acuma în biserică şi stat, ne luăm îndrăsneală, pentru o corespunzĕtoare realisare a acestui drept sfânt al nostru, a ne ruga preaumilit:

Sĕ te înduri Maiestate ces. reg. apostolică prin un puternic şi graţios cuvênt a ridica pedecile ce ne stau în calea realisării metropoliei noastre venerabile, nouă Românilor de religiunea orientală, — cari nu mai puţin ca credincioşii altor religiuni creştineşti şi ca celelalte naţiuni din Austria am dat dovadă despre credinţă şi alipire cătră preaînaltul tron, — şi a ne da preagraţios aceeaşi posiţiune de drept de stat de care sĕ bucură creştinii celoralalte religiuni şi naţiuni creştineşti, cu atât mai vêrtos, căci este îndeosebi cunoscut, că organul regimului Maiestăţii Tale »*Corespondenţa Austriacă*« la auzirea importantei ştiri despre concordat a declarat, că M. Ta îndată la începutul preaînaltei stăpâniri, prin mĕsuri resolute ai

www.dacoromanica.ro

recunoscut adevĕrul cel mare creştinesc, că biserica lui Dumnezeu nu stă sub tutela puterilor lumeşti.

Conform cu aceasta, îndură-te dar' Maiestate ces. reg. apostolică a concede preagraţios, ca noi, ca creştini rĕsăriteni eliberaţi de legăturile prin cari am fost subordonaţi din partea politică hierarchiei sêrbeşti, cea pentru noi anticanonică, spre realisarea drepturilor noastre autonomice hierarchice cu deosebire, şi spre alegerea metropolitului, care ar venì apoi a se întărì de cătră Maiestatea Ta, *sĕ ţinem un congres bisericesc,* constătător din 40 preoţi şi 60 onoraţiori mireni din diecesa Ardealului, Bucovinei, a Aradului şi din cele două diecese din Banat, pentru constituirea noastră bisericească, — şi a însărcina cu convocarea şi conducerea acestui congres bisericesc pe episcopul nostru din Ardeal *Andreiu baron de Şaguna,* împuternicindu-'l ca sĕ poată face cele de lipsă pentru conscrierea comunităţilor bisericeşti, a sufletelor de naţionalitate română, precum şi pentru alegerea de deputaţi din Banat la congresul acesta, fiindcă noi în ţinutul acesta nu avem nici un episcop propriu.

Problema congresului acestuia ar fi mai departe:

a) a formula propoşiţiile necesare în privinţa poşiţiunii bisericei noastre faţă cu statul;

b) a sĕ sfătuì despre arondarea episcopatelor, protopopiatelor, parochiilor, mănăstirilor, despre dotarea archiereilor, parochilor şi a celuialalt personal bisericesc şi şcolar, precum şi peste tot despre şcoale, cari sûnt problema cea mai sfântă a unei biserici creştine;

c) a sĕ sfătuì asemenea despre organisaţiunea internă, ordinea şi împărţirea obiectelor, în ce priveşte bunurile temporale;

d) a compune un elaborat în privinţa obiectelor de sub *b)* şi *c)* şi a face cele de lipsă cu congresul sêrbesc pentru comuna pertractare şi definitiva punere în lucrare a obiectelor ce ating amêndouĕ părţile.

Noi ne-am luat libertate a compune umilita rugare á noastră în modul mai sus arĕtat, pentru-că sûutem de acea tare convingere, că spre realisarea unei regulări neîntârziate a afacerilor noastre bisericeşti şi şcolare *numai modul acesta ar putea fi legal şi potrivit,* fiindcă într'un sinod episcopesc, care în înţelesul emisului ministerial din 30 Septemvrie 1860 ar fi sĕ se ţină în Carloveţ, fără conlucrarea representaţiunei statului preoţesc şi mirenesc, nu sĕ poate pertracta întrebarea de vieaţă a bisericei noastre, aşa ca sĕ aibă putere de drept. Modul acesta proiectat de noi cu atât mai vêrtos ne rugăm

www.dacoromanica.ro

să te înduri Maiestate preagraţios a-'l aplacida, căci comitenţii nostri sûnt convinşi în cugetul lor, că ei nici decât nu ar putè lua parte la un congres bisericesc pentru ei anticanonic, care ar fi să se ţină poate pe basa privilegiilor ce s'au dat fraţilor nostri coreligionari sêrbi.

Îndrăsnind a aşterne aceasta a noastră umilită rugare la treptele preaînaltului tron al Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, cu reverinţă profundă rămânem ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, Viena, 15 Martie 1862, prea plecaţi servi şi credincioşi supuşi: Andreiu bar. de *Şaguna* m. p., episcop în Ardeal; Procopiu *Ivacicoviciu* m. p., episcop în Arad, Teofil *Bendela* m. p., general vicar şi archimandrit consistorial în Bucovina; Eudoxiu de *Hurmuzachi* m. p., locţinĕtor de căpitan de ţeară în Bucovina; Nicolau cavaler de *Buchental* m. p., proprietar în Bucovina; Nicolau cavaler de *Vasilco* m. p., proprietar în Bucovina; Andreiu *Mocsonyi* de Foen m. p., proprietar în Banat; Emanuil *Gozsdu* m. p., împuternicitul mai multor comune din comitatul Craşăului; Filip *Pascu* m. p., fişcal suprem de comitat în Lugoj; Constantin *Udrea* m. p., neguţĕtor şi proprietar al c. r. cruci de aur cu coroana pentru merite în Lugoj; Vincenţiu *Babeş* m. p., secretar c. r. de curte, împuternicitul comunelor oradane; Gregoriu *Popoviciu* m. p., notar la tribunalul cambial în Arad; I. *Popasu* m. p., protopop în Braşov; Demetriu *Moldovan* m. p., consilier împĕrătesc şi secretar regesc de curte al Transilvaniei; Nicolau *Popea* m. p., protosinghel în Ardeal; Servian *Popoviciu* m. p., consilier ces. reg. de prefectură, în disponibilitate, din Ardeal.

*

Monarchul s'a reîntors din călĕtoria întreprinsă prin Italia în zilele prime ale lui Aprilie, ear' în 5 Aprilie n. a primit în audienţă, la ora unu d. a. pe episcopul *Şaguna,* episcopul *Ivacicovici,* Andreiu de *Mocsonyi* şi pe *Hurmuzachi,* cari în numele delegaţiunii române au espus şi cu graiu viu aceea ce să afla scris în petiţiunea Românilor, referitor la despărţirea hierarchică de cătră Sêrbi. Dorinţele Românilor au fost tălmăcite coroanei şi acum prin episcopul *Şaguna,* care cu isteţime, cu energie şi totodată cu tact fin a ştiut să comunice monarchului starea adevĕrată a lucrului, esprimându-'şi părerea, că chiar şi din punctul de vedere al educaţiunii şi al instrucţiunii publice e necesară despărţirea bisericei orientale române de cătră Sêrbi.

Monarchul a primit foarte afabil pe cei patru representanţi ai bisericei gr.-ort. române, a ascultat cu mult interes espunerile episcopului *Şaguna,* şi *a asigurat pe deputaţi, că va dispune să fie*

www.dacoromanica.ro

luată în pertractare numai decât chestia restaurării metropoliei gr.-ort. române.

Mulţumiţi cu resultatul obţinut, membrii delegaţiunei s'au reîntors acasă, ear' episcopul *Şaguna* a mai rĕmas câteva sĕptĕmâni în Viena. primit fiind de câteva-ori în audienţă privată din partea monarchului, şi conferând de nenumĕrate-ori cu cancelarul aulic *Forgách,* tot în chestia despărţirei hierarchice a bisericei greco-orientale române de cătră Sêrbi.

www.dacoromanica.ro

Declarațiunea lui Andreiu de Mocsonyi.

Conducĕtorul mișcărilor politice-naționale din Banat și părțile ungurene, *Andreiu de Mocsonyi,* în scopul de-a se legitima în fața marelui public românesc, care nu cunoștea toate acțiunile făcute în interesul despărțirii bisericii române ortodoxe de cătră Sêrbi, a publicat în ziarul *Concordia* , care apărea în Budapesta, următoarea *declarațiune,* datată dela Viena, în ziua de 20 Martie 1862, va sĕ zică, înainte de-a fi primiți representanții români în audiență din partea monarchului.

Eată declarațiunea:

„După-ce de un timp încoace am luat inițiativa în afacerile noastre hierarchice, și amĕsurat convingerii mele am nisuit a face toate pașurile cuviincioase în această privință, mĕ simt dator a face următoarele împărtĕșiri despre cele-ce au decurs și s'au îndeplinit în causa aceasta, cu atât mai vêrtos, cu cât sûnt convins, cumcă fiecare Român ortodox simte o mare mulțumire morală înțelegênd starea lucrurilor din trecutul cel mai de aproape față cu afacerile noastre bisericești.

Spre înaintarea acestei cause am aflat de scop a convoca pe 21 Ianuarie a. c. la o adunare pe cei mai distinși bărbați din diecesele Aradului, Timișoarei și Vêrșețului. Toți acești bărbați, demni de toată stima, în frunte cu Ilustritatea Sa domnul episcop arădan *Procopiu Ivacicovici,* după înțelegerea urmată, fără vre-o băgare de seamă, unanim s'au învoit și declarat *pentru despărțirea* administrativă bisericească de cătră hierarchia cea sêrbească, statorind că:

1. Nici o comună română, prin urmare nici un Român sĕ nu iee parte la alegerile pentru congresul sêrbesc, deci firește, cu atât mai puțin la alegerea metropolitului sêrbesc.

2. Sĕ se subștearnă o petițiune la înaltul tron prin o deputațiune generală, care va mijlocì reînvierea vechei noastre metropolii,

www.dacoromanica.ro

şi spre acest scop concederea ţinerii unui congres bisericesc, compus din cler şi mireni.

3. Congresul să aleagă din sînul seu o comisiune, care luând înţelegere cu comisiunea delegată de congresul sêrbesc, va stărui să înlesnească lucrurile pregătitoare spre înfiinţarea despărţirii noastre administrative hierarchice, înţelegêndu-se de sine, că legătura dogmatică rămâne neclătită în eternitate. Ear'

4. Deputaţiunea generală, constătătoare din representanţii tuturor Românilor ortodoxi din imperiul austriac, să se conducă de Escelenţa Sa episcopul baron de *Şaguna,* şi subscrisul e însărcinat, pe lângă comunicarea celor hotărîte, a provoca pe Escelenţa Sa să se pună în fruntea deputaţiunii.

Cu aceasta să încheià adunarea dintâia.

În urmarea acestei onorifice însărcinări n'am pregetat a-'mi împlini chemarea, împărtĕşind Escelenţei Sale, episcopului *Şaguna,* hotărîrile noastre şi provocându-'l totdeodată la primirea acestei frumoase misiuni.

După-ce dară Escelenţa Sa dl episcop *Şaguna* să învoì a lua asupra sa aceasta sarcină, am aflat de lipsă a conchema pe 10 Februarie a. c. a doua adunare, la care veniră eară representanţii diecesei arădane şi cei bănăţeni din toate clasele poporului, precum: inteligenţi, neguţĕtori, meseriaşi şi ţĕrani, şi anume, acesti din urmă fură representaţi şi prin doi bravi ţĕrani din comunitatea St.-Micloşului-Mare.

În această adunare numĕroasă, referând cele amintite despre conducerea deputaţiunii, s'a luat la desbatere *cum* să urmeze alegerile deputaţilor, căci după-cum să ştie, fraţii din diecesa Ardealului şi a Aradului avênd episcopi români îşi aleg representanţii prin *sobor,* la care participă şi clerul şi mirenii. Diecesele Timişoarei şi a Vêrşeţului însĕ, adecă Bănăţenii ortodoxi, în lipsa de episcopi români, nefiind în acea plăcută posiţiune de a-'şi putè alege ablegaţii prin sobor, ear' de altcum foarte bine ştiindu-se, că reuşirea unei cause atât de importante nu poate fi resultatul numai a unei deputaţiuni ocasionale, s'a mai propus, că pe cât va ierta îngustăţimea timpului să se provoace toate comunităţile române ortodoxe din Banat la alegerea a doi representanţi generali, însărcinaţi de-a stărui neîncetat, până la reuşirea acestei cause, dar' afară de acestia să se mai aleagă şi ablegaţi locali, din comunităţile mai însemnate, spre a însoţì deputaţiunea generală la subşternerea petiţiunii generale.

www.dacoromanica.ro

Întru acest chip, adunarea întărind cele încheiate cu datul de 21 Ianuarie a. c. a mai hotărît, că:

1. Comunităţile române ortodoxe din Banat vor alege unul sau doi representanţi generali, însărcinându-'i, ca neîntrerupt şi în toate casurile sĕ se consacreze încrederei puse într'înşii, şi îi va provedè cu credenţionale.

2. Comunităţile cele mai însemnate pot alege şi ablegaţi locali, cu scop de-a lua parte la subşternerea petiţiunii generale, şi îi va provedè earăşi cu credenţionale. În fine

3. Adunarea, însufleţită pentru causa aceasta, a aflat de bine ca membrii deputaţiunii sĕ grăbească cu plecarea cătră Viena, şi a hotărît, prin urmare, ca toţi membrii deputaţiunii sĕ sosească pe seara de 8 Martie c. n. în Viena.

Pe cât împrejurările iertară, hotărîrile adunărilor s'au şi adus la cunoştinţa celor mai multe comunităţi, după-cum aceasta luminat adevĕrează nenumĕratele credenţionale prin cari sĕ impune mie şi fratelui meu *Antoniu* plăcuta însărcinare de representanţi generali ai Românilor ortodoxi din Banat. De altcum s'au mai ales şi ablegaţi locali, adecă din *Lugoj* doi, din *Sasca* unul, şi din *Biserica-albă* earăşi unul, însĕ onoratul deputat al Bisericii-albe bolnăvindu-se n'a putut lua parte la subşternerea petiţiunii, precum nici deputatul *Beiuşului* şi al *Urbei-mari,* aleşi prin soborul diecesei arădane.

Deputaţiunea constătătoare din 16 membri, şi anume, din 4 Ardeleni, 2 Ungureni, 4 Bucovineni şi 6 Bănăţeni, a şi ajuns pe ziua defiptă, dar' lipsind M. Sa ces. reg. apostolică din Viena, deputaţiunile întrunite au aflat de scop a subşterne petiţiunea Serenităţii Sale, Archiducelui *Rainer.*

În urma acestei decideri, întreaga deputaţiune, condusă de Escelenţa Sa episcopul *Şaguna,* în audienţa din 15 ale curgĕtoarei depunênd cu umilinţă atinsa petiţiune în mânile Serenităţii Sale, 'l-a rugat preaumilit, ca Înălţia Sa sĕ se îndure a o subşterne M. Sale, preabunului nostru monarch, şi sĕ o sprigineascĕ cu înalta sa bunăvoinţă. Serenitatea Sa, Archiducele, cu înăscuta sa graţie a încredinţat deputaţiunea despre înalta sa consideraţiune, promiţênd că ne va înainta dreapta noastră causă.

După aceasta mergênd toţi deputaţii în corpore şi la Escelenţa Sa domnul cancelar unguresc, contele de *Forgách,* precum şi la Escelenţiile Lor, domnii ministri, conte *Nádasdy, Schmerling* şi *Lasser,* — au aflat pretutindeni cea mai călduroasă întîmpinare.

www.dacoromanica.ro

Petiţiunea aşternută la înaltul tron cuprinde în sine preaumilita rugare pentru reînvierea vechei noastre metropolii, şi concederea unui congres bisericesc, constătător din 40 de feţe bisericeşti şi 60 mireneşti.

Fiindcă venirea M. Sale încă nu sĕ ştie de sigur, membrii deputaţiunii s'au unit într'aceea, ca numai părinţii episcopi, domnul *Eudoxiu Hurmuzachi* şi subscrisul sĕ rĕmânem în Viena, spre a aştepta sosirea M. Sale şi spre a face cuviincioasele paşuri ulterioare.

Eată dară resultatul ambelor adunări. Eată şi paşii făcuţi până acum în causa autonomiei noastre hierarchice.

Cu ocasiunea aceasta nu pot sĕ nu esprim viua mea mulţumire pentru comuna încredere ce 'mi-s'a dat, asecurând, că nimic nu mĕ face mai fericit decât plăcuta ocasiune *de a-'mi împlini, ca Român, datorinţa de Român.* Dumnezeu cu noi şi cu sfânta noastră causă! *Andreiu de Mocsonyi*".

www.dacoromanica.ro

Apĕrarea şcoalelor române din Banat.

În 15 Ianuarie 1862, locotenenţa regească ungară a dat ordinaţiune prin care dispunea, că toate şcoalele poporale greco-neunite sĕ fie puse sub jurisdicţiunea dieceselor respective, *în întregul Banat,* adecă sĕ fie predate pe mâna clerului, care pe atunci era aproape întreg sêrbesc sau sêrbisat.

Dispoziţia aceasta nu era pe placul şi nici în favorul Românilor din Banat, de aceea *Teodor Serb,* administratorul comitatului *Caraş,* vrednicul urmaş al lui *Emanuil Gozsdu,* 'şi-a ţinut de datorinţă a adresa la 25 Septemvrie 1862 o representaţiune bine motivată în causa şcoalelor poporale române rĕsăritene din Banat, atrăgênd atenţiunea locotenenţei asupra relelor ce sĕ pot naşte de acì.

Representaţiunea e următoarea:

— „Înalt consiliu ung. reg. de locotenenţă!

Cu provocare la graţiosul intimat din 15 Ian. 1862, nr. 67.343, cu care s'a edat în copie ordinaţiunea înaltă a înaltului consiliu ung. reg. de locotenenţă, cu datul şi numĕrul citat, şi adresată cătră episcopii gr.-neuniţi ai Baciului, Timişoarei şi Vêrşeţului, referitoare la aşezarea şcoalelor gr.-neunite sub jurisdicţiunea diecesană, respective sub cler, — am onoare cu reverinţă umilită a relaţiona, cumcă ordinaţiunea sus citată din destul şi fără amênare s'a publicat tuturor juzilor supremi şi subjuzilor comitatensi, şi prin acestia tuturor comunelor gr.-neunite, pentru cinosură şi efectuare, dar' privind la resultatul câştigat, pe basa relaţiunilor incurse despre efectuirea intimatului graţios, îndrăsnesc a aşterne următoarele umilite observaţiuni.

Subordinarea şcoalelor poporale gr.-neunite de naţionalitatea română sub jurisdicţiunea diecesană, şi peste tot sub cler, după relaţiunile oficioase, alăturate sub 1) a respectivilor juzi, a produs o impresiune foarte nefavorabilă asupra poporului român, şi deosebi

www.dacoromanica.ro

asupra inteligenței lui, și folosindu-mĕ de motivele aduse în relațiuni, asemenea și de protestul, respective rugarea acelor 14 comune române din cercul Murĕșului, de sub 2, precum și de estrasul din protocolul adunării diregĕtorilor comitatensi, ținută în 7 și 8 August nou curent, nrul 66, și alăturat sub 3), sûnt silit în interesul deslușirii causei a refera următoarele:

Căderea școalelor poporale române de legea rĕsăriteană sub cler a causat o impresiune foarte rea asupra poporului român, și anume:

Pentru acelea referințe familiare ce esistă adeseori între învĕțători și preoți, sau între locuitorii cu influență în comună, de oare-ce după esperiența de până acum e cert, că între învĕțătorii și preoții de legea rĕsăriteană au fost frecări neîncetate, și acestea deveniră obiectul atâtor investigațiuni, de oare-ce preoții, voind a sĕ privi de o clasă cu rang mai înalt și a face ca învĕțătorii aceasta sĕ o simțească, pentru îndejosirea acestora în adevĕr făcură multe. Dar' cu atâta mai tare e de a sĕ esperia aceasta dela introducerea direcțiunii școlare mai nouă, căci preoții fiind înzestrați cu conducerea subalternă școlară, — cu o escepțiune mică, altmintrelea foarte laudabilă, — pretind târâirea pe foale a învĕțătorilor înaintea lor, și încât aceasta nu s'ar întêmpla într'un mod servil, intrigează în foarte multe locuri pentru pedepsirea sau chiar pentru depunerea învĕțătorilor din diregătorie.

Aceasta o preajută și acele împrejurări, că fiind preoții rĕsăriteni căsătoriți, și dând de regulă fetele lor, sau alte rudenii femenine, după învĕțători, cearcă toate căile ca acestia sĕ se denumească în comună, și foarte adese luând la goană pe învĕțătorii cei mai buni și lucrând numai pentru interesul familiar, nu numai că negrijesc cultivarea tinerimei, ba o și împedecă. Și înmulțirea acestor casuri prea tare s'a ușurat acum, când inspectorul de școale în comună e preotul, în cerc e protopopul, care nu numai că e inspector cercual, dar' peste tot ca membru al consistorului diecesan de regulă promovează planurile preoților spre stricarea învĕțătorilor, de oare-ce e cert, că antipatia mare ce domnește din timpii vechi între clasele învĕțătorilor și preoților, mai ales acum când clasa învĕțătorilor așa de strîns s'a pus sub cler, a ajuns nesuferibilă, atât pentru religiune, precum și pentru liniștea locuitorilor țĕrii.

Dar' căderea școalelor poporale române sub cler a causat impresiune foarte rea și pentru referințele spirituale ce sustau între învĕțători și preoți.

www.dacoromanica.ro

E un fapt recunoscut, că preoții răsăriteni, și deosebi cei de originea română, — cu escepțiune mică dar' laudabilă, — remaseră încă înapoi în cultura comună. De nu s'ar putè afla causa acestei fapte în alta, cu siguritate sĕ poate aduce că e de a se imputa acelei împrejurări, că în contra mai multor ordinațiuni salutare în privința aceasta, ca în teologie sĕ se primească tineri cari au gătat barem 6 clase latine, e o plânsoare generală, că în teologie sĕ primesc de regulă așa tineri, cari numai în școalele comunale învĕțară, abia știu cetì și scrie, ba câte-odată sĕ primesc și calfe de măestríe, până ce esperiența arată, cumcă învĕțătorii cari eșiră din preparandia din Arad, adese-ori întrec în cultură pe preoți, pentru-că se crescură mai cu îngrijire și pe cariera învĕțătorească peste tot mai studiează.

Și atunci, când inspectorul școlar ar trebuì sĕ aibă superioritate intelectuală, și 'i-ar fi de datorință, ca nu numai pe tinerime, ci și pe învĕțători sĕ-'i conducă și învețe în chemarea lor, nu e în stare sĕ corespundă chemării sale!

În așa posițiune și între așa împrejurări înapoiază desvĕlirea naturală și adevĕrată ce o pretinde scopul umanității și al statului, ce o pretinde spiritul timpului și fericirea comună, deși câte odată fără cunoștință de sine, dar' de regulă din voință rea, spre dauna poporului român, și cu atâta mai tare acuma, când școalele poporale române s'au pus sub jurisdicțiunea diecesană *de naționalitate străină*, adecă sêrbă.

Căci consistoarele g. n. u. din Timișoara și Vêrșeț, ca și jurisdicțiuni de direcțiune supremă școlară, împedecă din scop rĕutăcios și negrijesc, nu numai cultivarea limbei române, ci și a poporului român.

Spre adeverirea acestei împrejurări sĕ-'mi fie iertat a aduce următoarele deslușiri.

Poporul român peste tot, și îndeosebi inteligența română, cătră capĕtul secolului trecut începù a scoate din literatura română literile cirile, ce sĕ lovesc la limbile slavice, și a întroduce literile latine, corĕspunzĕtoare limbei române.

Dar' în 1850 și 1851 jurisdicțiunile bisericești g. n. u. de naționalitatea sêrbă, voind a împedeca desvĕlirea poporului român și a literaturii lui, începură și continuară o luptă lungă în contra literilor latine, cuvintelor latine și cuvintelor bune românești, întru atâta, încât s'a vĕzut a fi de lipsă ca la locul cel preaînalt sĕ se decidă, că „oare Românii pot scrie cu litere latine?“

www.dacoromanica.ro

În 1852 acea sentență rațională și maestoasă s'a dat metropolitului din Carloveț ca rĕspuns, cumcă Românii au drept acele litere sĕ le folosească, cari corĕspund mai bine firei limbii române. Și luând în considerațiune aceea, cumcă în chestiunea folosirii limbilor naționale însuși guvernul înalt a poftit, ca instanțele sĕ se scrie cu litere latine, de oare-ce și ai sei diregĕtori, cari vorbesc limba română, prea bine cunosc literile latine, ba mai multe rechisițiuni sosiră dela comandele militare cari pretindeau, ca cărțile de botez și de moarte, scrise cu cirile, sĕ se prenoiască cu litere, luând încă în considerațiune, cumcă prin ordinațiunea din 20 Aprilie 1860, nrul 2559, a înaltului minister de culte și învĕțămênt, mai mulți bărbați literați ai poporului român fură oficios provocați, ca în privința ortografiei române, scrisă cu litere, în scopul întroducerii uniformității generale, sĕ aștearnă un proiect de ortografie, luând în considerațiune mai departe, cumcă bărbații români, pentru împlinirea ordinațiunii înalte în 2 Octomvrie 1860 ținură în Sibiiu o consultare, acolo ortografia română scrisă cu litere o constituiră provisorialmente și proiectul făcut în urmarea ordinațiunii citate îl și arĕtară, și acela la locul înalt 'și-a câștigat aprobare, în fine vĕzênd toate aceste, e o împrejurare foarte tristă, că Românii pe lângă toate ordinațiunile înalte sûnt împedecați în folosința literilor latine.

Dar' de altă parte și însuși poporul român a primit literile latine. Anume, *Asociațiunea română transilvană,* care pentru cultura și literatura poporului român s'a constituit, pe lângă licența preaînaltă, în 4 Noemvrie 1861 în Sibiiu, a primit ortografia cu litere latine, regulată în 2 Oct. 1860, ca cea mai cu scop pentru învĕțămênt și cultura științifică. Ear' jurnalele române cari ies în imperiu, precum: »*Gazeta Transilvaniei*«, *Concordia*«, »*Amicul Școalei* , *Strigoiul* sĕ tipăresc numai cu litere latine, ear' »*Telegraful Român* și *Foaia* parte cu litere latine ca celelalte, parte cu litere cirile, dar' modificate și civilisate.

Mai departe, opurile tipărite pe câmpul literaturii române ies de regulă numai cu litere latine. Ba ce e mai mult, cărțile școlastice, cari sûnt censurate de guvern, tipărite în tipografiile de universitate și aprobate, așa sûnt lucrate, cât și până acuma partea cea mai mare e cu litere latine, sau numai cu aceste.

Până de altă parte, consistoarele gr.-cat. de naționalitatea română, precum și consistorul rĕsăritean din Sibiiu, în agendele lor oficioase scriu numai cu litere latine.

www.dacoromanica.ro

Pe lângă toate acestea, spre împedecarea limbei şi literaturii române. în contra voinţei şi spre nĕcazul şi indignarea poporului român, consistoriile g. n. u. din Timişoara şi Vêrşeţ, cătră toate jurisdicţiunile politice şi cătră subalterni în limba română scriind, sĕ folosesc de literile cirile vechi. Ear' deosebi consistorul timişorean, prin rînduiala sa din 12 Aprilie a. c. nrul 358, *a oprit* învĕţătorilor folosirea literilor latine, şi încât învĕţătorul, cu ocasiunea concursului. ar da instanţa scrisă cu litere latine, *nici nu se primeşte în consideraţiune,* precum e destul verificat aceasta prin decisiunea consistorului timişorean, dată în 29 Martie a. c. nrul 206.

Dar' aceste consistorii lucră nu numai în contra literilor latine, ci şi în contra cuvintelor poporale de elementul român.

E un fapt cunoscut, că cu întroducerea limbei slavone în bisericile române gr.-neunite şi respective în cărţile bisericeşti la a. 1440, şi după domnirea ei, când limba română pe la anul 1640 s'a restituat în drepturile strĕbune ale bisericei, cărţile bisericeşti s'au tradus pe românie, ear' în ele au rĕmas mai multe cuvinte slavone, parte pentru că traducĕtorii nu au cunoscut deplin limba română, parte pentru-că limba română, sub domnirea limbei slavone, nu s'a cultivat, ci a căzut.

Cărţile bisericeşti gr.-neunite române peste tot sûnt tipărite încă din secolii trecuţi, dar' acelea cari eşiră în epoca mai nouă sĕ curăţiră încâtva de acele cuvinte slavone, în a cărora loc sĕ aleseră cuvinte române, cari vieţuesc în gura poporului, s'au sûnt îmbrăţişate pe câmpul literaturii.

Enumerându-se acestea spre scopul deslușirii causei, sĕ poate zice, că ordinaţiunile consistorului timişorean, cu datul din Maiu, numĕrul 533, şi 14 Iunie a. c. numĕrul 668, prin cari cărţile şcolastice şi bisericeşti *Orariu«* şi *Psaltirea«,* tipărite în Buda cu tiparul universităţii. cu aprobarea guberniului înalt, sĕ scoaseră din folosinţa învĕţămêntului. pentru-că în locul cuvintelor slavone sĕ află în ele cam vre-o 15 cuvinte româneşti, — făcură impresiunea cea mai rea asupra poporului român.

Afară de acestea, de când şcoalele poporale române ajunseră sub consistorul timişorean şi vêrşeţan, ca şi jurisdicţiuni şcolare, e o plânsoare universală, că învĕţătorii cari cu zel învaţă literile latine şi folosesc cuvintele poporale române de regulă sûnt persecutaţi, şi încă întru atâta, încât numai pentru aceasta sûnt strămutaţi la alte staţiuni, sau şi depuşi din oficiu, fără ca sĕ se fi deschis concurs, sau după înţelesul intimatului graţios al înaltului consiliu ung. reg.

www.dacoromanica.ro

de locotenență, cu datul din 2 August, numĕrul 49.170, scrisorile causale sĕ se fi aşternut spre cercare şi aprobare, precum de es. s'a întêmplat cu învĕţătorul din *Remetea* şi cu învĕţătorul din *Pădurani*. Dar' o grămadă de casuri de acestea s'ar descoperì, dacă cumva causa aceasta s'ar învrednicì de o cercare mai rigoroasă.

Dar' nu va fi de prisos a atinge acea împrejurare, că cărţile şcolare şi bisericeşti la toate naţiunile culte, cu propăşirea culturei limbii sĕ retipăresc de atâtea-ori în limba mai desvoltată a naţiunii. D. e. sfânta scriptură scrisă în limba maghiară are mai multe ediţiuni. Obiectul a rĕmas cel original, dar' cuvintele, respective limba s'a strămutat după gradul înflorirei ei. Aşa e aceasta şi cu psalmii lui David, etc. Şi cu greu s'ar putè împedeca cineva în aşa ordinaţiune a preoţimei maghiare, prin care ediţiunile nouĕ numai pentru aceea s'ar oprì din mâua publicului, pentru-că nu sûnt retipărite în stilul cel vechiu latinisat, ci în limba maghiară purisată.

În legătură cu obiectul acesta e un atestat prea trist, cumcă consistoarele gr.-neunite astăzi, ca şi jurisdicţiuni şcolare, sûnt încă neumblate în limba şi literatura română, precum sĕ vede apriat din scrierile lor oficioase române. Şi aşa cum s'ar putè spera dela dînsele, ca jurisdicţiuni şcolare, şi după esperienţă, ca împedecătoare cu voia, propăşirea tinerimei române şcolare?

Poporul român e deplin convins, cumcă Maiestatea Sa ces. şi apostolică reg., dimpreună cu guberniul seu, sĕ îngrijeşte părinteşte şi despre soartea lui, şi citatul intimat graţios s'a putut da numai cu acea convingere, că cultivarea poporului român sĕ se preajute, ear' nu opăcească!

Altmintrelea privind şi judecând causa aceasta din tenorul alăturatelor şi din motivele aduse, poporul român sĕ simte afund vătĕmat pentru ajungerea şcoalelor lui poporale sub un cler străin, căci art. 15 de lege din anul 1790 91 rîndueşte peste tot creşterea tinerimei a o basa pe principiul de creştere naţională, ear' prin art. 27 tot din acel an M. Sa ces. şi apostolică regie îşi susţine un drept reservat pentru hotărîrea în causa şcoalelor şi bisericei gr.-neunite.

A mai fost încă odată o epocă aşa tristă pentru şcoalele poporale române, când aceste earăşi sĕ supuseră sub cler. Însĕ împĕratul şi regele de memorie fericită Francisc I. prin bileta de mână preaînaltă cu datul din 12 Februarie 1810 adresată cătră *Stratimirovici,* metropolitul din Carloveţ, şcoalele poporale de naţionalitatea română le scoase de sub cler, şi acele sĕ puseră sub o jurisdicţiune şcolară civilă.

www.dacoromanica.ro

Bileta de mână preaînaltă acum pomenită acel resultat avù, că prin graţiosul intimat al înaltului consiliu ung. reg. de locotenenţă din 1813, numĕrul 26.500, s'a denumit în Budapesta o deputaţiune sub preşedinţa unui consilier ca inspector suprem şcolastic pentru supravegherea şcoalelor poporale greco-neunite peste toată ţeara, ear' în districtele deosebite, conform cu naţionalitatea popoarelor, s'au denumit 6 directori şcolari, şi aceasta dispunere acel resultat avù, că şcoalele române sĕ administrară prin directori români, până la anul 1849.

Cu începutul deceniului de curênd trecut, deputaţiunea şcolară sustătătoare în Budapesta s'a disolvat, şi disolvarea ei din partea poporului român s'a primit cu bucurie, mai ales pentru-că din fundaţiunea şcolară naţională, care s'a strîns mai cu seamă din tasurile bisericilor române, unii membri ai deputaţiunii furară foarte mult. Însĕ în locul deputaţiunii şi al directorilor sĕ denumiră consilieri sau inspectori şcolari pentru şcoalele române gr.-neunite.

Aceasta e acea epocă, când sĕ întroduseră literile latine în cărţile şcolare prin aprobarea preaînaltă, cărţile şcolare începură a sĕ curăţi de cuvinte străine, ear' şcoalele poporale sporindu-se, poporul român a început a sĕ cultiva. Dar' acuma, prin ajungerea şcoalelor sub cler străin, Românii nu numai că nu speră mai departe desvălirea cultivării lor, ba îndreptăţiţi de speranţe mai bune prin pretensiunile geniului timpului şi principiile de egală îndreptăţire, sĕrbătoreşte declarată de Maiestatea Sa, *sĕ vĕd despoiaţi chiar şi de aceste.*

E adevĕrat, că şi peste şcoalele catolice priveghează preoţimea, şi acelea încă sĕ administrează sub influenţa acesteia. Dar' ca numai din privinţa uniformităţii, şi şcoalele poporale de naţionalitatea română sĕ fie supuse jurisdicţiunii preoţimei, e supĕrător pentru Români, căci considerându-se episcopii şi consistoriile diecesane, episcopii sûnt numai Sêrbi, ear' consistoriile sûnt compuse mai ales din protopopi sêrbi. Clerul romano-catolic e cu simţiri naţionale, şi ca naţional a escelat în toate timpurile, a nisuit ca sĕ ridice şi consolideze naţionalitatea maghiară prin şcoale poporale şi institute bune, a desvĕlit şi cultivat tinerimea prin cărţi alese pentru preţul lor din lăuntru şi maghiarime curată, şi despre acest cler romano-catolic sĕ poate zice cu conştiinţă, că stând pe pragul înalt al culturei, 'i-se cuvine chiar şi numai pentru aceasta cultivarea tinerimei. Dar' Românii, dela clerul mai înalt de altă naţionalitate şi dela clerul lor propriu, peste tot în gradul de jos al culturei, nu sĕ pot nutrì nici cu o speranţă

www.dacoromanica.ro

ce 'i-ar îndreptăți spre propășire, ba vĕzênd ei pedecile ce li-s'au pus pentru cultivare, sĕ simțesc a fi espuși de pradă sclăviei spirituale.

Căci dacă luăm în considerațiune chemarea preoților comunali, chiar și numai ca și catecheți în timpul trecut, e o esperiență universală, că nici aceasta nu o împliniră cu conștienționsitate, sau nici superficial, de oare-ce înșiși învĕțătorii fură siliți a propune și catechismul, până-ce catecheții respectivi peste tot anul, sau nici-când nu veniră la școală, sau numai înaintea esamenului cu câteva zile cercară cum s'a propus catechismul, escusându-se cu aceea, și altmintrelea cu tot dreptul, — că trebuind a sĕ îngriji de trista lor soarte, sûnt siliți a-'și câștiga pânea de toate zilele cu sudoarea proprie, prin agricultură. Și așa și din aceasta privință abia s'ar putè încredința preoții gr.-neuniți cu conducerea școalelor și cu chemarea cea ponderoasă față cu acestea.

Românii totuși nu ar fi străini de acea idee și sistemă, ca și școalele lor poporale sĕ se administreze prin jurisdicțiunile diecesane, respective prin preoțime, dacă persoanele de frunte ale diecesei la poporul român ar fi *române,* dacă numai bărbați culți s'ar sfinți de preoți, și numĕrul lor rărindu-se, ar fi provĕzuți cu salar dela stat. Dar' între împrejurările de față, cu durere trebue sĕ esperieze, că aceia cari ar avè chemare mai sfântă și datorință mai scumpă, îndemnați de iubirea aproapelui și cuvêntul religiunii creștine sĕ sprigineascâ și consolideze moralitatea și desvĕlirea poporului român, și pentru aceasta în toată vieața lor sĕ se sacrifice, — da, de o mie de ori cu durere, cum în fața lumii sĕ ridică ca și dușmani spre stricarea acelui popor din a cărui sudoare capĕtă pânea cea de toate zilele.

Când dară m'am silit ca sĕ arĕt înalt. consiliu ung. reg. de locotenență resultatul câștigat despre impresiunea asupra poporului român în urmarea intimatului grațios, folosindu-mĕ cu conștienționsitate de alăturatele representațiuni, totdeodată am avut de scop, ca despre starea acestei cause sĕ dau deslușiri sincere și datate. În fine, pe basa decisiunii sub numĕrul 66 a adunării diregĕtorilor comitatensi din 7 și 8 August 1862, îndrăsnesc a arĕta dorința poporului român în privința școalelor gr.-neunite de națională tatea română în următoarele:

Școalele gr.-neunite de națională tatea română sĕ se elibereze de sub jurisdicțiunea școlară, respective de sub ocârmuirea clerului, și pentru ele sĕ se denumească o jurisdicțiune civilă, stătatoare din bărbați români, sau directori școlari români.

www.dacoromanica.ro

Pentru aceasta subscrisul, îndemnat de aceasta repetită, și după părerea sa dreaptă dorință a Românilor, sînt silit și acea rugare a Românilor a o adaoge, că aceasta causă recomandându-o grațiosului patrociniu și iubirei de dreptate a înaltului consiliu ung. reg. de locotenență, prin înalt același patriotice și părintește sprijinindu-o să se aștearnă la preaînaltul tron al Maiestății Sale imp. și apostolice regești, pentru o resoluțiune favoritoare. În Lugoj, 25 Sept. 1862. Prea plecat serv. *Teodor Serb* m. p., administratorul Carașului". —

Despre memorandul acesta scrie *Bariţiu* în »*Părți alese din istoria Transilvaniei*«, vol. III., pag. 140, că „merită să fie conservat pentru istoria culturii poporului român, alăturea cu documentele cele mai prețioase ale timpului aceluia". De altcum cuprinsul îi arată valoarea.

www.dacoromanica.ro

Adresa districtului Năsĕud.

Pe la finea anului 1861 a fost dată o *instrucţiune* amĕnunţită cu privire la organisarea provisorie a Ardealului.

Instrucţiunea a fost compusă la ordin preaînalt, şi a avut de scop stabilirea unor principii după cari era sĕ se facă organisarea comitatelor, districtelor şi scaunelor în Transilvania, în mod provisoriu, până-când dieta Ardealului va putè aduce lege fundamentală în privinţa aceasta.

Sĕ dispunea în instrucţiune, că în locul vechilor adunări *marcale* au sĕ vină comitete municipale pretutindenea, compuse în modul următor: 1) din membri luaţi din marea proprietate, 2) din representanţi aleşi din partea marei proprietăţi, 3) din representanţii oraşelor, opidelor şi comunelor industriale, 4) din representanţii altor comunităţi, şi 5) din representanţii industriei şi ai comerciului.

Cu privire la districtul Năsĕudului s'a făcut escepţiune, spunêndu-se în instrucţiune, că comitetul municipal al acestui district are sĕ fie compus numai din membri luaţi din cele trei clase din urmă, fiindcă pe teritorul districtului năsĕudean, fost mai nainte grăniţĕresc, nu sĕ află mare proprietate.

Împrejurarea aceasta a îndemnat comitetul municipal al Năsĕudului, ca la prima sa întrunire, întêmplată în *25 Septemvrie 1862,* sĕ voteze o adresă de mulţumire monarchului, în care-'l roagă însĕ totodată sĕ dispună, ca dieta Ardealului sĕ se convoace cât mai curênd, şi astfel, ca naţiunea română sĕ fie representată în ea în mod cuvenit.

Adresa votată şi înaintată monarchului a fost următoarea:

„Sacratisimă ces. reg. Maiestate!

După-ce prea scumpa noastră patrie Transilvania în restimp de 12 ani fù împedecată de a sĕ folosì de vechia ei constituţiune,

www.dacoromanica.ro

şi după-ce Maiestatea Voastră în cei 12 ani trecuţi v'aţi convins de ajuns despre necesitatea de a restituì provincielor de sub coroana Ungariei vechile lor drepturi şi vechia constituţiune municipală, de o parte, ear' de altă partă, că vechia constituţiune, aşa după-cum este, nu sĕ mai poate aplica faţă de toate popoarele patriei: cu preaînalta diplomă din 20 Octomvrie 1860 v'aţi îndurat preagraţios a pune şi patria noastră Transilvania în starea ei constituţională de mai nainte, cu acea modificare numai, ca în constituţiune sĕ se facă schimbari adânc tăietoare, şi ca acele clase şi naţionalităţi, cari până acuma n'au fost îndreptăţite, de aici încolo sĕ se compute şi numere între cele îndreptăţite.

Esecutarea acestei preaînalte diplome, cu privire la naţiunea română, după lupte de un an întreg, încă până astăzi nu e dusă la îndeplinire, pentru-că deşì naţiunea română e cea mai numeroasă şi cea mai veche în Transilvania, totuşi ea nicăiri nu e privită ca atare, nefiind până acum prin lege declarată de naţiune regnicolară şi numĕrată între naţiunile patriei, recunoscute prin lege.

Dorinţa aceasta ferbinte a naţiunii române, — de care sĕ ţine şi poporul acestui district, representat prin umilit subscrisul comitet, sĕ vede că M. Voastră voiţi a dispune sĕ se aducă la îndreplinire pe calea dietei, care în sensul vechei constituţiuni este calea cea adevĕrată. De unde urmează, că fiecare patriot adevĕrat are sĕ înlăture toate pedecile şi sĕ se folosească de toate mijloacele cari pot contribuì, fie cât de puţin, la ajungerea acestuì scop dorit aproape de un milion şi jumĕtate de suflete române, şi fiecare patriot adevĕrat, care doreşte fericirea şi prosperitatea patriei, are sĕ nisuiască la ajungerea acelei zile mari, în care adunându-se representanţii tuturor naţiunilor patriei, în conţelegere împrumutată, întinzêndu-'şi mâna frăţeşte unul altuia şi îmbrăţişându-se cu sinceritate unul pe altul, sĕ sdrobească zidul care 'i-a ţinut despărţiţi de mai multe secole, şi aşa apoi, sub înţeleapta conducere dela preaînaltul tron al M. Voastre venită, — unanim sĕ delibereze despre binele şi prosperitatea patriei comune şi a preaînaltului tron.

Spre ajungerea acestui scop prea sfânt fù de lipsă organisarea provisorie constituţională a patriei, prin care susţinêndu-se ordinea cea bună până la definitiva organisare, pe calea dietei, barem întru-câtva sĕ se mulţumească poporul patriei, ear' administrarea dreptăţii, care în cele mai multe părţi ale patriei stagnează de un an întreg, barem întru-câtva sĕ se pună carăşi în curgere normală.

www.dacoromanica.ro

Pasul acesta prea salutar v'aţi îndurat a-'l face M. Voastră prin emiterea instrucţiunei despre regularea provisorie a constituţiunei municipale, precum şi a ordinei electorale pentru scumpa noastră patrie, care, deşi nu tratează despre naţionalităţile patriei, ci numai despre diferitele clase ale popoarelor aflătoare în patrie, şi deşi naţiunea română ca atare, precum şi poporul ţĕran, prin instrucţiunea aceasta nu este deplin considerat, fiindcă pe basa aceleia, afară de districtul Făgăraşului şi al Năsĕudului, nici în una din celelalte jurisdicţiuni naţiunea română nu poate fi representată precum 'i-s'ar cuveni după factorii pe cari îi posede: totuşi considerând, că instrucţiunea aceasta, dintre toate câte s'au dat dela 20 Octomvrie 1860 încoace este cea mai favorabilă pentru clasele mai nainte neîndreptăţite, considerând mai departe, că aceasta primă instrucţiune, prin care sĕ dete ocasiune şi ţĕranilor de a fi representaţi în corpul care dispune despre afacerile publice, şi în fine considerând, că acesta este singurul mediu după care ţĕranul până acuma neîndreptăţit şi nicăiri representat poate sĕ-'şi aleagă representanţii sei, deşi nu în numĕr destoinic, dar' din mijlocul seu, în cari are încredere, şi mai considerând şi aceea, că prin aceasta s'a deschis şi ţĕranului uşa de a putè întra în afacerile publice ale ţĕrii, şi care ne conduce la ajungerea acelei zile mari, în care, sub prea înţeleapta conducere a M. Voastre, pe cale dietală sĕ se reguleze şi referinţele clasei poporului faţă de cei până acuma foşti îndreptăţiţi, şi deosebi ale naţiunii române până acì neîndreptăţite:

Umilit subscrisul comitet ales, fiind adunat astăzi pentru prima-oară pe basa acelei preaînalte instrucţiuni, îşi ţine de cea mai sfântă datorinţă prin aceasta, cu glasul a 46 mii de suflete române, a-'şi esprima cea mai ferbinte, fiască şi sinceră mulţumită M. Voastre, pentru-că v'aţi îndurat preagraţios a aproba acea înaltă instrucţiune regulatoare, prin care şi clasa poporului, mai nainte neîndreptăţit, îşi află întru-câtva îndreptăţirea sa, cea de secole oftată.

Voind însĕ umilit subscrişii totodată a esprima şi dorinţa cea mai ferbinte a poporului representat prin ei, — îşi aştern prin aceasta totodată şi umilita şi fiasca rugare, ca M. Voastră, spre a ajunge la definitiva organisare constituţională a patriei noastre, sĕ vĕ îndoraţi părinteşte a convoca cât mai curênd dieta Transilvaniei, pe basa egalei îndreptăţiri, ca în ea sĕ poată fi representată şi naţiunea română după factorii pe cari îi posede, egal cu celelalte surori naţiuni ale patriei, şi apoi conlucrând acolo în conţelegere şi cu puteri unite,

www.dacoromanica.ro

să poată ajunge şi scumpa noastră patrie la dorita linişte, pace, fericire şi prosperitate.

Urând puteri înzecite M. Voastre spre a putè împlini dorinţele naţiunilor, şi îndeosebi ale tinerei naţiuni române, semnăm cu cea mai adâncă şi fiiască supunere, ai Maiestăţii Voastre cei mai credincioşi supuşi, universitatea districtului Năsĕud, 25 Sept. 1862. (Urmează subscrierile)". —

La adresa aceasta, înaintată coroanei prin guvernul ţĕrii, a urmat o resoluţiune preaînaltă, în care monarchul mulţumeşte universităţii districtuale din Năsĕud pentru purtarea loială şi corĕspunzĕtoare cu intenţiunile coroanei, şi-'i comunică, că a dat ordin cancelariei aulice transilvane să se grăbească cu pregătirile necesare pentru-ca dieta Ardealului să poată fi convocată cât mai curênd.

Resoluţiunea preaînaltă a fost trimisă Năsĕudenilor tot prin guvernul ţĕrii, care a adresat districtului următoarea notă oficială:

„În numele Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, Mare-principe al Transilvaniei, comite al Sĕcuilor, preagraţiosul nostru domn.

Inclitei universităţi a districtului Năsĕud. La representaţiunea comitetului acelui district, adresată către Maiestatea Sa ces. reg. apostolică din şedinţa ţinută în 25 Septemvrie 1862, şi de către acest regesc guvern aşternută la locul preaînalt, s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică, cu preaînalta decisiune din 24 Februarie a. c. preagraţios a demanda, ca comitetului districtului Năsĕud să se dee următoarea preagraţioasă resoluţiune:

Preaumilita mulţumire a comitetului districtual pentru decisiunile estradate cu diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi pentru instrucţiunea despre organisarea provisorie a municipiilor, sancţionată cu preaînalta decisiune din 12 Decemvrie 1861, s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică a o primì cu adevĕrată îndestulire, şi a îndruma cancelaria reg. transilvană aulică, ca *în urma înnoitelor demandări ale M. Sale să grăbească pe cât să poate cu trebuincioasele pregătiri pentru convocarea cât mai grabnică a dietei transilvane,* fiind dorinţa cea mai ferbinte a Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, ca decisiunile preaînalte din 20 Octomvrie 1860 şi 26 Februarie 1861, referitoare la trebile interne şi la relaţiunile dreptului de stat al Transilvaniei către întreaga monarchie, *să se efectueze într'un mod mulţumitor pentru toate naţiunile conlocuitoare.*

De altmintrelea s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică preagraţioas a ordona, că să se descopere comitetului districtual *preaînalta*

www.dacoromanica.ro

recunoştinţă pentru purtarea sa loială şi corĕspunzĕtoare intenţiunilor Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, ţintitoare la fericirea patriei.

Despre care preaînaltă decisiune, inclita universitate districtuală, în urma graţioasei ordinaţiuni reg. din 26 Februarie a. c. sub numĕrul 957, prin aceasta sĕ încunoştiinţează. Din şedinţa reg. guvern al Marelui-principat Transilvania, ţinută în Cluj, în 10 Martie 1863. *Popu* m. p. *Páll Sándor* m. p.“

Comitetul representativ al districtului Năsĕud a rĕspuns la măgulitoarea resoluţiune cu o nouă adresă omagială, compusă în limba *română,* şi votată în adunarea din 23 Martie. Adresa era ţinuta în următorii termini:

„Sacratisimă ces. reg. şi apostolică Maiestate, nouĕ preaîndurat domnitor!

Prin preagraţioasa ordinaţiune a escel. regesc guvern transilvan din Cluj, datul 10 Martie 1863, numĕrul 8358, s'a împărtĕşit umilit subscrisului comitet representativ al districtului Năsĕud preaînalta decisiune a Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice din 24 Febr. a. c., prin care v'aţi îndurat preagraţios a demanda, ca preaumilit subscrisului comitet representativ sĕ 'i-se descopere preaînalta şi adevĕrata îndestulire a Maiestăţii Voastre pentru preaumilita noastră mulţumire cu privire la preaînalta diplomă împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi la instrucţiunea despre organisarea provisorie a municipiilor transilvane, sancţionată cu preaînalta decisiune din 12 Decemvrie 1861, şi cumcă Maiestatea Voastră ces. reg. totodată v'aţi îndurat preagraţios a solicita pregătirile pentru cât mai curênda convocare a dietei transilvane, precum şi că Maiestatea Voastră ces. reg. şi apostolică v'aţi îndurat preagraţios a descoperi preaînalta recunoştinţă pentru purtarea noastră loială şi corĕspunzĕtoare intenţiunilor M. Voastre ces. reg. apostolice, ţintitoare la fericirea patriei, despre care preaînaltă recunoştinţă umilit subscrisul comitet representativ, în urma graţioasei ordinaţiuni regeşti din 26 Februarie a. c., emanată sub nrul 957, sĕ încunoştiinţă prin sus atinsa graţioasă ordinaţiune guvernială, care din 20 Octomvrie 1860 încoace, — de când v'aţi îndurat M. Voastră ces. reg. apostolică a enunţa de pe înaltul tron egalitatea şi libertatea tuturor popoarelor măreței monarchii austriace, şi prin urmare şi a celor de sub coroana Ungariei, între cari sĕ numĕră şi naţiunea română, totdeauna credincioasă, de care sĕ ţine şi poporul acestui district, fu prima ordinaţiune dela locurile mai înalte *scrisă în limba română,* care este limba maternă a întregului popor

www.dacoromanica.ro

representat prin umilit subscrisul comitet și e limba oficioasă a acestui district.

Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Umilit subscrisul comitet representativ, în numele poporului din acest district, prin aceasta de nou cutează a așterne la picioarele M. Voastre cea mai adâncă și preaumilită mulțumire pentru adevărata îndestulire și preaînalta recunoștință pe care v'ați îndurat M. Voastră a o enunța de pe tron, la pașii și purtarea umilit subscrișilor, declarând totodată acest comitet sĕrbătorește, înaintea lumii și a Maiestății Voastre ces. reg. apostolice, că de oare-ce poporul acestui district este tare convins, că națiunea română numai spriginită de înaltul tron al Maiestății Voastre va ajunge la locul care-'i compete, după factorii ce-'i posede. între celelalte națiuni ale Transilvaniei, — fiindcă tot favorul pe care 'l-a simțit până acuma națiunea română numai prin espresa demandare a Maiestății Voastre și a preafericiților antecesori ai Maiestății Voastre a putut străbate la credincioasa națiune română, — umilit subscrisul comitet, sperând că Maiestatea Voastră vĕ veți îndura părintește a îngriji, ca spre a se putè realisa principiile enunțate în preaînalta diplomă împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, credincioasa națiune română, la viitoarea dietă transilvană, față de celelalte naționalități din patrie, după factorii sei, va fi egal representată: sĕrbătorește declară, că este cu totul determinat a conlucra din toate puterile în consonanță cu preaînaltele decisiuni provisorii de până acum ale Maiestății Voastre, ca așa prea scumpa noastră patrie cât mai curĕnd sĕ poată ajunge constituționalminte în stare normală, când fiecare naționalitate a patriei, prin urmare și națiunea română, va putè sĕ-'și vadă drepturile sale naționale în toată privința asigurate.

Umilit subscrisul comitet representativ însĕ totodată își ține de cea mai sfântă datorință a aduce la preaînalta cunoștință a Maiestății Voastre și aceea, că sus atinsa grațioasă ordinațiune a esc. guvern regesc din 10 Martie 1863, nrul 8358, îndreptată cătră universitatea acestui district, fiind scrisă în limba română, care e limba întregei universități și a întregului popor al acestui district, și fiind prin aceasta împlinită una din principalele dorințe ale noastre și ale întregei națiuni române, întru atâta a surprins inima și spiritul fiecăruia dintre noi, și prin urmare a întregului popor din acest district, încât, de oare-ce acest popor tare crede și este convins, că ordinațiunea aceasta a urmat în limba română numai în urma espresei

www.dacoromanica.ro

demandări şi voinţe a Maiestăţii Voastre, prin aceasta s'au duplicat legăturile cari au legat totdeauna şi leagă şi în present inimile poporului acestui district de înaltul tron al Maiestăţii Voastre, şi credinţa acea neclătită care a dovedit-o poporul representat prin noi în decurs de un secol întreg ca grăniţeri, prin aceasta dispositiune a Maiestăţii Voastre a căpĕtat putere nouă şi nefrângibilă, pe care Maiestatea Voastră în tot casul vĕ rugăm a conta cu siguritate.

Ca sĕ putem însĕ procede şi mai încolo pe aceasta cale, totodată cădem înaintea tronului şi la picioarele Maiestătii Voastre cu acea preaumilită rugăminte de supuşi credincioşi. ca M. Voastră ces. reg. şi apostolică sĕ vĕ îndurați preagraţios a demanda, ca şi până la viitoarea dietă transilvană, atât guvernul regesc, cât şi inclita tablă regească şi ces. reg. direcţiune fiinanciară din ţeară, precum şi toate celelalte dicasterii provinciale, în toate ordinaţiunile şi scrierile îndreptate cătră universitate, oficiolate şi jurisdicţiuni locuite în majoritate de Români, sĕ întrebuinţeze limba română, întocmai precum v'aţi îndurat Maiestatea Voastră a demanda prin preagraţioasa ordinaţiune din 26 Februarie a. c., emanată sub numĕrul 957, fiind acesta cel mai puternic mijloc de a corobora credinţa naţiunei române.

În urmă cutează preaumilit subscrisul comitet representativ a aduce la preaînalta cunoştinţă a Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice şi acea ştire întristătoare pentru districtul nostru, lăţită pe cale jurnalistică, adecă, că în proiectul despre ţinênda dietă transilvană aşternut M. Voastre spre aprobare, distristul Năsĕudului ar fi unicul între toate jurisdicţiunile mai mari din Ardeal care la viitoarea dietă e propus a fi representat numai prin *doi* deputaţi, şi unde nici unul dintre opidele pe cari le posede nu ar fi designat de atare care sĕ-'şi aibă deputatul seu în dietă, prin care faptă poporul acestui district s'ar vedè cu totul despreţuit, ear' districtul pus îndĕrĕtul altor jurisdicţiuni. Pentru aceea deci, în numele poporului credincios din secoli pe care îl representăm, de nou cădem la picioarele Maiestăţii Voastre cu acea preaumilită rugare, ca sĕ vĕ îndurați preagraţios şi părinteşte cu ocasiunea aprobării ordinaţiunilor pentru convocarea dietei a dispune, ca unora dintre opidele districtului acestuia, cari ar fi: Năsĕudul, Rodna, Borgo-Prundul, Monorul şi Sân-Giorgiul, sĕ li-se dee dreptul de a-'şi alege şi trimite câte un deputat la viitoarea dietă transilvană.

Deci sperând că Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică vĕ veţi îndura a primi manifestările noastre de credinţa şi ale întregului

www.dacoromanica.ro

popor din districtul Năsĕudului cu părinţească bunăvoinţă, şi sperând că cererile noastre, cari cuprind în sine numai dreptatea, vor putè străbate la preaînaltul tron şi acolo vor avè ascultare, pe lângă cea mai adâncă supunere sûntem totdeauna, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi, comitetul representativ al districtului Năsĕud. Dat în Năsĕud, 23 Martie 1863. (Urmează subscrierile).“ — —

De dorinţa Năsĕudenilor, esprimată în adresa aceasta, nu s'a mai ţinut cont, poate-că a şi fost esprimată prea târziu, — pentru-că în dieta Transilvaniei, convocată prin rescriptul împĕrătesc datat din 21 Aprilie 1863, şi deschisă în 1 Iulie 1863 în Sibiiu, districtul Năsĕudului a fost representat într'adevĕr numai prin *doi* deputaţi, unul ales din partea cercurilor Rodna-veche, Sân-Giorgiul şi Borgo-Prundul, celalalt ales de cătră cercurile administrative Năsĕud, Zagra şi Monor.

www.dacoromanica.ro

Congresul național din 1863.

La petițiunile Românilor înaintate monarchului în 7 Noemvrie și 10 Decemvrie 1860, precum și la celelalte două, presentate coroanei în anul 1861 în urma hotărîrilor luate în marea adunare națională ținută la Sibiiu în același an, a urmat o resoluțiune preaînaltă, estrem de măgulitoare pentru Români, datată din 18 Oct. 1862.

Resoluțiunea a fost comunicată episcopului *Șaguna* în 2 Nov. 1862 din partea guvernului din Ardeal, care a adresat în scopul acesta următoarea notă oficială lui *Șaguna*:

— „Maiestatea Sa ces. reg. apostolică s'a îndurat a emite preagrațios din *Schönbrunn,* cu datul din 18 Octomvrie a. c., drept rĕspuns la manifestațiunile și rugămintele așternute *în numele națiunii române ardelene* la locul preaînalt la 7 Noemvrie și 10 Decemvrie 1860, și în urma conclusului adunării naționale, ținută cu concesiune mai înaltă în Sibiiu în 1 13—4 16 Ianuarie 1861, următoarea preaînaltă resoluțiune:

Când ordonez să se descopere ***națiunii române a Ardealului îndestulirea mea pentru documentarea loialității, credinței și alipirei ei către casa mea domnitoare*** *și către legile fundamentale de stat, sancționate de mine, cancelaria mea aulică transilvană are la așternerea grabnică a propositiunilor sale despre compunerea și convocarea dietei ardelene a supune unei precumpĕniri nouĕ propunerile și cererile desvoltate în privința aceasta în representațiunile acelea, și după ascultarea regescului guvern ardelean a 'mi-le așterne mie, pe lângă opiniunea sa. Regularea legală a referințelor juridice de stat ale* ***națiunii române și ale confesiunilor*** *ei are să formeze una dintre primele probleme ale celei mai de-aproape diete transilvane. Părerile și dorințele* ***națiunii române*** *în privința întrebuințării oficioase a*

www.dacoromanica.ro

diferitelor limbi ale ţĕrii sûnt luate deja în consideraţiune prin mĕsurile aduse de cătră cancelaria mea aulică transilvană, cu privire la esecutarea autografului meu din 21 Decemvrie 1861, pe lângă care are sĕ remână dcocamdată până la definitiva decisiune pe calea legislaţiunii.

Această preaînaltă şi graţioasă resoluţiune sĕ aduce la cunoştinţa Escelenţei Voastre, ca unul dintre presidenţii adunării naţionale române ţinută cu preaînaltă concesiune în anul 1861, zilele 1 13 4 16 Ianuarie".

Episcopul *Şaguna* 'şi-a ţinut de datorinţă sĕ aducă fără amĕnare la cunoştinţă publiçă aceasta preaînaltă şi pentru poporul român prea înveselitoare resoluţiune. făcĕndu-'i următorul comentar:

– „Când grăbesc a vĕ publica aceasta preagraţioasă resoluţiune împĕrătească, care 'mi-a umplut inima de bucurie şi mângăere, cred tare, că înţelegênd voi, iubiţilor. acest mare cuvênt împĕrătesc, inimile voastre încă sĕ vor umplè de bucurie şi de mângăere. Veniţi deci cu toţi sĕ mulţumim împĕratului nostru Francisc Iosif I. pentru aceasta preagraţioasă resoluţiune, şi sĕ-'i rĕmânem pentru totdeauna credincioşi şi ascultători, rugând şi pe Dumnezeu sĕ-'i dee sănĕtate statornică, pace împĕrăţiei şi biruinţă asupra contrarilor, şi aşa bucuria şi mângăierea noastră de astăzi sĕ o eternisăm cu cântarea de mulţumită, cântând lui Dumneseu: „Mărire celui ce ne-ai arĕtat nouĕ lumină, mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace între oameni bună voire!"

În fine, ca unul dintrei cei doi presidenţi ai adunărilor noastre naţionale doresc, ca spre publicarea solemnă a acestei preagraţioase resoluţiuni împĕrăteşti sĕ se ţină *congres naţional* cât mai curênd. despre care vĕ voiu face încunoştiinţare la timpul seu. Fiind cu binecuvêntarea archierească, al vostru, Sibiiu, 2 14 Nov. 1862, de tot binele voitor, *Andreiu* m. p., episcop".

Ideea de a se convoca un *congres naţional român* pentru a sĕ face în el publicarea solemnă a preaînaltei resoluţiuni a aflat bună primire în toate cercurile româneşti, ceea-ce a îndemnat pe episcopul *Şaguna,* ca împreună cu metropolitul Blajului, *Alex. Şt. Şuluţiu,* sĕ ceară în 2 Decemvrie 1862 învoirea preaînaltă pentru întrunirea congresului.

Guvernul ţĕrii a înaintat colectiva petiţiune în 30 Decemvrie 1862 la preaînaltul loc, de unde a urmat în 17 Februarie 1863 o resoluţiune favorabilă, adusă la cunoştinţa episcopului *Şaguna* prin

www.dacoromanica.ro

următoarea notă oficială a guvernului din Cluj, datată din 20 Febr. anul 1863:

— „În urmarea solicitării colective a Escelenței Tale și a archiepiscopului gr.-cat. din Blaj, așternută presidiului guvernial în 2 Decemvrie, și în urmarea comitivei guvernului regesc către locul cel mai înalt, din 31 Decemvrie nrul 31.172, Maiestatea Sa ces. reg. s'a îndurat a concede prin preaînalta resoluțiune din 17 a lunei cur., ca Escelența Ta și Escelența Sa archiepiscopul gr.-cat. din Blaj, ca președinții conferenței naționale române ținută la anul 1861 în luna Ianuarie, să puteți conchema cât mai curênd în același oraș Sibiiu) 120—150 dintre indivizii mai însemnați ai *națiunii române* din acest mare principat la o conferență continuativă, unde acea resoluțiune preaînaltă a Maiestății Sale ces. reg. din 18 Octomvrie anul trecut, prin care să esprimă plăcerea preaîndurată urmată la descoperirile omagiale așternute din conferența de mai nainte a acestei națiuni, sêrbătorește să se publice și să se trateze despre o adresă de mulțumire, ce va cuprinde credința neclătită a națiunii române din acest mare principat și sentimentele ei armonice cu intențiunile preaîndurate ale Maiestății Sale ces. reg.

Alegerea persoanelor ce sûnt de chemat și prefigerea timpului de adunare, precum și o astfel de conducere a consultărilor, ca acelea să decurgă cu seriositatea și demnitatea corêspunzêtoare problemei conferenței, să concrede Escel. Tale și Escel. Sale archiepiscopului gr.-cat. din Blaj, *Alexandru Șterca Șuluțiu,* ca celor doi archipăstori și respective președinți. Ceea-ce în urma descoperirei apriate din preaîndurata resoluțiune să aduce la cunoștința Escelenței Tale cu însemnarea, că este prea de dorit, ca conferența, încât numai va fi cu putință, să dureze cât mai scurt, ca nu cumva prin mai îndelunga absentare a funcționarilor cari vor fi convocați, serviciul public să sufere vre-o întârziere". —

În urma preaînaltei concesiuni, cei doi archierei români, consfătuindu-se și cu alți fruntași ai neamului nostru, au căzut de acord, ca congresul național român să fie convocat pe Dumineca Tomii, adecă pe 19/7 Aprilie 1863 la Sibiiu, ear' din el să facă parte, afară de archierei, de vice-președintul guvernului transilvan, de comiții supremi, căpitanii districtuali și administratorii comitatensi, de consilierii transilvani de curte, de consilierii de guvern, de instrucțiune și de finanțe, precum și afară de secretarii, protonotarii, asesorii tablei regești și asesorii tribunalului penal, apoi afară de juzii regești și

www.dacoromanica.ro

scaunali și de directorii ambelor gimnasii române, din Blaj și Brașov, încă 25 membri din cler și 50 membri mireni din fiecare confesiune română.

Episcopul *Șaguna,* în înțelegere cu alți fruntași români de legea gr.-orientală, a compus lista celor-ce vor fi învitați la congres, ca aparținători la confesiunea sa, și prin circular a fost avisat fiecare dintre cei onorați cu distincțiunea aceasta, ca la terminul pus să se afle în Sibiiu, pe când metropolitul *Șuluțiu* a dat și de astă-dată, ca la anul 1861, voe liberă preoțimei și poporului să *aleagă* oameni în cari au încredere. De altcum lămuririle necesare despre pașii întreprinși din partea ambilor archierei ni-le dau circularele adresate din partea lor protopopilor, clerului și poporului.

Circularul metropolitului *Șuluțiu,* dat în privința aceasta în 7 Martie 1863, e de cuprinsul următor:

„Onorate în Christos frate!

Onoratului nostru public din Transilvania cred că-'i este prea bine cunoscut, că noi, ambii archierei români, ca președinți ai adunării naționale din 1861, am cerut dela locurile mai înalte, din motivele și causele aduse înainte în preaumilita noastră rugare din 2 Dec. anul trecut, facultatea pentru ținerea unui congres național.

Acum ne aflăm în acea prea plăcută stare de a putè face cunoscut aceluiași onorat public cu mare bucurie sufletească, precumcă sacratisima sa ces. reg. și apostolică Maiestate, prin preaînalt grațiosul rescript împărătesc din 17 Februarie a. c., sub numĕrul cancelariei de curte 783 din 1863, s'a îndurat a ne concede ceruta facultate prin înaltul regesc guvern al țĕrii, care prin decretul seu din 20 Febr. anul curent, nrul 6680, ni-o împărtășește nouĕ ambilor președinți ai sus menționatei adunări naționale cu acea grațioasă intimare, ca congresul dorit *să se țină în Sibiiu* și că la congres cât mai curênd să se convoace din inteligența română transilvană preoțească și mirenească de ambele confesiuni române 120—150 de indivizi, ear' alegerea persoanelor ce sûnt de conchemat, și defigerea terminului pentru ținerea adunării, precum și conducerea sfătuirilor în acel chip și cu acea modalitate, ca ele să decurgă cu o seriositate și demnitate cuvenita problemei conferenței, s'a concrezut nouĕ, ambilor președinți.

Drept-aceea, în urma susatinsei preaînalte și grațioase concesiuni împărătești, date în privința ținerii conferențelor, înțelegêndu-ne earăși noi, ambii președinți la olaltă, asupra dispositiunilor ce sûnt a să face

www.dacoromanica.ro

cu privire la acest scop, am cugetat că cel mai potrivit termin pentru ţinerea conferenţelor ar fi Dumineca Tomii după Paştile noastre, adecă 7/19 Aprilie a. c., în care termin ne-am şi învoit aşa, că Duminecă sĕ se serbeze numai chemarea Spiritului Sfânt, ear' în zilele următoare sĕ se ţină consultările.

Încât sĕ ţine de conchemarea persoanelor la conferenţă, după programa dată în petiţiunea noastră sus indigetată, ca chemaţi din partea noastră, a preşedinţilor, vor avea sĕ iee parte la conferenţă: 1) vice-preşedintele regescului guvern, 2) consilierii transilvani de curte, de guvern, de instrucţiune şi de finanţe, precum şi secretarii de naţionalitate română, 3) comiţii supremi, căpitanii districtuali şi administratorii comitatensi, 4) protonotarii, asesorii tablei regeşti şi asesorii tribunalului criminal al ţĕrii, 5) juzii regeşti şi scaunali, 6) directorii ambelor gimnasii româneşti, din Blaj şi din Braşov, ear' din statul preoţesc din fiecare confesiune română până în suma de 25 indivizi, şi din cel civil sau mirenesc, dintre inteligenţă, până la 50 de indivizi.

În convocarea acestora mai pe urmă numiţi. din preoţime 25 şi dintre mireni 50 de indivizi de pe partea noastră, — urmez şi acum modalitatea pe care am fost urmat-o în anul 1861, la conferenţa naţională de atunci, când am lăsat, ca prin alegere liberă sĕ se aleagă şi din partea preoţimei şi şi a poporului de religiunea noastră gr.-cat. deputaţi la conferenţele naţionale. şi aşa şi acum voim sĕ fie aleşi deputaţii şi la aceste conferenţe naţionale de cătră preoţime şi popor.

Drept aceea, luând noi în consideraţiune şi deoparte şi de alta împrejurările, parte a poporaţiunii noastre de legea gr.-catolică de prin comitate, districte şi scaune, parte a numĕrului numai de 75 indivizi, cari cad din partea preoţimei şi a inteligenţei mireneşti pe partea confesiunei noastre gr.-catolice, am voit, ca şi în privinţa modalităţii de-a se alege representanţii preoţimei şi ai poporului nostru gr.-catolic de prin comitate, districte şi scaune la conferenţă, sĕ facem publicului nostru gr.-catolic o uşurinţă prin aceea, că am calculat şi prenotat în ce numĕr ar fi sĕ se aleagă acei representanţi, după-cum sĕ va vedè din următoarea specificaţiune:

Comitatul Alba-de-jos alege 3 preoţi şi 6 mireni; comitatul Alba-de-sus 1 preot şi 2 mireni; comitatul Dobâca 3 preoţi 5 mireni; comitatul Hunedoarei 2 preoţi 3 mireni; comitatul Clujului 2 preoţi 4 mireni; comitatul Cetatea-de-baltă 1 preot 2 mireni; comitatul Solnocului-din-launtru 1 preot 3 mireni; comitatul Turzii 3 preoţi

www.dacoromanica.ro

5 mireni; districtul Făgăraşului 1 preot 3 mireni; districtul Năsăudului 1 preot 3 mireni; scaunul Bistriţei 1 preot 2 mireni; al Mediaşului 1 preot 2 mireni; al Mercurei 1 preot 1 mireau; al Orăştiei 1 preot 2 mireni; al Sebeşului 1 preot 2 mireni; al Sibiiului 1 preot 3 mireni; şi al Sighişoarei —. În fine scaunele săcueşti toate la olaltă *un* preot şi *doi* mireni. Suma deci 25 preoţi şi 50 mireni.

Toţi representanţii acestia, după numĕrul defipt în specificaţiune, pot sĕ se aleagă prin susindicatele comitate, districte şi scaune, în acel chip, dacă protopopii fiecărui comitat, district sau scaun, îndată-ce vor primì aceasta a noastră ordinaţiune sĕ vor pune în conţelegere între sine, şi şi cu inteligenţa mireană şi preoţească română gr.-catolică, şi vor alege atât din statul preoţesc preoţi cu capacitate şi purtare bună, cât şi din statul mirenesc pe aceia dintre inteligenţii nostri, cari asemenea sûnt cu capacitate şi purtare bună şi despre cari sĕ va şti de comun, că preoţimea şi poporul comitatului, districtului sau scaunului aceluia *are încredere deplină într'înşii,* de sine înţelegêndu-se, că pot fi aleşi deputaţi la conferenţă şi indivizi din alt comitat, district sau scaun, dacă aceia vor posede calităţile recerute acum menţionate, şi pe acestia aşa în numĕrul prefipt aleşi îi vor însărcina, ca pe terminul mai sus indigetat sĕ se presenteze la Sibiiu la conferenţele naţionale, înzestraţi cu acreditive dela alegĕtori, unde ca atari vor lua parte la conferenţele ce se vor ţinè.

Care spre strânsă împlinire încredinţându-'ţi-le, cu părinteascĕ iubire rĕmânem, în Blaj, 7 Martie 1863, al frăţiei tale adict, metropolitul *Alexandru* m. p.“ —

Circularul episcopului *Şaguna*, prin care învită pe cei desemnaţi sĕ facă parte din congres pe Dumineca Tomii la Sibiiu, e de următorul cuprins:

— „Maiestatea Sa ces. regească s'a îndurat preagraţios o ordona în 18 Octomvrie 1862, ca sĕ se descopere naţiunii române din Ardeal plăcerea preaînaltă pentru documentarea loialităţii, credinţei şi alipirei ei cătră casa domnitoare şi cătră legile fundamentale sancţionate de Maiestatea Sa.

Această preaînaltă resoluţiune a îndemnat presidiul adunărilor naţionale de-a cere în 2 Decemvrie voia dela locurile competente spre a sĕ puté convoca un *congres naţional,* în care solemnel sĕ se publice acea preaîndurată resoluţiune maiestatică, şi apoi sĕ se poată trata, nu numai despre o adresă de mulţumire cătră M. Sa,

www.dacoromanica.ro

ci şi a sĕ ţinè consultări asupra unor obiecte ce taie în vieaţa politică a naţiunei noastre.

Rugarea aceasta preaumilită s'a îndurat M. Sa a o încuviinţa în 17 Februarie a. c. cu aceea, că presidenţii conferenţei naţionale din 1861 pot conchema cât mai curênd la Sibiiu o nouă conferenţă naţională, constătătoare din 120 150 indivizi mai însemnaţi ai naţiunei.

În urma acestei preaînalte concesiuni am ţinut o consultare cu mai mulţi bărbaţi naţionali de mai alese capacităţi din statul eclesiastic şi civil pentru defigerea timpului ţinêndei adunări, precum şi pentru modul de alegere şi conchemare a membrilor la aceeaşi, potrivit punctului 6 din petiţiunea deputaţiunei naţionale dela Viena din 10 Decemvrie 1860, pe care adunarea naţională din anul 1861 a primit-o de-a sa.

Timpul ţinêndei conferenţe s'a pus pe Dumineca Tomii, din privinţa postului mare şi a sĕrbătorilor sfintelor Paşti, ear' locul ei Sibiiul este preaînalt aprobat după petiţiunea presidiului din 2 Decemvrie 1862.

Mai departe, în urma consultării ţinute. dintre cei 75 cari vin pe partea noastră, a căzut soartea pe d-ta. ca din partea protopopiatului....., deci cu. ca unul dintre cei doi presidenţi ai adunării naţionale, îţi aduc aceasta la plăcuta cunoştinţă cu aceea, ca sĕ nu pregeţi a lua parte la conferenţa naţională din Dumineca Tomii şi acolo a conlucra spre mai desĕvîrşita fericire a naţiunii noastre române şi a stărui, ca aceea sĕ se aducă în armonie cu interesele tronului împĕrătesc şi ale patriei".

Cum sĕ vede, lista episcopului *Şaguna* a fost compusa pe protopresbiterate, ear' alegerile ordonate din partea metropolitului *Şuluţiu* s'au făcut pe comitate, districte şi scaune.

Atât la compunerea listei, cât şi la alegerile efectuite, au fost ţinute în vedere cele mai bune puteri ale naţiunei române din Ardeal, astfel, că din congresul naţional întrunit la Dumineca Tomii în Sibiiu au făcut parte cei mai buni, mai devotaţi şi mai luminaţi fii ai naţiunei române de pe acele vremuri.

Cei-ce au fost împedecaţi sĕ iee parte la congres 'şi-au motivat din vreme absentarea, ear' în locul lor au fost chemaţi alţii, aşa, ca în ziua deschiderei congresului numĕrul cerut al membrilor era complet.

Conform programului stabilit din bună vreme, în Dumineca Tomii s'a celebrat numai chemarea duhului sfânt în ambele biserici

www.dacoromanica.ro

române din Sibiiu, din partea archiereilor, cu asistență numeroasă, și în presența membrilor adunați la congres, ear' ședințele s'au început în ziua următoare.

Ședința primă.

Luni, în 8/20 Aprilie, membrii conferenței naționale române s'au adunat în număr complet în sala cea mare dela hotelul »*Împăratul Romanilor*«, unde era de față și un mare public ascultător, recrutat din toate naționalitățile și clasele sociale. Foarte bine era representată tinerimea română dela academia de drepturi din Sibiiu.

Din sînul membrilor adunați să esmit două delegațiuni, câte de șase membri, cari merg să învite pe cei doi președinți, metropolitul *Șuluțiu* și episcopul *Șaguna,* la deschiderea congresului național.

În scurtă vreme apar amêndoi în sală și sînt primiți cu întreite strigări de *să trăească* .

Metropolitul Șuluțiu dela masa presidială face constatarea, că adunarea aceasta e numai o continuare a adunării naționale române din 1 13 Ianuarie 1861. De aceea, fiindcă atunci s'a ales comitet și s'au ales secretari, dintre cari partea cea mai mare sînt și de astă-dată de față, e de părerea, ca tot aceia să rămână secretari și să-'și ocupe locul la masa presidială.

Adunarea consimte, și astfel foștii secretari *Pușcariu, Barițiu, Macelariu* și *Hodoșiu* își ocupă locurile, alegêndu-se în locul celor doi absenți, ca secretari noi, *Codru-Drăgușian* și *Pop-Grideanul.*

În urmă se scoală metropolitul *Șuluțiu* și rostește următoarea vorbire de deschidere:

— „Domnilor! Fiți din adâncul inimei noastre în Domnul salutați și bineventați!

Nu puțin nutremênt de cea mai vie bucurie dă sufletelor noastre privirea cea mângăitoare asupra splendidei, numeroasei și alesei noastre adunări naționale.

Nu puțină mângăiere, bărbăție și cutezare, între împrejurările timpului de față, insuflă îngrijirei noastre celei părintești, care până acuma fățiș cu atâtea împedecări ne-a neodihnit și neliniștit inimile, pentru un viitor mai fericit pe seama națiunii noastre, când ne vedem încunjurați și sprijiniți de lamura și de cea mai aleasă clasă a fiilor națiunii noastre române, cari între mai bine ca un milion de Români credincioși escelează cu înțelepciunea, cu un judițiu profund,

www.dacoromanica.ro

cu neclintită credinţă şi alipire către tron, cu zelul şi iubirea către patrie şi către înaintarea fericirei iubitei noastre naţiuni.

Încurajaţi deci, că conferenţele cari se vor ţinè sub presidenţia noastră vor fi sprijinite prin aşa proptele tari, prin bărbaţi aşa zeloşi şi naţionali, cu atât mai cu statornici paşi vom putè cu ajutorul lui Dumnezeu purcede în consultările noastre, cu cât prin contestul preaînaltei resoluţiuni sûntem şi despre aceea deplin asiguraţi, că nu numai terenul pe care stăm acum, în aceste conferenţe naţionale, este legiuit, ci şi acela a fost încă legiuit pe care au stat conferenţele noastre din 13 1 Ianuarie 1861 şi din cari s'au subşternut tronului petiţiunile la cari avem acum norocire a fi dobândit preaînalta resoluţiune, care este şi obiectul cel prea plăcut al conferenţelor noastre acestor de acum.

Nu mai esistă deci la mijloc altă pedecă pentru-ca sĕ ne putem legalicește consulta ca Români şi în această conferenţă, în mod liber, pentru înaintarea binelui de comun şi a naţiunii noastre.

Cutezaţi deci, în Domnul onoraţi domni, în mod cu adevĕrat liber, însĕ cu cea mai adâncă judecată a înţelepciunii, a vĕ ridica glasurile bine rumegate, — pentru-că nu pot sĕ nu vĕ deştept înţeleapta atenţiune şi asupra lucrului, că locul pe care stăm sfânt este, şi obiectul şi substractul consultărilor noastre este atât de grandios, de momentuos şi afund tăietor încă şi după veacuri în vieaţa dulcei patrii şi a naţiunii noastre, încât dacă cândva o naţiune a avut lipsă de înţelepciune, de sânge rece şi aşezat în judecăţile ei, în cuvintele de consultare şi în hotărîrile sale, de o priveghere şi precauţiune, afund şi bine socotită, cu privire la viitorul seu şi al iubitei sale patrii: nici una dintre naţiuni, ca naţiunea română, nu are atâta lipsă de aceste vîrtuţi, şi tocmai în momentul de faţă, când este vorba de moarte ori vieaţă pentru ea.

Nu e mică, ci prea e grandioasă şi grea problema asupra căreia avem atât de serios şi cu sânge rece a ne consulta. Cu un cuvênt, prea grandioasa şi măreaţa problemă şi substrat al consultărilor noastre este, nu numai coordinarea iubitei nòastre naţiuni către întreaga patrie şi către conlocuitoarele naţiuni surori, şi întroducerea şi întronisarea ei în toate drepturile politice constituţionale, asigurându-'i competentul loc în numĕrul adevĕratelor şi legiuitelor naţiuni de până acum în patria noastră, cu cari de acì înainte la olaltă avem a constituì sistema Transilvaniei, ci şi aceea, de a gândì şi cugeta serios despre caile acelea prin cari s'ar putè mai bine promova părinteştile şi

www.dacoromanica.ro

preaînaltele intenţiuni ale adoratului nostru monarch, pentru a sĕ unì autonomia iubitei noastre patrii, care de cătră Maiestatea Sa, pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860, ne este cu cuvênt regesc promisa, şi care nouĕ ni-se cade cu tot dreptul a o sprijinì şi susţinè, cu relaţiunile pe cari le-ar avè cu întreg imperiul austriac.

Domnilor! Serios sĕ cugetam, că ce vom scapa din gurile noastre în conferenţele acestea nu vor rĕsuna în deşert numai în sala aceasta, ci vor da echou şi în urechile patriei, ba în ale întreg imperiului austriac, şi în toată Europa. Glasul nostru, înţelepţeşte format şi bine nimerit, va avè greutatea sa tocmai şi în cumpĕna sorţii întregului imperiu austriac. El deşì a fost cândva nebăgat în seama şi nepreţuit, acum nu mai poate fi desconsiderat, căci zic, că după 1848, şi mai vêrtos după diploma din 20 Oct. 1860, tot omul acela tare ar rătĕcì în calculul politicei, care despreţuind şi nebăgând nici într'o seamă dreptul glas al naţiunii noastre române, ar socotì că ea la coordinaţiunea patriei noastre şi a acesteia catră întreg imperiul austriac n'ar putè avea vre-o influenţă şi vre-un glas hotarîtor, fie cât de mic. De aceea, sĕ nu uităm domnilor, că aici, în sala aceasta, şi în conferenţele acestea, este concentrata nu numai toată încrederea, ci şi toata speranţa naţiunii noastre. Ba dela adunarea aceasta aşteaptă mult şi cu mare încordare a inimilor, nu numai naţiunea noastră, nu numai iubita noastră patrie şi toate conlocuitoarele surori naţiuni, ci şi însuşi adoratul nostru monarch şi domnitor, care vrea sĕ vadă cum îşi împlineşte adunarea noastră înalta, măreaţa, însĕ şi prea ponderoasa şi pentru iubita noastră naţiune şi patrie mult hotărîtoarea misiune. Ba zic, că dela aceasta adunare a noastră, după-cum îşi va deslega ea problema, vor depinde şi binecuvêntările sau blăstĕmurile posterităţii, urmate asupra noastra.

Nu vĕ miraţi deci, domnilor, dacă eară vĕ voiu repetì. că dacă cândva vre-o naţiune a avut lipsă de înţelepciune, de sânge rece şi aşezat, de priveghere, de o profundă şi binesocotita precauţiune şi privire în viitorul seu şi al dulcei sale patrii, — nici o naţiune ca a noastră mai mare lipsă de aceste vîrtuţi şi puteri sufleteşti, în momentul acesta de faţă, când este întrebarea despre vieaţa sau apunerea ei, n'a putut sĕ aibă.

La trei mari datorii şi lucruri de căpetenie mai cu seama trebue conferenţa noastră adânc şi cu toată seriositatea sĕ caute, şi acestea după părerea mea ar fi: 1) Interesele, sau mai bine, drepturile şi beneficiile politice ale iubitei noastre naţiuni. 2) Prosperitatea

www.dacoromanica.ro

dulcei și comunei noastre patrii. 3) Neclătita credință și alipire catră augusta casă domnitoare și de acì urmânda glorie a tronului, unitatea și tăria a întreg imperiului Maiestații Sale.

Ce se atinge de interesele, sau mai bine, de drepturile sau beneficiile politice sau civile ale iubitei noastre națiuni, acelea întru atât de mare și clară măsură și modalitate le-a desfășurat națiunea în fața patriei, în adunarea regnicolară din Alba-Iulia 1861, și în adunările comitatelor, districtelor și scaunelor, și chiar și înaintea Maiestății Sale și a înaltului seu regim, prin mai multe suplice și deputațiuni din sînul seu trimise spre a se înfățișa înaintea augustului tron, încât acelea a le mai desfășura și acì și din nou a le mai repeți toate s'ar părè a fi un lucru deșert și fără scop. Dar' Românul nici cu acest prilej binevenit nu va putè nici-decât sĕ facă taină din interesele sale naționale, și până-când nu va putè deplin câștiga drepturile sale, chiar și în interesul patriei și al întregei monarchii, nu se va putè odichnì și nu va înceta a cere, a bate la ușì, ba ale reclama cu voce puternică și înaintea lumii.

Mai bine ca 400 de ani națiunea noastră și confesiunea ei în patria proprie a fost tolerată, deși ea a suportat partea cea mai mare a greutăților publice ale patriei sale. Ea acum vrea blăstĕmul acela, jugul acel de fer, pentru toata vecia a-'l scutura, și pe cai legale a-'și asigura deplina sa libertate, nu numai individuală, ci și comună națională, cu toate drepturile ce sĕ cuvin ei ca națiune.

Principalul interes al națiunei române este deci, ca ea în patria sa sĕ fie de toate națiunile conlocuitoare, — prin o lege în comun aduba și prin rege sancționată, recunoscuta de națiune legiuită, care sĕ se bucure de toate privilegiile, imunitățile și beneficiile de cari sĕ bucură și sĕ vor bucura și celelalte națiuni surori conlocuitoare.

E drept, domnilor, că din grația monarchului, prin diploma și preaînaltul manuscript către contele *Rechberg*, din 20 Oct. 1860, toate acestea sûnt și națiunei române, cu libertatea și autonomia națională, nu numai promise, dar' în parte și realisate. Însĕ până acum prin nici o lege a patriei pentru viitor nu sûnt asigurate, dupa-ce sistema principatului Transilvaniei în sensul art. dietal VI. din 1744 s'a basat mai nainte numai pe trei națiuni și pe patru confesiuni autonome, ear' precum din textul mai multor legi din patrie sĕ poate culege, nu numai sarcinile publice, ci și representațiunea și alte beneficii și oficiuri publice s'au împărțit totdeauna după interesele publice ale autonomelor naționalități și confesiuni.

www.dacoromanica.ro

Interesele națiunei române poftesc deci negreșit, ca ea în constituțiunea și sistema patriei între cele trei națiuni autonome și patru confesiuni nu numai să figureze ca națiune liberă cu ambele sale confesiuni, ci locul ei în aceea sistemă. ca a patra națiune autonomă, să fie asigurat prin lege nouă, sancționată de preaînduratul monarch. De acì, domnilor, prea firește și legalicește urmează, că interesele națiunei noastre sûnt tot acelea cari după sistema marelui nostru principat al Transilvaniei și după constituțiunea sa le au și le vor avè și celelalte conlocuitoare națiuni, adecă, să fie autonomă, de sine stătătoare, cu un perfect drept de limbă, pentru-că de e națiune autonomă *fără limbă,* e numai satiră, asemenea ideei aceleea, că „marea ar putè fi fără apă sau fără fund“, — și cu dreptul de representațiune în dietă și în adunările comitatense, și să aibă toate celelalte beneficii în proporțiunea în care națiunea română, față de conlocuitoarele și surorile națiuni, contribue la suportarea greutăților publice și la susținerea patriei comune.

Națiunea română nici-odată nu va poftì nedreptate, sau mai mult decât o dreaptă competență dela surorele națiuni sau dela monarchul ei. Ear' aceasta pretensiune e așa de dreaptă, încât cu față curată în contra ei nu va putè sta nimeni, și toți aceia, cari ar îndrăsnì a o boteza de pretensiune escentrică sau de preaîncordată și nedreaptă, s'ar putè boteza înșișì și s'ar putè ținea de cei mai mari inimici ai dreptății. Pentru-că unii ca aceia, cu alte cuvinte numai atâta ar zice: Românilor! Fiți voi buni, sau mai bine nebuni, și purtați și de acì înainte partea cea mai mare din greutățile patriei, ear' din beneficii îndestuliți-ve cu partea cea mai mică!

Când deci națiunea română cere, precum din sarcinile publice, așa și din foloasele patriei, numai competența proporționată și dreapta ei parte, nu se poate rușina nici înaintea cerului, nici înaintea lumii, și după dreptate nici nu 'i-se poate denega.

Ce să atinge de prosperitatea dulcei noastre patrii, pururea se va nevoì a să distinge, nu numai în neclintita sa credință cătră domnitor, ci și în nemărginita iubire și alipire cătră dulcea sa patrie. Căci nu este națiune sub soare care să-'și iubească patria cu mai mare ardoare a inimei și vatra strămoșească decât Românul.

Știți bine, domnilor, cu câtă frăgeție își iubește Românul patria sa, și cu câtă caldură a inimei să lipește el de pământul și de vatra părinților sei. Nu e națiune sub cer, care în vîrtutea iubirei și alipirei de patrie să poată întrece națiunea română. Cine s'ar mai

www.dacoromanica.ro

îndoì despre aceasta sĕ fie îndrumat la prea tristele şi istoricele patimi şi dureroasele ei răbdări de peste secole. Căci ea, în patria ei proprie, în care 'şi-a împărţit pămênturile şi toate beneficiile politice cu conlocuitoarele naţiuni, nu subjugate cu armele, ci *sponte sua dextram dantes* , cum spune anonimul notar al lui Bela, a fost proscrisă, esilată şi tolerată, numai usque ad bene placitum Principis et Regnicolarum, şi totuşi în soartea aceasta tirană, nedreaptă şi nemeritata, n'a voit a sĕ despărţì de pămêntul acesta în care sĕ odichnesc în urne şi sub monumente măreţe oasele şi cenuşa preastrăluciţilor sei străbuni! A răbdat mai bine confiscarea bunurilor şi miseria, şi ce e mai greu şi decât moartea, degradarea din toate drepturile omeneşti la cea mai urîtă, mai de jos, şi mai tirană sclăvie şi la stare de dobitoc, decât sĕ se lase a fi gonită şi alungată dela vetrele părinţilor prin cea mai rea din lume miserie şi soarte şi sĕ poată fi silită sĕ ese şi sĕ treacă din patria sa, fie chiar şi numai aproape peste Carpaţi, la fraţii ei. Şi dacă Românul atunci, când era, cum am spus, în patria sa rob, sărac şi asuprit, 'şi-a iubit patria atât de mult încât nu o a părăsit, ba n'a pregetat cu puţinele sale puteri şi averi şi cu scumpul seu sânge a o apĕra împreună cu celelalte conlocuitoare naţiuni: cine s'ar mai putè îndoì, că Românul acŭm. când e cetăţean în ea, asemenea cu celelalte conlocuitoare naţiuni, şi după diploma din 20 Octomvrie e egal îndreptăţit, îşi va uita vre-odată de patria sa? Sau cine va mai cuteza a nega, că Românul întru dobândirea şi susţinerea autonomiei scumpei sale patrii, pe basa diplomei şi a înaltului manuscript regesc din 20 Octomvrie 1860 cătră contele Rechberg adresat, sau pentru promovarea binelui comun, nu sĕ va silì din toate puterile, în frăţească înţelegere cu surorile naţiuni din patrie, toate cele putincioase şi legiuite a face şi a le mişca? Şi aceasta e, domnilor, radicala causă, pentru care naţiunea română doreşte din adâncul inimei un teren legiuit!

O dietă în patria ei, nici decum însĕ fără de ea, unde deslegându-se de-asupra ei blăstĕmul legii vechi, şi prin o lege nouă recunoscêndu-se de cătră celelalte conlocuitoare naţiuni surori şi naţiunea noastră de soră legiuită, cu care la olalta acum sistema marelui principat al Ardealului, nu ca mai nainte de 1848, numai trei naţiuni şi patru confesiuni, ci patru naţiuni şi şase confesiuni constituându-o, şi aşa împărtĕşindu-se naţiunea română de toate egalele daruri ale legii celei nouĕ, la olaltă, într'o frăţească înţele-

www.dacoromanica.ro

gere a celor patru națiuni și șase confesiuni să ne nevoim, nu numai fericirea și prosperitatea comunei și iubitei noastre patrie a o solicita, întemeia și promova, ci și preaînaltele și părinteștile intențiuni și tronul adoratului monarch, dupa omagiala noastră datorie, cu unite puteri a le spriginì.

Domnilor! Națiunea noastra e convinsă, că pronia dumnezeiască, după adâncile și nestrabatutele sale judecați, de aceea a voit a așeza în patria noastră mai multe naționalitați și mai de diverse limbi și origini, pentru-ca reciproc, nu numai să ne tolerăm, ci să ne și iubim și să ne voim binele una alteia, pentru-că a patra poruncă este: „să iubești pe deaproapele tău ca însuți pe tine“, și la olaltă într'o armonie frățească și creștinească cu puteri unite să efectuim fericirea comunei și scumpei noastre patrie, caci zis este: „concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“. Repetesc și aici aceea ce de o mie de ori am zis și o voiu mai zice ori-și-cui, că toate acelea sînt numai visuri, fantasii și idei fără fundament, basate pe vênt, dacă vor socotì, sau surorile noastre națiuni, adecă frații Maghiari, Sĕcui și Sași, sau Românii, că fără împreună și frățească înțelegere a acestor patru națiuni vor putè separat, una fără de alta, să fericească patria. Nu mĕ îndoiesc, că națiunea noastră română și de astă-dată va da încă în adunarea presentă națională, în consultările sale, semnele cele mai eclatante ale dorului, ale nisuinței pentru o bună înțelegere, pentru o înfrățire adevĕrată pe terenul unei drepte, proporționate și perfecte îndreptățiri, precum în greutățile, așa și în toate beneficiile constituțiunii și ale patriei, cu celelalte conlocuitoare surori naționalități din patrie.

Ce să atinge de neclintita credință și alipire cătră augusta casă domnitoare, de unitatea și consolidarea și gloria tronului și tăría întregului imperiu al Maiestății Sale, — inima cea mulțumitoare a Românului nici-odată nu va putè să uite în ce mĕsură mare este națiunea sa datoare domnitorului și monarchului și întregei case auguste domnitoare austriace! Românul pururea își va aduce aminte, că, fără a pomenì de toate cele multe și mari faceri de bine pe cari le-a luat națiunea noastră în dar din mânile glorioșilor și de eternă pomenire vrednicilor domnitori ai casei austriace, îndată după-ce pronia dumnezeească a pus iubita noastră patrie sub prea blândul și omenosul sceptru al domnitoarei case austriace, și înainte de 1848, ci numai acelea daca le vom memora, cari din înalta și prea creștina îndurare a gloriosului acum împĕrat și mare principe al nostru

www.dacoromanica.ro

Francisc Iosif I., dela anul 1848 încoace până în ziua de astăzi, în decursul alor cincisprezece ani a dobândit, sûnt mai mari, mai grandioase şi mai multe decât toate acelea pe cari naţiunea română le-a luat mai nainte de 1848, în decursul alor aproape 500 de ani dela egoistica şi pentru Români neomenoasă, ca sĕ nu zic tirana constituţiune, legislaţiune şi cârmuire, numită naţionala-patriotică.

Spuneţi-'mi, domnilor, ce este preaînalta şi îndurata resoluţiune din 18 Octomvrie 1862 alta decât cel mai strălucit semn de parintească îndurare şi purtare de grije a adoratului nostru domnitor şi a marelui nostru principe Francisc Iosif I. pentru naţiunea noastră! Întoarceţi, domnilor, foile patriei noastre înapoi până la veacul XIII. Căutaţi şi vedeţi, care din regii Ungariei, sau dintre principii Transilvaniei, sau prin vre-o lege, sau prin vre-o resoluţiune, a vorbit aşa uman, aşa cu părintească îngrijire (decât doara numai în batjocura cu naţiunea română cum au grăit glorioşii şi de eternă pomenire demnii domnitori ai augustei case austriace, mai vêrtos însĕ ca gloriosul nostru domnitor şi monarch Francisc Iosif I., prin preaînalta sa resoluţiune, care este causa adunării noastre de acuma şi preaplăcutul şi măreţul obiect al desbaterilor şi conferenţelor ei?

De aceea deci, Românul fiind o naţiune, care nu atât înjuriile, cât mai tare facerile de bine le ştie ţinè în minte, alta mente repostum, ori şi cu ce preţ, ori şi în ce critice împrejurari, nu va putè nici-odată uita, nu va putè fi nici-odată nemulţumitor către atâtea, către aşa mari faceri de bine, çătra aşa fragedă şi părintească purtare de grije faţă de fericitul viitor al naţiunii noastre, a adoratului nostru monarch, şi a toată augusta dinastie a casei austriace.

Românii, cari la a. 1848 în câmpul libertăţii au jurat solemnă şi vecĭnic nestrămutata credinţa şi alipire către tronul acestei domnitoare case austriace, au prins şi folosit şi vor prinde şi folosì totdeauna, deci şi acum, tot prilejul bun de a-'şi reînoì acest solemn şi cordial jurământ de credinţă şi alipire.

Sûnt convins deci, că Românii nici acest prea bun şi strălucit prilej nu-'l vor putè lăsa aşa, ca în adresa către adoratul şi cel mai bun sub soare domnitor. domn şi mare principe al seu, Francisc Iosif I., şi către toată augusta casa austriaca, sĕ nu-'şi reînoiască cu cele mai eclatante semne ale cordialelor şi loialelor lor sentimente şi a cuvintelor de mulţumire, neînfrânta credinţa şi alipire către tron.

Românul nici-odata nu va înceta a dorì, şi după puterile sale, în înţelegere cu celelalte conlocuitoare naţiuni, a conlucra, ca parin-

www.dacoromanica.ro

teştile intenţiuni ale Maiestăţii Sale sĕ ajungă la dorita împlinire, ear' gloria tronului şi a toată augustă casă domnitoare, şi puterea şi mărirea şi uniunea întregului imperiu austriac, sĕ se consolideze, ca acesta stând tare şi cu mărire în concertul puterilor celor mai mari ale Europei, sub puternicul seu sceptru toate naţionalităţile şi popoarele sĕ putem în tot timpul afla scutire, apĕrare şi fericire. De aceea, naţiunea română cu multă căldură de inimă doreşte, aşteaptă, ba nu încetează a cere terenul legiuit, adecă dieta Transilvaniei, pe care ca naţiune legaliceşte recunoscută şi pronunţată stând în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, întru o conglăsuire cu conlocuitoarele naţiuni sĕ poată, după-cum pofteşte şi Maiestatea tronului şi demnitatea unei naţiuni politice, libere şi autonome, conlucra la împlinirea şi efectuirea preaînaltelor şi părinteştilor intenţiuni ale Maiestăţii Sale, adoratului nostru monarch şi domnitor.

Eată dar', domnilor, aici în scurte cuvinte, detaiat, cum cred eu, complexul şi substratul, pe cât de grandios pe atât şi de greu, menit a fi deslegat în consultările adunării noastre naţionale, cari astăzi reclamă o rară înţelepciune, o adâncă şi nu atât la present, cât mai mult la viitor cugetătoare judecată, sânge domol şi rece, o alegere a cuvintelor şi a tonului, un tact prin care sĕ dovedim, nu numai în faţa tuturor ginţilor întregului imperiu austriac, dar' şi înaintea popoarelor întregei Europe, ai căror ochi şi aşteptare fără nici o îndoială este astăzi ţîntită asupra noastră şi asupra lucrărilor noastre. că naţiunea noastră e deamnă de posiţiunea sa politică pe care o cere între conlocuitoarele naţionalităţi şi de soartea şi drepturile egale pe cari le pretinde în patria sa.

Aşa fiind lucrul, domnilor, ce ne rĕmâne alta încă decât sĕ cerem dela părintele luminilor darul cel ceresc asupra acestei măreţe adunări, ca trimiţênd spiritul cel sfânt peste noi şi peste fiecare deosebi, sĕ ne înţelepţească, şi numai acele judecăţi, cugete şi cuvinte sĕ ne pună în inimă şi sĕ ne dee în gură, cari vor fi spre gloria tronului şi spre folosul şi consolidarea binelui de comun al dulcei patrie şi al iubitei noastre naţiuni. Şi cu aceasta deodată declarăm şi conferenţele acestea naţionale a fi deschise. (Aplause şi aclamări)".

Ridicându-se acum episcopul *Şaguna,* rosteşte şi el următoarea vorbire:

— „Domnilor! În numele domnului celui invisibil a cărui mântuitoare înviere am serbat-o înainte cu opt zile zic. că tot omul

www.dacoromanica.ro

s'ar înșela când ar presupune, sau numai ar gândi, că adunarea noastră de astăzi ar avè oare-cari tendențe separatistice. Adunarea aceasta de astăzi nu e nici un lucru nou în viața națiunii noastre sub sceptrul înălțatului nostru împĕrat, ci e faptă legală, e a patra adunare din partea națiunii noastre.

Trei adunări naționale a avut ea până astăzi. Cea dintâiu și mai numĕroasă a fost în 3/15 Maiu 1848 la Blaj, pe câmpul libertății. Care a fost nisuința noastră acolo? Înainte de toate sĕ esprimam, în concret, unul pentru toți și toți pentru unul, că avem convingeri morale și patriotice și totodată legale, deși nu legale în înțelesul constituției ardelenești antimarțiale, dar' cu bună seamă în înțelesul științelor cultivătoare ale veacului nostru, și în înțelesul spiritului constituțional și al convingerilor împĕratului nostru celui legitim. Sĕ trăească!)

Nu sûnt acestea tendențe separatistice, ci convingeri morale, scoase din natura posițiunei noastre. Dar', ce e drept, dela adunarea cea dintâiu din Blaj am avut și avem până astăzi și tendențe cari nu plac la toți. Acestea sûnt, că pĕcatul cel vechiu al constituțiunii antimarțiale sĕ se șteargă și nimicească și sĕ stăpâneasca o vîrtute obștească ardeleană. Pĕcatul cel vechiu al constituțiunei antimarțiale nu a fost unul, ci au fost șapte. Ce sĕ înțelege sub cele șapte pĕcate ale Ardealului, cred-că știți toți. Ele sûnt, cele trei națiuni și patru confesiuni privilegiate. (Bravo!) Dar' eu aș cugeta a mai adaoge lângă aceste șapte încă trei pĕcate, adecă, cele trei teritorii naționale. (Bravo! Sĕ traeascĕ).

Într'adevĕr, domnilor, ca sĕ ștergem aceste zece pĕcate, într'acolo merge toată nisuința noastră!

Așadar' sĕ vedem acum scopul, țînta și nisuințele adunării noastre. Noi, tratând despre modul și terenul lucrărilor noastre vom afla, că atât modul, cât și terenul e moral și legal.

Tendența noastră e, sĕ se șteargă aceste zece pĕcate ale țĕrii noastre; și precum țeara noastră e în Austria o individualitate politică, un corp întreg, — așa sĕ fie și starea fiilor ei una și aceeași. Căci patria pe toți fiii ei îi socotește deopotrivă, precum o maica, deși are mai mulți fii, pe toți îi iubește și nutrește deopotrivă, fără predilecțiunea unuia sau altuia. Așa sûntem noi convinși ca stăm și față cu patria noastră și zicem: noi tare credem, că nici patria nu face nici o deosebire între fiii ei, și nu tratează pe unul cu predilecțiune, pe altul cu sclăvie. Astfel am pornit noi lucrul nostru la

www.dacoromanica.ro

1848, în adunarea dela Blaj. Şi ca să n'aibă nimeni îndoială despre legalitatea terenului pe care ne-am pus, ştiţi ce am făcut la Blaj? Am jurat mai întâiu de toate împăratului fidelitate perpetuă din partea naţionalităţii noastre, am jurat că vom fi amici amicilor împăratului nostru, şi că pe cât ne vor respecta pe noi naţiunile surori, pe atâta vom respecta şi noi pe celelalte naţiuni. Cu aceste tendenţe morale şi pe terenul cel legal am compus petiţiunea către M. Sa, care sub conducerea mea s'a şi predat, şi am căpătat resoluţiune în scris, încâtva mulţumitoare, pentru-ca am primit asigurarea egalei îndreptăţiri individuale. şi ni-se spusese, că uniunea Ardealului s'a făcut şi astfel celelalte lucruri să vor face la Pesta.

Altei deputaţiuni, trimise la Cluj, 'i-s'a răspuns, că uniunea Ardealului e faptă împlinita şi ca legile dietei din Pojon dela 1848 sûnt şi pentru Ardeal hotărîtoare.

În toamna anului 1848 am fost provocat de către Escel. Sa comandantul-general, baron de *Puchner,* să ţin în Sibiiu adunare naţională, să desfăşur naţiunei posiţiunea cea trista a patriei şi să provoc pe barbaţii ce să vor aduna să facă, ca cruzimile pe cât să poate se încete.

În 28 Decemvrie 1848 ne-am adunat, chiar la locul acesta, cam la 300 barbaţi români, parte eclesiastici, parte mireni. Acì am compus încă o petiţiune, dar' am făcut şi alt act mare. căci tocmai atunci în zilele acelea venise ştirea oficioasa la Sibiiu despre suirea pe tron a M. Sale gloriosului nostru împărat de acum Francisc Iosif I. Ac asta întêmpl re m mentuoasa a primit-o adunarea cu s ntimentele cele mai loiale şi cordiale, şi a depus încă atunci omagiul către împăratul, despre ce s'a şi făcut o adresă omagială şi o petiţiune, care sub conducerea mea s'a înmanuat M. Sale în 25 Februarie 1849. Am capătat răspuns, că M. Sa vrea să îndestuleze toate popoarele pe basa egalei îndreptaţiri.

Turburarile cari au stăpânit în 48 şi 49 au provocat un resboiu intestin între fo tii amici şi vecini. Nici regimul n'a putut fi în deplină putere, pâna-ce cu ajutorul lui Dumnezeu armele împăratului legitim au restaurat pacea şi s'a restaurat guvernul legitim, însă în stare de asediu, care a ţinut pâna la 1854.

Văzênd M. Sa ca spiritele încep a să limpezì, să hotarește pentru ridicarea stării de asediu în Transilvania şi întroducerea unui regim provisor. Regimul acesta încă a început a lucra, dar' se vede că n'a lucrat nici spre deplina mulţumire a popoarelor, nici spre

www.dacoromanica.ro

deplina mulţumire a Maiestăţii Sale, pentru-ca însuşi împĕratul a vĕzut lipsa încetarii acestui regim provisor. De aceea a chemat în 1860 mai mulţi representanţi din t ate provinciile la un s nat imperial înmulţit, unde au fost bărbaţi din partea tutur r interesel r sociale, bărbaţi independenţi, voind M. Sa sĕ aud' din gur repre sentanţilor popoarelor sale, care e causa nemulţumiril r celor mari. Aici trebue sĕ marturisesc, că şi eu am f)st între aceia cari n'au fost mulţumiţi cu guvernul acela e traordinar, pent u-că multe lupte şi nĕcazuri am avut cu el.

Aşa s'a adunat senatul imperial înmulţit. Din partea naţiunei noastr' am fost trei barbaţi. Ştiţi ce a hotarît acolo s natul, care a ţinut până la sfîrşitul lunei Septemvrie. Avĕnd acum împĕratul cunoştinţă despre cererile popoarelor, a luat în con ideraţiune ope ratul senatului imperial înmulţit, şi după 4 5 sĕptĕmani a şi urmat un manifest împĕratesc, sub datul 20 Octomvrie 1 60, şi a urmat tot în ziua aceea şi o dipl ma împĕratească, care da lumii şi tuturor popoarel r din monarchia austriacă de ştire conving rile acelea împĕrăteşti, cari documenteaza, ca în ce chip s'ar putè înfiinţa pentru totdeauna o stare legala şi tignita pentru toate popoarele de sub sceptrul M. Sale. Şi acì M. Sa declara cumcă mai întâiu, precum în alte staturi sûnt lucruri de capetenie de două feluri, adeca unele privitoare la generalitate şi altele privitoare la singularitate, defi e M. Sa cumcă lucrurile generale trebue pe viitor sĕ se tr teze dupa forma cons ituţională şi la olalta din partea tuturor p p arelor sale, pentru-ca numai a tfel e a 'gurată star a c ns ituţion a a inaura-ticelor provincii şi a întregului imperiu, caci singularităţile ţeril r deosebite nu pot sĕ sustee fără de un centru.

De prisos ar fi, d mnilor, a mai vorbì de lucruri generale. Dar', domnilor, vine rîndul la aceea, că ce simţ, ce convingere 'a deşteptat în noi când a eşit citata diplomă din 20 Octomvrie 1860?

Ar fi de prisos a mai vorbì multe şi despre aceasta, pentru că gazetele noastre naţionale şi convingerile politice ûnt acì, cari ne arata ca diploma din 20 Octomvrie am salutat-o şi îmbraţişat o cu bucuria şi mulţumirea cea mai mare. Dar' vine întrebarea, pentru ce? Pentru aceea, pentru-ca acolo am aflat împlinirea dorinţelor şi petiţiunilor noastre, manifestate dela 1848 până la 1860. Acolo v dem a igurata egala îndreptaţire politică, naţionala şi c nfesională, sarcini egale, ca sĕracul da mai puţin, bogatul mai mult. Barem ştim, ca în diploma stau acestea toate, dar' înca nu s'a înfiinţat de tot, pentru că mai

www.dacoromanica.ro

sûnt oameni cari tot mai meşteşugesc la ele. După diploma aceasta fiii naţiunii noastre numai decât au vĕzut lipsa de activitatea lor. Nu ne-au mai supĕrat legile marţiale şi guvernul estraordinar.

Escelenţa Sa, domnul metropolit, n'a cruţat osteneală. S'a dus la Viena în fruntea unei deputaţiuni pentru-ca sĕ mulţumească împĕratului pentru manifestatele convingeri împĕrăteşti din diplomă, şi totodată a cerut şi concederea de a sĕ putè ţinea un congres naţional pentru înaintarea postulatelor şi dorinţelor naţiunii pe basa diplomei. Aşa am avut norocire de a căpĕta concesiune, şi aşa archiereii au şi conchemat congres pè 1 13 Ianuarie 1861. Acì ear' ne-am sfătuit, ca convingerile morale şi patriotice sĕ le esprimăm, — „Quid tibi vis fieri, alteri feceris", pe terenul legal, cu petiţiuni şi gravamine.

Acum am vĕzut numai decât niste manifestaţiuni din partea regimului, că petiţiunile noastre nu sûnt de tot puse la o parte, dar' tot nu ne-a mulţumit ce am vĕzut până acum din partea guvernului. Pentru un lucru bun sĕ cere şi timp îndelungat. Aşa a fost şi cu resultatul petiţiunii noastre din 4 Ian. 1861. În decursul an. 1861 n'a venit nimic, şi aşa am socotit că nu va mai venì nimic. Tot aşa şi în 1862. Trece o lună, trece alta, până în 18 Oct. 1862, când M. Sa s'a îndurat a ordona, ca naţiunii române din Ardeal sĕ se aducă la cunoştinţă îndestularea Maiestăţii Sale cătră naţiunea română pentru documentarea credinţei şi alipirei sale cătră preaînalta casă domnitoare şi cătră legile fundamentale. Şi totodată în 18 Oct. demanda M. Sa cancelariei sale aulice, ca „pentru dieta cea mai deaproape a Ardealului sĕ iee în pertractare nouă propositiunile sale, cu privire la cerinţele naţiunii române, apoi lucrarea aceasta sĕ o comunice înaltului guvern al ţĕrii, şi aşa dându-'şi şi guvernul părerea, sĕ se aştearnă Maiestăţii Sale, ca spre mulţumirea naţiunii române sĕ fie trecut în propositiunile regeşti tot ce se va afla de drept şi cuviincios în interesul naţiunii române". Va sĕ zică, regularea legală a referinţelor de stat ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei are sĕ formeze una dintre primele probleme ale celei mai apropiate diete transilvane, adecă, sĕ capete şi naţiunea română o stare normală în stat, ca şi alte naţiuni. Resoluţiunea aceasta s'a împărtăşit archiereilor, şi ei cum au înţeles cuprinsul resoluţiunei maiestatice, au vĕzut totodată că trebue o sĕrbătorească adunare naţională sĕ se ţină, pentru publicarea acestei resoluţiuni preagraţioase împĕrăteşti, şi aşa archiereii s'au rugat pentru concedere, ear' în urma

www.dacoromanica.ro

preaînaltei hotărîri din 17 Februarie 1863 ne-am adunat cu ajutorul lui Dumnezeu și sûntem la olaltă.

Acum, tendențe separatistice n'am avut și nu avem. Dar' am avut *moralitate* în lucrările noastre de până acuma, și aceasta o vom păstra și pentru prilejul acesta. Am avut *terenul legal,* și-'l vom păzì și pe viitor, ca nu cumva numai cu o linie să ne abatem dela principiile noastre până acum observate. Știți în ce stare nĕcăjită, politică și bisericească, a fost până la 1829 poporul irlandez. A avut noroc însĕ să aibă în mijlocul seu pe un *O'Conell.* Lumea îl numește agitator. Dacă a fost însĕ agitator. a fost pentru dreptatea sfântă asupra Engliterei celei intolerante. A ținut și el adunări cu bărbați naționali, ca și noi. Bărbații constituționali ai Engliterei au spus, întocmai cum astăzi unii din bărbații nostri de stat de alte naționalități ne spun nouĕ, ca nu sûnt legale adunările lor. Și el a ținut la Dublin o adunare de 100.000 de oameni. fără nici o basă legală. Numai cu mijloace morale a căutat ușurarea și emanciparea națiunii sale. La *Kelking* a ținut o adunare de 300.000 de oameni, fără cătane și gendarmi, ear' la *Clare* să zice că ar fi fost 700.000 de ascultători, așa că toți jurnaliștii zic, ca nici *Demostene* și nici *Cicero* n'a avut atâța ascultători, măcar-că acesti oratori erau *celeberrimi oratores*«. *O'Conell* a și câștigat unele drepturi pentru națiunea și confesiunea sa, și într'adevĕr numai unele drepturi a câștigat, pentru-că despre acest bărbat mărturisește Lord *Russel* în parlament și zice, că acum Irlandezii s'au scos din temnița subterană și sûnt în temnița supraterană.

Chiar așa și cu noi.

Nici o linie să nu ne abatem dela politica noastră ce am avut-o până acì, fiindcă a fost foarte bună și nimerită. De vom rĕmânè lângă ea, atunci un Lord *Russel,* ori din care parte a patriei noastre, nu-'și va putè bate joc de noi că am fi eșit din temnița subterană și ne-am afla acum în temnița supraterană. Însĕ nici că e îndoiala că vom schimba politica noastră, decât firea poziținii noastre aduce cu sine, ca aceea și deoparte și de alta să o desbatem. Vom rĕmânè pe lângă politica noastră și pe lângă tesele noastre pe cari le-am zis când ne-am rugat de guvern pentru concederea adunării ce se ține astăzi.

Vom compune o adresă de mulțumire pentru resoluțiunea împĕrătească, și apoi ne vom consulta despre starea noastră de mâne, poimâne și din viitor.

www.dacoromanica.ro

Escelența Sa domnul archiepiscop din destul a desvoltat scopul și tendențele adunarii acesteia. Gândesc ca și eu 'mi-am făcut datorința, și așa declar adunarea noastră de deschisă și constituită, cu privire la membrii poftiți aici. În privința secretarilor e întrebare, ca trebue să rămână tot aceia, ori să alegem alții? Însă cu acestea să nu facem solemnitate care să ne manânce mult timp. ci să se cetească numele membrilor conferenței și apoi să ajungem la publicarea solemna a resoluțiunii Maiestații Sale, pentru-că ori-ce verificațiune formala a membrilor adunarii este de prisos. (Să trăiască! "

După încetarea aplauselor cu cari a fost acoperită vorbirea aceasta a episcopului *Șaguna* să cetește lista membrilor întruniți în conferența și toți să declară de verificați, prin urmare, presidiul declară adunarea națională română de constituita și capabila de a aduce concluse.

La propunerea presidiului se declară secretari aleși ai adunarii urmatorii: George *Barițiu,* Elie *Macelariu*, Ioan *Pușcariu,* Dr. *Iosif Hodoșiu,* Mateiu *Pop-Grideanul* și Ioan *Codru-Dragușian.*

Se cetește încunoștiințarea guvernului despre concesiunea preaînaltă cu privire la ținerea acestei întruniri și se ia spre știre, cu observarea facută de prepositul *Macedon Pop,* ca acest act al guvernului putea să fie compus în limba *română,* nu în cea maghiară. Același act să cetește și în traducere românească.

Presidiul pune acum la ordinea zilei cetirea preaînaltei resoluțiuni din 18 Octomvrie 1862, data drept răspuns la conclusele și petițiunile națiunei române votate în adunarea națională dela 1861.

Metropolitul *Șuluțiu* atrage atențiunea adunării naționale române asupra împrejurarii, ca de atâta bunatate de vreme numai M. Sa augustul împerat actual s'a îndurat a vorbì atât de prietenește catră națiunea româna, de aceea e de dorit, ca cuprinsul resoluțiunii să fie ascultat cu pietate și atențiune. *Întreaga adunare se scoala în picioare și astfel asculta resoluțiunea preaînaltă,* — în original și apoi în traducere româna. E primita cu aclamari vii și entusiastice.

Ia apoi cuvêntul episcopul *Șaguna* și vorbește urmatoarele:

„Am auzit acuma hârtia frumoasa prin care am primit concesiune pentru ținerea acestei adunari. Acum trebue să pașim la actul la care ne provoaca c nvingerea noastră morala și patriotică. Activitate și lucrare să cere, caci vocea unanima a simțurilor noastre ne zice, să mulțumim M. Sale pentru grația împĕratească, fiindca în astfel de mod și limbagiu s'a îndurat a să esprima în privința purtarii

www.dacoromanica.ro

națiunii române, cum națiunea română n'a fost obicinuită a auzi pâna acuma. Deci noi voim să esprimam în mod solemn c nvingerile noastre morale, și aceasta *într'o adresa de mulțumire,* după cum să spune în limbaj cuotidian. Ací am ajuns, domnilor, la stadiul care ne insuflă o îngrijire, ca nu cumva să espunem sentimentele noastre altmintrelea, nu cum să află ele în fundul cel mai pr fund al inimei noastre, și ca nu cumva să luam punct la manecare în activitatea noastră dintr'o parte neperfecta și lunecoasa. Toate împrejurarile, domnilor. ne spun una și aceeași, adecă o judec ta matura, o prejudecare de mai multe puncte de vedere, o prejudecare purcezătoare din vîrtutea tuturor vîrtuților. Nu numai din privința convingerii religionare e numai o unica vîrtute care întrece toate virtuțile religionare. ci și în vieața politică numai o vîrtute este, care întrece toate vîrtuțile. Vîrtutea aceasta, care e vîrtutea tuturor vîrtuților, e iubirea curată, iubirea adevărată. În iubirea aceasta curata și adevărată catră persoana cea preaînalta a împeratului, care ne este bunul, ne este scutul întru toate, se concentram toate convingerile noastre naționale și patriotice, și astfel să depunem omagiul nostru de bucurie prin o *adresa.*

Nu mě îndoesc, ca cineva nu va simți iubirea cea curată catră împěratul, nu că doară acuma a început iubirea noastră, ci fiindca simțurile convingerilor noastre produse prin niște împrejurări și întêmplari sûnt leghioane. Ca toate acestea să se aduca la o armonie, și încă la o armonie de iubire, nu e lucru mic. Iubirea, armon'a, estetica ce să formează în pripa, în curênd trece. Ca să putem deci procede din centrul iubirei curate, gândesc că am nimerit și convingerile d-voastre, ca înainte de a ne apuca de compunerea unei adrese e de lipsă o consultare obștească, nu de un patrar, nici de jumětate de ora, ci poate și de două sau trei ore. O consultare, o pregatire, pentru a să putè descrie și formula convingerile noastre".

În restul vorbirei episcopul *Șaguna* propune, ca adunarea ě țina o ședință secreta, fie dupa ameazi, sau în ziua urmat are.

Vasilie L. Pop, vice-presidentul guvernului din Ardeal, crede ca nu este nimeni care să nu se bucure de aceasta adunare națională, și să nu știe *cine* a făcut ca ea să se poata întruni. Sûnt cei doi archipaștori ai neamului românesc. carora adunarea e datoare ě le aduca mulțumirile ei bine simțite. Întreaga adunare să ridica în picioare și erumpe în frenetice aclamari la adresa celor doi capi ai bisericilor române).

www.dacoromanica.ro

După o discuție scurtă, că să se țină conferență secretă, sau să meargă toate consultările adunării în ședințe publice, să enunță conclusul, că după ameazi să va ține conferență secretă din partea membrilor adunării, ear' proxima ședință publică să va ține în ziua următoare, la orele zece.

Să ceteşte o călduroasă telegramă de felicitare dela Românii din Bucovina şi ședința să închide.

Ședința a doua.

S'a ținut Marți, în 21 9 Aprilie 1863. Președenții la întrare în sală sûnt primiți cu sgomotoase *să trăească* .

Să ceteşte, îndreaptă şi autentică protocolul ședinței premergătoare. şi ia cuvêntul episcopul

Șaguna, pentru a rosti vorbirea următoare:

— „Domnilor! Verificându-se protocolul ședinței de ieri, vine de a ne pune în legătură cu lucrarea ce am început-o ieri. Noi am hotărît ieri pe astăzi, ca obiect al zilei, *adresa de mulțumire* către preaînduratul nostru împărat. Îmi iau voe a vă aduce la cunoştință, domnilor, părerile şi convingerile mele în privința unei adrese de mulțumire ce ar fi de compus către M. Sa. Eu aşi dorì, ca conferența noastră națională să-'şi iee drept punct de mânecare în adresa de mulțumire ce o va compune către M. Sa împăratul tocmai resoluțiunea aceea preaînaltă împărătească, care ne-a dat ansă la această adunare, şi în care aflu eu patru puncte cardinale, cari pentru a să întrebuința în conceptul nostru, formează tot atâtea puncte de mânecare.

Punctul cel dintâiu pe care-'l propun adunării noastre naționale de astăzi şi dela care să se înceapă începutul adresei noastre de mulțumire îl formează următoarele cuvinte din resoluțiunea preaînaltului nostru împărat: „*Pe când ordonez să se descopere națiunii române a Ardealului îndestulirea mea pentru documentarea loialității, credinței şi alipirei ei către casa mea domnitoare şi către legile fundamentale de stat, sancționate de mine,* etc.“ Aici M. Sa cu îndestulire recunoaşte credința, alipirea şi loialitatea cea nepătată, pe care națiunea noastră română din Ardeal a păstrat-o către întreaga casă domnitoare şi legile fundamentale.

Astfel în punctul dintâiu eu aş spune, că națiunea română din Ardeal să simte astăzi de tot norocoasă, de tot fericită, de vreme-ce sacrificiile ei cele multe pentru a documenta credința şi alipirea sa

www.dacoromanica.ro

către tron și patrie. nu numai să recunosc din partea M. Sale. ci totodată să provoacă cu plăcere la ea, ca la o națiune politică transilvană. Dar' totdeodată, în același punct să se zică, că precum până acum, așa și de acum înainte *vom fi credincioși legilor fundamentale.*

Dacă-'mi iertați, domnilor, pentru desăvârșita înțelegere să vă cetesc unele pasage din acele legi fundamentale de stat, pe a căror basă ne-am adunat și la cari să provoacă Maiestatea Sa. Legile fundamentale sînt cele patru puncte din diploma dela 20 Oct. 1860. În întroducerea diplomei așa zice Maiestatea Sa:

„Considerând că elementele instituțiunilor organice comune și ale conlucrării în înțelegere s'au întărit prin egalitatea supușilor nostri înaintea legii, prin libera eserciare a religiunii, garantată tuturor, prin facultatea de funcțiuni publice, neatîrnată de stare și naștere, și datorința comună și egală impusă fiecăruia de a fi ostaș și de a plăti contribuțiune, prin delăturarea robotelor și ridicarea liniei interne de vamă în monarchia noastră, considerând mai departe, că la concentrarea puterii de stat, în toate țările continentului european, este o trebuință neînconjurată comuna pertractare a problemelor celor mai înalte de stat, în favorul siguritățiі monarchiei noastre și a bunei stări din țările ei singuratice, — am aflat de bine, spre complanarea diversităților de mai nainte între regatele și țările noastre și spre împărtășirea regulată cu scop a sudiților nostri la legislațiune și administrațiune, pe basa sancțiunei pragmatice și în puterea perfectei nostre potestăți, a determina și ordona, ca basă statornică și irevocabilă de lege de stat, precum și ca îndreptar pentru noi și pentru succesorii nostri legitimi în imperiu, următoarele“...

Acesta e punctul întroducător în legile fundamentale, adecă, *egala îndreptățire politică națională și confesională.* Ear' însăși legile fundamentale cele patru sînt acestea:

1. Că dreptul de a da, de a schimba și suspenda legi, să va esercia *de către noi și succesorii nostri numai cu conlucrarea dietelor adunate după lege,* respective a senatului imperial, la care dietele vor avea să trimită numărul membrilor hotărît de noi.

2. Toate obiectele legislațiunii, cari privesc drepturile, datorințele și interesele comune pentru toate regatele și țările noastre, și anumit legislațiunea asupra monetei, a banilor și a creditului, asupra vămilor și a afacerilor comerciale, mai departe asupra trebilor pentru bancnote, legislațiunea cu privire la trebile postei, telegrafului și

www.dacoromanica.ro

drumului de fer, şi asupra modului şi a ordinei pentru datorinţa de a milita, să vor resolva pe viitor în mod constituţional, pertractându-se *în* şi *cu* senatul imperial şi sub conlucrarea aceluia, întocmai ca şi întroducerea contribuţiunilor şi a aruncurilor nouĕ, apoi scăriţarea contribuţiunei şi a taxelor ce să află, şi cu deosebire scăriţarea preţului sării şi luarea împrumuturilor nouĕ, conform emisului nostru din 17 Iulie 1860, asemenea şi întoarcerea datoriei de stat ce să află, înstrăinarea, străformarea şi împovărarea proprietăţii de stat nemişcătoare, numai cu convoirea senatului imperial să se ordoneze, în urmă esaminarea şi aşezarea proiectelor şi cheltuelilor de stat pentru viitor, precum şi esaminarea încheerii socotelilor de stat şi resultatele financiare anuale, au să urmeze sub conlucrarea senatului imperial.

3. Toate celelalte obiecte de legislaţiune, cari nu să cuprind în punctele aduse mai nainte, să vor resolva *în* şi *cu* respectivele diete, şi anumit în regatele şi ţĕrile aparţinĕtoare la coroana ungurească, după constituţiunea lor de mai nainte, ear' în celelalte regate şi ţĕri, în înţelesul şi în conformitate cu ordinaţiunile provincielor lor, în mod constituţional.

După-ce totuşi, cu escepţiunea ţĕrilor de sub coroana ungurească, şi în privinţa astorfel de obiecte de legislaţiune cari nu vin sub esclusiva competenţă a senatului imperial s'a făcut pentru celelalte ţĕri ale noastre o pertractare şi hotărîre comună, în un şir lung de ani, ne reservăm dreptul de a lăsa spre desbatere şi asemenea obiecte la conlucrarea senatului imperial, supunêndu-le senatorilor din aceleaşi ţĕri. O pertractare comună să poate face şi atunci, dacă obiectele ce nu cad sub competenţa senatului imperial se vor propune şi poftì de cătră dietele respective.

4. Aceasta diplomă împĕrătească să se păstreze numai decât în archivele regatelor şi la timpul seu să se treacă în condica de lege în text autentic şi în limbile ţĕrii. Succesorii nostri au a provedè diploma aceasta numai decât la suirea lor pe tron în asemenea mod cu subscrierea lor împĕrătească şi a o espeda în singuraticele regate şi ţĕri, unde apoi are a să trece în condică.

Prin urmare, domnilor, în anul 1860, cum a eşit diploma aceasta împĕrătească, o deputaţiune naţională, cu Escel. Sa domnul archiepiscop *Şterca-Şuluţiu,* a dat Maiestăţii Sale o hârtíe de mulţumire zicênd, că naţiunea română în legile acestea fundamentale află împlinirea dorinţelor sale celor mai multe, şi a cerut congres naţional, pe basa legilor fundamentale, care s'a şi ţinut. Prin urmare,

www.dacoromanica.ro

în punctul prim să va putè pune, pe lângă bucuria şi mulţumirea noastră şi aceea, că şi astăzi naţiunea română rămâne credincioasă diplomei din 20 Octomvrie 1860, şi fiindcă patenta din 26 Februarie 1861 a urmat în mod natural din diploma din 20 Octomvrie 1860, şi este numai o continuare basată pe diplomă, să înţelege de sine că şi aceasta o primeşte.

La punctul al doilea, unde Maiestatea Sa demandă cancelariei sale aulice, ca la compunerea dietei ardelene să prelucre propositiunile din nou pentru dietă şi să considere şi postulatele şi petiţiunile naţiunii române, să zicem: »*Mulţumim împĕrate, pentru-că aşa graţioasă dispositiune ai făcut!* Pentru-că dacă ne vom aduce aminte de dispositiunea guvernamentală în privinţa dietei ce era proiectată a să ţinè la anul 1861, apoi acolo puţin bine vedem pentru noi. »*Die Inarticulierung der römänischen Nation* . Atâta vedem, alta nimic.

La punctul al treilea, unde să vorbeşte de regularea legală a referinţelor de stat juridice şi confesionale ale naţiunii române, propun, ca şi pentru dispositiunea aceasta maiestatică să mulţumim, cu atât mai mult, pentru-că în propositiunile pentru dieta din anul 1861 să zicea numai: „Die Inarticulierung der römänischen Nation“, ear' de confesiuni şi altele nu să vorbea. Dar' Maiestatea Sa vĕzênd plânsorile şi postulatele noastre, preagraţios să îndură a demanda, să ni-se esprime, că adecă regularea legală a referinţelor juridice de stat, naţionale şi confesionale, are să formeze una din primele probleme ale dietei ce să va ţinè în Transilvania. Şi aşadar', precum o vedem aceasta resolvată, Maiestatea Sa numai pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860 a putut-o resolva. Acolo vedem, că referinţele dintre deosebitele ţĕri, cari au fost suprematice şi diabolice, au să se şteargă, şi toate naţiunile în privinţa unor lucruri generale au să formeze un centru mare şi un corp întreg, şi au să se şteargă factorii ruginiţi ai claselor privilegiate, cari au schimonosit ţeara aceasta mică şi au făcut acele zece pĕcate, cum am spus şi ieri.

La punctul al patrulea, unde să zice, că părerile şi dorinţele naţiunii române în privinţa limbei sûnt luate în consideraţiune prin hârtía de mână din 21 Decemvrie 1860, emisă cătră cancelarul aulic, eu zic, că să mulţumim şi pentru aceasta. Să mulţumim deci domnilor în punctul al patrulea pentru atâta graţie şi milă, căci lucruri mari nu să pot face dintr'o dată, şi totodată să spunem, că noi Românii ne vom acomoda până la dietă împrejurărilor de faţă.

www.dacoromanica.ro

Acum, mĕ rog domnilor sĕ mĕ ascultaţi, ca între parantese. şi cu privire la cele-ce a zis domnul preposit *Macedon Pop.* Ce sĕ atinge de petiţiune, e drept că eu am compus petiţiunea în limba germană, şi am arĕtat-o şi Escel. Sale. şi Escel. Sa n'a făcut nici o observare, ci a subscris'o ca şi mine. S'ar putè zice că s'a făcut o mare greşală, sau perfidie prin aceasta. Dar' tocmai după natura pasului acestuia n'am putut face altmintrelea, şi din punct de vedere al naţionalităţii nu e nici o greşală. Ba dacă vom mai venì încă odată în asemenea stare, tot nemţeşte vom scrie, pentru-că rugarea pentru concederea unui congres nu poate fi obiectul unei certe şi dispute politico-limbistice, şi aşa eu gândesc, că făcênd aşa pentru-ca sĕ nu se acaţe azi carul şi naia noastră de nişte mĕsuri cari sûnt poate cele mai rele din lume, nu am făcut nici o perfidie cătră datorinţele noastre naţionale. (Aşa e!) Şi aşa, cum am amintit, la punctul al patrulea vom spune M. Sale, că e bine. Dar' vom spune şi aceea, că numai conaţiunile noastre pot sĕ pretindă în limba lor rĕspunsuri, şi apoi oameni privaţi şi municipii mai capĕtă în limba lor câte o resoluţiune, — mai bună şi mai rea, după-cum sĕ poate, însĕ ordinariatele române n'au fost aşa de norocoase sĕ capete o hotărîre în limba în care scriu, adecă în cea română. Eu cel puţin n'am căpĕtat încă nici una. Dar' Escelenţa Ta? (Metropolitul *Şuluţiu: Nici eu!)* Dar' totuşi şi în privinţa aceasta am propăşit ceva.

Dar', domnilor, sĕ recapitulăm punctele acestea. Sĕ zicem împĕratului în adresă mai pe larg, cum înţelegem noi legile fundamentale pe cari le-a sancţionat Maiestatea Sa. Şi adecă: 1) Aşa înţelegem, că Maiestatea Sa însuşi recunoaşte cumcă toate ţĕrile sale trebue sĕ se guverneze după formă constituţională. 2) Recunoaştem şi noi lipsa unui centru, va sĕ zică lipsa unui corp consultativ şi deliberativ, şi recunoaştem lipsa pertractării unor obiecte, cari după împrejurările timpului şi din alte împrejurări trebue sĕ se pertracteze la olaltă, într'un senat imperial, precum sûnt obiectele monetei, postei, drumurilor, etc. Eu domnilor din cinstire cătră timpii de mai nainte antemarţiali şi din respect şi cătră constituţiunea cea cu zece pĕcate nu vreau sĕ mai amintesc, că Ardealul nu e în stare sĕ facă un drum de fer, măcar nici de acì până la Bĕlgrad. Nu voiu sĕ ating, că ţeara noastră n'a avut nici mai nainte nici o autonomie adevĕrată, nici după legile ei de mai nainte, ci a fost dependentă, sau de Ungaria, sau de drăguţul de Turc, pentru-că ţeara noastră n'are atributele cerute pentru o ţeară autonomă, adecă inde-

www.dacoromanica.ro

pendență de ori-ce altă atîrnare. Nu le posede acestea nici pentru a fi țeară independentă de rangul întâiu, dar' nici de rangul al doilea, căci nu posede nici puteri fisice, nici pecuniare, pentru-ca sĕ retac pe celelalte, pentru a sa susținere independentă internă și esternă. 3) Sĕ spunem Maiestății Sale cum înțelegem noi diploma din 20 Octomvrie 1860 și patenta din 26 Februarie 1861, că adecă noi astfel le înțelegem, că pentru obiectele din lăuntru ale țĕrii noastre încă va fi vieață constituțională, prin ridicarea tuturor privilegiilor de mai nainte, și prin urmare, prin ridicarea teritoriilor privilegiate, căci de nu, noi nu vom avea nici unde sĕ punem piciorul în țeara noastră. 4. Apoĭ sĕ zicem, că noi tragem de ací cu consecință logică, că individualitatea politică a patriei noastre, prin constituțiune, care trebue sĕ se desvolte și statorească, va fi din destul asigurată.

Prin urmare, domnilor, mai este un punct foarte mare și de însemnat, adecă punctul acesta, că mulți cu astfel de păreri și convingeri, după-cum avuiu onoare a vĕ împărtești. nu sĕ pot împăca. Și eu tare mă mir. Oamenii au urechi și nu aud. au ochi și nu vĕd. Eu credința politică a fiecăruia o cinstesc și o las neatinsă. Însĕ când e vorba de binele obștesc al patriei, atunci fiecare se deschidă bine urechile și sĕ auda vocea timpului, sĕ deschidă ochii și sĕ vadă caracterul timpului present. Și aceasta e ce ne-am obicĭnuit a zice: *necesitate imperativa a timpului.* Astăzi, domnilor, e vorba, nu despre restituirea acelora *în integrum* ce au esistat înainte de 1849, căci aceasta o oprește necesitatea ceruta de timpul present. Ci astăzi e vorba numai despre regenerarea lucrurilor, pe basa instituțiunilor constituțiunii moderne, nu pe basa instituțiunilor ardelene ruginite, cu cele zece pĕcate. E urmare deci prea naturală, prea firească, sĕ mulțumim împĕratului pentru aceste patru puncte din resoluțiunea sa preaînaltă, și apoi sĕ mai adaogem și aceea, ca M. Sa sĕ se îndure a demanda punerea în lucrare a legilor fundamentale, de sus dela oficiurile cele mai înalte pâna la cele mai de jos, până la notarul sătesc, că e de lipsă sĕ se țină dieta Ardealului cât sĕ poate mai curênd, ear' acolo, după legile fundamentale sĕ se formeze o constituțiune nouă ardeleană, cu delaturarea, stângerea și nimicirea acelor pĕcate vechi Bravo!), și că Maiestatea Sa sĕ se îndure strâns a rĕmânè pe lângă legile fundamentale pe cari le-a sancționat, căci numai cu ele și prin ele sĕ pot ferici toate popoarele de sub sceptrul seu. (Vivat! Bravo! Sĕ trăească)".

www.dacoromanica.ro

În urma acestei vorbiri a episcopului *Şaguna,* în care a fost marcat spiritul în care avè să fie compusă adresa de mulţumire a naţiunei române din Ardeal către domnitorul ţĕrii, s'a deschis discuţie pe tema aceasta, şi mai mulţi bărbaţi de frunte ai neamului nostru au ţinut să-'şi rostească cuvêntul.

Ântâiu a luat cuvêntul vicepresidentul guvernului transilvan, *Vasiliu L. Pop,* care a rostit următoarea vorbire:

„Escelenţa Voastră! Preaonorată adunare! La ordinea zilei e compunerea unei adrese de mulţumire către Maiestatea Sa, înaltul nostru împĕrat, pentru preagraţioasa resoluţiune din 18 Oct. 1862.

Că să se facă adresă de mulţumire, s'a decis încă de ieri. Dar' pentru ponderositatea obiectului cu care are a se face adresa aceasta, s'au amânat pe astăzi desbaterile pentru compunerea aceleia.

Onorată adunare! Singur cuvêntul adresă de mulţumire ne spune, că în aceea trebue să se cuprindă o mulţumire şi nu altceva. O mulţumire poate fi acum în multe tipuri. E mulţumire şi în 2 3 cuvinte. Însĕ o adresă ca a noastră, într'un obiect atât de momentuos, cuget eu că trebue să fie aşa îmbrăcată, încât să corĕspundă pe deplin actului de graţie împĕrătească, cuprins în preaînalta resoluţiune.

Escelenţa Sa, dl episcop baron de *Şaguna,* m'a uşurat tare mult în deslegarea problemei de care m'am apucat, adecă a întrebării, că ce are să între în această adresă, luând Escel. Sa de punct de mânecare însaşi preaînalta resoluţiune. Nevoind a mai repeţi cele-ce le-a zis Escel. Sa, eu mĕ alătur la principiile pe cari le-a desfăşurat dl episcop. O singură abatere am. la punctul din urmă, pe care însĕ a o desfăşura îmi reservez la sfîrşitul cuvêntării mele. Ca punct de mânecare vreau să se iee, nu numai preaînalta resoluţiune a M. Sale, ci pe lângă aceasta şi resoluţiunea din Februarie a. c. dată, deşi nu chiar dela împĕratul, dar' totuşi dela un organ care lucră în numele împĕratului, dela care a eşit concesiunea de-a să ţinè acest congres naţional. Pasagiul respectiv din resoluţiunea aceea sună aşa:

„Maiestatea Sa ces. reg. s'a îndurat a concede, prin preaînalta resoluţiune din 17 ale lunei curente, ca Escel. Ta şi Escel. Sa archiepiscopul gr.-cat. din Blaj, ca preşedinţii conferenţei naţionale române ţinute la anul 1861 în luna lui Ianuarie, să puteţi conchema cât mai curênd în acelaşi oraş 120—150 dintre indivizii mai însemnaţi ai naţiunei române din acest mare-principat la o conferenţă

www.dacoromanica.ro

continuativă, unde acea resoluţiune preaînaltă a M. Sale ces. reg. din 18 Octomvrie a anului trecut, prin care plăcerea preaîndurată ce a urmat la descoperirile omagiale aşternute din conferenţa de mai nainte *a acestei naţiuni* sĕrbătoreşte sĕ se publice, şi sĕ se trateze despre o adresă de mulţumire ce va cuprinde credinţa neclătită *a naţiunei române* din acest mare-principat şi sentimentele ei armonice cu intenţiunile preaîndurate ale M. Sale ces. regeşti[4]. — —

Aşadară, noi avem sĕ punem în adresa de mulţumire acele simţiri pe cari le avem cătră legile fundamentale.

Cari sûnt aceste legi fundamentale? Diploma din 20 Oct. 1860.

Dar' trebue sĕ mai fie una pentru a sĕ putè zice *legi* şi nu lege fundamentală. Aceasta este patenta din 26 Februarie 1861. Trebue dar' în aceeaşi adresă sĕ arĕtăm sentimentele noastre pe cari le avem cătră amêndouĕ aceste legi fundamentale. Şi cari sûnt acestea? Sĕ vedem. În stilul observat la toate adunările politice de doi ani încoace, ar trebuì sĕ încep şi eu a enumĕra toate suferinţele ce le-am avut noi până acuma. Dar' de această problemă nu mĕ apuc, pentru-că atunci ar trebuì sĕ enumĕr suferinţe, nu de 10—12 ani, ci suferinţe aproape de atâtea secole. Dar' cred că nici nu este de lipsă sĕ le enumĕr. pentru-că eu cuget că toţi le ştiţi; şi apoi e lucru de prisos a istorisì lucruri de acelea pe cari le ştiu toţi, şi mai e şi pagubă de timp. Dar' nici nu e de lipsă, pentru-că aceia, cari ni-le-au causat nouĕ, cred că nu mai sûnt în stare a ni-le mai causa şi continua, ear' cei-ce le-au suferit nu sĕ vor uşura prin aceea dacă le vom mai auzì odată aici.

Nu voiu începe deci cu enumĕrarea suferinţelor nici pentru aceea, pentru-că eu nu 'mi-am luat ca punct de mânecare dreptul, sau mai bine zis pe românește, nedreptul istoric, ci fapte, evenimente, cari sûnt şi ale noastre, nu numai ale istoriei.

Voiu începe dela anul 1848, anul mântuirii Românilor din Transilvania, anul în care Românii din Transilvania, după suferinţe de 400 de ani, au cutezat întâiaşi-dată a-'şi ridica glasul cătră acea fântână de graţie de unde sperăm uşurare pentru suferinţele noastre. Cel mai solemn act la acea adunare a fost depunerea unui juramênt, nu numai înaintea lui Dumnezeu, care ne vedea ori-unde ne ascundeam, ci sub ceriul liber, pe aşa numitul *Câmp al Libertaţii,* în faţa lumii întregi. Şi ce am jurat noi acolo? Am jurat credinţa neclătită cătră înalta casă domnitoare austriacă, am jurat că amicilor ei vom fi amici, ear' inimicilor ei inimici! Al doilea act al acelei adunări a fost,

www.dacoromanica.ro

că *naţiunea română,* care mai nainte încă esista ca naţiune română, pentru-că şi în legile cele mai apĕsătoare pentru Români, în Aprobate şi Compilate, sĕ află scrisă ca naţiune: naţiunea română, zic, s'a declarat pe sine de independentă, de sine stătătoare, de egal îndreptăţită cu celelalte naţiuni conlocuitoare.

Ce a urmat după aceasta? În 11 Septemvrie 1848 s'au adunat representanţii regimentului I. (român de graniţă) din Ardeal şi au făcut o petiţiune cătră M. Sa augustul nostru împĕrat. În petiţiunea aceea ei au cerut între altele:

„Sperăm, că M. Voastră pe noi, ca pe un popor credincios, ne veţi susţinè în legătura comună a marei monarchii, scl. Ne rugăm de Maiestatea Voastră, ca numai sĕ nu ne eschideţi dela unitatea monarchiei şi a armatei. Ne rugăm de M. Voastră sĕ ne faceţi părtaşi de binefacerile pe cari înţelepciunea şi umanitatea ministerului M. Voastre şi a dietei ce sĕ ţine în Viena pregătesc tuturor naţionalităţilor".

Mai încolo, tot în acea petiţiune, sĕ zice:

„Nu este Român, care sĕ nu fie gata a-'şi jertfì sângele şi averea pentru M. Voastră, pentru întreaga monarchie a Maiestăţii Voastre, şi pentru ori-care naţionalitate apĕsată şi vătĕmată a marei patrii".

Tot cam aşa a făcut şi regimentul II., în 13—14 Septemvrie în Năsĕud (Aşa e!). Veţi zice că aceasta a făcut-o numai o parte a naţiunei. Dar' puţin după aceasta, în 16 ale aceleiaşi luni, o mulţime de Români inteligenţi s'au adunat la Blaj, cari în numele naţiunei române au făcut o petiţiune cătră Maiestate, în care sĕ cuprind următoarele:

„Poporul român, răzimat pe jurămêntul pe care 'l-a depus în 15 Maiu a. c. pe „Câmpul Libertăţii", sĕ ţine tare de drepturile sale naturale şi civile, de decretările adunării naţionale, şi primeşte hotărîrile aduse de cele douĕ regimente române de graniţă de ale sale. Proclamă constituţia împĕrătească austriacă, care sĕ aibă putere şi pentru Ardeal. Nu vrem însĕ nici sĕ ne lăpĕdăm naţionalitatea, nici sĕ fim necredincioşi casei împĕrăteşti austriace".

În 25 Decemvrie 1848 s'a ţinut aici în Sibiiu o adunare sub presidiul Escelenţei Sale a domnului episcop *Şaguna.* Acolo încă s'a făcut o petiţiune, pe care sĕ află subscrişi ca secretari: Dunca, Bariţiu, Orbonaşiu, Hania, ş. a. În aceasta petiţiune sub punctul 9 sĕ află trecute următoarele:

www.dacoromanica.ro

„Rĕmânênd adunarea şi acum constantă pe lângă hotărîrile adunărilor din Blaj, ţinute în Maiu şi Septemvrie a. c., protestează de nou în contra uniunii Ardealului cu Ungaria, ca în contra isvorului tuturor miseriilor cari au atins patria noastră. Ea cere, ca acest Mare-principat sĕ-'şi ţină independenţa, ear' legile sale fundamentale după noua constituţiune austriacă. pe care a primit-o şi naţiunea română, sĕ fie reformate".

Aceştea s'au întêmplat în anul 1848. Din anul 1849 numai un cas vreau sĕ aduc înainte. S'a făcut adecă către Maiestatea Sa o petiţiune, în 25 Februarie, subscrisă asemenea de Escelenţa Sa domnul episcop *Şaguna,* apoi de *Popasu, Macedonfi,* şi alţii.

Ce a urmat după toate aceste doriri şi petiţiuni? Aceea, că dorirele naţiunii române *nu s'au împlinit.* Nu s'a împlinit aceea ce au aşteptat Românii, căci pe cei buni asemenea soarte 'i-a ajuns ca pe cei rĕi. Ştim adecă toţi, că în loc de constituţiune a întrat o sistemă aşa numită *absolutistică,* pe care n'am dorit-o. (Episcopul *Şaguna: Şi n'am meritat-o!)* Şi cum ne-am odihnit noi faţă cu acest sistem neaşteptat? Ne-am odihnit, preaonorată adunare, şi nu numai că nu am făcut nici o resistenţă în contra lui, ci încă am conlucrat la susţinerea lui. Şi trebue sĕ mărturisesc, că chiar şi eu am fost o parte mică care 'l-am sprijinit. Şi oare din ce causă? De bună seamă nu pentru aceea, pentru-că noi peste noapte ne-am fi schimbat dorinţele, ci singur numai din causa. că Românii, ca pururea credincioşi împĕratului, s'au încrezut în graţia acestuia. Au fost convinşi, că precum părintele nu poate voi rĕul fiilor sei, aşa şi împĕratul nu poate sĕ voiască rĕul şi paguba supuşilor sei.

Am aşteptat deci schimbarea acestui sistem numai dela graţia, dela preaînalta graţie şi îngrijire a preabunului domnitor, care zice în manifestul seu din 20 Octomvrie 1860 următoarele:

„Când am ocupat tronul strĕbunilor mei, monarchia era data în prada unor sguduituri cumplite. După o luptă foarte dureroasă pentru sentimentele mele de părinte al patriei, a urmat, ca mai peste tot în ţĕrile conţinutului european, sguduite cu forţa, înainte de toate trebuinţa unei concentrări mai severe a puterii guverniale, şi prosperitatea publică şi siguritatea majorităţii locuitorilor pacinici ai monarchiei o cerea aceasta, căci pasiunile învolburate şi suvenirile dureroase ale celui mai apropiat trecut făcuseră ca o mişcare liberă a elementelor, cari cu puţin mai nainte sĕ luptaseră duşmaneşte, sĕ fie imposibilă".

www.dacoromanica.ro

Ce cuvinte sfinte şi adevĕrate! Adevĕrul lor cred-că nu este nimenea dintre noi sĕ-'l tragă la îndoială. Oare ce s'ar fi întêmplat, dacă după sufocarea revoluţiunii s'ar fi restituit numai decât constituţiunea de mai nainte? Revoluţia ar fi început earăşi de nou, într'un grad şi într'o mĕsură poate mai mare, deşi nu în contra regimului, dar' între popoare şi popoare, căci ştim prea bine în ce esacerbare stăteau naţiunile conlocuitoare cătră olaltă. Maiestatea Sa, în înalta sa graţie şi înţelepciune, cugetând că a venit timpul de s'au aşezat spiritele, s'a aflat mişcat (O voce: cu durere!) şi a aflat cu cale a întroduce earăşi o nouă constituţiune prin emiterea diplomei din 20 Octomvrie 1860.

Escelenţa Sa domnul episcop a adus înainte toate punctele ce le conţine diploma aceea. Pentru aceea nu voiu sĕ mai ostenesc onorabila adunare cu reproducerea lor, ci numai aceea vreau sĕ amintesc, că în punctul al doilea stă apriat, că unele afaceri sĕ vor pertracta în senatul imperial, în „Reichsrath". Diploma aceasta au primit-o mai toate popoarele cu cea mai mare mulţumire. Dar' eu cuget că nici n'avem lipsă sĕ ne uităm la alte naţiuni, ci numai la naţiunea noastră, care încă a primit-o cu mare bucurie şi mulţumire, după-cum sĕ vede aceasta din petiţiunea Românilor din 10 Dec. 1860, subşternută Maiestăţii Sale în numele naţiunii române, şi în care sĕ zice:

„Maiestate! Tocmai pentru-că Românii cred aşa tare în simţul de dreptate neclătit şi în sublimul scop al M. Voastre, pe cât de profund convinşi sûnt ei şi despre bunul şi vecĭnicul lor drept şi despre nedisputabilul lor merit pentru tron şi patrie, au cea mai deplină credinţă cătră diploma din 20 Octomvrie a. tr., şi tocmai pentru aceea publicarea ei abia a putut produce la vre-o altă naţiune o bucurie mai mare şi un simţ mai profund de mulţumire ca la naţiunea română, care totdeauna fusese în mod foarte vitreg tratată. Şi tocmai pentru aceasta, conduşi fiind de acest simţ general şi respicat peste tot în auzul lumii, cum şi de îndemnul inimei noastre, şi voind a corespunde şi la aşteptările opiniunii publice, — ne apropiem plini de respect şi cu cea mai profundă umilinţă cătră gloriosul tron al Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, pentru-ca în numele credincioasei naţiuni române sĕ ne depunem tributul celui mai călduros sentiment de dreptate şi lealitate pentru bogata împărtăşire de graţie şi dreptate făcută prin augustul act al Maiestăţii Voastre din 20 Oct. şi sĕ ne rugăm în genunchi, ca Maiestatea Voastră sĕ vĕ îndurați a

www.dacoromanica.ro

lua la graţioasă cunoştinţă bucuria cea fericitoare a credincioasei naţiuni române din Transilvania". —

Mie nu-'mi este cunoscut, dacă vre-un Român nu ar consimţi cu acestea. După diploma aceasta a urmat patenta din 26 Febr. 1861. Aceasta a speriat şi îngrijit pe mulţi. Poate că au cugetat că e un lucru nou, o schimbare, sau plane revocare a diplomei. Pe mine însĕ nu m'a speriat, pentru-că eu în patentă n'am aflat, nici schimbarea, nici revocarea diplomei. Patenta nu e alta decât numai o modalitate de realisare, de ducere la îndeplinire a diplomei. Nu pot deci pricepe, cum aceia, cari s'au mulţumit cu diploma, nu pot fi mulţumiţi cu patenta, prin care nici o iotă nu s'a lăsat din drepturile date prin diplomă. Eu altmintrelea nu pot sĕ-'mi esplic nemulţumirea unora cu patenta, decât prin aceea, că ei n'au cetit-o şi n'au combinat-o cum sĕ cade. Numai fixarea numĕrului membrilor senatului imperial e ceva lucru nou, dar' lucrul acesta a trebuit sĕ se facă dacă a fost ca diploma sĕ se pună în lucrare.

Noi Românii, ba noi Transilvănenii, ce se ţine de fixarea numĕrului membrilor cari sûnt de trimis din Transilvania la senatul imperial, avem cea mai puţină causă de-a fi nemulţumiţi, pentru-că în privinţa aceasta poate-că nici o provincie nu e proporţionat atât de bine representată ca Transilvania. Aşadară noi, cari cu bucurie am salutat diploma, n'avem sĕ ne spăriem nici de patenta din 26 Febr. 1861.

Acestea sûnt, acestea trebue sĕ fie sentimentele şi părerile Românilor în privinţa legilor fundamentale, ale diplomei din 20 Oct. 1860 şi ale patentei din 26 Februarie 1861. Pe acestea trebue deci sĕ le depunem în adresă, dar' nu voim sĕ fim necredincioşi politicei noastre de până acuma, dela care, precum nimerit observă Escel. Sa episcopul de *Şaguna,* noi nici-odată nu trebue sĕ ne abatem.

Cumcă Românii într'adevĕr aceste simţuri le nutresc astăzi, trebue sĕ cred după cele premise. Dar' cumcă naţiunea română e într'adevĕr pĕtrunsă de aceste sentimente, eu nu pot sĕ ştiu, pentru-ca Românii în privinţa aceasta nicăiri nu s'au declarat, nici chiar gazetele noastre, cari de altmintrelea după natura lor bucuros vorbesc din spovedanie, — adecă publică lucruri cari n'ar fi de publicat, pentru care reţinere li-se datoreşte recunoştinţă, pentru-că adecă n'au preocupat declaraţiunea naţiunei întregi.

Vor fi unii cari vor zice, că eu privesc lucrul numai din o parte, şi că nu am cumpĕnit, nici luat în socoteală argumentele cari pot avè loc în contra celor premise.

www.dacoromanica.ro

Zic unii că în politică nu e consecvență și că așa omul ar avè în politică sè-'și schimbe sentimentele după împrejurări. Prin urmare nu e necesar a avè astăzi aceeași politică pe care am avut-o în anii 1848—49.

Eu nu mè pot alătura la astfel de oameni. Eu, preaonorată adunare, vreau sè fiu și în politică, întocmai ca în toate lucrările mele, consecvent, pentru-că consecvența nu e alta decât caracterul solemn, după-cum e și în casul de față.

Dar' sè vedem argumentele ori obiecțiunările în contra declarării noastre pentru diplomă și patentă. Eu, domnilor, am auzit însumi obiecțiuni în contra diplomei, patentei și a rescriptului. Unii zic, că noi sûntem competenți sè ne declarăm în privința patentei, însè de competență și necompetență numai acolo poate fi vorba, unde este a se hotărî, a sè decide ceva. Dar' unde e vorba de a-'ți esprima convingerile, credința și dorința, acolo nu poate fi vorba de competență. (Bravo!) Cine poate sè ne oprească pe noi, ca sè nu le esprimăm pe acelea? Dacă nu vom fi noi competenți a esprima sentimentele Românilor, apoi nu știm cine ar putè fi. Sè zice de cătră alții, că noi nu sûntem declarați ca națiune. Preaonorată adunare! Nici însèși legile cele asupritoare și despotice pentru Români nu ni-au denegat naționalitatea. Urme destule sûnt despre aceasta în Aprobate și Compilate. deși, durere, numai în acel înțeles, că sûntem străini în patria noastră și că sûntem numai suferiți în țeară. Noi sè zicem dară că nu sûntem națiune, acuma, când M. Sa prin prea înalta diplomă din 20 Octomvrie 1860 dă egalitate de drept tuturor naționalităților? *Sûntem națiune*, nu națiune tolerată în țeară, ci națiune ca celelalte națiuni conlocuitoare, egal îndreptățită, pe temeiul proclamațiunei noastre din 15 Maiu 1848 și al preaînaltei legi fundamentale. Aceasta ne trebue! Noi sûntem chemați aici ca representanți ai națiunii, pe temeiul ordinațiunei mai înalte. Trebue deci că esistă națiune, pe care noi acum odată avem sè o representăm, fiindcă lege nu avem că națiunea cum ar trebui sè fie representată.

Dacă noi, parte pentru-că nu sûntem națiune, vom lăsa sè vorbească și sè facă *alții* ce ei vor vrea, atunci aduce-ne-om aminte de un proverb, deși cam trivial, dar' bine nimerit: „Cel-ce mâncă cu lingura altuia nu sè satură!“ Și zic zèu, că nu știu unde vom eși. Sè lăsăm sè vorbească și sè facă alții, car' noi se tot tăcem! Au trecut 400 de ani de când Românii ca atari nu 'și-au ridicat glasul în causa țèrii. Sè tăcem și acum, fiindcă nu sûntem

www.dacoromanica.ro

competenți și nu sûntem națiune? Va fi mai bine oare, dacă respingênd intențiunile Maiestății Sale, și așa neputênd prinde rădăcină constituționalismul conces din plenitudinea puterii M. Sale, să ne pomenim earăși cu absolutismul?

Alții ear' vor zice că stricăm buna înțelegere cu surorile naționalități. 'Mi-ar părè foarte rău, dar' nici nu cred, că prin aceasta esprimare s'ar strica buna înțelegere între națiuni. Asta nu e causă destulă pentru a strica buna înțelegere între națiuni. De altmintrelea eu cuget, că nici nu sûntem datori cu atâta atențiune catră națiunile conlocuitoare, fiindcă nici ele nu ne întreabă dacă sûntem mulțumiți sau nu sûntem mulțumiți cu aceea-ce vreau ele. (Bravo!) Aduceți-vě aminte de 1848. Au nu ne-am rugat noi atunci destul cu pălăriile în mână, ca națiunile conlocuitoare să nu decidă fără de noi o chestie așa de momentuoasă cum era uniunea Ardealului cu Ungaria? Și ce au făcut? Ne-au ascultat? Rěmân dator cu rěspunsul, căci știe prea bine preaonorata adunare ce a urmat. Au nu știe astăzi tot sufletul neromân, că nouě nu ne trebuesc legile dela 1791 și 1848, și că nu vrem să știm de uniune? Și totuși, au nu toate comitetele jurisdicțiunilor maghiare tocmai acestea le-au petiționat dela M. Sa? Și totuși avem pace la olaltă!

Alții earăși zic că ne vindem autonomia, ne vindem și părăsim țeara. Eu cuget că a vinde și a părăsì poți numai aceea ce ai. (Bravo!) Ce nu ai, nu poți nici vinde, nici părăsì. Ce autonomie avem noi astăzi? De bună-seamă nu autonomia de înainte de 1848, așa cum a fost, pentru-că așa pentru noi nu esistă autonomie. Autonomia noastră astăzi e basată pe diploma care în §. 3 zice următoarele:

„Toate celelalte obiecte ale legislațiunii, cari nu sûnt cuprinse în punctele premergětoare, vor fi resolvate *în* și *cu* dietele respective, și anume, în regatele și țěrile aparținětoare la coroana ungara în înțelesul constituțiilor lor de mai nainte, ear' în celelalte regate și țěri ale noastre în sensul și aměsurat regulamentelor lor de țeară, în mod constituțional".

Așadară din autonomia aceasta, pe care ne răzimăm noi, sûnt eschise cele-ce se zic în §. 2. Prin urmare, cu efectuirea patentei din Februarie nu ni-se ia nimica din autonomia pe care într'adevěr o avem, ear' țěrile știm că se vindeau sub principii naționali, nu însě și acum, când urmăm chemării domnitorului. Poate că alte națiuni sûnt în stare să zică, că lor nu le trebue autonomia din diplomă, ci autonomia cea dinainte de 1848, pe care vreau să 'și-o

www.dacoromanica.ro

recâştige. Noi însĕ n'o putem spune aceasta, căci noi ne-am spus părerea în petiţiunea noastră din 10 Decemvrie 1860.

Din câte s'au spus până acì sĕ vede ce simţuri poate şi trebue sĕ aibă Românii transilvăneni faţă cu legile fundamentale, — dıploma şi patenta. Aceste sentimente sûnt a se esprima în adresă, a cărei compunere e astăzi la ordinea zilei.

Adresa de mulţumire către înaltul nostru împĕrat are sĕ conţină simţuri de bucurie şi de mulţumire, în privinţa cărora cred că nu voiu greşì dacă le voiu formula mai respicat.

După-cum şi Escelenţa Sa dl episcop a propus, în adresă ar fi a se esprima: 1. Mulţumită pentru resoluţiunea preaînaltă cu espresiunea de credinţă, loialitate şi alipire către preaînaltul împĕrat, tron şi casă domnitoare. 2. Că naţiunea română din Transilvania e pururea credincioasă, loială şi alipită către legile fundamentale, — diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861, — şi dorește, ca într'o dietă transilvană, pe care preaînalt acelaşi sĕ se îndure a o conchema cât mai curênd pe o basă care sĕ fie corespunzĕtoare posiţiei naţiunii române din Transilvania faţă de celelalte naţionalităţi, ţinêndu-'i-se în vedere factorii cei mai drepţi, adecă purtarea greutăţilor publice, posesiunea şi darea, — aşadar', ca într'o dietă aşa compusă sĕ ni-se dee ocasiunea, pe cale legală, cu efect şi putere de drept, sĕ fim în stare a ajuta şi sprigini, ca intenţiunile înaltului nostru împĕrat, din diplomă şi patentă, sĕ se ducă la îndeplinire. (Foarte bine. Sĕ trăească!)

Ce se ţine de punctul din urmă al preaînaltei resoluţiuni, care tratează cu deosebire despre respectarea limbei noastre, mĕ învoiesc şi în aceasta cu domnul episcop, căci partea aceasta a resoluţiunii e prea graţioasă şi mulţumitoare. Dar' nu pot sĕ nu reflectez atâta, că după-cum am esperiat, naţiunea română nu e mulţumită *cu ducerea în îndeplinire* a acelei resoluţiuni. (Bravo! Aşa e!) Eu cuget însĕ totuşi, că mulţumirea noastră are sĕ se estindă şi peste acest punct al înaltei resoluţiuni, fiindcă nemulţumirea, că nu se împlineşte prin organele regimului ordinaţiunea preaînaltă are a se vindeca pe calea sa, şi aceasta nu se ţine de adresa de mulţumire. Prin urmare, aceea împrejurare nici nu se poate amintì în adresa de mulţumire către împĕratul, ci cred că avem altă cale pentru a o ajunge aceasta.

Acestea sûnt, prea onorată adunare, sentimentele mele, ba cuget că nu numai ale mele, ci ale mai multora. Nu cutez însĕ a zice că ale întregei naţiuni, pentru-că aici de faţă sûnt 150 de Români,

www.dacoromanica.ro

chemați anume pentru-ca să descopere acele sentimente ale națiunii române transilvane. (Bravo! Să trăească ".

Vorbește acum consilierul regesc

G. Domzsa, care asemenea constata, că adunarea de față e întrunită pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860 și pe basa patentei din 26 Februarie 1861, — cari acte preaînalte sûnt pentru națiunea română din Ardeal legi fundamentale. E de acord cu cei doi antevorbitori cu privire la adresa de mulțumire, dar' își esprimă următoarea părere: „Eu aș fi de aceea opiniune în privința adresei, ca să se facă adresă de mulțumire, dar' gravamine în adresă să nu se aducă înainte, pentru-că aceasta ar fi numai argument de nemulțumire. Numai aceea aș voi să adaogem în adresă. că Maiestatea Sa, pentru alinarea tuturor gravaminelor să binevoiască cât mai curênd a convoca dieta Transilvaniei, la care vom conlucra din toate puterile spre înaintarea și realisarea intențiunilor M. Sale și spre întarirea regimului M. Sale. (Să trăească!)"

Urmează

George Bariţiu, care primește diploma din 20 Octomvrie 1860 și patenta din 26 Februarie 1861 *cu reserve,* și promite a face un amandament la adresă, în care dorește să se roage M. Sa, să binevoiască a se declara, că dacă în înțelesul cuvintelor din diplomă se intenționează apărarea tuturor legilor sancționate și a tuturor drepturilor din trecut, — Românii să fie lăsați la o parte, pentru a fi scoși din această mare îngrijire. *Bariţiu* constată că mai lipsește ceva, libertatea personală, dreptul domiciliului, dreptul vorbirii și al tipăririi, și libertatea religionară. „Nu ne este asigurată *limba,* — zice oratorul și prin urmare nici *naţionalitatea,* și eu nu sûnt sigur dacă va fi iertat la cei mai mulți fii ai națiunii mele să se numească Români (Bravo! Să trăească!)." Promite deci că va veni cu un amandament, fie la adresa de mulțumire, fie la petițiunea ce se va adresa Monarchului, un amandament ce se refere la aceea ce *lipseşte din diplomă.*

Consilierul aulic

Dem. Moldovan răspunde lui *Bariţiu,* că temerile și îngrijirile sale nu sûnt motivate, pentru-că în dieta țării au să se îndrepte toate.

Urmează adminis. comitatens

Ioan Puşcariu, care vorbește următoarele:

— „Escelențiile Voastre! Preaonorată adunare! După tendențele noastre presente, voiu să vorbesc numai puține cuvinte la obiectul

www.dacoromanica.ro

zilei. Domnilor! Incă ieri m'am esprimat, că sentimentul nostru din care are să purceadă adresa de mulţumire este o deducţiune istorică basată pe trecut, e o combinaţiune universală. Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte guvernial n'a vrut să treacă peste istoria mai veche de înainte de 1848, şi bine a făcut. Dar' fiindcă astăzi e o zi cu mult mai însemnată decât să putem trece cu vederea istoria veche, iertaţi-'mi, că măcar cu 3 4 cuvinte să o amintesc.

Domnilor! În ţeara noastră Transilvania am dat mâna cu Ungurii şi cu Saşii. Ştim că într'un period de legislaţiune dela 1000 1500, legislaţiunea Ungariei ne-a luat mai întâiu toată averea, toate drepturile pe cari le-am fost împărţit cu ei, ear' apoi principii Transilvaniei ne-au luat şi onoarea. După-ce ne-au scos ochii, ne-au spus: duceţi-vă acum orbilor!

De când a venit patria noastră sub scutul casei habsburgice, de atunci am început a răsufla. Această casă domnitoare totdeauna a făcut propositiuni regeşti la dietă pentru binele nostru, şi a dat porunci să ni-se facă dreptate. Cine a fost pedeca? Cele zece păcate! A venit, domnilor, anul 1848. Atunci să strigă, că toţi sûntem liberi şi egal îndreptăţiţi cu ceialalţi. Însă tot acele legi din 1848, cum bine ştim, domnilor, au fost acelea cari au susţinut cele zece păcate, după-cum din destul s'a desfăşurat din partea Escelenţei Sale, a domnului episcop baron de *Şaguna.*

Acum am căpătat trei acte de mare însemnătate, diploma din 20 Octomvrie 1860, patenta din 26 Februarie 1861 şi resoluţiunea către naţiunea română, din 18 Octomvrie 1862.

Domnilor! Nu rămâne nici o îndoială, că numai prin aceste acte putem ajunge, ca naţiunea română să scape de sub jugul celor zece păcate, şi naţiunea să fie naţiune, ear' religiunea religiune. Dar' zic unii, să cruţăm pe celelalte naţiuni şi să aşteptăm până la dietă. Aici nu e vorba de cruţare, domnilor! Noi ne-am declarat întâiu pentru actele acestea. După noi au urmat fraţii nostri Saşi, şi s'au declarat pentru ele. Maghiarii singuri au fost aceia, cari foarte mult au făcut *pentru* edarea diplomei din 20 Octomvrie 1860, după-cum bine a deslusit Escelenţa Sa, baronul de *Şaguna,* espunênd ce s'a întêmplat în senatul imperial.

Nu credeţi, domnilor, că demonstraţiunile sûnt toate adevărate, ci credeţi că şi naţiunea maghiară e aplicată către diplomă (Voci: nici vorbă!). Şi dacă e pentru diplomă, apoi patenta e mai puţin decât diploma? Însişi Maghiarii au spus în congregaţiunile marcale comi-

www.dacoromanica.ro

tatense, că primesc și ei instrucțiunile provisorii comitatense, după-cum ziceau, *din respect către Maiestatea Sa.* În acelea e cuprinsă și diploma și patenta, pe cari noi, cum am spus, le-am primit mai nainte.

Domnilor! Mĕ restrâng la aceea, că mĕ alătur și eu la propositiunea Escel. Sale domnului episcop baron de *Șaguna,* ca adresa noastră sĕ stee din acele patru puncte, însĕ la punctul 4 cuget că ar fi mai potrivit sĕ zicem, că mulțumim Maiestății Sale pentru-că ni-s'a *promis* respectarea limbei și regularea referințelor naționale la cea mai dintâia dietă. (Sĕ trăească)[4]. —

Ia în urmă cuvêntul

Metropolitul Șuluțiu și vorbește următoarele:

— „Domnilor! Tocmai eu am fost acela, care ieri am fost prefipt ziua de astăzi pentru o consultare despre principiile acelea, cari ar trebuì sĕ vină în umilita noastră adresă de mulțumită către preaînduratul nostru monarch. Inițiativa aceasta a binevoit a o lua Escelența Sa domnul episcop și baron de *Șaguna,* mie preavenerat coleg. Escelența Sa, asĕmĕnând, combinative, preaînalta resoluțiune c. r., dată la petițiunea Românilor, cu diploma din 20 Oct. 1860, a arĕtat fundamentul pe care ar trebuì sĕ se baseze adresa noastră, îndreptată către ces. reg. apostolică Maiestate. Eu, fundamentul acesta îl primesc de al meu, și-'l numesc a fi al meu, și socotesc că nu sĕ află nimeni care sĕ nu-'l recunoască de fundament legiuit, pentru-că se basează pe diploma din 20 Octomvrie 1860, pe care am primit-o cu toții. N'am primit-o însĕ numai așa, ca o scrisoare care dă numai autonomia, numai constituțiunea cea veche, cu afund tăietoarele schimbări ale Transilvaniei, - ci am primit-o cu toate consecvențele ce sĕ cuprind în diploma aceasta, dintre cari una e și patenta din 26 Februarie 1861.

Cel-ce a primit diploma a primit și patenta, și cred-că între noi, în națiunea noastră, nu va fi nimeni, care sĕ primească una fără de alta. (Așa e! Foarte bine!) Astfel fundamentul pe care ar trebuì sĕ se facă aceasta adresă de mulțumire e un fundament legiuit, bine desvoltat și tare, care trebue sĕ rĕmână neclătit. Ilustritatea Sa, domnul vicepreședinte guvernial, a făcut bine că a desfășurat tot lucrul mai pe larg, în mod istoric-cronologic, din timp în timp, și cu privire la observațiunea dlui *Barițiu* numai atâta sĕ-'mi fie iertat a reflecta, că deducțiunea aceea a fost foarte necesară (Așa e!), pentru-că se poate, că pentru unii din noi au putut sĕ fie zisele dlui

www.dacoromanica.ro

vicepreşedinte de prisos, dar' pentru cei mai mulţi n'au fost de prisos. Căci cred, că sûnt mai mulţi aceia cari n'au ştiut aceasta, şi omul de multe-ori greşeşte din neştiinţă. A trebuit deci ca cineva sĕ delăture neştiinţa aceasta, şi aceasta a făcut-o Escelenţa Sa dl episcop, şi Ilustritatea Sa dl vice-preşedinte. Aşadar' socotesc, că deducţiunea aceea a fost foarte de lipsă. *(Bariţiu* zisese în vorbirea sa, că s'au folosit din partea episcopului *Şaguna* şi a v.-presidentului guvernial *V. L. Pop* argumente, pe cari, el, Bariţiu, le ţine a fi fost de prisos. *Autorul).* Nu e nimeni aici, care sĕ se îndoiască despre cursul mergerii petiţiunilor noastre prin cari noi am primit diploma din 20 Octomvrie 1860, cu toate consecvenţele ĕşite din diplomă. Zic, că nu e nici unul care aceasta sĕ nu o primească. şi numai în formarea lucrului ar mai fi ceva dubietate, căci în meritul lucrului ne învoim cu toţii. (Aşa e!)

Eu am zis în cuvêntarea mea de ieri, că dragostea şi alipirea naţiunii române către monarch şi casa domnitoare nu cunoaşte hotare, şi credinţa ei în preamarea îndurare a monarchului e foarte tare. Am pomenit, că Românul nici-odată nu poate fi nemulţumitor către împĕratul seu (Sĕ trăească!), de oare-ce dela gloriosul nostru împĕrat Francisc Iosif I. (Sĕ trăească!) aşa mari daruri şi beneficii a primit, cum naţiunea noastră în 500 de ani n'a primit. Nu s'a aflat până acuma nici un rege al Ungariei, ori un principe al Transilvaniei, care sĕ se fi îndurat a grăi aşa uman, aşa părinteşte şi cu aşa mare îngrijire, precum s'a îndurat a grăi Maiestatea Sa acum către noi. De aceea deci, sĕ primim diploma cu toate consecvenţele ei, despre ce, pe basa petiţiunii din 10 Decemvrie 1860 şi pe basa celor patru puncte pe cari Escelenţa Sa le-a arĕtat, şi foarte pe larg le-a dedus Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte, cred că nimeni nu sĕ va îndoi. Mĕ întorc şi la aceea ce au propus mai mulţi, ca nu cumva naţionalitatea sĕ fie uitată din adresa aceasta. Eu cred, domnilor, că dacă noi vom aduce înainte neclătita credinţă şi alipire către tronul M. Sale, nici-odată nu sĕ va lua în nume de rĕu dacă vom pomeni ceva şi despre constituirea naţiunii noastre. Aceasta are fundament în toate petiţiunile noastre de mai nainte. În 1848 naţiunea noastră cu focul cel mai mare s'a declarat pe sine naţiune de sine stătătoare şi independentă de celelalte naţiuni, şi a declarat că va respecta pe celelalte naţiuni, dar' poftĕşte şi ea reciprocitate. De acì înainte n'am lăsat neîntrebuinţat nici un prilej în petiţiunile noastre, stăruind sĕ se considere şi sĕ se pună la locul cel legiuit al ei şi naţiunea noastră.

www.dacoromanica.ro

Aşadar' eu mĕ alipesc şi sprijinesc opiniunea acelora, cari voesc şi doresc, ca şi cu acest prilej înarticularea naţiunii sĕ se pomenească, cu atât mai mult, cu cât şi M. Sa împĕratul s'a îndurat în propoziţiunile sale regeşti a se îngriji despre înarticularea noastră. Cu toate că acelea cuvinte din propoziţiune sûnt ale M. Sale, ale domnului pământesc rînduit de Dumnezeu ca sĕ facă dreptate pe pământ, — totuşi socotesc sĕ ne rugăm cu umilinţă, sĕ ni-se dee putinţa a ne sili, *ca naţiune,* sĕ ducem la îndeplinire cererile noastre. Pentru aceea, Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte guvernial a binevoit a arĕta şi a formula, că în ce chip sĕ se facă adresa noastră, în care, după-cum socotesc eu, a binevoit a pune aceea, că pe basa egalei îndreptăţiri sĕ fim puşi în stare legală în dietă, pentru-ca legalicește sĕ ne silim sĕ promovăm şi sĕ ajutăm, ca intenţiunile M. Sale sĕ se ducă în împlinire, însĕ cu acea adaogere, că cu puteri îndoite şi cu tot zelul sĕ putem, *ca naţiune,* promova intenţiunile M. Sale, — şi cred-că toţi Românii sûntem odihniţi şi aşteptăm aceea. Deci, pentru dobândirea timpului socotesc, că mai bine va fi *sĕ se aleagă o comisiune, care sĕ formuleze o adresă,* după-cum am zis. Comisiunea va subşterne adresa adunării naţionale, şi apoi adunarea în cel mai mare consens îşi va putè da părerea, şi pentru timpul acela îmi reserv şi eu cuvinte de observare. (Episc. *Şaguna:* Sĕ trăească! Toţi: Sĕ trăească!)". —

Propunerea sĕ primeşte, şi la dorinţa esprimată din partea adunării, ca presidiul sĕ propună membrii cari sûnt de ales în comisiune, episcopul *Şaguna,* după-ce şedinţa fusese suspendată pe zece minute pentru compunerea listei, — propune spre alegere pe următorii:

1) *Vasiliu L. Pop,* vice-preş. guvernial; 2) *Dim. Moldovan,* consilier aulic; 3) *Ioan Aldulean,* consilier guvernial; 4) *Ioan Bran,* căpitan suprem; 5) *Alexandru Bohăţiel,* căp. suprem; 6) *Macedon Pop,* preposit; 7) *Timoteiu Cipariu,* canonic; 8) *I. Popasu,* protop.; 9) *George Bariţiu;* 10) *George Domzsa,* cons. ces. reg.; 11) *Ioan Puşcariu,* admin. comit.; 12) *Butean,* admin. comit.; 13) *Dr. Iosif Hodoşiu;* 14) *Nicolau Gaetan;* 15) directorul *Murĕşan;* 16) *Iacob Bologa,* consilier guvernial; 17) *Augustin Ládai,* comite-suprem; 18) *Bohăţiel,* jude primar şi 19) *G. Angyal,* secretar aulic.

Sĕ proclamă toţi aleşi.

George *Domzsa* roagă pe episcopul *Şaguna* sĕ primească a face parte şi el din comisiune, luând parte la lucrările şi consul-

www.dacoromanica.ro

tările ei, car' *Şaguna* să declară gata a satisface acestei dorinţe. Adunarea erumpe în sgomotoase *să trăească* la adresa lui *Şaguna*.

Episcopul *Şaguna* învită pe membrii comisiunei alese la şedinţa ce să va ţiné după ameazi la orele 5, ear' şedinţa să închee. Erau orele 2 după ameazi.

Şedinţa a treia.

S'a ţinut Mercuri în 10/22 Aprilie, anul 1863, şi s'a deschis la orele 11 şi jumětate. Să ceteşte şi să autentică protocolul şedinţei premergětoare, ear' presidiul roagă publicul ascultător să se reţină dela ori-ce manifestaţiuni, precum şi pe membrii adunării naţionale să rěmână între marginile bunei cuviinţe.

Să pune apoi la ordinea zilei cetirea adresei de mulţumire compusă din partea comisiunei.

Ioan Aldulean: „Onorată adunare! Am onoare a mě presenta ca referent al comisiunei alese eri. Comisiunea aceasta, în şedinţa ţinută aseară a desbătut conceptul adresei cătră M. Sa. După-ce în principiu ne-am unit cu toţii, 'mi-se făcù însărcinarea să compun eu adresa şi să o presentez adunării. Înainte de a o ceti, îmi iau iertare a vě espune ideile dela cari am pornit. Cugetele cari ne-au condus au fost următoarele *patru:*

Cel dintâiu a fost, că noi am luat de obiect al adresei de mulţumire cătră M. Sa resoluţiunea preaînaltă, care priveşte de-adreptul naţiunea noastră.

Al doilea, că noi hârtiile de stat, şi anume, diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861, le-am privit ca de mult primite din partea naţiunii noastre. pentru-că ele au fost basa petiţiunilor de până acuma ale Românilor.

Al treilea cuget a fost, după-cum să vede din resoluţiunea preaînaltă, îndemnul M. Sale de-a ne împărtěşi îndestulirea pentru lealitatea, credinţa şi alipirea noastră cătră casa domnitoare, aşadară această credinţă şi alipire să se înoiască în adresa noastră de mulţumire.

Al patrulea cuget a fost, că în adresă n'are să între nici un comentar şi nici un petit, şi să 'i-se păstreze numai caracterul curat de mulţumire.

Pe basa acestor cugete conducětoare s'a compus adresa, care de cătră comitet s'a primit astăzi cu unanimitate. Vě rog să o ascultaţi. E următoarea:

www.dacoromanica.ro

»*Ces. reg. şi apostolică Maiestate!*
Preaîndurate Doamne!

Congresul naţional român din marele principat al Transilvaniei, convocat pe temeiul concesiunei preaînalte din 17 Februarie 1863, sub numĕrul aulic 883, întimpină astăzi un eveniment care 'i-a umplut inima de bucurie, vĕzênd că pentru preacredincioasa *naţiune română* din marele-principat al Transilvaniei, după o speranţă îndelungată, nutrită în pieptul ei de un şir de ani, acum într'adevĕr sĕ iveşte aurora unui viitor mai fericit, mai demn de ea şi de sacrificiile documentate cu toată ocasiunea pentru credinţa şi alipirea ei cătră preaînaltul seu împĕrat şi mare principe şi cătră patria sa.

Evenimentul acesta de mare însemnătate pentru naţiunea română ni-'l aduse preagraţioasa resoluţiune împĕrătească din 18 Oct. 1862, care publicându-se solemnel în şedinţa congresului naţional român, ne dete prea plăcuta ocasiune de a o saluta cu sentimente pline de bucurie, esprimate în urări unanime, repetite adese-orî cu entusiasm însoţit de cea mai profundă reverenţă omagială pentru preaînalta persoană a M. Voastre ces. reg. apostolice.

Aceasta preagraţioasă resoluţiune împĕrătească se va păstra din partea naţiunii noastre ca un document cu care are sĕ se înceapă epoca nouă în vieaţa politică a Românilor din Transilvania, ca cheia cea de mult dorită care are sĕ deschida porţile edificiului sistemei de stat al marelui-principat al Transilvaniei prin cari sĕ între şi ei, ca naţiune politică, în concertul acelor naţiuni, cari locuesc încă singure acel edificiu, cu eschiderea naţiunei române. Pentru-că, preaîndurate doamne! prin acea resoluţiune preagraţioasă te-ai îndurat părinteşte a descoperî preaînalta complăcere pentru loialitatea, credinţa şi alipirea naţiunei române cătră preaînalta casă domnitoare, şi cătră legile fundamentale de stat, sancţionate de Maiestatea Voastră. V'aţi îndurat preagraţios a ne împărtĕşî, că regularea referinţelor juridice de stat ale naţiunei române şi ale confesiunilor ei va avea sĕ fie una dintre primele datorinţe ale celei mai de-aproape diete a Transilvaniei, ordonând totodată cancelariei aulice transilvane a lua de nou în consideraţiune preaumilitele noastre representaţiuni şi petiţiuni, privitoare la compunerea pomenitei diete, şi a grabì cu preaumilita-'şi subşternere a propositiunilor respective. V'aţi îndurat prin urmare a ne da împĕrătescul şi regescul cuvênt, care e adorat din partea noastră, ca amanet asigurător despre aceea, că naţiunea noastră cea atât de cercată îşi va vedè nisuinţele sale cele loiale, înso-

www.dacoromanica.ro

ţite de atâtea sacrificii, acum în scurt timp încoronate cu resultatul dorit.

Maiestate! Preaumilit subscrisul congres naţional, însufleţit de părinteştile cuvinte şi de afidarea preagraţioasă cuprinsă în aceeaşi preaînaltă resoluţiune, pătruns de mulţumire către preabunul şi cavalerescul nostru împĕrat şi mare-principe şi către preaînalta casă domnitoare a Maiestăţii Voastre, îmbrăţişează cu mare bucurie şi plăcere ocasiunea zilei acesteia solemnele spre a aduce M. Voastre ces. reg. apostolice descoperirea preaumilită a sentimentelor de reverinţă omagială, de credinţă neclătită şi de alipire către M. Voastră ces. reg. apostolică, către preastrălucita casă domnitoare habsburgică-lotaringică, precum şi de alipire către legile fundamentale de stat depuse în diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi în constituţiunea din 26 Februarie 1861, cu acea promisiune omagială, că naţiunea română din Transilvania simte adânc preaplăcuta datorinţă de-a sădì în generaţiunile sale credinţă şi alipire neclătită către aceeaşi preaînaltă casă domnitoare, şi de-a le lăsa acestea ereditate fiilor sei, pentru-că acestea sûnt însuşiri tradiţionale ale Românilor, cari doresc ferbinte sosirea ocasiunei constituţionale a dietei Transilvaniei, unde ridicaţi la starea de mult meritată de naţiune politică, conlucrând cu puteri unite la realisarea principiului constituţional al unităţii imperiului, pe care preacredincioasa naţiune română încă în anii 1848—1849, în adunanţele sale naţionale, din îndemn propriu 'l-a îmbrăţişat, spre întărirea tronului M. Voastre ces. reg. apostolice, spre consolidarea imperiului, spre stabilirea trancvilităţii publice, spre mulţumirea diferitelor popoare de sub preablândul şi părintescul sceptru al M. Voastre, sĕ poată da dovezi nouĕ despre alipirea către preaînaltele instituţiuni constituţionale, sancţionate de M. Voastră ces. reg. apostolică.

Pe lângă care rĕmânem cu cea mai profundă reverinţă omagială.

Din şedinţa adunării naţionale ţinută în Sibiiu în 20—23 Aprilie n. 1863.

Ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, pururea credincioşi şi preaumiliţi servi şi sudiţi". —

Referentul *Aldulean* recomandă adresa spre primire.

Metropolitul Şuluţiu: „Socotesc că cu toţi sûntem îndestuliţi cu compunerea adresei acesteia, şi cuget sĕ dăm comisiunii mulţumită, precum şi domnului referent (Sĕ trăească!, ear' adresa sĕ între la protocol".

www.dacoromanica.ro

Metropolitul *Şuluţiu* aduce apoi elogii cancelarului *Nádasdi* şi propune să-'i voteze adunarea încredere şi mulţumire, ear' episcopul *Şaguna* propune vot de încredere şi mulţumită şi preşedintelui guvernului, conte de *Crenneville,* ceea-ce adunarea primeşte.

În urmă declară episcopul *Şaguna,* că deşi el avea un proiect special de adresă, şi deşi nu tot e trecut în adresă ce el ar fi dorit să fie trecut, să alătură întru toate la adresa cetită, în care vede fidel esprimate toate punctele de mânecare. „Toţi putem fi mulţumiţi, — a zis Şaguna, — că am făcut un lucru mare pentru naţiunea noastră, am pus o peatră nouă pentru documentarea credinţei noastre nepătate şi nepătânde pentru totdeauna cătră înalta casă domnitoare, şi în sfîrşit earăşi am pus o peatră nouă de capul unghiului în casa naţiunii, pentru Maiestatea Sa, pentru înalta casă domnitoare şi pentru legile fundamentale de stat. (Să trăească! ".

Georgiu Bariţiu declară că e pentru adresă, cu care e deplin învoit, dar' propune un amandament de cuprinsul următor:

„Pe când conferenţa îşi descopere cea mai sinceră bucurie a sa pentru câte drepturi sûnt asigurate popoarelor şi ţărilor monarchiei; pe când prin repeţitul cuvênt regesc şi împărătesc sûntem odihniţi, cumcă de aceleaşi drepturi sub nici un fel de împrejurări şi nici-odata nu vom mai fi lipsiţi, — ne mângâie totodată o vie speranţă de o parte, că constituţiunea dată de Maiestatea Voastră, pe lângă confăptuirea corpurilor legislative peste puţin să va îndeplini încă şi cu adaogerea şi statorirea acelor drepturi fundamentale, cari mai lipsesc până la asigurarea deplină a libertăţii individuale şi *naţionale,* ear' de altă parte, cumcă preaînaltul regim al M. Voastre în acelaşi timp va îngriji înţelepţeşte, ca cu privire la legile fundamentale de stat, dintr'odată să se reguleze şi lămurească pe deplin referinţele marelui principat al Ardealului încă şi cătră coroana Ungariei, pentru-ca popoarele acestei ţări să se simtă şi din aceasta parte pe deplin odihnite". —

Bariţiu motivează necesitatea acceptării acestui amandament şi-'şi termină vorbirea astfel: „Eu, ca om al păcii, ca om cu familie numĕroasă, ca unul din Ardeal, măcar-că m'au fost denunţat la cancelarie că aş fi născut în Câmpulung ear' nu în comit. Clujului, în Ardeal, propun, ca noi *pentru uniunea cu Ungaria să nu ne mai sfârmăm capul, ci să o lăsăm în voia împĕratului,* şi să rugăm pe M. Sa, ca pe noi pe cât să poate să nu ne mai amestece la aceea. Dacă nu să va primi la adresă părerea mea, mĕ rog să se iee la protocol, ca să mĕ pot justifica măcar numai înaintea familiei mele". —

www.dacoromanica.ro

Să decid următoarele: Adresa să primească în textul cetit, şi are să fie purisată şi subscrisă de preşedinţi şi secretari. Au să se facă două adrese de mulţumire, una către contele *Nádasdi,* a doua către preşedintele guvernului din Ardeal, conte de *Crenneville.* Comisiunea aleasă pentru compunerea adresei are să elaboreze şi un memorand, în care să fie trecute postulatele şi gravaminele naţiunii române. Amandamentul lui *Bariţiu* să predă ca material comisiunei acesteia.

Cu privire la modul cum să se înainteze monarchului adresa, să decide să 'i-se înmanueze din partea unei deputaţiuni. esmisă de către adunarea naţională şi pusă sub conducerea episcopului *Şaguna.* Pentru compunerea listei membrilor cari au să facă parte din delegaţiune se întrerupe şedinţa pe zece minute, ear' după redeschidere episcopul *Şaguna* propune şi adunarea declară aleşi pe următorii: 1) *Demetriu Moldovan,* 2) *George Angyal,* 3) *Augustin Ládai,* 4) *Paul Dunca,* 5) *Ioan Bran,* 6) *Dr. Maior,* consilier de şcoale; 7) prepositul *Macedon Pop,* 8) protopopul *Ioan Popasu,* 9) *Ioan Puşcariu* şi 10) administratorul comitatens *Butean.*

Şedinţa să închee la orele două, anunţându-se cea proximă pe ziua următoare la orele *zece,* ear' comisiunea învitându-se pe după ameazi la şedinţă în chestia postulatelor şi a gravamenelor.

Şedinţa a patra.

S'a ţinut în 11/23 Aprilie 1863. După cetirea, îndreptarea şi autenticarea protocolului despre şedinţa premergătoare să dă cuvêntul administratorului comitatens ***Ioan Puşcariu,*** care în calitate de referent al comisiunei vorbeşte următoarele:

— „Escelenţiile Voastre! Preaonorată adunare! Comisiunea pe care a ales-o onorata adunare alaltăieri, s'a adunat eri după ameazi şi s'a consultat despre gravaminele şi postulatele noastre, însărcinându-mă pe mine a le compila şi a refera despre ele. Dar' ce se atinge de modul şi forma lor, comitetul a aflat cu scop, ca acestea să se compileze numai în puncte generale, fără a le da formă de petiţiune sau altă formă, şi mai departe, a ne restrânge pe lângă principiile generale, fără a ne lăsa în specialităţi şi argumentări. Aceasta a fost cu neputinţă. Când să vor aduce acestea la cunoştinţa M. Sale, atunci li-se va da o formă cuviincioasă, pentru-că congresul n'a decis în ce mod să se aducă aceste gravamine şi postulate la cunoştinţa preaînaltă.

Gravaminele sûnt acestea:

www.dacoromanica.ro

1. Egalitatea de drepturi, — asigurată prin diploma din 20 Oct. 1860, prin patenta din 26 Februarie 1861, prin autograful împĕrătesc tot din 20 Octomvrie 1860, dat cătră contele *Rechberg,* nu s'a realisat în Ardeal, ci din contră, s'a restaurat un organism administrativ folosit de fostele naţiuni privilegiate pentru a se întări în posiţiunea lor privilegiată.

2. Sĕ cere (earăşi) înarticularea naţiunii şi a confesiunilor româneşti, precum şi ştergerea tuturor legilor şi instituţiunilor cari stau în contrazicere cu egalitatea de drepturi.

3. Întroducerea limbei româneşti în toate afacerile publice, cum şi în institutele de învĕţămĕnt, în mĕsura în care sûnt întroduse şi ale celoralalte naţiuni ardelene.

4. Independenţa Ardealului dela ori-care provinţă a statului austriac şi reîncorporarea părţilor partium) luate fără învoirea Ardealului.

5. Împărţirea nouă a Ardealului pe temeiu topografic naţional şi în interesul administraţiunii politice şi judecătoreşti.

6. Representarea naţiunei române în dietă şi pe la municipalităţi în proporţiunea concurgerii la purtarea greutăţilor publice.

7. Înfiinţarea unui singur tribunal suprem apelativ pentru ţeara întreagă, şi publicarea sentenţelor de judecată în numele M. Sale ces. reg. apostolice, din partea tuturor tribunalelor ţĕrii.

8. Respectarea mai dreaptă a Românilor la înlocuirea diregĕtoriilor cardinale.

9. Împărtĕşirea Românilor din venitele averilor numite ale celor *şapte judeţe* şi ale altor case alodiale pe unde Românii locuesc amestecaţi cu Saşii.

10. Dotaţiunea bisericilor şi şcoalelor româneşti din moşii comunale, din casse alodiale şi la cas de trebuinţă din mijloacele statului, în mĕsura în care sĕ împărtĕşesc şi celelalte biserici şi şcoale.

11. Înfiinţarea unei universităţi paritetice din mijloacele statului pentru ţeara întreagă.

12. O bancă hipotecară de credit pentru poporul ţĕran, fără diferenţă de naţionalitate.

La aceste puncte comisiunea a decis sĕ fie alaturat şi amandamentul lui *Bariţiu,* presentat în şedinţa premergĕtoare, şi comisiunea roagă adunarea naţională sĕ le primeasca toate de ale sale".

După o discuţie mai lungă sĕ enunţă ca conclus, ca punctele comisiunii, împreună cu amandamentul lui *Bariţiu,* se predau comi-

www.dacoromanica.ro

tetului permanent, în special președinților, pentru-ca ei pe calea cea mai potrivită să facă toate cele de lipsă pentru a li-se câștiga valoare. Și fiindcă în postulate să află unele cari să țin de legislațiunea constituțională, altele cari să țin de dreptul M. Sale, ca al unui suveran constituțional, comitetul să distingă bine și numai acelea să le propuna M. Sale cari pot fi deslegate prin M. Sa, ear' alte postulate, cari numai pe cale constituțională să pot deslega, să se propună acolo unde să pot deslega.

Urmează raportul comitetului permanent despre activitatea desvoltată cu începere din 16 Ianuarie 1861 până la 19 Aprilie 1863, ziua întrunirii acestui congres național român.

Raportul cetit de Dr. *Ioan Nemeș*, secretarul comitetului, e primit cu aplause și sgomotoase „să trăiască". Să decide, ca comitetul să funcționeze mai departe, în formațiunea ce 'i-s'a dat la anul 1861, și numai locurile vacante să se întregească. Să dă autorisație președinților ca să substituiască, în cas de necesitate, prin alții, pe membrii absenți. Să iau în urmă dispositiuni, ca actele congresului să fie tipărite, ear' episcopul *Șaguna* învită membrii deputațiunii alese pentru a presenta Monarchului adresa de mulțumire, ca *de Sâmbată într'o săptămână să ne aflăm toți în Viena*, și încheie cu următoarele cuvinte:

„Și așa sûntem gata. Să ne întoarcem cu frunte senină către Atotputernicul și să-'l rugăm, ca să ne susțină prin darul seu în convingerile noastre morale și patriotice, pentru-ca astfel să înaintăm trebile noastre naționale, spre mai desăvîrșita desvoltare a lor și spre ajungerea scopului celui mare, ca să fie între națiunile Transilvaniei o cugetare, o vieață ticnită pentru bogați și săraci, pentru tineri și bătrâni. Să dee Atotputernicul, ca rugăciunea aceasta să se primească din partea tatălui nostru carele este în ceruri. (Să trăească!)"

Să scoală acum metropolitul *Sulutiu* și rostește următoarea vorbire de încheere:

„Domnilor! Când am văzut adunarea aceasta națională, și când am văzut cu cât zel s'au adunat toți, nescuzându-se nici unul cu greutățile speselor, foarte m'am bucurat și mă bucur, văzând că toți au fost conduși de convingeri, de o putere morală. La ce am ajuns noi, nu prin sîlă, ci prin putere morală am ajuns. Domnilor! Pânăcând spiritul concordiei, al frățietății celei adevărate îl vor păstra în suflet mădularii națiunii noastre, să știți, că nici o tempestate nu e în stare să oprească înaintarea și fericirea națiunii noastre. Noi

www.dacoromanica.ro

un scop sfânt avem, și numai dragoste frățească poftim dela națiunile conlocuitoare. Să le întindem mâna și să le zicem, că precum au dat strămbunii nostri mâna la Esculeu cu confrații nostri, primindu-'i în toate drepturile civile și politice, așa dorim și noi, ca dînșii încă să ne întindă mâna cea frățească. Nici o națiune să nu-'și presupună, că ea singură, fără de celelalte națiuni conlocuitoare, poate fericì patria. Fericirea patriei eu cred că stă numai în conlucrarea comună, în concordia și frățietatea tuturor națiunilor din patrie; și atunci nu ne vom rușina, nici înaintea cerului, nici a pământului. Dacă vom păzì, domnilor, câte am zis, atunci cred că vom ajunge aceea-ce căutăm. Eu numai atâta pot, să ridic mânile către cer și să mă rog, ca ceriul să binevoiască a împărți binecuvêntarea sa peste toți fiii patriei noastre, și să zic, ca pe acei fii ai națiunei noastre, cari sûnt razele ei și lucră pentru înaintarea binelui națiunii noastre, să-'i țină Dumnezeu la mulți ani. (Să trăească!)"

Vicepreședintele guvernial, *Vasiliu L. Pop,* mulțumește apoi președinților pentru buna conducere a congresului, rostind următoarea cuvêntare:

„Escelențiele Voastre! Onorată adunare! Rar, ba poate nici-odată nu s'a ținut o adunare așa de numëroasă și cu atâta demnitate și ordine cum s'a ținut adunarea aceasta. Laudă merită adunarea din partea mea pentru purtarea ei cea deamnă, cu toate-că cei mai mulți dintre noi n'au trecut peste treptele parlamentare. Lauda cea dintâiu însă să cuvine Escelențielor Voastre, cari cu atâta rabdare și înțelepciune v'ați purtat către vorbitorii acestei adunări. Primiți deci Escelențiele Voastre cea mai cordială și mai sinceră a noastra mulțumită, urându-vë totodată, ca Atotputintele să vë dee putere sufletească și trupească, pentru-ca precum până acum, așa și de acì înainte să puteți lucra spre binele și fericirea națiunii noastre, a patriei comune și spre întărirea tronului. (Să trăească îndelungate)".

Mai vorbește protopopul *Hania,* care aduce mulțumiri gloriosului împërat Francisc Iosif I. dela care națiunea română a primit aceea ce are, și între entusiastice aclamari la adresa monarchului să declară ședința a patra și cu ea congresul național român de încheiat.

*

În 4 Maiu a fost primită la palat, în Viena, deputațiunea română, esmisă să înmanueze monarchului adresa de mulțumire a congresului național român ținut în Sibiiu.

www.dacoromanica.ro

Monarchul a luat în primire, cu multă afabilitate, adresa presentată, și la alocuțiunea episcopului *Șaguna* a rĕspuns următoarele:

Cu plăcere vĕ primesc pe D-voastră, ca pe representanții ***bravilor Români*** *ai marelui meu principat Transilvania,* ***cari 'mi-au dat repețite dovezi despre neclătita lor credință și alipire cătră mine și casa mea.*** *În adresa mie predată și în cuvêntarea cea plină de miez a domnului președinte al d-voastre, pe cât ați întărit de nou sentimentele acestea, pe atât ați recunoscut mulțumitori și cu sinceră încredere fiiască acelea principii de stat, pe cari prin diploma mea din 20 Octomvrie 1860 și patenta din 26 Februarie 1861 le-am publicat, și cari vor duce lucrul la mântuitoarea straformare a întregei monarchii. Pe când primesc încredințările d-voastre, cari corcspund foarte bine împrejurărilor grele de față, — vĕ împuternicesc totodată a le împărtăși acestea comitenților d-voastre, cărora rĕmân și de acì încolo în grație și favoare binevoitor«.* —

Monarchul s'a întreținut apoi timp mai îndelungat cu conducĕtorul deputațiunei, cu episcopul *Șaguna,* precum și cu fiecare membru din deputațiune.

În ziua următoare, la orele 5, ministrul *Schmerling* a dat serată splendidă în onoarea deputațiunei române, la care au luat parte toți ministrii, mai mulți dignitari înalți, deputați, senatori, etc. Ear' în 6 Maiu s'a dat banchet din partea Vienei oficiale în onoarea aceleiași deputațiuni, în hotel »*La calul alb* . Au participat și aici ministrii și dignitarii statului, peste tot cam la o sută de persoane.

Principele *Coloredo* a rostit primul toast, de cuprinsul următor:

Salut pe preaonorații oaspeți, patrioți dela marginele cele mai îndepărtate ale patriei, pe cari, ca și pe noi toți, cu toate că sûnt de naționalitate deosebită, îi însuflețește sentimentul de a fi, înainte de toate, ***austriaci*** *(Bravo!). Acest sentiment culmineză într'o persoană, care ne întrunește pe toți într'un întreg puternic. E persoana Maicstății Sale. Ridic pocalul pentru îndelunga viețuire a Maiestății Sale (Vivate întreite, la adresa monarchului) .* —

După el, primarul Vienei, *Zelinka,* salută oaspeții în numele capitalei, zicênd între altele că: „acuma a sosit timpul de a muta în faptă unirea pe alt teren, adecă pe al constituțiunei imperiale, pentru-care a bătut ora... pentru-că vĕd aici o deputațiune a unui soiu de oameni, condus de cel mai nobil doctor, care va conserva

www.dacoromanica.ro

principiile concordiei creştine frăţeşti şi în senatul imperial. Aduc deci deputaţiunei, conducătorului ei, şi *poporului român* un vivat întreit. (Vivate şi aplause ".

Să ridică acum episcopul *Şaguna,* şi mulţumeşte astfel:

— „Ori din care parte aşi considera festivitatea aceasta şi caracterul ei, întêmpin tot una şi aceeaşi convingere, că festinul acesta dă omagiu adevĕrului, primei vîrtuţi cetăţeneşti, patriotismului. Îmi iau voe a observa, că şi până acuma a esistat un patriotism, însĕ foarte local, foarte provincial (Foarte adevĕrat!. Numai în armată sĕ vede un astfel de caracter, care era pĕtruns de unitatea imperiului şi de binefacerile ei. Noi caută sĕ o rupem cu patriotismul cel vechiu (Bravo!). Noi trebue sĕ ne familiarisăm cu un patriotism mai înalt, la care ne conduce pe toţi simbolul M. Sale *viribus unitis,* diploma din Octomvrie şi constituţiunea din Februarie. Aşa salut eu pe părtaşii festinului de astăzi, şi nimic nu doresc mai tare, decât ca Dumnezeu sĕ binecuvinte acest patriotism nou, şi pe purtătorii acestui patriotism, mulţi ani, spre binele public. (Bravo!)". —

Au mai urmat şi alte toaste. măgulitoare pentru Români, şi banchetul abia la orele 9 seara a fost terminat. În ziua următoare deputaţiunea română a plecat acasă.

www.dacoromanica.ro

Plânsoarea Românilor bănățeni.

Frumosul succes pe care 'l-a avut congresul național al Românilor din Ardeal a dat ansă Bănățenilor ca și ei să întreprindă o nouă acțiune politică. Bunăvoința și grația preaînaltă, manifestată față de Ardeleni, 'i-a îndemnat să se adresese de nou monarchului cu o plânsoare binemotivată, în care să ceară ameliorarea sorții poporațiunii române din Banatul timișan. desconsiderată cu desăvîrșire în privința limbei naționale, în toate cele trei comitate din Banat, contrar dispositiunilor clare luate din partea monarchului cu privire la *mulțumirea Românilor din Banat*«.

Tenorul plânsorii este acela, că pe când aceea-ce a fost păgubitor pentru Românii bănățeni, și la ce ei nu s'au învoit, *încorporarea Banatului la Ungaria,* — s'a făcut imediat și cu cea mai mare scrupulositate, partea ceealaltă a preaînaltului rescript, favorabilă Românilor, anume, că prin părțile locuite de Români să fie aplicați în funcțiuni publice numai oameni cari cunosc bine limba poporului român, — a fost desconsiderată cu totul.

În privința aceasta plânsoarea înșiră date autentice. Plânsoarea a fost provăzută cu număroase subscrieri, luate din cercurile marilor și micilor proprietari, ale preoților și învățătorilor, ale fruntașilor dela orașe și comune, cu un cuvênt, din toate cercurile bune românești din cele trei comitate bănățene, Torontal, Timiș și Caraș. Petițiunea a fost așternută M. Sale la 25 Iunie 1863, și imediat a fost derivată cu preaînalta signatură la cancelaria aulică ungară. Cuprinsul voluminoasei plânsori e următorul:

— „Maiestatea Ta, preaînălțate împărate!
Preagrațioase Doamne!

Românul, decând are el norocirea de-a se afla sub blândul sceptru al augustisimei case habsburgice-lotaringice, s'a îndatinat în toate nenumăratele și nesuferitele sale apăsări și persecuțiuni a-'și

www.dacoromanica.ro

căuta micul seu liman de scăpare la graţia împĕratului seu, fiind el dintru început convins, că numai dela preaînalt acelaşi, ca dela isvorul din care tot binele sĕ revarsă, şi în al cărui sfânt interes zace adevĕrata prosperare a tuturor popoarelor imperiului, îşi va afla şi el sigur doritul remediu spre alinarea suferinţelor sale, grele şi seculare.

Aceasta speranţă şi încredere, erezită dela strabunii nostri, cătră înălţatul nostru împĕrat şi cătră augusta casă domnitoare, ne îndeamnă de astă-dată şi pe noi a alerga în suferinţele noastre cele mari şi cele multe pentru a căuta alinarea lor la preaînaltul tron al M. Sale.

Maiestate! Când Maiestatea Ta, condus de bună-seamă de cele mai mărețe intenţiuni pentru fericirea popoarelor Maiestăţii Tale, te-ai îndurat preagraţios prin diploma din 20 Octomvrie 1860 şi prin preaînaltele autografe întregitoare tot din aceeaşi zi a-'ţi estinde părinteasca îngrijire şi peste acele naţiuni ale Ungariei, cari prin simpla restituire a stării constituţionale de mai nainte ar fi fost degradate la trista soarte de nulitate ce le-o croise acea constituţiune, şi în termini respicaţi şi destul de positiv a regula referinţele naţiunilor nemaghiare faţă cu naţionalitatea maghiară mai nainte esclusiv îndreptăţită, constatând în amintita preagraţioasă diplomă egalitatea tuturor supuşilor înaintea legii, şi garantând liberul eserciţiu de religiune pentru fiecine şi capacitatea de diregĕtorie publică fără privire la stare şi naştere, ear' în preaînaltul autograf al 20-lea, ca o pregătire la realisarea egalităţii naţionale, rostită de atâtea-ori de pe tron, precisând dreptul limbilor nemaghiare, ca al elementului principal al diferitelor naţionalităţi, şi amenințând cu toată seriositatea ori-ce apĕsare şi sîlnicie în limbă şi naţionalitate: atunci, Maiestate, toată lumea s'a convins pe deplin, cumcă Maiestatea Ta dorești serios desvoltarea şi prosperarea tuturor popoarelor şi naţionalităţilor de sub părintescul sceptru împĕrătesc, şi nu vei mai suferì ca ori-care castă, popor sau naţionalitate, sĕ absoarbă toate drepturile şi foloasele publice, despoind şi împilând pe celelalte.

Dar', Maiestate, popoarele nemaghiare de sub coroana Ungariei, şi anumit Românii din Banatul timişan, pe cât s'au bucurat pe de o parte de aceasta manifestată preaînaltă şi marinimoasă graţie a Maiestăţii Tale, pe de altă parte după tristele şi amarele lor esperienţe seculare chiar aşa au fost de pĕtrunşi de temerea, că fruntaşii naţiunii maghiare, chemaţi prin Maiestatea Ta a guverna ţeara, în nesaţul lor naţional, răzimaţi pe usul şi pe dreptul esclusiv de mai

www.dacoromanica.ro

nainte, format de ei, toate vor încerca şi vor pune în lucrare spre a paralisa preaînalta voe şi a eluda preapărinteştile şi preadreptele intenţiuni ale Maiestăţii Tale, şi vor folosi puterea şi autoritatea luată din mânile Maiestăţii Tale spre conducerea, desvoltarea şi fericirea tuturor popoarelor, numai pentru ridicarea şi întărirea elementului lor, cu totala neîngrijire a tuturor celoralalte. Aceasta temere a fost motivul principal, că Românii din Banatul timişan, atât prin representantul lor, domnul *Andreiu de Mocsonyi,* în consiliul imperial înmulţit din anul 1860, cât şi prin bărbaţii de încredere, convocaţi şi ascultaţi mai târziu în aceasta privinţă de către trimisul împĕrătesc, contele de *Mensdorf-Pouilly,* şi în fine prin un act separat solemn, provĕzut cu mai multe mii de subscrieri şi aşternut Maiestăţii Tale la începutul lui Decemvrie 1860 prin fostul atunci ministru-preşedinte de Rechberg, cu tot zelul şi toată conştienţa au protestat în contra pretinsei anexiuni şi contopiri a Banatului în Ungaria. Cu toate acestea, anexiunea şi contopirea s'a făcut pe temeiul pretinsului drept de stat, dar' apoi durere, că şi temerile noastre toate, dar' toate pe deplin s'au împlinit.

Maiestate! Noi Românii din fostul Banat timişan ne aflăm siliţi a aduce la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, că aici, în părţile locuite în mod prevalent de noi, nu numai principiul egalei îndreptăţiri naţionale, proclamat de atâtea-ori de pe preaînaltul tron pentru toate popoarele imperiului, dar' şi toate drepturile noastre cuprinse şi garantate în diploma Maiestăţii Tale din 20 Octomvrie 1860, şi în preaînaltele autografe din aceeaşi zi, de fel nu sĕ observează. Căci, pe când în al 20-lea autograf sĕ împuternicesc comunităţile a-'şi alege limba afacerilor comunale, singuraticii sĕ îndreptăţesc a sĕ folosi de propria limbă în causele lor, ear' judecătorii dela justiţie şi administraţie sĕ îndatorează tot felul de ordinaţiuni şi decrete, îndreptate nemijlocit către vre-o comună, sĕ le emită numai în limba care este limba oficioasă a afacerilor comunale, şi privaţilor sĕ le rĕspundă la esibitele întrate în limba în care sûnt compuse esibitele, — nu numai că judecătorii şi diregĕtorii administrativi nu dau ordinaţiuni şi demandaţiuni către comunele române în limba română, ci încă ei opresc comunele de a-'şi declara limba naţională de limbă a afacerilor comunale şi a sĕ folosi de ea, — neprimind rapoarte şi petiţiuni şi plânsori în altă limbă decât numai în cea maghiară şi persecutând totodată în tot modul pe cei-ce voesc a-'şi aduce la valoare şi a sĕ folosi de acest drept dat lor prin Maiestatea Ta.

www.dacoromanica.ro

Tot aşa proced ei şi faţă cu privaţii, căci nu numai că nu dau nici un fel de îndorsate şi rĕspunsuri în limba în care e compusă cererea, ci cu totala despectare a preaînaltelor şi prearespicatelor ordinaţiuni şi ameninţări, cererile şi plânsorile compuse în limba română de comun nici nu le primesc.

Românii, după-cum am înţeles, mai cu seamă cei din părţile Aradului, adese-ori s'au plâns până la M. Ta în contra nerespectării acestui drept dat şi garantat lor prin preagraţiosul împĕrat şi domn al lor, arĕtând feluritele machinaţiuni prin cari mai cu seamă comunele sĕ împedecă de a se folosi de limba naţională ca limbă de afaceri comunale şi în urma acestor plânsori avurăm rara bucurie a vedè, că M. Ta, convingêndu-te despre adevĕrul plânsorilor acestora, prin preaînalta resoluţiune din 26 Iulie 1862 te-ai îndurat preagraţios a esplica şi completa faţă cu comunele preaînaltul autograf al 20-lea din 20 Octomvrie 1860, enunciând acel prea drept principiu, că în fiecare comună limba afacerilor este totdeauna limba majorităţii locuitorilor comunali, voind şi prin aceasta a pune capĕt intrigelor şi asupririlor maghiare devenite la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, ear' în privinţa privaţilor lăsând dispositiunile din citatul preaînalt autograf nestrămutate.

Cu toate acestea însĕ, Maiestate, cu inima sfăşiată de supĕrare şi de durere trebue sĕ-'ţi descoperim, că pe lângă toată claritatea şi positivitatea acestor preadrepte şi preagraţioase ordinaţiuni ale M. Tale, diregĕtorii publici, dela justiţie şi administraţie, nu numai că se opun aplicării acestora, ci voind a eluda toată puterea internă a acestora, sĕ folosesc de fel şi fel de sofisme şi apucături, prin cari nulifică tot dreptul limbistic şi naţional pe care M. Ta ai avut preaînalta graţie a-'l dărui şi garanta popoarelor nemaghiare. Ba cu cea mai profundă mâhnire vĕzurăm de repeţite-ori, cum chiar dicasteriile mai înalte, consiliul regesc şi cancelaria regească aulică a Ungariei, despre cari dealtmintrelea am presupune că sûnt mai cu seamă chemate sĕ susţină cu toată rigoarea şi sĕ ducă la îndeplinire cu toată stricteţa mandatele M. Tale, în diferite şi minunate chipuri sĕ nisuesc a ne detrage drepturile preagraţios concese de cătră M. Ta. Aşa în vara anului trecut, înaltul consiliu de locotenenţă regesc din Buda, prin un intimat al seu cătră episcopii diecesani, opreşte strîns pe preoţii nostri, cari după chemarea şi referinţele lor sociale ar fi sĕ fie părinţii, conducĕtorii şi luminătorii poporului, a sĕ ocupa şi cu causa limbei noastre. Numeşte paşii nostri făcuţi spre întroducerea limbei noastre în afa-

www.dacoromanica.ro

cerile comunale o esploatare condamnabilă a diplomei din 20 Oct. 1860, demandă episcopilor şi clerului a denunţa persoanele cari stăruesc în causa limbei, şi a scoate protocoalele scrise despre oficiositatea limbei române în comunităţi din archivele bisericilor noastre.

Aşa acum de curênd tot înaltul consiliu din Buda, într'un decret îndreptat cătră şefii comitatelor. provocându-se la o respectivă îndrumare a cancelariei Maiestăţii Tale ungureşti aulice, într'acolo esplică preaînalta resoluţiune a M. Tale din 26 Iulie an. 1862 şi preaînalta diplomă cu autograful al 20-lea din 20 Octomvrie 1860, cumcă comunităţile nemaghiare, prin urmare şi cele române, numai întru atâta sĕ pot folosì de limba lor, încât actele scrise în această limbă sĕ restrîng numai la afaceri cari au sĕ rĕmână în lăuntrul comunităţii, va sĕ zică, cu alte cuvinte, la simple prenotări, ear' în toate alte afaceri au a se servì de limba maghiară. Aceasta întortocată interpretare a preaînaltelor ordinaţiuni, clare şi respicate, nu e cualificată şi destinată pentru alta, decât ca în termini nepăruţi sĕ ne despoaie de tot dreptul limbistic acordat şi garantat de preaînalta graţie a M. Tale.

Maiestate! Când M. Ta condus de mai înalte respecte de stat te-ai aflat îndemnat a decide asupra sorţii fostului Banat timişan, atunci, avênd preapărintească privire la pronunţata temere din partea Românilor pentru limba şi naţionalitatea lor, te-ai îndurat a lua prea graţioas cunoştinţă despre această întemeiată temere a lor, şi în preaînaltul rescript de reîncorporare din 27 Decemvrie 1860 te-ai îndurat în termini imperativi a demanda, şi a însărcina cancelaria aulică ungară, ca în fostul Banat, spre delăturarea temerii Românilor pentru suprimarea limbei şi a naţionalităţii lor, în locurile desîndesate locuite de ei sĕ se aplice ca amploiaţi numai bărbaţi abili din naţionalitatea lor.

Totodată ai binevoit Maiestatea Ta preagraţios a da guvernului unguresc instrucţiunea, ca la toate dicasteriile mai înalte ale ţĕrii sĕ se aplice câte un consilier şi alţi diregĕtori din sînul Românilor bănăţeni, recunoscând prin aceasta aşadară, că limba şi naţionalitatea unui popor numai prin amploiaţi din sînul seu sĕ poate conserva, şi că numai acestia sûnt în stare a delătura şi şterge temerea Românilor în privinţa suprimării limbii şi a naţionalităţii lor.

Atinsa preaînaltă resoluţiune, în partea sa care decide reîncorporarea Banatului la Ungaria, s'a efectuit numai decât cu cea mai mare repeziciune. Partea a doua însĕ, adecă condiţiunea pe lângă care s'a ordonat această reîncorporare, vedem cu durere mare, că

www.dacoromanica.ro

de fel nu s'a împlinit, deşi aceasta tocmai aşa de respicat se cuprinde în acel preaînalt rescript ca şi reîncorporarea.

Ca să arătăm prin date, că preaînaltele resoluţiuni emanate în favorul limbilor nemaghiare, prin urmare şi a celei române, cum şi dispoziţiunea din partea înaltului rescript de reîncorporare şi preaînalta instrucţiune tot atunci emanată, cu privire la aplicarea Românilor cualificaţi de oficianţi prin locurile desîndesat locuite de Români şi pe la dicasteriile şi judecătoriile mai înalte, de fel nu s'au împlinit şi nu să împlinesc, ne luăm libertate, în omagială supunere, din multe alte casuri următoarele a le aduce la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, şi anume:

1. În comitatul *Torontalului* să află în 40 de comunităţi, parte curat româneşti, parte mestecate, peste 70.000 de Români, fără ca în aceste comunităţi să se fi întrodus limba română ca limba afacerilor comunale, amăsurat autografului M. Tale din 20 Oct. 1860 şi resoluţiunii din 26 Iunie 1862; ear' respectarea rescriptului reîncorporator în privinţa aplicării Românilor de oficianţi s'a trecut cu totul cu vederea, căci pentru 40 de comune, cu mai mult ca 70.000 de suflete, să află aplicat numai un jurat de cerc, cu numele *Iulian Grozescu.*

2. În comitatul Timişului, în care la o poporaţiune de 300.000 vin peste 175.000 Români, în comunităţi mai mare parte române şi lângă olaltă situate, deşi Românii fac majoritatea absolută în comitat, totuşi, afară de vre-o zece comune, celelalte nu să bucură de întrebuinţarea limbei lor în afacerile comunale; şi chiar şi acestea sînt oprite în scris şi din oficiu prin juzii cercuali respectivi de-a se folosi în atingere cu diregătoriile superioare de limba lor, precum s'a întêmplat aceasta mai cu toate notariatele respective comunale, şi mai de curênd s'a întêmplat din partea judelui primar de cerc Miletz, cu notarul *Jebelului.* Mai departe, pentru-ca să se reducă la nulă şi în aceste puţine comune folosirea limbei române, notarii apţi de a manipula în limba română să strămută şi să înlocuesc cu astfel de indivizi, cari nici în vorbă nici în scriere nu cunosc limba română, după-cum între alte multe casuri s'a întêmplat aceasta de curênd cu notarul Gruber din *Liget,* care deşi de naţionalitate germană, ştia bine limba română şi o întrodusese în afacerile comunale, dar' a fost înlocuit cu Perlics, care n'are cunoştinţa limbei române. Apoi spre înspăimêntarea tuturor comunelor române de a-'şi întroduce limba lor ca limbă de afaceri, şi şi a notarilor, ca să nu cuteze a

www.dacoromanica.ro

scrie ceva din oficiu în limba română, nu sûnt cruţate nici mijloacele cele mai înfricoşătoare din partea juzilor cercuali. Ba şi până acolo merg domniile lor, încât suspicionează şi înfierează de rebele astfel de comune, numai pentru-ca să aibă pretext a le ameninţa şi abate dela încercarea de-a întroduce limba română în afacerile lor, precum între altele s'a întêmplat în anul trecut un asemenea cas cu comunele *Belinţiu* şi *Chiseteu*, şi cu notarii respectivi, fiind comunităţile acestea ameninţate cu esecuţiune militară, escortându-se cei mai aleşi săteni din Belinţiu în satul învecinat *Chiseteu*, unde pe lângă observarea unor formalităţi intimidătoare să luară la cercetare, ear' antistiile comunale, cu notarul din Belinţiu, să suspendară, punêndu-se pe mai multe zile persecutori comitatensi în aceasta comună, sub pretext de-a susţinè pacea, care de fel nu era turburată, nici ameninţată, ear' notarul din Chiseteu strămutându-se, pentru o vină care de fel nu esista, la *Herniacova*. Aceste măsuri arbitrare ale fostului jude cercual din Recaş, *Dezsán*, cari erau spiginite din partea fostului domn administrator *Szabó*, în urmarea repeţitelor remonstrări din partea persecutaţilor, mai la urmă prin însuşi Escel. Sa locţiitorul regesc din Ungaria au trebuit să fie recunoscute de neadevărate şi să se nimicească, restituindu-se în ambele comune starea de mai nainte.

Ce să atinge de aplicarea Românilor în diregătorie, deşi ei au în privinţa aceasta în rescriptul de reîncorporare un drept de necontestat, dat de însaşi M. Ta, totuşi la o poporaţiune de 175.000 de Români, faţă cu 95.000 Germani, cam 30.000 Sêrbi şi 8000 Maghiari, din sînul majorităţii absolute a Românilor numai *doi* juzi cercuali, *un* jurat şi *un* asesor la tribunalul orfanal să află aplicaţi, pe când Sêrbii, cu 30.000 suflete, au administrator, vicecomite, primar, protonotar, secretari, juzi primari, juzi cercuali şi juraţi, ocupând apoi cele 8000 de Maghiari şi unii maghiaroni toate celelalte multe posturi.

Cât de întristătoare este starea Românilor din comitatul Timişului să dovedeşte şi de acolo, că fiind acum de curênd două posturi de juzi primari vacante, unul la *Ciacova*, altul la *Lipova*, în cari cercuri Românii fac 40.000, ear' neromânii abia 2000 până la 3000 de suflete, totuşi cu despectarea acestei numêroase totalităţi de Români şi cu nescusabilă ignorare a celor din urmă dispoşiţiuni mai sus citate, s'au îndeplinit ambele prin Maghiarii Miletz şi Kovácsics, dintre cari nici unul n'are cunoştinţa limbei române literare, ba Kovácsics nici că e în stare a să înţelege cu poporul. Aceasta stare

www.dacoromanica.ro

tristă e cu atât mai apĕsătoare, cu cât nici însuşi domnul administrator *Nicolau Mihailovici* nu ştie românește, ear' ceialalţi amploiaţi neromâni din comitat, fără deschilinire, abia ştiu câte cevaşi foarte puţin vorbì românește, a scrie însĕ nu sûnt în stare, şi nici nu voesc.

3. În comitatul Caraşului, care e aproape în totalitatea sa locuit de Români, şi despre care s'ar presupune ca sĕ bucură în întreagă mĕsură de bunătăţile drepturilor limbistice şi naţionale câştigate din graţia M. Tale, nu numai că în comunele cercurilor cari au juzi cercuali neromâni nu e întrodusă limba română în afacerile din lăuntru ale comunelor, ci în treburi criminale, ascultările sĕ întêmplă mai peste tot, ca şi în comitatele Timiş şi Torontal, în limba maghiară. Ba ce e mai mult, învestigările criminale din partea tribunalului comitatens. autenticările, propunerile fiscalatului şi apĕrările, precum şi sentenţele, tot în limba maghiară sĕ fac, ceea-ce totuşi e prea contrar apriatei preaînalte dispoziţiuni din autograful al 20-lea de datul 20 Octomvrie 1860; ear' în cause civile, procesuale şi neprocesuale, nu numai că la rugări date de privaţi şi advocaţi în limba română nu se aduc sentenţe în limba aceasta, ci nici altfel de rĕspunsuri nu se dau, ceea-ce pentru Românii din Caraş e cu atât mai apĕsător, cu cât ei în anul 1861 s'au folosit în comitat întru toate afacerile juridice şi administrative de limba lor proprie română ca limbă oficială, şi cu cât nu le este nici astăzi cunoscută causa şi modul prin care s'a cassat şi delaturat întrebuinţarea limbei române şi s'a întrodus cea maghiară, care la ei dela anul 1850 era scoasă cu totul din us.

Nici compunerea magistraturei nu corĕspunde nici pe departe preagraţioasei dispoziţiuni din rescriptul de reîncorporare, căci, d. es. la sedria comitatensă, adecă la tribunalul central al acestui comitat cu 232.000 locuitori, mai toţi Români, între *zece* asesori numai *trei* sûnt români.

Maiestate! Când Românilor li-se făceau astfel de nedreptăţiri prin aşa zisul guvern unguresc constituţional din 1861, atunci ei uşor puteau sĕ priceapă aceste abusuri şi violenţe, pentru-că atunci renitenţa organelor publice era îndreptată în contra tuturor mĕsurilor şi dispoziţiunilor M. Tale, cari, dacă numai puţin nu sĕ potriveau cu legile dela 1848, şi organele nu erau emanate toate deadreptul din denumire maiestatică, nimeni nu se ţinea responsabil M. Tale. Dar' astăzi, Maiestate, când şi guvernul unguresc. şi toate organele publice sûnt numai creaţiuni de ale M. Tale, pe temeiul diplomei, ear'

www.dacoromanica.ro

nu al legilor dela 1848, şi când toate dispoziţiunile şi intenţiunile M. Tale sĕ împlinesc fără resistenţă, numai cele-ce ne privesc pe noi şi drepturile noastre limbistice şi naţionale — *nu*, ce sĕ ştim cugeta, cum sĕ ne ştim esplica lucrul, şi cum sĕ ne mai ştim mângĭia, mai ales când gândindu-ne bine, sûntem constrînşi a constata şi a recunoaşte, că drepturile noastre naţionale şi limbistice chiar şi la 1861 sĕ aflau icĭ-colea mult mai bine scutite şi efectuite (realisate) decât acum; căci atunci, pe unele locuri sĕ observa oareş-cum un fel de echitate, pe când astăzi chiar cancelaria aulică ungară şi locotenenţa strălucesc prin totala nerespectare a Românilor în gremiile lor, şi de altă parte dau astfel de ordinaţiuni esplicative pentru preaînaltul autograf din 20 Octomvrie 1860 şi preaînalta resoluţiune din 26 Iulie 1862, prin cari faţă cu comunele, puterea şi tendenţa acelor acte maiestatice cu totul sĕ nulifică, ba prin cari chiar propriile lor decrete şi dispoziţiuni mai vechi sĕ neagă şi se şterg de tot, precum e de es. decretul consiliului de locotenenţă din 8 Ianuarie 1862 şi rescriptul aulic din 20 Decemvrie 1861, cari ambele recunosc basa principiului egalei îndreptăţiri a limbilor şi nu restrîng limbile nemaghiare nici prin comune, nici în administraţiune şi pe la judecătorii — de fel!

Maiestate! Până la atâta temeritate au adus aceste mĕsuri ale înaltelor dicasterii ungureşti ale Maiestăţii Tale pe unii juzi de cerc, încât răzimându-se pe ele, compun de capul lor resoluţiuni prin cari în numele M. Tale scot limba română din întregul us public. Aşa de es. judele cercului Aletea în comitatul Aradului dete sub 9 Iunie a. c. cercular cătră antistiile comunelor române, în care din cuvênt în cuvênt zicea următoarele:

— „Înălţimea Sa împĕratul a ordonat, ca de acum înainte Românilor din Ungaria sĕ nu le mai fie iertat a petiţiona în limba română, asemenea nici comunităţilor sĕ nu le mai fie iertat a face rapoarte în limba lor, ci chiar şi protocoalele lor au sĕ le poarte în limba maghiară“. —

Tot în asemenea posiţiune tristă ne aflăm în comitatele Banatului şi în privinţa aplicării indivizilor de naţionalitate română în diregĕtorii; căci pe când la anul 1861 sĕ afla în comitatul Timişului vicecomite, juzi primari şi cercuali români, ear' comitatul Caraşului avea comite-suprem, şi mai târzĭu administrator român, cari cunoşteau pe deplin limba, literatura şi datinele naţionale române, acum în comitatul Timişului lucrul stă precum 'l-am atins mai sus,

www.dacoromanica.ro

ear' în Caraș, cu toate-că Românii auzind de permutarea administratorului *Serb,* s'au adresat cu o preaumilită rugare cătră M. Ta, și pe temeiul decretului de reîncorporare au cerut, ca grația M. Tale să le numească de cap al comitatului earăși un Român, cunoscut în comitat, ear' M. Ta la aceasta preaumilită rugare te-ai îndurat a-'i asigura, că dorința lor nu va rămânè nerespectată: cu durere trebue să mărturisim, că singura acea împrejurare, că de nou numitul administrator din Caraș, *Stefan Ambruș,* nu se ține de nici una din religiunile Românilor, face să nu fie privit de Român din partea poporului derînd, și nefiind dînsul până acum de nimeni cunoscut ca Român, nici nu poate fi privit de Român. Ear' împrejurarea, că limba română nu o posede de loc, nu numai că-'i face imposibilă atingerea cu poporul, prin ce, precum oficiul sufere scădere. așa și însuși poporul să lipsește de ajutorul și mângăierea pe care o caută la șeful comitatului, ca la representantul persoanei M. Tale în comitat, ci încă precum poporul, așa și inteligența e înstrăinată de el. neesistând nici un fel de legătură reală și naturală de alipire și iubire între ei, și Românii peste tot sînt constrînși a privì în aceasta denumire o nouă probă eclatantă despre desprețuirea și eludarea drepturilor lor naționale.

Preagrațioasă Maiestate! Cu nimic mai bine nu e scutită causa limbei și a naționalității noastre, precum și interesele poporațiunei noastre peste tot, nici în orașul și magistratul Timișoarei, de care se țin *cinci mii* de Români, nu proletari. ci tot cetățeni cu posesiune. Acesti numěroși Români, Maiestate, la magistratul și județul orașului nu sînt representați decât prin un singur individ, prin căpitanul de poliție *Petru Cermena,* pe când poporațiunea sêrbească, de abia cu vre-o *opt sute* de suflete, e representată mai mult decât înzecit, avênd ea din sînul ei pe primarul, mai mulți senatori, și alți dignitari orășenești. Ba chiar și puținii Greci din acest oraș sînt mai bine representați decât noi, numěroșii Români, avênd ei doi senatori și alți amploiați la magistrat, pe cari însě contrarii nostri cu forța ar voì să-'i treacă de Români, în contra simțului și voinței lor, numai pentru-ca să mistifice dreptul și interesul nostru. Românii timișoreni încă la restaurarea magistratului, în anul 1861, au protestat solemnel în contra nedreptățirilor ce li-s'au făcut în această privință, prevězênd ei, că magistratura aceasta compusă în precumpěnire din elemente dușmănoase nu va lipsì a le persecuta limba și naționalitatea, și a le causa mii de fatalități în vieața publică. Protestul lor însě n'a avut nici un efect, dar' cu atât mai mult s'au împlinit temerile lor toate,

www.dacoromanica.ro

pentru-că nu numai limba română nu se sufere la magistrat de fel, dar' acest inclit magistrat numai decât la anul 1861 a început persecutare formală în contra Românilor, despoindu-'i mai întâiu prin un decis de şcoala de lângă biserica sfântul George, pe care o aveau încă dela anul 1851, întemeiată cu sancţiunea şi din mandatul înaltului guvern al M. Tale, şi care şcoală era cercetată de mai bine ca *o sută* de copilaşi români.

Această nescusabilă despoiare a Românilor de şcoala lor o decretase magistratul oraşului cel neamic elementului nostru în favorul câtorva fetiţe sêrbeşti, pentru cari voia sĕ ridice şcoală separată în contul numĕroasei tinerimi şcolare române, şi numai o preaînaltă resoluţiune maiestatică, emanată la plânsoarea Românilor, a fost în stare a restituì pe Români în dreptul lor.

În asemenea chip persecută magistratul oraşului Timişoara pe Românii cei 1600 la numĕr cari se ţin de biserica sfântului George din suburbiul Fabric, din care biserică acest magistrat, întovărĕşit cu episcopul şi consistorul sêrbesc din loc, cu toate şi cu cele mai violente mijloace nisueşte, în folosul esclusiv al unei minorităţi de numai 400 de Sêrbi, cari se ţin de această biserică, sĕ eschidă cu totul pe Români, scoţêndu-le mai întâiu limba şi flamura tinerimei şcolare din biserică. Ba până acolo a mers primarul oraşului. *Bugarski,* un Sêrb esaltat, că în ziua de Paşti a anului curent, fiindcă Românii, folosindu-se de dreptul avut, şi chiar prin consistor recunoscut, au cutezat a cânta în biserică pe jumĕtate româneşte, a dat poruncă ca sub timpul prânzului sĕ prindă şi sĕ închidă prin panduri pe patru Români şi cetăţeni de frunte, numai pentru a-'i batjocori şi intimida, căci a doua zi au fost dimişi, fără a fi fost ascultaţi. Dar' încă şi mai cumplit s'a purtat mai târzíu magistratul şi judeţul oraşului însuşi, care tot pentru asemenea faptă a Românilor, fiindcă ei adecă în sĕrbătoarea sfântului George au cutezat earăşi sĕ cânte pe jumĕtate româneşte, a decretat arestarea a doisprĕzece Români de frunte, între cari unii cetăţeni alegĕtori, şi 'i-a predat judecătoriei marţiale, acusându-'i cu turburare de religiune, crimă însĕ pe care judecătoria marţială n'a aflat-o constatată în sarcina acusaţilor români, şi de aceea 'i-a pus îmediat în libertate.

Socotim, Maiestate, că aceste date ajung pentru a documenta, că magistratul Timişoarei este preocupat în mod înfricoşat în contra Românilor, şi dacă nu va fi în curênd reformat şi din destul adus la moderaţiune prin un numĕr potrivit de Români buni, drepţi şi

www.dacoromanica.ro

energici, poate să causeze prin apucăturile sale arbitrare, nu numai Românilor, ci şi însuşi guvernului, cele mai fatale neplăceri şi daune.

Preagraţioasă Maiestate! Chiar precum ne este persecutată şi neîndreptăţită limba şi naţionalitatea, cum şi brava inteligenţă, în sferele oficiale ale vieţii publice pretutindenea, în asemenea măsură ne este periclitată şi esistenţa. şi ni-se ameninţă viitorul prin înfricoşata anarchie, care dela an. 1861 încoace grasează în şcoalele noastre poporale, de când adecă acelea prin o combinaţiune rafinată a contrarilor nostri ajunseră mai întâiu sub arbitrara influenţa a diregătoriilor politice, ear' apoi, prin intimatul consiliului regesc al locotenenţei, dat în 15 Ianuarie 1862, sub direcţiunea clerului şi a hierarchiei sârbeşti, o direcţiune dintru început cu totul contrară din principiu desvoltării şi prosperării noastre naţionale.

Maiestate! Moşul M. Tale de glorioasă memorie, împăratul Francisc I., convingêndu-se despre ticăloasa stare a şcoalelor poporale de confesiunea ortodoxă din Ungaria, puse sub direcţiunea hierarchiei gr.-ort., încă în anul 1812 a organisat şi întrodus anumite autorităţi civile pentru şcoale, stătătoare dintr'un inspector suprem şi *şase* directori districtuali.

Aceasta sistemă a esistat până la 1849, ear' de atunci să întroduseră prin guvernul M. Tale regeştile consiliariate şcolare, cari până la desfiinţarea lor, în urma preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, funcţionară cu resultat foarte salutar, încât tot ce se mai afla astăzi bun şi îmbucurător ici-colea prin şcoalele noastre poporale, sûnt urme rămase încă din activitatea acelei preagraţioase instituţiuni a M. Tale. Minunat lucru, Maiestate, şi în aceasta privinţă, că pe când după emanarea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, autoritaţile publice şi dicasteriile aşezate de M. Ta să întreceau a restitui toate câte să ţineau de interesul maghiarismului la starea din anul 1848, tot atunci instituţiunile şcoalelor noastre poporale le-au darîmat numai, fără a le fi restituit măcar în starea lor de până la 1848, o împrejurare, din care nu putem să concludem, decât earăşi o nepăsare principală faţă de noi şi interesele noastre vitale.

De atunci, Maiestate, de când consiliului regesc de locotenenţă din Buda 'i-a plăcut a supune şcoalele şi instrucţiunea noastră poporală direcţiunii şi supravegherii clerului, şcoalele şi instrucţiunea noastră poporală merge cu paşi repezi spre totala decadenţă.

Maiestate! E lucru de comun cunoscut, că mai marii bisericii noastre ortodoxe din Banat, precum şi organele lor consultative şi

www.dacoromanica.ro

administrative, sûnt în partea cea mai mare a lor de naţionalitate sêrbească, şi la toată întêmplarea supuse influenţelor sêrbeşti, chiar şi în urma sistemului şi regulamentelor esistente; ear' interesul naţional, bisericesc şi personal al mai marilor bisericei sêrbeşti, a fost dintru început şi e şi astăzi îndreptat în contra desvoltării românismului.

Mĕsurile clerului sêrbesc faţă cu şcolele şi învĕţătorii nostri poporali au scandalisat întreg poporul nostru şi au scârbit adânc sufletele întregei inteligenţe române. Acest cler a început pe faţă o luptă nimicitoare în contra perfecţionării limbei şi literaturei noastre. A scos literele noastre cele române cu volnicie de prin şcoale şi a întrodus cele slavice. A maltratat şi vexat pe învĕţători numai pentru-ca sĕ-'i constrângă a părăsi metodul cel bun pe care-'l întroduseseră pe timpul aşa numitului guvern absolutistic al M. Tale. Ba a suspendat şi permutat pe mulţi la staţiuni mai rele, numai pentru-că cutezaseră a se folosi de cuvinte şi litere române în locul celor slave.

Maiestate! Nu voim sĕ-'ţi amărîm inima părintească prin înşirarea casurilor celor multe concrete scandaloase, ci ne mărginim, încât pentru incompatibilitatea oficiului de director şcolar la noi cu cei din clerul şi peste tot cu hierarchia sêrbească, a ne provoca la raportul consiliarului român de şcoale din Banatul timişan, din 29 Octomvrie 1859, subşternut din oficiu fostului ces. reg. ministeriu de culte de atunci, unde a şi aflat deplină respectare. Ear' încât pentru fapticele pătimiri ale şcoalelor noastre sub direcţiunea clerului sêrbesc, ne provocăm cu umilinţă le representaţiunea oficială făcută în privinţa aceasta în 28 Septemvrie 1862 din partea fostului administrator al Caraşului cătră consiliul de locotenenţă din Buda, care însĕ până acum, încât ştim noi, n'a avut nici un resultat.

Nu mai puţine şi mai mici sûnt persecuţiunile şi suferinţele noastre prin biserici, causate din partea episcopilor sêrbeşti şi a organelor lor.

Am atins mai sus cu toată umilinţa întêmplarea din biserica sfântului George din suburbiul Fabric al Timişoarei, la care mai avem a adaoge, că în urma aceleia episcopul sêrbesc al Timişoarei şi consistoriul seu a decretat eschiderea totală a Românilor din acea biserică, dintre ai cărei fii credincioşi ei fac patru părţi din cinci. Tot asemenea soarte ajunse acum de curênd şi pe Românii din opidul Ciacova, unde deşi Românii fac asemenea patru părţi din cinci ai poporaţiunei ortodoxe, totuşi limba lor se află în pericol de a fi cu totul scoasă

www.dacoromanica.ro

din biserică. Şi toate acestea în favorul unei neînsemnate, dar' de cătră ordinariate, precum şi de cătră autorităţile politice, cu toată puterea protegiate minorităţi sêrbeşti!

Maiestate! Din toate aceste multe şi felurite nedreptaţiri şi apăsări naţionale, noi Românii din Banat nu putem decât de nou să ne convingem, că bărbaţii de stat maghiari, pe cari graţia M. Tale 'i-a chemat a guverna ţeara ungurească, ori-cât de înţelepţi şi loiali să fie ei altmintrelea, n'au inimă nici pricepere pentru recunoaşterea şi respectarea drepturilor şi intereselor noastre naţionale şi de limba, şi peste tot pentru promovarea desvoltării şi prosperităţii noastre, ba n'au nici măcar cuvenitul respect faţă de preaînaltele ordinaţiuni emanate în privinţa aceasta.

Prea graţioasă Maiestate! Poporul de naţionalitate română din Banat, adecă din cele trei comitate: Timiş, Torontal şi Caraş, formând faţă cu toate celelalte poporaţiuni absoluta majoritate în acest ţinut, şi posedând el pretutindeni, anume şi în Torontal şi Timiş, avere nemişcătoare destul de frumoasă, nu numai că da din aceste părţi cel mai mare contingent de recruţi armatei M. Tale, dar' şi la lucrările şi sarcinele publice şi la contribuţiune el concurge cu o parte foarte însemnată, la toată întêmplarea mult mai însemnată decât e a celor vre-o 50.000 de Maghiari şi 150.000 de Sêrbi din comitatele Torontal şi Timiş. Afară de aceasta, Maiestate, poporul român din Banat, în credinţa şi alipirea cătră preaînaltul tron al Austriei şi în sacrificiile aduse pentru patria şi dinastia comună, înca nu s'a lăsat a fi întrecut vre-odată prin una din celelalte naţiuni conlocuitoare. Cu toate acestea, Maiestate, el, poporul român, în aceste părţi, în patria sa străbună, pentru care fiii sei de mii de ori 'şi-au vêrsat sângele, e în toată privinţa cel mai asuprit şi negrijit. Prin nescari minorităţi (cum se vede) anume conspirate în contra desvoltării şi prosperării lui. e apăsat şi persecutat în şcoala şi biserica sa. E nedreptăţit şi ignorat în oficii, şi pe la dicasterii, de sus până jos, ca nici unul dintre celelalte popoare din marea Austrie. Limba şi naţionalitatea lui să despoaie prin organele M. Tale pe faţă de toata vieaţa şi valoarea publică, chiar în contra tuturor intenţiunilor şi dispositiunilor M. Tale, pronunţate clar, respicat, serios şi în mod sêrbătoresc. Fiii sei cei onesti, loiali şi binecualificaţi, vin puşi în urmă şi vin umiliţi nespus de mult, prin ridicarea renegaţilor!

Dar', Maiestate! Aceste multe nedreptăţiri şi împilări naţionale nici nu sûnt încă toate asupririle poporului român, ci el dela ura şi

www.dacoromanica.ro

patima națională a contrarilor sei mai are o mulțime de suferințe, chiar și în causele sale de drept privat, a căror specialisare însĕ aici nu aflăm cu cale și de lipsă a o întreprinde. Unde s'a încuibat ura și patima, ea nu sĕ mărginește și nu sĕ poate mărginì numai la vĕrsarea focului asupra limbei și naționalității, asupra bisericei și școalei poporului dușmănit, ci precum persecută pe fiii poporului cei mulți în sferele vieții publice, chiar așa nu cruță pe fiii de rînd ai poporului, ori-unde are ocasiune a sĕ întâlnì cu ei.

Maiestate! Dacă noi pentru toate mai sus adusele apĕsări și nedreptățiri n'am alăturat în chip de documente acte formale oficioase, causa e, că făcêndu-se acelea toate pe față și fiind ele chiar și după foile publice lucruri notorice, am aflat a fi ori-ce mai departe documentare cu totul de prisos. Cu toate acestea, la un cas de lipsă sûntem gata prin inteligența noastră separat a le documenta.

Deci, Maiestate! În astfel de împrejurări triste, triste până la desperare, într'adevĕr ne stă mintea în loc când e sĕ ne formulăm cererea și sĕ atingem modalitatea prin care ni-s'ar putè vindeca în mod radical atâtea plage dureroase. Pentru-că, Maiestate! cunoscut ne este. că cercetarea și delăturarea acestor plage ale noastre ar fi sĕ se facă, — după ordine, — prin mijlocirea chiar a organelor pe cari noi după esperiența făcută caută sĕ le ținem de autoare, și astfel cu totul neplecate și necalificate spre efectuirea unei adevĕrate vindecări. Drept aceea, Maiestate, cu genunchii plecați vĕ rugăm, ca cercetând și constatând prin organe pe cât sĕ poate desinteresate și imparțiale adevĕrul și realitatea plânsorilor noastre, sĕ te înduri preagrațios de-adreptul a demanda:

1. Ca dreptul limbei noastre, amĕsurat principiului de egală îndreptățire și amĕsurat respicatelor resoluțiuni preaînalte emanate în privința aceasta, sĕ se realiseże și observeze neciuntat și nemistificat cu toată stricteța, din partea tuturor organelor respective, ear' mistificătorii și temerarii ciuntători ai acestui drept sĕ se tragă la respundere și sĕ se pedepsească în mod esemplar, satisfăcêndu-se preaînaltei parole esprimată în pasagiul final al preaînaltului autograf al 20-lea din 20 Octomvrie 1860.

2. Ca spre representarea și apĕrarea intereselor de tot felul ale numĕroasei și preafidelei poporațiuni române, amĕsurat eternei dreptăți și principiului esprimat în preaînalta diplomă din 20 Oct. 1860 despre capacitatea tuturor supușilor M. Tale de-a ocupa oficii publice fără privire la naștere și condițiune, și în conformitate cu

www.dacoromanica.ro

preaînalta instrucțiune dată către guvernul unguresc cu ocasiunea încorporării Banatului la Ungaria, să se aplice Români apți, adecă Români cunoscuți cu privire la loialitatea lor, la zelul lor național, la soliditatea lor morală și capacitatea oficială și intelectuală, atât la înalta cancelarie ungurească aulică (unde până acum nici unul nu se află aplicat, dela care nedumerită împrejurare noi deducem mai cu seamă relele toate și neîndreptățirile ce ni-se întêmplă), precum și la înaltul consiliu din Buda și la tabla regească, apoi la respectivele tribunale districtuale și cambiale, adecă atât ca consiliari și referenți cu vot decisiv, cât și ca secretari. concipiști ș. a., în număr amĕsurat numĕrului și însemnătății poporului român din Ungaria și Banat.

3. Ca amĕsurat principiului dreptății naturale și preaînaltei ordinațiuni cuprinse în resoluțiunea din 27 Decemvrie 1860, în care se cuprinde precis esprimat, că în părțile locuite îndesat de Români să se aplice de diregĕtori publici numai Români calificați, în fine, amĕsurat și interesului de stat și imperativei necesități, să se aplice Români în număr cuvenit prin toate părțile îndesat locuite de Români, anume:

a) în cercurile Modoș, Banloc și Banat-Comloș din comitatul Torontalului, unde poporațiunea română deși prevalează, nu numai că n'are diregĕtori din naționalitatea sa, dar' diregĕtorii actuali nici nu știu vorbì românește, prin urmare nu se pot înțelege cu poporul român;

b) în fruntea comitatului Timiș, fiind acest comitat locuit mai cu seamă de Români, ear' administratorul actual al comitatului e Sêrb și nu știe românește, neputênd astfel pe lângă cea mai bună voe a sa să corĕspundă după cuviința chemării sale, asemenea în centrul comitatului Timiș, la administrațiune și justiție, unde, deși Românii fac majoritatea poporațiunii comitatului, până acum mai nici un unic individ român nu se află aplicat. În fine prin toate cercurile comitatului, în cari poporațiunea română mult puțin prevalează, fără să fi fost însĕ până acuma numai întru-câtva respectată la oficiile de cerc;

c) în magistratul liberei reg. cetăți Timișoara, restaurându-se acest magistrat, organisat cu totul pe nedreptate, de nou, și respectându-se dreptele pretensiuni ale numĕroasei poporațiuni române de acolo după cuviință;

d) în comitatul Carașului, care mai tot e locuit de Români, și totuși mai vêrtos în județul central și prin cercuri are cu mult mai

www.dacoromanica.ro

puțini amploiați români decât s'ar cuveni după drept, necesitate și preaînaltele dispositiuni.

Maiestate! Când e vorba de aplicarea Românilor prin diregětorii, mai vêrtos în posturi mai înalte, nu putem sě nu observăm cu toată umilința, că contrarii prosperității noastre naționale și ai intereselor noastre vitale, chiar și cei din sferele și positiunile mai înalte, de comun s'au dedat a ne refusa dreptele noastre pretensiuni în aceasta privință, sub pretextul, că n'avem destui și destul de cualificați bărbați pentru atari posturi. Deci, Maiestate, te asigurăm cu reverința cea mai adâncă, cumcă națiunea noastră și pe aici, ca în Transilvania și pe airea, are bărbați destui în toată privința, chiar și pentru posturi mai înalte deplin cualificați. Însě fiind noi din esperiență convinși, că judecata asupra bărbaților nostri naționali de comun e influențată de patima națională. spre cea mai mare daună a noastră, și precum credem noi, și a tronului, cutezăm a te ruga, în interesul dreptății și al adevěrului, cum și al preaînaltului tron al M. Tale, și al naționalității noastre celei pătimitoare, cu genunchi plecați, ca M. Ta, când sě lucră despre aplicarea bărbaților din sînul nostru, sě nu te mulțumești cu voturile și propositiunile acelor organe, cari de când sûnt nu ne-au fost favoritoare, ci se ai părinteasca grație a mai asculta și alte organe de stat, după positiunea și compunerea lor, desinteresate. Ear' mai cu seamă sě ai preaînalta îndurare a asculta în atari casuri și pe ilustrii și renumiții nostri conducětori principali, anumit, pe preasfinții nostri episcopi Dr. *Dobra* din Lugoj și *Procopiu Ivacicovici* din Arad, cum și pe fostul consilier estraordinar imperial *Andreiu Mocsonyi de Foeni,* cari bărbați totdeauna s'au distins prin cele mai strălucite virtuți politice, patriotice și naționale, și al căror de comun cunoscut caracter e înălțat peste toată patima și parțialitatea.

În fine, Maiestate, încât pentru cumplitele nedreptățiri și persecutiuni ce ni-se fac prin biserici și peste tot din partea ordinariatelor sêrbești, ne rugăm cu genunchii plecați:

4. Ca spre încetarea acestora sě aibă M. Ta părintească îndurare a decide cât mai curênd și mai favorabil chestia restaurândei noastre metropolii ortodoxe, pe care încrezuții nostri, în frunte cu episcopii nostri, încă an, în luna lui Martie, au încredințat-o preagratioaselor mâni ale M. Tale. Ear' cât pentru anarchia ce domnește pretutindenea în școalele noastre poporale, sě te înduri preagrațios M. Ta a dispune cât mai curênd

www.dacoromanica.ro

5. Ca şcoalele noastre poporale numai decât să se scoată de sub administraţiunea clerului şi să se supună la o administraţiune şi direcţiune română naţională civilă, care să se organiseze amĕsurat cerinţei timpului şi cu ascultarea celor mai de frunte capacităţi naţionale ale noastre, — s'au pe basa normelor cari au esistat până la anul 1849, sau pe basa celor introdusé de atunci încoace, şi cari au esistat cu prea îmbucurător resultat până la anul 1861. Rĕmânem cu cea mai profundă plecăciune omagială (Urmează subscrierile ." —

Cum am spus, monarchul a provĕzut suplica aceasta a Românilor bănăţeni, compusă cu mult temeiu şi multă cunoştinţă de causă, cu preaînalta signatură usitată. şi a predat-o cancelarului unguresc de curte spre a o lua în pertractare.

www.dacoromanica.ro

Încheiere.

Incheiem epoca aceasta a *provisoriilor* şi a esperimentărilor, scurtă în ani, dar' bogată în evenimente de tot soiul.

Să-'i facem bilanţul? Nu-'l putem compune decât numai favorabil pentru fruntaşii nostri de pe acele vremuri, cari lupte titanice au purtat pe terenul politic-naţional, cum am vĕzut din cele înşirate.

Ni-s'a deschis teren de luptă constituţională în parlamentul ţĕrii. şi o mână de oameni pe cari 'i-am avut în dieta ungară ne-au făcut fală cu modul şi energia cu care au apĕrat acolo causa naţională română.

Ni-s'a deschis teren de luptă în sala comitatelor, şi bună luptă s'a purtat şi acì.

De remarcat e împrejurarea caracteristică, că oamenii nostri mai bucuros au renunţat la posturile oferite decât să-'şi calce principiile politice şi astfel să vatĕme interesele naţiunii române.

Şi în fine, bune şi frumoase lupte au fost date şi în congresele naţionale ţinute în epoca aceasta, precum şi prin desele şi temeinicele petiţiuni adresate monarchului, dela care, — aflându-ne atunci în stat monarchic, — le aştepta *toate* poporul român din patria aceasta.

Cea mai energică luptă naţională a fost dată în Ardeal, care împrejurare a făcut, probabil, ca graţia preaînaltă să fie manifestată în mod atât de măgulitor faţă de Românii de acolo, cum vĕzurăm că s'a întêmplat pe la finea epocei încheiate.

E de remarcat în deosebi celeritatea cu care monarchul a dat învoire, ca Românii să ţină congresul naţional dela 1863, şi primirea, am putè zice triumfală, făcută delegaţiunii române la Viena, dându-se în onoarea ei serate şi banchete oficioase.

Toate lucrurile acestea îşi aveau însĕ rostul lor şi nu fără scop s'au făcut.

www.dacoromanica.ro

Guvernul se afla în preajma convocării senatului imperial, în care Maghiarii declaraseră în mod categoric că nu vor întra, şi tot aşa s'an fost hotărît şi Croaţii. Dacă acum nu mergea nimeni nici din Transilvania ca să facă parte din senat, atât de manc era senatul în formaţiunea sa, încât nu putea se aducă hotarîri valide. S'a aflat deci espedientul de-a lega prietenie cu Românii şi cu Saşii din Ardeal, de-a convoca dieta Ardealului pe basa unei legi electorale care să facă posibilă o majoritate româna-sasa în dieta, faţa de opoziţia maghiară, — pentru-ca pe calea aceasta Ardealul să trimita membri în senatul imperial şi să-'i facă acestuia p sibila funcţionarea.

De aceea. tocmai în zilele când Românii erau încărcaţi cu favoruri, să descărcaseră şi asupra Saşilor două favoruri din cele mai mari, anume, concesiunea de a-'şi înfiinţa în Sibiiu un for judecătoresc apelativ, care să formeze instanţa a doua, şi dreptul de a-'şi alege ei, cum era obiceiul mai nainte, pe *comesul* naţiunei săseşti.

Să arătase de altcum destulă bunăvoinţa şi faţă de Românii din Ungaria şi Banat, precum şi faţa de celelalte naţionalităţi nemaghiare din regatul ungar, ceea-ce se vede din autograful preaînalt, adresat la 27 Iulie 1862 cancelarului *Forgách,* în care se spuneau următoarele:

— „Iubite conte *Forgách!* Condus de scopul serios de-a realisa principiul egalei îndreptăţiri a popoarelor mele, cu respect la naţionalităţile locuitoare în Ungaria, îndatorez cancelaria mea de curte pentru Ungaria, ca înţelegându-se mai întâiu cu guvernul Ungariei, să compuna şi să-'mi supună aprobării un proiect de lege prin care drepturile locuitorilor Ungariei, cari nu vorbesc limba maghiara, cu privire la desvoltarea limbei şi naţionalităţii lor să fie stabilite acurat şi cu precisiune. 'Mi-am propus, ca acel proiect de lege să-'l trec întrę propoşiţiunile regeşti, destinate a se transmite dietei celei mai de-aproape. Laxemburg, 27 Iulie 1862, *Francisc Iosif* m. p.“

În curênd după cele înşirate, în special dupa primirea la curte în mod atât de afabil a delegaţiunei române, a urmat convocarea dietei din Ardeal, care s'a întrunit la 1 Iulie 1863 în Sibiiu.

Natural, că ochii întregei românimi erau îndreptaţi în aceste zile numai spre Ardeal, unde îşi concentrasera şi Românii din Ungaria şi Banat toate speranţele.

A şi fost epocală această dieta a Ardealului, prima şi ultima în care Românii au fost representaţi cu demnitate şi în număr corăs-

www.dacoromanica.ro

punzětor, și rodnică din cale afară a fost activitatea ei, după-cum vom vedè din cele-ce vor fi comunicate în volumul următor.

Dar' n'a fost decât un vis, scurt și înșelător, dieta aceasta, pentru-că nu ni-au rĕmas dela ea decât numai suvenirile.

Vom trece deci (în volumul următor) la descrierea acestor suveniri, încheind epoca, tot atât de frumoasă, — cum vĕzurăm, — care le-a premers.

www.dacoromanica.ro

REGISTRUL

documentelor trecute în volumul II. al »*Cărţii de Aur*«, cu indicarea isvoarelor de unde sunt împrumutate.

Pag. 6. Patenta împĕrătească prin care se decretează înmulţirea senatului imperial dela Viena, în mod escepţional, prin consilieri estraordinari. (Din cartea „Verhandlungen des österreichischen verstärkten Reichsrathes, 1860. Nach den stenografischen Berichten, Viena, 1860. Editura Friedrich Manz. Volumul I., pagina 2—4.)

Pag. 8. Ordinul împĕrătesc prin care bărbaţi destoinici din diferitele ţeri ale monarchiei vin chiemaţi sĕ facă parte din senatul înmulţit imperial. (Din opul citat, volumul I., pag. 5)

Pag. 9. Vorbirea de deschidere a Archiducelui *Rainer,* rostita în prima şedinţă a senatului înmulţit imperial. (Din opul citat, volumul I., pag. 23—25.)

Pag. 13. Vorbirea Monarchului, adresată senatorilor cu ocasiunea presentării lor în corpore la palat. (Din opul citat, vol. I., pagina 21—22.)

Pag. 16. Vorbirea senatorului *Szécsen* în chestia naţionalităţii şi a limbei. (Din opul citat, vol. I., pag. 59.)

Pag. 20. Vorbirea contelui *Barkóczy*, rostită spre a-'şi motiva demisionarea din comitetul pentru studiarea chestiei cărţilor funduare. (Din opul citat, vol. I., pag. 82.)

Pag. 23. Rĕspunsul dat din partea ministrului *Nádasdy*. (Din opul citat, vol. I., pag. 90.)

Pag. 31. Vorbirea episcopului *Strossmayer* în chestia naţionalităţilor. (Din opul numit, vol. I., pag. 124.)

Pag. 32. Vorbirea episcopului *Şaguna,* rostită în şedinţa din 21 Iunie 1860. (Din opul numit, vol. I., pag. 125.)

Pag. 38. Vorbirea episcopului *Şaguna,* rostită în şedinţa din 10 Septemvrie 1860. (Din opul numit, vol. I., pag. 153.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 40. Vorbirea senatorului român, baron de *Petrino,* ţinută în şedinţa din 10 Septemvrie 1860. (Din opul numit, volumul I., pag. 157.)

Pag. 46. Vorbirea senatorului român, Andreiu de *Mocsonyi,* rostită în şedinţa din 10 Septemvrie 1860. (Din opul numit, volumul I., pag. 175.)

Pag. 49. Vorbirea baronului *Petrino,* rostită în şedinţa din 14 Septemvrie 1860. (Din opul citat, vol. I., pag. 314.)

Pag. 52. Vorbirea episcopului *Şaguna,* rostită în şedinţa din 14 Septemvrie. (Din opul citat, vol. I., pag. 328.)

Pag. 54. Vorbirea senatorului Andreiu de *Mocsonyi,* rostită în şedinţa din 14 Septemvrie. (Din opul citat, vol. I., pag. 331.)

Pag. 58. Vorbirea contelui *Thun,* ministru de instrucţie. (Din opul citat, vol. I., pag. 538.)

Pag. 64. Vorbirea episcopului *Şaguna,* ţinută în şedinţa din 18 Septemvrie. (Din opul citat, vol. I., pag. 550.)

Pag. 66. Vorbirea baronului *Petrino,* ţinută în şedinţa din 18 Septemvrie. (Din opul citat, vol. I., pag. 554.)

Pag. 69. Propunerea majorităţii din comisiunea senatului înmulţit imperial. (Din opul citat, vol. II., pag. 35.)

Pag. 74. Votul minorităţii din comisiunea senatului înmulţit imperial. (Din opul citat, vol. II., pag. 41.)

Pag. 77 Vorbirea senatorului Andreiu de *Mocsonyi,* ţinută în şedinţa din 24 Septemvrie. (Din opul citat, vol. II., pag. 100.)

Pag. 81. Vorbirea senatorului *Petrino,* ţinută în şedinţa din 26 Septemvrie. (Din opul citat, vol. II., pag. 258.)

Pag. 83. Vorbirea episcopului *Şaguna,* ţinută în şedinţa din 26 Septemvrie. (Din opul citat, vol. II., pag. 284.)

Pag. 89. Adresa Românilor din Braşov, trimisa episcopului *Şaguna* şi Archiducelui *Rainer.* (Din ziariul »*Tel. Român*«, 1860.)

Pag. 94 Memorandul senatorilor români: *Şaguna, Mocsonyi* şi *Petrino,* înaintat Monarchului. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1860, numerul 44.)

Pag. 100. Petiţiunea senatorilor români: *Şaguna, Mocsonyi* şi *Petrino,* în chestia despărţirei hierarchice de cătră Sêrbi. (Din opul „Metropolia Românilor ortodoxi din Ungaria şi Transilvania“ de Dr. Ilarion *Puşcariu.* Colecţiunea actelor, pag. 166—167.)

Pag. 102. Resoluţiunea împĕrătească, dată acestei petiţiuni. (Din acelaşi op, colecţ. actelor, pag. 167—168.)

Pag. 103. Autograf preaînalt, adresat patriarchului sêrbesc, în 27 Septemvrie 1860. (Din »*Gazeta Transilv.*«, 1860, nr. 43.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 105. Vorbirea studentului *Horvath,* adresată episcopului *Şaguna.* (Din »*Ga eta Transilvaniei*«, 1860, numĕrul 44.)

Pag. 109. Manifestul împĕrătesc din 20 Octomvrie 1860. (Din »*Ga . Transilvaniei*«, 1860, numĕrul 45).

Pag. 109. Diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860. (Din »*Ga . Transilvani i*«, 1860, numĕrul 45.)

Pag. 113 120. Autografe împĕrăteşti, 11 la numĕr, datate din 10 Octomvrie 1860. (Din »*Ga eta Transilvani i*«, 1860, numĕrul 45 şi 46.)

Pag. 121. Petiţiunea sinodului din Sibiiu, adresată Monarchului în 26 Octomvrie 1860. (Din opul „Metropolia Românilor ortodoxi din Ungaria şi Transilvania", de Dr. Ilarion *Puşcariu,* colecţiunea actelor, pag. 168—173.)

Pag. 133. Proiect pentru un program naţional, stabilit din partea Românilor din *Braşov.* (Din »*Gaz. Tran* «, 1860, numĕrul 50.)

Pag. 136. Proiect pentru un program naţional. stabilit din partea Românilor din *Sibiiu.* (Din »*Gaz. Trans.*« 1860, numĕrul 51 .

Pag. 138. Proiect pentru un program naţional, stabilit din partea Românilor din *Orăştie* şi *Alba-Iulia.* (Din *Ga . Trans.*«, 1860, numĕrul 51.)

Pag. 142. Petiţiunea înaintată Monarchului la 7 Noemvrie 1860· (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşura tiparită în Sibiiu.)

Pag. 143. Petiţiunea înmânată Monarchului la 10 Decemvrie 1860. (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşură tipărită în Sibiiu.)

Pag. 152. Petiţiunea Românilor din districtul *Naseud,* înaintata Monarchului la 10 Decemvrie 1860. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatura", 1862, numerii 12—14.

Pag. 167. Circulariul metropolitului *Şuluţiu* prin care convoacă congres naţional la Sibiiu, pe 1 Ianuarie 1861. (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşură tipărită în Sibiiu.

Pag. 170. Circulariul episcopului *Şaguna,* în aceeaşi chestiune. (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşură tipărită în Sibiiu.)

Pag. 172. Petiţiunea Românilor din *Haţeg,* adresată Monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, nnmĕrul 6.)

Pag. 177. Rescriptul împĕrătesc din 21 Decembre 1860, referitor la organisarea Ardealului. (Din »*Ga . Trans.*«, 1860, nr. 61.)

Pag, 189. Proiect pentru un program politic, presentat conferenţei naţionale dela 1861. Din »*Ga eta Trans.*«, 1861, numĕrul 3.)

Pag. 191. Al doilea proiect pentru un program politic, presentat conferenţei naţionale dela 1861. (Din »*Ga . Trans.*«, 1861, nr. 4.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 193. Vorbirea de deschidere a metropolitului *Şuluţiu,* rostită în conferenţa naţională dela 1861. (Din »*Telegr. Român*«, 1861, numĕrul 1 şi 2.

Pag. 202. Memorandul lui *Dim. Moldovan,* adresat conferenţei naţionale dela 1861. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşura tiparită în Sibiiu.)

Pag. 206. Votul separat al lui *Iosif Hossu,* dat în contra hotărîrilor conferenţei naţionale. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".

Pag. 209. Memorandul membrilor (27 la numĕr) siliţi a se îndeparta din Sibiiu, înainte de a se încheia conferenţa naţională. (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".)

Pag. 211. Petiţiunea conferenţei naţionale, adresată monarchului. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".)

Pag. 214. A doua petiţiune a conferenţei naţionale, adresată Monarchului. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".

Pag. 220. Rescriptul împĕrătesc din 16 Ianuarie 1861. Din »*Tel. R mân* , 1861, numerul 3.)

Pag. 228. Vorbirea metropolitului *Şuluţiu,* rostită în conferenţa regnicolară din *Alba-Iulia.* (Din »*Tel graful Român*«, 1861, numerii 8, 9 şi 10.)

Pag. 247. Vorbirea episcopului *Şaguna,* rostită în conferenţa regnicolara din *Alba-Iulia.* Din »*Tel graful Român*«, 1861, numerul 6.)

Pag. 249. Vorbirea lui *Ioan Aldulean,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. Din »*Tel. Rom*«., 1861, numerul 6.)

Pag. 250. Vorbirea lui *Ioan Bran de Leményi,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numerul 6.)

Pag. 253. Vorbirea lui *Paul Dunca,* rostită în conferenţa regnicolară dın Alba-Iulia. Din »*Tel. Român*«, 1861, numĕrul 6.)

Pag. 254. Vorbirea lui *Augustin Ladai,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. (Din »*Tel. Rom.*«, 1861, nr. 11.)

Pag. 256. Scrisoarea lui *Dim. Moldovan,* adresată conferenţei regnicolare din Alba-Iulia. (Din »*Tel. Rom.*«, 1861, nr. 7.)

Pag. 267. Scrisoarea lui Andreiu de *Mocsonyi* cătră comitetul central al comit. Lugoş, în care declară că nu primeşte mandatul de deputat al cercului Lugoş pentru dieta din Pesta. Din »*Tel. Român*«, 1861, numĕrul 17.)

Pag. 270. Patenta împĕrătească din 26 Februarie 1861. (Din »*Gazeta T an il aniei*«, 1861, numerul 16.)

Pag. 272. Legea fundamentală despre representaţiunea imperială. (Din »*Ga eta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 15.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 275. Rescript împĕrătesc despre convocarea senatului imperial şi a dietelor provinciale. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 276. Patenta împĕrătească despre instituirea consiliului de stat. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 276. Statut pentru consiliul de stat. (Din »*Gazeta Trans.*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 278. Autograf împĕrătesc, adresat preşedintelui cancelariei aulice transilvane, baronului *Kemény*. (Din »*Gaz. Trans.*«, 1861, numĕrul 15.)

Pag. 279. Autograf împĕrătesc adresat ministrului *Schmerling* în chestia congresului sêrbesc. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 17.)

Pag. 282. Hotărîrea congregaţiei croate din *Veroviţ*. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 13.)

Pag. 290. Rescriptul împĕrătesc, datat din 1 Aprilie 1861 şi cetit cu ocasiunea deschiderei dietei din Pesta, în 6 Aprilie 1861. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numerul 13.)

Pag. 291. Al doilea rescript împĕrătesc, din 1 Aprilie 1861, cetit tot atunci, şi referitor la numirea presidentului şi a vice-presidentului pentru casa magnaţilor. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 13.)

Pag. 292. Comunicările făcute în dietă de cătră notariul casei de sus *Emanuil Gozsdu*. (Din cartea »*Az 1861 év április 2 án Pesten egybegyült orszaggyül s képviselőházának napl ja*«, Pesta, la Landerer şi Heckenast, vol. I., pag. 2.)

Pag. 293. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 23 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 38.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 25 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 50.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în aceeaşi şedinţă. (Din opul citat, vol. I., pag. 51.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, rostită în şedinţa din 25 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 52.)

Pag. 295. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 4 Maiu 1861. (Din opul citat, vol. I., pag. 96.)

Pag. 299. Vorbirea deputatului *Deák Ferencz*, rostită în şedinţa din 13 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 104.)

Pag. 310. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, rostită în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 118.

Pag. 311. Vorbirea deputatului *Ioan Faur*, rostită în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul numit, vol. I., pag. 118.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 312. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul numit, vol. I., pag. 119.)

Pag. 313. Vorbirea deputatului Vichente *Bogdan,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. Din opul citat, vol. I., pag. 120.)

Pag. 313. Vorbirea deputatului Aurel *Maniu,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 120.

Pag. 315. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 25 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 266.)

Pag. 319. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostită în şedinţa din 1 Iunie. (Din opul citat, vol. I., pag. 375.)

Pag. 330. Vorbirea deputatului Ioan *Pap,* rostită în şedinţa din 3 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 2.

Pag. 333. Vorbirea deputatului Ioan *Mişici,* ţinută în şedinţa din 3 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 3.)

Pag. 370 372. Vorbirile deputaţilor români: Aloiziu *Vlad,* Gavriil *Mihályi,* Aurel *Maniu,* Ioan *Faur,* Filip *Pascu,* Iosif *Popp,* George *Popa* şi Vichente *Babeş,* rostite în şedinţa din 6 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 62—64.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 69.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului George *Popa,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. Din opul citat, vol. II., pag. 79.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului Iosif *Popp,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 79.)

Pag. 374. Vorbirea deputatului Vas. *Butean,* ţinută în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 79.)

Pag. 375. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 81.)

Pag. 376. Vorbirea deputatului Vichente *Bogdan,* rostită în şedinţa din 8 Iunie. Din opul numit, vol. II., pag. 89.)

Pag. 377. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostită în şedinţa din 8 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 89.)

Pag. 378. Vorbirea deputatului Sigism. *Popoviciu,* rostită în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 101.)

Pag. 379. Vorbirea deputatului Ioan *Faur,* rostită în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 102.)

Pag. 384. Vorbirea baronului *Eötvös,* în chestia naţională. (Din opul citat, vol. II., pag. 106.

Pag. 385. Vorbirea deputatului Aurel *Maniu,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. Din opul citat, vol. II., pag. 107.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 388. Vorbirea deputatului Ioan P. *Desseanu,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 109.)

Pag. 391. Vorbirea deputatului Ioan *Mişici,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 111.)

Pag. 392. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* rostită în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 113.)

Pag. 394. Vorbirea deputatului Vichente *Babeş,* ţinută în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 115.)

Pag. 396. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostita în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 117.)

Pag. 398—401. Vorbirea deputatului George *Popa,* rostită în 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 117 şi 124 125.)

Pag. 401. Vorbirea deputatului *Ioan Mişici,* ţinută în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 127.)

Pag. 402. Vorbirea deputatului Vichente *Babeş,* rostită în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 127.)

Pag. 403. Adresa dietei ungare dela 1861 către monarchul. (Din opul numit, adnexe, Nr. 32.)

Pag. 418. Vorbirea comitelui suprem Em. *Gozsdu,* rostită în casa magnaţilor, la 19 Iunie. (Din ziariul »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 25—26.)

Pag. 430. Rescriptul împĕrătesc, adresat dietei la 30 Iunie 1861. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 33.)

Pag. 433. Al doilea rĕspuns al Coroanei, dat dietei din Pesta la 21 Iulie. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 44.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* ţinută în 14 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 151.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Iosif *Popp,* ţinută în şedinţa din 22 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 205.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Ioan *Faur,* rostită în şedinţa din 22 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 211.)

Pag. 444. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 26 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 219.)

Pag. 444—446. Vorbirile deputaţilor Români: Ioan Popoviciu-*Dessean,* Vichente *Babeş* şi Gavriil *Mihályi,* rostite în şedinţa din 18 Iulie. (Din opul citat, vol. II., pag. 247 şi 251.)

Pag. 447. A doua adresă a dietei din Pesta, trimisă monarchului. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 49.)

Pag. 491—495. Raportul şi proiectul comisiunei parlamentare esmisă în chestia naţională. (Din opul citat, adnexe, nr. 48.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 496. Proiectul de lege, în aceeaşi chestie, al Românilor Aloiziu *Vlad* şi Sig. *Popoviciu*. (Din opul numit, adnexe, numĕrul 48.)

Pag. 501. Protestul dietei, propus de *Deák*, în contra disolvării parlamentului. (Din opul citat, adnexe, n-rul 52.)

Pag. 502. Propunerea deputatului *Tisza Kálmán* în chestia naţionalităţilor. (Din opul citat, adnexe, n-rul 53.)

Pag. 503. Rescriptele împĕrăteşti referitoare la disolvarea dietei din 1861. (Din opul citat, vol. II., pag. 294—295.)

Pag. 508. Protestul Românilor din comitatul Alba-inferioară. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“ 1861.)

Pag. 514. Protestul Românilor din comitatul Alba-superioara. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 26.)

Pag. 517. Adresa Românilor din comitatul Arad, cătră deputaţii români din dieta dela Pesta. (Din „*Telegr. Român*“, 1861, n-rul 24 şi 25.)

Pag. 522. Adresa Românilor din comitatul Arad, cătră comitetul permanent naţional din Sibiiu. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 27.)

Pag. 524. Adresa Românilor din Bihor catră deputaţii români dela Pesta. (Din „*Telegraful Român*“, 1861. n-rul 33.)

Pag. 530. Hotărîrea luată din partea comitatului Caraş, în chestia limbei oficiale. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 40.)

Pag. 535. Protestul Românilor din comitatul Cetatea-de-baltă. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatura“, 1861, n-rul 19.)

Pag. 537. Adresa districtului Cetatea-de-peatră, înaintată monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1862, nr. 6.)

Pag. 540. Declaraţia Românilor. făcută în congregaţia comitatului Cojocna. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1861, n-rul 31.)

Pag. 543. Protestul Românilor înaintat congregaţiei din comitatul Cojocna. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1861, n-rul 41.)

Pag. 545. Resoluţiunea congregaţiei comitatului Cojocna la protestul Românilor. (Din „*Gazeta Trans.*“, 1861, n-rul 45.)

Pag. 553. Petiţiunea districtului Făgăraş, înaintată monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inima şi literatură“, 1861, n-rul 32.)

Pag. 562. Protestul Românilor din Murĕş-Oşorheiu, înaintat congregaţiei. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1861, n-rul 25.)

Pag. 566. Protestul Românilor din Silvania, înaintat monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1862, n-rul 8.)

Pag. 574. Demisionarea lui *Ioan P. Maior* din postul de vicecomite al comitatului Turda. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1861, n-rul 49.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 576. Demisionarea lui *Dr. Ioan Raţiu* din postul de vicecomite al comitatului Turda. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 19.)

Pag. 580. Protestul Românilor din Turda, adresat consiliului oraşenesc din Turda. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 20.)

Pag. 584. Adresa Românilor din comitatul Zarand, înaintata monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 42.)

Pag. 593. Rescriptul împĕrătesc din 5 Noemvrie, adresat cancelarului Ungariei. (Din „*Tel. Român*", 1861, n-rul 45.)

Pag. 595. Mesajul de tron rostit cu ocasiunea deschiderei senatului imperial. (Din „*Gazeta Trans.*", 1861, n-rul 34.)

Pag. 600. Vorbirea ministrului *Schmerling,* rostită în senatul imperial, în 23 August 1861. (Din „*Gazeta Transilv.*", 1861, n-rul 65–66.)

Pag. 608. Protestul Românilor din Banat, înaintat monarchului, în 15 Maiu 1861. (Din „Foaia pentru minte, inima şi literatură", 1861, n-rul 26.)

Pag. 612. Vorbirea protopresbiterului *Hannia,* rostită în faţa comesului săsesc *Salmen.* (Din „*Gaz. Trans.*", 1861, n-rul 29.)

Pag. 613. Vorbirea protopresbiterului *Popasu,* rostită în faţa comesului săsesc *Salmen.* (Din „*Gaz. Trans.*" 1861, n-rul 30.)

Pag. 615. Adresa Românilor din cercul Branului, inmânată comesului săsesc *Salmen.* (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 16.)

Pag. 617. Recursul Românilor din ţeara Bârsei, înaintat cancelariei de curte. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 19.)

Pag. 622. Protestul Românilor din Sibiiu, înaintat comesului săsesc. (Din „*Telegraful Român*", 1861, numerul 51.)

Pag. 624. Scrisoarea episcopului *Şaguna* cătră comesul săsesc *Salmen.* (Din „*Telegraful Român*", 1861, n-rul 35.)

Pag. 627. Rĕspunsul comesului săsesc *Salmen* la scrisoarea episcopului *Şaguna.* (Din „*Tel. Român*", 1861, n-rul 36.)

Pag. 630. A doua scrisoare a episcopului *Şaguna* cătră comesul sasesc *Salmen.* (Din *Telegraful Român,* 1861, n-rul 37.)

Pag. 631. Adresă de felicitare trimisă episcopului *Şaguna* din partea Braşovenilor. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, numĕrul 35.)

Pag. 634. Adresa universităţii săseşti, înaintată Monarchului. (Din „*Telegraful Român*", 1861, n-rul 30.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 637. Vorbirea comesului săsesc *Conrad Schmidt,* rostită la deschiderea sesiunei universităţii săseşti. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 49.)

Pag. 639. Representaţiunea consistoriului din Sibiiu către universitatea săsească, în chestia porţiunei canonice. (Din „*Tel. Român*“, 1861, nrul 49.)

Pag. 644. Rescript guvernial în chestia încuviinţării statutelor »*Asociaţiunei*«. (Din „*Gazeta Transilv*“., 1861, n-rul 77.)

Pag. 645. Vorbirea episcopului *Şaguna,* cu ocasiunea inaugurării „Asociaţiunei“. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 43.)

Pag. 648. Vorbirea canonicului *Cipariu,* rostita cu aceeaşi ocasiune. (Din „*Telegraful Român*“, 1861, n-rul 44.)

Pag. 654. Representaţiunea guvernului din Ardeal în contra convocării dietei ardelene. (Din „*Telegr. Român*“, 1861, n-rul 42.)

Pag. 665. Votul separat al consilierilor Români, membri ai guvernului din Ardeal. (Din „*Telegr. Român*“, 1861, n-rul 42.)

Pag. 667. Votul separat al consilierului Schmidt Conrad. (Din „*Gaz. Transilvaniei*“, 1861, n-rul 85.)

Pag. 668. Adresa delegaţiunei române, înmânată monarchului în 31 Octomvrie 1861. (Din „*Telegr. Român*“, 1861, n-rul 44.)

Pag. 671. Protestul Năsăudenilor în chestia zădărnicirei convocării dietei ardelene. (Din „*Ga eta Transilvaniei*“, 1861, n-rul 88.)

Pag. 675. Memorandul Românilor, în chestia regalistilor, înmânat guvernului. (Din „*Telegraful Român*“, 1862, n-rul 35—39.)

Pag. 687. Scrisoarea metropolitului *Şuluţiu* către baronul *Kemény.* (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1861, nr. 40.)

Pag. 695. Vorbirea metropolitului *Şuluţiu,* rostita în faţa guvernatorului *Creneville.* (Din „*Gaz. Transilvaniei*“, 1861, n-rul 96.)

Pag. 700. Petiţiunea Românilor în chestia despărţirei hierarchice înaintată monarchului la 15 Martie 1862. (Din *Telegraful Român*«, 1862, n-rul 21.)

Pag. 712. Memorandul lui *Teodor Sêrb,* administrator al comitatului Caraş, în chestia şcoalelor din Bănat. (Din „*Telegr. Român*“, 1862, n-rul 97—99.)

Pag. 721. Adresa districtului Nasĕud către Monarchul, înaintata la 25 Septemvrie 1862. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1862, numĕrul 41.)

Pag. 724. Resoluţiunea preaînaltă, dată acestei adrese. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1863, n-rul 12.)

Pag. 725. Representaţiunea Românilor din districtul Nasĕud, ca rĕspuns la preaînalta resoluţiune. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură, 1863, n-rul 14.)

www.dacoromanica.ro

Pag. 732. Circulariul metropolitului *Şuluţiu* în chestia convocării congresului naţional pe 7/19 Aprilie 1863 la Sibiiu. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1863, n-rul 18.

Pag. 734. Circulariul episcopului *Şaguna* în chestia convocării congresului naţional pe 7/19 Aprilie 1863 la Sibiiu. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1863, nrul 24.)

Pag. 736. Vorbirea de deschidere a metropolitului *Şuluţiu*, rostită în congresul naţional. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1863, nrul 13.)

Pag. 744. Vorbirea episcopului *Şaguna*, rostită în prima şedinţă a congresului. (Din „*Gazeta Transilvani i*“, 1863, nrul 28.)

Pag. 752. Vorbirea episcopului *Şaguna*, în chestia adresei de mulţumire. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1863, nrul 30.)

Pag. 758. Vorbirea lui *Vasile L. Poţ*, în chestia adresei. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatura“, 1863, nrul 14.)

Pag. 767. Vorbirea lui *Ioan Puşcariu*, în chestia adresei. (Din „*Gazeta Transilvaniei*“, 1863, nrul 31—32.)

Pag. 769. Vorbirea metropolitului *Şuluţiu*, în chestia adresei. (Din „*Ga eta Transilvaniei*“, 1863, nrul 32).

Pag. 773. Adresa congresului naţional-român către monarchul, propusă din partea lui *Ioan Aldulean*. (Din „*Ga eta Tran .*“, 1863, n-rul 31.)

Pag. 776. Propunerea lui *Ioan Puşcariu*, în numele comisiunei esmise pentru stabilirea dorinţelor şi gravaminelor. (Din „*Gazeta Trans.*“, 1863, n-rul 30.)

Pag. 782. Plânsoarea Românilor din Banat, înaintată Monarchului, în 25 Iunie 1863. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură“, 1863, n-rul 28—29.)

www.dacoromanica.ro

Cuprinsul.

1860.

Senatul imperial (înmulțit) 5
Adresele Românilor 89
Memorandul senatorului Mocsonyi 94
În chestia metropoliei ortodoxe române 100
Șaguna acasă 105
Noua constituție octroată 108
Petițiunea sinodului din Sibiiu 121
Conferența națională din Timișoara 128
Conferențe confidențiale 132
Două petițiuni 141
Petițiunea Românilor năsăudeni 152
Convocarea adunării naționale 167
Petițiunea Românilor din Hațeg 172
Dispositii preaînalte cu privire la Ardeal 177
Incheierea anului 180

1861.

Revistă. 185
Conferența națională din Sibiiu 188
Rescriptul împărătesc din 16 Ianuarie 220
Conferența regnicolară din Alba-Iulia 225
Andreiu de Mocsonyi despre situație 261
Patenta împărătească din 26 Februarie 269
Congresul Sârbilor 279
Glas de frate 282
Lupte parlamentare în dieta din Pesta 287
Lupta în comitate 507
Senatul imperial 595
Protestul Românilor din Banat 608
Din »fundul regiu« 611
Universitatea săsească 633
Inaugurarea »*Asociațiunei*« 642
Zădărnicirea întrunirii dietei ardelene 653
Căderea cancelarului Kemény 686
Guvern nou în Ardeal 694

1862—63.

In chestia despărțirei hierarchice 699
Declarațiunea lui Andreiu de Mocsonyi 708
Apărarea școalelor române din Banat 712
Adresa districtului Năsăud 721
Congresul politic-național din 1863 729
Plânsoarea Românilor bănățeni 782
Incheiere 800
Registrul documentelor publicate în volumul acesta 803

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro